TEODOR V. PĂCĂŢIAN,

CARTEA DE AUR

VOLUMUL II.

http://statuldacia.info

TEODOR V. PĂCĂŢIAN.



CARTEA DE AUR

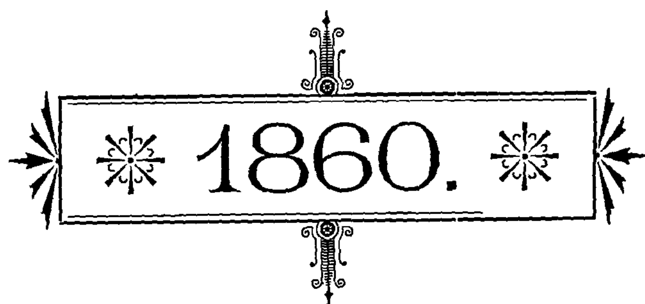
SAU

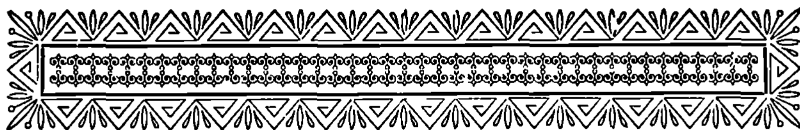
LUPTELE POLITICE-NAŢIONALE ALE ROMÂNILOR DE SUB COROANA UNGARĂ.

VOLUMUL II.

EDIŢIA A DOUA.

SIBIIU.
»TIPOGRAFIA«, IOSIF MARSCHALL.
1904.


1860.



Senatul imperial.

Nefavorabilul sfîrşit al rĕsboiului din Italia a adus cu sine în mod necesar o schimbare în starea de lucruri, devenită insuportabilă în monarchie.

Sângele vĕrsat pe câmpul de luptă, şi tînguirile celor de acasă, cari deplângeau pe cei perduţi, au deschis ochii celor din fruntea afacerilor publice şi 'i-au făcut a înţelege, că ei nu numai în casuri de nevoe trebue sĕ se adreseze popoarelor cu manifeste, proclamaţiuni şi provocări, pentru-ca se aducă jertfe pe altarul patriei, ci şi atunci, când este vorba de guvernarea lor, pentru-că popoarele însĕşi pot sĕ-'şi croiască mai bine calea pe care pot sĕ înainteze şi modul cum au sĕ fie guvernate.

O schimbare în sistemul de guvernare sĕ impunea deci în mod imperios şi se prevedea că ea are sĕ urmeze, ca eşită din groapa absolutismului înmormêntat.

Cei-ce ţineau puterea în mână simţeau cum se clatină terenul sub picioarele lor, şi începeau se înţeleagă, că nici un sistem de stăpânire nu e înaugurat pe vieaţă sau pe vecie, şi că popoarele au o vieaţă mai lungă decât sistemele de guvernament.

Pe când deci până acì nu se interesa nimeni de glasul popoarelor, de dorinţele şi părerile lor, — după perderile dela *Magenta* şi *Solferino* *»domnii«* au mai slăbit din aroganţa cu care tratau massele brute, bune numai se dee material de împuşcat şi bani pentru a se purta rĕsboaie, şi au început sĕ mai pună urechia şi la inima popoarelor, pentru a le asculta durerile şi dorinţele.

S'a aflat deci a fi necesară *convocarea senatului imperial,* din care sĕ facă parte şi *representanţi ai popoarelor diferite* din monarchie, în scopul, ca senatul imperial sĕ fie însărcinat cu esaminarea şi votarea budgetului, lucru ce până acì nu se întêmplase, pentru-că senatul, aşa cum a fost el contemplat şi înaugurat la anul 1851, nu avea decât numai vot consultativ, atunci când era provocat sĕ-'şi dee părerea în vre-o chestie mai delicată.

Patentul împĕrătesc dela 1851, prin care a fost organisat senatul imperial, dispunea, că misiunea senatului este numai aceea, sĕ dee ajutor coroanei şi ministerului, cu cunoştinţele şi esperienţele sale, pentru-ca în legislatură sĕ se poată ajunge la uniformitate în ce priveşte principiile fundamentale. Avea deci sĕ dee sfat, dar' n'avea sĕ *decida,* pentru-că dreptul de-a decide şi-'l reservase coroana sieşi, după-ce mai asculta şi pĕrerea consiliului de miniştri.

Când deci s'a dat în competenţa senatului discutarea şi votarea budgetului, s'a făcut un pas *spre constituţionalism,* şi pasul acesta a fost salutat cu nespusă bucurie din partea popoarelor din monarchie, cari toate erau sătule de regimul absolutistic, sub care au gemut timp de zece ani.

Bucuria şi încrederea într'un viitor mai fericit au fost potenţate prin faptul, că senatul imperial a fost înmulţit cu membri recrutaţi din toate ţĕrile aparţinĕtoare monarchiei, deocamdată nu aleşi, cum se dispunea în noul patent din 5 Martie 1860. ci numiţi din partea domnitorului, dintre bărbaţii cei mai luminaţi ai diferitelor popoare.

Astfel au primit învitare şi întrare în senatul imperial, numit *înmulţit,* şi trei representanţi ai poporului român din monarchie, anume: episcopul baron de *Şaguna,* ca representant al poporului român din Ardeal, *Andreiu de Mocsonyi,* în calitate de representant al Banatului timişan, ear' cavaler de *Petrino,* representând singur ducatul Bucovina.

Toţi trei 'şi-au ţinut de datorinţă sĕ iee parte la toate şedinţele senatului şi luând mai de multe-ori cuvêntul au precisat bine dorinţele şi aspiraţiunile Românilor. Ne vom întâlnì mai la vale cu vorbirile lor rostite în senat.

Convocarea senatului imperial.

În 5 Martie 1860 a fost publicată patenta împĕrătească, prin care sĕ ordonează, ca senatul imperial dela Viena *sĕ fie înmulţit în mod escepţional, prin consilieri estraordinari,* al căror numĕr 'l-a stabilit însuşi monarchul. Patenta e următoarea:

— „Noi Francisc Iosif I. din graţia lui Dumnezeu împĕrat al Austriei, rege al Ungariei şi Boemiei, rege al Lombardiei şi Veneţiei, Dalmaţiei, Croaţiei şi Slavoniei, etc. etc.

Am ordonat a mărì consiliul nostru imperial, — care pe temeiul patentei noastre din 13 Aprilie 1851 şi al autografului nostru din

20 August 1851 are a susta, — prin consilieri estraordinari, pe cari îi vom aduna din timp în timp.

Spre scopul acesta, ascultând părerea ministrilor nostri şi părerea consiliului nostru imperial, ordonăm precum urmează:

§. 1. Consilieri imperiali estraordinari, cari au sĕ iee parte la consultările acestea periodice, vom numì:

a) Pe archiducii casei noastre imperiale.

b) Pe unii din dignitarii mai înalţi bisericeşti.

c) Pe unii din bărbaţii cari s'au distins în serviciul nostru civil şi militar sau într'alt mod.

d) Treizeci-şi-opt de membri din representanţele ţĕrilor, şi anume:

Din regatul Ungaria *şase,* din Boemia *trei,* din Lombardo-Veneţia *doi,* din Dalmaţia *unu,* din Croaţia şi Slavonia *doi,* din Galiţia şi Lodomeria cu marele ducat Cracovia *trei,* din Austria-de-jos *doi,* din Austria-de-sus *unu,* din ducatul Saltzburg *unu,* din Stiria *unu,* din Carintia *unu,* din Crain *unu,* din Bucovina *unu,* din Ardeal *trei,* din Moravia *doi,* din Silezia *unu,* din Tirol *doi,* din Voralberg *unu,* din Istria cu Goriţa şi Gradisca *unu,* din Triest *unu,* din Voivodina-sêrbească şi Banatul-timişan *doi.*

Representanţele provinciale ale acestor ţĕri de coroană vor alege din mijlocul lor, pentru fiecare post, câte trei membri şi îi vor propune nouĕ.

Consiliarii estraordinari de sub *a) b)* şi *c)* sĕ numesc pe vieaţă, cei de sub *d)* pe câte şase ani, şi după espirarea acestui termin ies din senatul înmulţit.

Nu se eschid însĕ dela realegere, când după decursul perioadei de şase ani se va face alegere nouă.

Murind cumva în decursul perioadei acesteia de şase ani vre-un membru, ori perzêndu-'şi facultatea personală de-a rĕmânè membru al representanţei ţĕrei din partea căreia a fost propus, sau fiind lung timp împedecat în a lua parte la consultările consiliului imperial estraordinar: vom numí un suplinitor dintre cei mai nainte propuşi, pe timpul cât va mai dura perioada de şase ani nedecurşi.

În privinţa alegerilor ce sûnt a se face din partea representanţelor ţĕrilor de coroană vom emite nouĕ normative.

§. 2. Consiliul imperial înmulţit îl vom convoca periodiceşte, spre a se consulta asupra obiectelor ce 'i-se concred în paragraful următor.

§. 3. Spre consultare se supun acestui consiliu imperial:

a) budgetul statului, esaminarea socotelelor statului, propunerile comisiunei însărcinată cu evidenţarea datoriilor de stat;

b) toate proiectele mai însemnate în afaceri de legislaţiune generala;

c) propunerile representanţelor din ţĕrile de coroană.

Ne reservăm a supune şi alte chestii consultărei consiliului imperial înmulţit.

§. 4. Consiliului imperial nu-'i compete iniţiativa de-a propune proiecte de legi sau ordinaţiuni. Când însĕ, discutând asupra unui proiect de a sa competenţă, s'ar afla îndemnat a descoperì nescari lacune, defecte sau trebuinţe în legislaţiunea referitoare la aceleaşi, e chemat a ni-le aduce la cunoştinţă deodată cu predarea părerei sale.

§. 5. Membrii consiliului nostru imperial esistent vor avea scaun şi vot la consultările consiliului imperial înmulţit.

§. 6. Ministrii nostri şi şefii nostri centrali sûnt îndreptăţiţi a lua parte la toate consultările consiliului nostru înmulţit şi a-'şi representa propunerile, fie în persoană, fie prin vre-un delegat.

§. 7. Celelalte chestii neînsemnate din §§. 3 şi 4, despre cari aflăm cu cale a asculta consiliul nostru imperial, le vor pertracta membrii permanenţi ai acestuia, după modalitatea de până acum.

§. 8. Ne reservăm a emite pentru consiliul imperial înmulţit o ordine de zi pentru agendele sale.

§. 9. Consiliarii estraordinari, ca atari, nu trag nici un ajutor din vistieria statului.

§. 10. Toate dispoziţiile neabrogate ale patentei noastre din 13 Aprilie 1851, despre consiliul imperial, escepţionând ordinaţiunile cuprinse în §§. 13, 16, 17 şi 37, şi referitoare la împărtăşitorii temporari, rĕmân în vigoare.

Dat în capitala şi reşedinţa noastră Viena, în 5 Martie 1860, anul împărăţirei noastre al 12-lea. *Francisc Iosif* m. p., archiducele *Wilhelm* m. p., contele *Rechberg* m. p., cont. *Thun* m. p., baronul de *Bruck* m. p., conte *Nádasdi* m. p., conte *Goluchowski* m. p., baronul de *Thierry* m. p. La ordin preaînalt: baronul de *Rausonnet* m. p."

În aceeaşi zi a fost publicat şi ordinul împĕrătesc, prin care sĕ dispune, că până la alegerile ce le vor face representanţele ţĕrilor de coroană pentru acest senat imperial înmulţit, la consultare vor fi chemaţi *bărbaţi destoinici* din singuraticele ţĕri, numiţi din partea monarchului. Ordinul e următorul:

„Ca adaos la patenta mea de astăzi, după întrebarea ministrilor mei şi ascultarea consiliului meu imperial, aflù a ordona după cum urmează:

§. 1. În fiecare din ţĕrile de coroană, representanţele provinciale, imediat după înactivarea lor, au sĕ facă alegerile pentru consiliul imperial înmulţit, conform §-lui 1 şi 4 al numitei mele patente şi a-'mi presenta privitoarele propuneri. Deocamdată şi până la convocarea consiliarilor imperiali estraordinari ce vor fi numiţi prin mine, după propunerile representanţelor provinciale, voiu convoca eu, în proporţiunea stabilită în numita patentă, în numĕrul atins, bărbaţi destoinici spre aceasta, atât cu privire la posiţiunea cât şi la însuşirile lor, la consultarea consiliului imperial înmulţit, din toate ţĕrile de coroană.

§. 2. Fiindcă voea mea e de a preda budgetul pentru anul administrativ 1861 spre censurare consiliului imperial înmulţit, acela va avea a sĕ şi întrunì în luna Maiu, pe ziuă ce o voiu defige eu mai de-aproape.

§. 3. Convocarea participanţilor temporari la consiliul imperial, ordonată cu autograful meu din 11 Noemvrie 1859, cu privire la aceste ale mele decretări. rĕmâne la o parte.

Viena, în 5 Martie 1860. *Francisc Iosif* m. p., archiducele *Wilhelm* m. p., conte de *Rechberg* m. p., conte *Thun* m. p., baronul de *Bruck* m. p. conte *Nádasdi* m. p., conte *Goluchowski* m. p., baron de *Thierry* m. p. La ordin preaînalt: baron de *Rausonnet* m. p."

Deschiderea senatului.

Şedinţa de deschidere a senatului imperial s'a ţinut la 31 Maiu 1860. orele 11, în Viena.

Deschiderea s'a făcut prin presidentul ordinar al senatului, archiducele *Rainer,* în presenţa archiducilor *Wilhelm* şi *Leopold,* şi a tuturor ministrilor activi.

Vorbirea de deschidere, care suplinea mesajul de tron, obicĭnuit în state constituţionale, a fost de următorul cuprins:

„Domnilor!

Când M. Sa împĕratul, preagraţiosul nostru domn, a anunţat credincioaselor sale popoare, prin manifestul împĕrătesc din 15 Iulie anul trecut, că pacea s'a reîntors, s'a îndurat preagraţios acelaşi a declara, că: „binecuvântările păcii sînt de o valoare îndoită, fiindca vor acorda liniştea necesară de a consacra întreaga atenţiune şi

http://statuldacia.info

întreaga îngrijire, neconturbat, întru deslegarea cu succes a problemei, cum s'ar putè întemeia, în mod durabil, bunăstarea internă a Austriei şi puterea ei în afară, prin desvoltarea potrivită a bogatelor ei puteri intelectuale şi materiale, precum şi prin ameliorări, corĕspunzĕtoare timpului, în legislatură şi administraţie?"

În direcţia aceasta activ fiind până la neoboseală, M. Sa a recunoscut necesitatea de a-'şi câştiga rapoarte şi propuneri despre interesele şi dorinţele poporaţiunii din toate părţile acestui larg imperiu, dela cei-ce sûnt în mod nemijlocit interesaţi.

Facerea acestor declaraţiuni va forma chemarea cea mai însemnată a representanţelor ţĕrii, cari vor fi aduse la vieaţă în toate ţĕrile de coroană.

Dar' chiar şi în centrul imperiului, M. Sa vrea sĕ se bucure de consfatul oamenilor credincioşi, esperţi şi independenţi, a căror ştiinţă bogată şi iubire probată faţă de preaînaltul tron şi faţă de patria întreagă austriacă va avea o eficacitate cu atât mai binecuvêntată, cu cât mai grea va fi problema dată spre deslegare.

M. Sa a binevoit a încredinţa senatul cu esecutarea acestui scop, avênd el a esista mai departe, conform normelor de până acuma, şi s'a îndurat a dispune sĕ fie înmulţit.

D-voastră, domnilor mei, puteţi vedè din aceasta, că senatului înmulţit imperial îi este dată misiunea de a funcţiona ca suprem consilier al împĕratului şi al coroanei.

Ca membri ai acestui suprem corp de consiliu, chemaţi în vîrtutea patentei şi a ordinului împĕrătesc din 5 Martie a. c. şi din încrederea preaînaltă, veţi pune, domnii mei, toate puterile d-voastre întru ajungerea acestui mare scop ce ni-s'a determinat.

Veţi avea necontenit în vedere, că M. Sa, convocându-vĕ, a avut înaintea ochilor ca scop întărirea senatului seu suprem cu bărbaţi, cari cunoscênd bine raporturile din ţeara la care aparţin, sĕ-'şi spună părerile individuale scutiţi de ori-ce influenţă esternă, în toate chestiile cari li-se vor înainta, şi cari vor aduce la preaînalta cunoştinţă cu plină sinceritate trebuinţele şi interesele tuturor păturilor şi tuturor brezlelor poporaţiunii, însĕ totodată vor avea în vedere şi aceea, că fericirea şi bunăstarea tuturor reşede în întărirea drepturilor tronului şi în menţinerea unităţii imperiului.

Însărcinat din partea M. Sale, a preagraţiosului nostru domn, cu onorifica misiune, de a conduce consultările d-voastre, am împărtăşit fiecăruia dintre d-voastră, domnilor mei, regulamentul de afaceri,

aprobat din partea M. Sale, spre acomodare, şi acum vĕ învit, sĕ depuneţi în mânile mele jurămêntul prescris în §-ul 3 al regulamentului“.

Toţi senatorii (de nou numiţi) depun jurămênt, că sûnt cu credinţă neclintită faţă de M. Sa împĕratul, că vor avea în vedere numai binele monarchiei în toate discuţiunile purtate şi-'şi vor da votul amĕsurat priceperii şi convingerii lor, scutiţi de ori-ce influenţă din afară; ear' după terminarea acestui act, archiducele *Rainer* continuă astfel:

— „Înainte de a începe lucrarea ce ni-s'a dat, mĕ vĕd silit, domnilor, sĕ vĕ mai adresez unele cuvinte.

Primiţi înainte de toate asigurarea, că voiu conduce consultările cu deplină imparţialitate, dar' voiu căuta totdeauna sĕ fie respectat cu acurateţă regulamentul de afaceri, edat din partea M. Sale.

Sûnt convins, că d-voastră apreciând corect misiunea cea mare ce vi-s'a dat, mĕ veţi sprijinì cu zel şi onestitate în nisuinţele mele şi veţi face tot, ca senatul înmulţit imperial sĕ corespundă aşteptărilor pe cari le-a legat de el M. Sa şi patria întreagă.

Domnilor mei! Sûnt mari şi importante lucrările cari vĕ aşteaptă. Cea mai mare şi mai importantă e însĕ aceea, de a vĕ da părerea asupra căilor şi a mijloacelor, prin cari s'ar putè regula finanţele de stat. Amĕnunţite lucrări de pregătire s'au făcut în direcţia aceasta şi ele vĕ vor uşura problema dela a cărei fericită resolvare depinde binele Austriei.

Dar' şi faţă de celelalte proiecte, date d-voastre spre consultare din partea M. Sale, sûnt convins că veţi manifesta acelaşi zel şi aceeaşi interesare.

Domnilor mei! E serioasă situaţia în patrie în momentul în care senatul înmulţit imperial se întruneşte pentru prima oră; dar' un viitor mai bun ne aşteaptă şi eu vĕ felicit domnilor, că d-voastră aţi primit frumoasa misiune de a conlucra, în posiţie atât de înaltă, la realisarea acestui viitor. Sĕ avem înainte totdeauna lozinca împĕratului nostru: »*Viribus unitis*«, şi aşa sĕ procedăm.

Declarând deci de deschisă sesiunea primă a senatului înmulţit imperial, vĕ împărtăşesc, că M. Sa, preagraţiosul nostru domn, a numit vice-presidenţi pentru sesiunea aceasta pe Escelenţele Lor, senatorul de *Szögyény* şi contele *Albert Nostiz*. Vĕ învit sĕ procedaţi la alegerea celor doi senatori, necesari, conform §-lui 19 din regulamentul de afaceri, pentru controlarea protocoalelor de şedinţe, dându-vĕ votul în scris pentru cele două nume propuse din partea fiecăruia dintre

d-voastră, şi vĕ fac totodată cunoscut, că eu, în scopul acesta. m'am decis pentru Escelenţele Lor, senatorii permanenţi. conte *Mercandin* şi baron *Lichtenfels.*

Senatul alege, cu majoritate de voturi, pe contele *Auersperg* şi pe contele *Szécsen,* cari împreună cu cei doi numiţi din partea presidentului vor avea sĕ controleze procesele verbale luate despre desbaterile decurse în senatul înmulţit imperial.

Terminată fiind alegerea. sĕ dă cuvêntul contelui *Apponyi* (Georg) pentru a-'şi precisa posiţia ce poate sĕ o ocupe în acest senat înmulţit.

Contele *Apponyi* rosteşte o vorbire mai lungă, în care declară, că nu are mandat dela nimeni, prin urmare nu represintă pe nimeni, decât numai convingerile sale individuale. Declară, că convocarea acestui senat imperial a provocat nedumeriri în sînul poporului maghiar, care ţine cu sfinţenie la drepturile sale istorice şi la instituţiunile sale, şi nu-'i convine, ca representanţii sei sĕ discute împreună cu representanţii altor ţĕri, ear' nu amĕsurat drepturilor din trecut, numai singuri, în parlamentul propriu. Din acest punct de vedere, oratorul n'ar fi trebuit sĕ între în senatul înmulţit, dar' a întrat, pentru-că are deplină încredere în marinimositatea monarchului.

A întrat, în credinţa, că şi aici sĕ pot discuta cu succes dorinţele şi pretensiunile Ungariei, făcêndu-sĕ lumină, că Ungurii nu cer nimica ce ar periclita înaintarea monarchiei sau întegritatea ei. Dar' întrând în senat. n'a renunţat la nici unul din drepturile istorice ale Ungurilor, şi n'a renunţat nici la drepturile sale ce-'i compet într'un viitor parlament maghiar. prin urmare, numirea sa de membru pe vieaţă al senatului imperial numai aşa o înţelege, că M. Sa n'a voit prin aceasta sĕ-'i împedece eserciarea de drepturi viitoare în legislatura ungara.

Mulţumeşte presidentelui pentru graţia acordată de a putè face declaraţia aceasta, care sĕ roagă sĕ fie trecută la protocol.

Contele *Andrássy Gyula* se alătură întru toate, — în numele seu şi în numele celoralalţi senatori maghiari. la cele declarate din partea contelui *Apponyi,* accentuând şi el, că pentru posiţia ce o ia în senat rĕmâne numai sieşi responsabil şi că nu poate fi privit de representant al Ungurilor, dela cari n'are nici un mandat.

Presidentul roagă pe domnii senatori sĕ subscrie procesul verbal despre depunerea jurămêntului, şi comunicându-le, că M. Sa va primì în ziua următoare în audienţă pe domnii senatori, *închee şedinţa primă.*

*

În ziua de 1 Iunie 1860, la orele 11, toţi senatorii erau întruniţi în sala de recepţiune a palatului imperial din Viena, în frunte cu presidentul senatului, archiducele *Rainer*. În curênd apare monarchul în mijlocul lor, şi după-ce archiducele *Rainer* îi presentă pe rînd pe toţi senatorii, monarchul se postează în faţa lor şi le rosteşte următoarea vorbire:

„Domnilor senatori!

Vĕ bineventez din inimă. V'am chemat, findcă contez cu siguranţă, că am aflat în d-voastră bărbaţi cari mĕ vor sprigini cu sinceritate şi cu credinţă în nisuinţele mele de-a promova în mod egal binele popoarelor Austriei.

Chestiuni importante, din sfera legislaturei generale, şi regularea finanţelor de stat, vĕ vor fi supuse spre opinionare. La consultările ce le veţi avea, sĕ ţineţi în vedere principiul, că soartea singuraticelor părţi ale imperiului e strîns legată împreună, că comunitatea şi eficacitatea reciprocă a adevĕratelor interese din ţĕrile singuratice sûnt fapte, cari legate prin mii de fire, formează o legătură puternică în jurul întregei monarchii, şi că ori-ce încercare de-a slabì legătura aceasta e în detrimentul întregului, precum şi al părţilor, fiindcă împedecă desvoltarea rodnică progresivă, atât în privinţa intelectuală, cât şi materială, prin urmare nu poate fi tolerată fără a se viola datorinţele sacre pe cari le am eu faţă de popoarele mele.

Asigurată sĕ fie apĕrarea egală pe seama tuturor popoarelor şi pe seama tuturor ţĕrilor din imperiul meu. Uniţi sĕ fie toţi, în frăţească înţelegere, într'un întreg puternic, *cu îndreptăţiri egale şi cu îndatoriri egale.*

La esaminarea budgetului puneţi în cumpĕnă posiţia de mare putere a imperiului, şi căutaţi totodată sĕ cruţaţi întru-cât se poate pe cetăţeni, aducênd în consonanţă aceste douĕ lucruri.

Vĕ veţi convinge, că chiar şi acum, cu toate-că restrângerile în budget nu-'şi pot arĕta imediat eficacitatea, s'au făcut economii esenţiale în toate ramurile administraţiei, pe când tot atunci venitele au fost înmulţite. Dacă vom merge pe calea apucată, cu putere şi perseveranţă, şi vom esecuta în mod fericit reformele ordonate din partea mea în administraţia internă: contez cu siguranţă, că, dacă nu vor obvenì evenimente estraordinare, cari sĕ ne împedece, — restabilirea echilibrului între venite şi erogate se va arĕta de sine,

Fericirea popoarelor mele este scopul ce-'l urmăresc necontenit, desvoltarea buneistări interne şi a puterii în afară este problema,

pentru a cărei resolvare îmi consacru întreaga îngrijire. În nisuinţele acestea ale mele sĕ-'mi fiţi uniţi. d-voastră, şi toţi credincioşii mei supuşi. Binecuvêntarea celui atotputernic sĕ încununeze cu succes fericit această acţiune a noastră comună".

Un întreit *Hoch* a urmat după terminarea vorbirii, la adresa monarchului, care retrăgêndu-se în departamentele sale, audienţa a fost terminată.

Şedinţa a doua.

S'a ţinut în 4 Iunie 1860. Presidentul, archiducele *Rainer,* comunică senatului, că mai mulţi senatori au cerut sĕ li-se dee cuvêntul pentru a-'şi precisa posiţia ce o pot lua în acest senat înmulţit, aşa cum în şedinţa trecută s'a făcut aceasta şi din partea senatorilor *Apponyi* şi *Andrássy.* Considerând însĕ, că prin aceasta s'ar putè naşte discuţiuni agitate, ceea-ce ar fi în contra intenţiunilor avute cu convocarea senatului, şi cari aveau de scop restabilirea înţelegerii şi înfrăţirea între toate popoarele monarchiei, — roagă pe domnii senatori sĕ abstee dela propusul lor, şi le aduce înainte mulţumire pentru aceasta.

Episcopul *Strossmayer* se roagă. ca între senatorii despre cari e vorba sĕ fie trecut la protocol şi numele seu, în calitate de senator pentru Croaţia.

Aceeaşi rugare sĕ adresează presidiului şi din partea senatorilor: *Andreiu de Mocsonyi,* episcopul sêrbesc *Maşirevici* şi episcopul *Andreiu baron de Şaguna.*

Se ia act, ear' la ordinea zilei se pune *budgetul.*

Presidentul întreabă, dacă senatul voeşte se discute *în plen* budgetul, sau vrea sĕ fie censurat ântâiu de un *comitet;* şi după-ce adunarea se declară prin sculare pentru trecerea budgetului la un comitet esmis din partea senatului, sĕ pune a doua întrebare, că comitetul cum se fie compus, şi câte comitete sĕ fie compuse, — ear' în privinţa aceasta presidiul declară discuţia de deschisă.

Vorbesc mai mulţi senatori şi sĕ fac mai multe propuneri, pe cari presidentul le reasumează în următoarele:

„Cu privire la compunerea comitetului au fost esprimate trei păreri; şi anume:

a) pentru compunerea unui comitet principal, cu filiale (subcomitete, amĕsurat propunerii senatorului imperial, contele *Clam-Martinitz;*

b) pentru formarea mai multor comitete, ai căror presidenţi şi raportori se formeze earăşi un comitet;

c) pentru alegerea mai multor comitete, cari sĕ formeze laolaltă un corp întreg".

Cerêndu-se votul senatului, se primeşte cu majoritate de voturi propunerea *primă*, pentru alegerea unui singur comitet, care sĕ se împartă în subcomitete.

Votarea a fost nominală.

Presidentul, archiducele *Rainer*, declară, că va supune votul senatului aprobărîi M. Sale, şi astfel alegerea comitetului se va putè face abía în şedinţa viitoare.

Şedinţa sĕ încheie.

Şedinţa a treia.

S'a ţinut în 6 Iunie 1860. Presidentul, archiducele *Rainer*, face comunicarea, că M. Sa s'a îndurat prea graţios o concede, ca amĕsurat votului senatului, censurarea budgetului sĕ se facă de astădată prin un comitet mai mare de cum e cel prevĕzut în §-ul 5 din regulamentul de afaceri, dar' numĕrul membrilor sĕ nu treacă peste 21; dându-'şi totodată învoirea preaînaltă, ca comitetul sĕ se împartă în subcomitete, lucrările cărora au sĕ fie însĕ esaminate de întregul comitet, înainte de-a fi presentate adunării plenare.

Senatul esprimă mulţumire M. Sale pentru preagraţioasa încuviinţare a votului dat în şedinţa premergĕtoare şi roagă presidiul sĕ o aducă aceasta la cunoştinţa M. Sale.

Se procedè la alegerea comitetului budgetar. Resultatul votării a fost următorul: Cu majoritate de voturi au fost aleşi *Krainski*, *Reyer*, conte *Auersperg*, *Dr. Hein*, *Mayer*, principele *Colloredo-Mannsfeld*, *Şokcevici*, *Dr. Strasser*, episcopul *Strossmayer*, conte *Andrássy*, *Braniczányi*, conte *Mercandin*, conte *Apponyi*, conte *Clam-Martinitz*, conte *St. Julien*, *Schöller*, baronul *Salvotti*, contele *Szécsen*, *Majláth*, principele *Auersperg* şi *Andreiu de Mocsonyi*.

Se lasă în grija comitetului sĕ-'şi aleagă president şi sĕ se împartă în subcomitete, şi cu aceasta şedinţa sĕ încheie.

Şedinţa a patra.

S'a ţinut în 8 Iunie, 1860. Presidentul, archiducele *Rainer*, comunică senatului, că M. Sa a luat preagraţios la cunoştinţă mulţumirea votata în şedinţa premergĕtoare. Adunarea erumpe într'un întreit »*Hoch*«.

Senatorul din Ardeal, *Iakab,* depune jurământul şi senatul întră în ordinea de zi. Sĕ începe discuţia asupra introducerii cărţilor fonduare.

Ia cuvêntul contele *Barkóczy* şi într'o vorbire mai lungă face imputare guvernului, pentru-că cu ocasiunea introducerii cărţilor fonduare în Ungaria nu s'a respectat *dreptul limbei maghiare,* fiindcă nu s'au numit oficianţi cari sĕ cunoască limba maghiara şi sĕ poată purta cărţile fonduare în limba aceasta.

Contele *Nádasdi,* ministru de justiţie, rĕspunde imediat, că în cea mai mare parte a districtului Oradea-mare, în întreg districtul Şopron şi Pesta, cărţile fonduare sĕ poartă ungureşte. „Ce sĕ fac însĕ în comitatul Liptó şi Trencin, — a zis ministrul, — unde mai toţi locuitorii sûnt Slovaci, şi între ei abia cam o sută de Unguri? Ce sĕ fac în comitatul Maramurĕş, unde sûnt 100.000 de Ruteni, 40.000 Români, şi numai 12.000 Maghiari“? —

Ministrul declară, că guvernul 'şi-a luat drept maximă pentru regatul Ungariei, sĕ se poarte cărţile fonduare ***în limba majorităţii locuitorilor din comuna respectivă.*** Ungureşte, unde sûnt Maghiarii în majoritate, ear' unde altă naţionalitate e în majoritate, *în limba acesteia.* Aceasta o reclamă interesul unităţii monarchiei, şi »*scopul şi voea M. Sale este, sĕ se respecteze întocmai toate naţionalităţile, recunoscêndu-li-se drepturi egale, după-ce li-se impun datorinţe egale ...*

„Cu toate acestea, — a terminat ministrul, — chestia limbei e o chestiune deschisă, *care la timpul seu sĕ va supune unei scrutări nouĕ«,* — adaogând încă şi aceea, că a dat ordin, ca ori-unde s'ar fi făcut cărţile fonduare în limba germană, cei de limba maghiară, slovacă, ruteană şi ***română,*** sĕ poată pretinde ca sĕ li-se dee şi câte o ***traducere în limba lor naţională.***

După ministrul de justiţie a vorbit senatorul *Hein,* apoi *Toperzer* şi principele *Salm,* toţi însĕ numai în liniamente generale, mărginindu-se la chestia pusă la ordinea zilei, chestia cărţilor fonduare, şi accentuând necesitatea formărei unui comitet care sĕ studieze chestia.

S'a sculat după ei contele *Szécsen,* şi accentuând şi din a sa parte necesitatea de a sĕ alege un comitet care sĕ se ocupe cu chestiunea dela ordinea zilei, a spus cu privire la *principiul de naţionalitate* şi de *limbă* următoarele:

— „Aşa cred, că am îmţeles bine pe dl senator *Barkóczy.* Scopul seu nu a fost sĕ dojenească pe înaltul guvern, pe cuvênt, că acesta

prin întroducerea cărților fonduare ar voì sĕ germaniseze popoarele; ci a voit sĕ spună numai, ce opiniune predomneşte în țeară, şi că *modul* cum s'a pus totul în lucrare, a produs, nu ştim, cu drept sau fără drept, acea opiniune în țeară.

Eu din partea mea cred, că este datorința şi problema noastră, căci de aceea sûntem chemați la această adunare înaltă, sĕ rĕsfiram prin cuvinte aceea ce s'a lățit în țeară ca părere a oamenilor, sĕ lămurim acea părere, şi prin aceasta sĕ dam ocasiune, ca dacă opiniunea ar fi falsă, sĕ o declarăm de falsă şi esplicându-o mai de-aproape sĕ o delăturăm. Dacă noi nu am atinge şi nu am respecta aceasta părere a oamenilor. atunci, fiind ea greşită, în loc sĕ se delature, ar prinde rădĕcini tot mai adânci, s'ar lățì tot mai departe.

Dl ministru de justiție a atins în vorbirea sa totodată şi chestiunea *limbei,* o chestiune de importanță în diferitele părți ale țerilor, ear' *mai ales în Ungaria.* Eu, ce se atinge de chestiunea aceasta, sûnt convins, că toți oamenii scutiți de egoism *vor recunoaşte diferitelor naționalități din anumită țeara dreptul de a se folosì în cercul activitații lor de limba lor națională.* Dacă însĕ, înainte de revoluția din anul 1848, în mai multe țĕri, mai ales însĕ în Ungaria, opiniunile erau cu totul altele: trebue se luăm în considerare, că aceste opiniuni nu erau pe atunci numai în Ungaria, ci ideea domnirei *unei singure limbi oficiale* era mai mult ori mai puțin lățită în întreagă Europa. Dar' o abatere dela ideea aceasta, între limite amĕsurate, sĕ poate aştepta atât dela bunăvoința guvernului, cât şi *dela puterea unei opiniuni publice luminate din Ungaria.*

Îmi vine sĕ pismuesc pe dl ministru al justiției pentru uşurătatea cu care crede că chestiunea aceasta s'ar putè deslega. Dupa a mea părere, această chestie a limbei şi a naționalitaților, într'o țeară locuită de naționalitățile cele mai diferite, nu despărțite etnograficeşte, adecă după naționalități, ci aruncate şi grămadite unele peste altele, va rĕmânè, la fiecare pas al puterii legislative şi al guvernului, una din problemele cele mai grele, încă şi atunci, când voința ar fi serioasă de a satisface dorințele fiecărei naționalități.

Cu toate acestea, eu nu mĕ îndoiesc, că chestia se va putè resolva în spiritul dreptății reciproce, al conțelegerei şi al înțeleptei precumpĕniri a tuturor pretensiunilor.

Abia pot însĕ sĕ cred, că deslegarea ar sta numai în calculul matematic al naționalităților, pentru-că aici mai vin a se lua în

socotinţă încă şi alţi factori spirituali de mare importanţă. Inţeleg adecă: *limba mai cultivata are se domnească peste celelalte mai neccultivate.*

Încât pentru propunerea dlui senator Dr. *Hein,* de a se împreuna la un loc, într'un corp. Banatul Timişoarei, Voevodina, Croaţia şi Slavonia, îmi iau voie a observa, că după esactele cunoştinţe ce 'mi-le-am adunat despre toate împrejurarile acelor ţĕri, m'am convins pe deplin. ca ele sûnt cu totul diferite unele de altele, şi că comitatele: Baci. Torontal. Caraş, cum şi aşa numitul Banat al Timişoarei, ar avea prea mult comun cu Ungaria. *cu Croaţia şi Slavonia înse nimic!*

Pe lânga aceasta, în Croaţia şi Slavonia poporul e curat *slav;* din contra, în Banatul Timişoarei s'au îngrămădit cele mai felurite popoare, încât aici nu ai se ţini cont numai de elementul slav, ci şi de cel unguresc. *românesc* şi nemţesc".

Contele *Szécsen* a trecut apoi la obiectul pus la ordinea zilei, spunêndu-'şi şi aci părerile.

Au mai vorbit după el vicepresidentul *Szögyény* şi baronul *Lichtenfels,* ocupându-se mai mult cu chestia principală dela ordinea zilei, ear' după ei a luat cuvêntul contele *Andrássy,* care referitor la *chestia limbilor* a făcut declararea, că nu acum e timpul şi ocasiunea de a se ocupa senatul cu discuţii de acestea, ci chestiunea limbei trebue sĕ se desbată cu totul altmintrelea, cu altă ocasiune, şi cu toată seriositatea.

Contele *Clam-Martinitz,* care 'i-a urmat ca orator, a trecut peste chestia naţională fără sĕ o atingă.

Contele *Hartig* îşi rectifică o vorbire de mai nainte, în acel înţeles, că dacă pretinde şi acum, cu toată puterea cuvêntului, dreptul pe seama suveranului. ca *sĕ vorbească cu supuşii sei în limba sa naţionala,* — trebue sĕ recunoască totodată şi aceea. că *organele oficiale ale monarchului sûnt datoare se comunice cu supuşii domnitorului în limbile acestora.*

Contele *Hartig* afirmase adecă într'o şedinţă premergĕtoare, că limba e proprietatea cetăţeanului, care e în drept sĕ o folosească liber; şi tocmai din acest principiu mânecând, e în drept şi monarchul sĕ se folosească de limba germană în comunicarea cu supuşii sei, pentru-că limba maternă a monarchului e cea germană. Cu privire la *unitatea limbei,* accentuată de senatorul Dr. *Hein,* contele *Hartig* a zis apoi urmatoarele:

„Ce definiţie daţi d-voastră unităţii? Eu, din partea mea, fac distingere între *unitate* şi *uniformitate*. Unitatea e unitate de *drepturi*, de *datorinţe* şi de *supunere*. Ear' a întroduce unitate, sau mai bine zis uniformitate şi în celelalte raporturi ale locuitorilor, *în dreptul lor privat*, e un lucru pe care nu 'l-aşi recomanda nimĕnui".

Baronul Petrino, representantul Bucovinei, a vorbit la obiect, fără sĕ atingă chestia naţională. E pentru predarea elaboratului în grija unui comitet, dar' nu compus după ţĕri, cum cere Dr. *Hein*. Referitor la Bucovina face comunicarea, că în multe cărţi fonduare, pe lângă adevĕratul proprietar sûnt trecuţi în coale toţi cumnaţii şi cumnatele, ceea-ce provoacă mari confusiuni. Proprietatea săteanului din Bucovina nu a fost trecută în cărţile fonduare. Proprietăţile, cari nu puteau sĕ fie împărţite, au fost de fapt parcelate şi trecute la patru proprietari de es. dintre cari nici unul nu ştie care e partea lui. Cere deci, ca la discutarea obiectului dela ordinea zilei sĕ se ţină cont de diferitele raporturi în cari se află ţĕrile singuratice, şi de aceea doreşte, ca comitetul sĕ fie compus din mai mulţi decât şapte membri.

Contele *Clam-Martinitz* propune închiderea discuţiunii. Senatorul *Lichtenfels* cere votare asupra propunerii făcute din partea principelui de *Salm*. Senatorul *Barkóczy* polemisează cu *Lichtenfels*, contele *Clam-Martinitz* şi contele *Hartig* îşi esplică cuvintele rĕu interpretate, ear' contele *Apponyi* face următoarea declaraţie:

— „Domnilor! A discuta chestia naţionalităţilor, a limbei, unităţii, uniformităţii, cu ocasiunea regulării cărţilor fonduare, e un joc îndrăsneţ. De aceea, dacă eu rĕmân dator cu rĕspunsul la multe din cele-ce s'au spus astăzi aici, nu o fac pentru-că aş fi mulţumit cu toate dintre declaraţiunile făcute, ci mĕ reţin numai în interesul lucrării noastre, o fac numai pentru-ca sĕ evit conflictul care nu e la timp şi care ar putè sĕ se pună în calea lucrărilor noastre".

Cere închiderea discuţiunii şi votarea propunerii lui *Salm*. Sĕ primeşte şi în comitet se aleg prin votare următorii *şapte* membri: Contele *Barkóczy, Lichtenfels*, Dr. *Eder*, Dr. *Polanski*, Dr. *Strasser, Salvotti* şi Dr. *Klein*.

Se mai alege un comitet de şapte membri pentru studiarea proiectului de ordinaţiune referitoare la procedura în ce priveşte sistarea plăţilor din partea firmelor protocolate comerciale şi industriale şi şedinţa se încheie.

Şedinţa a cincia.

În şedinţa dela 21 Iunie 1860 discuţia a fost de nou pusă pe tema *chestiei naţionale* în senatul împĕrătesc înmulţit.

Archiducele *Rainer*, ca president, deschide şedinţa cu împărtăşirea. că trei senatori, necunoscênd limba germană, au primit permisiune dela M. Sa sĕ poată vorbì *în limba lor naţională,* care e cea *italiană,* ear' un domn senator, care cunoaşte bine atât limba germană cât şi cea italiană, va face pe translatorul. Alteţa Sa învită apoi pe senatorul baron *Salbotti* sĕ primească sarcina de intermediator, ear' cei trei senatori, cu numele: contele *Borelli* din Dalmaţia, contele *Nani-Mocenigo* şi baronul *Zigno* din Lombardo-Veneţia se sculară pe rênd şi mulţumiră pentru favorul acordat.

Presidentul comunică mai departe, că proiectul de lege referitor la învoielile în casurĭ de concurs, nu e terminat, din causa boalei unui membru din comitet, şi că contele *Barkóczy* a demisionat din comitetul esmis pentru studierea chestiei cărţilor fonduare, din motivul, că nu 'i-s'a primit propunerea, ca chestia sĕ se scoată de sub competenţa senatului şi sĕ se supună deliberării dietelor provinciale.

Contele *Barkóczy* cere cuvêntul, pentru a-'şi motiva pasul. Cuvêntul 'i-se acoardă, şi contele rosteşte următoarea vorbire:

„Am avut parte de onoarea se fiu ales membru în comitet. Cer voie sĕ descoper senatului motivele eşirii mele din comitet. Primul motiv este, că cu ocasiunea aceasta se manifestă de nou pe faţă acea uniformitate administrativă, pe care eu o ţin de cel mai mare rĕu de care am suferit în acesti zece ani din urmă. Uniformitatea administrativă, adecă *centralisarea*, tratarea tuturor ţĕrilor şi popoarelor tot după aceleaşi forme, şi *administrarea lor tot numai cu o limbă*, a fost şi până acum, va fi încă şi pe viitor, *pedeca principală la unitatea politică a monarchiei*, care pentru toţi e mântuitoare, în cât fiecare patriot trebue sĕ o dorească.

Al doilea motiv principal al retragerei mele este, că eu în proiectul acesta vĕd numai o stîrpitură a unor minţi teoretice şi a oamenilor, cari caută numai la forme; oameni, cari de câţiva ani încoace se înmulţiră ca buruienile în toţi ramii administrativi ai statului.

Al treilea motiv al eşirei mele a fost, că eu cred, că acest proiect de lege e tocmai unul din acelea, cari *cad cu totul în competenţa dietelor ce sûnt sĕ se înfiinţeze în toate ţĕrile monarchiei,* ceea-ce toate clasele locuitorilor doresc cu multă nerăbdare.

Acestea sûnt motivele mele, pe cari le-am atins şi altă-dată, ear' astăzi îmi iau voe a le repeţì de nou. Tocmai pentru aceasta, principiile şi convingerile mele nu-'mi permiseră se iau parte la desbaterile comitetului. mai ales când ştiu foarte bine, că tot lucrul acesta *va fi lucru făcut în deşert.*

După premisele acestea, îmi iau voe a mě adresa de-adreptul dlui ministru al justiţiei şi a cerceta mai de-aproape acele foloase şi resultate practice, cari ar fi sě se nască pentru Ungaria din întroducerea cărţilor fonduare. Deci eu întreb. cari sûnt acele resultate? Rěspunsul dlui ministru este. că 674 oficiali, ocupaţi cu întroducerea catastrului în Ungaria, au făcut intabulări, în cinci ani, în 15 milioane de coale fonduare, au întocmit cam 19 mii de cărţi fonduare, au conscris $3^1/_2$ milioane de moşii neobligate. precum şi un milion de moşioare ce nu se pot împărţì ca moşii întregi; apoi, că în 1855. din intabulările vechi s'au trecut în coalele nouě 109 milioane florini datorii ipotecare, ear' în următorii trei ani s'au mai împrotocolat alte 123 milioane florini.

Am sě observ, că cifrele acestea nici decum nu le pot privì drept resultate practice, mai vêrtos din acel motiv, că cei 674 de oficiali, cu ocasiunea întroducerei cărţilor fonduare au respins ori-ce protest şi ori-ce rugare făcută în scopul ca oamenii sě fie lăsaţi în pace cu cărţile fonduare. Prin urmare, dorinţele locuitorilor nu au fost respectate întru nimic. Nici o bunăvoinţă, nici o aplecare din partea diregětorilor cătră locuitori, ci întocmai aceeaşi nepăsare şi necruţare cu care s'au întrodus de zece ani încoace toate legile şi měsurile guvernului în Ungaria: *s'a comandat şi s'a esecutat!*

Cu toate acestea, foloasele practice au fost nule. Nici-odată în Ungaria nu s'a scris cât sě scrie acuma. Nici-odată nu s'au rubricat atâtea conspecte şi atâtea tabele, ca tocmai în zilele noastre. Apoi în privinţa aceasta, ce e drept, resultatele sûnt cu totul egale. Intabulările nu s'au făcut după libera voinţă. Părţile au trebuit *se sufere* întabularea sumelor creditate, ear' dacă cineva mai luà vre-o sumă pe moşia sa, aceea încă s'a întabulat, din motivul, că taxele de întabulare formează posiţie însemnată în venitele vistieriei de stat. Despre alte asemenea měsuri ale guvernului mě şi sfiesc a vorbì".

În privinţa întroducerei limbei *germane,* contele *Barkóczy* se provoacă la declaraţia ministrului de justiţie din 8 Iunie, când zicea, că principiul guvernului este sě se poarte cărţile fonduare în limba majorităţii locuitorilor; prin urmare, ori-unde partea mai mare a

locuitorilor este ungurească, cărţile fonduare au sĕ se poarte în limba aceasta.

— „Aceasta declaraţie sĕ poate combate cu cifre, a continuat Barkóczy. În cea mai mare parte a ţĕrei cărţile fonduare sûnt *nemţeşti*. În zece comitate ale ţinutului Caşovia, cu 1.780.000 locuitori, ¹₄ parte sûnt Unguri, şi totuşi nici o singură comună nu are cărţi fonduare ungureşti. Afară de aceasta, funcţionarii nu vreau sĕ dee poporului nici chiar estracte în limba sa, slavonă, ruteană, maghiară, şi se desvinovăţesc cu aceea, că nu cunosc limba, sau că *nu au nici o instrucţiune în privinţa aceasta*. Prin urmare, îmi iau voe sĕ vĕ spun, Escelenţă, că în punctul acesta nu aţi fost tocmai *credincioşi adevĕrului!* Cărţile fonduare nu s'au purtat în limba majorităţii, ci în limba celei mai neînsemnate minorităţi! După cele mai nouĕ date statistice, locuitorii nemţi în Ungaria sûnt cam un milion de suflete. Din contră, celelalte popoare fac 14 până la 15 milioane. Prin urmare, limba minorităţii e întrodusă peste tot pe unde, computând numai după cifre aritmetice, este cea mai mare probabilitate că s'ar fi aflat alt popor, mai numĕros. După datele oficiale statistice adecă, a treia parte a locuitorilor vorbeşte limba ungurească. Eu nu întrebuinţez terminul »*maghiar*«, pentru-că îl aflu de neaplicabil; dar' limba *ungurească* este oamenilor plăcută, ei se dau de Unguri şi vreau sĕ treaca de Unguri. Prin urmare de pe buzele mele nu voesc sĕ scot cuvêntul »*maghiar*«.

Contele *Barkóczi* protestează apoi în contra părerii, că el ar fi duşman naţionalităţii germane; tocmai din contră, nu numai el, dar' întreaga naţiune ungurească ştie stima foarte mult cultura, ştiinţa, arta germană, precum şi principiile constituţionale, cari de ani 40 s'au lăţit şi în Ungaria. Ceea-ce nu poate însĕ suferi este, că de mai mulţi ani încoace elementul german e representat în Ungaria prin o armată întreagă de funcţionari germani, cari au întrodus limba germană, peste tot, în cărţile fonduare şi în toate ramurile administraţiei. Prin toate aceste mĕsuri, cari au costat milioane multe, popoarele Ungariei au fost în privinţa materială şi spirituală greu apĕsate. Ce a fost deci mai firesc decât aceea, ca aceste arbitrarietăţi despotice sĕ nască antipatii! Prin urmare, antipatia nu are a face nimica cu elementul german, ci numai cu faptul, că s'au adus atâţa amploiaţi în Ungaria, că s'a apĕsat poporul materialiceşte şi spiritualiceşte, şi că poporul a fost tratat în mod arbitrar. Şi aceasta antipatie, în loc sĕ se micşoreze, va creşte din an în an.

Barkóczy termină, constatând, că întroducerea cărţilor fonduare în Ungaria a adus ţĕrii o îngreunare de trei milioane fl., din care sumă cam un milion şi două sute cad pe proprietarii mari de pămênt, ear' restul s'a împărţit pe locuitorii maĭ saracĭ, carĭ şi de altcum sûnt destul de asupriţi cu dări grele.

Se scoală contele *Nádasdi,* ministru de justiţie, şi îi rĕspunde lui *Barkóczy* următoarele:

„Eu astăzi nu voeam sĕ iau cuvêntul, pentru-că, după a mea părere, întreaga desbatere sĕ reduce numai la raportul unui membru din comitet, făcut cătră senatul întreg. Dl conte *Barkóczy* a fost ales în comitet. Senatul a avut încredere în el. Eu n'am avut vot în senat, nu 'l-am ales, prin urmare nu mĕ priveşte, că va rĕmânea ori nu va rĕmânea în comitet. Cu toate acestea, 'mi-ar fi plăcut, dacă dl *Barkóczy* ar fi rĕmas, din motivul, că ori-cât de neplăcute erau sĕ fie desbaterile comitetului, eram gata sĕ aduc tot felul de sacrificii şi sĕ dau toate lămuririle cerute. Dar' toate acestea treacă, ducă-sĕ. Dl *Barkóczy* se adresă de-adreptul persoanei mele, ear' nu guvernului, şi s'a încercat sĕ-'mi spulbere cuvintele rostite la 8 Iunie. Eu rĕspund: ce ţie-'ţi este just, lasă sĕ fie just şi altuia. Nu sûnt orator, ca alţii; cu toate acestea mĕ aflu în stare şi acum, după o sĕptĕmână, sĕ pot întêmpina cuvêntul tipărit al dlui *Barkóczy,* paragraf de paragraf. Eu nu cunosc nici un lucru mai uşor în lume decât a *critica.* Cu toate acestea, nu vreau sĕ afirm şi sĕ apĕr părerile mele, ca fiind cele mai drepte. Sûnt gata sĕ acceptez părerile altora, numai sĕ mĕ convingă cineva cu temeiu. Câtă vreme voiu fi ministrul M. Sale, îmi ţin de datorinţă, ca faţa cu înaltul senat sĕ dau în toate direcţiunile esplicaţiile de lipsă. De astă-dată îmi pare însĕ rĕu, că nu am a face cu înaltul senat, ci numai cu contele *Barkóczy,* care mĕ ataca personal, ceea-ce eu nu pot suferì sĕ rĕmână necombătut în public“.

Ministrul de justiţie ia apoĭ punct de punct atacurile contelui *Barkóczy* şi le combate. Neagă, că în administraţie ar fi uniformitate; recunoaşte însĕ că în forme s'ar mai putè face unele modificări folositoare. Neagă, că întroducerea carţilor fonduare nu ar fi de nici un folos; dar' recunoaşte, că e posibil ca funcţionarii sĕ fi făcut abusuri. Dar' un ministru nu poate sĕ stee la spatele fiecăruia, ci abusurile au sĕ 'i-se aducă la cunoştinţă. şi vinovaţii sĕ vor pedepsì. S'au dat ordinaţiuni foarte corĕspunzĕtoare scopului, pe cari le poate ceti ori-şi-cine; sĕ poate, că funcţionarii nu le-au împlinit întocmai,

dar' contele *Barkóczy* nu avea dreptul sĕ zică, că ministrul *nu a vorbit adevĕrul.* „Acesta e un ton, care nu e parlamentar, — a zis ministrul. Dacă n'am vorbit adevĕrul, dl conte *Barkóczy* are sĕ mĕ convingă. Cuvintele mele au fost adevĕrate. Dl conte *Barkóczy* sĕ vină în ministerul meu şi sĕ se convingă. Rog deci pe dl conte *Barkóczy* sĕ-'şi retraga cuvêntul. Nu-'mi este iertat sĕ sufer espresiunea că *n'aşi fi vorbit adeverul* .

Cont. Barkóczy: Eu însĕ nu 'mi-o retrag!

Ministrul Nádasdi: Mĕ rog se se cetească respectivul pasagiu din protocol, ca sĕ se vadă că eu n'am zis: *ceea-ce s'a întêmplat* ci am zis: *ceea-ce am ordonat* . Ar fi trist lucru dacă un ministru al M. Sale ar suferì sĕ 'i-se spună în faţă, că aceea ce a afirmat este un neadevĕr. Prin urmare *pretind o retractare.*

Contele *Barkóczy* ceteşte din foaia oficiala pasagiul cu pricina (despre majoritatea poporaţiunii în anumite comitate) şi aminteşte, că de es. în întreg comitatul *Caşoviei* locuesc Unguri cam la 400.000, dar' cu toate acestea cărţile fonduare nu sînt compuse în limba ungurească. „Deci pasagiul referitor la Caşovia este fals, prin urmare nu retractez, ci cerênd trebuinţele voi depune şi jurămêntul", a zis contele *Barkóczy.*

Ministrul de justiţie: Vorbirile sĕ stenografiează; probabil că în iuţeala scrierii s'a făcut greşala. Dl conte a zis însĕ destul de respicat, că eu n'aş fi vorbit adevĕrul, şi aceasta doresc eu sĕ retractezi!

Contele Barkóczy: Dacă espresiunea mea se refere la alte puncte, îmi retrag cuvêntul.

Ministrul de justiţie: Aceasta e altceva; şi eu voiu rĕspunde după-ce dl conte îşi va fi retras cuvêntul. De altcum d-ta, dle conte, însuţi ai auzit din gura mea, că funcţionarii nu pretutindenea 'şi-au împlinit datorinţele, ear' eu am condamnat purtarea lor şi nu am apĕrat-o. Eu nu posed alte informaţiuni decât acelea primite pe cale oficiala; se poate, că ele sînt false, căci fiecare om poate fi înşelat. Dar' acum rĕspund mai pe urmă la atacuri de asemenea natura.

Deschidem aici o parenteza. Chestia cu întroducerea limbei majorităţii poporaţiunei la compunerea cărţilor fonduare a stat aşa, că acolo unde majoritatea comitatului era maghiară, cărţile fonduare s'au compus în limba maghiară, ear' unde majoritatea comitatelor era *română,* slovaca, ruteană sau sêrbă, cărţile fonduare au fost compuse în limba *germană.* Prin urmare, cam avea dreptate contele

Barkóczy, când zicea, că nu s'a respectat *limba majorităţii* poporaţiunei din anumite comitate.

A luat cuvêntul, după ministrul justiţiei, contele *Szécsen*, care a căutat sĕ aducă desbaterile în albia lor; a propus ca senatul se ia în censurare budgetul, ear' în locul contelui *Barkóczy* sĕ aleagă alt membru în comisiunea catastrală.

Dr. *Strasser* vorbeşte tot în acest înţeles şi primeşte propunerea lui *Szécsen*. Adaoge apoi, că în Tirol, de unde e el, încă domneşte o teribilă confusie şi nesiguranţă cu privire la creditul real.

Dr. *Hein* polemisează cu *Barkóczy* şi cu *Szécsen* şi constată, că senatul nu are sĕ se ocupe numai cu budgetul, cum susţineau numiţii senatori, ci are sĕ primească şi sĕ discute tot ce 'i-se presentă din partea guvernului, cu atât mai vêrtos, că despre dietele provinciale, în a căror competenţă ar cădè multe lucruri, nu sĕ ştie încă nimica.

A mai vorbit baronul *Salbotti*, dându-'şi silinţe sĕ înlesnească deslegarea chestiunei pusă la ordinea zilei, ear' după el a luat cuvêntul:

Episcopul Strossmayer. Constată ântâiu de toate, că cele petrecute în şedinţele senatului imperial au produs rĕsunet puternic în întregul imperiu, deşteptând speranţe şi născênd temeri. Cu privire la chestia de pe tapet, episcopul *Strossmayer* zicea, că în Austria ori-ce lege şi întocmire trebue privită din două puncte de vedere: din al statului întreg şi din al provinţei respective. Când ceteşti o lege pe hârtie 'ţi-se pare că ea ar fi bună pentru toată lumea; ear' când o puni în aplicare te convingi, că în ţeara cutare nu numai că e nefolositoare, dar' e chiar periculoasă.

„Aşa stăm şi cu legea despre întroducerea cărţilor fonduare, zicea episcopul *Strossmayer*. Sĕ ne dăm bine seama, că nu ţeara e pentru lege, ci *legea pentru ţeară* .

De aceea, crede, că proiectul de lege despre cărţile fonduare aparţine competenţei dietelor provinciale. Şi aşa cred toţi Croaţii. Cu privire la naţionalităţi şi la chestia naţională, episcopul rosteşte apoi următoarele cuvinte memorabile:

„Încât pentru *chestiunea naţionalităţei* şi a *limbei*, doresc ca în Austria sĕ se facă, întru-cât e cu putinţă, o lege, care prin cuvêntul împĕratului sĕ fie esprimată astfel: *datorinţe egale, sarcini egale, — drepturi egale.* Prin despreţuirea preaînaltului ordin, elementul naţional nu a fost respins nici într'o parte a imperiului cu atâta necruţare şi asprime de pe toate terenele vieţii publice oficiale, ca tocmai în

Croaţia şi Slavonia. Cărţile fonduare sĕ poartă în aceste douĕ ţĕri numai în limba *germană.* Las' că această mĕsură în sine luată e nedreaptă, dar' mai are şi acea urmare neplăcută, că improtocolarea numelor proprii slavone şi a numirilor de locuri e împreunată cu astfel de greutaţi, încât după câţiva ani nu sĕ va mai ştì cine e proprietarul şi moşia unde sĕ afla, fiindcă numirile sĕ schimonosesc atât de înfricoşat, germanisându-se, încât abia le mai cunoşti. În cele din urmă, dacă eu doresc ca în vieaţa publică toate naţiunile sĕ primească rol şi posiţie egala, deşi stimez foarte mult pe Maghiari, totuşi, cuvintele mele sînt îndreptate în prima linie dlor Maghiari. În Ungaria, afară de locuitorii cu limbă maternă maghiară, *sĕ mai află încă şi Slovaci şi Români.* Acestora încă *trebue sĕ li-se dee în instituţiile statului drepturile lor şi o egala îndreptaţire.* Pe scurt, nici celelalte popoare nu vreau sĕ se nemţească, dar' nici *se se ungurească, ci vreau sĕ remâna aceea ce le-a lăsat Dumnezeu* .

Ministrul de justiţie rĕspunde episcopului *Strossmayer,* descoperindu-'i, că limba germană s'a întrodus în cărţile fonduare din Croaţia şi Slavonia pe basa învoelei ce a legat guvernul cu rĕposatul ban *Jellasich,* şi din motivul, ca câştigarea de credit sĕ se facă mai lesnicioasă pe seama proprietarilor de moşii din acele ţĕri. De altcum sĕ se aştepte deschiderea dietelor provinciale, cari vor avea dreptul sĕ se declare pentru o limbă ori pentru alta *ca limba oficioasă.*

Contele *Andrássy* polemisează cu *Hein* şi apoi se adresează, tot ca *Barkóczy,* ministrului de justiţie *în chestia limbei,* presentând mai multe documente, adunate din opt comitate maghiare, în scopul ca sĕ dovedească, că nu e aşa cum zicea ministrul de justiţie, şi că carţile fonduare nu sĕ poartă în limba majorităţii poporaţiunei, ci tocmai din contră, tot felul de hotarîri sĕ aduc numai în limba *germană.* Sĕ naşte apoi următorul dialog interesant între contele *Andrássy* şi ministrul de justiţie:

Contele Andrássy: Eu încă iubesc elementul german şi protestez, împreuna cu onorabilul meu amic, conte *Barkóczy,* ca de aici sĕ se tragă cumva vre-un fel de duşmănie în contra elementului german. Prima educaţie ce mi-s'a dat *s'a facut în limba germană* ca la cei mai mulţi aristocraţi maghiari din vremurile trecute! *Aut.*), *şi nu-'mi doresc educaţie mai buna.* Eu îmi vĕd patria asigurată numai în comunitate şi strînsa unire cu Germanii. Deci, după-ce am premis acestea, întrebat fiind că de ce am vorbit aşa cum am vorbit, trebue sĕ declar: nu am făcut imputare pentru întroducerea limbei germane,

nici n'am voit sĕ reîmprospetez discuţia pentru limbă, dar' nici sĕ cercetez de unde au venit contrazicerile în cuvintele ministrului, căci faptele sînt mai tari decât cuvintele; ci vin a observa numai, că aceea ce m'a îndemnat a scoate în faţa înaltului senat chestiunea limbei a fost dorinţa, ca sĕ se constate faptul, că oficiile şi funcţionarii subordonaţi n'au ascultat de poruncile ministrului.

Ministrul de justiţie: Aş putè sĕ rĕspund foarte uşor dlui conte *Andrássy,* promiţênd că în opt zile voiu da lămuriri amĕnunţite. Dar' nu vreau sĕ mĕ folosesc de acest espedient, ci repet aceea ce zisesem, că principiul meu este, ca cărţile fonduare *se se poarte în limba majorităţii.* Şi acum poftesc pe dl conte *Andrássy* sĕ-'mi spună din cari comitate are d-sa dovezi contrare.

(*Contele Andrássy* ceteşte numele comitatelor din cari declarase că are documente la mână. După aceasta ministrul de justiţie ia comitatele unul câte unul şi lămureşte proporţia locuitorilor după-cum urmează):

- În comitatul *Bihorului* sînt 59 comune ungureşti şi 232 germane. Fiindcă în comitat sĕ află mulţime de comune cu limbă ruteană şi *româna,* s'a întrodus în comunele acestea *limba germană* la compunerea cărţilor fonduare şi nu cea maghiară.

Dacă s'ar fi plâns cineva de acolo în contra limbei germane. aşi fi cercetat lucrul, aşi fi dat instrucţiile trebuincioase, întocmai cum sĕ întêmplă aceasta în comitatul *Maramureşului,* unde decurg acum cercetările. Dacă însĕ nu vine nici o plânsoare la minister, eu nu am de unde sĕ mĕ conving că esistă asupriri, şi nu pot ştì cari sînt motivele lor. Eu nu pot sĕ dau crezĕmênt corespondenţelor *private,* ci cunosc numai calea oficială. Protocolul de petiţiuni sta deschis la minister în fiecare zi, şi ori-cine îşi poate anunţa plânsoarea. Trebue sĕ mărturisesc de altcum, că eu aşi fi aşteptat dela dl conte *Andrássy,* sĕ se învoească pe cale amicală cu mine asupra unor puncte de discuţie, cum este şi cel de pe tapet, făcându-mĕ atent la relele de felul acesta. Eu a-'şi fi dat lamuririle cerute şi rĕmâneam scutit de o posiţie atât de torturătoare cum e aceea în care mĕ aflu, lămurind lucrurile aici.

Ei, care este acum al doilea comitat?

Contele Andrássy: Comitatul *Borsód!*

Ministrul de justiţie: Aici sînt 237 comune ungureşti şi numai douĕ nemţeşti. Dacă din nenorocire, estractele sînt din aceste două comune nemţeşti, eu n'am ce face. Dl conte putea sĕ ostenească

până la mine și eu 'i-ași fi arĕtat raportul și listele, cum și modul cum sĕ poartă.

Contele Andrássy: Mai este comitatul *Hevcș!*

Ministrul de justiție: Aici sûnt 218 comune unguresci și întru adevĕr nu pot pricepe, cum s'a putut da estract în limba germană. Sĕ poate. că cineva a voit sĕ ridice bani dela banca națională de aici, prin urmare 'i-s'au dat actele în limba germană. Eu însĕ pentru așa ceva nu sûnt responsabil. Dacă dl conte îmi spunea aceasta mai nainte, ași fi cerut informațiuni pe cale oficială și ași putè acum sĕ-'l lămuresc și pe d-sa.

Mai este comitatul *Komárom.* Despre acesta, tot așa ca și despre comitatul *Pojon* și *Nitra,* nu pot sĕ dau nici o lămurire, cum am mai spus. Încât pentru *Raab,* acolo sûnt 63 comune ungurești și 18 nemțești, ear' în comitatul *Pestei* 111 comune unguresti, 52 nemțești. Eu sûnt învoit și cred că ar fi mai bine dacă cărțile fonduare ale Slovacilor s'ar putè purta în limba slovacă, ale Rutenilor în limba ruteană și *ale Românilor în limba română.* Sĕ spune însĕ, și nu tocmai fără temeiu, că *nu ar fi prea cu putință a sĕ purta carțile fonduare în aceste limbi.* De aceea, m'am vĕzut îndemnat a ordona, ca în comunele amestecate, cărțile fonduare sĕ se poarte în limba germană. Încât pentru comitatul *Tolna,* acolo sûnt 75 comune unguresti și 63 nemțești, și în comitatul *Albei-regale* 79 comune ungurești și 24 nemțești. Îmi pare rĕu că nu mi-s'a dat ocasiune dinainte sĕ cunosc greșelile ce par' a sĕ fi întêmplat în unele comitate! Caci ce e drept, s'a putut întêmpla ușor, ca la un comitat ori altul sĕ se strecoare erori. Dacă însĕ ar voi cineva sĕ facă responsabil pe ministrul de justiție pentru ori-ce greșeală mĕruntă, nu mai e chip sĕ fii ministru. Ceea-ce am spus, este principiul meu tare și neclintit. Dacă d-ta, dle conte, mĕ poți convinge, că eu nu am respectat tot-deauna majoritatea locuitorilor, poți sĕ spui și aceea, că eu n'am informat corect pe M. Sa, sau că 'l-am informat altmintrelea, nu așa ca pe senatul imperial. D-ta, în posiția în care te afli, puteai găsì, că nu toate erorile și scăderile sĕ pot descoperì, și că peste tot, este foarte greu a purta responsabilitatea pentru toate greșelile oficiilor subordonate, mai ales când cineva se folosește de scrisori din țeară și vrea sĕ le întrebuințeze ca documente oficiale.

Contele Andrássy: Dați-'mi voe Alteță imperială sĕ rĕspund la unele reflexiuni ale dlui ministru de justiție. Escelența Sa a avut bunăvoința a zice, că greșeli s'au putut întêmpla ușor. Nu neg aceasta.

Vorba e însĕ despre totalitate, despre zece comitate, şi vorba e despre aceea, că eu am arĕtat cum în comitatele ungureşti coalele fonduare sĕ poartă în limba germană!

Ministrul de justiţie: În comitatul *Hevcş* toate protocoalele se poartă numai în limba ungurească şi contele *Andrássy* se poate convinge despre aceasta studiind actele.

Contele Andrássy: Escelenţa Voastră aţi binevoit a zice, că o informaţiune particulară vĕ era de ajuns. Se ertaţi Escelenţa, mie nu 'mi-a fost intenţia se dau informaţiuni particulare, ci *se luminez senatul imperial,* şi aceasta nu se putea face altcum, decât interpelându-vĕ aici. Dl ministru zicea mai departe, că ar fi mai bine dacă cărţile fonduare s'ar purta în limba ruteană. slovacă şi *română* decât în cea germană. Eu însĕ trebue sĕ o spun, că dacă mie, şi poate şi altor oameni din Ungaria, le-ar fi iertat sĕ aleagă, am preferì negreşit, ca cărţile fonduare sĕ fie purtate în limba ungurească, din motivul, că cunoaştem limba ungurească, am primit-o din secoli în secoli, dela moşi strămoşi, şi am învĕţat a o stima. Pricepem ungureasca, dar' nemţeasca nu o pricepem. Şi, ca earăşi sĕ revenim la chestia limbei, comitatele pe cari le-am citat eu aici, sûnt toate ungureşti. Comitatul *Bihorului* e despărţit în cel de mează-zí şi cel de mează-noapte, dintre cari cel dintâiu aproape întreg este unguresc. În comitatul *Torontal* precumpĕneşte ungurimea. Escelenţa Voastră aţi recunoscut de altcum, că nu se pune pond pe diferinţa limbelor în comitate, ci în comune, una câte una. Dacă în comunele singulare majoritatea sau totalitatea era ungurească, cărţile fonduare încă trebuiau sĕ fie purtate ungureşte. Aceeaşi proporţie există în Raab, Komárom, Nograd şi Pesta.

Ministrul de justiţie: Comitatul *Bihorului* nu se poate desface în două, numai din causa catastrului. Comitatul Bihorului este unul, ear' instrucţiile date sună pentru comitatul întreg.

Ia acum cuvêntul contele *Apponyi* şi rosteşte o vorbire clasică. Esenţa captivanteí şi frumoasei sale cuvêntări a fost: sĕ primim domnilor propunerea contelui *Szécsen;* sĕ ne punem pe lucru, sĕ deliberăm tot ce ne va presenta guvernul, ear' deslegarea întrebărei, dacă cutare obiect aparţine senatului sau dietei provinciale, sĕ o amânăm pentru altă-dată. Ca chestie mai urgentă şi mai grea e *budgetul,* totodată şi cea mai importantă şi mai periculoasă, pe care trebue sĕ o deslegăm cu ori-ce preţ.

Contele *Clam-Martinitz* combate pe *Hein* şi se alătură la vederile lui *Szécsen.* Cere, ca senatul sĕ între în muncă serioasă,

Dr. Hein se sileşte sĕ-'şi arate în colori mai favorabile ideile absolutistice şi centralisătoare, ear' contele *Szécsen,* spre a îmblânzí ámbele partide, se esplică şi mai lămurit.

Contele Hartig declară de nou, că nu vrea *uniformitate,* dar' ar dori sĕ se stabilească nişte principii generali în privinţa cărţilor fonduare, ca ori-ce ar eşì din senatul imperial, se formeze un fel de îndreptar pe seama dietelor provinciale.

Baronul *Haimberger* e de părerea d-rului *Hein.*

Cavaler de Staroviezki-Bieberstein, representant al Galiţiei, declară în numele ţĕrei pe care o representă, că şí la ei se poartă cărţile fonduare în limba germană, contrar principiului accentuat din partea ministrului de justiţie. Această disposiţie, prin care limba majorităţei ţĕrei este preterată, supĕră mult locuitorii ţĕrei şi dă ansă la plânsori, fiindcă Polonii ţin foarte mult la limba şi naţionalitatea lor.

Dr. Polaneki adevereşte asemenea, că în Galiţia cărţile fonduare, cari mai nainte se purtau în limba latină, ear' la 1848 în limba polonă. dela 1850 încoace sĕ poartă în limba germană, cu toate-că dorinţa generală a locuitorilor este sĕ se poarte în limba lor naţională.

Ministrul de justiţie rĕspunde, că din acele părţi ale monarchiei nu a primit nici o plânsoare. şi aşa nu a fost în stare sĕ iee alte mĕsuri.

Se scoală acum contele *Majláth,* şi trecênd repede peste chestia pusă la ordinea zilei, vorbeşte *despre naţionalităţi* şi *limbă,* atât de clar şi de respicat, încât nu mai lasă nici o umbră de îndoeală despre adevĕratul scop al celor-ce voesc sĕ-'şi impună limba lor proprie, sau o altă limbă străină, în locul limbilor naţionalităţilor.

Majláth zicea aşa:

„Eu cred că din toate chestiunile câte s'au abordat până acuma, douĕ nu 'mi-se cuvine sĕ le las trecute fără rĕspuns, din motivul, că nu le vĕd a fi în consonanţă cu datorinţa şi cu posiţia ce o avem aici. Cea dintâiu este *chestia naţionalităţilor.* După-cum ştiu eu, *în Ungaria sûnt numai Unguri,* vorbească ei limba nemţească, slovacă, maghiară sau *română.* E irelevant. În privinţa aceasta domneşte în momentele de faţă o unanimitate de vederi, cărei asemenea abia se va mai afla în analele istoriei; prin urmare ea merită întreaga atenţiune. A doua chestie e a — *limbei.* Trebue sĕ declar, contrar părerii episcopului dela *Diacovar* (Strossmayer), că după convingerea mea, în statul Ungariei numai *limba ungurească are drepturi isto-*

rice, politice şi *legale.* Nu se poate nega, că acum esistă o ascunsă dar' neîncetată luptă a naţionalităţilor între sine, şi că lupta aceasta înaintează cu atât mai mult, cu cât mijloacele de comunicaţie devin mai mari şi mai repezi, cu cât maturitatea spirituală face progrese şi prin aceasta produce reacţiune. Poate-că ciocnirea între luptători se va întêmpla mai curênd decum se aşteaptă; dar' victoria în tot casul va fi pe partea naţionalităţii care stă pe treapta mai înaltă a moralităţii, a culturii şi a ştiinţei, şi anume, nu numai a ştiinţei literare, ci şi a celei politice. Şi dacă este, ca lupta sĕ rĕmână între barierele sale şi sĕ nu degenereze în ciocnire fisică, atunci *lupta trebue se fie onesta, câmpul de lupta trebue se fie liber, armele trebue se fie egale.*

Voind sĕ trec acum la propunerea contelui *Szécsen,* am sĕ spun, că mie senatul imperial 'mi-s'a pĕrut din primul moment a fi ceva mai mult decât o cancelarie lărgită în acest stat, care şi de altcum sufere de prisosul cancelariilor. Eu nu cred, că problema noastră ar fi numai de a înregistra esplicări peste esplicări, ci eu precisez problema senatului înmulţit imperial în următoarele trei puncte principale:

1) Restaurarea păcei spirituale, conturbată mult în anii din urmă.

2 Pe temeiul păcei restaurate, pregătirea unei stări mai priincioase a organismului de stat, şi

3) *cu* şi *prin* aceasta o ameliorare şi regulare statornică a finanţelor statului!"

Oratorul se esplică mai pe larg şi primeşte propunerea contelui *Szécsen.*

Episcopul Strossmayer ia cuvêntul şi rĕspunde contelui *Majláth* astfel:

— „Nu încape îndoială, că formaţiunea unitară (politică) a Austriei este dorinţa fiecărui cetăţean. Eu cred, că aceasta e o necesitate; şi fiindcă eu în ori-ce necesitate, fie ea morală sau fisică, vĕd espresiunea unei voinţe mai înalte, formaţiunea unitară a Austriei o consider de o adevĕrată poruncă a providenţei dumnezeeşti. Austria are misiune europeană, şi providenţa a legat tocmai de esistenţa Austriei chestiuni de cea mai înaltă importanţă, pe cari a voì sĕ le deslegi fără Austria, ar fi tot atâta, cât a voì sĕ le pui în calea voinţei mai înalte, bine înţeles, spre stricăciunea ta. Dar' tocmai pentru-că Austria e chemată sĕ împlinească în familia popoarelor Europei scopuri de înalta importanţă, trebue sĕ fie *un stat unitar,* puternic, tare şi cu autoritate,

ear' ca sě fie puternic, tare şi autoritativ, trebue mai ântâiu de toate sě fie *unitar.*

Condus de această convingere, trebue sě declar, că Austria, în formaţiunea sa unitară, trebue sě fie întocmită aşa, ca *fiecare naţiune, fiecare popor, numească-sě el ori-şi-cum, sě afle în acest stat o garanţie sigură pe seama instituţiunilor sale naţionale şi poporale.*

Deşì eu sprijinesc prea bucuros dreptele şi legitimele dorinţe ale Maghiarilor, totuşi nici în Ungaria nu-'mi pot închipuì o înaintare priincioasă a vieţii publice, dacă în tot cuprinsul acelei vieţi, în toată Ungaria, va avea numai *un* popor drepturi, ear' celelalte *nu.*

Precum e recunoscut peste tot principiul, că libertatea personală a fiecărui cetăţean particular de stat nu are sě fie atinsă de nimeni, şi că statul e dator sě o apere, — tot aşa fiecare naţiune şi popor are dreptul sě pretindă, ca libertatea sa nu numai *sě nu fie împedecata în desvoltare, ci sě fie apěrată şi sprijinită.* Fiecare stat are datorinţa primită dela Dumnezeu sě pună la cale această apěrare şi acest sprijin.

Dacă poporul *român* şi poporul *slovac* stau într'adevěr pe o treaptă mai de jos a culturei, guvernul statului are dupla datorinţă de a lucra într'acolo, ca cultura acestor popoare sě facă progrese, pentru-că toţi avênd aceeaşi cultură, în concordie frăţească sě conlucre, adunaţi cu încredere în jurul domnului şi împěratului nostru, spre ajungerea scopului înalt.

Dacă fiecare naţiune e încărcată cu aceleaşi sarcini, cu aceleaşi îndatoriri, dacă dela fiecare sě cer aceleaşi sacrificii, eu nu pot înţelege, de ce popoarele cari stau pe o treaptă mai jos a culturei sě nu-'şi aibă şi ele aceleaşi drepturi şi aceeaşi valoare în stat". —

Episcopul Andreiu baron de Şaguna vorbeşte următoarele:

„Din incidentul declaraţiilor făcute de unii prea onoraţi membri ai înaltului senat imperial înmulţit mě věd dator a atrage atenţiunea asupra faptului de comun cunoscut, că de câteva decenii încoace, simţul naţional se desvoaltă în Austria la popoarele mai puţin culte tot aşa ca şi la cele mai culte; că fiecare naţiune se sileşte neîntrerupt a da valoare naţionalităţii şi limbei sale naţionale; că naţiunile, cari în nefericitul an 1848 se vězură în privinţa aceasta periclitate, au primit lupta cu contrarii lor şi au dus'o la sfîrşit cu onoare, ear' în cele din urmă sě îndreptară cătră M. Sa ces. reg. apostolică *pentru aperarea naţionalităţei şi limbei lor.*

Şi nu s'au înşelat în încrederea pusă în persoana M. Sale. Înălţatul împĕrat nu numai că a enunţat, după precumpĕnirea raporturilor monarchiei. principiul drept şi sfânt al egalei îndreptăţiri pentru toate naţiunile, ci totodată a dat ordin organelor sale sĕ realiseze principiul acesta.

Ca amic şi predicator al păcei, nu voiu rĕsturna opiniile opuse ce le-am auzit aici. Trebue însĕ sĕ declar, că e rĕtăcită afirmarea, că sub sceptrul Austriei ar mai fi vre-o naţiune, care în favorul altei naţiuni ar fi gata sĕ-'şi jertfească naţionalitatea, limba şi esistenţa politică peste tot.

Într'adevĕr, totdeauna au fost în lume *renegaţi*, şi mai sûnt şi astăzi între singuratici astfel de caractere neresolute şi slabe în privinţă politică. *Despre popoare întregi însĕ aceasta nu se poate afirma.* Dacă 'mi-ar fi permis sĕ cer ceva, aşi cere, ca *lupta pentru naţionalitate şi limbă sĕ înceteze.* O astfel de luptă, după egala îndreptăţire a tuturor naţionalităţilor, enunţată de M. Sa, ar fi de altcum netemeinică, şi numai spre dauna naţionalităţilor din Austria. Cel-ce vorbéşte pentru această luptă, nu mĕ sfiesc a spune că nu e amicul păcei, nu e amicul armoniei. al înfrăţirei, nu e amicul Austriei unitare!

Cum ar fi cu putinţă sĕ se realiseze îndreptăţirea egală a tuturor naţionalităţilor şi ţĕrilor, precum şi aducerea lor la armonie frăţească, la un întreg puternic, după-cum a enunţat M. Sa cu ocasiunea primirei membrilor senatului imperial, dacă o naţiune ar voì sĕ provoace pe ceealaltă sĕ-'şi abandoneze limba, adevĕratul semn al vieţii politice, numai din consideraţiuni particulare?

Pĕtruns fiind de sentimente patriotice, trebue sĕ-'mi descoper convingerea fără sfieală, că fiecare naţiune din Austria e pĕtrunsă astăzi de necesitatea de a îngrijì de naţionalitatea sa, de limba şi valoarea sa politică, fără a voì sĕ supere naţiunile celelalte.“.

Episcopul Korizmits pledează pentru propunerea lui *Szécsen*.

Contele *Majláth* cere cuvêntul şi face următoarea declaraţie:

— „Dacă am înţeles bine pe unul dintre preopinenţi, trebue sĕ cred, că pĕrerea mea individuală 'l-a atins neplăcut. Trebue sĕ observ însĕ, că în Ungaria tot natul sĕ simte Ungur, vobească ori-ce limbă. Sĕ poate, că părerea d-lui antevorbitor e mai corectă, dar' eu mĕ provoc în direcţia aceasta la opiniunea publică“.

Episcopul Şaguna rĕspunde, că şi el sĕ poate provoca *la celelalte naţionalităţi* din Ungaria, afară de Maghiari. Ear' *Majláth*

replică, că în privinţa aceasta urmările vor decide, că pe a cui parte e majoritatea. De altcum declară, că nu a cerut pentru Ungaria decât numai aceea ce a cerut şi episcopul *Strossmayer* pe seama Croaţiei şi a Slavoniei, ear' în celelalte e cu totul de acord cu episcopul *Strossmayer*.

Contele *Clam* propune închiderea discuţiei. Sĕ pune la vot şi sĕ primeşte, cu totalitatea voturilor minus unul. Sĕ pune la vot propunerea contelui *Szécsen* şi sĕ primeşte. Sĕ alege senatorul ***Petrino*** în locul contelui *Barkóczy* membru în comitetul pentru censurarea legei catastrale şi şedinţa sĕ închee.

Şedinţa a şasa.

S'a ţinut în 19 Iunie 1860. A fost de durată scurtă. Presidentul, archiducele *Rainer*, a făcut deschiderea şedinţei cu următoarea vorbire:

— „V'am convocat astăzi aici domnilor, pentru a vĕ comunica cuprinsul unui autograf preaînalt, pe care M. Sa împĕratul s'a îndurat preagraţios a mi-'l adresa mie. El sună după-cum urmează:

„Iubite archiduce *Rainer!* Am luat hotărîrea, ca în viitor întroducerea de dări şi imposite nouĕ, apoi urcarea dărilor şi a competenţelor esistente. în ce priveşte dările directe, dările de consum şi taxele după afaceri de drept, documente, scrisori şi acţiuni oficioase, în fine contractarea de împrumuturi nouĕ, sĕ nu se facă decât numai cu consentimentul senatului meu imperial înmulţit, reservându-'mi dreptul de a dispune singur numai în casul unei primejdii de rĕsboiu, când cu considerare la împrejurările date nu m'aşi putè determina sĕ convoc în sesiune estraordinară senatul meu imperial înmulţit. Alteţa Voastră iubită aveţi sĕ aduceţi aceasta la cunoştinţa senatului imperial înmulţit. Viena, 17 Iunie 1860. *Francisc Iosif* m. p."

În convingerea, că adunarea simte, că aceasta manifestare de preaînaltă încredere nu poate forma obiect de discuţie, declar şedinţa de închisă. Dar' tot aşa de convins sûnt, că d-voastră toţi, domnilor mei, veţi striga cu mine, plini de sentimente de mulţumire: *trăească M. Sa împĕratul!*"

Întreaga adunare erumpe în aclamări frenetice. Senatul ia vacanţe până la Septemvrie.

Şedinţa a şaptea.

S'a ţinut în 10 Septemvrie 1860. Archiducele *Rainer*, ca president al senatului, deschide şedinţa, făcênd comunicarea, că comisiunea budgetară 'şi-a terminat lucrările şi 'şi-a înaintat raportul, prin urmare budgetul poate fi pus la ordinea zilei.

Contele *Szécsen* ceteşte raportul, şi ajungênd la lista civilă face constatarea, că în sînul comitetului s'a ivit părerea, sĕ se voteze posiţia aceasta fără desbatere, din respect faţă de monarch.

Vorbesc mai mulţi senatori în acelaşi înţeles, ear' unii propun sĕ se voteze mulţumită monarchului pentru economiile ce lé face în trebuinţele casei sale.

Contele *Borelli* află, că suma de 72.000 fl., trecuţi în budget pentru acoperirea speselor cancelariei împĕrăteşti, nu e suficientă, fiindcă ministrii sûnt acum însărcinaţi cu responsabilitate grea pentru toate acţiunile lor, de aceea au lipsă şi de organe controlătoare. Din lipsa de controlă şi supraveghere s'au comis toate abusurile şi toate relele. De aici nemulţumirea popoarelor. Pentru a micşora aceasta nemulţumire află de necesară instituírea unei puteri controlătoare, care sĕ fie totdeauna neadormită şi veghetoare, ţinênd cont şi de opiniunea publică. Concede contele *Borelli*, că 'i-s'ar putè obiecţiona, că nu e destul a afirma ceva, ci trebue sĕ şi dovedească; că dacă spiritul rĕu domneşte între popoare, causa poate sĕ fie aceea, că aşa e spiritul timpului; că cel nedreptăţit poate sĕ înainteze plânsoare, şi că dacă ministrii vin controlaţi prea aspru cu greu s'ar mai găsì oameni cari sĕ între în minister. Contele *Borelli* le combate însĕ toate acestea în următorul chip: tot ce a afirmat e şi dovedit, şi sĕ provoacă la cele constatate de însaşi comisiunea budgetară şi la procesele hoţiilor comise în rĕsboiul din anul trecut. E prea bine cunoscut, că poporul, când vrea sĕ se plângă, vine intimidat, 'i-se înăduşe glasul, prin ce apoi focul nu sĕ stânge, ci sĕ ascunde numai, pentru-ca sĕ ardă cu atât mai cu furie. Cu privire la spiritul timpului în sarcina căruia sĕ pun toate relele, observă, că în apropierea paielor sĕ nu se facă foc, pentru-că atunci nu sĕ vor aprinde. Cel neîndreptăţit sĕ înainteze plânsoare! Dar' sĕ ştie, că plânsoarea sĕ trimite totdeauna acelora, în contra cărora e dată. În fine constată, că oameni de omenie, cari nu iubesc despotismul, nu sĕ feresc de controlă; şi astfel s'ar mai afla în monarchie oameni buni pentru a fi ministri!

Contele *Borelli* constată în fine, că în starea actuală de lucruri cea mai grea chestiune este, stabilirea adevĕratelor mezuini în cadrele cărora unitatea şi tăría guvernului sĕ se poată aduce în consonanţă cu *autonomia provinciilor*. Şi chestiunea aceasta trebue resolvată. Revenind asupra sumei numite din budget, propune, ca senatul sĕ roage pe M. Sa pentru lărgirea cancelariei împĕrăteşti, aşa, ca aceasta

sĕ fie o autoritate supremă, căreia responsabile sĕ-'i fie toate autorităţile administrative. Astfel apoi ar înceta nemulţumirea popoarelor.

Baronul *Salvotti* tălmăceşte pe nemţie aceasta vorbire italiană a contelui *Borelli*.

Contele *Hartig* constată, că contele *Borelli* nu cunoaşte chemarea cancelariei împĕrăteşti, care nu poate sĕ fie organ de controlă. Lucrul acesta 'l-ar putè face senatul, dar' senatul e acum cu totul altcum întocmit.

Contele *Clam-Martinitz* constată. că nu aici a fost locul pentru înşirarea celor cuprinse în vorbirea lui *Borelli*.

Contele *Szécsen* sprijineşte întru toate pe *Borelli*, şi continuând sĕ cetească raportul comisiunii budgetare, face observarea, că comptabilitatea de stat va trebuì sĕ se poarte în viitor după un metod mai simplu şi atunci va fi mai uşoară şi controla.

Contele *Barkóczy* recomandă întroducerea comptabilităţii franţuzeşti, ca fiind cea mai perfectă.

Contele *Hartig* cere ca reforma aceasta sĕ se amâne până la organisarea de nou a tuturor autorităţilor administrative, la ce contele *Barkóczy* sĕ învoeşte.

Contele *Szécsen* ceteşte mai departe raportul comisiunii budgetare, La budgetul ministrului de culte sĕ naşte o discuţie mai lungă. Discuţia a început-o ministrul de resort *Thun*, cerênd sĕ se facă economii în resortul seu, prin trecerea unor afaceri pur administrative în competenţa altor autorităţi.

După-ce vorbesc senatorii *Barkóczy*, *Szécsen*, *Hartig*, Dr. *Hein*, vicepresidentul *Szögyény* şi contele *Apponyi*, — sĕ decide cu majoritate de voturi ca chestia sĕ fie discutată altă-dată.

Sĕ continuă cu cetirea raportului. Ia cuvêntul senatorul *Maager*, Sas din Braşov, comerciant şi president al camerei comerciale, şi rosteşte o vorbire mai lungă, trecênd discuţia *pe teren confesional*. Recunoaşte, că comisiunea budgetară a avut problemă grea de resolvat, pentru-că starea financiară a statului trebue sĕ fie adusă în consonanţă cu starea generală din stat, dacă e ca nemulţumirea sĕ dispară. Recunoaşte, că comisiunea a lucrat cu multă şi serioasă voinţă, despre ce dovedeşte fiecare pagină din raportul presentat. Trece apoi la egalitatea confesională şi constată, că un isvor de plângeri nu e astupat nici acuma în Austria, adecă: egalitatea confesională a protestanţilor faţă de catolici. Dacă e ca statul sĕ fie drept, ear' cuvintele marinimoase ale împĕratului, că: „asemenea scutinţă pentru toate

neamurile, asemenea îndreptăţire şi asemenea îndatorire, asemenea concordie frăţească", — sĕ se facă trup, atunci nu trebue sĕ-'şi închidă guvernul ochii în faţa unor împrejurări esistente. Trebue sĕ vindece ori-ce rană de pe corpul statului, pentru-ca sĕ nu se înveninezе corpul întreg.

Oratorul zice, că încheierea concordatului cu scaunul papal a născut mari temeri în sînul protestanţilor. Citează din »*Wiener Zeitung* pasage prin cari se mulcomiau protestanţii, spunêndu-li-se că prin recunoaşterea drepturilor bisericii catolice se garantează şi drepturile celoralalte confesiuni din monarchie. Promisiunile însĕ nu s'au împlinit. Saşii din Ardeal, cari aveau instituţiunile lor politice până la 1849, au avut şi egalitate confesională deplină cu catolicii din Ardeal. Egalitatea aceasta a esistat şi mai nainte. Ea a fost garantată la 1691 şi din partea actualei case domnitoare, prin diploma leopoldină, legea fundamentală a Ardealului, întărită cu jurămênt de către toţi domnitorii, până la Ferdinand I. Egalitatea aceasta confesională a fost decretată şi din partea dietei. Contrar tuturor acestor drepturi, protestanţii Ardealului sûnt acum subordonaţi legii generale matrimoniale a catolicilor. Preoţimea catolică sileşte pe însurăţeii catolici se dee reversale contrare convingerii şi conştiinţei lor, şi nu este mustrată pentru aceasta din partea statului. Statul promovează interesele catolicilor din Transilvania, creând metropolie gr.-cat. şi episcopie nouă la Gherla, apoi gimnasiu catolic de stat în Sibiiu, etc., pe când biserica evangelică din Transilvania a perdut zecimile şi în schimb a primit o desdaunare foarte neînsemnată, astfel, că preoţimea ei e dotată acum numai pe jumĕtate ca mai nainte, ear' din vistieria ţĕrii nu primeşte nici un ajutor.

Senatorul *Maager* cere deci esecutarea principiului egalităţii de drept în ce priveşte biserica protestantă din Transilvania faţă de biserica catolică. Fiindcă în senatul imperial se află numai *doi protestanţi*, oratorul se crede îndreptăţit a vorbì în numele tuturor protestanţilor din Austria. Se provoacă la memorandul protestanţilor din Viena, adresat în Decemvrie anul premergĕtor consistorielor respective. În memorandul acesta gravaminele protestanţilor sûnt stabilite în următoarele trei puncte: căsătoriile mixte; trecerile dela o confesiune la alta, şi drepturile civile şi politice ale protestanţilor.

Oratorul dovedeşte esistenţa acestor trei puncte gravaminoase, citând casuri concrete. Sĕ provoacă la comunicatul apărut în August, anul curent, în ziare, că s'ar fi dat poruncă basată pe concordatul

legat cu Roma, ca la miliţie morţii acatolici se nu mai fie îngropaţi la un loc cu catolicii, ci separat, în cimiter despărţit de al catolicilor şi provĕzut cu uşă separată, ear' în spitaluri şi în cimiterii, acatolicilor sĕ nu le fie permis a mai cânta cântări bisericeşti, sau a ţinè predeci, şi nici clopotele catolice sĕ nu li-se tragă.

Oratorul termină, făcênd următoarea propunere:

„Înaltul senat imperial se recunoască perfecta egalitate de drept şi egala posiţie a tuturor confesiunilor creştine din Austria, şi se înainteze M. Sale rugămintea, ca acea egalitate de drept a tuturor confesiunilor creştine sĕ fie decretată drept lege fundamentală a statului şi sĕ se prefacă în faptă“.

Senatorul imperial baron de Şaguna vorbeşte următoarele:

—- „Starea financiară a monarchiei e descrisă din toate părţile ca nefavorabilă, desbătută fiind în broşuri, în jurnale şi în cercuri sociale, ca o chestie arzĕtoare. Ea formează acum obiectul, în privinţa căruia înaltul senat imperial are sĕ-'şi dee mai vîrtos opiniunea către M. Sa. De aceea, ochii tuturor se află aţintiţi asupra modului, precum şi a *resultatului* desbaterilor din senatul imperial, purtate în privinţa aceasta.

Greutăţile ce s'ar putè ridica la deslegarea acestor chestiuni de prea mare importanţă n'au sĕ fie considerate la nici un cas şi din nici o parte de prea uşoare, cu atât mai puţin, fiindcă nu mai încape nici o îndoială, că o reformare mai favorabilă a finanţelor monarchiei are sĕ fie privită ca factor principal pentru o mai bună prosperare a monarchiei în viitor. Cred cu firmitate, că o asemenea reformare mai favorabilă a finanţelor sdruncinate sĕ poate ajunge numai pe calea unor instituţiuni politice fericitoare, ceea-ce a fost recunoscut şi de însuşi ministrul de finanţe.

Dacă statul are chemarea se formeze organismul durabil pe seama aşezĕmintelor a căror problemă este, sĕ promoveze şi spriginească forţele spirituale şi materiale ale cetăţenilor de stat, se promoveze scopurile lor interne şi esterne de vieaţă, şi dacă statul e pus sub legi, prin cari vieaţa omenească se regulează peste tot, adecă sub legile dreptului şi ale moralităţii: cred că voiu putè afirma, că fiecare aşezĕmênt şi fiecare organism al guvernului, mai ales al acelui guvern, care 'şi-a luat drept idee călăuzĕtoare egalitatea de drept a cetăţenilor, trebue sĕ fie întocmit astfel, ca sĕ corĕspundă tuturor aşteptărilor şi pretensiunilor juste şi echitabile ale cetăţenilor. Pentru-că în cas contrar, mĕsurile guvernului apar ca nişte tendenţe unilaterale,

http://statuldacia.info

cari dau celui supĕrat şi neîndreptăţit imbold just de a se plânge şi a fi nemulţumit.

Premiţênd aceste vederi principiare, trec la budgetul ministerului de culte şi instrucţiune, şi declar, că pe mine m'a atins foarte neplăcut budgetul acesta, deosebi în partea unde este vorba de necesitatea unor secţiuni speciale în minister, precum şi de scopurile bisericeşti-şcolare ale unora dintre confesiunile creştine, — căci vĕd, că pentru crearea unei secţiuni pe seama confesiunii gr.-orientale, pentru afacerile ei bisericeşti-şcolare, nu s'a preliminat nici o sumă, cu toate-că e afară de ori-ce îndoială, că din partea aceasta s'ar fi primit cu cea mai sinceră mulţumire ori-ce ajutor din vistieria statului pentru scopuri bisericeşti-şcolare.

Mai este un punct în acelaşi budget al ministrului de instrucţiune, pe care sûnt constrîns a-'l combate. Anume: nu sĕ vede trecută nicăiri în budget suma destinată pentru clădirea unei şcoale triviale şi reale în *Abrud,* în diecesa mea, a cărei ridioare M. Sa, împĕratul, a binevoit a o ordona încă în Ianuarie, anul 1857.

Îmi place a crede, că observarea mea va consuna cu aceea ce sĕ cuprinde în raportul comisiunii budgetare, pag. 5.) unde sĕ zice: „Mai departe tot aşa nu 'ni-a putut scăpa din luare aminte nici aceea, că în budgetul statului sûnt trecute din vistieria statului ajutoare foarte mari pentru scopurile instrucţiunii publice din diferitele ţĕri, la fondurile bisericeşti-şcolare, pe când pentru alte ţĕri, în cari spesele trebuincioase sûnt acoperite numai din venitele comunale, nu apar întroduse asemenea ajutoare de stat".

Îndemnat deci de această importantă împrejurare, îmi iau voe a supune, prin senat, M. Sale preaplecata rugăminte, sĕ se îndure a ordona:

1. La ministerul de culte şi instrucţiune sĕ se creeze o secţiune separată pentru biserica greco-orientală, şi sĕ fie compusă din coreligionari de ai ei.

2. În budgetul numitului minister sĕ se treacă pe anii 1860 şi 1861 suma cerută pentru acoperirea speselor clădirii unei şcoale triviale şi reale în *Abrud,* conceasă din partea M. Sale".

Senatorul *Krainski* îşi ridică glasul în favorul universităţii polone din *Cracovia,* care a avut avere frumoasă, dar' a rĕmas în proprietatea Rusiei. Cere intervenţia guvernului pe cale diplomatică, pentru-ca sĕ se asigureze esistenţa acestei universităţi, care sĕ pregăteşte sĕ-'şi serbeze jubileul de 500 de ani dela întemeere, şi pentru a cărei viitor toţi Polonii sûnt îngrijoraţi.

Ministrul *Thun* rĕspunde, că tratările începute cu Rusia au trebuit sĕ fie întrerupte, în urma împrejurărilor nefavorabile; dar' s'au făcut de nou paşi pentru reluarea lor şi este speranţă, că sĕ va putè esopera instituirea unei comisiuni, care sĕ reguleze afacerea şi sĕ o ducă la un sfîrşit mulţumitor.

Senatorul baron de Petrino rosteşte următoarea vorbire:

„Alaturându-mĕ întru toate la părerea dlui senator imperial *Maager*, că numai prin egalitatea de drept dată tuturor confesiunilor de credinţă din Austria sĕ poate ajunge mulţumirea popoarelor, cu atât mai vêrtos, că în Austria sĕ afla mai mult decât opt milioane de acatolici, — trebue sĕ mai înşir fapte din provincia mea, cari vor dovedì, că pe lângă toate-că ţeara aceasta posede mijloace pentru şcoală şi biserică, nu numai suficiente, ci chiar abundente, mijloacele acestea totuşi nu sĕ folosesc în scopul spre care au fost create şi înmulţite.

Noi, credincioşii bisericei gr.-orientale din Bucovina, am avut în posesiune încă înainte de a fi ocupată ţeara, în averi imobile, aproape $^2/_3$ din întreaga Bucovină, şi o mare parte a averii în moşii ce sĕ află în Moldova.

Ni-s'a luat din mână administrarea acestei averi, ceea-ce ne-a atins cu atât mai dureros, fiindcă la noi administrarea averii bisericeşti nu sĕ face esclusiv prin preoţime, ci şi prin laici, în unire cu preoţimea.

Averi imobile ni-s'au vêndut, fără nici un motiv constringent; şi cu toate-că ni-s'a dat promisiunea, că sĕ va da socoteală imediat, lucrul acesta nu s'a întêmplat până astăzi, pentru-că bilanţurile ce sĕ fac din timp în timp nu pot fi considerate drept socoteli.

Chiar şi bilanţurile acestea lipsesc de şase ani, aşa, că averea creată de noi pentru biserică şi şcoală, şi la care sûntem şi acum îndatoraţi a contribuì, a devenit pentru noi o *terra incognita*«.

În urma unei administrări rele, fondul a scăzut până la 1820 atât de mult, încât cu toate-că are în avere $^2/_3$ ale ţĕrii, nu-'şi poate susţinè şi plătì preoţii.

M. Sa împĕratul *Francisc* a dispus în urma multelor plânsori şi rugăminte, trimise din partea ţĕrii şi a preoţimei, ca fondul, care până la vremea aceea sĕ întrebuinţa spre diferite scopuri, sĕ fie folosit numai spre scopuri bisericeşti şi şcolare, sĕ se dee socoteală despre întrebuinţarea lui, şi sĕ se dee desdaunare pentru tot ce s'a întrebuinţat în alte scopuri.

Cu toate acestea, nu s'a dat de atunci nici o socoteală, cel puţin la cunoştinţa noastră aşa ceva n'a fost adus, ear' despre desdaunare, pentru întrebuinţarea fondului spre alte scopuri, a fost cu atât mai puţin vorba.

În această stare de sdruncinare s'a cerut dela noi, ca fiecare proprietar de moşii sĕ dee pentru fiecare biserică câte 44 jugĕre, ear' ceialalţi coreligionari câte două zile de lucru. Cu toate-că fondul religionar e de mult restaurat, şi putea sĕ pună milioane la o parte, sûntem noi, proprietarii şi coreligionarii, şi mai departe constrînşi, sĕ contribuim la înmulţirea lui.

Toate remonstrările din partea consistorului şi toate rugările adresate guvernului, ca după-ce iobăgia a încetat în întreaga Austrie, sĕ 'i-se pună capĕt şi la noi, au rĕmas neconsiderate, şi noi trebue sĕ iobăgim mai departe, ceea-ce ne atinge cu atât mai dureros, fiindcă propaganda ruteană sĕ foloseşte de împrejurarea aceasta, ca de un mijloc, pentru a pune în vedere coreligionarilor nostri câştigarea de favoruri materiale. dacă trec la confesiunea lor.

Numai parochii sûnt plătiţi cu 300 fl., din care sumă li-se detrage venitul pământurilor ce le au şi stola, şi numai restul li-se plăteşte din fondul religionar. Cu toate-că fondul esistă, şi. cum am spus, e foarte însemnat, şi cu toate-că pe lângă aceasta el e destinat pentru scopuri curat confesionale, ne lipsesc totuşi bisericile.

Când a trecut Bucovina la Austria, aveam în mare parte biserici de lemn. De atunci, cu toate-că a fost decretat principiul de a ridica în fiecare an câte o biserică, nu s'au clădit decât numai şase. Şi după-ce 140 de comune aparţin fondului religionar, pot sĕ treacă secole, până va ajunge cea din urmă comună sĕ aibă biserică.

Multe biserici sûnt propuse spre închidere din partea poliţiei. Comune cu 7 8000 de suflete nu au biserică, şi afacerile acestea sûnt la noi astfel tratate, că, după-cum cu durere trebue sĕ recunosc, principatele dunărene s'au vĕzut îndemnate în anul trecut sĕ acorde o subvenţie mănăstirei dela *Suceava,* pentru a fi conservată, atât ca mănăstire, cât şi pentru monumentele istorice ce le are. E într'adevĕr de regretat, că pe lângă un fond atât de mare alte ţĕri trebue sĕ ne dee ajutor. Ne lipseşte o biserică catedrală până astăzi. În capitala Cernăuţi esistă numai două biserici de lemn, în mărime de 6 7 stânjini, ear' într'una din ele omul poate întra numai aplecat. Deşi pentru catedrala din Cernăuţi şi pentru şcoala de acolo sĕ cumpĕrase un domeniu, care are valoarea unei rente anuale de 150.000 fl.,

capitala noastră n'are totuşi biserică. episcopul n'are locuinţă până astăzi, ear' seminarul e adăpostit aşa cum s'a putut.

Pe când domeniul acesta dă un venit anual de 150.000 fl., e dat în arêndă numai cu 60.000 fl. pe seama unei herghelii, şi încă nici nu pe calea licitaţiunii, cum sĕ dau toate moşíile, ci numai pe basa unei preţuiri simple, făcută prin un funcţionar administrativ, care a căutat sĕ o taxeze atât de ieftin cum numai sĕ poate. Herghelía prosperează, dar' în schimb bisericile şi şcoalele noastre din Cernăuţi sĕ ruinează, ceea-ce dovedeşte puţin simţ de dreptate şi puţină pietatè faţă de fond şi de scopul întemeerii luí.

Învĕţământul e tot aşa de negles; şi tocmai în urma înrîurinţei respectivului minister s'a întêmplat aceasta, pentru-că noi am fost ridicat în vremurile de mai nainte 14 şcoale poporale din fondul numit. După legarea concordatului deodată au fost declarate însĕ de şcoale catolice, şi trebue sĕ ştim ce însemnează aceasta, fiindcă la ele poate fi aplicat numai un catolic ca profesor. Pe când întreaga ţeară numĕră 400.000 credincioşi ai religiei gr.-orientale, şi abia 60.000 de catolici, — şcoalele noastre se declară de catolice, ear' nouĕ ni-se spune, că dacă vrem se avem şcoale naţionale şi confesionale, comunele sĕ şi-le ridice din propriile lor mijloace.

Deşî eu cred, că după-ce fondul dispune de mijloace atât de însemnate şi îi rĕmân prisosinţe atât de mari, guvernul e dator se promoveze instrucţiunea publică în ţeară, ne-am simţit totuşi constrînşi se ridicăm şcoale din mijloace proprii, înzestrându-le cu averi imobile, pentru-că am înţeles, că comunele sînt cu mult mai sărace decât sĕ poată ridica şcoale din mijloace proprii. Ministerul nu a fost de îndu-plecat nici-decum se dee comunelor ajutor, ceea-ce e o nedreptate cu atât mai mare, fiindcă fondul acela e al bisericilor şi al şcoalelor noastre, şi pentru ele a fost creat.

Nu pot lăsa neamintit faptul, că multe din aceste rele sînt a se atribuì nedibăciei funcţionarilor. Aşa pretind ei de ex. la ridi-carea de şcoale poporale dela comune nu numai asigurarea salarului învĕţătoresc, ci chiar şi depunerea capitalului corĕspunzĕtor acestui salar, aşa, că dacă învĕţătorul are salar de 200 fl., comuna trebue sĕ depună un capital de 4000 fl. Tot aşa cum s'ar pretinde dela mine sĕ-'mi capitalisez darea. Că aşa ceva nu poate promova instruc-ţiunea, va înţelege ori-ce om nepreocupat.

Tot aşa stă treaba şi cu şcoalele din Cernăuţi. Din fondul nostru a fost ridicat edificiul liceal şi e declarat de catolic, într'o

ţeară, unde, cum am spus, se află 400.000 acatolici, şi 60.000 catolici. Edificiul a fost ridicat pentru adăpostirea facultăţii teologice. Dar' în timpul mai nou două sale au fost luate dela teologie şi din ele s'au făcut capele catolice. Aş putè spune, că teologii au fost adăpostiţi în două localitaţi de câte 2 şi 5 stângeni, şi că ministerul cere se iase acum şi de acolo. S'a mers atât de departe, încât s'a făcut propunere, ca din fond sĕ se ridice un edificiu nou pe seama facultăţii teologice, dar' până astăzi nu s'a dat nici o resoluţiune.

Cumcă ministerul pune mai mare preţ pe declaraţia, că în Bucovina sûnt şcoale catolice, decât pe instrucţiune, se vede din următoarele.

Ne-am dat cea mai mare silinţă se avem o şcoală reală superioară, în Cernăuţi. Fondul a acordat 8000 fl. pentru plătirea profesorilor, oraşul voia se ridice edificiul, dar' sub condiţiunea care numai justă era, ca şcoala sĕ nu fie decretată de catolică. Sub aceasta nu se înţelegea, că în ea sĕ nu se dee instrucţie în religiunea catolică, ci numai aceea, sĕ nu se aplice ca profesori numai credincioşi catolici. Pentru-că eu cred, că profesorul gr.-oriental ştie sĕ predee tot aşa de bine matematica, fisica şi desemnul, ca unul catolic. Pentru a ştì aceasta, nu trebue sĕ fie omul tocmai catolic.

Cu toate acestea, trebue sĕ spun, că după-cum m'a asigurat episcopul Bucovinei, domnul ministru 'i-ar fi declarat, că nu sĕ poate face abatere dela principiul de a decreta de catolice toate şcoalele medii. Şi abia în timpul din urmă am primit permisiunea din graţia M. Sale împĕratului sĕ ridicăm în Suceava din fondul nostru un gimnasiu naţional şi confesional! Dar' după-ce am primit din mânile M. Sale resoluţiunea aceasta, ne numeşte dl ministru de instrucţiune profesori din Moravia, cari cred că nici-odată n'au auzit încă sunet de limbă românească. M'am adresat personal în afacerea aceasta Escelenţei Sale, espunêndu-'i starea lucrului, şi mi-s'a arĕtat copia unei ordinaţiuni edate în privinţa aceasta. Dar' asta la nici un cas nu e destul. Pentru-că dacă M. Sa a decis odată sĕ fie şcoală de confesiunea gr.-ort., — aşa trebue sĕ rĕmână, şi întreaga ţeară va persista pe lângă pretensiunea aceasta.

Ni-s'a spus, că instituirea profesorilor s'a făcut numai în mod provisoriu. Dar' despre aceasta nu ne-a vorbit nimica M. Sa în preaînalta sa resoluţiune. Trebue sĕ fie respectate şi condiţiunile sub cari am ridicat noi şcoala. Şi dacă ministerul are în mână hotărîrea M. Sale, trebue sĕ se ţină de ea.

Ce sĕ atinge de clădirea catedralei, trebue sĕ spun, că zidirea e ridicată de zece ani. şi de atunci 'i-s'au făcut şi reparaturi, dar' pentru ornamentarea internă suma încă tot nu e asemnată! Înaltul senat imperial va vedè din acestea, că chiar şi unde sûnt fonduri cari nu îngreunează budgetul, ele ni-se detrag şi nu primesc întrebuinţarea intenţionată din partea fondatorilor. Aşa am pus la o parte în anul curent 136.000 fl. şi trebue sĕ mai adaogăm la ei şi astăzi. De aceea, mĕ alătur întru toate la propunerea senatorului *Maager*".

Contele Thun, ministrul de instrucţie, recunoaşte de adevĕrate toate cele spuse de antevorbitor, cu privire la gimnasiul din Suceava. Dar' lucrul s'a întêmplat aşa, că şcoala a fost terminată târziu toamna şi oamenii voeau sĕ fie deschisă încă în anul acela. Guvernul a luat deci profesorii necesari, *fară concurs,* de unde a putut. Dar' a dat ordin guvernului ţĕrii, sĕ deschidă imediat concurs pentru puterile ce lipsesc, ţinênd în vedere *caracterul naţional şi confesional al şcoalei.* Cu privire la celelalte gravamine nu sĕ poate pronunţa, pentru-că despre multe n'are nici o cunoştinţă.

Baron Petrino: „Îmi permit observarea, că dacă vrea omul sĕ aibă puteri, trebue sĕ le caute. Şi dacă M. Sa a decis, ca şcoala sĕ fie *naţională şi confesională,* concursul trebuia escris din vreme, pentru-ca ministrul sĕ nu poată afirma, că nu sĕ găsesc puteri potrivite. Astfel nu sĕ năştea ceartă, ear' resoluţiunea M. Sale era pe deplin respectata. Dacă n'a premers concursul, dl ministru trebuia sĕ supună chestia spre aprobare M. Sale. La tot casul aveau sĕ fie întrebaţi ântâiu fundatorii, dacă sĕ învoesc aşa sau nu? Afară de aceasta mai trebuia observată consideraţia de a numì profesorii în mod provisoriu, luându-'i cel puţin din Cernăuţi pentru Suceava. Pentru-că acestia ar fi cunoscut barem în parte limba ţĕrii şi permutarea lor n'ar fi provocat neîncredere atât de mare. Am primit un numĕr mare de scrisori, în cari mi-se face imputare, că n'am ventilat până acuma chestia aceasta. Fiindcă senatul imperial îşĭ încheiase atunci şedinţele. nu 'mi-am putut lua libertatea decât abia astăzi sĕ o ating.

Mai ating o ultimă mĕsură. Liceul din Cernăuţi e ridicat din fondul nostru regnicolar şi e al nostru. Dar' toţi copiii gr.-ort. sûnt eschişi dela cercetarea acestui liceu, şi dela Cernăuţi sûnt trimişi la Suceava. Lucrul acesta nu poate sĕ formeze scopul, nici măcar al guvernului. Dacă avem gimnasiu, avem şi interesul sĕ învĕţăm şi limba germană. Dar' cum se o învĕţăm, când sûntem eschişi dela instrucţia dată în limba germană într'un institut ridicat din fondul

nostru? Dacă mĕsurile luate sĕ esecută cu atâta asprime, cum sĕ nu se nască motiv de neîncredere?“

Contele Thun neagă că s'ar fi dat ordin în privinţa aceasta. A fost numai vorba, că după-ce este gimnasiu gr.-ort., ar fi de dorit ca elevii de legea aceasta sĕ treacă toţi acolo. Dar' ordin nu s'a dat că aşa trebue sĕ se facă, ceea-ce nici nu sĕ poate face, acum când gimnasiul se află abia la începutul activităţii.

Baron Petrino: „Nici mai târziu nu poate sĕ se dee un astfel de ordin. Cum sĕ putem învĕţa limba germană, dacă sûntem eschişi din şcoala din Cernăuţi?

Ar fi o lipsă de sistem, şi chiar în contra intereselor statului şi ale guvernului“.

Episcopul Şaguna: „Împărtăşesc întru toate părerea Escelenţei Sale, a dlui ministru de culte, cu care s'a pronunţat într'acolo, că ministrul de instrucţiune are sĕ numească profesori numai astfel de indivizi, cari s'au supus unui esamen în faţa comisiunii legale. Acesta e un principiu în contra căruia nimic nu sĕ poate obiecţiona. Cu toate acestea, raporturile locale sûnt de multe-ori de aşa, că acel salutar principiu nu poate fi esecutat în înţeles literal fără a sĕ vătĕma adevĕratele interese ale statului. Casul s'a întêmplat şi în diecesa mea, unde asemenea s'a ridicat la anul 1851 un gimnasiu inferior. M'am pus în înţelegere cu fundatoarea, adecă cu comuna, şi trebuc sĕ mărturisesc sincer, că a trebuit, după-ce gimnasiul e *confesional şi naţional,* sĕ aplicăm de profesori indivizi, cari nu 'şi-au documentat capacitatea în faţa vre-unei comisiuni esaminătoare. Şi trebue sĕ mărturisesc, că indivizii pe cari 'i-am numit noi profesori la gimnasiu nu sûnt pregătiţi amĕsurat noului sistem şcolar. În praxă însĕ s'a vĕzut, că profesorii aceştia corĕspund întru toate şi tocmai aşa chemării lor, ca profesorii dela gimnasiile de stat, cari au făcut deja esamen în faţa vre-unei comisiuni. Dovadă despre prestaţiunile celor dintâiu este faptul, că elevii din gimnasiul nostru inferior au fost primiţi în gimnasiu superior, în gimnasiu de stat, şi aci au obţinut acelaşi calcul pe care-'l aveau în gimnasiul lor confesional şi naţional. De aceea, deşi aprob cu desĕvêrşire principiul frumos, pus în aplicare din partea înaltului minister, trebue sĕ-'i adresez rugarea, sĕ nu aplice pretutindenea acest principiu salutar în înţelesul strict al literei, şi anume, din consideraţiuni faţă de raporturile locale“.

Episcopul Strossmayer apĕră biserica catolică. polemisând cu senatorul *Maager.*

Contele *Clam-Martinitz* crede, că multe din chestiile atinse stau în legătură cu principiile mari politice. cari au sĕ fie încă resolvate.

Senatorul *Maager* rĕspunde episcopului *Strossmayer.*

Contele Szécsen revine asupra propunerii episcopului *Şaguna* şi zice, că dacă e reservată resolvarea tuturor acestor chestiuni pe atunci, când sĕ va face organisarea internă a monarchiei, — n'ar fi cu cale sĕ se lege realisarea dorinţei acesteia de organisarea internă a ministerului de culte, acum esistent. Dar' sĕ alătură la părerea principiară. ca *sĕ fie decretat principiul, că la resolvarea afacerilor bisericeşti ale confesiunii gr.-ort. sĕ se dee şi în sferele înalte administrative celor aparţinĕtori la biserica aceasta teren de decizetoare conlucrare.*

Senatorul Iakab sprijineşte întru toate părerile lui *Maager.*

Andreiu de Mocsonyi: „Cu privire la budgetul ministrului de culte şi instrucţiune, mĕ alătur la părerile Escelenţei Sale a dlui episcop baron de *Şaguna,* şi sprijinind espunerile dlui baron de *Petrino,* nu-'mi pot suprima observarea, că în scopul acoperirei trebuinţelor pentru cult şi instrucţiune pe seama poporaţiunii aparţinĕtoare bisericei gr.-ort. s'a contribuit în decurs de zece ani din partea acestei poporaţiuni patru milioane, fără a sĕ fi folosit pentru cultul şi instrucţiunea aceleia vre-o sumă vrednică de amintire, pe când pentru celelalte confesiuni din Banat şi pentru cea mai mare parte din Voevodina-sêrbească s'a folosit la an o sumă de aproape 94.000 fl., prin urmare, în zece ani aproape un milion.

Ba trebue sĕ mai declar, că pentru Românii şi Sêrbii din Banatul timişan, nu numai că nu esistă institute înalte de educaţie, ci chiar şi profesorii dela gimnasiul din Timişoara sûnt atât de slab dotaţi, încât sûnt siliţi sĕ-'şi caute şi alte ocupaţiuni laterale, pentru a-'şi putè acoperì trebuinţele. În comitatele Arad şi Oradea-mare. cu toate-că majoritatea poporaţiunii o formează Românii, nu esistă nici măcar catedre pentru limba română.

Nu vreau sĕ ating modul, cum sĕ propagă pe acolo de fapt proselitismul, prin ce popoarele române sĕ seduc a cădè în cea mai mare demoralisare, sĕ fac sĕ se desbrace singure de respectul faţă de religiune, precum şi de înăscuta stimă faţă de M. Sa, fiindcă cele mai multe din aceste abusuri sĕ întêmplă tocmai în numele M. Sale. Departe de mine intenţiunea de a atinge cu aceste observări pe conaţionalii mei. Dar' 'mi-am ţinut de datorinţă sĕ aduc aceste rele la cunoştinţa înaltului senat imperial, pentru a putè fi delăturate“. —

Contele Barkóczy mulţumeşte baronului *Petrino* pentru datele comunicate şi constată, că multe din cele spuse de senatorul bucovinean se potrivesc şi la Ungaria.

Contele Hartig face observarea, că chestiile atinse nu aparţin competenţei senatului, ci sînt de caracter administrativ, prin urmare cad în resortul organelor administrative.

Episcopul Strossmayer respunde senatorului *Mocsonyi*, că proselitismul e contrar spiritului bisericei catolice. Dar' dacă bate cineva la uşa ei, uşa sĕ va deschide, pentru a fi esaminat cel-ce vrea sĕ între; şi dacă motivele trecerii sînt basate pe legi evangelice, îl primeşte în sînul seu. Abusuri sĕ pot întêmpla, dar' pentru ele, ca acte de ale singuraticilor, nu poate sĕ fie mustrată societatea sau corporaţiunea. Nu e lucru creştinesc a sĕ face imputare celor-ce nu sînt aici şi nu se pot apĕra.

Episcopul Maşircvici cere, ca şi *Mocsonyi*, ajutor dela stat pentru trebuinţele bisericeşti-şcolare ale credincioşilor sei.

Andrei de Mocsonyi se simte obligat a declara de neîntemeiată imputarea ce 'i-a făcut-o episcopul *Strossmayer*. El n'a atins pe nimeni şi n'a numit pe nimeni în observările făcute asupra proselitismului. Chiar din contră, a protestat în contra presupunerii, ca şi cum ar voì sĕ atingă pe conaţionalii sei, ori preoţimea catolică, şi a sulevat chestia numai pentru-că îi pare că constitue un rĕu foarte însemnat.

Contele *Andrássy* constată că s'a făcut îndepărtare prea mare dela obiect.

Senatorul *Maager* cere de nou egală îndreptăţire confesională.

Contele *Szécsen* ar dorì sĕ se închee discuţia.

Contele *Hartig* zice, că toate plângerile auzite ar trebuì sĕ se predee ministrului de culte, spre esaminare şi decidere.

Episcopul Korismici crede, că tot ce s'a spus aici nu aparţine competenţei senatului.

Contele Thun, ministru de culte şi instrucţiune, rĕspunde la mai multe din gravaminele înşirate şi apoi sĕ votează asupra propunerilor făcute şi asupra posiţiilor din budget.

Şedinţa sĕ închee.

Şedinţa a opta.

S'a ţinut în 11 Septemvrie 1860. Sĕ continuă desbaterea asupra budgetului. La rînd e budgetul militar.

Senatorul baron Petrino se vede îndemnat a face observarea, că-'i pare bătător la ochi, cum de după cifrele din budget,

un soldat la linie costă 166 fl., ear' cel dela vênători 115 fl., când ştiut este, că uniformarea la batalioanele de vênători e mai costisitoare decât la armata ţĕrii.

Comandantul suprem al armatei, F. M. L. Schmerling îi rĕspunde, că la linie, soldatul costă 113 fl., ear' la vênători 117 fl.

Baronul Petrino spune, că în budgetul militar e trecută, ca spese pentru armata ţĕrii, compusă din 125.550 oameni, suma de 20,823.746 fl. ear' pentru 27.211 vênători suma de 4,056.209 fl. Prin urmare. pe câte un soldat cade suma pe care dînsul a calculat-o.

F. M. L. Schmerling lămureşte lucrul astfel, că la linie sînt mai mulţi ofiţeri superiori cu gajă mare. De aceea din suma trecută în budget nu sĕ poate calcula cât costă un soldat.

Trecêndu-se la budgetul ministerului de *interne,* guvernul, prin rostul ministrului-president, conte *Rechberg,* sĕ vede îndemnat a face declaraţia, că cu sistemul de până acuma de guvernare sĕ va rupe cu desĕvêrşire, şi sĕ va întra pe alte căi. Sĕ provoacă în privinţa aceasta la autograful monarchului din 19 Aprilie a. c. în care sĕ ziceau următoarele:

„Intenţiunea mea este, sĕ întroduc administraţie *comitatensă* pentru afacerile de administraţie politică, imediat cum va fi pusă în vieaţă noua organisare a locotenenţei de stat, dându-'i formaţiune şi cerc de activitate corĕspunzĕtor raporturilor actuale, în forma congregaţiunilor şi a comitatelor comitatense, cari au esistat mai nainte. În consonanţă cu dispoziţiunile acestea ordonez, că imediat cum va fi întrat în vigoare legea comunală şi autonomia comitatensă, sĕ se pregătească propunerile pentru convocarea dietei, pentru-ca principiul de administrare proprie, prin corporaţiuni comunale, cercuale şi comitatense, prin diete şi comisiuni dietale, întroduse în toate ţĕrile de coroană, sĕ poată fi realisat şi în regatul meu Ungaria".

Ministrul-president *Rechberg* asigură, că guvernul află în aceste preînalte declaraţiuni principiile noului sistem şi că îşi ţine de datorinţă a le esecuta.

Tot în legătură cu budgetul dela interne ***baronul Petrino*** adresează guvernului, respective comisiunii budgetare, următoarea rugare:

„Îmi permit sĕ propun, că la titlul unde e vorba despre desfiinţarea direcţiunilor poliţiale din Laibach, Klagenfurt, Troppau, Kaşovia, Oradea-mare şi Şopron, sĕ fie trecută şi direçţia poliţială din *Cernăuţi,* cu totul superfluă, fiindcă e numai sarcină în budget,

pe când provincia aceea pacĭnică nu are nici o trebuinţă de direcţie poliţială". —

Dintre Români n'a luat altul parte la discuţia din şedinţa aceasta.

Şedinţa a noua.

Ţinută în 12 Septemvrie 1860. S'a continuat discuţia asupra budgetului ministerului de interne, şi s'au scos la suprafaţă multe rele încuibate în administraţia publică. Dintre Români n'a luat nimeni parte activă la desbatere, decât numai într'atâta, că punêndu-se la vot o propunere referitoarè la administrarea fondurilor, episcopul *Şaguna,* dându-'şi votul pentru primire, a cerut sĕ fie numĕrate acì şi fondurile bisericeşti. Ear' senatorul baron de *Petrino,* apostrofat de senatorul *Strasser,* s'a vĕzut îndemnat a replica, că Bucovina nu are trebuinţă de ajutor pentru biserică şi şcoală, pentru-că are mijloace suficiente, numai întrebuinţarea acestora cere sĕ 'i-se permită. Şi în fine, episcopul *Şaguna* a făcut propunere, că precum sînt trecute acum în budget sume de subvenţionare pe seama unor provinţii din Austria, sĕ se dee subvenţiuni, când va fi de lipsă, şi altor ţĕri, amĕsurat trebuinţelor, împrejurărilor şi posibilităţii. Episcopul *Şaguna* declară totodată, că dacă nu 'i-se va primì propunerea, va vota pentru ştergerea subvenţiunilor.

Şedinţa a zecea.

Ţinută în 14 Septemvrie 1860. S'a terminat discuţia asupra budgetului ministrului de interne şi s'a trecut la budgetul ministrului de justiţie. Toţi senatorii români au luat parte activă la desbaterile din şedinţa aceasta. Începutul 'l-a făcut ***baronul Petrino,*** care, fiind vorba despre desfiinţarea guvernelor unor ţĕri mai mici, pentru a putè fi încorporate la alte ţĕri mai mari, a rostit, în interesul Bucovinei, următoarea vorbire:

„Iau cuvêntul din motivul, că ţeara mea de coroană aparţine acelora, cari au încetat a mai fi ţĕri de coroană, sau şi mai mult, 'şi-au perdut guvernul lor provincial. Departe sĕ fie de mine cugetul de a vorbì de bine guvernele noastre provinciale, pentru-că un organism mai greoiu şi mai fără scop decum erau guvernele provinciale eu n'am cunoscut, şi cred a mĕ putè provoca aici la cuvintele dlui conte *Barkóczy,* rostite în adunarea aceasta, că posturi au fost create, nu în interesul causei, ci numai pentru a pune în ele funcţionari. Sînt în ţeară mulţime de funcţionari, cari n'au nimica de lucru, şi fac de lucru înmulţind numai formele. Am accentuat

în mod deosebit neoportunitatea acestui organism, fiindcă însuşi organisatorul, care a creat ca de risipă atâtea posturi, încă a recunoscut aici, că sînt prea multe pentru ţĕrile mici de coroană, de aceea guvernul provincial şi prefectura ar trebuì sĕ fie contopite, dar' netrebnicia organismului acestuia s'a vĕzut chiar la început. Forul de prima instanţă îl formau preturele. Dar' acum urmau două instanţe concentrate în aceleaşi mâni, aşa, că hotărau, când ca prefecturi, când ca guvern provincial. Singura deosebire era, că dacă judeca în calitate de prefectură, consilierul guvernial şedea de-adreapta, ear' dacă sĕ aducea sentenţa în numele guvernului ţĕrii, consilierul şedea de-astânga. Şi au fost şi casuri, că recursele au trebuit sĕ fie înaintate uneia şi aceleiaşi persoane şi causa a fost perdută, fiindcă era perdută deja la pretură.

Ministerul de mai nainte a căutat sĕ afle mod de ajutorare în privinţa aceasta, şi credea a-'l fi aflat în aceea, că a decretat: dacă guvernul ţĕrii a decis într'o causă ca prefectură, recursul merge la minister!

Dar' prin aceasta nu s'a îndreptat nimica, fiindcă cei din ţĕrile mai mici de coroană au perdut o instanţă, adecă aceea a guvernului ţĕrii! Lucrul acesta e de mare importanţă, cu privire la toate afacerile politice, unde rare-ori vin aplicate regulamentele esistente, fiindcă nu sĕ poate spune că ar esista vre-o lege. Nu pot, cum am spus, sĕ vorbesc în favorul guvernelor provinciale. Şi pentru persoana mea, vĕd independenţa ţĕrii de coroană în representanţa provincială, decretată de cătră M. Sa împĕratul, şi în autonomia spre care nisuim. Dacă ar fi ca numai un organism birocratic sĕ apere independenţa, eu, pentru persoana mea, m'aş lipsì de el.

Mai esistă însĕ şi o altă temere, pe care o împărtăşeşte ţeara întreagă, şi din acest motiv 'mi-am luat voe a-'mi ridica cuvêntul. Prin disolvarea guvernului provincial, fondul religionar a călĕtorit de nou la Lemberg. Câtă vreme fondul a mai fost administrat în Lemberg, a fost detras din principiu din folosinţa Bucovinei, şi prisosinţele n'au putut fi elocate în ţeară. Abia după crearea guvernului provincial a trecut în ţeară manipularea fondurilor regnicolare, stabilindu-se ca principiu, că prisosinţele fondului (cum s'a accentuat aceasta şi la ministerul de culte), au sĕ fie elocate în Bucovina. Şi acum e temere în întreaga ţeară, că banii nu vor mai fi elocaţi în ţeară, şi de aceea trebue sĕ cer lămuriri dela înaltul minister, căci rugarea aceasta a mea se basează pe cele mai juste şi mai echitabile pretensiuni ale provinciei".

Ministrul de interne Goluchowski rĕspunde, că astfel de nelegiuiri şi necuviinţe nu sĕ vor mai întêmpla. Fondurile vor rĕmânè în Bucovina, ear' după inaugurarea autonomiei ţĕrii, dieta împreună cu clerul va avea sĕ se îngrijească de administrarea fondurilor.

Senatorul baron de Petrino replică următoarele:

— „Mulţumesc dlui ministru pentru declaraţia aceasta, şi anume, din două motive: ântâiu fiindcă îmi zace la inimă fondul religionar, şi e pe deplin justificat faptul, că a fost predat în administrarea guvernului provincial din Lemberg, căci în Cernăuţi, la elocarea banilor, au cooperat, durere, şi motive neoneste, al doilea, fiindcă e de dorit, ca banii acestia sĕ fie plasaţi în ţeară".

Senatorul Iakab: „Pe lângă posiţiile din budgetul ministrului de interne, asupra cărora comitetul a atras mai înadins luarea aminte a senatului imperial, îmi iau voe a mai pune şi alte două, anume: spesele de drum cu 1,392.622 fl. şi diurnele, în sumă de 1,720.719 fl.

Nu sûnt de părerea, şi nu pot sĕ nu recunosc, că preaînaltul serviciu face necesare călĕtoriile, mai vêrtos ale funcţionarilor inferiori, şi nici cu privire la preture nu afirm, că călĕtoriile ar fi de prisos. Dar' sĕ comit la aceste proceduri comisionale astfel de abusuri, încât lucrul a devenit curată meserie, şi aceia cari ştiu sĕ stoarcă cele mai multe diurne şi spese de drum trec de cei mai mari artişti în faţa colegilor.

Erau timpuri, şi anume, timpuri înainte de 1848, pe cari le numeam, ca şi în alte ţĕri, timpuri bune din vechime. Nu garantez pentru autoritatea şi perfecţiunea instituţiunilor de pe acelea vremuri, şi recunosc, că au avut multe părţi umbroase, precum peste tot fiecare instituţiune are părţi bune şi părţi rele, părţi, cari peste câţîva ani nu mai corespund binelui public, despre ce ne-au dat esemplu suficient şi cei zece ani trecuţi, aşa, că noi singuri am ajuns acum pe punctul de a declara, că actuala administraţie nu mai e bună. Prin urmare, nu putem garanta nici despre aceea, că instituţiunile, pe cari voim sĕ le gătim pe seama viitorului, după cea mai bună cunoştinţă şi conştienţă a noastră, nu primesc oare cu timpul o parte umbroasă?

Cum am spus, nu vreau sĕ laud aceste vremuri bune din trecut, dar' îşi aveau şi ele partea lor cea bună. Pe atunci de es. funcţionarul visita în Transilvania foarte des comunele, în cercul seu, şi regula afacerile din trăsură, fără sĕ se dee jos. Nu afirm, că aşa era mai

bine; dar' părţile erau totdeauna mulţumite, ear' procedura nu costa pe stat nimica. Dar' sĕ va rĕspunde, aşa cred, astfel: cu atât mai mult a costat procedura aceasta pe popor însuşi! Rĕspund, de spesele acestea poporul nu e scutit nici acuma.

De altcum, abstrăgênd dela punctul de vedere al finanţelor, trebue sĕ afirm şi sĕ spun, că procedura actuală comisională, multele călĕtorii la autorităţile subordonate, împedecă administraţia însaşi". (Oratorul atribue acestor dese călĕtorii multele restanţii, ales în afaceri orfanale, de aceea propune ştergerea diurnelor şi a speselor de drum din budget. Termină apoi astfel:)

— „Ce sĕ atinge de punctul ultim din raportul cetit, în care e vorba de autorităţi regnicolare şi posturi regnicolare, aşa am auzit, că şi în Ardeal sĕ vor desfiinţa patru comisariate, deşì nu acum, dar' desfiinţarea e în curgere. Fac deci următoarea propunere: Pe lângă aceste autorităţi regnicolare sĕ se facă amintire şi de alte autorităţi mijlocii, din motivul indicat din partea contelui *Clam*. Poporaţiunea ar devenì foarte confusă, dacă acum, când e de întrodus o organisaţie cu totul nouă, s'ar organisa autorităţile mijlocii, pentru-că atunci nu-'i mai vine a conta la ivirea viitorului promis; mai departe şi din consideraţia, că în Ardeal, noua împărţire, întrodusă de zece ani, a confundat vechia împărţire basată pe părţi cu adevĕrat istorice-naţionale, ear' poporul sperează a vedè cât mai curênd delăturată această împărţire care întunecă partea naţională, politică şi istorică, pentru a primì una nouă, potrivită celei de mai nainte. Prin aceasta aşteptările poporaţiunii nu vor fi confundate ear' nemulţumirea ar dispărea". —

Episcopul baron de Şaguna: „Domnul senator imperial *Iakab* spune între altele în vorbirea sa şi aceea, că poporaţiunea Ardealului sĕ doreşte după împărţirea de mai nainte naţională a ţĕrii. Eu cred, că cu convingerea aceasta va consimţì numai partea aceea a poporaţiunii ardelene, care aparţinea naţiunilor şi naţionalităţilor celor trei, până la anul 1848 singure îndreptăţite, anume: Ungurilor, Sĕcuilor şi Saşilor. Drept esplicare îmi iau voe a mĕ provoca la o singură împrejurare în faţa înaltei adunări, anume, că până la 1848 numai aceste trei naţiuni, Ungurii, Sĕcuii şi Saşii au avut esistenţă politică cu valoare de drept.

Aceste trei naţiuni luate la olaltă formară a treia parte din poporaţiunea Ardealului. Aceste trei naţiuni, nu sĕ poate nega, au manifestat totdeauna credinţă şi supunere faţă de principele ţĕrii. Nu pot crede deci, că senatorul imperial *de Iakab* 'şi-a făcut declaraţia,

că *»poporațiunea Ardealului doreşte împărţirea de mai nainte națională a țerii«,* — în acel înțeles, ca şi astăzi, națiunea a patra şi cea mai numĕroasă sĕ fie eschisă dela drepturile obicĭnuite, de cari în viitor au sĕ se bucure şi cele trei naţiuni. Pentru-că precum trebue recunoscută, cu tot dreptul şi temeiul, credinţa şi loialitatea celor trei naţiuni, îndreptăţite până la anul 1848, faţă de casa domnitoare şi patrie, tot aşa, în înţelesul justeţei şi al echităţii trebue sĕ spunem, că nici naţiunii a patra a Ardealului, adecă *naţiunii române,* locuitoarea cea mai veche a ţĕrii, nu 'i-se poate dovedi, că ar fi manifestat vre-odată necredinţă sau nealipire către casa domnitoare şi către patrie.

Cumcă naţiunea aceasta 'şi-a făcut totdeauna datorinţa în ce priveşte supunerea şi patriotismul dovedeşte împrejurarea, că tocmai din epoca în care naţiunea aceasta a fost despoiată de toate drepturile naţionale sĕ pot produce cu sutele diplome nobilitare, prin cari fiii credincioşi ai naţiunii acesteia şi credincioşii locuitori ai Transilvaniei, din această naţiune, s'au făcut demni de statul nobilitar, şi sĕ află şi astăzi în posesiunea privilegiilor lor nobilitare".

Senatorul Iakab: „Trebue sĕ fac o declaraţiune. Nu vreau sĕ neg meritele *naţiunii române,* enumĕrate de dl senator imperial, baron de *Şaguna.* Nu trag la îndoială credinţa naţiunii acesteia faţă de tron şi preaînalta casă domnitoare, nici alipirea către patria ei Transilvania. Mĕ bucur, că Escelenţa Sa se provoacă la înţelegerea bună, la iubirea şi încrederea reciprocă ce domnea înainte de 1848 între cele trei naţiuni ale Ardealului, pe atunci naţiuni îndreptăţite (privilegiate), şi îmi permit a spune numai atâta, deşi nu sînt representant al *naţiunii a patra,* adecă a Românilor, că sînt convins, că aceste trei naţiuni vor afla în a patra, în *naţiunea română,* o adevĕrată, sinceră şi credincioasă soaţă şi soră, sau şi mai bine, au aflat-o la anul 1848, cum şi aceasta (naţiunea română) a aflat în celelalte trei naţiuni trei surori adevĕrate.

Cu privire la împărţirea Transilvaniei eu n'am spus că: „vreau sĕ se împartă Ardealul după naţiuni". Am zis numai, că în Transilvania a făcut impresiune foarte neplăcută faptul, că la 1849 ţeara a fost împărţită cu abandonarea tuturor consideraţiunilor istorice. cari pe atunci erau într'adevĕr naţionale-politice, şi că noi avem districte, ce e drept, dar' despre împărţirea istorică de mai nainte nici urmă, pe când în Ungaria s'a ajuns şi s'a conservat cel puţin atâta, că a rĕmas numirea de comitate. De ce s'a şters pentru

Ardeal numirea aceasta, nu ştiu; afară că intenţiunea a fost sĕ se delăture cu totul împărţirea istorică.

Ce sĕ atinge de egala îndreptăţire, ţin ideea de mult mai însemnată, decât sĕ rostesc şi numai un cuvênt pentru esecutarea practică a ideei. Ador principiul acesta, ca pe unul promis omenimei din parte dumnezeească, încă din leagăn. Aflu însĕ a fi aici locul sĕ fac o mică observare la declaraţia dlui senator imperial baron de *Şaguna,* făcută, cum 'mi-se pare, la 21 Iunie a. c. Escelenţa Sa a amintit atunci, că naţiunea română din Ardeal, cel puţin acesta era înţelesul, — 'şi-a eluptat egalitatea de drept cu sângele şi cu armele la anul 1848. Trebue sĕ mărturisesc, şi Escelenţa Sa o ştie foarte bine, că în Ardeal, la începutul anului 1848, a fost decretată egala îndreptaţire a tuturor naţiunilor, prin urmare şi a naţiunii române, din voia liberă a celoralalte trei naţiuni, şi că prin urmare, pentru a câştiga aceasta egalitate de drept n'a fost de lipsă sĕ pună mâna naţiunea română nici pe o singură armă".

Andreiu de Mocsonyi: „Sprijinesc propunerea comitetului şi-'mi iau voe sĕ fac nepretenţioasa observare, că după multele şi preaînteţitoarele manifestaţiuni ale opiniunei publice din Bucovina, aduse la cunoştinţă, parte prin representaţiunile preaumilite adresate M. Sale şi apoi A. Sale imperiale, domnului president al senatului, parte pe calea presei, precum şi prin comunicări private trimise mie, 'mi-se pare a fi prea fără de scop unirea Bucovinei cu Galiţia şi contrară voinţei părţei celei mai mari a poporaţiunii. Ţeara aceasta, conform declaraţiunii poporaţiunii, şi conform rapoartelor corporaţiunilor regnicolare, nu-'şi poate aduce aminte de timpul în care ar fi fost unită Bucovina cu Galiţia. În schimb însĕ păstrează ţeara în vie memorie sîmţul fericitor pe care 'l-a sădit în ea decretarea preagraţioasă a monarchului, făcută înainte cu unsprĕzece ani, de a fi despărţită de Galiţia. Şi nu trebue trecut cu vederea nici faptul, că poporaţiunea Bucovinei, după naţionalitate, e eterogenă cu cea a Galiţiei. Aceasta trebue sĕ precumpĕnească consideraţiunile financiare, cu atât mai vêrtos, cu cât economiile de 30—40.000 fl. făcute cu proiectata unire a Bucovinei cu Galiţia sĕ egalează cu însemnatele perderi pe cari le va avea ţeara în comerciu, în industrie, în cultură, etc.

Ţeara aceasta de coroană sĕ fie anexată la o ţeară, care nu armoniează cu ea nici într'unul din momentele numite! Şi apoi dela ultima reunire a Bucovinei cu Galiţia, deja efectuită, politica urmărită din partea guvernului n'a fost în stare sĕ liniştească spiritele în Bucovina.

Pentru-că poporaţiunea a observat cu mare amărăciune, că posturile de frunte în ţeara aceasta, fără nici o considerare la fii destoinici ai patriei, sînt date bărbaţilor din străinătate, cari nu cunosc nici poporul, nici limba, nici împrejurările din ţeară, prin urmare nici nu pot fi buni pentru promovarea binelui general. De aici se vede, că ministerul încă nu a apucat pe calea ce ne-a fost pusă în vedere din partea dlui ministru-president. Mě věd deci obligat a recomanda cu cea mai mare insistenţă chestia aceasta importantă înaltului senat imperial, spre mai departe înaintare către Maiestatea Sa".

Senatorul baron Petrino: „Vreau sě atrag numai atenţiunea asupra posiţiei în care s'a pus domnul de *Mocsonyi* însuşi în senatul imperial. Mai departe n'am se fac nici o observare".

Ministrul de interne declară, că n'ar fi dator sě dee lămuriri asupra celor atinse de senatorul de *Mocsonyi*, dar' spre liniştire, înşiră nume, pentru a arěta, că la ocuparea posturilor se ţine cont de fii ţěrii. Tocmai pe aceea se pune pond, ca oficiile se fie ocupate de oameni cari cunosc obiceiurile, sentimentele şi limba poporaţiunii cât se poate mai perfect.

Baron Petrino: „Împrejurarea aceasta m'a făcut sě nu vorbesc *pentru* guvernul provincial. Tocmai luxul cel esagerat cu funcţionarii şi importarea Germanilor a dat naştere nemulţumirii în ţeară. Înainte de plecarea mea din Bucovina s'a ţinut acolo o întrunire în care cu 9/10 din voturi s'a decis, sě nu se înainteze rugare pentru menţinerea regimului provincial, şi numai o fracţiune mică de cinci membri, aşa că dl de *Mocsonyi* ...

Alteţa Sa imperială, presidentul: „Rog sě vě reţineţi dela ori-ce personalitate".

Andreiu de Mocsonyi: „Când am luat cuvêntul m'am degajat de o însărcinare care 'mi-s'a dat din partea mai multor corporaţiuni din Bucovina".

Discuţia continuă.

Şedinţa a unsprězecea.

Ţinută la 15 Septemvrie 1860. Imediat după deschidere se dă cuvêntul episcopului *Şaguna*, care face următoarea declaraţie:

„Îmi iau libertatea sě fac o rectificare. Am făcut ieri observarea la declaraţia dlui senator imperial *de Iakab*, că poporaţia Ardealului ar dori împărţirea naţională de mai nainte a ţěrii,

cumcă naţiunea română nu poate dori o astfel de împărţire a ţěrii, fiindcă ea nu era egal îndreptăţită înainte de 1848.

La aceasta modestă declaraţie a mea a replicat dl senator *Iakab*, că naţiunea română a primit egalitate de drept cu celelalte naţiuni prin un conclus votat la anul 1848. Prin urmare, după-ce eu am declarat în şedinţa dela 21 Iunie a. c. că naţiunea română 'şi-a rěscumpěrat cu sânge egalitatea de drept, înalta adunare ar putè presupune, că într'adevěr esistă o astfel de lege sau conclus în Ardeal din anul 1848, şi că eu, în declaraţia mea dela 21 Iunie a. c. 'mi-am permis a afirma ceva ce nu e basat pe adevěr.

Fiindcă e în interesul causei sě se dee înaltului senat imperial declaraţie corespunzětoare stării lucrului, trebue se aduc la cunoştinţa înaltei adunări, că încă ieri am recercat pe dl senator imperial *de Iakab* sě binevoiască a-'mi comunica legea respectivă, sau conclusul dietei din anul 1848, la ce am primit rěspunsul în scris, că legea referitoare la egala îndreptăţire e scrisă în inima fiecărui Ardelean. Din aceasta declaraţie va binevoì înaltul senat imperial a vedè, cine s'a esprimat conform adevěrului şi conform faptelor esistente în realitate".

Senatorul de Iakab se miră că episcopul *Şaguna* e atât de îngrijorat cu privire la naţiunea română din Ardeal, pentru egala îndreptăţire. „Pun persoana mea la o parte. Dar' întreaga ţeară a Ardealului, toate naţiunile declară. la toate ocasiunile, că *recunosc egalitatea de drept a naţiunii române.* Escelenţa Sa se teme că lucrul acesta nu se intenţionează într'adevěr şi în faptă. Dar' *toţi îl recunosc.* Şi din cuvintele domnului episcop s'ar crede aproape, că Escelenţa Sa nu doreşte această recunoaştere, pentru-că atunci s'ar mulţumì cu această declaraţie a naţiunii. Ieri a fost vorba despre împărţirea Ardealului. Eu nu vreau ca Ardealul sě fie împărţit după naţionalităţi. O astfel de împărţire de ţeară după naţionalităţi s'a făcut mai nainte, cam cu 1000 de ani în urmă. Nu mě simţesc îndreptăţit se fac propunere, că şi acum sě se repeteze lucrul acela. Am atins numai împărţirea politică a ţěrii, în contrast cu împărţirea făcută din partea autorităţilor, cari au mers atât de departe, încât m'am vězut îndemnat sě-'mi esprim îngrijorarea şi se propun, ca sě se aştepte cu mai de partea împărţire, până la regularea definitivă a administraţiei, şi până la organisarea definitivă".

Oratorul se teme, că tocmai episcopul *Şaguna* doreşte o împărţire nouă după naţionalităţi în Ardeal. Dar' vremile împărţirii de

http://statuldacia.info

ţeară sûnt trecute. Spiritul timpului e acum »*unirea* . Acest principiu e acceptat şi din partea M. Sale, care a pus pe steag lozinca: » *Viribus unitis*«. Termină apoi astfel:

— „Fiindcă noi stăm sub acest steag, declar în numele meu şi în numele Ardealului, că ţeara aceasta nu vrea sĕ fie de nou împărţită. Escelenţa Sa sĕ nu fie îngrijit de naţiunea română şi de viitorul ei. Eu doresc din inimă, ca el se conducă pe tînera, viguroasa, şi dacă prea mulţii măestri nu o vor seduce şi înşela, — chiar şi casnica şi morala naţiune română, ca pe o mireasă decorată cu cea mai frumoasă podoabă a epocei actuale, cu egala îndreptăţire, spre celelalte naţiuni ale Ardealului, pentru a o cununa cu ele, şi atunci va fi cu drag împărtĕşită de toate drepturile şi datorinţele pe cari le au celelalte naţiuni pentru ele, şi la cari mai aspirează, şi fără a se mai gândì la despărţire vor trăì şi vor murì cu ea, pentru Dumnezeu, împĕrat şi patrie“. —

Episcopul Şaguna: „Declar că sûnt în perfect acord cu declaraţia patriotică a dlui senator imperial *Iacab,* dar' trebue se regret, că nu s'a ţinut în vedere obiectul atins“.

Senatorul Iacab: „La cele spuse am sĕ mai adaog numai atât, că şi legea Ardealului, care decretează egala îndreptăţire, a fost nesîluită. Acesta e fapt, despre care sûnt pe deplin convins, am cunoştinţă despre el, şi nu poate fi negat. Şi dacă legea aceasta nu e scrisă, nu port vina nici eu, nici nimeni altul din Ardeal. De altcum legea è, — repet aceea-ce am spus eri în scrisoarea mea privată, — îngropată atât de adânc în inima fiecărui Ardelean, încât nimeni nu are dreptul se o revoace sau sĕ declare că legea nu a fost dată“.

Se întră în ordinea de zi. Se continuă discuţia asupra budgetului. La titlul »*manipularea banilor pupilari* senatorul:

Baron de Petrino se provoacă la un cas concret întêmplat în Bucovina şi-'şi esprimă părerea, că e rĕu dacă în privinţa aceasta nu esistă lege şi binele orfanilor e lăsat cu totul în mânile judecătoriilor, ca autorităţi pupilare. E trist, dacă cu privire la capital nu esistă dispoziţiuni, ci capitalul e espus periclului.

Se discută mai departe.

Şedinţa a douĕsprĕzecea.

Ţinută la 17 Septemvrie 1860. Senatorii români n'au luat parte la discuţie. De importanţă a fost vorbirea rostită înainte de întrarea în ordinea de zi, din partea cardinalului *Rauscher,* care apĕrând

biserica catolică, rĕspunde la toate punctele din vorbirea senatorului *Maager*, rostită într'o şedinţă premergĕtoare. Provocat de replica senatorului *Maager* şi de vorbirea contelui *Apponyi*, — cardinalul *Rauscher* a mai luat de douĕ-ori cuvêntul, tot în chestie bisericească. Senatul a întrat apoi în ordínea de zi, discutând mai departe budgetul ministrului de finanţe.

Şedinţa a treisprĕzecea.

Ţinută în 18 Septemvrie 1860. Imediat după deschidere ia cuvêntul ministrul de culte şi instrucţiune, contele *Thun*, şi rosteşte următoarea vorbire:

— „Sûnt dator încă cu unele lămuriri, în urma mai multor observări şi declaraţiuni, făcute în şedinţele de mai nainte ale înaltului senat imperial. Escelenţa Sa, domnul episcop *Şaguna*, a adresat rugarea, ca în budgetul anului viitor sĕ fie trecută concesiunea ridicării unei şcoale reale, cu provocare la împrejurarea, că prin o resoluţie prea înaltă, încă la anul 1853 s'a conces ridicarea unei astfel de şcoale.

Îmi iau voe a face observarea, că această prea înaltă resoluţiune a urmat în epoca, în care după sufocarea rĕsboiului civil, se făceau propuneri despre chipul şi modul, cum s'ar putè aduce earăşi în ogaşă raporturile zdruncinate şcolare ale Ardealului. În resoluţiunea prea înaltă şcoala amintită era, pe lângă altele, numită ca una, la a cărei ridicare trebuea lucrat, dar' nu în felul, ca spesele înfiinţării sĕ fie purtate din vistieria ţĕrii. Ba a fost stabilit ca principiu. că şi în Ardeal de regulă spesele cu ridicarea de şcoale şi cu susţinerea şcoalelor sĕ fie acoperite din mijloace locale, şi numai în casuri de specială escepţiune sĕ se poată propune M. Sale ajutoare din banii statului.

S'au început imediat tratări în ţeară, cu privire la ridicarea acestei şcoale; şi, după-cum îi este cunoscut dlui episcop de *Şaguna*, s'a spus, că spesele de ridicare şi de dotare pe seama numitei şcoale sĕ se iee din resultatul unei colecte, iniţiată cu mult zel din partea Escelenţei Sale, şi din fondul băieşilor din ţinutul acela. Fondul acesta e administrat de autoritatea minieră, şi propunerea, ca sĕ fie folosit în scopul din întrebare, a dat ansă la pertractări asupra regulării acestui fond montanistic, peste care natural că ministrul de instrucţiune nu are influenţă directă.

Pertractările acestea nu sûnt încă terminate, durere, şi n'au întrat în stadiul de a se putè cunoaşte resultatul lor. Ultimele rapoarte

primite dela locotenenţă, îmi anonţă numai atât, că în scurtă vreme am sĕ primesc raportul definitiv. După-cum înţeleg, pertractările au fost zăbovite şi prin împrejurarea, că edificiul, menit se formeze adăpost pentru şcoală, *a ars*, şi pertractările pentru a putè fi edificat de nou sûnt în curgere.

'Mi-a lipsit deci până acum basa, şi într'o privinţă şi într'alta, pentru a putè păşì cu afacerea în faţa M. Sale, făcêndu-'i propunere, că din mijloacele statului cari sume se poată fi întrebuinţate pentru şcoala aceasta?

Ori-cât de mult aş dorì, ca şcoala sĕ se ridice încă în anul viitor, trebue sĕ regret, că nu sûnt încă în stare sĕ fac propunere M. Sale în privinţa aceasta.

Ce se atinge de observarea dlui senator imperial baron de *Petrino,* făcută cu privire la afacerile bisericeşti-şcolare din Bucovina, trebue înainte de toate sĕ spun, că o temeinică studiare a actelor a confirmat aceea-ce am spus aici în primul moment, anume, că observările sale se refer în parte la chestii, cari nu sûnt de loc cunoscute în ministerul de culte şi instrucţiune, se refer la pertractări şi împrejurări, cari par a fi încă pendente la guvernul provincial. Deosebi e acesta casul cu privire la împrejurarea, că dela facultatea teologică din Cernăuţi s'au luat douĕ sale de învĕţământ şi s'au prefăcut în capele catolice. Despre aceasta n'am cunoştinţă; şi tot atât de puţin despre aceea, că, — cum a afirmat dl senator imperial baron de *Petrino,* — ministerul ar stăruì acum ca institutul teologic sĕ golească edificiul acesta. În actele dela minister nu se află urmă că s'ar fi dat o astfel de îndrumare, de aceea declaraţia numitului domn senator trebue că se basează pe o rătĕcire.

Despre ridicarea unei reşedinţe episcopeşti şi a unui edificiu seminarial, după repeţite urgentări, abia înainte cu câteva sĕptĕmâni au sosit la minister lucrările respective comisionale, cu propunerea sĕ se facă planurile aici la Viena, ceea-ce s'a şi dispus.

Ornamentarea catedralei a fost amênată în mod regretabil, parte pentru-că edificiul a servit multă vreme de magazină, pe vremea mişcărilor militare, când cu turburările orientale, parte pentru-că în lipsă de lucrători acomodaţi în Bucovina, o parte din obiectele de mobilare a trebuit sĕ fie făcută aici în Viena, ceea-ce a provocat o corespondare lungă cu episcopul. Astăzi o parte din obiectele acestea e espedată, altă parte va fi în curênd trimisă la locul destinaţiunii, aşa, că am firma speranţă, că ornamentarea bisericei va fi în curênd

terminată. De altcum s'a ridicat într'acestea și o a doua biserică în Cernăuți, pe spesele fondului religionar, biserica sfintei *Paraschiva,* care, după-cum văd din raportul ce 'mi-s'a făcut, va fi terminată încă în anul acesta.

Despre ridicarea altor biserici în țeară nu s'au făcut propuneri ministerului; și e de sine înțeles, că dacă nu vrem ca centralisarea, asupra căreia sĕ cârtește și de altcum destul de mult, sĕ fie lărgită și mai tare, aceasta nici nu poate fi treaba ministerului, care n'are sĕ iee în mână afacerea fără inițiativa organelor țĕrii.

Chestia cu zilele de lucru pe seama preoțimei formează obiect de pertractare, și eu recunosc cât de necesară este sistarea obiceiului, deşì nu pot ascunde, că chestia stă în legătură, cum sĕ pare, cu alte chestii de concurență, de aceea nicì nu pot garanta, cum și când va putè fi deslegată.

Crezênd, că prin observările făcute am justificat miuisterul față de imputările făcute, recunosc totodată, că prin aceasta gravaminele ridicate nu sînt delăturate; și dacă ele au fost espuse *numai în scopul,* ca sĕ formeze dovadă, cât de necesar este, ca prin reforme organice sĕ se întroducă o manuare mai grabnică și mai vie în afaceri, nu pot decât sĕ-'mi dau aprobarea, în plină mĕsură. Pentru-că prea de multe-ori am esperiat cu durere și eu obositoarea sarcină, plină de responsabilitate, și cătușele manuării de afaceri, a căror conducere forma până acuma datorința mea.

Senatorul imperial baron *Petrino* a mai amintit, că în urma manipulării incorecte de mai nainte a fondului religionar, s'a dat la anul 1820 o preaînaltă resoluțiune, care dispune, că sarcinile puse fără îndreptățire pe fondul acesta sĕ fie rebonificate, — ear' acest preînalt ordin nu a fost esecutat.

Privind în acte 'mi-am câștigat convingerea, că ordinului preaînalt a satisfăcut deja cancelaria de curte unită, care a esistat mai nainte. S'a legat anume, la anul 1838 o învoială, asupra căreia în merit nu pot sĕ-'mi croesc nici o judecată și nu sînt în stare nici sĕ dau lămuriri mai detailate.

De interes mult mai mare va fi lămurirea observărilor pe cari le-a făcut domnul senator baron de *Petrino* cu privire la starea școalelor din Bucovina. Imputarea, că liceul, adecă actualul gimnasiu superior din Cernăuți, ar fi tratat ca institut catolic, cu toate-că institutul aparține fondului religionar greco-neunit, e de fapt corectă. Anume, încă dela anul 1820, întreaga dotațiune a institutului acestuia

a fost trecută la fondul catolic de studii, și în urmarea acestui fapt institutul a fost decretat de *catolic*. Ce sě atinge de raporturile edificiului cu fondul religionar, nu mě aflu în poziția a putè da lămuriri mai detailate; dar' îmi permit observarea, că și dacă nu s'ar fi dat fondului despăgubire pentru aceasta, cooperarea nu poate sě fie neechitabilă. într'atâta, că în gimnasiu studiează un numěr însemnat de elevi gr.-neuniți, pentru cari e pus și un catechet propriu, și dintre cari mulți sûnt dispensați de solvirea didactului, din causă de paupertate.

Cu privire la instrucțiunea poporală dl senator imperial baron de *Petrino* a făcut în special observarea următoare: „Instrucțiunea în Bucovina e tot atât de neglesă, și tocmai în urma influințării respectivului minister s'a ivit casul; pentru-că mai nainte noi ne-am fost ridicat 14 școale poporale din numitele fonduri greco-neunite, dar' după legarea concordatului deodată au fost declarate de catolice, și trebue sě știm ce însemnează aceasta, pentru-că numai un catolic poate fi aplicat ca dascăl la ele. Pe când întreaga țeară numěră 400.000 locuitori de legea gr.-orientală și numai 60.000 catolici, — școalele noastre vin declarate de catolice, și ni-se dă sě înțelegem, că dacă vrem școale naționale și confesionale, sě le ridice comunele din mijloace proprii".

Mai departe: „Ministerul n'a putut fi înduplecat nici-decum sě dee ajutor comunelor, ceea-ce e cu atât mai cu nedreptate, fiindcă fondul acela aparține școalelor noastre și numai pentru ele a fost creat".

Îmi iau voe, din incidentul acesta, a întra ceva mai adânc în istoria afacerilor școlare din Bucovina. Pe vremea când Bucovina, la anul 1774, a trecut la Austria, și poporațiunea ei aproape întreagă aparținea bisericei gr.-neunite, — n'avea decât patru școale mănăstirești. M. Sa, decedatul împěrat Iosif II., a creat fondul religionar din averile mănăstirilor secularisate și din alte moșii bisericești. și 'l-a predat administrației de stat, cu destinația sě-'l folosească spre promovarea scopurilor bisericești și școlare.

Pentru școală nu s'a făcut însě multă vreme nimica. Poporațiunea nici nu simția lipsa de școale, pentru-că clerul nu o lumina în direcția aceasta. De aceea, la anul 1813 a fost instituit un inspector școlar mirean pe lângă autoritatea cercuală, ear' la 1815 a fost dat ordinul, ca școalele din comunele în cari locuesc numai gr.-neuniți sě fie subordonate consistorului gr.-neunit. Celelalte școale aparțineau ordinariatului metropolitan latin din Lemberg. Prin imigrare, poporațiunea

catolică s'a înmulțit în țeară, și aceasta cerea tot mai mult sĕ 'i-se dee școale. Împrejurarea aceasta, și nisuințele zeloase ale consistorului catolic din Lemberg, au avut de urmare, că tot mai mulți învĕțători catolici au fost aplicați, în partea mai mare a lor la Nemți sau Poloní, ceea-ce tocmai a făcut, ca înstrăinarea poporațiunii neunite, ruteană și română, față de școală, sĕ nu se micșoreze. Așa s'a întêmplat, că la anul 1842, dintre 30.000 copíi greco-neuniți, abia 1000 au cercetat școalele esistente. Până la datul acela, fondul greco-neunit a fost foarte puțin întrebuințat în scopuri școlare. Pentru starea aceasta de lucruri au ridicat de multe-ori plânsoare episcopii gr.-neuniți, inițiându-se în urmă pertractare, în urma căreia, cu preaînalta resoluțiune din 18 Maiu 1844, s'au stabilit următoarele principii fundamentale, anume:

1. Fondul religionar gr.-neunit este a sĕ folosì pentru susținerea școalelor poporale greco-neunite, dar' nu cu eschiderea concurenței celoralalte, basată pe regulamentul general.

2. Regula, că fiecare parochie trebue sĕ aibă și o școală, este a sĕ aplica și la parochiile gr.-neunite din Bucovina. În comunele, a căror poporațiune prea mestecată e împărțită în două parochii de confesiune diferită, școala, dacă numai una poate fi ridicată, are sĕ esiste ca școală *catolică*.

3. Supravegherea și conducerea școalelor gr.-neunite o are consistorul greco-neunit.

4. Unde și cum au sĕ fie ridicate școale greco-neunite, trebue constatat pe cale comisională.

5. În Suceava sĕ se ridice o școală superioară gr.-neunită, cu un curs preparandial.

Pentru esecutare au fost numiți trei inspectori districtuali școlari, dintre preoții catolici, și cei 12 protopresbiteri gr.-neuniți. Mai departe a fost esprimată din partea guvernului din Galiția intențiunea, ca 14 dintre școalele poporale esistente (despre cari pare a vorbì senatorul imperial de *Petrino)*, aflătoare în comune cu parochii gr.-neunite, se fie predate consistorului gr.-neunit, dacă nu se pot ridica cumva două școale în astfel de comune, în care cas cele esistente ar avea se rĕmână — *catolice*.

Mânecând dela presupunerea, — de altcum numai în parte incorectă, că școalele acestea sînt toate provĕzute cu dascăli catolici, au fost lăsate toate sub conducerea provisorie a consistorului din Lemberg, până la o altă dispunere.

Dispunerea nouă însĕ nu a urmat, poate-că în urma turburărilor provocate de evenimentele din 1846 şi 1848, ear' cele 14 şcoale au rĕmas sub conducerea archiepiscopului catolic din Lemberg şi au fost provĕzute şi mai departe cu dascăli catolici. Pentru perioada aceasta sûnt deci pe deplin motivate plângerile senatorului imperial baron de *Petrino*. Eu însĕ de ani de zile stăruesc din tot adinsul se pun capĕt acestei stări de lucruri.

Spre acest sfîrşit sûnt însĕ, fireşte, în multe casuri necesare constatările comisionale, asupra originei şi a susţinerii de până acuma a singuraticelor şcoale esistente, precum şi pertractări cu consistorul căruia au aparţinut ele până acuma. Deosebi în anii din urmă, de când a succes se fie instituit în Bucovina un consilier şcolar, care e un pedagog zelos şi posede limba română, s'au făcut progrese îmbucurătoare cu privire la regularea şi confesionalisarea şcoalelor în Bucovina.

Dintre numitele 14 şcoale au fost predate mai multe consistorului gr.-neunit, cum se poate vedè din acte. În alte comune, pe lângă şcoala catolică a fost ridicată şi una gr.-neunită, şi au fost ridicate multe alte şcoale gr.-neunite, sau apoi pertractarile pentru ridicarea lor se apropie de terminare.

Domnul senator baron de *Petrino* se află în rătĕcire când afirmă, că ministerul deneagă ori-ce ajutor din fondul religionar gr.-neunit. Pentru-că numai în anul 1859 s'a acordat pentru 15 şcoale dotaţie anuală în suma de 1096 fl. 23 cr. şi asemenea pertractări sûnt şi acum în curgere, sau chiar terminate. Afară de aceasta nu de mult şcoala trivială gr.-neunită din Cernăuţi a fost ridicată la rangul unei şcoale de model, — de aplicaţie, şi pe lângă ea s'a creat un curs preparandial de doi ani. Salariele învĕţătoreşti, în sumă de 3650 fl. au fost acordate din fondul religionar, ear' un teolog român primeşte stipendiu pentru a se pregăti pentru profesura preparandială. Afară de aceasta au mai fost încuviinţate stipendii pentru candidaţii de profesură din Cernăuţi de lege gr.-neunită, până la suma de 1000 fl.

Basat pe aceste declaraţiuni, cred a putè respinge învinovăţirea, că ministerul ar denega ori-ce ajutorare din fondul religionar gr.-neunit, în scopuri şcolare. Tot aşa trebue sĕ declar de nemotivată imputarea, că în urma legarii concordatului s'ar întêmpla incorectităţi în privinţa confesională. Din contră, cred că am demonstrat, că tocmai cu începere dela timpul, când guvernul a păşit pe calea determinată din partea concordatului, s'a eserciat în mod categoric principiul

suum cuique«, şi că abia de atunci încoace a primit valoare şi pentru alte confesiuni formaţiunea confesională a învĕţământului. Esplicarea naturală a lucrului acestuia reşede în posiţia pe care au avut-o superiorităţile controlătoare şcolare catolice, înainte de aceea şi după aceea. Înainte de acest period, ele nu erau alta decât autorităţi delegate din partea statului, ca sĕ conducă învĕţământul, şi în urmarea acestei misiuni, deşi fără a esista vre-un regulament categoric, erau consultate de multe-ori şi în afacerile şcolare ale altor confesiuni. Dreptatea, care prin concordat a fost acordată bisericei catolice, a dat însĕ în privinţa aceasta o mai mare independenţă guvernului, aşa că astăzi preoţimea catolică supraveghează numai invĕţământul catolic, din şcoalele catolice, ear' asupra celoralalte confesiuni nu are nici o influenţă. Dacă e sĕ mai dau o dovadă despre sinceritatea cu care e conservat astăzi caracterul confesional al învĕţământului, chiar şi al celoralalte confesiuni, îmi permit a mĕ provoca la împrejurarea, că în timpul cel mai nou s'a purtat de grije sĕ li-se dee şi cărţi proprii — de şcoală".

Ministrul trece apoi la esplicarea concordatului, şi terminând, ia cuvêntul

Episcopul Şaguna: „Dacă am înţeles bine pe dl ministru de culte şi instrucţiune, d-sa a declarat, că M. Sa împĕratul *nu á* acordat prin preaînalta resoluţiune din 13 Ianuarie 1853 ridicarea unei şcoale triviale şi reale în *Abrud,* din banii statului. Mĕ vĕd deci îndemnat sĕ rĕspund, că respectivul rescript al locotenenţei, trimis mie pe cale oficială, sună cum urmează:

— „M. Sa s'a îndurat *a concede* pe basa motivelor comunicate la preaînaltul loc, ca în Abrud sĕ se ridice o şcoală trivială şi reală (inferioară), pe banii statului". —

Pe basa acestui rescript venit dela locotenenţă am călĕtorit la Abrud, şi 'mi-am dat toate silinţele, întru-cât permit împrejurările financiale ale poporaţiunii de acolo, sĕ înduplec comunele, ca pentru a face statului mai uşoară purtarea cheltuelilor, sĕ contribue şi ele pentru scopul din întrebare. Am fost cu noroc în nisuinţele mele, pentru-că în scurt timp am adunat suma de 400 fl. Totodată m'am pus pe cale oficioasă în comunicaţie cu magistratul local de acolo, pentru a esopera dela el în scopul şcoalei triviale şi reale, conceasă dela preaînaltul loc, un edificiu ars, care însĕ deocamdată nu poate fi folosit, ceea-ce 'mi-a şi succes şi despre ce am raportat la timpul seu.

Poporaţiunea din districtul Abrudului a sprijinit ostenelele mele şi prin aceea, că s'au făcut paşii necesari pentru a sĕ putè esecuta intenţiunea patriotică de a sĕ cruţa, întru-cât sĕ poate, vistieria statului, anume: sĕ se reserveze din fondul pietal (al băieşilor) o sumă, paremi-se de 10.000 fl. pentru scopul şcolar din întrebare. Despre aceasta am raportat, dar' n'am primit din nici o parte încă şi nici-odată împărtăşirea, că resoluţiunea preaînaltă, cu privire la şcoala aceasta, n'ar fi urmat în sensul comunicat ieri înaltei case. Eu sînt pe deplin convins din pertractările oficioase despre zelul Escel. Sale, dlui ministru de culte şi instrucţiune, în ce priveşte promovarea cultului şi a învĕţămêntului; dar' nu pot sĕ-'mi înăbuşesc regretul, că administraţia nu s'a dovedit a fi preafericită nici în afacerea aceasta.

De aceea, trebue sĕ rĕmân pe lângă rugarea mea către M. Sa, până nu voiu fi convins despre aceea, că la 13 Ianuarie 1853 *nu a urmat* resoluţiunea preaînaltă, în înţelesul căreia M. Sa împĕratul a acordat preagraţios ridicarea şi susţinerea şcoalei triviale şi reale din Abrud".

Ministrul de culte şi instrucţiune: „Rog pe mult stimatul domn antevorbitor sĕ nu mĕ înţeleagă greşit. Sînt departe de a tăia speranţa, că contribuiri din banii statului nu vor fi acordate pentru ridicarea acestei şcoale triviale şi reale; din contră, aştept şi eu, că după-ce M. Sa s'a îndurat a-'şi esprima la anul 1853 voinţa preaînaltă, ca şcoala aceasta sĕ fie ridicată, — sĕ fie acordate preagraţios şi contribuiri din banii statului. Dar' până acuma eu nu am împuternicire formală de a face erogaţiuni în privinţa aceasta, şi de aceea nu mĕ aflu în posiţia de a trece ceva pentru anul acesta în budget. Nu-'mi rĕmâne deci alta, decât sĕ aştept resultatul pertractărilor ce sĕ continuă, deosebi în privinţa chestiei, dacă şi care parte a trebuinţelor poate fi acoperită din mijloace locale, pentru a putè presenta apoi M. Sale cu plină devoţiune propunerile cuvenite. Dacă Escelenţa Sa aduce de nou pe tapet obiectul şi dorinţa aceasta. lucrul poate numai sĕ mĕ bucure, şi eu sper că va contribuì mult la aceea, ca M. Sa sĕ se vadă preagraţios îndemnat sĕ satisfacă dorinţei acesteia".

Episcopul Şaguna: „Cunosc resoluţiunea preaînaltă, în înţelesul căreia, şcoala confesională, fie normală, reală, sau ori-ce fel de şcoală, trebue sĕ fie ridicată şi susţinută din mijloace confesionale. Dar' aici e vorba de un cas esceptional. Întru-cât îmi pot aduce aminte din acte, M. Sa împĕratul a conces preagraţios ca şcoala

5

confesională trivială și reală, cu caracter confesional, din Abrud, sĕ fie ridicată *din banii statului* .

Baron de Petrino: „Înainte de toate trebue sĕ-'mi permit observarea, că după-ce numai birocrația are voe sĕ caute în acte, ear' noi cei din țeară n'am fost încunoștiințați, despre resolvarea pertractărilor referitoare la învoiala dintre erar și fondul religionar din Bucovina n'avem cunoștință.

Ce sĕ atinge de împrejurarea, că pentru cursuri dela studiile teologice nu sûnt decât douĕ sale de prelegere, și că dl ministru de culte n'a avut cunoștință despre aceasta, n'am decât sĕ-'mi esprim regretele și sĕ asigur de nou, că așa e, în faptă. De altcum nu pot lăsa neamintit, că dl episcop al Bucovineĭ 'mi-a dat asigurarea cu ocasiunea scurtei sale petreceri în Viena, că a făcut atent pe dl ministru asupra rĕului din întrebare, și că totodată s'a acordat o sumă anumită din fondul religionar pentru a se mai ridica o aripă pe lângă edificiul respectiv, spre a putè avè cele patru sale de prelegere pentru studiile teologice, necesare de urgență.

La observarea, că interesele poporațiunii sûnt pe deplin asigurate chiar și dacă gimnasiul din Cernăuți e catolic, trebue sĕ rĕspund, că la ultima visitare școlară tocmai vina aceea s'a băgat, că instrucțiunea în religie sĕ face la gimnasiu în limba română. Ministerul de culte și instrucțiune a eserciat, ce e drept, influența dorită din partea țĕrii; dar' cu toate acestea, rĕmâne lucru de regretat, că la o visitațiune de școale sĕ fac astfel de escepționări, adecă sĕ pretinde așa zicênd, ca Românii nici rugăciunile sĕ nu le mai rostească în limba lor maternă". (Ministrul confirmă esactitatea gravamenului din urmă, cu adaosul însĕ, că înainte de a sĕ adresa plânsoare în privința aceasta, a reprobat și a cassat obiecționarea făcută în contra limbei române. Baronul de *Petrino* continuă):

„Trecênd la celelalte observări ale dlui ministru de culte și instrucțiune, trebue sĕ conced, că astăzi, în momentul acesta, sĕ află două biserici în Cernăuți Numeroasele rugări, ca sĕ se ridice o a doua biserică, după-ce cea veche, construită din lemn, s'a dĕrîmat, n'au fost ascultate din partea guvernului. Între aceste împrejurări, a donat un preot 4000 fl., întreaga sa avere, spre scopul acesta. Biserica a fost adusă, din mijloacele acestea, sub acoperiș și în această stare de neterminare a rĕmas, timp de 18 ani, pentru-că preotul își jertfise întreaga sa avere, și abia după trecerea acestor lungi ani s'a vĕzut ministerul îndemnat sĕ acorde terminarea zidirii bisericei.

Dacă tinerimea din Bucovina a cercetat şi cercetează puţin şcoala, motivul trebue căutat în împrejurarea, că instrucţiunea s'a făcut şi sĕ mai face, nu în limba naţională, ci în limba germană.

În ce priveşte şcoalele poporale, am făcut observarea, că într'o ţeară în care două părţi de trei din teritor aparţine fondului religionar, ca avere imobilă, ear' fondul acesta are un capital de şase milioane, — nu mai poate fi admisă întrebarea, dacă comunele au sĕ ridice şi susţină şcoalele sau fondul religionar. Dacă sĕ accentuează, că sub influenţa guvernului s'au ridicat toate şcoalele poporale în timpul din urmă, eu trebue sĕ protestez. Pe domeniul meu sĕ aflau mai nainte şcoale poporale; şi fiindcă au fost decretate de catolice, am dat eu un edificiu pentru şcoala catolică şi pentru cea greco-orientală, ântâiu pentru a preveni ori-ce desbinare şi al doilea, pentru-că în comuna în care trăesc sĕ află 600 suflete catolice şi 3000 greco-orientale. De altcum e de sine înţeles, că dacă, cum confirmă şi Esc. Sa dl ministru, în timpul din urmă s'au ridicat 15 şcoale gr.-orientale, pe când esistă 140 de moşii aparţinĕtoare fondului religionar, — numĕrul lor e prea mic, după-ce cred, că mijloacele necesare pot fi procurate cu o trăsătură de condeiu, atunci când fondul religionar dispune de o avere atât de numĕroasă".

Ministrul de culte şi instrucţiune rĕspunde, că cu o trăsătură de condeiu nu sĕ pot face astfel de lucruri. Trebue sĕ se ţină pertractări, ear' pentru aceasta sĕ cere timp. În funcţionare sĕ află mai mult decât 15 şcoale; şi dacă e sĕ se decreteze, că şcoalele în Bucovina au sĕ fie susţinute din fondul religionar, chestia aparţine legislaturei. şi până atunci ministerul trebue sĕ se ţină de regulamentele aflătoare în vieaţă.

După această schimbare de păreri, senatul întră în ordinea de zi. Sĕ continuă discuţia asupra budgetului ministrului de finanţe. La titlul despre spesele pentru împedecarea lăţirei boalelor de vite, vorbeşte şi

Baronul Petrino: „Fac observarea, că în Basarabia grasează în continuu boala de vite şi nu înceată nici-odată, de aceea carantina e cu atât mai necesară. Cea mai bună dovadă despre aceasta este faptul, că episotia apare în Bucovina tot la doi sau trei ani, aşa, că poporaţiunea sărăceşte în urma ei. În anul trecut a fost dusă din Rusia până la Moravia şi Boemia, unde, cum s'a spus, a grasat anul întreg. De altcum dl consilier de medicină din Bucovina, care a făcut parte din comisiunea dela Petersburg, s'a pronunţat într'acolo,

că episotia domneşte acolo în continuu şi de aceea sînt necesare mĕsurile pentru carantină“.

La titlul despre *monopolul de sare* tot *baronul Petrino* confirmă afirmarea contelui *Hartig*, că sarea pentru vite sĕ dă cumpĕrătorului în aşa calitate, că nu o poate folosi, despre ce singur s'a convins.

Tot la titlul acesta, fiind vorba despre isvoarele sărate. *baronul Petrino* se alătură la parerea ministrului de finanţe, că folosirea lor fără nici o restrângere nu e compatibilă cu monopolul, şi se provoacă la alte provinţii, de es. Galiţia, unde sînt multe isvoare sărate, dar' folosirea lor este oprită, cu provocare la monopol.

Discuţia sĕ continuă.

Şedinţa a patrusprezecea.

Ţinută în 19 Septemvrie 1860. La ordinea zilei tot budgetul ministrului de finanţe.

Fiind vorba despre taxele erariale, ia cuvêntul *bar. Petrino* pentru a constata, că într'adevĕr, autorităţile sînt îndrumate sĕ nu restitue taxele prea sus mĕsurate, după-cum s'a afirmat şi din altă parte; şi mai adaogă din partea sa, că în privinţa aceasta funcţionarii subordonaţi înţeleg îndrumarea astfel, că sĕ nu dee nici la recurse nici o resoluţiune, ceea-ce s'a întêmplat chiar şi cu oratul, într'o afacere pupilară.

Principiul, că la croirea preaesagerată a taxelor sĕ nu sĕ iee în considerare părţile, are o eficacitate demoralisătoare, atât asupra funcţionarilor, cât şi asupra cetaţenilor. De când sĕ ştie că omul e pus la discreţia respectivului funcţionar, şi sĕ ştie, că dacă 'i-se pun taxe prea mari acestea nu vor fi restituite, s'a luat obiceiul de a sĕ purta întâiu pertractări cu funcţionarul, ca sĕ nu pună taxe prea mari!

Ministrul de finanţe neagă că ar esista o astfel de disposiţie, ca sĕ nu se restitue taxele socotite prea sus.

Pe la finea şedinţei ia cuvêntul *episcopul Şaguna,* pentru a confirma cele spuse de ministrul de finanţe, anume, că n'a fost nimeni constrâns sĕ dee metal nobil pentru hârtie fără valoare, cum afirmase contele *Andrássy.*

Contele Andrássy rĕspunde că nici nu a afirmat aceasta.

Şedinţa a cincisprĕzecea.

Ţinută la 21 Septemvrie 1860. Se ceteşte mai departe raportul comisiunii budgetare asupra budgetului. Senatorii români n'au luat parte la discuţie. 'E de remarcat, că senatorul *Maager* a atins chestia

clădirii de linii ferate în Ardeal, ca chestie de vieață pentru această țeară, dotată dela natură cu atâtea bogății, cari așteaptă sĕ fie scoase la suprafață și resfirate în lume. Roagă guvernul sĕ fie mamă adevĕrată și pentru provincia aceasta, și sĕ-'i dee tot spriginul ca sĕ ajungă în posesiunea căilor ferate necesare.

Baronul Petrino face observarea, că nu acum e momentul sĕ se vorbească despre aceasta. Discuția asupra budgetului continuă.

Ședința a șasesprĕzecea.

S'a ținut la 22 Septemvrie 1860. A fost cea mai memorabilă dintre toate ședințele senatului, fiindcă în ea s'a cetit propunerea majorității și a minorității comisiunii budgetare, cu privire la *organisarea de stat,* — propunere, care a format obiect de discuție în decurs de cinci ședințe. La începutul ședinței s'a continuat și terminat discuția asupra budgetului, a urmat raportul comisiunii asupra stărilor de lucruri cu privire la presă, s'a discutat și chestia limbilor, atacate fiind rĕu tendențele de germanisare din partea senatorului polon *cavaler de Krainski,* ear' în urmă au fost cetite propunerile amintite.

Propunerea *majorității* din comisiune o cetește contele *Szécsen* și sună astfel:

„Din partea ministerului ces. reg. ne-a fost atrasă atențiunea asupra cuvintelor din autograful preaînalt dela 19 Aprilie 1860, de următorul cuprins: „Intențiunea mea este, ca pentru afacerile de administrație politică sĕ se introducă, imediat cum se va aduce la vieață organisarea nouă a locotenențelor, *administrație comitatensă,* căreia sĕ 'i-se dee, amĕsurat sistemului ce a esistat al congregațiunilor și comitetelor comitatense, o formațiune și un cerc de activitate corĕspunzĕtor raporturilor actuale. În consonanță cu dispozițiile acestea ordonez, ca după-ce legea comunală și autonomia comitatelor va fi întrată în vieață, sĕ se pregătească propunerile *pentru convocarea dietei,* pentru-ca principiul de administrare proprie, întrodus în toate țĕrile de coroană, cu sistemisarea de comunități locale, cercuale și comitatense, sĕ fie adus la valoare și în Ungaria". Totodată a declarat ministerul ces. reg. că se simte dator a ținè la sistemul aci espus, și a-'l esecuta în spiritul în care a fost încuviințat din preaînaltă parte.

Provocarea aceasta la determinarea luată în mod categoric din partea preaînaltă, de-a se delătura în mod principial o organisație administrativă care s'a dovedit a fi incompatibilă cu intențiunile

părintești și binevoitoare ale M. Sale ces. reg. apostolice, poate se formeze pentru comitet cu un motiv mai mult de a-'și esprima convingerea, basat pe cumpĕnirea tuturor momentelor spirituale și materiale pe cari le-a putut prinde, că și pe terenul economiei de stat numai în regenerarea organică a stărilor interne de lucruri poate fi căutată scăparea și mântuirea, ear' comitetul vede această mântuire deoparte în urmările nemijlocite pe cari le va pregna introducerile schimbate în budgetul statului și cari vor duce la restabilirea echilibrului în economia statului, de altă parte în efectul ce-'l va avè aceasta renaștere internă asupra posiției de putere în afară și asupra amenințărilor de conspirație mereu reînoite, în fine însĕ, și mai ales, în necondiționata restabilire a păcii spirituale, în reîntoarcerea încrederei.

Numai atunci, dacă încrederea primește vieață nouĕ, va sta poporațiunea gata și va fi pusă în posiția de-a face în viitor contribuirile reclamate în mod inevitabil de trebuințele statului. Proprietatea se va simți earăși întărită, comerciul și industria se va desvolta de nou, prin întărirea creditului public se vor urca valorile pe cari se basează, și astfel averea națională și prin ea averea statului va fi ridicată. Numai după-ce se va reîntoarce încrederea ne vom putè cugeta la posibilitatea de-a ne vedè în timpul apropiat porniți spre o consolidare durabilă, și pot fi câștigate căile, mijloacele și condițiunile dela cari depinde ori-ce operațiune financiară, reservată pe seama viitorului, pentru micșorarea sarcinei datoriilor de stat.

Încrederea numai poate, în fine, se facă tare și puternic imperiul renăscut și întărit, pentru a putè face cu glorie față primejdiilor și furtunelor pe cari ni-le va aduce viitorul.

Organisația de până acuma a monarchiei, comitetul trebue sĕ o recunoască aceasta și a accentuat-o în mai multe locuri în raportul seu, — n'a întărit elementele încrederii publice, ci în multe privințe a sguduit încrederea.

Primele linii fundamentale ale acestei organisațiuni au fost provocate, — fără considerare la caracterul inerent politic al monarchiei, de influențele tristelor sguduiri. Dar' numai înțelegerea, precisarea și desvoltarea acestui caracter inerent politic poate se formeze basa durabilă pentru organisarea internă a unui stat, care clădit pe mari necesități politice, desvoltat prin istoria de comună direcție a țĕrilor sale singuratice, unit prin drepturile suverane ale preaînaltei dinastii și pe basa acestora legat, fără a putè fi desmem-

brat sau divisat, în fine în urma celor mai însemnate transacţiuni europene şi în urma convenţiilor, precum şi în urma onorificei şi glorioasei influinţări asupra destinelor unei părţi de lume, formează unul din membrele cele mai însemnate ale familiei statelor europene.

Condus de convingerea aceasta, comitetul nu poate căuta întărirea şi asigurarea legăturilor dintre ţĕrile monarchiei austriace şi binepriceputa ei unitate politică în ignorarea individualităţii istorice-politice a părţilor singuratice, nu într'o simplă uniformitate esternă, sau în delăturarea tuturor punctelor istorice de împreunare.

Cu cât e mai vie şi mai adânc înrădĕcinată în popoarele monarchiei austriace alipirea cătră suvenirile şi instituţiunile lor istorice şi naţionale, şi cu cât mai intim legată e alipirea aceasta de nobilele însuşiri ale caracterului poporului şi de înălţătoarele suveniri ale întregei monarchii, precum şi ale ţĕrilor singuratice, cu atât mai strînsă va fi legătura care uneşte pe toţi. dacă politica înţeleaptă şi energică ştie se aducă în consonanţă pretensiunile puterii şi ale unităţii imperiului cu nisuinţele îndreptăţite ale părţilor singulare, — ca stîlpi plini de vieaţă ai întregului, — şi ştie se considere şi se desvoalte monarchia întreagă ca o garanţie scutitoare a esistenţei părţilor singuratice.

Comitetul înţelege greutăţile unei astfel de probleme; dar' adânc înrădĕcinata convingere despre misiunea ce o are în lume monarchia austriacă îl lasă cu atât mai puţin în dubietàte cu privire la posibilitatea unei resolvări corĕspunzĕtoare, cu cât progresiva desvoltare istorică dă mai multă ocasiune, ca pretensiunile presentului, resultatele cele mai importante ale istoriei, se fie împreunate cu moştenirile încă cu putere de vieaţă ale trecutului, pentru a fi tratate în mod egal.

Cu atât mai puţin a putut comitetul se treacă cu vederea, după-cum à spus-o aceasta şi la esaminarea parţială a budgetului, că în cadrele sistemului esistent *economii serioase nu se pot face,* şi că economiile numai aşa se pot esopera, dacă diferitele ţĕri iau partè singure la administrarea afacerilor lor. Dar' mai mult decât motivele financiare vorbeşte pentru o asemenea participare adevĕrul neîndoios, mai sus esprimàt, cà numai după-ce acestea vor fi aduse la vieaţă, şi vor fi regulate pe calea instituţiunilor ducătoare la scop, poate fi delăturată acea amorţeală a spiritului public, care paralisează şi nimiceşte puterea morală a statului. Spiritul public adormit e însĕ accesibil foarte mult pentru influenţele pasiunilor agitate bolnă-

vicioase, cari nu se lipesc de activitatea sănĕtoasă a unei vieţi publice bine organisată.

Ear' dacă este sĕ fie adusă la vieaţă ò astfel de participare a ţĕrilor la afacerile publice, lucrul sĕ poate face numai prin împreunare cu instituţiunile istorice de mai nainte, pentru-că e greu sĕ se ridice forme de administrare proprie şi sĕ se provadă cu spirit corĕspunzĕtor de vieaţă, atunci când nu sûnt date punctele de mânecare, şi la tot casul e imposibil sĕ se întroducă o nouĕ vieaţă publică, o serioasă administrare proprie, cu ignorarea ei, acolo, unde ea mai esistă în sentimente şi în convingeri.

Comitetul crede a vedè indigetate basele acestei resolvări chiar şi în autograful preaînalt, la care se provoacă declaraţia înaltului minister, şi în care, cu atingerea administrării proprii a comunelor, vorbindu-se de readucerea la vieaţă a instituţiunilor municipale în Ungaria, de introducerea de instituţiuni analoge şi în celelalte ţĕri ale monarchieĭ, de convocarea dietelor, se pune în vedere crearea unei nouĕ stări de lucruri, care, prin preaînaltul autograf din 19 Iulie 1860, primeşte o nouă basă, mai lărgită.

Cu cât mai mult e pĕtruns însĕ comitetul de necesitatea, ca indigetările născute din voinţa împĕrătească sĕ fie înţelese şi esecutate din partea organelor puterii de stat, fidel în sensul spiritului în care au fost pronunţate, şi ca deosebi se fie împedecată primejdia de a se face confusă disposiţia generală, prin amânarea urgentelor resolvări sau prin simple schimbări esterioare de forme, cu atât mai mult e convins, că chemarea senatuluí imperial înmulţit este, de-a croì direcţiunile generale ale organisaţiunii interne a monarchiei, clar şi în mod determinat, de a-'şi spune în privinţa aceasta cu sinceritate şi fără reserve convingerile sale, şi prin aceasta de a contribuì în mod decisiv la resolvarea chestiilor, a căror mare importanţă a fost decretată cu îngrijire părintească din partea M. Sale.

Comitetul se vede deci îndemnat sĕ-'şi esprime convingerile, ca resultat final al esaminării budgetului şi al precumpĕnirii materiale şi morale a stării de lucruri, basată pe acest resultat, — după-cum urmează:

Întărirea şi desvoltarea prielnică a monarchiei reclamă recunoaşterea individualităţii istorice-politice a ţĕrilor singuratice, în cadrele căreia are sĕ-'şi afle valorare desvoltarea firească şi înaintarea diferitelor naţionalităţi, precum reclamă şi împreunarea acestei recunoaşteri cu pretensiunile şi trebuinţele întregei uniuni de stat. Prin urmare,

pe lângă principiala egalitate a tuturor ţĕrilor monarchiei, reclamă atât recunoaşterea şi crearea autonomiei lor în administraţie şi legislatura internă, cât şi definitiva stabilire, asigurare şi representare a uniunei comune de drept public.

Dar' regularea aceasta de drept public poate sĕ-'şi afle întregire numai în readucerea la vieaţă şi în crearea de *instituţiuni municipale,* în sensul unei administrări proprii, serios dorită.

Toate aceste mĕsuri îşi vor ajunge scopul numai atunci, dacă prin posibilă împreunare a instituţiunilor cari au esistat mai nainte şi a stărilor de drept, prin egalisarea şi unirea lor cu pretensiunile tuturor factorilor politici şi sociali ajunşi la valoare, — se vor arĕta a fi juste faţă de convingerile şi contemplaţiunile de drept ale ţĕrilor singuratice, şi dacă în fine modificările acordate intereselor întregei uniuni îşi găsesc nediscutabila motivare tocmai în acele necesităţi mari politice, dela a căror recunoaştere nu se poate retrage nici una din ţĕrile monarchiei.

Comitetul e pĕtruns de convingerea, că înaltul senat imperial se mişcă în cadrele chemării sale când face alusiune precis formulată în această direcţie generală, şi că problema numai aşa poate fi resolvată.

Aşteptările legate de convocarea senatului, importanţa mare pe care cuvêntul împĕrătesc a atribuit-o activităţii sale, înainte de toate însĕ convingerea născută din censurarea budgetului, că numai revisuirea simplă după cifre a aceluia, în cadrele sistemului de până acuma, prefac în curat ilusorie activitatea aceasta, vor trebuì sĕ determine înaltul senat imperial sĕ dee esprimare decisivă pĕrerilor şi convingerilor sale asupra situaţiei şi asupra trebuinţelor monarchiei. Încercarea de a desvolta mai pe larg pe terenul dreptului public modul realisării acestei direcţiuni indigetate ar putè însĕ sĕ ducă înaltul senat imperial pe un teren, pe care sfaturile politice sĕ înţelenesc şi se încrucişează cu funcţionarea adevĕratei forţe de guvernare. Senatul imperial trebue sĕ stee departe de acest teren, cu atât mai vêrtos. fiindcă problema ce trebue resolvată apare în mod eminent ca o intermediare generală de drept public, ca o aplanare şi regulare care nu poate sĕ-'i aparţină lui.

Comitetul crede, că înaltul senat imperial va afla motivare suficientă pe seama restrângerii chemărilor şi a propunerilor sale în învĕţăturile istoriei, cari dovedeşte lămurit, că trecerea serioasă la instituţiuni de nou create în stat e totdeauna plină de primejdii,

când factorii, chemaţi la cooperare din partea forţelor esistente, nu se lipesc cu încredere şi nu sĕ subordonează autorităţii tronului, care în timpuri clătinătoare formează sîmburele puternic şi neclintit al esistenţei de stat.

Terminându-'şi comitetul cu aceasta raportul, — supune totodată aprecierii şi votul minorităţii de cinci, care nu s'a asociat la propunerea finală acum desvoltată a comitetului, observând, că unul dintre membrii comitetului 'şi-a dat votul în general pentru acest vot al minorităţii, dar' 'şi-a reservat dreptul sĕ-'şi espună vederile şi sĕ facă propunere în adunarea plenară (membrul acesta a fost *Andreiu de Mocsonyi.* Autorul)". —

Urmează votul *minorităţii,* pe care-'l ceteşte contele *Clam-Martinitz,* şi care sună astfel:

„Nu ne putem alătura la propunerea finală făcută din partea dlui conte *Szécsen* la raportul comitetului budgetar

1. Pentru-că în motivare sĕ face pendentă participarea ţĕrilor de coroană la resolvarea afacerilor publice dela împreunarea cu instituţiunile istorice de mai nainte, ear' astfel de instituţiuni sînt de natură foarte diferită, după diversitatea epocelor din cari au fost luate, pe când în ţĕrile de coroană, la cari noi aparţinem, nu mai esistă nici un fel de moştenire, încă viguroasă, din astfel de instituţiuni, de cari ar putè fi legată recunoaşterea şi crearea unei autonomii în administraţie şi legislatura internă. Prin urmare, o egalitate principiară a ţĕrilor acestora cu acelea, cari au avut la timpul seu autonomie estinsă, pare a fi eschisă prin această propunere finală.

2. Pentru-că urmarea acestor raporturi ar fi, că într'o parte a imperiului ar fi aduse la valoare alte forme de guvernare, nu ca cele din părţile celelalte, ear' un astfel de dualism nu e compatibil cu principiul unităţii imperiului.

3. Pentru-că chiar şi dacă la crearea de nouĕ şi valoroase forme de administrare proprie, toate ţĕrile de coroană ar fi în mod egal provĕzute cu acea estinsă autonomie în administraţie şi legislatura internă, la care ţinteşte propunerea combătută de noi, lucrul s'ar putè întêmpla numai în contul unităţii imperiale şi în contul unei puteri mari şi unitare imperiale.

Nu găsim, anume, în propunerea finală amintită, la locul unde sĕ vorbeşte în general despre *autonomie în administraţie şi legislatura interna*, acea necesară delimitare, care trebue observată, şi anume, pentru-ca de-oparte sĕ se asigure comunelor şi ţĕrilor de

coroană cea mai posibilă liberă dispunere de sine în afacerile proprii, de altă parte earăşi, pentru a ţinè reservate pe seama întregului stat şi pe seama guvernului drepturile fară de cari o reală unitate imperială şi o puternică forţă imperială nu sĕ poate închipui, şi posiţia de mare putere a statului austriac nu poate fi acordată.

În conturi generale, pe scurt, ne-am espus motivele, cari după cea mai bună convingere şi conştienţă a noastră, departe de ori-ce influenţă străină, ca pe nişte consilieri ai coroanei ne-au determinat sĕ nu ne dăm consentimentul la propunerea finală a majorităţii comitetului budgetar, instituit din partea senatului imperial, aici întrunit.

Sûntem datori sĕ nu ne mărginim numai la neacceptarea propunerei finale făcute şi amintite, ci sĕ contribuim cu propunerile noastre şi la precumpĕnirea dela care nu sĕ poate subtrage guvernul M. Sale, tot atât de puţin ca şi senatul imperial înmulţit, cu privire la consultările ce le va face asupra budgetului şi la părerile câştigate asupra situaţiei esistente în stat.

Ne provocăm la raportul comisiunii budgetare, în care sĕ espune, că situaţia financiară nu poate fi fundamental şi durabil ameliorată prin operaţiuni financiare sau prin încercări de economisare, şi că regularea finală a raporturilor cu banca naţională nu poate fi urgentată câtă vreme sistemul de acum nu vine schimbat.

Înaltul ministru de finanţe se provoacă cu tot dreptul în raportul seu din 31 Iulie 1860 la necesitatea unor *instituţiuni norocoase politice«,* ca condiţiune pentru redobândirea încrederei generale. Instituţiunile acestea numai atunci pot fi numite *norocoase,* dacă prin ele vine eliminat din preaînsărcinatele cercuri ale administraţiei de stat tot ce poate fi încredinţat mânilor acelora, cari sûnt mai mult şi mai din aproape interesaţi la esecutarea regulată a lor, adecă *comunelor şi ţerilor provinciale,* dacă prin ele va fi uşurată sau delăturată puterea influenţării şi a controlei funcţionarului, eserciată asupra liberei determinări proprii a singuraticului, dacă va fi asigurat terenul legal pe seama liberei manifestări de părere, prin ce guvernul vine dispensat de multe controlări costisitoare şi poate fi lămurit mult mai sigur şi mai grabnic asupra mancităţilor administraţiei, asupra trebuinţelor şi dorinţelor poporaţiunii, dacă participarea poporaţiunei la resolvarea chestiilor dela comună, provinţe şi imperiu, va fi deşteptată şi adusă la funcţionare legală, şi în fine, dacă vocea cetăţenilor supuşi află ascultare şi considerare în sfatul guvernului, atât la iniţiarea de

legi, cât și la desbaterea și votarea lor, la stabilirea budgetului, precum și la îngreunarea creditului de stat și a contribuabililor.

Cu bucurie deci, și cu sinceră și devotată mulțumire salutăm instituțiunea senatului imperial înmulțit și preagrațioasa resoluțiune împărătească din 19 Iulie 1860, prin care sĕ acordă corporațiunii acesteia drepturi mai largi, ca un început al realisării acelor norocoase instituțiuni politice. Dar' sĕ ni-se permită observarea, că alcătuirea și atribuțiunile senatului imperial par' a avea trebuință de unele modificări, dacă e sĕ se dee acestui corp, în care au sĕ fie representate toate țĕrile, — totalitatea lor, greutatea prin care sĕ devină proptă pe seama puterii centrale și a intereselor imperiului întreg.

Ne permitem a face observarea, că o linie potrivită pentru toate casurile nu poate fi trasă între aceea ce compete autonomiei țĕrilor și între ce atinge interesele unității imperiale și că prin urmare, atât principiul, că „în casuri dubioase are sĕ decidă puterea imperială", cât și *necesitatea* trebue avută în vedere. ca coroana. în astfel de casuri neprevĕzute în lege, sĕ fie sprijinită prin gravitatea senatului imperial.

Nu ne încumetăm a întra în indigetări mai amĕnunțite; dar' credem, că observările de mai nainte nu puteam sĕ ni-le suprimăm, fiindcă ele ni-s'au impus în mod necesar la discutarea budgetului și a situației financiare a statului, ear' noi, ca consilieri ai coroanei, ne-am simțit îndatorați sĕ ne espunem convingerile fără reserve.

Fiind noi de credința, că înaltul senat imperial va găsì, în cuvintele cu multă grație adresate din partea M. Sale senatului imperial, deplina îndreptățire, precum și în așteptările legate de activitatea sa, impulsul, de a esprima trebuințele poporațiunii și convingerile câștigate din discuția purtată asupra budgetului în toată libertatea, ca prin aceasta sĕ se dee M. Sale preagrațiosului nostru împĕrat și domn sincer și credincios ajutor în nisuințele puse întru egala promovare a binelui tuturor popoarelor din Austria, aflăm de motivată propunerea, ca înaltul senat imperial, la finea desbaterii asupra budgetului, sĕ depună la poalele tronului preaumilita rugare: Sĕ se îndure M. Sa, din preaînalta putere ce o are, sĕ aducă la vieață toate acele instituțiuni, prin cari află representare potrivită toate interesele poporațiunii, la comună, în dietă, și în senatul imperial, făcêndu-se o posibilă desvoltare a dreptului de liberă administrare proprie, în toate țĕrile de coroană, conservându-se întru toate unitatea imperiului și a legislativei,

cum şi puterea esecutivă a guvernului, şi instituindu-se o controlă eficace şi independentă în economia statului“.

Votul majorităţii 'l-a motivat foarte pe larg contele *Szécsen*, ear' votul *minorităţii* a fost susţinut din partea senatorului Dr. *Hein*, după-ce înainte de el mai vorbise foarte pe larg şi contele *Clam Martinitz*, pentru votul majorităţii. Şedinţa s'a încheiat.

Şedinţa a şeptesprězecea.

S'a ţinut la 24 Septemvrie 1860. Ministrul de culte *Thun* face ântâiu declaraţiuni în chestia limbilor, apoi se întră în ordinea de zi. Se continuă discuţia asupra propunerilor cunoscute. Ia cuvêntul

Andreiu de Mocsonyi: „Înălţime imperială! Înalt senat imperial! Am fost împărtěşit şi eu de onoarea de a fi membru al comitetului budgetar. Fiindcă vederile mele nu sûnt pe deplin espri-mate nici într'una din propunerile cuprinse în raportul comitetului, 'mi-am reservat dreptul de-a le espune separat înaltului senat imperial.

E adevěrat, că situaţia în statul nostru e foarte serioasă; dar' dacă luăm în considerare câte evenimente sguduitoare au atins de multă vreme statul întreg al Austriei şi provinciile sale singuratice, trebue sě mărturisim, că nu numai şistemul de guvernare de până acuma, cu toate relele sale moştenite, carí negreşit că poartă în mare parte vina, ci şi împrejurări nefavorabile în politica esterioară, cari în decursul deceniului espirat au reclamat de multe-ori espediţii de trupe în afară, ear' în anul trecut inevitabilul rěsboiu, au lăsat rane adânci în corpul statului. Tocmai de aceea avem datorinţa, amĕsurat intenţiunilor M. Sale, se aflăm mijloace şi căi, cari ni-se par că pot servì la regularea finanţelor statului, şi sě indigetăm trebuinţele şi justele dorinţe ale popoarelor, de cari, pentru a le face se fie mulţumite, se poate ţinè cont şi trebue sě se ţină cont din destul.

Nu trebue sě trecem însě cu vederea, că unitatea imperiului, împreună cu sistemul monarchic, dau singure mijlocul sub al cărui scut popoarele singuratice ale Austriei, — dintre cari unele abia au început sě se desvoalte, şi sûnt, în proporţie, încă mici, pot sě-'şi urmărească cultura materială şi spirituală neîmpedecate şi fără pericolul de-a fi apěsate de popoarele mai înaintate în cultură, şi toate popoarele Austriei pot sè acoarde, în unire, statului toate forţele materiale şi spirituale, cari pot sě facă ca Austria se fie în afară puternică ear' în lăuntru fericită.

Unitatea imperiului e deci, după părerea mea, singurul punct de vedere, dela care avem sĕ mânecăm la propunerea mijloacelor şi a căilor.

În propunerea făcută de majoritatea comitetului nu aflu garanţii pentru resolvarea chestiilor celor mai însemnate pentru vremile acestea, a chestiilor de *limbă* şi *naţionalitate,* şi nu aflu garanţii pentru independenţa Banatului şi a Voevodineĭ sêrbeşti.

Se face provocare în propunerea menţionată la drepturi istorice şi la instituţiuni istorice. După părerea mea, din consideraţie faţă de interesele moderne, nu pot dorì concepţia acestui drept istoric, fără a nega limba şi èsistenţa naţională.

Se scoate pe plan principiul individualităţii istorice-politice a ţĕrilor. Lucrul poate sĕ-'şi aibă temeinicía sa; dar' până la vremea până unde ajunge istoria şi invidualitatea ţĕrii, lumea n'a cunoscut popor şi n'a cunoscut interese de civilisaţie şi de naţionalitate. Astăzi însĕ interesele acestea absorb cu desĕvîrşire pe toate celelalte şi formează directiva principală pentru dorinţele şi aspiraţiunile uneĭ naţiuni. Pe vremile acelea predominau numai interésele unor anumite clase privilegiate. Clasele acelea erau pe atunci factorii statului, aĭ guvernului şi ai vieţii publice. Astăzi, factorii principali în stat sûnt *popoarele,* cari au ajuns la conştienţă proprie şi vreau sĕ-'şi validiteze drepturile.

Tocmai de aceea, din punctul de vedere al naţionalităţii, regret foarte mult, că în cercul acesta, în înaltul senat imperial, nu vĕd representaţi pe ceialalţi confraţi: Cehi, Moravi şi Slavi. Chestia naţionalităţii şi a limbei naţionale preocupă astăzi toate popoarele, deosebi însĕ pe acelea, cari în eserciarea acestui drept au fost până acum împedecate într'un mod oare-care. A sosit deci şi în Austria momentul, de a sĕ decide în privinţa aceasta despre al *meu* şi al *tĕu.* Limba şi naţionalitatea sûnt proprietăţi moştenite dela natură, pe cari naţiunile le stimează ca lucruri sfinte, şi tocmai de aceea sûnt în stare sĕ le păstreze, în butul tuturor posibilelor asupriri, în decurs de mii de ani, după-cum au dovedit Românii în Ungaria, Banat şi Ardeal.

Dacă legi apĕră averea materială a omului, ear' sentimentul moral nu permite omului sĕ se atingă de proprietatea vecinului seu, — cu cât mai vêrtos trebue, ca legea sĕ apere suprema şi cea mai sfântă proprietate morală a popoarelor întregi, cu cât mai mult ar trebuì, ca sentimentul moral sĕ oprească pe omul civilisat sĕ nu sĕ atingă de cea mai mare avere morală a semenului seu! Din causa

momentelor înşirate, precum şi din împrejurarea, că amintita propunere a majorităţii e formulată în generalităţi, cari pot fi restălmăcite şi ca bune şi folositoare, şi ca păgubitoare pentru popoare şi seminţii, nu pot sĕ o acceptez, aşa cum ni-s'a presentat.

Îmi permit deci, pe basa preaînaltului rescript din 19 Aprilie a. c. sĕ-'mi esprim părerea într'acolo, că pentru recâştigarea încrederei generale, şi pentru egala promovare a binelui tuturor popoarelor Austriei, e neînconjurat de lipsă o schimbare în *sistemul* de până acuma, şi înlocuirea lui cu o instituţiune poporală de administrare (guvernare) proprie.

De altă parte, pe basa principiului de egală îndreptăţire stabilit din partea M. Sale ces. reg. apostolice, pe basa esperienţelor mele şi amĕsurat datorinţei mele de loialitate, în interesul legitim naţional, al popoarelor, vreau sĕ mai nominez ca neapĕrat de lipsă, că:

1. Întreaga operă reformatorică intenţionată, prin urmare toate instituţiunile cari vor fi aduse la vieaţă, au se fie basate pe principiul *perfectei egalităţi de drept a naţionalităţilor,* aşa, ca în comună naţionalitatea comunei, în cerc naţionalitatea cercului, în ţeara de coroană naţionalitatea ţĕrii şi în fine, în senatul imperial naţionalităţile imperiului, se fie representate, *în raport cu numĕrul sufletelor,* şi anume, ca atari, prin urmare, Nemţii ca Nemţi, Sêrbii ca Sêrbi, Românii ca Români, — la toate şi toate corporaţiunile normative.

2. Sĕ se întroducă publicitatea şi procedura verbală în justiţie şi simplificarea în procedura judecătorească.

3. Instrucţiunea sĕ se facă *în limba respectivă naţională,* sĕ se creeze şcoale superioare *naţionale* şi sĕ se decreteze libertatea învĕţămêntului.

4. Sĕ se asigure o perfectă egală îndreptăţire a tuturor religiunilor creştine, legaliceşte recunoscute, şi o egală ajutorare a lor din partea statului.

Sûnt departe de a-'mi atribuì capacitatea se prescriu forma şi modul, cum ar trebuì realisată administrarea de sine, pentru-ca sĕ corĕspundă unităţii imperiale. Dar' nu pot sĕ nu recomand de nou principiul: »*egală îndreptăţire politică, naţională şi confesională pentru toţi*«. Pentru-că repet, şi încă cu întonare, că popoarele şi naţiunile nu mai sûnt astăzi fără conştienţă ca mai de demult, ele nu mai caută numai interesele materiale ale buneistări, ci din contră, au învĕţat dela clasele nobile se represente şi se nisuiască spre interese mai înalte naţionale şi mai sfinte, şi ele le şi caută în felul cum

arată toate mişcările naţionale şi toate scrutările naţionale, şi cum s'a constatat în mod evident şi în desbaterile din 21 Iulie a. c. ale înaltului senat imperial. După părerea mea, trebuinţei acesteia sĕ poate satisface numai după modalităţile propuse de mine.

În fine, înalt senat imperial, îmi iau voe, întru-cât sub principiul individualitaţii istorice politice a Ungariei este înţeles şi Banatul şi Voevodina sêrbească, — prin ce independenţa ţĕrilor acestora ar deveni problematică, - sĕ înaintez înaltului senat imperial un *protest în scris*, cu rugarea, ca cu concesiunea preagraţioasă a A. S. imperiale sĕ fie trecut la protocol şi sĕ se facă întrebuinţare de el după preaînalta chibzueală".

Archiducele Rainer, presidentul, face atent pe orator, că înaintarea astorfel de proteste e în contra regulamentului de afaceri.

Contele Szécsen zice, că *Mocsonyi* n'are dreptul a se considera de representant al Banatului.

Andreiu de Mocsonyi: „'Mi-am esprimat părerea individuală şi sînt îndreptăţit a 'mi-o face cunoscută aici. Dacă nu-'mi este permis sĕ-'mi înaintez protestul, şi eu nu sînt în poziţie de a mi-'l desvolta pe larg, îmi reserv dreptul de a mi-'l espune în mod amĕnunţit în şedinţa proximă".

Vicepresidentul Szögyény ceteşte §-ul 12 din regulament: „Declaraţiuni *în scris,* nu pot fi cetite, nici în şedinţă, nici după şedinţă, şi nu pot fi trecute la protocol".

Andreiu de Mocsonyi: „Mĕ simţesc îndatorat sĕ rĕspund la observarea contelui *Szécsen,* că eu am fost chemat în senatul înmulţit imperial ca consilier al coroanei, representând Banatul şi Voevodina sêrbească, ţeară de coroană, recunoscută din partea M. Sale. În consecinţă sînt nu numai îndreptăţit, ci şi *dator* sĕ apĕr interesele acestei ţĕri, şi întru-cât acelea ar fi periclitate, sĕ înaintez protest".

Vorbeşte contele *Majláth,* care face imputare senatorului *Mocsonyi* că a apucat pe căile lui *Garibaldi.*

Andreiu de Mocsonyi: „Domnul antevorbitor voia sĕ afirme, că esprimându-'mi eu dorinţa, ca instituţiunile de administrare proprie sĕ fie basate pe principiul *perfectei egale îndreptăţiri a naţionalitaţilor*, aşi fi atins cu dorinţa mea terenul lui *Garibaldi.* Vreau sĕ fac atent pe dl antevorbitor numai la aceea, că M. Sa ces. reg. apostolică a ţinut cont deja de principiul acesta, prin aceea, că a dat fiecărui popor îndreptăţirea de a sĕ folosì în afacerile sale de limba proprie".

Discuţia s'a continuat.

Şedinţa a optsprezecea.

S'a ţinut în 25 Septemvrie 1860. S'a continuat discuţia asupra propunerilor comitetului budgetar şi s'au rostit mai multe vorbiri remarcabile. Dintre senatorii români n'a vorbit nimeni. O mică schimbare de vorbe a avut însĕ *Andreiu de Mocsonyi* cu principele *Schwartzenberg*, care a accentuat în vorbirea sa, că senatorul *Mocsonyi* a atins ca *imputare* împrejurarea, că naţionalităţile, — deosebi Cehii, — nu sînt representaţi în această înaltă adunare, la ce *Mocsonyi* a rĕspuns, întrerupându-'l, că a vorbit din punctul de vedere al Cehilor, — ear' principele *Schwartzenberg* replică, că nimeni din înalta adunare nu represintă popoare, ci fiecare pe sine. Incidentul s'a încheiat.

Şedinţa a nouăsprezecea.

Şedinţa penultimă. S'a ţinut la 26 Septemvrie 1860. În ea 'şi-au spus cuvêntul în chestia nouei organisări de stat şi ceialalţi doi senatori români, baron de *Petrino*, şi baron de *Şaguna*. Vorbirile lor sînt următoarele:

Baron de Petrino: „Mĕ alătur la votul majorităţii, fiindcă şi eu sînt de convingerea pe care au esprimat-o foarte mulţi oratori în aceasta înaltă adunare, că mărirea, puterea şi viitorul Austriei numai aşa poate fi asigurat, dacă Austria păşeşte pe căile arĕtate de votul majorităţii. Dacă privesc mai de-aproape principiile fundamentale din propunerea majorităţii, găsesc, că ele stau în perfectă consonanţă şi cu drepturile şi instituţiunile pe cari le avea ţeara la care am onoare a aparţinè, atunci, când a venit sub Austria. Recunoaşterea individualităţii istorice-politice garantează ţĕrii acesteia de coroană independenţa pe care o avea, fiindcă la Austria a fost anexată prin un contract special de stat, ca parte a Moldovei. Sĕ va trage poate la îndoială esistenţa în ţeară a astorfel de instituţiuni, şi esistenţa punctelor de împreunare, pentru a înşira instituţiunile de nou întroduse şi cele esistente istorice-politice. Am sĕ confirm, că ţeara, înainte de a cădè la Austria, a avut instituţiuni, cari concordau întru toate cu principiul acesta. Ţeara, încă ca parte a Moldovei, avea comună liberă, autonomie în administraţia internă şi în legislaţiune. Dovadă despre aceasta e provincia Basarabia, care a fost asemenea parte a principatelor dunărene, special a Moldovei, şi a trecut la Rusia. Instituţiunea cu autonomia comunelor esistă însĕ acolo şi astăzi. Autonomia ţĕrii e respectată şi astăzi din partea Rusiei, şi tot aşa şi individualitatea istorică-politică a ţĕrii.

Noi nu eram, când am venit sub Austria, nici în raporturi de supunere, cari ni-s'au întrodus abia sub guvernul împěratului *Iosif*, octroate fiind ele, împreună cu judecătoriile patrimoniale. Aveam tocmai instituţiunile libere pe cari le propune astăzi votul majorităţii. Dacă guvernul va apuca pe calea propusă, cu privire la Bucovina nu va avea decât sě dee simplu îndĕrĕt instituţiunile pe cari le-a avut ţeara aceasta când a fost ocupată de Austria. Numai un lucru vĕd că lipseşte din propunere, şi anume: îngrijirea cu privire la *confesiuni*.

Renunţ la facerea unei propuneri în privinţa aceasta, pentru-că chestia regulării raporturilor eclesiastice a fost atinsă la discutarea afacerilor ministrului de culte, şi pentru-că sûnt de credinţa, că majoritatea comitetului de 21 a mânecat din punctul de vedere, că un pasaj general, trecut acì, ar putè uşor sě se atingă de specialele raporturi confesionale, esistente în multe provinţii.

Împărtăşesc pe deplin părerea aceasta, şi sûnt convins, că regularea unitară a raporturilor eclesiastice, la biserica gr.-orientală, e cu neputinţă. În privinţa aceasta trebue sě atrag atenţiunea înaltului guvern asupra faptului, că regularea unitară a raporturilor eclesiastice în biserica gr.-orientală, precum şi subordonarea, punerea sub o hierarchie, e imposibilă, pentru-că drepturile speciale, privilegiile, şi raporturile din singuraticele ţĕri de coroană, reclamă tratare diferită. O regulare unitară poate sě ducă la aceeaşi consecvenţă în care a căzut centralisarea politică, şi chiar pe lângă cele mai bune intenţiuni, în loc de satisfacere şi mulţumire generală, poate sě nască numai indisposiţie mare şi nemulţumire. Eu cred, că şi la regularea acestor raporturi bisericeşti trebue observat principiul esprimat în votul majorităţii, anume. că fiecare ţeară de coroană sě înainteze M. Sale propuneri referitoare la regularea raporturilor bisericeşti, pentru-ca M. Sa sě aducă propunerile în consonanţă cu drepturile altor biserici. În fine trebue sě mai declar sincer, că, dacă ţeara mea chiar n'ar fi asigurată pe deplin prin votul majorităţii, — care cas însě nu esistă, findcă acolo sě află instituţiuni de cari pot fi legate întroducerile nouě, — eu aş fi totuşi pentru votul majorităţii, şi anume, din iubire de patrie, din iubire faţă de o Austrie mare şi puternică, şi pentru-că eu nu pot sě-'mi închipuesc o Austrie mare şi puternică *fără o Ungarie pe deplin mulţumită.*

Când am venit eu la Viena, şi senatul imperial se afla încă în desvoltare, atât presa cât şi opiniunea publică spunea, că dacă senatul

imperial va ajunge la o împăcare cu Ungaria, a prestat foarte mult. Astăzi e dată ocasiunea, în votul majorităţii, a se ajunge, nu numai la o împăcare cu Ungaria, ci şi la mulţumirea tuturor ţĕrilor de coroană. A nu fi pentru acest vot al majorităţii, însemnează a fi duşman Austriei". —

Episcopul Şaguna: „Importanţa obiectului aflător la ordinea zilei, cu privire la viitorul mai prielnic al monarchiei, mĕ îndeamnă sĕ-'mi espun în următoarele părerile asupra raporturilor nóastre generale.

Drept punct de mânecare a părerii mele iau preaînaltul manifest împĕrătesc din 15 Iulie anul trecut. care, între altele, anunţă popoarelor, că bunăstarea internă şi puterea în afară a Austriei are sĕ fie întemeiată în mod durabil prin desvoltarea practică a forţelor sale spirituale şi materiale, precum şi prin ameliorarea corĕspunzĕtoare în legislatură şi administraţie.

Această preaînaltă manifestare de voinţă primeşte esprimare şi mai pronunţată în preaînaltul rescript din 19 Aprilie a. c. după care vine ridicat la valoare principiul, întrodus în toate ţĕrile de coroană, de administrare proprie, prin comunităţi locale, cercuale şi comitatense, prin diete şi comitete regnicolare.

Escelenţa Sa, mult stimatul domn ministru-president, conte *Rechberg,* a binevoit se declare senatului imperial în şedinţa plenară ţinută la 11 luna aceasta, că principiile şi sistemul, aşa cum sûnt espusė în dispoziţiile preaînalte, pe cari tocmai le-am înşirat, vor servì de cinosură întregului minister, care îşi va ţinè de datorinţă sĕ le esecute.

La această stare de lucruri, şi cu provocare la chestia budgetară, discutată cu înţelegere, aş putè spune, unanimă, nu pot sĕ nu-'mi spun părerea, că cu privire la viitorul mai prielnic al monarchiei nu pot întra în discutarea chestiilor principiare, ci trebue sĕ mĕ restrâng numai la atingerea unor momente principale, pe cari le ţin atât de importante, încât nu mĕ sfiesc sĕ afirm. că fără considerarea lor nu póate fi ajuns scopul dat, la esecutarea preaînaltei manifestări de voinţă a M. Sale împĕratului, anume: bunăstarea interna şi puterea în afară a monarchiei, precum şi ameliorarea, amĕsurat timpului, în legislatură şi administraţie, cel puţin nu în mod durabil. Aceste momente principale sûnt, după convingerea mea, următoarele:

1. Unitatea monarchiei, cu atributele pe cari le va hotărî M. Sa împĕratul.

2. Acordarea de corĕspunzĕtoare constituţiuni pentru autonomia ţĕrilor singuratice.

3. *Egala îndreptăţire a tuturor naţionalităţilor şi valorarea limbei lor la toate oficiile.*

4. *Egalitatea religiunilor creştine între olaltă şi faţă de stat.*

5. Inapoiarea fondurilor bisericeşti, şcolare, şi a altor fondaţiuni evlavioase, la mânile respectivelor representanţe bisericeşti.

6. Asigurarea institutelor confesionale de învĕţământ cu privire la limbă şi la caracterul lor confesional.

7. Ajutorarea loială, din vistieria statului, a scopurilor bisericeşti şi şcolare ale religiunilor creştine.

8. Promovarea ştiinţelor, a industriei şi a fiecărui ram de comerciu şi de câştig, precum şi libertatea presei, între limitele legii.

9. Mĕsurarea contribuţiunii de pământ amĕsurat raporturilor locale, în faptă esistente.

10. Aplicarea oamenilor capabili, din toate religiunile creştine şi *din toate naţiunile,* nu numai în respectivele ţĕri de coroană, ci şi în oficiile centrale.

În consonanţă cu convingerile mele esprimate, nu pot sĕ nu-'mi spun părerea şi asupra unităţii monarchiei, asupra individualităţii istorice-politice a ţĕrilor de coroană, şi în fine, asupra legării legislaturei noue de instituţiunile şi stările de drept cari au esistat mai de demult.

Cu privire la unitatea monarchiei observ, că deşi popoarele monarchiei se ţin de diferite religiuni şi naţionalităţi, au totuşi aceeaşi credinţă politică referitor la unitatea monarchiei. Dar' că unitatea aceasta, în realitate cum are sĕ fie creată, — eu aşa cred, că numai puterea suverană poate determina, pentru-ca unitatea, din o afirmaţiune negativă, adecă din o necesitate politică. se treacă la individualitatea istorică politică.

Eu cred. că unitatea monarchiei a ajuns de fapt la individualitatea istorică politică.

Dovada o aflăm tocmai în posiţia ce o ia monarchia austriacă faţă de întreaga diplomaţie din Europa, adecă în posiţia, amĕsurat căreia monarchia austriacă formează o mare putere, ceea-ce nu ar putè fi dacă n'ar fi recunoscută unitatea Austriei ca individualitate istorică politică.

Aceastá individualitate istorică politică reşede tocmai în caracterul unei mari puteri, şi dovadă pentru aceasta sĕ află în faptul,

că Austria nu e atât de mult necesitate politică, cât mai mult individualitate istorică-politică.

Ce se atinge de individualitatea istorică politică a singuraticelor țĕri de coroană, aș dorì, ca sub aceasta sĕ se înțeleagă, nu numai nominarea limitelor teritoriale a țĕrilor de coroană, ci și factorii sociali și organici, ajunși la valoare în cadrele individualității istorice politice a țĕrii, având toți, pe lângă îndreptățiri egale, și îndatoriri egale. Pentru-că eu sûnt pe deplin convins, că numai pe calea aceasta poate prospera individualitatea istorică-politică a unei țĕri, și prin aceasta poate fi promovat interesul unității monarchiei.

Ce privește în fine incopciarea legislațiunei nouĕ de instituțiunile și raporturile de drept de mai nainte, părerea mea e aceea, că aici nu poate fi vorba despre modul după care și despre mĕsura în care sûnt a se împreuna legile cele noue cu instituțiunile și stările de drept de mai nainte, ci e esprimată numai dorința și convingerea, că partea aceea din vechia legislațiune, pentru care mai esistă oarecare pietate, și care poate fi bine unită cu noua legislațiune, stând în bun acord cu nouele raporturi, sĕ nu fie lăsată din vedere și scoasă din întrebuințare, după-ce a esistat și mai nainte.

Trebue sĕ mărturisesc sincer, că stările de drept, primordiale și cardinale, cum și instituțiunile Ungariei și ale Ardealului, sûnt de cel mai mare interes pentru națiunea română. Națiunea română e doară prima națiune care a legat cu beliducele maghiar Tuhutum în secolul al nouĕlea alianța amicală și politică, în scopul creării unei patrie comune. De aici marele și vecînic memorabilul cuvênt al primului și sfântului rege Stefan: *Regnum unius lingvae est imbecile et fragile«*, — de aici și titulatura țĕrii: *Universitas regnicolarum Ungarorum et Valachorum«*.

Spre timpurile acestea de sentimente cu adevĕrat patriotice vreau sĕ-'mi îndrept privirea la esaminarea votului majorității, ear' asupra celoralalte legislațiuni, cari au esistat în Ardeal până la anul 1848, trag vĕlul uitării. Au fost apĕsătoare, nu numai pentru națiunea română, ci și pentru cea ungară, fiindcă se afla numai în serviciul sistemului feudal și al intereselor aristocrației.

Îmi încheiu vorbirea în cea mai bună speranță, că Dumnezeul Atotputernic va împărtĕșì și pe mai departe pe cavalerescul nostru monarch, strălucita sa casă domnitoare, și credincioasele sale popoare, de binecuvêntarea sa cerească și le va dăruì la toți un viitor prielnic. Pentru-că nu părăsește domnul pe cel-ce-'și pune speranța întru D-zeu“,

Şedinţa a douĕzecea.

Ţinută la 27 Septemvrie 1860. Şedinţa ultimă, în care propunerile au ajuns la votare, ear' senatul a fost închis. De remarcat e vorbirea senatorului *Iakab,* care mulţumind episcopuluĭ *Şaguna* pentru sentimentele patriotice esprimate, recunoaşte, că în istoria Ardealului sûnt epoce peste cari trebue să fie tras vĕlul. Dar' sûnt şi de acelea, de pe cari trebue tras vĕlul, fiindcă ascund drepturi, pe cari oratorul vrea sĕ le conserveze pe seama *tuturor naţiunilor* din Ardeal, şi se facă, ca toate sĕ le poseadă împreună în viitor.

Episcopul Şaguna: „Îmi iau voe a observa numai atâta. că după-ce obiectul despre care vorbeşte dl senator *Iakab* nu e pus la ordinea zilei, eu nu pot sĕ întru pe terenul pe care se află el“.

Mai e de notat declaraţia senatorului, conte *Barkóczy,* care spunea în vorbirea rostită, că: „e de netagăduit, că special în anii din urmă înainte de 1848, deosebi dela anul 1846 încoaci, din parte ungurească *s'au facut multe greşeli.* Eu însumi le-am combătut, în dietă şi în congregaţiile comitatense. Am fost şi atunci de părerea de care sûnt astăzi, anume: că ori-ce forţare şi ori-ce greşeală pe terenul acesta“... Era vorba de *folosirea limbilor* şi contele zicea, că chestia e foarte uşor de resolvat: *sĕ se lase în grija oamenilor se-'şi aleagă limba* .

De însemnătate a fost şi declaraţia lui *Majláth,* care zicea, că bărbaţii mai nobili ai naţiunii maghiare n'au consimţit nici-odată cu greşelile comise faţă de celelalte naţionalităţi; ear' epoca de zece ani din urmă le-a dat tuturor învĕţătura, că: *nu face altuia ceea-ce pe tine te-a durut când 'ţi-a făcut-o altul* .

Încheindu-se discuţia, Al. Sa imperială pune propunerile la vot. Dintre cei 58 senatori absentează *doi;* prin urmare au sĕ-'şi dee voturile 56. După adunarea voturilor sĕ constată, că pentru votul *minorităţii* au fost *16 senatori,* între eĭ şi Românul *Andreiu de Mocsonyi,* ear' pentru votul *majorităţii 34 senatori,* între ei şi representantul Bucovinei, baron de *Petrino.*

Respinse au fost ambele propunerĭ din partea următorilor senatori: Archiducele *Wilhelm* şi *Leopold,* cardinalul *Rauscher,* contele *Hartig,* Dr. *Polanski* şi episcopul ***Andreiu baron de Şaguna.***

Enunţându-se resultatul votării, presidentul, Archiducele *Rainer,* adresează senatului următoarea vorbire de închidere:

— „Domnilor! Dupa-ce am terminat discuţiile asupra budgetului de pe anul 1861, nu voiu întârzia se comunic resultatul acelora

în mod preaumilit M. Sale, împĕratului. Preaînalt acelaşi s'a îndurat deja a-'şi esprima intenţiunea, de-a lua proiectul fără amânare în esaminare şi precumpĕnire, pentru-ca sĕ poată urma cât mai curênd preaînalta resoluţiune asupră-'i.

Mai multe proiecte de lege sûnt pregătite pentru a fi supuse opinionării înaltului senat imperial. Dar' fiindcă mai mulţi domni senatori imperiali au manifestat de repeţite-ori voinţa de a se reîntoarce acasă, pentru a-'şi putè vedè de afaceri, dela cari absentează de patru luni aproape, 'mi-am ţinut de datorinţă se înaintez la picioarele M. Sale împĕratului această dorinţă, după părerea mea pe deplin justificată. Prea înalt acelaşi s'a îndurat a încuviinţa rugarea, recunoscênd pe deplin jertfa adusă din partea d-voastre, — cu punerea la o parte a intereselor proprii, pentru binele comun, şi m'a împuternicit prea graţios, *sĕ prorog* sesiunea aceasta a senatului imperial înmulţit în numele M. Sale a împĕratului, şi totodată sĕ vĕ esprim mulţumirea preagraţiosului nostru domn şi împĕrat pentru laudabilele nisuinţe, consacrate binelui întregei monarchii, cum şi părţilor ei singuratice.

Adaogând la aceasta declaraţiune, făcută din preaînaltul ordin, încă şi adânc simţita mea mulţumire pentru încrederea şi bunăvoinţa cu care m'aţi spriginit în chemarea mea, în mod atât de prietenos şi cu atâta tărie, declar şedinţa de astăzi, ca ultima în sesiunea actuală, de *închisă*.

Împlinesc încă o plăcută datorinţă, domnilor, comunicându-vĕ, că M. Sa împĕratul va primì Sâmbătă, în 29 luna aceasta, întregul senat imperial înmulţit în audienţă, în sala din Hofburg, la orele 12 din zi".

Senatorii se îndepărtează între strigări frenetice de »*Hoch* , la adresa monarchului şi a presidentului.

În 29 Septemvrie senatul, condus de archiducele *Rainer,* a fost primit în audienţă, la orele 12. M. Sa a adresat senatorilor următoarea vorbire:

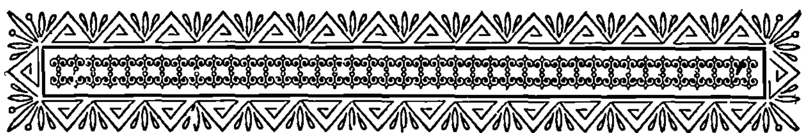
„Domnilor senatori imperiali! Vĕ mulţumesc pentru zelul şi perseveranţa cu care aţi deslegat problema grea. Cu satisfacţie am luat act despre repeţitele declaraţiuni, în cari aţi espus în mod atât de patriotic sentimentele iubirei de patrie şi ale credinţei de supuşi. Voiu precumpĕnì fără amênare opinionarea d-voastre, pentru a-'mi putè da în timpul cel mai scurt resoluţiunea. Aştept cu siguranţă, ca fiecare dintre d-voastre sĕ-'şi facă de chemare, ca ordinaţiunile,

cari vor comunica resoluţiunea mea, sĕ fie întêmpinate cu binevoitoare prevenire, bunele mele intenţiuni cu recunoştinţă mulţumitoare, şi începutul popularelor instituţiuni cu sprijin puternic. Călĕtoriţi în pace şi fiţi încredinţaţi de bunăvoinţa împĕratului d-voastre". —

Un întreit »*Hoch* a urmat acestei vorbiri de adio, ear' senatorii au plecat acasă.

O descriere mai amĕnunţită a celor petrecute în acest senat înmulţit sĕ găseşte în cartea *Verhandlungen des österreichischen Reichsrathes 1860* . Două volume, apărute la 1860, în editura lui *Friedrich Manz* din Viena.





Adresele Românilor.

Sub întreaga durată a desbaterilor destul de interesante din senatul imperial, bărbaţii de încredere ai naţiunii române primeau necontenit *adrese* dela conaţionalii de acasă, un fel de *instrucţiune,* că dela locurile înalte *ce* sĕ ceară pe seama poporului român din patria aceasta? Din părţile bănăţene şi ungurene adresele erau trimise senatorului *Andreiu de Mocsonyi,* ear' din părţile Ardealului episcopului *Andreiu baron de Şaguna.*

Multe din adresele acestea au fost trimise în scopul, ca ele sĕ fie înaintate, atât senatului imperial cât şi domnitorului, ear' unele au fost adresate chiar de-adreptul presidentului de senat, archiducelui *Rainer.*

Dăm din ele pe cea următoare, adresată episcopului *Şaguna* şi presidentului de senat, archiducelui *Rainer,* deodată, din partea Românilor braşoveni. Suna astfel:

— „*Escelenţa (Înalţimea) Voastră!*

Naţiunea română din Transilvania, constătătoare din 1,400.000 suflete, a crezut mai mult timp, că pentru sacrificiile sale şi necondiţionatul seu devotament cu care în anii de mare calamitate 'şi-a ţinut de datorinţă a sprijinì causa dreaptă a preaînaltei case domnitoare austriace, va fi cel puţin recunoscută întru atâta, încât atitudinea şi purtarea ei sĕ însufle pe viitor o încredere corĕspunzĕtoare sincerităţii şi devotamentului ei.

Deşì aceasta încredere, în urmarea unei calumnii cumplite, lăţită ca înadins în contra şi spre stricăciunea Românilor transilvăneni, în anii din urmă a suferit oareşi-cari lovituri grele; deşì Românii în zilele acestea sûnt priviţi de cătră o parte mare a organelor guvernamentale cu ochi foarte prepuitori: totuşi ei credincioşi naturalului lor caracter, pe care 'l-au format secolii, de a-'şi avea totdeauna inima la loc, de a sĕ esprima totdeauna cu sinceritatea filor cătră părinte, pe lângă aceea că doresc a-'şi manifesta şi de astă-dată

a lor mulţumită cătră preaînaltul tron ces. reg. pentru drepturile şi favorurile câte li-se acordară de zece ani încoace, îşí iau totodată voia de a subşterne, prin întrevenirea binevoitoare a Escelenţei (Înălţimei) Voastre, în calitate de senator imperial (president al senatului imperial, încă şi în aceste zile de ispită dorinţele, păsurile şi nĕcasurile lor, de cari se simt greu asupriţi.

Acele păsuri şi nĕcasuri sĕ cuprind, după a subscrişilor părere, în următoarele puncte:

1. Absoluta înfrânare a tiparului românesc, nu numai prin legea generală de presă în sineşi foarte aspră, ci şi mai vêrtos prin o mulţime de ordinaţiuni presidiale, cu totul arbitrare, escepţionale, eşíte în curs de opt aní, numai cu scop, ca Românul nici-odată sĕ nu-'şi poată descoperì nici o dorinţă şi nici o durere sau asuprire, prin canalul publicităţii.

2. Respingerea limbei româneşti din cancelariile oficiolatelor publice şi întroducerea limbei germane până şi în cancelariile comunelor săteşti, de unde apoi sĕ naşte nespusa greutate pentru Românì de a-'şi putè subşterne plânsorile prin rugăminţi private, şi neputinţa de a mai primì resoluţiunea în limba lor naţională. O împrejurare aceasta cu atât mai vătĕmătoare pentru Români, cu cât în acelaşi timp Maghiaro-Sĕcuii ştiură sĕ stoarcă tot felul de hotărîrí oficiale în limba maghiară. În legatură cu acestea:

3. Procedura civilă, împreunată cu spese înfricoşate, înmulţite încă şi prin monopolul instituţiunii advocaţilor, e foarte asupritoare, încât prin ea s'au ruinat şi până acum atâtea mii de familii, ceea-ce sĕ poate adeverì cu mii de esemple triste.

4. Batjocura ce s'a făcut naţiunii, limbei şi literaturii româneşti, prin restaurarea la anul 1851 a legii *teresiane,* în puterea căreia ori-ce product literar românesc, fie chiar şi o carte de rugăciuni, vine tratat întocmai ca o carte evreească, ori în mod indirect cu totul oprit de a sĕ aduce în ţĕrile austriace, pe când din contră, producte literare de ale altor naţiuni sûnt concese de a sĕ aduce, cu escepţiuni prea puţine, — din toată lumea.

5. Prigonirea şi punerea sub pază poliţială a celor mai mulţi Români de capacitate şi torturarea lor spirituală prin o vecĭnică neîncredere şi prepus, prin mĕsuri cu totul imaginare, — o plânsoare aceasta, care în anul 1856 s'a subşternut la suprema direcţiune ces. reg. poliţială, ear' în anul 1857 la înaltul ces. reg. minister de esterne, însĕ fără nici un resultat.

6. Conturbarea conştienţei Românilor prin suferirea de esperimente proselitice, prin aceasta apoi respingerea Românilor cu un secol mai înapoi.

7. Nesuferirea de a se aduna clerul în sinoade diecesane, fără a căror restaurare este prea bine ştint, că bisericile Românilor nu-'şi vor afla nici-odată odihna, nici clerul lor nu va putè înainta după dorinţă; ear' religia şi respective confesiunile şi ritul lor, totdeauna sĕ vor afla în pericol de cădere, totdeauna într'o luptă fatală, stearpă şi compromiţĕtoare în toate privinţele.

8. Nedreptăţirea Românilor de ambele confesiuni, prin silirea ca pe la oraşe sĕ ţină şi sărbĕtorile catolice.

9. Indirecta supunere a şcoalelor româneşti gr.-neunite la o inspecţiune romano-catolică, foarte umilitoare, prin organul unui referent guvernial romano-catolic, şi rĕmânerea în cea mai înjositoare condiţiune a şcoalelor poporale.

10. Nesuferirea nici-unui fel de asociaţiune de cultură la Românii transilvăneni.

11. Cele mai felurite încercări ale organelor administrative subalterne de a germanisa poporul românesc din Transilvania.

12. Restaurarea şi menţinerea iobăgiei cel puţin la $^1/_4$ parte din foştii adevĕraţi iobagi, prin mijlocirea nefericitului provisoriu trecut, în favorul nobililor maghiari, spre a-'i îmblânzi pe acestia cu sacrificarea unei părţi a poporului românesc, care astăzi sĕ află supusă, şi la vechile îndatoriri iobăgeşti, şi plateşte şi apĕsătoarea contribuţiune de despăgubire urbarială, alăturea cu cei emancipaţi.

13. Greutatea nesuportabilă a contribuţiunilor felurite, cari apasă mai vêrtos asupra ţĕranilor, şi de altmintrelea săraci.

14. Luarea de vamă pe mărfi în monetă de argint, pe când valoarea banilor de hârtie nici-decum nu vrea sĕ vină *al pari.*

15. Înmulţirea cu totul neproporţionată a oficiolatelor şi a oficianţilor de toate categoriile, cari storc din mĕduva statului.

16. Luarea prin fisc a munţilor şi regaliilor, cari până la desfiinţarea regimentelor româneşti de frontieră au format proprietatea lor, şi a respectivelor comune din cari erau compuse. Nu a fost adecă de ajuns, că regimentele româneşti au fost desfiinţate numai în urmarea intrigei câtorva patricii de ai Saşilor transilvani, cari totdeauna le pismuiseră esistenţa şi gloria; nu a fost destul, că desfiinţarea lor alăturea şi deodată cu cele sĕcueşti s'a esplicat ca o batjocură, ca o pedeapsă, fie pentru laşitate, fie pentru necredinţă, ci a mai trebuit

http://statuldacia.info

sĕ se iee din mânile atâtor comune încă şi unicile lor mijloace materiale cu cari s'ar fi putut asigura o mulţime de aşezĕminte de cultură fără alt ajutor dela stat. Aşa deci se întêmplà, că ele în zece ani, merseră cu alţi douĕzeci de ani îndĕrĕt. Şcoalele lor sînt în mare parte desfiinţate sau reduse numai la umbre de şcoale, comunele lor dismembrate, bisericele lor lipsite de tot ajutorul mai energios.

Aceasta asuprire, venită din partea fiscului, se simte de către naţiunea română din Transilvania cu atât mai profund, cu cât ea din nedreptatea secolilor e lipsită peste tot de aşezĕminte ştientifice şi de cultură, şi cu cât statul nici-decum nu o poate subvenţiona cu ajutoare.

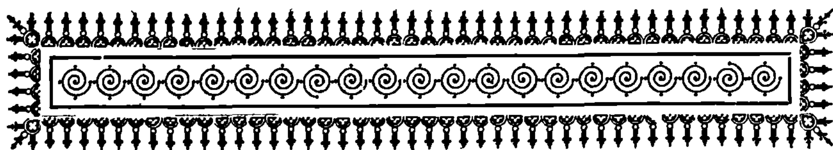
17. Lipsa totală de un organ legiuit, prin care Românul sĕ-'şi poată descoperì păsurile şi durerile, fără sfială şi fără frică de-a fi în tot momentul prigonit şi supus la mĕsuri escepţionale, închis şi pedepsit ca rebel şi turburător. Pentru-că până acum nu esista nici comună mică nici mare (de district) organisată, nici dietă provincială, nici chiar organe administrative publice, cari se vrea sau se cuteze a înainta vre-o plânsoare din acelea cari privesc naţiunea întreagă sau marele principat al Transilvaniei, — ca patria Românilor, comună cu celelalte popoare conlocuitoare. Ear' aceea-ce ni-se zice adesea, cumcă representanţii poporului român ar fi episcopii sei, ni-se pare pentru secolul al XIX-lea o anomalie din cele mai curioase în Europa. Tot aşa de puţin se poate recunoaşte, că de ce archipăstorii români, în calitatea lor de persoane eclesiastice, sĕ fie însărcinaţi cu o responsabilitate ca aceasta, când chemarea lor este, cum se ştie, cu totul alta?

18. Lipsa de constituţiune specială pentru marele principat al Transilvaniei, ale cărei temelii principale n'ar fi nici-decum sĕ se iee din drepturile istorice ale celoralalte popoare conlocuitoare, cari în decurs de 400 de ani, până la anul 1848, au fost pururea conspirate şi aliate în contra Românilor, — ci sĕ se pună pe dreptul naţiunei, aplicate la singuraticele împrejurări ale acestei ţĕri. Cumcă numai o constituţiune representativă, purtată de un cens oare-care moderat, ar fi aplicabilă cu bun folos la patria noastră Transilvania, — despre aceasta se vor îndoì numai acei oameni buni şi uşor crezĕtori, cari sînt de opiniunea, că numele, suvenirile, privilegiile, pretensiunile, aspiraţiunile şi toate durerile consemnate în istoria acestei ţĕri, s'ar putè şterge cu o singură trăsătură de condeiu, sau prin o tăcere impusă de zece ani.

Rugăm cu cea mai profundă umilință pe Maiestatea Sa ces. reg. apostolică, ca ori-câte din sus așternutele plânsori se pot delătura pe cale administrativă, sĕ se îndure a ordona delăturarea și vindecarea lor. Ear' toate celelalte, câte sûnt a se statorì sau corege prin potestatea legislativă. sĕ nu-'și pregete a ordona prefacerea lor în lege, pe cale constituțională, și aceasta cu atât mai vêrtos, că nici odată Maiestatea Sa Împĕratul Austriei și marele-principe al Transilvaniei nu va fi ascultat rugăminți eșite din inimi mai sincere și dela un popor mai credincios, decum este națiunea română locuitoare în Transilvania.

Tari în credința, că Escelenția (Înălțimea) Ta, nu vei pregeta a te întrepune și a înainta și sprigini această prea umilită rugăminte la picioarele preaînaltului tron cesaro-regesc, cum și la timpul seu în lăuntrul înaltului senat imperial, — avem onoarea a fi și a rĕmânè întru toată devoțiunea, *Brașov,* 17 Iunie 1860, ai Escelenței (Înălțimei) Voastre, prea plecați, în numele locuitorilor români din cetatea Brașovului (urmează 40 de subscrieri)".





Memorandul senatorului Mocsonyi.

Am vĕzut cum în şedinţa din 24 Septemvrie a senatului imperial înmulţit energicul luptător naţional *Andreiu de Mocsonyi* a voit sĕ înainteze un memorand în chestia autonomiei Banatului timişan şi a Voevodinei sêrbeşti, dar' a fost împedecat, pe motivul, că nimeni nu poate comunica *în scris* cù senatul imperial, fiindcă aşa dispune regulamentul.

Andreiu de Mocsonyi a promis în şedinţa aceea că *va revenì*, şi va èspune cu graiu viu aceea ce voea sĕ comunice senatului în scris, dar' n'a revenit, pentru-că în actele senatului despre aceasta nu sĕ află nici o urmă.

Esplicarea lucrului ne-o dă împrejùrarea, că memorandul nu era compus pentru a lămurì senatul cu cele cuprinse în el, ci a atrage, prin senat, àtenţiunea coroanei asupra nedreptăţiĭ ce s'ar face Românilor atuncĭ, când Banatul şi Voevodina ar fi încorporate la Ungaria, cum cereau Maghiarii.

De aceea, *Mocsonyi* n'a mai făcut vorbă în senat. Dar' a cautat ca memorandul sĕ-'l înainteze de-adreptul monarchului. Şi 'l-a înaintat. Temeinicul seu memorand *a fost primìt* din partea monarchului, şi din cuprinsul seu s'a convins M. Sa, că o individualitate istorică-politică, mai îndreptăţită de a esista şi în viitor, de cum e Banatul şi Voevodina, puţine mai are Austria.

Pentru-că memorandul era pus pe baze curat *istorice,* după-cum dovedeşte cùprinsul seu, care era următorul:

— „După-ce sĕ pare că prin acel principiu al individualităţii istorice-politice a Ungarieĭ, cuprins în proiectul majorităţii înaltului senat, autonomia Banatului şi a Voevodinei sêrbeşti ar fi trasă la îndoiala, eu mĕ aflu îndemnat a aduce cu toată supunerea la cunoştinţa M. Voastrê ces. reg. apostolice acelea legi şi date, cari vorbesc pentru

susţinerea autonomiei Banatului şi pentru păstrarea respectivelor lui drepturi. — cum şi dorinţele locuitorilor, precumpĕnitoare în aceasta chestiune.

Chestiunea despre alăturarea sau nealăturarea Banatului la Ungaria sĕ poate lua, cerceta şi judeca din trei puncte de vedere, adecă: din cel *istoric*, din cel *naţional* şi din cel *administrativ*.

Banatul a fost o parte a Daciei antice, şi sub Romani sĕ chema *Dacia ripensis*, din causă că cele trei lături ale sale sînt spălate de rîurile Murĕşul, Tisa şi Dunărea.

Poporimea acestei ţĕri constă mai vêrtos din străvechii locuitori, adecă *din Români*, cari sĕ întind dintr'un capĕt al ţĕrii până la celalalt, şi cu frontiera militară cu tot numĕră peste 600.000 suflete, apoi din Sêrbi mai puţin numĕroşi, imigraţi pe la capĕtul secolului trecut şi în urmă din puţinii Maghiari colonisaţi în aceste din urmă zecimi de ani.

După-ce Banatul prin armele victorioase ale împĕratului Traian venise în a. 101 sub imperiul Romanilor, ear' mai târzíu, după multe prefaceri, cătră anul 896 sub suzeranitatea Maghiarilor, — a rĕmas, ce e drept, un şir lung de ani, cu întrecúrmări însemnătoare. ca o provincie ţinĕtoare de sceptrul regilor Ungariei, dar' până pe la capĕtul domniei împĕrătesei Mariei Teresiei de glorioasă memorie, *totdeauna autonomă*.

Pe când Maghiarii pe la anul 896 sĕ aşezară în Ungaria de astăzi, ţeara, sub regele Géza sĕ împărţi pentru o îndemânatică administraţiune *în comitate*, fără ca în catalogul acelor comitate, întocmit de renumitul iurisconsult *Verbőczi*, sĕ se fi numit şi *Banatul*. Ba tocmai regele Géza dete Banatului o posiţie autonomă sub un guvernator militar, cu titlul de *comite al Banatului*.

Puţin după aceea Banatul fu ocupat prin *Emanuil*, împĕratul bizantin, care în contra lui Stefan II., regele Ungariei, înaintase până la Tisa.

Ear' după-ce Grecii s'au retras, Andreiu II., regele Ungariei, prin o lege de ţeară din anul 1212, ca pe o provincie de mare însemnătate a pus-o în rangul autonomului principat al Transilvaniei, ear' de comite timişan a numit pe unul *Martin*.

La an. 1242, Banatul împreună cu Ungaria fu devastat de cătră Tătari. Ear' după retragerea acelora, pe lângă păstrarea posiţiei autonome a ţĕrii, cu demnitatea de comite al Timişului fu onorat magistrul *Laurenţiu*.

Sub regele *Carol Robert* şi sub fiiul acestuia *Ludovic-Cel-Mare,* Banatul a rĕmas pururea ca o ţeară a coroanei, despărţită de Ungaria şi administrată de comitele Timişului *Stefan din Losonţ,* eară mai târzíu de *Filip din Ozora.* Acestora le urmează, sub regele Sigismund, *Stefan dela Rozgónyi* şi *Nicolae dela Ujlak,* eară sub regele Vladislav I., gloriosul Român *Ioan Corvin.*

După moartea lui *Ioan Corvin,* Banatul a rĕmas sub domnia veduvei sale *Elisabeta,* eară după moartea ei, sub regele *Matia Corvin,* fiiul lui *Ioan Corvin,* demnitatea de comite al Timişului sĕ dete lui *Pavel Cneazul* Kinizsi), şi după moartea acestuia, sub regele Vladislav II., lui *Iaşa Som.*

În anul 1552 Banatul zăcù sub imperiul Turçilor, afară numai de ţinuturile Lugojului, Caransebeşului, Mehadieĭ şi de ţinuturile muntoase, cari s'au încorporat la Transilvania, şi până la reapucarea Banatului rĕmaseră încorporate tot cu Transilvania.

În urmă la anul 1716, adecă după 164 ani, împĕratul Carol VI. de gloríoasa memorie a reeşit. ca sub comanda principelui *Eugeniu de Savoia* şi cu confăptuirea celor veniţi întru ajutor: principele de Portugalia, Electorul de Sacsonia, cu 8000 de armaţi, ducele de Bavaria, ducele de Würtemberg şi numĕroase trupe de Spanioli şi Italieni, sĕ scape Banatul de sub jugul Turcilor.

Împĕratul Carol VI., dete după aceasta Banatului, câştigat prin armele împĕrăteşti, posiţia lui cea de mai nainte *autonomă,* apoi îl puse sub administraţiunea unui comandant general şi a unui preşedinte civil.

Popoarele Banatului se simţíră sub această administraţiune fericite, din causă că dînsele erau libere de ori-ce servire iobăgească şi sĕ administrau de către organe autonome, adecă de către diregĕtorii alese de popor, sub nume de Knézi şi Knézi-primari.

Acea împrejurare, că generalul comandant, contele *Merci,* a făcut lucruri minunate pentru prosperarea agriculturei şi a industriei, adaose mult la fericirea lor.

Totuşi acelea popoare nu se putură bucura îndelung de prosperitatea lor, pentru-că în anul 1780, adecă după 64 de ani de administraţiune autonomă, împĕrăteasa *Maria Teresia,* fără a întreba popoarele Banatului, şi în contra interesului lor, *a decretat adnexiunea Banatului la Ungaria,* numai ca un act de graţie către Maghiari, şi a ordonat esecutarea încorporării prin grafii *Cristof Nitzki* şi *Francisc Zichi.*

Din cele zise până aci sĕ cunoaşte, că Banatul dela înfiinţarea luĭ până la anul 1538, prin urmare în decurs de 644 ani s'a ţinut, ce e drept, de sceptrul regilor Ungariei, ear' dela anul 1716 până la 1780, adecă în decurs de 64 ani, Banatul se bucurà earăşi de o posiţie autonomă şi se ţinù de coroana Austriei.

Prin urmare, Banatul în decurs de 872 ani nu a fost încorporat de loc cu Ungaria.

Dela anul 1780 până la anul 1849, adecă numai 69 de ani, a fost Banatul adnexat la Ungaria, şi a fost administrat tot asemenea întru înţelesul fostei constituţiuni ungureşti.

La anul 1849 M. Voastră c. r. apostolică, considerând meritele Românilor, v'aţi îndurat a restaura Banatul în posiţia lui autonomă de mai nainte, ear' cu privire la meritele Sêrbilor aţi creat *Voevodina sêrbească*, din comitatul Bács şi din o parte a Sîrmiului, ear' apoi unind pe amêndouĕ, le-aţi înălţat preagraţios la rangul de *ţeară autonomă de coroană.*

Prin urmare, după istorie, Banatul mai în toate timpurile a format o individualitate istorică proprie şi ca atare mai fericit a fost atunci, când depindea de-adreptul dela Viena. Deci. a-'l împreuna cu Ungaria, înseamnă a repeţì o eroare, care astăzi cu atât mai puţin sĕ poate întêmpla, cu cât astăzi însaşi Ungaria este numai o ţeară de coroană a Austriei, prin urmare Banatul ar venì într'o supunere duplă, dela Viena şi dela Pesta, ceea-ce ar fi o invederată anomalie. Ear' totala contopire a Banatului cu Ungaria pot sĕ o ceară numai duşmanii acelei ţĕri şi ai popoarelor ei.

Aşa precum e arĕtat din istorie, că în contra autonomiei Banatului nu sĕ poate ridica nicĭ o oposiţie întemeiată, tocmai aşa vorbesc aici şi meritele Românilor şi ale Sêrbilor.

Românii şi Sêrbii, departe ca sĕ se fi rĕsculat vre-odată în contra casei domnitoare, dar' cei dintâiu încă sub regele Ladislau Postumul îşi câştigară astfel de merite cătră preaînaltul tron, încât regele Ladislau Postumul se aflà motivat a le încredinţa, în recunoştinţa meritelor lor, ţinuturile Dunărei, formându-le într'o linie confiniară, pe lângă privilegii deosebite. Ambele popoare însĕ 'şi-au dovedit prin fapte credinţa lor păstrată preaînaltei case împĕrăteşti sub împĕratul Carol al VI. în contra Turcilor sub gloriosul regim al *Mariei Teresiei*, în rĕsboiul de 7 ani, şi sub împĕratul *Francisc* de glorioasă aducere aminte, în rĕsboiul francez. Şi aceasta cu tot devotamentul; căci, lăsând la o parte regimentele de grăniţeri români

şi sêrbi, cari în ori-ce timp şi cu toată ocasiunea au dat cele mai strălucite dovezi de credinţa şi alipirea lor către preaînaltul tron, — Românii şi Sêrbii în trupele de linie aşa numite ungureşti încă 'şi-au dovedit credinţa şi promptitudinea lor de jertfire, din causă că la acestea aşa numite trupe ungureşti de linie, nu numai Maghiarii ci şi celelalte popoare ale Ungariei şi ale aşa numitelor *ţeri adnexate,* prin urmare şi *Românii* şi *Sêrbii,* au conluptat în proporţiunea numĕrului sufletelor.

Deci, dacă în memoratele rĕsboaie. acel devotament şi iubire de a sacrifica, din partea Ungariei a fost un merit, acelaşi nu a fost numai al Maghiarilor, ci şi al celoralalte popoare din Ungaria şi din părţile adnexate; şi dacă este, ca acele merite sĕ ajungă la oareşi-care valoare, atunci urmiează de sine, că se cuvine, ca din aceleaşi nu numai Maghiarilor, ci şi celoralalte popoare, cari au confăptuit la câştigarea lor, sĕ li-se facă parte, cu atât mai vêrtos, că celelalte popoare întrec cu numĕrul departe pe naţiunea maghiară; ear' apoi peste aceasta poporul maghiar a scontat şi până acum toată gloria şi tot folosul practic al acelor merite numai pentru sine.

Mai încolo eu nu vreau sĕ aduc aminte acea epocă nenorocită din anii 1848 1849, cu care ocasiune Românii şi Sêrbii îşi ridicară monumente de credinţă către preaînaltul tron şi cu părae din sângele lor îşi recâştigară, cei dintâiu vechile lor drepturi la autonomia Banatului, ear' aceşti din urmă îşi dobândiră vechile lor pretensiuni la o Voevodină sêrbească.

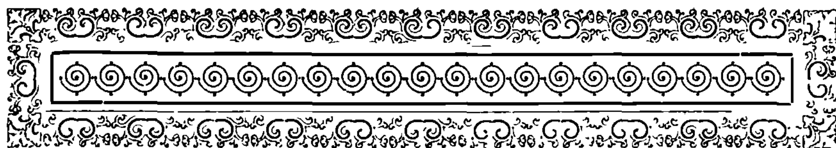
Respectele naţionale şi administrative pentru autonomia Banatului şi a Voevodinei sêrbeşti sûnt atât de bătătoare la ochi, încât aflu de prisos a le mai enumĕra. Pentru-ca totuşi sĕ facem din destul şi în această privinţă, nu mĕ pot conteni de a nu atinge, că după-ce înaltul guvern a şi făcut oareşi-cari paşi pentru întroducerea publicităţii, procedurei verbale şi a unei specii de autonomie pentru toate popoarele, fără diferenţă, este invederat, că interesul Banatului şi al Voevodinei sêrbeşti în această privinţă nu numai că nu poate dori unirea cu Ungaria, ci tocmai din contră, vede, că aceeaşi ar fi cu totul nesuferită, din causă, că publicitatea, procedura verbală şi guvernul autonom, întru adevĕratul înţeles al cuvêntului nici-decum nu sĕ poate cugeta în altă limbă, decât numai în a poporului. Maghiarii, din contră, nu doresc altceva, decât numai, ca peste tot. până unde sĕ estind miezuinele Ungariei, cu administraţiunea lor sĕ întroducă şi *limba lor.* Pentru aceea nu pricep eu, cum în Banat, unde poporaţiunea constă

mai vêrtos din Români şi în numĕr mai mic din Sêrbi şi Germani, şi în Voevodina sêrbească, unde Sêrbii sûnt mai numĕroşi, s'ar putè justifica întroducerea unei administraţiuni maghiare, împăcată cu egalitatea de drepturi, proclamată de către preaînaltul tron către popoare?

O asemenea eroare ar nutrì neîncetat nemulţumirea în Banat şi Voevodina sêrbească, ar pregătì prin aceasta înaltului guvern greutaţi şi confusiuni nemărginite, şi ar înmulţì spesele administraţiunei, pentru că, precum dl sen. imp. de *Majláth* observase foarte înţelepţeşte, nici un guvern nu este aşa scump, ca acela ce arè a face cu nemulţumiţi, prin urmare guvernul cel mai ieftin este acela, sub care partea cea mai mare a poporului este mulţumită.

Deci după-ce M. Voastră c. r. apostolică, luând în considerare istoria Banatului, meritele Românilor şi ale Sêrbilor, *naţionalităţile* ambelor acestor popoare, prin urmare şi principiul egalităţii de drepturi, pronunţat de către M. Voastră c. r. apostolică pentru toate popoarele, cum şi privind la administraţiunea neliniştită a ţĕrii de coroană Banat şi Voevodina sêrbească, v'aţi îndurat a le înălţa la o ţeară de coroana autonomă; după-ce dorinţele ambelor acestor popoare sĕ manifestează necurmat pentru susţinerea autonomiei acestei ţĕri de coroană: eu, ca representant al acestei ţĕri de coroană, îmi ţin de datorinţă, ca temeiurile sus citate sĕ le subştern M. Voastre ces. reg. apostolice, întru toată supunerea şi cu acea preaumilită rugăminte, ca sĕ vĕ înduraţi a le lua în preagraţioasă considerare, cu atât mai vêrtos, că prin o adnexare a Banatului şi a Voevodinei sêrbeşti la Ungaria, Românii şi Sêrbii *ar devenì subordonaţi naţiunii maghiare,* când din contră, M. Voastră ces. reg. apostolică chiar şi în preaînaltul cuvênt către senatul imperial de acum aţi binevoit a pronunţa pentru toate popoarele şi ţĕrile *egala protecţiune,* cum şi *egale drepturi* şi datorinţe, în concordie frăţească".





În chestia metropoliei ortodoxe române.

Cei trei senatori români au întrebuinţat timpul petrecut la Viena şi pentru a urgenta de nou resolvarea chestiei celei mai arzĕtoare pe atunci pentru poporul român, chestia despărţirei hierarchice de cătră Sêrbi şi a reînfiinţării metropoliei ortodoxe române.

Au înaintat deci monarchului la 21 August o petiţiune binemotivată, subscrisă de toţi trei, la care a urmat cu datul de 27 Septemvrie resoluţiunea preaînaltă, de cuprinsul, că un *sinod episcopesc* va avea sĕ-'şi spună ântâiu cuvêntul în aceasta chestie.

Petiţiunea senatorilor români era următoarea:

— „Maiestatea Voastră, preaîndurate împĕrate şi doamne!

Credinţa şi evlavia cea sinceră ereditată dela părinţii nostri, cătră sfânta biserică a religiunii orientale, de care ne ţinem, ne îndatoreşte a ne apropia de tronul M. Tale şi a ne ruga, pe temeiul canoanelor bisericeşti positive, şi cu privire la petiţiunile cele multe şi până acum nepertractate ale coreligionarilor şi conaţionalilor nostri, cu cea mai adâncă supunère, ca M. Ta sĕ te înduri prea graţios a concede, ca şi acea parte a naţiunii române, care mărturiseşte religiunea orientală, sĕ-'şi poată câştiga hierarchia sa bisericească, care din privinţe politice sĕ împedecà în veacul al 18, şi sĕ se poată constituì bisericeşte în înţelesul canonului 34 apostolesc, şi can. 8 al sinod. III. ecumenic, căci în puterea acum citatului canon apostolesc „sĕ cuvine episcopilor unei naţiuni, ca sĕ ştie pe cel dintâiu între dînşii“, apoi în puterea can. 8 al sinodului ecumenic III., hierarchia cea împedecată în esistenţa sa are dreptul deplin a se pune earăşi în starea de mai nainte.

Este un adevĕr istoric, că noi chiar sub sceptrul casei prea înalte imperiale austriace am avut hierarchia noastră română, căreia 'i-au stat în frunte trei metropoliţi, unul după altul: *Varlaam* dela

anul 1688 1693, *Teofil* dela anul 1693— 1697 şi *Atanasiu* dela an. 1697—1700; ear' în diecesa Orăzii-mari guvernà biserica episcopul *Efrem,* care murì la anul 1695.

Tocmai această împrejurare istorică şi juridică-bisericească este, care ne îndatoreşte pe noi a protesta în contra petiţiunii de curênd aşternută M. Tale, prin care Escelenţa Sa preasfinţitul domn metropolit al Carloveţului, *Iosif Raiecici,* se rugà a subordona pentru totdeauna metropoliei sêrbeşti diecesele hierarchiei române. pe calea regimului politic.

Noi am înţeles cu mirare fapta aceasta indeplinită a dlui metropolit, pentru-că lăudatul archipăstor. în cele două conferenţe ce le ţinù cu noi pentru amintita petiţiune, poftindu-ne a o subscrie împreună. se putù convinge pe deplin, că noi convinşi de opiniunea contrara, protestarăm. în contra propunerei sale şi-'l admoniarăm sĕrbătoreşte a nu o aşterne.

Noi trebue sĕ dechiarăm petiţiunea memorată ca una ce este lipsita de ori-ce fundament bisericesc, cu atât mai vêrtos, fiindcă statul quo al metropoliei carloveţene şi al episcopilor sêrbeşti, faţă cu hierarchia română împedecată politiceşte, vădeşte starea cea abnormă a bisericii noastre cu privire la creştinii români. Pentru aceea şi hierarchii sêrbeşti nu se pot privì după dreptul canonic de capi bisericeşti ai preoţimii şi creştinilor români, ci numai de archipăstori provisorii ai acelora, în conformitate cu sus amintitele canoane, ne mai luând în socotinţă şi fapta constatată, că metropolia carloveţiană nu se înfiinţà în urma orênduelilor generale bisericeşti, ci pe temeiul mĕsurilor politice, după-ce a urmat emigrarea unei părţi a naţiunei sêrbeşti din Turcia, pe când metropolia română cea împedecată din Austria e o plăsmuire a legislaţiunei bisericeşti ecumenice, şi de aceea patriarchul constantinopolitan, *Antoniu,* în 13 August 1391 subordonà episcopului ardelean pe episcopul Muncaciului, şi apoi cei doi metropoliţi ai nostri, *Teofil* la an. 1693 şi *Atanasiu* la 1698, aşadar' într'un timp, când Ardealul se ţinea de coroana Austriei, nu se chirotoniră prin metropolitul Carloveţului, care metropolie se înfiinţà de nou la an. 1690, ci prin esarcul patriarchesc din Bucureşti, în conformitate cu obiceiurile cele vechi, introduse în biserica noastră.

Metropolia noastră se bucura şi de posiţiunea sa legală în stat, ce se vede din diplomele regilor *Vladislav* din an. 1491 şi *Mathia* din an. 1479.

Nu mai puţin se află şi episcopia Bucovinei în stare abnormă, pentru-că la încorporarea Bucovinei la Austria se rupse dela al ei scaun metropolitan vechiu şi legiuit din *Iaşi.*

Pe temeiul adevĕrurilor înşirate ne luăm cutezare a te ruga pe Maiestatea Ta, cu cea mai adânca supunere:

I. Sĕ te înduri prea graţios a concede restaurarea metropoliei pentru Românii bisericei orientale ai diecesei Ardealului, Timişoarei, Vêrşeţului şi ai Aradulni, cu eschiderea părţii sêrbeşti, şi spre realisarea aceleia sĕ te înduri a concede *ţinerea unei adunări a episcopilor şi barbaţilor de încredere* din memoratele episcopii, sub presidenţa celui mai bĕtrân episcop.

II. Sĕ te înduri preagraţios a concede asemenea şi episcopiei bucovinene ţinerea *unei adunări din preoţi şi mireni* cu scop de a regula afacerile bisericeşti ale lor.

Aşternênd Maiestaţii Tale aceasta prea umilită rugăminte, sûntem până la moarte în cea mai adâncă smerenie, etc. Viena, în 21 August 1860. (Urmează subscrierile).“

Resoluţiunea împĕrătească, dată în urma acestei petiţiuni, a fost comunicata episcopului *Şaguna* din partea ministrului de culte *Thun,* cu datul din 30 Septemvrie 1860. şi sună astfel:

— „Nrul 14721/469. M. Sa ces. reg. prin un rescript preaînalt din 27 Septemvrie 1860, adresat patriarchului sêrbesc şi metropolitului din Carloveţ, s'a îndurat preagraţios a încuviinţa, ca sĕ se ţină un sinod de episcopi gr.-neuniţi, care va avè a sĕ consulta asupra afacerilor comune ale bisericei sale din Austria, şi apoi a aşterne M. Sale dorinţele şi propunerile sale bine documentate prin canoane. Cu deosebire este voinţa preaînaltă, ca sinodul acesta, la care au a lua parte şi episcopii gr.-neuniţi din Ardeal, Bucovina şi Dalmaţia, sĕ se consulte şi sĕ facă propuneri fundate M. Sale, cu privire la prescrierile canonice, despre aceea. că cum ar fi a sĕ regula referinţele hierarchice, pentru ca şi *recerinţele şi interesele bisericeşti ale Românilor gr.-neuniţi se fie respectate,* după cuviinţă?

Cu privire la suplica maiestatică ce Esc. Ta, cu senatorii imperiali estraordinari, *Andreiu Mocsonyi de Foen* şi *Nicolau A. baron de Petrino* o aţi înaintat în 21 August a. c. sûnt îndrumat prin decisiune preaînalta, datată din 27 Septemvrie 1860, a descoperì Escel. Tale, că M. Sa *nu este neaplicat înfiinţării unei metropolii române gr.-neunite,* însĕ crede că deslegarea legămêntului hierarchic de până acum, enunciat prin decisiunile preaînalte din 30 Sept. şi 9 Oct. 1783,

s'ar putè realisa numai pe basa opiniunii *unui sinod* regular. Pentru aceea, M. Sa aşteaptă dela sentimentul probat al Escel. Tale, că vei fi gata a lua acea parte la numitul sinod, pe care vi-o atribue legislaţiunea de până acum, de oare-ce numai aşa poate prospera realisarea dorinţei naţiunii gr.-neunite a Escel. Voastre.

Pe când eu prin aceasta împlinesc deci mandatul preaînalt, mai am a adaoge numai atât, că ar fi de dorit, ca Escel. Ta sě te aflì îndemnat a te pune mai nainte în înţelegere cu dl episcop al Bucovinei, cătră care încă s'a făcut o asemenea împărtăşire, cu privire la propunerile cari ar fi sě se facă pe calea sinodului în privinţa regulării referinţelor hierarchice ale coreligionarilor gr.-neuniţi din Ardeal şi din Bucovina, şi că stă în voinţa Escel. Tale *de a asculta mai ântâiu în privinţa aceasta parerea şi dorinţele diecesei Escel. Tale.* Viena, în 30 Septemvrie 1860. *Thun* m. p."

Autograful preaînalt, adresat patriarchului sêrbesc *Raiecici*, tot în chestia din întrebare, e datat, cum s'a spus mai sus, din 27 Sept., e subscris din partea monarchului, şi e de cuprinsul următor:

„Iubite Patriarch Raiecici!

În resolvarea petiţiunilor ce 'mi-le-aţi adresat, d-ta cu episcopul din Timişoara, aplacidez ţinerea unui sinod episcopesc gr.-neunit, care va avea a se consulta asupra chestiilor generale ale bisericei gr.-neunite din Austria, şi a-'mi presenta mie în privinţa aceasta dorinţele bine întemeiate pe canoane şi propunerile sale.

Voea mea deosebită este, ca acest sinod, la care *au sě fie învitaţi şi episcopii gr.-neuniţi din Ardeal, Bucovina şi Dalmaţia,* sě iee în desbatere: cum ar fi sě se reguleze raporturile hierarchice, pentru-ca într'un mod cuviincios *sě se respecteze şi interesele bisericeşti ale Românilor gr.-neuniţi,* şi cu respectarea prescrierilor canonice sě-'mi facă mie raport despre aceasta.

Aştept, că sub decurs, sau după sinod, conform usului, te vei aduna cu episcopii din Arad, Bacica, Carlstadt, Buda, Pacraţ, Timişoara şi Vêrşeţ şi vě veţi consulta laolalta, că ce obiecte vor fi a sě pertracta *în congresul ilirico-naţional* ce sě va convoca peste puţin, după-ce mi-se vor da mie potrivite propuneri.

Îmi reserv dreptul de a trimite pe banul meu din Croaţia şi Slavonia, Loc. Mar. Camp. *de Šokcievici* ca comisar la sinod, şi-'l voiu însărcina, ca despre compunerea congresului naţional pomenit, *unde trebue sě se asigure o representare echitabilă şi Românilor gr.-neuniţi din diecesele Arad, Timişoara şi Vêrşeţ,* după-ce sě

va consulta cu d-ta și cu episcopii dieceselor acelora, precum *și cu unii bărbați eruditi din rassa română,* sě-'mi facă o propunere bine cumpěnită. În tot casul, îmbunătățirea stărei preoțimei și regularea parochiilor în diecesele pentru cari rescriptul esplicator din 16 Iulie 1779 are valoare legală, va forma un obiect de consultare pe seama congresului național.

Tocmai pentru aceasta, eruările necesare, pentru a căror punere la cale d-ta și episcopii ați fost provocați de cătră ministrul meu de culte și instrucțiune, vor fi a sě înteți, fiindcă convocarea congresului va fi în parte condiționată de faptul. ca resultatele eruărilor acestora sě fie cunoscute.

Nu împedecă nimic întrunirea anuală a sinoadelor. După-ce însě din referatul ce mi-s'a făcut asupra petițiunii d-tale am vězut, că dorințele și cererile credincioșilor mei supuși Sêrbi, încă în congresul național-iliric, ținut la 1790 în Timișoara, în privința privilegiilor date națiunii sêrbești dela antecesorii mei, s'au pertractat pe larg, și s'au așternut fericitului împěrat Leopold II., resoluțiune definitivă însě nu s'a publicat în chestia aceasta, — am pus la cale ca sě se întreprindă fără amênare lucrările pregătitoare pentru a sě lămurì cu temeiu privilegiile acestea, și că la aceasta sě se cheme și un bărbat versat în chestia aceasta, din sînul Sêrbilor gr.-neuniți.

Ce privește petiția d-tale, sě se oprească. ca credincioșii bisericei d-tale sě fie amăgiți prin mijloace neiertate pentru a-'și schimba credința, — episcopii gr.-neuniți, când vor eșì la lumină asemenea casuri, au sě se adreseze pentru scut diregětoriilor mele.

Am dispus sě se comunice Sêrbilor gr.-neuniți locuitori în capitala și reședința mea Viena, că le este permis a se constituì în comună bisericească.

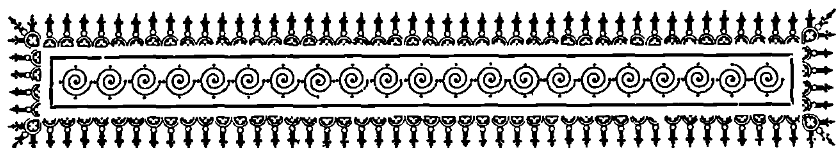
Imediat după-ce se va fi format un comitet al acestei comune, sě 'i-se dee dreptul a începe o colectare de contribuiri benevole pentru ridicarea unei biserici precum și a unei case parochiale și școlare, și anume peste tot teritorul imperiului, și voi fi aplecat și eu a face sě li-se dee un loc pentru ridicarea edificielor proiectate.

În urmă, voi purta de grije, ca în dicasteriul meu de supremă instanță. însărcinat cu conducerea afacerilor bisericei greco-neunite, *sě se aplice și un funcționar aparținětor acestei biserici.*

La celelalte cereri, propuse mie, va urma resoluțiunea mea, îndată ce se vor finì pertractările începute asupra lor. *Francisc Iosif* m. p."



http://statuldacia.info



Şaguna acasă.

Episcopul *Andreiu Baron de Şaguna*, sosind acasă dela Viena, unde a luat parte activă la şedinţele senatului imperial înmulţit, a fost primit cu pompă mare.

Încă dimineaţa, în ziua sosirei (4 Octomvrie 1860), Sibiiul era plin de oameni dela ţeară. Întregul jur venise sĕ întimpine pe cel-ce cu vrednicie a representat interesele Românilor în senatul imperial.

Seara, tinerimea româna din Sibiiu, împreună cu ţĕrănimea, a dat o serenadă stralucită episcopului. Un conduct imposant de torţe s'a pus în mişcare pe stradele Sibiiului, la orele 8 seara, făcênd front în strada Măcelarilor, în faţa reşedinţei episcopeşti. În frunte erau purtate douĕ flamure mari, una împerătească, alta naţionala. La reşedinţa episcopeasca s'a cântat imnul, ear' în urmă juristul *Ioan Horváth* a rostit urmatorul cuvênt de binevenire:

„Escelenţa!

Nu acesta e momentul cel dintâiu, că cu nerabdare am aşteptat sĕ soseşti în mijlocul nostru.

Nu este ântâia-oară, că dăm solemnitate întimpinarei Escel. Tale.

Nu este ocasiunea prima, în care Românul vine sĕ-'şi verse lacrĕmile pe altarul mulţumirei.

Este însĕ un moment, o ocasiune şi o împrejurare, care covêrşeşte toată intensiunea trecutului, este o scena, care cuprinde un tablou de sfântă pietate.

Este un act care arată întregei lumi, că inima Escel. Tale e îmbinata cu a întregei naţiuni, că simţurile tale sînt toate ale noastre, că toţi avem una şi aceeaşi ţintă, *dreptatea.*

Şi acest scop trebue sĕ-'l ajungem, pentru-că e adânc înradĕcinat în inima Românului.

Românul, din cercurile cele mai înalte până în cea mai mică colibă, nu doreşte şi nu cere alta decât *dreptate,* şi acesta e sceptrul

cu care guvernează providenţa. Cel-ce neagă aceasta, poartă luptă cu providenţa, şi providenţa e neînvinsă.

Acest adevĕr 'l-ai cunoscut tu, prea sînţite părinte, mai bine ca ori-care, şi fericit e corpul care are un cap atât de sănĕtos, o minte atât de pĕtrunzĕtoare şi o judecata atât de desĕvêrşită cum e a ta.

Cu aceste sentimente, Escelenţă, declarăm, că operile cu cari 'ţi-ai încoronat misiunea *sûnt ale întregei naţiuni,* ear' tu prea luminate domnule, organul ei cel mai credincios ai fost!

Deci, naţiunea îţi repetează mulţumirea cea mai adâncă, se roagă se o aduni în jurul tĕu şi în viitor, între toate împrejurările cari ating esistenţa ei, şi se o conduci la mulţi ani tot cu aşa prudenţă.

După-ce în numele nostru ai depus la picioarele M. Sale ceea-ce simţim şi acum, omagiul nostru de credinţă, primeşte şi tu, Escelenţă, cea mai sinceră urare întreită: Vivat, trăească, vivat!" — —

A rĕspuns episcopul, emoţionat de cuvintele vorbitorului. A spus ca M. Sa s'a îndurat *a garanta de nou egalitatea tuturor popoarelor monarchiei*, că prin urmare şi Românilor li-se vor realisa dorinţele în scurtă vreme. Recomandă frăţie şi bună înţelegere, atât între Români cât şi cu celelalte popoare, şi încheie cu aceea, că fericitorul poporului român este şi va fi pentru totdeauna preaînălţatul împĕrat, pe care Dumnezeu sĕ-'l trăească!

Pe la orele 7, înainte de conduct, episcopul primise un numĕr mare de inteligenţi din Ardeal. cler şi mireni, în numele cărora protopopul Braşovului, *Ioan Popasu,* a felicitat pe episcopul cu urmatoarele cuvinte:

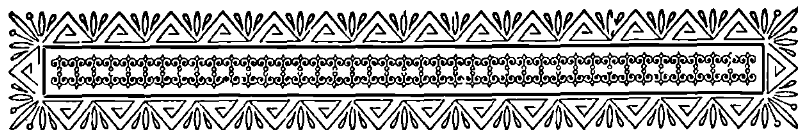
„Când M. Sa împĕratul, în părinteasca sa hotărîre de-a cunoaşte dorinţele popoarelor din marele seu imperiu, s'a îndurat a vĕ alege pe Escelenţa Voastră ca se fiţi tălmaciul adevĕratelor păsuri şi dreptelor dorinţe ale naţiunei noastre române, n'a fost inimă de Român adevĕrat care sĕ nu fi salutat cu entusiasm această alegere.

Venim acum în numele bisericei şi a naţiunei noastre, precum şi în numele nostru, şi vĕ aducem cea mai ferbinte şi sinceră mulţumita pentru ostanelele ce aţi pus spre á apĕra posiţia cuvenită naţiunei noastre. între celelalte naţiuni ale imperiului. Sĕ trăiţi Escelenţă!"

Episcopul mulţumind Românilor pentru călduroasa primire, descoperì, că din tot ce s'a petrecut în sînul senatului imperial,

precum şi din alte împrejurări, se poate conchide, »*că naţiunea română poate sĕ fie sigură, că dreptele ei dorinţe vor fi luate în cea mai deaproape băgare de seamă* . Recomanda Românilor din toată inima mai ales douĕ lucruri: *credinţă tare în promisiunea M. Sale de-a da peste puţină vreme instituţiuni poporale*, cum şi *solidaritate, între toţi fiii naţiunei* , aşa, ca pe viitor nici un Român sĕ nu-'şi vadă naţiunea desbinată în *individualităţi,* fie ele de ori-ce natură. *Nu este acuma timpul de-a se despărţì fiii naţiunei române în individualităţi* , a încheiat *Şaguna.*





Noua constituţie octroată.

Roadele desbaterilor decurse în senatul imperial înmulţit s'au arĕtat mai curênd decum sĕ credea.

La 20 Octomvrie 1860 a apărut manifestul împĕrătesc şi memorabila *diplomă*, prin care sĕ dă constituţie ţĕrilor de coroană din imperiul austriac.

Diploma e pusă pe basele cuprinse în propunerea majorităţii comitetului budgetar din senat, votată şi ridicată la valoare de conclus, adecă pe *recunoaştcrea individualităţii istorice-politice* pe seama ţĕrilor din monarchie. Un succes acesta obţinut din partea Maghiarilor, cari au luptat în senat cu o energie nespusă pentru a-'l ajunge.

Cum de a urmat schimbarea în organisarea internă de stat atât de curênd după închiderea sesiunii parlamentare a senatului? Esplicarea o aflăm în împrejurarea, că monarchul avea sĕ plece la un congres de domnitori, proiectat a sĕ ţinè în Varşovia, de unde nu ştia cum sĕ va reîntoarce: cu pacea în buzunar sau cu sabia scoasă, pentru a face nou apel la credincioasele sale popoare. Ţinea deci, sĕ lase acasă popoarele mulţumite, şi sĕ le găsească mulţumite.

Cu toate-că intenţiunile erau din cele mai bune, popoarele monarchiei nu s'au prea însufleţit pentru noua stare de lucruri, creată prin diploma dela 20 Octomvrie, pentru-că sĕ temeau că nu e de lungă durată, şi că nu e decât o nouă încercare. întreprinsă în scopul de a sĕ face noue esperimente politice.

Pe seama Maghiarilor s'a deschis însĕ uşa spre o nouă vieaţă, spre un bun viitor, pentru-că ei au ajuns aproape de tot de restaurarea drepturilor ţĕrii, considerată şi atunci, ca şi astăzi, numai de a — *lor*.

Actele referitoare la întroducerea nouei constituţiuni sînt următoarele:

I. Manifest împĕrătesc.

Catră popoarele mele.

Când am luat locul străbunilor mei, monarchia era dată unor zguduiri cumplite; şi după o luptă foarte dureroasă pentru sentimentele mele de părinte al patriei, a urmat, ca pretutindenea în ţĕrile continentului european, cutreerate prin forţă, nainte de toate necesitatea unei concentrări mai strînse a puterei guvernamentale.

Prosperitatea publică şi siguranţa majorităţei locuitorilor pacînici ai monarchiei cereau aceasta, căci pasiunile învolburate şi suvenirile dureroase ale acelui mai de-aproape trecut făcuseră, ca o mişcare liberă a elementelor, cari cu puţin înainte se luptasera duşmaneşte, sĕ nu fie posibilă.

Am voit sĕ iau informaţie despre dorinţele şi trebuinţele diferitelor ţĕri ale monarchiei, şi spre acest scop, prin patenta mea din 5 Martie curgĕtor am compus şi convocat senatul meu imperial, amplificat.

Luând în considerare propunerile făcute mie de catră acelaşi, m'am simţit îndemnat, ca cu privire la organisaţia monarchiei, după dreptul de stat, cu privire la dreptul şi posiţia singuraticelor regate şi ţĕri şi la înoita asigurare, defigere şi representare a legalitaţii juridice de stat a întregei monarchii, — în ziua de astăzi sĕ dau şi sĕ public o *diplomă.*

Îmi implinesc datorinţa mea de regent, când împăcând în acest mod suvenirile, opiniile şi pretensiunile de drepturi ale ţĕrilor şi popoarelor mele, le unesc cu trebuinţele practice ale monarchiei mele, şi desvoltarea prosperă şi consolidarea instituţiunilor date sau restaurate de mine le concred cu deplină linişte inteligenţei mature şi zelului patriotic *al popoarelor mele.*

Sper înflorirea priincioasă a aceloraşi dela protecţia şi graţia acelui Atotputernic, în mânile căruia stă soartea domnitorilor şi a popoarelor, şi care nu va denega binecuvêntarea sa dela îngrijirea mea de părinte al patriei, îngrijire profundă, conştiincioasă şi serioasa.

Viena, în 20 Octomvrie 1860. *Francisc Iosif* m. p.

II. Diplomă împĕrătească

pentru regularea raporturilor interne de drept public în monarchie.

Noi, Francisc Iosif I., din graţia lui Dumnezeu împĕrat al Austriei, rege al Ungariei şi al Boemiei, al Lodomeriei, Veneţiei, Galiţiei, Iliriei, etc. etc., facem prin aceasta cunoscut tuturor:

După-ce străbunii nostri de glorioasă memorie s'au nevoit prin o înţeleaptă grija a întocmì în augusta noastră casă o formă determinată de clironomie. ordinea de succesiune, precisată odinicară de catră M. Sa ces. reg. apost. împĕratul Carol VI, în 19 Aprilie 1713, în mod definitiv, 'şi-a aflat încheerea în legile fundamentale, aflătoare în vigoare, ale statului şi ale casei, cunoscute sub nume de *sancţiune pragmatica,* acceptată din partea staturilor legale ale diferitelor mele regate şi ţĕri.

Pe temeiul neclătit al unei ordine anumite de succesiune şi al neîmpărţirei şi nedespărţirei diferitelor părţi constitutive. adusă în consonanţă cu drepturile şi libertăţile susnumitelor regate şi ţĕri, monarchia austriaca, de atunci încoaci mai estinsă şi întărită în urma tratatelor de stat şi cu popoare din afară, sprijinită şi purtată de credinţa, loialitatea şi bravura popoarelor sale, a învins în mod victorios pericolele şi ameninţările din afară.

În interesul casei noastre şi în interesul supuşilor nostri este datorinţa noastră de regent a conserva posiţia de putere a monarchiei austriace, şi a da succesiunei aceleia garanţiile unor drepturi precise şi bine întemeiate, şi ale unei cooperări armonice. Numai instituţiunile şi drepturile cari corespund întocmai conştienţei de drept, diversităţii faptice a regatelor şi ţĕrilor noastre, cum şi cerinţelor legalităţilor nedespartite şi puternice, pot sĕ dee aceste garanţii în mĕsură deplină.

Avênd în vedere, că elementele instituţiunilor comune organice şi ale cooperărei organice s'au înmulţit şi întărit prin egalitatea tuturor supuşilor nostri în faţa legei, prin liberul eserciţiu al religiei, garantat pentru toţi, prin capacitatea de a purta oficii publice, independent de stare şi naştere, prin datorinţa comună şi egală de înrolare în armată şi de contribuţie, ce cade asupra tuturor, prin desfiinţarea jobăgiei şi delăturarea liniei de vamă în monarchia noastră;

Avênd mai departe în vedere, că la concentrarea puterii de stat, în toate ţĕrile continentului european, deliberarea comună asupra celor mai înalte probleme de stat pentru siguranţa monarchiei noastre şi prosperitatea singuraticelor regate şi ţĕri, a ajuns a fi o trebuinţă imperativă: noi, pentru a aplana diferinţele ce esistaseră mai nainte între regatele şi ţĕrile noastre şi în scopul, ca supuşii nostri sĕ iee parte amĕsurată la legislaţiune şi administraţiune, pe temeiul sancţiunei pragmatice şi în vigoarea deplinei noastre potestăţi, am aflat cu cale a hotarî şi a ordona, spre îndreptar nouă şi clironomilor

nostri legali în domnie, ca *lege fundamentală,* stabilă şi *irevocabilă* de stat, următoarele:

1. Dreptul de a da legi, de a le schimba şi şterge, sĕ va esercia de către noi şi urmaşii nostri *numai cu conlucrarea dietelor,* adunate în mod legal, respective cu a *senatului imperial,* la care dietele vor trimite numĕrul membrilor stabilit de noi.

2. Toate agendele legislaţiunei, cari sĕ reduc la drepturi, datorinţe şi interese comune tuturor regatelor şi ţĕrilor noastre, anume: legislaţiunea despre monetărie, bani şi credit, despre vămi şi afaceri comerciale, despre basele fundamentale ale unei bănci de note de stat, legislaţiunea referitoare la principiile regulărei postelor. telegrafelor şi ale drumurilor de fer, despre modul, modalitatea şi ordinea datorinţelor militare. în viitor au sĕ fie pertractate şi decise în înţeles *constituţional* şi cu senatul imperial, asemenea şi repartarea de contribuţiuni nouĕ şi de imposite, apoi urcarea contribuţiunilor şi a taxelor ce sĕ află în fiinţă. mai vêrtos urcarea preţului sarei şi luarea de împrumuturi nouĕ, în conformitate cu decretul nostru din 17 Iulie 1860. Tot aşa şi conversiunea datoriilor de stat esistente şi vinderea, schimbarea sau îndatorirea proprietăţii nemişcatoare de stat, numai cu învoirea senatului are sĕ se dispună. În fine esaminarea şi votarea budgetului de spese de stat pentru anul viitor. cum şi censurarea bilanţurilor socotelilor de stat şi a resultatelor administraţiunei anuale a finanţelor, are sĕ se facă cu conlucrarea senatului imperial.

3. Toate celelalte obiecte de legislaţiune, necuprinse în punctele precedente, se vor resolva în mod constituţional *în* şi *cu* respectivele *diete,* anume: în regatele şi ţĕrile aparţinĕtoare la coroana ungurească în înţelesul constituţiunilor lor de mai nainte, ear' în celelalte regate şi ţĕri ale noastre, în înţelesul şi în conformitate cu statutele provinciale.

După-ce totuşi, afară de ţĕrile coroanei ungureşti, în privinţa celoralalte obiecte de legislaţiune, cari nu cad în esclusiva competenţă a senatului imperial, pentru celelalte ţĕri ale noastre s'a susţinut de un lung şir de ani o pertractare şi resolvare comună, ne reservăm dreptul de a face, ca şi asemenea obiecte se fie pertractate cu cooperarea constituţională a senatului imperial, pe lângă consultarea senatorilor imperiali din aceste ţĕri. Desbaterea comună se poate întêmpla şi atunci, când unele obiecte nu cad în competenţa senatului imperial, dar' camerile respective cer şi propun sĕ se pertracteze acolo.

4. Această diploma împerătească sě se iee numai decât în pastrare în archivele provinciale din regatele şi ţěrile noastre. sě se înarticuleze la timpul seu în legile ţěrei în textul autentic şi în limbele patriei. Urmaşii nostri vor avea întru asemenea sě confirme cu împěrăteasca lor subscriere această diplomă, îndată la suirea lor pe tron, şi se o trimită la fiecare regat şi ţeară unde va fi trecuta în legile ţěrii.

Eara spre credinţa noastra am pus a noastra subscriere, am ordonat apěsarea sigilului nostru împěratésc şi am demandat păstrarea acestei diplome în archivul nostru de casa. de curte şi de stat.

Dat în capitala şi reşedinţa noastră Viena, în 20 Octomvrie, anul unamieoptsuteşasezeci, al împěraţiei noastre al doisprězecelea. *Francisc Iosif* m. p. *Conte Rechberg* m, p. La mandat preaînalt: *Baronul de Rausonnet* m. p.

M. Sa a mai edat, tot în ziua de 20 Octomvrie 1860, mai multe autografe, adresate:

a) contelui *Rechberg,* ministru-president, prin care numěrul membrilor din senatul imperial se urcă la *o suta,* astfel, ca toate ţěrile se fie representate în senat conform mărimei teritoriale şi a poporaţiunei lor, şi prin care se dispune compunerea unui *statut organic* pe seama senatului imperial;

b) archiducelui *Wilhelm,* care e numit director al artileriei de câmp în armata din Lombardo-Veneţia, ear' comanda supremă a armatei trece la ministerul de rěsboiu, cu a cărui conducere interimala sě însărcinează contele *Degenfeld Şomburg;*

c) archiducelui *Albrecht,* numit comandant al corpului opt de armata;

d) generalului de artilerie, cavaler de *Benedek,* încredinţat cu comanda generala asupra armatei şi a ţěrei în Lombardo-Veneţia, Tirol, Litoral, Carintia şi Carniolia;

e) contelui *Thun,* chemat în senatul imperial, pe lângă acordarea marei cruci a ordinului leopoldin;

f) contelui *Nádasdy,* numit vicepreşedinte al senatului şi decorat cu crucea ordinului leopoldin, pentru eminentele servicii prestate;

g) baronului de *Thiery,* dispensat de oficiul avut ca ministru poliţial, primit în senatul imperial şi decorat cu ord. coroana de fer cl. I.;

h) contelui *Goluchowski,* numit ministru de stat (corespunde actualului minister de esterne;

i) baronului *Mecseri,* numit ministru al poliţiei;
k) contelui *Degenfeld,* numit ministru de rĕsboiu;
l) baronului de *Vay,* numit cancelar aulic de curte *unguresc;*
m) cavalerului de *Lasser,* însarcinat cu conducerea ministerului de justiţie până la terminarea reformelor proiectate pe acest teren;
n) contelui *Szécsen,* numit ministru şi consilier intim.

Au mai fost numiţi: vice-preşedintele senatului imperial *Ladislau Szögyény Marich,* în calitate de al doilea cancelar de curte.

Generalul de cavalerie, prinţul *Lichtenstein,* comandant al ţĕrii în Ungaria, totodată inspector general de cavalerie.

În fine, generalul de divisie F. M. L. conte *Mensdorff-Pouilly,* comandant general în *Banat şi Voevodina sîrbeasca.*

Eată autografele de interes politic:

1. Iubite conte *Rechberg!* În legătura cu resoluţiile mele esmise astazi despre definitiva formare pe base de drept de stat a monarchiei, mĕ aflu îndemnat a desfiinţa ministerul de interne, de justiţie şi de cult, ca oficii centrale generale, fiindcă totodată *îmi restaurez de nou regeasca mea cancelarie aulică ungureasca şi cancelaria mea aulica transilvana,* ear' suprema conducere a trebilor administrative politice din celelalte provincii ale monarchiei le încredinţez unui minister care are sĕ poarte titlul *ministerul de stat,* ear' titularul seu *ministru de stat.*

Cancelarul meu unguresc e membru al consiliului ministerial.

Agendele administrative ale ministerului de culte şi instrucţiune sĕ vor preda ministerului de stat şi respectivelor cancelarii. Totuşi deocamdată sĕ se formeze un consiliu al învĕţământului public. care va avea sĕ iee în desbatere şi sĕ represinte problemele ştientifice şi didactice şi sĕ servească consiliului meu ministerial, tot aşa şi dicasteriilor administrative, cu sfatul seu informativ, în direcţia aceasta.

Cu privire la chestiile de justiţie şi jurisdicţiune în regatul meu Ungaria, m'am decis *a reactiva curia regească sub presidenţia judelui de curie* (Iudex Curiae) *în Pesta,* ear' pentru celelalte ţĕri ale mele, pe lângă posibila restrângere a apelaţiunei la *doua* foruri, a aşeza o curte de casaţie în *Viena,* al cărei preşedinte va avea sĕ represinte în consiliul ministerial interesele justiţiei. Representarea afacerilor ungureşti de justiţie sĕ face în consiliul ministerial, pe basa propunerei judelui de curie, prin cancelarul meu de curte.

Representarea chestiilor economice ale popoarelor şi a comerciului monarchiei sĕ face în consiliul meu de ministri prin *ministrul de*

comerciu. Asupra cercului de activitate a acestui din urmă, care nu are sĕ fie propric administrativă. îmi reserv mie hotarîrea.

Până la definitiva esecutare a acestei organisaţiuni, afacerile sînt a sĕ continua în modul obicinuit. *Viena,* 20 Octomvrie 1860.

Francisc Iosif m. p.

Referitor la parţile ardelene ale monarchiei, monarchul a adresat contelui *Rechberg,* ministru-president, următorul autograf:

2. Iubite conte *Rechberg!* Fiindcă marele principat al meu Transilvania, *pe temeiul unei competenţe analoge cu dreptul de stat al Ungariei,* ***totdeauna s'a bucurat de o dictă,*** şi fiindcă ştergerea privilegiilor nobilimei, ştergerea iobăgiei şi a dăjdiilor ţĕrăneşti şi precisarea datorinţelor şi drepturilor cetăţeneşti, egale pentru toate clasele locuitorilor ţĕrii, *pe lângă caracterul singular al constituţiei transilvane de mai nainte, cer neaperat unele schimbari afund taietoare:*

Cancelarul meu din Transilvania are sĕ deschidă o *conferenţa cu barbaţi de diferite naţionalitaţi, confesiuni şi clase,* cari se disting prin poziţiunea lor oficială sau civilă, prin talente, prin servicii făcute publicului şi prin o încredere publică. În acest consiliu sînt a sĕ lua în consideraţie chestiunile cari privesc fixarea şi organisarea *unei diete corespunzĕtoare, atât pretensiunilor confesiunilor, naţiunilor şi claselor privilegiate de mai nainte,* cât şi pretensiunilor *naţionalitaţilor, confesiunilor* şi *claselor cari mai nainte nu luau parte la drepturile publice,* ear' respectivele proiecte sĕ 'mi-se subştearnă mie cu posibilă iuţeală. *Viena,* la 20 Octomvrie 1860.

Francisc Iosif m. p.

Cu privire la *Banatul* timişan şi Voevodina sêrbească, M. Sa a dispus următoarele:

3. Iubite conte *Rechberg!* Fiindcă dorinţele şi pretensiunile de drept de stat ale regatului meu Ungaria, în privinţa poporaţiunii Voevodinei sêrbeşti şi a Banatului timişan, întocmai ca şi dorinţele şi pretensiunile supuşilor mei Sêrbi, cari sînt provĕzuţi din vechime cu privilegii şi escepţiuni legale, pretind o serioasă respectare; în fine, fiindcă mult deosebitele pareri ale celoralalţi locuitori ai Voevodinei sêrbeşti şi ai Banatului timişan pretind asemenea o pĕtrunzĕtoare esaminare şi cumpĕnire: am decretat a trimite un comisar în persoana locot.-mareşalului campestru, conte Alexandru *Mensdorff-Pouilly,* care, după-ce va asculta personalităţi eminente *din toate naţionalitaţile şi confesiunile,* va avea sĕ-'mi facă raport cât mai curênd şi

sĕ-'mi presente proiectul seu pentru o regulare mulţumitoare în toate direcţiile. *Viena,* 20 Octomvrie 1860. *Francisc Iosif* m. p.

4. Iubite conte *Goluchowski!* După-ce prin resoluţiile mele din ziua de astăzi am decretat principiile după cari de acì încolo toate ţĕrile monarchiei mele au a conlucra la trebile legislaţiunei prin diete şi prin senatul imperial, te însarcinez, ca fără amênare sĕ-'mi subşterni proiectele, ordinaţiunile şi statutele ce trebuesc edate pe basa aceasta.

D-ta ai sĕ iai aici de îndreptar neînlăturabil, ca în diete sĕ fie representate *toate staturile* (păturile) şi interesele fiecărei ţĕri în proporţie amĕsurată, pentru-ca în modul acesta drepturile şi libertăţile tuturor staturilor ţĕrilor mele, după raporturile şi indigenţele timpului de faţă, sĕ se desvoalte, lăţească şi sĕ se aducă în consonanţă cu interesele întregei monarchii. Deosebi ordinaţiunile şi statutele ţĕrii au sĕ asecureze respectivelor ţĕri dreptul de a conlucra la eserciarea puterii legislative în privinţa obiectelor ce sĕ ţin de competenţa dietelor, mai departe dreptul de a sĕ adresa mie în toate chestiile ce sĕ ţin de lipsurile şi prosperitatea ţĕrii, a-'şi aşterne dorinţe şi propuneri nemijlocit ori mijlocit asupra ordinaţiunilor legale publicate şi a întocmirilor în privinţa deosebitei influinţări asupra respectivei ţĕri, a face propuneri, a sĕ consulta asupra trebuinţelor speciale ale ţerii şi a hotărî, a decreta despre adunarea mijloacelor necesare pentru indigenţele interioare ale ţĕrii, a controla întrebuinţarea lor şi a administra averea ţĕrii. După emiterea şi promulgarea ordinaţiunilor şi a statutelor, ai sĕ-'mi faci neamênat propunere în privinţa terminului pentru *conchemarea dietelor.*

Te însărcinez mai departe, sĕ îngrijeşti ca sĕ se prelucre în cel mai scurt timp propunerile pentru esecutarea principiului *despartirei justiţiei de catră administraţie,* proiectele asupra ordinelor comunale şi a teritoarelor domeniale şi întocmirile de administraţie autonomă în districte, spre a le supune aprobărei mele. Ai sĕ dispuni publicarea şi aducerea la cunoştinţă a regulamentelor ţĕrii şi a statutelor aprobate de mine, în consonanţa cu principiile de sus, pentru ducatele mele Stiria, Carintia, Salzburg şi a marelui meu principat Tirol. *Viena,* 20 Octomvrie 1860. *Francisc Iosif* m. p.

5. Iubite baron *Sokcievici!* Prin diploma mea edată astazi pentru regularea raporturilor interne de drept public ale monarchiei am stabilit principiile fundamentale, după cari, de acum înainte, toate

8*

ţĕrile monarchiei vor avea a conlucra la afacerile legislaţiunei, prin diete şi prin senatul imperial.

Fiindcă în urmarea acestora are sĕ urmeze o representare a regatelor mele Croaţia şi Slavonia, d-ta, avênd în vedere disposiţiile constituţiei şi straturile sociale ale supuşilor mei croato-slavoni, cari în vremile de mai nainte nu erau politiceşte îndreptaţite, ai sĕ-'mi presenţi proiectul formarei representanţei croato-slavone, care va avea a sĕ întruni cu cea mai posibila urgenţă, pe temeiul determinărilor ce sĕ vor da de mine, şi anume: va avea sĕ preciseze dorinţele şi parerile acestor regate asupra chestiei raportului acestor ţĕri faţă de regatul Ungaria, pe care eu îl îndrum la consultarea şi conţelegerea cu representanţa croato-slavonă şi a dietei ungureşti, pe lângă reservarea hotărîrei şi a sancţiunei mele.

În ce priveşte forma şi compunerea acestei representanţe, trebue sĕ-'i premeargă o consfătuire cu bărbaţi distinşi prin posiţie oficială ori cetaţenească, prin talent, serviţii publice dovedite sau prin încrederea publicului.

Pentru acum am ordonat totodată, ca în departamentul croato-slavon din ministerul meu de stat sĕ se aplice patrioţi din ţĕrile acestea. *Viena*, 20 Octomvrie 1860. *Francisc Iosif* m. p.

6. Iubite baron *de Vay!* După-ce eu, în înţelesul diplomei mele esmise astazi pentru regularea referinţelor dreptului public al monarchiei, am restaurat instituţiunile constituţionale din regatul meu Ungaria, dumniata ai sĕ-'mi aşterni poveţele domniei tale privitoare la terminul de conchemare a dietei, care vreau sĕ se întêmple cât se poate mai curênd, din causa, că scopul meu este, ca regularea definitivă a referinţelor dreptului public al regatului meu Ungaria sĕ o sigilez cât mai iute întru înţelesul legilor, prin esmiterea unei diplome şi prin încoronarea mea.

Pentru viitor, acel principiu vechiu al dreptului public unguresc, ca potestatea legislativa, adecă dreptul de a da, schimba, esplica sau desfiinţa legi, sĕ-'l aibă numai legiuitul rege în comuniune cu dieta, ear' ce nu se face aşa sĕ nu aibă valoare, trebue sĕ reîntre în regatul meu Ungaria cu privinţa la competenţa dietei ungureşti earăşi în activitate, cu singura escepţiune a acelor obiecte, pentru a caror pertractare prin senatul imperial diploma mea publicată astazi cuprinde respectivele decisiuni.

Voind ca pentru conchemarea celei mai de-aproape diete ungureşti sĕ se iee de basă legiuirile întocmite prin al treilea articol de

http://statuldacia.info

lege din an. 1608, referitor la forma şi modul compunerei aceluiaşi, cu respectarea drepturilor de representaţiune dat de atunci şi altor corporaţiuni prin legi mai târzie speciale, şi în privinţa organisaţiunii definitive a dietei neapĕrat trebuincioase şi prevĕzute în mai multe concluse dietale şi legi, totuşi neclătita mea voinţă este, că după desfiinţarea posiţiunei privilegiate a nobilimei, după recunoaşterea capacităţii de-a întra în posturi şi a-'şi câştiga proprietate *toate clasele, făra diferinţă de naştere,* după delăturarea iobăgiei şi a dărilor ţĕrăneşti, precum şi în înţelesul întroducerei datorinţei generale de înrolare şi contribuţiune, pe lânga instrucţiuni pe cari le vei întocmì ca provisorii până la viitoarea dieta. clasele supuşilor mei, cari mai nainte nu avuseră dreptul de alegere, *se fie lasate a lua parte la dietă,* recunoscênd şi confirmând eu din nou drepturile date acelor clase prin articolii de lege s. 9, 10 şi 13 ai dietei din 1847/48, ear' în privinţa celoralalte legi aduse în acea dietă, cari stau în contrazicere cu diploma mea şi cu decretele mele astazi emise, îmi păstrez revisiunea şi desfiinţarea lor dietală.

Pentru-ca decisiunile mele în privinţa unei ordine provisorii de alegere sĕ se pregăteasca după cuviinţă, are sĕ se ţina cât mai curênd un consiliu în *Gran* sub presidenţia cardinalului-primate din Ungaria, care sé se compuna din bărbaţi eminenţi prin posiţia lor oficială sau civilă, prin talentele, prin serviciile făcute publicului şi prin încrederea publică, şi în privinţa carora cu respect la numĕrul şi la persoanele membrilor ce sînt a se conchema, te vei înţelege cu primatele şi veţi avea a-'mi subşterne proiectele d-voastre. Aceasta comisiune are sĕ-'mi subştearnă proiectele sale prin cancelaria mea aulică, ear' eu îmi păstrez dreptul de a-'i determina mai de-aproape chestiunile cari sînt a se deslega în privinţa unei legi provisorie pentru cea mai de-aproape dietă. Mai vêrtos cu privire la recunoscuta neajungere a representaţiunii dietale de mai nainte, a liberelor cetăţi regeşti, va avea comisiunea a-'şi pregătì proiectele sale pentru cea mai de-aproape dieta întru înţelesul repeţitelor propuneri regeşti şi al concluselor dietale din 1847/48. *Viena,* 20 Octomvrie 1860. *Francisc Iosif* m. p.

7. Iubite baron de *Vay!*

Dupa-ce eu în înţelesul decretelor mele publicate astăzi restaurez instituţiunile constituţionale din regatul meu Ungaria, precum şi administraţiunea politică şi juridică, cuvenite acestei ţeri din vechime, pe temeiul mai multor legi, diplome şi garanţii, şi totodată, în sensul articolului 11 din anul 1741 îngrijesc şi pentru pertractarea şi repre-

sentarea afacerilor Ungariei prin Unguri în ministerul meu comun, domnia ta ai sĕ-'mi supui îndata proiectul domniei tale privitor la împlinirea posturilor, atât de supremul jude al ţĕrii, cât şi de tavernic.

Pe cât timp nu se denumeşte un locţiitor pentru Ungaria, tavernicul va avea se ţină presidiul guvernului locţiitor şi sĕ primeasca conducerea întregei administraţiuni politice.

Pentru administraţiunea dinlăuntru a ţĕrii sĕ restaurează locotenenţa regească în sensul articolilor 97, 98, 101, 102 din a. 1723, pe lânga observarea capacităţii de oficii, decretată prin articolul 5 din 1843 44 pentru toţi cetaţenii de stat, ear' despre organisaţiunea acesteia, în sensul art. 17 din a. 1790, sĕ mí-se aştearnă mie proiectele cu toată posibila iuţeală. *Viena,* în 20 Octomvrie 1860.

Francisc Iosif m. p.

8. Iubite baron de *Vay!*

Fiindcă scopul meu este sĕ reaşez administraţiunea judecătorească a regatului meu Ungaria earăşi în lăuntrul acestui regat, aşa judele meu al curiei va avea sĕ-'mi propună mai multe persoane capabile sĕ fie membri ai curiei regeşti, cari sub presidenţia sa, şi cu asociarea altor persoane competente mai nainte de toate vor avea sĕ desbata chestiunile organisaţiunei judecătoreşti şi sĕ-'mi supuna proiectele lor în această privinţă fără amênare, pe lângă care sĕ înţelege de sine, ca în interesul siguritaţii de proprietate şi a stabilitaţii referinţelor de drept privat toate legiuirile şi întocmirile dreptului civil şi penal vor remânea în a lor putere, până atunci, până când în acelor privinţă nu sĕ vor face schimbări prin forul legislativ. *Viena,* 20 Octomvrie 1860. *Francisc Iosif* m. p.

9. Iubite baron de *Vay!*

Fiindca restaurarea constituirei comitatelor ungureşti de mai nainte e o consecvenţă necesară a resoluţiunilor mele de azi, date în privinţa revocărei în vieaţa a întocmirilor constituţionale ale regatului Ungaria, şi aceea sĕ puse încă prin scrisoarea mea de mână din 19 Aprilie a. c. în perspectiva, au a reîntra vechile demarcări ale comitatelor earaşi în vieaţă.

D-ta conform cu aceasta ai a-'mi subşterne fără amênare propunerile în privinţa numirei şefilor de comitat, ai comiţilor supremi comitatensi.

Definitiva coordinare şi organisare a comitatelor remâne reservată pertractarei cu dieta cea mai de aproape a Ungariei.

Până atunci şefii de comitat (supremii comiţi) spre pertractarea afacerilor administrative ale comitatului au a forma comitete comitatense dintre apartinenţii comitatului şi a aşeza magistratul comitatens.

Despre modul formărei comitetelor acestora de comitat, precum şi despre numĕrul membrilor lor, unde trebue sĕ se respecteze conform dreptăţii *deosebitele staturi şi elemente ale poporaţiunei*, în fine în privinţa modului pertractărei afacerilor administrative şi a modului aşezărei magistratelor comitatense, cu respectarea deosebitelor împrejurări ale comitatelor, ai fără amênare a-'mi subşterne propuneri pentru o instrucţiune. care va avea a servì de normă a procederei până la alcătuirea unei legi definitive. *Viena*, 20 Octomvrie 1860.

Francisc Iosif m. p.

10. Iubite baron de *Vay!*

Pe când în adaosul la resoluţiunile mele emanate sub datul de astazi restatoresc *limba ungureasca ca limba de afaceri şi oficiala a tuturor diregĕtoriilor politice şi judiciare ale regatului meu Ungaria*, atât în serviciul intern cât şi în raporturile de reciprocitate, ordonez totodată, ca comunelor, atât urbane cât şi rurale, sĕ le stee libera *alegerea limbei* în care sĕ-'şi poarte trebile, limba afacerilor *comunale, bisericeşti şi şcolare*, mai încolo, ca fiecăruia sĕ-'i rĕmână neoprit sau liber dreptul de *a sĕ servì în adunările de comitat, orăşeneşti şi comunale de ori care din limbile îndatinate în ţeară şi în ori-care din aceleaşi se-'şi poată aşterne la diregĕtorii suplicele şi petiţiunile, ale caror resolvare va avea a se face* ***în aceeaşi limbă.*** În fine, că oficialii administraţiunii justiţiale şi politice au a compune ordinaţiunile şi mandatele de ori-ce specie. cari sĕ trimit nemijlocit la comune, *în limba care e limbă de afaceri comunale.*

Ce priveşte limba de învĕţamênt la universitatea din *Pesta*, mĕ aflu îndemnat a enunţa în principiu, că starea posiţiunei lucrului dinainte de a. 1848 are sĕ serveasca de punct de plecare. Fiind însĕ că interesele generale ale învĕţământului mai înalt pretind o esaminare pĕtrunzĕtoare şi o deplină respectare, au a sĕ cere părerile cardinalului primate din Ungaria şi ale corpului profesoral respectiv, şi locotenenţa regească ungară are a-'mi da în privinţa definitivei deslegări a obiectului acestuia o propunere motivată. Până atunci însĕ are a face, ca prelegerile la universitatea pestană cu posibilă aplicare a principiului fixat de mine şi cu toată înteţirea sĕ se deschidă.

În ce priveşte limba învĕţăturei în gimnasii, locotenenţa mea ungurească are a asculta pe respectivii demnitari bisericeşti şi diregĕ-

toriile politice, chiar pe corpurile profesorale ale institutelor acestora de învĕţamênt, asupra chestiunii, dacă, şi cari modificaţiuni în limba de învĕţământ sĕ arată necesarii şi de dorit, şi apoi are fără întârziere a-'mi aşterne propunerile pe calea cancelariei mele aulice ungare.

În fine îmi declar a mea determinare pe terenul acesta, precum pe tot felul altul, unde sĕ întimpină interesele *deosebitelor limbi şi naţionalitaţi,* că vreau prea resolut (auf das entschiedenste) ***a păşì atât în contra ori-cărei forţe, fie ea de ori-ce natură*** (wie immer geartet), *cât şi în contra ori-cărei apĕsări, precum şi provocari neautorisate, ori înpintenari şi înveninări a contrastelor naţionale sau limbistice. Viena,* 20 Octomvrie 1860. *Francisc Iosif* m. p.

11. Iubite baron de *Vay!*

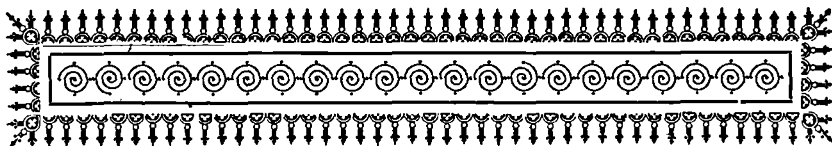
Restaurând eu prin resoluţiunile mele de astăzi instituţiunile constituţionale ale regatului meu Ungaria, planul meu resolut, precum şi obligamintea mea de regent, este, a îngrijì, ca transiţiunea aceasta la o înoită formare administrativă şi legislativă sĕ proceadă fără pedeca şi daună pentrù stabilitatea administraţiunei şi a administrării dreptaţii.

Conform cu aceasta, toate diregĕtoriile esistente, oficiile şi curţile judecatoreşti, au a-'şi continua activitatea lor până nu vor fi înlocuite prin nouĕ organe, şi fiecine are a da ascultare necrefusabila ordonanţelor, mandatelor, îndreptarelor sau sentinţelor judecatoreşti. Tot asemenea toate ordinaţiunile esistente şi anumit toate determinaţiunile juridice civile şi penale şi instituţiunile de ori-ce specie au sĕ sustee în putere deplină, şi au a sĕ manţinè cu deplină tărie, până-ce ordinaţiunile nu vor fi modificate prin ordinele mele, emise de atunci încoace, sau cari se vor emite, ear' determinaţiunile judecătoreşti civile şi criminale şi toate întocmirile nu vor fi schimbate pe calea consultărei dietale şi a învoirei.

Despre aceasta ai a încunoştiinţa toate diregĕtoriile regatului meu Ungaria pe calea locotenenţei mele ungureşti, asupra căreia zace cea mai strictă esecutare a mandatelor mele în privinţa aceasta. *Viena,* 20 Octomvrie 1860. *Francisc Iosif* m. p.

Din cuprinsul acestor numĕroase autografe preaînalte se vede la înţeles pentru cine era favorabilă situaţia şi cui putea se aducă foloase noua stare de lucruri. Maghiarilor. cari cu toate acestea nu erau mulţumiţi. Nu le plăcea, că concesiunile şi favorurile au venit dela Viena!





Petițiunea sinodului din Sibiiu.

În zilele de 24, 25 şi 26 Octomvrie s'a întrunit în *Sibiiu* sinodul diecesan, convocat din partea episcopului Andreiu baron de *Şaguna,* pentru a-'şi spune parerea, ce atitudine este a se lua în congresul bisericesc din *Carloveț,* a cărui convocare era pusa în vedere prin resoluţiunea împĕrătească, dată la petiţiunea patriarchului sêrbesc?

Desbaterile lungi decurse în acest sinod au dat drept resultat o *adresa,* trimisă sinodului metropolitan din *Carloveț,* în care sĕ cerea, ca sinodul sĕ nu facă monarchului alte propuneri cu privire la regularea raporturilor hierarchice între Români şi Sêrbi, decât numai favorabile şi priincioase Românilor, şi o *petițiune,* adresata monarchului, în care, înşirându-se de nou toate motivele şi toate drepturile istorice, sĕ pledează pentru independenţa bisericei române şi pentru îndreptăţirea de a-'şi croì biserica gr.-ort. română singura soartea sa, fară ascultarea parerii sinodului metropolitan din *Carloveț.*

Tot acest sinod a trimis adresă de mulţumire senatorilor imperiali *Andreiu de Mocsonyi* şi baron de *Petrino,* pentru cooperarea lor la înaintarea petiţiunei cunoscute, în chestia despărţirei hierarchice de catră Sêrbi.

Dintre toate aceste acte, de importanţă mai mare este petiţiunea înaintată monarchului. E pusa pe puternice base *istorice* şi *canonice,* şi în traducerea româneasca sună astfel:

„Maiestatea Ta ces. reg. apostolica, prea înalţatul nostru domn şi împĕrat!

Dupa-ce M. Ta te-ai îndurat a declara preagraţios în 27 Sept. a. c. că nu eşti neaplicat înfiinţărei unei metropolii române de religiunea ortodoxa rĕsăriteana, ear' ministerul de culte al M. Tale dete voea preasfinţitului nostru episcop *Andreiu,* ca sĕ poata asculta parerea

şi dorinţele diecesei noastre în privinţa acelor propuneri, cari pe calea sinodului carloveţian au a sĕ aşterne M. Tale, pentru regularea referinţelor hierarchice române şi sêrbe: sinodul acesta s'a adunat în numele sf. Treimi, şi după o serioasă şi matură prejudecare a obiectului metropoliei române, sĕ simte îndatorat a aduce M. Tale omagiul seu din adâncul inimei pentru acea preagraţioasă asigurare, că *M. Ta nu eşti neaplicat înfiinţarei unei metropolii române,* şi totodată a sĕ ruga preaumilit, că M. Ta sĕ te înduri a ne crede preagraţios, că naţiunea română va şti preţuì aceasta graţie împĕrătească, şi va rĕmânea pentru toţi timpii cu acea sinceră şi fiască alipire şi credinţă catra tronul M. Tale, pe care şi până acuma cu mii de fapte a dovedit-o.

Noi mărturisim înaintea lumei întregi creştine, că M. Voastră sûnteţi acel uns al Domnului, care luminat de duchul sfânt şi de dreptatea cerească n'a putut lăsa în obezile timpilor întunecaţi o parte a bisericei lui Christos, care a rupt şi a nimicit obezile sclăviei la care era ea osândită pe nedreptate prin o putere sîlnică. şi care s'a îndurat a declara preagraţios, că nu este neaplicat înfiinţărei hierarchiei acelei mult cercate biserici.

M. Ta! Sinodul acesta şi prin el toţi Românii ortodocşi din monarchie sĕ declara preaumilit înaintea tronului împĕrătesc, că ei nu vreau sĕ întroducă în biserica lor nici o noutate când doresc sĕ 'şi aibă hierarchia lor legală, naţionala bisericească, ci vreau numai sĕ restaureze acea hierarchie sau metropolie a lor, pe care au avut-o pâna la anul 1700. dar' li-s'a oprit în urma sistemei leopoldine şi iosefine, şi s'a subordonat hierarchiei sêrbeşti, prin ordinaţiunile mai înalte din 30 Septemvrie şi 9 Octomvrie 1783, în contra positivelor canoane ale bisericei ortodoxe rĕsăritene. Şi astfel Românii ortodocşi din Austria, prin restaurarea hierarchiei lor vreau sĕ dovedească o ascultare fiiască cătră canoanele şi instituţiunile positive ale religiunei lor, şi vreau sĕ rĕmână credincioşi religiunei străbunilor lor.

Este ştiut îndeobşte, că Românii sûnt ceĭ mai vechi locuitori în acelea părţi ale Austriei unde ei şi astăzi locuesc, şi că celelalte popoare, cu cari trăesc astăzi împreună, *mai târziu* au venit în acelea locuri. Este ştiut îndeobşte şi aceea, că Românii mai nainte de popoarele slavice au primit religiunea lui Christos, prin urmare este afară de toata îndoiala, că ei au avut şi hierarchia lor normală, în înţelesul instituţiunilor bisericei lor.

Şi aşa zice sinodul acest preaumilit subscris, că Românii din Austria vreau numai sĕ-'şi restaureze hierarchia lor cea veche şi

legiuită, şi adecă acea metropolie a lor, dela care principii ardeleni unguri *Bolusudes* şi *Giula,* şi fiica acestuia *Şarolta,* apoi mama sf. Stefan, a I-lui rege al Ungariei, au învěţaţ a cunoaşte şi a îmbraţoşa biserica creştină a lui Christos în veacul al X-lea. Care a avut episcopi pentru creştinii români în Cumania, şi pe acesţi episcopi Gregoriu IX., papa dela Roma, 'i-a pârât înaintea lui *Bela* regele Ungariei. Care posede hârtia lui *Antoniu* patriarchul constantinopolitan din 13 August 1391, prin care episcopul Muncaciului sě subordonează archiepiscopului Ardealului. Care a dat lui Mathia, regelui Ungariei, rugare pentru scutirea preoţimei din Maramurěş de zecimă şi de alte dari, precum sě vede din I. art. din anul 1497. Care trimitea la esarchul patriarchal din Bucureşti spre sfinţire pe metropoliţii sei, când acestia sě alegeau dintre ieromonachi. Pe care principii ardeleni unguri începura a o gonì, de aceea legaţii ardeleni din Constantinopol *Ladislau Csácki* şi *Christofor Pasco* scriseră principelui *Constantin Brancoveanu* în 21 August 1681, că religiunea ortodoxă rěsăriteană după obiceiul cel de mai nainte sě aibă *esercitiu liber,* ear' metropolitul *Sava,* care era arestat prin guvernul tiranic al lui *Apafi,* sě se repună în scaunul seu, cu redobândirea onoarei de mai nainte. Care a avut în scaunul de metropolit pe *Varlaam* la anul 1688, când adecă Ardealul devenise sub coroana Austriei, şi după acesta pe *Teofil,* dela anul 1693 1697, şi mai pe urma pe *Atanasiu,* dela anul 1697 până la 1700. Care a avut norocire a capěta în dar dela *Ioan Constantin Basaraba,* principele domnitor al ţerei româneşti, moşia *Marişenilor,* în judeţul Argeşului în România. Care a avut episcopiile dela *Vadu,* pentru Românii din partea nordică a Ardealului, dela *Oradea-mare* pentru cei din Ungaria, şi dela *Silvaşiu* pentru cei din *Haţeg* şi *Banat.* Care a fost motivul adunărei naţiunei române la *Lugoj* în Banat la a. 1848, şi mai pe urmă care a fost substratul petiţiunei sinoadelor eparchiale din *Ardeal* şi *Arad,* la anul 1850.

Acestea sînt unele din datele cele multe, cari arată esistenţa cea mai veche a metropoliei române în statele austriace, pe care Românii de religiunea ortodoxă rěsăriteană vreau sě o restaureze.

Acum ne luăm îndrăsnire preaumilit a aplica la canoanele şi instituţiunile bisericeşti cererea noastră, şi adeca:

a) Canonul 34 apost. rîndueşte, ca episcopii unei naţiuni sě ştie pe mai marele lor;

b) Can. 6 al sinod. ecum. I. legiueşte, ca obiceiurile cele din început şi aşezate de S. S. părinţi sě se ţină;

c) Can. 2 al sinod. ecum. II. prescrie, ca episcopii sĕ nu bântuiască bisericile cele peste hotarele lor;

d) Can. 8 al sinodului ecumenic III. demandă, ca drepturile cele-ce sĕ cuvin episcopilor din vechime, sĕ se pazească nevatĕmate.

Aceste împrejurari canonice, dela strabunii nostri erezite, şi în memorialul aci alaturat din destul lamurite şi pentru noi sfinte, căci numai prin ele ne putem câştiga liniştea şi mântuirea sufletească, din care causă am şi purtat cu rabdare creştinească jugul goanelor de 160 de ani ce veniserĕ asupra-ne, pentru religiunea noastră, sûnt acele motive mari, cari ne făcurĕ îndrasneţi a ne ruga de doisprezece ani, ca M. Voastră se vĕ înduraţi preagraţios a ne concede, sĕ ne constituim bisericeşte în modul cel vechiu ce 'l-a avut naţiunea noastră romàna în provinciile austriace.

Soborul acesta este silit a aduce la prea înalta cunoştinţă a Maiestaţii Voastre temerea sa, ca nu cumva hierarchia sêrbească sĕ ne stee în cale şi se nisuească a împedeca ajungerea cererei noastre, cerênd asistenţa stapânirei politice într'un obiect curat bisericesc, şi spre acest sfirşit sĕ-'i servească de basa acel pasagiu din preaînalta resoluţiune din 27 Sept. a. c. unde se zice că „deslegarea legământului hierarchic de până acum, enunţat prin hotărîrile prea înalte din 30 Sept. şi 9 Oct. 1783, s'ar putè realisa numai pe basa opiniunei unui sinod regular". Temerea aceasta cu atât mai puţin o putem trece cu tacerea, cu cât ministrul de culte zice în hârtia sa din 30 Sept. a. c. ca prea sfinţitul nostru episcop sĕ se înţeleagă cu prea sfinţia sa dl episcop al Bucovinei în privinţa propunerilor pe cari sinodul carloveţan are de-ale aşterne Maiestăţii Voastre pentru regularea referinţelor hierarchice. Indigitaţiunea aceasta ministerială nu lasa a ne îndoì, ca acelaşi minister nu ar fi aplecat a lucru într'acolo, ca Românii din Banat şi Ungaria se rĕmână rupţi de catră metropolia romàna. Aceasta ar aduce cu sine, nu numai vatĕmarea canoanelor, ci şi a convingerii religioase a acelor Români, pentru-că naţiunea romàna din Banat încă la adunarea sa din Lugoj, în an. 1848, când naţiunea sêrba 'i-a adresat în 5 Maiu 1848 încredinţarea frăţească, cu subscrierea noului patriarch naţional, ca nu voeşte se aiba nimica, nici cât e un fir de pĕr, mai mult decât naţiunea romàna, ci voeşte, se fie Românii fraţii Sêrbilor, — ear' Ungurenii în soborul lor eparchial din Arad, în an. 1850, sĕrbătoreşte s'au declarat pentru metropolia lor canonică şi naţională.

Noi, pertractând în adunarea noastra şi aceasta împrejurare, am alergat la isvorul instituţiunilor religiunei noastre şi acolo am aflat, că în biserica noastră încă dela început s'a oprit archiereilor a învěţa altmintrelea de cum rînduesc prescrierile sfinţilor părinţi. Aceasta am aflat noi între altele în can. 19 al sinod. ecum. VI. care sună aşa: „Proestosilor bisericilor se cuvine a învěţa pe toţi clericii şi poporul cuvintele bunei cinstiri din dumnezeeasca scriptură, culegênd înţelesurile adevĕrului şi judecaţile. Şi sĕ nu calce hotarele cele acum puse, sau tradiţiunea cea dela purtatorii de Dumnezeu părinţi, ci şi cuvênt în scris de s'ar pornì, nu altfel pe acesta sĕ-'l tălmăcească, decât aşa, precum au aşezat luminătorii bisericei şi învĕţătorii prin cărţile lor. Şi mai mult întru acestea se sporească decât sĕ alcatuiască cuvinte ale lor, ca nu poate cândva, nefiind îndestulaţi la aceasta, se cada din cuviinţă. Căci prin învĕţătura prezişilor pariuţi, popoarele învĕţându-se de celea alese şi bune, şi ferindu-se de cele nefolositoarea şi vrednice de lapĕdat, vieaţa îşi vor îndrepta spre mai bine, şi nu se vor vêna de patima necunoştinţei. ci luând aminte la învĕţătura pe sine se vor ascuţi spre a nu pătimì rĕu şi de frica muncilor celor-ce se gatesc îşi vor lucra mântuirea“.

Soborul preaumilit este silit a declara, că archiereii sêrbi lucrând spre împedecarea hierarchiei române pentru toţi Românii din Austria, vatĕmă mai sus citatele canoane, precum şi acest acum pomenit canon, pentru-că atunci nu ar' tracta ei obiectul legăturei referinţelor hierarchice pentru Români şi Sêrbi după dumnezeeasca scriptură, nici ar culege dintr'însa înţelesurile şi judecăţile, ci ar căuta a susţinè cu asistenţa puterii politice jurisdicţiunea lor bisericească asupra Românilor.

Soborul acesta îşi ia umilita îndrăsnire a descoperì M. Voastre şi a doua temere ce-'i pricinueşte hârtia ministeriala din 30 Sept. a. c. care poartă icoana unei mĕsuri despre biserica lui Christos din partea acelui dicaster din vremile sistemei leopoldine şi iosefine, care a fost asupritoare, nu numai pentru biserica noastră, ci şi pentru toate bisericile creştine de sub împĕrăţia austriacă, pentru-că precum aceasta ne-a lipsit pe noi de hierarchia noastră, aşa hârtia ministeriala suslăudată, dacă bine o am priceput, vrea sĕ recunoască numai unei părţi a naţiunei române metropolia cea legiuită, ear' pe ceealaltă parte a aceleeaşi naţiuni sĕ o rupă dela matca ei, şi sĕ o subordoneze metropoliei sêrbeşti, care nu e numai pentru Românii din Austria şi Bucovina,

ci şi pentru cei din Ungaria şi Banat o jurisdicţiune străină, precum am dovedit-o din destul cu cele mai sus zise. Prin urmare indigitaţiunea emisului acestuia ministerial în privinţa aceasta este anticanonică. şi aşa ne rugam, sĕ nu sĕ iee în nici o consideraţiune.

Soborul acesta nu poate tainuì înaintea M. Voastre nici aceea, că Românii ortodoxi din Ungaria şi Banat, vezêndu-se rupţi dela metropolia lor şi lipsiţi de episcopii lor naţionali, vor putea devenì prea fireşte în acea amarăciune în care au devenit coreligionarii nostri din Herţogovina, Bosnia şi Bulgaria prin aceea, că din Constantinopol li se trimit archierei greci, fiindcă prin astfel de mĕsuri hierarchice sĕ vatĕma aşezĕmintele cardinale bisericeşti, şi ei de nenumĕrate-ori s'au rugat pentru archierei din naţiunea lor, dar' n'au fost mângaiaţi în aşteptarea aceasta. Aşa ei acum sĕ opun, şi nu vreau sĕ recunoască pe episcopii şi metropoliţii greci de ai lor archierei legali, şi opresc preoţii în a pomenì numele archiereilor acelora greci în biserici, cari nu sĕ pot socotì ca nişte archierei legali, ci octroaţi. Despre acest adevĕr este plina jurnalistica europeană.

Deci soborul acesta, cu privire la canoanele citate şi cu privire la dreptăţile cele vechi ale metropoliei noastre române, precum şi cu privire la preaînalta diplomă împĕrătească din 20 Octomvrie 1860, data spre regularea relaţiunilor interne legale ale monarchiei, în care s'a întarit egalitatea supuşilor M. Voastre înaintea legii, şi libera eserciare a religiunei, garantată tuturor sudiţilor împĕrăteşti, depune la tronul M. Voastre dorinţele şi cererea sa preaumilită, în privinţa regularii referinţelor hierarchice române şi sêrbe într'aceea, cà M. Voastră sĕ vĕ înduraţi a concede preagraţios, ca naţiunea româna de legea rĕsăriteană din monarchia austriacă sĕ se poată reorganisa în spiritul aşezĕmintelor religiunei sale, întocmai ca şi naţiunea sêrbă, şi spre acest sfîrşit sĕ poată ţinè adunare bisericească prin representanţi aleşi din Banat, Ardeal şi Ungaria, înţelegêndu-se şi cu eparchia Bucovinei, ca aşa adunaţi sĕ se sfătuiască despre defigerea scaunelor episcopeşti, potrivit împrejurărilor de faţă, ca sĕ-'şi aleaga pe metropolitul şi pe episcopi, şi sĕ le aştearnă M. Voastre, spre întărirea preaînalta, ca aşa apoi acestea douĕ metropolii coordinate, ca nişte surori bune, sĕ funcţioneze spre binele vremelnic şi vecinic al creştinilor lor.

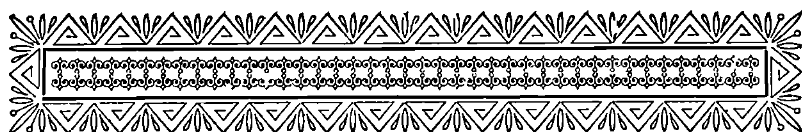
Naţiunea română traeşte astăzi în mângăierea, că 'i-a venit şi ei timpul, ca pentru credinţa sa cea înfocată şi nepătată, ce cu atâtea jertfe, cu tot prilejul, şi cu deosebire în aceşti 12 ani a dovedit, sĕ-'şi

iee partea meritată, şi crede că M. Voastră nu o veţi lăsa nici bisericeşte în starea abnormă şi nĕcăjită, care ar purta icoana goanei şi a despreţuirei, ci prea graţios veţi împlinì cererea aceasta dreaptă a ei, ca aşa sĕ înceteze tânguirile şi plânsorile cele de multe zecimi de ani aşternute tronului împĕrătesc, cari numai în parte s'au încuviinţat prin aceea, că s'a demandat sinodului carloveţian. ca pentru eparchia Aradului numai pe un Român, ear' pentru eparchiile Vêrşeţului şi a Timişoarei astfel de indivizi se aleagă, cari ştiu şi româneşte.

Maiestatea Voastră! Ne rugăm prea umilit, că precum legămêntul hierarchic de până acum ni-'l-a impus nouă Românilor din Ardeal şi Bucovina împĕratul Iosif II., în a. 1783, cu vătĕmarea cea mai mare a aşezĕmintelor bisericeşti, ear' Românii ortodoxi din Banat şi Ungaria nici-când nu s'au subordonat hierarchiei sêrbe prin vre-o ordinaţiune politică, aşa acum Maiestatea Ta sĕ te înduri a nu condiţiona împlinirea cererei noastre celei drepte dela opiniunea unui sinod iregular şi anticanonic faţă cu biserica ortodoxă româna, ci deadreptul cu aceeaşi deplină putere împĕrătească sĕ te înduri a ne elibera de acel legămênt anti-bisericesc şi a reîntoarce în chipul acesta ordinea legala bisericească, pacea şi odichna sufletească a creştinilor români rĕsăriteni din monarchie, cari deapururea au fost şi sûnt credincioşi supuşi ai Măiestăţii Tale, şi cari singuri sûnt chemaţi prin noi, cei-ce sûntem representanţii lor, prin acest sobor, ear' nu soborul din Carloveţ, se realiseze deslegarea legămêntului hierarchic octroat prin ordinaţiunile politice din 30 Sept. şi 9 Oct. 1783, spre vătĕmarea instituţiunilor celor sfinte ale religiunei noastre.

În speranţa cătră Dumnezeu şi Maiestatea Voastră, că prea înalt acelaşi vĕ veţi îndura prea graţios a încuviinţa cererea aceasta dreaptă a mult nĕcăjitei naţiuni române, cu atât mai mult, căci ea este basată pe canoanele bisericei. precum Maiestatea Voastră aţi demandat, — rĕmâne acest sobor pentru totdeauna cu cea mai profundă credinţă şi evlavie, ai Maiestăţii Voastre, din soborul diecesan ortodox rĕsăritean ţinut în Sibiiu în 24, 25 şi 26 Oct. 1860. Cei mai credincioşi sudiţi (urmează subscrierile).“ —





Conferența națională din Timișoara.

Chestiunea reîncorporării Banatului timișan și a Voevodinei sêrbești la Ungaria preocupa mult popoarele din provinciile acestea, deosebi însĕ pe Români, cari știeau ce-'i așteaptă dacă perd autonomia țĕrii în care ei formează majoritatea covêrșitoare.

Impresiunile pe cari le-a adus dela Viena senatorul imperial *Andreiu de Mocsonyi* erau acelea, că pe lângă toate temeiniciile cuprinse în memorandul înaintat coroanei din partea sa, — reîncorporarea *sĕ va face.* Sĕ impunea deci, cu necesitate constingentă, consultarea obștei române din Banat, pentru-ca înțelepții națiunii române din aceste părți împreună sĕ chibzuească ce ar fi de făcut, ca primejdia amenințătoare sĕ fie delăturată.

În scopul acesta, senatorul imperial *Andreiu de Mocsonyi* a convocat o conferență politică națională la Timișoara, care s'a ținut în 18 și 19 Noemvrie n. 1860, în casele lui *Mocsonyi.*

La invitarea făcută au rĕspuns cu mare prevenire toți bărbații nostri de valoare, toți fruntașii români de pe acelea vremuri, pentru că cine numai a putut dintre cei chemați a luat parte la conferență. Sĕ presentase și episcopul gr.-cat. român al Lugojului, *Alexandru Dobra,* care a fost rugat sĕ primească conducerea conferenței, în calitate de president al ei.

Conferența a durat două zile. În ziua primă (18 Noemvrie) s'a rostit o frumoasă și acomodată vorbire de deschidere din partea episcopului *Dobra,* presidentul adunării, care a propus, ca adunarea înainte de toate sĕ-'și esprime cea mai adânc simțită mulțumire față de M. Sa Monarchul, care în îngrijirea sa cea părintească, ținênd cont de drepturile Românilor, a trimis un comisar special în persoana contelui *Mensdorff-Pouilly,* pentru-ca sĕ asculte și sĕ adune durerile și dorințele Românilor din părțile acestea.

Întreaga adunare a erupt în sgomotoase şi ne mai sfîrşite *trăească înălţatul nostru împerat* , drept rĕspuns la propunerea făcută.

S'a deschis apoi discuţia şi s'a dat voe liberă fiecăruia sĕ-'şi spună parerea asupra situaţiunii politice din ţeară.

Au luat pe rînd cuvêntul mai mulţi fruntaşi, ascultaţi toţi cu mare atenţiune din partea senatorului imperial *Andreiu de Mocsonyi,* care în şedinţa aceasta nu a vorbit nimica, pentru a nu preocupa libera desvoltare a părerilor, dela care depindea formarea opiniunii generale şi precisarea concluselor ce erau de luat.

În şedinţa a doua (19 Noemvrie) discuţia a fost continuată, şi de astă-dată, mai la urmă, a luat cuvêntul şi *Mocsonyi,* rectificând mai multe păreri greşite, cari au fost esprimate în adunare, şi continuând apoi cam astfel:

„Domnilor! Faptele mele şi ale familiei mele, totdeauna, dar' mai vîrtos în decurs de 12 ani, au demonstrat din ajuns tendinţele mele. Afară de aceasta, d-voastre vĕ sûnt bine cunoscute nisuinţele mele din senatul imperial pentru îmbunătăţirea stării Românilor.

Despre aceasta dovedeşte şi broşura întitulată: » *Causa limbilor şi a naţionalităţilor in Austria* care e espresiunea sentimentelor şi a convingerilor mele, precum şi *Memorandul* subşternut din partea mea M. Sale preaînaltului nostru împĕrat.

Aflaţi domnilor, că eu şi sub inteţitoarele împrejurări de astăzi am rĕmas credincios convingerii mele; şi adresele de mulţumire, mie adresate, nu numai din dulcea noastră patrie, ci şi din Bucovina, Ardeal şi părţile Ungariei, întăresc din destul, că aceasta e şi voia publică şi generală a naţiunii mele (aplause).

Nu pot încunjura a nu descoperì aici, că locuitorii români din Ungaria au venit la mine în deputaţiune şi m'au rugat a-'i mântuì de apĕsarea maghiară.

Domnilor! Posiţia noastră, a Românilor, este astăzi foarte serioasă. De aceea, sĕ nu ne facem ilusiuni că vom fi numai decât fericiţi, pentru-că în misiunea noastră către acest scop naţional nu sûntem în stare sĕ vĕ conducem pe drumuri presarate cu rose; ci din contră, sĕ-'şi însemne tot natul, că drumurile vor fi ghimpoase, şi că vom avè multe şi grele suferinţe, multe nĕcazuri. Drept aceea, cel-ce vrea sĕ fie fericit numai decât, sĕ nu-'mi urmeze mie, ci desfacă-se de către mine şi de către scopul acesta.

9

Dar' din parte-'mi vĕ descoper domnilor şi vĕ mărturisesc de nou, că voiu rĕmânè totdeauna ca o stâncă de peatră în mijlocul mării, pe lânga scopul mie propus, şi voiu nisuì spre dînsul, măcar sĕ devin prin aceasta şi nenorocos, măcar cât de mari sĕ fie suferinţele mele şi măcar sĕ ajung pentru fericirea mult iubitei mele naţiuni sĕ mănânc pâne uscată. ba tocmai şi de scoarţă de lemn".

Aplause nesfîrşite au subliniat cuvintele din urmă ale iubitului conducĕtor naţional bănăţean, ear' mai mulţi dintre cei de faţă grăbiră a declara, în frunte cu episcopul *Dobra*, că senatorul imperial, *Andreiu de Mocsonyi*, tot ce a facut până acuma în causa naţională a poporului român a făcut din inimă curată românească şi din zel pentru binele naţiunei. Drept aceea, adunarea îi mulţumeşte pentru serviciile bune aduse naţiunii, asigurându-'l, că în mâni mai demne causa naţiunii române n'a putut sĕ fie depusă, şi rugându-'l, sĕ binevoească a conduce şi mai departe poporul român din părţile bănăţene şi a apĕra şi mai departe causa şi interesele Românilor, cu cunoscuta sa pricepere şi energie.

Terminată fiind consultarea. şi lămurită fiind situaţia, adunarea îşi formulează pretensiunile şi dorinţele în următoarele puncte:

1. Cere *autonomie*, adecă punerea în posiţie de neatârnare faţă de Ungaria, atât cu privire la Banatul timişan cât şi cu privire la Voevodina sêrbească.

2. Banatul timişan sĕ formeze teritor român, încât e cu putinţă cu subordonarea tuturor Românilor din Banat, ear' teritorul acesta, pentru a 'i-se pregna caracterul naţional, sĕ poarte numirea de »*Capitanat român*«.

3. Sĕ se garanteze vieaţă naţională pe seama poporului român din căpitanat, prin concederea şi crearea de instituţiuni naţionale, corĕspunzĕtoare poporului şi întemeiate pe vieaţa poporului.

4. Şeful politic al căpitanatului român sĕ poarte numele de »*Capitan român* , şi sĕ fie Român de naştere.

5. Limba româna sĕ fie limba oficială în administraţiunea politică şi juridica pe întregul teritor al capitanatului român.

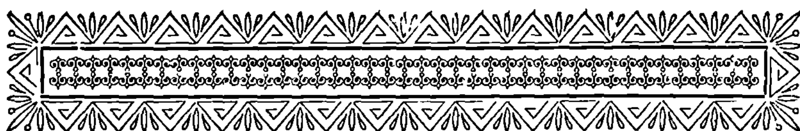
6. Garantarea alegerii libere pe seama poporului, atât pentru căpitanul român, care va avea sĕ fie întărit din partea M. Sale, cât şi pentru toţi ceialalţi funcţionari publici, cari vor fi aleşi din câte trei candidaţi propuşi din partea căpitanului.

Toate punctele au fost votate cu mare însufleţire din partea întregei adunări, cu escepţiunea unei fracţiuni neînsemnate, care era

pentru reîncorporarea Banatului la Ungaria, dar' în mod *condiţionat,* garantându-se vieaţă şi desvoltare naţională pe seama poporului român.

Sĕ aduc mulţumiri presidentului pentru buna conducere, ear' episcopul *Dobra,* ca president, mulţumeşte celor-ce s'au presentat la adunare, şi declară adunarea de încheiată, rĕmânênd ca la consultările ce le vor avea fruntaşii români cu noul comisar împĕratesc, sĕ fie apĕrate conclusele votate din partea adunării, ear' pentru o reîncorporare a Banaţului la Ungaria sĕ nu se dee la nici un cas consentimentul Românilor.





Conferențe confidențiale.

Noua stare de lucruri creată în țeară prin diploma din 20 Oct. a pus în mișcare cercurile politice românești de pretutindenea. În toate centrele românești sĕ țineau sfaturi dese și desbateri animate, pentru a sĕ afla calea cea mai potrivită de a scoate din noua situație politică și pe seama poporului român, până aci desmoștenit, favoruri bune și fericitoare.

Încă pe vremea când sinodul diecesan era întrunit în Sibiiu, în zilele de 24, 25 și 26 Octomvrie, episcopul Andreiu baron de *Șaguna* a întrunit la sine pe oamenii politici ai neamului românesc, cu cari s'a consultat împreună asupra mĕsurilor ce sînt de luat, ca noua organisare a țĕrii sĕ nu găsească poporul român nepregătit.

În întrunirea aceasta confidențială s'a ajuns la înțelegerea, că între împrejurările date *convocarea unui congres politic național* e de o estremă necesitate și urgență. și tot aci au fost cetite și douĕ proiecte de *program național,* — dintre cari unul a fost presentat conferenței din partea *Sibienilor,* celalalt din partea fruntașilor români din *Orăștie.*

Dusă vestea, nu numai despre ținerea conferenței confidențiale dela Sibiiu, ci și despre cele douĕ proiecte de program național, la Brașov, din partea celor-ce luaseră parte la consultările ținute în Sibiiu, s'a aflat cu cale din partea Românilor brașoveni sĕ țină și ei o conferență mai restrînsă, pentru a se consulta asupra celor-ce sĕ întêmplă în țeară și asupra celor-ce au sĕ mai urmeze.

Conferența s'a ținut în 6/18 Noemvrie, luând parte la ea, nu numai Românii din Brașov, ci și inteligența română din jurul mai apropiat.

Îndemn la ținerea întrunirii din Brașov a dat și împrejurarea, că Sașii de acolo asemenea ținuseră cu câteva zile mai nainte o adunare, în care senatorul imperial *Maager* a făcut o amĕnunțită

http://statuldacia.info

dare de seamă despre activitatea desvoltată din a sa parte în senatul imperial înmulţit, şi în care s'au luat concluse foarte însemnate cu privire la dorinţele şi pretensiunile Saşilor.

Tot pe atunci sĕ rĕspândise faima şi despre ţinerea unei mari adunări la Cluj, din partea Maghiarilor şi a Sĕcuilor, şi astfel au socotit Braşovenii, că nu e bine sĕ rĕmână numai Românii nepăsători, neconsultaţi şi neînţeleşi, cu privire la dorinţele, durerile şi pretensiunile lor.

A mai contribuit la ţinerea conferenţei din Braşov şi împrejurarea, că Românii braşoveni nu erau mulţumiţi nici cu unul din cele două proiecte de program naţional. pentru-că, cu toate-că conţineau preţios material, bun de discutat, şi erau adumbrite de cel mai nobil spirit naţional şi patriotic: „nu sînt destul de clare şi nu sînt uniforme în ce priveşte principiul representării politice, fiindcă unul sĕ mulţumeşte cu numĕrul egal de deputaţi şi cu votul curial faţă de celelalte două naţiuni din ţeară, ear' celalalt nu voeşte sĕ ştie de votul curial, ci estinde votul asupra tuturor naţiunilor din ţeară, punêndu-le sĕ aleagă la un loc“. Aşa ziceau Braşovenii.

Mai erau apoi compuse proiectele acestea într'un spirit prea pesimist, — după părerea celor din Braşov, ca şi cum cele mai multe dintre dorinţele Românilor ar fi asigurate.

Românii din Braşov, din contră, sĕ temeau, că naţiunea română va fi de nou aruncată în starea de înainte de 1849, dacă diploma din 20 Octomvrie şi autografele împĕrăteşti, emanate în aceeaşi zi, vor fi esplicate şi esecutate în sensul cum le iau Maghiarii.

Parerea Braşovenilor era deci, că Românii numai atunci vor putè sĕ fie liniştiţi cu privire la viitorul lor, dacă naţiunile conlocuitoare vor pune *juramênt* formal şi solemn, că recunosc necondiţionat egalitatea de drept şi de limbă pe seama naţiunii române; ear' până atunci Românii sĕ nu încete a cere cu toată energia împlinirea dorinţelor şi a pretensiunilor aduse la cunoştinţa coroanei prin numĕroasele petiţiuni din trecut.

Braşovenii 'şi-au formulat deci un proiect special de program naţional, în care dorinţele şi cererile Românilor erau astfel înşirate:

„Naţiunea română din Transilvania mulţumeşte M. Sale ces. reg. apostolice, pentru-că prin preaînaltul autograf din 20 Oct. a binevoit a sancţiona de nou autonomia marelui principat al Transilvaniei.

Mai departe, cunoscêndu-se din cuprinsul preaînaltei diplome împĕrăteşti dela 20 Octomvrie, că starea politică a Transilvaniei s'a

readus la cea de mai nainte de anul 1848, ear' din autograful adresat ministrului conte de *Rechberg* aflându-se, că totuşi acea stare, cu ocasiunea nouei întocmiri, va trebuì sĕ sufere schimbări şi prefaceri afund pĕtrunzĕtoare, naţiunea română îngrijată de sine însaşi, şi firma în credinţa, că cererile ei vor afla bună primire la prea-înaltul tron:

1. Reînoeşte jurământul seu naţional depus în faţa ceriului şi a omenimei la 3/15 Maiu 1848.

2. Naţiunea română proclamă de nou libertatea şi independenţa sa naţională, adecă: Românii scutură jugul constituţiunilor vechi din Transilvania, cari au servit spre nimicirea naţionalităţii şi a libertăţii poporului. Prin urmare:

3. Naţiunea română nu primeşte aşa numitele constituţiuni aprobate şi compilate, şi cu atât mai puţin tripartitul lui Verböczi, şi nici statutele Saşilor; ear'

4. Fiindcă o ţeară şi o naţiune nu poate fi pe nici un moment fără legi positive, naţiunea română recunoaşte în mod provisoriu, până la o revisiune constituţională, *condica civilă şi condica penală austriacă,* cu acel adaos însĕ, ca pe lângă acelea sĕ se întroducă îndată procedura publică şi verbală, cum şi tribunalele cu juraţi.

5. Naţiunea română cere garantarea libertăţii personale.

6. Cere libertate de tipar, *fără cauţiune,* mărginită numai prin legea penala.

7. Drept de însoţiri sau de reuniuni şi de liberă întrunire.

8. Adunare sau *dietă generală constituanta,* compusă din deputaţii tuturor celor trei naţionalităţi, adecă: din ai Românilor, Ungaro-sĕcuilor şi ai Saşilor.

9. Deputaţii dietei se vor alege de către fiecare naţiune, în puterea unei legi electorale, ale cărei temelii vor fi: vieaţă nepătată, etate majorenă, proprietate de patru fălci pămênt, ori altă avere nemişcătoare, în valoare de patrusute fl. v. austr. în comunităţi mai mari decât cu 4000 suflete, ori de 200 fl. în comunităţi mai mici decât cu patru mii suflete, sau censul de contribuţiune până la 5 fl.

Amploiaţii publici, advocaţii, profesorii, doctorii dela ori-care facultate, artiştii şi învĕţătorii şcoalelor comunale, se vor bucura de dreptul alegerei, fără a li-se cere vre-un cens sau altă proprietate, afara de ştiinţele lor.

Ales poate fi ori-ce individ pămêntean, fiu al respectivei naţiuni, care se bucură de încrederea publica şi are etatea de ani treizeci.

La fiecare 20 mii de suflete sĕ va alege câte un deputat dietal. Spre acest scop alegĕtorii vor trimite din fiecare comună mai mică decât de o mie de suflete câte *unul,* ear' din comunele mai numĕroase, tot dela 500 suflete câte *un* delegat alegĕtor la respectiva pretură, unde acestia vor alege pe deputatul dietal.

Această lege electorală va fi provisorie, adecă numai pentru alegerea la dieta constituantă, căci constituanta e destinată a elabora o lege electorală definitivă pentru camera legislativă.

10. Împărţirea de acum a Transilvaniei se va păstra numai până la deschiderea dietei.

12. Naţiunea română, pĕtrunsă de adevĕrul, că numai o administraţiune şi legislaţiune cât se poate de *naţionala* poate fi pentru ca fericitoare, voeşte şi pretinde, după esemplul părinţilor ei, ca în toate ţinuturile, pe unde locuitorii sînt toţi sau mai toţi Români, funcţionarii înca sĕ se aleagă şi denumească dintre Români, ear' în ţinuturile amestecate sĕ se observe proporţiunea dreaptă în toată privinţa, luată după numĕrul sufletelor fiecăreia dintre cele trei naţionalităţi, română, maghiară şi săsească. O minoritate însĕ mai jos de 20 procente a numĕrului sufletelor în comunele şi ţinuturile amestecate nu va avea dreptul sĕ pretindă instituirea de amploiaţi naţionali, ci persoanele cari ar voí sĕ îmbrace posturi în asemenea comune sau ţinuturi, avênd de altmintrelea calităţile cerute, vor trece în numĕrul amploiaţilor naţionalităţii mai numeroase.

13. Limbile parlamentare sau de legislaţiune vor fi în Transilvania de acum înainte douĕ: *româna* şi *ungureasca,* ear' limba germană va fi recunoscută numai în municipiile săseşti, ca şi mai nainte.

14. Guvernul provincial înca va fi dator sĕ folosească două limbi dicasteriale, pe cea română şi ungurească.

15. În comune, preture şi prefecture, va predomnì limba sau limbile pe cari le vor accepta representanţii legali ai aceloraşi, de bună voea lor.

16. Naţiunea română voeşte inamovibilitatea funcţionarilor în ramura judecătorească, afară numai de casuri disciplinare şi criminale, şi de totală incapabilitate.

17. Diregĕtorii politici sĕ se aleagă pe câte 5 ani, şi sĕ poata fi reales fiecare după purtările sale.

18. Diregĕtorii cu purtări patriotice şi folositoare naţiunii sĕ fie asiguraţi de pensiune la timp de bĕtrâneţe şi neputinţă.

19. Oficiile aşa numite cardinale din Transilvania sě se împartă după naţionalităţi, atât la guvern, la cancelaria curţii, la tesaurariat, cât şi la înalta curte apelativă.

20. Românii sě fie representaţi în senatul imperial în proporţiunea numěrului lor.

21. Autonomia bisericească a Românilor de ambele confesiuni, zguduită din temelii şi aproape de agonie, sě nu mai fie împedecată sub nici un fel de pretext în desvoltarea ei.

22. M. Sa ces. reg. apostolica sě fie rugată a dona din fiscalitaţi câte un domeniu pentru fiecare diecesă română spre a-'şi putè crea un venit asigurător de spesele cele mai neapěrate ale seminariilor şi şcoalelor centrale diecesane.

23. Tribunalele urbariale, în cari poporul asuprit în cea mai mare parte a ţěrii 'şi-a perdut încrederea, sě fie supuse celei mai mari controle.

24. Pentru-ca naţiunea română sě fie pusă în starea de a-'şi putè espune şi mai lamurit voinţele şi dorinţele sale, cere deschiderea cât mai curênd a unui *congres naţional general,* la care sě meargă deputaţi tot dela o miie de suflete unul.

Pentru locul ţinerii de congres Românii de ştiinţă sě-'şi descopere voinţa lor în scurt timp prin jurnalele naţionale.

25. Până la deschiderea congresului şi chiar până la înfiinţarea dietei constituante, naţiunea română mai cere, că ori-unde sě afla ca formând comună politica, — ea sě dee pe juraţii comunei, pe representanţii bisericeşti, şi când sě cere, câte o comisiune consultătoare asupra trebilor patriei şi ale naţiunii.

26. Cu privire la năpăstuirile de cari au suferit Românii locuitori pe pamêntul regesc, ei îşi păstrează dreptul de a pretinde ridicarea lor, în înţelesul rugăminţii dietale dela 1842, aşternuta de cătră cei doi episcopi.

Acesta era proectul de program pentru luptele viitoare ale poporului român din Ardeal, compus din partea Braşovenilor, care, natural, ca numai în *mijloace* sě deosebea de celelalte douě despre cari a fost vorba mai sus, pentru-că *scopul,* împreună cu punctul de mânecare, era acelaşi, după-cum sě vede din textul celoralalte douě proiecte, care era următorul:

Proiectul compus la *Sibiiu* suna astfel:

1. Alegerea deputaţilor pentru dietă sě va face după cheia de trei naţiuni, şi anume, cu numěr egal de deputaţi.

2. Contingentul de deputaţi pentru fiecare naţiune va eşì prin alegere libera, şi anume, pentru naţiunea română după un cens de 5 fl. v. a. dare directă, socotindu-se în acest cens inteligenţa, meseriaşii, precum şi negustorii, asemenea şi proprietarii de pămênt. Preoţimea devine alegĕtoare prin oficiul ei, dupa capetele preoţilor. Ales poate fi fiecare patriot transilvănean majorean.

3. Limba pentru dietă se deosebeşte în limbă parlamentara şi limbă protocolară, pentru compunereea actelor, a inscriselor şi a legilor ce vor eşì. Limbi parlamentare au dreptul sĕ fie toate trei limbi ale patriei, adecă cea română, maghiara şi germană, ear' limbă protocolară, a actelor şi a legilor, va fi limba latină.

4. Basa constituţiunei transilvane va fi: trei naţiuni, adeca, română, maghiaro-sĕcuiască şi saso-germană, fiind basa aceasta observată în Transilvania de cinci secole, cu acea deosebire, ca naţiunea maghiară, care figura în realitate ca clasa nobililor, se contopeşte, după natura lucrului, într'o naţiune cu cea secuească.

5. Transilvania va fi împărţită teritorialiceşte după cele trei naţiuni.

6. Fiecare naţiune va figura în Transilvania ca corp politic-moral. avênd fiecare capul seu politic-naţional, ales de naţiunea respectivă şi întărit de M. Sa împĕratul.

7. Împărţirea teritorială se face după majoritatea naţionala.

8. În teritorul respectiv naţional va fi limba oficioasa la toate diregĕtoriile de stat şi comunale limba respectivei naţiuni, reservêndu-se dreptul pentru străini de a se folosì de limba lor în causele comunale, adecă în comunele săteşti şi bisericeşti, precum şi a scrie acţiunile date diregĕtoriilor de stat şi comunale din acel teritor şi de-a pretinde rĕspuns. sentenţe, şi altele, în limba acţiunei, atât în causele comunale şi bisericeşti, cât şi în causele proprii private.

9. La oficiile centrale, precum e curtea apelativă, guvernul ţĕrii şi cancelaria aulică, vor fi toate aceste trei naţiuni representate prin membri în numĕr egal, în care numĕr vor fi representate şi deosebitele confesiuni ale fiecărei naţiuni.

10. Limba oficioasă a dicasteriilor de sub (6 va fi limba pertractarii obiectelor date spre decidere.

11. Transilvania, respective cele trei teritorii naţionale. se împărţesc în districte sau scaune. Fiecare din aceste districte, scaune sau comitate, va avea oficiolatele sale de stat, judiciale şi administrative.

12. Amploiaţii de justiţie peste tot, precum şi şefii politici se denumesc de catră guvern, respective şefii de către M. Sa, · în urma proiectului ce 'i-se va face din partea şefului naţional al respectivului teritor, din sînul naţiunii teritoriale, ear' amploiaţii subalterni politico-administrativi se vor alege de catra poporul respectivelor districte.

13. Fiecare locuitor de district sau de dicasteriu se poate numì respective alege fără restrângere, dacă are însuşirile hărniciei şi e nepĕtat politiceşte şi moraliceşte.

14. În sistemul constituţiunei Transilvaniei nu se poate modifica nimica fara conţelegerea tuturor celor trei naţiuni.

Proiectul de program din *Orăştie,* la a cărei compunere au contribuit şi Românii fruntaşi din *Alba-Iulia,* era următorul:

1. Austria este, după manifestul şi diploma imperială din 20 Octomvrie 1860, o naţiune fisică şi morală, compusă din următoarele ţeri de coroană. anume: Austria, Ungaria, Boemia, *Transilvania,* etc. cari cu popoarele lor de diferite naţionalităţi şi confesiuni concurg cu legislaţiunea pentru întreg imperiul, apoi în special fiecare pentru sine.

2. Pentru fiecare ţeara este a se face un statut despre representarea ei în consiliul imperial, şi în special la adunarea parţială provincială.

3. Pentru Ungaria, Croaţia şi Transilvania sînt a se face statutele pe basa constituţiunei celei vechi, pentru celelalte ţĕri de coroana dupa împrejurările de faţă.

4. Pentru Transilvania vin a se lua în băgare de seamă îndreptăţirile vechi ale naţiunilor, adecă a nobililor, a locuitorilor de pe pamêntul regesc, şi a proprietarilor de ereditatea sĕcuiască, apòi naţionalităţile acuma aşezate în îndreptăţire: Românii, Ungurii, Saşii, adecă Germanii, Armenii. Evreii, etc.

5. Dupa-ce în Austria, şi în consecenţă, acum şi în Transilvania, clase privilegiate, aşa numite naţiuni, adeca complexe de privilegiaţi, nu mai esistă, şi poporul desiobăgit, adecă Ungurii, Saşii şi Românii, înca au drept de representaţiune, este vorba de un nimerit mod de alegere, pentru representaţiunea Transilvaniei.

6. Pentru aflarea acestui mod de representaţiune este a se numì din partea M. Sale un *cancelar,* care cu membrii din deosebitele naţionalităţi şi confesiuni are a se consulta şi apoi a face propunere.

7. Naţiunea română doreşte sĕ fie luat cancelarul din sînul ei, după-ce ea, ca întregitoare a complexelor celor două corpuri naţionale din Transilvania, adecă: nobili şi liberi, mai încolo ca popor întreg îndreptăţit, apoi avênd majoritate, avênd totodată corp inteligent destul de mare, poate cere aceasta cu tot dreptul făra a vătĕma cuviinţa şi dreptul celoralalte naţionalităţi.

8. La compunerea comisiunii este de lipsă, ca episcopii cu aleşii lor sĕ indigeteze cancelarului oamenii inteligenţi ai Românilor, cari iubesc cu adevĕrat unitatea imperială, patria comună transilvană şi naţionalitatea lor.

9. Sĕ fie chemaţi la consultaţiunea aceasta, afară de capii tuturor bisericilor creştine din Transilvania, bărbaţi aleşi din fiecare naţionalitate, după mulţimea concernentului popor.

10. Cheea alegerii, susţinându-se deocamdată împărţirea ţĕrii de acum, în preturi şi prefecturi, apoi fară respectare de clase: este averea materială şi fisică, adecă basa contribuirii pecuniare şi basa contribuţiei la armată, şi aşa fiecare locuitor de sine stătator, nejudecat la vre-o pedeapsă pentru crimă, apoi posesorii de pământ de 4 jugĕre, sau de o avere nemişcătoare în preţ de 400 fl. în comunităţi cu peste 4000 de locuitori, orí de 200 fl. în celelalte comunităţi până la 4000 de locuitori, *au drept de alegere*.

11. Ales poate fi fiecare ardelean inteligent, de ori-ce naţionalitate, care merită încrederea poporului alegĕtor.

12. Alegĕtorii din comune sĕ adună la pretură, din comunele cu magistrate orăşeneşti la magistratul lor, unde aleg, dupa comune, prin vot verbal, dat în auzul tuturor, după suma poporului, în oraşe cu magistrat şi în comune, pentru câte 500 suflete *un* alegĕtor. Prefectura Sibiiului, ca capitală a ţĕrii, alege pentru sine un deputat, cu privire la poporaţiunea sa. Ear' în celelalte, din o prefectura de 100.000, vor concurge 500 de alegĕtori spre alegerea deputatului la adunarea ţĕrii. Alegĕtorii acestia unul câte unul vor decide cu majoritate absolută pentru candidaţi de deputaţi, aşa, ca la câte 10.000 de suflete sĕ fie un candidat, şi astfel candidându-se zece indivizi, din acestia sînt a sĕ alege *patru* deputaţi, dintre cari trei vor fi deputaţi formali, al patrulea deputat suplent.

13. Clerul sĕ fie representat prin capii respectivelor confesiuni.

14. Naţionalitatea fiecărui popor este sfânta şi neatinsa. Comunitatea locală, pretorială şi prefectorială, are a decide despre limba diplomatică, adecă oficioasă, conform hotarîrii adunării comunale,

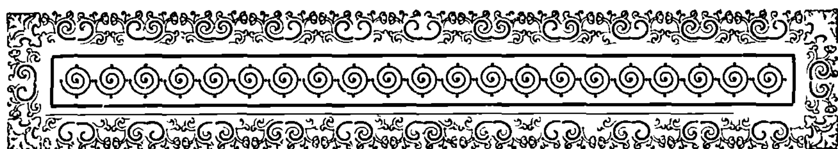
pretoriale şi prefectoriale. Apoi limba diplomatică a ţĕrii va fi aceea pe care o va hotarî adunanţa ţerii, însĕ numai dela o adunare provinciala până la alta, care limbă pe timpul acela va fi şi cea guvernamentală, cu acea modalitate, că la comună. pretură, prefectură şi guvern sĕ fie primite şi resolvate esibitele după fiecare limbă.

15. Prin declararea şi asigurarea autonomiei Transilvaniei este totodata declarată şi asigurată libera alegere a oficialilor la toate magistratele, până la cel gubernial, după cheea alegerii pentru representaţiunea ţĕrii. Guvernul sĕ alege în adunarea ţĕrii.

16. Poporul român declară, acum ca totdeauna, credinţă neclintită catră împĕratul şi dinastia sa, şi declara a fi amic amicilor şi inimic inimicilor dinastiei Habsburgo-lotaringiane.



http://statuldacia.info



Două petițiuni.

Chiar și diversitatea (în formă) a acestor trei proiecte de program național, program de luptă politică pentru viitor, cerea în mod imperios convocarea unui *congres politic național* în care sě se clarifice și unifice ideile și sě se iee concluse în numele întregului popor și obligătoare pentru întregul popor român din Ardeal.

Și mai mult era însě reclamat acest congres politic de necesitatea de a sě contrabalansa mișcarea compatrioților maghiari, cari neobosiți erau în a da actelor preaînalte, edate cu privire la întroducerea nouei organisațiuni de stat, restălmăcirea, că sě intenționează continuarea firului întrerupt la 1848, — prin urmare, uniunea Ardealului cu Ungaria și întroducerea constituției maghiare dela 1848 au sě devină în curênd fapte împlinite.

Sașii din Ardeal earăși, într'o conferență binecercetată, ținută în Brașov, s'au fost declarat pentru reîntoarcerea la drepturile și privilegiile avute înainte de 1848, și chiar și *pentru uniunea cu Ungaria,* însě sub anumite condițiuni.

Românii erau deci *datori* sě-'și spună și ei cuvêntul; și nu și-'l puteau spune mai cu efect decât într'o adunare mare națională, în care sě fie toți representați. De aceea, cei doi capi ai bisericelor române, metropolitul *Alexandru Șterca Șuluțiu* și episcopul *Andreiu baron de Șaguna,* — înțelepții și prevězětorii conducětori naționali din trecut, — după-ce au înaintat ântâiu, la 7 Noemvrie 1860, pe cale oficială, o petițiune monarchului, datată din Sibiiu, subscrisă de ambii arhiepăstori români din Ardeal și de câțiva inteligenți români din Sibiiu, de cuprinsul, ca ministrul-cancelar de curte pentru Transilvania sě fie luat *din sînul națiunii române,* — au adresat la 10 Decemvrie 1860 a doua petițiune monarchului, pentru concederea *întrunirei Românilor într'un congres național,* cerere care s'a și încuviințat.

Petiţiunea din urmă a fost predată monarchului prin o deputaţiune naţională română, trimisă în scopul acesta la Viena, şi pusă sub conducerea metropolitului *Şuluţiu.*

Cuprinsul acestor două petiţiuni e urmatorul:

I. *„Maiestatea Voastra! Preaîndurate doamne şi împěrate!*

Preaplecat subscrişii, M. Voastre supuşi, de naţionalitatea română din Transilvania, împlinesc o datorinţă de mulţumita, când în numele conaţionalilor, preaînaltul manifest şi diploma din 20 Octomvrie a. c. şi în legaminte cu acest act fericitor de popoare al deplinei potestăţi, autograful îndreptat catră domnul preşedinte al ministerului, contele de *Rechberg,* sunător despre organisaţiunea Transilvaniei, - le declară ca o realisare a celor mai ferbinţi dorinţe şi a des repeţitelor rugaminţi ale naţiunii române.

Prin aceste preaînalte determinaţiuni s'a statorit autonomia Transilvaniei şi naţiunea româna şi confesiunea greco-rěsăriteană a întrat în drepturi egale cu celelalte naţionalităţi şi confesiuni.

Preaplecaţii credincioşi supuşi de naţionalitatea română glorifică totodată înalta înţelepciune a M. Voastre înca şi întru aceea. cumcă pentru Ardeal sě va numì un cancelar de curte, care va avea a sě consulta cu barbaţi din toate naţionalitaţile asupra întocmirii dietei şi va supune M. Voastre respectivele proiecte.

M. Voastră v'aţi îndurat a pronunţa în autograful îndreptat catra contele *Rechberg,* cumcă după-ce în urmarea ştergerii privilegiilor nobilitare, a iobăgiei şi a dărilor ţěrăneşti, şi prin statorirea datorinţelor şi drepturilor civile pentru toate clasele locuitorilor ţěrii, pe lânga singularul caracter al constituţiunii ardelene de mai nainte, sě cer neapěrat a sě face schimbări afund tăietoare: cancelarul de curte al M. Voastre sě ţină o conferenţă cu bărbaţi din diferitele naţionalităţi, confesiuni şi clase, cari sě disting prin posiţiunea lor oficială sau civila, prin talente, prin sacrificii făcute publicului şi prin încrederea politică, şi că în acea conferenţă, chestiunile statoririi şi ale organisarii unei diete provinciale şi corěspunzětoare atât pretensiunii confesiunilor, naţiunilor şi claselor mai nainte îndreptăţite, cât şi cerinţei naţiunilor, confesiunilor şi claselor, cari mai nainte nu au fost politiceşte îndreptăţite, sě se iee în pertractare, ear' respectivele proiecte sě se supună M. Voastre.

Considerând toate referinţele curgětoare fireşte din citata voinţă preaînaltă, preaplecat supuşii îşi iau voe a ruga pe M. Voastră, *în numele naţiunii române,* cu cea mai profundă umilinţă:

M. Voastră înduraţi-vě a împreuna susatinsul act al dreptăţii cu acel al echităţii, şi spre scopul organisării dietei a denumì un comisar de curte *din sînul naţiunii române,* din care constau doua din trei părţi ale locuitorilor Ardealului, care spre susarătatŭl scop sě aibă a se consulta cu bărbaţi din toate popoarele Ardealului şi proiectele corěspunzětoare sě le subştearnă M. Voastre.

Şi dacă ne este iertat a ne respica opiniunea noastră cu reverinţă şi fără sfieală. apoi odihnirea tuturor o am afla într'aceea, dacă la susnumita conferenţă, bărbaţii de naţiunea românească, cu privire la respectivele confesiuni ale dînsei, s'ar propune şi chema *prin archipastorii bisericeşti,* cari cunosc calităţile şi facultăţile fiilor lor sufleteşti, şi dacă locul pentru ţinerea acelei conferinţe, precum şi spre ţinerea celei dintâiu diete, nu s'ar defige *Clujul,* unde Maghiarii sě afla în majoritate precumpěnitoare, ci sau Alba-Iulia, unde toate trei naţionalităţile transilvane sînt representate în numěr egal, sau *Sibiiul,* ca scaunul înaltului guvern.

Maiestatea Voastră! Daţi-ne voe nouă şi cu noi tuturor Românilor ardeleni, ca celor mai credincioşi supuşi ai M. Voastre şi ai casei împěrăteşti, a declara şi a spera cu toţii. cumcă împlinirea dorinţelor noastre celor mai leale va urma peste puţin dela tronul M. Voastre. Ai M. Voastre, etc. Sibiiu, în 7 Noemvrie 1860 (urmează subscrierile)."

II. — *Maiestate ces. reg. apostolica!*

Cu legea fundamentală de stat pentru monarchia austriacă, cu diploma împěrătească din 20 Octomvrie a. c. ai binevoit M. Ta pe basa sancţiunii pragmatice a aplacida tuturor ţěrilor şi popoarelor din întregul stat, ca sě iee parte la legislaţiune şi administraţiune în mod constituţional, şi cu deosebire ce priveşte augusta noastră patrie, marele principat al Transilvaniei, a pronunţa restituirea constituţiunii ţěrii cea veche, cu susţinerea autonomiei ei politice de mai nainte şi a dietei proprii, şi în scrisoarea preaînaltă de mână catră domnul ministru-preşedinte, comite de *Rechberg,* cu acelaşi dat a recunoaşte, că ştergerea posiţiunii privilegiate a nobilimei (boerimei), a iobăgiei şi a dărilor ţěrăneşti, şi defigerea de datorinţe şi drepturi cetăţeneşti, egale pentru toate clasele locuitorilor ţěrii, pe lângă caracterul cel singular al constituţiunii de mai nainte, cer neapěrat schimbări afund tăietoare. Mai încolo, conform adevěrului acestuia, constatat foarte sěrbătoreşte, ai binevoit M. Ta în preaînalta Înălţimei Voastre înţelepciune, iubire de dreptate şi îngrijire părintească de

ţeara a ordona. ca pentru toate clasele credincioşilor supuşi ardeleni ai Maiestaţii Tale sĕ se faca o consultare cu barbaţi din diferitele naţionalitaţi, confesiuni şi clase, cari se disting prin posiţiunea lor oficiala sau civilă, prin talente, prin servicii făcute publicului şi prin încredere publică, în care conferenţă) vor fi a se lua în consideraţiune acele întrebăciuni, cari privesc fixarea şi organisarea unei representaţiuni de ţeară (adeca dietă), care se corĕspundă atât la pretensiunile confesiunilor, naţiunilor şi claselor, foste mai nainte privilegiate, cât şi la pretensiunile naţionalitaţilor, confesiunilor şi claselor, cari mai nainte de aceasta nu luaseră parte la drepturile politice. şi apoi respectivele proiecte sĕ se subştearna M. Tale cu cea mai putincioasa iuţeala.

Acea înalta decretare împĕrătească şi aceasta determinaţiune preaîndurată cuprind destul de respicat intenţiunea şi voinţa parintelui şi domnului ţerii, de-a face, ca de aici încolo sĕ domnească o neştirbita strînsa îndreptaţire egala, de dorul căreia naţionalitatea cea mai numĕroasa şi mai meritata a ţerii s'a înfrânt şi topit de secoli încoaci fara resultat; căci, dacă diferitele drepturi cetăţeneşti egale şi datorinţele fac neapĕrat de lipsă schimbari afund tăietoare în constituţiunea ardeleană de mai nainte, care, acesteia, după-cum se ştie, principiul acesta îi era cu totul străin; mai încolo dacă e, ca conferenţa întroducânda de cancelarul se aţinte la ficsarea şi organisarea unei representaţiuni a ţĕrii. care sĕ fie comĕsurată atât pretensiunilor confesiunilor, naţiunilor şi claselor foste mai nainte îndreptaţite, cât şi recerinţelor naţionalităţilor, confesiunilor şi claselor ce nu luară parte la politica îndreptăţită, rĕmâne pentru ori-ce om cu simţĕminte drepte, cu cugete nobile şi leale, afară de toata îndoiala, că resultatul acestei mĕsuri preaînalte nici-decum nu poate şi nu trebue sĕ fie altul, decât tocmai strînsa esecutare a egalei îndreptaţiri pentru toţi cetăţenii de toate naţiunile şi confesiunile ţĕrii. Pentru-că când ar devenì lucrul altfel, când vre-unele clase de cetaţeni sau de popor, sau care-va dintre naţionalităţi ori confesiuni, ar primì în vre-o privinţă oare-care mai mare îndreptăţire, sau când unor anumite, fie acelea veri-ce minorităţi ale ţĕrii, li-s'ar da pe temeiul de lege o influenţă precumpĕnitoare în legislaţiunea facerea legilor şi administraţiunea ţerii, prin ceea-ce li-s'ar da aceloraşi tocmai cu aceasta mai mari foloase de vieaţa publică: cum ar putè fi acì vorba de drepturi cetaţeneşti egale, cum sĕ corĕspundă aceasta amesurat pretensiunilor majorităţii ţerii, ce mai nainte nu sĕ

împărtăşise de îndreptăţirea politică, cum s'ar putè potrivì conceptul ideea) dreptului egal cu privilegiul pipait? Sau, pentru-ca sĕ vorbim practic şi cu aplicare, daca naţionalitaţilor constituţionalminte politice de mai nainte, cari toate la olaltă abia representă ceva peste a treia parte a poporaţiunii ţĕrii, faţă cu naţionalitatea română a ţĕrii, care precumpĕneşte mai de douĕ-ori pe toate celelalte şi ia partea cea absolut mai mare din sarcinile publice şi din datorinţe, li-s'ar da, nu mai întrebăm pe ce temeiu, o posiţiune prevalabilă, prin care minoritatea în modul acesta ar domnì peste majoritatea ţĕrii şi ar putè dispune asupra putorilor şi intereselor acesteia după buna-'i plăcere, cine s'ar încumeta a numì una ca aceasta *drept egal comĕsurat,* cine ar cuteza a atribuì o intenţiune ca aceasta înaltului monarch, părintelui ţĕrii celui preadrept??..

Maiestate! Naţiunea română a Transilvaniei, representată prin păstorii ei sufleteşti şi prin inteligenţă, care după natura personalităţii morale a poporului face în stat spiritul poporului, recunoaşte sĕrbătoreşte, că proprietatea, munca, braţele armate şi cultura spirituală trebue sĕ formeze temelia statului modern şi a societaţii civilisate, şi că fericirea statului se poate ajunge numai când statul va fi spriginit de acesti factori, prin urmare, şi fericita înflorire a naţiunilor şi a singuraticilor civi ai statului numai aşa se poate ajunge şi asecura cu statornicie. Dar' naţiunea română nu se spărie nici-decât, chiar nici de valoarea dreptului istoric al îndreptăţirii naţionale, la care se provoacă azi cu atâta plăcere toţi din toate părţile; căci într'adevĕr, Maiestate, dacă e vorba de dreptul nefalsificat, cel adevĕrat şi cel aievea istoric al popoarelor, apoi care altă naţiune în Ardeal ar putè şi ar cuteza a sĕ lăuda cu un drept istoric mai vechiu şi mai puternic decât chiar naţiunea românească, care singură e poporul cel mai vechiu ce locueşte frumoasa aceasta ţeară, ea, care în restimp de mai mult de şapte sute de ani singură, şi de acì încolo în unire cu celelalte naţiuni surori, imigrate mai târziu, cu toată ocasiunea 'şi-a sacrificat bunul şi sângele pentru patria aceasta a ei, care nu fu subjugată nici-odată prin arme de naţiunile conlocuitoare, care deşì după proporţiune, în foarte puţină mĕsura, totuşi neîntrerupt a luat parte activă la vieaţa politică, atât prin numĕroasa ei nobilime, cât şi prin legiuita ei egală îndreptăţire civilă pe pamêntul regiu, şi încă chiar ca naţiune după lege recunoscută, după-cum se vede aceasta din nenumĕrate date istorice, anume, din *Conv. Kolos. mon. I. 41* fasc. fragm. comitatului *Cojocna,* unde cuvênt de

cuvênt stă: *Universitas Regnicolarum Hungarorum et Valachorum in partibus Transilvanicis* .

Şi Maiestate, tocmai pentru-ca Românii cred aşa tare în simţul de dreptate cel neclătit şi în sublimul scop al M. Voastre precât de profund sûnt ei convinşi despre bunul şi vecînicul lor drept şi de nedisputabilul merit pentru tron şi patrie, aceiaşi Români au cea mai deplină credinţă catra diploma din 20 Octomvrie a c. şi tocmai pentru aceasta publicarea aceleia abia a putut produce la vre-o altă naţiune o bucurie mai mare şi un simţ mai profund de mulţumită ca la cea română, care totdeauna fusese foarte vitreg tratată.

Tocmai pentru aceasta, conduşi de acest simţ general respicat peste tot în auzul lumii, cum şi de indemnul inimei noastre, şi voind a corĕspunde şi la aşteptările opiniunii publice, ne apropiem plini de respect şi cu cea mai profundă umilinţă cătra gloriosul tron al M. Voastre ces. r. apostolice, pentru-ca în numele credincioasei naţiuni române sĕ ne depunem tributul celui mai călduros simţĕmênt de omaj şi lealitate pentru bogata împărtĕşire de graţie şi dreptate, făcută prin augustul act al M. Voastre din 20 Octomvrie şi sĕ ne rugăm în genunchi, ca M. Voastră sĕ vĕ înduraţi a lua la graţioasă cunoştinţa bucuria cea fericitoare a credincioasei naţiuni române din Transilvania.

Maiestate! Cu aceasta ocasiune solemnă prea plecat subscrişii nu se pot conteni de-a nu corĕspunde şi la o altă dorinţă, tot aşa de lealĕ şi înteţitoare a conaţionalilor din ţeara noastră, adecă, a descoperì în toată umilinţa temerile şi dorinţele cari s'au deşteptat între Români peste tot în urmarea preaînaltei diplome din 20 Octomvrie a. c. cu privire la viitorul desvoltament şi punerea în lucrare a aceleia.

Maiestate! Noi ne luarăm voia a ne descoperì cu toată umilinţa tarea noastră credinţă, şi chiar convicţiunea noastră, asupra strânsei egalităţì de drepturi, defipte în privinţa Transilvaniei cu preaînaltul bilet din 20 Octomvrie a. c. îndreptat cătră ministrul-preşedinte conte de *Rechberg* cu referinţă la toate naţionalităţile ţĕrii. Într'aceea noi, învĕţaţi din esperienţa de toate zilele, trebue sĕ vĕ mărturisim M. Voastre cu profundă durere, cumcă precum sĕ pare, din nenorocire nu toţi concetăţenii şi naţiunile patriei noastre seamĕnă a fi înţelese în această privinţă cu noi, ci mai vêrtos, că tocmai şi până acum, acel act august al M. Voastre sĕ esplică din mai multe părţi cu totul altmintrelea şi fireşte în favoarea unor interese speciale de naţionalităţi şi de clase,

şi prin urmare, spre stricăciunea naţiunii române, în care parte au şi început a-'l trage în folosul lor. Deci, dupa-ce în modul acesta spiritele pe de-oparte se întărîtă neîncetat, ear' de altă parte tocmai prin aceea sĕ pun la neodihnă; după-ce ţinerea mai îndelungă a acestei stări neplăcute, ce provine din falsa restălmăcire a simţului de dreptate al M. Voastre, ar putè sĕ aiba pentru toată ţeara urmări peste mĕsură stricăcioase, din causă ca acea stare dă temeiu şi ocasiune la frecări şi conflicte foarte neplacute şi în acest înţeles ascunde în sînul seu un mare pericol de stat: preaumilit subscrisa deputaţiune în deplina conformitate cu datorinţele sale de lealitate, în numele naţiunii române din Transilvania şi în interesul pacii, al ordinei şi al concordiei în ţeară, vine a subşterne M. Voastre urmatoarea rugăminte, pe cât de inteţitoare pe atât şi de dreaptă:

1. Sĕ vĕ înduraţi M. Voastră ces. reg. apostolica. prin emiterea unei diplome speciale în forma celei *leopoldine* a respica lămurit, că credincioasa, pentru preaînaltul tron al M. Voastre şi pentru patrie în cel mai mare grad meritata *naţiune* şi *naţionalitate* românească trebue sĕ se bucure de o perfectă egalitate în privinţa politica, confesională şi religioasă.

După-ce mai departe Românii din Transilvania din timpuri vechi au facut de nenumĕrate-ori amara esperienţă, că cele mai bune legi şi scopuri ale domnitorilor ţĕrii au atârnat mai vêrtos dela modul cum s'au adus acelea la îndreplinire practică, din causă, că din aceleaşi în mânile potestăţii legislative nu s'a ales nimica, precum aceasta între altele sĕ adeverì foarte lămurit tocmai şi în zilele noastre cu instrucţiunea dată de către cancelaria de curte a Ungariei către supremii comiţi, pentru-că prin punct 16 al aceleia libertatea asecurată cu toată solemnitatea celoralalte limbi prin preagraţiosul autograf al 5-lea din 20 Octomvrie a. c. al M. Voastre, dat către baronul de *Vay,* a devenit a fi cu totul amăgitoare; după-ce mai departe înalţii funcţionari şi bărbaţi de stat ai naţiunilor consorori sûnt dedaţi din vechime a trata pe Români şi naţionalitatea lor ca un ce lipsit cu totul de drepturi şi după-ce peste tot între toate notabilităţile maghiaro-sĕcueşti, precum şi ale celei săseşti, nici un barbat nu este cunoscut, care sĕ se fi declarat pe faţă şi fără nici o resérvă pentru strînsa şi practica egalitate de drepturi a tuturor naţionalitaţilor, prin urmare şi a celei româneşti; după-ce tocmai în starea în care cea mai numĕroasă naţiune şi biserică a Transilvaniei sĕ aflà lipsita de toate drepturile în curs de patrusute de ani, ear' această nedreptate la

ceriu strigătoare îşi avù al seu temeiu şi proptea numaì în ura celor mai multe organe ale statului; după-ce prin urmare bărbaţii cei mai de frunte ai naţiunilor compatriote, din causa ideilor tradiţionale ce au ei despre drept şi dreptate, precum şi a prejudiciilor în cari sĕ află, nici că sûnt destoinici a-'şi face o idee dreaptă pentru egalitatea noastră naţională şi civilă de drepturi, şi aşa sĕ vede că e curat peste putinţa ca cu organe de acestea sĕ se poata pune în lucrare o egalitate de drepturi genuină şi adevĕrată, precum este scopul M. Voastre pentru fericirea ţĕrii şi spre mulţumirea a două din trei părţi a locuitorilor; după-ce de alta parte naţiunea română are barbaţi din sînul ei pe deplin capabili pentru ori-ce funcţiune, încă pe atâta de înaltă, cari adecă nu numai din punctul de vedere al culturei politice şi ştientifice sĕ pot mĕsura cu ori-cari alţi bărbaţi din alte naţiuni, pe cari în lealitatea şi credinţa lor nu-'i întrece nimeni şi cari totodată ţinêndu-se în curăţia cugetului de o strînsă egalitate de drepturi, şi precum e adeverit, limbele compatrioatelor naţiuni le cunosc tot aşa de bine ca şi pe a lor proprie, ear' pe naţionalitaţile acelora sûnt dedaţi a le respecta întocmai ca pe a lor, cari deci sĕ arată a fi singuri capabili a pune în lucrare şi a susţinè o strînsă egalitate de drepturi în ţeară: noi subscrişii, în conglăsuire cu o dorinţă înteţitoare a naţiunii noastre, descoperită din toate părţile şi cu toată credinţa în iubirea de dreptate a M. Voastre, cutezăm a ne ruga, ca

II. M. Voastră ces. reg. apostolică la postul de cancelar al Transilvaniei la curte, ca la unul dela care depinde în gradul cel mai mare punerea în activitate a legilor, a organisaţiunii şi a administraţiunii ţĕrii, sĕ vĕ înduraţi a chema un Român, ear' spre a-'i înlesnì aceluia o activitate folositoare, a denumì părinteşte, atât la cancelaria curţii, cât şi la guvernul ţĕrii, bărbaţi din naţiunea noastră în numĕr proporţionat de ajuns, şi încă nu numai precum a fost datina până acum, pentru posturile neînsemnate subordonate, ci şi pentru locurile mai înalte, decizĕtoare.

Maiestate! Noi cu privire la rugămintea aceasta ne luăm voe a observa cu cea mai profundă umilinţă, că după a noastră credinţă tare, tot felul de temeiuri demne de a fi luate în de-aproape consideraţiune vorbesc pentru preaînalta concedere a aceleia. Naţiunea română pe pămêntul Transilvaniei este cea mai veche şi cea mai numĕroasă. La ea sĕ află cea mai multă proprietate, ea poartă în proporţiune cele mai mari greutăţi şi liferează cei mai mulţi rĕcruţi

la armată, în lealitate şi în merite pentru tron şi patrie nu o întrece nici o naţiune, ba o spunem pe faţă, pentru-că vorbesc faptele, că ea în această virtute întrece mai pe toate. Prin urmare în toate este cea dintâia. ori-unde e vorba de sacrificii şi contribuiri, de aceea nu poate fi decât în gradul cel mai înalt drept. echitabil şi înţelept, dacă va începe sĕ mai iee şi ea odată parte proporţională la binefacerile vieţii de stat, politice şi naţionale. Aceasta nu poate şi nu trebue sĕ vatĕme pe compatrioatele naţiuni, din causă că o asemenea sentimentalitate nejustificată ar fi în stare de a constata şi mai pe faţă ideea lor cu totul falsă ce o au despre drept şi dreptate, şi pe noi ne-ar lipsì încă şi de cel mai din urmă rest al încrederei cătră capacitatea şi scopurile lor.

Maiestate! Încât pentru alegerea bărbaţilor din naţiunea noastră, după-ce noi dintr'o amară esperienţă tras-am earăşi învĕţătură, că prea adese-ori contrarii nostri politici şi naţionali, sau ceea-ce este tot una, renegaţii din mijlocul nostru, cari nu lipsesc la nici o naţiune, sĕ aleg, precum sĕ zice, spre a representa şi apĕra interesele noastre, pentru a sĕ împedeca sĕ nu se întêmple şi în viitor aşa ceva, cu marea noastră daună şi sminteală. ne luăm voea, în conformitate cu comunele dorinţe, a supune preaumilita rugăminte, ca

III. M. Voastră ces. reg. apostolică sĕ vĕ înduraţi a poruncì, ca în casuri de acestea, cari mai vêrtos şi mai ales pentru conferenţa ce este a sĕ ţinè de cătră cancelar, cu scop de a stabilì şi organisa o representaţiune provincială corĕspunzĕtoare, întru înţelesul prea-înaltului autograf îndreptat din 20 Octomvrie a. c. cătră ministrul preşedinte conte de *Rechberg*, bărbaţii ce sûnt a sĕ lua din naţiunea noastră totdeauna sĕ fie aleşi în urmarea propunerii făcênde prin cei doi archipăstori românești din Blaj şi Sibiiu, şi apoi la propunerea referendarilor de naţionalitatea română. cari vor fi aplicaţi la cancelaria curţii.

Maiestate! Precum sĕ cunoaşte din chiar spiritul şi direcţiunea celor premise întru toată umilinţa, naţiunea română din Transilvania este prea departe de a nisuì pe temeiul precumpĕnirii sale în putere şi merite la vre-o supremaţie de natura dreptului de stat asupra celoralalţi conlocuitori ai ţĕrii. Din contră, ea cere pentru sine o strînsă egalitate de drepturi, pe care o apĕră, întocmai şi pentru alţii, şi, pe când ea însaşi combate din toate puterile preferinţa altora în ori-ce privinţă, protestează totodată cu toată solemnitatea în contra ori-cărei presupuneri, ca şi cum ea pentru sine ar pretinde vre-o

preferință; și tocmai pentru aceea, națiunea română nu sĕ poate conteni, cu privire la chestiunea limbei, în supremul grad controversă în Transilvania, care întru asemenea da ocasiune foarte multă la temeri, îngrijiri și iritațiuni, a nu subșterne foarte intețitoarea și umilita rugăminte, ca

IV. M. Voastră ces. reg. apostolică sĕ vĕ îndurați în aceasta privință a stabilì ca principiu, și a proclama, că toate trei limbele, adecă, germana, româna și maghiara, în toată privința, atât în administrațiune, cât și la tribunale și în legislațiune, au sĕ se bucure de un drept întru toate egal. Peste tot, trebue sĕ protestăm cu toata solemnitatea, dacă cumva vre-o limbă. ori-care în patria noastră, ar primì vre-o prerogativă oare-care esclusivă.

Maiestate! Și cu privire la dieta cea mai de-aproape ce sĕ va convoca, cum și cu privire deosebi la compunerea aceleeași, națiunea română ține tare la principiul egalei îndreptățiri, și credem ca în privința aceasta putem cu tot dreptul pretinde, ca poporimea Ardealului sĕ fie representată în dietă după mĕsura și proporțiunea adevĕratelor ei interese. Condițiunile pentru împărtășirea la dreptul acesta politic, dupa-cum cere dreptatea și cuviința, sĕ fie pentru toți locuitorii țĕrii unele și aceleași, pentru-că cu toți sûnt fii ai aceleeași patrii, și între olaltă frați egali. Totuși credem, că la mijlocirea și defigerea condìțiunilor acestora, tocmai dreptatea și cuviința poftește ca sĕ se iee lucrul în cumpenă cu considerațiunea, că Românii prin nefavorarea secolilor trecuți până la anul 1848 sĕ țin de fiii cei mai lipsiți de bunuri pamêntești ai țĕrii noastre, pe care cu toate acestea o iubim cu cea mai înflăcărată iubire.

Poporațiunea română a Transilvaniei representă mai mult proprietatea cea mică de pământ, atât nobilitară cât și agricolă; dar' represintă în urmă în armata țĕrii massa puterii, și ceea-ce îi lipsește din proprietatea cea mare de pămênt o împlinește în adevĕr cu precumpĕnire enorma putere a brațelor armate. Căci, cu toate-că proprietatea de pămênt și inteligența sûnt calificate de a da temeiu de drepturi. totuși vieața, sângele și sacrificarea sûnt a bună seamă cu nimic mai puțin puternice fântâni de drept.

Cu privire la aceasta cutezăm a ne propune adânca noastră cerere înaintea M. Tale ces. reg. apostolice astfel:

V. Binevoește Maiestate a demanda conferenței, ce în înțelesul preaînaltei scrisori de mâna din 20 Oct., adresată cătră ministrul-president conte de *Rechberg*, e a se înființa prin cancelarul de curte,

cu scop de-a fixa şi organisa o comĕsurată representaţiune a ţĕrii, că în interesul egalei îndreptăţiri, la care aspiră naţiunea româna, sĕ-'şi ţină de punct de plecare şi de principiu dreapta representaţiune a tuturor intereselor, după alegere dreaptă, şi cu condiţiuni de cualificare pe cât se poate mai moderate.

În fine, luând în îndurată consideraţiune, că naţiunea română din Ardeal e lipsită de ori-ce organ legal acomodat pentru a se aduna şi consulta prin inteligenţa şi capacităţile sale, şi că în timpul de faţă, pe lângă importanţa împrejurărilor timpului, lipsa aceasta se simte adânc, fiindcă mai ales pregătirile cele urgent necesare pentru dieta cea mai deaproape fac una ca aceasta de neapĕrat de lipsă, îndură-te Maiestate ces. reg. apostolică

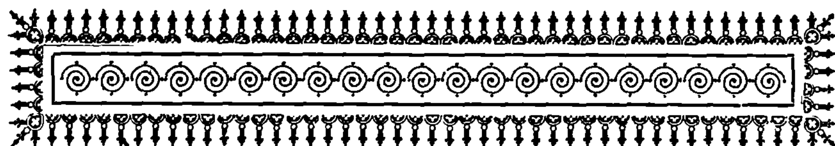
VI. A concede naţiunii române din Ardeal ţinerea *unui congres naţional,* pentru-ca în acelaşi, sub conducerea ambilor archipăstori români bisericeşti, representanţii din inteligenţă, cler şi comune, conchemaţi de aceiaşi, în unire cu alţii dintre cele mai alese capacităţi din statul civil, după un mod de alegere şi conchemare de dînşii stabilit, adunaţi împreună, se poată discuta şi esamina întrebările interesului lor politic şi naţional, se le desluşească şi resolvirea lor sĕ o poată pregăti pentru dieta cea mai de-aproape.

În fine, ne mai luăm cutezare a aşterne cu genunchi plecaţi încă a doua rugăminte prea umilită aici alăturată, care s'a îndreptat din Sibiiu de către mai multe notabilităţi române, cu acelaşi scop leal, încă înainte de trimiterea noastră la preaînalta Voastră Maiestate, pe lângă umilita rugare, că M. Ta sĕ binevoeşti acestea ale noastre petiţiuni, cari, fiindcă ating interesele cele mai importante ale naţionalităţii noastre şi sûnt totdeodată şi prea urgente, a le aprecia cu o neamînată şi înalt îndurătoare resoluţiune.

Rĕmânem cu omagială umilitate şi pietate, ai ces. reg. apostolicei Voastre Maiestăţi, cei mai credincioşi supuşi. Dat în Viena, 10 Decemvrie 1860. (Urmează subscrierile)".

La petiţiunea din urmă s'a dat în curênd o resoluţiune favorabilă din partea Monarchului, în ce priveşte întrunirea Românilor în congres, şi aşa conferenţa naţională a putut fi convocată şi ţinută, la începutul anului următor.





Petițiunea Românilor năsĕudeni.

În 13 Decemvrie 1860 a fost primită în audiență la Viena o delegațiune a fostilor grăniţeri români din părțile Năsĕudului, care a înmanuat Monarchului următoarea temeinică petițiune:

Maiestate ces. reg. apostolica!

În restimp de unsprĕzece ani, a patra oră cutează poporațiunea fostului regiment pedestru de graniță al II-lea român din Transilvania, numĕrul 17, a se ivì înaintea înaltei Maiestăți, a domnului și împĕratului seu, înaintea serenisimului domn al ostirilor, spre a încerca cu umilință pe calea îndurării împĕrătești pasul cel din urmă dar' cel mai sigur în causa sa încă nedecisa până acum în privința regulării averii comunale și cercuale, schimbata prin ridicarea miliției de granița din Transilvania.

Poporațiunea memoratului cerc de graniță cu toata umilința îndrasnește, în cunoștința bunului seu drept. a cuprinde într'una rugarile așternute în trei rînduri și a le deslușì.

Înainte de-a lamurì toate punctele din petițiune, își iau îndrasneala prea plecații locuitori rugători a premite pe scurt cuprinsul preaumilitelor lor cereri de mai nainte, și apoi după finirea cursului istoric al lucrului a formula întreaga petițiune, pe drept motivată.

Încă la anul 1848, comunele din graniță au adus prin o deputațiune la treptele prea înaltului tron punctele plânsorii în privința mai multor abusuri, cari s'au vîrît în sistema administrațiunei graniței militare, și între altele anumit pentru serviciile și isprăvile private fară plată, cari seamĕnă a fi înrudite foarte aproape cu robota, făcute de grăniţeri în urma ordinațiunilor mai marilor lor, apoi pentru restrîngerea dreptului de ereditate la parte bărbătească și pentru dispunerea asupra proprietații prin contracte, și alte

afaceri juridice între cei vii, şi în fine pentru împedecarea, contrară regulamentelor, a tinerimei din graniţă dela studiare la şcoalele medii şi înalte ale statului civil.

La această petiţiune cătră Maiestatea Sa fu liniştită deputaţiunea prin înalta resoluţiune a adjutantului de atunci, principele *F. Lobkovitz,* cu speranţa, că 'i-se va împlinì cererea. Dar' când credea preaumilita poporaţiune din graniţă, că pe temeiul repeţitei încredinţări va putè aştepta cu cea mai bună speranţă şi siguritate desĕvîrşita resoluţiune preaînaltă, ea se vĕzù, după atâtea servicii credincioase, folositoare. de optzeci-şi-opt de ani pe câmpul de onoare, recunoscute de toată lumea. precum şi de prea înduratul domn al oastei, căzută jertfă mai înaltelor consideraţiuni de stat, pentru-că la anul 1851 urmă pe neaşteptate desfiinţarea graniţei.

Fiindcă poporaţiunei din graniţă 'i-s'a făcut aceasta cunoscut în forma unei preaînalte dispoziţiuni, ea s'a încredinţat sorţii sale, fără opunere, în speranţa, că mai cu seamă după jertfele aduse în timpul fatalelor încurcături politice dela 1848 49 'i-se va concede, ca scăpată de abusurile de mai nainte, sub o administraţiune civilă înţeleaptă, sĕ se bucure în siguritate, fără împovărări, de drepturile sale rĕmase dela strămoşi, cu atât mai vêrtos, cu cât aceasta 'i-s'a garantat prin sacrul cuvênt împĕrătesc. Afara de aceasta mai vedea ea o garanţie pentru viitorul fericit şi în aceea, că în monarchia austriacă în anul 1851 chiar şi cei-ce mai nainte nu aveau drepturi au fost introduşi în drepturi cetăţeneşti şi în faptica lor posesiune.

Dar' cu amar a trebuit se esperieze, că esecutatorii de jos ai poruncei preaînalte, nefiind bine cunoscuţi cu împrejurările, în zelul lor rĕu priceput de-a face servicii, conduşi de o superficialitate nescusabila care vatĕmă simţul de dreptate al fostilor grăniţeri, au conturbat liniştita posesiune a grăniţerilor cu aceea, că declarara pădurile private şi comunale, de mijloc şi înalte, — nu numai ca luate sub inspecţiunea supremă a erariului, ci şi ca proprietate a erariului, înscriindu-le astfel în catastrul de moşii; şi drept consecinţă, amĕsurat conceptelor lor de drept. au pedepsit în bani şi cu arest pe toţi aceea, cari au tăiat lemne din pădurile private şi comunale, declarate de *erariale.*

Locuitorii din graniţă, siliţi prin astfel de procedere, aşternura, dupa desfacerea legăturii grăniţereşti, o plânsoare la picioarele M. Voastre ces. reg. apostolice. Cu cea mai respectuoasă mulţumire primiră ei acordarea, în parte, a unor puncte din plânsoarea lor,

dar' cu cea mai mare durerè trebuiră se înțeleagă din decretul comandei districtuale din *Reteag*, datat din 11 Martie 1851 și edat sub numĕrul 2063, că diregĕtoria de finanță face încordări, în contra binevoitoarelor intențiuni prea înalte, se pună pământul din graniță și drepturile legate de el, a cărui natură de origine era din vechime scutită de sarcini, într'o categorie cu dreptul de proprietate țĕrmurit prin privilegiile dominale, numai pentru-ca sé încurce lămuritele raporturi de posesiune ale comunelor grănițerești și sĕ aibă motiv a pretinde proprietatea privată și comunală nedisputabilă, — drept *bun fiscal*.

Direcțiunea de finanțe din Transilvania declară anumit la punctul *a)* al aceleiași petițiuni, în care se cuprinde rugarea pentru dreptul de-a primì lemne din pădurile comunale, că pentru scoaterea de lemne în viitor din pădurile acum *așa numite fiscale*, a dispus guvernul transilvan. Ba diregĕtoria financiară în același decret numește libera proprietate a grănițerilor cu un nume foarte scălciat de *proprietate usufructuara*, adecă dată numai *spre folosire*, și pomenește într'un mod greșit despre *regaliile dominale*, cari n'au esistat nici odată. mai ales în militarisata vale a Rodnei. și cari nici nu puteau fi întroduse pe cale legală până mai esistă vre-o comună în valea Rodnei.

Atât acestea și alte asupriri și restrângeri de drepturi, venite asupra cercului de granița după desmilitarisarea întêmplată în urma celor mai încurcate propuneri și învinuiri, cât și tratarea cea fără socotința din partea diregĕtoriei de finanțe cu fondul cercului de granița, și anume cu fondul de proviant. de montură și cu fondul general al școalelor, luate toate în păstrarea sa dela diregĕtoria graniței militare, — au dat ocasiune fostilor grănițeri, în anul 1852, când Transilvania fu norocită a se bucura de presența preaînaltului ei principe, a așterne a doua petițiune preaînaltului tron. Neajungênd prin aceasta petițiune la nici un resultat, mai cu seamă însĕ în privința consacrării și întrebuințării fondului spre cultivarea mai înaltă a tinerimei din graniță, măcar că în anul 1851 s'a așezat cu numele și s'a întărit în diregĕtorie o comisiune pentru administrarea fondului școlar, n'au ajuns la scop: așa împuterniciții comunelor din cercul militar înaintară în vara anului 1856, după audiența avută la M. Voastră ces. reg. apostolică, o cerere, pentru asemnarea intereselor după fondul școlar și de montură, pentru ca sĕ se întrebuințeze ca stipendii pentru mai înalta cultivare a

tinerimei din graniţă, dar' până în ziua de astăzi nu se putură împărtěşì de o preaînaltă decisiune.

Din acest temeiu cutează poporaţiunea din cercul fostului al II-lea regiment român de graniţă a mai aduce încă odata rugarile sale la treptele preaînaltului tron, ca sě se roage prin aceasta de un puternic cuvênt preaînalt, întemeiat pe basă neclătită de drept, prin care s'ar pune capět tuturor încurcărilor de drept şi tuturor asuprelilor, ear' locuitorii grăniţeri ar fi scăpaţi de multele spese zadarnice, de scrierile fără capět şi încurcate, precum şi de alergaturi, încurajindu-se prin asigurarea de-a nu li-se mai atinge drepturile de proprietate la o nouă vieaţă. în scopul de-a trăì şi a murì pentru patrie şi pentru preaînaltul tron.

Înşirarea temeiurilor de drept şi a faptelor istorice, cari sprijinesc această preaumilită petiţiune, cutează des memorata poporaţiune a graniţei sě o cuprindă în următoarele:

Aşa numita vale a Rodnei, care sě mărgineşte cu comitatul Maramurĕşului, a fost locuită din vremuri necunoscute de o poporaţiune, care după dreptul de stat transilvan era numěrata între aşa numiţii *liberi* . Poporaţiunea aceasta sě bucura de toate drepturile cari au fost dăruite prin lege astorfel de cetăţeni dela factorii legislativi şi dispensatori de îndatoriri ai principatului, împlinind ea toate datorinţele impuse ei după dreptate.

De aceste drepturi sě ţinea ântâiu de toate deplina voe de a dispune în mod neţěrmurit de proprietatea sa, atât în familie, cât şi la comună şi în cerc, cu toate libertaţile şi drepturile nascute de aici.

Lucrul acesta, până la anul 1472, fiindcă nu sě află nici un document, trebue sě se conchidă din fapte împlinite, fiindcă prin nimica nu sě poate dovedì ţěrmurirea dreptului de proprietate al comunelor pe vremea aceea.

În acel an însě (1472) sě ivì un rescript dela regele Matia, datat din ziua profetului Ieremia, din care act sě vede, că comunitatea Bistriţa, credincioasă inclitelor datini ale cetăţilor aflatoare în fundul regiu de a pretinde toate pentru sine şi a menţine, cu feliurite, deşi nu prea oneste mijloace, drepturi furişate, a ridicat pretensiune şi asupra Valei-Rodnei, care totdeauna a fost libera, şi că regele în fapta a şi ordonat supunerea acestui ţinut, când (după propriele cuvinte ale documentului) *s'ar afla într'adever că starea lucrului e aşa cum a fost înfăţişată din partea comunităţii Bistriţa.*

Un alt document al aceluiaşi rege, datat din Sâmbăta după Joia-verde. anul 1475, arată, că starea lucrului totuşi n'a fost aşa cum o arĕtase onorata comunitate, şi că regele deşi a conces ca Valea-Rodnei sĕ stee sub magistratul Bistriţei, dar' şi aceasta numai cu drept de jurisdicţiune jure jurisdictionis, şi nu pentru-că Bistriţa ar fi avut doară mai nainte vre-un drept de jurisdicţiune asupra ei, a făcut-o aceasta pentru-că Bistriţa era prea slabă pentru a sĕ apĕra singură în contra invasiunilor esterne. Despre vre-un drept dominal nu putù nici pe departe sĕ fie vorba, fiindcă în document titulus jurisdictionis sĕ întonează în mod espres.

Ţinutul din Valea-Rodnei rĕmase în urma acestui ordin regesc sub jurisdicţiunea magistratului Bistriţa. cu toate privilegiile, libertăţile şi drepturile de cari sĕ bucurau cetăţenii oraşului Bistriţa. Astfel ţinutul din Valea-Rodnei sĕ puse cu comûnitatea Bistriţa în stare egală şi avea sĕ pretîndă aceeaşi tratare ce sĕ cuvenea cetăţenilor oraşului, chiar şi dacă mai nainte nu avea aceleaşi drepturi şi libertăţi. Însĕ aceste drepturi nu acum s'au dat celor din Valea-Rodnei, ci ele ca drepturi din veacuri moştenite din generaţiune în generaţiune, 'li-au fost garantate şi pentru viitor. în scopul, ca nu cumva magistratul Bistriţei, după vechea şi stăpânirei centrale de atunci prea bine cunoscuta manieră a domnilor de jurisdicţiune saşi, sĕ-'şi aroage cumva, într'un mod oare-care, alte drepturi asupra lor decât numai dreptul de administraţiune politică. Şi totuşi sĕ iviră dela 1475 încoace casuri de plângere în contra funcţionarilor din Bistriţa, cari, în cunoştinţa independenţei lor faţă de locuitorii din partea cărora se vedea ca n'au fost aleşi, apăsau poporul, ear' ca judecători ai poporului sĕ foloseau de starea sa cea fără protejare spre a o esploata în folosul şi interesul lor.

Starea grăniţerilor de înainte de militarisare cu privire la posesiune o dovedeşte şi raportul către consiliul de rĕsboiu al curţii, facut de baronul *Siskovich,* încredinţat cu militarisarea, raport datat din 24 August 1763, în care sĕ resfrâng şi cu indignare sĕ resping afirmaţiunile nobililor mai de-aproape, basate numai pe presupuneri sofistice şi aşternute pe calea cancelariei aulice transilvane, prin cari acestia voiau sĕ arete, că grăniţerii ar fi fost neliberi, · descriind apoi pe grăniţeri ca posesori ai moşiilor lor proprii, în urma cărui raport s'a efectuit ridicarea graniţei militare.

E vrednic de însemnat, că acel renumit general cât de mult s'a silit sĕ descrie poporul defaimat al ţinutului militarisat aşa cum

era, escelent pentru servicii militare. ceea-ce mai târziu s'a şi adeverit şi confirmat.

Preaumilita promemorie a primului colonel de graniţă *Enzenberg*, din 11 August 1769, încă dă grăniţerilor un atestat, că într'adevĕr ei au fost apĕsaţi de magistratul Bistriţei. dar' că de altă parte au fost totdeauna în libera posesiune a moşiei şi pămêntului lor.

Pertractarea începută la anul 1762 pentru înfiinţarea graniţei militare, făcută din motivul că clasele poporului dator a apĕra patria dovedise cu ocasiunea rĕsboiului urmarii ereditare o lipsă de aplecare spre a servì, venì la anul 1766 la încheerea dorită de înaltele locuri. Magistratul Bistriţei a făcut încă în anul 1764 un document de cesiune, în care pune unele condiţiuni, pe cari preaînalta diregĕtorie militară, în urma ordinului M. Sale nu le-a primit, fiindcă magistratul îşi însuşea în ele drepturi cari nu 'i-se cuveneau. Nedreptele pretensiuni ale magistratului Bistriţa fură respinse, fiindcă în documentele predate comandantului general de atunci, baron *Buccov*, nu era pomenire nici-decum despre drepturi dominale şi despre dări naturale şi pecuniare, curgĕtoare din aceste drepturi.

În urma acestora magistratul a dat necondiţionat document de cesiune, care printr'o ordinaţiune a consiliului aulic de rĕsboiu nrul 11, datată din 28 Ianuarie 1766, sĕ trimise comandei din Sibiiu.

Aceasta respingere cu bună seamă a fost pusă la cale pe temeiul raportului din 4 August 1763 al comandantului general de mai nainte, baronul *Iosif Siskovich*.

Înaltul consiliu aulic de rĕsboiu încă a recunoscut, că după conscripţiunea ţĕrii din 1749, pe tot pămêntul regesc (săsesc) sĕ află numai 700 de familii iobăgeşti, şi prin urmare nu sĕ putea lua, că militarisaţii locuitori de graniţă, cari singuri erau mai mulţi decât 700 de familii, ar fi fost supuşi dominali.

Conclusia e aceea, că grăniţerii din ţinutul *Rodnei*, ca oameni liberi, au avut libera şi nedisputata posesiune familiară, comunala şi cercuală, de care sĕ ţin şi munţii din Nord-Ostul Transilvaniei, între Maramurĕş şi Bucovina. Drepturile de proprietate le-au întrebuinţat neţermurit, folosind arăturile, livezile şi pădurile spre folosuri private, şi earăşi pădurile şi munţii le esarêndau sau vindeau spre folosul comunelor.

Documente despre aceasta sĕ află în parte şi în mâna grăniţerilor, ca contracte de vênzare, de schimb şi altele, — dar' şi în deosebitele archive ale ţĕrii şi ale fostului consiliu aulic de rĕsboiu, acum aşa

numitul ces. reg. minister de rĕsboiu, precum şi în ale ces. reg. minister al statului, şi numai din acea singura causă nu s'au putut păstra în întregime. fiindcă averea actuala a fostului cerc militar sĕ află în mâna diregĕtoriei de finanţe, şi aşa fostilor grăniţeri li-s'a luat prin aceasta ocasiunea de a-'şi pune ei înşişi, spre scopul defigerii starii lor de drept şi al jurstărilor lor schimbate prin vremuri, indivizi provĕzuţi cu ştiinţele poftite, şi apoi a le impune acelora compunerea datelor în privinţa aceasta.

În urma acestor premise, nu mai poate fi îndoială că la ivirea regulamentului despre înfiinţarea graniţei, datat din 20 Februarie 1765 şi despre efectuirea ei, adecă a sistemei întemeerii de graniţă din 1766, graniţerii din Valea-Rodnei au fost în libera posesiune a proprielor lor moşii şi pămĕnturi, despre ce şi representanţii comunelor din graniţă au dat încă la anul 1853 comisiunei instituite pentru despărţirea pădurilor informaţiuni circumstanţiale şi răzimate pe documente autentice.

Prin regulamentul şi sistema de graniţă li-s'a regulat şi dat grăniţerilor starea de posesiune de mai nainte, şi administrarea veniturilor publice s'a întocmit spre scopurile serviciului militar. După §-ul 74 al regulamentului din 1765 şi §-ul 75 al sistemei înfiinţarii graniţei din 1766, s'au resolvat proventele comunale alodiale (fiindcă mai nainte n'au esistat alte alodii) în folosul grăniţerilor, astfel, ca în acest scop sĕ se institue o comisiune economică anumită, cu însărcinarea ca se poarte grije, atât pentru manipularea venitelor, cât şi pentru întrebuinţarea acelora în folosul grăniţerilor. Temeiul la acest fond s'a pus cu acei 7799 fl. pe cari împĕrăteasa Maria Teresia, vrednică de glorioasă suvenire, 'i-a dăruit, la plânsorile grăniţerilor cari au fost în tabĕră la anul 1763, din ertarea contribuţiunii; şi fiindcă n'au putut fi eruaţi cei îndreptăţiţi de-a pretinde banii, din partea comandei regimentului, conform rescriptului consiliului aulic de rĕsboiu din 8 Martie 1770, banii au fost declaraţi de neîmpărţibili, însumându-se la proventele regimentului. Aceste provente se şi întrebuinţară spre susţinerea ofiţerilor dela administraţiunea militara, precum şi pentru trebuinţele publice ale confiniei.

De aici ar fi trebuit după dreptate sĕ se edifice cortelele ofiţerilor şi ale altor persoane aflătoare în serviciul militar, dela magistru de vighilie în sus; dar' acestea, precum şi casa institutului de creştere, ridicată la 1784, afară de cele technice ale zidirii s'au făcut de către grăniţeri fără nici o plată, şi tot aşa şi celelalte edificii toate,

devenite necesarii în scopul administrațiunii militare, earăși fără a sĕ fi primit recompensa hotărîtă în sistemă.

Așa li-s'a impus grănițerilor la anul 1765 și negoțul cu plute și cu sare pe Someș și Tisa.

Prin aceasta grănițerul pe lângă chemarea sa militară și agronomică s'a făcut și negustor ambulant, spre folosul fondului de provente, care prin aceasta, în restimp de unsprĕzece ani, adecă până la 1776, a crescut la o sumă foarte însemnată pe acel timp de 455.892 fl.

Acest fel de comerciu a ruinat pe grănițeri, nu numai în trebile casnice și în sănĕtatea lor, ci foarte adese-ori li-a causat și moarte crâncenă, prin striviri la tăierea lemnelor și prin înecări, după-cum se vede din protocolul luat de către comisiunea instituită pentru îmbunătățirea economiei din graniță, în urma poruncii comandei regimentului, din 29 Martie 1840, nrul 718.

În urma plânsorilor grănițerilor li-s'a ridicat această sarcină grea.

La fondul de provente încurgeau și banii proveniți din taxele întroduse de nou, adecă din taxele de mori, esarêndări de propinațiune, cârcĭmărit, vama tîrgului și venitele măcelăritului, cari după cum s'a dovedit, se cuveniau comunelor.

Aceasta sĕ întêmplà spre dauna respectivilor, adecă a comunelor grănițerești, căci aceste drepturi din vechime, după-cum sună un act de libertate al regelui Ludovic, datat la anul 1520, li-se lăsară lor espres, pe lângă aprobarea drepturilor de mai nainte. Dar' fiindcă acuma toate erau privite și esecutate din punctul de vedere al necondiționatei subordonațiuni militare, nimeni n'a cutezat sĕ se opună cu apĕrarea valoarei drepturilor comunale, și încă cu atât mai puțin, fiindcă procuror de graniță n'a esistat nici-odată.

Unii posesori de drepturi de morărit făcură escepțiune, în contra cărora administrațiunea militară de economie lăsà a se zidì mori din fondul de provente. Acesti posesori de drepturi de morărit se ținură strîns de dreptul lor și rĕmaseră compărtași și cu așa numitul înfurișat alodiu al regimentului.

Aceasta despre originala formare a fondului de provente, în care încurseră și banii de pe lemne dela zilerii străini, ear' în patru ani, adecă dela 1804 1808, și taxa comună de lemne, care începuse a se întroduce și care a încetat totuși, în urma plânsorilor. Cu întroducerea sistemei militare s'a arĕtat lipsa de a estinde granița și asupra

ţinutului *Bargăului* şi asupra câtorva sate de lângă rîul *Şieu,* ceea-ce s'a şi întêmplat. Cu aceasta estindere s'a făcut de neapĕrata necesitate în acel ţinut sterp câştigarea numĕrului trebuincios de munţi, spre înmulţirea isvoarelor de câştig pe seama grăniţerilor. Dupa aceasta, în anul 1769, fiind aşezaţi grăniţerii ca corp de observaţiune, provĕzuţi cu şanţuri în contra Turcilor. vulturul hotarului fu împins din partea lor mai spre Bucovina, care era atunci moldoveneasca, şi prin aceasta fură câştigaţi aşa numiţii munţi revendicaţi, cari după ordinul gloriosului, de eternă memorie demnului şi neuitatului împĕrat Iosif II., ca conregent, sĕ împărţiră prin plenipotenţiaţii comunelor la anul 1779 ântâia-oară, şi la anul 1807 a doua-oară între comune, după lipsurile lor, şi s'au trecut şi la catastru ca bun comunal.

Lucrul acesta a fost demonstrat, pe lângă altele mai multe, şi comisiunii despărţirii pădurilor, la anul 1853. Munţii revendicaţi toţi fură în fapta folosiţi de graniţeri. cu singura escepţiune a muntelui Dosul Stanişoarei, care după mĕsurarea ce 'i-a premers a fost dat în arêndă, în favorul tuturor casselor comunale.

Erariul montan a luat, pe calea comandei generale, cam pe la anul 1806, dela orăşelul montanistic Rodna. prin contract de arênda, muntele Craciunel, rĕmas dela străbuni, despărţindu-'l de hotarul Rodnei şi dându-'i ca echivalent, în schimb, în posesiune, revendicatul munte Poiana Cosnei. Sumele incurse din esarêndarea Crăciunelului, chiar şi după luarea muntelui dela Rodneni, încă îndelungat timp s'a dat tot cassei comunale din Rodna. Mai târziu s'a împărţit arênda aceasta la toate cassele comunale, după proporţiunea sufletelor. În anul 1834 a început a se întrebuinţa aceasta arêndă pentru susţinerea bandei de musică a regimentului.

Dela anul 1830 s'a întemeiat aşa numitul fond de montură, ântâiu din banii repartaţi pe case şi încassaţi, ear' mai târziu din două treimi ai banilor pe cari comunele înseşi şi 'i-au impus pentru paşunatul munţilor. Dela 1833 şi pauşalele din monturele învechite, ce sĕ cuveneau celor opt companii campestre, cari mai nainte au stat în garnisoana ţĕrii, apoi după contractul de arêndă, până la 1839, toţi banii de arêndă sĕ deteră şi dela *Craciunel* fondului acestuia, ear' de atunci încoace numai jumĕtate, fiindcă ceealaltă jumĕtate s'a poruncit de către comanda generală a sĕ pune la fondul proventelor.

La împărţirea munţilor revendicaţi, muntele Dosul-Stănişoarei fù esarêndat până la anul 1836 în favorul tuturor casselor comunale.

În anul 1836 s'au dat şi banii arênzii dela Dosul-Stănişoarei, prin declaraţie făcută din bunăvoinţa proprie, fondului de montura, pentru ca sě scape oamenii de neplăcerea de a contribuì după fumuri la câştigarea monturei pentru serviciul intern.

După sistema confiniară, graniţerii erau îndatoraţi, pe lângă o plată, la început de patru doi zěceri val. vieneză, ear' mai târziu de patru doi zěceri monetă convenţională, sě tae lemne de ars pentru ofiţeri şi pentru partidele militare, şi sě le şi care, din departare, adese-ori de patru-cinci miluri, şi totuşi erau constrînşi sě se mulţumească cu plata aceea, croită pe stânjen. Până la anul 1836 li-se da plata aceasta în bani gata la mână. Din acest an însě, liferară ei lemnele pentru plată, tot numai ca sě scape de contribuirea pe fiecare casă, dar' banii celor-ce aveau drept a-'i primì sě adaoseră earăşi la fondul de montură, la care totdeauna sě mai adaogară şi pauşalele desdaunării pentru montură, ce sě cuvenea pentru purtarea propriului montur în servicii de garnisoană şi tabără. Pe lângă aceste isvoare de venit s'au mai dat la fondul de montură, spre înmulţirea lui, şi suma de rebonificare pentru părechea de păpuci, care sě cuvenea fiecărui individ pe an când era în serviciu de garnisoană sau de tabără. pe care însě în 1848/49 nu 'i-a primit nime.

După-cum sună alăturatul jurnal de cassă. pe timpul desfacerii instrucţiunii grăniţăreşti sě afla în bani de montură, astfel câştigaţi, suma de 17.000 fl. în hârtii de stat şi 11.435 fl. 38²/₈ cr. în bani gata, la olaltă 28.435 fl. 38²/₈ cr. La aceasta ar mai fi a sě socotì şi pauşalele monturelor învechite, cari sě cuveneau feciorilor eşiţi în tabără cu propriele monture la anul 1848/49, şi pot fi socotite la 30.000 fl. Din suma aceasta s'a asemnat însě numai 14.000 fl. ear' mai târziu. din temeiuri grăniţerilor necunoscute, suma s'a redus numai la 7767 fl.

Fondul şcolar 'şi-a luat începutul din banii arênzii crâşmăritului pe trei luni, jertfă adusă din partea grăniţerilor de liberă voe în acest scop. În cercul Bărgăului întrară în acest fond şi banii daruiţi, din motivul prea slabului seceriş, la 1832, pentru procurarea de sěmênţa, de către înălţimea sa regească, rěposatul serenisim archiduce Ferdinand d'Este. Unele comune au adaogat şi venitul agonisit prin îngrădirea şi sěměnarea ogorului (imaş), care după economia de câmpuri tot în al doilea an sě întrebuinţa ca loc de păşune, astfel, că după desfiinţarea regimentului de graniţă a rěmas suma, şi adecă: bani gata 1083 fl. 28 cr., în hârtii de valoare 13.191 fl., în obligaţiuni

private 8831 fl. 25⁴/₈ cr. şi în alte active 2369 fl. 12¹/₂ cr. la olaltă *25.475 fl. 06 cr.*

Din sumele acestea, după socotelile mai de multe-ori arătate diregĕtoriilor mai înalte cu cererea asemnării erogaţiunilor, la încheerea anului de administraţiune 1858, şi adecă din sumele fondului de montură menit pentru stipendii, dela anul 1851, au fost interese 8357 fl. 28²/₄ cr., asemenea pentru fondul şcolar comunal interese 10.394 fl. 73 cr., la olaltă *18.652 fl. 1²/₄ cr.*

La desfiinţarea stării militare de graniţă v'aţi îndurat M. Voastră ces. reg. apostolică, nu numai a lăsa starea de posesiune liberă de atunci în starea de mai nainte, ci încă, drept recunoştinţă deosebită pentru făcutele servicii folositoare şi meritele câştigate, a concede preagraţios folosirea munţilor revendicaţi şi mai încolo comunelor cari au avut parte din ei.

Înaltul ces. reg. guvernament civil şi militar încă a recunoscut ca proprietate nedisputată a grăniţerilor, fondul de montură şi fondul şcoalelor, analog casselor comunale şi bisericeşti. Cu toate acestea, la desfiinţarea graniţei, esmisului domn comisar ministerial de *Rosenfeld* 'i-a plăcut a desfăşura o părere cu totul opusă intenţiunilor preaînalte despre posesiunea şi relaţiunile publice ale averii comunelor graniţei desfiinţate, şi s'a apucat de realisarea acestei păreri. Aceasta se vede din rĕspunsul înaltului ces. reg. guvernament civil şi militar din Transilvania, urmat la aceasta, cu decretul trimis ces. reg. comande militare districtuale din Reteag, în care e sfătuit domnul comisar sĕ esamineze bine împrejurările pe cari le-a cam desconsiderat, şi chiar şi din punct de vedere politic sĕ nu lase ca părerea sa pronunţată sĕ vină la cunoştinţa grăniţerilor şi sĕ-'i neliniştească.

În 13 Martie 1851, aniversarea desfiinţării graniţei, s'a fost aşezat, pe calea liberei alegeri, fiind de faţă representanţii tuturor 44 de comune, — în mod oficios o aşa numită comisiune administrativă pentru fondul şcolar. Comisiunea aceasta a fost însărcinată cu revisuirea socotelilor fondului şcolar comunal şi cu administrarea fondului de montură, care încă atunci s'a fost destinat pentru stipendii spre cultivarea mai înaltă a tinerilor din graniţă. Comisiunea aceasta, recunoscută de diregĕtori totdeauna ca corporaţiune, n'a avut nici-odată norocirea de-a administra în faptă fondul în urmă pomenit, pentru-că nu 'i-s'a predat, ci ea a fost prefăcută în representaţiune care esista numai în idee, cu numele.

În anul 1854, cu ocasiunea escrierii împrumutului național, încă și mai puțin 'i-s'a lăsat, fiindcă diregĕtoria financiară se amestecà de-adreptul în causele fondurilor și provocà o corespondență supĕrătoare neîntreruptă, prin care aproape șase ani nu s'a câștigat nici măcar un ban spre binele comunelor, dar' apoi comisiunei 'i-a causat o purtare de socoteli zădarnică și o ostăneală răpitoare de timp și de sănĕtate, ear' grănițerilor nu puțină neplăcere pentru atacarea drepturilor lor, atât de invederată.

La provocarea făcută în general, cugeta comisiunea administrativă a fondului a împlinì o datorie patriotică când a subscris la împrumutul național, bani gata din fondul de montură 12.000 fl. și bani scoși din arênda munților 4000 fl., la olaltă 16.000 fl. La intețirea comisiunii, ca interesele restante sĕ se facă curgĕtoare, făcù înaltul guvern prin telegraf întrebare la ministerul de finanțe, și după rĕspunsul primit, că și interesele restante, crescute la 4000 fl. sĕ pot subscrie, — o făcù și aceasta, cu toată bunăvoirea. Însĕ mai târzíu, după-cum suna emisul prefecturei, numĕrul 814 din 18 Iunie 1855, în contrazicere cu sine însași, s'a reflectat, că interese nu se pot asemna până-când întreaga avere, adecă atât cea de montură sau de stipendii, cât și a fondului școlar comunal, aflătoare în mâna comunelor, nu se va preda cassei principale a țĕrii spre a fi ținută în evidență.

Comisiunea, cunoscênd părerile poporațiunii, la provocarea repețită făcută în causa aceasta din partea prefecturei, dete protest. dar' nu fu ascultată, ci după-ce făcù declarație, că esportarea nu prejudecă dreptului de proprietate, toate adeverințele de deposit și alte hârtíi de valoare, aparținĕtoare fondului de montură, care se afla la oficiul de contribuțiune, au fost duse din Năsĕud, la care faptă comisiunea rĕspunse cu protocol, reservîndu-'și toate drepturile. Comisiunea numai după-ce se luase întregul fond de montura sau de stipendii fu înștiințată despre această întêmplare, cu observarea, că documentele despre aceasta au fost compuse mai nainte, la anul 1855.

În Aprilie 1859, fondul mai de multe-ori cerut al școalelor comunale, ce se afla în mânile comunelor, se cerù de nou, însĕ predarea nu s'a putut întêmpla, fiindcă nici măcar interesele dela obligațiunile concernente de stat sau adeverințele de deposit nu era voe a fi plătite, prin urmare după predarea capitalului era teamă de ceva și mai rĕu.

La aceasta, comisiunea recercată îndrumà comunele la oficiul de cerc, unde ele îşi deteră declaraţiunile negative.

La începutul anului şcolar 1859 60, venise la cunoştinţa comisiunii, cumcă acum, chiar şi fără a fi fost înştiinţată de mai nainte, mijloacele băneşti de lipsă, pentru înfiinţarea preparandiei centrale în Năsĕud, au fost asemuate din capitalul fondului de montură, mai ântâiu în Gherla. Astfel comisiunea îşi ţinù de datorinţă aşi reserva dreptul, protestând, şi prin ces. reg. locotenenţă a-'şi reclama dela cassa principală socotelile, dar' nu primì nici un rĕspuns. În urma acestora cerù comisiunea în Iunie a. c. a se concede o adunare a representanţilor comunali, spre a se justifica, ceea-ce se şi acordà. Într'aceea, scurt înainte de ţinerea adunării, în urma unei petiţiuni aşternute de către comunele grăniţereşti pentru concederea de-a ridica din fondul grănițăresc de provente edificiul institutului militar, căzut în ruine, venì împărtĕşirea înaltului ces. reg. minister de finanţe, în care causa ambelor fonduri sĕ confundà cu chestiunea de proprietate, şi în presupunerea, că fondul de montură provine esclusiv din venitele munţilor revendicaţi, ceea-ce însĕ nu e adevĕrat, — causa se amânà până la decisiunea pretensiunilor de proprietate, nebăgându-se în seamă împrejurarea, că în ţinutul regimentului al II-lea român nu se află nici o proprietate disputabilă de felul acesta, şi că şi în casul când toţi munţii s'ar fi folosit de comunităţile însĕşi, diregĕtoria de finanţe n'ar fi în stare sĕ pretindă vre-o plată pentru această folosire, care amĕsurat preaînaltei voinţe li-se cuvine lor. Acum însĕ, când poporaţiunea, pentru folosul public al comunelor, renunţă de bună voie la folosire, în parte, şi când din această cedare s'a adunat o sumă frumuşică. — în fine după o trăgănare de zece ani s'a încurcat lucrul şi mai tare, ceea-ce dete poporului din graniţă motiv spre cea mai temeinică neîncredere şi spre cea mai mare îngrijire.

În adunarea ţinută de toţi representanţii aleşi ai celor 44 de comune s'a decretat sĕ se aleagă un comitet nou, precum şi o deputaţiune compusă din patru membri, spre a se trimite la M. Sa ces. reg. apostolică, ceea-ce sĕ şi făcù. În înţelesul mandatului primit, deputaţiunea, pe temeiul esecutării făcute cu toată supunerea, fiind însărcinată de către comune, îşi ia îndrăsneala a rĕsuma cu toată umilinţa petiţiunile în următoarele:

Maiestatea Ta ces. reg. apostolică sĕ te înduri:

1. A stabilì şi a pune afară de toată îndoiala libera însuşire originală a poporaţiunii şi a proprietăţii posedată de aceasta în moşii,

în arături, livezi, păduri, codri mijlocii şi înalţi, munţi şi altele, toate ale fostului cerc al regimentului II. de graniţă român din Transilvania. în înţelesul documentului menţionat şi păstrat cu toată supunerea dela regii Matia din anul 1475, Vladislau din 1492 şi Ludovic din 1520, şi earăşi în înţelesul ridicării sistemei de graniţă, prin care şi grăniţerii cari erau mai nainte în starea de supuşi domneşti se declarară pe vecie oameni liberi, împreună cu libertăţile, dreptăţile şi privilegiile curgĕtoare din libera însuşire de mai nainte a persoanei şi a proprietăţii.

2. A pune la cale prea graţios despărţirea causelor de posesiune şi de fonduri ale fostului II-lea regiment român, care prin desmilitarisare, şi mai cu seamă în timpurile de mai curênd, s'au încurcat cu causele primului regiment totdeodată desmilitarisat.

3. A face preagraţios, ca fondul de montură, destinat pentru stipendii, în înţelesul protocolului adunării representanţilor celor 44 de comune grăniţereşti, păstrat cu toată autenticitatea, după separarea tuturor veniturilor din munţii revendicaţi, incurse dela prima Aprilie 1851, sĕ se dee comunelor, împreună cu interesele crescute, spre libera disposiţiune şi nemijlocita administrare.

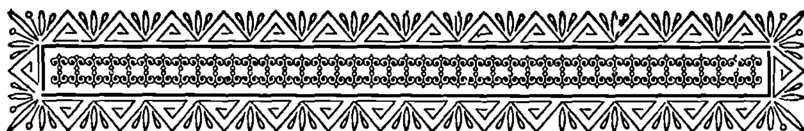
4. A ordona cu marinimitate preaînaltă. ca edificiul institutului militar de creştere, căzut în turburările din 1848 49 victimă patimilor, ear' acum aflător în ruine, sĕ se ridice spre scopuri şcolare, din fondul proventelor de graniţa, care trecuse dela comanda regimentului desfiinţat la diregĕtoria civilă.

Singur din preagraţioasa împlinire a acestei preaumilite cereri poate vedè poporaţiunea fostului regiment II. român de infanterie din Transilvania că 'i-se recunoaşte jertfa de sânge, vĕrsat de părinţii şi moşii ei pe toate câmpurile de bătălie ale Europei, şi serviciile militare de graniţă, făcute din mijloace proprii, în restimp de aproape un secol, fiindcă prin aceasta sĕ ridică toate încurcăturile rĕmasei averi grăniţăreşti pentru mai departe şi nu sĕ dă ocasiune spre păşiri la judecată, ceea-ce pentru înalta stăpânire ar fi numai neplăcut, ear' pentru grăniţeri apăsător şi lucru împreunat cu multe spese; mai departe, fiindcă amara speranţă din anii de curênd trecuţi nu este menită a întărì poporaţiunea din graniţă în încrederea ei, mai cu seamă în aceasta periodă de transiţie, şi a potolì adâncile îngrijiri despre propria lor esistenţă. Nici procedura diregĕtoriei de finanţe nu poate fi lucru linguşitor pentru ambiţiunea militară a poporaţiunii din graniţă şi pentru conceptele sale despre serviciile făcute.

În fine cutezăm cu toată umilinţa a aduce înainte şi a ne ruga, că ar fi avantagios a ordona, ca aceasta causă, de zece ani nedescurcată, sĕ se decidă pe cale scurtă, prin o comisiune ordonată spre aceasta, în fiinţa de faţă a deputaţilor din graniţă, pentru-că deputaţii ar fi în stare a pune înainte acì pe loc mâna pe toate documentele originale şi scrisorile aflătoare în mânile lor, ear' acelea ce ar lipsì şi ar fi trebuincioase le-ar procura din archivele de aici. Mai departe, pentru-că toate actele de pertractare de până acuma, împreună cu hârtíile justificative, zac la înaltul minister de stat şi de finanţe, şi pentru-că acum în fine, comunele grăniţăreşti au dat ordin împuterniciţilor deputaţi de faţă, sĕ aştepte preaînalta hotărîre aici la Viena. Cu cea mai adâncă umilinţă, prea credincioşii şi prea supuşii deputaţi ai celor 44 de comune grăniţăreşti ale fostului regiment român al II-lea de graniţă, nrul 17. Viena, 10 Decemvrie 1860. *George Lica* m. p. căpitan în pensiune şi posesor de pămênt, *Ioan Purceilă* m. p. căpitan în pensiune şi posesor de pămênt, *Basiliu Naşcu* m. p. învĕţător primar, posesor de pămênt, *Ioachim Mureşan* m. p. posesor de pămênt, adjunct la direcţiunea tribunalului ces. reg. de comerciu din Pesta". —

La petiţiunea aceasta a grăniţerilor din fostul regiment român al II-lea, au fost alăturate 33 de documente justificative, prin cari au fost dovedite toate afirmările cuprinse în petiţiune; ear' urmarea petiţiunei a fost, că la începutul anului ce a urmat (1861) ministrul de finanţe a primit dela preaînaltul loc o instrucţiune amĕnunţită cum are sĕ procedeze la regularea raporturilor de proprietate pe teritorul fostului regiment român II. de graniţă din Ardeal, aşa, ca grăniţerii sĕ nu fie scurtaţi în drepturile avute.





Convocarea adunării naționale.

În scopul ţinerii congresului naţional, încuviinţat din parte preaînaltă, ambii capi ai bisericilor române au adresat circulare credincioşilor lor, imediat cum au primit ştire despre încuviinţare.

Circularele sûnt datate din aceeaşi zi, şi au următorul cuprins:

I. Circularul metropolitului Alex. Şt. Şuluţiu:

„Onoraţi în Christos fraţi! Apropiindu-se timpul acela, că după-ce cancelarul provisor al Transilvaniei, în urma preaînaltului manuscript din 20 Octomvrie 1860, către Escelenţa Sa ministrul de esterne, graful *Rechberg*, s'a denumit: sĕ se ţină conferinţele tuturor naţiunilor ale iubitei patriei noastre, aşa numite regnicolare.

Adecă acelea prea momentuoase pentru naţiunea noastră conferenţe, în cari sĕ se pună şi sĕ se hotărască un stabil fundament, sau la o vieaţă politică fericită şi egală cu a conlocuitoarelor şi surorilor naţiuni ale Transilvaniei, care cu toată dreptatea o dorim şi o pretindem, sau la o condiţiune subordinată şi precariă politică, de care nu fără fundament ca de moarte ne putem teme.

Ca aceste conferenţe sĕ nu afle pe iubita noastră naţiune nepregătită şi fără o înainte cointelegere, care în mâna neamicilor, cari doară ar dori a despărţi în partide pe iubita noastră naţiune, ar fi ca o armă cu două ascuţite asupra politicei şi egalei noastre esistenţe: cu o unanimă a fraţilor nostri de confesiunea ortodoxă orientală conţelegere am aflat de neîncungiurabilă trebuinţă, ca încă înainte de ce s'ar ţinè conferenţele regnicolare cu cancelarul Transilvaniei în *Alba-Iulia,* naţiunea noastră, prin inteligenţa sa, spre acest scop deputandă, sĕ ţină o înainte conţelegere şi o pregătitoare naţională conferenţă pentru conferenţele regnicolare, în care sĕ se poată pricepe voia şi dorirea întregei noastre naţiuni, şi sĕ se hotărască, cari ar fi căile şi mijloacele cele mai folositoare şi mai legiuite, prin cari indivizii sau încredinţaţii Românilor, cari ar lua parte în

conferenţele regnicolare, sĕ poată esopera competenta egalitate a tuturor drepturilor politice cu celelalte conlocuitoare naţiuni, şi aşa a înainta binele de comun, şi al naţiunii sale şi al dulcei patrie.

Pentru acest sfîrşit pentru naţiunea noastră prea folositor, nu au lipsit capii bisericeşti ai ambelor confesiuni naţionale române trebuincioasa facultate dela ambele înalte locuri cu umilinţă a solicita, şi fuseram şi fericiţi dorita facultate spre a ţinè pregătitoarea noastră naţională conferenţă, precum dela Escelenţa Sa ministrul de stat, aşa şi dela Serenitatea Sa guvernatorul, principele de Lichtenstein a o dobândì.

Prin urmare dară adunarea sau conferenţa aceasta naţională, din mai multe momentuoase cause s'a hotărît a sĕ ţinè în 1 Ianuarie 1861, d. c. vechiu, sau al bisericei orientale de ambe confesiunile, pentru-că apropierea ţinerii conferinţelor regnicolare, cari, după-cum sĕ cam înţelege, pe la 8/20 Ianuarie 1861 sĕ vor ţinè, ne îndatoreşte ca fără întârziere sĕ ne grăbim cu ţinerea pregătitoarelor noastre conferenţe naţionale, pentru care nici nu putem mai încolo din 1 Ianuarie v. a le amâna.

Numĕrul încredinţaţilor la aceasta conferenţă, inteligenţi, la olaltă pentru ambele confesiuni naţionale, earăşi din momentuoase cause s'a determinat sĕ stee nu mai din mulţi decât din *o suta* indivizi, în cari naţiunea are deplină încredere.

Din numĕrul acesta, jumĕtate, adeca 50 de indivizi sĕ vor trimite din partea fraţilor nostri de confesiunea ortodoxă orientală, ear' ceialaţi 50 au de a sĕ trimite din partea noastră, a bisericei greco-unite orientale din Transilvania. Ear' acesti 50 de indivizi, între archidieceşă şi sufraganele diecese a Gherlei şi a Lugojului sĕ vor împarţì în următorul chip, adecă: din archidiecesă, în care după a noastră părere e şi mare numĕr al inteligenţei, vor venì 30 de inteligenţi, din a Gherlei până la 16, şi din a Lugojului vre-o 4.

Indivizii acestia, cari vor sĕ se trimită la mai sus pomenita naţionala conferenţă, pot sĕ fie toţi acei fii ai naţiunii din cler, precum sînt protopopii sau alţi preoţi, şi din statul mirenesc, precum sînt amploiaţii şi alţi inteligenţi afară de slujbă, cari vor avea deplina încredere a naţiunii şi a părţilor din acel loc sau regiune a patriei.

Pentru amploiaţii cari sînt în serviciul public şi pe cari încrederea poporului ar voì a-'i trimite pe 1 Ianuarie v. 1861 în conferenţa naţionala, din îndurarea Serenităţii Sale principelui, guvernatorului

nostru, s'au făcut cuviincioasele dispoziţiuni la toate oficiolaturile ca sě nu li-se pună nici o împedecare spre a putè venì la de atâtea-ori pomenitele conferenţe naţionale.

Acestea pentru mai bună înţelegere a lucrului premiţênd, am părinteşte fieştecăruia din onoratele frăţiile voastre a vě comite, şi în numele binelui comun naţional, care precum sûntem convinşi, fieştecăruia adevěrat fiiu al naţiunii trebue sě-'i zacă la inimă, strâns vě impunem, ca aceasta a noaştră rînduială fără nici o întârziere. pentru-că e timpul scurt şi periculum est in mora, după putinţă sě o faceţi tuturor cunoscută, şi pe 1 Ianuarie v. 1861, batăr din două protopopiaturi un încrezut şi inteligente fiiu al naţiunii sě se trimită aici la Sibiiu la conferenţa naţională, înţelegêndu-se de sine, că acelea districte archidiaconale, în cari nu s'ar afla inteligenţi de încredere a poporului, au voe a da acreditivele lor inteligenţilor şi din alte districte.

Fiindcă cu venirea acestor indivizi sau încrezuţi ai poporului vor avea a face călětoria cătră Sibiiu la pomenitele conferenţe naţionale tocmai în viitoarele sfinte sěrbători, dacă încrederea poporului va trimite pe vre-unii indivizi din cler. pentru esemplu pe vre-un protopop sau preot, aceia despre depărtarea lor dela parochie pe timpul sěrbătorilor mai nainte vor încunoştiinţa pe poporeni de o parte, ear' de altă parte, ca sě nu rěmână fiii lor sufleteşti pe sěrbători fără nici o mângăere sufletească sě vor îngrijì a substitua din vecinii şi fraţii preoţi pe oare-carele în locul seu, cari vor avea datoria alternativ, odată în a sa, de altă-dată în ceealalta parochie a funcţiona şi a administra sacramentele.

Mai încolo serios vě facem atenţi. ca la punerea în lucrare a acestor rîndueli cu toată înţelepciunea şi luarea aminte sě purcedeţi şi sě o duceţi în esecuţiune, pentru-ca sě nu stîrniţi sau sě daţi prilej altor naţiuni la o suspiţiune sau temere fără fundament, de oare-ce scopul şi intenţiunea conferenţelor noastre naţionale nici decât nu este a forma vre-o posiţiune duşmănoasă în contra altor surori şi conlocuitoare naţiuni, ci din contră, au aceste conferenţe acela sfânt scop, a se consulta cum ar putè *pe cele mai legiuite cai*, în înţelesul preaînaltelor diplome şi manuscrise împěrăteşti din 20 Oct., 21 şi 23 Decemvrie 1860, sě-'şi dobândească competenta sa egalitate a tuturor drepturilor politice, de cari au a se bucura toate celelalte surori conlocuitoare naţiuni, şi naţiunea noastra, şi aşa sě se consolideze adevěrata frăţietate şi amiciţie pentru totdeauna între toate

naţiunile iubitei noastre patrii, care fără aceasta bună înţelegere şi amiciţie, care numai între semeni cu condiţiunea poate fi solidă şi adevěrată, fericită nu poate sě fie.

Mai pe urmă, fiindcă tot darul desěvîrşit de sus se pogoară dela cerescul părinte al luminilor, părinteşte vě rînduim, ca în 1 Ianuarie 1861, adecă în ziua Anului-Nou, în toate bisericile şi parochiile unde ar ajunge încunoştiinţarea rînduelii acesteia, sě se facă şi sě se celebreze sfânta liturgie cu acea intenţiune, ca mântuitorul nostru Iisus Christos sě trimită asupra indivizilor şi încrezuţilor naţiunii noastre, cari au de a lua parte la conferenţele naţionale, ca şi asupra sfinţilor sei apostoli, duhul seu cel sfânt, ca sě-'i lumineze şi înţelepţească pe dînşii, ca numai aceea se voească şi sě lucreze ce va fi de folos pentru iubita noastră naţiune şi patrie, şi se verse în inimile tuturor conlocuitoarelor naţiuni duhul cel bun al păcii, al dragostei şi al frăţietăţii cei adevěrate. Darul Domnului nostru Iisus Christos sě fie cu voi, cu toţi, amin. Dat în Sibiiu în 21 Dec. st. v. 1860. Metropolitul *Alexandru* m. p.“ —

II, Cercularul episcopului Andreiu baron de Şaguna:

„Preacinstiţilor protopopi şi cinstiţi administratori protopopeşti! Împrejurările politice de faţă ale patriei noastre, precum şi formarea stării viitoare a naţiei noastre pe basa preaînaltei diplome împěrăteşti şi a hârtiei de cabinet cătră ministrul-preşedinte contele *Rechberg,* precum şi a biletului de mână împěrătesc din 21 Dec. c. n. catra preşedintele cancelariei aulice ardelene baron de *Kemény,* m'au îndemnat pe mine, în conţelegere cu Escel. Sa archiepiscopul gr.-catolic *Alex. Sterca Şuluţiu* a conchema bărbaţi procopsiţi şi din partea naţiunii noastre române, ce se ţine de legea ortodoxă rěsăriteană, la conferenţă naţională acì la Sibiiu, pe 1 Ianuarie v., eară bărbaţii naţiunii noastre din hierarchia susläudatului domn archiepiscop se vor conchema prin mai marii sei bisericeşti.

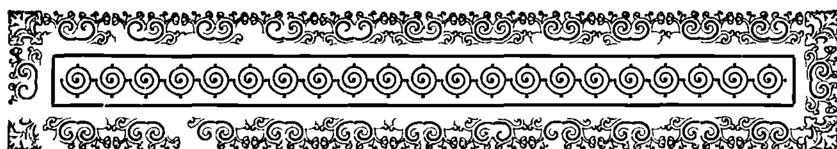
Deci la zisa conferenţă, din partea noastră doresc sě vină din tagma preoţească 18 inşi, dintre bărbaţi de inteligenţă 33 inşi, anume: (sûnt înşiraţi cu numele).

Aceasta făcêndu-vě cunoscut doresc, ca toţi cei-ce se află aici scrişi, sě poftească la ziua numită la Sibiiu spre scopul susatins, şi ca părinţii protopopi de timpuriu sě înştiinţeze pe toţi inteligenţiiací scrişi din protopopiatele lor, ca se poată venì pe timpul hotărît la conferenţă. Apoi doresc sě se ştie şi aceea, că lucrarea şi hotărîrea acestei conferenţe naţionale se va da de ştire părinţilor proto-

popi, şi prin ei tuturor cari se vor interesa a şti aceea, spre cunoştinţă şi îndreptare.

Totdeodată doresc, ca la întêmplare, când aţi băga de seamă, că cineva din alte naţii ar cârti asupra conferenţei noastre naţionale, preacinstiile voastre sĕ nu pregetaţi a încredinţa pe unul ca acela despre acel adevĕr. că conferenţa noastră naţională va şti sĕ se ţermurească între hotarele unui patriotism adevĕrat şi a nu întreprinde alta, decât aceea ce este basat pe intenţiile cele mai nouĕ din hârtiile sus zise împĕrăteşti, şi a se sfătui şi a aduce hotărîri pe basa dreptului egal, fără vătĕmarea cea mai mică a vre-unei naţii sau religii din patrie, ceea-ce şi naţia noastră română aşteaptă cu tot dreptul dela alte naţii conlocuitoare în ţeară. Al vostru, Sibiiu, 21 Dec. 1860, de tot binele voitor archiereu: *Andreiu baron de Şaguna* m. p. Pentru licenţa domnilor amploiaţi s'au făcut la înaltele presidii paşii cuviincioşi)." —





Petițiunea Românilor din Hațeg.

În 19 Decemvrie 1860 au înaintat Românii din Haţeg o prea frumoasă şi bine motivată petiţiune cătră preaînaltul tron, precisând în ea tot ce ar trebuì sĕ fie întreprins pentru îmbunătăţirea sorţii credincioasei şi supusei naţiuni române din Transilvania.

Suplica era de urmatorul cuprins:

— „Sacratisimă ces. reg. apostolică Maiestate!

Noi, locuitorii oraşului românesc *Haţeg,* unul dintre credincioasele oraşe din gloriosul imperiu austriac, la sacratisima ces. reg. şi apostolica Maiestate, ca la un tata bun şi drept al tuturor popoarelor de sub gloriosul sceptru austriac, ca la un ânger consolator şi îngrijitor de drepturile noastre, cu cea mai sinceră supunere omagială, plini de speranţa cutezăm a recurge la tronul glorios al sacratisimei ces. reg. apostolice Maiestăţi, cu acel scop, ca preabunului nostru împĕrat sĕ facem cunoscuta starea noastră. starea naţiunii noastre române din Transilvania, cea nefavorabilă în privinţa autonomiei Transilvaniei, şi sĕ cerem medicina salutara în contra nisuinţelor contrare autonomiei Transilvaniei, ţĕrii de coroană, contrare esecutării celei legale a înaltelor ces. reg. dispoziţiuni date prin preaînaltul autograf din 20 Oct. 1860 în privinţa autonomiei ţĕrii Ardealului, de unde cu lacrĕmi ferbinţi ne rugăm de sacratisima ces. reg. şi apostolica Voastră Maiestate, sĕ binevoiască a ne asculta în această privinţă.

Sacratisima ces. reg. şi apostolică Maiestate! În sensul preaînaltei ces. reg. scrisori de mână din 20 Octomvrie 1860, dată pentru marele-principat al Ardealului, acest principat trebue sĕ-'şi aibă cancelarul seu deosebit de cancelarul Ungariei, trebue sĕ-'şi aibă dieta sa proprie, trebue ca popoarele cari nu luaseră parte mai nainte la drepturile politice sĕ aibă drepturi politice şi representanţii lor legitimi la dieta ţĕrii, în sensul acestei preaînalte scrisori de mână,

prin urmare şi naţiunea română transilvană, ca cea mai mare parte a Ardealului, trebue sĕ fie naţiune politică, naţiune matură, naţiune egal îndreptăţită întru toate drepturile date de cătră sacratisima ces. reg. apostolică Maiestate, ca şi alte naţiuni conlocuitoare ale Ardealului. Dar', o, timpuri, o, moravuri! Precum observăm din esperienţa de toate zilele, unii dintre fraţii Maghiari vreau ca prea-înalta ces. reg. scrisoare de mână din 20 Octomvrie 1860, dată pentru autonomia Transilvaniei, sĕ nu aibă valoare, sĕ nu aibă doritul efect, şi vreau ca sĕ aibă valoare şi efect uniunea Transilvaniei din 1848, cea ilegală, prin care sĕ se nimicească preaînalta ces. reg. scrisoare de mână sus memorată, sĕ se şteargă autonomia Transilvaniei, sĕ fie locuitorii ei maghiari contopiţi în Ungaria în privinţa politică, şi limba maghiară sĕ aibă supremaţia în aceasta ţeara, locuită în cea mai mare parte de Români. Vreau sĕ pună cens mare pe alegĕtori, ca aşa naţiunea română, stoarsă de puteri şi de averi prin apusul despotism al aristocraţilor Ardealului, faţă cu naţiunea conlocuitoare mai avută a Ardealului, privilegiată mai nainte întru toate, sĕ rĕmână în minoritate, ca sĕ o poată apoi juca, ca mai nainte, după nota interesului maghiar, până îi va eşì sufletul — politiceşte.

Pe lângă acestea, ne calumniară întreagă naţiunea, strigând în lumea largă cà nu am avea bărbaţi apţi pentru diregĕtorii.

În aceasta stare nefavorabilă, atât autonomiei Transilvaniei, cât şi interesului naţional al naţiunii române, cea mai numĕroasă în Ardeal, — noi, consecvenţi jurămêntului naţional pe care naţiunea română transilvană în adunarea legiuită dela Blaj, din 3/15 Maiu 1848, în faţa ceriului şi a omenimei, cu solemnitate 'l-a depus pentru credinţa cătră înalta ces. reg. casă austriacă şi cătră naţionalitatea română, cu genunchi plecaţi ne rugăm pentru următoarele:

1. Ca pentru marele-principat al Ardealului, cu privire la majoritatea naţionalităţilor Ardealului, sĕ fie un cancelar deosebit de cancelarul Ungariei, în sensul preaînaltei ces. reg. scrisori de mână din 20 Octomvrie 1860.

2. Ca uniunea Transilvaniei cu Ungaria, proclamată în a. 1848 de fel sĕ nu se primească, pentru-că uniunea aceea:

a) e fĕtul timpului revoluţionar din 1848, făcut cu tumult mare, cu ameninţări ca: *unio vagy halál!* în contra protestaţiunii clerului român şi a tot poporului român liber din Ardeal;

b) nu are părĕche uniunea aceea în toata istoria Ungariei şi a Transilvaniei;

c) e făcută în contra legilor întărite de înaltul ces. reg. tron şi de cătră representaţiunea Ardealului; şi anume, e proclamată în contra art. II. al dietei din 1791, care dispune, că Transilvania nu sĕ poate reîncorpora la Ungaria, şi în contra art. VI. al dietei din 1791, după care Transilvania trebue sĕ aibă constituţie proprie şi sĕ nu fie supusă altui regat, nici Ungariei;

d) uniunea aceea e spre surparea autonomiei Ardealului, care nici-odată n'a fost contopit cu Ungaria, şi care dela sfântul Ştefan încoace totdeauna a avut autonomia sa, dieta sa proprie, ear' pe timpul adnexării sale la Ungaria a avut constituţiuni şi consvetudini deosebite de ale Ungariei, după-cum scrie Verbőczy în tripartitul seu, partea III. art. 2 pag. 486 şi pag. 490, şi Eder în breviarul transilvanic;

e) uniunea din 1848 e în contra înaltei ces. reg. scrisori de mână din 20 Octomvrie a. c. în care autonomia Transilvaniei şi naţionalitatea naţiunilor Ardealului e recunoscută prin sacratisima ces. reg. apostolică Maiestate;

f) uniunea e spre încunjurarea vieţii naţionale politice a Românilor, cari fac cea mai mare şi mai credincioasă parte a Ardealului, şi spre a pune naţiunilor transilvane neungare supremaţia limbei maghiare, în contra dreptului dat de cătră sacratisima ces. reg. apostolică Maiestate;

g) în urmă, pentru-că uniunea s'a proclamat cu nerespectarea ordinei propoziţiunilor regeşti, date pentru dieta din 1848, şi afară de aceasta, uniunea nu s'a publicat de fel, nici nu s'a recunoscut de legiuită de cătră sacratisima ces. reg. apostolică Maiestate, după sufocarea revoluţiunii maghiare.

3. Ca din părţile Ardealului nici una sĕ nu sĕ înstrăineze după voia Maghiarilor, pentru Ungaria, cu prejudiciul locuitorilor Ardealului.

4. Ca limba română sĕ fie limbă oficială, acolo unde în Transilvania precumpĕnesc la numĕr Românii.

5. Ca sĕ se pună un cens mai mic de alegere, pentru-ca tot Românul, care poartă greutăţile ţĕrii şi are casă şi masă, sĕ poată alege.

6. Ca poporului român sĕ nu 'i-se dee de fel superiori de aceia, cari apasă poporul român şi-'l terorisează pentru interesele Maghiarilor şi ale Saşilor.

7. Ca comitatele ungureşti, scaunele săseşti şi sĕcueşti, cari înainte de 1848 nu voiau sĕ ştie de Români, sĕ nu sĕ restaureze

nici-decum. ear' împărţirea politică a Ardealului sĕ rĕmână în statu quo până la altă împărţire legiuită, la care sĕ contribue pe calea legii şi naţiunea română prin legiuiţii sei deputaţi.

8. Ca deputaţii naţiunii române încă sĕ aibă vot curat cu veto în dietă, şi naţiunea română sĕ aibă sigil românesc propriu.

9. Ca ambe clerurile române sĕ aibă drepturi cetăţeneşti de acelea, cari nu sĕ împotrivesc canoanelor sfintei biserici, şi ca clerurile române transilvane sĕ nu fie supuse altor cleruri nici într'un mod.

10. Ca limba română sĕ aibă valoare şi în locurile unde preponderează Maghiarii, Sĕcuii şi Saşii, în sensul înaltelor ces. reg. orîndueli.

11. Ca în Ardeal sĕ fie numai trei naţiuni politice: naţiunea română. ungaro-sĕcue şi cea săsască.

12. Ca sĕ se declare pentru totdeauna de desfiinţată uniunea naţiunilor transilvane dela 1437 8, făcută în contra ţĕranilor Transilvaniei, şi sĕ se dispună, ca schimbările afund tăietoare, cari sînt a se face în instituţiunile Transilvaniei de mai nainte, în sensul înaltelor ces. reg. scrisori de mână din 20 Octomvrie a. c. sĕ se facă cu conţelegerea şi a naţiunei române.

13. Ca sĕ se rînduiască o comisiune centrală, stătătoare din toţi protopopii români, din vicari, din Metropolitul din Alba-Iulia, din episcopii români ardeleni şi din 300 membri aleşi, care sĕ propună preşedintelui cancelariei aulice din partea naţiunei române pe acei bărbaţi, cu cari preşedintele cancelariei Ardealului în conferenţe sĕ facă proiecte în sensul preaînaltei ces. reg. scrisori de mână din 20 Octomvrie 1860, dată pentru Ardeal; şi aceasta din causa, că preşedintele cancelariei aulice a Ardealului necunoscênd poporul român, ear' de bărbaţii sei rĕu fiind informat, uşor poate se aleagă pentru a se consulta în conferenţă şi de acei bărbaţi români, în cari naţiunea română nu are încredere. şi de cei cari vor fi asemenea aristocraţilor celor rĕi, fără de suflet, cari până la anul 1848 au trăit din sudoarea ţĕranilor neprivilegiaţi şi fără a-'i lăsa pe acestia sĕ se folosească şi ei de drepturi politice.

Pentru aceste obiecte recurgem la gloriosul şi părintescul tron al sacratisimei ces. reg. şi apostolice Maiestăţi, şi cu cea mai mare umilinţă ne rugăm, plângând şi zicând:

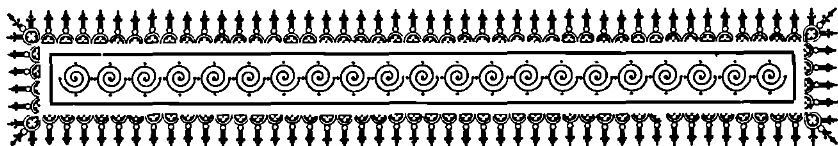
Sacratisimă ces. reg. apostolică Maiestate!

Îndură-te a fi cu părintească consideraţie faţă de aceasta prea umilită însĕ dreaptă a noastră rugare. Îndură-te părinteşte a ne

consola cu resultatele favorabile și dorite în privința rugării noastre, caci noi nu cerem supremație, nu lucruri împotrivitoare legilor, ci numai dreptate, apĕrarea drepturilor concese și apĕrarea sfințeniei cuvêntului împĕratesc din preaînaltele ces. reg. scrisori de mână din 20 Octomvrie a. c. date pentru autonomia Trausilvaniei, cerem drepturile politice ale naționalitații noastre. Îndură-te preaînălțate împĕrate a fi cu durere cătră sincerul popor romău, a cărui credință cătra înaltul tron austriac e nemaculată în istoria Austriei, a cărui credință catră înalta dinastie e documentată prin fapte sincere și credincioase. și binevoește prin ordinațiuni salutare a dispune, ca naționalitatea și limba noastră română sĕ nu se asupreasca prin suprema ția și prin nisuința contrara preaînaltei ces. reg. scrisori de mână din 20 Octomvrie 1860, și ca poporul nostru român se fie satisfăcut cu privire la dorințele sale, ca și alte națiuni ale Transilvaniei.

Așteptând părinteasca ces. reg. dispositiune, pe lângă neclătita noastră credință cătră înaltul ces. reg. tron, sûntem cu cea mai mare umilință, etc. (Urmează subscrierile)“





Dispositii preaînalte cu privire la Ardeal.

Pe când referitor la Ungaria, Croaţia şi Slavonia, s'au luat dispoziţiunile necesare pentru întroducerea organisaţiunii celei nouĕ încă în 20 Octomvrie, ziua în care a fost edat *manifestul* şi *diploma*, — cu privire la Ardeal dispoziţiile mai amĕnunţite s'au luat abia cu două luni mai târziu.

În 21 Decemvrie a apărut adecă autograful preaînalt, pe care Monarchul 'l-a adresat presidentului provisor dela cancelaria regească *transilvană* de curte, baronului *Kemény,* în chestia organisării Ardealului.

Autograful era de următorul conţinut:

— „Iubite baron de Kemény! Drept întregire a autografului meu din 9 Decemvrie 1860 te însărcinez sĕ-'mi subşterni îndată proiectele d-tale, referitoare la organisaţiunea şi dislocarea dicasteriului de curte, subordonat d-tale, ear' la aceasta sĕ respectezi, pe cât numai se poate, diferitele naţionalităţi şi confesiuni ale marelui meu principat Transilvania.

Totodată se iai şi cerutele mĕsuri, ca pe temeiul autografului meu din 20 Octomvrie a. c. emis cătră ministrul meu preşedinte, conte de *Rechberg,* se mijloceşti ţinerea în *Alba-Iulia* a unei conferenţe *cu bărbaţi din diferite naţionalităţi, confesiuni şi clase,* cari prin posiţia lor socială sau civilă, prin talente, prin servicii făcute publicului şi prin încredere publică au ajuns sĕ fie distinşi, ear' proiectele lor asupra chestiunilor privitoare la defigerea, convocarea şi organisarea dietei, le vei aşterne cât mai curênd. Cercul de competenţă al dietei va fi determinat între limitele diplomei mele din 20 Octomvrie, prin maximele dreptului public de mai nainte, esistent în Transilvania, care trebue sĕ fie adus acum în consonanţă cu aceste determinaţiuni; ear' la constituirea dietei, pretensiunile naţiunilor,

confesiunilor şi claselor (staturilor) îndreptăţite de mai nainte, cum şi dorinţele şi cererile naţionalităţilor, claselor şi confesiunilor cari mai nainte nu luaseră parte la egalitatea de drepturi politice, sûnt a se respecta în mĕsură egală.

În acelaşi timp d-ta, în privinţa restaurării guvernului transilvan din Cluj, ai sĕ însărcinezi pe tesaurariul de mai nainte, conte *Mikó,* pe care 'l-am pus în fruntea aceluiaşi acum de nou, sĕ-'mi aştearnă, fară amânare, numele acelor consilieri guverniali, denumiţi în urmarea unei alegeri legale, cari sûnt capabili de a-'şi reocupa posturile lor; ear' în locul acelora cari au murit, sau din causa bĕtrâneţelor nu sûnt capabili sau nu au voe sĕ-'şi reocupe diregĕtoriile, sĕ-'mi propună alţi consilieri guverniali provisorii, se poarte însĕ de grije în tot casul, ca prin această suplinire provisorie a locurilor vacante, sau prin înmulţirea numĕrului lor, sĕ se iee în cuviincioasă socotinţă *naţiunile şi confesiunile* marelui meu principat Transilvania, cari mai nainte n'au fost representate nici-decum, sau nu în de ajuns.

În interesul siguritāţii de avere şi a stabilităţii referinţelor de drept privat, toate legiuirile condicei penale şi civile, cum şi autorităţile judecătoreşti, câte se află în fiinţă, au sĕ rĕmână întru toată a lor activitate, până-când în privinţa acelora nu se vor face oare-cari schimbări pe cale legislativă; totuşi cancelaria mea transilvană de curte încă de acum are sĕ-'mi aştearnă în privinţa acestor chestiuni toate proiectele cari se reduc la schimbările devenite neapĕrat trebuincioase prin reformarea administraţiunii politice.

Totodată ai sĕ-'mi aşterni proiectele d-tale referitoare la chestiunea restaurării împărţirei vechi administrative a ţĕrii şi la restaurarea comiţilor supremi, a căpitanilor supremi şi a primarilor judecătoreşti regeşti în scaunele Sĕcuilor şi ale Saşilor, şi sĕ-'mi supuni aprobării proiecte corĕspunzĕtoare scopului, pentru-ca decretele mele, cari sûnt a sĕ eda în privinţa aceasta, sĕ poată urma la timp acomodat, numindu-se persoane destoinice, integre şi bine combinate, avĕnd d-ta sĕ porţi de grije, ca sĕ fie considerate, după cuviinţă, toate naţionalităţile şi confesiunile supuşilor mei transilvăneni, şi anume şi acelea, cari nu s'au bucurat de egalitate după dreptul public de mai nainte.

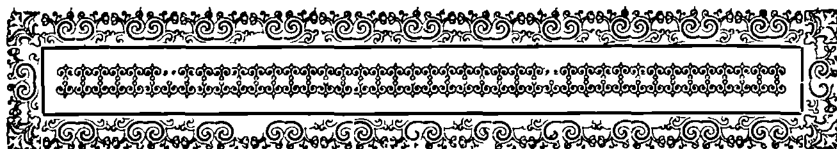
Încât pentru întrebuinţarea diferitelor limbi ale ţĕrii, *ca oficiale,* pe lângă observarea datinei legale de mai nainte, trebue sĕ se ţină regula, că atât comunelor urbane, cât şi celor rurale, de toate naţionalităţile şi confesiunile din marele meu principat Transilvania, le stă

în liberă şi deplină voe a-'şi alege limba oficială pentru trebile lor comunale, eclesiastice şi şcolare. Mai departe, trebue sĕ rĕmână la voia fiecăruia, ca la desbaterile din adunările de comitate, oraşe şi comune, sĕ vorbească în ori-care limbă din cele îndatinate în ţeară şi sĕ înainteze rugări cătră oficiolate în ori-care din acelea limbi, ear' resoluţiunea va trebuì sĕ iasă în aceeaşi limbă. În urmă, oficialii administraţiunii politice şi ai justiţiei, tot felul de ordinaţiuni şi porunci, cari merg de-adreptul la comune, au sĕ le dee în limba care este limbă de pertractare pe seama afacerilor lor comunale.

În fine, după-ce te însărcinez pe d-ta sĕ te puni în înţelegere cu autorităţile politice, cari au esistat până acuma, cu privire la modul şi timpul în care vor fi a sĕ preda afacerile, de sine înţeles, că acestea, precum şi toate oficiile şi tribunalele judecătoreşti, vor avea a-'şi continua activitatea, până când nu sĕ vor înlocuì cu organe nouĕ, cari vor avea sĕ între în activitate după-ce voiu decreta în privinţa proiectelor d-tale, şi tot omul trebue sĕ se supună fără opunere ordinaţiunilor, poruncilor, instrucţiunilor, sau sentinţelor lor judecătoreşti, întocmai precum şi toate ordinaţiunile aflătoare în fiinţă, şi anume, legiuirile şi întocmelile civile şi criminale de tot felul, au sĕ rĕmână în toată puterea lor şi trebue sĕ fie puse în lucrare cu toată energia, până când ordinaţiunile nu sĕ vor fi modificat prin dispoziţiunile mele de atunci încoaci edate, sau cari vor mai fi edate, ear' legiuirile şi întocmelile de natura dreptului civil şi penal nu vor fi schimbate pe calea desbaterii şi a învoelei cu dieta.

Viena, 31 Decemvrie 1860. *Francisc Iosif* m. p."





Incheierea anului.

Pentru Românii din *Ardeal,* anul care a adus o schimbare atât de esenţială în organisarea internă a ţĕrii s'a terminat bine, în mijlocul speranţelor, că un viitor frumos le suride, dat fiind că naţiunea română din Transilvania era declarată acum din partea suveranului de majorenă, pusă în rînd cu celelalte naţiuni surori conlocuitoare şi numai dela Români mai atîrna, sĕ-'şi croiască bine soartea, depusă acum în mânile lor proprii.

Şi Românii ardeleni aveau destulă încredere în forţele lor, cari puteau sĕ le asigure pentru totdeauna rolul ce le compete în patria aceasta.

Conferenţa naţională era permisă, ear' la conferenţa regnicolară din Alba-Iulia erau chemaţi cei mai de valoare bărbaţi români pe cari îi avea Ardealul pe atunci.

Nimic nu mai lipsia, decât o desvoltare prielnică de lucruri, ca Românii ardeleni se ajungă stăpâni în ţeara lor, decretată acum de autonomă în mod irevocabil.

S'a încheiat anul cu puţină rază de speranţă şi pentru Românii din *Ungaria*, cari contau la o conştiincioasă esecutare a principiului de egală îndreptăţire naţională, în privinţa limbei şi a funcţionarilor, cu atât mai vêrtos, că începutul îmbucurător se făcuse deja prin guvernul absolutistic, care în Iunie regulase prin ordonanţe ministeriale chestia limbilor în Ungaria în următorul mod:

Pretutindenea în Ungaria limba germană e egal îndreptăţită cu cea maghiară în coatingerea funcţionarilor cu părţile.

În comitatele locuite de Slovaci are egală îndreptăţire cu aceste două limbi şi limba *slovacă.* Ear' limba *română* e egal îndreptăţită în comitatele Maramurĕş, Bihor, Sătmar, Arad, Bichiş şi Cenad.

Limba ruteană are îndreptăţire egală cu cea germană şi maghiară în comitatele Ung, Bereg, Ugocea, Maramurĕş şi Zemplén, locuite de Ruteni.

Ce se atinge de comunicarea cu părţile, se luaseră dispoziţiuni severe, ca fiecare diregĕtor se vorbească şi se scrie în limba părţilor. Plenipotenţele advocaţilor sĕ cerea sĕ fie scrise tot în limba părţilor. şi chiar şi sentenţele forurilor mai înalte sĕ se estradee părţilor în limba lor.

Referitor la limba *română* era decretată scrierea cu litere latine de obligătoare, ear' pentru stabilirea unei ortografii uniforme, guvernul numise o comisiune filologică română.

Credeau deci cei din Ungaria, că acum. după-ce s'a decretat cu atâta solemnitate egala îndreptăţire, nu sĕ va mai face nici un pas spre vremile de mai nainte, ci se va lărgì cercul de competenţă pe seama limbei române.

De aceea priveau cu încredere şi ei în viitor.

Rĕu s'a încheiat însĕ anul pentru Românii din *Banat,* cari 'şi-au vĕzut visul de aur, de a forma ţeară independentă şi autonomă, nimicit pentru totdeauna.

Comisarul împĕrătesc, contele *Mensdorff-Pouilly,* a conferat cu fruntaşii români de prin aceste părţi şi dela toţi a auzit esprimată dorinţa de a nu fi încorporat Banatul la Ungaria. Dar' nu s'a ţinut cont de cererea lor. Resoluţiunea preaînaltă din 27 Decemvrie 1860 *a decretat reîncorporarea Banatului la Ungaria,* pe basa dreptului public al Ungariei.

Tot ce li-s'a dat Românilor din Banat a fost următorul pasaj cuprins în preaînalta resoluţiune din 27 Dec. 1860:

„Pentru a resfira îngrijirile Românilor despre naţionalitatea şi limba lor, fac de datorinţa cancelarului meu unguresc de curte, ca prin părţile locuite de Români în masse, sĕ pună în oficii *numai funcţionari desteri de naţionalitate română*". —

Puţin de tot în schimbul căpitanatului visat şi dorit de Românii bănăţeni, ca ţeară independentă română, cu limbă de administraţie şi justiţie proprie, adecă românească.

Şi sĕ aflau atât de aproape Românii bănăţeni de realisarea visului lor!

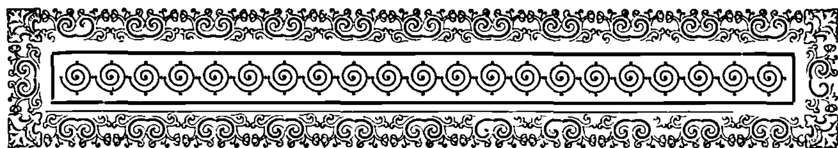
Multe împrejurări vor fi contribuit ca sĕ şi-'l peardă, între altele şi aceea, că patriarchul sêrbesc, cu oamenii sei, sĕ declarase *pentru* reîncorporarea Voevodinei sêrbeşti la Ungaria, şi astfel Românii

rĕmași singuri nu mai aveau greutatea pe care ar fi avut-o dacă mergeau și Sêrbii cu ei alături, în deplină solidaritate.

S'a stîns însĕ visul, și s'au adeverit de foarte motivate temerile celor-ce ziceau, că o reîncorporare a Banatului la Ungaria este *jertfirea elementului romănesc din părțile acestea,* care cu timpul vine pus politicește la discreția celor din Ungaria, — căci așa s'a întêmplat.



http://statuldacia.info



Revistă.

O luptă impunĕtoare politică s'a purtat pe toate liniile la anul 1861. Vrednicii fruntaşi de pe atunci ai poporului român ştieau, că ce perzi într'un moment nefolosit, sau rĕu folosit, nici eternitatea nu-'ţi poate restitui, şi de aceea au desvoltat o activitate uimitoare. Şi dacă ea n'a dat nici de data aceasta resultatele dorite şi aşteptate, este de atribuit earăşi nefastelor împrejurări, cari toate lucrau în contra noastră, ca de atâtea-ori mai nainte şi de atâtea-ori şi după anul 1861.

Rĕmâne însĕ bine stabilit faptul, că nu s'a negles nimica, nu s'a întrelăsat nimica din aceea ce trebuia sĕ se facă pentru a venì pus odată şi poporul român din patria aceasta în posesiunea drepturilor sale naţionale, şi tot ce s'a făcut, în mod atât de corect şi cu atâta maturitate politică s'a făcut, încât anul acesta rĕmâne unul din cei mai frumoşi în istoria luptelor noastre politice.

După apariţia diplomei împĕrăteşti din 20 Octomvrie 1860, prin care sĕ garantau tuturor popoarelor din monarchie drepturi naţionale şi vieaţă naţională, o nouă rază de speranţă a început sĕ cuprindă toate inimile româneşti, cari ca la un semn dat de o putere supranaturală au început a sĕ trezì din amorţeala în care sĕ aflau şi au început a căuta calea potrivită pe care sĕ-'şi poată manifesta dorinţele şi sĕ-'şi poată precisa drepturile şi cererile.

Şi calea s'a aflat. Un *congres naţional,* în care sĕ se poată pipăì bine pulsul întregului popor român! O adunare, la care sĕ iee parte toţi fruntaşii neamului românesc, pentru-ca consultându-se împreună şi schimbându-'şi vederile, sĕ croiască o cale sigură pe care sĕ fie dusă înainte politica românească!

A fost o fericire pentru Românii din Ardeal că aveau în fruntea bisericilor lor pe *Şaguna* şi pe *Şuluţiu,* aceste capete luminate

şi inimi înfocate, ear' în Banat şi părţile ungurene pe *Andreiu de Mocsonyi,* cari luând în mână conducerea au dat un început bun lucrărilor frumoase şi mature politice din anul acesta. Pentru-că tot ce s'a făcut în anul 1861. era pregătit din anul premergĕtor. După publicarea diplomei din Octomvrie, bărbaţii de încredere ai Românilor au cerut, cum am vĕzut, dela însuşi monarchul concesiune pentru a putè ţinea un congres naţional în care sĕ-'şi preciseze Românii de nou nĕcasurile şi dorinţele, ear' *ţinerea congresului a fost încuviinţată.*

Vom vedè din însĕşi actele acestei impunĕtoare adunări naţionale cu câtă însufleţire au alergat representanţii poporului român la Sibiiu, unde s'a ţinut adunarea, în dricul iernei, pe o vreme din cele mai aspre, şi pe lângă mijloacele de comunicaţie foarte primitive de pe atunci, din toate părţile Ardealului, ba chiar şi din Banat, pentru-ca sĕ contribue cu presenţa lor la splendoarea conferenţei, ear' cu mintea şi esperienţele lor la clarificarea situaţiunii politice, vecînic înnegurată pe seama poporului român.

Vom vedè, cu cât tact, cu câtă demnitate şi fineţă politică au condus cei doi şefi bisericeşti, în bună înţelegere şi în perfectă frăţietate, acest mare congres naţional, şi cu câtă însufleţire au primit delegaţii poporului român asupra lor, respective asupra poporului însuşi, toate acţiunile politice de până acì ale archipăstorilor neobosiţi, precum şi pe cele-ce le vor afla de cuviinţă sĕ le mai întreprindă de acì încolo în causa naţională, *solidarisându-se astfel şi identificându-se poporul cu capii sei bisericeşti.* Dar' pentru a le uşura lucrarea, poporul, representat în congres naţional, le dà ajutor prin instituirea unui *comitet permanent,* care va avea sĕ conducă în viitor, cu capii bisericeşti în frunte, toate afacerile politice ale poporului român.

La puţine sĕptĕmâni după ţinerea acestei impunĕtoare adunări naţionale a urmat conferenţa regnicolară din *Alba-Iulia,* la care au fost chemaţi 24 Maghiari şi Sĕcui, 8 Saşi şi 8 Români, şi unde representanţii Românilor s'au luptat cu o admirabilă energie pentru apĕrarea *autonomiei Transilvaniei* şi pentru acordarea de drepturi naţionale pe seama poporului român, care formează majoritatea covîrşitoare în Ardeal.

Românii de pretutindenea laude şi mulţumiri au adus acestor apostoli ai causei române, precum laude şi mulţumiri au adus şi deputaţilor din Banat şi părţile ungurene, cari nu cu mai puţină energie şi bărbăţie au apĕrat causa naţională în dieta maghiară dela

Pesta. Ear' discursul rostit în casa magnaţilor din partea lui *Emanuil Gozsdu,* pe atunci comite suprem în comitatul Caraşului din Banat, în chestia autonomiei Ardealului, va rĕmânè memorabil pentru toate timpurile.

Luptă energică s'a purtat şi la universitatea săsească. deschisă în anul acesta în Sibiiu, unde puţinii representanţi români 'şi-au făcut datoria aşa cum li-au dictat-o interesele vitale ale poporului român. Cele mai frumoasé lupte s'au dat însĕ în comitate, unde putea sĕ se manifesteze şi poporul nostru de rînd, şi de fapt s'a şi manifestat, în mod vrednic de bunele însuşiri ce le are moştenite dela strămoşii sei.

De toate aceste lupte impunĕtoare politice, date din partea unui popor abia scăpat de cătuşele unei robii seculare, s'a ţinut cont la locurile competente, şi urmarea a fost luarea mĕsurilor necesare, ca dieta Transilvaniei se fie convocată încă în anul acesta, *pentru a înarticula în lege naţiunea română ca a patra naţiune a ţĕrii.*

Puteri nevĕzute s'au pus însĕ earăşi de-a curmezişul, şi s'au zădărnicit de nou bunele intenţiuni ale monarchului.

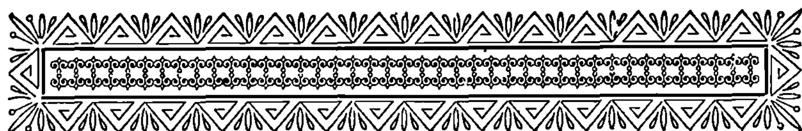
Dieta Ardealului nu s'a întrunit în anul acesta!

Nu ne-am ales deci cu resultate practice şi mulţumitoare nici din luptele acestea de multe feluri şi în multe direcţiuni date, dar' ne-am ales cu un frumos câştig moral, pentru-că poporul român a dat semne, nu numai de vieaţă, ci mai mult de o maturitate politica uimitoare, de care trebuia sĕ se ţină cont în viitor.

Natural, că aceste semne de vieaţă nu erau pe placul contrarilor nostri. Ziarele maghiare şi germane vĕrsau foc totdeauna când auziau că sĕ mişcă Românii, cărora le denegau şi acum îndreptăţirea de a forma naţiune egală cu naţiunile privilegiate de mai nainte. Îi calumniau şi îi acusau în continuu, cu scorniturí că sûnt *rusofili* şi că vreau o *Daco-Românie.* Aveam însĕ bărbaţi cari nu le rĕmâneau datori. S'au scris broşure şi articole prin diferite ziare străine, în cari causa naţională română era presentată în lumina ei cea adevĕrată, ear' clevetitorii şi de rĕu vorbitorii erau demascaţi şi aduşi la tăcere.

Aşa s'a luptat la anul 1861 în causa naţională, când oamenii ştieau, că până este lumină datori sûnt sĕ lucreze, căci vreme destulă este de odihnă, după-ce sĕ va face întunerec. Icoana fidelă a anului acestuia o câştigăm însĕ abia după cunoaşterea amĕnunţită a luptelor purtate, la a căror descriere trecem acum.





Conferenţa naţională din Sibiiu.

Conferenţa naţională întrunită în Sibiiu în ziua de Anul-Nou, 1/13 Ianuarie 1861, a avut cel mai strălucit succes.

S'au ţinut patru şedinţe, în cari s'a discutat cu cea mai mare temeinicie asupra situaţiunii şi s'au votat concluse de estremă importanţă politică pentru zilele acelea.

Conclusele sĕ pot resuma în următoarele:

S'a aprobat procesul verbal luat despre adunarea naţională din Blaj, ţinută în 3/15 Maiu 1848.

S'a aprobat petiţiunea predată M. Sale monarchului prin delegaţiune naţională în 10 Decemvrie 1860, ear' membrilor delegaţiunii li-s'a votat mulţumire în numele naţiunii.

Legile uniunii din 1848 nu sĕ recunosc de legale.

Membrii români chemaţi la conferenţa regnicolară din Alba-Iulia nu represintă dorinţele naţiunii române, decât numai în casul că vor apĕra pretensiunile şi dorinţele naţionale, esprimate în această adunare. În cas contrar nu pot fi priviţi de representanţi ai naţiunii române din Ardeal.

De cea mai mare importanţă a fost însĕ conclusul următor: „sĕ se declare vecĭnica înfrăţire a Românilor de ambele confesiuni şi sĕ fie ameninţaţi cu afurisenie cei-ce vor da şi cea mai mică ocasiune de ceartă şi duşmănie între uniţi şi neuniţi“.

Gazetele române de pe atunci ne spun, că sub decursul adunării nu s'a putut observa nici cel mai mic semn de neînţelegere sau duşmănie. Toţi cei întruniţi în adunare aveau înaintea ochilor numai binele public, interesele generale ale neamului românesc, şi în scopul de a le vedè realisate cât mai curĕnd o solidaritate admirabilă 'i-a stăpânit pe toţi şi întru toate.

Presenţi au fost cam 150 de fruntaşi români de prin toate părţile locuite de poporul nostru, ear' ca ascultătoare a luat parte

la şedinţele adunării naţionale întreaga tinerime română dela academia de drepturi din Sibiiu, în mare parte îmbrăcată în costum naţional şi toţi studenţii provĕzuţi cu cocarde naţionale.

Pentru a înţelege mai bine spiritul de care erau stăpâuiţi pe atunci fruntaşii nostri, sĕ cuvine sĕ amintim, că nici unul nu a venit la conferenţă nepregătit, fără a fi orientat asupra situaţiunii politice; ear' unii dintre bărbaţii mai cu vază, însufleţiţi de causa română şi îngrijoraţi de viitorul ei, veniseră *cu proiecte gata*, bine stabilite, pe basa cărora sĕ se poată începe desbaterile conferenţei. Două au fost aceste proiecte, şi conferenţa naţională de fapt pe basa lor a început desbaterile. Proiectele, pe ai căror autori ziarele de pe atunci nu ni-'i numesc, sûnt următoarele:

I.

1. Dacă toate cererile şi gravaminele descoperite în petiţiunile noastre naţionale, nici dela M. Sa nu ni-s'ar da, şi nici de cătră conlocuitoarele naţiuni surori nu s'ar băga în seamă, *ce ar trebuì sĕ facem?* Sĕ primim şi numai atâta cât ni-se dă. sau mai bine ar fi oare ca naţiunea noastră sĕ se pună în stare de pace şi *pasivitate?* Pentru un asemenea trist cas e de lipsă sĕ hotărîm o regulă statornică, de care toţi fiii naţiunii noastre fără mântuinţă sĕ aibă a sĕ ţinè.

2. Membrii chemaţi la conferenţele regnicolare pot sĕ meargă la conferenţe sau ba?

3. Dacă pot, ce ar avea acolo de a lucra, şi a face şi a pretinde?

4. În întêmplarea aceasta sĕ aibă membrii conferenţelor regnicolare instrucţiune de care sĕ se ţină şi peste a cărei hotare la nici o întêmplare sĕ nu treacă, sau sĕ aibă voe nelegată după împrejurări a grăì cele-ce li-s'ar vedè a fi bine?

5. Dacă s'ar afla de mai bine ca Românii chemaţi sĕ nu meargă la conferenţele regnicolare, cum sĕ se scuze. prin scrisoare, prin adâncă tăcere, sau cu graiu viu? Oare fire-ar destul numai atâta a scrie la cancelarul: „De oare-ce atât în organisarea cancelariei cât şi a conferenţelor vedem, că principiul dreptului egalităţii tuturor naţionalităţilor şi confesiunilor şi preaînalta intenţiune a preaînduratului nostru domnitor, respicate în diploma şi autograful din 20 Oct. 1860, precum nici rugămintea naţiunii noastre, pe care am avea a o representa în acelea conferenţe, şi prin care sĕ cere delăturarea nedreptăţilor, nu s'a respectat, şi nici nu s'a luat în vre-o consideraţiune, în contra convingerei şi a cunoştinţei noastre şi a dreptelor

interese ale naţiunii noastre — parte noi nici decât nu putem lua la conferenţă“.

6. În imprejurări grele ca acestea, aceia dintre fiii naţiunii române, cari sau până acuma sûnt chemaţi, sau de acum înainte vor fi chemaţi la ori-şi-ce fel de posturi, putè-vor primì pe partea naţionalităţii române posturi sau ba? Ori apoi, ca persoane private, fără a compromite causa comună naţională şi fără a păta caracterul naţiunii, putè-vor totuşi îmbrăca posturile la cari sûnt sau vor fi chemaţi?

7. Dacă n'ar putè, pentru cei-ce au trăit până acum după oficiul lor şi alt venit nu au, ear' acum retrăgêndu-se pentru-ca sĕ nu compromită causa naţională, putè-se-va sĕ rĕmână cu familia fără pâne şi pe care cale ar trebuì naţiunea sĕ se îngrijească după putinţă pentru subsistenţa lor?

8. Dacă membrii români n'ar trebuì sĕ meargă la conferenţele regnicolare, însĕ după aceea ar voì cancelarul, sau altă mai înaltă autoritate, sau conlocuitoarele naţiuni, prin nişte deputaţi ai lor, cu capii bisericei române de ambe confesiunile şi mai încolo a trata şi a sĕ înţelege despre pretensiunile naţionalităţilor, pentru a sĕ înfrăţì cu ele, în cas dacă adunarea naţională nici decât sau cu grabă nu s'ar putè aduna, — nu va fi oare bine ca sĕ-'şi organiseze spre acest sfânt scop această conferenţă pregătitoare naţională din sînul seu *un comitet* din membrii cei mai încrezuţi, dar' şi mai aproape şi mai lesne de provocat şi de adunat? Sau nu va fi mai bine, dacă, — urgente necesitate et periculo in mora esistente, — ar împuternicì conferenţa aceasta pregătitoare naţională, şi până-când sĕ va face tot lucrul cunoscut la toată naţiunea şi li-se va da vot de încredere, pe episcopii ca capi ai bisericei, ca cu acei membri de încredere ai naţiunii, pe cari 'i-ar putè căpĕta şi aduna mai curênd la consfătuire, sĕ poată pe temeiul celor mai sus aduse şi mai încolo trata în causa naţională, chiar şi afară de adunarea nouă naţională, care e cu multe greutăţi împreunată?

9. Fi-va de lipsă, ca protocolul şi conclusiunile conferenţelor acestora pregătitoare naţionale sĕ se tipărească şi la toate parochiile şi protopopiatele sĕ se trimită câte un esemplar şi sĕ se tîlcuiască poporului cu toată înţelepciunea şi luarea aminte, dojenindu-'l şi cu toată puterea cuvêntului îndreptându-'l la pace şi frăţietate cu toate naţionalităţile, arĕtându-'i că onoarea şi binele naţiunii numai prin pace şi amiciţie cu toţi oamenii şi mai cu seamă cu alte naţionalităţi

şi prin o loială şi liniştită aşteptare precum şi prin neclintită credinţă şi alipire către tron se poate câştiga?

10. Spesele tiparului pentru actele de lipsă în causa naţională din ce fond au a sĕ suporta, din colectă pe la particulari, din cassele satelor, din cele ale bisericilor, sau ca de comun, din ambe aceste fonduri, în parte egală?

II.

Naţia română din Ardeal declară sĕrbătoreşte, că:

1. Este gata a apĕra interesele tronului M. Sale ces. reg. apostolice şi ale patriei.

2. Va rĕmânè credincioasă până la moarte intereselor sale naţionale, pe basa egalei îndreptăţiri cu celelalte naţii din ţeară.

3. Este gata a rĕsplătì cu uitare, dragoste şi frăţie asupririle naţiilor conlocuitoare în ţeară din vremile trecute, în privinţa naţională şi religionară.

4. Aşteaptă dela naţiile conlocuitoare din ţeară reciprocă dragoste şi frăţie.

5. Pe basa dragostei şi a frăţiei va arĕta încredere către bărbaţii altor naţii şi nu va face imputare nimenui din naţionalii altor naţii pentru convingeri politice, din anii 1848 până astăzi.

6. Aşteaptă dela bărbaţii altor naţiuni o reciprocă încredere către bărbaţii naţiei române, şi că nu vor face nici unui Român imputări pentru convingeri politice din acele vremuri.

7. Din zel pentru binele obştesc al patriei va observa strâns pentru înfiinţarea ordinei legale a patriei toate intenţiunile M. Sale ces. reg. apostolice din 20 Octomvrie 1860 către contele *Rechberg* şi din 21 Decemvrie către preşedintele cancelariei aulice transilvane, Escel. Sa dl baron de *Kemény,* adresate. Drept aceea:

8. Bărbaţii români de încredere, cari se vor chema la conferenţa dela *Bĕlgrad,* datori vor fi a se ţinè de înţelesul acestor intenţiuni împĕrăteşti şi a nu trece peste competenţa conferenţei, care e acolo designată prin cuvinte clare, pentru a da părere despre o lege electorală ce va servì pentru alegerea deputaţilor la dieta cea dintâiu a Ardealului. Prin urmare:

9. Naţia română declară de nulă şi de nevalidă fiecare părere a vre-unui bărbat român de încredere, care pentru zisa conferenţă ar cuteza a trece peste hotarele sus lăudatei ordinaţiuni împĕrăteşti şi ar cuteza a se înălţa peste voia naţiei sale, pe care el acolo o

http://statuldacia.info

representă şi este chemat a esprima convingerea ei politică ear' nu a sa individuala.

10. Naţia româna din Ardeal da bărbaţilor de încredere, cari vor fi chemaţi la conferenţa dela *Belgrad,* din partea ei. în privinţa unei legi electorale, următoarea instrucţie (era lăsată în grija conferenţei naţionale elaborarea instrucţiunei necesare).

11. Naţia română aşterne M. Sale ces. reg. apostolice umilita rugare, ca preaînalt aceeaşi sĕ se îndure a pune între cele dintâiu propositii regeşti pentru dieta cea dintâiu a ţĕrii *înarticularea naţiei şi a naţionalitaţii române,* prin care ea sĕ câştige, după forma celor de până acum trei recepte naţii şi patru confesiuni, posiţie legală de stat şi egala îndreptaţire, de care se lipsise în cei de pe urmă trei secoli fâra nici o causă binecuvêntată.

*

Aceste douĕ au fost proiectele gata, presentate adunării naţionale ca material bun de discutat.

S'au fost ivit şi alte opiniuni, cari formau obiect de discuţie în cercuri mai restrînse, înainte de adunare şi la adunare, dar' toate se uneau într'un punct, în cel mai esenţial, anume: că între împrejurarile date de cea mai urgentă necesitate este *solidaritatea perfecta naţională* pentru tot ce au făcut archipăstorii şi deputaţiunile naţionale până acuma în interesul naţiunei române, aşa, ca-şi-cum naţiunea întreagă, adunată la un loc, le-ar fi făcut toate. Şi solidaritatea aceasta a fost observată într'un mod vrednic de admirat în întreg decursul *conferenţei naţionale,* pe care »*Gazeta Transilvaniei* de pe atunci o apreciază astfel:

„Împrejurarea ce caracterisează atât de favorabil conferenţele noastre este, după a noastră opiniune, că după o întâlnire, la început însoţită de sfieli, de prepusuri şi temeri feliurite, după câteva întêmpinări de discusiuni volburoase, cari au decurs chiar asupra unor principii de vieaţă, în cele din urmă a ocupat locul mai peste tot o *încredere,* o *cordialitate* însufleţitoare de plăcere şi de vieaţă, ca şi aerul de primăvară“.

Dar' sĕ trecem la descrierea conferenţei însaşi.

Zi de Dumineca a fost ziua în care s'a deschis conferenţa, prin urmare zi de întreită însemnătate pentru Români. S'a oficiat ântâiu sfânta liturgie, după a cărei terminare fruntaşii naţiunii române s'au adunat în sala seminarului gr.-ort. român din Sibiiu, la orele 11, esmiţênd imediat câte o deputaţiune ca sĕ cheme pe cei doi archi-

păstori români, sufletul mişcărilor politice-naţionale, la adunarea de ei convocată.

La orele unsprezece şi jumětaţe ambii archipăstori, metropolitul *Şuluţiu* şi episcopul baron de *Şaguna,* îşi fac apariţia în salǎ, în mijlocul sgomotoaselor aclamaţiuni de *sě trăească* . Ambii ocupă locul cuviincios, ca presidenţi ai adunării, şi după-ce metropolitul *Şuluţiu* rostì rugăciunea obicĭnuită pentru chemarea duhului sfânt, începută cu »*Împerate ceresc* , deschisă adunarea cu o vorbire de toată frumseţea, ascultată cu cea mai încordată atenţiune din partea întregei adunări naţionale.

Memorabila vorbire e următoarea:

— „Mult onoraţilor domni! Bucuria noastră, a capilor bisericei române de ambe confesiunile, nu cunoaşte astăzi margini. vězênd într'o zi de aşa îndoit şi mare prasnic adunaţi din toate unghiurile patriei, de unde numai pentru scurţimea timpului s'a putut, cu atâta zel, cu atât de mare pietate, religioasă şi naţională, împrejurul nostru, cei mai bravi, cei mai binemeritaţi din patria sa, de biserica şi naţiunea sa, bărbaţi ai naţiunii noastre.

Noi ne închipuim astăzi a petrece în grădina cea mai odoroasă, mai bine adornată a naţiunii noastre, între florile cele mai bine mirositoare, între pomii cei mai fructiferi, dela cari aşteaptă ea roadele cele mai dulci.

Astăzi noi, capii bisericei şi întreaga naţiune, astăzi zic, în ziua de Anul-Nou, luăm din adunarea aceasta preaonorată a fiilor celor mai credincioşi ai naţiunii şi bisericilor noastre pentru toate patimile trecutului o nemărginită mângăere, concepem şi sugem din atmosfera cea curată a zilei acesteia nădejdile cele mai tari pentru o începere cu acest An-Nou de o vieaţă politică naţională mai înfloritoare, şi de va voì înduratul Dumuezeu, mai stătătoare, mai pururea vecuitoare!

Ce socotiţi, au nu e adunarea aceasta a noastră, în ziua de Anul-Nou (care nu numai pentru indivizi singuratici, dar' şi pentru întregi naţiuni s'a obicĭnuit a aduce cele mai mângăitoare şi mai mari speranţe pentru un viitor mai fericit), de pronia lui Dumnezeu hotărîtă sě se facă astăzi, în ziua de Anul-Nou?

Au nu-'i această zi, sfântă şi mare. un omen dumnezeesc, divinător pentru un viitor mai fericit, pentru o vieaţă politică vecınică şi pururea vieţuitoare a naţiunii noastre?

Noi toţi aşa sperăm, aşa credem sě fie. Şi nu vom înceta a ne ruga aceluia, care are în puterea sa şi poartă în mână soartea

tuturor timpurilor şi veacurilor şi le poate schimba în mai bine, nu numai pentru oamenii singuratici, parasiţi şi asupriţi, dar' şi pentru cele mai puternice naţiuni şi imperii, ca speranţei noastre şi acestui bun şi sfânt omen al zilei de astăzi sĕ-'i dee şi perfecta împlinire.

Ştiţi, preaonoraţilor domni, ca noi astazi ne-am adunat în causa cea mai sfânta a naţiunii române. Bucuria noastra, a capilor bisericei române, de nou zic, nu mai cunoaşte deci margini. Nu numai pentru-că zelul cel mai învăpăiat naţional un numĕr aşa de copios al inteligenţei, al celor mai bravi fii ai naţiunii noastre, a adunat aicea la aceasta sfântă serbare, cât nu-'l mai poate cuprinde îngustimea locului acestuia, dar' mai mult zic pentru aceea, pentru-ca numĕrul acesta mare al inteligenţei cei mai vrednici, ba şi pe toţi cei-ce pentru scurţimea timpului n'au putut, spre durerea lor şi a noastră, lua parte cu fiinţa de faţă, pentru-că pe întreagă naţiunea română acelaşi spirit al frăţietaţii, al unirii cugetelor şi inimilor, în toate părţile şi unghiurile patriei, unde numai poate fi picior de Român, îi însufleţeşte.

Neamicii naţiunii noastre, totdeauna până acum, cu îndoiţi şi cei mai puternici foi au suflat în focul cel arzĕtor, şi mai tare de fericirea naţiunii noastre mistuitor, al fanatismului religios, al despărţirei naţiunii noastre în confesiuni diverse, care au dorit ca sĕ fie vecinic ca şi al vestalelor, ca numai ei singuri prin el sĕ se lumineze şi sĕ se încalzească.

Poate că şi pe timpurile noastre 'i-a nutrit asemenea speranţă, că din neunirea şi neînţelegerea noastră vor trage, vor secera şi vor strânge în grânare fructele cele mai bogate şi mai folositoare pentru dînşii, ca şi până acì. Dar' sĕ vor înşela; ba acum s'au înşelat tare!

Caci Românul, deşì, durere, cam târzíu şi cu mare pagubă a întregei naţiuni, acum s'a deşteptat, s'a trezit din letargia sa, 'şi-a cunoscut pĕcatul seu, şi acum cu tot sufletul crede, că deşì în cele religioase, în cari are de a face numai cu Dumnezeu, soartea sau inimicii că Dumnezeu cu bună seamă nu au vrut sĕ fie taiaţi în două confesiuni, ei (Românii) totuşi sînt o carne, sînt un trup, un sânge. *o naţiune româna,* de carea tocmai religiunea ne porunceşte sĕ ne lipim cu toata inima, cu cugete unite şi cu unite inimi, şi sĕ ne silim a o fericì şi a o sprijinì cu toate unitele noastre puteri.

Cu acest cuget, cu această iubire este şi trebue sĕ fie dator sângelui seu, mamei sale celei adevĕrate, naţiunii române, tot adevĕratul fiiu al naţiunii noastre. Ear' acela dintre Români, care

altmintrelea ar cugeta sau ar lucra, va fi, nu Român, ci un fiiu bastard, un fiiu degenerat.

Şi sĕ ştiţi, domnilor, ca pâna-ce inimile tuturor foilor naţiunii române, acelaşi spirit al unirii, al adevĕratei înfrăţiri le va ţinè ocupate, pâna-când concordia aceasta frăţească, prin carea lucrurile cele mici sĕ fac mari, şi căreia Românul trebue, ca străbunii sei, templu sĕ-'i ridice în inima sa, toţi murii inimicilor prin cari ne-au închis, ca sĕ nu putem întra în cetatea drepturilor omeneşti şi civile până acum, vor cadè ca şi ai Jerihonului!

Până vom fi uniţi şi vom avè în această unire a inimilor constanţa şi neobosită perseveranţă, vom fi destul de tari a espugna fortăreţele acelea, cari alţii le opun postulatelor noastre şi causei celei mai drepte a naţiunii noastre, şi ne va triumfa dreptatea şi aşa viitorul cel mai fericit al naţiunii este şi va fi pentru totdeauna asecurat.

Sĕ nu ne sparie pe noi înfricoşerile întêmplărilor de acum şi ale unor gazete contrare, cari strigă în gură mare: „Conclamatum est“, - causa Românilor este şi acum perdută, căci stă cum sĕ poate mai rĕu! Pentru-că dacă cu energie şi cu toată bărbăteasca perseverare vom apĕra pe tot locul causa cea mai sfântă, cea mai dreaptă a naţiunii noastre, nici cei mai mari contrari ai nostrī nu vor putè avea şi ţinea mult timp un obraz cu piele de bivol sĕ nu se opăreasca înaintea postulatelor noastre celor mai drepte politice!

Ear' dacă ar mai fi urechile unora aşa de surde şi pielea obrazului lor aşa de groasă, încât sunetul tonului celui frăţesc pe care-'l vom îndrepta cătră ei sĕ nu le poată pĕtrunde şi faţa sĕ nu li-o poată acoperì cu roşala modestiei, atunci încă apĕrându-ne statorniceşte şi fără sfieală, între marginile cuviinţei, postulatele cele drepte, de am şi perde dreapta causă pentru un timp, sĕ nu desperam pentru totdeauna! Nu ne vom păta, nu ne vom preda, nu vom lasa sĕ ne ducă în triumf caracterul nobil şi onoarea naţiunii noastre, care trebue sĕ ne fie mai preţioasă decât aurul şi petrile cele scumpe.

Şi cu aceasta înainte a toată lumea, şi în faţa tuturor naţiunilor civilisate, înaintea cărora naţionalitatea şi libertatea este ântâiul articol al staturilor, şi stă în cel mai mare preţ, vom arĕta că am lucrat ca naţiune cu caracter şi cu inimă nobilă şi n'am dat sĕ ducă în superbul triumf contrarii nostri onoarea naţiunii noastre.

Nimenea sĕ nu socotească, cumcă adunarea noastră şi energia de a căuta egalitatea tuturor drepturilor politice cu conlocuitoarele

şi surorile naţiuni, şi statornicul nostru zel în apĕrarea causei celei mai drepte a naţiunii noastre, este un complot, este o reacţiune asupra conlocuitoarelor şi surorilor naţionalităţi.

Nu! Mărturisim înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor, că nu ne vom da în braţele a nici-unei reacţiuni, ori-şi-unde şi ori pe ce cale sau ori şi sub ce coloare sĕ vină aceea. Dar' şi aceea spunem drept, în faţa tuturor, că nici noi la vre-o supremaţie negătoare de o egalitate întreagă şi competentă tuturor drepturilor civile şi politice şi domnitoare a conlocuitoarelor surori naţiuni *nici-odată nu ne vom supune,* şi pe toţi aceia, cari dreptelor noastre postulate naţionale sĕ vor opune îi vom socotì de reacţionarii dreptăţii, păcii şi frăţietăţii, pe care noi cu atâta sete o dorim şi o căutăm prin egalitatea drepturilor politice cu conlocuitoarele surori naţiuni.

Când zicem aceasta, şi în tonul acesta frăţesc, nu înţelegem că vrem sĕ luăm posiţiune duşmănoasă în contra conlocuitoarelor surori naţiuni, ferească Dumnezeu! Pacea, caritatea, frăţietatea, dar' şi egalitatea tuturor drepturilor politice şi civile, cu ele în asemenea mĕsură vrem sĕ le avem şi sĕ le ţinem! Adevĕrata frăţietate, precum între persoane singuratice, aşa şi între naţiuni numai prin asemenea şi egală soarte şi condiţiune civilă şi politică poate sĕ stee şi sĕ dureze.

Căci între serv şi domn nu poate fi amiciţie, ci numai obligamente de supunere, cari dacă nu se împlinesc de bunăvoie, sĕ pot stoarce şi cu puterea; dar' nu aşa şi amiciţia!

S'au dedat unii contrari ai nostri a ne clevetì, şi a voi prin aceea a ne păta şi a ne aduce în suspiţiune înaintea înaltului şi înduratului nostru guvern, că noi clipitele ochilor nostri le petrecem peste Carpaţi, cătră fraţii nostri din principate, cu cari voim a întemeia o Daco-Românie!

Noi nu negăm, că şi în inima noastră, ca şi în inima tuturor naţiunilor cătră naţiunea lor, locueşte boldul şi simţul prea natural, prin care pe fraţii nostri români, cari ori în principatele danubiane, ori în altă parte a lumii ar locuì, trebue sĕ-'i iubim şi lor sĕ le poftim tot binele şi toata fericirea. Însĕ aceasta, domnii mei, nici ùn om cu minte şi iubitor de dreptate nu va putè zice că însemnează a face complot asupra conlocuitoarelor naţiuni, sau asupra patriei, sau a prea bunului şi înduratului nostru domnitor şi împĕrat, sau a ridica un *imperiu daco-român,* care idee numai în creerii cei scrintiţi poate sĕ se încuibeze.

Fraţii nostri maghiari sě ne dee egalitatea deplină şi aměsurat greutăţilor publice pe cari naţiunea română le poartă în stat şi spre apěrarea patriei, cu bunul şi cu sângele seu, aměsurată şi proporţionată tuturor drepturilor de cari se bucură şi ei, şi noi nu vom căuta nici-odată alţi fraţi, nu ne trebue nici-odată alt guvern, nu voim a avè nici-odată altă deosebită patrie, ci numai aceasta, pe care pronia dumnezeească ne-a dat-o comună cu fraţii nostri maghiari şi saşi şi pe care o iubim cu toată căldura inimii noastre.

Însě, deşi ne încarcă unii fraţi maghiari şi saşi cu nişte aşa de nefundate criminaţiuni, pe cari nu e nimeni în stare a le putè documenta, fireşte cu scop numai de-a ne înegri înaintea lumii şi de a ne face suspecţi regimului şi a mântuì şi justifica înaintea lumii, şi precum cred eu, şi înaintea înaltului nostru guvern, nedreapta lor opusiţiune faţă cu dreptele noastre postulate, cred şi sûnt convins, că aceasta nu o face întreaga nobilă naţiune maghiară, sau cea săsească, ci o fac numai nişte spirite miserabile şi degenerate. De aceea, nobilul caracter şi natura Românului iubitoare de pace şi frăţietate cu toate conlocuitoarele naţiuni, nici-odată şi nici pe un membru sau fiu al naţiunii române nu-'l va lăsa nici asupra acelor miserabili clevetitori, necum asupra întregei nobile naţiuni maghiare sau săseşti, cari cuprind o aşa mulţime de fii vrednici şi marinimoşi în sînul lor, a-'şi ascuţì în asemenea mod limba şi a-'şi muia condeiul în venin, ci va purta omenosul şi pacïnicul seu obiceiu şi caracter nepătat, va ţinè în toată veneraţiunea toate naţionalităţile conlocuitoare, şi va căuta tot prilejul a dovedì în fapte nobile faţă cu ele iubirea de pace, adevěrata amiciţie şi frăţietate.

Românul este religios şi plin de pietate. El nu e învěţăcelul lui Moise, care a zis: „Ochiu pentru ochiu, dinte pentru dinte“, — ci următorul şi învěţăcelul lui Christos şi al evangheliei pe care 'i-o ceteşte în biserică preotul seu şi care zice: „Sě iubeşti pe deaproapele těu ca însuţi pe tine“. Ba şi mai mult zice Christos: „Iubiţi pe vrăşmaşii vostri, faceţi bine celor-ce vě fac vouě rěu, şi întru răbdarea voastră veţi dobândì sufletele voastre!“ Va şti Românul şi în faptă cu toată scumpětatea a le împlinì acestea; însě pe lângă datoria aceasta creştinească, Românul are şi o datorinţă grea, mare, sfântă şi politică către naţiunea sa. Ea, ca soră bună a altor conlocuitoare naţiuni voeşte cu toată dreptatea a cuprinde în patria sa, pe care o iubeşte şi o apěră cu bunul şi cu sângele seu, locul şi posiţiunea onorabilă şi meritelor sale proporţionată, între surorile sale, conlo-

cuitoarele naţiuni, cari cum se cam vede. puţin, sau tocmai nimic nu se îngrijesc de soartea politică a naţiunii noastre.

Ea cu tot zelul, şi *pe cai legiuite,* în faţa a toată patria, a voit a-'şi împlini şi obligaţiunea aceasta; de aceea, prin unii zeloşi fii, sub presidiul Escelenţiei Sale a dlui episcop Andreiu baron de *Şaguna,* şi prin deputaţiunea dela Viena, al cărei conducĕtor avui onoare de a fi eu, — 'şi-a formulat dreptele sale postulate în douĕ petiţiuni, şi a ales o deputaţiune numeroasă, căreia 'i-a încredinţat a subşterne petiţiunile sale la Maiestatea apostolică, dela care nici mai mult, nici mai puţin nu suplica, decât ca sĕ 'i-se dee dreaptă şi proporţionata parte *din toate drepturile politice,* cari sûnt de o forma promise şi date, prin diploma şi manuscriptul împĕratesc catră graful *Rechberg,* din 20 Octomvrie 1860, tuturor naţiunilor şi confesiunilor; cari suplice dorim ca aici sĕ se cetească".

După Metropolitul *Şuluţiu* a vorbit episcopul *Şaguna,* asemenea mai pe larg, dar' vorbirea sa fiind improvisată n'a putut fi pusa pe hârtie şi astfel n'a putut fi pàstrată pe seama posterităţii. Atâta putem scoate din descrierile ce s'au făcut pe atunci despre decurgerea acestei conferenţe naţionale, că episcopul *Şaguna* s'a alăturat întru toate la cele rostite de metropolitul *Şuluţiu,* adaogând din partea sa, că tocmai se nu aibă adunarea aceasta naţională nici un folos şi nici un resultat practic, ea remâne o şcoală destinată pentru oameni maturi, şi din acest punct de vedere însemnătatea ei e foarte mare pentru naţiunea română!

Aşa a şi fost. Dovadă modul cum a decurs această adunare.

Deschisă fiind adunarea, sĕ păşeşte ântâiu la constituirea biroului, aclamându-se ambii archipăstori români de presidenţi ai adunării, ear' de secretari alegêndu-se: George *Bariţiu,* Elie *Măcelariu,* Dimitrie *Moga,* Ioan *Puşcariu,* Dr. Iosif *Hodoşiu* şi Dr. Ioan *Raţiu.*

Cu provocare la petiţiunea naţiunii române, aşternuta M. Sale împĕratului cu datul Viena, 10 Decemvrie 1860, în care s'a cerut *congres naţional,* — pe basa esplicărilor date din partea metropolitului *Alesandru Sterca Şuluţiu,* că ministrul de stat *Schmerling* a dat naţiunii române voea de a se aduna, şi avênd în vedere dreptul ce-'l are fiecare naţiune de-a se putè aduna, drept, pe basa căruia episcopul baron de *Şaguna* a declarat în faţa adunării, că s'a făcut înçunoştiinţare din partea ambilor archipăstori la organele guvernului despre ţinerea acestei adunări, *conferenţa naţionala română se declara de constituită în mod legal.*

Adunarea votează apoi următoarele concluse:

1. Adunarea aduce mulţumită ambilor archipăstori români pentru ostănelele şi paşii salutari ce au făcut în causa naţională română.

2. Adunarea declară că discuţiunea va fi liberă.

3. La propunerea metropolitului *Şuluţiu* se cetesc ambele petiţiuni înaintate monarchului în timpul din urmă, şi anume, cea din 7 Noemvrie 1860. subscrisă de ambii archipăstori şi de mai mulţi inteligenţi români, şi cea din 10 Decemvrie 1860, subscrisă de deputaţiunea naţiunii române, ear' adunarea. dorind se fie ambele trecute la protocol, declara că le consideră ca-şi-cum ar fi fost resultatul consultărilor unei representaţiuni naţionale, constituită după toate formele legale, primeşte asupra sa solidaritate cu toate faptele şi lucrarile ambilor archipăstori, facute până acum şi ce mai au de gând sĕ facă în interesul naţiunii române, şi dă archipăstorilor bărbaţi permanenţi de încredere, până-când naţiunea română îşi va câştiga dreptul seu de naţiune politică.

4. În legătură cu declaraţia sĕrbătorească de mai nainte, la propunerea episcopului *Şaguna,* naţiunea română representată în adunare, se declară şi cu ocasiunea aceasta de *naţiune politică independenta* faţă cu celelalte naţiuni.

5. Adunarea naţională. însufleţita de cuvintele presidenţilor ei, ca toţi Românii, fără deosebire de confesiune sînt fraţi de acelaşi sânge, şi că deosebirea de confesiune nu-'i mai poate despărţì pe unii de către alţii în causa naţională politică română, trece la protocol solemna declarare. că *afurisit are se fie acel Român, care va mai încerca se strice aceasta legătură frăţească.*

6. Despre membrii adunării s'a făcut un conspect, care se alătură la protocolul şedinţei prime.

7. Adunarea esmite o comisiune pentru a pregătì obiectele ce sînt de discutat, alegênd în comisiune pe următorii: George Bariţiu, Iacob Bologa, George de Domşa, Ioan Hania, Dimitrie Moldovan, Matei Pop Grideanul, Ioan Puşcariu, Dr. Iosif Hodoşiu, Dr. Ioan Raţiu şi Ioan Şipotariu. Cu aceasta şedinţa primă se închee.

Şedinţa a doua s'a ţinut Luni, 2/14 Ianuarie 1861, la orele 10, sub presidiul ordinar.

Georgiu Bariţiu, raportor al comisiunii esmise în şedinţa premergĕtoare, presenteaza operatul comisiunii şi-'l supune adunării spre desbatere.

Operatul e formulat astfel:

I. Dacă, considerând diploma din 20 Octomvrie 1860, precum şi prea înaltul autograf împĕrătesc din 21 Decemvrie 1860, adresat presidentului provisor al cancelariei aulice transilvane, baronului *Kemény,* s'a făcut ori nu din destul, prin mĕsurile luate de acesta, dreptelor pretensiuni ale naţiunii române, espuse în petiţiunea din 10 Decemvrie 1860?

II. Dacă nu s'a făcut din destul, ce paşi ar mai avea naţiunea română se facă, pentru-ca sĕ-'şi vadă realisate pretensiunile espuse în punctele cuprinse în aceeaşi petiţiune?

III. După cari principii doreşte naţiunea română sĕ se facă o lege electorală?

Au urmat desbateri interesante, calme şi obiective, şi în urma discusiunilor purtate adunarea a votat în unanimitate conclusele urmatoare:

ad I. Cu mĕsurile luate din partea baronului *Kemény* nici într'o privinţă nu s'a făcut din destul pretensiunilor române, de oare-ce la reorganisare nu s'a observat nici proporţiunea cerută de dreptate, nici cele mai neapĕrate lipse ce resultă din natura serviciului public nu s'a respectat, pentru-că:

a) Îndata la organisaţiunea provisorie a cancelariei aulice a Transilvaniei s'a făcut anomalia, că s'a numit numai un consilier român, şi numai un singur secretar român, încât căutând la numerositatea preponderantă a poporului român şi la numĕroasele lui interese, atât naţionale, cât şi confesionale, cari caută a fi representate şi apĕrate, numirea celor doi indivizi nici pe departe nu poate mulţumì naţiunea română.

b) Anomalia ce s'a făcut cu denumirea, deşì numai transitorie a membrilor conferenţei din *Bĕlgrad,* e încă şi mai bătătoare la ochi, de oare-ce din naţiunea maghiară, care face 500 mii de suflete, s'au numit 24 de membri, din naţiunea sasă, care abia face 175 mii de suflete, s'au numit opt membri, ear' din naţiunea română, care numĕră un milion şi 354.550 de suflete, s'au denumit tot numai 8, adecă *opt* membri.

Deci, aceste anomalii adunarea le declară de *gravamine naţionale şi confesionale,* şi decide ca într'o representaţiune către M. Sa sĕ le aştearnă cât mai curĕnd, spre a sĕ propune la cea mai de-aproape dietă transilvană între propositiunile regeşti la locul prim ca sĕ se facă o legală vindecare, după starea şi numĕrul, atât naţional, cât şi confesional, al poporului român, denumind pe viitor membri, nu numai

la cancelaria aulică transilvană, ci şi la toate diregĕtoriile în Transilvania, cu observarea strictă a numerosităţii poporului român, atât în respect naţional, cât şi confesional.

ad. II. Adunarea declară, că după-ce în ori-ce stat provĕzut cu constituţiune basată pe principii moderne de stat, potestatea legislativă e împărţită între monarch şi corpul legislativ, poporul român are sĕ purceadă cu toată constanţa şi perseveranţa pe ambele căi legale, şi aşa sĕ se facă cât mai curênd o representaţiune către M. Sa, ca la cea mai de-aproape dietă transilvană sĕ îndatoreze pe aceasta, prin o proposiţiune regească, a trata numai despre recipiarea naţiunii române din Transilvania ca naţiune politică în sistema statului transilvan.

Prin urmare, dieta cea mai de-aproape, sĕ decreteze şi sĕ enunţe cu toată solemnitatea ştergerea şi desfiinţarea tuturor articolilor de lege aprobatali şi compilatali, precum şi a tuturor articolilor de lege, cuprinşi atât în diploma leopoldină din anul 1691, cât şi în articolii dietali din anul 1743 şi cei din 1791, şi în ori-care alţii, cari s'au făcut şi adus vre-odată în prejudiţiul şi cu profanarea, nedreptăţirea, ruşinarea şi nulificarea naţiunii române şi a confesiunii sale religioase.

Aceeaşi dietă sĕ decreteze înarticularea naţiunii române, ca naţiune politică şi independentă, faţa cu celelalte naţiuni.

Articolii de lege aduşi şi decretaţi în acest înţeles sĕ-'i subştearnă M. Sale spre sancţionare. În jurămêntul constituţional, destinat a sĕ depune de către staturile şi ordinele ţerii, sĕ se pună şi o clausulă cuprinzĕtoare de asigurarea drepturilor naţiunii române, ca naţiune politică şi independentă de celelalte naţiuni.

ad. III. Adunarea, în considerare că acest punct e foarte momentuos şi taie chiar în vieaţa constituţională a Transilvaniei, a însărcinat comisiunea aleasă în şedinţa premergĕtoare, şi înmulţită cu doi jurişti practici, cu Alexandru Bohaţiel şi Alexandru Lazar, sĕ elaboreze un proiect de lege electorală.

La propunerea lui *Axente Sever* adunarea declară de gravamen şi acel pasaj din scrisoarea de cabinet din 21 Decemvrie 1860, îndreptată către baronul *Kemény,* unde limba consvetudinară, în us până la anul 1848, sĕ declară de limba oficioasă. Causa limbei e nedespărţită de causa naţiunii, deci adunarea decide, ca şi în privinţa aceasta sĕ se facă representaţiune la M. Sa, în înţelesul cum s'a decretat la punctul I.

Dimitrie Moldovan supune aprecierii adunării, dacă poate sě primească postul în care e chemat în calitate de secretar la cancelaria aulică transilvană sau nu?

Adunarea declara, că primirea posturilor depinde dela convingerea individuala a respectivului; dar' dacă juramêntul pe care au sě-'l depuna Românii chemaţi în oficii publice ar fi în contra intereselor naţiunii române, adunarea ar dori ca Românii sě nu primeasca posturi şi sě nu între în diregĕtorii.

Conclusul acesta al adunarii naţionale a fost provocat de *memorandul* înaintat în scris adunarii din partea lui *Dim. Moldovan*. Memorandul avea cuprinsul următor:

„Onorata conferenţa naţională!

Ca unul dintre cei doi Români, cari sûntem la oficiul cancelariei aulice pentru Transilvania chemaţi, mĕ simţesc îndatorat, şi totodata cu umilinţă fac urmatoarea declaraţiune.

Doream sĕ vĕd aici în această onorată adunare şi pe consilierul român, pe acel barbat al naţiunii mele, care unicul faţă cu cei patru consilieri şi cu presidentul cancelariei aulice. — toţi de alte naţionalitaţi, e designat a representa interesul român.

Dupa aşa circumstari fatale, sĕ nu zic nedrepte, ştiind că naţiunea româna, un popor de 14 sute de míi, nici-odata nu a voit şi nu a cerut alta dela conlocuitoarele naţiuni, al căror numer de abia ese la 7 sute míi, decât dreptate: într'adevĕr aş mai fi voit sĕ nu fie nici un Român la cancelaria Transilvaniei. Căci stând soartea naţiunii mele în mâna numai celoralalte naţiuni, acestora le va fi ruşine, şi le va fi frica de opiniunea publică a ne mai face nedreptate, a mai proiecta, dupa esemplul lui *Verböczi*, legi spre asuprirea noastra, pe când din contră, aflându-se numai un consilier român în consiliul lor, nu sĕ vor sfii a face ce le place, apoi vor zice, că una şi alta s'a hotarît în presenţa şi în conglasuirea representantului roman.

Eu, care sûnt ca secretar, în urmare la un post fără influenţă chemat, nu pot face iniţiativa competentă, după-ce străinii, cu atât mai vêrtos inimicii nostri ar zice: omul acesta face vorbă numai pentru-ca fu pentru un post secundar designat.

Onorată conferenţa! Bine se fiu priceput. Se ştie, că purtarea oficiului este legata de motive esenţiale. Aceste motive sûnt: sau interesul privat, sau cel public, — sau aceste două în legătură împreunate. Daca sĕ va convinge onorata conferenţa, că eu prin

oficiul de secretar mie designat pot folosì interesului public, adecă patriei şi naţiunii mele, atunci delibereze despre mine şi eu mĕ voiu supune voinţei şi deliberării cu toată ascultarea, declarând, că nu este acel oficiu mic, dela care chemat fiind de naţiunea mea, sĕ me retrag. De cugetă însĕ onorata conferenţa, ca-'mi va face placere dacă mĕ va lăsa în bunăvoinţă, ca sĕ cumpenesc eu interesul meu privat cu cel public, apoi după convingerea mea sĕ deliberez eu în obiectul de faţă, atunci eu mĕ voiu retrage, cu acea încredinţare, că eu patriei şi naţiunii mele în oficiul designat cu privire la numĕrul oficialilor de alte naţionalităţi neputênd folosì, aş fi întrebuinţat poate tocmai contra interesului, totodată dreptului nostru.

Totodată cu declaraţiunea aceasta mĕ grăbesc a depune şi decretul denumirii mele ca secretar aulic pe masa onoratei conferenţe, cu rugarea, ca onorata conferenţă se binevoiasca, fără respectare la interesul meu privat, încà în decursul adunării, despre obiectul acesta, după cugetul meu. în interes public tăietor, a consulta, a delibera, şi a-'mi da direcţiune determinată.

Domnilor, bine sĕ fiu priceput. Poate şi ai nostri, însĕ cei străini cu bună seamă vor întreba: ce este causa, ca eu ca amploiat am purtat sub sistema trecută oficiul, şi acum nu voiesc?

Eu rĕspund foarte uşor, ca atunci eram cu toţi priviţi ca naţiune austriacă, însĕ acum de maturi declaraţi şi îndreptăţiţi la lucrarea fericirei patriei noastre, a Transilvaniei. Atunci eram inşi indivizi austriaci, acum sûntem inşi români, buni fii ai patriei noastre. În anul 1848 am jurat naţiunii mele, patriei şi dinastiei, jurământ fundat pe basa egalei îndreptaţiri. Domnilor, eu nici jurământul din 1848, nici cel după aceea pus nu 'l-am calcat, nu-'l voiu călca. Eu nu pot pune alt jurămênt, mie necunoscut. Cel care 'mi se va cere poate fi cel cuprins pâna acum în constituţiunea Ardealului, *ear' eu pe acela nu-'l pot depune.*

Şi aşa sper, că marele principe al nostru acest pas al meu nu-'l va lua în nume de rĕu. *Dimitrie Moldovan* m. p."

Şedinţa a doua s'a încheiat la orele 4 d. a. punêndu-se terminul pentru cea proximă pe ziua urmatoare, la orele zece.

Şedinţa a *treia* se deschide la terminul pus, sub presidiul ordinar.

Episcopul *Şaguna* arată într'o vorbire de deschidere necesitatea de-a primì Românii posturi, însĕ în înţelesul conclusului din şedinţa premergĕtoare a adunării, şi apoi propune, ear' adunarea primeşte,

că „naţiunea română declară a nu mai putè tolera numirea cea veche a comitatelor şi a scaunelor din comitate, *numai ungureşti,* cum şi de scaune. *numai saseşti şi secueşti* .

Protopopul *Popasu* face propunerea, ca numirile scaunelor săseşti, *de saseşti,* precum şi unele numiri din statutele săseşti, ca dejositoare şi derogĕtoare demnităţii naţiunii române sĕ fie trecute între gravamine, ear' adunarea declară, că gravaminele acestea stau în legătură cu cele espuse în şedinţa premergĕtoare, şi trecute fiind la protocol, sĕ releagă şi ele la dieta proximă transilvană.

Se întră în ordinea de zi. Comisiunea îşi presentează proiectul referitor la compunerea unei *legi electorale,* convenabile naţiunei române din Ardeal. Terminându-se desbaterile, adunarea primeşte de-ale sale următoarele puncte şi principii, cari au se servească de basă la compunerea legii electorale:

I. Dreptul de alegere are de fundament: proprietatea de pămênt, venitul de comerciu, industrie sau capital, concursul la miliţie, şi ştiinţa, fără nici un cens. Drept aceea:

II. Alegĕtori sûnt toţi fiii patriei, în etate majorenă, precum şi cari nu stau sub tutorat, nici în serviciul altuia, şi cari n'au fost şi nu sûnt condamnaţi ca călcători de jurămênt sau înşelători, furi, lotri, ucigaşi, taciunari, sau pentru ori-ce crimă. Femeile şi străinii n'au drept de alegere, nici nu pot fi aleşi. Se cere însĕ, ca alegĕtorul sĕ aibă cel puţin una din următoarele calităţi:

a) proprietate de pămênt sau casă, fără nici o privire la valoarea proprietăţii;

b) meserie, negustorie, sau fabrică proprie;

c) venit anual de 50 fl. val. aust. din vre-un capital propriu;

d) fără privire la venit, au dreptul electoral preoţii, adecă toţi membrii clerului, fără deosebire de confesiune, doctorii dela ori-ce facultate, oficianţii, directorii de institute, profesorii, membrii vre-unei societaţi academice, apotecarii, inginerii, geometrii, notarii publici şi comunali, învĕţătorii comunali şi cântăreţii (lectorii).

III. Toţi alegĕtorii trecuţi de 24 ani pot fi aleşi, fără condiţiunea de a-'şi avea domicilul în respectivul cerc de alegere.

IV. Alegerile sûnt directe, cu numĕrarea voturilor. Alegerea prin aclamaţiune e strict oprită, prin urmare e nulă.

V. Daca din verificarea alegerii s'ar adeverì, că alegerea s'a făcut prin corupţiune de ori-ce natură, cei vinovaţi au se fie pedepsiţi după toată rigoarea legilor, ear' o astfel de alegere sĕ fie nulă.

VI. Deputaţii, avênd instrucţiune, vor putè fi rechemaţi îndată ce jurisdicţiunea respectivă se va convinge, că nu mai posed şi nu mai merită încrederea publică.

Acestea sînt basele, pe cari adunarea naţională a crezut că s'ar putè compune o lege electorală bună pentru Ardeal. Şi fiindcă în decursul desbaterilor purtate asupra punctelor primite, s'a făcut propunere din partea protopopului din Alba-Iulia, *Augustin Pop*, ca naţiunea română se primească deocamdată legea electorală votată la 1848 din partea dietei transilvane, adunarea naţională a ţinut se motiveze că de ce nu poate primì legea aceasta.

Motivele trecute la protocol sînt următoarele:

a) Naţiunea română din Transilvania, în adunarea sa generală din 3/15 Maiu 1848, ţinută în Blaj, deschisă în formă legală prin comisari guverniali, s'a proclamat de sine stătătoare şi de parte întregitoare a Transilvaniei, pe basa libertăţii constituţionale şi a egalei îndreptăţiri, şi aşa a pretins sě nu se mai facă nimica de noi fără de noi. Dar' dieta transilvană totuşi a respins aceasta dreaptă cerere a naţiunii române şi n'a suferit-o sě iee parte şi ea în dietă, alăturea cu celelalte naţiuni conlocuitoare, şi aşa legea aceea, precum şi cele înainte de anul 1848 aduse, — sînt făcute de noi fără de noi.

b) Legea electorală despre care e vorba s'a decretat, sau mai bine zis precipitat prin cel mai cumplit terorism, care ori-şi-unde înfrânge valoarea ori-cărei legi.

c) Deşì M. Sa împěratul de atunci şi mare principe al Ardealului a sancţionat acea lege, în torentul şi sgomotul evenimentelor de atunci, totuşi legea nu s'a publicat nici-odată, ear' legea nepublicată nu obligă.

d) Chiar şi dieta transilvană din 1848 a decretat acea lege, nu ca definitivă, ci numai provisorie şi numai pentru casul de a trece cu ea la Ungaria, ear' apoi ea însaşi a delăturat-o cu totul.

e) Maiestatea Sa împěratul de acum şi mare-principe al Transilvaniei, prin autograful seu din 21 Decemvrie 1860, adresat preşedintelui provisoriu dela cancelaria aulică transilvană, a ordonat în termini respicaţi, ca sě se mijlocească în Alba-Iulia o conferenţă de bărbaţi din diferitele naţionalităţi, confesiuni şi ranguri, spre a prepara propunerea pentru defigerea şi organisarea dietei, a cărei competenţă sě se ţină între marginile diplomei din 20 Octomvrie 1860.

ear' între aceste margini nu poate avè nici decum loc legea electorală provisorie din 1848, făcută numai pentru un cas special,

respicat în ea, pentru-că dacă ar putè avea loc, atunci s'ar fi putut lua de valida în autograful menţionat, ceea-ce însĕ nu s'a întêmplat. În fine:

f) A primì legea electorala din anul 1848 ar însemna *ignorarea cu totul a autonomiei Transilvaniei,* şi calcarea în picioare a diplomei din 20 Octomvrie 1860.

Mânecând deci din toate aceste temeiuri, naţiunea română nu poate primì, ba nici nu-'i este ertat a recunoaşte valoarea legii electorale din anul 1848. Cu toate acestea, adunarea naţională română nu cugetă nici-decum, ca prin mai sus înşiratele puncte pentru compunerea unei legi electorale se prejudece nici cât mai puţin competenţa unei potestaţi legislative constituţionale. Scopul adunării este se arate numai cam după-ce principii ar dorì şi naţiunea română sĕ se facă şi sancţioneze pe cale curat constituţională o lege electorală, care se corĕspunda tuturor intereselor pe cari le au locuitorii acestei ţari şi în special naţiunea română.

Faţa cu punctele votate din partea adunării, ca necesare se servească de basa la compunerea unei legi electorale pentru Transilvania, *Iosif Hossu* a înaintat *vot separat,* de următorul cuprins:

„Onorată adunare! Dupa-ce proiectul pentru legea alegerii din partea comisiunii spre desbatere aşternut e atât de liber, cât acelaşi fieşcare om liberal trebue sĕ-'l primească, aşa şi eu, acest proiect ca prea bun îl onorez, dar' a-'l primì nu pot, pentru-că nu e basat pe constituţiunea Transilvaniei, în care, după manuscriptul împĕrătesc din 20 Octomvrie 1860 cătră contele *Rechberg* emanat, numai reforme adânc taietoare, ear' nu delaturarea ei e iertată.

Ca sĕ pot eu primì dar' acel proiect e „conditio sine quo non" ca sĕ se fundeze pe constituţiunea mai sus atinsă, căci o lege fără de basă în constituţiune e octroare, ear' eu prin octroare nici mântuinţa sufletului nu o primesc. Legea octroată astăzi sĕ dă, mâne sĕ ia, fără de a sĕ putè provoca la dreptul istoric.

Deci, ca sĕ putem afla un mijloc prin care s'ar putè acest proiect de lege sprijinì, sĕ ne revocăm în aducere aminte cuvintele contelui *Szécsényi István,* cu ocasiunea desbaterii legii de alegere din Ungaria, la 1848, unde dînsul zicea: „Acea ţeară e tare ai cărei mai mulţi cetaţeni iau parte la lucrarile ei; şi dacă voim ca popoarele straine sĕ ne iubească, avem sĕ întindem şi peste dînşii partea I. titlul 9 din tripartit, adecă sĕ-'i înzestrăm şi pe ei cu libertaţile nobilimei". Deci, după a mea opiniune, legii de alegere s'ar

face din destul, dacă în art. XII. 2) din anul 1791 în loc de *nobiles* s'ar zice pentru comitate *Hungari et Romani*, pentru scaunele săseşti *Saxones et Romani*; căci atunci legea de alegere ar fi pe basa cea mai liberă fundată, dupa-ce în acest mod toţi satenii, fāra deschilinire de religiune, împreună cu preoţii, dacă sûnt numai în câtva posesionaţi, ar lua parte la alegere, şi legea încă n'ar fi octroata, dupa-ce în constituţiune numai reforme pe principiul egalităţii întemeiate s'au făcut, ear' nu lege noua s'a octroat.

Încât sĕ ţine de condiţiunea, că amploiaţii sĕ nu poată fi representanţi aleşi, am a face observaţiunea, cumcă prin o astfel de condiţiune sĕ restrînge libertatea alegetorilor, neputênd alege pe cine voiesc, ce nu poate fi în stat constituţional. Fară aici vine a sĕ deosebì între oficialii aleşi şi între cei denumiţi, caci după a mea opiniune cei de clasa ântâia ar putè fi representanţi fāra a-'şi da demisiunea din oficiu, după-ce ei temporane sĕ aleg, şi aşa dacă-'şi pierd încrederea nu sĕ vor mai alege; ba chiar şi cei de clasa a doua, adecă cei denumiţi în oficii încă pot fi representanţi, fără a-'şi da demisiunea, după-ce am primit acea condiţiune, cumcă representanţii sĕ nu primească vre-o instrucţiune, fără daca nu ar lucra acomodat opiniunii publice sĕ se recheme.

Aşa dar' ce e mai natural decât a crede, cumcă amploiaţii vor stărui sĕ nu-'şi peardă popularitatea, ştiind sigur că de opiniunea publică e legată reuşirea sau rechemarea lor. Afară de aceea, nu sĕ poate presupune, cumcă un amploiat de popor ales îşi va reschira (risca) încrederea, şi sĕ va supune acelor hule cari vin asupra unui representant rechemat. Sibiiu, în 15 Ianuarie 1861. *Iosif Hossu* m. p., plenipotenţiatul tractului Fagăraş". —

Preşedintele adunarii, episcopul *Şaguna* propune, ear' adunarea primeşte ca conclus, că: bărbaţii români, chemaţi de împĕratul la conferenţa regnicolară din Alba-Iulia, fiind fii ai naţiunii, sĕ se ţină strîns de conclusele acestei adunări naţionale. Ear' dacă, fie din interes privat. fie din altă causă, s'ar abate dela aceste concluse, faptele lor sĕ declară de acum de nule şi nevalide pentru naţiunea română.

Tot la propunerea episcopului *Şaguna* adunarea declara, că: „cu punctele de sus în chestia legii electorale nu voeşte alta, decât se deschidă calea cea dorită de întreaga naţiune română pentru mulţumirea reală şi intelectuală a patriei, pentru realisarea dreptelor pretensiuni ale Românilor ca naţiune, şi pentru ajungerea bunei înţelegeri între naţiunile patriei. Prin urmare, naţiunea română declară

a se ţinè de credinţa manifestată de atâtea-ori cătră împĕratul şi marele principe al Ardealului, şi de credinţa înăscută şi sigilată cu jurămênt catră sângele şi naţionalitatea sa. Precum declară şi aceea, că va da uitarii eterne şi nu va face imputare nimenui pentru credinţa sa politică de până acuma, în speranţa însĕ, că celelalte naţiuni vor îmbrăţişa cu asemenea amiciţie şi înfrăţire pe naţiunea română, şi că nimeni nici din celelalte naţiuni nu va face imputare bărbaţilor români pentru credinţa lor politică de până acum, ci cu toate naţiunile împreună, ca fii de una şi aceeaşi patrie vom conlucra la desvoltarea binelui comun, pe cale constituţională şi pe basa egalităţii, frăţietăţii şi a libertăţii naţionale. Aceasta e calea unică ce duce la adevĕrata şi perfecta înfrăţire cu celelalte naţiuni conlocuitoare şi la prosperarea şi fericirea tuturor. Amin".

Adunarea amână pe şedinţa următoare alegerea bărbaţilor permanenţi, daţi ca ajutor archipăstorilor, ear' şedinţa se încheie la orele 4 d. a.

Şedinţa a patra şi ultimă s'a ţinut în 4/16 Ianuarie 1861, deschisa fiind la orele 10 a. m.

Partea însemnată a şedinţei a fost *memorandul* presentat din partea a 27 membri din adunare, cari din motivul că nu mai pot rĕmânè în Sibiiu, au comunicat *în scris* chestiile asupra cărora, după părerea lor, ar avea sĕ se mai pronunţe adunarea.

Memorandul a fost cetit în plină şedinţă, şi cu toate-că se spunea în el, că nu are scopul de-a fi discutat din partea adunării naţionale, ci numai de-a servì ca *material* pe seama comisiunei ce se va alege, adunarea a întrat totuşi în discutarea lui, fiindcă avea unele puncte foarte însemnate, asupra cărora adunarea a crezut că e neapĕrat de lipsă sĕ se pronunţe ea însaşi.

Aşa de es. punct 4, referitor la averea, în capital şi moşii, a fostelor două regimente române de graniţă. Adunarea a declarat, că are cea mai simpatică consideraţiune faţă de chestia aceasta şi aşteaptă că cei iniţiaţi se aştearnă comisiunei permanente ce se va alege o descriere amĕnunţită a gravaminelor de aceasta natură, şi se observe întru toate singura cale care duce la revendicarea abusurilor ce s'au făcut şi se mai fac cu drepturile leale ale locuitorilor din ţinuturile atinse în memorand.

Tot aşa 'şi-a esprimat adunarea naţională complăcerea faţă cu punctul 6 din memorand, cu adaosul, că astăzi e de cea mai urgentă şi supremă necesitate ridicarea unei facultăţi juridice române, şi *asta* trebue urgentată. De altcum adunarea concrede comisiunei perma-

nente toate punctele, destul de însemnate, din memorandul al cărui cuprins e următorul:

„Onorabilă adunare națională! Noi, subscrișii, pe de-oparte vězênd cumcă trebile noastre naționale câte mai sûnt a sě pertracta sûnt foarte numěroase, de altă parte fiindu-ne peste putință a mai aștepta resultatul lor aici pe loc, în Sibiiu, rugăm pe onorabila adunare, ca mai nainte de toate sě binevoiască a alege și a denumì o comisiune constătătoare din 12 membri, a cărei însărcinare sě fie:

a) Compunerea și subscrierea representațiunilor a căror trebuință resultă din conclusele protocolului adunării.

b) Elaborarea de proiecte cerute în interesul și folosul națiunii române, spre a sě lua aceleași în desbatere îndată la cea dintâia adunare sau conferență națională.

Subscrișii doresc și cer, ca comisiunea ce este a sě înființa sě iee în cea mai aproape considerațiune următoarele obiecte:

1. Sfera de activitate a limbei noastre naționale românești în Transilvania. Sě se privegheze cu neadormire, ca nu cumva egalitatea de drept a limbei române sě fie cât mai puțin vătěmată, și ori-când s'ar observa vre-un asemenea cas, sě se ridicè îndată cele mai energioase proteste întru acel înțeles, scos din chiar preaînalta diplomă, ca nimenea sě nu mai cuteze a silì, sau pe comune, jurisdicțiuni și municipalități, sau chiar indivizi, la primirea ori presentarea nici a unui fel de act oficios în altă limbă, afară numai de cea româna, nici în școalele românești de ori-ce categorie sě nu se întroducă vre-o altă limbă peste voia națiunii române.

2. Comisiunea sě caute și sě recomande respectivului cler mijloacele prin cari biserica română gr.-rěsăriteană unită sě poată cât mai curênd scăpa de jugul concordatului, din causă că câțiva articoli ai aceluiași, cum și instrucțiunile procurgětoare dintr'însul vatěmă indirecte chiar vieața națională a Românului și conturbă libertatea constituției.

3. Comisiunea sě îngrijească, ca școalele românești nici odată sě nu vină sub nici un fel de influență străină, ear' dacă o asemenea influență esistă astăzi, sě se delăture îndată; și acelor bărbați, cari în acesti zece ani din urmă au ostenit în cuget curat pentru înființarea și înflorirea școalelor naționale, sě li-se voteze mulțumită. Totodată sě lucre într'acolo, ca în guvernul țěrii totdeauna sě se afle doi consilieri la instrucțiunea publică, Români, pentru fiecare confesiune câte unul.

http://statuldacia.info

4. Findcă fondul de montură al fostelor regimente românești de frontieră s'a prefăcut în fond național, comisiunea sĕ se știe îndatorată a sta întru ajutor la delăturarea tuturor acelor drepte plânsori pe cari auzim că le au comunele din acele regimente.

5. Comisiunea sĕ petiționeze pentru înființarea unei agenții la preaînalta curte.

6. Voim înființarea unei *societați literare* și a unui fond pentru *cultura limbei și înaintarea literaturii naționale*, ear' cu elaborarea proiectului de statute sĕ fie însărcinat dl canonic *Tim. Țipariu*.

7. Sĕ se voteze mulțumită conaționalilor nostri români din Banat pentru simpatiile arĕtate confraților din Transilvania.

8. Voim ridicarea unui *monument național în Blaj*, pentru nemuritorii bărbați Samuil Micul, G. Șincai și Petru Maior, ear' altul sĕ se ridice pentru *George Lazar*, în Sibiiu sau în Avrig.

Poftim ca aceste descoperiri ale noastre sĕ se alăture ca supliment la protocolul ședinței de astăzi. Sibiiu, 4/16 Ian. 1861. Grigorie Mihali m. p., protop. rom.-un. în Zlatna, Ilie Vlasa m. p., protop. gr.-or. al Turdei, Axente Severu m. p., proprietar, Samuil Vlassa alias László m. p., protop. gr.-unit al Pocegei și parochul Indolului, Ioane Popa-Radu m. p., oficial, Alex. Barițiu m. p., paroch res.-un. al Filei-de-jos, Anania Pop m. p.. paroch și protopop res.-un. al Morlacei, Gavriil Manu de Boerfalva m. p., Dan. Galu m. p., proprietar și notar, Samuil Păsĕrariu m. p., director al ces. reg. cancelarii de judecătorie, Ioan Csergedi de Jood m. p., adjunct la ces. reg. tribunal urbarial în Sibiiu, George Strâmbu m. p., adjunct la ces. reg. pretură în Ludoș, Ioan Șipotariu m. p., concipist de advocatură, George Feldrian m. p., proprietar în Iclandelul de Câmpie, Nicolae Șandru de Vist m. p., ces. reg. locotenent și econom, Constantin Ioan m. p., proprietar, Vasile Albini m. p.. proprietar, Ieronim Albini m. p., proprietar în Cut, Ioan Fleischer m. p., proprietar în Racovița. Ioan Pinciu m. p., proprietar și notar în Reșinari, Dumitru Manu m. p., notar în Sĕliște, Nicolau Isacu m. p., actuar ces. reg. de pretură, Vasilie Ardelean m. p., cancelist ces. reg. de pretură, Ioan Csuts m. p., orășan din Hațeg, Ioan Popescu m. p., în Blaj, Georgiu Barițiu m. p., conproprietar și director de fabrică".

Ca ultim obiect de resolvat din partea adunării naționale sĕ pune la ordinea zilei alegerea comisiunei permanente. Alegerea sĕ face prin aclamațiune, decretându-se, că parte din comisiune fac

următorii: *Alexandru Şt. Şuluţiu,* metropolitul bisericei gr.-cat. române; *Andreiu baron de Şaguna,* episcopul gr.-ort. român al Ardealului; *Ioan Alduleanu,* consilier de apelaţiune, *Iacob Bologa,* consilier de apelaţiune, *Ilie Măcelariu,* consilier la trib. prov., *Pavel Vasiciu,* consilier de şcoale, *Antoniu Vestemian,* paroch, *Ioan Pinciu,* notar, *Georgiu Bariţiu, Ioan Puşcariu,* pretor, *Ioan Axente Severu, Mateiu Nicola,* notar, *Dr. Ioan Raţiu,* advocat, *Dumitru Moldovan,* consilier, *George Domşa,* consilier, *Spiridon Fetti,* adjunct, *Dr. Iosif Hodoşiu,* advocat, *Ioan Alexi,* episcop, *Alexandru Bohăţiel,* şi *Alexandru Lazar,* consilier.

E de notat, că acest din urmă a publicat o declaraţiune. în care spunea, că nu voeşte sĕ facă parte din comisiunea pe care el nu o consideră de îndreptăţită a funcţiona, şi ale cărei lucrări nu le va recunoaşte de aci înainte ca eşite din voia şi intenţiunea naţiunii române.

Cea mai importantă lucrare a adunării acesteia naţionale a fost votarea a două petiţiuni, adresate monarchului, cu a căror înaintare la locul preaînalt a fost însărcinată comisiunea aleasă. Petiţiunile sûnt următoarele:

I.

— „Maiestatea Voastră ces. reg. apostolică, domn şi mare principe al nostru, preaîndurate!

Cu privire la seriositatea timpului nostru. naţiunea română din Transilvania a ţinut dela 13 până la 16 Ianuarie n. 1861 o conferenţă naţională în Sibiiu, cu acel scop, ca afacerile naţiunii noastre sĕ le iee în socotinţă pe temeiul preaînaltei diplome şi al preaînaltelor manuscrise, eşite după aceea şi privitoare la Transilvania, şi sĕ afle calea care ar fi de o natură, ca trebile noastre naţionale sĕ le scoaţă la un resultat îndestulător.

Deci noi preaplecat subscrişii, însărcinaţi şi împuteriţi de către această conferenţă naţională cu îngrijirea trebilor naţiunii noastre şi cu punerea la cale a paşilor ceruţi spre aceasta, cutezăm a depune la treptele preaînaltului tron cu cea mai profundă reverinţă următoarea rugăminte preaplecată.

Maiestatea Voastră! Între multele naţiuni ale imperiului, naţiunea românească din Transilvania este în adevĕr cea mai apĕsată din toate. Acest adevĕr este prea înaltului cabinet împĕrătesc atât de bine cunoscut, încât ni-se pare a fi de prisos a discuta aici mai pe larg acea stare a noastră, dureroasă şi tristă, care a fost resultatul legis-

14*

lativei transilvane ce sustase până la anul 1848. Prin urmare noi preaînaltele ordinaţiuni împĕrăteşti din 20 Octomvrie avem sĕ le memorăm aici cu cea mai profundă mulţumită, pentru-că aceleaşi. însuflate de putintele cuvênt de dreptate al M. Voastre, au pus poporul nostru şi confesiunile sale pe treaptă de egalitate cu celelalte naţiuni şi confesiuni ale imperiului.

După-ce însĕ Transilvania este ţeara constituţională. ear' caracterul aceleiaşi de stat constituţional şi autonom este asecurat în puterea prea înaltelor determinaţiuni împĕrăteşti din ziua sus numită, aşa pentru naţiunea noastra şi pentru ambele confesiuni ale ei, o posiţiune cuvenită după dreptul de stat, cu individualitate politică, în sistema statului Transilvaniei, se poate câştiga numai prin un *articol de lege* ce are sĕ resulte pe cale constituţională şi cu observarea formalităţilor legale.

Deci, pe când noi, în conformitate cu acestea, mânecăm pe această cale constituţională, cutezăm totodată cu profundă reverinţă a recurge la graţia parintească a M. Voastre, sĕ vĕ înduraţi a lua mĕsuri, ca între propositiunile regeşti ce vor fi destinate pentru cea mai de-aproape dietă din Transilvania chestiunea regulării de posiţiune a Românilor Transilvaniei şi a confesiunilor acelora, întru înţelesul dreptului de stat, sĕ-'şi afle locul seu, ear' la dieta viitoare sĕ se trimită ca prima propositiune regească cu acea prea înaltă îndreptare, ca această causă naţională a noastră, fundată pe cele mai drepte principii de drept, sĕ se iee de către dietă îndată în cea dintâia sesiune a sa în pertractare.

Noi din parte-ne nutrim speranţa, că înaltul corp legislativ constituţional va lua în consideraţiune caracterul de dreptate al cererilor naţiunii române şi nu va lipsì a desfiinţa şi anula prin un conclus dietal toţi acei articoli de lege din aprobate şi compilate, precum şi acei articoli de lege şi clausule, cari sînt cuprinse în diploma leopoldină din anul 1691 şi în articolii de lege din 1743 până la 1791, asemenea şi toţi alţi articoli de lege, de sub ori-ce titlu, cari s'au adus spre stricăciunea, paguba, desonoarea, vătĕmarea şi nulificarea naţiunii româneşti. Ear' apoi aceeaşi dietă va avea sĕ primească pe poporul românesc al Transilvaniei, împreună cu confesiunile sale, prin un articol de lege, în sistema de stat a ţĕrii, ca pe o naţiune politică, faţă cu celelalte naţiuni surori şi cu patria neatîrnătoare şi egal îndreptăţită, şi totodată va supune acel articol de lege M. Voastre pentru preaînaltă sancţiune şi publicaţiune.

Ne rugăm earăşi, M. Voastră sĕ vĕ înduraţi a ordona, ca în formula de jurămênt după care pe viitor va fi a se depune jurămêntul constituţional, sĕ se întreţese o clausulă corĕspunzĕtoare, în puterea căreia libertăţile şi drepturile constituţionale ale naţiunii române şi ale confesiunilor ei faţă cu celelalte naţiuni surori recepte şi confesiunile ţĕrii, după principiul egalităţii de drepturi naţionale şi constituţionale, sĕ fie asecurate.

În urmă, credincioşii întru supunere subscrişi îşi iau voe a atrage părinteasca luare aminte a M. Voastre cu cea mai profundă reverinţă asupra chestiunii arzĕtoare a limbilor şi a vĕ ruga cu genunchi plecaţi, ca sĕ vĕ înduraţi prea graţios a trimite şi această chestiune cu propoziţiunile regeşti la cea mai de-aproape dietă a Transilvaniei, şi cu aceeaşi îngrijire părintească pentru naţiunile ţĕrii a lua mĕsuri prin cari chestiunea limbilor, ca cea mai înteţitoare şi mai arzĕtoare din toate chestiunile timpului de faţă, sĕ se termine într'un mod îndestulător pentru toţi, după principiul corĕspunzĕtor egalităţii de drept naţional, care adecă sĕ dee la o parte ori-ce supremaţie de limbă a ori-cărei naţiuni, cu atât mai vêrtos, că limba este vistieria cea mai scumpă şi sufletul unei naţiuni, fără de care vieaţă naţională nici că se poate cugeta. Ear' apoi acel mod sĕ se reguleze şi sĕ se asigure prin articol de lege, care va fi a se întocmì în cea dintâia dietă a Transilvaniei şi a se sancţiona şi publica de către M. Voastră ces. reg. apostolică, pentru-ca aşa pacea şi caritatea frăţească, care este prima condiţiune a fericirei publice, în inimile naţiunilor Transilvaniei sĕ fie întemeiată pentru totdeauna, spre fericirea lor şi a patriei lor.

Acestea sûnt, Maiestate ces. reg. apostolică, dorinţele naţiunii române din Transilvania, pe cari noi prea plecat subscrişii împuteriţi şi provocaţi de către conferenţa naţională sus atinsă cutezăm în cea mai profundă reverinţă ale depune la treptele tronului sacratei M. Voastre ces. reg. apostolice, pe lângă care noi ne păstrăm mângăitoarea speranţă, că postulatele acestea ale naţiunii române şi ale confesiunilor ei sûnt însuflate de spiritul înfrăţirii şi al dreptăţii către celelalte naţiuni surori din această ţeară, prin urmare, că acelea în sînul camerei legislative constituţionale, care tocmai sĕ aşteaptă, vor afla o primire călduroasă, precum o şi merită, din causa că nu e îndoială, cumcă aceleaşi nu vor lipsì a întimpina la celelalte naţiuni surori ale ţĕrii un echou al împrumutatei iubiri şi al simţului de frăţietate.

În cea mai profundă reverinţă rĕmânênd, ai Maiestăţii Voastre ces. reg. apostolice, din conferenţa naţională ţinută în Sibiiu, dela 13 până la 16 Ianuarie 1861, prea plecaţi şi credincioşi supuşi. (Urmează subscrierile)."

II.

— „Maiestatea Voastră ces. reg. apostolică, domn şi mare principe al nostru prea îndurat!

Dacă prea umilit subscrişii cutează earăşi a se apropia de treptele tronului M. Voastre, aceasta nici-decum nu se întêmplă din pofta de-a pîrî, ci numai cu scop, ca în urmarea însărcinării luate dela conferenţa naţională românească ţinută în Sibiiu din 13 până în 16 Ianuarie 1861 sĕ aducem la preaînalta cunoştinţă a M. Voastre ces. reg. apostolice acea întêmplare, cumcă mĕsurile luate de către înalta ces. reg. cancelarie de curte a Transilvaniei nu corĕspund dreptelor aşteptări ale naţiunii române din Transilvania şi ale confesiunilor ei, întru înţelesul preaînaltei diplome împĕrăteşti din 20 Octomvrie 1860 şi a preaînaltelor autografe eşite după aceea, cu privire la Transilvania, în mĕsura în care naţiunea română, pe temeiul principiului egalităţii de drepturi naţionale şi confesionale, cum şi întru înţelesul scopului manifestat de către M. Voastră ces. reg. a simţit că are dreptul sĕ aştepte.

Aici adecă înţelegem reconstituirea cancelariei reg. de curte a Transilvaniei şi compunerea conferenţei destinate a sĕ ţinè în Alba-Iulia spre a se consulta despre o lege electorală pentru Transilvania. La cancelaria de curte s'a denumit adecă din sînul naţiunei române numai *un* consilier şi *un* secretar, prin ce s'a făcut anomalia, că Românilor în statul personal dela cancelaria curţii, alăturea cu fiecare din celelalte naţiuni, li-s'a dat numai o representaţiune egală, ba încă mai puţină decât celoralalte naţiuni surori, cari acestea toate luate într'un numĕr abia fac a treia parte din toţi locuitorii ţĕrii, când din contră, Românii fac două din trei părţi ale locuitorilor. Totodată, confesiunea greco-rĕsăriteană a Românilor în statul consilierilor de curte nici-decum nu este representată.

O anomalie ca şi aceasta, ba cutezăm a zice că mai bătătoare la ochi, s'a întêmplat cu compunerea conferenţei ce este a se ţinè în Alba-Iulia. Pentru-că din cei 40 membri din cari este sĕ se compună conferenţa, s'a făcut o repartiţiune al cărei temeiu nici decum nu se poate pricepe, căci, din poporul ungaro-sĕcuesc, care numĕră numai 539.218 suflete, s'au luat douĕzeci-şi-patru, din poporul

săsesc, care numĕră 196.375 suflete, opt inşi, şi din majoritatea locuitorilor Transilvaniei, adecă din Români, cari numĕră 1,354.550 suflete, earăşi numai opt inşi.

Această nedreptăţire făcută Românilor în urmarea acelei mĕsuri, neputêndu-se unì cu principiul egalităţii de drept naţional şi confesional şi aflându-se în oposiţiune învederată cu scopul respicat al M. Voastre, noi prea plecat subscrişii cutezăm a o aduce cu toată supunerea la cunoştinţa M. Voastre ces. reg. apostolice, rugându-ne totodată, ca sĕ vĕ înduraţi a emite oareşi-cari mĕsuri, cari sĕ fie în stare a asigura credincioşilor români ai M. Voastre din Transilvania la cea mai de-aproape conferenţă regnicolară din Alba-Iulia o representaţiune corĕspunzĕtoare cu numĕrul lor, ear' pe viitor, atât la cancelaria de curte a Transilvaniei, cât şi la guvernul regesc al Transilvaniei, şi la toate celelalte dicasterii ale ţĕrii, sĕ fie representaţi în proporţiunea numĕrului Românilor, a sarcinilor publice şi de stat pe cari le poartă, şi faţă cu naţiunile conlocuitoare în mĕsura departe cumpĕnitoare, mai în scurt. Românii sĕ fie representaţi *în proporţiunea intereselor proprii naţionale şi confesionale.*

În cea mai profundă reverinţă rĕmânênd, ai M. Voastre ces. reg. apostolice, din conferenţa naţională ţinută în Sibiu, dela 13 până în 16 Ianuarie 1861, prea plecaţi şi credincioşi supuşi (Urmează subscrierile)“.

*

Fiind astfel terminate lucrările adunării naţionale, Metropolitul *Şuluţiu* rosteşte o vorbire de încheiere, în care mulţumeşte membrilor adunării pentru zelul şi interesul manifestat faţă cu pertractările cari au avut loc în cele patru şedinţe ale adunării, şi recomandă tuturor, ca mergênd acasă sĕ încredinţeze pe toţi, că Românii sînt oamenii păcii şi n'au nici un cuget duşmănos în contra nimĕnui. Declară deci adunarea naţională română, decursă cu atâta demnitate, de închisă. A luat apoi cuvêntul episcopul baron de *Şaguna,* şi recomandând tuturor Românilor *tărie de caracter* şi bărbăţie neînfrântă, pentru-că „dacă Românul va pĕta caracterul seu naţional, atunci nu mai e Român“, declară şi din a sa parte adunarea de închisă.

Întru vecĭnica aducere aminte a acestui act naţional de supremă importanţă, protocolul luat despre decurgerea acestei adunări, şi din care e scos şi estrasul acesta, a fost subscris din partea preşedinţilor, aclamaţi cu frenesie la părăsirea salei de şedinţe, din partea secre-

tarilor şi din partea tuturor membrilor cari se mai aflau în Sibiiu în ziua a patra dela deschiderea adunării.

Protocolul adunării poartă deci următoarele subscrieri: *Alex. Sterca Şuluţiu,* archiep. şi metrop. Albei-Iuliei; *Andreiu baron de Şaguna,* episcop şi preşedinte; *George Domzsa* de Făgăraşiu, c. r. cons.; *Alexandru Bohăţiel; Dr. Pavel Vasiciu,* c. reg. cons. de şcoale; *Pavel Dunca,* ces. reg. cons. de appel.; *Ioan Aldulean,* ces. reg. cons. de appel.; *Ioan Bran Pop de Lemény,* cons. de appel.; *Georgiu Bariţiu,* conproprietar şi director de fabrică; *Iacob Bologa,* ces. reg. cons. de appel.; *Dimitrie Moldovan,* cons. imp.; *Ioan Puşcariu,* pretor, ca secretar; *Antoniu Vestemian,* par. gr.-or. un.; *Dr. Ioan Raţiu,* advocat, ca secretar al adunării; *Ioan Pamfile,* secret. archiep.; *Dr. Nicolae Stoia, Dr. Iosif Hodoşiu,* secretar, advocat; *Ioan Hannia,* protop.; *Petru Manu,* consil. de finanţe, dec. cu crucea de aur cu coroană; *Ioan Deak,* protop. Cutului în Sebeş; *Gregoriu de Papp,* c. reg. quiescent esecutor; *Simeon Balomiri,* advocat în Sebeş; *Ioan Tipeiu,* protop. gr.-ort. în Sebeş; *Ioan de Papp,* ces. reg. actuar de pretură în Făgăraşiu; *Ioan Roman,* ces. reg. notar public; *George P. de Fogaraşi,* proprietar în Făgăraş; *Basil Stanciu-Şandru de Vist,* ces. reg. căpitan; *I. Germaniu,* din *Codru,* adjunct de pretură; *Samuil Paserariu,* ces. reg. director de cancelarie al judecătoriei; *Grigorie cavaler de Botta,* ces. reg. adjunct de pretură; *Ioan Décsei,* ces. reg. accesist de cămară; *Basiliu Maxim,* paroch, Avrig, şi adm. protopopesc al Făgăraşului; *Ilie Vlassa,* protop. Turdei; *Samuil Vlassa Lászlő,* prot. Pocegii şi gr.-ort. cath. paroch al Indolului; *Luca de Pruncul,* subs. proc. de stat; *George Strâmbu,* ces. reg. adjunct de pretură; *Ioan Maior,* proprietar; *George Feldrian,* propr.; *Gabriel Manu de Boerfalva,* ces. reg. adjunct; *Daniel Gallu,* pos. şi notar în Szikely; *Damian Datcu,* ces. reg. comis. cerc. de fin.; *Ananaie Pop,* paroch şi protopop al Morlacei, *Grigorie Moisil,* vicar foraneu al Rodnei; *Spiridon Fetti,* adjunct de pretură în Deva; *Florian Porcius,* actuar pretorial în Rodna; *Ioan Csuts* din Haţeg, orăşan şi curator prim; *Nicolau Vlad,* ces. reg. adjunct de pretură; *Ioan Socevan,* ces. reg. adj. de pretură; *Ladislau Butean,* pretor; *Ioan Popasu,* prot. Braşovului; *Gavril Popp,* vicarul for. al Haţegului; *Francisc Jechim,* ces. reg. oficial la trib. prov. în Sibiiu, ca representant al Haţegului; *Gregorie Mihali,* protop. român unit în Zlatna; *Ioan Meţianu,* protop. Branului; *Petru Anca,* înv. primar în S.-Regin; *Mateiu Nicola,*

ces. reg. notar public în Alba-Iulia; *Iosif Grindean, alias Gerendi,* ces. reg. adj. pret. în Năsěud; *Basiliu Pop de Harşianu,* ces. reg. adj. de just. în Reg.-săsesc; *Ioan I. Pădure,* negus. în Braşov; *Daniel Napoianu,* ceremon. epis. în Gherla; *Const. G. Ioan,* prop. *Eulampiu de Sevescu, Mateiu Pop de Grid, Ştefan Branea,* prot. gr.-rěs. al Gurgiului; *Sava Popoviciu Barcianu,* par. la Rěşinari şi ases. cons.; *Petru Badila,* protop. Mercurii, *Ier. Albini,* prop. în Cut; *I. M. Boşiotta,* din Abrud; *Ioan Kirilla,* vicar în Făgăraş; *Florian Mikeş de Magura,* advocat; *Ioan Russu,* ces. reg. actuar; *Const. Cuman,* prop. în Abrud, *Alexandru Nemeş,* ces. reg. actuar; *Ioan Popescu,* prof. gimn., din Lăpuş; *Stefan Russu,* ces. reg. ascultant; *Moise Guşcilă,* alias *Negri,* paroch gr.-unit, din Posorta; *Vasilie Albini,* proprietar; *Ioan Antonelli,* prof. în gimnasiul din Blaj; *Nicolae Bergianu,* proprietar, cetăţean ales şi căpitan suburban în Alba-Carolina; *Iosif de Lemény,* ces. reg. notar, *Stefan Moldovan,* preposit bis. gr.-cat. în Lugoj; *Const. Papfalvi,* canonic, din Blaj; *Alexiu Pap,* candid. de advocat; *Teodor Lupu,* ces. reg. cancelist în Gherla; *Ioan Russu,* cons. matr. şi prof. gimnasial; *Ladislau Popp,* magistru de poste în Blaj, *Ioan Moga,* parochul Tritului-de-sus, plenip. tractului; *Iosif de Şuluţiu; Michail Popa Radu,* ces. reg. căpit.; *Bucur Boier,* ces. reg. locot.; *Nicolau Şandor de Vist,* ces. reg. locot. şi econom; *George Moldovan,* preşed. sat. loc. de evlavie în Transilvania; *Simeon de Balint,* paroch gr.-unit în Roşia-de-munte; *Dionisie Sterca Şuluţiu,* ces. reg. accesist de pretură şi plenipot. al tractului Palatca; *Alexandru Darabant,* ces. reg. act.; *Ioan Boieriu,* teolog abs. gr.-rěs.-unit; *Amos Frâncu,* notar public; *George Zaharie,* paroch; *Basilie Puianu; Nicolau Gaetanu; Ioan V. Russu,* prof. gimnasial; *Ioan Florian, Teopempt Corcheşiu, Ladislau Tamaş, Basiliu Ardelean, Ioan Pinciu, Vasilie Axente,* ces. reg. actuar, din partea Mediaşului; *Augustin Ladai, Servian Popovici Barcianu,* ces. reg. cons. la trib. din Braşov; *George Laszló,* ces. reg. adjunct de pretură, *Ioan Şipotariu, Ioan Csergedi* de *Iood,* ces. reg. adjunct la trib. urbarial din Sibiiu; *Axente Severu,* proprietar în Bělgrad; *George Popp Fogarasi,* proprietar în Oarda-de-jos si *Michael Bohăţiel.*

Modul cum a decurs aceasta adunare naţională, precum şi conclusele votate, au umplut de bucurie toate inimile româneşti bine simţitoare.

Bucuria aceasta s'a manifestat prin ovaţiuni aduse la Sibiiu episcopului *Şaguna* şi metropolitului *Şuluţiu,* conducětorii cărora le

revenea meritul ţinerei şi succederei adunării, dar' s'a manifestat şi prin primirea grandioasă făcută la Blaj metropolitului *Şuluţiu,* ear' la Braşov lui *Georgiu Bariţiu,* al treilea bărbat cu merite în faţa naţiunii române pentru buna şi impunĕtoarea decurgere a adunării.

Metropolitul *Şuluţiu* a sosit la 19 Ianuarie în Blaj, venind dela conferenţa, ear' lumea 'i-a eşit în cale spre a-'l întêmpina, cu trăsuri şi cu călăreţi, până la *Siona,* pe când studenţimea îi aştepta sosirea la *Sâncel.* Seara Blajul a fost iluminat şi un conduct de facle a fost aranjat metropolitului. La vorbirea rostită din partea unui student, metropolitul a mulţumit, promiţĕnd, că toate puterile sale le va dedica şi consacra şi în viitor prosperării naţiunii române şi ridicării ei la rangul care îi compete între naţiunile surori.

La Braşov tot aşa. Un grandios conduct de facle a fost aranjat întru onoarea lui *Georgiu Bariţiu,* în seara de 20 Ianuarie. 'I-s'a ţinut vorbire frumoasă, aducêndu-i-se mulţumire din partea naţiunii române pentru partea leului ce a avut-o mai ales în pregătirea materialului necesar pentru splendida adunare naţională; ear' *Bariţiu* a rĕspuns cu o vorbire captivantă şi de toată frumseţea, care a lăsat încântaţi pe toţi ascultatorii, fără deosebire de lege şi naţionalitate. Între altele *Bariţiu* a zis următoarele:

„Cât pentru consolidarea fraternităţii între noi, Românii, şi naţiunile surori, neg în faţa ceriului şi a oamenilor că ar esista vre-o ură între naţiuni. Ura, urgia şi frecările nu esistă între naţiuni, ci între coterii, oligarchii şi clase privilegiate. Poporul unguresc a avut aceeaşi soarte cu noi; asemenea şi Sĕcuii; ear' aşternutul poporului săsesc încă n'a fost de trandafiri. Sĕ distingem deci bine între naţiuni şi coterii. Între naţiuni uşor sĕ poate restabilì fraternitatea. Românul din partea sa, condus de interesul seu, sănĕtos şi nestricat, îşi are scris pe flamură: solidaritate naţională, libertate constituţională, scăpare de absolutism, de anarchie şi ochlocraţie, combaterea terorismului, ori de unde ar venì, şi frăţească conlucrare cu naţiunile surori, spre fericirea patriei". —

Dar' cu bucurie şi în mijlocul espresiunilor de mulţumire au fost primiţi acasă şi ceialalţi membri ai conferenţei naţionale, toţi, din partea poporului representat prin ei.

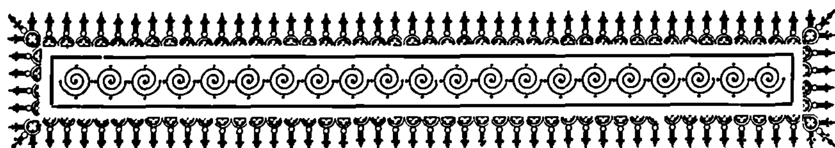
Ca de încheiere mai amintim, că comisiunea aleasă a plecat pe la mijlocul lui Iunie la Viena, pentru-ca sĕ predee monarchului cele două petiţiuni ale adunării naţionale. S'a oprit la Arad şi Timişoara, unde a conferat cu *Andreiu de Mocsonyi, Vincenţiu*

Babeş şi alţii în chestia convocării unui *congres naţional al tuturor Românilor din monarchie,* după-cum îl contemplase *Mocşonyi.* La consultările acestea a fost de faţă şi *Axente Severu.*

În audienţă la monarch delegaţiunea română a fost primită în ziua de 1 Iulie n. *într'un mod foarte graţios* şi ca *delegaţiune naţională* a *poporului român.*

Monarchul a primit petiţiunile şi a promis că le va studia prin ministrii sei.





Rescriptul împěrătesc din 16 Ianuarie.

Modul cum au interpretat Maghiarii diploma împěrătească din 20 Octomvrie 1860, făcêndu-se că nu înţeleg bunele intenţiuni ale monarchului, depuse în ea, şi felul cum au început ei sě o esecute în toate comitatele din Ungaria, a făcut necesară publicarea unui nou rescript împěrătesc, adresat special Maghiarilor.

S'a întêmplat adecă în mai multe comitate, nu numai că naţionalităţile au fost cu desěvêrşire desconsiderate la compunerea comitetelor municipale, ceea-ce nu corespundea de loc intenţiunilor monarchului avute în vedere la publicarea diplomei din 20 Oct. 1860, ci şi aceea, că în comitetele municipale au fost alese în mod demonstrativ din partea Maghiarilor astfel de persoane. cari trăiau în străinătate şi erau duşmănoase esistenţei imperiului în formaţiunea ce o avea, şi inimice de moarte casei domnitoare, în prima linie împěratului.

Asupra acestei necuviinţe li-se atrage atenţiunea Maghiarilor în rescriptul acesta, care e de următorul cuprins:

„Noi, Francisc Iosif I., din graţia lui Dumnezeu împěrat al Austriei, rege al Ungariei, Boemiei, etc.

Când am luat guvernarea imperiului nostru, înainte de aceasta cu 12 ani, s'a întêmplat aceasta după un rěsboiu civil care a prădat internul ţěrilor noastre, şi încă între conflicte, cari ameninţau toate statele şi chiar şi întreaga societate în esistenţa sa.

Atât patimile şi amăgirile ce domneau atuncea, tirănia celor rěu simţitori şi rătěcirile terorisaţilor binesimţitori, cât şi un şir întreg de evenimente nefericite au făcut de lipsă neapěrată, ca încurcările sě se desfacă prin puterea armelor.

Intenţiunea noastră nu era nici-decum a forma din desfacerea aceasta cu puterea cerută de necesitate o basă durabilă a guvernului

nostru şi a posiţiei publice, ci numai aceea am voit, ca interesele imperiului nostru, pe cari le apĕrasem cu atât de grele sacrificii, şi le reasiguraserăm, *se nu se periclitezе de nou.*

N'aveam alte dorinţe mai ferbinţi, decât definitiva organisaţiune a imperiului nostru, decât neştirbita şi pe cât s'ar putea mai inteţita restituire a instituţiunilor celor vechi legale, pentru carì anumit în inima popoarelor Ungariei simţĕmêntul de pietate prinsese atât de afunde rădĕcini, în care restituire însĕ, totdeodată *celelalte ale noastre popoare sĕ poată vedè o deplină garanţie pentru pregatirile şi întemeerea instituţiunilor constituţionale.*

Cu scop de-a resolva problema aceasta am emis decretările noastre din 20 Oct. Însĕ pacea, învoiala şi împĕcarea pretind întimpinare sinceră, bunăvoinţă şi conlucrare, *fără viclenie ascunsă şi sforţare peste mesură pătimaşă.*

Bine am cunoscut şi bine am cumpĕnit îngrijirea, care 'mi-se ridicà *în contra restatoririi unei părţi a constituţiunei maghiare,* înainte de momentul regulării definitive a rapoartelor de drept de stat al întregului nostru imperiu. Acea îngrijire însĕ nu mĕ putù reţinea dela învierea numitelor instituţiuni, anumit *pe terenul activităţii municipale,* pentru-că trăiam în convingerea, că încrederea produce încredere şi că intenţiunea declarată pe faţă va afla la o naţiune cu simţiri nobile şi cu maturitate politică o preţuire recunoscĕtoare, precum şi un sprigin leal. Totuşi aşteptările noastre nu s'au împlinit de tot.

Noi privirăm cu moderaţiune şi trecurăm cu vederea primele sforţări ale vieţii publice şi le ascriserăm direcţiunei încordate a timpului, năbuşirii patimilor apĕsate şi volburei activităţii publice, care lipsise de mult. Acum însĕ, după-ce comisiunile unor comitate sĕ folosesc de alegeri. *ca sĕ înşire lângă membrii ei astfel de indivizi, cari fiind duşmanii cei mai neîmpĕcaţi ai sustării imperiului nostru, ai drepturilor noastre de domnitor, sĕ alătură lângă duşmanii nostri esterni şi periclitează prin conjuraţiuni secrete şi aţiţări cutezate pacea ţĕrilor noastre;* acum, când divergentele păreri în privinţa aşezărei sistemei viitoare de contribuţiune sĕ folosesc spre adinsa denegare a constituţiunei, ceea-ce astupă isvoarele de ajutoare materiale ale statului, ideile poporului le confundă şi oposiţiunea publică o sileşte la o direcţiune estremă, încât cei cu minte uşoară şi falşii lor representanţi singuri pot simţì, că un guvern unele ca acestea nu le mai poate suferì; acum, când delăturarea şi

rĕsturnarea mĕsurilor necesare transitoare sĕ înteţesc cu o iuţeală nerăbdătoare, pe când ele sûnt neapĕrat de lipsă pentru siguranţa personală, a proprietăţii, şi pentru apĕrarea raportelor private de încurcăli nouĕ; după-ce unele comitate sub stema susţinerei siguranţei publice sĕ apucă a ridica şi a arma *garda naţională,* împovărând toată poporimea; după-ce la organisarea salarielor oficianţilor de comitat s'a lăsat cu totul nerespectată influenţa cuvenită diregĕtoriilor guvernului nostru şi după-ce unele comitate, uitându-'şi de legiuita lor chemare, sĕ trag cu totul afară de sub înrîurinţa guvernului şi pretinzêndu-'şi o posiţiune independentă, departe peste marginile drepturilor sale, au şi început a trage la sine toată potestatea de stat: ne ţinem de obligămênt neîncunjurabil a împedeca şi a ordona, ca libertatea constituţională sĕ nu se aplice spre scopuri cari produc destrămarea ordinei, ear' în fine duc la revoluţiune, şi *sĕ punem stavilă esceselor cutezetoare.*

Încrederea popoarelor noastre în tarea noastră voinţă de-a restaura stări ordinate constituţionale ar trebuì sĕ se clatine dacă am putea şi mai îndelung suferì astfel de fapte nelegiuite, a căror desfăşurare mai departe *are de resultat dărăpănarea întregei libertăţi legale.*

Rĕmânênd neschimbaţi pe lângă intenţiunile noastre publicate în 20 Oct. a. tr., *de-a asigura popoarelor noastre desvoltarea constituţională promisa,* şi cât priveşte la Ungaria a ţinè tot ce am promis odată, ca nerevocabil. sûntem tot asemenea tare determinaţi a ne opune revoluţiunei cu toată a noastră putere, păşească ea pe faţă ori şi numai sub masca legalităţii, — la ceea-ce noi, după-cum nu ne îndoim, vom afla sprigin în simţĕmintele patriotice ale tuturor celor buni, cari nu vor concede, ca desvoltarea pacifică a vieţii de nou deşteptate sĕ fie împedecată prin egoism sau patimi, şi potestatea guvernului întru împlinirea celor mai sfinte ale sale datorinţe tocmai sĕ fie silită a păşì la silă fisică, când ea ar face asemenea întrebuinţare numai pentru apĕrarea puterii sale morale.

Când facem deci cunoscută respectiva noastră *voinţă şi admoniţiune* (dojană) tuturor diregĕtoriilor Ungariei, provocându-ne deodată la articolul de lege, a cărei parte ordinătoare de încoronarea noastră chiar şi noi o dorim cât mai curênd a o împlini, a cărei cuprins mai departe însĕ garantează legătuinţa de credinţă a supuşilor regilor Ungariei până la încoronarea lor, — ordonăm după cum urmează:

1. Ca pretutindeni unde sĕ aleseră de membri ai comisiunei persoane, cari aflându-se afară din imperiul nostru sûnt necredincioase şi vênzĕtoare de Maiestate, sau cari întrunite cu duşmanul imperiului nostru făuresc şi acum în contra noastră şi a statului întreprinderi demne de pedeapsă, *alegerile acestea sĕ se privească de nevalide şi desfiinţate.*

2. Noi poruncim, că încercările directe ori indirecte îndreptate în contra ridicărei contribuţiunei, sau ori-ce fel de hotărîri, precum şi ori-ce fel de escriere de nouă contribuţiune. sûnt sĕ se încunjure strîns sub responsabilitate, şi îndată sĕ se casseze toate hotărîrile de felul acesta, despre ce are a sĕ face consiliului nostru reg. locotenenţial unguresc îndatăşi arĕtare.

3. Până la defigerea terminului pentru dieta viitoare, anumit până la hotărîrea noastră asupra proiectelor provisorii ce sûnt a sĕ face de către judele curiei, declarăm de nevalabile toate hotărîrile făcute şi îndreptate spre cassarea ordinaţiunilor judecătoreşti, sau împedecarea lor, cari în urma decretărilor noastre din 20 Oct. a. tr. în mod provisoriu sĕ mai susţinură, deodată ordonând tuturor judeţelor ţĕrii, ca ele sĕ aplice legile aflătoare în putere şi ordinaţiunile până la terminul atins cu toată acurateţa şi conştiinţa, fiindcă acelea în interesul ţĕrii şi al privaţilor numai pe calea legislaţiunei ordinare sĕ pot schimba definitiv, ear' nu prin hotărîri unilaterale ale diregĕtoriilor municipale, căci astfel rapoartele de drept s'ar încurca în nişte labirinte nedescurcabile.

4. După-ce esaminarea, respective strămutarea, ridicarea sau întărirea legilor din 1848 şi acomodarea lor cu resoluţiunile noastre din 20 Octomvrie a. tr. le-am avisat la dieta *care sĕ va convoca în 2 Aprilie a. c.* ear' faptica punere în ţeară a const. din 1848 stă în legătură cu astfel de întrebări, a căror deslegare unilaterală şi pretimpurie ar putea periclita rapoartele şi interesele cari sĕ născură în timpii trecuţi şi cari pretind apĕrarea noastră, atât în Ungaria, cât şi în celelalte ţĕri ale noastre, şi de oare-ce deslegarea chestiunilor împreunate cu întrarea în vieaţă a acestor articole de lege pretinde cea mai matură consultare şi prelucrare, la ceea-ce nici indivizii singuratici, nici comitatele nu pot fi chemate: *oprim ori-ce încercări* de a esecuta în faptă aceste legi şi ordonăm înfrânarea şi oprirea lor cu cele mai stricte mijloace.

Dacă din partea comitatelor s'ar ivì opunerea în contra determinaţiunilor acestora, atunci şedinţele comisiunilor sĕ vor oprì şi ele,

comisiunile sĕ vor desface şi suspenda, ceea-ce dacă necesitatea va cere, sĕ va esecuta şi cu putere fisică.

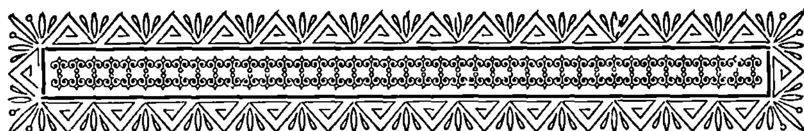
Toate aceste ale noastre ordinaţiuni s'au făcut neapĕrat de lipsă numai din obligaţiunea îngrijirei ce o avem pentru binele public al *popoarelor noastre.* Ear' când intenţiunile noastre cele mai bune parinteşti de nou s'ar zădarnicì, şi cu părere de rĕu am trebuì sĕ esperiem, ca aceleaşi s'ar împedeca prin continuarea împotrivirei. spre marea noastră durere ne-am afla siliţi a paşì la astfel de mijloace, pe cari am dorì mult a le încungiura. Şi dacă prin aceasta deschiderea dietei, pe care am dorit-o cu cea mai mare sinceritate, earăşi s'ar amêna, prin ce deslegarea întrebărilor celor mai urgente şi mai importante, reclamată nu numai de interesele Ungariei, ci şi de-ale întregului imperiu, şi restatorirea vechei constituţiuni întru toată întinderea sa, earăşi ar trebuì sĕ sufere o tristă amênare, atunci vom arunca cu inimă odihnită toată responsabilitatea pentru dauna generală şi pentru nenumĕratele şi multifariile incomode ce vor eşì din ea asupra acelora, cari *împedecă înadins şi cu uşuratate opul cel măreţ al aplanării păciuite.*

Afund pĕtrunşi de seriositatea acestor ordinaţiuni ale noastre ne împlinim prin aceasta datorinţa de regent, ca ţeara aceasta, încredinţată noue prin voinţa celui preaputernic, şi în puterea dreptului nostru ereditar, sĕ o ferim de noue viscole; şi răzimaţi pe înţelepciunea adevĕraţilor amici ai patriei, pe causa noastră şi binecuvêntarea cerească, întêmpinăm cu încredere momentul în care resultatul încordărilor noastre, cari sĕ razimă pe cele mai curate intenţiuni, spre mulţumirea şi odihnirea ţĕrii noastre îl vom vedea asigurat prin sfânta coroană a gloriosului nostru antecesor.

De altmintrelea vĕ rĕmânem în graţie binevoitor. Dat în capitala noastră imperială Viena, în Austria, în 16 Ianuarie 1861. *Francisc Iosif* m. p., bar. *Nicolau Vay* m. p., Ed. *Zsedényi* m. p."



http://statuldacia.info



Conferenţa regnicolară din Alba-Iulia.

Pentru a se satisface dispoziţiunilor preaînalte cuprinse în autograful din 21 Decemvrie 1860, adresat cancelarului transilvan de curte, baron de *Kemény,* a fost convocată pe 11 Februarie 1861 la Alba-Iulia conferenţa regnicolară, compusă din representanţii tuturor naţiunilor şi confesiunilor din ţeară.

Chemaţi au fost la conferenţa aceasta opt Maghiari, opt Sĕcui, *opt Români* şi opt Saşi, ear' ca representanţi ai oraşelor libere regeşti din Ardeal alţi opt Maghiari. Prin urmare, representanţii celui mai numĕros popor din ţeară, representanţii Românilor, aveau în faţa lor 24 Maghiari, plus opt Saşi, cari asemenea nu mergeau cu Românii, ci mai de grabă cu Maghiarii.

Dintre Români, membri ai acestei conferenţe, care de altcum a dat bogat material de desbatere pe seama presei din ţeară, atât înainte de ţinerea ei, cât şi după încheiere, — au fost următorii: Metropolitul *Alexandru St. Şuluţiu,* Episcopul *Andreiu baron de Şaguna, Ioan Aldulean, Ioan Bran de Leményi, Paul Dunca, Dimitrie Moldovan, Augustin Pop,* protopop, şi *Augustin Ladai.*

Interesul cel mare pe care-'l legaseră Românii de ţinerea acestei conferenţe a făcut, ca printre Maghiari sĕ se lăţească faima, că Românii vor venì *cu miile* de prin toate părţile Ardealului la Alba-Iulia, pentru-ca sĕ aranjeze manifestaţiuni representanţilor lor, şi îndeosebi archipăstorilor.

Luând act despre faima aceasta, cancelarul transilvan de curte, baronul *Kemény,* s'a adresat din vreme cu rugarea cătră Metropolitul *Şuluţiu* şi episcopul *Şaguna,* sĕ împedece ori-ce aglomerare a *naţiunii române* în Alba-Iulia, fiindcă lucrul acesta ar putè sĕ aibă urmări neplăcute.

Metropolitul *Şuluţiu* a şi adresat imediat subalternilor sei următorul circular:

„Mult stimate Domnule! Din aci alăturata copie vei pricepe ce veşti s'au respândit de oare-cineva despre Românii noştri din jurul Bĕlgradului, cari nu puţin mĕ ating şi pe mine. Te rog deci, ca înţelegându-te şi cu alţi bărbaţi de încredere ai naţiunii noastre. sĕ le spui, că voea mea hotărîtă este, ca nici tinerimea noastră română, nici poporul român din Bĕlgrad, cu atât mai puţin cel din prejur, la sosirea mea acolo sĕ nu-'mi facă nici ovaţiuni cu facle, nici strigări sgomotoase, dar' nici la cortelul meu în mulţime numĕroasă sĕ nu se adune, cu atât mai vêrtos, cu cât Escelenţa Sa cancelarul a oprit ori-ce fel de primire solemnă la întrarea în Bĕlgrad".

Episcopul *Şaguna* nu a făcut în direcţia aceasta nimica, findcă a plecat pe neaşteptate din Sibiiu şi a sosit pe neaşteptate la Alba-Iulia, cu câteva zile înainte de deschiderea conferenţei, şi astfel a evitat primirea solemnă ce 'i-se pregătea.

Conferenţa a ţinut numai douĕ şedinţe, în 11 Februarie şi 12 Februarie n. şi la ele au luat parte *activă* toţi membrii români, afară de protopopul *Augustin Pop,* care bolnăvindu-se nu s'a putut presenta şi nu 'şi-a putut da nici în scris părerea asupra situaţiei.

Şedinţa primă din 11 Februarie, şedinţa de deschidere, s'a început la orele zece înainte de ameazi, când toţi cei chemaţi la conferenţă se aflau adunaţi în sala de şedinţe a capitlului catolic din Alba-Iulia.

Guvernatorul Transilvaniei, contele *Mikó,* a propus esmiterea unei deputaţiuni din sînul conferenţei, (persoanele următoare: Episcopul catolic *Haynald, Ioan Bran de Leményi, Farkas Veer* şi *Trausch),* care se învite pe presidentul cancelariei aulice transilvane la deschiderea conferenţei regnicolare.

Nu peste mult apare în sală cancelarul, baronul de *Kemény,* însoţit de deputaţiune. Ungurii şi Sĕcuii îi strigă un întreit „éljen".

Presidentul cancelariei aulice transilvane, baronul *Kemény,* deschide apoi conferenţa cu o cuvêntare în care se provoacă la cuprinsul diplomei din 20 Octomvrie şi la faptul, că în ea e clar esprimată autonomia Transilvaniei, precum se provoacă şi la autograful preaînalt din 21 Decemvrie, din cuprinsul căruia a căutat sĕ arete, că conferenţa regnicolară, pe care o salută din inimă, nu are chemarea sĕ facă propunere concretă, proiect de lege electorală pentru convocarea dietei transilvane, ci are sĕ-'şi dee numai *votul consultativ* în privinţa aceasta. De aceea, desbaterile şi întreaga deliberare a conferenţei

va fi numai consultativă, avênd fiecare dintre cei chemaţi sĕ-'şi spună părerea individuală, care va fi trecută la protocol.

Pentru purtarea protocolului preşedintele numeşte secretar pe membrul *Gáll,* ear' revisori pe membrii *Zeyk Károly,* baronul *Konradsheim, Ioan Aldulean şi Roth Paul,* şi declarând discuţia de deschisă, dă cuvêntul episcopului catolic din Ardeal *Haynald.*

În urma înţelegerei luate între Maghiarii şi Secuii chemaţi la conferenţa regnicolară, episcopul *Haynald* a vorbit în numele tuturor, declarând într'o cuvêntare mai lungă, că conferenţa nu se simte chemată a întra în desbaterea sau propunerea unei legi electorale, pentru-că o astfel de lege esistă, e cea dela anul 1848.

„După-ce vieaţa noastră constituţională îşi are trecutul seu, a zis episcopul *Haynald,* — pe lângă care a ne alipì o pretinde datorinţa noastră faţă de Maiestatea Sa principele apostolic şi faţă de patrie; după-ce avem lege, care posede toate criteriile unei legi obligătoare, condus fiind de sentimentul neclintit de credinţă şi alipire cu care m'am purtat faţă de tron şi persoana M. Sale, principele apostolic, şi pe care vreau sĕ-'l păstrez şi până la cele mai din urmă momente ale vieţii mele, în zile bune şi în zile rele, şi în mijlocul ori-căror vifore, şi cerênd trebuinţa sûnt gata sĕ sigilez şi cu sângele meu acest sentiment, — dar' iubirea faţă de principele meu, fără a privì în vre-o parte, pretinde dela mine şi sinceritate şi mĕ îndeamnă a mĕ declara într'acolo, ca sĕ rugăm cu cea mai profundă supunere pe M. Sa, principele apostolic, ca în înţelesul legilor noastre pe cari le avem, sĕ se îndure a convoca representanţii patriei noastre la o dietă *comună* a Ungariei, care singură numai poate fi competentă. De aceea, din partea noastră e considerată ca de prisos ori-ce meditare, consultare sau pregătire de proiecte despre modul convocării ori ţinerii altei diete. Noi avem lege care hotăreşte *unde* şi *cum* trebue sĕ se concheme la dietă representanţii acestei ţĕri, şi de lege avem sĕ ne ţinem!“

Oratorul motivează apoi, cum legea electorală dela 1848 a avut totdeauna şi are şi astăzi putere legală obligătoare, şi-'şi dă silinţa a demonstra, că uniunea Transilvaniei cu Ungaria e dorinţă seculară, manifestată din partea poporaţiunei ţĕrei acesteia, amintind, că tocmai şi cătră antecesorul seu în scaunul episcopal rom.-cat. din Ardeal, contele *Batyányi Ignátz,* s'au fost adresat multe scaune sĕcueşti şi multe comitate, rugându-'l sĕ depună la poalele tronului umilita lor rugare pentru împlinirea dorinţei de a se vedè unite cu Ungaria.

http://statuldacia.info

Oratorul afirmă, că legile dela 1848 nu sînt resultatul evenimentelor furtunoase dela 1848, şi nu sînt nici resultatul vre-unei pripiri fără judecata sănĕtoasă, şi că acusa ridicată, că legile acestea au fost aduse prin terorism, e lipsita de ori-ce temeiu. Şi ele nici nu pot fi declarate de nevalide, ales legea electorală, numai pentru-că s'ar fi adus numai pentru un singur cas, fiindcă legea aceasta stă în legătură cu art. de lege VII. adus prin dieta dela Pojon, din anii 1847 48, pe vremea când catastrofa care a urmat nu era încă de prevĕzut. De aceea, părerea oratorului, care e părerea tuturor conaţionalilor sei, merge într'acolo, ca firul sĕ fie luat de acolo de unde s'a rupt, dela dieta din 1848 a Ungariei!

După vorbirea episcopului *Haynald,* rostită în numele tuturor Maghiarilor, o altă declaraţie din partea lor era superfluă. Cu toate acestea a mai vorbit contele *Teleki Dominik,* pe scurt, pentru acceptarea propunerei lui *Haynald.*

După el s'a sculat metropolitul ***Alexandru Sterca Şuluţiu*** şi în mijlocul celei mai încordate atenţiuni a rostit în *limba româna* următoarea memorabilă cuvêntare:

„Ilustrisime domnule preşedinte al cancelariei aulice transilvane şi marită conferenţa regnicolară!

Voiu avea iertaciune, dacă, trăind nu numai cu dreptul naturei, ci şi cu dreptul dat prin înaltele diplome şi autografe din 20 Octomvrie 1860 tuturor naţionalitaţilor, vreau sĕ vorbesc în limba mea maternă şi naţională română, pentru-că sugêndu-o cu laptele maicei mele, în ea îmi pot descoperì şi esprima mai bine cugetele.

Mĕ rog deci cu umilinţă sĕ fiu bine ascultat şi bine înţeles; şi toate cuvintele mele sĕ se iee numai în acel sens, şi numai acea putere sĕ li-se dee, în care le voiu spune eu şi în înţelesul pe care-'l voiu da eu, ear' nu în alt înţeles.

Ear' dacă cineva bine pe mine şi cuvintele mele nu le va pricepe, şi nu ar putè cuprinde înţelesul lor, aibă bunătate a mĕ poftì sĕ 'i-le desvĕlesc, şi declar că sînt gata, încât voiu putè şi ştiu şi limba surorilor naţiuni conlocuitoare, cu ale căror representanţi am şi eu onoarea a şedè în această mărită conferenţă ca representant al naţiunei mele, — în limba fieştecăruia a le tălmăcì.

Patru sute de ani trecură, de când naţiunei noastre 'i-se curmà norocirea aceea, ca şi ea, *ca naţiune,* sĕ şadă cu celelalte naţiuni conlocuitoare în adunari şi consultări regnicolare. Dar' Dumnezeu şi singură provedinţa lui, care priveghiază şi ocârmueşte soartea tuturor

naţiunilor şi a priveghiat şi cârmuit prin atâtea pericole şi fatalităţi şi soartea naţiunei noastre, aduse şi acest timp dorit de astăzi, după 400 de ani, când se află a fi fericită şi naţiunea noastră, representată fiind, împreună cu representanţii surorilor şi conlocuitoarelor naţiuni, mai ântâiu în această conferenţă regnicolară prin fiii sei de încredere.

Poate-că fiindu-ne lucrul acesta un lucru neobicĭnuit, plin de aşteptare, şi domnind şi neîncredere şi înstrăinare în oare-care mĕsură până acuma între conlocuitoarele naţiuni, stăm aici toţi din toate părţile cu mare sfieală şi cu frică faţă în faţă, fără a şti dacă hrănim împrumutate simpatii sau antipatii, dacă avem sau nu avem aşa multe, aşa grele împrumutate postulate sau negaţiuni unii pentru alţii, încât fără pericolul libertăţii vre-unei naţiuni sĕ nu se poată împlinì, şi dacă va fi îmbucurător sau nu resultatul consultaţiunilor şi conferenţelor noastre?

Şi aceste cugete înspăimêntătoare pe nici una dintre părţi n'ar putê sĕ o neodihnească mai tare şi sĕ-'i însufle grije mai mare, ca tocmai nouă, Românilor, cari ca oameni noi păşim pe terenul acesta ne mai umblat şi pogorîndu-ne la certe pentru drepturi politice şi civile în arena neobicĭnuită picioarelor noastre, cu 24 Maghiari, toţi de naştere strălucită şi în tactica, arta şi armele parlamentarismului, pe cari până acum în întreagă vieaţa lor cu onoare şi admiraţiune le-au purtat, de totului bine eserciaţi: avem a purta lupta cu puteri neasemĕnat de cutezĕtoare şi dubie.

Însĕ, după-ce noi toţi cari ne-am adunat aici, fiii tuturor naţionalităţilor din scumpa noastră patrie, nu la ceartă, nu la luptă înverşunată. ci mai mult însuflaţi de spiritul păcii. al iubirei frăţeşti, cu acel sfânt şi bun cuget ne-am adunat, ca în această mărită conferenţă sĕ punem fundament la o înfrăţire şi amiciţie eternă între toate conlocuitoarele naţiuni, şi după-ce postulatele naţiunii noastre sûnt aşa de cuviincioase şi drepte, încât nici un iubitor de adevĕr nu 'i-le poate denega fără călcarea justiţiei în picioare, şi după-ce mie nu-'mi este necunoscut nobilul simţ al măritei naţiuni maghiare, care ştie iubì cu căldură şi ştie preţuì, nu numai libertatea şi naţionalitatea proprie, ci şi a altora cu ea conlocuitoare naţiuni: nu mai pot purta nici o temere în inima mea, nici atunci, când nu 24 de Maghiari, ci întreaga marinimoasă naţiune maghiară ar sta aici faţă în faţă cu noi opt Români, sigur fiind, că vom ajunge la înţelegere deplină.

Multe sûnt, escelenţilor şi măriţilor domni şi fraţi, diferenţele şi împrumutatele noastre postulate; şi poate că mai mare e frica netemeinică ce o avem unul de altul, de care numai aşa ne vom libera, dacă aceea ce voim a pofti unul dela altul, fără sfieală, fără retragere, cu inimă deschisă şi cu sinceritate, limpede şi clar vom descoperì unul altuia.

Cu aceasta va fi dat nu numai semnul cel mai moderat a împrumutatei noastre încrederi şi a apropierii unei naţiuni de alta, dar' şi calea cea mai bună pe care ne putem frăţeşte înţelege unul cu altul şi putem încheia cea cu multa sete dorita frăţietate şi vecĭnica amiciţie între noi.

Eată deci că eu fac începutul, ţinêndu-mĕ de acest prea folositor principiu şi normă a vieţii practice, împreună cu toţi aceia, cari avem onoarea aici în această mărită conferenţă regnicolară a şedè şi a fi chemaţi din partea naţiunii noastre române. Nu tăinuim de către fraţii nostri Maghiari nimica, ci cu inimă deschisă şi sinceră, cu toată încrederea frăţească vĕ descoperim, că nu poftim dela voi, preastimatelor surori şi conlocuitoare naţiuni, şi anumit dela nobila naţiune maghiară, aici, în aceasta conferenţă regnicolară, unde prin un proiect de lege electorală sĕ va pune căpătâiul şi fundamentul la toate drepturile civile şi politice ale tuturor naţionalităţilor, — decât numai aceea, că ce au făcut străbunii nostri la *Esculeu* faţă de Maghiari sĕ facă şi nobila naţiune maghiară, acuma şi în dietele viitoare ale ţĕrii, naţiunii noastre române, şi acea frăţească dreaptă pe care străbunii nostri au dat-o lui Tuhutum şi Maghiarilor sei, primindu-'i de bunăvoie în societatea patriei lor şi în egalitatea tuturor drepturilor civile şi politice, sĕ ne-o întindă şi fraţii nostri maghiari acum nouĕ, sĕ ne recunoască de bunăvoie naţiunea *de naţiune legiuită* precum este şi cea maghiară, sĕ ne respecteze dreptul limbii ca şi pe al lor, şi sĕ nu se retragă dela a ne da toate drepturile egale politice şi civile, în acea dreaptă proporţiunea, în care naţiunea română poartă greutăţile publice ale patriei şi contribue cu bunurile, sângele şi vieaţa ei la apĕrarea patriei noastre comune, şi cari drepturi egale, cam până la începutul secolului al 15-lea le-a avut comune cu nobila naţiune maghiară, şi de cari nu prin vina şi crima ei, ci numai prin un dominant fanatism şi persecuţiune religionară de pe acel timp, pe rînd a fost jefuită şi despoiată.

Cred şi ştiu, că mulţi vor trage la mare îndoială aceasta aserţiune a mea, ca cum ar fi fără fundament şi lipsită de tot adevĕrul

şi de documentele istorice. Şi vor zice şi în ascunsul inimei lor, ba şi mie apriat în faţă, că naţiunea română în Transilvania, după aşezarea Maghiarilor aici nu a figurat nici-odată ca naţiune cu drepturi egale, civile şi politice comune cu naţiunea maghiară, ci ca supusă de Maghiari cu arma, a esistat în Transilvania numai ca o „misera plebs ad perpetuam servitutem condemnata". Prin urmare, cum pot eu zice, că naţiunea română numai cu vre-o patrusute de ani în urmă 'şi-ar fi perdut drepturile istorice, politice şi civile, pe cari nu le-a avut nici-odată?

Iertaţi-'mi, măriţilor şi bunilor domni, ca nu numai în interesul adevĕrului istoric, ci şi în al adevĕratei frăţietăţi pe care naţiunea română doreşte a o încheia cu naţiunea maghiară şi al cărei fundament încă aici, în aceasta mărită conferenţă ar trebuì sĕ se pună, sĕ resfir şi sĕ lămuresc aceasta rĕtăcită opiniune şi convingere, pe care unii poate că o vor avea, — cu documente istorice neînfrânte, scoase tocmai din isvoarele istoricilor naţiunii maghiare, pe basa cărora cu tot dreptul putem spune, că Maghiarii n'au supus Ardealul şi naţiunea română cu puterea armelor, ci din contră, naţiunea română, după-ce a vĕzut moartea domnului seu *Gelu*, sau *Iuliu*, ungureşte *Gyula*, din bunăvoie dând Maghiarilor frăţeasca dreaptă, 'şi-a ales domn, - după-cum până mai târzíu au avut şi Maghiarii datina şi dreptul de a-'şi alege rege, pe maghiarul duce *Tuhutum*, tata lui *Horca*, şi alegerea aceasta au întărit-o cu jurămênt pe locul ce sĕ zice acum *Esculeu*. Ear' Tuhutum şi Maghiarii sei, fiind astfel prin Români asecuraţi, din ziua aceea au stăpânit Transilvania cu pace şi cu norocire. Căci aşa zice Anonimus Belae regis notarius (cap. 27):

„Tunc habitatores terrae, videntes mortem Domini sui, sua propria voluntate dexteram dantes, Dominum sibi elegerunt Tuhutum. Patrem Horca, et in loco illo, qui dicitur *Esculeu*, fidem cum juramento firmaverunt, et a die illo locus ille noncupatus est *Esculeu*, eo, quod ibi juraverunt. Tuhutum vero a die illo, terram illam obtinuit pacefice et feliciter".

Din citatele cuvinte ale notarului anonim, care în istoria sa a scris întêmplările între Tuhutum şi naţiunea română, cele mai de pe urmă cuvinte: „Tuhutum vero a die illo terram illam obtinuit pacefice et feliciter" — fără îndoială dovedesc, că mai mult a fost favorisată la descriere causa şi gloria belică a Maghiarilor decât a Românilor.

Mărită conferenţă! Bine sĕ luăm aminte, că cuvintele acestea au un înţeles de foarte mare ponderositate pentru adevĕrul istoric al naţiunii române şi al aserţiunii mele. Au acel înţeles nenegabil, că deşi Tuhutum cu Maghiarii sei, călcând drepturile ginţilor, venind fără de veste şi fără a avea causă dreaptă, precum şi fără a anunţa mai dinainte de bătae pe principele român *Gelu,* la rîul *Almaş* mai mult a împrăştiat decât a biruit pe Români şi 'i-a înfrânt, dar' a omorît în fugă pe *Gelu,* - totuşi Românii, dacă prin întinderea dreptei şi prin pace de bunăvoe n'ar fi voit a-'şi alege şi a primì domn pe Tuhutum ear' pe Maghiarii sei în societatea patriei şi a beneficiilor, nu le-ar fi lipsit nici-decum puterea de-a resista şi respinge cu puterea armelor pe Tuhutum şi pe ostaşii sei, aşa, că nici-odata acela n'ar fi putut supune Transilvania şi n'ar fi putut domnì peste Români în pace şi linişţire.

Aşişderea partea cea frumoasă şi grasă, care era între Murĕş şi Tisa, şi se ţĕrmurea de către nord şi rĕsărit cu Someşul şi cu Meseşul, care despărţia atunci regatul acela de către Ardeal, şi al cărei domnitor pe timpul venirei Maghiarilor în Panonia era *Menumorout,* — latineşte *Minor Marius,* — a cărui capitală era în Bihor, lângă Oradea-mare, Maghiarií nu au luat-o cu puterea armelor lor, ci fiindcă după douĕ bătălii crunte n'au putut-o lua, au căpĕtat-o Maghiarii earăşi prin dragostea şi amiciţia Românilor, cu egalitatea tuturor drepturilor politice şi civile, folosite în comunitate de Români şi Maghiarì, şi au stapânit-o prin legătura afinităţiĭ şi a fraţietaţii celei stricte, pe care pomenitul domnitor român *Menumorout* a voit s'o facă cu vestitul duce maghiar *Árpád.* Pentru-că domnitorul român Menumorout, avênd de moştean al împĕrăţiei sale numai o fată, pe aceasta a dat-o de muiere fiiului luį Árpád, lui *Zultus* sau *Zoltán,* căruia, ca ginere, Menumorout după moarte 'i-a testat împĕraţia, drept zestre dată fetei sale. Anonimus Belae Regis Notarius, Cap. 51).

Ear' despre naţiunea săsească, cumcă a fost adusă în Transilvania şi aşezată de regii Ungariei pe pământul Românilor celor tare decimaţi şi răriţi în urma invasiunilor vecinelor ginte, în contra cărora trebuia apĕrată patria, însĕ cu condiţiunea: „Ut a terra Varus usque Boralt, cum terra Sebus et terra Daraus, constituant cum ipsis Valachis et Bissenis unum et eundem populum, et comunem cum Valachis et Bissenis usum capiant ex silvis et aquis terrarum illarum Valachorum et Bisenorum", ce poate arĕta mai clar decât

diploma lui Andreiu, regele Ungariei, din anul 1224, că Saşii nu pot avea în Ardeal alte drepturi istorice şi alte privilegii decât acelea pe cari le au Românii?

Românii din timpul acela totdeauna frăţeşte s'au împărtĕşit cu fraţii şi soţii lor maghiari, la apĕrarea patriei, la gloria sau nefericirea armelor în bătălii asupra inimicilor patriei, şi cu ocasiunea invasiunii barbarilor.

Sĕ vĕ întreb eu pe voi, stimaţilor fraţi maghiari, spuneţi-'mi, punênd mâna dreaptă pe inima voastră cea nobilă, ce bătălie glorioasă aţi dobândit voi fără a avea însoţite cu voi şi armele Românilor. şi încă în proporţiunea copiosului lor numĕr. ce învingere au raportat fără noi regii Ungariei sau principii Transilvaniei?

Din care nenorocire sau perire, ajunsă cândva peste dulcea şi iubita noastră patrie, nu 'şi-a luat naţiunea noastră română partea cea mai mare, după proporţiunea numĕrului şi a puterilor ei?

Care câmp de bătălie (rĕsboiu) poate se arete nobila naţiune maghiară din istoria patriei, unde sângele Românului sĕ nu fi curs ca apa dimpreună cu a Maghiarului şi sĕ nu se fi înfrăţit şi închiegat la olaltă, şi acolo, pe acele câmpuri jalnice?

Din timpul acela, naţiunile aceste două, cea maghiară şi cea română, avêndu-le toate în comunitate, atât binele cât şi rĕul, drepturile şi beneficiile politice, cât şi greutăţile patriei, întru atâta s'au fost unit la olaltă, încât s'au fost legat mai strâns de olaltă. nu numai cele mai fruntaşe familiei, ci şi domnitorii şi dinastiile ambelor acestora naţiuni, maghiară şi română, prin legăturile cele mai tari şi mai sfinte ale sângelui şi ale afinităţii.

Şi ca sĕ nu pomenesc de nenumĕrate casuri de acestea întêmplate în vechime, voiu pomenì numai despre sora memorabilului rege al Ungariei, Bela al IV-lea, care a fost măritată după Românul *Ioan Assan*, împĕratul Românilor şi al Bulgarilor, care cu multă glorie domnea la muntele *Hemu*. (*Pray:* Analium Par. I. pag. 218 şi Şincai, Cronica, anul 1238). Muierea regelui Ungariei *Stefan V.* şi mama lui *Ladislau IV.*, regele Ungariei, *Elisabeta*, a fost fata principelui român *Cutén*. (Şincai, Cronica. la anul 1285, pag. 281 şi 287).

Nu rĕmâne deci nici o îndoială, că în timpurile acelea, când în modul mai sus espus, Românii 'şi-au împărtĕşit cu Maghiarii patria şi toate beneficiile şi toate drepturile, ei au avut în patrie, din naţiunea lor, aristocraţie înaltă, puternică şi înavuţită, cu pamênturi şi cu posesiuni întinse înzestrată, precum a fost aceasta tocmai şi pe timpurile

regelui Ungariei Ludovic-Cel-Mare, când voevodul românesc Dragoş a întemeiat principatul Moldovei, pe care nici Ludovic, nici alţi regi lui următori din Ungaria nu-'l pută surpa sau cu puterea armelor cu totul a-'l supune. (Şincai, Cronica, anul 1359). Şi precum au fost voevozii Făgăraşului, şi alţii.

Românii au avut deci naţionalitatea şi limba lor administrativă şi ca naţiune au avut toate drepturile politice şi civile ca şi fraţii şi acum soţii lor Maghiari. Unde sînt acum toate acestea? Cum le-au putut perde Românii? Doar' au conspirat cândva în contra patriei? Ori s'au sculat cu arma asupra domnitorilor lor şi cu asemenea crime mari politice sĕ fi meritat despoierea de toate libertăţile şi de esistenţa lor politică naţională?

Ferească Dumnezeu! Nici una din aceste crime n'au făcut Românii nici-odată, cum ne-a lăsat istoria însemnat despre alte naţiuni conlocuitoare, - căci în toată istoria şi legislaţiunea Ungariei şi a Transilvaniei nici cea mai mică urmă nu sĕ găseşte despre astfel de fapte, cari dacă s'ar fi întêmplat, cu bună seamă că nici din istorie şi nici din legile Ungariei şi ale Transilvaniei nu ar fi rĕmas neînsemnate cu litere mari şi negre. Toată nenorocirea, vina şi crima naţiunii române a fost numai aceea, că ea tocmai în timpurile fatale, când dupa desbinarea bisericei orientale de cea occidentală, aceasta pe fiii bisericei dintâiu, adecă orientală, cari locuiau, sau în provinciile regilor şi principilor catolici, sau în alte principate vecine, cum sĕ zicea: *schismatice,* sĕ silea cu toate mijloacele şi puterile sĕ-'i readucă la unire şi la ascultare de biserica Romei, dar' ei şi când autoritatea pontificilor romani ajunsese la acel grad şi la acea culme de putere, încât sĕ ţineau împuterniciţi chiar dela Dumnezeu a putè împarţì după plac coroane regeşti, regate şi provincii regilor pământeni, *sĕ alipeau chiar şi cu perderea libertăţii naţionale şi a tuturor drepturilor politice şi civile de biserica orientală şi de ritul ei.*

Ştiu că mulţi vor aduce la îndoială şi aceasta aserţiune a mea şi o vor socotì ca fiind fără fundament şi lipsită de tot adevĕrul istoric şi mĕ vor pune în acea neplăcută posiţiune, ca peste voia mea sĕ ating o coardă mie şi altora prea dureros sunătoare, şi sĕ pomenesc nişte fapte istoriceşte păstrate, ca acelea ale unor bărbaţi înalţi bisericeşti, carì au şezut pe scaunul mai înalt bisericesc, cu care şi eu sînt în credinţă unit, — fapte pe cari, pentru veneraţiunea scaunului şi eu de mii de ori mai bucuros le-aş fi acoperit cu o vecĭnică tăcere decât sĕ le descoper cândva, dacă ele cu trecuta

soarte jalnică a iubitei mele naţiuni n'ar sta şi acum în o prea strînsă legătură şi dacă fără vătĕmarea adevĕrului istoric şi fără paguba dreptei cause şi a drepturilor şi intereselor politice şi civile ale naţiunii noastre române le-aş fi putut tăcea, pentru-că dreptul naturei mĕ obligă a apĕra drepturile şi interesele politice şi civile ale naţiunii noastre române, cari formează obiect prea momentuos de discuţiune, nu numai pentru drepturile civile şi politice ale naţiunii mele, ci şi pentru fericirea publică a întregei noastre patrie comune.

Circumstarea aceasta grea trebue deci sĕ mĕ scuze înaintea tuturor înţelepţilor şi iubitorilor de adevĕr,. când răzimat pe date istorice nerĕsturnabile vin sĕ arĕt, că Papa Grigorie al IX-lea decretà asupra împĕratului Românilor şi al Bulgarilor, *Ioan Assan,* care cu multă putere domnea la muntele *Hemu,* un *bellum cruciatum,* numai pentru-că s'a lăsat de unirea bisericei sale cu Roma, făcută de către unchiul seu *Ioanichie,* sau *Callo-Ioan,* împĕratul Românilor şi al Bulgarilor. înainte cu 30 de ani, poruncind archiepiscopilor din *Strigoniu* şi *Calocea,* şi tuturor episcopilor Ungariei, sĕ predice în contra pomenitului împĕrat român şi în contra regatului seu, propagând acest bellum cruciatum şi împărţind cele mai bogate indulgenţe faţă de toţi aceia, cari vor lua parte la această agresiune cruciata nedreaptă. Şi neîndestulit cu atâta, cu toată puternica şi înalta sa autoritate şi cu toată vîrtutea cuvêntului, aducêndu-'i aminte şi de jurămêntul mai nainte pus, întărit asupra memoratului împĕrat român, a conferit toată ţeara schismaticului împĕrat *Ioan Assan* regelui Ungariei Béla IV. şi altor regi catolici, cari o vor putè cuprinde, dăruindu-le, în numele sfinţilor apostoli Petru şi Pavel şi depline indulgenţe. (Vezi: Rainaldus, ad annum 1238 §. 7. Aloysius Guerra in Epit. Constit. Pontif. pag. 272. Şincai, Cronica, la anul 1238, pag. 262 şi 263).

Aşişderea tot pe acest rege al Ungariei *Béla,* earăşi cu toată puterea cuvêntului şi în puterea jurămêntului stors dela regele acesta mai nainte, sĕ înevoia a-'l îndupleca sĕ creadă, cà nu 'i-se cade lui ca rege catolic a suferì în regatul seu pe schismatici, şi ar face lucru prea plăcut lui Dumnezeu şi oamenilor, dacă pe Românii schismatici din episcopatul *Cumanilor* (Moldovenilor) îi va silì cu puterea sĕ primească pe episcopul latin dat şi impus lor dela scaunul apostolicesc al Romei.

Bine este a se însemna, că scaunul apostolicesc al Romei pe regele acesta al Ungariei Béla IV. mai nainte de aceea la atâta îl

adusese, încât înaintea venerabilului părinte *Iacobus Prenestinensis,* legatului scaunului apostolicesc, și înaintea mai multor altora, s'a obligat cu jurămênt, pe sfânta evangelie a lui Dumnezeu depus, că din țĕrile, cari erau supuse jurisdicțiunei sale și cari vor fi supuse de acì înainte, pe schismatici și alți creștini, cari în țĕrile sale nu ascultă de biserica Romei, cu toată puterea regească *îi va silì* sĕ fie ascultatori de biserica Romei. (Vezi: Documente istorice, tipărite în Viena, anul 1850, pag. 19 și 20.

Papa Clemente al IV-lea, pe regele Ungariei *Ludovic-Cel-Mare* nu numai tare îl lăuda și îi aproba toate nedreptele invasiuni pe cari le-a întreprins asupra vecinilor principi și principate schismatice, ce sĕ țineau de biserica orientală, cum este: Sêrbia, Bulgaria, Bosnia și Principatele-române dela Dunăre, în scopul stîrpirei schismaticilor, dar' încă îi mai dăruește lui *Ludovic* și erezilor sei și următorilor, *cu autoritate apostolică,* toate provinciile, cetățile, castelele și vilele, fortărețele și ori-ce alte locuri pe cari va putè sĕ le iee din mâna schismaticilor și de sub puterea necredincioșilor acelora, supunêndu-le potestații sale. Vezi: Raynaldus ad annum 1352, Aloysius Guerra in Epit. Constit. Pontif. Tom. II., pag. 278 și Documente istorice, Viena 1860, pag. 22 23).

Dupa aceste demândări pontificale, n'au lipsit nici-odată regii Ungariei, neluând afară nici măcar pe Românul *Ioan Huniade,* guvernatorul Ungariei și pe fiiul acestuia *Matia,* regele Ungariei, ca cei mai fideli clienți ai scaunului apostolicesc, și cei mai zeloși protectori și promotori ai catolicismului, a se acomoda cu toată scumpatatea.

Dacà vom deschide istoria regilor Ungariei vom afla, că ei, după donațiunile făcute de acesti Papi, într'adevĕr au și întreprins dese invasiuni în mai sus numitele provincii și n'au lipsit nici cu puterea armelor a dovedì ascultare de scaunul Romei și a aduce la ascultare pe schismatici.

Nu ne putem îndoì, că tot din astfel de donațiune papală pretind regii Ungariei și mai vîrtos Maghiarii până astăzi, că principatele române dela Dunăre încă s'ar ținè de coroana Ungariei, deși bine știm, chiar din istoria regilor Ungariei, ca cu toate-că regii Ungariei au intreprins dese invasiuni nedrepte în principatele românești, cu cuget sĕ le supună coroanei Ungariei, totuși nici odată statornicește a le supune n'au putut, ci adese-ori cei mai vestiți regi ai Ungariei, precum a fost *Carol Robert, Ludovic-Cel-Mare, Sigismund* și *Matia*

Corvinul, cu atâta tărie a armelor românești fura respinși și alungați. încât abia au scăpat cu vieața. (Vezi: Turoczi, Bonfiniu și Șincai).

De aci a urmat. că aristocrația înalta română, ca să nu-'și peardă în persecuțiunea religionară cu drepturile politice și civile și bunurile sale, a fost silită să treacă cu totul la religiunea catolică sau la cea reformată și prin aceasta a să unì și a să contopì în națiunea maghiară.

De aici a urmat răul și nefericirea cea mai mare a națiunei române, căci acum părăsită fiind de puternica și înalta sa aristocrație și aceasta făcêndu-se proselită religiunei și națiunei maghiare, totodată s'a făcut și cea mai mare inimică a Românilor.

Îmi aduc aminte, că istoricul *Bethlen Farkas*, acest Livius al Maghiarilor, să jeluește tare asupra unui maghiar renegat și turcit de pe timpurile când o parte mare a Ungariei o domneau Turcii, zicênd, că nici Tatarii, nici Turcii cei adevărați, atâta năcaz și stricaciune n'au făcut națiunii maghiare ca tocmai acest Maghiar renegat și proselit turcesc.

Aceea-ce a fost Maghiarul acesta renegat și turcit pentru națiunea maghiară, a fost tocmai și pentru nefericita noastră națiune română aristocrația română, proselită și maghiarisată. Și așa părăsită fiind națiunea noastră română și ne avênd pe nimeni în dietele țării de apărători ai drepturilor sale, ci numai dușmani fanatici, asupritori și conjurați în contra sa, firește că a trebuit să ajungă să fie jefuită de toate drepturile civile și politice, și să ajungă roaba și servitoarea tuturor conlocuitoarelor sale națiuni.

De acì înainte jefuirea și subjugarea Românilor nu a mai avut țărmuri și margini, ci persoanele Românilor și toate averile și proprietățile lor să socoteau de *res nullius*, pe cari regii le dăruiau cui voeau ei, car' nobilimea le putea trage sub iobăgie în toată libertatea, dispunênd după plac de ele.

Capii politici și bisericești ai Românilor erau cu temniță și cu bătăi tirane maltratați, numai pentru aceea, că urmau bisericei orientale. Ear' regii Ungariei, — neluând afară nici pe dreptul și Românul rege Matia. ținuturile libere și persoanele Românilor, cari apărau fortărețele dela marginile țării și erau slobode, le vindeau după plac la națiunea săsească pe bani, sau le dăruiau altor aristocrați și nobili maghiari.

Tot din aceasta causă s'a format și unirea celor trei națiuni ale Transilvaniei, dela 2 Februarie 1438, în contra bieților țărani ai

nostri, pentru-că acestia asuprindu-se cu nedreptul de cătră episcopul latin *Lorand Lépeş*, care se înţelese cu nobilimea ca sĕ asuprească ţĕrănimea, numai cu armele în mână mai puteau sĕ se apere în contra jafuirilor episcopului şi a nobilimei.

Escelenţilor şi măriţilor domni! Cu toată frăţeasca încredere şi dragoste rog sĕ aveţi cătră mine acea bunătate de-a nu socotì, că doară eu, atunci când toate acestea, singur spre cunoaşterea avutelor, şi fără vina sa, prin fatalitatea timpurilor, perdutelor istorice drepturi ale naţiunii mele române, istoriceşte le-am adus înainte. aş voì sĕ fac imputare nobilei naţiuni maghiare, sau celoralalte conlocuitoare naţiuni. Nici decât mărită adunare! Pentru-că sûnt până în adâncul inimei convins, că generaţiunile de azi a tuturor conlocuitoarelor naţiuni, la toate acelea ce s'au întêmplat în timpurile de mai nainte tocmai aşa sûnt de nevinovate precum sûnt şi eu, şi cu toată adevĕrata frăţeasca încredere vĕ asigur, că naţiunea noastră română voeşte sĕ deé vecinicei uitări cele întêmplate, şi sĕ încheie pe basa egalelor drepturi cu toate surorile sale, naţiunile conlocuitoare, şi mai cu seamă cu nobila naţiune maghiară, o vieaţă nouă politică şi o eternă amiciţie şi frăţietate.

Premiţênd acestea, mĕ voiu întoarce la meritul desbaterilor şi al întrebarilor, şi în merit vreau se rĕspund celor doi preavrednici înaintea mea cuvêntători, adecă Escel. Sale domnului episcop al Transilvaniei *Ludovic Haynald*, şi Ilustrităţii Sale mult stimatului conte *Dominik Teleki.*

Înainte de-a face aceasta, cu umilinţă rog pe Escelenţa Sa, cancelarul şi baronul *Francisc Kemény,* sĕ binevoiască a dispune sĕ se cetească mai ântâiu aici publice manuscriptul împĕrătesc din 20 Octomvrie 1860, adresat cătră prim-ministrul, conte *Rechberg,* în privinţa Ardealului, ca sĕ ştim pe ce fundament ne-am adunat la aceasta conferenţă, şi cari 'i-ar fi agendele prescrise de Maiestatea Sa. (Se face amĕsurat dorinţei esprimate. După cetirea autografului Metropolitul *Şuluţiu* continuă :

După-ce cu umilinţă mulţumesc Escel. Sale cancelarului pentru că a binevoit a-'mi împlinì pofta şi a da cetire acestui preaînalt autograf din 20 Octomvrie 1860, mĕ voiu slobozì acum deci în meritul discuţiunii.

Escelenţa Sa, episcopul Haynald şi Ilustr. Sa mult stimatul conte *Dominik Teleki,* în prea măreţele şi cu toate florile şi cu toată arta oratoriei înfrumseţatele lor cuvêntări, după-cum eu le-am înţeles,

din toate puterile sĕ silesc a ne persvada, că noi în această conferenţă regnicolară n'am avea de a face alta, decât punênd la o parte acest autograf preaînalt împĕrătesc, sĕ primim toate legile, şi cele electorale din 1848 ale Ardealului şi Ungariei, precum şi unirea acestor două ţĕri, cari, cum sĕ vĕd a crede mai sus veneraţii oratori, ar fi după lege unite, şi această unire ar fi trecută şi în deplinire. De aceea, de aici sĕ alergăm oblu la dieta proximă a Ungariei, nefiind lipsă de ţinerea vre-unei diete în Ardeal.

Însĕ eu întreb, nu ne-am adunat noi aici pe temeiul mai sus veneratului manuscript împĕrătesc din 20 Octomvrie? Ear' dacă e fără îndoială aşa, nu tocmai prin aceea, că pe temeiul zisului manuscris împĕrătesc ţinem acum această conferenţă, în faptă am şi primit acest manuscris împĕrătesc? Şi după-ce prin preaînalta disposiţiune, cuprinsă şi declarată cu apriate cuvinte în veneratul manuscris, conferenţei acesteia de M. Sa apostolicul rege al Ungariei şi mare principe al Transilvaniei nu-'i este lăsată şi dată nici primirea legilor electorale, nici unirea dela 1848 a Ardealului cu Ungaria, ci în mod categoric acea datorinţă 'i-s'a demandat, *sĕ facă un proiect de lege nouă electorala,* şi sĕ-'l subştearnă M. Sale, nu sĕ recunoaşte apriat, prin însaşi Maiestatea Sa, autonomia Transilvaniei? Şi în declaraţiunea aceea din veneratul manuscris, că: „în constituţiunea şi legile cele de mai nainte ale Ardealului sînt a sĕ face *schimbări afund tăietoare*", nu sĕ ignorează oare cu totul, ba sĕ declară de nevalide şi de nule legile electorale şi unirea Transilvaniei cu Ungaria din 1848? Sau nu tocmai în urma acestei disposiţiuni din preaînaltul manuscris ni-s'a numit şi cancelar şi guvernator provisoriu, cari chemând organele cancelariei aulice transilvane au organisat cu ele şi au pus în lucrare aceeaşi cancelarie?

Aceste toate, mărită adunare, sînt fapte, cari dovedesc, că şi noi am primit manuscrisul împĕrătesc din 20 Octomvrie, şi în faptă şi noi am declarat valoarea legilor din 1848 şi a uniunii Transilvaniei cu Ungaria de *nulă.*

Maiestatea Sa, atunci când în faţa, nu numai a întregei monarchii, dar' şi în faţa întregei Europe, sub sfinţenia cuvêntului regesc a slobozit şi publicat veneratul manuscris din 20 Octomvrie 1860, singur numai autonomia Transilvaniei, ear' nu şi uniunea ei cu Ungaria a socotit-o de validă şi legală. Căci altmintrelea atât espedarea acestui manuscris şi publicarea lui, cât şi disposiţiunile ce le cuprinde despre conferenţa noastră în care ne aflăm acum, şi denumirea provisoriului

cancelar şi guvernator al Transilvaniei, cum şi organisarea cancelariei, toate nu s'ar putè socotì de alta, decât de un joc înşelător de ochii şi de gândurile popoarelor, ceea-ce nimeni cu minte fiind nu poate zice.

Deci, naţiunea noastră română dimpreună răzimându-se cu toate puterile şi lipindu-se cu toata inima de diploma şi manuscrisul împĕrătesc din 20 Octomvrie şi de cuvintele regeşti şi disposiţiunile făcute într'însele, sĕrbatoreşte declară, ca nici uniunea Transilvaniei cu Ungaria, dusa la îndeplinire prin terorism şi în contra protestaţiunii naţiunii noastre române. şi întărită prin un prea bun şi îndurat, dar terorisat şi de revoluţiune din tronul seu alungat rege, şi nici legile din 1848, nici-decum *nu le poate primì.*

Causele pentru cari nu le primeşte şi opiniunea sa pentru un proiect de lege nouă electorală sĕ vor înţelege mai pe larg din estractul protocolar al conferenţelor naţionale româneşti, ţinute în Sibiiu la 1/13 Ianuarie 1861, pe cari aici publice le vom cetì, şi mĕ voiu ruga, ca alaturat la cuvêntarea mea în scris dată, împreună cu aceea sĕ se iee la protocolul conferenţelor regnicolare.

Pe lângă causele specificate în mai sus atinsul estract protocolar, eu mai adaog şi declaraţiunea, că şi din acel motiv nu pot primì legea electorală din 1848 a Ardealului, pentru-că aceea, pe când în §. 4 lit. *a)* pe basa articl. 12 din anul 1791, dă după capete drept de alegere tuturor nobililor, fără nici un cens sau altă restrângere, chiar şi acelora, cari mai nainte n'au avut usul acestui drept, sub lit. *c)* din acelaşi paragraf, dela locuitorii comunităţilor cari n'au senat organisat se pofteşte un cens greu de o contribuţiune anuală de 8 fl., afară de taxa capului, prin ce de dreptul alegerii se răpeşte cea mai mare parte a locuitorilor Ardealului. şi anumit poporul român. Deci, legea aceasta, din acest motiv trebue sĕ o numesc a fi nedreaptă şi interesată într'o mĕsură foarte mare.

Mărită adunare! Eu nu odată am auzit lăudându-se nobilimea cu un liberalism mare faţă cu poporul de curând emancipat şi zicênd: noi am ridicat poporul la noì, sau la starea noastră, şi am împărţit cu el toate libertăţile şi drepturile noastre. Spun drept, că poporul român ţine aceste cuvinte lăudăroase de frase şi vorbe frumoase dar' goale şi fără efect, şi de nişte flori de pomi, cari cad fără a lega şi fără a aduce vre-un fruct. Eu deci aş poftì, ca nobilimea se arate şi în faptă, în faţa lumii, că Românii nu au fundament pentru îndoiala lor şi lauda nobilimei nu e deşartă; ear' spre aceasta le

arĕt o cale foarte uşoară şi bine aşternută, adecă art. 12 din anul 1791, şi dreptul de alegere şi de-a fi ales, pe care aceasta lege îl dă după capete, fără nici o restricţiune, tuturor nobililor. Binevoiască nobilimea a-'l estinde şi peste poporul român şi cel de altă naţionalitate, şi atunci naţiunii române nu-'i mai trebue nici o altă lege electorală, ci ea va rĕmânè de minciună şi deplin convinsă, că lauda nobilimei că „a ridicat poporul la sine şi a împărţit cu el toate libertăţile şi drepturile" nu sînt frase goale şi flori cari cad fără a lega şi a face fructe. Ear' până atunci nu numai lauda aceasta a nobilimei rĕmâne frasă goală, dar' şi dreptul cu atâta enfasă pronunţat în articolul 7 al dietei Ungariei şi în art. I. al dietei Transilvaniei din 1848, acela cu: „jogegyenlőség a hazának minden lakosaira nézve, nemzet, nyelv, és vallás külömbség nélkül", după-ce în privinţa dreptului de alegere, art. 2 al dietei Transilvaniei din 1848, §. 4 lit. *a)* a creat o castă privilegiată a nobililor, care după capete şi după nici un cens e dăruită cu drept de alegere, ear' tot în acel paragraf sub *c)* pe celalalt popor îl încarcă cu un cens greu de 8 fl. şi aşa partea cea mai mare a poporului sĕ eschide dela dreptul de alegere, — poporul îl va ţinè numai de o satiră şi de o înşelăciune învĕlită în vorbe frumoase şi goale.

Prea stimaţii şi mai nainte lăudaţii şi grăitorii doi mari oratori se silesc sĕ ne mângăie şi sĕ ne convingă pe noi, Românii, că uniunea Ardealului cu Ungaria chiar şi pentru aceea ar fi de folos şi pentru naţiunea noastră română, pentru-că prin art. 7 al dietei Ungariei şi prin art. I. al dietei Transilvaniei din 1848 se asigură tuturora, fără deschilinire de naţionalitate sau confesiune, dreptul de representaţiune şi de alegere şi egalitatea tuturor libertăţilor. Dar' pe naţiunea română tocmai art. 7 al dietei Ungariei din 1848 trebue sĕ o înfricoşeze şi sĕ o înstrăineze mai tare de către uniunea Transilvaniei cu Ungaria, şi de către legile din 1848, fiindcă eu tocmai în acest articol cetesc cuvintele înspăimêntătoare: „A magyar koronához tartozó Erdélynek Magyarországgal egy kormányzás alatti teljes egyesűlését, nemzet egység és jogazonosság tőkéletes jog alapon követelvén", etc. cari mai luminat decât lumina soarelui arată şi dovedesc, că scopul unirii Transilvaniei cu Ungaria nu ar fi altul decât singur acela, sĕ se facă din toate popoarele o *unitate de naţiune maghiară,* care singură ar avea se figureze ca naţiune în tot regatul Ungariei, ear' celelalte naţionalităţi nu ar avea alt viitor şi destinaţiune prin unirea Transilvaniei cu Ungaria decât sĕ fie popoare contopite în naţiunea maghiară

şi numai aşa li-se formează şi lor drept prin articolul acesta al 7-lea, ca *magyar nemzetegység* .

Pe lângă aceasta, pentru naţiunea română trebue sĕ fie înstrăinători şi §§-ii 2, 3 şi 5 din pomenitul articol de lege al 7-lea, căci cele trei naţionalităţi ale Transilvaniei, mai nainte privilegiate, adecă: cea maghiară, sasă şi a Sĕcuilor, sînt asigurate despre susţinerea legilor ardelene, lor favoritoare, ear' naţiunea română e cu totul ignorată, ca-şi-când nici n'ar esista, căci nici cu cel mai mic cuvênt nu se pomeneşte.

Mărită conferenţa! Eu spun sincer, fără sfială şi cu inima deschisă, că tare preţuesc ferbintea iubire cu care nobila naţiune maghiara îşi îmbrăţişează, se alipeşte şi-'şi apĕră naţionalitatea şi limba sa, aşa, încât pe ea nimenea şi nici-odată şi cu nici o sîlă nu o va putè face sĕ se lapede de naţionalitatea şi limba ei şi sĕ se contopească, sau cu cea germană, sau cu cea română. Însĕ tocmai cu aşa deschisă inimă şi apriat spunem şi aceea, că şi pieptul naţiunii române pentru naţionalitatea şi limba ei o aşa mare şi ferbinte dragoste îl însufleţeşte, încât pe Român asemenea nici cu o sîlă şi nici odată nu-'l va putè nimeni îndupleca sĕ se facă, sau German, sau Maghiar şi sĕ se contopească în naţiunea maghiară.

Românul doreşte şi pofteşte sĕ fie Maghiarului soţ, amic, frate de cruce, şi întru toate asemenea, ear' a sĕ face desertor naţionalităţii sale şi apostat dela sângele şi limba sa şi a trece şi a se amesteca în naţionalitatea maghiară, lucrul acesta nu-'l va voì nici-odată.

De aceea, preastimaţilor domni fraţi Maghiari, vĕ rog, sĕ respectaţi cu toată sinceritatea şi în noi aceea ce cu atâta zel preţuiţi la voi, adecă naţionalitatea şi limba. ştiind că şi în peptul nostru tocmai acel trufaş şi nobil simţĕmênt locueşte pentru naţionalitatea şi limba noastră, care locueşte şi în peptul vostru, pentru naţionalitatea şi limba voastră.

Nu socotească nimeni, că pentru aceea, pentru-că aşa simţim şi ne declarăm, naţiunea română ar fi *per absolutum* duşmană unirii Transilvaniei cu Ungaria. Nu domnii mei! Ci nu e acuma timpul, dar' nici sîla nu e calea pe care s'ar putè face şi ajunge uniunea aceea. Deci nu trebue grăbit cu unirea aceasta, şi nu trebue înainte de timp a o precipita, a o face *cu forţa* şi fară coînţelegere cu naţiunea noastră, fără a determina cu ea împreună şi *condiţiunile* sub cari am voì şi noi oare-când sĕ se întêmple acea unire. Pentru-că vĕ spunem, că dela o unire *silită,* ca cea dela anul 1848, nu poate

aştepta nici o fericire, nici naţiunea maghiară, nici cea română, dar' nici patria. Sĕ luaţi pe cei 1,353.000 de Români din Transilvania dinapoi, ca pe o turmă slăbănoagă de oi, şi sĕ-'i treceţi la Ungaria, fără voia lor, ar fi lucru pe care 'l-am ţinè de cea mai mare batjocură şi înjurie, prin care ne-aţi vătĕma tare simţul cel învăpăiat şi ambiţiunea ce o hrănim pentru naţionalitatea noastră şi pe care noi nici odată nu o am putè suferì, pentru-că noi ne mărturisim că sûntem foarte trufaşi şi ambiţionaţi cu naţionalitatea noastră, şi ori în Transilvania, ori în Ungaria, numai ca naţiune cu privilegiu de limbă, — ca şi nobila naţiune maghiară, ne place şi voim a fi şi a esista.

Afară de aceea, domnilor, generaţiunile de acum ale tuturor naţiunilor numai cu mărirea străbunilor s'au obicĭnuit a se lăuda şi se pot lăuda. Şi dacă nobilei naţiuni maghiare îi place a se mândrì cu un *Atila,* sau cu un *Ludovic-Cel-Mare,* sau cu alţii, cari în istoria lor 'şi-au câştigat nume nemuritor, noi Românii încă sûntem prea trufaşi şi prea înamoraţi într'un Torquatus Regulus, Fabricius, Fabius, Scipio Africanus, Paulus Emilius Luculus, Crassus Marius, Antonius Pompeius Magnus, C. Caesar, Octavianus Augustus, Traianus, şi o sută alţii, cari dau esemplele cele mai strălucite ale eroismului, iubirei de patrie, ştiinţelor de stat, înţelepciunei, marinimosităţii, autorităţii celei maiestatice înaintea tuturor domnitorilor şi popoarelor lumii, cum şi în senatul acela, în care solul regelui *Pirhus* din Epir a crezut a vedè patria regilor, şi care formează şi acum admiraţia lumei şi a tuturor naţiunilor.

De aceea, earăşi cu inimă deschisă vĕ spunem, că noi la o unire a Transilvaniei cu Ungaria numai sub acea nestrămutată condiţiune ne-am putè învoì cândva şi la timpul seu, dacă mai nainte de toate, la cea mai de-aproape dietă a Transilvaniei aţi şterge batjocura legilor antice a patriei despre naţiunea noastră, şi *prin o lege positivă nouă,* sĕrbătoreşte o aţi recunoaşte de naţiune legiuită, cu privilegiu de limbă în administraţiunea publică şi cu un drept de representaţiune în dieta ţĕrii, ca acela şi în acea proporţiune, în care naţiunea noastră poartă şi greutăţile publice şi contribue cu bunurile, sângele şi vieaţa sa la apĕrarea comunei noastre patrie.

Socotesc, că n'ar fi nici o dreptate aceea, şi dela naţiunea noastră nu sĕ poate poftì, ca ea, după-ce din greutăţile şi sacrificiile publice ce sĕ dau pentru patrie contribue cu partea cea mai mare, din beneficiile aceleiaşi patrii totuşi sĕ primească numai partea cea mai mică. Mai departe, ce priveşte articolul I. al dietei Transilvaniei,

pentru noi Românii el tot acel pericol cuprinde pe care îl descoperii mai sus din art. 7 al dietei Ungariei din 1848.

În acel articol, prin cuvintele acestea: „Ennek következtében, valamint a testvér magyar honban minden lakosok jogegyenlösége kimondva és életben léptetve van, ugyanazon modon itt is, a hazának minden lakosaira nézve, nemzet, nyelv és vallás különbség nélkül örök és változhatlan elvül elismertetik és ezzel ellenkezö eddigi törvények ezennel eltöröltetteknek nyilvánittatnak“, nimic mai mult nu sĕ dă decât libertate individuală. Ear' naţiunea noastră recunoscêndu-se numai de popor şi de gloata, de nişte locuitori dăruiţi cu libertate, dar' nu şi de naţiune prin lege positivă învestită cu privilegiu de limba, nu vedem alta decât tot acea intenţiune ce sĕ manifestează şi în articolul 7 al dietei Ungariei din 1848, de a sĕ contopì toate naţionalităţile în naţiunea maghiară, şi aşa de a sĕ forma un *magyar nemzetegység*; sau cel mult ce s'ar putè dobândì după înţelesul cuvintelor legii citate ar putè fi numai aceea, că în Ungaria s'ar recunoaşte numai o naţiune şi o limbă, ear' celelalte naţiuni ar rĕmânea şi s'ar recunoaşte numai de un popor dăruit cu libertate.

Mărită conferenţă! A zis un mare şi brav bărbat maghiar că lui libertate fără naţionalitate nu-'i trebue. Noi încă declarăm sĕrbătoreşte aicea, că nici naţiunii române, o libertate goală fără de naţionalitate şi fără de privilegiul limbei în administraţiunea publică nu-'i trebue; pentru-că libertatea de o va şi perde, are nădejde că va aduce Dumnezeu un timp şi pentru naţiunea română, precum a adus de curênd pentru naţiunea maghiară, aşa de favoritor de earăşi o va recâştiga, dar' naţionalitatea odată perdută nu sĕ va putè în veci mai mult redobândì şi restaura. Naţiunea română, care după mărturisirea lui *Bonfiniu* mai mult s'a luptat pentru limbă şi naţionalitate decât pentru vieaţa şi esistenţă, e dedată cu toate nevoile; căci în privinţa aceasta are esperienţă foarte mare, şi ca sĕ-'şi poată păstra şi scutì naţionalitatea şi limba, în 400 de ani a răbdat sclăvia numai pentru-ca sĕ-'şi scape de perire naţionalitatea şi limba.

Românul ţine de cel mai mare tesaur pe lume naţionalitatea, ear' nu libertatea, pentru-că libertatea fără naţionalitate nici că sĕ poate presupune a putè esista, ci e numai fantasie şi imaginaţie, o idee abstractă, care ar presupune esistenţa fiiului fără tată, sau înainte de tată, sau a fructelor fără de pomi.

Nimeni sĕ nu numească reacţiune sau postulate preaîncordate purtarea aceasta a naţiunii române, când ea cu statornicie îşi cere

partea competentă din toate drepturile egale dela celelalte surori şi conlocuitoare naţiuni, pentru-că cu statornicie aşi poftì cineva ce e al seu dela altul nici-odată nu sĕ poate numì reacţiune, nici nu poate fi botezat de postulate încordate. fără-că reacţiunea şi postulatele încordate şi nedrepte le face totdeauna acela, care nu sloboade, ci vrea sĕ reţină la sine şi partea şi competenţa altuia.

De altmintrelea asigurăm pe nobila naţiune maghiară, că noi nu ne vom da de instrument la nici o reacţiune, ori de unde sĕ vină aceea.

Noi deci încă odată aici sĕrbătoreşte descoperim, că naţiunea română, fiind întru acea tare credinţă. că şi celelalte surori şi conlocuitoare naţiuni. şi mai cu seamă nobila naţiune maghiară, de acelaşi spirit al dreptăţii, al dragostei şi al fraţietăţii însufleţită fiind, dreptele postulate şi cu ele şi frăţeasca dreaptă de eternă înfrăţire nu 'i-o vor denega. — doreşte şi voeşte din tot sufletul şi inima sa, pe basa egalităţii tuturor drepturilor şi beneficiilor, sĕ dee mâna frăţească în tot timpul şi în toată ora cu toate conlocuitoarele naţiuni, şi anumit cu nobila naţiune maghiară, şi vrea sĕ închee cu ele pace vecĭnică, amiciţie şi adevĕrată frăţietate; şi de aceea noi, cari sûntem fiii ei şi sûntem pe partea ei chemaţi şi veniţi aici în această conferenţă regnicolară, cu deplină încredere şi cu inimă frăţească de nou ve specificăm şi vĕ descoperim toate postulatele noastre cele drepte, cari sûnt următoarele:

1. Înainte de toate, în dieta cea mai de-aproape a Transilvaniei, prin un articol de lege positivă sĕ se şteargă şi sĕ se declare de nule pentru toate veacurile toate legile, ca: Aprobatele, Compilatele şi Verbötzianele, sau alţi articoli dietali, cari s'au făcut mai nainte de 1848 şi batjocuresc şi proscriu naţiunea română şi confesiunea ei, sau ori în ce chip ar vătĕma onoarea şi drepturile ei cele egale, precum şi simţul naţional. Ear' prin alt articol de lege deosebit sĕ se decreteze. primească şi sĕ se pronunţe naţiunea română de a patra naţiune primită şi legiuită în Transilvania, înzestrată cu privilegiu şi drepturi de limbă în administraţiunea publică şi cu toate acele drepturi şi beneficii politice şi civile. de cari până aci şi şi acum celelalte naţiuni, şi anumit naţiunea maghiară s'a bucurat şi se bucură.

2. Toate beneficiile patriei şi dreptul representaţiunei şi al alegerii la dietele ţĕrii sĕ se împartă între naţiunea română şi între celelalte conlocuitoare surori naţiuni, cu acea dreaptă mĕsură şi în aceeaşi proporţiune, cu care mĕsură şi în care proporţiune naţiunea română pe lângă celelalte conlocuitoare şi surori naţiuni poartă greu-

tăţile publice şi la apĕrarea patriei comune contribue cu bunurile, sângele şi cu vieaţa ei, şi pentru toate aceste beneficii şi drepturi naţiunea română în cea mai dintâiu dieta a ţĕrii Ardealului sĕ se asigureze prin un articol de lege positivă.

Netăgăduit adevĕr e acela, că mai mare iubire nimenea nu poate arĕta şi mai mare serviciu sau merit şi jertfă patriei nimeni nu poate face şi da decât acela. care pe lângă averea sa întru apĕrarea şi pentru libertatea şi fericirea patriei îşi varsă şi sângele şi-'şi jertfeşte şi vieaţa sa. Ce tesaur mai de mare preţ sau cens de avere mai mare poate omul avea, decât vieaţa sa pe acest pămênt, fără de care posesiunea a toată lumea nu plăteşte nimica? Aşadară vecĭnica dreptate încă pofteşte, ca naţiunea, care pentru iubita şi comuna sa patrie face cu bunurile şi cu sângele şi cu vieaţa sa mai mare jertfă şi merit, sĕ capete şi se iee şi din beneficiile acestei patrii o părticea mai bunişoară şi mai mărişoară.

Sĕ fim drepţi fraţilor unii faţă de alţii, sĕ nu ne batem capul cum am putè trage focul numai la oala noastră, şi cu aceea, cum am putè găsì nişte căi fine diplomatice, ca sĕ ne înşelăm şi sĕ ne păgubim unii pe alţii, reţinênd şi nevoind a slobozì din posesiunea noastră partea fratelui, sau a surorei noastre, care lor cu toată dreptatea li-se cuvine!

Sĕ nu ne amagim a crede, că pe astfel de căi, în comuna patrie, unde Dumnezeu şi soartea ne-a adunat la olaltă, deosebit, o naţiune fàra de alta ne vom putè fericì, sau naţiunile noastre, sau iubita şi comuna noastră patrie. Ca sĕ putem face aceasta avem lipsă de puteri unite şi împrumutate, cari earăşi, fără împrumutata încredere a unei naţiuni în alta, şi fără adevĕrata şi sincera înfrăţire şi unire a inimilor nu se poate dobândì nici-odată.

De aceea, asigurăm pe toate conlocuitoarele şi surorile naţiuni, şi anumit pe nobila naţiune maghiară, că de se va ţinè de această vecĭnică şi neresturnabilă dreptate şi normă a justiţiei şi a vieţii practice, naţiunea română e gata în tot minutul a-'i întinde frăţeasca dreaptă şi a-'i jura vecĭnică societate, amiciţie şi frăţietate, de care, primind-o numai bine, nici-odată nu-'i poate părè rĕu, şi prin care numai glorie, razim şi tarie pe seama nobilei sale naţiuni şi nespuse foloase pentru întreaga, iubita şi comuna noastră patrie poate câştiga. Cari toate poftesc sĕ se iee la protocol".

Temeinica vorbire a Metropolitului *Şuluţiu* a provocat rĕspuns din partea Maghiarilor, în numele cărora a vorbit *Horváth István*.

In loc sĕ primească dreapta Românilor, oferită cu atâta prevenire, oratorul a păşit foarte agresiv în contra Metropolitului şi a membrilor români ai conferenţei cari 'l-au aplaudat; şi 'şi-a dat silinţa se arete, că legile dela 1848 posed toate atributele de lege, şi nu mai lasă nimica de dorit. nici în ce priveşte forma lor esterioară, nici în ce priveşte cuprinsul lor, care e atât de *liberal,* încât legi mai liberale decum sûnt acestea nu se află nici în principatele române şi nici în America, unde sûnt cele mai liberale legi. Mai spunea oratorul, că în Ardeal nu poate fi vorba despre o a patra naţiune, pentru-că aceasta ar fi în contra *logicei (!).* Sprigineşte părerea episcopului *Haynald.*

Presidentul află de lipsă a face atentă conferenţa, că uniunea şi chestia naţională nu formează obiect de discuţie, ci singur numai legea electorală pentru convocarea dietei transilvane.

Ia cuvêntul *Conrad Schmidt* (Sas) şi declară, că e de acord cu episcopul *Haynald* într'atâta, că recunoaşte şi el, că prin diploma dela 20 Octomvrie 1860 s'a deschis calea spre desvoltarea constituţională şi că legile aduse de către dieta din 1848 sûnt legi în putere. Pentru continuare însĕ nu află de bun drumul propus, mergerea la dieta din Ungaria, ci doreşte deocamdată o dietă transilvană. Legea dela 1848 dă numai libertate individuală, pe când Românii şi Saşii pretind libertate *politica-naţionala.* Aici e punctul de neînţelegere. Propune un proiect de lege electorală pus pe basele următoare: Representarea poporului, însĕ nu după proporţiunea numerică, apoi representaţiune de clase, interese, oraşe, etc. (După proiectul acesta Românii din Ardeal nu puteau avea în dietă decât numai 28 de deputaţi). În desbatere proiectul nu a fost luat, cum cerea propunĕtorul, ci a fost trecut simplu la protocol.

Au mai vorbit membrii *Gaál* şi *Zeyk,* amêndoi pentru propunerea episcopului *Haynald,* şi apoi şedinţa prima a conferenţei regnicolare s'a încheiat.

Şedinţa a doua s'a ţinut în ziua următoare. S'a deschis la orele zece. Primul care a luat cuvêntul în şedinţa aceasta a fost *episcopul baron de Şaguna.* A rostit în limba română următoarea cuvêntare:

— „Ilustră adunare! Naţia română din Ardeal, ca şi celelalte naţii din ţeară, nisueşte către libertate şi luminare.

Nisuinţa aceasta nu este productul unui moment, ci este urmarea unei convingeri morale, care fiecare Român a învĕţat-o din vieaţa sa socială de toate zilele.

Naţia română înţelege sub libertate starea normală a patriei constituţionale, care sĕ-'i asigure vieaţa, cinstea şi averea; ear' sub luminare înţelege folosirea darului vieţii constituţionale, basată pe egala îndreptăţire, cu privire la religia şi naţionalitatea sa, şi la cultura şi întrebuinţarea limbei sale naţionale.

Nisuinţa aceasta a naţiei române, pe cât zace în firea şi lipsa ei, pe atâta este deşteptată într'ânsa prin nisuinţa celoralalte naţii din ţeară, cari încă nu doresc alta, decât a sĕ susţinea în libertatea şi luminarea de care s'au folosit şi până acum. Deci vêrful cel mai înalt al nisuinţei naţiei române este a ajunge la acea stare de libertate şi lumina, la care celelalte naţii au fost ajuns şi mai nainte.

În aceasta împrejurare vĕd eu un lucru minunat şi dumnezeesc, va sĕ zică, vĕd una şi aceeaşi nisuinţă, una şi aceeaşi ţîntă din partea naţiilor ardelene, avênd anghira speranţei lor în constituţiunea patriei, ca într'o cărare sigură ce duce la mulţumirea obştească.

De aceea, sĕ nu ne spăriem că vedem între membrii conferenţei opiniuni diferite. Caracterul lor nu este antipatriotic, nu este anticonstituţional, nu este vrăşmăşesc, ci este un rĕsunet al convingerii proprii spre binele patriei constituţionale. De aceea, opiniile acestea, opiniile diferite nu vatĕmă nisuinţa naţiilor, nu slăbesc ajungerea lor la ţînta dorită, nici primejduesc paladiul patriei, constituţiunea.

Sĕ nu ne speriem nici de feluritele limbi în cari membrii acestei conferenţe îşi descoper opiniile lor. Aceasta ivire nu este turnul vavilonic, ci este icoana cea adevĕrată a sĕrbătoarei creştine de Rosalii. Deosebirea limbilor s'a socotit de pedeapsă numai în testamentul vechiu, ear' în cel nou s'a cinstit ca darul duhului sfânt, ceea-ce doresc, ca şi peste aceasta conferenţă sĕ se reverse, în cea mai bogată mĕsură. Conferenţa este rĕsunetul frăţietăţii naţiilor din ţeară. Este caracterul cel de frunte al patriei noastre constituţionale, care ca o maică bună îmbrăţişează cu asemenea iubire şi căldură pe toţi fiii sei. Este factorul puternic pentru adeverirea maturităţii naţiilor din ţeară.

Este factorul acela, care garantează pacea şi mulţumirea obştească, şi pune stavilă la ori-ce iregularitate. În sfîrşit, felurimea limbilor din conferenţa aceasta representă în originalitate patria noastră — Ardealul.

Premiţênd acestea, trec la obiectul zilei şi mĕ declar într'acolo, că eu părtinesc părerea Escel. Sale domnului archiepiscop *Alesandru Şterca Şuluţiu*". -

A vorbit acum membrul *Boér Farkas*, şi alţii, toţi pentru propunerea episcopului *Haynald*, pentru care a pledat chiar şi presidentul guvernului transilvan, contele *Mikó*.

Românii presenţi în conferenţă asemenea au vorbit toţi, şi toţi au sprijinit propunerea metropolitului *Şuluţiu*.

Dintre Români a urmat la rînd *Ioan Aldulean*. A ţinut vorbirea următoare:

— „După-ce din partea naţiunii mele nu am nici o acreditivă, îmi voiu esprima opiniunea mea personală. Cu toate acestea, în urma decretului meu fiind poftit la această onorată conferenţă din graţia M. Sale ca *bărbat de încredere din partea Românilor*, îmi ţin de datorinţă a lua de centru de purcedere în opinionarea mea individuală *dorinţele ivite între connaţionalii mei români*, întru-cât adecă sĕ ţin de obiectul ordinei de zi şi întru-cât ele 'mi-au venit la cunoştinţa.

Premiţênd acestea şi trecênd la ordinea zilei, propunerea Escel. Sale dlui episcop *Haynald*, adusă înainte cu temeiu şi cu o înţelepciune prea mare în şedinţa de ieri, şi acceptată de catră mai multe părţi prea demne, dacă am înţeles bine, — a mers într'acolo, ca noi sĕ ne adresăm M. Sale în favorul legii electorale transilvane din 1848, adecă, sĕ rugăm pe M. Sa sĕ convoace dieta transilvană pe basa legei numite.

Eu nu pot părtinì propunerea aceasta, pentru-că acest articol de lege, după-cum ştim toţi, s'a adus cu scop, ca Transilvania sĕ aleagă şi trimită deputaţi la dieta Ungariei.

Cu acest articol de lege aşadară chestia uniunei Transilvaniei cu Ungaria stă în strînsă legătură, încât una fără alta nu sĕ poate pertracta, şi a sĕ desface dela olaltă e cu neputinţă; ear' după neînsemnata mea părere, onorata conferenţă nu e competentă a pertracta chestiunea din urmă.

Deşì e fapt, că art. I. de lege din 1848 s'a adus din partea dietei, e sancţionat de principele legitim, ba într'atâta s'a pus chiar în aplicare, întru-cât Transilvania în 1848 'şi-a trimis deputaţii la dieta Ungariei; deşì de-oparte nu sĕ poate nega, că ţinerea şi pazirea legilor aduse pe cale constituţională e una din cele mai sfinte datorinţe ale puterei executive, — a principelui, dar' de altă parte nu sĕ poate nega nici aceea, că a judeca şi resolva chestiunea aceasta delicată, întru-cât adecă art. de lege I. din 1848 are valoare, şi întru-cât după un restimp de încetare de 12 ani sĕ mai poate aduce earăşi în vigoare, — spre judecarea acestei împrejurări zic, onor. con-

ferență fără îndoială e necompetentă, fiindcă cercul activității noastre îl face esclusiv preaînaltul bilet împĕrătesc din 20 Octomvrie și respective acela din 21 Decemvrie a. trecut.

Acum vine a sĕ resolva mai de-aproape chestiunea, sĕ acceptăm misiunea noastră ori nu? În casul din urmă nu putem avea conferență; ear' dacă o acceptăm, ceea-ce am și făcut prin faptul că ne-am adunat sĕ ne consultăm, atunci urmează de sine că avem a ne ține strîns de autografele preaînalte pe cari sĕ basează chemarea și competența noastră.

După-ce M. Sa susține prin acel bilet pentru Transilvania o legislațiune deosebită, și s'a îndurat a ordona sĕ facem un proiect de lege provisoriu, corĕspunzĕtor timpului de față și recerințelor timpului, spre compunerea unei representațiuni separate pentru Transilvania, așadar', neînsemnata mea părere este, ca noi sĕ trecem la pertractarea unei legi electorale speciale, reservând resolvarea și judecarea chestiunilor de mai sus, aduse pe tapet, fără competență, în ședința de ieri și astăzi, pentru dieta constituțională transilvană.

În urmă îmi reserv dreptul de a face propunere specială, îndată ce nu 'mi-s'ar adopta în principiu opiniunea. Ce sĕ ține de proiectul de lege al dlui *Conrad Schmidt,* pentru alegerea deputaților, mărturisesc, ca eu nu-'l aflu nici a fi drept, nici a sĕ putè pune în praxă.

Însĕ după-ce s'a combătut atât de temeinic de către antevorbitorul meu dl *Boér Farkas,* ar fi numai o perdere de vreme a sĕ mai combate atinsul program și din partea mea, deci mie nu-'mi rĕmâne alta decât a partinì, fără nici o motivare, observațiunile acestui preastimabil domn din urmă, aduse în privința aceasta".

A urmat ***Ioan Bran de Lemény***, care a vorbit următoarele:

„Escelențiile și măriile voastre! Prea strălucită adunare!

Cele-ce s'au întêmplat la 1848 sînt cunoscute, resultatul acelora, sau cele-ce au urmat după aceea, le știm și mai bine, căci acestea apasă patria noastra, apasă poporul întreg până azi.

Trecĕnd eu drept aceea acestea cu tăcerea, îmi esprim numai bucuria. ca M. Sa prea bunul nostru împĕrat s'a îndurat prea grațios prin biletul de mână din 20 Octomvrie 1860 a ne scăpa din apĕsătoarea posițiune în care suferim de zece ani, concedându-ne a întra earăși în casa constituțiunii celei vechi a Transilvaniei, din care fatalele împrejurări din 1848 ne aruncaseră afară, și arĕtându-ne totodată și ușa pe care sĕ întrăm, prea lăudatul bilet de mână zice, că trebue sĕ se facă în constituția Transilvaniei de până la 1848,

amĕsurat celor-ce s'au întêmplat de atunci încoace, *modificaţiuni adânc tăietoare,* ca aşa toate naţiunile, confesiunile şi clasele poporului, atât cele-ce au fost representate până la 1848, cât şi cele-ce n'au fost representate, · sĕ-'şi aibă în dieta ţĕrii cuvenita representaţiune.

De acì se vede, că M. Sa prin acest bilet *recunoaşte constituţiunea Transilvaniei de esistentă.* Însărcinarea înaltei conferenţe este deci, după părerea mea, a-'şi da opinia pentru modificările ce vin a se face în constituţiunea veche a Transilvaniei, în privinţa representanţei ţĕrii, după principiul atins al egalităţii de drepturi.

În privinţa aceasta s'au format două păreri contrare, adecă:

1. Că nu este de lipsă a se face proiect de lege electorală, sau oareşi-cari modificaţiuni în privinţa aceasta, de oare-ce legea electorală esistă în art. II. din 1848.

2. Că amĕsurat înaltului bilet trebue sĕ se facă propoziţiune M. Sale pentru o lege electorală.

Eu, ca unul ce sûnt norocit a mĕ afla membru al acestei prea strălucite conferenţe din partea naţiunii române, îmi declar parerea mea liber într'acolo, că eu stimez şi respectez părerea primă, ca o dorinţă sfântă a inimei adoratorilor ei, însĕ partinesc *a doua,* din următoarele motive:

1. Pentru-că aceasta este înalta voe a M. Sale, acesta este *scopul* chemării şi adunării noastre, acesta este mandatul meu primit dela preşedintele cancelariei transilvane aulice, Escelenţa Sa baronul Francisc de *Kemény,* cu datul de 30 Decemvrie 1860. Şi nu fără de causă, de oare-ce numai aşa se pot împăciuì diferitele naţiuni, confesiuni şi clase, numai aşa se poate ajunge între naţiunile Transilvaniei necesara armonie, dela care singur depinde fericirea comunei noastre patrii.

2. Pentru-că legea dela 1848 art. II. s'a adus curat numai pentru alegerea deputaţilor în 1848 şi prin urmare încă în anul 1848 s'a şi rĕsuflat ca o lege adusă numai pentru un cas special.

3. Pentru-că legea aceasta presupune uniunea Transilvaniei cu Ungaria.

Acum, ce se atinge de uniune, ori s'a făcut uniunea Transilvaniei cu Ungaria la 1848, ori nu, în punctul acesta eu partinesc părerea dlui *Schmidt,* că deşì amêndouĕ dietele 'şi-au declarat voia în principiu prin articoli de lege particulari, totuşi nu s'a făcut, de oare-ce condiţiunile sub cari era sĕ se facă uniunea prin articoli de

lege în dieta comună dela Pesta, unde erau amêndouĕ părţile, nu s'au stabilit, ear' dacă lucrul s'a facut, declar şi aici că s'a făcut *fără influenţa naţiunii române,* care face $^{2}/_{3}$ din poporaţiunea Transilvaniei.

4. Articolul pentru uniune în privinţa legitimităţii şi puterii sale a devenit, după-cum am auzit aici mai multe păreri pro şi contra, obiectul desbaterei; de oare-ce dară aceasta numai în legislaţiune s'ar putè decide, până atunci stă în întrebare şi nu poate fi privit de lege.

5. Legea electorală din 1848 nu corespunde voinţei mai înalte, care doreşte, ca spre împăciuirea naţionalităţilor, confesiunilor şi a claselor, toate acestea sĕ-'şi aibă representaţiuni în dieta ţĕrii, şi că nu corĕspunde se vede luminat de acolo, că la 1848 au fost numai 6 deputaţi. Însĕ

6. Este şi cu totul inpracticabilă, pentru-că după art. II. §. 4 lit. *c)* drept de alegere au între alţii aceia, cari după tabela din 1848 au 8 fl. contribuţiune. Se poate însĕ, că acum mulţi dintre cei-ce au avut la 1848 câte 8=80 fl. n'au nici 4 5 fl. şi viceversa. Cari dintre acestia vor avea acum drept de alegere? Apoi

7. Această lege a fost adusă, precum am premis, *în presupositiunea uniunii,* care însĕ, precum am zis mai sus. ori s'a făcut la 1848, ori nu, totuşi astăzi cred că fiecare va concede că nu esistă. Dovada este că s'a organisat cancelaria ungarico-aulică şi cancelaria transilvano-aulică, şi astăzi stau, întocmai ca şi ţĕrile lor, ca două surori independente una de alta. Este deci spre fericirea noastră a tuturora cu fiască încredere a urma glasului şi voinţei părinteşti şi sfinte a M. Sale prea bunului nostru monarch, manifestată în biletul din 20 Octomvrie 1860.

Deci trecênd la modificaţiunile ce sûnt sĕ se facă după înţelesul înaltului bilet în constituţiunea Transilvaniei, cu privire la legea electorală părerea mea e asta: ca fiecăruia sĕ se lase dreptul de până la 1848, ear' egalitatea de drepturi sĕ nu se realiseze despoind pe aceia cari până la 1848 au avut drept de alegere, ci estinzênd dreptul şi asupra acelora cari până la 1848 nu 'l-au avut. Purcezênd deci din acest principiu, eu mai ântâiu în privinţa dreptului de alegere mĕ alătur la părerea Escelenţei Sale metropolitului *Şuluţiu,* şi adaog în privinţa deputaţilor ce vin a sĕ alege, că de oare-ce numĕrul îndreptaţiţilor în comitate peste tot, asemenea şi în scaunul Sibiiului şi în districtul Braşovului şi al Făgăraşului, s'au înmulţit foarte mult prin

eliberarea fostilor iobagi, acestia sĕ aleagă în viitor câte patru deputaţi, asemenea şi fiecare din fostele regimente grăniţĕreşti câte doi deputaţi.

În fine îmi încheiu cuvêntarea cu aceea, că în privinţa celor multe şi ponderoase motive ce s'au enumerat aici pentru uniunea Transilvaniei cu Ungaria, precum şi în privinţa dorinţei naţiunii române ce s'a adus înainte prin metropolitul *Şuluţiu,* de oare-ce acestea sûnt obiectele dietei, părtinesc părerea dlui *Schreiber,* ca ele sĕ se iee la pertractare în dieta Transilvaniei din Cluj".

A urmat membrul român ***Paul Dunca,*** care a vorbit următoarele:

„Ca membru al acestei preaonorate adunanţe mĕ aflu dator a vorbì despre chestiunea ce s'a adus pe tapet, şi a mĕ declara în privinţa aceasta. Chestiunea ne este tuturor cunoscută, căci s'a discutat de-ajuns, şi sĕ cuprinde în aceea, că oare sĕ aşternem M. Sale un proiect de lege electorală ori sĕ ne pronunţăm pentru legea dela 1848?

Faţă cu chestiunea aceasta sĕ aflau douĕ opiniuni contrare, una a Escelenţei Sale dlui episcop Dr. *Haynald,* pe lângă care s'au alăturat membrii conferenţiali ai nobilei naţiuni maghiaro-sĕcue, ear' ceealaltă a celor doi archipastori români, a Escelenţei Sale dlui metropolit *Şuluţiu* şi a Escelenţei Sale baron de *Şaguna,* lângă care s'a alăturat în câtva şi domnii consilieri *Schreiber* şi *Schmidt.*

Escel. Sa episcopul *Haynald,* voind a păzi terenul constituţional, a proiectat alipirea la legile din 1848. În anul 1848 s'a fost adus o lege electorală, dela care n'ar fi cu putinţă abaterea fără a părăsì calea constituţională, căci nu sè pòate octroa o lege nouă. Din contră însĕ, Escelenţiile Lor archipăstorii sûnt de convingerea, că nu sĕ poate presupune din partea M. Sale că n'ar fi cunoscut legile din 1848; şi aşadar', dacă M. Sa a ştiut despre esistenţa acestor legi, dar' nu le-a aflat aplicabile din causa straformărilor cari au venit la mijloc faţă cu circumstările presente, şi aşa a demandat aşternerea proiectului pentru o lege nouă, — urmează că noi sûntem datori a ne pleca.

Ambele aceste opiniuni contrare sûnt sprijinite de argumente numĕroase; cu deosebire acelea aduse de Escel. Sa episcopul *Haynald* sûnt atât de tari, încât nu mĕ aflu în stare a le combate; însĕ nu sûnt mai puţin ponderoase nici acelea ale ambilor archipăstori români. De aceea, atârnă acum numai dela hotărîrea M. Sale a domnitorului, că dintre aceste opiuni care sĕ fie basată pe motive mai tari şi mai

grave, şi care sě fie mai corěspunzětoare scopului? Eu din partemi mě alătur la opiniunea Escel. Sale a metropolitului *Şuluţiu*".

Ultimul Român a fost consilierul ***Augustin Ladai***, care a ţinut în limba *maghiară* următoarea vorbire:

„Escelenţa Ta, domnule baron preşedinte! Mărită conferenţă!

După-ce şi eu sînt învitat la aceasta conferenţă ca sě-'mi dau părerea individuală în privinţa constituţiei, cu privire la cea din 1848, prin care poporul s'a facut liber şi s'au îndreptăţit naţionalităţile şi confesiunile religionare în mod egal, pe basa diplomei împěrăteşti din 20 Octomvrie 1860, mě declar pe lângă constituţia din 1848, cu atât mai vêrtos, că M. Sa gloriosul nostru monarch în sus lăudata diplomă ne spune, cumcă progresiva desvoltare a constituţiunei reha-bilitate sě aşteaptă mai vêrtos dela sănětosul cumpět al popoarelor, sau cum am zice, dela poporul majorean. ear' prin aceasta, după a mea părere a declarat M. Sa, că în zilele suirii sale pe tron a aflat popoarele nedestoinice de acea constituţiune pe care o dăduse glo-riosul seu antecesor, sau cum am zice, popoarele au fost încă minorene şi pentru aceasta a fost trebuinţă de-a se suspenda constituţiunea pe câtva timp. Acum dară, după 20 Octomvrie 1860, după-ce M. Sa a declarat popoarele de majorene, esistă oare vre-o causă din care poporul sě nu voiască a trage foloasele constituţiei, ale acelei constituţiuni, care a pus capět suferinţelor sale? Sau poate sě creadă cineva, că poporul ar căuta pretest de nemulţumire în aceea, că el n'a luat parte activă prin representanţii sei la dieta care a proclamat consti-tuţiunea?

Credeţi d-voastră, că poporul ar ignora constituţia din 1848 pentru aceea, pentru-că s'a proclamat de către clasele privilegiate? De către acele clase, cari au fost destul de egoiste sě se lapede de privilegii şi sě se pună în paralelă cu poporul, declarându-'l pe acesta nu numai de liber, ci şi de egal, fără diferenţă de naţionalitate şi confesiune?

Nu domnii mei! Asemenea învinuiri vreau a crede că poporul le va respinge cu toată seriositatea. Poporul, după mintea sa cea sănětoasă pricepe aceea, că îndreptăţirea lui sě începe acolo unde a încetat neîndreptăţirea. În 1848 s'a făcut poporul liber mai ântâiu de când a ajuns Transilvania sub gloriosul sceptru austriac.

Şi acum, dupa această scurtă precuvêntare, trec la obiectul dela ordinea zilei, adecă vin sě-'mi dau părerea individuală asupra legii electorale, va sě zică, asupra legii organice pe ale cărei base are sě

fie constituită representaţiunea ţĕrii, ca sĕ corĕspundă tuturor intereselor în această privinţă.

S'au desfăşurat în decursul acestor două şedinţe două păreri principale. Cea dintâiu e părerea Escelenţei Sale a episcopului Transilvaniei Dr. *Ludovic Haynald.* Escelenţa Sa apĕră legea electorală din 1848, şi cu băgare în seamă a principiului din care a pornit Escelenţa Sa, cu atâta tărie a cuvêntului, şi cu aşa mare cunoştinţă de legi, încât din acest punct de vedere încercându-se cineva a resfrânge părerea aceasta, s'ar afla înotând în contra undelor, sau s'ar încumeta a crede, adaogênd la toate acelea câte ceva, că cu o lingură de apă sĕ poate înmulţì apa mării.

A doua părere s'a propus de cătră Escelenţa Sa archiepiscopul şi metropolitul de Alba-Iulia. *Alexandru Şterca Şuluţiu.*

Aceasta e diametral în opunere cu cea dintâiu, însĕ nu e contrară spiritului conferenţelor noastre; şi ca sĕ proptesc aceasta aserţiune a mea, mĕ provoc la împĕrătescul bilet de mână din 21 Dec. 1860. Spre acest scop îndrăsnesc a cita aceste câteva cuvinte din acel preaînalt bilet de mână, adresat cătră Escelenţa Sa, baronul de *Kemény.*

Praemisis praemitendis: „Eine Berathung in Karlsburg zu veranlassen, und ihre Vorträge mir vorzulegen". — După priceperea mea, părerile acelea pe cari noi le descoperim în această conferenţă nu sûnt obligătoare pentru naţiuni, fiindcă dela ele nu avem mandat. Dau însĕ material respectabil pentru Escelenţa Sa dl preşedinte, şi pe umerii Escelenţei Sale cade toată greutatea sau sarcina de a subsuma în raportul seu ce are a-'l aşterne M. Sale toate opiniunile aici desfăşurate.

Trecutul cel strălucit al Escelenţei Sale, precum şi spiritul seu cel luminat, ridicat deasupra tuturor prejudiţiilor particulare, ne serveşte drept garanţie, că Escelenţa Sa va resolva problema aceasta, în adevĕr grea, într'un mod salutar intereselor înaltului tron şi mulţumitor pentru interesele patriei noastre.

Escelenţa Sa episcopul *Haynald* a apĕrat legalitatea legii electorale din 1848; mi-se pare însĕ că 'i-a cunoscut defectuositatea, cel puţin nici unul din acei prea stimaţi membri cari părtinesc părerea Escelenţei Sale nu au întărit în adins, că acelea legi ar corĕspunde cerinţelor timpului de faţă. Din contră, Escelenţa Sa metropolitul a motivat părerea sa cu aceea, că legea electorală din 1848, după conceptul românesc nu corespunde intereselor naţiunii

române, şi a arĕtat modul după care procedând se face posibil, ca în cea mai de-aproape dietă naţiunea română sĕ fie representată.

Eu dară pe temeiul diplomei din 20 Octomvrie 1860 şi al biletului de mână catră contele *Rechberg*, tot din aceeaşi zi, părtinesc în aceasta privinţă părerea Metropolitului, şi rog umilit pe Escelenţa Sa cancelarul, ca în raportul ce are sĕ-'l subştearnă M. Sale se binevoiască a fi cu graţioasă băgare de seamă către aceasta părere.

În urmă, îndrăsnesc a descoperì şi părerea aceea, că popoarele patriei noastre, după-cum ştiu eu din esperienţă, nimic nu doresc mai ferbinte decât convocarea dietei, ca avênd ocasiune legală se poata regula relaţiunile dintre ele spre a le pune în consonanţă cu interesele statului. Şi până atunci însĕ, sĕ ne dam silinţa cu sânge rece a ne înţelege unii cu alţii şi a delătura toate pretextele, cari ar periclita încrederea reciprocă".

Membrul român ***Dimitrie Moldovan*** împedecat fiind prin morb se-'şi espună cu graiu viu, în conferenţă, părerea, 'şi-a comunicat-o în scris, cu rugarea sĕ fie trecută la protocol. E următoarea:

„Prin boală fiind împedecat a lua parte la adunarea de azi, îmi iau voe a-'mi da părerea în scris.

Scopul nostru este, ca înţelegêndu-ne unii cu alţii, sĕ esoperăm fericirea şi înflorirea patriei noastre, a Ardealului, se ajungem la îndestulirea, mulţumirea şi îndreptăţirea naţiunilor noastre.

Încă înainte de a-'mi manifesta opiniunea despre putinţa ajungerei acestui scop sfânt, fie-'mi iertat a atrage atenţiunea onoratei conferenţe asupra diplomei prin care M. Sa împĕratul şi marele-principe al nostru ne-a convocat în adunarea aceasta.

Intenţiunea înălţatului nostru principe, manifestată în diploma atinsă este, ca din sînul naţiunilor şi confesiunilor recepte prin legile ţĕrii, precum şi din mijlocul naţiunilor celor acum îndreptăţite, sĕ se convoace un numĕr cuviincios de membri, din a căror consultare sĕ se facă un proiect de lege pentru convocarea dietei viitoare şi acela sĕ se aştearnă Maiestăţii Sale.

Dacă vom esamina lista membrilor conferenţiali vom găsi, că, după părerea mea, o naţiune, naţiunea nobililor nu e representată aşa precum aceea a esistat. Căci ştim prea bine, că în Ardeal, dintre cele trei naţiuni autonome, una a fost aceea a nobilimei, ear' în listă vedem numai numele representanţilor maghiari, sĕcui, saşi şi români.

Ştim şi aceea, ear' dl *Gaál* a avut bunătate ieri a ni-o spune destul de curat, că jumĕtate din naţiunea aceasta a nobilimei *au fost Românii.* Acum dar', dacă sĕ va considera, că nobilimea română, mai departe Românii de prin fundul regesc şi de prin cetăţi sĕ subsumă sub nume de Români, şi că întregitatea lor sĕ poate representa prin membri conferenţiali români, atunci părerea aceea nu e greşită, că Românii prin *opt* membri nu sînt din destul representaţi; căci până-ce Maghiarii, Sĕcuii şi Saşii, subsumând sub numirile acestea atât nobilimea şi cetăţenii, cât şi fostii iobagi, sînt representaţi fiecare prin opt membri, Românii nobili şi fostii iobagi, cari fac aproape două părţi din poporaţiunea patriei, sĕ vĕd restrânşi la o representaţiune de opt membri, care nici-cum nu corĕspunde proporţiunii întrebuinţate pentru representaţiunea celoralalte naţiuni, precum nici numĕrului lor. Afară de aceasta mai este de observat, că în cetăţi, fie maghiare sau sĕseşti, încă locueşte un numĕr mare de Români, şi totuşi între representanţii oraşelor nu vedem nici un Român, ci numai Maghiari.

Am ţinut de mare lipsă amintirea acestei împrejurări, pentru aceea, ca nu cumva în urma declaraţiunilor personale a membrilor din conferenţă sĕ se aştearnă un astfel de proiect Maiestăţii Sale, care după proporţiunea formală a voturilor conferenţiale poate se apară ca părerea majorităţii, dar' în esenţă ar fi în contrast cu opiniunea membrilor altor două naţiuni. Adecă uşor s'ar putè întêmpla, că noi Românii se ne unim cu domnii representanţi ai Şaşilor în o astfel de părere, care ar fi contrară opiniunilor stimaţilor domni Maghiari şi Sĕcui, şi totuşi, privind opiniunea majorităţii, ce s'ar putè întêmpla mai încolo? Aceea, că numai în interesul unei naţiuni s'ar face vre-un proiect!

Această împrejurare îndrăsnesc a o recomanda atenţiunei drepte a Escelenţei Sale dlui preşedinte de conferenţă.

Premiţênd acestea, şi după-ce în această conferenţă am auzit mai multe opiniuni, îndrăsnesc a mĕ declara în modul următor. Am auzit adecă dela Escel. Sa episcopul *Haynald* aceea, că noi sĕ rĕmânem pe lângă legile din 1848, şi încă într'un înţeles ca acela, ca proiectul pentru dietă sĕ-'l facem pe lângă o astfel de descoperire, încât, întêmplându-se uniunea cu Ungaria, sĕ ne trimitem deputaţii, conform cu legile Ungariei, la dieta Ungariei din Pesta.

Opiniunea aceasta au părtinit-o, dacă nu mĕ înşel, toţi domnii Maghiari şi Sĕcui.

17

Am auzit mai departe descoperirea cea clară a Escelenţei Sale archiepiscopului *Şuluţiu*, că voind înălţatul nostru împĕrat şi principe a restitui sistemul constituţional, s'a îndurat a ne deschide calea pentru consultare, şi ne-a arĕtat în ce chip putem ajunge mai cu scop la folosirea sistemului constituţional şi la fericirea frumoasei noastre patrii, a Ardealului.

Escelenţa Sa află şi recomandă basa cuviincioasă în diploma din 20 Octomvrie 1860 şi în autograful înălţatului nostru principe din 21 Decemvrie, emis către Escelenţa Sa cancelarul, prea demnul nostru preşedinte. Marturisesc. că m'am înspăimêntat foarte mult de acea opiniune, că noi adeca sĕ ne lasam de drepturile noastre şi de prea frumoasa noastră chemare de-a ne regula noi înşine trebile în patria noastră, în Transilvania, şi nesimţind în noi putere de ajuns sĕ mergem sĕ cerem sfat în altă ţeară, care, se o mărturisim pe faţă, are şi singură încă destule nevoi, sĕ mergem în Ungaria, care şi aşa, cu naţionalităţile ce se află acolo în ceartă şi cu interesele acelora, are nĕcasuri de ajuns, sĕ ne rugăm de dieta de acolo sĕ ne deslege interesele noastre cele încurcate, cu un cuvênt, sĕ ne fericească şi pe noi!

Fie-'mi permis a mĕ esprima sincer, că cu întreprinderea aceasta Transilvania s'ar arĕta minorenă, când adecă noi, locuitorii acestei patrii, ce trecem peste două milioane, nu am afla în noi înşine puterea trebuincioasă de a ne descurca trebile noastre aici acasă.

Problema noastră de căpetenie înainte de toate ar fi dar' descurcarea trebilor noastre, şi aceasta e cu putinţă numai într'o dietă transilvană; şi eu esprimându-'mi sincer şi cu respect opiniunea mea individuală, nu greşesc dacă voiu mai zice încă şi aceea, că şi fiii naţiunii române, cari trec peste un milion, încă tot aceasta o doresc şi pretind.

Adunarea română dela Blaj din 1848 şi conferenţa din Sibiiu din anul acesta au descoperit-o aceasta din destul. După opiniunea mea aşadar', la ordinea zilei ar fi chestiunea, că pe ce basă sĕ se convoace dieta transilvană?

La întrebarea aceasta îndrăsnesc a rĕspunde, că eu nici legile dinainte de 1848 nici cele din 1848 nu le aflu îndestulitoare de a sĕ lua de basă; ba încă pentru noi Românii nu le aflu a fi nici aplicabile. Legile înainte de 1848 aduse nu, pentru-că tot ce sĕ aminteşte în acelea despre drept sĕ refere numai la nobilime, fără deosebire de naţionalitate, ear' ce sĕ ţine de apĕsare şi batjocură, acestea le

vedem împărţite naţiunii române cu îmbelşugare. Eu nu fac amintire despre legile acestea, nici despre iobăgie, căci şi aşa tot ce vine înainte despre iobagie în legile de demult, acum, după rĕscumpĕrarea ei, a rĕmas fără valoare.

Nu sûnt aplicabile legile din 1848, pentru-că acelea au fost aduse în contra declaraţiunii noastre dela Blaj şi fără de noi; pentru că acelea sûnt prejudiţioase pentru noi; pentru-că sûnt anixilate prin evenimentele urmate mai târzíu.

Mai departe ştim, că art. V. de lege al Ungariei din 1848 vorbeşte despre modul de alegere, ear' în acest articol, la §-ul 5 cetim: „Dacă *vrea* Ardealul a sĕ anexa, va trimite 69 de deputaţii împărţiţi în sînul seu, după art. 7 de lege". Ear' în §-ul 3 al art. 7 vedem chiar împărţala lor.

Tot pe aceasta lege vedem basat art. 2 al dietei transilvane din 1848.

Dar' aici, în §. 4, lit. *c)* şi acea greutate mai este pentru săteni, că acestia, afară de darea capului, au sĕ arete un cens de opt fl., şi încă după tabela de dare din 1848, dacă voiesc sĕ aibă drept de alegere.

Sistema aceasta, după opiniunea mea, e nedreaptă, nu numai pentru Românii cari posed astăzi acelaşi drept propriu, ci şi pentru fostii iobagi sĕcui şi saşi, şi încă cu atât mai vêrtos, dacă privim şi lit. *a)* din acest paragraf, după care pe aceia, cari în înţelesul art. 12 de lege din 1791 au fost cu vot în adunări comunale, la alegerea deputaţilor pentru dietă îi vedem îndreptăţiţi chiar şi atunci dacă ar fi fost mai nainte mărginiţi (restrânşi) în eserciarea acestui drept.

Ce va sĕ zică împrejurarea aceasta atunci, când declarăm înaintea lumii că esistă îndreptăţire egală? Este vre-un prospect pentru liniştirea inimilor faţă cu poporul întreg, înţeleg aci pe acela al tuturor naţionalităţilor, zic, faţă cu poporul întreg, care sĕ ştie pe sine acum în posesiunea sa proprie, cât şi în privinţa celoralalte foloase, legate de acesta, într'un drept asemenea de estins dimpreună cu fostii domni de pământ, şi în genere cu nobilimea şi cu ceialalţi locuitori din ţeară??

Prin urmare, în legea electorală, încă mai nainte de a sĕ aduna dieta, aşadar' acum, când înălţatul nostru împĕrat vĕzêndu-'i defectele ne-a provocat pentru facerea proiectului, sûntem datori a proiecta o străformare; şi proiectând aceasta, ceea-ce trebue sĕ facem, proiectul acesta nu-'l putem privì de altceva, decât de o împrejurare şi o cerinţă produsă de spiritul timpului.

http://statuldacia.info

Noi însĕ, Românii, conduşi şi de altă împrejurare, rĕmânem pe lânga proiectul descoperit de Escelenţa Sa archiepiscopul *Şuluţiu*.

În urma acestora, pledând pentru opiniunile Escelenţei Sale domnului archiepiscop *Şuluţiu* poftesc, ca în privinţa proiectului de alegere pentru dietă, çe are a sĕ aşterne la înălţatul nostru principe, sè se iee de basă diploma noastra împĕrătească din 20 Octomvrie 1860, şi doresc cu tot respectul, ca astă opiniune a mea sĕ se iee la protocol".

Cum vĕzurăm, toţi Românii chemaţi la conferenţă s'au purtat cum sĕ poate mai bine, manifestând o impunĕtoare solidaritate şi apĕrând toţi proiectul metropolitului *Şuluţiu*, singur acceptabil din partea Românilor.

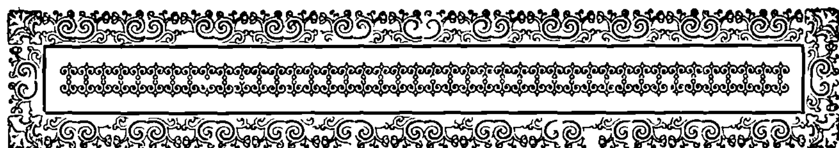
Dintre oratorii străini ai şedinţei a doua merită sĕ fie menţionat *Dobay*, care a somat în mod provocător, aproape necuviincios pe metropolitul *Şuluţiu* şi pe episcopul baron de *Şaguna* sĕ-'şi retragă propunerile şi sĕ accepteze propunerile episcopului catolic *Haynald*, dar' archipăstorii români au stat cu firmitate pe lângă cele enunţate în conferenţă şi au respins cu toată demnitatea provocarea nesocotită.

După-ce nimeni nu s'a mai anunţat sĕ iee cuvêntul, preşedintele *Kemény* a încheiat conferenţa, recapitulând cele trei propuneri făcute, pe cari a promis că le va înainta M. Sale monarchului şi mulţumind membrilor conferenţei pentru-că 'i-au dat mână de ajutor la împlinirea misiunei cu care a fost însărcinat.

Acesta a fost decursul conferenţei regnicolare din Alba-Iulia.



http://statuldacia.info



Andreiu de Mocsonyi despre situaţie.

Pe lângă toată diploma din 20 Octomvrie 1860 şi pe lângă toate autografele preaînalte, în cari sĕ accentua cu atâta tărie şi sfinţenie respectarea principiului de egală îndreptăţire politică pe seama tuturor naţionalităţilor din monarchie, prin urmare şi pe seama Românilor, situaţia pentru poporul român nu era de loc favorabilă şi mulţumitoare, ci din contră, prea îngrijitoare.

Sĕ pare că dinadins s'a accentuat atât de des şi cu atâta aplomb egalitatea de drepturi pentru toate neamurile în vieaţa publică a ţĕrii, ca în dosul acestui paravan frumos sĕ se poată sĕvêrşi cu atât mai uşor atacurile, unul după altul, la vieaţa politică naţională a poporului român din patria aceasta, destinat sĕ fie jertfit.

Am vĕzut cum Banatul a fost încorporat la Ungaria, în contra voinţei Românilor, în contra temeinicului memorand înaintat monarchului în privinţa aceasta din partea conducĕtorului politic de pe atunci al Bănăţenilor, *Andreiu de Mocsonyi,* şi prin aceasta Românii din Banat au fost despoiaţi de posibilitatea de a sĕ guverna ei singuri, prin autorităţi şi funcţionari din sînul lor.

Nu mult după această încorporare a urmat alta, menită sĕ slăbească şi elementul român din Ardeal, pentru-ca la ocasiunea dată sĕ poată fi încorporată Transilvania întreagă la Ungaria, după-cum adecă s'a şi întêmplat.

Cele patru comitate, cari formau obiect de vecĭnică ceartă între Ungaria şi Transilvania, anume: Crasna, Solnocul-de-mijloc, Chiorul şi Zarandul, au fost declarate. pe cale scurtă, de aparţinĕtoare la Ungaria, şi prin aceasta Ardealul a fost lipsit de patru comitate româneşti, naţionaliceşte bine desvoltate.

Cea mai tristă esperienţă au făcut-o însĕ Românii cu nobilele intenţiuni ale compatrioţilor maghiari în comitate, la compunerea

comitetelor chemate sě suplinească congregaţiile de astăzi, şi la alegerea funcţionarilor.

Nici unde nu s'a ţinut cont de forţele numerice ale Românilor la compunerea listelor despre membrii chemaţi sě formeze comitetele municipale, ear' funcţionari români abia erau aleşi ici-colea câte unul, ca trecut prin urechile acului, cu esceptiunea comitatelor în cari Românii au fost dintru început atât de tari, încât au putut pune mâna din capul locului pe conducere, cum era: *Caraşul* (în Banat), *Zarandul, Făgăraşul, Năsěudul.*

Dar' nu numai din partea celor de jos, ci chiar şi din partea celor de sus, Românii au fost trataţi în mod foarte maşter, ceea-ce s'a putut constata din faptul, că la numirea comiţilor supremi la început abia patru au putut sě fie numiţi din sînul lor: *Emanuil Gozsdu* la Lugoj, *Ioan Bran de Leményi* la Făgăraş, *Ioan Piposiu* la Baia-de-Criş şi *Sigismund Papp,* pentru districtul Chiorului, urmând mai târziu şi numirea lui *Augustin Ladai* pentru comitatul Alba-superioară şi a lui *Alexandru Bohăţiel* pentru districtul Năsěudului.

Cei-ce ştieau deci sě judece viitorul din faptele date, nu aveau prea mare speranţă în viitorul poporului român din patria aceasta. Şi între aceia, cari au cunoscut din primul moment situaţia critică în care ne aflam, trebue sě punem la loc de frunte pe *Andreiu de Mocsonyi,* care 'şi-a şi spus părerea în public, sincer şi fără reserve. În numěrul 12 din anul 1861 al *Gazetei Transilvaniei* a publicat anume, următorul remarcabil, pentru acele vremuri chiar sensaţional articol:

Timişoara, în Februarie 1861.

Nourii ce sě înălţară asupra orizonului naţiunii române din Austria sînt semnele cari ne arată. că *naţionalitatea noastră e în pericol.*

În secolii trecuţi, inimicii ne disputară toate drepturile naţionale şi politice, toate drepturile, ba chiar şi cele de cetăţean, — şi nu ne lăsară alt drept, decât sě plătim porţia şi sě sângerăm pentru patrie şi pentru interesul comun al altora, cari singuri traseră folosul; ear' pe noi, Românii, pentru sacrificarea noastră ne remunerară cu un jug politic, — jug apěsător şi adoptat de barbarism.

Astăzi zic diplomele şi legile, că şi noi sîntem liberi şi avem drepturi egale, ear' lumea naivă crede că ni-sě face dreptate şi că sfinţenia naţionalităţii noastre e nevătěmată!

Făcutu-s'a Românilor dreptate pentru dorinţele lor?

Înfiinţatu-s'a egalitatea cea cunoscută şi proclamată în imperiu?

Unde sînt garanţiile pentru naţionalitatea noastră?

Unde sînt faptele de încredere pentru vieaţa politică a Românilor?

Trebue sĕ zicem că nicăiri!

Noi nu sîntem în adevĕr sprijiniţi de dreptate şi egalitate, şi *numai umbra acestora sĕ vede mişcându-se în un întunerec misterios,* care naţionalitatea noastră, chiar în timpul absolutismului încâtva consolidată, ne-o strînge tot în mai strîmte margini, ca deodată sĕ poată pune pe ea ferul sclăviei, ear' speranţa noastră sĕ se cufunde în un abis al pĕcatelor asupritorilor nostri!

Eată că sîntem în stare periclitată! Şi pentru-ce? Pentru că *toţi lucră în contra noastră!*

Încă şi o parte dintre Români sĕ fac instrumente năduşitoare de spiritul nostru naţional şi de vieaţa noastră politică, şi astăzi acesti Români sînt ciocanul cu care inimicii nimicesc faptele pe cari le-a făcut până acuma naţiunea întreagă şi bărbaţii bine meritaţi pentru susţinerea naţionalităţii noastre şi a vieţii noastre politice şi pentru câştigarea dreptăţii de care însetoşăm şi care lumea crede încă că ni-se va da!

Dacă ar fi învinsă dreptatea, libertatea şi naţionalitatea pe pămênt, atunci noi nu am fi în pericol, căci atunci toţi am fi în asemenea letargie.

Însĕ astăzi, când alţii sĕ ridică pe tronul acelor idei binecuvêntate şi ajung la fericirea lor, ear' pe noi ne resping ca cu petri dela realisarea acelora, şi nu sĕ sfiesc a încerca sĕ ne cufunde earăşi în barbarismul lor, astăzi ni-sĕ ceteşte din nou sentenţa de moarte politică şi sĕ decretează estirparea vieţii noastre naţionale, ca şi mai deună-zi a vieţii fisice.

Şi cine ar fi dintre cei cu suflet dela Dumnezeu, cu inimă dela mamă română, şi cu ochi ageri, sĕ nu vadă pericolul în care ne aflăm?

Ce am pĕcătuit ca sĕ fim pururea condamnaţi? Şi până când atâta nedreptate??

Diploma din 20 Octomvrie 1860 deşi sĕ face a fi uitat de numele nostru, de o naţiune de peste trei milioane de Români, a lăsat totuşi şi pentru noi măcar o umbră de vieaţă, un unic medicament pentru vindecarea durerilor noastre. Astăzi însĕ şi acest medicament

începe a dispără și ca și umbra abzice de noi, asemenea precum abzice medicul de vindecarea unui morbos pe care îl lasă numai în grija sorții, adecă a datei, — și de sĕ va vindeca de sine e bine, de va murì, ear' e bine!

Evenimentele politice ce sĕ produc tot spre dauna și uciderea noastră sûnt, ca și niște strigoi, cari sĕ pun pe peptul nostru, când în minutele din urmă ne luptăm cu moartea sau vieața politică.

Așa evenimente politice sûnt următoarele:

1 Încorporarea Banatului la Ungaria.

Românii din Banat fură întrebați, oare vreau ei încorporarea Banatului cu Ungaria sau nu? Ei rĕspunseră Escelenței Sale, dlui comisar c. r. de *Mensdorff*, că *nu vreau.* Declarară în 18—19 Noemvrie a. tr. în conferența din Timișoara, că *nu vreau.* Petiționară la M. Sa, că vreau independența Banatului, sau *unirea cu Transilvania,* dar' nici decât cu Ungaria. Și totuși 600.000 de Români credincioși din Banat nu sĕ ascultară, numai sĕ împlinì voia celor 40.000 de Maghiari din Banat, în contra voinței poporului român, atunci, când fu chiar întrebat!

În acest mod, nu e vorbă ca Românii în Banat sĕ aibă esistență națională și politică, când și cei puțini diregĕtori născuți Români trebue sĕ figureze ca diregĕtori maghiari, ear' poporul ca popor maghiar.

2. Incorporarea celor patru comitate din Ardeal la Ungaria.

Românii din Ardeal cerură independența țĕrii. Aceasta sĕ vede promisă după înțelesul diplomei din 20 Octomvrie 1860, de care-ce sĕ vorbește despre o dietă a Ardealului, de unde firește urmează, că Ardealul va sĕ fie independent și cu dieta sa.

Din principiile egalității și dreptății ar urma de sine, ca Românii din Ardeal sĕ aibă majoritate în dietă, așa precum sĕ și prefăceau unii din cei mai mari ai statului, că doresc majoritatea Românilor în dieta din Ardeal, știind că dînșii sûnt credincioși.

Și toate acestea sĕ prefăcură numai într'un vis!

Românilor sĕ iartă sĕ țină în Sibiiu un congres național, pentru-ca politica *sè nulifice resultatul congresului.*

Popoarelor din Ardeal sĕ iartă sĕ țină o conferență în Alba-Iulia, pentru-ca *sĕ se poată proclama uniunea Ardealului cu Ungaria.*

Din acest scop, 1,354.000 de Români au *8 membri,* întocmai ca Sașii după 175.000 de suflete, — ear' Maghiarii și Sĕcuii după 536.000 de suflete *24 de membri!*

Ce dreptate a fost în determinarea numĕrului membrilor, considerând numĕrul și simțĕmêntul național al Românilor, cunoaștem astăzi când vedem că nu e alta decât numai o despoție!

Pe lângă toate aceste fu lipsă *de o intrigă mai mare.*

Opiniunea publică era informată chiar și din partea naționalităților străine, că Românii în conferența din Alba-Iulia. sau vor protesta în contra uniunei cu Ungaria, sau că în privința uniunei nu vor lua parte la conferență.

În acest mod uniunea nu sĕ putea înființa în Alba-Iulia și pentru aceasta trebuia amênată la dieta Ardealului. Aci după dreptate și egalitate aveau sĕ se întâlnească Maghiarii cu o majoritate de Români, cari nu numai că nu ar fi declarat uniunea în dietă, ci ar fi fost gata a o respinge. — Deci e de lipsă ca *sĕ se înfrângă majoritatea Românilor în dieta din Ardeal.*

Din acest scop intrigile maghiare traseră *4 comitate* române din Ardeal, și anume: *Crasna, Solnoc, Chior* și *Zarand,* și aceste sĕ încorporară la Ungaria încă înainte de dietă.

Sașii de bună seamă vor fi cu Maghiarii, ear' Românii din Ardeal în dietă rĕmânênd în minoritate, trebuia sĕ fie ca martori, *până sĕ declară uniunea.*

Românii din cele 4 comitate încorporate, cu acei din Ungaria și Banat, în dieta maghiară din Buda-Pesta nu vor avea nici o valoare, nici la numĕr nici la pond, — și așa *națiunea română e ucisa politicește!*

Națiunea română e așadar' *victima unei politice,* e aruncata ca un porumb în gura șerpelui, pentru-ca sĕ-'l îmblânzească și sĕ-'i aline veninul. Cine sĕ credem că ar fi acela, care nu ne-a înșelat? Sĕ zice că diplomații în politică n'au nici o inimă. Noi putem zice, că nu ar avea nici suflet nici Dumnezeu, că nu ar fi oameni, când ar sacrifica un popor credincios.

3. Organisarea comitatelor peste tot.

În Ungaria sĕ organisă comitatul *Bihorului.* Aci sûnt 228.000 de Români, și în comitet fură 500 de Maghiari și numai 80 de Români aleși de membri, pe când după dreptate s'ar fi cuvenit *Românilor* sĕ aibă numĕrul cel mare în comitet.

Diregĕtori români sĕ aleseră 6 persoane, din cari 2 Români îşi depuseră diregĕtoria, ca sĕ nu sĕ facă de rîs că ei sûnt aleşi ca Români. Rĕmaseră deci 3 juraţi în diregĕtorie, fără nici o însemnătate în vieaţa noastră naţională, şi un vice-comite, în care Românii nu pot sĕ aibă credinţă naţională.

În comitatul *Aradului* sûnt pestre 200.000 de Români, ear' ceialalţi toţi la 40.000. Comitetul comitatens e format din 660 de membri şi între acestia vre-o 270, adecă minoritatea română. Juraţi români sûnt mai mulţi; între diregĕtori, 5 Români din 17.

Resultatul organisărei comitatului *timişian,* unde sĕ află peste 170.000 de Români, dar' 80.000 de Germani, 30.000 de Sêrbi şi 8.000 de Maghiari, eşi ear' spre dauna Românilor, fiindcă Românii în comitet avură numai 138 de representanţi, ear' celelalte popoare 453 representanţi.

În comitatul *Torontalului,* unde sûnt 70.000 de Români, nu s'a ales nici un diregĕtor român.

Cum va merge la *Lugoj* încă nu putem spune. Acì avem unica speranţă în 2 3 Lugojeni constanţi prin naţionalitate! Dar' ca sĕ fim chiar surprinşi de vre-un resultat favorabil, e îndoială.

Din toate aceste fapte complinite, vedem, că astăzi, de-oparte ni-sĕ asigură vieaţa naţională, de alta ni-sĕ dă în cap.

Înainte ne judecau de morţi, azi ne vestesc de vii, şi ca pe vii vreau sĕ ne omoare politiceşte!

Toate aceste nu-'s alta decât *intriga şi politica Maghiarilor ultraişti,* şi acel Român, care sĕ lasă a sĕ folosì de mijloc orb, nu poate fi pentru naţiunea română decât un *călcător de sfinţenia şi interesele ei,* un vênzĕtor de puterea spirituală a naţiunii, dându-se singur de armă în mâna inimicilor. ca chiar *cu arma noastră sĕ ucidă sufletul naţionalităţii noastre.*

Între aşa împrejurări, arme în contra naţiunii noastre ar fi deputaţii români la viitoarea dietă maghiară în Pesta, cari apĕsaţi de influenţa maghiarismului ar lua parte la hotărîri pentru uciderea naţionalităţii noastre şi a vieţii noastre politice.

Nime nu poate fi dintre Românii adevĕraţi care nu ar vedea pericolul în care ne aflăm acuma, când ne sparg din toate părţile şi ne suprematisează!

Noi nu putem înainta până nu vedem elementul nostru în Austria ***reunit într'un trup moral,*** până nu-'l vedem chemat ***ca naţiune** la vieaţa constituţională sub sceptrul Austriei.*

Drept aceea, ar fi de neapĕrată lipsă, ca noi *toţi Românii din Austria sĕ cădem la înaltul tron cu acea rugăciune, ca faţă cu inteţitoarele împrejurări de astăzi sĕ ni-se încuviinţeze ţinerea unei adunări naţionale a tuturor Românilor din imperiul austriac,* căci numai acesta e singurul mijloc pentru apĕrarea naţionalităţii şi vieţii noastre politice. *Andreiu de Mocsonyi* m. p.

*

Şi scriitorul articolului a rĕmas consecvent; pentru-că cu toate că cu mare însufleţire şi aproape cu unanimitate de voturi a fost ales pentru dieta din Pesta deputat al cercului *Lugoj,* n'a întrat în dietă, a depus mandatul, trimiţênd comitetului central al comitatului Caraş următoarea scrisoare politică:

„Onorabilă comisiune centrală! Înştiinţat fiind prin protocolul alegerei de ablegat pentru dieta ţĕrii din 24 Aprilie a. c. cumcă o majoritate impunĕtoare din oraşul Lugojului şi cercul seu, ear' mai cu seamă din conaţionalii mei Români, m'au distins cu încrederea lor, alegêndu-mĕ ablegat, îmi ţin de strînsă datorinţă a ruga pe onor. comisiune, ca sĕ esprime mult preţuiţilor mei alegĕtori adânca mea mulţumire pentru atâta distingere.

Însĕ, fiindcă eu rĕmânênd credincios principiilor mele politice şi naţionale, care până acum le-am nutrit, ba şi pe faţă le-am apĕrat, *nici decât nu mĕ ţin îndreptăţit a merge la dieta ungurească din Pesta,* şi acolo, pe când sĕ vor desbate trebile naţionalităţilor a începe şi eu a lucra în numele amatei mele naţiuni române, fără de a-'i cunoaşte adevĕratele dorinţe şi postulate, mĕ rog a face cunoscut mult stimaţilor mei alegĕtori, că preaonorătoarea misiune mie atât de sĕrbătoreşte încrezută nu o pot primì, pentru-că eu nu-'mi pot închipuì, că ori-şi-care ablegat, deşì născut Român, însufleţit pentru naţiune, *ar putè sĕ lucre în causa naţionalităţii sale la dieta ungurească,* de oare-ce el acolo nu e primit ca încrezut al naţiunii sale, ci numai ca ablegat unguresc, şi representant al unui cerc alegĕtor. Drept aceea, numai *un congres general al tuturor Românilor din Ungaria, Banat şi Transilvania poate fi locul, unde Românii la olaltă adunaţi îşi pot face cunoscute dorinţele lor.*

Ideea congresului naţional, spre a formula în el postulatele cele de lipsă pentru împăcarea naţiunii române, a căreia fiiu a fi de onoare îmi ţin, cu atâta mai vie este în inima fieştecăruia Român, cu cât vedem, că şi guvernul însuşi acest principiu 'l-a adoptat, dând şi naţiunii sêrbeşti ocasiune de a-'şi formula dorinţele într'un congres naţional.

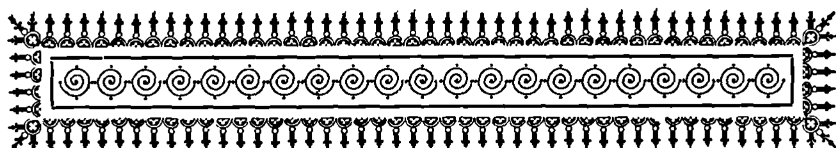
Dar' şi altcum, ablegaţii români, cari sĕ află la dieta Pestei numai ca ablegaţi ai poporului unguresc şi nici-decum ca încrezuţii naţiunii române, n'ar puté întreprinde ceva determinabil în numele naţiunii române, atunci, când s'ar lua la desbatere causa despre uniunea Transilvaniei, pentru-că lucrările lor, nefiiud ei adevĕraţi încrezuţi ai naţiunii, s'ar privì ca unilaterale, şi earăşi ar produce cele cunoscute urmări funeste din 1848, *de nobis sine nobis.*

Aşadar', îndata ce Maghiarii, cari până acum promit multe, pe când faptele lor dovedesc cu totul contrariul, vor esopera naţiunii române un *congres naţional,* cu atâta dorire aşteptat, atunci, de cumva voiu fi earăşi onorat cu încrederea conaţionalilor mei, eu voiu fi cel dintâiu, care plecând pe această unică salutară cale voiu lucra cu cea mai mare bucurie şi zel la dorita constituire a naţiunii mele.

Pe scurt zis, parola noastră de acum este: *congres naţional român, înainte de ori-ce pertractări«.*

Între altele rĕmân cu stimă deosebită, al onoratei comisiuni serv umilit. Foeni, 30 Aprilie 1861. *Andreiu de Mocsonyi* m. p.“





Patenta împĕrătească din 26 Februarie.

În 26 Februarie 1861 a fost publicată patenta împĕrătească, în care monarchul declară de nou, că rĕmâne statornic pe lângă principiile cuprinse în diploma din 20 Octomvrie 1860. Pe basa acelor principii doreşte, ca de acì înainte popoarele sale se iee parte la puterea legislativă şi la conducerea de stat. Cu privire la Ungaria, Croaţia şi Slavonia, apoi Transilvania, patenta împĕrătească recunoaşte că trebue sĕ li-se redee ţĕrilor acestora vechile constituţii avute, însĕ acestea au sĕ fie aduse în consonanţă cu diploma din 20 Oct. 1860, aşa, ca sĕ nu ese din cadrele acesteia. Pe seama celoralalte ţĕri, cari n'au avut constituţie mai nainte, ori au perdut-o, ca Boemia şi Galiţia, s'au dat statute noue organice, cu camere legislative, compuse din deputaţi aleşi din partea poporului.

În aceeaşi zi au apărut şi alte acte importante de stat, cari au început se preocupe cercurile politice din toate ţĕrile, şi anume:

Legea fundamentală pentru formarea senatului imperial, stătător din *două case,* a domnilor (seniorilor) şi a deputaţilor.

Decretul împĕrătesc prin care senatul imperial se convoacă pe 29 Aprilie în sesiune ordinară, ear' dietele provinciale pe 6 Aprilie, afară de dieta Ungariei, convocată deja pe 2 Aprilie. Dieta Transilvaniei şi a Croaţiei nu e convocată.

Patenta împĕrătească prin care senatul imperial din anul trecut se desfiinţează, ear' în locul acestuia sĕ institue un *consiliu de stat* (Staatsrath), care, alăturea cu consiliul de ministri, are sĕ fie spre înlesnire şi ajutor monarchului.

Trei autografe împĕrăteşti, adresate cancelariului *Vay* din Ungaria, *Kemény* din Transilvania şi *Mazuranici* din Croaţia, prin cari acestia sînt îndrumaţi se caute aflarea de mijloace potrivite pentru-ca şi aceste ţĕri se trimită representanţi cari se iee parte la desbaterile senatului imperial, acum de nou organisat.

Statute pentru ţĕrile cari n'aveau mai nainte constituţie, împreună cu o lege electorală şi cu instrucţiune referitoare la alegerile de deputaţi pentru dietele provinciale.

Toate aceste acte de stat au fost primite la Viena cu bucurie nespusă şi Viena a fost iluminată în ziua în care ele au apărut în foaia oficiala, pe când în Ungaria, publicarea lor a provocat îngrijire şi temere.

Politica internă întrase într'un stadiu nou prin publicarea lor, şi îndeosebi organisarea nouă şi convocarea senatului imperial în sesiune ordinară făcea mare bataie de cap şi mare amărăciune Maghiarilor, cari ţineau instituţiunea aceasta de contrara legilor constituţionale ale Ungariei, şi contrară chiar şi sancţiunei pragmatice. De aceea, *Ungaria n'a trimis representanţi la senatul imperial.*

Nu le-a lipsit nici actelor acestora preaînalte buna intenţiune manifestată şi în diploma din 20 Octomvrie 1860, — dar' n'au fost nici ele alta decât aceea-ce a fost şi diploma, o *esperimentare problematica,* dovedită în curênd de *neesecutabilă.*

Actele preaînalte erau următoarele:

1. Patentă împĕrătească.

Noi. Francisc Iosif I., din graţia lui Dumnezeu împĕrat al Austriei, rege al Ungariei şi Boemiei, etc.

După-ce în diploma noastră din 20 Octomvrie 1860 emisă pentru regularea rapoartelor dreptului de stat al monarchiei, pe basa *sancţiunei pragmatice* şi în puterea plinităţei noastre, spre îndreptarul nostru propriu şi al legiuiţilor nostri succesori în domnire, am aflat a decreta şi a ordona, că *dreptul de a da legi, a le schimba şi a le ridica,* sĕ va esercia numai prin *conlucrarea dietelor,* respective prin a *senatului imperial,* şi considerând că dreptul acesta spre a se putè pune în lucrare are trebuinţă de o ordine determinată şi de o formă de-a se pune în praxă, — după ascultarea consiliului nostru ministerial, declarăm, ordonăm şi poruncim:

1. Cu privire la compunerea senatului imperial, chemat spre representarea imperiului, şi cu privire la dreptul şi conlucrarea lui la legislaţiune, lucruri cari în diploma noastră din 20 Oct. 1860 sûnt lui reservate. întărim legea alăturată despre representaţiunea imperiului şi îi dăm prin aceasta pentru toate regatele şi provinciile noastre *puterea de lege fundamentală a statului.*

2. Privitor la regatele noastre *Ungaria,* Croaţia şi Slavonia, precum şi la marele-principat *Transilvania,* cu scop de-a restituì

constituţiunile de mai nainte, *în consonare cu diploma noastră memorată* şi între marginile defipte în aceeaşi. prin autograful nostru din 20 Oct. 1860 am şi pus la cale mĕsurile cuvenite.

3. Pentru regatele noastre Boemia, Dalmaţia, Galiţia şi Lodomeria, cu ducatele Auschwitz şi Zator şi marele ducat Cracovia, archiducatele Austriei din sus şi din jos de Inn, ducatele Carniolia, *Bucovina,* marchionatul Moravia, ducatul Silesiei superioare şi inferioare, marchionatul nostru Istria dimpreună cu Görtz şi Grădisca şi cetatea Triest cu teritorul ei şi pentru Voralberg, dispunem:

Spre a desvolta drepturile şi libertăţile credincioaselor staturi ale regatelor şi ţĕrilor acestora după împrejurările şi necesităţile presentului şi spre a le străforma şi a le aduce în consonare cu interesele întregei monarchii aflăm cu scop *a aproba* alăturatele ordine provinciale (constituţiuni) şi ordine de alegere. şi le dăm fiecăreia din ele, pentru ţeara respectivă, *puterea de lege fundamentală de stat.*

Totuşi, de oare-ce încă n'am decretat definitiv despre posiţiunea de drept de stat al regatului nostru *Dalmaţia,* către regatele noastre *Croaţia* şi *Slavonia,* ordinea emisă pentru regatul nostru Dalmaţia acum încă nu poate întra pe deplin în activitate.

4. Spre a aduce statutele emise prin patenta din 20 Octomvrie 1860, pentru ducatele noastre Stiria, Carintia şi Salsburg, apoi pentru Tirol, în consonare cu acele determinaţiuni cari s'au primit în principiu în ordinele provinciale de noi astăzi aprobate, spre a garanta representanţelor provinciale din ţĕrile memorate la început acele drepturi mai întinse pe cari ne-am aflat determinaţi a le aplacida pentru representanţii celoralalte ţĕri de coroană, în fine spre a întroduce mĕsurile noastre emise pentru dreptul de alegere în 5 Ianuarie 1861 uniformalminte şi în Stiria, Carintia, Salisburg şi Tirol: spre lărgirea şi strămutarea fostelor emise statute provinciale am aflat cu cale a aproba alăturatele nouĕ ordine de ţeară pentru Stiria, Carintia, Salisburg şi Tirol.

5. În privinţa regatului nostru Lombardo-Veneţian, însărcinând de-odată pe ministrul nostru de stat, ca la timp acomodat sĕ ne propună o constituţiune provincială basată pe principii uniforme, predăm de-ocamdată dreptul congregaţiunilor regatului, ca representanţelor sale de acum, de a trimite numĕrul determinat de membri în senatul imperial.

6. După-ce parte prin legile fundamentale precedente, parte prin cele restituite în vieaţă, parte şi prin constituţiunile făcute prin

nouele legi fundamentale, — fundamentul raporturilor imperiului nostru e stabilit şi îndeosebi *representaţiunea popoarelor noastre e înarticulată,* precum şi împărtăşirea lor la legislaţiune şi administraţiune e ordinată, — aşa publicăm printr'aceasta întregul acest complecs de legi fundamentale, *ca constituţiune a imperiului nostru,* şi vrem, ear' sub scutul celui Atotputinte vom şi observa şi ţinea neviolabile acestea norme sĕrbătoreşte publicate şi promise, nu numai noi înşine, ci deobligăm şi pe urmaşii nostri pe tron, ca sĕ le observe şi sĕ le ţină neviolabile, şi aceasta sĕ o promită şi la suirea pe tron, în manifestul care-'l vor emite de pe acesta.

Noi declarăm cu aceasta că sûntem tare determinaţi a le apĕra pe acestea cu toată potestatea noastră împĕrătească în contra ori-cărui atac şi a îngrijì ca sĕ se ţină şi observe de fiecine.

7. Noi demandăm, ca patenta aceasta dimpreună cu legile fundamentale de stat despre representaţiunea imperială şi provincială publicate printr'însa, pregătite în formă de diplome împĕrăteşti sĕ se conserve în archiva noastră de casă, curte şi stat, precum şi la timpul seu legea fundamentală despre representarea imperială dimpreună cu specialele legi fundamentale defipte pentru fiecare ţeară sĕ se depună şi păstreze în archivele regatelor noastre.

Dat în capitala şi reşedinţa noastră Viena, în 26 Februarie anul 1861, al împĕrăţiei noastre al 14-lea. (L. S.) *Francisc Iosif* m. p. Archiducele *Rainer* m. p. *Rechberg* m. p. *Mecséry* m. p. *Degenfeld* m. p. *Schmerling* m. p. *Lasser* m. p. *Szécsen* m. p. *Plener* m. p. *Wickenburg* m. p. *Protobevera* m. p. La mandatul preaînalt *Ransonnet* m. p.

II. Legea fundamentală despre representaţiunea imperială.

§. 1. Spre representarea imperiului e chemat *senatul imperial.* Senatul imperial constă din casa-de-sus (Herrenhaus) şi casa (camera) deputaţilor.

§. 2. Membri ai casei-de-sus sûnt *prin naştere* prinţii casei împĕrăteşti maioreni.

§. 3. Membri *ereditari* în casa-de-sus sûnt căpeteniile maiorene ale acelor familii de nobili pământeni, cari sĕ disting prin posesiuni întinse.

§. 4. Membri ai casei-de-sus după *demnităţi* mai înalte bisericeşti sûnt toţi metropoliţii şi episcopii, cărora li-se cuvine rangul de principe.

§. 5. Împěratul îşi reservă dreptul a chema în casa-de-sus celebrităţi de bărbaţi, cari s'au făcut meritaţi pentru stat sau biserică, prin ştiinţă sau artă, ca membri pe vieaţă.

§. 6. În casa deputaţilor vin prin alegere 343 membri, şi adecă în numěrul defipt pentru singuraticele regate şi ţěri în modul următor: Pentru regatul Ungariei 85, al Boemiei 54, al Lombardo-Veneţiei 20, al Dalmaţiei 5, al Croaţiei şi Slavoniei 9, al Galiţiei şi Lodomeriei cu ducatele Auschwitz şi Zator şi marele-ducat Cracovia 38, pentru archiducatul Austriei din jos de Inn 18, cel din sus de Inn 10, pentru ducatul Salisburg 3, ducatul Stiriei 13, ducatul Carintiei 5, ducatul Carnioliei 6, *ducatul Bucovinei 5, marele-principat Ardeal 26,* marchionatul Moraviei 22, ducatul Sileziei-superioare şi inferioare 6, Tirol şi Voralberg 12, marchionatul Istriei dimpreună cu Goricia (Görtz) şi Gradisca, şi cetatea Triest cu teritorul ei 6.

§. 7. Numěrul membrilor defipt pentru fiecare ţeară sě va trimite *dela dieta respectivă,* prin alegere nemijlocită.

Alegerea are a sě face prin majoritatea de voturi absolută, în acest mod, că numěrul de membri pentru senatul imperial, obvenitor după měsura ordinei provinciale (a constituţiunei ţěrii), pentru teritoare determinate, cetăţi, corporaţiuni, sě iasă din membrii dietei trimişi din aceleaşi teritoare, cetăţi şi corporaţiuni.

Împěratul îşi reservă dreptul a ordona esecutarea alegerei nemijlocit prin teritoare, cetăţi şi corporaţiuni, *dacă întrevin împrejurări escepţionale,* cari nu lasă a sě esecuta trimiterea de deputaţi prin vre-o dietă la senatul imperial.

§. 8. Împěratul numeşte pe preşedinţii şi vice-preşedinţii, din membrii fiecărei camere.

Pe ceialalţi funcţionari are a şi-'i alege fiecare cameră.

§. 9. Senatul imperial sě va conchema de către împěr. în tot anul.

§. 10. Cercul activităţii întregului senat imperial cuprinde după art. II. al diplomei din 20 Octomvrie 1860 toate obiectele legislaţiunei, cari sě raportează la drepturile, obligaţiunile şi interesele ce sûnt comune tuturor regatelor şi provinciilor.

De acestea sûnt a sě ţinè anumit:

a) toate causele ce sě ţin de modul şi resortul, precum şi de ordinea obligamintei militare;

b) toate afacerile cari privesc regularea banilor, a creditului, monetăriei şi a bancnoteriei, vămile, afacerile comerciului şi principiile trebilor de postă, căi de fer şi telegrafe;

c) toate causele finanţelor peste tot, şi cu deosebire budgetele economiei statului, esaminarea încheierei socotelilor statului şi a resultatelor administraţiunei financiare, întreprindere de împrumuturi nouĕ, prefacerea datoriilor statului, înstrăinarea, schimbarea, îngreunarea averei statului, urcarea contribuţiunilor şi întroducerea de contribuţiuni nouĕ, taxe şi dări.

Contribuţiunile, taxele şi darile se vor ridica după legile esistente, până-când acestea nu se vor schimba după constituţiune.

Datoria statului e pusa sub controla senatului imperial.

§. 11. Obiectele de legislaţiune, cari sûnt comune tuturor regatelor şi ţĕrilor, luând afară *ţerile coroanei ungureşti,* după art. III. al diplomei din 20 Octomvrie 1860 sĕ ţin de cercul activităţii constituţionale a senatului imperial, lăsând afară pe membrii din ţĕrile coroanei ungureşti.

De acest senat imperial mai îngust sĕ ţin dar' toate obiectele legislaţiunei, cari prin constituţiunile provinciale nu sûnt apriat reservate singuraticelor diete provinciale, representate în senatul imperial mai îngust.

Tot aceasta are valoare şi în privinţa astorfel de obiecte reservate dietelor provinciale în casul acela, când din partea respectivei diete sĕ va proiecta pertractarea lor comună.

Întrevenind vre-o îndoiala în privinţa competenţei senatului imperial îngust în causele comunei legislaţiuni faţă cu competenţa unei singure diete representate în senatul îngust imperial, — la propunerea senatului imperial îngust *decide împĕratul.*

§. 12. Proiectele de lege vin ca propuneri ale guvernului în senatul imperial.

Şi acesta are dreptul a proiecta legi, în obiectele cercului activitaţii sale §§-ii 10 şi 11). *La toate astfel de legi sĕ cere învoirea ambelor case şi sancţiunea împeratului.*

§. 13. Când în timpul sub care senatul imperial nu e adunat trebue sĕ se iee mĕsuri urgente în vre-un obiect de cercul activităţii lui, atunci ministerul e obligat a esplica temeiurile şi urmările celor făcute în faţa senatului imperial celui mai de-aproape.

§. 14. Ca decretarea întregului şi respective a mai îngustului senat imperial sĕ aibă valoare, sĕ cere în fiecare casă *absoluta majoritate a voturilor de faţa.*

Propuneri pentru schimbări în legea aceasta fundamentală cer în ambele case o majoritate de voturi de cel puţin 2 din 3 părţi.

§. 15. Membrii casei deputaților nu primisc instrucțiuni dela alegĕtorii lor.

§. 16. Toți membrii senatului imperial au a-'și esercia dreptul de votare în persoană.

§, 17. Funcțiunea membrilor trimiși dintr'o țeară în casa deputaților încetează cu ziua adunărei unei nouĕ diete. Sĕ pot însĕ de nou alege în casa deputaților. Dacă vre-un membru moare, își perde aptitudinea personală; ear' dacă e îndelung împedecat a fi membru al senatului imperial, atunci are sĕ se facă alegere nouă.

§. 18. Prorogarea senatului imperial, precum și desfacerea casei deputaților, urmează *la mandatul împĕratului.* În cas de desfacere se va alege din nou, în sensul §. 7.

§. 19. Ministrii, cancelarii de curte și șefii locurilor centrale sûnt îndreptățiți a lua parte la toate consultările și a-'și representa propunerile în persoană sau printr'un deputat.

La cerere trebue sĕ fie ascultați totdeauna. Dreptul de-a lua parte la votisare îl au dînșii până-când sûnt membri ai unei case.

§. 20. Ședințele ambelor case sûnt *publice.*

Fiecărei case îi compete dreptul esceptionalminte a eschide publicitatea, dacă aceasta sĕ cere de președintele sau cel puțin de 10 membri, și din partea casei, după depărtarea auditorilor, se va și hotărî.

§. 21. Determinațiunile mai de aproape despre cursul lucrărilor, despre comerciul imprumutat și estern al ambelor case, se vor regula prin ordinea lucrărilor.

III. Rescript împĕrătesc
despre convocarea senatului imperial și a dietelor provinciale.

Noi, Francisc Iosif I., din grația lui Dumnezeu împĕrat al Austriei, etc. etc. facem cunoscut și de știre:

După-ce însuflețiți de-a vedè cât s'ar putea mai curênd dietele tuturor regatelor noastre și ale țĕrilor adunate în locurile defipte prin lege, și pe senatul imperial, așezat cu patenta de azi, adunat în capitala și reședința noastră Viena, și după-ce dietele regatelor noastre Ungaria, Croația și Slavonia, pe basa aprobatelor determinațiuni le-am și conchemat, și *conchemarea dietei Ardealului,* pe basa ordinațiunilor emitende, după propunerile nouĕ făcute, *ne-o reservăm pentru mai târziu,* ordonăm cu aceasta precum urmează:

1. Dietele din Boemia, Dalmația, Galiția și Lodomeria cu Cracovia, Austria din sus și din jos de Inn, Salisburg, Stiria, Carintia,

Carniolia, Bucovina, Moravia, Silesia, Tirol, Voralberg, Istria, Görtz şi Gradisca şi Triest, cu teritorul lui, sûnt conchemate pe *6 Aprilie 1861* în locurile legale de adunare.

2. *Senatul imperial e convocat pe 29 Aprilie 1861 in capitala şi reşedinţa noastră Viena.*

Dat în reşedinţa noastră Viena, 26 Februarie 1861, anul 13 al guvernării noastre. *Francisc Iosif* m. p. (Urmează subscrierile ministrilor).

IV. Patentă împĕrătească
despre instituirea consiliului de stat.

Noi, Francisc Iosif I., din graţia lui Dumnezeu împĕrat al Austriei, etc. etc. după ascultarea consiliului nostru ministerial am decretat cum urmează:

1. Senatul imperial înmulţit de până acum sĕ desface. Determinaţiunile patentei din 13 Aprilie 1851, ale scrisoarei de cabinet din 20 August 1851 şi ale patentei din 5 Martie 1860 sĕ pun în afară din activitate.

2. Sĕ aşează un *consiliu de stat,* a cărui menire, posiţiune şi compunere sĕ regulează prin alăturatul statut.

Dat în capitala şi reşedinţa noastră Viena, etc. *Francisc Iosif* m. p.

V. Statut pentru consiliul de stat.

§. 1. Consiliul de stat stă dintr'un preşedinte şi mai mulţi consilieri de stat.

§. 2. Preşedintele are rangul unui ministru. El sĕ chiamă la sfătuirile consiliului ministerial fără ca sĕ iee parte la votisare.

§. 3. Împĕratul denumeşte pe preşedintele consiliului de stat şi consilierii de stat.

§. 4. La alegerea consilierilor de stat sĕ va lua în privinţă corĕspunzĕtoare aptitudinea, praxa în administraţiunea justiţiei, finanţei, miliţiei, şi cea politică, precum şi acurata cunoştinţă a raporturilor singuraticelor regate şi ţĕri.

§. 5. Consiliul de stat are în general menirea de-a ajuta cu consultări pe împĕratul şi ministrul seu, cu pĕtrunderea înţelepciunei, cu cunoştinţele şi praxa membrilor lui, spre a mijlocì principii tari, coapte şi consunătoare.

Îndeosebi sûnt a se da consiliului de stat spre consultare proiecte de legi cari sûnt menite a se propune representanţelor imperiului ori ale singuraticelor ţĕri, sau cari eşind din iniţiativa aceloraşi sĕ subştern

spre sancţiune preaînaltă. În de-asemenea pertractarea normativă de însemnătate în afacerile administraţiunei.

Împĕratul îşi reservă dreptul a se folosì de opiniunea consiliului de stat şi într'alte afaceri. Care cerc de activitate compete consiliuluí imperial cu privire la decretări în conflicte de competenţă şi în causele controverse ale dreptului public, precum şi determinarea timpului şi modului cum are el a esecuta aceasta funcţiune, spre întregire a acestui statut, sĕ va defige printr'o lege specială.

§. 6. Însărcinările, spre a da opiniunea, întră la preşedintele consiliuluì de stat, sau la porunca împĕratului, sau în urma decretării consiliului ministerial, prin preşedintele acestuía. Preşedintele consiliuluí de stat e împuternicit a trage la sfătuirile consiliului de stat personalităţi de celebritate, fără deosebire dacă acestea poartă vre-un oficiu public sau ba, dacă cunoştinţele, pĕtrunzitatea şi practica lor pot sĕ fie cu rîurinţă la fundata decisiune a unui obiect.

§. 7. Preşedintele consiliului de stat, cu privire la articolul de mai nainte are a împărţì agendele între membrii singuratici ai consiliului statului, şi a designa pe cei împărtăşitori la consultare. Dacă vre-o opiniune are a sĕ face de către întregul corp al consiliului statului, sau de o despărţitură a aceluiaşi, după natura obiectului, depinde dela decretarea preşedintelui.

Părerile consiliului de stat sûnt a sĕ subscrie de preşedintele aceluia, pe lângă consubscrierea referentului.

§. 8. Atât consiliul de stat cât şi fiecare membru singuratic cu privire la opiniunile şi părerile sale e de sine şi deplin *independent*.

§. 9. Fiecare ministru sau şef al unei dicasterii centrale, în al cărei cerc de activitate sĕ convine o propoziţiune despre care sĕ face consultare în consiliul de stat, e îndreptăţit a lua parte la aceea, şi fiind de către preşedintele consiliului învitat, are a fi de faţă.

Spre scopul acesta preşedintele consiliului de stat îl va încunoştiinţa de-amĕnuntul. La votisare nu 'i-se conumeră opiniunea.

§. 10. Preşedintele consiliului de stat are a îndruma opiniunile acestuia spre mai departe ordonare, sau nemijlocit la împĕratul, sau la preşedintele consiliului ministerial.

§. 11. Preşedintele consiliului de stat poate chema câte unii, mai mulţi sau toţi membrii consiliului de stat, la şedinţele respective ale consiliului de ministri.

§. 12. Determinaţiunile despre numĕrul şi rangul consiliilor de stat, despre luarea jurămêntului şi salariile lor şi a preşedintelui lor,

despre personalul ajutător şi despre pertractarea agendelor, rĕmân reservate pentru un emis deosebit.

*

În fine, din cele trei autografe, cam la fel ţinute, şi adresate cancelarilor din Ungaria, din Transilvania şi din Croaţia, reproducem:

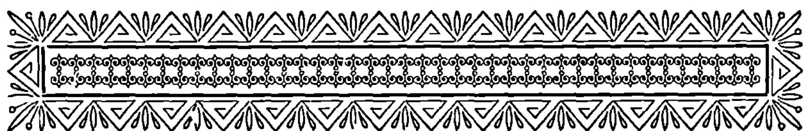
VI. Autograful preaînalt
adresat baronului de Kemény, preşedintele cancelariei aulice transilvane.

Iubite baron de *Kemény!* Enunţând cu decretele mele de astăzi cerutele mĕsuri spre a pune în activitate principiile statorite în diploma mea din 20 Octomvrie 1860, aflu totodată cu cale, ca statorirea modului şi a modalităţii după care este sĕ se facă alegerea deputaţilor la senatul imperiului în regatul meu Ungaria, în regatele Croaţia şi Slavonia şi în *marele-principat Transilvania,* sĕ o concred la regularea constituţională prin legile ţĕrii.

Totodată am conchemat senatul imperiului pe 29 Aprilie a. c. spre a termina unele afaceri înteţitoare, cari privesc în aceeaşi mĕsură binele tuturor ţĕrilor monarchiei mele, întru înţelesul părţii II. a diplomei mele din 20 Octomvrie 1860.

Fiindcă statorirea definitivă constituţională a modului şi modalitaţii trimiterei deputaţilor la senatul imperiului din sus numitele ţĕri este mult condiţionată prin formele pe cari le va lua constituţiunea lor din lăuntru, aşa eu te însărcinez pe d-ta sĕ-'mi aşterni îndată proiectele d-tale după cari ar fi sĕ se dee ordinaţiuni corespunzĕtoare, pentru-ca de-oparte înrîurinţa marelui meu principat al Transilvaniei la cea mai de-aproape adunare a senatului imperial, cu privire la obiectele acelea, pe cari eu întru înţelesul părţii II. a diplomei mele din 20 Octomvrie 1860 *numai pe lângă o regulată luare de parte a popoarelor mele voiesc a le pertracta şi decide,* sĕ-'i fie păstrată în mĕsură proporţionată, ear' de altă parte regularea definitivă a chestiunei despre modul şi modalitatea trimiterei deputaţilor la senatul imperiului sĕ se poată face cu o cumpĕnire matură a tuturor referinţelor dela cari este condiţionată. Viena, în 26 Febr. 1861. *Francisc Iosif* m. p.





Congresul Sêrbilor.

În 5 Martie 1861 Monarchul a adresat cav. de *Schmerling* următorul autograf:

„Iubite cav. de *Schmerling!* Spre a da ocasiune poporului sêrbesc din ţinutul sêrbo-bănăţean, ca sĕ-'şi poată precisa dorinţele pentru o garantată susţinere a privilegiilor sale esistente din vechime şi a scutirilor legale, ear' mai vêrtos *a naţionalităţei şi a limbei,* şi ca sĕ-'şi poată formula condiţiile şi garanţiile ce le află de lipsă la reîncorporarea Voivodinei cu Ungaria, la cererea patriarchului *Raiecici* aflu a aplacida, ca în *Carloveţ* sĕ se ţină un *congres naţional sêrbesc,* stătător din Sêrbii fostului teritor sêrbo-bănăţean, sub presidenţia patriarchului. Acest congres se va aduna cât se poate de curênd, şi eu voiu trimite un comisar imperial, despre a cărui denumire, şi despre instrucţiunea ce 'i-se va da, îmi vei face propuneri, în înţelegere cu cancelarul Ungariei. Congresul se va îndruma sĕ se ţină înainte de deschiderea dietei ungureşti, şi se va ţĕrmurì numai la sfătuirile pentru obiectul de sus, ear' resultatul îl va subşterne atât d-tale cât şi cancelarului de curte. La congres se vor trimite singur numai deputaţii preoteşti şi mireni *de naţie sêrbească,* din tot teritorul desfăcut sêrbo-bănăţean, din comitatele anexate la Ungaria şi din cercul *Iloc* şi *Ruma,* adause la Slavonia. Prin ceea-ce vreau, ca *poporaţiunei gr.-neunite* din celelalte părţi ale Ungariei, Slavoniei, Croaţiei, Dalmaţiei, Ardealului şi Bucovinei, şi a graniţei militare, *sĕ 'i-se păstreze dreptul* de-a se representa prin representanţii bisericei respective, din statul civil şi militar, în congresele generale naţionale ce se vor ţinè *în causele bisericeşti şi şcolare.*

Despre modul convocărei congresului acestuia, despre numĕrul membrilor, împărţirea lor, şi modalitatea alegerilor, e învitat patriarchul *Raiecici* a face propunere grabnică, atât la cancelarul cât şi la d-ta, pe care cu făcuta învoire mi-le veţi propune ca opiniune.

Despre această poruncă încunoştiinţez totodată pe ministrul de rĕsboiu, pe cancelarul unguresc şi dicasteriul aulic croato-slavonic.

Francisc Iosif m. p."

În urma acestei permisiuni, congresul naţional sêrbesc, în forma cum îl contemplase *Andreiu de Mocsonyi* pentru naţiunea română din monarchie, s'a întrunit în 28 Martie n. 1861 în *Carloveţ*, sub presidenţia patriarchului *Raiecici*, şi discutând cu temeinicie asupra situaţiunii politice, a hotărît înaintarea unei adrese la poalele tronului, în care sĕ se ceară dela Monarchul următoarele *garanţii naţionale* pe seama poporului sêrbesc din Voevodina sêrbească, acum politiceşte încorporată la Ungaria:

1. Teritor separat pe seama Sêrbilor, adecă un district sêrbesc în Ungaria, la care sĕ aparţină toţi Sêrbii.

2. În acest district administraţie internă corĕspunzĕtoare caracterului naţional al districtului şi corĕspunzĕtoare trebuinţelor poporului sêrbesc.

3. Autonomie deplină pentru înaintarea intereselor districtului, în cadrele legilor generale.

4. Maiestatea Sa monarchul sĕ poarte titlul de Mare-Voevod al Sêrbilor, respective al Voevodinei sêrbeşti.

5. Voevod propriu, ca şef al administraţiei politice, ales prin adunarea naţională a representanţilor poporului, dar' sĕ fie din sânge sêrbesc şi de legea gr.-ort.

6. În dieta Ungariei *representare colectivă,* prin deputaţi aleşi din partea adunărei Voevodatului.

7. Limba oficială în jos şi în sus sĕ fie cea sêrbească.

8. Judecătorie proprie apelativă, ca for de a doua instanţă, ear' la forul suprem şi la guvern câte doi Sêrbi gr.-or. sĕ fie aplicaţi fără întrerupere.

9. Loc în legislaţiunea ungurească pe seama patriarchului şi pe seama episcopilor sêrbeşti.

10. Flamură naţională sêrbească, pentru a fi întrebuinţată pe lângă cea împĕrătească.

11. Metropolitul *Sava* decretat fiind de patron al Voevodatului, ziua lui sĕ fie zi de sĕrbătoare naţională şi împĕrătească.

Cu înaintarea la locul preaînalt a adresei, compusă pe basa acestor concluse unanime, a fost însărcinată o delegaţiune, pusă sub conducerea episcopului *Chengelaţ*.

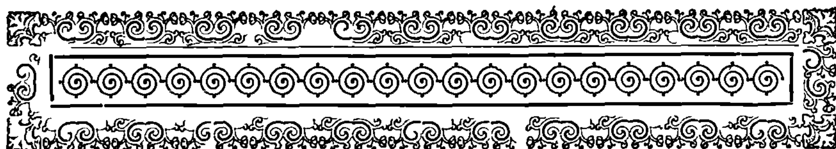
În 11 Maiu a fost primită delegaţiunea în audienţă din partea monarchului, care primind adresa din mâna episcopului numit, a rĕspuns la alocutiunea acestuia, că atunci, când a cerut Sêrbilor sĕ se învoiască la reîncorporarea Voevodinei la Ungaria, a avut dorinţa de a le vedè asigurate şi întărite drepturile şi privilegiile, deosebi cu privire la *limbă şi naţionalitate,* şi de aceea le-a conces ţinerea congresului, cu a cărui resultat e mulţumit şi e recunoscĕtor pentru sentimentele de loialitate esprimate din partea congresului.

Monarchul 'şi-a esprimat apoi speranţa, că naţiunea sêrbă, care totdeauna s'a arĕtat credincioasă şi loială, va fi gata şi în viitor, ori-şi-când în cas de lipsă, sĕ aducă jertfe.

E de remarcat observarea caracteristică, făcută din partea ziarului de pe atunci *Ost und West* , care raportând despre afabilitatea cu care a fost primită naţiunea sêrbă la palat, şi aducându-'şi aminte de oposiţia energică pe care a făcut-o cancelarul ungar *Vay* convocării acestui congres naţional sêrbesc, esclamă astfel: »*Vorbe dulci sĕ dau cât de multe; dar' garanţii Maghiarii nu vor da nici-odată Sêrbilor, ci toţi din toate părţile le vor sta în cale!*«

Cuvinte profetice, astăzi, ca şi atunci, aplicabile, nu numai la Sêrbi, ci la toate naţionalităţile nemaghiare!





Glas de frate.

Bucurie mare a causat popoarelor nemaghiare din patrie hotărîrea congregaţiunei comitatului *Verovit* din Slavonia, în care ele au fost luate în apĕrare în contra supremaţiei maghiare.

Ştiind ca la comitatul numit aparţinea ca membru în adunarea municipală şi energicul şi naţionalistul episcop *Strossmayer,* care 'şi-a ridicat şi în senatul imperial glasul în favorul egalei îndreptăţiri a naţionalitaţilor nemaghiare din Ungaria, nu este greu a ghîcì, că propunerea, sau cel puţin ideea pentru luarea acestei hotărîri, dela cine a venit.

Hotărîrea a fost de altcum un vrednic şi binemeritat rĕspuns la alte hotărîri aduse din partea comitatelor şi a cetăţilor libere regeşti ungureşti, cu privire la acceptarea legilor dela 1848 şi a stărilor de lucruri politice de atunci.

Li-se spune Maghiarilor apriat în hotărîrea aceasta, că Croaţii numai ca popor liber şi independent vrea sĕ trăească în unire cu regatul Ungariei, şi nici decum ca supuşi sau subordonaţi Ungurilor.

Dar' pe lânga condiţiunea aceasta, ca cea mai principală şi mai necesară pentru legarea unei înţelegeri şi înfrăţiri sincere şi durabile între Croaţi şi Unguri, se mai pun şi altele vitezei naţiuni maghiare, anume: garantarea prin lege a perfectei egale îndreptăţiri pe seama ***tuturor popoarelor de sub coroana ungară,*** pentru-că numai în urma unor sincere şi nefăţărite înţelegeri între toate popoarele statului se poate aştepta o apĕrare energică din partea tuturora, în contra atacurilor de ori-ce natură.

Hotarîrea congregaţiunei croate, în formă de proclamaţiune, atât de bine primită, mai ales din partea Românilor, sună în întregimea ei astfel:

„Scumpilor fraţi şi amici! Congregaţiunea comitatului *Verovit* a primit scrisorile venite mai dela toate comitatele şi liberele cetăţi

ale regatului Ungaria, în cari se provoacă această congregaţiune a sprijinì conclusele lor, basate pe legile dela anul 1848, — şi le-a revĕzut pe toate de-arîndul.

Ţinênd strîns la principiul, că vîrtutea cardinală a ori-cărei naţiuni constituţionale şi libere este, sĕ apere bărbăteşte şi consecvent, nu numai propriile sale drepturi, în contra ori-carui atac, ci pe lângă acestea ale sale drepturi a păzì şi dreptul unui al treilea, precum ne cere şi impune aceasta generala libertate şi reciproca solidaritate internaţională, mai cu deosebire între popoarele confederate, am vĕzut din hârtiile oficiolatelor ungureşti cu o dreaptă aversiune şi cu mirare, şi ne-am convins, că oficiolatele ungureşti au călcat pe un drum, care deviază dela principiul atins, fiindcă ignorând cu totul autonomia şi independenţa triunitului regat croato-slavonic-dalmatin, garantată prin tratate cu drepturi de stat şi cunoscută în toată Europa, nimicesc numele regatului slavon şi cer încorporarea lui, totodată cu a insulei Mur, a cetăţii Fiume şi a teritorului ei, cari fără de nici o îndoială aparţin întregităţii triunitului regat, căci au ridicat reclamări pentru nechemarea comitatelor *Verovit, Sirmiu* şi *Pojega* la dieta ungurească, mai departe cer desfacerea insulei Mur de către Croaţia şi dau litoralului croatic şi cetăţii croatice Fiume numele de litoral maghiar şi de cetate maghiară, şi reclamă asupra acelei împrejurări, că în hârtia chemătoare la dietă s'a lăsat afară decisiunea, că deputaţii trebue sĕ fie cunoscĕtori de limba maghiară, fără sĕ fie amintit măcar numai cu un cuvênt, că ele, ca ale noastre aliate, sînt gata sĕ nisuiască la reactivarea întregitaţii triunitului regat, cu puteri unite.

În acest serios şi decisiv timp este înţelegerea noastră de o neapĕrată şi grabnică nevoie.

Deşì noi rĕmânem credincioşi principiului, că raporturile coroanei triunitului regat sĕ pot stabilì singur numai prin dietă, totuşi, congregaţia comitatului *Verovit,* ca oficiolat autonom, stabileşte încă unele principii neresturnabile, cari sĕ privesc drept *conditio sine qua non* a totalei discusiuni despre raporturile noastre internaţionale.

Înainte de ce va putè vorbì poporul din triunitul regat în dieta sa despre raporturile cu Ungaria, este neapĕrat de lipsă. ca legiuita dietă regească ungurească sĕ pronunţe sĕrbătoreşte şi sĕ afirme prin decret, că stimează istoricul, legitimul şi naturalul drept de suveranitate al coroanei şi al statului Croaţia, Slavonia şi Dalmaţia, faţă cu coroana şi cu statul Ungaria, şi că ea în faţa întregei Europe

recunoaşte perfect şi din toate părţile independenţa coroanei lui *Svonimir,* faţă de coroana sfântului *Ştefan.*

Această cerere sĕ basează pe tratatul pe care 'l-a încheiat poporul triunitului regat cu regele *Coloman* la anul 1102, cu voinţă suverană şi liberă, în urmarea cărui tratat acest rege s'a încoronat cu sfânta coroană a lui *Svonimir* şi a jurat că va păzì şi apĕra toate drepturile şi independenţa coroanei triunitului regat. Ea sĕ basează pe aceea, că poporul triunitului regat a ales la anul 1527 cu voie liberă şi suverană pe archiducele Austriei, Ferdinand I. de rege, care încă a promis în mod solemn că va păzì toate drepturile acestui regat. Ea sĕ basează pe aceea, că dieta triunitului regat la anul 1712 a primit legea de stat, care leagă ambele părţi prin sancţiunea pragmatică, prin care regele nostru *Carol III.* a jurat pentru sine şi pentru urmaşii sei a păzì şi a apĕra toate drepturile şi independenţa triunitului regat, şi coroana noastra, în urma cărui jurămênt s'a şi primit sancţiunea pragmatică.

Asemenea precum poporul triunitului regat e gata a întreprinde ori-ce spre apĕrarea libertăţii popoarelor ungureşti de ori-ce atac, fiindcă naţiunea noastră vede acì cea mai bună garanţie a propriei sale libertăţi constituţionale, — este silit acest comitet a aşeza înainte şi condiţiunea, ca dieta Ungariei sĕ declare mai ântâiu, că va efectuì, împreunând puterile sale cu puterile triunitului regat, întegritatea acestui regat, nu însĕ ca până acuma, sĕ proceadă şi mai departe cu urgie asupra drepturilor coroanei noastre, şi pe temeiul drepturilor faptice sĕ ceară întregitatea regatului unguresc, ear' nu a celui triunit.

Drept-aceea, poftim în mod amicabil pe toate oficiolatele ungureşti, sĕ ceară la dieta lor cu curagiu şi hotărîre restituirea întregităţii triunitului regat, de care sĕ ţine: Croaţia, cu insula Mur, Slavonia, graniţa militară croato-slavonă, Dalmaţia cu insulele cuarnerice, toată Istria, cu cuprinderea şi acelei bucăţi care nelegiuit este încorporată confederaţiunei germane, adecă cercul *Mitterburg* şi *Volovska,* căci sărbătorescul protest al dietei noastre dela anul 1596 asupra despărţirei Istriei dela corpul de stat al nostru stă şi acuma în perfectă vigoare, mai departe tot ţinutul între rîurile Culpa, Reifnitz, Gurk, Sava, precum şi marca slavonica ce s'a rupt dela triunitul regat în timpurile viforoase şi s'a încorporat Carnioliei şi Ştiriei.

Numai în felul acesta reconstituit triunitul regat va fi un aliat al regatului Ungariei, care nu numai cu numele, ci în fiinţă sĕ va

face o fortăreaţă în contra ori-cărui atac. Toată altă împreunare ori legătură a triunitului nostru corp de stat cu Ungaria, sub pretext de o siguritate mai mare şi garanţie a vieţii noastre constituţionale, este numai o chimeră goală.

Cerem, ca dieta ungurească sĕ garanteze prin o lege egalitatea şi egală îndreptăţire a tuturor sub coroana Ungariei vieţuitoarelor popoare, atât în privinţa politică, cât şi naţională, unde aparţine cu deosebire perfecta egală îndreptaţire a limbilor concernente în congregaţiunile generale, în afacerile oficioase, în şcoală, în biserică, în oficioasele scrieri dicasteriale şi în dietă. Ear' popoarelor acelora, cari vieţuesc sub coroana ungurească şi au al lor drept şi ale lor privilegii, cum sûnt *Sêrbiĭ* şi *Românii,* sĕ li-se garanteze acest drept prin lege, şi pentru naţiunea sêrbească sĕ se orînduiască o adunanţă, prin lege.

Noi ţinem cu atât mai tare la aceste principii, cu cât continuata şi numai amênata dietă a triunitului regat dela anul 1848 a decis, că dorinţa triunitului regat este, a susţinè o confederaţiune amicabilă *cu popoarele Ungariei,* aşadar' nu cu singura naţiune maghiară.

Congregaţiunea aceasta crede, că cu cât este mai ponderoasă deslegarea chestiei orientale pentru triunitul regat şi cu cât va trage ea şi va trebuì sĕ tragă mai mari, mai nemĕsurate urmări pentru Ungaria şi în special pentru viteaza naţiune maghiară şi pentru triunitul regat, cu atât mai de lipsă va fi pentru însaşi Ungaria şi mai priincios pentru triunitul regat, ca bĕtrânii fraţi învecinaţi, Ungurii, sĕ pună cea mai mare ponderositate pe condiţiile menţionate şi sĕ cumpĕnească bine interesele de stat universale şi internaţionale, atât ale Ungariei cât şi ale triunitului regat, şi ca popoare libere, dela olaltă neatîrnătoare, se apere cu vitejie şi cu puteri unite drepturile noastre, libertatea noastră, întocmirile noastre din vechime, în contra ori-cărui atac.

S'a dat din congregaţiunea generală a noastră, ţinută în 11 şi următoarea zi a lunei Martie 1861, în *Osec.* —

*

Atât hotărîrea aceasta a congregaţiunei croate din *Verovit,* şi altele de felul acesta, adresate Maghiarilor, cât şi un circular adresat din partea unui comitet croat întregului popor croat din regatul triunit, în care înşirându-se toate pĕcatele pe cari le-au comis Maghiarii, chiar şi în timpul mai recent, la adresa celoralalte naţiuni conlocuitoare, se face propagandă printre Croaţi, şi sûnt îndrumaţi Croaţii,

se declare, că între împrejurările date ei *nu pot trimite deputaţi la dieta din Ungaria,* ci cer convocarea dietei lor proprie, pentru Croaţia şi Slavonia, au îndemnat pe conducĕtorul partidei moderate maghiare din Ungaria, *Deák Ferencz,* se scrie un memorand politic. În acest memorand, scris în scopul ca sĕ atragă pe Croaţi la Ungaria, deoparte, ear' de altă parte sĕ-'i înstrăineze de Viena şi sĕ-'i facă sĕ nu trimita nici ei representanţi la senatul imperial de nou organisat, s'a încercat marele patriot maghiar *Deák,* cu puterea întregei înţelepciuni de care dispunea, sĕ convingă pe Croaţi, că naţiune lor mai binevoitoare decum sînt Maghiarii nu este alta pe lume, şi că mai mare duşman al Croaţilor, decum sînt cei dela Viena, earaşi nu este altul pe lume.

Cu reminiscenţe istorice, cu idei frumoase naţionale şi cu principii moderne politice a început *Deák* memorandul seu, şi 'l-a terminat cu asigurarea, data în scris, că *din parte ungurească Croaţilor nu li-s'a facut nici-odată nici o asuprire,* ci cele mai multe certe ivite între aceste două naţiuni surori sînt a se pune în sarcina nefericitelor *neînţelegeri,* la cari poartă vina ambele părţi.

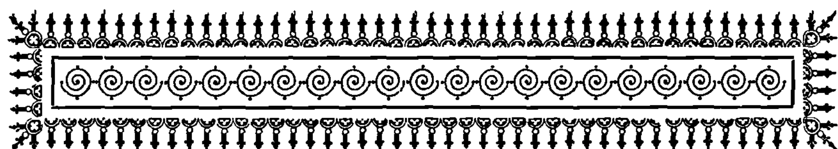
N'a avut memorandul lui *Deák* resultatul dorit, din causa, că Croaţii, paţiţi de mai nainte, nu erau aşa uşor de înduplecat sĕ se încreadă necondiţionat în sinceritatea intenţiunilor maghiare şi a cuvintelor frumoase ale lui *Deák.* Mai mult însĕ din causa, că *Deák* a fost destul de neprecaut a lăsa sĕ se strĕcoare în memorandul seu frasa: *Sĕ-'mi arete cineva un stat în Europa, care s'ar arĕta mai cu multă dreptate catră **străinele şi nesuveranele naţionalităţi** de pe teritorul seu* .

Din cuvintele acestea: »*străine şi nesuverane*« au vĕzut şi înţeles Croaţii şi celelalte popoare din monarchie, că politica maghiară e aceea de-a figura numai Maghiarii ca »*naţiune suverana* , ear' toate celelalte popoare pentru Maghiari sînt *străine, nesuverane,* tolerate, ca mai nainte de 1848.

Pe tema aceasta a fost memorandul lui *Deák* aspru criticat din partea întregei prese naţionaliste, sau binevoitoare naţionalităţilor.

Nu peste mult apoi s'a dat ocasiune popoarelor nemaghiare din patrie se audă părerea Maghiarilor în chestia naţională, în chestia egalei îndreptăţiri politice, în dieta lor proprie din Pesta, convocată pe 2 Aprilie şi deschisă în 6 Aprilie, la a cărei activitate trecem acum, descriind partea care ne priveşte mai de-aproape.





Lupte parlamentare în dieta din Pesta.

În 21 Ianuarie 1861 a fost publicată legea electorală, pe basa căreia aveau sĕ se facă alegerile pentru dieta Ungariei. planuită a se întruni la 2 Aprilie în *Buda.*

Era legea votată și sancționată după care s'au făcut alegerile și pentru dieta din 1848, dar' puțin *modificată.*

Drept de alegere aveau pe basa legii acesteia toți cetățenii trecuți de 20 de ani, cu purtare morală nepătată, dacă în cetăți libere și în orașe cu magistrat separat puteau dovedi că au casă sau pămênt în valoare de cel puțin 300 fl., ear' în comune rurare cel puțin $^1/_4$ sesiune de pămênt. Negustorii, fabricanții, meseriașii și inteligența întreagă, inclusive preoții și învĕțătorii tuturor confesiunilor și națiunilor, aveau asemenea drept de alegere, fără privire la avere.

Referitor la dreptul *pasiv* de alegere se zicea în lege, că ales poate fi orĭ-care alegĕtor trecut în listele electorale, dacă a împlinit anul 24-lea al etății. Cunoașterea limbei ungurești, trecută în legea din 1848, *nu se mai cerea.* Disposiția aceasta a legii *a fost ștearsă* ca incompatibilă cu principiul egalei îndreptățiri naționale, cuprinsă în diploma din 20 Octomvrie 1860 și în celelalte acte preaînalte, date de atunci încoace.

Lucrul acesta n'a supĕrat de loc pe Unguri, ba chiar și din partea lor s'a făcut declarație formală, într'o broșură edată din partea lui *Ivánka,* că de o dietă poliglotă *nu se tem* și *nu sûnt străini,* fiindcă aproape fiecare Maghiar inteligent știe câte 2—3 limbi din patrie, și astfel se vor afla destui deputați maghiari în dietă, cari se înțeleagă perfect de bine și se esplice și celoralalți aceea ce vorbesc representanții naționalităților.

Cu toate acestea, nu s'a aflat nici unul dintre deputaţii naţionalităţilor nemaghiare, care sĕ fi făcut barem încercarea de a vorbì în limba sa maternă în dieta dela 1861.

Motivul îl putem afla în temerea de a nu supĕra pe Maghiari, tocmai în zilele în cari ei sĕ arĕtau a fi atât de prevenitori şi de concilianţi, încât naţionalităţile erau cuprinse de cea mai mare speranţă, că o resolvare mulţumitoare a chestiei naţionale are sĕ urmeze cu toată siguritatea.

În fapt însĕ a urmat — *decepţia.* Pentru-că frumosul avans făcut din partea representanţilor naţionalităţilor nemaghiare prin recunoaşterea limbei maghiare de singură îndreptăţită ca limbă de discuţie în corpul legiuitor nu a fost remunerat în mĕsura în care trebuia sĕ fie remunerat din partea Maghiarilor. De altcum Maghiarii îşi aveau politica lor clară şi programul lor politic binedeterminat, pe care 'l-a reasumat ziarul *Sürgöny«* de pe atunci atât de nimerit în următoarele cuvinte: „Dacă va succede dietei din Pesta sĕ se împace cu Austria (înţelege: domnitorul), *naţionalităţile nu capĕtă nimica.* Dacă nu va succede împăcarea, naţionalităţile *primesc tot ce cer*".

Deodată cu publicarea legii electorale s'a luat şi disposiţia, ca alegerile sĕ se facă în decurs de 20 de zile dela publicarea rescriptului împĕratesc prin care sĕ convoacă dieta.

Lucrul n'a mers însĕ atât de uşor după-cum sĕ credea, fiindcă compunerea listelor electorale s'a făcut pe unele locuri cu mare întârziere, şi astfel unele comitate abia au putut face alegerile de deputaţi după deschiderea parlamentului, aşa că la deschiderea dietei ele n'au fost representate.

În 14 Februarie 1861 a apărut rescriptul împĕrătesc prin care dieta Ungariei e de fapt convocată pe 2 Aprilie la Buda. Convocarea era făcută pe basa diplomei din 20 Octomvrie 1860, şi în scopul de a efectuì:

1. Încoronarea monarchului ca rege apostolic al Ungariei.
2. Alegerea palatinului, pe basa legii din 1608, art. III., şi
3. Luarea unor mĕsuri legale şi de mare importanţă, necesare pentru fericirea ţĕrii.

Sĕ spunea mai departe în rescriptul împĕrătesc, că la dietă sînt chemaţi numai deputaţii din Ungaria şi ţĕrile încorporate (Banatul şi Voevodina) şi că dieta *o va deschide monarchul în persoană.* Totodată s'au luat disposiţiuni, ca la dietă sĕ fie trimişi numai oameni

pacĭnici, aşezaţi, *fără deosebire de limbă,* pentru-ca sfătuirile lor sĕ poată fi încoronate cu succes.

Abatere dela acest rescript s'a făcut într'atâta, că nu monarchul în persoană a deschis dieta ungară, ci un împuternicit al seu, contele *Apponyi,* şi că parlamentul numai s'a deschis în Buda, ear' şedinţele şi le-a ţinut în *Pesta,* conform dorinţei Maghiarilor, împlinită din partea domnitoruluĭ.

Nici deschiderea solemnă a parlamentului nu s'a făcut în ziua determinată, în 2 Aprilie, ci abia la 6 Aprilie, când membrii ambelor case legiuitoare s'au întrunit în sala mare de recepţiune din palatul regal din *Buda,* pentru a asculta preaînaltele rescripte împĕrăteşti, adresate representanţilor ţĕrii.

În ziua de deschidere, Românii erau representaţi astfel în corpurile legiuitoare ale Ungariei:

În casa magnaţilor aveam pe *Emanuil Gozsdu,* comite-suprem în Caraş, *Iosif Manu,* comite-suprem în Maramurĕş şi *Sigismund Popp,* căpitan suprem în Cetatea-de-peatră (Chior).

În dietă (cameră) aveam pe *Gavriil Mihályi, George Manassi* (pe atunci trecea de Român), Ioan *Pap,* protopopul Beiuşului, Vichente *Bogdan,* Ioan *Mişici,* Sigismund *Popoviciu,* Simeon *Bica,* protopop în Oradea-mare, şi George *Jura.* Mai târzíu, după deschidere, au mai întrat în dietă următorii Români: *Vichente Babeş, Vasile Butean, Ioan Faur, Aurel Maniu, Filip Pascu, George Popa, Iosif Pop, Aloiziu Vlad* de Sĕlişte, *Eutimiu Murgu* şi *Ioan Popoviciu-Desseanu.*

A mai fost ales *Andreiu de Mocsonyi,* în cercul electoral al Lugojului, dar' cum ştim, *Mocsonyi* a renunţat la mandat, alegêndu-se în locul seu deputat pentru dietă marele naţionalist *Constantin Ioanovici,* consilier de şcoale, care însĕ asemenea n'a întrat în dietă, fiindcă în curênd după alegerea sa a urmat disolvarea parlamentului ungar.

Aveam deci în casa magnaţilor *trei* representanţi, dintre cari *Gozsdu* a fost ales notar de şedinţe, ear' în dietă aveam, cu buni cu rĕi, *optsprezece* deputaţi, dintre cari însĕ numai *unsprezece* au fost credincioşi întru toate steagului naţional, pe care 'l-au apĕrat cu energie şi cu curagiu, făcêndu-se vrednici de recunoştinţa generală a Românilor, dela cari au şi primit frumosul şi binemeritatul titlu de »*anteluptători naţionali*«, eternisaţi fiind toţi unsprezece într'un *tablou* făcut pe vremea aceea. Acesti unsprezece anteluptători naţionali

erau următorii: *Babeş, Bogdan, Butean, Maniu, Mihályi, Pascu, George Popa,* Sigismund *Popoviciu,* Aloiziu *Vlad,* Ioan *Popoviciu-Desseanu* şi Iosif *Pop.*

Deschiderea parlamentului.

În 6 Aprilie, membrii casei magnaţilor şi deputaţii camerei ungare, întruniţi la orele unsprezece în sala de recepţiune din palatul regal din Buda, au fost salutaţi în numele monarchului din partea contelui *Georg Apponyi,* care le-a cetit următoarele rescripte împĕrăteşti:

„Noi. Francisc Iosif I., din mila lui Dumnezeu împĕrat al Austriei, rege apostolic al Ungariei, Boemiei, Galiţiei. Lodomeriei, precum şi rege al Lombardiei, Veneţiei, Iliriei, archiduce al Austriei, etc. etc.

Stegarilor, ordinelor supreme, bisericeşti şi mireneşti, şi representanţilor credincioasei noastre Ungarie şi a părţilor anexe, întruniţi în dieta convocată prin noi pe 2 Aprilie 1861 în cetatea noastră liberă regească Buda, salute şi graţie!

Iubiţilor credincioşi! După-ce în împlinirea dorinţei noastre de a deschide în persoană şi în persoană a conduce dieta credincioasei noastre Ungarie, convocată pe 2 Aprilie a. c., sûntem împedecaţi, — prin aceasta facem prea graţios cunoscut credincioşiilor voastre, că cu deschiderea dietei de faţă am încredinţat în preaînaltul numele nostru regesc, de-adreptul pentru scopul acesta, ca comisar regesc. pe sincer plăcutul nostru credincios, spectabilul şi ilustrul conte *Georg Apponyi* de Nagy-Appony, intimul consilier al nostru şi Judex Curiae al Ungariei noastre. care credincioşiilor voastre va preda în traducere şi copie credincioasă spre înarticulare actul de renunţare datat din Olmütz 2 Decemvrie 1848, prin care M. Sa unchiul nostru, împĕratul *Ferdinand I.,* în Ungaria şi Boemia cu numele acesta al *cincilea* rege, 'şi-a manifestat sĕrbătoreşte repăşirea de pe tron, precum şi Alteţa Sa tatăl nostru, *Francisc Carol,* archiduce ces. reg. 'şi-a declarat abzicerea de dreptul avut la tron, şi totodată, amĕsurat deosebitului nostru mandat, va espune graţioasa noastră propunere în privinţa garantării scopurilor din sancţiunea pragmatică, cuprinsă în art. de lege I. şi II. din anul 1723, ca după aceasta, prin învoirea mea şi a credincioşiilor voastre, stabilind diploma înaugurală regală pentru regeasca înaugurare şi solemna încoronare a noastră, în înţelesul vechei constituţiuni a Ungariei noastre, se putem venì în mijlocul vostru, iubiţilor credin-

cioşi, pentru-ca se conducem această dietă, predându-'ĭ în persoană propoziţiunile noastre regale.

Încrezêndu-ne în graţia Maiestăţii cereşti şi în alipirea credincioasă a naţiunii noastre maghiare, că în curênd vom vedè împlinită aceasta sinceră dorinţă a noastră, — amintim, că despre primirea sĕrbătorească a persoanei noastre regeşti se afla disposiţiuni într'o ordinaţiune deosebită a noastră, cu datul de azi, care se va înmanua credincioşiilor voastre prin comisarul regesc. Altmintrelea rĕmânem către voi statornic aplecaţi cu graţia noastră cesaro-regească. Dat în capitala imperiului nostru, Viena, în Austria, în prima zi a lunei Aprilie 1861. *Francisc Iosif* m. p. Baron *Vay Miklos* m. p. *Zsedényi Ede* m. p." —

Al doilea act preaînalt, cetit corpurilor legiuitoare ungare, a fost următorul:

— „Noi, Francisc Iosif I., din graţia lui Dumnezeu împĕrat al Austriei, rege apostolic al Ungariei, Boemiei, Galiţiei şi Lodomeriei, etc.

Stegarilor, ordinelor supreme, bisericeşti şi mireneşti, şi representanţilor credincioasei noastre Ungarie şi a părţilor anexe, întruniţi în dieta convocată prin noi pe 2 Aprilie în libera noastră cetate regească Buda, salute şi graţie!

Iubiţilor credincioşi! Prin aceasta preagraţios încredinţăm presidenţia în casa magnaţilor şi conducerea sfătuirilor ei plăcutului nostru credincios, spectatului şi ilustrului conte *Georg Apponyi* de Nagy-Appony, ântâiul nostru consilier şi Judex Curiae al Ungariei, ear' vicepresidenţia plăcutului nostru credincios, spectatului şi ilustrului *Georg Majláth* de Székhely, intimul nostru consilier şi tavernic regesc. Altmintrelea rĕmânem către voi statornic aplecaţi, cu graţia noastră cesaro-regească. Dat în Viena, capitala imperiului nostru, în Austria, în prima zi a lunei Aprilie 1861. *Francisc Iosif* m. p. Br. *Vay Miklos* m. p. *Zsedényi Ede* m. p."

Comisarul regal, contele *Apponyi,* a rostit după cetirea acestor acte o vorbire de deschidere, în firul căreia a comunicat membrilor corpurilor legiuitoare diplomele renunţătoare la tron ale împĕratului *Ferdinand I.* şi archiducelui *Francisc Carol,* spunêndu-le, că Maiestatea Sa monarchul îşi află împlinirea celei mai sfinte datorinţe în aceea, că asigurându-'şi drepturile sale ca domnitor, face sĕ se verse peste toate ţĕrile şi popoarele resultatele salutare ale vieţii constituţionale, pentru-ca în modul acesta sĕ-'şi afle toate garantată,

nu numai esistenţa proprie, ci şi viitorul mai fericit al întregului stat format din ele.

Scopul diplomei din 20 Octomvrie 1860, a zis contele *Apponyi* că este pentru Ungaria restituirea bunătăţilor constituţionale, ear' pentru celelalte ţĕri împartĕşirea lor de-asemenea drepturi politice, cum le-a avut Ungaria, pe când pentru întregul imperiu scopul e acela, ca sĕ se mjilocească conlucrarea tuturor ţĕrilor constituţionale în toate afacerile şi interesele comune tuturor ţĕrilor din imperiu. „M. Sa doreşte sincer, — a spus contele Apponyi, se dee ocasiune, ca în ţeară se crească şi sĕ se întărească convingerea, că monarchul îşi află cea mai plăcută datorinţă a chemării sale în satisfacerea dorinţelor salutare ale naţiunei sale mult iubite (maghiare). Şi tocmai de aceea, cu bucurie încuviinţează M. Sa cererea comună a ţĕrii, ca corpurile legiuitoare sĕ-'şi ţină sfătuirile în libera cetate regească *Pesta*.

Enunciaţiunile din urmă ale contelui *Apponyi* au fost primite cu aclamaţiuni din partea Maghiarilor şi cu aceasta deschiderea parlamentului a fost terminată.

Membrii casei magnaţilor şi deputaţii camerei au trecut la *Pesta,* unde cei dintâiu s'au întrunit la ora unu şi jumĕtate în şedinţă formală, ţinută sub presidenţia presidentului de etate, conte *Mihail Eszterházy,* în care s'au cetit de nou rescriptele împĕrăteşti, deosebi acela prin care contele *Apponyi* e numit president ear' contele *Georg Majláth* vicepresident al casei de sus, s'au ales notarii de şedinţe în persoanele următorilor membri: *Emanuil Gozsdu, Károlyi Gyula, Orczy Béla* şi *Stankovanski,* ear' în fine s'a ales comisiunea verificătoare, compusă din 7 membri, şi cu aceasta şedinţa a fost încheiată la orele *patru.*

Deputaţii camerei asemenea s'au întrunit în şedinţă, la orele *patru*, sub conducerea presidentului de etate *Palóczy László,* în decursul vorbirei căruia de deschidere a apărut notarul casei de sus, *Emanuel Gozsdu,* şi a predat dietei diplomele renunţătoare la tron ale împĕratului *Ferdinand V.* şi archiducelui *Francisc Carol,* precum şi decretul de numire al contelui *Apponyi,* ca sĕ fie publicate şi în dietă. În scopul esplicării misiunei sale. *Emanuil Gozsdu* a rostit în dietă urmĕtoarea vorbire:

— „Ilustra casă a magnaţilor transpune prin mine, ca alesul notar al ei, rescriptul Maiestăţii Sale cesaro-regale, renunţarea la tron a împĕratului şi regelui Ungariei *Ferdinand V.,* renunţarea la

dreptul asupra tronului a Alteţei Sale archiducelui Francisc Carol, precum şi decretul de numire a Escelenţei Sale contelui *Apponyi György*, ca comisar regal al Maiestăţii Sale pentru dieta actuală. Fără a scoate alte conclusiuni, ilustra casă a magnaţilor recunoaşte, că toate aceste documente trebuiau sĕ fie publicate ântâiu aici; dar' fiindcă parlamentul abia astăzi a fost deschis, şi casa de sus s'a întrunit mai nainte în şedinţă decât camera, ear' documentele sûnt adresate întregului parlament, şi din partea comisarului regal au fost predate, cu intervenţia Înălţimei Sale, a escelentisimului cardinal-primate, ântâiu camerei de sus, ele au fost acì cetite şi publicate ântâiu".

Presidentul declară. că actele preaînalte primite vor fi puse la timpul seu la ordinea zilei pentru a fi publicate şi eventual discutate, şi după-ce provoacă pe deputaţi sĕ-'şi presenteze credenţionalele, — declară şedinţa de închisă.

Verificările.

În şedinţele următoare ale dietei s'a făcut constituirea definitivă a casei, după-ce s'a constatat presenţa a 261 de deputaţi, provĕzuţi cu mandate neatacate prin protest. President a fost ales *Ghyczy Kálmán*, vicepresidenţi *Tisza Kálmán* şi baronul *Podmaniczky Frigyes*, ear' între cei şase notari a fost ales şi Românul *George Jura.*

Asupra mandatelor atacate prin protest s'a deschis apoi discuţia, la care a luat parte în trei rînduri şi deputatul român *Mihályi.*

Astfel în şedinţa dela 23 Aprilie, în care era vorba de verificarea deputatului *Kozma Imre,* ales în *Győr,* deputatul român *Gavriil Mihályi* a vorbit următoarele:

— „Între imprejurările actuale vreau sĕ deosebesc pe legiuitor de judecător. În chestia aceasta vreau sĕ vorbesc numai ca judecător, fiindcă sentenţa trebue dată pe basa faptelor. Ca judecător nu pot sĕ vorbesc decât numai în înţelesul vorbelor clare ale legii, nec praeter nec contra, ci penes legem, şi aşi dorì ca domnul conte (Teleky László, antevorbitorul seu) sĕ fie atât de bun şi sĕ-'mi esplice, că acolo, unde legea spune. că votarea are sĕ se facă cu întroducerea numelui, în mod public, cum sĕ poate ca votarea sĕ fie secretă? Pentru viitor nu sûnt în contra *votării secrete;* dar' pentru acum aşa ţin, că după-ce legea spune lămurit, că votarea are sĕ se facă în mod public, prin întroducerea numelui, votarea nu sĕ poate face în mod secret". —

În şedinţa dela 25 Aprilie apoi, fiind vorba de verificarea deputatului *Miskolczy Károly,* ales în cercul electoral *Margita* din Bihor, casa nu enunţă verificarea, ci din mai multe motive temeinice ordonează cercetare, dorind ca *Mihályi* sĕ fie esmis comisar din partea dietei. Deputatul *Mihályi* declară însĕ următoarele:

— „Consider de mare distincţie şi primesc cu bucurie onoarea ce mi-se face din încrederea casei. Dar' binevoiţi preagraţios a ierta, că deşì eu aş primì preabucuros această distincţie, precum mi-am ţinut şi până acuma de datorinţă sĕ satisfac încrederei casei la toate ocasiunile şi ori-când. — am datorinţe şi faţă de alegĕtorii mei, pe cari în timpul trecut 'i-am representat odată aşa, că aflându-mĕ în esmisiuni regnicolare, a trebuit sĕ stau departe de dieta, sub întreaga durată a mandatului meu, şi le-am făcut de astădată declaraţiuni, că dacă binele public nu-'mi va dicta cumva altcum, am sĕ-'i represint aici, *în permanenţă.* Vĕ rog deci, sĕ binevoiţi a permite sĕ pot rĕmânè aici". (Sĕ esmite deputatul Domahidy).

La verificarea deputatului *Ioan Misici,* ales în cercul *Lipova,* comitatul Timiş, în contra naţionalistului român Dr. *Atanasie M. Marienescu,* — tot în şedinţa din 25 Aprilie deputatul *Mihályi* a rostit următoarele cuvinte:

— „Nu vorbesc la obiect, pentru-că şi eu ţin, că dl deputat e de verificat. Dar' vreau sĕ vorbesc la espunerile făcute din partea nemijlocitului meu antevorbitor, condeputatul *Tisza Kálmán,* şi sĕ-'i spun, că atunci, când cineva îşi înaintează plânsoarea, fie ori-unde şi fie ea ţinută în ori-ce ton, nu putem sĕ o considerăm de *superătoare* (boszantó). Numai observarea aceasta am voit s'o fac". —

În aceeaşi şedinţă a fost pusă la ordinea zilei şi verificarea deputatului român *Simeon Bica,* ales în cercul Aleşdului, comitatul Bihor. S'a ordonat întregirea protocolului de alegere, care era manc, după-ce deputatul *Mihályi* a vorbit următoarele:

— „Aşa cred, că tocmai astăzi am hotărît cu privire la un alt condeputat. dacă nu mĕ înşel, cu privire la contele *Batyányi,* că după-ce în protocolul de alegere sĕ află unele mancităţi, protocolul sĕ 'i-se înapoieze spre întregire. După-ce cu privire la unul am hotărît astfel, şi vedem că şi aici e numai greşală de condeiu, fiindcă protocolul e subscris de oamenii de încredere ai ambelor partide, şi numai aceea nu e spus în el, că pentru cine au votat şi câte voturi au fost date peste tot: vĕ rog sĕ binevoiţi a accepta pe acest bine-meritat bărbat de verificat condeputat al nostru". —

În fine a mai vorbit deputatul *Mihályi* şi în şedinţa din 4 Maiu, în care presidentul a enunţat, că din causa sĕrbătorilor Învierii Domnului ale creştinilor de lege gr.-ort., la care aparţin mulţi dintre deputaţi, nu sĕ va ţinè şedinţă în Lunea Paştilor gr.-orientale. ci proxima şedinţă va fi Marţi, după Paştile orientale.

Deputatul *Mihályi* a mulţumit pentru acest act de prevenire în terminii următori:

„După-ce mult onorata casă a binevoit a manifesta faţă de credincioşii gr.-orientali apreciarea adâncei idei de egală îndreptăţire, în mod uniform. pe terenul representativ şi legislativ, atât în numele alegĕtorilor mei, cât şi în numele meu şi în numele tuturor celor de lege greco-ortodoxă, îmi esprim adânca mulţumire pentru aplicarea faţă de noi, cu ocasiunea aceasta, a principiului egalei îndreptăţiri. Sĕ dee marele Dumnezeu al dreptăţii, că atunci, când va fi pusă pe tapet în mod mai amĕnunţit chestia importantă a naţionalităţilor, sĕ domnească aceeaşi bună înţelegere care s'a arĕtat acum, aşa, ca toţi, fii ai unei patrie, sĕ putem ferici patria aceasta". (Aprobări generale).

Contele Károlyi Ede: „Aş dorì ca vorbirea într'adevĕr patriotică şi frumoasă a condeputatului nostru *Gavriil Mihályi* sĕ fie trecută la protocol". (Întreruperi: nu e necesar, pentru-că va fi trecută în ziarul dietei!)

Până acì deci *Mihályi* singur a ţinut lupta în dietă din parte românească, pentru-că ceialalţi abia în şedinţele din urmă au fost verificaţi, ear' unii abia în şedinţa următoare 'şi-au putut înainta credinţionalele. De acì încolo vedem însĕ întrate în lupta parlamentară toate puterile bune româneşti, trimise la dietă.

Conferenţă la Gozsdu.

Nimeni dintre representanţii Românilor, întraţi în parlament, nu a înţeles situaţia grea, creată pe seama lor, atât de bine ca *Emanuil Gozsdu.* Şi nimeni dintre ei nu a fost atât de mult convins despre necesitatea stabilirei unei *solidarităţi* între luptătorii nostri naţionali, pentru-ca uniformă sĕ fie procedarea lor, decât tocmai *Emanuil Gozsdu.*

De aceea a şi căutat sĕ adune în jurul seu pe toţi factorii politici ai neamului nostru, aflători pe atunci în Pesta, pentru-ca cu ei împreună sĕ discute asupra situaţiunii şi sĕ stabilească punctele de mânecare în politica noastră naţională.

'I-a întrunit pe rînd, mai de multe-ori, la masa sa ospitală, ear' pe 7 Maiu 1861 seara 'i-a convocat la o conferenţă confidenţială în localităţile sale din Pesta.

Au rĕspuns la învitare următorii: *Iosif Manu,* comitele suprem al Maramurĕşului, *Sigismund Popp,* căpitan suprem în Chior, *Teodor Serb,* consilier la tabla regească, mai târziu urmaşul lui *Gozsdu* în postul de comite suprem al Caraşului, şi deputaţii dietali *Babeş, Bogdan, Butean, Faur, Maniu, Mihályi, Mişici, Pascu, George Popa,* protopopul *Ioan Pap, Iosif Pop, Sigismund Popovici* şi *Aloiziu Vlad.* Au lipsit deci deputaţii: *Murgu, Manassi, Jura, Bica* şi *Ioan Popovici-Desseanu.*

Emanuil Gozsdu a deschis conferenţa, accentuând necesitatea stabilireĭ unei *solidarităţi* între deputaţii români, cari, puţini fiind, numai aşa vor putè impune majorităţiĭ maghiare, sau, cum zicea *Gozsdu:* „Noi numai uniţi vom fi în stare sĕ impunem majorităţii şi sĕ câştigam respectul Europei, şi numai aşa va fi în stare naţiunea noastră cea de toţi persecutată şi despreţuită sĕ se ridice la rangul ce-'l merită“... „Sĕ ne ferim deci înainte de toate de ori-ce tendenţe separatistice“, — a continuat *Gozsdu,* terminând astfel: „Nu ne putem mulţumì cu drepturi sau promisiuni generale, pentru-că acestea sĕ pot esplica în tot chipul; ci trebue sĕ ne specificăm pretensiunile şi *sĕ pretindem cu toată energia recunoaşterea lor.* Sĕ nu primim lege *permisivă,* pentru-că aceasta e nimica, ci sĕ cerem lege *imperativă*“. —

Cu privire la specificarea pretensiunilor Românilor, *Gozsdu* credea că încă nu e sosit timpul pentru facerea specificării, ci deputaţii români trebue sĕ aştepte până sĕ va vedè, că dieta ce va trimite monarchului drept rĕspuns: *adresă* sau *resoluţiune?* Pentru-că şi una şi alta va trebuì sĕ conţină şi un pasaj referitor la chestia naţională, în liniamente generale. Datorinţa deputaţilor români ar fi deci, sĕ grijească, ca pasagiul acesta în adresă sau resoluţiune sĕ fie satisfăcĕtor pentru Români şi sĕ conţină garanţii suficiente pentru limba şi naţionalitatea lor.

A luat apoi cuvêntul deputatul *Mihályi,* comunicând celor întruniţi, că el a luat parte la conferenţele Maghiarilor şi ştie că Maghiarii sûnt hotărîţi a recunoaşte pe seama naţionalităţilor tot ce li-se poate da în cadrele întegrităţii şi ale independenţei ţĕrii. *Mihályi* zicea, că Maghiarii cam aşa înţeleg egala îndreptăţire în privinţa limbii, că acolo unde naţionalităţile nemaghiare sĕ află în absolută majoritate,

sĕ se folosească de limba lor; dar' procesele şi alte lucruri cari sĕ comunică şi cu autorităţile mai înalte sĕ aibă şi copii făcute în traducere maghiară.

Cei de faţă, cu *Gozsdu* în frunte, declarară, că numai cu atâta Românii nu pot fi mulţumiţi.

Gozsdu zicea aşa: „Noi trebue sĕ avem bărbaţi români la toate dicasteriile, de jos până sus la minister. Şi lucrul acesta, numai aşa, de dragul nostru, nu ni-'l vor face Maghiarii. Trebue sĕ silim moraliceşte la aceasta toate autorităţile publice, şi aceasta o putem face atunci, dacă actele pe cari avem sĕ le trimitem în sus, de es. în vre-un proces, le trimitem aşa cum sûnt compuse: *româneşte.* De aceea propun următoarele: Sĕ cerem, ca la comune, districte şi comitate, limba majorităţii poporaţiunii sĕ fie limba oficială, ear' toate celelalte limbi sĕ fie numai *permise.* Corespondenţa între comitatele omogene sĕ se poarte în limba lor, ear' în sus cătră toate autorităţile înalte, până la guvern, corespondenţa sĕ fie purtată *în limba ţĕrii*".

Asupra propunerii s'a născut o discuţie animată, la care au luat parte aproape toţi cei întruniţi în conferenţă, învîrtindu-se cei mai mulţi în jurul chestiei, dacă trebue sau nu sĕ fie specificate *acum* pretensiunile Românilor, — ear' în merit consimţind toţi cu vederile cuprinse în propunerea lui *Gozsdu.*

Deputatul *Misici,* ales ca antinaţional, zicea aşa: „Maghiarii ne spun, că afară de teritor le împart toate cu noi. Prin urmare nu e trebuinţă sĕ specificăm pretensiunile, pentru-că acolo unde noi sûntem în majoritate le primim şi le avem toate. Eu nu cer dela nimeni sĕ-'mi dee *limbă.* Şi nici n'o primesc ca dar dela nimeni, fiindcă am primit-o ca dar dela *natură.* O posed ca un drept inalienabil, şi dacă cineva îmi atacă acest drept, mĕ bat cu el".

Gozsdu: „Principiul general e foarte elastic şi cel-ce are puterea în mână poate sĕ-'l esplice cum vrea. La frângerea pânii vor eşì toate în detrimentul nostru, dacă nu ne vom îngrijì din vreme". Din aceste motive e pentru specificarea pretensiunilor, însĕ nu acuma, ci la timp potrivit.

Protopopul *Ioan Pap* ar fi dorit, ca Românii sĕ nu se arete cerbicoşi faţă de »*fraţii maghiari* dela cari „aşteptăm tot ce dorim", dar' în celelalte e şi el de acord întru toate cu *Gozsdu* şi cu părerile sale.

Gozsdu î̀i rĕspunde astfel: „Până sûntem pe cale dreaptă nu putem vătĕma pe nimeni. Sĕ nu uităm, că atunci când e vorba de

interese personale, omul poate fi cât sĕ poate de generos şi de loial; dar' aici e vorba de *interesele naţiunii,* şi noi nu sûntem aici pentru a curăţi ouele pe seama altora, ci fiecare dintre noi trebue sĕ se poarte cu cea mai mare energie, cu fruntea deschisă, cum sĕ cuvine unui cetăţean liber constituţional".

Au vorbit apoi cu multă însufleţire naţională deputaţii *Mihályi* şi *Vlad,* ear' în urmă a luat cuvêntul deputatul *Babeş,* punêndu-se pe punctul de vedere, că comitatele, în înţelesul rescriptelor prea-înalte, aflătoare în vigoare, n'au nici acuma şi nici în viitor sĕ trimită în sus, până la minister, decât numai acte compuse în limba comitatului. Zicea aşa deputatul *Babeş:* „Fraţii maghiari ne spun că le împart toate cu naţionalităţile, afară de teritor. Foarte bine! Dacă o fac aceasta, aşa cum promit că o vor face, negreşit că vor aplica bărbaţi din toate naţionalităţile în numĕr potrivit la toate dicasteriile. până la minister. Prin urmare, procesul poate trece dela tribunal la forul mai înalt în limba comitatului, fiindcă şi la forul acesta va fi referent care cunoaşte limba aceasta şi n'are trebuinţă de traducere". *Babeş* e deci de părerea, ca comitatele sĕ scrie în limba lor oficială până sus la guvern, fiindcă prin aceasta nu sĕ atacă întregitatea şi independenţa ţĕrii, pentru-că: „ţeara e tocmai aşa patria mea, ca şi a Maghiarului, şi limba mea e tocmai aşa de îndreptăţită ca şi a lui". În corespondenţa cu comitate eterogene admite însĕ *Babeş* ca necesară limba *ţĕrii.*

Mai vorbeşte odată deputatul *Mihályi,* care e de părerea, sĕ se amâne luarea unei hotărîri definitive până poimâne (9 Maiu), fiindcă mâne (8 Maiu, e vorba sĕ rostească un discurs mai lung în dietă deputatul *Deák Ferencz,* care negreşit va atinge şi chestia naţionalităţilor. „Sĕ vedem ântâiu ce vreau *ei,* şi atunci ne vom putè pronunţa şi noi".

Părerea aceasta a fost acceptată din partea tututor şi cu aceasta conferenţa s'a încheiat, după-ce, la propunerea căpitanului suprem *Sigismund Popp* şi a deputatului *George Popa,* s'a decretat a rĕmânè conferenţa în permanenţă, — rugat fiind *Emanuil Gozsdu* sĕ primească şi pentru viitor presidenţia, ear' de notari designându-se deputaţii *Babeş* şi *Maniu.*

Gozsdu a primit cu bucurie propunerea făcută şi a asigurat de nou pe toţi, că uşile locuinţei sale rĕmân deschise, ziua, noaptea, pe seama fiecărui Român de inimă, precum şi el stă la disposiţia naţiunei şi în serviciul causei naţionale totdeauna, în tot momentul,

chiar şi la mezul nopţii. O declaraţie solemnă, primită cu vii aclamări din partea celor presenţi, cari au mulţumit lui *Gozsdu* pentru iniţiativa luată ca sĕ se ţină conferenţa aceasta.

Vorbirea lui Deák.

Nu în 8 Maiu, cum s'a spus în conferenţa Românilor ţinută în locuinţa lui *Gozsdu,* 'şi-a ţinut *Deák Ferencz* remarcabila vorbire în care a pledat pentru trimiterea unei *adrese* la Viena, — ci abia în 13 Maiu. Motivul a fost neaşteptata moarte a marelui patriot maghiar conte *Teleki László,* care s'a sinucis în noaptea spre 8 Maiu, din care causă dieta a luat vacanţă până după înmormêntare.

Vorbirea lui *Deák,* aşteptată cu mare sete, nu numai din partea Maghiarilor, cari doreau sĕ aibă o icoană fidelă despre situaţiune, zugrăvită cu penelul neîntrecut al lui *Deák,* ci şi din partea Românilor şi din partea celoralalte naţionalităţi nemaghiare din patrie, cari credeau, că în firul vorbirei sale *Deák* va face declaraţiuni categorice, de mare importanţă şi obligătoare pentru Maghiari, în *chestia naţională,* — pentru Nemaghiari cea mai însemnată şi mai arzĕtoare chestie pe vremea aceea, — a fost ascultată în mijlocul unei tăceri adânci, conturbată numai când şi când de furtunoasele aplause cu cari era rĕsplătită câte o sbiciuire mai energică făcută politicei greşite dela Viena.

Memorabila vorbire e următoarea:

Deák Ferencz (Aclamări şi aplause): „Timpuri grele, ani plini de primejdii au trecut peste noi. Naţiunea noastră se afla la marginea nimicirei desĕvîrşite. Dar' provedinţa divină, apăsându-o pe de o parte cu atâta suferinţă, pe de altă parte a deşteptat în sînul ei putere, ca sĕ nu perdem curagiul, şi patria aflătoare în pericol cu atât mai cu foc sĕ ni-o iubim. Dee ceriul sĕ fi învĕţat ceva în zilele grele de cercare, şi cei-ce una am fost în suferinţe, una sĕ fim şi în acţiunile noastre. (Aprobări).

Sûntem representanţii naţiunei acesteia, care în mânile noastre 'şi-a depus soartea. Onoarei şi priceperei noastre 'şi-a concrezut asigurarea viitorului. Problema noastră e importantă, posiţia noastră e grea, pentru-că e èstraordinară situaţia în care am ajuns. În vieaţa noastră constituţională au fost şi altă-dată casuri, când în chestii importante de drept public domnitorul şi naţiunea n'au fost de acord. Au fost timpuri, când din discuţii s'au născut desbinări păgubitoare.

Dar' atunci domnitorul și națiunea au stat pe aceeași basă, pe basa constituțiunei maghiare, recunoscută din ambele părți. La aceleași legi se provoca fiecare dintre părți, și nu valoarea legilor, ci *esplicarea* lor forma obiectul de discuție. Acum însĕ nu stăm pe basă comună, recunoscută de ambele parți. Nu singuratice chestiuni de drept public, nu înțelesul legilor, ci esența constituției noastre și valabilitatea legilor noastre fundamentale e trasă la îndoială.

Vreau sĕ ne dee și nouĕ constituțiune, însĕ nu constituția luată dela noi cu puterea, ci alta, una nouă, străină, o bucată din acea constituție comună pe care au pregătit-o pe seama întregei monarchii. (Aprobări generale. Noi reclamăm însĕ vechia noastră constituțiune, care nu a fost donată, ci a fost întemeiată pe contracte reciproce și s'a desvoltat din vieața națiunei. Constituțiunea, pe care noi am aplicat-o din timp în timp amĕsurat cerințelor vremii și voim sĕ o aplicăm și în viitor. Constituțiunea, ale cărei principii fundamentale sûnt sancționate de secole. Pe lângă noi stă dreptul și legea și sfințenia contractelor, în contra noastră puterea materială! (Așa e!)

În mijlocul atâtor nevoi și pericole, de douĕ lucruri vom avea îndeosebi trebuință: de *constanță* și *precauțiune*. A ceda acolo, unde cedarea e egală cu sinuciderea, a risca acolo, unde necesitatea nu ne constrînge, ar fi una ca și alta crimă îndreptată în contra națiunii (aprobări).

Dieta s'a constituit, și noi trebue sĕ ne consultăm și se decidem asupra formei și a cuprinsului primei noastre declarațiuni sĕrbătorești.

Trei întrebări avem înaintea noastră: Ce se spunem? Cui se spunem aceea-ce trebue se spunem? În ce formă sĕ turnăm resultatul înțelegerei noastre? Aceste trei întrebări stau în legătură strânsă. Îmi spun deci, cu privire la toate trei, nepretențioasele mele păreri. (Se auzim!)

Ântâiu de toate vreau se vorbesc despre aceea, că oare cuprinsul acestei prime declarațiuni sĕrbătorești, făcute din partea noastră, care sĕ fie? În espunerile mele nu mĕ voiu restrânge numai la simpla înșirare a chestiilor cari doresc sĕ fie trecute în această sĕrbătorească declarațiune, ci fiindcă o causă atât de importantă reclamă atențiune și cu privire la modul de compunere a declarațiunei, voiu cetì, cu permisiunea onoratei case, un proiect formulat, după care doresc eu sĕ se compună prima noastră declarațiune. Proiectul e următorul: (Urmează proiectul de adresă, — subliniat cu vii aprobări, — cu care ne vom întâlnì mai la vale, în forma votată din partea

dietei, adecă cu modificările făcute, aşa cum a fost subscris de ambii presidenţi ai corpurilor legiuitoare şi presentat domnitorului. După cetirea proiectului seu de adresă, deputatul *Deák* îşi continuă vorbirea astfel:)

— „Acestea sûnt lucrurile cari doresc eu sĕ se spună în prima noastră declaraţiune. Trec acum la întrebarea: Cui sĕ le spunem noi toate acestea?

Părerea mea în privinţa aceasta e, că ce vrem sĕ spunem şi ce trebue sĕ spunem avem se spunem aceluia care a convocat parlamentul şi fără a cărui convocare noi nu ne-am putè consulta împreună. Aceluia, care de fapt eserciază puterea domnească: Maiestăţii Sale, lui *Francisc Iosif!*

Dacă cineva crede, că noi nu în urma convocării domnitorului ne-am întrunit, ci pentru-că din literile de învitare ne-am scos cunoştinţa, că întrunirea noastră nu va fi împedecată cu puterea, — unul ca acela, după părerea mea, se află în mare rătĕcire. Parlamentul maghiar nu se întruneşte nici-odată dela sine, ci totdeauna îl convoacă, sau domnitorul, sau acela pe care legea îl provede cu acest drept. La anul 1790, când s'a compus diploma de încoronare, comisiunea regnicolară a făcut propunere, ca în diplomă sĕ se pună, că dieta are sĕ se întrunească tot la al treilea an, în ziua de ântâiu Maiu, în Pesta, *fără nici o convocare,* dar' propunerea aceasta au respins-o ordinele ţĕrii însĕşi, din motivul, că convocarea parlamentului era privită din partea lor ca *prerogativă a domnitorului.* Articolul 4 din 1848 încă dispune, că dieta ce este sĕ se ţină în fiecare an în Pesta, Maiestatea Sa o convoacă! Au fost, ce e drept, în epocele mai de demult ale istoriei noastre întruniri ţinute fără convocare ordinară, în cari s'a discutat şi s'au luat hotărîri în chestii publice, dar' pe acelea naţiunea nu le-a recunoscut de *diete,* hotărîrile lor n'au fost considerate de legi, şi astfel de adunări câte odată au lăsat şi suveniri triste în urma lor.

Puterea de fapt esistentă, delăturând constituţia noastră, a întrodus în Ungaria, înainte cu doisprĕzece ani, sistemul absolutistic.

După doisprĕzece ani, în urma amarelor esperienţe, s'a convins despre stângăcia sistemului seu. şi a păşit pe terenul constituţionalismului, dar' a legat de condiţiuni restabilirea constituţionalismului. Condiţiunile acestea noi nu le-am putut primì, dar' terenul, deschis în cercul administrativ al constituţionalismului, 'l-am ocupat numai decât şi *am cerut dietă,* ca ântâiul postulat al constituţionalismului.

Nu aceea am urgentat, ca întrunirea representanţilor naţiunii sĕ nu fie împedecata, ci aceea, ca dieta sĕ fie convocată!

Când după luni de zile parlamentul a fost convocat, cercurile electorale, cari ne-au ales pe noi deputaţi, nu ne-au spus aşa: „Nu mai este pedecă faptică pentru a se oprì întrunirea voastră, adunaţi-vĕ şi vĕ consultaţi“, — ci ne-au trimis în mod declarat la dieta aceea, care în numele domnitorului a fost convocată pe 2 Aprilie.

Ne-am adunat şi am voì sĕ funcţionăm ca dietă, dar' vedem că nu sûntem întregiţi, pentru-că nu sûnt convocaţi toţi aceea a căror convocare o ordonează legea.

În faţa *cui* se spunem deci, că aceasta e ilegalitate? Dela cine se cerem, ca cei neconvocaţi sĕ fie învitaţi în mod legal şi dieta sĕ fie întregită?

Fără îndoială dela acela, care ne-a convocat pe noi şi a între-lasat sĕ-'i convoace şi pe aceia, care singur dispune de puterea faptică de-a delătura lipsa aceasta prin ulterioara lor convocare, fără a cărui învitare n'am fi nici noi aici împreună, şi probabil că nu se vor putè presenta nici aceia.

Aflăm de necesar sĕ ne ridicăm glasul în contra atacului îndreptat spre independenţa noastră constituţională şi se declarăm, că nu vom face parte din senatul imperial. Aflăm de necesar a declara, că regele maghiar numai prin încoronare devine rege maghiar *legal,* ear' încoronarea e legată de condiţiuni, cari negreşit că trebue se fie ântâiu împlinite. (Aprobări). Vrem se declarăm, că înactivarea regimului parlamentar, a ministeriului responsabil, şi restituirea deplină a suspendatelor noastre legi de drept public sûnt astfel de condiţiuni, fără cari nu putem întra mai departe în tocmeli (Aşa e. Adevĕrat!)

Şi *cui* sĕ le spunem toate acestea? Fără îndoială acelei puteri de fapt esistente, care ne-a atacat independenţa constituţională atunci, când cele mai esenţiale drepturi constituţionale ale noastre a voit se le treacă la senatul imperial. Aceluia, care a suspendat legile noastre fundamentale şi le ţine suspendate; care a negles până acûma reînfiinţarea ministeriului responsabil. Aceluia, care singur dispune de faptica putere pentru a împlinì toate aceste postulate ale constituţionalismului.

Ştim şi simţim, că ne aflăm în situaţie abnormală. Naţiunea doreşte se ese pe cale pacĭnică din această situaţie abnormală. Şi dacă toate acestea le spunem numai între noi, ear' cu acela, care singur poate se prefacă în legală situaţia abnormală, nici de vorbă

nu stăm (Aprobări), şi nici încercare nu facem pentru începerea unei sanări pacînice: *nu lucrăm în interesul patriei.*

Nu-'mi este necunoscută obiecţionarea unora, că după-ce M. Sa Ferdinand V. a renunţat în 2 Decemvrie 1848 numai la coroana de împĕrat al Austriei şi în diplomă Ungaria nu e numită îndeosebi, — abzicerea aceasta neputându-se estinde asupra Ungariei, M. Sa *Francisc Iosif* încă nu e adevĕrat moştenitor pentru tronul maghiar şi astfel ţeara nu se poate pune în atingere directă cu el, *prin adresă.*

Dacă ar fi în interesul nostru sĕ ne îngreunăm posiţiunea cu nouĕ încurcături, putem s'o facem pe terenul acesta, un timp oare-care; pentru-că din punctul de vedere al dreptului public maghiar, *în formă* abzicerea e într'adevĕr mancă. Dar' sĕ esaminăm nepre-ocupaţi, ce scop, ce folos ajungem cu privire la patrie, dacă din aceasta greşală de formă facem dintru început şi în mod categoric imposibilă ori-ce atingere cu puterea esistentă?

Nimeni, cred eu, nu va trage la îndoială, că M. Sa Ferdinand V. atunci când a abzis de coroana împĕrătească a voit sĕ abzică tot-odată şi de coroana Ungariei. E afară de ori-ce îndoială şi aceea, că intenţiunea aceasta a sa a esecutat-o *de fapt* şi cu privire la Ungaria, şi nu cred sĕ ţină cineva de posibil, ca Ferdinand V. sĕ ocupe de nou tronul maghiar. Sancţiunea pragmatică a predat deci moştenirea şi asupra coroanei ungare Alteţei Sale *Francisc Carol,* ear' după abzicerea acestuia, Maiestăţii Sale *Francisc Iosif.*

Dacă noi am declara, că abzicerea lui Ferdinand V., din amintita greşală de formă e fără valoare pentru Ungaria, dar' e valabilă pentru provinciile ereditare, am venì în conflict direct cu sancţiunea pragmatică, care spune în mod categoric, că în ordinea de primă naştere stabilită pentru moştenire, domnia compete, *atât în Ungaria cât şi în provinciile ereditare,* unuia şi aceluiaşi domnitor. Ear' dacă pe basa disposiţiunii atinse din sancţiunea pragmatică am voì sĕ discutăm, că după-ce abzicerea, din greşală de formă, e neva-labilă pentru Ungaria, ear' în provinciile ereditare nu poate sĕ ajungă alt domnitor decât numai acela care domneşte asupra Ungariei, în înţelesul sancţiunei pragmatice abzicerea e nevalabilă şi pentru provinciile ereditare: am venì în conflict cu evidentele drepturi ale provinciilor ereditare şi cu diplomaţia Europei, care în mod sĕrbă-toresc a recunoscut abzicerea lui Ferdinand V. şi suirea pe tron a Maiestăţii Sale *Francisc Iosif,* şi a legat cu el convenţiuni, alianţe, tratate de pace.

În loc de a întra deci în discuţiuni asupra nevalabilităţii abzicerii şi asupra urmarilor sale de drept public, agravându-ne situaţiunea fără a ajunge la scop positiv, va fi mai consult dacă facem sě fie nepăgubitoare în urmările sale pentru drepturile ţěrii greşala de formă a abzicerii întêmplate, care nu mai poate fi schimbată, astfel, cum am espus eu în proiectul cetit.

Unii sûnt de părerea, că după-ce regele ungar numai prin încoronare devine rege legal al ţěrii, ear' Maiestatea Sa *Francisc Iosif* nu e încoronat, dieta nu sě poate adresa lui, ca unui rege neîncoronat, de-adreptul şi nemijlocit, cu representaţiuni. Nu împărtaşesc parerea aceasta, în urma neîntreruptei praxe, făcută în dreptul public unguresc.

De trei secole numai patru domnitori au păşit pe tronul unguresc cari n'au fost încoronaţi sub domnia antecesorilor lor: Matia II., după abzicerea fratelui seu Rudolf, Carol III., după moartea fratelui seu Iosif I., Leopold II., după moartea fratelui seu şi Francisc I., după moartea tatalui seu.

Matia II., după abzicerea fratelui seu Rudolf, a convocat dieta pe 29 Septemvrie 1608 şi s'a încoronat la 19 Noemvrie. În intervalul acesta dieta a stat în mai multe rînduri în atingere cu el, prin adrese şi deputaţiuni, ba cu privire la unele legi importante, cari au fost numite *legile înainte de încoronare«,* — a întrat şi în tocmeli decisive cu el.

Carol III., după moartea fratelui seu, a convocat dieta pe 3 Aprilie 1712 şi s'a încoronat în 22 Maiu.

În aceste două sěptěmâni dieta s'a pus în atingere cu el prin deputaţiune, în scopul aducerei coroanei dela Viena, ear' prin adresă cu privire la întrebarea, dacă diploma regală este a sě da înainte de încoronare sau după încoronare? Afară de aceasta, şi diploma de încoronare a fost stabilită prin înţelegere reciprocă.

Leopold II., după moartea fratelui seu Iosif II., a convocat dieta pe 5 Iunie 1790 şi s'a încoronat în 15 Noemvrie. În aceste cinci luni dieta a scris M. Sale:

În 20 Iulie, că la legarea păcii din Sistovo sě fie aplicaţi, în înţelesul legilor, consilieri maghiari. Maiestatea Sa a rěspuns în 30 Iulie.

În 13 August, în chestia eliberării lui Festetics György şi a altor ofiţeri maghiari.

În 16 August, dieta rěspunde la menţionatul rěspuns din 30 Iulie al Maiestăţii Sale.

Actele nu sûnt numite adrese, ci *scrisori.*

În 5 Septemvrie ordinele ţĕrii trimit adresă în chestia diplomei regale.

În 5 Octomvrie trimiţ adresă nouă în aceeaşi chestie.

În 14 Noemvrie scriu în chestia unor articoli de legĕ neîntroduşi în diploma regală. Aceste trei acte din urmă au fost numite *representaţiuni.*

Francisc I. a convocat dieta pe 20 Maiu 1792, încoronat fiind în 6 Iunie. În interval 'i-au trimis adresă staturile ţĕrii, în 23 Maiu, în chestia diplomei de încoronare.

Toate acestea au fost adresate regilor încă neîncoronaţi, şi e evident, că staturile ţĕrii n'au tras la îndoială îndreptăţirea de a sĕ pune în atingere nemijlocită cu domnitorul şi înainte de încoronare. Dar' nici că se putea altcum, fiindcă fără comunicare nu sĕ putea ajunge la înţelegere cu privire la diploma de încoronare.

În fine, ce sĕ atinge de a treia întrebare, că în ce formă sĕ spunem aceea ce voim sĕ spunem, — rĕspunsul meu cred că sĕ cuprinde în cele spuse mai sus.

Propun deci simplu trimiterea unei *adrese.* (Aprobări).

Resoluţiune poate da vre-o autoritate sau corporaţiune numai faţă de persoane asupra cărora are dreptul şi puterea de a dispune. Prin resoluţiune sĕ poate lega pe sine sau pe membrii sei, poate poruncì indivizilor pendenţi de ea, dar' faţă de aceia, cari nu depind dela ea, cari nu sûnt supuşi ei, cu cari astfel stă faţă în faţă ca o parte faţă de ceealaltă parte, cu putere împărţită pe basă egală de drept: faţă de acestia resoluţiunea nu are nici putere, nici scop.

Ştiu, că sûnt esemple în vieaţa noastră de drept public, când dieta a adus resoluţiune cu privire la vre-o chestie singulară; dar' o astfel de resoluţiune avea de scop, sau întreruperea discuţiunilor urmate fără resultat între cele douĕ case legislative, sau întreruperea continuării desbaterilor începute şi purtate, fără a duce la scop, între naţiune şi domnitor, ori apoi era dată atunci, când aceste două puteri, în preajma unei duşmănii pe faţă, sĕ aflau înarmate una în contra celeialalte. Dar' că dieta sĕ-'şi fi început activitatea cu o simplă resoluţiune, cu o resoluţiune, în care sĕ declare *ce cere* dela ceealaltă parte şi de ce condiţiuni îşi leagă continuarea activităţii, ear' cuprinsul resoluţiunii tocmai puterii aceleia dela care aşteaptă împlinirea condiţiunilor nu vrea nici măcar sĕ i-'l comunice: e un lucru pentru care eu cel puţin nu cunosc esemplu.

20

Şi eu nu vĕd nici scopul pe care 'l-ar putè avea aducerea unui astfel de conclus sau resoluţiune. Vrem sĕ ne legăm pe noi, că până nu sĕ întêmplă cutare sau cutare lucru noi nu facem nimica? D'apoi că aceasta cu desĕvêrşire de prisos lucru este, pentru-că câtă vreme motivele resoluţiunii noastre esistă, câtă vreme majoritatea care a adus resoluţiunea rĕmâne majoritate, sĕ întêmplă numai aceea ce s'ar fi întêmplat şi fără resoluţiune. Ear' dacă motivele au încetat de a mai fi, sau s'a schimbat majoritatea, poate majoritatea contrară sĕ rĕstoarne şi resoluţiunea. (Aprobări).

Sau vrem noi sĕ obligăm pe alţii prin resoluţiunea noastră? Sĕ nu uităm însĕ, că resoluţiunile noastre faţă de alţii numai atunci sûnt obligătoare, când sûnt prefăcute în lege; ear' la aceasta e necesară învoirea tocmai a părţii aceleia cu care noi nu voim sĕ întrăm în atingere.

Mai sûnt şi de aceia, cari numai pentru aceea vreau mai bine resoluţiune, pentru-că după părerea lor adresa e rugare, ear' representaţiunea e o declaraţiune solemnă şi serioasă în care e esprimată voinţa naţiunii. N'aşi dori sĕ stabilească cineva principiul, că adresa e o simplă rugare a cărei împlinire sau negare depinde dela graţia domnitorului. (Aprobări). Partea cea mai mare din legile noastre de drept public au fost compuse pe temeiul adreselor şi a rĕspunsurilor date la ele din partea regilor. Şi cine va afirma, că legile fundamentale ale constituţiunii noastre au fost date din graţie, în urma rugărilor? În patria noastră legislatura e împărţită cu drept egal între domnitor şi naţiune; de aceea, legea sĕ naşte numai din înţelegere comună.

Înţelegerea aceasta sĕ face prin adrese trimise din partea naţiunii şi prin rĕspunsuri regale date din partea domnitorului. Adresele sĕ scriu în formă de rugare, ear' rĕspunsurile regale sună ca ascultare a rugării date din partea naţiunii, căci aşa a pus lucrul în us respectul omagial datorit domnitorului, chiar şi în ţĕrile cele mai liberale. Liberul popor englez (sĕ auzim!) vorbeşte totdeauna cu domnitorul seu constituţional cu cea mai adâncă stimă şi veneraţiune. Dar' pentru aceea o ştie tot natul, că tonul acesta nu e tonul servilismului. Şi o ştie şi în patria noastră ori-şi-cine, că adresele şi rĕspunsurile regale nu sûnt rugări şi acte de graţie, ci înţelegere liberă între două părţi cu drepturi egale. (Aprobări).

Despre aceea, că dieta în loc de adresă şi de resoluţiune sĕ dee un manifest, nu vorbesc mai amĕnunţit. Manifestele (sĕ auzim!)

nu sûnt mijloace pentru aplanarea pacînică. Ele pot fi scrise numai atunci, când esistă forţa şi putinţa de a câştiga valoare pe seama cuprinsului lor. Manifestele sĕ razimă de regulă pe arme, şi cu manifeste nu sĕ încep sfătuirile pacînice, ci sĕ începe stadiul plin de primejdie, care de multe-ori e resultatul trist al zădarnicelor sfătuiri.

Sĕ nu uităm, câte rele şi primejdii ţin încunjurată posiţia noastră! Din evenimentele vremurilor trecute multe neînţelegeri, multă amărăciune a rĕmas în patria aceasta, cari dacă s'au şi micşorat ici-colè, n'au dispărut de tot şi un pas nou greşit ar putè sĕ aprindă earăşi schînteea de sub spuză a discordiei păgubitoare.

Cu seriositate vrem sĕ fim echitabili faţă de pretensiunile Croaţiei *şi ale concetăţenilor de altă naţionalitate cari locuesc între noi,* şi voim, ca nu numai legile, nu numai convenţiile, ci şi interesele comune, sentimentele comune se ne unească. (Aşa e. Aprobări). Dar' dacă noi la începutul dietei facem un astfel de pas greşit pe care tendenţa duşmănoasă uşor 'l-ar putè folosì spre agitaţiuni păgubitoare şi spre stîrnirea suspicionării, că promisiunile noastre *sûnt numai promisiuni goale,* şi că noi din adins îngreunăm chiar şi începerea activităţii dietei, numai pentru-ca *sĕ putem amâna realisarea promisiunilor făcute concetăţenilor noştri de altă naţionalitate;* dacă noi, cu puterea de fapt esistentă, *pentru care ei înainte cu 12 ani au vĕrsat atâta sânge,* numai pentru aceea nu voim sĕ stăm nici măcar de vorbă, pentru-că după formă încă nu e legală, şi nu stăm de vorbă nici cu privire la lucrurile necesare pentru a 'i-se da legalitatea: atunci, aşa cred, că *abia mai putem avè speranţă în unirea atât de mult necesară între noi şi concetăţenii de altă naţionalitate.*

Nu afirm, că adresa propusă de mine va delătura toate neînţelegerile. Nu întăresc, că va avè resultatul dorit. Se poate, ba e probabil chiar, că politica bărbaţilor de stat din Austria va păşì şi mai departe cu astfel de pretensiuni faţă de noi, pe cari ne va fi imposibil sĕ le împlinim şi atunci totuşi va venì în fine treaba la frângerea pânii. Dar' se nu provocăm noi îuşine frângerea! (Aprobări vii, generale). Şi dacă nu va fi de evitat, sĕ nu formeze pĕcatul nostru. Pentru-că dacă vom putè spune, în faţa noastră, în faţa naţiunii, în faţa Europei, că am făcut tot ce ne-a fost iertat se facem, dar' au cerut dela noi jertfirea independenţei noastre constituţionale, au voit se iee dela naţiune dreptul de-a putè vota dare şi miliţie,

au voit sě o despoaie de guvernul parlamentar, cu un cuvênt, au voit ca Ungaria se nu mai fie o Ungarie independentă, de sine stătătoare, ci sě fie provinţă austriacă, şi că treaba a ajuns la frângere findcă noi n'am putut accepta condiţiunile acestea şi n'am putut subscrie nimicirea politică a ţĕrii, ca ţeară independentă: *vom fi justificaţi*, şi nici noi nici alţii nu ne pot face imputare după dreptate, şi ne aflăm pe teren mai bun decât dacă ni-s'ar putè atribuì, măcar şi numai în parte, nouă frângerea şi urmările ei.

Acestea sûnt modestele mele păreri. Acestea sûnt liniile generale ale politicei pe care eu voiesc sě o urmez.

Vor fi poate de aceia, cari nu vor afla politica aceasta de destul de temerară şi vor fi cari vor zice că e politică de timiditate.

Da, domnilor mei! Politica aceasta nu e politica cutezanţei, care rischează, ci e politica precauţiunei; nu e politică timidă. dar' e politică croită amĕsurat forţelor noastre şi situaţiei noastre. (Aprobări). În luptă şi pe terenul acţiunii de multe-ori e necesară cutezanţa, pentru-că potenţează forţele şi prin aceasta poate asigura succesul. Dar' în consultări îmi place mai mult precauţiunea, unită cu constanţa. (Aprobări). Cutezanţa numai atunci e admisă în politică, când se sprijineşte pe forţe numĕroase; lipsită de acestea e de multe-ori riscată şi dubioasă.

Timid, ba chiar laş este acela, care-'şi teme persoana sa când soartea patriei sale e a sě decide; dar' acela care nu sě teme pentru persoana sa, îşi teme însě patria (Aclamări lungi); care e precaut, nu pentru aceea, pentru-ca pe el sě nu-'l ajungă nici un rĕu, ci pentru-ca *patria sě nu sufere:* acela, domnilor mei, nu e timid şi nu e laş. (Aprobări şi aclamări).

Asupra sorţii noastre putem sě dispunem noi, şi dacă riscăm ceva noi avem sě suferim perderea.

Dar' soartea altora, încredinţată nouă, soartea patriei, care ne este mai preţioasă decât însaşi vieaţa noastră, trebue sě o temem de ori-ce primejdie şi sě o apĕrăm cu precauţiunea dictată de iubire. Putem sě riscăm totul pentru patrie, patria însaşi nu e permis sě o riscăm. (Aprobări).

Ştiu eu bine, că contrarii noştri au umplut în vremurile grele trecute până sus păharul suferinţelor noastre nemeritate. Ştiu, că ne-ar cădè bine sě dăm curs liber valurilor durerilor, închise în sînul nostru. Şi ştiu, că atunci când e răpit omul de sentimentul sgândărit al justei mânii e greu sě mai chibzuiască paguba şi primejdia

ce s'ar putè naşte din ea. Simţesc şi eu tot ce simte fiecare Maghiar faţă de aceia, cari au nimicit în patria aceasta atâtea vieţi, atâtea bucurii, atâtea fericiri! (Murmur. Dar' sîmţesc în sînul meu şi puterea de a şti iubì mai mult patria aceasta decât a urî pe inimicii noştri; şi mai bucuros suprim amărăciunea în inima mea decât sĕ mĕ las răpit a face un pas, care ar putè fi păgubitor pentru patrie.

În zile în cari instinctul suferinţelor nejuste a agitat sînul patriotului şi locul încrederii sdruncinate îl ţine suspiţionarea, ba poate chiar ura, e mai uşor a fi urmărită politica temerară decât politica de precauţiune. În astfel de zile cuvêntul amărăciunii află rĕsunet în fiecare piept, şi pasiunea sgândărită mai bucuros primeşte sfatul temerar decât cuvêntul admoniator al precauţiunei. În vremuri agitate e mai uşor a merge cu curentul pasiunilor decât a linişti pasiunile, în interesul patriei.

Cel-ce, din contră, asemĕnând puterea ţĕrii cu primejdiile situaţiunii, a ajuns la convingerea, că e mai mare necesitate de precauţiune, de circumspecţie, decât de temeritate, şi e decis ca faţă cu agitaţia spiritelor cari 'şi-au perdut răbdarea se propage şi precauţiunea pe lângă constanţă: se espune de multe-ori pericolului de a fi rĕu înţeles, ba de a fi chiar şi suspiţionat, lucru pe care a-'l suferì, numai pentru-ca patria sĕ nu sufere, reclamă putere sufletească şi curaj politic. (Aprobări).

Precauţiunea, chiar esagerată se fie, merită totdeauna atenţiune, pentru-că cutezanţa esagerată poate pricinuì mai multă pagubă decât precauţiunea esagerată.

Respectez puterea opiniunei publice şi ştiu că ea e o putere, care ori te mătură ori te striveşte. Dar' ştiu şi aceea, că în zile de agitaţie e foarte greu a determina, care e adevĕrata opiniune publică, pentru-că fiecare om e aplicat a ţinè drept opiniune publică ceea-ce el doreşte; şi am esperiat de mai multe-ori, că nu cuvêntul cel mai sgomotos a format opiniunea publică. Dar' am un prieten credincios, al cărui cuvênt e mai important pentru mine decât cuvêntul opiniunii publice; cu care nu mĕ tocmesc nici-odată, pentru-că ţin de sfinte ordinele sale, şi a cărui supĕrare o consider pentru mine de cea mai gravă calamitate. Acest prieten credincios e *conştienţa mea*. Ordinului acestuia am urmat şi acum, când pe faţă, în mod declarat şi fără reserve 'mi-am espus convingerile. Onorata casă va decide după-cum va afla de cuviinţă, dar' eu 'mi-am făcut datorinţa. Nu mai am alta de făcut, decât sĕ-'mi presentez proiectul de adresă

pe care 'l-am propus, ceea-ce împlinesc prin aceasta. (Predă adresa presidentului)".

Aplause sgomotoase au urmat, ear' presidentul a declarat, că va dispune ca proiectul de adresă sĕ fie imediat tipărit şi apoi distribuit, pentru-ca discuţia asupra lui sĕ poată fi începută în şedinţa din 16 Maiu.

Verificarea dep. Babeş.

În şedinţa din 14 Maiu a fost pusă la ordinea zilei verificarea deputatului *Babeş,* ales în cercul electoral *Sasca,* comitatul Caraşului.

Comisiunea verificătoare a propus prin raportorul ei, Szilágyi Virgil, *cassarea alegerii* şi ordonarea efectuirei unei alegeri nouĕ, pe motivul, că *Babeş* îşi are locuinţa în Viena, va se zică în afară de hotarele ţĕrii, prin urmare nu poate fi ales deputat la dieta ţĕrii, din care pot se facă parte numai cetăţeni ungari.

S'a născut o discuţie animată, la care au luat parte mai mulţi deputaţi români, pledând toţi pentru verificarea colegului lor, şi chiar şi dintre deputaţii maghiari au vorbit mai mulţi pentru verificare. A şi urmat verificarea, cu majoritate de voturi, respinsă fiind propunerea comisiunii verificătoare.

Vorbirile rostite în chestia verificării sûnt următoarele:

Gavriil Mihalyi: „În decursul lungului şir de chestii verificaţionale n'am răpit atenţiunea casei, pentru-că fiind omul care cunoaşte toate puterile vieţii municipale arare-ori am putut sĕ-'mi câştig convingere desĕvîrşită cu privire la chestiile de pe tapet. Când am auzit argumente ca acestea, că cei omorîţi cu ocasiunea votării pe terenul de alegere au murit de alte boale, sau că zac şi acum bolnavi, etc. n'am voit sĕ rĕspund la asemenea vorbe. Dar' când este vorba despre aplicarea legii, şi eu păşesc a doua-oară ca vorbitor în chestie de verificare, îmi espun observările ţinându-mĕ de lege. Aşa sună §-ul 2 din legea electorală, că: „ ales poate fi fiecare alegĕtor". Ear' tot în §. 2 sub lit *d)* sĕ spune, că fără privire la venitul ce-'l au, drept de alegere posed bărbaţii diplomaţi.

Între acestia pun eu şi pe stimatul domn, care se află acum sub verificare, fiindcă legea nu o pot interpreta altcum, decât aşa, că alegĕtorul cu diplomă poate sĕ se folosească de dreptul seu de alegere acolo unde locueşte, dar' la nici un cas legea nu spune, că bărbatul cu diplomă n'ar putè fi ales şi altundeva în ţeară. Şi dacă

privim în jurul nostru, nu vedem oare că sûnt şi de aceia, cari ca şi stimatul meu vecin, n'are moşie în comitatul *Tolna* şi totuşi acolo a fost ales deputat? Eu deci nu leg dreptul electoral de moşie; şi dacă respectivul n'avea diplomă aş zice că nu poate fi verificat. Dar' fiindcă eu aşa înţeleg legea, că chiar dacă nu posede dreptul activ de alegere, poate fi ales ori-unde în ţeară, ca om cu diplomă, rog onorata casă, ca în urma multelor împrejurări mie cunoscute se binevoiască a stărui, ca alegerea aceasta sĕ fie declarată de validă".

Ioan Faur: „Eu am fost în contra alegerii acesteia. Cari 'mi-au fost motivele şi dacă au fost corecte şi basate, — nu aparţine aici, pentru-că ele nu pot sĕ aibă nici o influenţă asupra verificării. Cu toate acestea, după-ce alegerea s'a făcut, şi după părerea mea s'a făcut pe cale legală, îmi ţin de datorinţă sĕ-'mi ridic glasul pentru verificare şi sĕ rog onorata casă, se binevoiască a avè în vedere sentimentele patriotice şi modul treaz de gândire al alesului, precum şi declarata voinţă a alegĕtorilor, cu atât mai vêrtos, cu cât după părerea mea în contra verificării nu esistă nici un motiv legal. Eu adecă nu pot nici-decum se cetesc din lege, nici din literile, nici din spiritul ei, că bărbaţii diplomaţi, adecă aceia, cari nu după averea lor ci după facultăţile lor intelectuale au drept *pasiv* de alegere, numai acolo sĕ poată fi aleşi unde locuesc!

După părerea mea, *Vichente Babeş,* din motivele corect espuse din partea antevorbitorului meu, ca advocat maghiar, ca născut în Ungaria, prin urmare ca cetăţean al statului acestuia, are dreptul de a putè fi ales; şi după-ce e advocat dela anul 1848, are şi etatea receruţă, pentru-că e trecut de 24 ani.

În chestia aceasta nu vorbesc deci mai departe; dar' vorbesc cu privire la împrejurarea accentuată din partea comisiunii verificătoare, anume: că *Babeş* pentru aceea nu poate fi ales, pentru-că locueşte în afară de hotarele ţĕrii, în Viena. Aşa cred, că nu e nimeni care sĕ tragă la îndoială, şi nici comisiunea verificătoare nu sĕ îndoeşte, că Babeş s'a născut în Ungaria, prin urmare are drepturi de cetăţean ungar. Eu nu cunosc lege care sĕ detragă cetăţeanului ungar drepturile numai pentru-că din întêmplare locueşte în Viena, sau a locuit în Viena, şi a stat acolo în aplicare ca funcţionar ungar. (A fost funcţionar la Nemţi!) Mĕ rog, a fost funcţionar împĕrătesc! (Asta-'i alta!) Este deci lege, după care numai pentru-că a fost în funcţia aceea el sĕ nu poată fi deputat? Eu nu cunosc o astfel de lege. Adevĕrat că a fost aplicat în Viena, dar' şi acolo la tribunalul

de cassaţie în secţia privitoare la Ungaria, va sĕ zică nu ca austriac, ci ca ungar a stat în aplicare. (Zgomot).

Precum am spus mai nainte, eu am fost în contra lui la alegere; dar' fiindcă nu vĕd esistenţa unui motiv legal în contra verificării, rog onorata casă sĕ binevoiască a declara de verificat pe dl deputat *Babeş*".

Aloiziu Vlad: „Chiar şi în casul, dacă ar esista disposiţie clară în lege, că alegĕtorul sĕ locuiască într'un anumit loc, nu poate fi respinsă verificarea lui *Vichente Babeş,* şi anume din motivul, că el a dovedit aceea ce nimeni n'a tras la îndoială, adecă, că din 6 Aprilie locueşte în Pesta. Aflu de necesar a face în privinţa aceasta declaraţia, că în comitatul Caraşului, comisiunea însărcinată cu conscrierea celor îndreptăţiţi la alegere 'şi-a început activitatea în 28 Martie, şi continuându-o în decurs de 14 zile a terminat conscrierea în 11 sau 12 Aprilie. Domnul *Babeş* deci, după-ce din 6 Aprilie locueşte în Pesta, în Ungaria, ca fiu şi cetăţean al patriei, nu poate fi despoiat de dreptul seu, cu atât mai puţin, cu cât chiar în Viena sĕ fi locuit, după-cum arată protocolul de alegere, a fost ales cu unanimitate. Dar' chiar dacă locuia în Viena, — împărtăşesc vederile condeputaţilor mei *Mihályi* şi *Faur,* — nu ca străin, ci ca cetăţean ungar a fost în funcţie. (Nu e adevĕrat!) A fost secretar în secţia ungară a tribunalului suprem! (Zgomot). Da; şi sînt mulţi între domnii deputaţi de aici aceia, cari în afaceri de proces 'i-s'au adresat lui. Şi nu poate fi ignorat acest tribunal suprem, pentru-că a funcţionat unsprezece ani, prin urmare nu sĕ poate spune că n'a representat Ungaria. Aceea nu poate forma motiv, că cu privire la *Babeş* legea nu a fost respectată, pentru-că nu esistă lege, cum a spus-o şi domnul *Mihályi,* că cineva trebue sĕ-'şi aibă o anumită locuinţă (domicil) pentru a putè fi ales. Dar' vĕ mărturisesc pe faţă, că vĕzênd iritaţia care domneşte în contra lui, o vĕd eşită din suspiţionarea pe care a rĕspândit-o în ţeară la timpul seu »*Pester Lloyd* , anume, că ar fi — *reacţionar*« ...

Presidentul întrerupe, făcênd observarea, că în cameră nu sĕ află nimeni care s'ar arăta *iritat* în contra dlui *Babeş*, ci aici vin espuse numai punctele de vedere ale aplicării legii.

Aloiziu Vlad (continuă): „N'am voit sĕ iau iritaţia în acel înţeles în care a luat-o dl president, ci numai ca o vivacitate neobicĭnuită; şi cu privire la aceasta ţin sĕ declar de scornitură acusa rĕspândită în ţeară din partea lui »*Pester Lloyd*« în contra dlui

Babeş, că ar fi reacţionar, şi că şi în Caraş, la alegerile de deputaţi, ar fi lucrat *reacţiunea,* fiindcă nu ca omul reacţiunii, ci ca om care trăeşte pentru naţiunea sa şi e activ pe terenul literar a fost ales deputat; şi vĕ asigur pe d-voastră, eu, care cunosc împrejurările, că cel-ce vine aici nu vrea sĕ meargă cu reacţiunea, pentru-că atunci ’i-ar fi cu mult mai comod sĕ rĕmână acasă decât sĕ vină aici şi sĕ-’şi rischeze viitorul. Fiindcă deci nu esistă nici o pedecă legală, doresc sĕ fie recunoscut domnul *Vichente Babeş* de deputat verificat“.

Ioan Faur (în chestie personală): „Vreau sĕ vorbesc numai cu privire la o espunere care mĕ priveşte. (Zgomot. Presidentul îl face atent că la obiect nu poate vorbì de două-ori). Cu privire la persoana mea s’a spus aici, că eu aş fi afirmat, că dl *Babeş* a fost funcţionar maghiar în Viena. Asta n’am spus’o; dar’ am spus aceea, că a fost funcţionar austriac însĕ aplicat ca din parte ungară“.

Vichente Bogdan: „Onorată dietă! Eu fac deosebire între dreptul de a alege şi între dreptul de a putè fi ales; şi deosebirea aceasta o face şi legea însaşi, ales atunci, când leagă de alte condiţiuni dreptul de a alege şi earăşi de altele dreptul de a putè fi ales. Aşa e între altele *etatea.* Ca cineva sĕ poată fi alegĕtor, întru-cât cade sub §-ul 2 lit. *d),* sĕ cere sĕ locuiască pe teritorul vre-unui cerc electoral, fiindcă aceasta aşa o pretinde legea în mod clar, şi numai în cercul acela poate fi alegĕtor, poate alege. Dar’ pentru-ca cineva sĕ poată fi ales, n’aşi dorì peste tot sĕ fie legată capabilitatea aceasta de locuinţă.

Dar’ nici nu poate fi legată, pentru-că legea însaşi nu o leagă. Drept aceea, după-ce persoana aflătoare sub verificare, de naştere din Ungaria, e advocat cu diplomă din Ungaria, nu pot sĕ înterpretez legea astfel ca sĕ nu poată fi ales. Dar’ voesc ca şi drepturile alegĕtorilor sĕ fie respectate. (Le respectăm şi noi!) Deputatul din întrebare, după-cum sĕ vede şi din protocolul de alegere, nu numai cu majoritate absolută, ci numai cu escepţiunea a zece indivizi, cu totalitatea celoralalte voturi a fost ales! De aceea, voind sĕ vĕd respectat dreptul alegĕtorilor, aflu că domnul deputat din întrebare e de verificat“.

Aurel Maniu: „Articolul de lege V. spune în §-ul 3, că „ales poate fi ori-care alegĕtor“. Spiritul acestei disposiţiuni legale eu aşa îl înţeleg, că s’a intenţionat a sĕ decreta, că cel-ce poate fi ales sĕ aibă cel puţin cualificaţia pe care o are alegĕtorul. Dar’ de dreptul de a putè fi ales legea leagă mai multe condiţiuni, pe când

alegĕtor poate fi ori-cine, dacă s'a născut în ţeară şi împlineşte condiţiunile din §-ul 2, literile *a—e)*. Fiindcă deci domnul deputat *Vichente Babeş* e născut în ţeară şi întruneşte una din condiţiunile §-lui 2 lit. *d)*, adecă e advocat cu diplomă, ear' din 6 Aprilie şi de altcum locueşte în ţeară, pe când alegerea sa s'a întêmpat în 24 Aprilie: nu înţeleg cum sĕ poate scoate motiv legal în contra alegerii sale, şi de aceea doresc sĕ fie considerat de verificat".

După-ce, pe lângă alţii, mai vorbeşte şi referentul comisiunii verificătoare, insistând pe lângă *cassarea alegerii*, presidentul pune chestia la vot şi majoritatea deputaţilor, prin sculare, declară *verificat* pe *Vichente Babeş*, ales deputat în cercul *Sasca*, comitatul Caraşului.

Discuţia asupra adresei.

În şedinţa din 16 Maiu s'a început discuţia asupra proiectului de adresă, propus din partea deputatului *Deák*.

Cel dintâiu care a luat cuvêntul a fost *Tisza Kálmán*, care într'o vorbire mai lungă a apĕrat punctul de vedere al celor-ce nu erau pentru trimiterea adresei, ci pentru esprimarea dorinţelor şi pretensiunilor *naţiunei* într'o *resoluţiune* votată din partea parlamentului.

A pledat deci pentru respingerea adresei. De remarcat e, că în chestia naţională *Tisza* s'a pus pe punctul de vedere al lui *Deák*, şi 'i-a acceptat vederile. În vorbirea sa, cu privire la naţionalităţi, se cuprinde pasagiul următor:

„Sûnt mai multe chestii, pe cari trebue sĕ le înşirăm, pentru-ca se dovedim, că voim se inaugurăm o politică într'adevĕr liberală, şi pentru-ca se liniştim pe toţi locuitorii patriei noastre în ce priveşte interesele lor cele mai însemnate. Douĕ din acestea, şi poate-că cele mai importante, sûnt amintite, deşi pe scurt, dar' foarte corect, în propunerea făcută (a lui Deák). Anume, *liniştirea pe basa perfectei egalităţi de drept a naţionalităţilor şi confesiunilor din patria noastră*, şi modificarea *legilor contrare acestei intenţiuni*. În ambele direcţiuni aprob propunerea, pentru-că într'adevĕr abia poate fi ceva mai de dorit decât aceea, ca fiecare locuitor al patriei noastre, atât cu privire la naţionalitate, cât şi cu privire la religiune, se fie pus într'o desĕvîrşită egalitate de drept, şi pentru ele *sĕ nu fie eschis dela eserciarea nici unor fel de drepturi politice*. (Aprobări)." —

În chestia națională au făcut apoi declarațiuni și alți deputați maghiari, dintre cei mulți cari au luat cuvêntul după *Tisza,* — fie pentru adresă, fie pentru resoluțiune, — dar' dintre toate cea mai bineprimită în dietă a fost declarația deputatului *Simonyi Lajos* (baron), care în ședința din 22 Maiu a spus următoarele:

— „Cerem sĕ ni-se dee constituția noastră legală, pentru-că voim sĕ împărțim drepturile pe cari le avem din această constituție, în mod egal, cu fiecare cetățean al patriei acesteia, fără deosebire de lege și naționalitate. (Așa e! Aprobări).

Am vĕzut cum se ridică tronuri și cum se dărîmă tronuri; și care a fost causa? Poate-că trupele înarmate ale aliatelor puteri mari? Nu; ci o idee, pe lângă care luptând cineva învinge, luptând în contra ei cade la pămênt. Și ideea aceasta e *ideea naționalităților*, care stă în legătură atât de strânsă cu iubirea de patrie. (Aprobări vii. Aclamări).

Nu din acel motiv vrem noi se împlinim justele pretensiuni ale naționalităților, pentru-ca usându-ne reciproc se scăpăm cumva de viitorul cel dubios și apoi se începem noi între noi lupta pentru domnie; ci din motivul, că din adâncul sufletului nostru *sûntem convinși,* că patria aceasta comună a noastră numai așa poate sĕ fie mare, glorioasă și fericită, dacă în esistența ei *își află fiecare cetățean asigurate interesele religiunei, naționalității și ale bunăstării sale.* (Aprobări generale). Nu vrem sĕ fim sgârciți în chestia aceasta foarte de mare importanță, și nu vrem sĕ ne tocmim, pentru-că aceasta nu șade bine unei națiuni cum e a noastră. *Vrem se împărțim în mod egal drepturile noastre pe cari le avem,* ear' mai mult decât atâta nu poate nimeni pretinde, și nimeni nu poate da, pentru-că cel-ce promite mai mult decât face aceea ce el posede e un om care vrea sĕ înșale. (Aprobări generale)".

Ce vederi largi aveau *atunci* Maghiarii, și cât de ângust le este *astăzi* orisontul politic!

Vorbirea deput. Mihályi.

Dintre deputații români cel dintâiu care a luat cuvêntul în chestia adresei a fost *Gavriil Mihályi.* A vorbit în ședința din 25 Maiu și s'a ocupat în discursul seu mai mult cu causa Românilor din Ardeal. Vorbirea ținută e următoarea:

— „Onorată dietă! Când după cei 12 ani a căror greutate a apĕsat nu în mică mĕsură și umerii mei se face prima ridicare de cuvênt în numele poporului în chestia de mare importanță aflătoare

http://statuldacia.info

înaintea noastră, nu vorbesc din punct de vedere oratoric, ci pentru a face constatarea, că şi diferitele naţionalităţi în afacerile publice ale patriei sînt de o părere cu noi, şi vorbesc *în numele acelui popor român* din care fac şi eu parte şi care, de o etate cu constituţia însaşi, a apărat sub paladiul coroanei sfântului Ştefan, cu concetăţenii sei împreună, acest sfânt pământ din al cărui teritor nu va permite şi nu va suferì sĕ se iee nici o talpă de loc. (Aprobări).

Poporul acesta, pe lângă toată unilateralitatea instituţiunilor noastre de până acum, 'şi-a păstrat în decursul vremurilor lungi naţionalitatea, legea şi limba, — şi a adus în consonanţă şi iubirea de patrie cu interesele acestora.

În numele nepoţilor acelora vorbesc, domnilor mei! cari, pe vremea când hordele tatare întraseră pe la începutul secolului trecut, la anul 1717, în Ardeal, şi jefuind, împreună cu locuitorii din Ardeal, şi pe cei din comitatele mărginaşe maghiare, ear' satele aprinzêndu-le, voiau ca muerile şi fetele, legate cu curele tăiate din piele crudă de vită. sĕ le vadă trecute peste munţii Maramurĕşului, în patria Tatarilor, au sărit şi 'i-au atacat la Borsa pe Tatari, fără nici un ajutor militar, şi nimicind cu desăvêrşire armata tătărească stătătoare din 15 mii de oameni au mântuit creştinii din mâna lor şi 'i-au predat celor-ce scăldaţi erau în lacrĕmi, jeluindu-'i.

Aceste sînt fapte clare, domnii mei, cari, dacă ocupă atât de puţin loc în anuarele noastre istorice, nu e decât de regretat.

Şi pentru aceste fapte eroice ce au primit şi doresc Românii pentru viitor? Afară de câţiva armalişti, nici în privinţa materială nici în cea spirituală n'au fost remuneraţi. Ba în dieta dela 1840 chiar şi din teritorul primit ca donaţiune, parte dela regi parte dela principi, li-s'a luat o parte de zece mile pătrate, predându-se fostului regiment de graniţă din *Năsĕud,* care a ridicat pe locul acesta mai multe sate noue.

Şi oare nepoţii acestora cer astăzi teritor separat, sau voevod separat pentru vitejia fără păreche în istorie? Nu; s'au mulţumit cu conştienţa, că au făcut serviciu folositor patriei. Ear' în present vreau numai *sĕ li-se asigure naţionalitatea, limba şi religia, prin o lege care se determine curata şi perfecta egalitate,* sperând că pe basa dreptului de egalitate vor fi împărtăşiţi şi ei din venitele atâtor fundaţiuni, întemeiate de strămoşii nostri în scopul asigurării desvoltării intelectuale. (Aşa e!)

În numele acestui popor esprim mulţumire şi până atunci, până-când vorba trup sĕ va face, inimoşilor membri ai dietei, cari sprijinesc cu atâta căldură ideea egalei îndreptăţiri. Aduc mulţumire condeputatului nostru *Deák Ferencz,* care reoglindează atât de fidel în propunerea sa interesul de drept al ţĕrii, aplanarea echitabilă a chestiei naţionale, şi a cărui înţelepciune pe terenul legislaţiunii am avut ocasiune a o stima încă în anul 1839, ca deputat în legislaţiunea patriei.

După premiterea acestora, nu voesc sĕ apuc pe terenul recriminărilor, deşi cu greu poate sĕ aibă cineva mai mare motiv a o face aceasta decât mine, tată de familie; dar' după-ce s'a spus destul în chestia aceasta, nu mĕ voiu adânci în analisarea ei mai pe larg, ci şi eu, întocmai ca strămoşii nostri la 1791, şi cu greu vom putè noi arăta o mai mare iubire de patrie decum era a lor, urmând deci esemplul lor aproape analog, primesc propunerea în întreaga ei estensiune, atât cu privire la esenţă, cât şi cu privire la formă.

Afirmarea dlui deputat antevorbitor (Tanárky Gedeon) despre anul 1791, că judele ţĕrii (Judex Curiae şi personalele n'au fost recunoscute de legale, e adevĕrată; dar' ele nu sînt recunoscute nici acum, în adresă. Ear' atunci s'a trimis deputaţiune, ceea-ce e mai mult decât adresă!

Cu graţioasa permisiune a onoratei diete trec acum la chestia invitării Ardealului. sĕ facă parte din dieta aceasta, şi la raporturile concetăţenilor nostri români din ţeara aceea. (Sĕ auzim!)

Acest popor frate român, care formează majoritatea poporaţiunii Ardealului, în urma Aprobatelor şi Compilatelor şi în urma diplomei leopoldine care le confirmă pe acestea, a fost pus *în afară de cadrele legii.* Naţionalitatea, religiunea acestui popor, au devenit obiecte de batjocură prin instituţiuni. Dar' înşirarea acestor lucruri ar reoglinda în faţa noastră numai tristele întêmplări ale trecutului. Pentru-că poporul acela, cedând agitaţiunilor, căutat-a sĕ dee pămêntului locuit de el şi udat de atâtea-ori cu sângele şi cu lacrĕmile sale alt stăpân, care sĕ împartă cu el nu numai fructele amare şi vermănoase ale pămêntului, ci şi fructele bune. Dar', domnilor mei, situaţiunei a pus capĕt marinimositatea Ungariei, spiritul drept şi curat liberal, atunci când a adus articolul 7 din 1848, legea despre *uniune,* înscriind naţionalitatea română între naţiuni, religiunea ei în cartea sfântă a religiunilor. Despre acest obiect deci câteva cuvinte. (Sĕ auzim!)

Legea despre uniune e de o importanţă atât de mare, încât dacă ar afirma cineva despre legile din 1848 că au fost create cu forţa, ar trebuì ca din aceste legi eliberătoare de popor în special legea uniunii sĕ o scoată de sub greutatea afirmării sale. Pentru-că legea aceea a fost *voia poporului*, ear' voia poporului e voia lui Dumnezeu, pe care nici o putere de pe lume nu o poate rĕsturna. Şi domnilor. fiindcă ne ţinem strîns de legi, datorinţa grea a noastră ca legiuitori este sĕ esecutăm §-ul 4 din legea uniunii, care urgentează desĕvêrşita efectuire a uniunii şi face de datorinţă ministerului responsabil, ca în privinţa aceasta sĕ presenteze dietei proiect de lege, contemplat după împrejurările locale şi de drept; şi după părerea mea sĕ-'l esecutam astfel, ca spre efectuirea acestor lucrări sĕ esmitem o comisiune regnicolară, aleasă *în proporţia naţionalităţilor*. (Aprobări).

Onorată dietă! Cu considerare la trecut, şi avênd în vedere viitorul, când amĕsurat propunerei ce o avem înaintea noastră este a sĕ ordona şi învitarea celor încă neconvocaţi, special a Ardealului, ca sĕ se înlesnească cât sĕ poate de mult chestia, îmi espun şi esperienţele mele. În Martie anul trecut umblând prin mai multe părţi ale Ardealului am făcut esperienţa, că o parte dintre patrioţii Ardealului ar avea voie numai decât sĕ vină la dieta Ungariei, — şi o dovedeşte aceasta şi împrejurarea, că pe unele locuri s'au făcut alegerile. A doua parte consideră uniunea ca fapt împlinit, dar' fiindcă §-ul 4 al legei aceleia de uniune nu e esecutat, doreşte sĕ fie esoperată esecutarea. A treia parte e aceea, care *nu recunoaşte uniunea, ear' capul vĕzut al acestei partide locueşte în Sibiiu.* Şi aşa, dacă partea care ar fi mulţumită cu esmiterea comisiunii regnicolare am uni-o cu partea care la moment ar voì sĕ între în dietă şi am amintì în dietă esmiterea comisiunii regnicolare, — aşa cred, că şi cei-ce sûnt contrari uniunii vor fi pătrunşi de puterea dreptăţii şi noi vom putè uşor esopera perfecta esecutare a uniunii Ardealului.

Mai este ceva, onorată dietă, ce în patria soră, în Ardeal, interesează clasa întreagă mai săracă, prin urmare şi mai numĕroasă, — şi aceasta e ordinaţiunea provisorie guvernială despre alegerea de deputaţi, care, dacă îmi aduc bine aminte, a fost edată în Martie anul trecut. În ordinaţiunea aceea dreptul de alegere e legat de 8 fl. dare directă de pămênt, atunci, când pe locurile cele mai productive ale Ungariei alegĕtorul abia plăteşte 3 fl. după $^1/_4$ sesiune de pămênt. Că în viitor legislaţiunea va schimba censul pentru ale-

gĕtori, e altă chestie. Dar' că astăzi, în Ardeal, unde poporul şi de altcum e bântuit de sărăcie, după alte legi sĕ se facă alegerea de deputaţi, nu ar fi lucru nici drept nici legal. Guvernul din Ardeal nu se poate spăla cu aceea, că urbariul nu e regulat în Ardeal, pentru-că rebonificarea prestaţiunilor perdute dela iobagi s'a făcut după jugĕre, şi astfel acolo după jugĕre s'ar putè precisa şi dreptul de alegere. Rog onorata casă se binevoiască a declara şi aici, că Ardealul nu poate avè altă lege electorală decât cea din 1848. Prin aceasta ajungem acolo, că pentru apĕrarea constituţiei şi a libertăţii patriei comune comună va fi şi voinţa, şi va fi sigur succesul favorabil, ceea-ce, dorinţa noastră comună este se dobândim dela Dumnezeul mare al naţiunilor". (Aprobări şi aclamări, din partea Maghiarilor).

Vorbirea deput. Aloiziu Vlad.

În şedinţa din 1 Iunie a dietei ungare a luat cuvêntul deputatul român *Aloiziu Vlad* şi a rostit o vorbire mai lungă, în spirit curat naţional, şi tratând chestia Ardealului aşa cum trebuia sĕ fie tratată din parte românească, în înţelesul politicei urmărite de Românii din Ardeal în ce priveşte uniunea, ear' nu punêndu-se pe punctul de vedere al Maghiarilor, cum a făcut-o deputatul *Mihályi* în vorbirea sa, în care a dovedit multă bunăvoinţă, dar' puţină orientare în politica românească.

Vorbirea deputatului *Vlad*, care a făcut cea mai bună impresiune în toate cercurile româneşti, e de cuprinsul următor:

— „Prin vorbirile neobicĭnuit de numĕroase, bogate în cuprins şi în idei splendide, rostite aici din ambele părţi cu privire la proiectul de adresă propus din partea condeputatului nostru, stimat de ţeara întreagă, *Deák Ferencz,* şi dintre cari unele emulează cu vorbirile rostite în parlamentul englez şi în camera franceză, partea materială a obiectului e lămurită, ilustrată şi discutată atât de bine, din toate părţile ei şi cu atâta pricepere specială, încât mie nu 'mi-a mai rĕmas alta decât se spicuesc ce mai pot pe miriştea oratoriei.

Nu e prea mulţumitoare ocupaţiunea aceasta; dar' nu strică, ca aceea ce au evitat alţii, sau n'au lămurit din destul, sĕ fie discutat mai amĕnunţit. De aceea, eu iau de obiect al disertaţiunii mele acel pasaj din proiectul de adresă (sĕ auzim!) pe lângă care o parte dintre antevorbitorii mei a trecut numai cu fuga în discursurile ţinute, ear' altă parte 'l-a atins, ce e drept, dar' n'a cutezat sĕ se apropie mai bine de el, considerându-'l de un fel de *nolli me tangere,* şi

numai o parte 'şi-a esprimat în privinţa aceasta vederile luminate şi categorice, fără a se ocupa însĕ mai pe larg cu chestia însaşi; şi chestia aceasta, domnilor mei, e *chestia naţionalităţilor* (sĕ auzim!), care în proiectul de adresă propus, probabil din o gingaşe precauţiune, e cam slab atinsă şi despre care în modificarea tocmai acum cetită din partea condeputatului *Nyári Pál* nu se face absolut nici o pomenire.

Împrejurarea aceasta face se simţesc foarte mult perderea îndurată prin moartea aceluia al cărui requiem îl sĕrbăm mâne, înţeleg pe contele *Teleky László,* findcă vederile sale liberale şi luminate în ce priveşte împăcarea naţionalităţilor ar fi asigurat preponderanţa în casa aceasta pe seama chestiei. Pentru-că, domnilor, zică cine ce va vrea, acesta e călcâiul lui Achile, aceasta e chestia chestiilor, dela a cărei fericită sau nefericită resolvare e făcută în cea mai mare parte pendentă fericirea sau nefericirea viitorului ţĕrii acesteia, vrednică de o soarte mai bună. În chestia aceasta e neîncunjurát de lipsă, ca şi până se va putè ocupa onorata casă cu ea în mod amĕnunţit, sĕ constatăm situaţia şi se ne orientăm asupra punctului dela care avem se mânecăm la resolvarea ei. (Se auzim!)

Un membru al onoratei case, împărtĕşit de stima şi graţia generală, pe care antevorbitorul condeputat Urményi Iozsef 'l-a numit gură de aur, dar' eu, cu privire la sufletul seu călĕtor şi meditator asupra trecutului mărirei naţiunei maghiare, în care îşi află bucurie şi mângăere, împrejurare care îl caracterisează pe el şi cu privire la splendidul povoiu de cuvinte şi idei orientale, cari caracterisează oratoria sa şi scrierile sale, 'l-aş numì *Chateaubriant*-ul maghiar, spunea în vorbirea sa ţinută în una din zilele trecute în casa aceasta, că naţiunea maghiară a arĕtat faţă de acei »*hospites*« pe cari 'i-a adus în patria aceasta foamea sau speranţa mai multă marinimositate decât ori-care altă naţiune de pe lume şi că a asigurat pe seama acelor grupuri de popoare îmbulzitoare o posiţie autonomă; ba a permis chiar şi stat în stat; dar' acestea astfel au rĕsplătit marinimositatea, că la început pe terenul liniştit al presei, sub aripile de vultur ale censurei austriace, mai târziu pe teren social, sub scutul instituţiunilor constituţionale ale Ungariei, în faţa puterii de stat, sub paladiul nisuinţelor naţionale, au ţesut o mreajă întreagă de planuri pentru a ataca statul ungar în esistenţa sa. (Zgomot).

Sûnt convins din adâncul sufletului meu, şi aşa cred, că fiecare e convins, cumcă aceasta gravă acusă nu poate fi aplicată la naţiunea

din care am onoare a mĕ deriva, înţeleg *naţiunea română.* (Deputatul *Kazinczy* întrerupe: Nici n'am înţeles eu pe Valachi!) Nici eu nu afirm că d-ta ai îndreptat o acusă atât de gravă, sau că cu dreptul ai fi putut-o îndrepta în contra poporului român. Dar' fiindcă în firul vorbirei ai vorbit de »*hospes*«, ear' Românii, poporul român nu e »*hospes* prin acele părţi ale ţĕrii unde locueşte, şi fiindcă în înţelesul declaraţiunei unui alt deputat, făcută nu de mult în casa aceasta, reacţiunea a creat diferitele naţionalităţi din patria aceasta, cari numai în urma stăruinţelor reacţiunei pretind drepturi naţionale, ceea-ce eu neg de altcum în modul cel mai categoric: am aflat de necesar sĕ espun pe scurt istoria de stat a naţiunei române din Ungaria şi Transilvania. (Sĕ auzim!)

Când a venit, la anul 884, rĕsboinica naţiune maghiară din patria ei de lângă rîul Don şi a descălecat pe şesurile Panoniei, încoronată de cei trei munţi şi spălată de patru rîuri principale, pentru a-'şi crea o patrie nouă în acest Canaan binecuvêntat în bogăţii, în care curgea lapte şi miere, — după-cum dovedeşte Herodot-ul istoriei maghiare, anonimul notar al regelui Béla, teritorul dintre Someş, Tisa, Murĕş şi Dunăre, precum şi Ardealul, îl ţineau ocupat Românii, *poporul român,* care 'l-a posedat, — după-ce prin împĕratul roman *Traian* a fost colonisat la anul 105 prin ţinuturile acestea, — mai bine ca 700 de ani, şi împărţindu-'l în trei părţi au dus sub principi proprii *vieaţă naţională de stat,* ear' naţiunea maghiară numai după lungi lupte a ajuns în posesiunea acestor trei ţĕrişoare, şi chiar adevĕrat sĕ fie, că a învins pe principii poporului împărţit în trei părţi, nu e deloc de crezut, că ar fi subjugat pe poporul român, făcênd din el, cum era obiceiul pe acele vremuri, popor de sclavi, şi că 'l-ar fi eschis din instituţiunile de mai nainte şi din binefacerile vieţii de stat; ba lucrul acesta e cu desĕvêrşire neverosimil, fiindcă *Menu-Morut,* principele Bihorului, după-ce 'şi-a măritat fata după *Zoltán,* fiiul lui *Arpád,* a rĕmas în posesiunea principatului seu până la finea vieţii, adecă încă un an şi jumĕtate, şi numai după moartea sa a trecut principatul în posesiunea ginerelui seu *Zoltán.*

Ce sĕ atinge de Ardeal, anonimul notar al regelui Béla recunoaşte lămurit în capitolul XXVII. al opului seu, că locuitorii pămêntului, vĕzênd moartea domnului lor, din propriul lor îndemn au întins mâna şi au ales domn pe Tuhutum, conducĕtorul Maghiarilor, jurându-'şi credinţă pe locul care şi acuma sĕ numeşte *Esküllö,* şi

din ziua aceea Tuhutum a stăpânit în pace şi fericire pămêntul acela, pe care 'l-au ţinut şi urmaşii sei, până la regele sfântul Ştefan.

De aici resultă adevĕrul afirmării mele de mai nainte, că poporul român n'a fost subjugat, şi că vieaţa sa naţională şi de stat n'a fost nimicită, ci a fost adusă în consonanţă cu instituţiunile maghiare; căci altcum nu sĕ poate presupune, că un popor. care s'a apĕrat vitejeşte, dar' în urma sorţilor de rĕsboiu a fost învins, în casul dacă era despoiat de aceea ce îi era mai scump, de vieaţa sa naţională şi de libertatea sa, în decurs de douĕsute de ani aproape, adecă sub domnia lui Tuhutum şi a urmaşilor sei, sĕ nu fi făcut încercarea prin rĕscoale, cu arma în mână, pentru redobândirea libertăţii de mai nainte şi a vieţii sale naţionale, şi atunci Tuhutum nu putea ţinè Ardealul în a sa stăpânire *în pace şi în fericire*«.

Dar' resultă mai departe şi aceea, că beliducii maghiari cunoşteau nu numai măiestria rĕsboiului şi a manuării de arme, ci că afară de aceasta ştieau sĕ proceadă cu atâta prudenţă de bărbaţi de stat şi cu atâta înţelepciune faţă de popoarele învinse, special faţă de naţiunea română, încât epocele următoare privesc la ei cu respect şi admirare.

Şi că mai departe, poporul român din Ardeal şi după aceasta, ajuns sub domnia şi coroana sfântului Ştefan, nu 'şi-a perdut independenţa sa naţională. ci de-adreptul *ca naţiune* a luat parte, împreună cu celelalte naţiuni din Ardeal, cu Maghiarii şi Sĕcuii, ear' în urmă şi cu naţiunea sasă, imigrată mai târziu sub Géza II., la legislatura ţĕrii şi la administrarea ei internă, după-ce documentele referitoare la chestia aceasta au pierit şi lipsesc, cred a putè dovedì din destul cu documentul, în formă de adeverinţă, estradat la 1437 din partea conventului din Cluj-mănăştur, numit al sfintei fecioare Maria, în care poporul român e recunoscut de *egal întru toate cu celelalte naţiuni,* prin urmare de *naţiune cu influenţă în legislatură.* Deci, până acì a avut *vieaţă naţională;* şi numai la 1438, în 2 Februarie, a inspirat diavolul acel sfat drăcesc episcopului catolic din Ardeal, *Lépeş Loránt,* ca în cooperare cu fratele seu, *Lépes György,* voevod al Ardealului, sĕ creeze aşa numita *uniune a celor trei naţiuni,* alianţă revoltătoare şi de blăstĕmată aducere aminte, îndreptată spre nimicirea totală şi desĕvêrşită a naţiunii române din Ardeal.

Dela timpul acesta începênd naţiunea română din Ardeal a fost degradată la rangul de popor de rînd şi a căzut pradă tratării celei

mai neomeneşti, persecuţiunilor celor mai neînchipuite, dejosirilor şi torturilor. După aceasta au fost aduse numĕroasele resoluţiuni cuprinse în *aprobate* şi *compilate,* prin cari poporul român e pus în rînd cu animalele, legi îndreptate în contra Românilor din Ardeal, nu ca singuratici, ci ca naţiune, ceea-ce sĕ poate vedè şi constata din destul din textul lor.

În epoca de dureroasă amintire a aşa numiţilor principi naţionali, cu începere dela 1525 până la ajungerea Ardealului în posesiunea casei austriace, nu numai poporul român din Ardeal, ci şi preoţimea sa, ba chiar şi episcopii, au fost persecutaţi în modul cel mai neomenos din partea numiţilor principi, ba au fost torturaţi chiar în mod canibalic, cum dovedeşte cu inima dureroasă şi cu roşire provocată de barbarismul acela *Cserei János de Apácza,* şi alţi cronicari maghiari din Ardeal. (Zgomot).

Cu începerea epocei în care Ardealul a căzut sub domnia casei austriace suferinţele poporului român din Ardeal s'au mai uşurat încâtva, dar' în mĕsură foarte mică, pentru-că capul de pe atunci al guvernului austriac, archiepiscopul *Kolonici,* înţelegênd, că prin ocuparea cu soartea poporului român, care formează mai mult decât jumĕtate din poporaţiunea Ardealului, acesta, şi de altcum vĕzênd şi salutând pe mântuitoarea sa în casa domnitoare austriacă, va putè fi folosit de factor puternic şi de mijloc totdeauna aflător la îndemână pentru ţinerea în frêu a naţiunii maghiare şi sĕcuieşti, în mare parte nemulţumită, totdeauna revoltată, şi cu înclinări spre revoluţie, în loc sĕ întrebuinţeze întreaga sa influenţă pentru a face încercarea, ca poporul român din Ardeal sĕ fie aşezat de nou în drepturile răpite, s'a temut de nemulţumirea ce ar isbucnì pentru aceasta printre celelalte naţiuni, şi de acuza ce 'i-s'ar putè ridica pentru punerea în vênzare a drepturilor folosite până acì numai de ele, şi poate că nici n'a voit sĕ ajute, ca poporul român, care nici nu e amintit în diploma leopoldină, sĕ ajungă la neatârnare, temêndu-se, că pe calea aceasta 'i-ar scăpa din mână mijlocul sigur: a încercat pe altă cale lăturalnică uşurarea sorţii poporului român şi ridicarea lui la rang egal cu celelalte naţiuni conlocuitoare.

Anume, prin metropolitul din Alba-Iulia şi cu ajutorul preoţilor a ştiut aduce poporul român din Ardeal acolo, că la anul 1698, în sinodul general bisericesc ţinut în Alba-Iulia, prin representanţii bisericeşti şi mireni de mai multe mii a tuturor părţilor Ardealului şi a unor părţi din Maramurĕş şi Ungaria, poporul român, care mai

http://statuldacia.info

nainte sě ţinea de legea gr.-neunită, a decretat unirea sa cu biserica romano-catolică, respective a acceptat unirea, ear' prin aceasta preoţimea română, ca aparţinětoare religiunii recepte rom.-catolice, a fost trecută în şanţurile constituţiunei, scutita fiind de robote şi de alte sarcini nesuportabile, sub greutatea cărora gemea până acì.

Acest act de stat a obligat la mare gratitudine faţă de casa domnitoare austriacă preoţimea, care esercia mare influenţă asupra poporului român; şi chiar şi clasa nenobilă de popor, obicĭnuită sě poarte ca vita jugul sclăviei, vedea în casa domnitoare austriacă o fiinţă mai înaltă, trimisă din partea provedinţei, pentru-ca sě o scoată din sclăvia de cinci secole. Dar' când capul guvernului austriac, care cu mână de fer diriguia atunci, nu numai provinciile ereditare, ci şi Ungaria şi Ardealul, sub pretextul că archipăstorul român, degradat din metropolit de Alba-Iulia la rang de episcop, şi clerul înalt român, nu e versat în teologia mai înaltă, a instituit jesuiţi pe lângă episcopul numit, ear' acestia nu 'şi-au denegat nici aici naturelul cunoscut în lumea întreagă de a căuta sě pună cu ori-ce preţ mâna pe conducere, şi astfel nu numai preoţimea, dar' şi însuşi episcopul a ajuns sě fie numai păpuşă în mâna lor: însufleţirea de mai nainte a scăzut şi au scăzut şi aşteptările măreţe, ear' urmarea a fost, că mulţi dintre aceia cari mai nainte au trecut la legea unită s'au lăpědat de ea, şi renunţând la toate favorurile pe cari puteau sě le aibă ca uniţi, s'au reîntors, pentru-ca sě poată scăpa de domnia jesuiţilor, la sînul bisericei neunite, şi în sînul aceleia au rěmas urmaşii lor până astăzi.

Această mişcare epochală religionară a avut însě şi un resultat bun pentru poporul român din Ardeal, anume: că pe lângă faptul, că unii bărbaţi din cler 'şi-au însuşit o educaţie mai superioară în urma studiilor făcute şi au eserciat mare influenţare asupra luminării poporului, s'a deşteptat şi *conştienţa naţională,* care umblă mână în mână cu astfel de mişcări mari, în poporul român din Ardeal, şi după-ce dela 1740 până la 1780 s'a aflat în fierbere continuă, a isbucnit în faptă la anul 1784 prin revoluţia lui Horia şi Cloşca. Şi cu toate-că a fost sufocată cu forţa revoluţia aceasta, ear' cei-ce au luat parte la ea au fost esecutaţi între torturi nemiloase, ba mulţi au suferit, sau cel puţin au fost persecutaţi şi dintre cei nevinovaţi, devenind fiecare Român obiect de despreţuire şi de necruţătoare batjocură: totuşi n'a încetat focul spiritual al deşteptatei idei de naţionalitate sě încălzească piepturile, ba chiar drept urmare a dat

petiţiunea »*Supplex libellus Valachorum Transilvaniae*«, subscrisă la 1791 de episcopii ambelor confesiuni române şi de alţi preoţi superiori, cu mână proprie, şi înaintată lui Leopold II., ca mare-principe al Ardealului, în care pe basa documentului din anul 1437, atins de mine, sĕ roagă sĕ fie recunoscută şi acceptată naţiunea română din Ardeal de a patra naţiune şi sĕ fie împărtăşită de toate acelea drepturi de cari sĕ bucură celelalte trei naţiuni.

Petiţiunea aceasta Leopold II. a trimis'o spre desbatere şi resolvare dietei Ardealului din 1791; dar' aceasta a fost destul de fără tact a o preda spre comentare şi combatere unui scriitor sas care avea cea mai mare antipatie faţă de naţiunea română, şi în urmă a o respinge cu cea mai mare indignare, ba chiar a ameninţa pe episcopii cari au subscris'o cu acţiune fiscală.

La anul 1834 naţiunea română din Ardeal, voind a se folosì de ocasiunea de atunci, de nou 'şi-a înaintat amarele tînguiri, dar' fară nici un resultat. Au petiţionat Românii şi la dietele din 1837, 1842 şi 1845—47, dar' asemenea fără resultat. În fine la 1848 s'a decretat *fără de ei* unirea Ardealului cu Ungaria, s'au şters, ce e drept, sarcinile cari apĕsau în cea mai mare parte în special poporul român din Ardeal, — *dar' naţionalitatea nu 'i-s'a garantat acestuia.* (Zgomot).

Premiţĕnd acestea, trec acum la espunerea trecutului istoric al poporului român din Banat.

Cumcă principele *Glad,* care după notarul anonim al regelui Béla a domnit dela rîul Murĕş până la cetatea *Haram,* va sĕ zică peste teritorul care mai târziu a fost numit Banatul-timişan, după lupta purtată lângă rîul Timiş cu beliducii maghiari *Zoard* şi *Kadosa,* predând cetatea *Keve,* n'a fost lipsit de domnie, ear' poporul român din Banat n'a fost subjugat, şi vieaţa sa naţională de stat n'a fost nimicită: sĕ poate vedè din espunerile înseşi ale anonimului notar al regelui Béla, care spune, că din seminţia lui *Glad* s'a tras după multă vreme *Achtum,* care, după-ce 'l-a tradat beliducele seu *Cenad,* a fost biruit de sfântul Ştefan, — o împrejurare care dovedeşte invederat, că Banatul a avut sub următorii lui *Glad,* până la sfântul Ştefan, *ocârmuire autonomă,* şi numai în zilele acestea ale sfântului Ştefan a fost încorporat cu desĕvêrşire în marele corp al patriei.

Dar' că chiar şi dela epoca aceasta începĕnd, poporul român din Banat, care formează partea cea mai mare a poporaţiunii Banatului, a avut administraţie naţională, dovedeşte din destul diploma

privilegială a regelui maghiar László V., edată în Viena la anul 1457 la sĕrbătoarea lui Ioan Botezătorul, a cărei original se află în archiva capitlului din Alba-Iulia, altcum numită şi Alba-Carolina, ear' o copie autentică se află în archiva bisericei gr.-neunite din Lugoj, în înţelesul cărei diplome numitul rege maghiar încuviinţează toate libertăţile, privilegiile şi prerogativele date pentru serviciile prestate la apĕrarea Dunării-de-jos din partea regilor antecesori maghiari, tuturor nemeşilor, chinezilor şi celoralalţi locuitori români din districtele Lugoj, Sebeş, Mehadia, Almăş, Craşiova, Berzava, Comiat şi Iladia, — le amplifică şi întregeşte cu altele nouĕ, şi precisându-le bine, stabileşte raporturile lor cu statul; care diplomă mai târzìu a fost întărită şi de către *Isabela,* vĕduva regelui *Zápolya János;* ear' oraşul Lugoj, pentru credinţa dovedită şi pentru vitejia manifestată întru apĕrarea locuitorilor a primit şi o pajure nemeşască; şi toate aceste privilegii le-a aprobat şi întărît şi *Báthory Gábor,* cu alţi principi din Ardeal, şi în posesiunea neconturbată a lor a rĕmas şi a fost apĕrat poporul român din numitele opt districte până atunci, până-când Turcii au fost isgoniţi din Banat, căzênd Banatul, *sub praetextu et titulo juris armorum,* sub stăpânirea guvernului austriac, decând începênd, a căzut ântâiu sub administraţie militară, ear' apoi camerală. Dar' chiar şi în epoca aceasta 'i-a mai rĕmas poporului român puţină umbră din privilegiile de mai nainte, fiindcă în comune era pus sub conducerea *chinezilor* proprii, în cercuri sub conducerea *oberchinezilor*, ear' în districte sub conducerea *prefecţilor,* împrejurarea din urmă fiind dovedită şi prin inscripţia latină de pe turnul bisericei vechi gr.-neunite din Lugoj, aflătoare în ruinare. Şi numai după-ce Banatul a fost reîncorporat la Ungaria, sub Maria Terezia, la anul 1779, — au fost cassate privilegiile poporului român din Banat, prin disposiţia de lege, care sună aşa: *Privilegia Valachorum tollantur* . De aici începênd piere cu desĕvîrşire urma autonomiei naţionale pentru districtele române din Banat, creânduli-se autorităţi municipale, sub cari au stat Românii din Banat până la anul 1848, — dar' la a căror conducere, după-ce familiile vechi nemeşeşti în mare parte s'au prăpădit, ori au emigrat într'alte părţi, n'au eserciat Românii, în nrma sistemului care a domnit până la 1848, nici o influenţă.

Din toate acestea reese deci netemeinicia afirmării, că aspiraţiunile naţionalităţii române le-ar fi provocat reacţiunea, pentru-că ele nu sînt alta decât nisuinţele spiritului redeşteptat naţional de-a

recuceri terenul pe care 'l-a avut naţiunea română şi care îi compete cu drept istoric.

Nu afirm, că reacţiunea n'ar fi luat parte şi nu s'ar fi nisuit se împingă înainte aspiraţiunile naţionalităţilor; dar' eu privesc lucrul acesta întocmai cum e vêntul favorabil care întră în pânzele luntrei aflătoare în apele mării, şi care înlesneşte numai ajungerea luntrei cât mai curênd la malul dorit. (Zgomot). Şi eu declar din partea mea, că nu cred sĕ se fi aflat vre-un nemernic din sînul întregei naţiuni române, care din adins şi cu voia sĕ se fi dejosit a se face unealtă în mânile reacţiunii; ear' numai pentru-că cineva pretinde drepturi naţionale nu poate fi timbrat de năimit al reacţiunii!

Dar' şi de altcum eu nu pot cuprinde cu slaba mea minte, ce scop şi motiv ar putè avea cineva din naţiunea română sau din celelalte naţiuni nemaghiare sĕ se pună în serviciul reacţiunii; pentru-că doar' frumoasa epocă de 12 ani pe care am auzit aici cum a fost zugrăvită de captivător şi cum a fost presentată în toată golătatea ei, — pe lângă aceea, că privind ţeara şi locuitorii ei din punct de vedere material, 'i-a adus pe toţi, fără deosebire de naţionalitate, sau a voit sĕ-'i aducă la sapă de lemn. — cu mult mai mari rane a causat naţionalităţilor nemaghiare, fiindcă Maghiarul cel puţin în Ungaria 'şi-a folosit limba, dar' naţiunea română, sêrbă şi slovacă, au primit ca octroată limba germană, pe basa principiului de *gleiche Beknechtigung*, — vreau se zic *gleiche Berechtigung*, — ear' în ţinuturile locuite de ele. pe când fiii proprii au fost persecutaţi, a manipulat ceata de lăcuste a funcţionarilor străini, cehi, moravi, poloni, kutşeberi, şi Dumnezeu mai ştie de ce viţă, înjurând, batjocorind, persecutând şi asuprind cu tirănie pe ori-şi-cine dacă îndrăsnea se fie sprigìnitorul sau chiar promovatorul naţionalităţii şi nu voia sĕ se plece până la pămênt în faţa voinţei de fer a noilor civilisatori. (Aprobări).

Despre întêmplările dela 1848. cunoscute nouă tuturora, despre păşirea sângeroasă a naţionalităţilor, unele în contra altora, şi despre motivele acestei păşiri, nu vreau sĕ vorbesc.

Nu vreau se desleg rane nevindecate, pentru-că vreau se evit recriminările reciproce, şi fie-'mi destul a spune numai atâta, că: *Iliacos intra muros peccatum est, et extra«*. (Zgomot).

Presidentul: Onorată casă! Chestia e foarte importantă, de aceea rog de nou pe domnii deputaţi sĕ binevoiască a asculta în linişte pe orator.

Aloiziu Vlad (continuă): „Fiecare, fără deosebire de naționalitate, simte și regretă cele întêmplate; și eu mărturisesc, că cu bucurie patriotică am vĕzut manifestându-se în decursul întregei discuțiuni prevenirea, prudența și echitatea cu care aproape fiecare membru al casei vrea se liniștească și sĕ împace naționalitățile; și am speranță, că dacă Dumnezeu încă așa voește cum vrem noi, vom resolva în înțelegere și cu comună voință aceasta chestie gingașă și de cea mai mare importanță pentru noi toți, pe basa dreptății, echității și a egalității naționale de drept. (Aprobări). Aici e timpul și ocasiunea. Onorata dietă sĕ le prindă și sĕ le întrebuințeze și atunci nu este putere care sĕ ne poată învinge.

După acestea, trec acum la părțile formale ale proiectului. Eu, domnilor mei, părtinesc adresa; și fiindcă sûnt mulți între noi, cari se vor împedeca în aceea, cum de eu, care am fost până la sfîrșit present în dieta dela 1848 și 1849, și care cu privire la principiile mele politice, în anii 1848 și 1849 am fost radical, sûnt radical și voiu fi radical (sĕ trăească!), părtinesc totuși adresa: vreau sĕ espun pe scurt motivul care mĕ face sĕ proced astfel (Sĕ auzim).

Dacă în sala aceasta, sau ori-unde altundeva, ar fi întruniți de present numai deputații cari au fost presenți până la sfîrșit în dieta dela 1848 și 1849, și pe acestia 'i-ar fi convocat presidentul de etate, *Paloczy László*, ca pe membrii parlamentului convocat în mod legal din partea regelui ungar *Ferdinand V.*, și în mod legal încă nedisolvat, pentru-ca se continue desbaterile dietale întrerupte în decursul vremii: atunci, domnilor, aș zice și eu, că fie și numai din consecvență, în *resoluțiune* trebue turnată voința țĕrii, cu toate că eu în politică nu aflu totdeauna de ducĕtoare la scop stricta consecvență, și în privința aceasta chiar și istoria patriei ne arată mai multe esemple de abatere, precum, între altele, s'a adus și la anul 1707 în dieta din *Onod* o astfel de resoluțiune, cum a fost și cea din 14 Aprilie 1849 în Debrețin, dar' pentru aceea totuși membrii aceleiași diete au întrat în tratări la 1711 în Sătmar cu generalul *Pálffy*, împuternicitul împĕratului Iosif I., cu ajutorul lui *Károlyi Sándor*, și au legat pacea, meritând prin aceasta, nu blăstĕmul, ci binecuvêntarea patriei.

Dar' fiindcă dieta aceasta nu e compusă esclusiv din membrii dietei dela 1848 și 1849, ba chiar și membrii dietei aceleia, aflători astăzi aici, cum sûnt de es. și eu, nu pe basa alegerii din anul 1848, ci pe basa unei alegeri mai nouă, devenită necesară în urma

convocării dietei pe 2 Aprilie, din partea împĕratului Austriei *Francisc Iosif,* ca rege ungar, în scopul încoronării sale de rege al Ungariei şi pentru alte afaceri, prin urmare în urma unui nou mandat stau aici, şi cu mine împreună stau membrii dietei celei vechi precum şi membrii cari acum au întrat în ea mai ântâiu, şi astfel, noi, membrii dietei dela 1848/9 am lăsat singuri sĕ ni-se iee de sub picioare terenul avut (Zgomot. Sĕ auzim!), de aceea aflu de foarte natural, că nici bunăcuviinţa, nici prudenţa nu permite se ignorăm pe cel-ce a convocat dieta aceasta, şi în urma acestui lucru nu putem esprima în mod mai potrivit gravaminele ţĕrii decât pe calea *adresei* (Zgomot).

Adresa aceasta eu nu voesc sĕ se trimită lui Ferdinand V., cum au făcut propunere condeputaţii mei *Zsarnai Imre* şi *Kubinyi Ferencz,* ci de-adreptul aceluia, în urma învitării căruia ne aflăm aici, fără a cărui învoire nu ne-am putè sfătuì aici, şi care nu numai că stă în fruntea puterii faptice, ci e recunoscut din partea guvernelor lumii întregi de domnitor al imperiului austriac, a cărui parte mai însemnată o formează Ungaria. (Zgomot). Nu voesc sĕ se trimita lui Ferdinand V., pentru aceea, pentru-că cu toate că e adevĕrat, că legile din 1848 sub el au fost date şi prin el sancţionate, e adevĕrat de altă parte şi aceea, că tot Maiestatea Sa a fost acela, care în Septemvrie 1848 a cerut îndĕrĕt, — în memorandul compus de ministerul austriac *Doblhoff-Wessenberg,* sufletul legilor din 1848, ministerul de finanţe, de rĕsboiu, de esterne şi de comerciu, şi fiindcă dieta de atunci nu a împlinit dorinţa aceasta, a fost disolvată. Dar' dieta a declarat de ilegală această ordinaţiune de disolvare şi a rĕmas şi mai departe întrunită, până-ce întorsătura nefavorabilă pe care au luat-o evenimentele de pe câmpul de rĕsboiu nu au constrâns-o sĕ părăsească terenul, după catastrofa dela Şiria.

Drept aceea, deşi eu mĕ plec cu omagialitate deplină în faţa bunătăţii devenită proverbială a Maiestăţii Sale Ferdinand V., după-ce a abzis şi s'a retras la odihnă vreau se fie luată simplu la cunoştinţă retragerea sa, pe lângă esprimarea protestării, în adresa ce e de trimis M. Sale împĕratului *Francisc Iosif,* pentru violarea formelor, fiindcă eu ţin la proverbul, că nu e lucru mai nemulţumitor decât se alergi după o trăsură care nu vrea sĕ te aştepte.

În fine, la afirmarea dlui deputat *Tisza Kálmán,* că dieta are fără îndoială dreptul sĕ se întrunească şi de sine, atunci când află de lipsă, — observ numai atâta, ca dl *Deák Ferencz,* propunetorul,

încă în firul propunerii făcute în cursul vorbirii sale a arĕtat şi a dovedit cu esemple, că la anul 1790 comisiunea regnicolară voia se treacă în diploma inaugurală şi aceea, că dieta sĕ se întrunească tot la trei ani în Pesta, chiar şi atunci când n'ar fi convocată, dar' staturile şi ordinele ţĕrii n'au primit propunerea, pentru-că dreptul de-a convoca dieta a fost declarat din partea lor de prerogativă a principelui.

Din motivele acestea părtinesc proiectul de adresă propus din partea domnului condeputat *Deák Ferencz,* cu privire la formă în mod necondiţionat, ear' cu privire la fond, la partea materială, îmi reserv dreptul de a-'mi putè espune observările asupra punctelor din adresă cari nu întrunesc aplacidarea şi complăcerea mea cu ocasiunea discuţiei pe articole. (Aprobări. Sĕ votăm!)". —

Vorbirea dep. Ioan Pap.

În şedinţa din 3 Iunie a luat cuvêntul deputatul român *Ioan Pap,* protopop, ales în cercul Beiuşului, care din motiv că sĕ învêrtea mai mult printre Maghiari nu era binevĕzut în cercurile româneşti. Modul seu de gândire e reoglindat de altcum destul de fidel în vorbirea rostita în chestia adresei. E următoarea:

Ioan Pap: „Fiindcă am onoarea a vorbì ântâia-dată dela locul acesta, mărturisesc, că nu o fac aceasta atât de mult ca publicist, (mint publicista) decât mai mult ca aceea ce sânt, după posiţia mea, anume, ca *deputatul unui cerc electoral român din Ungaria.* (Sĕ trăească!) Şi după-ce asupra propunerii aflătoare înaintea noastră s'au spus atâtea lucruri frumoase şi adevĕrate, şi în urmarea acestora a fost desvoltată cu desĕvêrşire şi convingerea mea proprie, în general părtinesc şi acceptez propunerea, cu modificările şi amandamentele propuse de condeputatul nostru *Tisza Kálmán* (Aprobări), ear' cu privire la formă mĕ declar pentru *resoluţiune.*

După-ce însĕ declaraţiunea aceasta a noastră... (Mai tare, că nu auzim!) are şi o astfel de parte, după mine foarte însemnată, care priveşte de-aproape foarte mult şi pe alegĕtorii mei de buze române, esprimându-'mi de-oparte mulţumirea pentru îngrijirea părintească dovedită din partea dietei maghiare faţă de noi, de altă parte trebue sĕ-'mi esprim sincer convingerea, că eu nu pot sĕ deosebesc întru nimica interesele naţiunii române de ale Maghiarilor (Sĕ trăească!), şi nici nu vreau sĕ fac această deosebire. Şi dacă fac declaraţia, că pretensiunile naţionale pot fi aduse corect şi cu desĕvêrşire în

consonanţă cu datorinţele patriotice, cel puţin la noi, în Ungaria, atunci strict luat am spus numai aceea ce e convingerea poporului român din Bihor, convingerea patriotică a preoţimei, cel puţin a preoţimei mai inferioare din biserica română orientală neunită. (Zgomotoase: sĕ trăească!)

Dar' a vorbì despre obiectul acesta ţin a fi prematur. Cu toate acestea un lucru nu-'l pot trece cu vederea, anume: nimeni din casa aceasta sĕ nu creadă, că interesul poporului român din Ungaria ar fi altul şi nu acela al Maghiarilor. Sĕ nu creadă nimeni, că fie naţionalitatea, fie limba, fie religiunea sa, a fost asuprită din partea maghiarimei, fie şi numai cât de puţin, şi că pentru aceasta ar avea motivul cel mai mic măcar de a sĕ purta cu sentimente duşmănoase faţă de ea. (Aprobări).

Adevĕrat, că avem gravamine în privinţa aceasta; naţionalitatea noastră e dată la o parte în mare mĕsură; limba noastră maternă e neglesă, şi în special religiunea noastră e asuprită. Dar' dacă aceasta e gravamen, — şi cu drept cuvênt e gravamen, greutatea lui nu apasă legislaţiunea maghiară, ci esclusiv numai acel sistem stângaciu de guvernare în contra căruia ne ridicăm acum cuvêntul, singulari şi toţi împreună. (Aprobări vii. Sĕ trăească!)

După-ce deci, dela Dumnezeu şi dela patriotismul nostru comun aştept şi sper în privinţa aceasta, că cu interesele supreme ale patriei acesteia nu va dispune totdeauna străinul, adecă acel sistem de guvernare, care faţă de noi s'a purtat totdeauna şi sĕ poarta în mod maşter şi de multe-ori în mod duşmănos, aştept cu siguranţă şi aceea, că şi asupra poporului român, ca parte întregitoare a Ungariei, patrioţi, cari vorbesc însĕ altă limbă (Aprobări), şi totodată şi asupra bisericei române orientale neunite, vor rĕsărì zile mai frumoase, când îşi va redobândì şi biserica aceasta, în cercul religiunii sale, independenţa şi autonomia pe care o posede în patria aceasta ori-ce altă religiune, pe basa principiului egalităţii de drept. (Aprobări. Aclamări).

Multe s'ar putè spune în chestia aceasta, domnilor mei! În deosebi istoria bisericei noastre de pe mai multe secole dovedeşte, cum cu privire la biserică soartea ei a fost, în urma privilegiilor unilaterale date dela Viena altei naţiuni, în continuu şi neîntrerupt asuprirea. Dar' urmările păgubitoare amĕnunţite ale acestor privilegii nu aflu de necesar ale espune acum pe larg în faţa casei, pentru a nu da ansă la recriminări, ci spun numai atâta, că nouă nu ne trebue

privilegiu (Sĕ trăească), pentru-că fiecare privilegiu are însuşirea, că e clădit pe libertatea şi bunăstarea unora, în detrimentul şi spre sclăvia miilor de oameni. Noi vrem *lege* la timpul seu, care *sĕ recunoască autonomia bisericei noastre.* (Aprobări. Sĕ trăească!)

Când deci, ca membru al bisericei române gr.-neunite îmi esprim aceasta credinţă, aşa cred. sigură, îmi ţin totodată de datorinţă sĕ declar, ca Român şi ca deputatul unui cerc român, dar' totdeauna cetăţean ungar, că eu, şi noi, faţă de naţiunea maghiară numai un interes putem sĕ avem: interesul patriei comune (Aprobări. Sĕ trăească!), precum şi numai o datorinţă avem, sfânta datorinţă patriotică. Şi deşì în o epocă dureroasă n'a corespuns acestui sentiment de datorinţă, din causa ademenirei intrigei austriace, — după-ce în cei 12 ani din urmă atâta asuprire, despreţuire şi apĕsare a esperiat, s'a cuminţit poporul român din păţania proprie şi s'a convins, că asupritorii naţionalităţii şi libertăţii sale nu locuesc în Pesta ci la — Viena.

În Viena, unde s'au făurit planurile monstruoase ale imperiului unitar austriac, ca podoabă la această plăsmuire proastă voiau sĕ coase şi pe Români, pe poporul român, pentru a sĕ putè lăuda în faţa lumii cu el, ca cu o cucerire de nou câştigată şi germanisată din originalul român. (Aprobări). Dar' poporul român, care în decursul convieţuirei seculare cu Maghiarii, chiar şi în epoca comunicării frăţeşti reciproce 'şi-a ştiut păstra cu credinţă naţionalitatea. şi cu toate-că după limbă e Român, dar' în urma comunităţii de interese, în sentimente a rĕmas patriot curat: de dragul imperiului unitar austriac nu va renunţa nici-odată la trecutul seu, ci în înţelegere cu Maghiarul va apĕra coroana sfântului Ştefan. (Sĕ trăească!. Şi deşì nu e atât de cult ca doctorii germani civilisatori, priveşte totuşi cu compătimire la planurile de germanisare, concepute în creerii acestor doctori, planuri cari în vieaţă nu pot fi nici-odată esecutate. (Sĕ trăească).

Pe acest popor român îl recomand eu naţiunii maghiare şi casei, representanţilor naţiunii, — pentru-că *prin asigurarea pretensiunilor naţionale ale acestui treaz popor,* prin aplanarea dorinţelor poporului român pe basa libertăţii comune şi a egalităţii de drept (Aprobări, prin *stabilirea autonomiei bisericei poporului român* (Aprobări), prin ajutorarea preoţilor săraci dar' oneşti ai acestui popor român Aprobări generale), prin îmbrăţoşarea *instrucţiunii poporului român* (Aprobări generale): va conserva casa pe seama ţĕrii un astfel de popor, care nu-'şi va căuta fericirea şi bunăstarea alt-undeva decât

numai acolo unde poate sĕ o găsească, în Ungaria, care sĕ va împărtăşì în patria aceasta de soartea bună şi de cea rea, şi pentru care singura glorie va fi sĕ trăească cu fraţii sei maghiari, dacă sĕ poate, sau sĕ moară cu ei, dacă trebue, pentru binele patriei comune. (Aclamări lungi şi vii". —

Vorbirea dep. Mişici.

Imediat după deputatul Beiuşului a luat cuvêntul deputatul român *Ioan Mişici,* ales în cercul Lipovei, şi a rostit vorbirea următoare:

„Onorată dietă! E o luptă grea şi neîntreruptă de conservare proprie lupta ce o purtăm. Trei secole s'au stâns în lupta sfântă pentru esistenţa noastră cetăţenească şi pentru libertatea noastră constituţională. Lungă luptă, dar' purtată nu fără succes.

Pentru-că deşì au căzut totdeauna cei mai buni ai patriei noastre, deşì s'a scuturat totdeauna florea naţiunii noastre ca mugurii plini de speranţă ai primăverii aruncaţi la pământ din partea viforului, deşì sĕrmana aceasta patrie, chinuită până la moarte, a fost silită sĕ îmbrace doliul adânc, — mângăere 'i-a întins totdeauna, cum îi întinde şi astăzi. conştienţa, că deşì decimate, dar' nu zdrobite, trăesc încă naţiunile, în înţelegere frăţească, în patria aceasta. (Aşa e!)

Mare, frumoasă şi glorioasă moştenire ne-au lăsat părinţii noştri. O patrie liberă, constituţională, bogată în binecuvêntările naturei; şi pentru a putè asigura viitorul acestei patrii, — precum a sădit Hamilcar în fiiul seu Hanibal ură în contra inimicilor, — au sădit şi ei în sînul urmaşilor lor iubirea ferbinte de patrie, care a trecut dela tată la fiu, dela generaţiune la generaţiune, şi care după nefericita catastrofă dela *Mohaci* şi după şi mai nefericita catastrofă dela *Şiria,* în loc se slăbească şi sĕ adoarmă a primit flacără mai puternică, întocmai ca făclia, care cu cât mai mult e lovită de pămênt, cu atât mai tare luminează. (Aşa e!)

Iubirea de patrie a făcut ca Roma se devină mare, Atena independentă, şi ea a făcut, ca obiect de admiraţie se fie trupele cari au luptat pentru libertate, în Francia şi în Ungaria. Ea a eternisat memoria lui *Leonida,* prefăcênd câmpia Maratonului într'un mare Panteon, a cărui lucitoare boltitură e ceriul, cu miliarde de stele, făclie vecînic luminătoare e stima şi gratitudinea urmaşilor, ear' pazitoarea cea mai credincioasă şi mai sigură pentru conservarea memoriei e — *istoria.*

Sĕ mulţumim părinţilor nostri, pentru-că au turnat în sînul nostru al tuturora iubirea ferbinte de patrie, căci mai bine nu puteau asigura viitorul patriei.

Laudă sĕ aducem martirilor nostri cari au sângerat pentru libertate, pentru-că sângele ce 'l-au vĕrsat ei, nu numai că a îmbunătaţit pământul în care au fost aruncate sĕminţele ideii de libertate, ci evaporând şi amestecându-se cu aerul a fost sorbit din partea noastră şi a devenit sângele nostru. care, dacă trebue, sûntem gata a-'l vĕrsa de nou, dar' care nu ne va lăsa nici-odată se devenim trădătorii libertaţii, independenţei şi onoarei patriei noastre. (Sĕ trăeasca !).

Sora iubirei, credinţa, n'a lăsat sĕ adoarmă în sînul nostru speranţa într'un viitor mai frumos şi mai fericit, şi ne-a încurajat sĕ luptăm mai departe în lupta grea a causei sfinte. Dacă n'am avè-o, de mult trebuia se desperăm cu privire la rĕmânerea în vieaţă, la esistenţa naţiunei noastre, atât de triste erau vremile pe cari le-a trimis asupra noastră pronia dumnezeească şi atât de grele şi apăsătoare au fost zilele de cercare de cari ne-am împărtĕşit!

Triste, cum a fost zilele poporului israiltean sub domnia Faraonilor, şi amare ca zilele robiei poporului acestuia în Babilon!

Dacă a fost popor, care a suferit şi a răbdat, pe fruntea căruia în loc de bucurie înveselitoare a stat lipită secole de-arîndul întristarea, norul negru al suferinţei, — ăsta a fost poporul nostru!

Dacă a fost popor, care pe lângă cea mai liberală constituţie a fost espus totuşi miilor de torturări din partea volniciei neînfrênate, ear' pe lângă bogăţiile patriei sale, cari glorificau bunăvoinţa dumnezeirii, a fost espus totuşi celei mai mari sărăcíi şi miserii, — ăsta a fost poporul nostru!

Dacă a fost popor, care pe lângă toate băile bogate de sare date din partea naturei, a fost silit totuşi sĕ-'şi ude pânea neagră cu lacrĕmele sale sărate, a fost poporul nostru!

Dacă a fost popor. care 'şi-a jertfit tot ce a avut, vieaţă şi avere, când s'a cerut sĕ le jertfească, ear' în schimbul acestei jertfe 'i-s'a dat cea mai urîtă nemulţumire, ba nu nemulţumire, ci scârboasă batjocorire, neomenească persecuţiune şi spoliare fără de părechc, a fost fiecare popor al sĕrmanei mele patrii asuprite şi subjugate, fără deosebire de limbă şi de religiune! (Adevĕrat!)

Libertatea şi sclăvia seamĕnă în aceea, că precum una resfiră deopotrivă razele sale, întocmai ca soarele, asupra tuturora, aşa şi

ceealaltă se estinde asupra tuturora, ca şi noaptea. Cea dintâiu produce, ca ploaia plină de binecuvêntare, cea din urmă risipeşte, earăşi ca ploaia, dar' ca ploaia cu ghiaţă.

Libertatea. ca şi sclăvia. nu are popoare alese. Cea dintâiu frânge lanţurile pentru toate, cea din urmă le pune pe toate în lanţuri. (Aprobări).

Norocul, că pentru sarcina grea impusă nouă avem umeri destul de tari, căci altcum de mult trebuia sĕ cădem sub greutatea ei.

Ca între douĕ dealuri, de pe cari dacă se porneşte lava, ameninţă cu înmormêntare, aşa a fost pusă din partea provedinţei dumnezeeşti patria noastră între — *islam* şi *absolutism*. Cel dintâiu a ameninţat credinţa noastră creştinească, cel din urmă ameninţă şi acuma credinţa noastră cetăţenească. Credinţa primă ne este tot atât de sfântă ca şi a doua!

Ca sentinelă şi barieră pe seama credinţei ameninţate şi a libertăţii omeneşti a fost aleasă din partea provedinţei divine naţiunea noastră atunci, când a fost pusă la cele douĕ puncte aproape estreme ale Dunărei, ca peatră remarcaţională de granit. Creatorul a voit par'că sĕ stabilească prin aceasta hotarul, peste care din jos în sus nu poate sĕ se lăţească islamul, ear' de sus în jos nu poate se străbată absolutismul. A trebuit deci sĕ se facă îngrijire, ca în Dunăre, atunci când trece prin teritorul patriei noastre, sĕ fie reoglindată faţa şi fiinţa unui popor creştinesc şi liber.

Aşa cred, că până acuma cu onoare ne-am ţinut locul şi ne-am împlinit datorinţa. Splendoarea semilunei a devenit palidă, s'a întunecat şi e tot mai mult în apunere, fără a mai putè spera se devină cândva lună plină, ear' absolutismul. dacă zeii nu 'l-ar fi făcut, ca de regulă, orb, de mult s'ar fi putut convinge, că pentru el au trecut vremile de domnie şi că pământul patriei noastre ori-cât de mult se fie rĕsturnat, spart, arat şi aproape până la mijlocul inimei spintecat şi udat cu sângele miilor de oameni, totuşi nu e făcut prielnic pentru-ca sĕmênţa sa sĕ prindă rădĕcini în el. Timpul foarte scurt sub care s'a putut bucura de învingere pe un moment a putut sĕ-'i dee cea mai bună dovadă, că viitor nu are, întocmai ca şi arborele care s'a pălit, s'a uscat, şi la care chiar şi sĕmênţa din care a rĕsărit a fost blăstĕmată. Pentru afirmarea mea cea dintâiu vorbesc faptele, ear' afirmarea mea din urmă o întăresc evenimentele din trecut, precum şi acele din timpul mai recent. Istoria, care judecă în mod imparţial asupra faptelor naţiunilor, domnitorilor, guvernelor, le-a notat con-

ştiincios pe toate; fără teamă ne apropiem de tribunalul ei şi liniştiţi ne supunem verdictului ce-'l va da!

Pot s'o facă aceasta şi contrarii noştri? Eu nu cred, pentru-că atunci ar trebuì sĕ am credinţa care mută munţii din locurile lor, şi eu credinţa aceasta nu o am. Nu cred pentru aceea, pentru-că dacă aruncăm o privire asupra trecutului, în urma lor aflăm pretutindenea, întocmai ca şi în urma unui cutremur de pământ, numai ruine, ca şĭ cum principala măiestrie în guvernarea lor ar fi - *dărimarea.*

Amintirea lor e legată de amintirea celor mai nefericite zile ale noastre şi de cea mai tristă epocă a sclăviei noastre, întocmai ca blăstĕmul de amintirea pĕcatului, lacrima de amintirea durerii, suspinul de amintirea suferinţei. Contrarii noştri pot sĕ fie liniştiţi câtă vreme cartea istoriei rĕmâne închisă pentru ei. Dar' când vor începe sĕ frunzărească prin ea îĭ va părăsì bucuria şi pe ei cum ne-a părăsit pe noi cei despoiaţi din partea lor, şi sĕ va îndepărta din sînul lor liniştea cum s'a îndepărtat din sînul milioanelor de-asupra capetelor cărora a fost învêrtită sabia plină de sânge cetăţenesc a unei domnii de teroare.

Dacă sûnt ministri, cari, deşì nu sûnt îndatoraţi sĕ dee socoteală naţiunii a cărei avere o manipulează, conduc statul încredinţat lor, — sĕ nu uite că totuşi vor trebuì sĕ-'şi dee socoteală în faţa fiinţei supreme dela care omenimea a primit ca proprietate comorile pe cari ei le manipulează în mod atât de neconştiincios.

Şi precum stăpânul din scriptură a făcut imputări servitorului care a întrebuinţat rĕu talantul primit, pentru-că 'l-a îngropat în loc sĕ-'l înmulţească, aşa îi va condamna judecătorul, care veghează asupra noastră a tuturora, şi pe ei. pentru-că talantul libertăţilor noastre, drepturilor noastre, averii noastre, ştiinţelor, limbei şi naţionalităţii noastre, în loc sĕ-'l înmulţească şi sĕ-'l lase sĕ se învechiască, au căutat sĕ-'l astupe şi sĕ-'l îngroape pentru totdeauna. Dar' numai au căutat; pentru-că dacă lucrul nu a succes cu desĕvêrşire, nu e meritul ministrilor germani, nu al bărbaţilor din guvernul german, ci e meritul numai aĭ popoarelor noastre, al perseveranţei lor, al suferinţei lor, al voinţei lor de fer, oţelită în focul pacienţei.

Dumnezeule! Unde ar fi naţiunea noastră dacă 'i-s'ar fi permis desvoltarea naturală, amĕsurat puterilor ei; dacă acestea, în loc de a fi întrebuinţate pentru zădărnicirea atacurilor îndreptate în contra noastră ar fi fost întrebuinţate pentru desvoltarea bunăstării noastre, dacă în

locul paralisării neîntreruptelor lupte deschise și ascunse le puteam întrebuința pentru desvoltarea unei păci binecuvêntate, sub scutul constituțiunii noastre!?

O generală bunăstare ar fi în patria aceasta, în care acum domnește sărăcia; libertate comună ar fi aici, unde astăzi e o sclăvie comună; de drepturi egale ne-am putè bucura toți acolo, unde astăzi cunoaștem numai sarcinile grele ale unei datorințe egale. O Austrie puternică ar esista acum, de braț cu o Ungarie puternică, în fața lumei întregi, ca un Gibraltar de neluat în marea milioanelor de oameni, — pe când așa, Austria odinioară puternică, — dar' numai când a trăit în pace frățească cu Ungaria, — e obiect de pradă în politica europeană pe seama celor mai tari, celor mai puternici, cari aruncă asupra ei sorțile aruncate odinioară asupra hainelor lui Christos!

Că așa stă lucrul nu e vina noastră, ci a acelei nefericite politici tradiționale germane, care e urmărită de secole în Ungaria, și care e cu mult mai ângustă decât sě poată fi echitabilă, cu mult mai egoistă decât sě poată fi dreaptă, care în fine are meritul Delilei de a fi despoiat Austria de propriele ei puteri, atunci când a voit sě ne lipsească pe noi de putere.

Politica bărbaților din guvernul nemțesc dela Viena, nisuitoare se ajungă la unitate, a fost totdeauna politica nisuințelor de a ajunge la unitatea sclăviei; a fost o politică care nu voia, ca popoarele sě fie deopotrivă libere, ci deopotrivă lipsite de libertate, care a înțeles egalitatea la fel ca țěranul blajin dela 1848 când a întrebat: „Mě rog, dacă acum este egalitate, — vine pus și nemeșul pe dereș?“ Așa și bărbații din guvernul nemțesc, în loc sě fi esplicat egalitatea astfel, că după-ce noi avem constituție, se cade sě aibă și ceialalți constituție liberă, au interpretat-o așa, că după-ce celelalte țěri nu se pot lăuda cu instituțiuni libere constituționale, se fim răpiți și noi de ele. Și astfel sub *Gleichberechtigung*-ul lor au înțeles totdeauna sclăvia, nu libertatea! (Așa e).

Bărbații de stat germani dela Viena au învěțat, deși nu toate, dar' foarte multe din vederile lui Caligula, din principiile sale și din politica sa. Caligula voia, ca toți locuitorii imperiului seu sě aibă un singur cap, pentru-ca sě-'l poată tăia cu o lovitură. Ear' acestia ar voi, ca toate țěrile cari își au domnitorul din aceeași familie se aibă o singură constituție, un Reichsrath, ca se poată fi strivit cu o singură apěsătură, și în privința aceasta se aseamĕnă mult și

cu delfinul, care a privit în linişte cum a înghiţit chitul locuitorii mai mici ai mării, gândind întru siue, de ce se înghiţă el pe rînd toate făpturile acelea mici, obosându-se, când le poate înghiţi chitul. ear' el, delfinul, repezindu-se asupra acestuia, le va putè avè pe toate deodată?

E într'adevĕr o politică comodă şi înţeleaptă, care precum a succes la 1849 cu constituţia octroată, va succede sigur şi la 1861 cu reichsrath-ul, dacă va fi compus adecă astfel cum se doreşte acolo, sus.

Pentru-ça sĕ vedem, că guvernul nemţesc dela Viena toate a voit sĕ facă cu nói, numai aceea nu. sĕ ne fericească; çă ochii sei au fost aţîntiţi totdeauna asupra noastră, însĕ numai ca ai şerpelui care nu-'şi ia ochii de pe obiectul ales sĕ-'i cadă pradă; că ne-a iubit ca Saturn, care 'şi-a înghiţit pe rînd copíii; că iubirea îngrijirii sale părinteşti şi civilisatorice a fost totdeauna ca a maimuţei, care numai din dragoste îşi sugrumă prăsila; pentru-ca sĕ vedem mai departe, că în patria noastră a aprins necontenit focul reacţiunii, că a umplut-o de străini, a persecutat ideile libertăţii şi toţi paşii sei au fost îndreptaţi în contra independenţei noastre constituţionale, pe care naţiunea noastră nu a dat-o din mână nici-odată şi nici pe un moment, nu va strica sĕ-'i punem înainte acestui guvern nemţesc dela Viena icoana trecutului seu, strânsă în cadre mici, la care nu va putè privì cu mare fală, dacă cumva nu râvneşte la gloria lui Erostrat, pentru care glorie, mărturisesc sincer, n'aşi fi în stare sĕ-'l invidiez.

Eată ce dovedeşte istoria noastră.

După bătălia plină de primejdii dela *Mohaci,* Ferdinand I. a asigurat ţeara prin diplomă, că va respecta drepturile şi libertăţile ţĕrii, pe cari le va apĕra; ear' după aceasta, la 1526, în 26 Dec., a fost ales rege. În dieta din Buda, obligându-se de nou că va respecta drepturile ţĕrii, pe care o va guverna ăst-mod, ca nimeni sĕ nu aibă nici-odată motiv de a regreta că a fost ales rege, a fost ales de nou, şi în 3 Noemvrie 1527 a fost încoronat. Dar' aceea de ce sĕ temeau înaintaşii nostri a început a sĕ împlinì prea curênd, deşì nu de tot pe neaşteptate. Străinii au început sĕ câştige influenţă asupra guvernării ţĕrii, ear' pe Ferdinand, regele ungar, nu consilierii acestuia, ci consilierii domnitorului *german* îl ţineau încunjurat, în urma cărei împrejurări în scurtă vreme plângeri amare s'au născut în ţeară, şi ele amăresc de atunci necontenit întristatul suflet al naţiunii

noastre. Încă dieta din Pojon dela 1546 a declarat lămurit, că pace nu va fi până-când regele nu va locuì în ţeară şi nu se va îngrijì de pace şi de ordine *în persoană*, ear' nu după sfatul consilierilor germani, — înaintându-se totodată rugare la regele, ca cu Turcia sĕ nu se facă tratările prin representanţi germani, ci — maghiari.

Sub *Maximilian* influenţa guvernanţilor germani a crescut mereu, urmându-se deja atunci politica de astăzi, ca eventualele greşeli ale singuraticilor sĕ fie puse în sarcina naţiunii; ear' sub pretextul acesta naţiunea era luată la goană, ceea-ce a dat ansă de a sĕ adresa (într'un special proiect de lege) domnitorului rugarea, sĕ nu lase sĕ se atribue naţiunii greşelile singuraticilor.

Domnia lui *Rudolf* a fost şi mai tristă în urmările sale pentru ţeară, pentru-că nepurtându-'i nici o grije, a lăsat grijile ocârmuirii în Ungaria pe seama archiducelui *Ernest,* ear' în Croaţia şi Slavonia pe seama archiducelui *Carol,* cu a cărui guvernare Croaţii au fost atât de nemulţumiţi, încât banul *Gaspar Alapi* a fost silit sĕ abzică, numit fiind în locul seu străinul *Cristofor Ungnad,* ceea-ce a făcut ca nemulţumirea sĕ-'şi ajungă culmea, fiindcă Croaţii sĕ temeau, că Croaţia va fi desbinată de cătră Ungaria pentru a fi alăturată la Ştiria.

Mai multe diete ţinute sub domnia lui Rudolf au fost foarte sgomotoase, fiindcă la acelea n'a sosit rĕspuns la plângerile, că patria e inundată de funcţionari străini, că căpitănatele şi oficiile camerale şi altele bine dotate sînt ocupate de Nemţi, a căror funcţionare chiar şi numai pentru aceea vatĕmă drepturile naţionale, pentru-că 'şi-au ocupat posturile în urma unei violări de lege. După-ce mai multe adrese şi plânsori înaintate în privinţa aceasta din partea dietei dela 1581 au rĕmas, ca de regulă, fără resultat, dieta s'a disolvat. La aceasta s'a făcut zgomot mare, mişcare vivace printre înţelepţii şi părinteştii consilieri germani, cari s'au indignat grozav vĕzênd cutezanţa naţiunii, — care, după-ce n'a constatat buna intenţiune a guvernului a îndrăsnit a sĕ disolva, în loc sĕ rĕmână pe terenul puţin promiţĕtor al compunerei de adrese, — şi au dat sfat regelui sĕ se opună cu energie, şi îndemnându-'l sĕ facă un pas provocător, au căutat sĕ aducă treaba la frângere, între naţiune şi domnitor. Dar' Rudolf a fost de astă-dată destul de tare pentru a desconsidera sfatul consilierilor sei, ceea-ce dacă era în stare sĕ facă şi mai târziu, nu-'şi perdea tronul.

Dar' nu al lui Rudolf a fost tronul din urmă pe care consilierii cei rĕi 'l-au luat de sub domnitor.

Disolvarea din voinţă proprie a dietei sus atinse a făcut ca Rudolf sĕ vină la cugetul, că totuşi ar fi bine sĕ se asculte odată rugările naţiunii, fără a sĕ mai privì lucrurile numai prin ochelarii ministrilor germani şi făra a se primì din a lor gură informaţiune despre durerile cari rod la rădĕcina poporului de altcum sănĕtos.

S'a presentat deci Rudolf în faţa dietei şi naţiunea a dovedit splendid cu ocasiunea aceea, că ştie cu ce e datoare domnitorului ei încoronat şi că ce e îndreptaţită sĕ aştepte dela regele ei, pentru-că ordinele 'l-au primit cu cele mai mari semne de omagiu şi de stimă adâncă, dar' totodată au cerut cu glas înalt şi sanarea gravaminelor lor, şi până atunci nu s'au liniştit până n'au luat asupra lor ordinele supreme garanţia, că vor fi sanate în dieta următoare.

Cu toate acestea, gravaminele în urma manipulării străinilor s'au înmulţit mereu, până-ce vĕzênd naţiunea, că drumul adreselor şi al petiţiunilor nu duce la scop, a declarat, că dacă nu sĕ face cât mai curênd sanarea relelor, ea nu mai plăteşte dare.

Dieta dela 1583, şi fiecare din cele următoare, a adresat plânsori regelui din causa străinilor, dar' fără succes. Ear' când dieta dela 1602, prin ordinele îngrozite de pustiirile şi de volniciile slujbaşilor germani, s'a adresat cu plânsoare, — ordinele au fost refusate din partea consilierilor germani cu observarea batjocuritoare, că numai pentru aceea fac pasul acesta pentru-că vreau sĕ plătească dare mai puţină.

Cumca naţiunea cu ce stimă şi cu ce veneraţiune s'a purtat în fiecare epocă faţă de legalitate dovedeşte împrejurarea, că atunci, când la cei 21 de articoli ai dietei din 1604 s'a mai adaogat unul, în mod arbitrar, şi anume, la sfatul camerei germane, inducêndu-se şi art. 22, despre religiune: procedura aceasta ilegală a provocat rĕscoala lui *Bocskay.*

Unde au dus acesti oneşti consilieri germani pe Rudolf prin aceea, că mergeau în direcţie cu totul contrară cu interesele naţiunii? Acolo, că nemulţumirea a prins teren şi fratele seu a fost ales rege, *Matia,* şi astfel urmaşul lui Rudolf a fost *Matia II.*

Că domnilor dela Viena cât de neplacută le era îndreptăţirea naţiunii de a-'şi alege liber pe regele ei, şi că naţiunea cât de mult a ţinut totdeauna la acest drept legal, sĕ vede din actul de alegere a lui Matia. Cu toate-că Matia a împins de pe tron pe Rudolf, în invitările făcute pentru adunarea care avea sĕ facă alegerea de rege a stat, că Rudolf a abzis de demnitatea de rege numai sub condi-

ţiunea, ca ea sĕ fie dată lui Matia, şi din motivul acesta provoacă pe Maghiari sĕ recunoască pe Matia de rege fără alegere şi sĕ-'l încoroneze. Cearta între fraţi a încetat acolo unde interesul lor comun cerea aşa; dar' aşa cerea şi interesul naţiunii. Pentru-că cu toate că pe Matia voinţa generală 'l-a voit de rege, totuşi, până nu a întărit articolele puse înaintea sa n'a fost ales şi n'a fost încoronat, ceea-ce numai în Noemvrie 1608 s'a întêmplat.

Că influenţa şi stăpânirea Nemţilor cât de tare sĕ încuibase şi câtă nemulţumire a provocat în ţeară, sĕ vede din articolele înaintate lui *Matia* spre întărire, pe cari el le-a şi întărit, şi din cari sûnt următoarele cele mai însemnate:

Tesaurariul, respective camera, sĕ nu depindă dela camera din Viena. Locotenenţii ţĕrii şi căpitanii cetăţilor dela graniţă sĕ fie numiţi încă din şedinţa dietei, dintre Maghiari. În oraşe Maghiarii sĕ nu fie eschişi dela oficii.

Dieta dela 1609 e de însemnătate pentru aceea, pentru-că protestanţii din Austria, neprimind libertatea de a esercia religia lor, au provocat ordinele maghiare sĕ intrevină la domnitor şi sĕ le-o câştige. Ordinele într'adevĕr au intervenit, dar' au primit rĕspunsul, că chestii austriace, ca gravamine nemaghiare, nu aparţin competenţei dietei maghiare. Va sĕ zică, nu a fost recunoscută nici atunci comunitatea între Maghiari şi Austriaci, şi totuşi încă pe atunci voiau sĕ fie trataţi ca aflători în comunitate!

În anul următor 'i-a succes palatinului Thurzó György, în urma neobositei sale intervenţiuni, sĕ câştige pe seama Austriacilor dreptul de liberă eserciare a religiunii.

Involuntar mi-se impune întrebarea, că pentru o cucerire atât de mare ce drepturi sau libertăţi au câştigat guvernanţii dela Viena pe seama noastră?

Sub Matia încă s'au înmulţit, în loc sĕ scadă, numĕrul gravaminelor ţĕrii, pentru purtarea Nemţilor, spoliarea făcută de ei, şi pentru pustiirea făcută de căpitanii străini ai cetăţilor dela graniţele ţĕrii, gravamine pe cari dieta dela 1618 le-a cuprins în 46 de puncte şi le-a înaintat regelui spre sanare. După o discuţie animată de o lună, stabilindu-se înţelegerea între rege şi ordinele ţĕrii, Ferdinand II. a fost ales cu voinţă generală şi a fost încoronat de rege.

Sub Ferdinand II. încă s'a afirmat splendid alipirea înaintaşilor nostri cătră dreptul de a alege în libertate pe regele şi cătră toate atributele legate în mod legal de acest drept.

În dieta din 1625, ținută în Șopron, ordinele s'au învoit cu plăcere, ca amĕsurat dorinței regelui, primul născut al acestuia sĕ fie ales rege, dar' sub condițiunea, ca noul rege sĕ întărească prin jurămênt cartea de legi dată din partea tatălui seu cu ocasiunea încoronării. Regele voia sĕ se evite aceasta, și numai alegerea dorea sĕ se ţină, ear' încoronarea sĕ fie amênată pentru mai târziu. La aceasta ordinele prevĕzĕtoare, pentru-ca nu cumva condițiunile de încoronare sĕ rĕmână nestabilite, au declarat, că în casul dacă sĕ dorește amênarea încoronării, cartea de legi doresc sĕ fie întărită înainte de alegere. Urmarea a fost, că Ferdinand III. a fost încoronat pe cale legală.

În dieta ținută la anul 1630 în Pojon s'a făcut opunere energică vămii care începuse sĕ fie încassată la granițele Austriei, impunêndu-se prin aceasta o dare nouă și cu totul străină țĕrii, în ce ordinele de pe atunci au vĕzut foarte înțelepțește depusă temelia unui sistem de vămuială, care cu cât mai mult ar esista și cu cât mai tare s'ar desvolta, cu atât mai asupritor ar deveni pentru Ungaria.

Ferdinand III. a urmat tatălui seu pe tronul maghiar.

Cumcă plângerile și gravaminele au rĕmas totdeauna nevindecate în patria noastră; cumcă dela națiunea noastră s'au cerut numai jertfe, ear' cu îmbunătățirea sorții sale nu 'și-au bătut capul oamenii guvernului dela Viena, sĕ vede mai bine din scrisoarea pe care palatinul Eszterházy György a adresat-o regelui, declarând în ea între altele, că despre dare, în ințelesul legilor țĕrii, numai dieta poate aduce hotărîri, și spunênd apoi următoarele:

— „Și înstrăinarea poporațiunii țĕrii va ținè până atunci, până când nu se va satisface plângerilor sale și pretensiunilor făcute pe basa legilor țĕrii; ear' până nu se face aceasta, alta sĕ nu se aștepte dela locuitorii țĕrii decât turburare; pentru-că în sfaturile lor, ori-ce li-s'ar propune, fac abatere dela propunere și încep sĕ se tânguiască, că atât cu privire la religie, cât și cu privire la libertăți, sûnt în continuu vătĕmați; ear' din aceea ce li-s'a promis, ce e trecut în articolele de lege și acceptat din partea M. Sale în diploma de încoronare, nimic nu s'a împlinit; și de multe-ori a spus-o aceasta poporațiunea, dar' durere, nu este cine se aplaneze greutățile acestea, și toate sfaturile și plângerile sûnt amânate pe timpuri mai fericite, pe când desbinările, confusiunea și iritațiunea cresc în mod înspăimêntător. Eu nu înțeleg (palatinul) în ce scop se face, că după-ce locuitorilor țĕrii au fost odată date drepturile și au fost întărite prin

articole de lege şi prin diplome regale, acum vin trase la îndoială cu rigorositate necorectă, spre primejdia ţĕrii?"

Ear' mai departe scria aşa:

„Dacă Maiestatea Sa are intenţiunea sĕ iee în considerare şi se aplanĕze relele acestea, va face M. Sa esperienţa cu ce credinţă se alipesc de M. Sa Maghiarii, cari faţă de domnitorii lor au fost totdeauna gata se aducă cele mai mari sacrificii".

Asemenea sfat 'i-a dat palatinul Eszterházy şi pentru a zădărnicì atacurile lui Rákoczy György I. spunêndu-'i:

— „Mai bun leac pentru rĕul acesta, adecă pentru atacare, nu se poate afla, decât dacă se vindecă greutăţile şi gravaminele locuitorilor ţĕrii, dacă se împlinesc promisiunile regelui".

Dar' toate acestea sfaturi. sincere şi patriotice, venite dela palatinul de atunci şi dela alţi ilustri patrioţi de înaintea lui şi din urma lui, au suferit naufragiu, în urma reavoinţei şi a sfaturilor false date din partea oamenilor din guvernul german.

Astfel acesti buni oameni n'au adus rĕul cel mai mare asupra patriei noastre prin aceea că au vătĕmat drepturile şi constituţia noastră, ci prin aceea, că prin politica lor iscusită au dus lucrurile acolo, ca focul sĕ fie totdeauna stâns atunci când flacăra era mai mare, pe când putea sĕ fie stâns cu uşurinţă şi în naştere.

Ferdinand, — după-ce a murit fiiul seu care încă în vieaţa tatălui seu a fost proclamat rege şi după depunerea jurămêntului de încoronare a fost şi încoronat sub numele de Ferdinand IV., a dorit de rege pe fiiul seu Leopold, destinat se fie preot.

Când s'a făcut vorbă despre aceasta în dieta dela 1655, ordinele 'şi-au espus de nou plângerile, că tratatul de pace dela *Lintz* şi articolele de lege create mai târziu au rĕmas în parte neesecutate, ear' în parte au fost violate.

Plângerea a sunat în pustie, ca celelalte. Şi atunci s'a dat ideea, prin o scrisoare adresată de mână necunoscută palatinului ţĕrii, pentru a se ajunge aceea ce s'a intenţionat într'un mod fin încă la alegerea lui Matia a se ajunge, ear' mai târziu s'a şi ajuns, anume, ca naţiunea sĕ lege unire mai strânsă cu casa domnitoare, abzicênd de dreptul de liberă alegere şi întărind prin lege ajungerea regilor pe tron, în urma moştenirei.

Propunerea aceasta, făcută de cel necunoscut, a fost respinsă cu mare neplăcere, pentru-că cu toate-că din libera alegere n'a rĕmas decât numai umbra ei, cu toate-că respectarea articolelor de lege şi

a diplomelor de încoronare o zădărniceau consilierii germani: naţiunea, deşi nu putea împedeca violarea volnică a drepturilor sale legale, ea singură n'a renunţat la ele nici-odată, din contră, cu cât mai mare pericol le ameninţa, cu atât mai tare ţinea la ele şi cu atât mai vêrtos le apĕra.

Respingêndu-se propunerea, Leopold a fost proclamat prin alegere de urmaş al lui Ferdinand, şi după-ce a întărit diploma inaugurală, la 1655 a fost încoronat.

Astea au fost numai introduceri pentru drama cea mare şi tristă a cărei arenă stropită cu sânge a fost patria noastră, actorii ei au fost aici, jos, funcţionarii germani fără inimă, slujbaşii neînfrênaţi germani, comandanţii de trupe germani, lipsiţi de umanitate, ear' inspiratorii au fost sus, la Viena, consilierii germani. Şi privitoare? Sĕrmana noastră naţiune, cu inima frântă şi încununată cu cununa de spini a martiriului!

Trupele germane atâtea escese au comis în ţeară, încât armata lui *Montecuculi* abia a putut primì sălaş pe iarnă, şi de aceea ordinele au urgentat de nou în dieta convocată în anul 1662 la Pojon, ca trupele germane, cari staţionează fără nici un folos în ţeară, în înţelesul păcii dela Viena şi a altor articole de lege sĕ fie scoase din ţeară.

Pacea dela *Vasvár*, urmată după învingerea dela *St. Gothard*, şi legată pe ascuns, fără ştirea Maghiarilor, a provocat mare nemulţumire în ţeară.

Plângerile erau generale, că: „de ani 118 regii tot pun jurămênt, şi a jurat şi Leopold, cu ocasiunea încoronării sale, că în chestii cĕ ating ţeara, despre pace şi rĕsboiu, va lua hotărîri după-ce va consulta pe Maghiari; dar' chiar sĕ nu fie lege despre aceasta, ce e mai just decât aceea, că despre ţeară şi despre ei sĕ nu se decidă nimica fără ei".

Mai departe au acusat pe faţă guvernul, că pe când deoparte e volnic şi vrea se suprime libertăţile constituţionale, de altă parte nu poartă nici o grije faţă de binele ţĕrii, — numai provinciile germane sĕ se fericească!

În loc sĕ se fi ţinut dietă pentru sanarea acestor gravamine, nobilii mai înalţi ai ţĕrii au fost chemaţi în anul 1664 la Viena, din partea ministrilor *Porcia* şi *Lobkovitz*, sub pretextul sĕ li-se asculte părerea cu privire la punctele de pace din *Vasvár*, ceea-ce a provocat mare nemulţumire şi neîncredere în ţeară, cu atât mai vêrtos,

că din fortăreţe au fost concediate toate trupele maghiare, înlocuite fiind cu trupe germane.

Nobilii mai înalţi, întruniţi în Viena, au rugat de nou şi de nou pe regele, prin rostul palatinului, ca trupele germane, cari fac mai multă stricăciune chiar şi decât cele turceşti, sĕ fie duse undeva afară din ţeară. Au potenţat neîncrederea acele espresiuni şi ameninţări prea încrezute ale palatiştilor dela Viena, că: „Săbiile scumpe ale magnaţilor maghiari acuşi vor fi luate dela ei, bumbii de aur şi de argint de pe dolmanele lor acuşi vor fi schimbaţi cu alţii de plumb, apoi pantaloni de ai Cehilor li-se vor trage pe picioare şi jug se va pune în cerbicosul lor grumaz".

Sufletul intrigelor ţĕsute în contra patriei noastre era *Lobkovitz.* Opera acestuia a fost tribunalul din *Leitschau,* care sub conducerea generalilor *Rothal* şi *Heister* a umplut temniţele cu nemeşi şi cu femeile celor fugiţi, confiscând toate moşiile acestora. În timpul acesta miliţia germană chefuia şi prăda averea celor întemniţaţi şi a poporului lipsit de apĕrare.

Ridicându-se din toate părţile de ţeară plânsori în contra tribunalului acestuia, atotputernicul *Lobkovitz* s'a arĕtat gata a împlini din graţie cererile naţiunii; şi din consiliul de rĕsboiu imperial şi din Austria-de-jos a compus o judecătorie stătătoare din 12 membri, pusa sub presidenţia cancelariului imperial *Hocher,* ear' ca apĕrători pe seama celor întemniţaţi a delegat doi advocaţi *Nemţi!*

Nu de mai puţină tristă amintire e şi tribunalul din Pojon, pus sub presidenţia contelui *Rothal.*

În fine *Lobkovitz* a aflat sosit momentul pentru a îndrepta atacul principal în contra constituţiunei noastre, în urmarea cărui lucru mai multe mii de soldaţi au fost împărţiţi în ţeară spre a locuì acì în permanenţă, pentru alimentarea cărora s'a pus apoi dare pe cereale, dare de consum pe carne şi pe beuturi, ear' nemeşii au fost îngreunaţi cu câte 5 fl. dare pentru fiecare cap care încă nu căzuse sub barda călăului.

După-ce au fost făcute pregătirile şi a fost precisata domnia de teroare, a decis *Lobkovitz* cu colegii sei ministri *Hocher, Nostitz, Martinitz,* ca Ungaria sĕ fie guvernată după sistemul întrodus în Boemia; din care motiv au luat hotărîrea, ca funcţiunea de palatin şi locţiitor al regelui, numirea şi autoritatea, — sĕ fie ştearsă pentru totdeauna, ear' în locul palatinului un guvernator german, cu un consiliu compus din consilieri germani, sĕ guverneze ţeara.

A rĕmas fără resultat scrisoarea şi protestul energic al lui *Szelepcsényi,* în care zicea, că: „naţiunea numai sub condiţiunea aceea e datoare sĕ ţină jurămêntul de supunere, dacă şi domnitorul ţine jurămêntul prestat“, etc., — şi la anul 1673 *Gaşpar Ampringen,* marele măiestru al ordului german, a fost numit guvernator, cu putere nelimitată, pentru Ungaria.

Ampringen în sensul strict al cuvêntului mare măestru al ordinului german, — a prefăcut în pustietate ţeara care trĕmura când îi auzia de nume.

Tribunalele marţiale, ridicate din partea lui, făceau pradă ca coasa prin fênaţele bogate.

Şi pe când sĕlbaticul guvernator îngreuna ţeara cu dări nesuportabile, încassându-le, împreună cu taxele de consum, cu stricteţă necruţătoare, *Spankau, Kopp, Caraffa, Strasoldo,* generalii şi capitanii fortăreţelor duceau goană formală în contra celor revoltaţi, pe cei prinşi îi trăgeau în ţeapă, îi frângeau în roată, ear' pe popor îl torturau la încassarea de dare cu acte de spoliare şi tiranisare din cele mai revoltătoare.

Soldaţii germani de sub *Kolb* au mers atât de departe cu cruzimile şi stoarcerile, încât locuitorii când auziau că vin Nemţii în comuna lor fugeau la munte, şi mulţi treceau pe pămênt turcesc, pentru-că acolo aflau mai multă cruţare. Ear' dacă bietul om tocmai voia se meargă sĕ se plângă, n'avea cui, pentru-că militarul era judecător, militarul era martor. Şi cel-ce a ajuns înaintea judecătoriei n'a scăpat de acolo până nu a fost stors şi de ultimul ban.

Volnicia militară îşi ajunsese culmea ne mai pomenită. Poporul despoiat de avere în urma dărilor era îndatorat se care cu trăsuri în mod gratuit trupele militare, cari în continuu îşi schimbau domiciliul, sĕ le ţină cu mâncare în mod gratuit, şi bietul cărăuş se simţea fericit dacă 'i-se lăsau în pace vitele şi putea se reîntoarcă acasă cu ele. Pe lângă soldaţii germani nu putea trece nimeni fără a fi batjocorit, înjurat şi insultat.

În fine, după-ce ţeara a fost băgată în cea mai mare miserie, împinsă în sărăcie, ear' focul nemulţumirei atinsese culmea: *Lobkovicz* cade la 1647, fiind silit se plece din capitală în ziua a treia dela cădere, între batjocurile şi înjurăturile poporului.

Nu e destul însĕ sĕ se schimbe persoanele, dacă sistemul rĕmâne neschimbat; şi sistemul a trăit mai de parte, în consoţii de principii ai lui *Lobkovicz.*

Leopold, temêndu-se că *Tőkőlyi Imre* se va alia cu străinii, a provocat la 1677 pe câţîva Maghiari mai cu vază sĕ-'ĭ spună cum s'ar putea restabilì pacea, sanându-se rĕul? *Gubasoczy,* episcopul din Vatz, a recomandat, — între alţii, — ca constituţia sĕ fie redată ţĕrii. Bunul sfat a aflat opunere la cousilierii duşmănoşi *Hocher, Ampringen,* şi alţii.

Spăriindu-se Leopold de nemulţumirea ce se lăţia tot mai mult în ţeară. a chemat de nou la sfat ordinele în Pojon, unde a fost delegat ca comisar cancelarul de stat *Hocher.* Părerea a fost totdeauna cea veche, totdeauna numai una: se fie scoase din ţeară trupele germane, sĕ se ţină dietă, sĕ se şteargă dările ilegale. ear' slujbele sĕ fie date indigenilor.

Hocher, auzind că se face pomenire numai de plângerile cele vechi, de cererile cele vechi, pe cari el de atâtea-ori le-a respins, s'a măniat, a început sĕ înjure, declarând întreaga naţiune de necredincioasă, de rĕsvrătitoare, la ce *Pálffy Tamás,* episcopul din Nitra, vĕzênd atât de grav vătĕmată onoarea celor întruniţi şi a naţiunii, a rĕspuns, că Maghiarii nu vatĕmă întru nimic credinţa către regele lor când nu se supun poruncilor unui om atât de închipuit şi umflat cum e *Hocher.* Între Nemţi numai unul este pe care-'l stimează, ca pe regele lor; şi precum ei nu caută slujbe în Germania, nu pot suferì ca Nemţii sĕ fie puşi înaintea indigenilor. În fine *Pálffy,* răpit fiind de purtarea dură provocătoare a lui *Hocher,* 'l-a numit pe acesta — *nebulo.*

Mai mult îi sângerează omului inima pentru multele nedreptăţi făcute patriei noastre dacă 'i-se opresc ochii în istoria epocei acesteia la tribunalul de sânge din *Eperjes,* pentru-că fiecare literă a părţii acesteia de istorie e scrisă cu sângele fiilor patriei noastre.

Presidentul tribunalului acestuia era *Caraffa,* care zicea despre sine, că dacă ar ştì, că între vînele sale se află şi numai una în care s'ar găsì numai cât de puţină cruţare şi inclinare faţă de Maghiari, ar tăia-o din corpul seu pentru a o arde.

Şi în grija omului acestuia a fost dată vieaţa miilor de oameni!...

Eşafodul 'l-a ridicat înaintea ferestrilor sale şi treizeci de călăi adunaţi de prin toate părţile de ţeară 'şi-au început activitatea îngrozitoare. care face sĕ-'ţi îngheţe sângele în vine. Tăierea capului, spânzurarea, era un fel de graţie, pentru-că priveliştea cea mai plăcută a lui era tragerea în ţeapă şi tăerea în patru.

Dar' de ce sĕ mai continuăm cu istoria aceasta tristă a naţiunii mele, când sufletul mi-se întristează, inima e gata sĕ 'mi-se frângă, dacă privesc îndĕrĕt la aceasta mare de sânge în care voiau sĕ înece libertatea patriei noastre. Şi dacă *Garnier* a putut sĕ spună lui *Robespierre*, că *sângele lui Danton e care mĕ sugrumă«*, cu cât mai mult putem noi spune despre acel sistem nemţesc, care de atâtea-ori se afla în agonie, şi e şi acuma aproape sĕ se stingă, că *sângele cetaţenilor nostri, versat ca nevinovat din miile lor, este ce te sugrumă!*

Şi bestia aceasta de *Caraffa*, care, pentru meritele sale a aflat cei mai călduroşi spriginitori în ministrii, — earăşi străini germani, *Kinszky* şi *Trattman*, nu numai că n'a fost pedepsit şi n'a fost amovat, dar' a fost decorat încă cu ordinul „lâna de aur", cu toate-că pe palatul seu din Viena erau scrise cuvintele: *S'a ridicat din lacrimile Maghiarilor* .

Dar' acum, aceasta naţiune, numită din partea Nemţilor resvrătitoare şi impacientă, ce a făcut după atâtea nedreptăţi, persecuţiuni şi stoarceri, suferite dela străini? 'Şi-a ales doară din altă familie pe regele ei, folosindu-se de liberul drept de alegere şi de cunoscuta clausulă din bula dela 1222??

Nu! Dignitatea regală a fost decretată în dieta dela 1687 de ereditară în familia domnitoare, ear' clausula din bula de aur a lui Andreiu II. din anul 1222, în înţelesul căreia nobilimea era îndreptăţită a se opune şi cu arma regelui care calcă legile, a fost cassată la espresa dorinţă a lui *Leopold*, ear' *Iosif*, după întărirea diplomei şi a jurămêntului de inaugurare, a fost încoronat.

Şi aceasta nouă încredere, manifestată în mod atât de marinimos din partea naţiunii, cu ce au rĕsplătit-o consilierii germani? Cu aceea, că la 1687 dietă nu s'a ţinut, dările au fost repartisate pe ţeară în mod arbitrar, încassate fiind cu putere brachială, ear' moşiile, averile, părţile recucerite dela Turci au fost donate ordului german, de es. *Kis-Kunság*.

Sub domnia lui *Iosif* a fost de însemnătate dieta dela 1708, care ne presentă în faţa ochilor icoana fidelă a dietelor vechi gravaminale. Plângerile erau cele vechi, tonul era cel vechiu, tânguitor şi de sanare doritor pentru ranele vechi şi nouĕ, din cari tot mai curgea sângele.

Gravaminele erau următoarele: Numĕroşi nobili au fost arestaţi în urma unei simple acuse, tîrîţi fiind în faţa tribunalelor estraor-

dinare, compuse din străini; ear' din partea acestora au fost condamnaţi în mod volnic, şi nu după legile patriei, primind pedepsele cele mai grele, — perdere de cap şi de avere. Gravamen formau apoi dările ilegale, pe cari de multe-ori le repartisau pe ţeară generalii, comisarii regali, consiliul de rĕsboiu, ba şi unii căpitani de cetăţi, în mod arbitrar; precum şi înfiorătorul mod de încassare a dărilor acestora, fiindcă nobilii erau aruncaţi în temniţă, ear' nenobilii erau bătuţi în mod tiran şi atât de mult maltrataţi, încât unii, fiindu-le imposibil sĕ plătească, îşi dădeau copíii la Turci, ear' alţii în marea lor desperare sĕ sinucideau.

Cu toate-că natura a îmbogăţit ţeara din destul cu sare, totuşi atât de scump sĕ vindea sarea, încât cei mai mulţi erau nevoiţi a sĕ lipsì de ea. Şi altele, şi altele, cine ar putè sĕ înşire toate gravaminele.

După Iosif a urmat Carol III. De importanţă vitală a fost sub Carol dieta ţinută la 1723 în Pojon şi acceptarea în aceasta dietă a estinderei dreptului de moştenire la tron şi asupra liniei femenine. Până acum aceasta, cea mai însemnată parte a dreptului public din patria noastră, era scrisă numai în cărţile noastre de legi şi pe paginile istoriei noastre. Dar' marele fiiu al patriei noastre, *Deák Ferencz,* a adunat-o într'un întreg şi a turnat-o ca pe o statue de bronz, şi eu aş strica numai dacă aş vorbì despre ea, sau aş voì sĕ mai adaog ceva, cum aş strica şi pictura lui Rafael dacă aş voì sĕ schimb ceva, sĕ adaog sau sĕ şterg ceva din ea.

De aceea, vreau sĕ încheiu aici descrierea acelor triste secole trecute, în cari naţiunea noastră s'a arĕtat mare în răbdare, pacienţă, şi suferinţă. Din cele din trecut am putut învĕţa, că bărbaţii din guvernul vienez ce sentimente au faţă de noi, dar' au putut învĕţa şi ei, că înzadar mişcă peatra sisifică a asupririi, pentru-că ea în cele din urmă va cădè totuşi asupra celor-ce o împing la deal, nu asupra naţiunii.

Precum *Aenea* a mântuit pe tată-seu şi pe zeii sei din oraşul Troja în mijlocul flacărilor cari mistuiau oraşul acesta, aşa şi naţiunea noastră, ori-cât de mare sĕ fi fost pericolul care a trecut peste capul ei, dacă alta nu, apoi constituţia sa şi credinţa în o nouă reînviere a ştiut sĕ o mântue din valurile ameninţătoare.

Din doctrina celor înşirate până acì şi din istoria de mai apoi a patriei noastre vedem şi aceea, că interesele dinastice sûnt mai mult apĕrate şi asigurate acolo unde e desvoltat şi înrădĕcinat în popor sentimentul de drept.

Popoarele constituţionale nu din pietate copilărească sĕ poartă cu alipire faţă de domnitor, ci pentru-că noţiunea de rege şi de stimă faţă de persoana sa sûnt lucruri contopite în constituţia lor şi în respectul faţă de ea. Şi aceasta a fost causa, că tronul regal nici unde nu a fost pus pe temelii mai sigure decât la noi, anume, pe basele legalităţii şi ale respectului nostru, a naţiunii noastre faţă de legalitate. Şi de aici sĕ poate esplica, cum de naţiunea a răbdat, le-à suferit toate şi n'a făcut întrebuinţare de clausula din bula lui Andreiu II. dela anul 1222, în care 'i-se dă îndreptăţirea sĕ pună mâna pe arme, nici atunci faţă de domnitorii ei, când acestia, prin consilierii lor nemţi şi duşmănoşi nouĕ au constrîns naţiunea sĕ se apere, silindu-o, ca şi fără bulă sĕ fie datoare a sĕ folosì de dreptul „jus inculpatae tutelae", ci totdeauna a cerut numai sanarea durerilor ei, îndepărtarea străinilor, pentru-că noţiunea *rege* o ţinea atât de sfântă şi sĕ purta cu atâta stimă faţă de ea, încât mai bucuros a suferit decât sĕ o vatĕme.

De aici şi din marinimositatea naţiunii maghiare sĕ poate esplica, cum de tronul regelui maghiar, şi fiindcă regele nostru şi împĕratul Austriei e o persoană, şi tronul acestuia, şi în legătură cu tronul şi imperiul austriac, a fost apĕrat de naţiunea noastră în două rînduri, tocmai în contra Nemţilor, salvat fiind de două-ori, cum s'a întêmplat sub Maria Teresia şi sub Francisc I.

Ştim foarte bine, că Maria Teresia, imediat după suirea pe tron a fost adusă din partea lui Carol Albrecht, principele Bavariei, şi a lui Frideric II., regele Prusiei, în o strîmtoare atât de mare, încât singură a recunoscut în o scrisoare, că în marele ei imperiu nu găseşte loc sigur ca sĕ poată aştepta în linişte facerea ce sĕ apropie. Şi ce a făcut puternicul consiliu de ministri în situaţia aceasta desperată a domnitoarei? 'I-a inspirat poate curaj, tărie, vĕzêndu-o părăsită de lumea întreagă? Nu; 'i-a dat sfatul sĕ jertfească o parte a imperiului, cedându-o inimicului! Nu e mirare deci, dacă consilierii stăpâniţi de astfel de idei, şi urmaşii lor, învĕţaţi sĕ renunţe atât de uşor la întegritatea patriei lor, sau ce zic! la întegritatea imperiului lor, nu sûnt în stare sĕ aprecieze şi sĕ preţuiască întegritatea altor ţĕri! Dar' domnitoarea s'a arĕtat a fi mai bărbată în situaţia primejdioasă decât sfetnicii ei, pentru-că, respingêndu-le sfatul, s'a adresat Maghiarilor, cerêndu-le ajutorul.

Decurgerea dietei care a promis ajutorul e destul de cunoscută şi cu litere neşterse e notată pe paginile istoriei, şi numai membrii

guvernului dela Viena par a o fi uitat cu desĕvêrşire, tot aşa cum şi înainte cu 12 ani au fost uitat, că întêmplarea aşa a voit, ca în aceasta dietă vecĭnic memorabilă contele *Battyányi Lajos* sĕ fie primul care a strigat cunoscutul *moriamur* , mântuitor de imperiu.

Montesquieu recunoaşte succesul şi importanţa dietei acesteia atunci, când zice: „Am vĕzut, cum casa austriacă a lucrat fără întrerupere la asuprirea nobilimei maghiare. Nu ştia de ce mare preţ va fi odată pentru ea! A căutat bani la naţiunea aceasta, şi n'a vĕzut eroii cari esistau în sînul ei. Când atâţia regi sĕ împărţiau şi împărţiau împĕrăţia casei austriace, ear' părţile alcătuitoare provinciale erau aşa zicênd ruinate, fără vieaţă şi fară mişcare, — vivacitate avea numai nobilimea aceea, care, revoltată de nedreptăţi, a uitat toate şi a luptat, ţinêndu-'şi de glorie sĕ cadă pe câmpul de luptă şi sĕ — ierte“. —

Ce sĕ alegea din împĕrăţia Austriei, din tronul împĕrătesc, dacă Maghiarii, urmând politica consilierilor germani 'şi-ar fi îndreptat păşirea, procedarea, amĕsurat desvoltării evenimentelor esterioare?

Politica naţiunii maghiare nu s'a asĕmĕnat nici-odată cu politica sfetnicilor germani, la fel cu omul reumatic, espus în cea mai mare mĕsură influenţărilor din afară. Naţiunea maghiară n'a folosit situaţia strîmtorată a domnitoarei pentru a stoarce concesiuni, nici chiar în scopul ca sĕ pretindă sanarea vechilor gravamine, sĕ urgenteze vindecarea lor, sau sĕ lege de vindecarea relelor ajutorul promis. A dat ajutor, atunci când a fost trebuinţă de ajutor!

Naţiunea maghiară poate deci sĕ se considere ca de douĕ-ori întemeietoarea casei habsburgo-lotaringice, ântâiu prin acceptarea ramului femeesc de îndreptăţit sĕ moştenească tronul, întroducênd îndreptăţirea în legea dela 1723, şi al doilea prin punerea în vieaţă a acestei îndreptăţiri şi apĕrarea ei cu sabia, în afară.

Sub *Carol* a fost concipiată fapta cu condeiul şi trecută în cartea legilor, sub *Maria Teresia* au crestat-o însufleţiţii patrioţi în legăturile dintre diplomaţii şi domnitorii europeni şi în anuarele domnitorilor, cu sabia lor plină de sânge.

Dacă Ungaria nu acceptează şi nu esecută recunoaşterea dreptului de moştenire pe seama ramului femeesc, — în casul prim moştenirea nu are nici un preţ, în casul din urmă nici un viitor.

Sub Iosif I. de nou s'a ivit casul, că naţiunea maghiară a trebuit sĕ mântuiască tronul împĕratului austriac şi împĕrăţia în contra lui Napoleon, a principilor nemţeşti aliaţi cu el şi a popoarelor acestora,

cari puseseră mâna pe arme, anume, la 1805. în contra alianței dintre Bavaria. Baden, Würtemberga și Rajna. Numai *un* aliat avea dinastia austriacă, totdeauna credincios, despre a cărui mare credință s'a convins totdeauna când sĕ afla în cea mai mare lipsă, când amicul poate fi deosebít mai ușor de aliatul necredincios, și acest aliat era *Ungaria.* Pe aliatul acesta nu 'l-au putut clătina încercările de seducere ale lui Frideric II. și nici proclamația din 15 Maiu 1809 a lui Napoleon I., dată din Schönbrunn, însuflețitoare din cale afară, menită sĕ vorbească la inimă și sĕ sgudue cu putere reminiscențele trecutului.

Nu vreau sĕ citez cuvinte din această proclamațiune, din care sĕ vede, că străinătatea, ori-cât de mult sĕ încercau cei dela Viena sĕ întortocheze raporturile noastre cu provinciile austriace, le cunoștea totuși mai bine decum doria reavoința. S'a sculat la luptă națiunea noastră, pentru-că a fost atacată constituția noastră, a cărei noțiune principală a fost totdeauna noțiunea regelui, ear' națiunea maghiară nu lasă sĕ 'i-se violeze constituția, sau sĕ 'i-se atace, vină atacul de ori-și-uude.

Și ce resultat a avut această dublă jertfă neinteresată? Aceea ce a fost totdeauna: *ingratitudinea.*

După epoca Mariei Teresia a urmat epoca lui Iosif II., ear' după căderea lui Napoleon a urmat domnia reacțiunei în cea mai mare mĕsură în patria noastră. Când a căzut uriașul bătut, așa credeau puterile, că prin o alianță sfântă au inaugurat pacea în Europa, au eternisat pacea sclăviei, și că nu vor mai avea nevoie de ajutorul popoarelor. Și asta a fost causa, că guvernul dela Viena, al cărui cap și suflet, întocmai ca al reacțiunei europene, era *Metternich,* a început de nou a proceda ca mai nainte, voind sĕ guverneze Ungaria fără conlucrarea ordinelor. Dietă, care la anii 1792 1811 numai pentru aceea sĕ ținuse, pentru-ca sĕ voteze miliție și dare, acum nu se mai convoca; și când la 1820 Italia a dat puțin de gândit guvernului, ear' acesta avea de nou nevoie de miliție și de parale, reacția se simția atât de tare, încât fără intervenirea dietei a început sĕ iee recruți și sĕ încasseze dare în țeară, ridicând darea dela 4 milioane florini convenționali la 4 milioane florini sunĕtori.

Németh János, directorul causelor regale. admoniind odată pe împĕratul și regele Francisc, că la casul dacă va asculta de sfetnicii sei germani și nu va umbla pe cale constituțională în Ungaria, desfințește constituția și jurământul seu, a primit dela împĕrat rĕspunsul:

„Nu ştii, că eu sûnt împĕrat şi rege şi pot sĕ-'ţi iau capul?“ *Németh* a rĕspuns: „Ştiu că ai puterea aceasta, dar' libertatea patriei mele şi onoarea regelui meu îmi sûnt lucruri mai scumpe decât vieaţa!“

Făcêndu-se asemenea oposiţiune şi din partea altor patrioţi, la moment a fost suspendată administraţia municipală şi comisari imperiali au fost trimişi, acompaniaţi de miliţie, pentru-ca se esecute voinţa domnitorului. În urmă guvernul şi administraţia comitatensă au ajuns în luptă deschisă şi publică. Funcţionarii comitatensi au fost deţinuţi în locuinţele lor. Unul dintre ei, *Kürty,* e asediat în casa proprie două sĕptĕmâni de zile. Nemulţumirea isbucneşte dela un capĕt de ţeară până la celalalt. Apariţia miliţiei şi declaraţia făcută din partea acesteia, că are îndrumare se resfire cu forţa adunarea dacă nu se disolvă de bună voe, a avut de urmare, că adunările municipale s'au disolvat, trecênd la protocol protestul ridicat în contra actului de volnicie. Comitatul *Bars* a trecut la protocol drept protest titlul memorandului vestit al lui *Rákoczy:* „Recruduere nova gentis vulnera“. Actele de volnicie se continuau în ţeară, fără stavilă, fără pedecă, ear' valurile lor curgeau turbate ca valurile rîului eşit din patul seu.

Dar' numai guvernarea clădită pe drept şi pe dreptate poate conta la durabilitate, căci brutalitatea, volnicía naşte numai învingeri scurte şi fructe amare. Aşa şi procedura aceasta arbitrară a compromis numai guvernul, fără a-'l fi dus la resultatul dorit, fiindcă la 1825 a fost silit sĕ convoace de nou dieta. În vorbirea de deschidere adresată dietei acesteia, regele Francisc înzadar 'şi-a recunoscut greşelile, zicênd că: „s'au întêmplat lucruri cari nu trebuiau sĕ se întêmple şi cari nu se vor mai întêmpla“, — pentru-că ordinele s'au vĕzut îndemnate a-'şi ridica glasul în adresa înaintată regelui, spunênd în ea, că constituţia a fost violată în mod arbitrar, contrar legilor din 1790, cassele comitatelor au fost confiscate, archivele cu puterea sparte şi sigilele comitatelor luate, etc. etc.. şi cerênd totodată, ca Maiestatea Sa în viitor sĕ nu mai asculte de sfătuitorii rĕi ai sei, ci sĕ se razime cu totul pe legile ţĕrii.

Aceleaşi plângeri, aceleaşi rugăminţi, aceleaşi atrocităţi de veacuri, astfel, că omul reprivind asupra şirului lor nesfîrşit nu ştie de ce sĕ se minuneze mai mult, de răbdarea naţiunii în perseveranţă şi în compunerea de nouĕ şi tot mai nouĕ petiţiuni, sau de cerbicoşia, constanţa şi consecvenţa ministrilor cu suflet rĕu dela Viena, în vătĕmarea drepturilor naţiunii. în denegarea rugămintelor legale ale

acesteia, şi în nisuinţele neobosite, îndreptate, mulţumită cerului, fără resultat, spre subminarea şi rĕsturnarea constituţiunii noastre.

Memoria acestor bărbaţi dela guvern, precum şi memoria celor de acuma, ar sta în coloare mai plăcută în faţa posterităţii, dacă forţe atât de multe erau întrebuinţate spre scopuri mai nobile, mai salutare şi promiţĕtoare de mai mult succes.

Naţiunea noastră n'a cerut nici-odată drepturi nouĕ, n'a voit sĕ se estindă, în detrimentul altor provincii, ci petiţiunile sale au urgentat totdeauna dreptate numai, când cerea şi pretindea respectarea constituţiunei strămoşilor ei. Şi dacă n'a căzut demult în desperare asupra întrebării. de mai este dreptate pe pămênt, este a sĕ atribuì acelei puteri magice, prin care dreptatea şi justeţea causei leagă oamenii de sine.

Îngrijirile secolilor viforoşi trecuţi, minutele desperării, erupţiunile volniciei, violarea dreptăţii, suspendarea în mod arbitrar a constituţiunei noastre, încassarea dărilor ilegale pe calea cea mai ilegală, adecă cu ajutorul miliţiei: toate acestea sûnt lucruri pe cari le-am vĕzut, am trăit în ele în deceniul din urmă plin de primejdii şi le vedem şi acum toţi cei-ce trăim.

Nu poate cuprinde omul cu mintea, cum e cu putinţă, ca durerea, suferinţa, o mare atât de largă, sĕ fie strînsă între nişte limite atât de înguste. Dacă mai sûntem aici, dacă mai trăim, nu e meritul sistemului din trecut, ci e meritul întêmplării. Dar' nu vreau sĕ-'mi îndrept ochii spre trecut, când şi presentul e atât de trist, încât în el putem vedè icoana fidelă a trecutului. Şi nu vreau sĕ privesc spre trecut pentru aceea, pentru-că n'aşi vrea sĕ ating coarda, care cum e pusă în mişcare în inimă, povoiul lacrĕmilor începe sĕ se scurgă din ochii noştri şi durerile puţin alinate ale ranelor noastre sângerătoare primesc vieaţă nouă. Nu vreau sĕ înşir aceea ce am suferit, ce am răbdat, pentru-că departe de noi este acela, care ar asculta plângerile noastre, ne-ar întinde mângăere şi cu o rază de speranţă ar însenina sufletul nostru întristat, din causa viitorului patriei noastre.

In decursul acestor zece ani s'a împlinit a doua-oară aceea ce spunea *Kollonics* pe vremea lui Leopold II.: „Faciam Hungariam captivam, postea mendicam, deinde catholicam“. Ne-au subjugat, ne-au sărăcit, şi apoi în urma concordatului ne-au catolicit! Dar' asta nu e de ajuns. Pentru-ca sĕ se pună culme durerilor noastre şi sĕ se facă ca din semne esterioare lumea sĕ se convingă despre

doliul nostru, doliul în care e învălită inima noastră, doi dintre cei mai eminenţi patrioţi ai noştri ni-au fost răpiţi!

Deosebi când locul gol al acelui din urmă îl privesc şi aştept sĕ vină în mijlocul nostru pentru-ca sĕ ne permită sĕ ne aprindem la focul însufleţirei sale făclia patriotismului nostru şi a statorniciei noastre, mĕ întristez vĕzênd că numai coroana falnicului stejar a rĕmas între noi!

Mirabeau zicea, când sĕ afla pe patul de moarte, cătră cei din jurul seu: „Ţineţi bine capul acesta, pentru-că greu veţi mai ţinè în vieaţă altul mai puternic. Aşi dorì sĕ-'l las moştenire". Noi însĕ ne simţim fericiţi, că marele nostru mort, decedatul naţiunii, a lăsat spiritul seu moştenire casei şi patriei acesteia.

Suferinţele celor zece ani espiraţi mai ales pentru aceea nu vreau sĕ le ating, pentru-că cu sânge rece aş voì sĕ vorbesc la chestia de pe tapet, a resoluţiunei sau adresei, şi de aceea, precum protestantul îşi acopere faţa când întră în casa lui Dumnezeu, pentru ca sĕ-'şi uite de lucrurile lumeşti, aşa îmi acoper şi eu faţa, ca ochii inimei mele sĕ nu vadă sângeroasele întêmplări ale timpului nu de mult trecut, pentru-că disposiţia liniştită a pieptului meu s'ar putè preface în furtună.

Seriositatea cu care sĕ discută chestia de pe tapet, căldura cu care sĕ continuă desbaterile acestea, încordarea cu care nu numai trimiţĕtorii noştri, ci şi străinătatea a aşteptat începutul discuţiei asupra acestor chestiuni, ear' acum aşteaptă resultatul, — e semnul cel mai invederat despre importanţa chestiunilor acestora. O simţim aceasta toţi; şi fiindcă sûntem toţi convinşi despre însemnătatea primului nostru pas, nisueşte fiecare din noi, prin urmare şi eu, întru-cât îmi permit slabele puteri, sĕ-'mi motivez părerea ce vreau sĕ 'mi-o dau, şi prin urmare: *veniam petimus, damusque vicissim.*

Ştim, că dieta noastră nu e vre-un Postulaten-Landtag, al cărei ziar sĕ nu fie alta decât Complimentirbuch. Nu e corporaţiune, care sĕ voteze adrese, declaraţiuni de omagiu, a cărei mai mare glorie este, a sĕ putè supune cu omagiu şi a sĕ putè disolva. Şi fiindcă bine o ştim aceasta, sûntem totodată convinşi şi despre aceea, că resoluţiunile noastre nu vor rĕmânè trecute numai la ziar, că ele nu vor provoca atenţiunea numai între hotarele patriei acesteia, ci aţîntiţi vor fi asupra lor ochii lumei culte, ochii naţiunilor setoase după libertate. Şi de aceea mai ştim apoi, că abia vor fi aduse resoluţiunile noastre, şi Clio cu bucurie le va nota în cartea cea mare a istoriei omenimei.

Cu bucurie, zic, — pentru-că istoria naţiunii maghiare e o luptă neîntreruptă pentru sfânta causă a eluptării drepturilor omeneşti, luptă continuă în contra tiranismului, vecînic protest în contra volniciei. De aceea. dacă *Danton* putea spune despre sine, şi cu tot dreptul, *voiu vorbì ca şi când aş scobì în metal istoria* , cu cât mai vêrtos s'ar putè spune lucrul acesta despre resoluţiunile adunării acesteia, cari vor fi tot atâtea monumente pe seama sufletului naţiunii noastre, rîvnitor după libertate. şi pe seama nisuinţelor ei dornice de pace!

Da; împăcare, pacea e aceea ce căutăm! Cu sentimentele acestea ne-am adunat toţi aici. Pentru-că dacă este popor care a ispăşit păcatele strămoşilor, care după atâta sbuciumare, persecuţiune, sĕ doreşte după linişte, ordine, la limanul legalităţii, acesta e poporul nostru! Şi de aceea, ce e mai firesc decât pacea pe care o dorim, împăcarea pe care o căutăm, mâna prietenească pe care pentru a o strânge ţinem deschisă dreapta noastră, deşi n'o vedem, n'o aflăm. O mână nevĕzută e numai care-'şi lasă pretutindenea urmele şi care scrie pe pĕretele constituţiei şi al patriei noastre cuvintele ameninţătoare: *Mene Thekle!...*

Noi cu ramuri de maslin am venit în mână şi ne întâlnim cu săbii. Noi am venit fără arme şi ne-am adunat în acest templu al muselor, a cărei curte sĕ umple de zgomotul tunurilor, cari aproape zilnic vin purtate pe dinaintea ei. Da; noi sûntem gata sĕ ne împăcăm, dar' nu în detrimentul onoarei noastre naţionale, nu pe ruinele legilor noastre, pe ruinele constituţiei noastre, nu împărţind bucăţile coroanei noastre sfărîmate, nu pe rĕmăşiţele hotarelor noastre sparte; sûntem gata sĕ ne împăcăm, nu ca popor subjugat, ci ca naţiune liberă, ca parte contrahentă cu altă parte contrahentă; nu ca parte de ţeară, ci ca ţeară întreagă.

Şi tocmai de aceea, mĕ doare sufletul când arunc privirea asupra băncilor acestora şi vĕd că lipsesc aceia, cari fac parte din sângele nostru, sûnt fraţii noştri, cari de secole au împărţit cu noi soartea patriei noastre în bine şi în rĕu, şi cu cari, dacă împreună am fost necesitaţi sĕ privim cum ni-se dărîmă zidurile comune ale constituţiunei noastre comune, împreună am dorì sĕ le vedem earăşi ridicate!

Lipsa fraţilor nostri cu atât mai tare o regret, fiindcă fără ei nu ne putem considera întregiţi, şi până atunci nu putem întra nici în adrese, prima afacere a legislaţiunii, nici în afacerile legislaţiunii

însaşi, nici în actul de încoronare, nici în votarea de dare şi miliţie, — dacă vrem să fim credincioşi spiritului constituţiunii noastre. Ear' aceia, cari contrar acestui fapt, afirmă, că da, sĕ poate scrie puterii faptice, abstrăgênd dela aceea, că dacă afirmă a fi aceasta posibil, atunci după principiile de conclusiune strictă a logicei nu poate fi trasă la îndoială nici facultatea legislatorică şi de încoronare a corporaţiunii acesteia: nu fac mare serviciu, nici părerilor dinastice, nici principiilor constituţionale. Pentru-că, precum ne-am provocat la epoca lui *Matia* şi a altora, — deşi nu cu multă analogie, — pentru a arĕta din praxa istoriei noastre posibilitatea trimiterei de adresă, aşa sĕ poate uşor întêmpla în viitorul cel mai apropiat ca guvernului sĕ-'i vină în minte sĕ convoace un parlament nou, şi dacă îi va plăcea, un parlament mai ştirbit, mai neperfect ça acesta, care provocându-se la actuala noastră dietă sĕ va considera de îndreptăţit sĕ înainteze adresă şi poate sĕ trimită o adresă în care sĕ esprime mulţumire omagială.

Vĕd pus principiul chestiunii astfel: poate compune parlamentul neîntregit adresă sau nu? Ear' dacă noi stabilim principiul, că dieta neîntregită poate compune şi poate înainta adrese, dăm armă în mâna contrarilor nostri, fără a ajuta ceva chestiei noastre. Dar' stabilirea principiului acestuia nu va face mare serviciu nici casei domnitoare, pentru-că tocmai prin acceptarea principiului de a putè întra în tocmeli cu puterea faptică sûnt mai mult periclitate interesele dinastice. Dacă principiul acesta vine acceptat de valabil, atunci nici principele de Parma şi de Modenna, nici Papa, nici regele neapolitan, nici Austria însaşi nu poate lua în nume de rĕu, că Italienii s'au pus în înţelegere cu principii ajunşi la putere faptică şi au trimis acestora adrese. Ce ar fi zis regele Francisc, dacă atunci când Napoleon s'a pus în Viena pe tronul Cesarilor şi de acì a adresat Maghiarilor cunoscuta proclamaţiune. — amintită mai sus, — Maghiarii 'i-s'ar fi adresat lui ca unei puteri faptice?? Complăcere).

Nu unei puteri faptice, ci unei puteri *legale* poate scrie corpul representativ al unei naţiuni, fără ca sĕ fie ştirbite, fie drepturile domnitorului, fie ale naţiunii. Cu împĕratul Austriei numai regele Ungariei sau guvernul acestuia poate întra în atingere, - naţiunea însaşi însĕ nu!

Bărbaţii de stat şi de guvernament nu pot sĕ aibă în vedere un principiu, resultatul sau folosul momentan al unei cuceriri, ci influenţa acesteia asupra viitorului; pentru-că aceea ce astăzi e câştig,

ca mâne poate sĕ fie perdere, şi o bucurie, o învingere de un minut, poate sĕ nască amărăciuni nesfîrşite.

Eu, din partea mea, merg ca simplu gregariu pe calea dreaptă pe care o am înaintea mea, până unde sĕ poate, până ajung la barieră; ear' acì mĕ opresc, până 'mi-se va deschide; nu voiu sărì peste barieră. Şi de aceea cred, că urmez o politică foarte simplă, între împrejurările actuale cea mai practică, cea mai nevinovată, cea mai puţin temerară: ibant qua poterant, qua non poterant non ibant. (Ilaritate. Complăcere).

Din partea mea aşa cred, că atât la Viena, cât şi în străinătate, numai atunci s'ar putè împedeca cineva în procedura noastră, dacă dieta ar fi fost convocată întreagă, dacă constituţia noastră ar fi fost restituită, dacă ţeara, în înţelesul legilor dela 1790 ar fi guvernată din partea clironomului, dacă numĕroasele dări ilegale nu s'ar încassa pe calea cea mai ilegală, prin brachiu militar, dacă poliţia imper. reg. ar fi disolvată, dacă patria noastră ar fi cruţată de atacurile finanţilor, la fel cu ale bandiţilor. Dar' până-când toate acestea nu se întêmplă, până-când domneşte în ţeară volnicía şi cea mai mare neînfrênare, până-când dieta noastră actuală nu e nici umbra dietelor noastre legale, — nici la Viena şi nici în străinătate nu se vor împedeca, nu se pot împedeca în aceea, că nu eşim din cercul ângust pe care bărbaţii guvernului din Viena 'l-au designat pe seama noastră cu baionetele lor, şi nu facem mai mult decât putem face în acest cerc ângust. Şi la tot casul, mai multă moderaţiune se cere pentru a rĕmânè în cercul acesta ângust decât a eşì din el.

Causa causae est causa causati. Dacă nu putem compune adresă, responsabilitatea cade asupra guvernului dela Viena, care a făcut dintru început imposibil lucrul acesta, şi nu asupra dietei, care în actuala ei formaţiune nu poate sĕ facă lucrul acesta. (Aprobări). Propunerea însaşi recunoaşte, că Ferdinand n'a renunţat în mod legal la coroana ungară, că abzicerea sa e defectuoasă, că adecă Ferdinand până atunci, până nu se delătură mancităţile, trebue privit încă de rege legal. Cum se poate deci, ca cu desconsiderarea aceasta a regelui maghiar sĕ ne adresăm puterii faptice? Asta ar fi cea mai mare revoluţiune, esecutată pe terenul principiilor noastre, a constituţiunii noastre. Ar fi repetiţia epocei lui Matia şi Rudolf, când naţiunea s'a grupat în jurul lui Matia, pe când regele legal, Rudolf, se afla în Praga. Dar' aceea-ce a făcut naţiunea atunci, în mod legal, pe basa bulei dela 1222, a cărei clausulă a fost ştearsă numai

sub Leopold I., nu se poate face astăzi în mod legal. Și astfel resoluțiunea stă mult mai aproape de spiritul legii și al constituțiunii noastre, ba e chiar efluxul acesteia întru toate, și efluxul împrejurărilor.

Resoluțiunea numai atunci ar putè fi condamnată în țeară, la Viena și în străinătate, dacă prin ea, contrar sancțiunii pragmatice, ar fi tras la îndoială dreptul casei domnitoare asupra tronului ungar și ar fi împedecată suirea pe tron a moștenitorului legal. Dar' asta nu e adevĕrat; și nici aceea, că noi nu vrem sĕ stăm de vorbă cu Francisc Iosif. Din contră, recunoscênd dreptul de moștenire, dovedim tocmai că ținem cu alipire la regele nostru legal, până atunci, până când acesta nu abzice pe cale legală; că ținem cu toate puterile la constituția noastră, al cărei cel mai însemnat moment îl formează șirul articolelor despre moștenire, și pentru-ca sĕ nu vatĕmăm noțiunea sfântă a regelui, basată ântâiu pe alegere liberă, ear' mai târziu pe contracte reciproce, mai bine tăcem, ca statua lui Memnon, până atunci, până va rĕsărì pe seama noastră soarele legalității.

Pentru aceasta, așa cred, adevĕrații monarchiști numai mulțumire ne vor vota, pentru-că acolo unde noțiunea regatului nu e sfântă, nici treaba regilor nu mai e sigură.

Spriginesc deci resoluțiunea, pentru-că e mai moderată decât adresa, pentru-că e mai monarchică. Mai moderată, fiindcă mai mare temeritate se cere atunci, când recunoaștem că ultimul nostru rege n'a abzis în mod legal și că cu desconsiderarea sa nu ne putem adresa puterii faptice, decât atunci, când n'o spunem aceasta. Sĕ rĕmânem pe terenul legal și pe lângă credința tradițională a strămoșilor nostri, cari țineau cu trup cu suflet și la formalități, cum s'a întêmplat sub Ferdinand II. Ear' mai monarchică e resoluțiunea pentru aceea, pentru-că esprimă o idee, un principiu, stricta alipire a națiunei către domnitorul ei încoronat, până atunci, până-când acesta mai posede și ultima rĕmășiță de umbră din splendoarea veche, din gloria de mai nainte. Nu vĕd sĕ fie oportunitatea atât de mare, ca cu paladiul destul de gaunos sĕ mĕ pot decide a acoperì procedura contrară.

Dacă pentru aceea, că ținem cu toată tăria la legile noastre, la constituția noastră, la noțiunea regatului legal cuprinsă în constituțiune, ar fi sĕ ne disolveze, în loc se delăture rĕul pe calea sa, aruncând la o parte pedecile cari stau în calea adresei, ca puse din partea noastră, pentru-că atunci se facem probă cu o adresă, sau cum

http://statuldacia.info

s'a spus în casa aceasta, sĕ ne spunem sau sĕ nu ne spunem voința: vor da cel puțin bărbații guvernului dela Viena un nou esemplu despre procedura lor fără păreche în istorie, disolvând un parlament întrunit în spiritul cel mai pacînic, un parlament care avea sentimente mai monarchice decât ei, ai cărui membri, ținênd mai mult la noțiunea regatului legal decât ei, stimează mai mult pe regele lor decât ei!

Dar' primì-vor asupra lor greumêntul responsabilității, dacă cu baia sĕ aruncă și copilul, dacă atuncì, când ei cred că plivesc bolda, scot cu rădĕcină cu tot firul sănĕtos de grâu? Dacă cu procedura lor volnică clatină și nimicesc în sînul națiunii ideea regatului, întărită în decursul veacurilor?

Națiunea noastră a mântuit de câteva-ori dinastia, fără ei, ba în contra lor, și a mântuit și imperiul austriac; și 'și-a dovedit mai de multe-ori alipirea, și anume atunci, când consilierii dela Viena au părăsit statul zdruncinat și frânt al Austriei, întocmai cum părăsesc șoarecii naia ce se cufundă. Dar' dacă va venì încă odată un cuceritor genial ca Napoleon, care în Schönbrunn, trântind la pământ o vază de porcelan, a arĕtat mănios miile de bucăți în care s'a spart, zicênd așa: „voiu sparge monarchia austriacă cum am spart vaza aceasta", — vor putè ei oare se mântuiască *fără noi* acea închipuită monarchie unitară, care cu cât mai cu puterea vreau sĕ o creeze cu atât mai ușor sĕ va derîma la prima sguduire? Fie-'mi permis a dubieta.

Nu vor pretinde dela noi, sĕ apĕrăm monarchia unitară și pe consilierii ei, pentru-că nu pot presupune despre noi că vom sărì în ajutor fabricei în care sĕ pregătesc lanțurile sclăviei noastre, armele menite sĕ nimicească independența noastră națională. Ce putea sĕ mai apere poporul din *Cartago,* când orașul era prefăcut în cenușe și sub ruinele sale era înmormêntată esistența sa cetățenească?

Nimic nu sĕ rĕsbună atât de curênd ca nedreptatea. Sĕ nu o uite aceasta guvernanții dela Viena, pentru-ca sĕ nu pățească ca Samson îngropat sub ruinele edificiului pe care 'l-a sguduit în orbia sa!

Un alt motiv, din care nu pot aproba adresa, vreau sĕ mi-'l espun în următoarele, și că întru-cât e cu bază, las sĕ aprecieze onorata casă. E însĕ motiv, care a fost atins deja și a fost primit cu oare-care murmur; dar' precum *Camill Desmoulins,* atunci când ziarul seu a fost ars din partea stăpânirei, a rĕspuns: „a arde încă

nu însemnează a rĕspunde", — aşa şi eu, neputênd considera murmuitul drept rĕspuns, îmi iau voie a reclama indulgenţa onoratei case, de care am abusat atât de mult, încă pe câtva vreme.

E secret public, că bărbaţii de stat germani consideră Ungaria de provincie, şi de aceea doresc sĕ întrăm în reichsrath. Ştim mai departe, că dietele în întreaga monarchie, prin urmare şi în Ungaria, au fost convocate în acelaşi timp. În dieta noastră a vorbit împĕratul Austriei prin rostul judelui ţĕrii, în celelalte probabil prin rostul şefilor de ţeară. Când s'a deschis senatul imperial, împĕratul Austriei a vorbit cu acesta de-adreptul, dar' în mod indirect a vorbit şi parlamentului nostru, fiindcă 'şi-a esprimat speranţa, că dieta noastră, întocmai cum au făcut celelalte, va trimite deputaţi în reichsrath, — şi de aceea sĕ tot aşteaptă mereu rĕspunsul nostru.

Ce sĕ va întêmpla deci, dacă scriem împĕratului Austriei şi-'i rĕspundem, atât la cele spuse în parlamentul nostru, cât şi la cele spuse în reichsrath, ei cel puţin aşa vor lua treaba, — şi aceasta adresă a noastră vine deodată depusă pe masa casei din Viena, ca afacere a monarchiei, prin presidentul casei ces. reg. şi ca atare vine luată în desbatere?

Atunci *eo ipso* sûntem în reichsrath, este dată legătura pe care ei atât de mult au căutat-o fără a o afla până acuma. Celelalte provincii au trimis adrese împĕratului din Austria, noi încă trimitem, prin urmare: quae sunt aequalia uni tertio, sunt aequalia inter se.

De mult umblă ei sĕ găsească călcâiul lui Achille în constituţia noastră, şi mĕ tem că-'l vor afla în adresă. Sĕ vor bucura la Viena de adresă, ear' cu protestele, cu formalităţile aceste vechi, simple şi învechite, nu-'şi vor bate de loc capul.

Fiind vorba despre reichsrath, nu pot sĕ nu fac pomenire despre propunerea dlui Dr. *Mühlfeld,* care numai din iubire frăţească propunea, că dacă de bună voie nu mergem, sĕ se afle o altă modalitate pentru a ne presenta *în mod voluntar.* Cam aşa de voluntar, cum a fost împrumutul de stat dela anul 1854 şi cum voluntar mergea la anul 1859 şi voluntarul care era legat de trăsură! Va sĕ zică, a propus se fim constrânşi prin forţă a ne presenta în senat.

N'am onoarea a cunoaşte pe dl Dr. *Mühlfeld;* dar' de bună seamă nu e Dr. juris, ci Dr. medicinae, pentru-că ca jurist n'ar vorbì astfel. Între noi şi între provinciile din Austria nu esistă nici o învoială, nici o legătură până acuma, ceea-ce bine trebue sĕ ştie şi dl *Mühlfeld,* — după a cărei violare partea contrară sĕ aibă

dreptul sě constrângă pe ceealaltă, cu cuvêntul sau cu forța, sě împlinească condițiunile din contract. Și dacă nu esistă, ea trebue legată pentru viitor. Dar' întru-cât poate fi oare legală, temeinică și constringentă legătura aceea pe care o facem fiindcă sûntem siliți s'o facem?? Pentru-că, dacă e sě aibă putere legală, sě fie valabilă, e de lipsă ca contractul sě se lege de bună voie, din libera învoire a celor două părți contrahente și din voința lor comună. Pe jumětate, ce e drept, lucrul e făcut: guvernanții germani dela Viena o voiesc aceasta. Dar' cine e de vină dacă națiunea noastră nu voiește? Ear' dacă voluntar nu mergem, ci sûntem duși cu puterea, întreb, ce parlament constituțional ar fi acela ai cărui membri în cea mai mare parte sûnt legați de băncile lor, ca robii galeriilor, pentru-ca sě nu fugă cumva? Ear' atunci de ce sě fac alegeri, de ce sě țin formalitățile dacă esența e desconsiderată? Atunci mai bine ar fi dacă în locul celor 82 de membri repartisați pe Ungaria, ca sě fie recrutați pe seama viitorului reichsrath, vin comandați sě iee parte la ședințe 82 de soldați cehi și nemți, pentru-că dacă au putut acestia sě aducă odată hotărîri în chestia sancțiunii pragmatice, adecă în cele mai importante chestiuni ale Ungariei, de ce sě nu poată decide și asupra sorții Ungariei?

E de mirat, că dl *Mühlfeld* se numește representant al poporului și totuși vorbește în contra representanților de popor, cari nu vreau sě vêndă încrederea popoarelor lor, pentru-că nu sûnt în stare s'o vêndă. Acesta nu e cuvêntul iubirii, nu e cuvêntul frățietății. e glasul lui Cain cătră Avel; și dacă propunerea dlui *Mühlfeld* s'ar primì cumva, și s'ar naște din forță și prin forță, s'ar sigila supunerea poreclită învoială, — sângele ce s'ar vĕrsa ar striga la ceriu, ca sângele lui Avel, și mare binecuvêntare nu va cădè pe aceasta — în sensul strict al cuvêntului — adevěrată *legat*-uială.

Opunerea de-a merge în reichsrath e făcută pe față și e generală. Comitatele au declarat aceasta în concluse și așa și comitatul meu, Timișul. E de mirat numai aceea, că guvernanții din Austria, cari cu toate-că sûnt dușmani ai sufragiului universal, stabilit odată la noi din partea lor, nu vreau sě iee în considerare totuși sufragiul universal al națiunei, esprimat prin noi. Pentru-că dacă e just, corect și acceptabil, așa trebue sě fie el între toate împrejurările. Dar' rěul e numai acela, că atunci îl folosesc, când au nădejde a-'l putè întrebuința în contra integrității Ungariei; ear' când vorbește pentru integritate, e desconsiderat, suprimat. Cine va nega, că Carașul, Timișul, Torontalul, Bacĭca (Se auzim), sûnt tot atâtea părți integrante ale

Ungariei, sûnt corpuri din corpul acesteia, de care numai cu forţa pot fi desfăcute? A întreba deci pe unii locuitori, pe cari tocmai îi întâlnești pe drumuri, dacă vreau sĕ se unească cu Ungaria sau nu, şi apoi a voì ca pe basa declaraţiunii lor sĕ se aducă hotărîre, e lucru de neînţeles, e lucru ilegal, e lucru netemeinic. Şi lucrul acesta totuşi s'a întêmplat la noi!

Oraşul Fiume de când solicită, că acolo unde a aparţinut până acuma în mod legal, acolo vrea sĕ aparţină şi în viitor, adecă la Ungaria. De când îşi urgentează reîncorporarea, şi pe când în comitatele noastre susnumite a fost întrebată partea aceea a poporaţiunii pe care tocmai voiau sĕ o întrebe, — dar' pe care sĕ o întrebe n'au avut nici un drept şi nici un temeiu dacă voeşte sau nu sĕ aparţină la Ungaria, — declaraţia unanimă a oraşului Fiume e respinsă, reprobată, şi pentru-ca sĕ nu se mai poată declara în acest înţeles, au voit sĕ-'i suprime în grumaz glasul, deşì fără succes, prin declararea stării de asediu. (Aprobări. Aşa e!)

Aşa e şi cu parlamentul. Dacă s'ar declara pentru reichsrath, declaraţia sa ar fi temeinică, corectă, acceptabilă; dar' fiindcă e contra — declaraţia e incorectă, lipsită de temeiu şi nu poate fi luată în seamă. Asta e logica trează, naturală şi sănĕtoasă a guvernanţilor din Austria!

Lucrul nu ne surprinde, pentru-că oamenii guvernului dela Viena au căutat totdeauna sĕ ne stirbească hotarele patrici, sub diferite pretexte, şi au şi înstrăinat unele părţi, unele comitate de ale ţĕrii noastre. Astfel districtele, părţile recucerite dela Turci le-au vêndut, le-au amanetat, cum au făcut cu *Kiskunşag*, din motivul că şi trupele nemţeşti au ajutat sĕ le recucerim. Abstrăgênd dela aceea, că fiecare rege maghiar s'a legat cu jurămênt sĕ recucerească părţile de ţeară, ce ar zice oare vecinii nostri dacă şi noi am pretinde toate acele părţi cari erau perdute şi sub Maria Teresia au fost recucerite *cu ajutorul* şi *cu forţele* noastre, sau am cere rebonificare pentru sângele fiilor patriei noastre vĕrsat în interesul curat al provincielor austriace? Fireşte că ar fi o mare absurditate, o nebunie! Dar' pentru ei nu; şi de aceea, cum a zis *Somsich Pál*, pentru ei e o *blăstĕmăţie*.

Numai odată s'a întêmplat, că pe seama dreptului Ungariei s'a câştigat valoarea cerută, şi asta a fost atunci, când Maria Teresia a cerut Galiţia pe motivul, că s'a ţinut de coroana Ungariei, şi pe basa aceasta 'i-s'a dat; dar' n'a fost încorporată la Ungaria, sub a cărei

nume a fost vendicată, ci la — Austria! Se poate aplica deci şi aci cuvêntul lui *Hegel:* „Numai una a fost care m'a înţeles şi şi aceea rĕu m'á înţeles". Numai odata s'a câştigat valoare pe seama dreptului Ungariei şi şi atunci rĕu s'a câştigat!

Spre onoarea naţiunei noastre fie zis, ea nici-odată nu a aprobat desmembrarea Poloniei, nu a spriginit ideea nici-odată, şi nici valorarea aceea a dreptului seu nu a acceptat-o de-a sa nici-odată, pentru-că naţiunea noastră nu a privit nici-odată cu bucurie, ci totdeauna cu durere la căderea unui popor independent, autonom; nu 'şi-a ridicat glasul nici-odată pentru asuprirea vre-unui popor constituţional, cum se face acuma la Viena, şi deşì nu 'i-a fost permis se întindă mâna poporului care lupta pentru libertate, în scopul acela sigur nu 'şi-a ridicat-o ca sĕ-'i promoveze asuprirea şi răpirea libertaţii avute. Şi de aceea pot sĕ strig în faţa lumii întregi, în faţa istoriei, cu fruntea ridicată: „Se dee cu peatra în noi naţiunea pe care am fi atacat-o vre-odată când a luptat pentru drepturile sale constituţionale!"

Cumcă popoarele patriei noastre au luat parte la însufleţirea şi la îngrijirea naţiunilor cari au luptat pentru libertate, şi dacă şi n'au putut cu fapta, cu cuvêntul au fost totuşi gata totdeauna sĕ împedece loviturile îndreptate în contra lor, — dovedeşte şi dieta noastră dela anul 1832, care în ton energic, deşì fără resultat, 'şi-a ridicat cuvêntul în causa polonă, când a zis *Kölcsey:* „Zadarnică a fost sbierătura noastră; a sunat fără succes şi mâni puternice au pus în lanţuri, în faţa lumii întregi, naţiunea, care cu noi împreună poate fi numită pavăza creştinătăţii, fără de care turnurile Vienii ar fi prefăcute în ruină ear' palatele sale tot aşa de zadarnic le-ar căuta călĕtorul ca şi în Buda saloanele lui Matia". —

Domnilor mei! Eu nu consider chestiile naţionale ca resultate ale reacţiunei, cum foarte greşit a accentuat unul, dar' numai unul dintre condeputaţii nostri, ci ca dictate de spiritul timpului de acum. (Sĕ àuzim!) Că reacţia s'a folosit de ele până acuma, e faptă; că şi acuma ar voì sĕ se folosească de ele, încă e faptă; dar' că toate încercările vor fi zădărnicite în urma priceperei mature şi treze a naţiunilor, asemenea e faptă. (Aprobări).

Reacţiunea, ademenind naţiunile, s'a folosit de chestiile naţionale, pentru-ca mai târziu sĕ asuprească naţiunile, ceea-ce s'a şi întêmplat. Noi însĕ vom resolva chestiile acestea, pentru-că *trebue sĕ le resolvăm*, (Aprobări).

Popoarele se pot înţelege uşor întreolaltă, fiindcă vorbesc numai o limbă, *limba frăţietăţii;* spre un scop nisuesc toate, spre scopul comunei bunăstări şi al libertăţii comune, şi numai reavoinţa, care s'a pus la mijloc, e aceea. care nisueşte ca sĕ se spargă pacea şi buna-înţelegere. Viitorul e al naţiunilor libere; prin urmare libertatea nu poate fi desfăcută de cătră naţionalitate. Ambele au venit deodată în lume, ca fiinţe gemene, într'un leagăn au fost culcate, şi dacă soartea rea aşa va voì, într'o groapă vor fi şi înmormêntate. Pentru că se spune, că dacă moare unul dintre gemeni, celalalt de durere nu mai trăeşte mult; şi tot aşa vĕd şi eu aceste două chestiuni, a libertăţii şi a naţionalităţii, legate una de alta.

Cel-ce vrea sĕ asigure viitorul libertăţii, trebue sĕ voiască şi asigurarea viitorului naţionalităţilor. Eu vreau sĕ fac, ca Ungaria *sĕ devină liberă prin naţiunile cari o locuesc,* ear' pe acestea sĕ le fac libere în Ungaria; de aceea voiesc sĕ fie resolvată chestia naţionalităţilor în mod satisfăcĕtor, şi întru-cât permite întegritatea ţĕrii, pe basele cele mai largi. O doresc aceasta, ca cetăţean constituţional al Ungariei, o doresc aceasta *ca Român,* şi laudă dau lui Dumnezeu că 'mi-a pus naţiunea sub scutul apĕrător al unei patrii libere, constituţionale, unde iubirea de patrie, unde libertatea şi sentimentele naţionale, unde cuvêntul liber vorbit nu formează crimă, unde legile, nu patente, nu rescripte de-ale consiliului de rĕsboiu şi preagraţioase autografe, asigură şi vor asigura popoarelor drepturile naţionale şi cetăţeneşti.

Nu spre Viena, ci spre Buda privim noi, cei-ce dorim din inimă şi sincer pe seama popoarelor o libertate adevĕrată, legală, nu privilegiată şi octroată, pentru-că ştim, că soarele libertăţii şi al constituţionalismului popoarelor a apus totdeauna la Viena, şi când a rĕsărit, s'a vĕzut totdeauna eşind de după dealurile dela Buda. (Aprobări). Nu spre Viena ne îndreptăm ochii, pentru-că precum n'am vĕzut sĕ meargă un bun catolic la Mecca, şi un mohamedan bun la Roma, tot aşa n'am vĕzut ca cel setos după libertate sĕ fi căutat la Viena isvorul libertaţii din care sĕ-'şi potolească setea. Complăcere. Aplause. Aclamări).

Fie adresă, fie representaţiune, la discuţia specială îmi voiu spune părerile cum sĕ fie formulate chestiile naţionale şi cum sĕ fie trecute în documentul respectiv, cu care ocasiune aşi dorì sĕ se iee şi aceea, că dieta sĕ va îngrijì de *bisericile gr.-neunite,* îndeosebi de-ale cetăţenilor nostri de buze române; va grijì ca acestia sĕ primească episcopi români, va grijì de preoţii, de învĕţătorii, de şcoalele

lor, lucruri cari de secole aşteaptă îmbunătăţire de soarte. Şi aceasta aş face-o cu atât mai cu drag şi mai cu plăcere, cu cât împlinirea acestei datorinţe o uşurează foarte mult simpatia şi însufleţirea cu care e primită în casa aceasta atingerea temei resolvării chestiilor naţionale, precum şi convingerea generală, esprimată de mai multe-ori, că chestiile acestea *trebue* sĕ fie resolvate, amĕsurat cerinţelor timpului şi conform postulatelor juste şi echitabile ale respectivelor naţiuni şi că e necesară resolvarea lor. — şi aceasta mĕ va încuraja sĕ fac pasul pe care mi-'l dictează datorinţa.

Procedura nobilă şi loială frăţească pe care dieta aceasta voeşte sĕ o întrebuinţeze faţă de Croaţia e chizeşie, că dieta aceasta, înţelegênd spiritul timpului, voieşte sĕ ţină pas cu el. Şi dacă n'ar esista în mine deplina încredere în resolvarea mulţumitoare, justă şi echitabilă a chestiunilor naţionale, singura declaraţiune loială a dietei, trecută cu privire la Croaţia în proiectul de adresă sau de resoluţiune, ar fi în stare se trezească în mine şi sĕ întărească acea încredere.

La discuţia specială voiu dori, ca rĕmăşiţele urbariale, cum sûnt dijma viilor, dreptul de crâşmărit şi altele, sĕ fie şterse. Ear' ca finanţii, monopolul de tutun, dările de consum, timbrele şi alte adaosuri de-ale lui Bach sĕ se şteargă, nu trebue sĕ se mai spună, pentru-că poporul nostru şi aşa ştie, că constituţia maghiară nu sufere lucrurile acestea şi nu le cunoaşte, şi că ele sûnt numai rĕmăşiţele supărăcioase ale civilisaţiunii binecuvêntate, rĕspândită din partea Nemţilor.

Ce se atinge de estinderea drepturilor cetăţeneşti asupra tuturor locuitorilor ţĕrii, fără deosebire de religiune, vreau sĕ se ştie, că nu doresc, ca numai atunci sĕ se poată ştì dela ori-care locuitor al ţĕrii noastre care trece dincolo de hotarele patriei acesteia că e cetăţeau liber al patriei acesteia înflăcărate pentru libertate, când îşi spune ântâiu religiunea; ci vreau, ca fiecare cu făloşie sĕ se numească cetăţeau al patriei acesteia, cu aceeaşi făloşie cu care se spunea odineoară: *romanus sum civis*. (Aprobări). Vreau, ca fiecare cetăţean, în momentul în care a devenit cetăţean al Ungariei, sĕ fie cetăţean liber. (Aprobări). De aceea vreau, ca drepturile cetăţeneşti sĕ fie estinse în mod egal asupra tuturor, fără deosebire de religiune, cu atât mai vêrtos, fiindcă de mult e sosit timpul de-a putè lăuda pe Dumnezeu, nu numai într'un loc, nu numai într'o biserică!

Ce sĕ mai vorbesc despre încassarea volnică, revoltătoare de acum a dării? E un cas fără de păreche în actuala Europă civilisată. Cei dela Viena vorbesc de constituţionalism şi întrebuinţează

armele cele mai dure ale volniciei. Ministrii dela Viena fac amintire de drepturi constituţionale, pe când faptele lor tradează despreţuirea, desonestarea acestor drepturi. Cu aceasta voeşte ministerul dela Viena, batjocorit constituţional, sĕ-'şi înceapă opera în ţeara noastră, din acestea sĕ-'l recunoaştem de minister constituţional, liber cugetător, prin aceasta vreau sĕ stîrnească în popoare încredere şi simpatie pentru nouele creaţiuni!

E dureros, că acesti consilieri germani dela Viena fac parte din aceia, cari nimic n'au uitat şi nimic n'au învĕţat. Dela *Caraffa*, dela *Kop*, n'a învĕţat nimica *Haynau* şi consoţii, dela *Lobkovitz* şi *Ampringen* n'a învĕţat nimica *Bach*, şi dela *Bach* nimica n'a învĕţat *Schmerling* (Ilaritate).

Dacă într'un stat vecin s'ar întêmpla astfel de procedeuri compromiţĕtoare pentru veacul al 19-lea, un ministru constituţional ar trebuì sĕ se scandaliseze de ele, nu sĕ le subscrie şi sĕ ordoneze astfel de esecuţiuni ne mai pomenite. Şi reichsrathul dela Viena crede, că ministrul, care într'o ţeară procede într'un mod atât de volnic, va umbla în altă ţeară pe cale constituţională! Eu însĕ dubietez, pentru-că imposibilul nu-'l pot crede. Numai încassarea dărilor legale putea fi solicitată, dar' şi aceasta nu pe cale brutală, prin adevĕrat rĕsboiu!

La noi dări legale sûnt cele votate din partea parlamentului; alte dări nu recunoaştem. Şi astfel, ori-ce încassări făcute cu forţa sub alte numiri, nu sûnt alta decât *tribut*. (Aprobări).

Aş regreta mult, dacă ministerul constituţional al lui *Schmerling* din Viena ar fi în Europa simbolul constituţionalismului, pentru-că ar representa totodată principiul stabilit din partea sa, că dela popoare sĕ poate stoarce tribut în timp de pace, cu forţă militară; şi pot spune, că aceasta ar fi o teorie cu totul nouă, cu totul estraordinară, a cărei posibilitate în praxă el a şi resolvat-o, dar' că în teorie cum o va esplica, sûnt într'adevĕr prea curios a şti.

Am vĕzut făcând multe minuni ministerul acesta; dar' cu toate acestea nu e făcĕtor de minuni, ci e un minister constituţional, vrednic de-a te minuna de el. Noi protestăm sĕrbătoreşte în contra încassărilor cu forţa, şi cumcă ele vor înceta în curênd, credem din douĕ motive: 1) pentru-că nu mai este mult de luat dela noi şi 2) pentru-că bunul, binecuvêntatul şi dreptul nostru Dumnezeu va permite odată sĕ se termine zilele suferinţelor noastre.

Nu e întristător când se gândeşte omul că se iau cei din urmă bani cu forţa şi nimeni nu dă seamă despre ei?

Dela omul sărac sĕ iau vitele; sĕ vênd vacile cari nutresc pe bicţii copií, la sunetul dobei, în vremea când tatăl lor face serviciul militar în Italia! Dela poporul sărac sĕ ia şi sĕ vinde perina şi hainele din pat, pe când *Bruck* şi *Eynatten* fac pradă în milioanele formate din ultima bucătură luată dela gura săracului. (Adevĕrat!)

Înainte de-a termina nepretenţioasa mea espunere cu care am pus prea la mare probă indulgenţa onoratei case, nu pot sĕ nu-'mi esprim bucuria, că deşì sûnt între noi divergenţe de păreri, *desbinare nu este.* Şi dacă ne deosebim în chestii singuratice, în una sûntem toţí de acord: toţi dorim din adâncul inimei mărirea, viitorul, independenţa patriei noastre comune. La un altar ne rugăm toţi, la altarul comun al patriei acesteia; tămâe aducem numai unei mărimi, dreptăţii; ne aplecăm numai în faţa unuia, în faţa dreptului, şi dela un mal plecăm, pentru-ca cutrierând apele iubirii pământului dulcei noastre patrii sĕ ajungem la acelaşi liman, sĕ ne întâlnim toţi în acest liman, în limanul constituţional al patriei noastre! Într'o naie facem toţi calĕtoria, în naia sfântului Ştefan, şi unul ne este steagul: 1848. (Sĕ trăească!) Şi eu sûnt convins, că ori-cât de mare sĕ fie primejdia, nimeni din nae nu va arunca în mare cea mai preţioasă dintre comorile sale pentru-ca marea sĕ 'i-o înghiţă şi sĕ nu 'i-o mai redee, numai pentru-ca sĕ poată ajunge la mal, deşì nu la limanul patriei sale constituţionale. Şi pe ori-care parte sè fie majoritatea, sûnt convins, că precum adresa nu va lungì prea tare firul ariadnic al dietei, aşa nu-'l va tăia în două nici resoluţiunea. Un guvern atât de slab, de nedecis, a cărui busolă politică nu o îndreaptă principiile, — nu-'şi va scoate din stimă faţă de drepturile noastre regulele procedurei sale, a acţiunilor sale, ci cum o face de secole, din — împrejurările date.

Dacă sĕ simte tare, găseşte el pretexte, — pentru-că motive şi de altcum nu caută cel puternic pentru asuprirea poporului pacînic şi neînarmat, cum a găsit lupul care a voit sĕ mânânce mielul când a zis: „quare fecisti mihi turbulentam?"

De aceea, era bine dacă nu sĕ făcea amintire, că la casul dacă va străbate resoluţiunea, cei-ce au votat-o vor avea sĕ poarte responsabilitatea pentru eventuala disolvare a parlamentului.

Singura noastră basă este dreptatea, arma noastră este dreptul, pe când pe seama guvernului cel mai ascuţit argument este sabia, cel mai împunsĕtor mijloc de capacitare e baioneta, cele mai sunĕtoare motive sûnt tunurile. Dar' pe lângă toate acestea, ar fi bine sĕ nu uite guvernul, că nu este politică mai nefericită decât aceea, care

eshauriind toate celelalte mijloace, e necesitată a recurge la acest sistem de capacitare; pentru-că, cum zicea *Talleyrand:* „pe baionete te poţi rĕzima, dar' nu poţi şedè pe ele“.

Şi când îmi dau votul *pentru resoluţiune,* aşa-'mi spune amicul meu. cel mai bun amic, *conştienţa,* că pot sĕ fiu liniştit. Că pe partea aceasta câtă vreme voiu fi, nu ştiu; pentru-că dacă ar da odată Atotputernicul, ca în acest oraş gemen sĕ vestească sunetul de bucurie al clopotelor patriei acesteia încoronarea regelui nostru şi restaurarea constituţiunii noastre, cu toate garanţiile necesare pentru menţinerea ei, eu aş fi cel dintâiu care aş părtinì adresa, şi care aş esclama: acum slobozeşte doamne pe robul tĕu, că vĕzură ochii mei ziua reînvierii patriei noastre. (Aplause lungi. Sĕ trăiască!“.

În şedinţa din 4 Iunie deputatul *Deák Ferencz* a rostit o nouă vorbire remarcabilă, avênd ca propunĕtor ultimul cuvênt. A rĕsturnat toate argumentele aduse în decursul desbaterilor generale în contra propunerei sale şi a pledat de nou pentru acceptarea adresei.

În şedinţa din 5 Iunie s'a pus apoi la vot întrebarea: »*Prima ridicare de cuvênt a dietei sĕ fie adresă sau nu?*« Rĕspunsul dat sĕ fie: *da* sau *nu.* S'a cerut şi s'a ordonat votare nominală, al cărei resultat a fost următorul:

Pentru adresă au votat 155, contra adresei 152, absenţi au fost 14 deputaţi.

Deputaţii români au votat astfel:

Pentru adresă: Babeş, Bogdan, Faur, Maniu, Mihalyi, Iosif Popp, Pascu, George Popa şi Aloiziu Vlad.

Contra adresei: Manassi, Misici, Murgu, Ioan Popovici-Desseanu şi Sigismund Popovici.

Absenţi: Simeon Bica, Vasile Butean, George Jura şi Ioan Pap, protopopul.

Enunţând presidentul resultatul votării, a declarat, că: »*proiectul de adresă al deputatului Deák Ferencz va fi pus la ordinea zilei pentru a fi discutat pe articole* .

Verificarea deput. Desseanu.

În şedinţa dela 6 Iunie a fost pusă la ordinea zilei verificarea deputatului *Ioan Popovici-Desseanu,* ales în cercul electoral al Radnei, comitatul Aradului. Comisiunea verificătoare a propus cercetare, pentru constatarea mai multor abusuri ce s'ar fi comis la alegere. S'a născut o discuţie mai lungă, la care au luat parte, în favorul alesului, următorii deputaţi români:

Aloiziu Vlad: „Mărturisesc, că după-ce am auzit documentele cetite, referitoare la condeputatul nostru *Ioan Popoviciu,* nu pot înţelege cum poate comisiunea sĕ propună cercetare. Acusa ridicată în contra alesului din partea celor 25 de petenţi interesaţi în causă. că prin închiderea cu lanţuri a drumului de ţeară, care duce dela Arad prin Sobotel la Radna, ar fi fost împedecaţi a se înfăţişa la alegere, e rĕsturnată de tot şi cu desĕvêrşire din partea celor 170 de alegĕtori cari atestează, că de fapt s'au presentat la locul de alegere. Ear' altă causă nu poate sĕ obvină, pentru-că aceea, că respectivul e acusat de crimă gravă. de înşelăciune, nu e motivat cu nimica, ear' casa nu poate lua în considerare acuse lipsite de temeiu. De aceea, rog sĕ binevoiţi a considera de verificat pe deputatul din întrebare".

Gavriil Mihályi: „După-ce păşim ca judecători, numai asupra lucrurilor espuse avem sĕ croim dreptate legală. Ca judecător zic totdeauna. că sentenţă de condamnare pot sĕ aduc numai atunci, când din acte mĕ conving că faptele cari sĕ înşiră sûnt adevĕrate. În contra acelui stimat deputat, pe care de altcum n'am onoarea a-'l cunoaşte, sĕ ridică acusa că ar fi comis înşelăciune. Dacă acusa aceasta ar fi motivată. n'aşi cuteza sĕ-'mi ridic cuvêntul; dar' după ce nu e motivată, şi după-ce şi de altcum ne-am convins sub decursul verificărilor, că astfel de espuneri infamante nu sûnt la locul lor, ba vĕd chiar că numai interese personale au provocat frecări între cele două părţi, — din cele spuse în propunere nu vĕd motiv suficient pentru cercetare şi de aceea nu sprijinesc propunerea. (Aprobări)".

Aurel Maniu: „Plânsoarea înaintată pentru nimicirea alegerii conţine o parte care nu sĕ refere la actul de alegere, ci parte la cele premerse alegerii, parte la persoana alesului. Ce sĕ atinge de cele-ce au premers alegerii, afirmarea, că alegĕtorii din Sobotel ar fi fost împedecaţi sĕ se înfăţişeze la alegere, e desminţită prin împrejurarea, că Sobotelul. avênd 180 de alegĕtori. dintre acestia 170 au fost presenţi la alegere, dar' n'au voit se voteze. Afirmarea deci nu e adevĕrată şi nici nu sĕ referă la actul de alegere. Ce sĕ atinge de persoana alesului, espresiunile sûnt atât de ofensătoare, încât respectivul va cere la timpul seu satisfacţie, dar' lucrul acesta nu aparţine casei. Nu esistă deci motiv de cercetare. Pentru-că ce este sĕ se constate şi adeverească? Aceea, că pentru înşelăciune alesul stă sub cercetare? Sau aceea, că nu are cualificaţia de a fi deputat, când e trecut în listă? Sau apoi, că alegĕtorii din Sobotel

au fost împedecaţi?? Dar' asta nu mai trebue sĕ fie dovedit, după-ce 170 de alegĕtori spun că au fost de faţă la alegere. Drept-aceea, nu înţeleg ce scop ar avè aici cercetarea? Afară de aceasta, tocmai acela a ridicat acusa, pe care cei din Sobotel îl numesc corteşul lor, şi tocmai în numele aceluia, care a fost contracandidatul, numai până ce au votat 200 de alegĕtori, fără ca el sĕ fi primit un singur vot, când apoi s'a retras, — ear' nu în numele celuialalt, care avea mai mult drept sĕ se plângă. În urma celor spuse, doresc ca Ioan Popoviciu sĕ fie considerat de deputat verificat. (Aprobări. Sĕ votăm!".

Ioan Faur: „Conform espunerei condeputatului nostru prea-stimat, baron Eötvös Jozsef, cred şi eu, că cercetarea nu e pedeapsă. Dar' sĕ se ordoneze cercetarea acolo unde este trebuinţă de ea! În casul de faţă nu esistă nici un motiv de a sĕ face cercetare, pentru că singurul motiv ar fi acela, că cei din Sobotel ar fi fost afirmative împedecaţi a sĕ înfăţişa la alegere. Dar' afirmarea aceasta o rĕstoarnă înşişi Sobotelenii când spun că au fost de faţă la alegere şi au votat.

Ear' suspiţionarea morală înşirată acì, nu casa are sĕ o cerceteze, în cercul ei de activitate. De aceea, ţin că deputatul respectiv e de verificat. (Aprobări. Sĕ votăm!)"

Filip Pascu: „La afirmarea condeputatului nostru bar. Eötvös, că cercetarea nu e sentenţă, rĕspund, că atunci, când cercetarea sĕ face fără causă, e tot aşa o pedeapsă ca şi nimicirea alegerii. Şi după-ce cercetarea aici la nici un cas nu e motivată, eu aş ţinè-o de pedeapsă. (Zgomot. Sĕ votăm!) Afară de aceasta, protocolul de alegere e în perfectă ordine, de aceea ţin că domnul deputat Ioan Popoviciu e de verificat. (Sĕ votăm!)".

Iosif Popp: „După părerea mea chestia principală e aceea, dovedit este, că partida contrară a fost împedecată în votare? Din actele cetite lucrul acesta nu sĕ vede constatat; ci sĕ vede tocmai contrariul, că partida contrară voia sĕ înceapă ceartă. Cercetarea neavênd deci nici o basă, consider de verificat pe domnul deputat respectiv".

George Popa: „Pentru cercetare nu esistă aici nici un motiv; pentru-că cercetarea sĕ basează pe o dubietate oare-care, ear' aici nu esistă nici o dubietate. Dubietatea înşirată o rĕsfiră protocolul comunei Sobotel. Protocolul acesta espune întêmplarea, şi cuprinsul seu e următorul: În comuna Sobotel în două locuri curgeau corteşiile, într'un loc pentru *Csemegi*, într'altul pentru *Rosa Ferdinand*. Primăria comunală, responsabilă pentru buna ordine, a

permis corteşiile până în ziua nainte de alegere, ear' în ziua alegerii le-a sistat. Sĕ afirmă mai departe, că s'ar fi întêmplat ceva vĕrsare de sânge în ziua înainte de alegere sau în ziua alegerii, dar' că aceasta nu s'a întêmplat. dovedesc 170 de alegĕtori din aceeaşi comună, cari adeveresc, că s'au presentat la locul de alegere, şi că la ei nu s'a întêmplat nici un fel de neorînduială. Ear' aceea nu sĕ poate închipuì, că comuna aflătoare la îndepărtare de două ore dela locul de alegere sĕ poată fi împedecata cu lanţuri în a putè merge la locul de alegere. Regret, că comisiunea însărcinată cu conducerea alegerii n'a ascultat pe cei de faţă din comuna Sobotel şi nu 'i-a admis la votare, pentru-că atunci n'ar trebuì sĕ discutăm chestia, căci cei 170 alegĕtori presenţi ar fi adeverit că petiţiunea nu e alta decât calomnie. Eu doresc ca respectivul domn deputat sĕ fie verificat. (Zgomot)“.

Vichente Babeş: „Aşa cred, că dacă 10 15 comune ar ridica plânsoare, că au fost împedecate în eserciarea dreptului electoral, plânsoarea n'ar putè fi trecută cu vederea. Dar' comunele nu sĕ plâng; pentru-că au fost de faţă, şi puteau sĕ pretindă ca sĕ fie admise la votare, sau puteau sĕ ceară continuarea votării. Cine poartă deci vina că votarea n'a fost continuată? Eu cred că singur numai comisiunea de alegere. Dar' în contra acesteia nu e plânsoare, pentru-că aceasta numai de aceea n'a voit sĕ se mai continue votarea, pentru-că a vĕzut că Popoviciu are deja majoritatea.

În casul acesta era datoare sĕ întrebe, dacă mai este cineva care vrea sĕ păşească de candidat? Dacă n'a făcut-o aceasta, earăşi nu 'i-se poate trece de greşala, pentru-că n'avea decât sĕ se anunţe singur cel-ce voia sĕ candideze.

Nu vĕd deci nici cel mai mic motiv pentru ordonarea cercetării. chiar şi fiindcă comuna care n'a votat nici nu se plânge. Ţin deci de verificat pe domnul deputat Ioan Popoviciu“. —

După-ce ceialalţi deputaţi renunţă la cuvênt, presidentul pune chestia la vot şi majoritatea dietei declară verificat pe deputatul *Ioan Popoviciu-Desscanu.*

Discutarea adresei pe articole.

În şedinţa din 7 Iunie s'a început discuţia pe articole asupra proiectului de adresă presentat din partea deputatului *Deák Ferencz.* S'a dificultat numai decât titlul, pe care *Deák* îl stabilise astfel: *Maiestatea Voastra imperială regală!* S'a născut o discuţie mai

lungă, al căreĭ resultat a fost acceptarea titulatureĭ: »*Maiestatea Voastră!*« fără *imperială-regala* . La discuţie a luat parte şi deputatul *Gavriil Mihályi,* rostind următoarea vorbire:

— „La partea primă a vorbireĭ domnuluĭ deputat *Nyáry Pál* mĕ alătur şi eu, recunoscênd, că nu e atât de uşor cum s'ar părè la prima vedere, sĕ resolvăm chestia întitulăriĭ cu agrăirea de »*imperială* . Sĕ ne aducem aminte de titlul luĭ Ferdinand, asupra căruia lunĭ de-arîndul a decurs desbaterea în dietă, până s'a putut lua înţelegere ce titlu sĕ 'i-se dee. (Zgomot). Nicĭ acum nu putem decât se urmăm esemplul strămoşilor noştri. Ce au zis staturile ţĕriĭ la 1790? Atuncĭ agrăirea a fost aceasta: *Sacratissima majestas* . Cuvêntul *sacratissima* e neobicĭnuit în limba maghiară. De aceea, când zicem: *Maiestate imperiala,* trebue se spunem şi regală, pentru-că titlul de împĕrat şi rege compete deopotrivă, şi de aceea în întreaga adresă, urmând esemplul străbunilor noştri dela 1790, aş dorì sĕ se întrebuinţeze agrăirea aceasta şi astfel sĕ fie întrebuinţat titlul. (Se votăm!)“

La votare se primeşte propunerea, ca titlul sĕ fie numaĭ *Maiestatea Voastră!* (Felséges Úr!)

Tot în şedinţa din 7 Iunie s'a născut şi o mică discuţie *naţională,* la care au luat parte următoriĭ deputaţĭ românĭ:

George Popa: „În locul cuvintelor „representanţiĭ naţiuniĭ maghiare“, aş dorì sĕ vĕd întrebuinţate cuvintele »*representanţiĭ Ungarieĭ* , fiindcă în patria aceasta locuesc maĭ multe naţiunĭ şi naţiunile acestea doresc cu deplină jalusie ţinerea în vedere a principiuluĭ de perfectă egală îndreptăţire. Ear' dacă în text rĕmâne aşa cum e pus, că noĭ, representanţiĭ naţiuneĭ maghiare trimitem adresa, celelalte naţiunĭ de buze nemaghiare s'ar vedè prin aceasta a fi ignorate. »*Representanţiĭ dietalĭ* încă aş dorì sĕ se întrebuinţeze, şi ţin cu alipire la aceasta, fiindcă legea vorbeşte pretutindenea de *dietă,* nu de adunare naţională, şi fiindcă legea face pomenire despre representanţĭ *de popor*, nu despre alta“.

Iosif Popp: „Spriginesc textuarea. cu modificarea făcută de condeputatul *George Popa* şi cu a luĭ *Marothy Iános,* anume, că în locul cuvintelor *representanţiĭ naţiuniĭ maghiare* sĕ se pună cuvintele *representanţiĭ de popor aĭ patrieĭ ungare* . Motivarea residă în art. V. din anul 1848, în care se vorbeşte lămurit despre *representanţĭ de popor* . Nu putem ignora maĭ departe, că dieta aceasta nu e compusă numaĭ din Maghiarĭ, cĭ la dietă sînt aleşi şi

mulţi nemaghiari. Ear' dacă noi am amintì numai pe deputaţii »*naţiunii maghiare* , am da naştere la nemulţumire şi jalusie din partea celoralalte naţionalităţi ale noastre. De aceea, declar, că mai bine ar fi sĕ o evităm aceasta, cu atât mai vêrtos, fiindcă simpatie dorim şi din partea Croaţiei, şi fiindcă nu peste mult pot sĕ se înfăţişeze şi deputaţii Ardealului în dietà, ear' majoritatea acestora *va fi română*. De aceea, doresc sĕ se pună *representanţii de popor ai Ungariei* .

Vasilie Butean: „Onorată casă! Acum 'mi-se dă onoarea de-a putè ântâia-dată ridica cuvêntul în sala aceasta. în măreaţa dietă a ţĕrii. Şi cu toate-că ca Român nu posed perfect de bine limba maghiară, mĕ voiu nisuì sĕ mĕ esprim astfel, ca fiecare membru al casei acesteia se înţeleagă aceea-ce simţeşte pieptul meu. Aşa cred, onorată casă, că fiecare deputat, care a călcat pragul casei acesteia, 'şi-a lăsat afară încălţămintele, şi aşa a păşit pe acest sfânt loc ca Moise pe muntele Sinai. Că lăsând fiecare la o parte egoismul, a adus în sala aceasta numai sinceritate, numai iubire înflăcărată pentru naţiunea sa şi pentru binele public, şi că astfel va aduce în consonanţă bunăstarea naţiunei sale cu fericirea patriei, ca cunună de lauri sĕ câştige, în casă şi dela alegĕtorii sei.

Mărturisesc, că cu ochi scrutători privesc în sala aceasta, şi din toate părţile vĕd fluturând buclele de argint ale încărunţiţilor bărbaţi de stat. Şi despre o astfel de representanţă a ţĕrii pot se spun, şi îmi spun cu încredere părerea, că cu precumpĕnire făcêndu-le toate, îşi va îndrepta astfel acţiunile, ca sĕ fie pusă libertatea pe cele mai sfinte temelii.

După modesta mea părere, cea mai tare şi mai sigură peatră fundamentală a libertăţii, şi ca urmare a acesteia, a fericirei patriei comune, nu poate fi alta, decât încrederea naţiunilor. una într'alta, pentru-că încrederea reciprocă e singurul liman la care putem ajunge, despicând în două valurile timpurilor critice, şi putem da piept cu primejdiile îngrămădite. Încrederea, fără de care coroana domnitorului încă e săracă, e singurul mal la care ajungênd ne putem îmbrăţoşa frăţeşte, şi întinzêndu-ne dreapta sigură nu vom slăbì nici-odată. Pentru-ca sĕ o putem ajunge aceasta trebue însĕ sĕ procedăm amĕsurat principiului de egală îndreptăţire în sensul strict al cuvêntului, în toate afacerile noastre, şi sĕ nu dăm ocasiune, ca cineva sĕ poată spune, că naţiunea maghiară nu vrea sĕ recunoască altă naţionalitate în patria aceasta mare. Şi eu cred, tocmai punctul cuprins

în propunerea aceasta, sau mai bine zis aceste câteva cuvinte, pot fi întrebuințate ca arme în mâna contrariului.

În loc de Ungaria fiind pus în proiectul de adresă *națiunea maghiară«*, sprijinesc în privința aceasta pe propunĕtorul condeputat *George Popa,* și mĕ declar într'acolo, că în locul cuvintelor din text: *ca representanți ai națiunii maghiare«* sĕ se pună *ca representanții Ungariei«*, pentru-că și în art. de lege V. din 1847/8 se zice așa: *cu alegerea deputaților dietali, pe basa representării de popor* , etc. Nu sĕ zice: *deputații adunarii națiunii maghiare* . Trebue sĕ fie delăturată după mine încă și umbra cugetului, că Ungaria n'ar voì sĕ recunoască alte naționalități, pentru-că alegĕtorii mei, numai de buze române, sînt gata sĕ abzică mai bucuros de ori-ce libertate personală și sĕ geamă în jug ca mai nainte, decât sĕ renunțe la naționalitatea lor și la limba lor. Și după-cum cunosc eu opiniunea publică, Românul, care are altă părere despre națiunea sa, e dușman națiunii proprie. Ear' cel-ce dușman își este sieși, nu poate sĕ fie binevoitorul Maghiarului, și nici al altuia, și după a mea părere e dușman și patriei. Trebue deci sĕ ne câștigăm încrederea diferitelor naționalități, pentru-ca sĕ putem fi mari. Și eu din a mea parte pot afirma, că dacă interesele națiunii române vin aplanate astfel cum reclamă timpul și dreptatea firească, fiecare Român va fi un zid de peatră neînvins întru apĕrarea patriei, atunci când va pretinde promovarea binelui public. (Sĕ trăească).

Drept încheiere a vorbirii mele sprijinesc de nou propunerea făcută".

Gavriil Mihályi: (rĕspunde antevorbitorului, conte *Andrássy Gyula): *„Ne-am abătut dela obiect. Nu e vorba de naționalitate aici, ci de aceea, că noi nu mai sîntem ca mai nainte, deputați ai municipiilor, ci sîntem representanți de popor. Ear' popoare sînt mai multe în patria aceasta, nu numai unul. Dacă putem deci sĕ liniștim pe cineva prin aceasta. de ce sĕ nu acceptăm cuvintele acestea: *»representanții de popor ai Ungariei?*

La votare propunerea Românilor a fost respinsă și a rĕmas textul original.

În ședința din *8 Iunie* s'a continuat discuția. Presidentul a comunicat, că la punctul 8 al proiectului de adresă, deputații *Babeș, Bogdan* și alții, au presentat o modificare în sensul căreia, în loc de: *nu din punct de vedere maghiar, nu conform intereselor maghiare* , — ar fi sĕ se spună: *nu din punctul de vedere al patriei,*

nu din interesele patriei«. Mai departe, pretutindenea în locul cuvêntului *naţiune* sĕ se folosească cuvêntul *»ţeară* .

Discuţia sĕ declară deschisă. Dintre Români ia cuvêntul:

Vichente Bogdan: „E vie în noi convingerea, că nu e nimeni în casa aceasta, care n'ar fi aplecat sĕ satisfacă cerinţelor în chestiile naţionale. Şi eu aşa cred, că prin cele spuse în propunerea ce o avem înaintea noastră, adecă: *sûntem decişi a face totul, ca neînţelegerile sĕ fie delăturate«,* — încă sĕ accentuează aceasta. Dar' propunerea aceasta nu e făcută din alt punct de vedere, decât tocmai numai pentru a se delătura neînţelegerile. Şi ar fi fost fericire, onorată casă, dacă n'am fi fost necesitaţi de-oparte sĕ facem propunerea aceasta, de altă parte, dacă nu sĕ ridicau voci contrare; pentru că nu este chestie mai delicată decât aceasta, şi într'adevĕr pot sĕ spun, că astfel de voci contrare, cum au fost şi cele auzite ieri în casa aceasta, foarte uşor pot sĕ servească de motiv la neînţelegeri, nu aici în casă, ci afară, în patrie. (Zgomot).

Binevoiţi a nu lua în nume de rĕu, dacă noi, cari sûntem puţini aici dintre cei de buze române, presentăm cu sinceritate lucrurile astfel cum sûnt, cum ştim că ele esistă în sînul naţiunii. (Aprobări. Bine e aşa!). Ştim noi prea bine sĕ facem deosebire între *»Ungaria«* şi espresiunea *naţiunea maghiară* . Ştim sĕ facem foarte bine deosebirea din punctul de vedere al dreptului public şi în înţeles gramatical. Ştim noi, că cuvêntul acesta *»naţiune ungară* , esprimat din partea unei corporaţiuni legislatorice nu însemnează alta decât toate popoarele, de ori-ce limbă, toate naţionalităţile locuitoare în patria aceasta, luate la olaltă. (Aşa e!). Şi noi numai pentru delăturarea neînţelegerii, şi pentru delăturarea acelei jalusii, care esistă în sînul naţiunilor pentru naţionalitatea lor, — am voit sĕ facem propunerea aceasta. Pentru-că avem în punctul 5 espresiunea: *»condiţiunea fundamentală a vieţii noastre constituţionale şi a esistenţei noastre naţionale e independenţa şi neatârnarea legală a ţerii«,* — şi nimenui nu 'i-a venit în minte sĕ facă observaţie în contra cuvêntului *esistenţă naţională«.* N'am voit sĕ facem observare în contra acestei espresiuni, pentru-că e în plural. Esistenţa *noastră* naţională. Dar' acolo unde sĕ foloseşte singularul, ca de es. la punctul 4. unde stă: *»representanţii naţiunii maghiare* , am făcut moţiune, pentru-că voiam sĕ delăturăm neînţelegerile. Vĕ rugăm foarte frumos sĕ nu binevoiţi a vĕ lega atât de tare de cuvinte, în unele locuri, unde eliminarea lor nu strică nimica, ear' afară la tot casul linişteşte foarte mult.

(Aprobări. Zgomot). De altcum vom avea bogată ocasiune sĕ desbatem mai amĕnunţit chestia aceasta, şi după aceea sper, că astfel de espresiuni nu vor mai obvenì şi noi nu vom fi constrânşi sĕ facem observaţiuni de acelea pe cari le-am făcut acum, cu intenţiunea cea mai curată, şi numai pentru evitarea neînţelegerilor (Sĕ trăească! “.

Aloiziu Vlad: Ştiu foarte bine şi cunosc deosebirea care esistă între naţionalitatea fireascǎ sau genetică şi cea politică. Şi fiindcă naţionalitatea politică nu e alta decât espresiunea diplomatică a trecutului politic şi istoric, a vieţii, a cooperării comune şi a interesului comun al diferitelor popoare din ţeară poliglotă, — din partea mea n'aş avea nimic de zis, dacă espresiunile propuse au sĕ fie modificate sau au sĕ rĕmână aşa cum sûnt. Dar' după declaraţiunile facute ieri în casa aceasta, în înţelesul cărora, popoarele nemaghiare, locuitoare în patria aceasta, trăgêndu-li-se la îndoială esistenţa naţională, — sûnt degradate la rangul de *seminţii* (fajok): pentru delăturarea eventualelor neînţelegeri şi a urmărilor neplăcute cari s'ar putè naşte de acì aflu de necesar, atât eu, cât şi cei-ce au subscris moţiunea, sĕ recomandăm espresiunile propuse, ca de caracter mai mult neutral.

Ce priveşte îngrijorarea amicului meu *Kalauz Pál,* că dacă cuvêntul *naţiune* ar fi eliminat din text, înlocuit fiind cu altul, mai pe urmă ar putè fi trasă la îndoială şi numirea de *maghiar* , precum şi ce priveşte declaraţiunea lui *Klauzál Gábor,* că dacă noi, cei-ce recomandăm moţiunea rĕmânem pe lângă ea, în faţa străinătăţii lucrul ar apărè aşa, ca şi cum cei de buze nemaghiare din casa aceasta ar voì sĕ se desfacă de către naţiunea maghiară: declar, că noi, cei-ce avem onoarea a representa aici cercuri în preponderanţa române, am dat destulă dovadă despre stima noastră, preţuirea noastră, încrederea noastră şi alipirea noastră către naţiunea maghiară, chiar şi numai prin aceea că am lasat sĕ fim aleşi deputaţi pentru dieta aceasta (Zgomot), şi am venit aici (Sĕ auzim!), pentru-ca sĕ lucrăm împreună cu fraţii nostri maghiari la binele ţĕrii şi la redobândirea constituţiunei noastre, şi prin aceasta sĕ promovăm fericirea şi înflorirea acestei ţĕri, care a suferit destule lovituri mari şi grele, şi merită o soarte mai bună. (Aprobări). Dar' de altă parte, din stima faţă de alegĕtorii nostri şi faţă de naţionalitatea noastră, datori sûntem sĕ sprijinim şi sĕ promovăm cu energie şi în mod conştiincios, întru-cât ne stă în putinţă, la toate ocasiunile, interesele noastre naţionale. Asigurăm însĕ onorata casă despre aceea, că o vom face

aceasta mânecând totdeauna din punctul de vedere al echităţii şi al dreptăţii şi între cadrele necesarei moderaţiuni. (Aprobări)". —

Pusă la votare, moţiunea Românilor a fost respinsă cu majoritate de voturi.

În şedinţa din *10 Iunie,* continuându-se discuţia asupra proiectului de adresă, ia cuvêntul deputatul

Sigismund Popoviciu: „În afară de chestia dreptului public, eu nu cunosc obiect de mai mare importanţă care ar merita în mĕsură mai mare atenţiunea casei, decât *chestia naţională.* Dela fericita şi dreapta resolvare a acestei chestiuni depinde câştigarea şi stabilirea şi pentru viitor a independenţei constituţionale a patriei noastre, precum şi a libertăţii comune. Resolvarea justă ar fi mai ales îngreunată prin provocarea la drepturi seculare privilegiate. Dar' în faţa acestora aşa cred că e destul sĕ se pună suferinţele seculare. În proiectul de adresă al dlui *Deák Ferencz* găsesc atinsă prea superficial chestia aceasta, şi de aceea aş dorì, ca tocmai cu ocasiunea facerei acestui pas prim se punem fundamentul sigur, pe care cu siguranţă sĕ ne putem clădì viitorul. Aceea-ce aşteaptă dela legislatură naţionalităţile cari locuesc în patria comună, aceea-ce aşteaptă frate dela frate, nu e alta decât comunitatea de drept desvoltată de sine din ideea mare a egalei îndreptăţiri.

Basa acesteia o aflu eu depusă în proiectul presentat de Tisza Kálmán, şi de aceea, însuşindu-'mi din proiect partea referitoare la chestia naţională, propun sĕ se treacă în adresă moţiunea pe care am avut îndrăsneala a o depune pe masa camerei. (Zgomot. Principiul însuşi fiind menţinut prin textuarea aceasta, espunerea mai pe larg a vederilor mele în privinţa aplicării amĕnunţite 'mi-o reservez pentru timpul când 'i-se va face codificarea. Şi cred, că condeputaţii nostri mânecând dela principiul perfectei egalităţi de drept vor esopera, ca precum în sentimente sûntem una, se rĕmânem tot una şi fără deosebire de lege şi naţionalitate. Moţiunea e următoarea:

„Vrem sĕ fie decretat prin lege, că în patria aceasta, precum nu este clasă privilegiată, sĕ nu fie nici naţiune privilegiată. Fiecare sĕ fie egal, ca în mod egal sĕ-'şi poată iubì patria fiecare. Aceea deci ce se împotriveşte din legile noastre cu această egală îndreptăţire, vrem sĕ se şteargă şi voim sĕ se dee fiecărei naţionalităţi pe basa perfectei egalităţi de drept tot ce nu se împotriveşte cu integritatea patriei comune".

O dişcuţie frumoasă s'a desvoltat în dietă în urma acestei propuneri, la care au luat parte următorii:

Ioan Faur: „Onorată casă! La desbaterea în general n'am voit să obosesc indulgenţa şi de altcum eshauriată a casei, şi n'am luat cuvêntul, după-cum doriam. Cu oare-care considerare la aceasta împrejurare îmi iau voe a ruga acum onorata casă, sě binevoiască a-'mi asculta desvoltarea vederilor în jurul acestei chestiuni speciale. (Sě auzim). Înainte de-a întra în merit, nu pot lăsa sě treacă fără observare acea declaraţie a antevorbitorului condeputat *Ivánka*, că el n'ar voì sě se desbată chestia naţională, numai aşa, în mod lateral. Eu ţin, că atunci, când sě învîrte chestia în jurul determinării, a stabilirii fundamentului, a principiului fundamental, desbaterea nu e laterală, ci meritorială. (Zgomot). Şi acum sě trec la obiect.

Şi eu ţin chestia naţională de călcâiul nostru achileic, şi după mine dela fericita ei resolvare am condiţionat, ca sě nu zic mai mult, aceea, ca sě putem spune Europei, care ar voì cumva sě ne iee în seamă, amicului sau duşmanului, uitaţi-vě: Sûntem un popor de 14 milioane, contopiţi într'o unitate de interese, care va corěspunde mai bine misiunei sale la locul acesta decât multe alte popoare. Ear' aceasta o putem spune fără esagerare, pentru-că dacă luăm în considerare, ori isvoarele necesare de ajutor material, cari în mare parte nici nu sûnt desvoltate, dar' uşor pot sě fie desvoltate. ori maturitatea noastră politică dovedită până acuma, ori caracterul nostru ferm şi consecvent politic, ori înflăcărata noastră iubire de patrie, gata se aducă jertfa cea mai mare, ori apoi soldaţii nostri oţeliţi, vioi, însufleţiţi, curagioşi, cari despreţuesc răbdarea, lipsa şi oboseala: concurenţa o putem ţinea cu ori-şi-cine.

Şi oare atât de grea sě fie resolvarea chestiei încât sě nu cutezăm a privì în faţa ei? Atât de mari sě fie greutăţile şi jertfele, că acelea nu stau în raport cu favorurile ce se vor naşte? Eu aşa cred că nu! La resolvare se cere numai pricepere bună, nepreocupare şi bună voinţă, şi atunci deslegarea e gata şi jertfa e mică, sau chiar numai închipuită, ear' favorurile sûnt nenuměrate.

Ungaria a arětat în mai multe chestii de mare importanţa, că aceea-ce îmbrăţişează e în stare se şi resolveze. Constituţia milenara, şcoala multelor lupte şi suferinţe, n'a trecut fără urme peste noi, ne-a întărit sentimentele, ne-a oţělit forţele, şi de aceea sûntem bogaţi în fapte cari sûnt rari în istorie, şi din cari vreau se amintesc numai unele din epoca mai nouă. (Sě auzim!)

http://statuldacia.info

La 1847/8, clasa privilegiată, care singură representa ţeara, a abzis de bunăvoe de prerogativele avute şi de favoruri materiale, nu numai, ci pentru-ca abzicerea sĕ se prefacă în faptă, când legile acelea au fost atacate, n'a cruţat avere şi sânge pentru a le apĕra, ear' pentru aşa ceva abia este esemplu în istorie, pe când din contră, sûnt multe esemple în istorie, că drepturi de privilegiu au fost şterse numai după lupte multe şi cu puterea, ba au fost înecate în sângele celor îndreptăţiţi. Mai de curênd conduita tuturor locuitorilor ţĕrii, fără deosebire de lege, manifestată întru apĕrarea drepturilor bisericii evangelice, a întrunit simpatíile generale, şi învingerea causei a fost privită şi din partea neevangelicilor ca o învingere a causei proprii, pe când din contră, în contra concordatului, care avea sĕ mărească influenţa bisericei catolice şi sĕ-'i înmulţească drepturile. s'au revoltat tocmai catolicii mai mult.

Toate acestea se întêmplă la noi atunci, când la naţiuni puse în fruntea civilisaţiunei vedem intoleranţa religionară şi influenţa bisericească luptând în contra politicei statului. Toate acestea dovedesc, că noi ne aflăm pe treaptă mai înaltă de maturitate politică, că noi la aprecierea, recunoaşterea şi acordarea drepturilor ne ridicăm deasupra particularismului de interese înguste, le apreciem din punctul de vedere mai înalt al interesului public, şi astfel vrem sĕ le resolvăm. ca sĕ subordonăm toate intereselor publice.

Cumcă chestia naţională e obiect de interes public, de interes chiar vital. cred că nu trage la îndoială nimeni din casa aceasta.

Sper deci, că chestia naţională, ca obiect de interes public, mai mult, ca chestie vitală, nu cu ângustimea particularismului va fi apreciată şi resolvată, ci din punct de vedere mai înalt, cu prevenirea patriotismului bine înţeles. (Aşa e!) Sĕ arĕtăm, că precum diversitatea religiunilor, aşa nici diversitatea naţiunilor la noi nu formează pedecă pentru unitatea de interese a patrioţilor. Sĕ arĕtăm, că noi resolvăm cu uşurătate şi chestia aceasta grea, fiindcă nu sûntem egoişti, ci ştim sĕ fim drepţi, şi chiar şi aceea ce vreau sĕ presente inimicii nostri ca parte vulnerabilă din noi, ca slăbiciune din partea noastră, ne dă putere nouă, întru-cât o resolvare fericită şi justă va întoarce de nou atenţiunea Europei asupra noastră, va ridica simpatíile ei, ne va câştiga aliaţi în toate popoarele cu soarte mai rea decum o au la noi naţionalităţile, ear' aici, acasă, ni-se vor potenţa puterile. (Aprobări).

Onorată casă! După mine ideea națională e o idee cum a fost ideea creştinătăţii, ideea religiunei, ideea libertăţii. Şi eu, întocmai ca pe cele din urmă, nu o ţin de scop final, ci numai de mijloc pentru ajungerea la scop. mijloc care duce la educarea, la fericirea omenimei. Dar' ideea naţională, în epoca noastră, e ceva mai mult. E mijlocul dovedit de cel mai eficace pentru a stabilì solidaritatea popoarelor, în interesul suveranităţii poporului, în contra volnicicì. E mijlocul dovedit a fi mai sigur pentru ajutorarea învingerii drepturilor poporului asupra tiranismului. Cel-ce neagă aceasta nu cunoaşte spiritul timpului nostru. Cel-ce nu contribue cu sinceritate la resolvarea chestiei, e un simulant când se declară pentru liberalism. Mai mult chiar, fiecare popor, care atacă în altul ideea naţională, face tiranismului şi reacţiunii acelaşi serviciu pe care îl face cel-ce luptă sub steagul acestei din urmă. E trădător şi unul şi altul al drepturilor poporului. (Aprobări).

Despre corectitatea şi valoarea vederilor sale nu poate sĕ spună nimeni vorbe de laudă fără a vătĕma modestia. Dar' că ce simte şi ce vrea, despre aceasta poate face fără temere fiecare mărturisire despre sine. Eu spun deci, că din toată inima şi din tot sufletul sûnt Român. Şi fiindcă despre acela care ţine prea mult la naţionalitatea sa, de multe-ori se zice că ar fi mai puţin bun patriot, ba sĕ zice şi alta despre el, declar, că sûnt atât de bun patriot ungar, încât în privinţa aceasta nu dau ântâietate nimenui. (Sĕ trăească!) Pentru întărirea afirmării acesteia mĕ provoc la trecutul meu (Sĕ auzim!), care nu e aşa de splendid ca istoria sĕ-'şi aducă aminte de el, şi nici aşa ca sĕ-'l cunoască onor. casă, dar' la tot casul e de aşa, că mĕ îndreptăţeşte sĕ fac declaraţia şi mĕ îndreptăţeşte şi la aceea, sĕ spun acelora, cari poartă iubirea de patrie numai pe buze, în cuvinte mari, ear' în sufletul lor nu e decât vanitate şi egoism, cari sĕ împacă foarte uşor cu împrejurările, cari în vreme de pericol caută sĕ-'şi pună ântâiu scumpa lor persoană în siguranţă, sĕ le spun zic, că se iubesc pe ei ear' nu patria, pe care o vor părăsì cum vor vedè că e greu a o servì, pe când eu voiu face de nou aceea ce am făcut. Şi nu numai eu cuget aşa, ci sûnt mulţi din naţiunea mea cari astfel simţesc. (Sĕ trăească!)

Scuzaţi deviarea aceasta, dar' sûnt corzi, cari dacă vin atinse cu necruţare, nu dau decât sunete amare, şi abaterea aceasta e pentru mine cu atât mai neplăcută, fiindcă despre mine a trebuit sĕ vorbesc favorabil, pe când cu alţii am procedat în mod contrar.

Poate deci sě fie bun patriot şi acela care sě însufleţeşte pentru naţionalitate separată. Ba numai acela, care luptând pentru patria sa. luptă pentru tot ce e preţios omului, prin urmare *şi pentru naţionalitatea sa,* e într'adevĕr capabil sě facă fapte mari. Aprobări). Fiecare naţionalitate din patria aceasta va fi mare în apĕrarea de patrie, în apĕrarea de libertate, dacă 'i-se va da partea cuvenită din favoruri, din drepturi, din glorie. De aceea, nu separată, ci identificată trebue sě fie iubirea de patrie cu iubirea de naţionalitate.

Revenind strict la obiect, sprijinesc moţiunea făcută de condeputatul nostru *Sigismund Popoviciu,* pe care o ţin de mulţumitoare pentru pretensiunile naţionale. Şi declar totodată, că aflu de necesar, ca cu privire la aplicarea principiului esprimat în ea, ori-care ar fi soartea dietei acesteia, după putinţă încă înaintea disolvării ei sě se compună un proiect de lege, care sě fie acceptat din partea casei.

Acela care sě amăgeşte cu cugetul, că ideea naţională, puţin netezită fiind, poate fi adusă la stare de adormire, e om care nu cunoaşte istoria din care învĕţăm, nu ştie că ideile create de spiritul timpului nu pot fi adormite, nici sugrumate, pentru-că cel-ce li-se pune în cale vine sdrobit. Cel-ce vrea sě le evite, sě întâlneşte pretutindenea cu ele, şi ele formează un fel de fantomă pentru cel-ce le ţine de fantomă, care e urmărit de ele pretutindenea, aşa că numai resolvarea îi dă linişte şi îl face sě lase în linişte şi pe alţii.

E de importanţă, de foarte mare importanţă resolvarea chestiei acesteia, şi mare responsabilitate cade peste acela, care sě atinge de ea cu îngustime de suflet. Unul ca acela înţelege rĕu interesele patriei noastre şi lucrează în contra lor, crezĕnd că le promovează. Eu aici nu numai ca Român, ci şi ca patriot, mai mult în interesul patriei mele, în interesul libertăţii, decât în interesul naţiunii mele, solicit resolvarea mulţumitoare a chestiei acesteia.

Nu ştim ce ne aduce viitorul. Nu putem mĕsura furtuna, luptele, cari poate vor trece pe deasupra capului nostru. Dar' pentru-ca sě putem sta în faţa lor cu curaj, liniştiţi şi fără a avea temere că e primejduită esistenţa noastră naţională şi de stat, e de lipsă sě resolvăm afacerile patriei, delăturând neînţelegerile. E de lipsă sě avem, nu numai puteri unite, ci şi însufleţire unită, pentru-ca sě putem suporta lupta care ne ameninţă. Sě nu ne slăbim puterile prin aceea, că lăsăm o parte din fiii patriei noastre nemulţumiţi, plini de sentimente amare. Sě nu aducem pe acei fii ai patriei, cari sûnt deopotrivă credincioşi patriei şi naţiunii, în contrarietate cu ei

înşişi, sĕ nu agravăm situaţia acestor amici ai noştri şi prin ei situaţia patriei. şi sĕ nu dăm armă nouă în mâna contrarilor noştri.

Ştiu. ba pot asigura casa, că patrioţii buni şi onesti, întêmple-se ori-ce, facă-li-se ori-ce vătĕmare, nu vor înceta sĕ iubească şi sĕ apere patria, nu vor înmulţi tabăra reacţiunei, pentru-că acela care o poate face aceasta e suflet josnic de sclav, acela n'a iubit nici-odată, nici patria nici naţiunea sa Aprobări, şi ar păşì la legarea unei înţelegeri nenaturale, ca fratele sĕ fie totodată sinucigaş. De aceea, daca nu împlinim pretensiunile juste şi echitabile ale fraţilor noştri de altă naţionalitate, întărim totuşi tabăra contrarilor, pentru-ca slăbim puterile noastre proprii, într'atâta. că înstrăinăm opiniunea publică şi împuţinăm în fraţii noştri însufleţirea pentru causa comună.

Ear' acum, rĕspunzênd condeputatului nostru *Branovatzky,* am sĕ observ, că vreau sĕ fie resolvată chestia naţională, nu pe basa dreptului, nu ştiu care istoric, sau pe basa privilegiilor, ci pe basa drepturilor vecìnice ale omenimei, pe basa *egalităţiì de drept.* (Aprobări vii generale).

Acum, când pentru aceste drepturi vin jertfite privilegii mai preţioase, mai îndreptăţite şi mai neîndoioase, nu e într'adevĕr modern a te provoca la privilegii (Aprobări), ear' provocarea la ele dă ansă la bănuială. că acela care sĕ provoacă la ele vrea singur sĕ câştige prerogative asupra altora, pentru-că altcum n'ar avea nici un înţeles.

Cel-ce vrea egalitate de drept, nu poate voì totodată drepturi separate pentru sine. Şi eu presupun, atât despre deputatul *Branovatzky,* cât şi despre naţiunea sêrbă, cà vrea într'adevĕr egalitate de drept pe terenul acesta. Pe terenul privilegiilor ar fi foarte grea resolvarea chestiunii naţionale, pentru-că ar păşi şi alţii pe faţă cu privilegii! Şi cine sĕ fie judecător, cu privire la limitele, valoarea, îndreptăţirea şi aplicarea lor? Eu deci doresc şi ţin de esecutabilă resolvarea chestiei naţionale numai pe basa curatei egalităţi de drept.

Îmi încheiu vorbirea cu aceea, că reacţia sĕ ştie un lucru (Sĕ auzim!), anume, că din neînţelegerile noastre nu se vor mai reserva favoruri pentru ea, pentru-că dacă în nimica n'am fi de acord, de ce sĕ ne ferească Dumnezeu, într'una sûntem totuşi de o părere, că învingerea ei e căderea, nu numai a învinsului, ci a tuturor popoarelor. (Aprobări). Că fără ea şi în contra ei vrem se ajungem tot, ear' cu ea împreună nimica! (Sĕ trăească . Ear' dacă neîndurata soarte ar aduce cu sine, ca această mult cercată patrie sĕ treacă

prin o probă nouă, poate-că prin cea din urmă, şi că pe pămêntul acesta udat de atâtea-ori cu sânge sĕ curgă sânge de nou, fie în numele Domnului, curgă! Dar' va curge numai după înmormêntarea tirăniei, pentru-ca la focul luptelor noastre, nu lanţurile sclăviei comune sĕ le făurim, ci se resară din el fenicele adevĕratei frăţietăţi şi a curatei libertăţi. (Aclamări sgomotoase".

Frumoasa vorbire a deputatului *Faur* a îndemnat pe deputatul baron *Eötvös Iosif* sĕ ia asemenea cuvêntul, pentru a face propunere concretă în chestia naţională. A vorbit următoarele:

„Fără îndoială, casa întreagă a ascultat cu bucurie şi cu satisfacere declaraţia stimatului condeputat *Faur*. Pe mine nu m'au surprins declaraţiunile acestea, pentru-că foarte bine ştiu, că la gloriile anului 1848 au luat parte cetăţenii tuturor naţionalităţilor din patria aceasta, şi ştiu şi aceea, că diferitele naţionalităţi locuitoare în patrie au împărtăşit cu noi, credincioase, suferinţele de 12 ani, credincioase împărtăşesc cu noi speranţele noastre, şi ştiu că spre îndeplinirea acelora stau gata sĕ dee mâna cu noi în fiecare moment. (Complăcere). Casa nici-odată, şi pot sĕ spun, naţiunea maghiară nici-odată n'a dubietat în aceasta mai puţin ca tocmai acum; ba din plină convingere pot sĕ declar, că dacă diferitele naţionalităţi locuitoare în patria aceasta manifestă sentimente de simpatie faţă de noi, cu simpatia lor nu onorează pe nişte nevrednici. *Naţiunea maghiară a stabilit şi a declarat la 1848 principiul egalităţii de drept, a sigilat principiul acesta cu sângele ei, şi este decisă a esecuta principiul acesta în toate urmările sale.* (Aprobări). Dar' tocmai pentru-că casa aceasta, care representă naţiunea, nu vrea sĕ sature naţionalităţile singuratice din patria aceasta numai cu principii şi cu vorbe goale, fiindcă nu vrea sĕ stîrnească speranţe numai, şi nu vrea sĕ facă promisiuni, pe cari a le împlinì nu stă în puterea ei: casa aceasta tocmai cu privire la chestia naţională poate sĕ-'şi spună părerea numai după o precumpĕnire, după o sfătuire potrivită. (Aprobări).

Cuvintele singuratice pot sĕ dee naştere unei însufleţiri momentane, dar' adevĕrată linişţire poate sĕ dee numai legea; adevĕrată linişţire poate acorda numai aceea ce nu e resultatul unei însufleţiri de un moment, ci resultatul unei consultări precumpĕnitoare, nu e resultatul însufleţirii momentane, ci al adevĕratei convingeri a casei. (Aprobări). Convingerea aceasta nu poate fi scoasă la iveală şi stabilită, după cum am spus-o şi cu ocasiunea ultimelor noastre consultări, — discutându-se numai în mod lateral astfel de chestiuni importante.

Repet deci aceea ce am spus şi alaltăieri: binevoiască onorata casă a pune discutarea acestei chestii importante pe o zi specială la ordinea zilei. (Aprobări generale). Eu, în şedinţa ultimă am avut onoarea a declara, că în chestia aceasta, cu privire la naţionalităţi, voiu presenta o umilită propunere, ceea-ce împlinesc cu aceasta şi depun propunerea pe masa casei. (Sĕ trăească!)".

Propunerea deputatului *Eőtvös* era aceea, ca dieta sĕ aleagă o comisiune de 27 care sĕ studieze chestiunea naţională şi sĕ vină cu un raport şi proiect, — ceea-ce s'a şi întêmplat într'una din şedinţele următoare.

La moţiunea deputatului *Sigismund Popoviciu* a mai luat cuvêntul deputatul român

Aurel Maniu: „E fapt de netăgăduit. că unul din motivele principale ale rĕsboiului civil din 1848/9, atât de fatal şi de necalculat în urmările sale păgubitoare, a fost acela, că legile din 1847/8, acordând drepturi egale cetăţeneşti pe seama fiecăruia, fără deosebire de naştere, — pretensiunile naţionale ale celor de buze nemaghiare nu numai că n'au fost asigurate, dar' despre ele nici pomenire nu s'a făcut, de unde s'a scos conclusiunea, că legile acestea, pe lângă tot liberalismul lor, pentru naţionalităţile nemaghiare pot sĕ fie păgubitoare. Şi că astfel de temeri n'au fost lipsite tocmai de temeiu, abstrăgênd dela toate celelalte împrejurări, mĕ provoc numai la vorbirile rostite în casa aceasta şi la proiectul însuşi aflător în pertractare, în care, acolo unde sĕ face pomenire despre diferitele naţionalităţi, sĕ adaogă totodată, că legile împotrivitoare egalităţii de drept în privinţa naţională sûnt — a sĕ şterge.

Urmarea acestui înfiorător rĕsboiu naţional, de care în viitor sĕ ne ferească Dumnezeu pentru totdeauna patria comună, a fost aceea, că, după-cum zice proverbul latin: „inter duos litigantes tertius gaudet", în loc sĕ-'şi resolveze naţionalităţile între olaltă neînţelegerile, au fost toate împreună subjugate.

Sub sistemul absolutistic centralisator, care ne-a apĕsat în decurs de 12 ani pe toţi, în comunitate, în acesti 12 ani de comună asuprire, diferitele naţionalităţi din patria aceasta s'au apropiat tot mai mult unele de altele, stăruind, ca încrederea sdruncinată sĕ fie de nou restabilită între ele. În mijlocul acestor nisuinţe salutare ni-s'a redat o parte a constituţionalismului, pe basa căreia s'au reconstituit comitatele, şi acì s'a deschis teren mai larg pe seama apropierii frăţeşti. Cu regrete trebue însĕ sĕ spun, că organisarea aceasta, după cât îmi

http://statuldacia.info

este cunoscut, ales în comitatele locuite în majoritate de Români, nu s'a făcut aşa, ca apropierea sĕ fie în mare mĕsură uşurată, despre ce dovedesc diferitele protestări, precum şi plângerile espuse publicului pe calea jurnalisticei române, plângeri cari sĕ refer la egala îndreptăţire naţională şi de limbă.

În urma acestora, cu plină încredere a privit fiecare spre actuala dietă, urmărind cu vie atenţiune activitatea ei, şi doreşte, ca toate acele legale ordinaţiuni, cari în privinţa naţională sûnt asupritoare, sĕ fie înlocuite cu alte legi, potrivite cu dreptatea şi cu spiritul timpului. Au trecut două luni deja de când s'a întrunit această memorabilă dietă, dar' până acuma chestia naţională n'a putut fi desbătută în mod amĕnunţit. (Zgomot). Şi dacă n'am trăi între împrejurări estra-ordinare, chestia n'ar fi fost atinsă nici acum, în general. (Zgomot). Dar' după-ce cu positivitate nu sĕ poate afirma dacă va mai avea dieta aceasta ocasiune a se pronunţa în causă, s'a aflat de necesar ca chestia sĕ fie atinsă şi ea în general în adresă.

Onorată casă! Când mi-se dă această ocasiune sĕ-'mi ridic cuvêntul spre a sprijinì moţiunea propusă din partea condeputatului meu *Sigismund Popoviciu,* nu pot sĕ-'mi suprim temerea, că în urma celor întêmplate de curênd moţiunea aceasta nu va fi sprijinită de majoritatea casei. Nu pentru-că n'ar fi justă, echitabilă şi corespunzĕtoare timpului în temeliile sale, ci, durere, fiindcă majoritatea casei e de părerea. că astfel de pretensiuni sûnt incompatibile cu interesele patriei, sau sûnt chiar primejdioase. Scusaţi însĕ, domnilor, eu sûnt convins tocmai despre contrariul. (Zgomot).

Onorată casă! Poporul român a fost espus de secole celor mai mari asupriri în patria aceasta, atât politiceşte cât şi bisericeşte. Limba 'i-a fost eliminată şi din bisericile şi din şcoalele sale, ba chiar şi archiereii sei erau luaţi dintre străini. Şi totuşi, în contra tuturor acestora, a fost în stare sĕ-'şi conserveze limba şi obiceiurile cu atâta fidelitate, încât acelea 'şi-au păstrat până astăzi originea lor română, — o împrejurare care poate fi atribuită numai alipirii Românului la naţionalitatea sa. (Aprobări).

Ca fiiu credincios al acestui popor român, însufleţit pentru naţionalitatea sa, care împart cu el bucuria şi durerea, care îi cunosc modul de gândire, vederile, literatura şi oamenii populari, mărturisesc, că îmi ţin de datorinţă sĕ declar aici în faţa ţĕrii, că poporul acesta român sĕ lipeşte cu aceeaşi credinţă plină de însufleţire şi de pămêntul iubitei noastre patrie comune, udat de atâtea-ori cu sângele stră-

moşilor nostri şi cu lacrĕmile lor, şi că e gata, în emulaţie cu Maghiarul, sĕ apere şi sĕ conserveze constituţia patriei acesteia (Aprobări), dar numai sĕ nu ceară nimeni dela el sĕ se înstrăineze de naţionalitatea sa, şi cu preţul ei sĕ-'şi rĕscumpere binefacerile constituţiunii, pentru-că acela, care ştie sĕ fie necredincios faţă de naţionalitatea sa, nu poate sĕ fie nici cetăţean credincios al patriei. (Adevĕrat).

Ştiu bine, domnilor mei, că a ascunde realitatea, a evita esperienţele făcute, sau a ţinè prelegeri numai din cele plăcute majorităţii casei, — e mult mai uşor, şi poate-că din interes personal chiar şi mult mai favorabil, decât a pune la o parte ori-ce interes personal, a ne esprima sincer convingerile şi a ne sprijinì espunerile numai cu adevĕrata realitate, — ales atunci, când trebue sĕ ne temem, că majoritatea casei nu va fi de o părere cu cele cuprinse în espunerile noastre.

Dar' ştiu şi aceea, că atunci când am fost onorat din partea alegĕtorilor mei cu distincţiunea grea de deputat, am luat asupra mea datorinţa sĕ-'mi spun pe faţă convingerile isvorîte din convingerile câştigate, şi sĕ dau pe faţă curata realitate, fără nici o reservă. (Aprobări).

Onorată casă! Când noi, deputaţii de naştere Români, şi aleşi de alegĕtori români, ne ridicăm glasul în chestia naţională, nu facem alta decât tălmăcim sentimentele poporului nostru, dorinţele sale şi pretensiunile sale. Mărturisesc, posiţia noastră nu e uşoară şi am şi precumpĕnit noi greutăţile încopciate cu această posiţie a noastră. Dar' dacă ne-am declara altcum în chestia aceasta n'am esprima în mod credincios dorinţele poporului nostru, n'am face mai uşoară resolvarea chestiunii, astfel, ca din ea binecuvêntare sĕ se reverse peste patria aceasta, — n'am promova interesul patriei, ci poate-că am lucra în contra acestuia.

Noi sûntem convinşi, că prin resolvarea chestiei naţionale, pe basa perfectei egalităţi de drept, nu vine jertfit nici un singur interes al patriei, ci chiar prin aceasta devine patria o mamă dulce pe seama fiecăruia şi constituţia devine soare care încălzeşte cu razele sale deopotrivă pe toţi. (Aprobări).

Din *acest* punct de vedere vĕ rog sĕ priviţi nisuinţele noastre, şi nu din altul, separatistic. Interesul patriei comune şi esistenţa şi întărirea constituţionalismului e singurul interes şi al nostru, şi tot ce cerem pe seama naţionalităţii noastre, după convingerea noastră, e numai mijloc pentru a ajunge la el.

În urma acestora nici nu pot face alta decât sĕ sprijinesc moţiunea amintită, cu atât mai vêrtos, fiindcă după convingerea mea aceasta e singura cheie cu care sĕ poate esopera resolvarea fericită a acestei chestii grele".

Tisza Kálmán e de acord cu *Eötvös,* ca chestia sĕ fie pusă în discuţie într'o zi specială şi promite că atunci îşi va espune şi el mai pe larg vederile. Până atunci *sprijineşte moţiunea făcută de deputatul Sigismund Popoviciu, dorind sĕ fie cât mai curênd decisă chestia prin votare.* Sĕ votăm!)

Ioan Popoviciu-Desseanu: „Dacă aş fi convins. că adresa propusă, care formează prima ridicare de cuvênt a casei, nu e totodată şi ultima ridicare de glas a casei acesteia, atunci mărturisesc că n'aş ţinè de neîncunjurat de lipsă sĕ ridic acum cuvêntul. Dar' eu nu pot spera, şi nici nu cred că s'ar afla în casa aceasta optimist care sĕ spereze cu siguranţă un resultat dorit, o nouă ocasiune de a desbate mai târziu chestia de pe tapet. pe când aş putè sĕ-'mi reservez espunerile, şi de aceea mĕ vĕd silit sĕ rog onorata casă sĕ fie cu puţină indulgenţă. (Sĕ auzim!)

Onorată casă! Dacă n'ar fi esistat desbinări şi neînţelegeri între fiii patriei acesteia, — atât de des şi chiar şi în vremuri în cari era necesitate de cea mai mare concordie, — n'am fi putut ajunge la trista stare de a trebuì sĕ înaintăm adrese pentru drepturile noastre cele mai sfinte unei autorităţi pe care casa aceasta n'o recunoaşte de legală.

Dar' istoria trecutului e pentru aceea ca din ea sĕ înveţe presentul. De aceea, sûnt de părerea, că datorinţa noastră a celor întruniţi în acest sfânt loc, pentru-ca sĕ căutăm a schimba soartea nefericită a patriei noastre, înainte de toate e aceea, ca sistând motivele neînţelegerilor din patria noastră sĕ ne dăm silinţa a restabili şi întărì încrederea şi bunaînţelegere între olaltă. (Aprobări).

Multe au fost motivele cari au dat în trecut naştere la desbinări. (Zgomot. La ordine. Sĕ votăm!).

O mare parte din motivele acestea, spre fericire, e îngropată, şi astăzi aşa se pare, că factorul principal, care formează isvorul neînţelegerilor, îşi află basele mai ales în chestia naţională, încă neresolvată în patria noastră. Asta trebue sĕ o resolvăm în mod norocos şi atunci cu siguranţă putem privì în viitorul mai bun al patriei noastre. Dar' eu numai aşa ţin că poate fi posibilă resolvarea în mod salutar, dacă drept basă la resolvare e luată *perfecta egalitate*

de drept. Pentru-că e fapt de netăgăduit, că patria aceasta e patria tuturor popoarelor locuitoare în ea; şi după-ce la susţinerea acestei patrie comune toate popoarele cari locuesc în ea au contribuit, contribuesc şi vor contribuì şi în viitor, urmează în mod just şi echitabil, că de toate drepturile cari pot fi întrebuinţate în patria aceasta, precum indivizii singuratici, aşa şi naţionalităţile singuratice au sĕ fie împărtĕşite în proporţie egală. (Aşa e. Aprobări). E necesar, ca patria, aceasta mamă comună, sĕ fie mamă bună pe seama tuturor, ear' nu mamă vitregă; şi e necesar aceasta, nu numai pentru-că aşa cere dreptatea, ci şi pentru-că lucrul acesta formează condiţiune neîncunjurat de lipsă pentru apĕrarea şi conservarea patriei noastre şi a drepturilor noastre comune.

Eu doresc deci resolvarea în modul acesta a chestiei naţionale, nu numai cu privire la pretensiunile juste şi moderne ale respectivelor naţionalităţi, ci şi din punct de vedere curat patriotic. Eu doresc, ca toate naţionalităţile din ţeară sĕ trăească în raporturi bune şi în înţelegere cu adevĕrat frăţească, pentru-că numai aşa se poate concentra forţa din ţeară pentru a se preface în putere neînvingibilă, fără de care nici libertatea nici esistenţa nu ne este asigurată. (Complăcere).

Dacă chestia naţională îşi va primì resolvarea după principiul sprigìnit de mine, patria noastră se va putè asemena cu o stâncă puternică, în stare se dee piept şi cu tempestăţile cele mai mari. Atunci puterea reacţiunii a dispărut pentru totdeauna din patria aceasta şi arma absolutismului va cădè tîmpită îndĕrĕt de pe pavăza adevĕratei libertăţi, egalităţi şi frăţietăţi. Şi eu, avênd încredere în consideraţia înţeleaptă, în loialitatea naţiunei maghiare şi în zĕlul ei de jertfire în interesele patriei, sûnt în speranţa desĕvîrşită, că resolvarea fericită a chestiei sĕ va şi întêmpla, şi mĕ aflu in aceasta deplină speranţă şi pentru aceea, şi cu atât mai vêrtos, pentru-că ce se atinge de celelalte naţionalităţi, şi dintre acestea special de naţiunea al cărei fiu credincios am onoarea a fi şi eu, — adecă naţiunea română, întru-cât am avut ocasiune a-'i cunoaşte vederile, poate afirma fără temere prin mine, că Românii nu doresc nimic alta mai ferbinte decât o împăcare sinceră şi durabilă cu naţiunea maghiară, reînvierea acelei sfinte păci pe care înainte cu o mie de ani au legat-o strămoşii nostri şi pe care eu o ţin de mai naturală şi de mai necesară.

N'avem decât sĕ aruncăm privirea împrejur şi la moment vedem cele douĕ mări puternice, marea germanismului şi a panslavismului,

cari de secole au amenințat cu înghițire și amenință până astăzi, atât națiunea maghiară cât și pe cea română, două insule singure pentru ele. Dacă e adevĕrat deci, că unitatea de interese e basa cea mai sigură pentru alipirea la olaltă, atunci așa cred, că ales când aceasta alipire e reclamată de esistența noastră comună, nu poate pe dreptul sĕ tragă nimeni la îndoială, că națiunea română n'ar voì și n'ar ști sĕ fie soră sinceră și credincioasă națiunii maghiare.

Dacă națiunea română vrea sĕ fie recunoscută de națiune soră, egal îndreptățită în patria aceasta, nu vrea prin aceasta nici mai mult nici mai puțin decât aceea, se devină sora cea mai adevĕrată și mai nedespărțită a națiunii maghiare. Și dacă națiunea română ar fi aplecată sĕ se desfacă de către cea maghiară, după-cum a trebuit sĕ aud, durere, în casa aceasta astfel de suspicionări, — lucrul acesta s'ar întêmpla sigur numai în casul când ar trebuì sĕ se convingă, că sora ei, națiunea maghiară, n'ar voì, — ceea-ce eu nu pot sĕ presupun, — se împartă cu ea condițiunile adevĕrate ale adevĕratei frățietăți. De aceea, sĕ nu creadă nimeni că Românul e dușman Maghiarului fiindcă vrea sĕ-'și asigure esistența sa națională. (Aprobări).

Eu cred că nimeni nu poate lua în nume de reu, dacă Românii sînt atât de jaluzi pe naționalitatea lor, conservată pe pământul acesta în decurs de mai bine de 1700 de ani, și încă între impre-jurările cele mai vitrege, fiindcă în privința aceasta Românii nu fac alta decât ceea-ce fac frații lor Maghiari, cari asemenea nu cunosc preț atât de mare pentru care 'și-ar putè da naționalitatea.

Eu deci nu pot fi mulțumit cu acea espresiune din proiectul de adresă al onoratului domn deputat *Deák Ferencz*, că chestia națională sĕ dorește a fi resolvată pe basa »*echitătății*«, fiindcă echitatea aceasta are două capete, unul mai gros altul mai subțire, sau altcum zis, are un maxim și are un minim, și care espresiune la nici un cas nu e acomodată pentru a putè delătura neînțelegerile pe cari nu putem din destul dorì sĕ le vedem delăturate între impre-jurările actuale. Din care motiv eu spriginesc din toată convin-gerea mea moțiunea înaintată în privința aceasta din partea conde-putatului *Sigismund Popoviciu*.

Onorată casă! Chestia moțiunii acesteia eu n'o țin de chestie de formă, ci de chestie de principiu. E necesar deci, ca în adresă principiul acesta sĕ fie esprimat clar și în mod determinat, pentru-că ochii întregei țĕri, și mai ales ochii naționalităților încă nesatisfăcute sînt îndreptați spre casa aceasta, dela care își așteaptă liniștirea.

Sĕ fie deci adresa de aşa, ca nu numai în sus, ci nici în jos sĕ nu-'şi peardă efectul. Fie espresiunile clare, ca sĕ nu poată fi restălmăcite, ca sĕ le înţeleagă fiecare, pentru-că numai aşa nu vor putè fi daţi oamenii drept armă în mâna reacţiunii. Sĕ punem mâna pe arma cu care şi până acum am desarmat reacţiunea şi sĕ nu scăpăm din mână ocasiunea de-a putè pune peatra fundamentală pe seama bunei înţelegeri între toate popoarele patriei acesteia. (Aprobări)".

Ioan Mişici: „Eu spriginesc propunerea dlui *Sigismund Popoviciu,* şi anume, pentru-că scopului în care s'a făcut adresa propunerea aceasta corĕspunde mai bine. Şi după-ce propunerea condeputatului Popoviciu e luată din proiectul de resoluţiune al lui Tisza Kálmán, nu pot înţelege cum se poate spune că propunerea aceasta e efluxul neîncrederii, care de bună seama nu esistă între noi. Pot sĕ spun din curată convingere, că toţi ţinem la patria aceasta şi toţi o iubim ca pe mama noastră comună, pentru a cărei bunăstare, independenţă şi fericire sûntem gata a ne jertfi şi vieaţa. (Aprobări).

Nu caut dacă este sau nu este proiect de lege. Chestia e aceea, că între împrejurările de acum ce e mai corĕspunzĕtor, ce e mai salutar, moţiunea propusă de condeputatul nostru *Popoviciu* sau textul adresei? Dacă ţinem cont de împrejurările actuale, nu putem nega că reacţiunea n'ar funcţiona mereu şi acum. N'avem decât sĕ privim la adunarea Slavilor, acum convocată, sau se privim spre Ardeal, unde de 13 ani era miserie, ear' acum se donează din partea guvernului câte 25.000 fl. în fiecare an pe seama bisericilor şi a şcoalelor, cu bună seamă nu din iubire faţă de Ardeal, ci pentru ajungerea scopurilor anumite.

Nu vorbeam la obiectul acesta, dacă nu se făceau declaraţiuni cari sûnt în contra lui Popoviciu. Numai pentru a-'i linişti pe cei-ce sûnt contra, şi pentru a nu da armă în mâna inimicilor nostri, precum şi pentru a nu se provoca din adins neînţelegeri, spriginesc propunerea şi doresc, ca onorata casă sĕ primească moţiunea condeputatului nostru *Popoviciu,* după-ce prin aceasta nu se face renunţare la nici un drept şi moţiunea corĕspunde mai bine împrejurărilor şi raporturilor actuale. (Sĕ votăm!)"

Sigismund Popoviciu voeşte sĕ vorbească în chestie personală, dar' nu 'i-se dă cuvêntul.

Aurel Maniu e asemenea împedecat se vorbească în chestie personală, sub pretext că a vorbit odată.

Vasilie Butean: „Eu, din partea mea, după-ce văd că în moţiunea cetită nu se cuprinde alta decât aceea-ce s'a acceptat şi în Europa civilisată, adecă egalitatea de drept, o primesc şi eu. (Aprobări)".

Sigismund Popoviciu cere cuvêntul dar' nu 'i-se acordă.

Moţiunea presentată se pune la vot şi se *respinge* cu majoritate de voturi, primindu-se de bun textul original al adresei. —

În şedinţa din *11 Iunie* s'a deschis o nouă discuţie naţională, pe tema — *Ardealului.* Cetindu-se punctul 32 din proiectul de adresă, referitor la esecutarea uniunei Ardealului cu Ungaria şi înfăţişarea deputaţilor transilvăneni la dieta din Pesta, ia ântâiu cuvêntul deputatul român

Gavriil Mihályi: „Onorată dietă! Înainte de toate trebue se premit, că eu sprigineso paragraful 32 acum cetit în întreaga sa estensiune. Vorbirea 'mi-o încep cu ocasiunea aceasta acolo, unde a întrerupt-o un stimat deputat al comitatului *Borsod,* că nu representanţii seminţiilor, sau ai naţionalităţilor, ci representanţii poporului iau parte la desbaterile legislaturei, pentru-că sûnt de o părere cu el în privinţa aceasta. Şi recunoscênd aceasta, declar totodată, că pe deputaţii, deşi de naştere români, dar' cari în decursul zilei de ieri au vorbit în numele poporului, îmbrăţişând mai cu tărie şi mai cu căldură drepturile poporului, sĕ nu binevoiască a-'i suspiciona nici dl deputat, nici altcineva, căci pentru promovarea binelui patriei acesteia tot aşa inimă caldă bate în sînul lor ca şi în sînul fiecăruia dintre ceialalţi vorbitori. Vĕ rog, domnii mei, sĕ fim cu încredere unii către alţii, avênd mare trebuinţă de aceasta, fiindcă numai cu cuprinsul hârtiei acesteia ce e de trimis încă nu e mântuită libertatea patriei! Rog pe unul dintre deputaţii comitatului Bihor, sĕ nu se folosească în numele alegĕtorilor sei, cari fac parte din poporul român cel de un cuget cu noi, de protestări şi de suspiţionări în contra noastră, în chestia delicată naţională, atinsă numai incidental, pentru-că nimic nu e mai uşor decât a reprotesta şi dacă e de lipsă a aduce şi dovezi. Dar' eu, domnii mei, pe terenul acesta nu voiu urma pe onoratul domn deputat şi nu mai fac amintire despre lucruri cari ar putè provoca amărăciune, ci trec la obiect.

E ştiut, domnilor, că în înţelesul §-lui 6 din legea uniunii din Ungaria dela anul 1848, dieta Ardealului a decretat alegerea după sistemul representativ *numai pentru acea singură alegere.* Voiu şi cetì §-ul acesta. Astfel nici alegerea deputaţilor pentru dieta din

1861 nu se poate face decât numai cum dispune art. V. din anul 1848. De aceea am luat cuvêntul şi la discuţia generală, pentru-că nu aflu nici de just nici de corect, ca legea electorală din Ardeal se ceară altă cualificaţie, cu un cens mult mai mare. Şi cu toate-că n'am mare speranţă sě 'mi-se primească propunerea, după respingerea celor făcute până acuma, — în vîrtutea datorinţei mele de deputat depun totuşi pe masa casei propunerea următoare, făcută în favorul întregului popor mai sărac din Ardeal:

„La punctul 32 din adresă, după cuvintele de introducere »*Convocarea neamânată a Ardealului*« sě se mai pună cuvintele *pe basa legii din 1848* .

Moţiunea aceasta o presentez şi în scris.

Făcênd eu moţiunea în interesul poporului, din punctul de vedere al legalităţii şi al echităţii vě rog sě binevoiţi a o accepta. (Zgomot). Şi anume, de aceea în interesul poporului, pentru-ca sărăcimea, şi de altcum destul de mult îngreunată cu loviturile vieţii, sě nu fie lipsită de dreptul electoral. Din punctul de vedere al legii, pentru-că guvernul Ardealului, după legea cetită din anul 1848, la regularea alegerilor nu are putere de dispunere, cu atât mai puţin, fiindcă censul pentru dreptul de alegere, care la 1848 era 8 fl. darea întreagă, e urcat acum la 8 fl. dare directă de pământ pentru alegerile apropiate de deputaţi, care sumă. necuprinzêndu-se în ea darea de cap şi alte adaosuri, face că alegětori printre ţěranii cu $^1/_4$ sesiune de pământ abia se găsesc, şi astfel poporul din Ungaria are mai multe favoruri la alegeri decât cel din Ardeal, pe lângă toate vorbele noastre cele frumoase.

Fac în fine moţiunea din punctul de vedere al echităţii. Oare, domnilor mei, atunci când fraţii nostri Ardeleni se vor afla între noi. cu ce ochi vor privì la noi ştiind că pe noi ne-a ales aproape întregul popor, ear' pe ei numai clasa mai avută? Aceasta e, domnilor mei, aceea ce în interesul şi în numele poporului mai sărac 'mi-am ţinut de datorinţă sě vě recomand atenţiunei. (Zgomot)".

Tisza Kálmán cere sě fie respinsă propunerea lui *Mihályi*, din motivul că urbariul nu e regulat în Ardeal, prin urmare acolo nu esistă $^1/_4$ de sesiune.

Presidentul face comunicarea, că deputatul *Vichente Babeş* şi alţi consoţi au înaintat o propunere de cuprinsul următor: „Cu eliminarea punctelor 32 şi 33 din adresă, respective în locul lor sě se pună cuvintele acestea:

Cu privire la Ardeal dorim, ca tratările ordonate prin §. 4 al art. VII. de lege din 1848, pentru a sě mijlocì înţelegerea, *sě fie continuate,* ear' resultatul sě fie comunicat la timpul seu dietei acesteia. Subscrişi: Babeş, Bogdan, Butean, Maniu. Pascu, Popa, Ioan Popoviciu-Desseanu, Sig. Popoviciu şi Aloiziu Vlad".

Presidentul dă cuvêntul deputatului *Vichente Babeş:* „Moţiunea pe care am avut acum onoare a o propune, împreună cu mai mulţi consoţi, cu privire la *uniunea Ardealului,* mě věd dator a o motiva pe scurt.

Pe scurt voiu face motivarea, pentru aceea, pentru-că mě tem, că dacă aş începe cu desfăşurarea mai aměnunţită a evenimentelor şi a împrejurărilor referitoare la această uniune, — cari evenimente şi împrejurări şi de altcum sûnt destul de bine cunoscute, — s'ar putè da ansă de nou la iritaţiuni în această casă. (Zgomot).

Vě mărturisesc, că afară de chestiunea naţionalităţilor nu cunosc mai momentuoasă şi mai delicată chestiune decât această *pretinsă uniune a Ardealului.* Fireşte, pentru-că şi ea însaşi în ultima analisă nu e decât *chestiune naţională.* Deci chiar din acest motiv mi-s'ar părè lucru foarte greşit şi trist, dacă dieta aceasta ar trata chestia uniunei şi ar voì sě o decidă în mod *unilateral.*

În proiectul de adresă depus pe masă sě pretinde uniunea Ardealului cu Ungaria în termini cari nu eschid nici forţa însaşi. Dar' eu, vě rog sě mě iertaţi domnilor, la una ca aceasta, ca Român, în actualele împrejurări, nu mě pot învoì nici-decum.

Ce e drept, şi eu şi consoţii mei *am dorì din toată inima uniunea.* Şi încă nu numai a Ardealului, ci, dacă s'ar putè, *şi a Bucovinei* (mişcare şi mirare). Zic chiar şi a Bucovinei, căci este ştiut, domnii mei, că Bucovina a fost câştigată de Austria cu acel titlu de drept, că *ea s'a ţinut cândva de Transilvania.* Deci vě zic, că noi din adâncul inimei şi al sufletului nostru *am dorì uniunea,* dacă nu din altă causă, apoi din principiul şi din interesul *consolidărei noastre naţionale.* Însě, domnii mei, aici cu totul alta e întrebarea, anume: avem, putem noi avè dreptul, ne dictează mintea sănětoasă sě pretindem uniunea Ardealului, aşa cum sě pretinde în proiectul de adresă, şi o astfel de pretensiune ar fi ea oare justă cu privire la popoarele Ardealului?

În proiect sě zice că: „representarea Ardealului aici în dieta Ungariei prin nimic nu sě împedecă". Mai departe că: „unirea Ardealului cu Ungaria s'a făcut prin lege, în anul 1848".

Domnii mei! Aceasta poate sĕ fie adevĕrat cu privire la naţiunea maghiară şi la cea sĕcuiască din Ardeal. Dar' după convingerea mea, nici-decum nu sĕ refere la naţiunea română. Apoi în Ardeal naţiunea română formează majoritatea poporului, ba aproape douĕ terţialităţi a poporului.

Naţiunea română, precum o ştie toată lumea, în 3/15 Maiu 1848 a protestat la Blaj pe câmpul libertăţii în contra uniunei, dacă aceea uniune s'ar decreta *fără invoirea ei,* prin o dietă la care poporul român n'ar fi representat *ca naţiune,* conform proporţiei numerice, ear' acest protest 'l-a presentat prin o deputaţiune numĕroasă şi dietei transilvane din 1848. Aceasta apoi, deşì naţiunea română, adecă douĕ terţialităţi din ţeară, nu era representată de loc în ea, trecênd cu vederea acest moment, a decretat uniunea, care s'a şi esecutat, dar' numai într'o parte a ţĕrei şi numai prin violenţă, fiindcă naţiunea română a rĕmas în resistenţă, consecvenţă, până-când Ardealul nu se desfăcù earăşi pe deplin.

În urmarea acestor evenimente Românii din Ardeal ţin, că dieta Transilvaniei dela 1848 n'a avut drept, ca în momentul în care a recunoscut şi proclamat egalitatea drepturilor cetăţeneşti pentru toate popoarele, - cu totala delăturare a acestui popor sĕ sacrifice esistenţa politică, autonomia ţĕrei, contopind ţeara de sine stătătoare în alta ţeară, adecă în Ungaria.

Ba bărbaţii de stat români şi saşi întăresc, că legea respectivă a dietei transilvane nici în privinţa *formei* nu e completă, fiindca ea după sancţionare nici în dietă nici în ţeară nu a fost publicată.

Dar' sĕ lăsăm sĕ fie uniunea Ardealului de o sută-de-ori legala, dreaptă cu bună seamă nu o va putè numì nimenea, după-ce ea, precum e invederat, sĕ decretà fără ascultarea şi învoirea naţiunii române, adecă a majorităţii poporului, ba chiar în contra protestului ei, precum şi în contra dreptului ei politic şi naţional.

Zic în contra dreptului politic şi naţional al naţiunii române, din acel punct de vedere, că deşì în Ardeal de 400 de ani, pâna la anul 1848, numai minoritatea poporului, adecă numai Maghiarii, Sĕcuii şi Saşii erau recunoscuţi de naţiuni politice, ear' majoritatea poporului, naţiunea română, era despoiată de toate drepturile naţionale şi politice, — din luna Maiu 1848 şi naţiunea română începù a sĕ ţinè de naţiune politică, cu totul asemenea celoralalte, la ce cu bună seama îi compete tot dreptul, atât după istorie cât şi după fire. Apoi deşì naţiunea română e şi până astăzi împedecată prin puterea domnitoare

a ocupa rangul ce-'i compete ca naţiune în vieaţa politică, ea are cea mai firmă credinţă, că la cea mai apropiată dietă transilvană va trebuì sĕ se înalţe la rangul ce 'i-se cuvine. Cugetul ei este deci, că numai după-ce ea prin lege va fi recunoscută în dreptul seu de naţionalitate politică are sĕ se confedereze frăţeşte cu naţiunea maghiară, pe temeiul egalelor interese comune.

Ear' până atunci, dacă vrem sĕ fim drepţi şi sinceri, caută sĕ mărturisim, că naţiunea română din Ardeal, vĕzênd ea mai cu seamă cât de puţin sĕ respectează aici în Ungaria cele mai sfinte interese ale noastre. înţeleg interesele naţiunii române, după-ce va vedè cum sûntem noi representaţi aici în sferele mai înalte politice, cum sûntem ignoraţi sistematiceşte la cancelaria aulică, la tabla septemvirală şi regie, precum şi în comitatele Timişoarei, Torontalului, Aradului, Bihorului, etc., mai departe după-ce îi vor venì la cunoştinţă unele cuvêntări ţinute aici în zilele trecute, în cari sĕ afirmă, că limba şi naţionalitatea noastră nu sûnt şi nici n'au fost cândva asuprite prin legislaţiunea ungurească, şi că legea din 1848 garantează deplina egalitate de drept pentru toate naţiunile, pe când de altă parte art. de lege VIII. din 1830, art. III. din 1836, art. VI. din 1840, art. II. din 1844 şi art. V. şi VI. din 1848, desmint pe faţă afirmările acestea: naţiunea română nu multă poftă şi aplecare poate avea a primì uniunea necondiţionată, şi fireşte, cu atât mai puţin dacă aţi voi sĕ o *constrângeţi* la aceasta.

Domnii mei! Sau nu ştiţi, că fruntaşii naţiunii române din Transilvania chiar şi în timpul mai proaspĕt, anume, în conferenţele din Alba-Iulia protestară cu unanimitate şi în mod solemn în contra uniunei necondiţionate? (Zgomot. La ordine!)

Eu aşadar', după toate acestea, nu pot privì altfel uniunea Ardealului decât cum privesc raporturile cu Croaţia, ca un contract bilateral între Ungaria şi Ardeal. Şi fiindcă valabilitatea contractului acestuia e trasă la îndoială din partea naţiunii române, adecă din partea majorităţii Ardealului, — aflu că e lucru foarte firesc, că naţiunea maghiară, ca parte contrahentă, sĕ nu poată face pe judecătorul în propria ei causă, şi nici sentenţă sĕ nu poată da, ci această controversă trebue sĕ se încredinţeze guvernului legal spre maì departe pertractare şi desluşire, precum dorim noi sĕ se ajungă prin moţiunea pe care o recomandăm spre primire. (Zgomot. La ordine!)". —

Aloiziu Vlad: „Mĕ alătur la vederile condeputatului *Babeş* acum esprimate, şi numai la espunerile condeputatului *Vertan* vreau

sĕ rĕspund pe scurt. Recunosc, că fiecare deputat, şi în special şi dl deputat Vertan are dreptul de-a talmăcì vederile alegĕtorilor şi trimiţĕtorilor sei, şi recunosc şi aceea, că nimeni n'are dreptul sĕ-'l tragă aici la rĕspundere. Dar' dl deputat Vertan şi în rîndul trecut, mai ales însĕ astăzi a înşirat astfel de lucruri, cari privesc nu numai pe cei-ce umblă îmbrăcaţi în mĕtasă şi în postav fin, ci şi pe alţii, asupra cărora dl Vertan a aruncat astfel de suspiţionări, cari în casa aceasta sfântă, unde e întrunită inteligenţa şi representanţa ţĕrii, nu pot fi trecute cu vederea.

Onoratul domn deputat a spus, că e necesar, ca poporul sĕ fie educat, şi la aceasta sûnt şi eu învoit. A zis mai departe, că e de lipsă sĕ se amelioreze soartea preoţimei inferioare. Mĕ învoesc şi la aceasta, şi sûnt convins, că atunci, când va fi vorba de îmbunătăţirea sorţii materiale a acestui popor, domnul deputat Vertan încă o va sprigini, în tot casul. Dar' domnilor mei, omul nu e numai din corp, ci şi din suflet. Trăeşte nu numai din hrana trupească ci şi din nutremênt spiritual.

La toate naţiunile. ales în timpul mai nou, sûnt deşteptate şi au fost deşteptate sentimentele şi boldurile naţionale cari nisuesc spre o desvoltare mai mare, şi în privinţa aceasta vor întrebuinţa terenul pe care îl permit limitele legii pentru a se putè desvolta mai departe.

Desvoltarea spirituală e factor puternic, după-cum este îndeobşte cunoscut. Inteligenţa la care dl deputat Vertan Endre a voit sĕ facă alusiune când a vorbit de o inteligenţă îmbrăcată în mĕtasă şi postav, întocmai ca inteligenţa fiecărei naţiuni, are misiunea se desvoalte pe toate căile conştienţa şi sentimentul naţional, se cultiveze şi se conserve limba şi obiceiurile naţionale. Şi în privinţa aceasta măiestri vrednici de laudă află în d-voastră, domnilor mei, pentru-că mai bine decât de un sfert de veac d-voastre aţi făcut puternici paşi înainte, pe terenul literar, social şi politic. Dela d-voastre, pe cari poporul român vĕ consideră de premergĕtori în cultură, am învĕţat cum trebue sĕ se păşească înainte pe calea culturei şi a constituţionalismului. (Bine e!.) De aceea, mĕ rog, nu e nici consult nici frumos şi nici cu scop. ca inteligenţa aceasta sĕ fie suspiţionată şi acusată, cum s'a făcut din partea onoratului domn Vertan. Dar' arma e cu douĕ tăişuri. Aşa cred, îşi va aduce aminte dl Vertan cum zicea principele Windischgrätz la anul 1849, că legile din 1848 le doreşte numai *gunoíul ţĕrii*, ear' adevĕrata inteligenţă, proprietarii

marí ai țěrii sûnt în contra lor, Ear' despre acestia se poate spune că umblă, nu numai în mĕtăsuri, ci în *purpur*. Pe atunci așa stătea lucrul. De aceea, folosirea unei astfel de armé cu două tăișuri aflu că nu numai nu are nici un scop, ci e chiar păgubitoare.

Înainte de toate avem trebuință de bună ințelegere, aceasta o știm noi foarte bine, și deosebi noi, națiunea română, știm foarte bine, că trebue sĕ trăim în bună ințelegere cu Maghiarii. Dar' ințelegerea aceasta nu poate fi ajunsă prin declarațiuni, cari suspiționează inteligența română, trântindu-o la pământ și zdrobindu-o, ci numai prin fapte, și anume prin astfel de fapte, cari vor fi făcute în scopul desvoltării naționalităților.

Peste scurtă vreme se va pune în desbatere proiectul de lege al naționalităților și atunci toți se vor convinge, că în privința aceasta națiunea ce simte. Până atunci vĕ recomand și vĕ rog, domnilor, sĕ nu ne suspicionăm unii pe alții, pentru-că suspicionarea e arma care aduce numai blăstĕm, ear' binecuvêntare nici-odată. (Aprobări. Sĕ mergem mai departe!)". —

George Popa: (Zgomot mare. Presidentul roagă dieta sĕ asculte cu pacientă pe deputatul *George Popa).* „Cu privire la espresiunea din punctul referitor la Ardeal din proiectul de adresă (Sĕ auzim), anume, că: »*în urma dorinței comune a celor două țeri* , mĕ alătur la espunerile dlui condeputat *Vichente Babeș,* pentru-că și dacă m'aș afla în posiția, pentru mine într'adevĕr curioasă, de-a mĕ putè alătura la textul proiectului de adresă, nu pot ignora, cu toate acestea, faptele pe cari le cunosc. Știu anume, că uniunea Ardealului a decretat-o la 1848 dieta privilegială a Ardealului, și știu și aceea, că majoritatea țĕrii acesteia, aproape două terțialități, n'a recunoscut-o nici-odată.

În privința aceasta eu mĕ provoc la altă împrejurare, nu la aceea la care s'a provocat onoratul condeputat *Vichente Babeș,* la conferența din Alba-Iulia, unde Românii din Ardeal au declarat în unanimitate, că n'au recunoscut nici-odată această uniune făcută pentru ei fără de ei, prin care e primejduită esistența lor națională și politică. Și tot acolo au declarat totodată și aceea, că nu sûnt contrari ai uniunei, ci doresc numai atâta, sĕ fie ântâiu ascultați, și încă în o dietă maghiară, compusă pe basa representării de popor, dar' așteaptă sĕ fie ascultați.

Dacă dieta Ardealului din 1848 ar fi jertfit ceva mai mult pentru iubirea frățească și pentru dreptate și nu s'ar fi încrezut atât

de mult în evenimente, unirea Ardealului ar fi astăzi fapt împlinit. (Zgomot. D'apoi că uniunea e fapt esecutat!). Dar' fiindcă dieta Ardealului s'a încrezut mai mult în evenimente decum trebuia, acolo sûntem unde am fost înainte de 1848, anume, că uniunea Ardealului formează şi acum obiect de discuţie. (Zgomot).

Nu dubietez nici-decum, că M. Sa nu va declara de legală uniunea din 1848 a Ardealului; ba ţin de cu putinţă şi aceea, sĕ se ordoneze chemarea Ardealului la dieta aceasta. Dar' eu nu voiesc o prietenie forţată, care nu poate fi binecuvêntată de Dumnezeu. Eu vreau pace amicabilă, şi de aceea încep lucrul acolo unde 'l-am întrerupt, anume, trebue sĕ revenim asupra intenţiunilor dietei dela Pojon, sĕ ordonăm uniunea Ardealului, dar' sè-'i aşteptăm pronunţarea în causă. De aceea, sprijinesc moţiunea. (Zgomot mare. Neplăcere)". —

Punêndu-se la vot, moţiunea Românilor e *respinsă*. Propunerea deputatului *Mihályi* nici nu se pune la vot, sub pretext, că 'şi-ar fi revocat-o, ceea-ce deputatul *Mihályi* neagă a fi făcut. Dar' e învoit ca votarea sĕ nu se mai facă.

Lupta energică a deputaţilor români în chestia naţională a îndemnat pe *Deák Ferencz* sĕ facă singur un adaos la proiectul seu de adresă, în care sĕ se promită ceva şi naţionalităţilor.

După cetirea punctului 40 din adresă, deputatul *Ragályi* depune pe masă, în numele lui *Deák,* următorul amandament, compus de însuşi *Deák:*

— „Voim, ca pretensiunile naţionale ale compatrioţilor nostri, cari sĕ ţin de altă naţionalitate, sĕ fie asigurate încă în dieta aceasta prin lege, cu privire la tot ce li-se poate da fără dărăburirea politică a ţĕrii şi fără jertfirea independenţei ei legale". —

Moţiuni au mai fost presentate apoi cu privire la punctul 40 al proiectului de adresă şi din partea deputaţilor români Babeş, Butean şi George Popa. Acest din urmă are cuvêntul.

George Popa: (A propus, că unde sĕ zice: »*cetăţenii patriei, fără deosebire de lege şi naţionalitate*«, sĕ se mai pună cuvintele »*şi nici de naştere*«. Zgomot mare).

— „Am cerut numai acceptarea acestor două cuvinte *nici naşterea*«, şi aşa constat, că nici aceasta nu vĕ place. Noi aşa vorbim în general, că în patria aceasta diferenţă de drept nu esistă după naştere. (Zgomot. Sĕ auzim!) Însĕ, onorată casă, nu poate fi ignorat faptul, că diferenţă de drept, *din naştere,* totuşi esistă în

patria aceasta. Pentru-că oare nu eserciează naşterea un drept mai înalt, dreptul legislatoric, şi anume, fără sĕ se ceară o altă cualificaţie, numai pentru-că legea numeşte persoanele acelea *nemeşi*, şi prin urmare *magnaţi* Zgomot)? Ferească Dumnezeu sĕ mĕ arĕt a fi faţă de vre-un drept fie şi numai cu cea mai mică duşmănie câtă vreme legea vrea sĕ conserveze rĕmăşiţele esistente şi astăzi ale vechilor privilegii. Din contră, declar sĕrbătoreşte, că nu voiu denega nici-odată supunerea faţă de lege. Dar' ca membru al casei legiuitoare mĕ simţesc dator a atrage atenţiunea onoratei case asupra împrejurării, că privilegii de drept şi de naştere tot mai esistă în patria aceasta şi că privilegiile acestea numai pot avea rol ilusoriu pe lângă perfecta egalitate de drept. De altcum chestia aceasta a fost tratată şi în dieta din 1848, numai aşa, *noli me tangere,* şi într'adevĕr, nu pot afla motivul de ce nu s'ar fi putut păşì mai pe faţă în art. de lege IV. din 1848 cu privire la ştergerea acestor prerogative? Pentru-că acest proiect de lege decretează menţinerea tablei de sus numai prin aceea, că ia dispoziţiuni cu privire la presidentul şi notarul ei, pe când aceeaşi lege sistează dreptul legislatoric al tablei regeşti şi al capitlurilor. Zgomot). Nu vreau sĕ critic motivele legii, după cari dela unii nu sĕ pot lua drepturile politice, pe când aceeaşi dietă a cassat mari drepturi politice.

Nu vreau sĕ caut nici motivele art. de lege 16 din 1848, că de ce a trebuit menţinută influenţa nobilimei în comitate, şi nu vreau sĕ fac amintire de împrejurările cari au făcut, ca votul unui nobil sĕ fie egal cu votul unei mulţimi de 500.000 de suflete. (Zgomot. Sĕ auzim!) Aşa cred, că parlamentul vrea sĕ influenţeze în mod liniştitor asupra popoarelor ţĕrii şi că nu va întârzia a decreta acum, pe basa perfectei egalităţi de drept, că în legislatură doreşte sĕ încete privilegiile naşterei“.

Bonis Samuel declară că doreşte sĕ fie împlinite pe deplin dorinţele naţionalităţilor, dar' vorbirea antevorbitorului seu *Popa* prea are miros de *Viena.* Fiind personal atins, ia de nou cuvêntul:

George Popa: „Onorată casă! Ca parte atacată am datorinţa sĕ mĕ justific. (Aprobări). Sĕ mĕ ferească Dumnezeu ca la atac sĕ rĕspund cu atac. Declar, că pe mine pasiunile nu mĕ vor conduce nici-odată. (Aprobări). Dar' nu pot înţelege, că în epoca de faţă de ce n'ar putè decreta onorata casă aceea, că doreşte sĕ vadă sistate în legislatură drepturile privilegiale ale naşterii. (Întreruperi: Nu aşa a fost espunerea! Zgomot). Mai adaog, că onoratul domn deputat

Bonis Samuel a adus-o aceasta în legătură cu chestia națională. N'a adus-o!) Eu așa 'l-am înțeles, ca-și-cum noi, din incidentul chestiei naționale am voì sě folosim și aceasta drept agitație. Și apoi a mai spus, că ar fi *instrucție dela Viena*. Dacă undeva în lume, apoi sigur la Viena sě doreşte menținerea deosebirei de drept, după naștere. Dar' eu sûnt aici ca representant al unui cerc din Ungaria, și instrucțiuni n'am primit dela nimeni și nici dela Viena n'am primit nici-odată. (Aprobări)". —

Madarász Jozsef regretă că sě atinge atât de des chestia naționalităților, ear'

Tisza László deneagă deputaților români dreptul de a vorbì în numele Ardealului pe care nici nu-'l cunosc. El, oratorul, îl cunoaște și știe că la 1848 mare parte dintre Români au fost pentru uniune, chiar și episcopul *Leményi*. Propunerea deputatului *Popa* o ține de acomodată numai pentru intrigi demagogice, de aceea cere sě fie *respinsă*.

George Popa: „Regret, că declarația mea, lipsită de ori-ce pasiune, unii o esplică ca isvorîtă din iritațiune. Nu vreau sě dau materie și mai departe pentru eventuale posibile iritațiuni, și așa trecênd peste cele de până acuma, declar că îmi retrag moțiunea. (Aprobări generale)".

Ioan Mișici: „Între împrejurările de față, când avem trebuință de cea mai mare bună înțelegere pentru a duce la învingere sfânta noastră causă, nu poate nimic sě-'mi întristeze inima mai mult, decât când aud propuneri, espectorări, rěspunsuri, cari, în loc sě promoveze apropierea de marele nostru scop, ne îndepărtează de el. (Aprobări). Când věd aruncată între noi sěmênța neînțelegerii, îmi țin de sfântă datorință s'o smulg înainte de a încolți și de a prinde răděcină.

De aceea, sě nu mărim neînțelegerea, turnând oleiu pe foc. (Aprobări). Spre liniștirea condeputatului *Popa* spun numai atâta, că eu věd în legile dela 1848 ceva ce ar trebuì sě fie sistat, dar' când věd aceasta, recunosc și urmările binefăcětoare, în urma cărora toți cetățenii țěrii, fără deosebire de lege și naționalitate, au fost împărtășiți de drepturi egale. (Aprobări). Are, ce e drept, unele mancități și legea aceasta; dar' că mancitățile acestea n'au fost delăturate până acuma, nu e vina noastră, ci vina guvernului dela Viena. (Aprobări generale . Sûntem convinși, că dacă nu sě închidea dinaintea noastră terenul legalității, n'ar esista nici mancitățile acestea, nici

http://statuldacia.info

plângerile înşirate. Pentru-că dacă a fost cineva, apoi sigur că nobilimea, şi în deosebi nobilimea superioară a fost aceea, care cu destulă însufleţire a renunţat la 1848 la drepturile sale, şi 'şi-a jertfit foloasele materiale pentru crearea fericirei şi a binelui public în patrie. (Aprobări generale).

Scusaţi, dar' nu mě pot reţinè, cu toate-că sûnt omul cel mai democratic, sě nu recunosc despre nobilimea supremă, că, fie zis spre onoarea ei patriotică, al ei este meritul cel mare, că pretutindenea unde a luptat pentru libertate, în cei 12 ani de miserie, 'şi-a pus în cumpěnă întreaga greutate, ca Brennus sabia. în scopul, ca sě putem jertfi împreună pe altariul comun al iubirii şi al frăţietăţii (Aprobări generale . Din partea mea, fiindcă sûnt patriot, doresc fericirea patriei, bunăstarea poporului şi desvoltarea naţionalităţii sale. Aş dorì, ca ori-ce espresiune care ar clătina înţelegerea între noi şi numai la Viena ar face bun serviciu, — sě fie evitată; pentru-că neînţelegerea aceasta ar săpa numai groapa libertăţii noastre proprii, şi de aceea doresc, ca pacea, frăţietatea şi iubirea sě stăpânească sfătuirile noastre. (Aprobări vii. Complăcere)“.

Vichente Babeş: „Făcêndu-se provocare la persoana mea, sûnt silit sě spun câteva cuvinte de apěrare. Mi-se pune întrebarea, cine m'a împuternicit sě vorbesc aici în numele Românilor din Ardeal? (Zgomot). Eu îmi fac numai datorinţa, atunci, când înşir astfel de fapte istorice, cari ca de toţi cunoscute şi de altcum nu pot fi trecute cu tăcerea, cu atât mai vêrtos, că aceasta o pretinde dela noi opiniunea publică română, după-cum sě poate cetì zilnic şi în ziarele române. Ce sě atinge de provocarea la episcopul *Leményi*, e foarte dubios dacă aşa a fost cum s'a spus; pentru-că şi el a jurat la Blaj în contra uniunii... (Zgomotul e atât de mare încât nu sě mai aude nimica şi oratorul îşi întrerupe vorbirea)“.

La votare se primeşte adaosul lui *Deák Ferencz*, ear' moţiunea deputaţilor români a fost *respinsă.* Moţiunea era următoarea: „Dorim asigurarea desěvîrşitei egalitaţi de drept politice pe seama tuturor confesiunilor din patria aceasta, ştergerea tuturor legilor contrare, şi prin urmare. *cerem emanciparea israeliţilor* .

În şedinţa diu *12 Iunie* s'a votat ultimul punct din proiectul de adresă, ear' în *14 Iunie* proiectul de adresă a fost votat în a treia cetire, primit fiind din partea întregei case. Tot în şedinţa aceasta s'a luat hotărîrea, ca proiectul sě fie trimis casei magnaţilor pentru a fi desbătut şi votat şi din partea ei.

Adresa.

Eată acum adresa, în textuarea ei finală, cu modificările făcute din partea dietei, aşa cum a fost votată în a treia cetire. Textul ei e următorul:

Maiestatea Voastră!

Cei doisprĕzece ani de curênd trecuţi au format pentru noi epoca grelelor suferinţe. Străbuna noastră constituţie a fost ştearsă şi sistemul străin al puterii nelimitate ne-a apĕsat. Şi sistemul acesta apĕsător 'l-au făcut mai greu de purtat aceia, cari 'l-au manipulat cu intenţiuni duşmănoase, cu pricepere mărginită, şi de multe-ori cu rea voinţă. Crimă era în faţa lor sentimentul libertăţii, crimă era alipirea noastră la naţionalitatea noastră, crimă era până şi cea mai curată iubire de patrie. Puterea ţĕrii noastre a fost slăită, averea naţiunii pe nedreptul instrăinată, ear' naţionalitatea noastră făcută obiect de persecutare. Fiecare zi aducea suferinţă nouă, fiecare suferinţă smulgea din inima noastră câte o rădĕcină a credinţei şi a încrederei.

Dumnezeu aşa a voit, sĕ suferim, dar' sĕ nu desperăm, şi sĕ nu devenim necredincioşi nouă înşine; şi aşa a voit, ca pe Maiestatea Voastră sĕ vĕ convingă în fine esperienţa de 12 ani, că sistemul absolut de putere nelimitată nu poate duce la fericire popoarele imperiului, dar' poate arunca în primejdie tronul şi monarchia.

Atunci Maiestatea Voastră, aruncând la o parte sistemul absolut urmat până acuma, aţi voit sĕ treceţi pe calea constituţionalismului şi sĕ depuneţi în mânile popoarelor soartea lor proprie.

Ne-am adunat şi noi, representanţi ai naţiunei maghiare, ca sĕ ne începem de nou activitatea constituţională, şi primul pas ne èste o dureroasă ridicare de glas, îndreptată M. Voastre, nu pentru suferinţele vremilor trecute, peste cari tragem acum vĕlul, ci pentru nedreptăţile cari esistă şi acum şi fără a căror delăturare imediată nu ţinem de posibilă nici restaurarea constituţiei noastre şi nici peste tot constituţionalismul.

Condiţiunea fundamentală a vieţii noastre constituţionale şi a vieţii noastre naţionale este independenţa şi neatîrnarea legală a ţĕrii. Prima şi cea mai sfântă datorinţă a noastră este deci, ca toate puterile noastre, toate facultăţile noastre sĕ le întrebuinţăm într'acolo, ca Ungaria sĕ rĕmână tot Ungaria, ear' independenţa şi neatîrnarea sa constituţională sĕ fie menţinută în mod neştirbit.

Ear' când o vedem atăcată în esenţa independenţei ei, când vedem că o ameninţă primejdie, nu cunoaştem afacere mai impor-

tantă, nu alta mai urgentă, decât sĕ ne ridicăm glasul fără amînare în contra atacurilor de felul acesta.

Şi e atacată independenţa constituţională a ţĕrii noastre prin primul pas pe care M. Voastra 'l-aţi făcut pe calea constituţionalismului. E atacată prin aceea, că restaurarea constituţiei maghiare se promite numai condiţionat şi cu esceptionarea condiţiunilor celor mai esenţiale. E atacată prin diploma dela 20 Octomvrie, care serveşte de basă şi pe seama vorbirei cu care s'a deschis dieta.

Diploma aceasta vrea se despoaie cu desĕvîrşire Ungaria de dreptul seu străvechiu constituţional de-a putè decide în dièta proprie asupra chestiilor de dare şi de miliţie (recrutare), în întreaga lor estindere. Ia din mâna naţiunii dreptul de-a putè aduce legi în înţelegere cu regele ei cu privire la cele mai importante interese materiale şi de drept public ale sale. Pentru-că chestiile financiare, de împrumut, de rĕsboiu, vamale şi comerciale, cele mai esenţiale chestiuni în vieaţa politică a naţiunii sînt predate unui consiliu comun imperial, unde asupra lor, şi cu privire la Ungaria, va dispune o putere în majoritatea ei străină, nu din punct de vedere maghiar, şi nu din interes maghiar. Şi pe teren administrativ asemenea face pendentă diploma aceasta guvernarea Ungariei dela guvernamentul austriac, dela un guvern care nu e nici responsabil, ear' chiar dacă ar fi responsabil, n'ar fi responsabil Ungariei, ci senatului imperial, unde interesele noastre, când ar fi divergente de părerile lor, abia ar afla destulă garanţie la majoritate.

Dacă ideea aceasta ar fi de fapt realisată, Ungaria n'ar mai fi independentă nici în legislaţiune, nici în guvernare, ci cu privire la interesele sale cele mai importante ar fi subordonată legislaţiunei comune şi guvernului imperial austriac.

Cu un cuvênt, după nume ar mai fi Ungaria, de fapt însĕ provincie austriacă.

Nisuinţele acestea nedrepte ale puterii, îndreptate în contra noastră şi în contra independenţei noastre constituţionale, nu numai că se împotrivesc legilor, ci atacă de-adreptul sancţiunea pragmatică însaşi, contractul fundamental de stat pe care 'l-a legat naţiunea maghiară la 1723 cu casa domnitoare.

Strămoşii noştri, când la anul numit au trecut moştenirea coroanei Ungariei şi asupra ramului femeesc din casa habsburgică, au legat de această faptă condiţiuni clare. Au spus, că şi în Ungaria, întocmai ca în provinciile ereditare are sĕ fie susţinută ordinea de prima naştere,

şi prin urmare atât în Ungaria cât şi în provinciile ereditare tronul se compeată aceluiaşi membru din casa domnitoare a Maiestăţii Voastre.

Au decretat, atât pentru Ungaria şi ţĕrile de sub coroana ungară, cât şi pentru provinciile ereditare, posesiunea nedespărţită şi indivisibilă, unită şi reciprocă, pentru-că nici Carol III., nici Ungaria şi nici provinciile ereditare nu voiau, ca în viitor domnitorul sĕ-'şi poată împărţì provinciile între copiii sei, cum s'a întêmplat mai nainte, încă şi sub Ferdinand I. Dar' atunci când au stabilit principiul indivisibilităţii şi al nedespărţirii cu privire la posesiune, nu 'l-au estins asupra formei şi nici a esenţei guvernării şi a conducerii de ţeară, ba din contră, au precisat clar în art. 2 paragraful 9, că: „sĕ se estindă şi asupra ramului femeesc, acum îndreptăţit sĕ moştenească, disposiţia art. de lege 3 din 1715, după care naţiunea e asigurată, că domnitorul nu va stăpânì şi nu va guverna nici-odată altcum în Ungaria decât numai *în înţelesul legilor ţĕrii*, create sau cari vor fi create în viitor“. Şi au stabilit şi aceea, că regele e dator se respecteze totdeauna drepturile, libertăţile, legile ţĕrii, sĕ se încoroneze când ajunge pe tron, sĕ publice diplomă regală inaugurală şi sĕ depună jurământ de încoronare.

Sancţiunea pragmatică a susţinut deci în mod clar neatîrnarea şi independenţa Ungariei, naţiunea a ţinut cu alipire totdeauna la dreptul acesta al ei, şi cu condiţiunea aceasta a trecut coroana maghiară asupra tuturor regilor maghiari, cari dela legarea sancţiunii pragmatice s'au suit pe tronul Ungariei. Numai Iosif II. a fost dintre urmaşii lui Carol III. acela care nu s'a încoronat şi a domnit cu putere absolută, dar' n'a fost recunoscut de rege legal al Ungariei, şi nu numai ordinaţiunile sale municipale şi administrative, pe cari le-a revocat în ultimele zile ale vieţii sale, ci chiar şi diplomele date pe seama particularilor, cu privire la donaţiuni, asemenea şi privilegiile date din partea sa, au fost declarate prin lege de nevalabile, precum dovedeşte aceasta art. de lege 32 din 1790.

Maria Teresia a fost primul rege maghiar care a păşit pe tronul Ungariei în vîrtutea sancţiunei pragmatice. Prin suirea ei pe tron a întrat deci ântâiu în vieaţă sancţiunea pragmatică, şi ocupând ea tronul ungar a împlinit cu punctualitate condiţiunile de cari era legat dreptul ei de moştenire. A dat diplomă inaugurală regală, a depus jurămêntul de încoronare, ba la 1741 a asigurat de nou Ungaria în art. de lege 8, că: „va ţinè cu sfinţenie la drepturile, libertăţile,

legile ţěrii", şi a declarat sěrbătoreşte, că Ungaria nu va fi nici-odată guvernată aşa ca provinciile ereditare.

Al doilea rege ungar, Leopold II., care a urmat pe tron după moartea fratelui seu, a neîncoronatului Iosif II., după-ce a dat diplomă inaugurală regală şi a depus jurămêntul de încoronare, a asigurat în mod special, într'un nou art. de lege, neatêrnarea şi independenţa Ungariei, specificându-o şi mai bine. Anume, art. 10 din 1790 recunoaşte foarte clar, că „deşi moştenirea stabilită cu privire la Ungaria pe seama ramului femeesc a casei domnitoare, prin art. de lege 1 şi 2 din 1723, compete aceluiaşi domnitor căruia compete, pe basa ordinei stabilite de moştenire, şi în provinciile ereditare domnia, ca posesiune nedespărţită şi indivisibilă, — Ungaria cu toate acestea e ţeară liberă, şi cu privire la întreaga ei formă de stăpânire e independentă şi nu e legată de nici o altă ţeară sau de alt popor, ci posede independenţă şi constituţie proprie, ear regele poate stăpânì şi guverna în ea *numai după legile ţěrii,* nu aşa ca în celelalte provincii". Ear' în altă lege, art. 12 din 1790, recunoaşte şi aceea, că: „în Ungaria dreptul de-a vota, şterge şi interpreta legi compete regelui încoronat în mod legal şi ordinelor ţěrii, întrunite în mod legal în dietă, ear' dreptul acesta în afară de lege nu poate fi eserciat. Puterea esecutivă Maiestatea Sa o poate esercia numai în înţelesul legilor". După aceste cuvinte ale legii şi după recunoaşterea aceasta clară şi lămurită a domnitorului, mai poate fi trasă la îndoială independenţa constituţională a Ungariei?

Francisc I., care a moştenit coroana după moartea tatălui seu, nu numai în diploma inaugurală regală a asigurat respectarea drepturilor, libertăţii şi legilor naţiunii, ci şi mai târzíu, în anul 33 al domniei sale, în art. 3 din 1825 a declarat de nou, că amintita dispoşiţie a art. 10 din 1790 o va ţinè cu stricteţă, şi a declarat pe faţă, că chestiile de dare şi de recrutare nu pot fi luate din competenţa dietei, ear' darea votată de dietă sub nici o împrejurare şi nici-odată nu poate fi urcată în afară de dietă.

Asemenea garanţii a dat naţiunii şi Ferdinand V., în diploma inaugurală regală, ba chiar şi mai largi în legile sancţionate la 1848, prin cari naţiunea n'a primit drepturi noue, ci 'şi-le-a formulat numai mai clar şi mai corěspunzětor timpului pe cele avute de mai nainte.

Sancţiunea pragmatică nu e simplă diplomă, nu e donaţiune octroată ori promisiune, ci e învoială reciprocă turnată în contract fundamental, în care deoparte strămoşii nostri au renunţat în mod

solemn în favorul ramului femeesc al casei habsburgice, — ear' de altă parte regele Carol III., care a recunoscut în art. 3 din anul 1715 dreptul de liberă alegere al naţiunii, a promis împlinirea condiţiunilor puse din partea naţiunii, a promis susţinerea independenţei, neatîrnării, drepturilor, libertăţii şi a legilor ţĕrii. Contractul fundamental bilateral legat astfel în urma liberei învoeli a întrat în vigoare în plină putere şi împreună cu toate condiţiunile sale. A fost ţinut de toţi regii încoronaţi cari au urmat după aceea, asigurările cuprinse în el au fost de nou şi în mod amĕnunţit repetate, şi contractul legat cu putere de drept a fost sancţionat prin praxa basată pe drept. Poate sĕ fie acum violat contractul în mod unilateral, şi se poate cere dela naţiune se împlinească datorinţele cuprinse în el, ear' condiţiunile îndatoririi sĕ fie nerespectate, sau numai în parte şi foarte slab împlinite??

Când deoparte atât în sancţiunea pragmatică, cât şi în alte legi de-ale noastre e esprimată atât de clar legătura legală esistentă între noi şi între provinciile ereditare, legătură ce stă în identitatea casei domnitoare, sau în *uniunea personală,* — de altă parte e evident, că o legătură mai strânsă, o adevĕrată *uniune reală* n'are urmă în legile noastre, ba cele înşirate fac sĕ apară neîndoelnic, că între noi şi provinciile ereditare uniune reală nu a esistat, şi a o stabilì n'a fost nici-odată intenţiunea Ungariei.

Lucrul acesta e evident şi din posiţia de drept public a Ungariei şi a provinciilor ereditare. Dacă la 1723 nu era legată sancţiunea pragmatică, cu moartea lui Carol III., întêmplată la 1740, de oare-ce cu el s'a stîns ramul bărbătesc al casei habsburgice, Ungaria putea sĕ-'şi aleagă liber pe regele ei şi atunci nu era imposibil, ba avênd în vedere marea influenţă pe care o esercia atunci Francia asupra politicei europene şi considerând efectul personalităţii lui Frideric-Cel-Mare, avênd apoi în vedere şi aceea, că atât curtea franceză cât şi Frideric-Cel-Mare avea interes sĕ slăbească casa austriacă, nu era neverosimil, că nu Maria Terezia, ci altcineva sĕ fie ales rege al Ungariei. În casul acesta avênd Ungaria rege separat, monarchia nu putea fi formată aşa cum e acum.

Dar' ori-când s'ar întêmpla, ceea-ce pentru viitorul apropiat nu e chiar verosimil, — ca casa domnitoare de acum sĕ se stângă şi în linie femeiască, dreptul Ungariei de a alege rege, în înţelesul sancţiunii pragmatice, trece earăşi asupra naţiunii, ear' dacă atunci Ungaria alege rege separat, sĕ sparge statul a cărei unitate vreau

sĕ o esopereze acum bărbaţii de stat ai Austriei, cu nimicirea independenţei Ungariei. Sĕ sparge fără siluire, pe cale de drept. Sĕ sparge pentru-că singura legătură, identitatea casei domnitoare, încea tă a mai esista. Căci dacă ar mai esista şi altă legătură între noi şi între ei, legătura ar mai fi menţinută pentru a ţinè statul la olaltă, precum adecă între Anglia, Scoţia şi Irlanda nu s'ar nimicì legătura după stângerea casei domnitoare, fiindcă ele sûnt împreunate prin uniune, nu personală ci *reală.*

Ba sĕ poate întêmpla o desfacere pe cale de drept a monarchiei chiar şi înainte de a se stânge de tot casa domnitoare. Pentru-că sancţiunea pragmatică, stabilită pe seama provinciilor ereditare şi primită din partea acestora dispune, că după stângerea desĕvêrşită a liniei lui Carol III. respective Carol VI. şi Iosif I., moştenirea are sĕ treacă asupra fetelor lui Leopold I. şi asupra urmaşilor lor, ear' după aceea asupra celoralalte ramuri ale casei domnitoare, pe basa dreptului de primă naştere. Legea ereditară a tronului ungar, art. 2 din 1723, după stângerea desĕvêrşită a ramurilor lui Carol şi Iosif, restrânge moştenirea tronului numai asupra urmaşilor lui Leopold I., ear' asupra celoralalte ramuri ale casei domnitoare la nici un cas nu o estinde. Dacă deci ar fi sĕ moară toţi urmaşii lui Carol III., Iosif I. şi Leopold I., — Ungaria 'şi-ar alege liber pe regele ei, ear' provinciile ereditare, în înţelesul sancţiunii pragmatice, acceptată de ele, ar fi îndatorate în acelaşi timp sĕ primească la domnie vre-un ram încă esistent al casei domnitoare. Diferenţa aceasta esenţială e dovadă vrednică de atenţiune despre aceea, că între Ungaria şi provinciile ereditare uniune reală nu s'a legat.

Mai atingem o împrejurare, care arată lămurit, că între Ungaria şi provinciile ereditare cu privire la stăpânire şi guvernare uniune reală nu a esistat şi nu poate esista. După legile Ungariei, epitropul minorenului rege maghiar e palatinul ţĕrii, ceea-ce sĕ spune lămurit în art. 2 din legile create la 1485 despre purtarea oficiului de palatin al ţĕrii, întărit de nou şi prin art. de lege I. din 1681 şi V. din 1715, ear' după legarea sancţiunii pragmatice prin art. IX. din 1741 şi V. din 1790. Din contră, în provinciile ereditare, tutoratul asupra domnitorului minor compete celui mai de-aproape afin din linia tatălui. Când deci domnitorul e minor, după lege, atât în Ungaria, cât şi în provinciile ereditare, altul e pus pe treapta cea mai înaltă a stăpânirii şi a guvernării. Sĕ poate acum, ca în ţĕri, în cari domnirea şi guvernarea e atât de divergentă, atât cu privire la persoană cât şi

cu privire la sistem și formă, sě esiste altă legătură mai strînsă pentru a le ţinè la olaltà decât identitatea casei domnitoare? Sě poate imagina între astfel de împrejurări o uniune reală mai strînsă, fără sguduirea desěvêrșită a posiției de drept public al țěrii? Dar' sě luăm în privire situația politică a provinciilor ereditare în trecut și în present. Atunci când a fost legată sancțiunea pragmatică, provinciile ereditare sě țineau de imperiul germano-roman, ear' Ungaria n'a făcut parte nici-odată din el. Natura feudală a singuraticelor țěri din imperiul germano-roman era atât de divergentă de posiția de drept public a Ungariei, care nu depindea nici de putere feudală și nici de altă putere, încât între provinciile cu posiție de drept atât de divergentă nici nu sě putea lega decât numai uniune personală.

Când mai târziu imperiul romano-german a început a sě prabuși, Francisc I. 'și-a luat, pe lângă titlul de împěrat roman, la 1804 și titlul de împěrat ereditar al Austriei, dar' cu privire la Ungaria a declarat în solemna sa resoluțiune din 17 August, că prin luarea titlului acestuia nu vrea sě știrbească nici-cât de puțin drepturile, legile și constituția Ungariei și că Ungaria rěmâne și mai departe în posiția de mai nainte a statului de drept.

De present provinciile ereditare austriace fac parte din confederația nemțească. Au datorințe față de confederație, cari sînt încopciate cu sarcini, și resoluțiunile confederației au putere obligătoare pentru toate țěrile aparținětoare la confederație. Dar' Uugaria nu face parte din confederație. Interesele germane, pe cari provinciile austriace sînt datoare sě le apere și promoveze, pentru noi sînt interese străine. Puterea alianței, care cu privire la unele chestii e putere poruncitoare în provinciile austriace, pentru noi e cu totul străină. Germania poate sě aibă rěsboiu în interesul propriu, hotarele ei pot sě fie atacate, ear' la rěsboiul acela Austria e datoare sě iee parte, e datoare sě apere hotarele atacate. Dar' rěsboiul lor nu e rěsboiul nostru, interesele lor nu sînt interesele noastre, în luptele noastre ele nu stau pe lângă noi, nu vor apěra hotarele noastre atacate, pentru-că noi nu sîntem membri ai alianței. Între țeri cu posiție politică atât de divergentă poate sě esiste o legătură mai strînsă decât uniunea personală? În senatul imperial, a cărui majoritate covêrșitoare e obligată confederației germane, tocmai în înțelesul alianței, ce poate sě ne ofere garanție, că atunci, când interesele noastre și interesele confederației germane nu sînt aceleași, drepturile noastre vor fi apreciate și interesele noastre respectate? Legatura mai

strînsă ne-ar subordona majorităţii austriace, ba ne-ar subordona chiar şi politicei confederaţiunii germane, pentru noi cu totul străină, ear' în schimb noi n'am putè pretinde nimica.

Sĕ aduce ca argument în contra noastră, că interesul monarchiei e suprema consideraţie, şi acesteia sînt datoare părţile singuratice sĕ-'şi subordoneze interesele. Nu tragem la îndoială justeţea afirmării acesteia cu privire la astfel de imperiu, care e pus pe aceeaşi basă de drept public, ale cărui părţi singuratice necondiţionat sĕ lipesc de olaltă, fiindcă o uniune mai strînsă reală le strînge la un loc. Dar' Ungaria a legat contract cu casa domnitoare, nu cu provinciile ereditare! A legat contract cu privire la moştenire, nu cu privire la vre-o legătură mai strînsă de drept public, şi chiar şi în contractul acela 'şi-a asigurat garantarea independenţei sale. Contractul acesta Ungaria e gata a-'l respecta totdeauna; dar' a-'l schimba, a-'l înlocuì cu altul mai strîns obligător, a sĕ obliga în faţa intereselor provinciilor ereditare şi prin aceasta a renunţa la neatîrnarea ei constituţională, sigur că nu-'i zace în intenţiune. Esistă numĕroase raporturi de drept, atât cu privire la dreptul public, cât şi la cel privat, — cari pentru una sau alta dintre părţi nu sînt potrivite. Dar' dacă toate acestea raporturi de drept ar putè fi întoarse, fiindcă interesele uneia dintre părţi doresc sĕ fie schimbate, şi deosebi dacă ar putè fi întoarse astfel, ca una dintre părţi sĕ păstreze aceea la ce s'a obligat, ear' ceealaltă sĕ nu împlinească condiţiunile stabilite, fiindcă sînt îngreunătoare pentru ea: atunci nici legea, nici contractele n'ar da destulă garanţie, ci singură numai forţa ar fi mĕsura dreptului.

Dacă luăm esemplul ce ni-'l dau *Svedia* şi *Norvegia,* putem vedè, că două state pot sĕ esiste lângă olaltă chiar numai pe basa uniunii personale; şi atunci noi, cari stăm asemenea pe basa uniunii personale cu provinciile ereditare sub aceeaşi casă domnitoare, independenţi de olaltă în ale dreptului public, de ce sĕ nu putem esista în frăţietate lângă olaltă, dacă ne stimăm reciproc drepturile şi interesele? Când noi apĕrăm independenţa constituţională a Ungariei şi neatîrnarea eĭ în contra cuvêntului puterii; când ne ferim de legătura mai strînsă pe care ar voì sĕ ni-o impună ca condiţiune a restabilirii constituţiunii noastre, nu voim sĕ păşim ca duşmani în contra popoarelor constituţionale ale provinciilor ereditare. Nu vrem noi sĕ periclităm esistenţa monarchiei şi sîntem gata a face tot ce ne este permis a face şi ce putem face fără vătĕmarea independenţei noastre şi a drepturilor noastre constituţionale, ba chiar şi

peste limitele strictei datorințe legale, pe basa echităţii, pentru-că în privința politică bunăstarea ei şi prin urmare şi a noastră sĕ nu sĕ prăbuşească sub greutatea sarcinilor pe cari ni-le-a îngrămădit procedura greşită a sistemului absolut, esistent până acuma, şi pentru ca urmările păgubitoare ale timpurilor grele trecute sĕ fie delăturate dela noi şi dela ea. Dar' numai ca ţeară independentă, liberă şi neatîrnătoare de nimeni, vrem sĕ intrăm în raporturi cu ţĕri earăşi libere şi independente. Numai pe calea aceasta vom putè aduce în consonanță interesele noastre cu interesele lor. Respingem deci în modul cel mai categoric ori-ce subordonare, ori-ce contopire, fie pe terenul legislaţiunii, fie pe al guvernării, pentru-că aceasta ar fi jertfirea independenţei noastre, ceea-ce ne este imposibil a face.

Aflăm de lipsă deci a declara cu toată solemnitatea, că noi nu putem jertfi nici într'o privință şi nici unor fel de interese independenţa legală şi constituţională a ţĕrii, garantată prin contracte fundamentale de stat, prin legi, diplome inaugurale regale şi prin jurăminte de încoronare, la cari ţinem ca la condiţiunile fundamentale ale esistenţei noastre naţionale. Tocmai de aceea nu putem sĕ ne învoim, ca chestiile de dare şi de miliție şi peste tot chestiile financiare şi de rĕsboiu sĕ fie detrase, în ori-ce parte, competenţei dietei ungare. Dreptul legislativ, precum noi nu voim sĕ-'l eserciem nici în parte cu privire la alte ţĕri, aşa nici cu privire la Ungaria, afară de regele ungar nu-'l putem sĕ-'l împărţim cu nimeni. Guvernarea şi administrarea Ungariei nu putem s'o facem pendentă dela nimeni, decât numai dela regele ungar, şi nu putem sĕ o unim cu guvernarea altor ţĕri. Nu vrem deci sĕ participăm nici la senatul imperial, nici la altă representanţă imperială, şi nu-'i recunoaştem dreptul de dispunere în afacerile Ungariei; ear' cu popoarele constituţionale ale provinciilor ereditare sûntem aplecaţi a intra în atingere din cas în cas numai ca naţiune liberă independentă cu altă naţiune liberă independentă, pe lângă conservarea deplină a independenţei reciproce.

O altă chestie esenţială, cu privire la care avem datorinţă a ridica glasul, e întregirea parlamentului.

Nici Ardealul, nici Croaţia şi Slavonia, nici confiniul militar şi nici Fiume şi părţile maritime nu sûnt representate între noi, pentru că la dietă n'au fost convocate, deşi sûnt părţi integrante ale dietei şi în înţelesul clar al dispunerei legilor trebuiau sĕ fie chemate.

Sancţiunea pragmatică, diplomele inaugurale regale şi jurămintele domnitorilor decretează apriat, că integritatea ţĕrii trebue sĕ

fie menţinută totdeauna neviolată. Dar' integritatea nu stă numai în aceea, ca nimic sĕ nu se iee din teritorul ţĕrii, ci şi în aceea, că cuprinde în sine şi integritatea politică.

Când deci puterea esecutivă face cu neputinţă ca o parte oare-care a ţĕrii, sau vre-o ţeară aparţinĕtoare coroanei ungare, sĕ iee parte în mod constituţional la cele mai însemnate acţiuni politice ale ţĕrii, ca împreună sĕ esercieze dreptul legislatoric: e vătĕmată integritatea politică a ţĕrii.

Evenimentele triste din vremile trecute au provocat neînţelegeri pagubitoare între noi şi concetăţenii nostri de naţionalitate nemaghiară. Concetăţenii acestia ai nostri *încă au pretensiuni cu privire la naţionalitatea lor,* ear' Croaţia cu privire şi la interesul posiţiei sale de drept public, — *pe cari nu vrem sĕ le ignorăm şi nu putem se le ignorăm.*

Sûntem decişi a întreprinde tot pentru delăturarea neînţelegerilor, şi facem tot ce putem face fără darăburirea ţĕrii şi jertfirea independenţei ei, ca cetăţenii de ori-ce naţionalitate ai patriei acesteia sĕ fie contopiţi în interese şi sentimente.

Dorim ca acele disposiţiuni ale legilor noastre, cari servesc de pedecă în privinţa aceasta, amĕsurat intereselor noastre comune. modificate sĕ fie pe basa echităţii; şi pentru a o putè efectuì aceasta e neîncunjurat de lipsă ca dieta sĕ fie cât mai curênd întregită.

Învitarea şi înfăţişarea fără amânare a Ardealului nimic nu o împedecă. Uniunea Ardealului cu Ungaria a fost legată la 1848 în mod legal, şi anume, amăsurat dorinţei comune a acestor douĕ ţĕri, şi atât dieta ungară cât şi dieta ardeleană a decretat-o în mod solemn şi cu unanimitate.

Legile, atât ale Ungariei cât şi ale Ardealului, aduse cu privire la uniune, au fost sancţionate din partea M. Sale şi numai decât esecutate. Dar' atunci, când cu delăturarea constituţionalismului a întrat sistemul absolut în locul constituţionalismului, Ardealul a fost earaşi desbinat de Ungaria în privinţa administrativa. Acum însĕ, când M. Voastră a decretat de sistat sistemul absolut, trebue se încete negreşit şi urmările nedrepte ale acelui sistem. Legile acelea deci. cari au unit Ardealul cu Ungaria şi pe cari le-a ignorat în mod provisor puterea absolută, fără a le putè nimicì, cu decretarea principiului constituţionalismului trebue în mod necesar sĕ între earăşi în vieaţă, ear' tragerea la îndoială a uniunei şi dorinţa de-a se decide de nou asupra ei, turburându-se prin aceasta numai liniştea sufle-

telor. nu numai că e vătĕmare de lege, dar' e şi păgubitoare greşală politică.

Ear' denegarea esecutării grabnice a fapticei uniri n'ar fi numai, că Ardealul sĕ nu fie unit cu Ungaria, ci că Ardealul vine rupt în realitate dela Ungaria, ear' aceasta se împotriveşte cu sancţiunea pragmatică în mod cutezător.

Credem, că *cetaţenii de naţionalitate nemaghiară ai Ardealului nu-'şi vor vedè periclitate prin uniune interesele lor naţionale, pentru-că linişţire şi deplină garanţie vor afla în aceea-ce vom decide şi vom face cu privire la concetăţenii nostri de altă naţionalitate.*

Ce se atinge de Croaţia, nu pretindem ca în contra deputaţilor lor mai puţini la numĕr se decidă numĕrul nostru cel mai mare cu privire la pretensiunile şi condiţiunile pe cari eventual le vor înşira. Croaţia are teritor propriu, are posiţie specială, şi n'a fost încorporată la Ungaria nici-odată, ci a stat în legătură cu noi, ne-a fost soaţă care a avut a împărţi cu noi drepturile şi datorinţele, fericirile şi relele. Dacă deci Croaţia vrea sĕ iee parte acum, *ca ţeară,* la legislaţiunea noastră, dacă vrea se aducă ântâiu în curat acele condiţiuni pe lângă cari e gata a-'şi lega de Ungaria posiţia de drept public, dacă în privinţa aceasta vrea se trateze cu noi, *ca naţiune cu naţiune:* nu o vom refusa, ci dorim numai, ca Croaţia sĕ nu fie împedecată în a-'şi putè trimite delegaţii la dieta noastră, dându-ni-se prin aceasta nouă, şi dându-li-se şi lor, putinţa şi ocasiunea de-a putè începe tratările pe basa de drept public.

Până-când deci aceia cari după lege sûnt a se chema la dieta nu sûnt chemaţi, noi nu putem considera de intregit parlamentul şi nu putem întra în compunerea legilor şi în învoeli de încoronare.

Cele mai însemnate din legile noastre, în special esenţialele legi de drept public din 1848 sûnt scoase din vigoare. Guvern parlamentar, minister responsabil n'avem nici acum. Legea de presă încopciată cu procedura de juriu nu e restabilită încă. În contra legilor noastre clare s'a întrodus sistem străin de recrutare, fără învoirea parlamentului. Miliţia a fost înmulţită în mod ilegal. Dintre fii patriei noastre foarte mulţi au fost înrolaţi la regimente, nu maghiare, ci de-ale provinciilor ereditare, şi pe când ei şi regimentele maghiare au sĕ facă serviciu în afară de ţeară, — cetăţile şi ţeara o ţine ocupată miliţia străină. În contra legilor noastre clare darea publică a fost stabilită în afară de dietă, prin puterea absolută, au

fost întroduse dări indirecte, necunoscute în legile noastre şi nici-când primite din partea naţiunii, şi atât dările directe stabilite în contra legii, cât şi dările indirecte întroduse pe nedrept, se cer şi acuma. Ba pentru-ca credinţa noastră în sistarea promisă a sistemului absolutistic se peară cu desĕvîrşire şi speranţa şi încrederea sĕ nu sĕ mai poată naşte în piepturile noastre, — drept batjocură amară acum în timpul mai nou darea ilegală o încassează şi cu putere armată absolutismul contrar constituţiei.

Şi aceasta se întêmplă în momentul în care e întrunită dieta convocată de către M. Voastră şi se pretinde dela naţiune sĕ-'şi împlinească datorinţa cuprinsă în sancţiunea pragmatică şi sĕ încoroneze, pe când de altă parte, în ce priveşte împlinirea condiţiunilor de reciprocă îndatorire, nu se arată nici măcar intenţiune serioasă. Nu ne mirăm, că puterea absolută, delăturând constituţia noastră, a suspendat totodată şi legile acestea, fiindcă regimul parlamentar, libertatea de presă unită cu judecătoria cu juraţi, preçum şi dreptul principal al naţiunei de-a nu se putĕ reparta şi încassa nici o dare fără consentimentul parlamentului, e în directă contrazicere cu sistemul absolut. Dar' după-ce M. Voastră aţi declarat sĕrbătoreşte, că renunţând la puterea absolută păşiţi pe calea constituţionalismului, legile suspendate din partea absolutismului trebue se reîntre în întreaga lor putere şi trebue sĕ încete numai decât, atât încassarea cu putere armată a dărilor ilegale, cât şi atrocităţile incopciate cu ea, căci şi de altcum pe inscenatorii lor legile patriei îi pedepsesc foarte aspru.

Legi sancţionate pot sĕ fie suspendate numai din partea puterii care le-a creat.

În ţeară constituţională numai legislaţiunea întreagă poate croì legi; deci suspendarea acelora cu putere unilaterală şi scoaterea lor din vigoare, ca incompatibile cu sistemul, cum a făcut puterea absolută, apoi ţinerea lor în suspens chiar şi după întroducerea constituţionalismului, — e lucru contrar cu noţiunea constituţionalismului.

O condiţiune clară a sancţiunei pragmatice e aceea, că regele se respecteze legile toate votate din partea dietei. Legile noastre, pe cari puterea absolută le-a suspendat, au fost votate şi sancţionate pe cale ordinară legislativă; şi până-când naţiunea nu e de acord a le modifica, rĕmân legi obligătoare, pe cari a le scoate din vigoare şi a le ţinĕ în suspens însemnează atâta cât a călca condiţiunile clare ale sancţiunii pragmatice.

Regimul parlamentar, ministerul responsabil, libertatea de presă împreunată cu procedura juriului, dreptul de-a determina dări şi armată, compusă în înţelesul legilor, — sûnt cele mai mari garanţii ale libertăţii constituţionale. Nouă legile noastre sancţionate ne-au dat garanţiile acestea şi noi nu ne învoim nici-odată ca ele sĕ fie sistate sau în ori-ce privinţă restrînse; şi chiar şi suspendarea lor provisorie o considerăm de suspendare a constituţiei, de o negare chiar a ori-cărui constituţionalism.

Pe basa perfectei egalităţi de drept vrem sĕ ne desvoltăm şi asigurăm vieaţa noastră constituţională. Vrem ca cu privire la deplina folosire a drepturilor cetăţeneşti *sĕ nu facă deosebire nici religiunea nici naţionalitatea între cetăţenii patriei,* şi vrem ca *concetăţenii de altă naţionalitate sĕ fie asiguraţi prin lege, încă în dieta actuală, cu privire la pretensiunile lor naţionale în tot ce se poate da fără decimarea politică a ţerii şi fără a 'i-se jertfi independenţa legală.* Dar' dacă legile noastre suspendate nu întră în deplina lor putere şi urmările nedrepte ale esistentei suspendări nedrepte nu vin şterse numai decât, — naţiunea, care acum e despoiată de toate garanţiile libertăţii sale constituţionale, nu poate întra în desbateri asupra nici unor-fel de plăsmuiri nouĕ legale, nu poate întra în învoieli, pentru-că *cum* şi *în ce scop* sĕ creeze legi nouĕ, când vede că legile noastre fundamentale suspendate din partea puterii absolute sûnt ţinute în suspens şi atunci când domnitorul a convocat representanţii naţiunii ca sĕ-'şi înceapă de nou activitatea constituţională? Declarăm deci, că solicităm imediata restituire deplină a legilor noastre scoase din vigoare din partea sistemului absolut şi ţinute şi acuma în suspens, precum şi imediata sistare a tuturor disposiţiunilor întroduse pe nedrept din partea sistemului absolut şi esistente în mod ilegal şi acuma, şi tot aşa şi sistarea sarcinelor repartisate pe cale ilegală şi încassarea lor în mod ilegal.

Ce sĕ atinge mai departe de abzicerea de tron a M. Sale Ferdinand V., lăsând acum la o parte faptul că actele nu ni-s'au comunicat în formă legală şi pe cale legală, declarăm, că înainte de a sĕ întregì parlamentul nostru în înţelesul art. V. din a. 1848 şi înainte de a fi reactivate autorităţile numite în art. III. din acelaşi an, nu putem întra în esaminarea documentelor menţionate, şi cu privire la schimbarea întêmplată pe tron nu ne putem pronunţa.

Mai mulţi concetăţeni trăesc pe pământ străin, exilaţi fiind din patrie, în urma acuselor politice. Mulţi însĕ zac şi acum aruncaţi în temniţi.

Sistemul absolut 'i-a espatriat, pe basa legilor străine au fost condamnaţi pentru acusări politice, şi condamnarea lor a fost urmarea sistemului absolut, întrodus atunci. Dar' dacă sistemul acesta absolut a încetat a mai fi, dacă în locul seu a întrat constituţionalismul, pot sĕ fie susţinute urmările acelui sistem şi acum, pe lângă constituţionalism?

Noi considerăm deci urmările încă esistente ale sentenţelor numite de incompatibile cu restituirea constituţionalismului şi prin urmare de sistate; şi până-când nu va fi delăturată ori-ce pedecă pentru reîmpatriarea concetăţenilor nostri exilaţi din motive politice, pâna-când deţinuţii nu sînt puşi în libertate, averile confiscate nu sĕ dau îndĕrĕt, nu vom avea credinţă şi încredere în sistarea sistemului absolut şi în restabilirea constituţionalismului, ear' fără credinţa şi încrederea aceasta e imposibilă ori-ce sfătuire rodnică.

Acestea sînt lucrurile pe cari ne-am ţinut de datorinţă a le espune înainte de toate, cu adânc respect, dar' sincer şi fără reserve.

Scopul final al domnirei nu poate sĕ fie creşterea puterii. Puterea e numai mijloc. căci scopul final e fericirea popoarelor. Dacă Maiestatea Voastră, care odinioară ţinea sistemul absolutei puteri de cel mai sigur mijloc pentru fericirea popoarelor, s'a convins după o esperimentare de 12 ani că pe calea aceasta scopul nu sĕ ajunge, şi din convingerea aceasta a păşit pe cărarea constituţionalismului; dacă M. Voastră sînteţi decişi a rĕmânè pe calea aceasta cu neclintire; dacă M. Voastră vrea ca rădĕcinile rupte ale credinţei şi încrederei sĕ dee alţi vlăstari: va aprecia după merit, în mĕsură deplină şi în sinceritate, espunerile noastre.

Regele ungar numai prin încoronare devine rege maghiar, ear' încoronarea are condiţiuni stabilite din partea legii, cari e neîncunjurat de lipsă sĕ fie înainte împlinite. Susţinerea neviolată a independenţei noastre constituţionale, integritatea teritorială şi politică a ţĕrii, întregirea dietei, reîntegrarea deplină a legilor noastre fundamentale, regim parlamentar şi minister responsabil, cum şi sistarea tuturor urmărilor nedrepte încă esistente ale sistemului absolut, — sînt condiţiuni prealabile fără a căror împlinire consultarea şi neînţelegerea e imposibilă.

După care sîntem cu adâncă stimă ai M. Voastre prea plecaţi servi, magnaţii şi deputaţii întruniţi în parlamentul Ungariei. (Adresa înaintată Monarchului poartă datul 24 Iunie 1861).

Adresa în casa de sus.

Adresa, votată din partea dietei ungare în textul comunicat, a fost pusă în discuţie în şedinţa din *17 Iunie* în casa magnaţilor.

Întrebarea era astfel formulată din partea presidentului casei de sus, dacă magnaţii primesc adresa dietei sau *vreau sĕ facă adresă separată?*

În întrebarea pusă sĕ cuprindea *intenţiunea* celor-ce voiau sĕ stee bine cu Viena; şi intenţiunea era, ca cei din casa magnaţilor sĕ compună *altă* adresă, mai *domoală!* Curentul era însĕ pentru acceptarea adresei votate din partea dietei, şi pentru primirea şi votarea adresei acesteia au ridicat cuvêntul toţi vorbitorii. Cel dintâiu orator a fost contele *Cziráki,* care a recomandat spre primire cu căldura cea mai mare adresa dietei.

După el a luat cuvêntul baronul *Wenkheim,* care asemenea a pledat pentru primirea adresei presentate din partea casei de jos. A luat apoi cuvêntul episcopul rom.-cat. din Ardeal, *Haynald,* care a rostit o cuvêntare lungă şi violentă, agresivă chiar faţă de Români. Zicea episcopul în vorbirea sa, că modul cum s'au creat legile din 1848 a fost legal, şi astfel legile acelea sînt obligătoare pentru toţi. Prin urmare legală e şi uniunea Ardealului cu Ungaria, şi toţi au sĕ o primească şi sĕ se supună ei. Adunarea din Blaj a Românilor n'a avut dreptul sĕ proclame şi decreteze independenţa *naţiunii române,* pentru-că adunarea din Blaj n'a fost *dietă.* Şi Românii nu pot spune că uniunea Ardealului s'ar fi făcut fără ei, pentru-că episcopul lor şi nobilii români au fost de faţă când s'a votat legea uniunii

Vorbirea aceasta n'a rĕmas necombătută. În şedinţa din *19 Iunie* a casei magnaţilor a luat cuvêntul comitele-suprem al comitatului Caraş, *Emanuil Gozsdu,* şi a rostit o vorbire memorabilă, în care cu o logică de fer şi cu argumente sdrobitoare a rĕsturnat tot ce afirmase episcopul *Haynald.* În vorbirea sa *Gozsdu* a arĕtat Maghiarilor calea pe care pot sĕ-'şi câştige încrederea şi iubirea celoralalte naţionalităţi din patrie, şi le-a spus şi *pentru-ce* Românii din Ardeal nu pot considera de legală şi obligătoare pentru ei uniunea Ardealului cu Ungaria.

Clasica vorbire a umplut de mâhnire sufletele ungureşti, dar' de nespusă bucurie inimile româneşti, din cari a fost scoasă întreagă. În spirit naţional ţinută, vorbirea a fost de o frumseţă rară şi a format multă vreme obiect de discuţie publică, pentru-că trecuse drept eveniment politic. Eată-o în întregime.

Vorbirea lui Gozsdu.

„Escelenţa Voastră, domnule comite preşedinte!

Înaltă casă a magnaţilor!

Dacă deschid istoria patriei noastre la anul 1527, de acì începênd până în ziua de astăzi dau peste un şir atât de lung în călcarea de legi şi de jurăminte, precum şi în neadormitele nisuinţe de a nimicì după anumit plan constituţiunea noastră străbună, încât pe mine nici nu m'au surprins evenimentele acestor 12 ani trecuţi.

Drept-aceea, nu-'mi poate fi tendenţa sĕ încerc descrierea ticăloşiei ce o suferirăm, căci o facură aceasta mai mulţi, în vorbiri strălucite; dar' chiar şi cei mai escelenţi, după-ce-'şi deşertară toată puterea oratorică fură siliţi în fine a mărturisì, că nu sûnt încă aflate cuvintele, cari ar fi în stare sĕ presenteze o icoană perfectă a posiţiunei în care a fost pusă o naţiune liberă prin un guvern faţă de care sĕ afla pe un teren întărit prin tractate sancţionate cu jurămênt şi prin legi întărite prin regi încoronaţi.

„Hungariam fac primo pauperam et dein subiectam“, fă Ungaria ântâiu săracă şi apoi supusă. — e un principiu vechiu austriac, şi mania de a germanisa tot şi de a întemeia o Austrie nouă, unitară şi mare, a jucat acì rolul principal. Însĕ în locul unei Austrii unitare s'a întemeiat o Austrie foarte dubioasă, a cărei autoritate a scăzut în 12 ani mai mult decât s'a putut ridica într'un secol. Pentru-că pe împĕratul 'l-au condus sfetnicii sei dela Viena pe căi greşite, fără a se gândì la aceea, că pentru căderea puterii împĕrăţiei austriace e de ajuns sĕ pună popoarele Ungariei mânile în sîn şi sĕ nu facă nimica pentru împĕrăţie.

Drept-aceea, trebue sĕ spunem împĕratului, celui aplecat de altmintrelea spre tot ce e bun, că pe strămoşii sei, ca pe nişte regi aleşi şi încoronaţi, tot popoarele Ungariei 'i-au mântuit în momentele critice; şi că dacă popoarele stau nemişcate, dacă nu sĕ pot însufleţì pentru el, tronul seu nu poate fi scăpat de perire. Sĕ-'i spunem deci, că numai coroana sfântului Ştefan e talismanul care poate sĕ-'l scape de pericole, şi că coroana sfântului Ştefan n'a avut îndatinarea a sĕ alia decât numai cu aceia, cari au observat cu pietate legalitatea, şi numai pe seama acelora a adus binecuvêntare, cari au ţinut jurămêntul depus, cu scumpătate şi cu conştienţă evlavioasă.

Ştiu, că unii dintre însufleţiţii nostri patrioţi au făcut demult atent pe împĕratul la aceasta; însĕ machinaţiunile rĕilor sei sfătuitori au fost destul de astute pentru a-'i paralisa totdeauna, ear' sfătuitorii

destul de cutezĕtori, pentru a face pe împĕratul sĕ creadă, că e vorba de uneltiri de-ale aristocrației maghiare, dictate de interes egoistic, în scopul de a apĕsa poporul; destul de temerari, zic, pentru a-'l face sĕ creadă, că poporul din Ungaria sĕ simte mai fericit sub curatela politicei dela Viena, decât sub legi constitutuționale.

Acum țeara s'a adunat, toate clasele sûnt representate, poporul, industria, proprietatea mică și mare, autoritățile și demnitățile, și toate colorile cultului dumnezeesc. Sĕ-'i spunem deci fiitorului nostru rege, cu sinceritatea tradițională care caracterisează popoarele Ungariei, că e purtat pe căi greșite, că-'l amenință primejdii mari de cari noi avem sĕ-'l mântuim, și-'l vom mântuì cu ori-ce preț, numai cu prețul independenței, integrității patriei și a vătĕmării constituției noastre — nu!

Sûnt convins, că fiitorul nostru rege va prețuì mai mult soartea dinastiei sale, viitorul împĕrăției sale, decât sfaturile periculoase ale sfetnicilor sei dela Viena, pe cari 'i-au dat de rușine tristele urmări. Mai ales dacă 'i-le vom face cunoscute acestea într'o formă din care sĕ vadă că aceasta nu e numai părerea unor clase singuratice, ci e părerea tuturor popoarelor și a tuturor indivizilor din Ungaria. Sĕ-'i facem cunoscut, chiar și în persoană dacă sĕ cere, că toate popoarele țĕrii sûnt pătrunse de constituțiunea străbună și de spiritul legilor din 1848. Acesta e aerul care ne dă vieața și de care sûnt pătrunse palatele celor mari, atelierele meseriașilor și colibele țĕranilor, storși atât de pacientă cât și de avere. Ear' dacă nu va folosì nici aceasta, atunci numai îndurarea lui Dumnezeu rĕmâne pentru împĕratul și pentru credincioasa sa țeară; atunci întêmplese ce va voì provedința divină, căci popoarele Ungariei deslegate vor fi de blăstĕmul de a suferì.

E posibil, și la aceasta trebue sĕ fim pregătiți, că bălaurul cel cu o sută de capete al machinațiunilor nu-'l vom putè îndepărta din jurul fiitorului nostru rege. Poate-că sinceritatea noastră are sĕ fie rĕu esplicată; poate-că pentru francheța noastră avem sĕ fim numiți renitenți, păcătoși, precum am fost numiți atunci, când clasa privilegiată, abzicênd de toate prerogativele sale, le-a împărțit toate cu clasele popoarelor patriei. Și ce a făcut clasa privilegiată maghiară? Pentru ca sĕ poată susținè legea aceasta prin care a fost desbrăcată de toate privilegiile avute, — 'și-a sacrificat averea, vieața și pe fiii sei. Sĕ ne mai arete istoria o astfel de jertfă, neesceptionând nici chiar pe a lui Avram!

http://statuldacia.info

Eu pot sě le spun acestea şi în casa aceasta, fără sě vatěm modestia, pentru-că nu mě ţin de aceasta clasă glorioasă. Şi care 'i-a fost remunerarea? A fost declarată de rebelă şi dusă la locul de perzare. Eu n'am învěţat altă definiţiune a duelului, decât aceea, că sě ridică arma în contra legilor esistente. Că pe a cui parte stă definiţiunea aceasta, judece Dumnezeu şi lumea.

Avem acum earăşi o dietă, care declară de crimă abaterea dela terenul legal şi vătěmarea legilor dela 1848. Sě poate sě fie disolvată, deci sě ne pregătim pentru această eventualitate. Sě ocupăm cu onestitate terenul ţinut până acì de inimicii noştri, atât de fără conştienţă, cari au înverşunat pe toţi confraţii de altă limbă, locuitori în patria aceasta, în contra naţiunii maghiare, şi 'i-au întrebuinţat spre aceea, ca sângele fraţilor, věrsat de armele lor proprii, sě curgă părău. Sě nu lăsăm gol acest teren, pentru-ca machinaţiunea sě-'şi continue pe el jocul diavolesc.

Sě nu ne resfirăm fără a da de ştire popoarelor, cari fraţi ne sûnt, apriat şi cu sinceritate, că *cu privire la ele cum cugetăm,* şi că ce era sě facem pentru mulţumirea şi fericirea lor? Se vadă ele, că dela inimicul comun nu le pot aştepta acestea, nu le pot spera, şi aşa, săgeţile înveninate sě lovească pieptul celor cu machinaţiunile.

Însě, sě nu le facem acestea în general, pentru-că espresiunile generale, când se aplică, când se formulează, pot lua estindere mai largă şi mai îngustă. Trebue sě recunoaştem, că încrederea a scăzut, de aceea sě nu pretindem ca pe cineva sě-'l mulcomească espresiunile generale. Despre aceea putem fi încredinţaţi, că naţiunile conlocuitoare vor avè încredere necondiţionată în naţiunea maghiară, pentru-că sûnt convinse, că Maghiarul nu promite uşor; dar' ce a promis odată împlineşte, chiar de s'ar surpa ceriul asupra capului seu; pe când guvernul vienez e generos şi necalculabil în promisiuni, dar' 'i-se sgârceşte inima şi braţele când e vorba de împlinirea promisiunilor. Dacă noi ne vom formula deci promisiunile în mod special, sě n'avem frică că spaciul dintre noi şi fraţii de altă limbă, esistent până acum, îl va mai putè ocupa machinaţiunea vre-odată. Ear' dacă am împăcat pe compatrioţii noştri, întêmple-se tot ce soartea a croit asupra noastră, spargă puterea actuală dieta ţěrii: vom suferì toţi mai uşor, pentru-că nu va trebuì sě ne ascundem faţa de înaintea noastră şi de înaintea lumii, şi nu va întârzia, pentru-că nu poate întârzia, Dumnezeul dreptăţii, care va face se învingă legalitatea în contra fărădelegii.

Rane adânci şi sângeroase a causat puterea actuală în inima patriei noastre. Mâni rele au rupt dela noi Croaţia cu părţile ei anexe, a rupt Ardealul şi arteria inimeĭ noastre, Fiume, cu toate-că ne leagă pe toţi de olaltă o istorie comună de o mie de ani, o legătură frăţească şi legi positive.

Fără ei dieta n'o putem considera de întregită, şi pretindem ca potestatea sĕ le facă posibilă înfrăţirea, chemându-'i la dietă. Dacă vor venì îi vom primì cu braţele deschise, ear' dacă nu vor voì sĕ vină, nu ne vom folosì de forţă în contra lor. Dar' atunci deşì nu ne vom putè considera de întregiţi, vom declara dieta de împuternicită sĕ aducă legi şi vom privì de sosit momentul şi ocasiunea de a asculta *causele şi dorinţele* celor-ce se retrag dela înfăţişarea la dietă, şi a împlinì tot ce nu periclitează patria comună, ear' pe ei 'i-ar mulţumì, ca astfel alianţa nouă se nască puteri nouĕ, spre eluptarea fericirei patriei comune.

Medicul, care astupă rana cu plastru, întru-cât e cu putinţă, de coloarea pielei, pentru-ca rana sĕ nu se vadă, — nu va vindeca rĕul; pentru-că rĕul, dacă nu va putè străbate prin plastru, va erumpe negreşit în jurul plastrului. De aceea, eu aflu de lipsă sĕ căutăm unde e rĕul?

Ilustra casă a magnaţilor poate-că aşteaptă tocmai dela mine desluşiri, de ce cea mai mare parte a poporului din Ardeal, adecă naţiunea română, din a cărei sîn m'am născut şi eu, nu are aplecare spre uniunea Ardealului cu Ungaria, cu toate-că prin uniunea aceasta tocmai naţiunea română ar câştiga mai mult?

Nu mĕ pot reţinè de-a nu mărturisì apriat, că şi eu sûnt de părerea, că naţiunea română, care în Ardeal până la 1848 era privită numai de paria, despre care Aprobatele şi Compilatele zic că: „utque beneplacitum Principis et regnicolarum patiáltatnak", căreia paragraful 9 din Aprobate îi spune: „Vegye eszibe alacsony voltát" (acestei legi 'i-a dat naştere numai împrejurarea, că preoţii români nu s'au învoit ca iobagii români sĕ meargă la robotă în sĕrbătorile mari româneşti, la ce apoi legislaţiunea a aflat de lipsă a decreta că: „az oláh papok eszükbe véve alacsony voltukat a magyar nationak ne prescribáljanak"), şi care în privinţa naţionalităţii şi a religiunei a fost eschisă dela toate drepturile civile, deşì mai bine ca jumĕtate din nobilimea Ardealului e română, · are un mare numĕr de meritaţi fii pentru patrie, cari ar putè primì uniunea cu Ungaria cu braţele deschise, căci pe ei de toate suferinţele nĕcăjitoare 'i-a scăpat

ca prin farmec, sistând pentru totdeauna diferenţele religionare şi naţionale, în privinţa drepturilor religionare şi politice aşezându-'i într'o linie cu celelalte naţiuni conlocuitoare, ear' murul inspăimêntător, care îi despărţia, 'l-a dărîmat pe vecie, şi în fine, prin representarea poporului, cu proponderanţa poporaţiunei ce o are, naţiunea română e făcută factor de căpetenie în guvernarea ţěrii şi a municipiilor.

Dar' eu îmi ţin de datorinţă conştiincioasă sě aştern unele desluşiri în causa aceasta. Ştie tot natul, că poporul apăsat are obiceiul a fi prepuelnic, neîncrezětor şi închis. Eu, care mě ştiu a fi fratele lor, am avut ocasiune a privì în adâncul inimei lor, şi eu, care sûnt cetăţean credincios al patriei ungare, dar' îmi iubesc totodată şi naţiunea fără margini, mě simţesc obligat a arěta causele pentru cari naţiunea română din Ardeal de present nu află uniunea necondiţionată cu Ungaria de dorit şi nu o consideră drept binefacere pentru sine.

1. Cu durere au aflat Românii din Ardeal, că dieta din Cluj dela 1848 a decretat uniunea Ardealului cu Ungaria *fără ei*, şi ei ţin că dieta aceasta n'a avut alta de făcut, decât ca pe Români sě-'i declare de-a patra naţiune egal îndreptăţită, şi în cel mai scurt termin sě convoace o dietă generală pe basa representaţiunii poporului, pentru-ca uniunea sě o decreteze la olaltă cu naţiunea română. Dacă lucrul se întêmpla aşa, asigur ilustra casă a magnaţilor, că uniunea se proclama şi nu se întêmpla rěsboiu civil.

Acì cu durere trebue sě-'mi aduc aminte de argumentele Escelenţei Sale, preameritatului episcop rom. cat. al Ardealului, prin cari a afirmat în faţa lumii, că 1,300.000 de Români au fost representaţi în dieta aceea prin un episcop şi doi diregětori guverniali, dintre cari nici unul n'a fost alesul poporului.

2. În legile Ardealului dela 1848 naţiunea română nu e ridicată între celelalte naţiuni îndreptăţite, despre ea se vorbeşte numai per tangentem. Eată textul legii (îl ceteşte, şi apoi continuă): Aici, domnilor mei, Românii sûnt puşi numai *intra parènthesim* şi nu se cere alta decât un *nem«* pentru-ca legea sě fie negativă. Naţiunea română nu poate înţelege egala îndreptăţire de estinsă şi asupra ei, pentru-că nu esistă lege de mai nainte care se enumere naţiunea română între cele îndreptăţite, deşì, ori-şi-cum, unei naţiuni stătătoare din 1,353.000 de suflete sě putea, şi ea ar fi meritat, sě 'i-se consacre un paragraf de câteva şire. În Ardeal însě numai acela sě poate

bucura de drepturi constituţionale, care e membru al unei *recepta natio*« şi »*recepta religio*«.

3. Legile Ardealului din 1848 dispun, ca armele sĕ rĕmână în mânile mărginaşilor Sĕcui, ear' despre districtele confiniare române nu fac nici o pomenire.

4. Legile Ungariei din 1848 dispun, ca graniţa din Croaţia, Sirmiu şi Banat sĕ fie chemată la dietă, ear' pe Ardeleni chiar şi după uniune îi trec cu vederea.

5. Legile Ungariei din 1848 art. VII., în casul uniunii Ardealului cu Ungaria decretează »*unitatea naţiunii maghiare*«. Naţiunea română din Ardeal vede deci în aceasta tendenţa de a fi contopită în naţiunea maghiară. Dar' Românul taxează mai sus *susţinerea naţionalităţii sale* decât libertatea sa personală, pentru-că el *vieaţa naţională o consideră de basă a libertăţii sale,* şi nu libertatea individuală de scut al vieţii sale constituţionale.

6. Prin legile Ardealului din 1848 nu e îndreptată cu îndestulire starea suprimătoare sufletească a naţiunii române, şi pentru aceea pretinde, ca Aprobatele şi Compilatele, împreună cu diploma leopoldină prin care acestea vin recunoscute, ca nişte legi dejositoare pentru naţiunea română sĕ fie nimicite pentru vecii-vecilor.

La punctul acesta nu sĕ poate face obiecţiunea, că aceste legi defăimătoare, Aprobatele şi Compilatele, sînt la fel cu legea fără nici o însemnătate din Ungaria *Lutherani comburantur*«, care nu mai este în vieaţă, ci e proprietatea istoriei numai. Dar' la obiecţionarea aceasta am sĕ observ, că în Ungaria au fost aduse legile menţionate sub fanatismul secolilor, dar' au fost nimicite prin alte legi ulterioare, pe când în Ardeal au fost susţinute Aprobatele şi Compilatele 400 de ani, şi pe cale publică nu sînt desfiinţate nici astăzi. Apoi, domnilor, un Ungurean nu poate sĕ aibă nici idee despre legile Ardealului, căci Unguri învĕţaţi, scriitori dintre cei mai escelenţi din Ungaria, n'au cunoscut nici pe departe şi nu 'şi-au putut închipuì intoleranţa care a domnit în Ardeal!

7. Nu pot fi mulţumiţi Românii din Ardeal nici cu partea aceea din legea electorală ardeleană din 1848 care tratează despre dreptul de alegere, pentru-că făcêndu-se abatere dela legile electorale ale Ungariei din 1848 şi dela principiul democratic, e luată de cinosură darea de pămênt de 8 fl., prin ce cea mai mare parte a naţiunii române e eschisă dela cea mai preţioasă parte a constituţionalismului. În fine:

8. Ei nu ţin de perfecţionată uniunea Ardealului cu Ungaria nici din motivul, că §. 4 din art. VII. al legilor ungare din 1848 nu a fost esecutat. Ministerul responsabil unguresc, în urmarea consfătuirii avute cu comisiunea regnicolară ardeleană, n'a presentat dietei comune un astfel de proiect de lege, care sĕ fi putut fi înzestrat cu putere de lege, şi chiar şi compunerea acelei comisiuni s'a întêmplat fără influenţa naţiunii române, şi faţă de ea procedura a fost foarte vitrega, pentru-cà dintre 28 de membri ai comisiunii numai 3 sûnt Români, cu toate-că poporaţiunea română întrece de două-ori cu numĕrul întreaga poporaţiune a celoralalte trei naţiuni.

Dar' uniunea nici guvernul împĕrătesc şi nici însaşi naţiunea maghiară din Ardeal nu o consideră de faptă împlinită. Sĕ dovedeşte aceasta prin diploma din 20 Octomvrie 1860, sĕ dovedeşte prin faptul, că cancelaria aulică ardeleană şi guvernul transilvan s'a reînfiinţat, ear' conducerea trebilor în acestea au primit-o asupra lor magnaţi maghiari de frunte.

Acestea sûnt motivele, cari pe Românii din Ardeal încă şi azi îi intimidează şi pentru cari necondiţionata uniune a Ardealului cu Ungaria ei o consideră de impusă cu puterea.

Aici sûnt silit a face o reprivire asupra vorbirii escelente şi pline de învĕţătură a Escel. Sale preameritatului episcop rom.-cat. al Ardealului. Escelenţa Sa a spus, că legea uniunii din 1848 nu s'a adus numai prin representanţii celor trei naţiuni: maghiară, sĕcuie şi săsească, ci şi prin membrii de origine română dela dieta Ardealului şi că a fost întărită cu sigilul celor trei naţiuni.

Cel-ce cunoaşte referinţele din Ardeal, sub cuvintele *membrii de origine română* cu voie, fără voie, nu poate înţelege alta, decât pe acele caractere slabe, cari sub apĕsarea insuportabilă a Aprobatelor şi Compilatelor ruinându-se, — 'şi-au părăsit legea şi naţionalitatea străbună. Deci a spune, că naţiunea română e representată prin astfel de oameni, dacă cumva nu e batjocură, apoi la toată întêmplarea e o crudelitate ce sfăşie din nou ranele inimelor sângerate, şi nu pot decât sĕ oftez cu Virgiliu zicênd: „Infandum Regina iubes renovare dolorem".

Escel. Sa episcopul rom.-cat. al Ardealului recunoaşte, că în Ardeal naţiunea română numĕră 1,300.000 suflete, — pe când eu ştiu că sûnt 1,353.000 de Români în Ardeal — şi că prin urmare, naţiunea română face douĕ terţialităţi din întreaga poporaţiune; recunoaşte deci Escel. Sa, că acest popor intensiv şi estensiv sĕ

sporeşte, ba zice, că pe naţiunea săsească, pe care de altmintrelea o încarcă cu tot felul de lauri, azi-mâne o înghite, adecă pe acea naţiune, care sě numeşte pe sine cu predilecţie: *provida et circumspecta natio* .

Dacă aceasta e aşa, — despre ce eu de altcum nu mě îndoesc, — ce pěcat mare a avut legislaţiunea Ardealului, că o astfel de naţiune plină de vieaţă, un popor care între cele mai grele împrejurări a dat dovezi de atâta putere de vieaţă, a fost condamnat la sclăvie de 400 de ani! Unde ar fi ajuns până acuma Ardealul, aceasta Sparta mică, dacă ar fi avut atâţia cetăţeni liberi câţi heloţi a avut??..

Fie starea aceasta scusă suficientă şi la observarea făcută de Escel. Sa episcopul referitor la defectele culturei Românilor. Dar' Escel. Sa ne mai arată şi altă stare něcăjitoare de suflet. Legile din 1848 au fost sancţionate prin sigilul celor trei naţiuni, adecă maghiară, sěcuie şi sasă, — zic a celor trei naţiuni, cari toate la olaltă fac abia 600.000 de suflete, ear' un milion treisute cincizeci-şi-trei de mii de Români au fost ignoraţi, tocmai aşa cum face stapânul care nu-'şi întreabă servitorul când îşi vinde casa.

Ce sě atinge de conclusele congresului român din Blaj, nici eu nu ţin că ele ar avea putere legală. Dar' au însemnătate morală foarte mare, pentru-că unde sě adună 20 30.000 de oameni (după Haynald) şi-'şi manifestează pretensiunile cu voce ponderoasă, şi serbează în fiecare an ziua aniversară, decretând ca şi în viitor sě o serbeze, — un astfel de congres nu poate fi ignorat atât de uşor!

Nu vreau sě fiu rěu înţeles, eu, care nu privesc situaţiunea naţiunii române din punct de vedere ardelenesc. ci din punctul de vedere al Ungariei, şi care o mare parte din aceste îngrijiri le věd a fi isvorîte din îngustime de suflet, pentru-că eu dela legislaţiune aştept vindecare desěvêrşită. Nu mi-se pare însě a fi ele totuşi de aşa, că dacă s'ar resolvì înainte de reîncorporarea faptica, s'ar periclita, fie întegritatea patriei, fie autoritatea corpului legislativ.

Trăim în timpuri în cari mărimea unei ţěri nu o dă estinderea ei geografică, ci câştigarea inimelor, unirea sufletească şi intelectuala a popoarelor, pentru-că aceasta e puterea în faţa căreia sě apleacă tronurile cari eserciează putere nelimitată.

Şi cu acestea mi-aşi putè declara de încheiate espunerile despre naţiunea română, dacă nu m'aşi teme de faima ce sě lăţeşte, că adecă, „precum nouă, aşa nici dinastiei nu-'i stă în putinţă a satisface dorinţele naţionalităţilor slavone meridionale şi române, şi a-'şi asigura

prin aceasta în mod durabil simpatiile lor". (*Bartal* a spus-o aceasta în casa de jos).

Aceasta afirmaţiune, eu, ca din partea naţiunii române, nu o pot accepta. Naţiunea română a luptat de secole la olaltă cu cea maghiară, şi încă totdeauna sub stindardul libertăţii. În Ardeal jumĕtate din nobilime e română, în Maramurĕş din 50.000 Români treizeci de mii sûnt nobili, în comitatele Sătmarului, Bihorului şi al Aradului cea mai mare parte a nobilimii e de origine română, şi toţi acestia au primit diplomele nobilitare dela Bocskay, Bethlen, Rákoczy, Abafy, Zápolya şi dela Bathoreşti, şi aşa totdeauna s'au luptat pentru libertate în contra tiranismului. Dar' nici acuma naţiunea aceasta nu pofteşte alta, decât aceea la ce e îndreptăţită în urma boldului de conservare proprie, şi e îndreptăţită de legile naturii şi de principiile egalei îndreptăţiri, *vieaţă naţională,* conservată de o mie de ani printr'atâtea nenorociri, pe care voeşte a 'şi-o păstra, cultiva şi lăţì şi în viitor, ear' pe fiii sei, aplicându-'i în toţi ramii guvernării, voeşte a-'i pregătì pentru un viitor mare, pe care îl are nedespărţită de naţiunea maghiară.

Naţiunea română n'are tendenţe separatistice, nu pretinde teritor separat. Ei tot aşa îi zace la inimă fericirea comitatelor Pojon, Moşon, Heveş şi Borşod, cum îi zace fericirea Maramurĕşului, Sătmarului, Bihorului, Cenadului, Aradului, Timişului, Torontalului şi Caraşului. O margine a patriei sale se începe dincoace de Leitha, nu dincolo, ear' ceealaltă margine deocamdată e la Turnul-roşu.

Asigur pe nobila naţiune maghiară despre aceea, că nu este Român bine cugetător care sĕ nu fie pĕtruns de convingerea, că provedinţa dumnezeească, însuşi Dumnezeul popoarelor din lume a croit ţînta, atât pe seama naţiunii române, cât şi pe seama celei maghiare, pentru-ca la olaltă sĕ trăească într'o alianţă eternă, fiindcă numai la olaltă au un viitor glorios, pe când punêndu-se una în contra celeialalte, amêndouĕ trebue sĕ piară.

Ambele naţiuni stau singure pe lumea aceasta, fără consângeni, şi sûnt aproape în numĕr egal. Soartea le-a aşezat una lângă alta; aplicările lor sûnt la fel. Amêndouĕ sûnt încunjurate de elementul absorbitor al panslavismului, prin urmare nici una nu poate devenì periculoasă pentru ceealaltă. Destinul le chiamă pe aceste douĕ naţiuni la o alianţă eternă.

Mĕ va ierta Escel. Sa episcopul rom.-cat. al Ardealului dacă voiu spune, că alianţa aceasta e mai naturală şi promite un viitor

mai constant decât cea recomandată de Escel. Sa, — adecă alianța cu Nemții. Basa fiecărei alianțe este stima reciprocă și sinceritatea. Stimezese ântâiu aceste două națiuni una pe alta, fie sinceră una față de ceealaltă, și atunci alianța va fi eternă, ear' Dumnezeul popoarelor va întinde peste ele binecuvêntarea sa. Eu cred că dieta de acum va da naștere alianței acesteia, ear' cu timpul ea va crește intensiv și estensiv. Și eu asigur patria, că națiunea română va împărți soartea cu națiunea maghiară, în bine și în rĕu, se va bucura cu ea, se va supĕra cu ea. și va primì în fericire și în nefericire solidaritatea cu ea.

Mai am sĕ mĕ pronunț cu privire la forma actului de stat pus la ordinea zilei. Ungaria nu are, nu poate avè altă tendență, decât a-'și clarifica drepturile față cu fiitorul ei rege. Popoarele Ungariei nu s'au lăsat nici-odată sĕ fie întrecute de cineva în respectul față de regele lor, și dacă a și esistat vre-o neînțelegere, ceea-ce foarte de multe-ori s'a întêmplat, totdeauna națiunea a aflat cu cale a face pasul ântâiu spre împăcare, și acesta a fost lucru cavaleresc dela ea. Eu aflu, că în adresa casei de jos e esprimat tot ce formează opiniunile mele. De aceea, cu toate-că 'mi-ar fi plăcut sĕ rĕmână așa cum o contemplase renumitul bărbat de stat și patriot *Deák Ferencz,* din cruțare de timp și așa cum e o spriginesc în întreg cuprinsul ei, și numai aceea mai cer dela ilustra casă a magnaților, ca și până va decide puterea actuală asupra sorții acestei adrese, *sĕ facem un proiect de lege pentru surorile naționalități conlocuitoare,* ca în casul, dacă dieta de acum ar fi silită sĕ se spargă fără resultat, frații nostri de altă limbă sĕ vadă ce era se facem pentru ei, dacă nu ni-se răpea putința și ocasiunea".

Combaterea lui Gozsdu.

Doi oratori s'au sculat în casa de sus pentru-ca sĕ combată pe *Gozsdu,* un Maghiar și un Român, contele *Teleky Domonkos* și *Iosif Manu,* comitele suprem al Maramurĕșului.

Contele *Teleky* n'a putut produce nici un argument plausibil pentru a rĕsturna cele afirmate de *Gozsdu.* Din contră, tocmai prin combaterea încercată a întărit afirmările lui *Gozsdu,* pentru-că sofisteriile sale au scos cu atât mai bine adevĕrul la iveală. Contele *Teleky* a mai avut apoi și nefericirea că a început sĕ combată lucruri și afirmări pe cari *Gozsdu* nici nu le-a făcut, ci oratorul își închipuise numai că *putea* sĕ le facă.

Voise se ia cuvêntul de nou şi episcopul rom. cat. din Ardeal, *Haynald,* pentru a rĕspunde lui *Gozsdu,* dar' nu 'i-s'a dat cuvêntul după-ce vorbise odată la obiect. Astfel a ajuns rîndul la Românul *Ios. Manu,* care a ţinut o vorbire aplaudată în mod frenetic din partea Maghiarilor, o împrejurare care tradează din destul cuprinsul vorbirii.

A fost îndreptată vorbirea lui *Manu* nu numai în contra lui *Gozsdu,* ci şi în contra întregei naţiunii române. Zicea *Manu* în vorbirea sa, că Maghiarii din Ardeal nu sînt ca cei din Ungaria, pentru-că ei ar fi în stare se mai compună şi astăzi Aprobate şi Compilate dacă nu le-ar fi ruşine de lume, pe când Maghiarii din Ungaria sînt generoşi.

Mai spunea, că legile uniunii din 1848 sînt legi inviolabile, prin urmare Românii nu sînt în drept când nu recunosc legalitatea lor. Românii ar trebuì sĕ ştie, că dacă a fost bună partea din legile dela 1848 care 'i-a scos din sclăvie, trebue sĕ fie bună şi ceealaltă parte, şi ei trebue sĕ o primească, adecă partea care decretează uniunea. E lipsă de loialitate din partea naţionalităţilor nemaghiare, zicea *Manu,* când aşteaptă ca Maghiarii sĕ fie siliţi sĕ facă concesiuni tocmai acuma când sînt strîmtoraţi şi din alte părţi, pe când naţionalităţile ar trebuì sĕ lupte cu Maghiarii împreună în contra inimicului comun, ear' după-ce 'l-au învins sĕ se încreadă necondiţionat în marinimositatea generoşilor Maghiari, cari le vor purta de grije.

Condamnă în fine şi comitele suprem *Manu* machinaţiunile *reacţiunei,* care tocmai acuma a aflat cu cale se trimită episcopului *Şaguna* suma de 25.000 fl. ca sĕ fie împărţită între preoţi. Nu trimite bani însĕ şi metropolitului *Şuluţiu,* pentru-că ştie că pe acesta nu-'l poate abate nimeni dela uniune cu daruri! De acestea şi altele tot de soiul acesta spunea *Manu* în vorbirea sa.

Natural, că vorbirea a făcut impresiunea cea mai neplăcută asupra tuturor cercurilor româneşti.

Al treilea membru român din casa magnaţilor, căpitanul suprem din Chior, *Sigismund Pop,* nu a fost de faţă la şedinţele în cari s'a discutat adresa, şi astfel nu a putut lua şi el cuvêntul în chestia adresei.

Casa magnaţilor a votat în unanimitate şi neschimbată adresa eşită din votul dietei maghiare, şi a însărcinat pe preşedintele, ca în unire cu presidentul dietei sĕ o înainteze domnitorului.

În chestia națională.

Propunerea deputatului baron *Eötvös,* ca dieta sĕ numeasca o comisiune care sĕ studieze chestia națională și sĕ presenteze corpului legiuitor un proiect de lege în privința aceasta, a fost pusă la ordinea zilei în ședința din *25 Iunie.*

Nu s'a născut discuție asupra ei, ci propunerea a fost primită cu unanimitate, și ridicată imediat la valoare de conclus, dieta a procedat numai decât la alegerea membrilor comisiunei.

Au fost aleși în comisiune următorii 27 de deputați dietali:

Iacob Ignatovici (Slav), *Ioan Faur* (Român), Petru Cernovici (Sêrb), *Ioan Mișici* (Român), Czorda Bodog, Branovaczky Ștefan (Sêrb), Macsai Lukács, Benitzky Lajos, Szalay László, Sponer Todor, Iuszt Iozsef, *Ioan Pap* (Român), Markos György, Baron *Eötvös Iozsef,* Szentiványi Adolf, Mülek Ferencz, Bartal György, Tisza László, *Vlad Aloiziu* (Român), Conte Andrássy Gyula, Seregély Sándor, *Sigismund Popoviciu* (Român), Madách Imre, Toth Wilmos, Podmaniczky Frigyes, *Iosif Pop* (Român), și Urházy György.

Comisiunea era compusă deci din Unguri, Nemți, Români, Slovaci, Sêrbi și Ruteni, va sĕ zică din representanți ai tuturor popoarelor țĕrii, ținêndu-se cont de principiul apĕrat cu multa energie din partea baronului *Eötvös,* că chestia națională nu poate fi resolvată în mod *imperativ,* prin resoluțiuni votate din partea majorității, ci în bună înțelegere cu toți și cu cooperarea tuturor celor interesați.

Cercurile românești n'au avut mare încredere din capul locului în comisiune și mare resultat n'au așteptat dela ea. Ear' resultat mulțumitor pentru națiunea română la nici un cas, pentru-că cu toate-că din comisiune făceau parte oameni cu multă pricepere și cu mare tragere de inimă în treburi naționale, ca Vlad, Faur, Popoviciu Sigismund și Iosif Pop, — acestia nu erau îndreptățiți din partea națiunii române sĕ lege învoieli, în numele ei, cu Ungurii, și astfel nu puteau sĕ vorbească și sĕ lucreze în comisiune decât numai în numele lor propriu, sau cel mult în numele cercurilor pe cari le representau în dietă.

Mare resultat nu sĕ aștepta dela comisiune nici din motivul, că presa maghiară luase posiție în contra propunerii lui *Eötvös,* încă pe când nu era nici votată. Astfel ziarul »*Pesti Hirnök* declarase cu două zile înainte de alegerea comisiunii, pe tonul celui mai energic șovinism, că prin propunerea baronului *Eötvös* sĕ fac naționalităților promisiuni și speranțe cari *nu se vor împlini nici-odată,* și că în

privinţa limbei nu sĕ poate face nici o abatere dela spiritul legilor din 1848, şi prin urmare *nici o concesiune,* pentru-că Maghiarii *nu pot renunţa la eghemonie* peste celelalte naţionalităţi.

Sĕ poate deci, că intenţiunea cu împăcarea naţionalităţilor şi cu împlinirea justelor lor pretensiuni nu era serioasă; ceea-ce sĕ vede şi de acolo, că comisiunea aleasă a decis în prima întrunire sè nu ţină încă sfătuiri sau conferenţe până nu sĕ va vedè resultatul adresei. Cântecul cunoscut: dacă resultatul e mulţumitor, *nu dăm nimic,* dacă nu e bun, *ne vom arăta generoşi faţă de naţionalităţi* şi le vom da aceea ce — nu avem nici noi.

Misiunea parlamentară la Viena.

In urma însărcinării primite, cei doi presidenţi ai casei legiuitoare au mers la Viena pentru a preda monarchului adresa parlamentului ungar. Drumul lor n'a avut însĕ resultatul dorit, fiindcă monarchul ***n'a voit sĕ-'i primească în audienţă*** şi prin urmare *n'a primit nici adresa ce era sĕ 'i-se înmanueze.* Au venit îndĕrĕt, la Pesta, presidenţii parlamentului ungar, unde au făcut raport despre resultatul nefavorabil al misiunii avute.

In ziua de 1 Iulie s'a ţinut şedinţă în chestia aceasta în ambele case ale parlamentului, ântâiu în dietă şi apoi în casa de sus.

În dietă presidentul *Ghiczy* a comunicat deputaţilor, că M. Sa, încunoştiinţat pe cale oficială despre sosirea la Viena a împuterniciţilor parlamentului ungar, în loc sĕ-'i primească a adresat contelui *Apponyi,* preşedintele casei de sus, următorul autograf:

„Iubite conte *Apponyi!* Trimiţêndu-'ţi cu datul de astăzi un rescript privitor la adresa dietei ungureşti, te însărcinez sĕ-'l înmanuezi preşedintelui casei de jos, *Ghiczy Kálmán,* cu îndatorirea, ca sub responsabilitate personală sĕ-'l publice fără întârziere în casa de jos, şi sĕ faci sĕ se publice cu grăbire şi în casa magnaţilor. Viena, 30 Iunie 1861. *Francisc Iosif* m. p." —

După cetirea acestui autograf, deputaţii au început sĕ facă zgomot şi sĕ ceară ca rescriptul sĕ nu fie deschis şi cetit, ci sĕ fie retrimis monarchului aşa cum a fost primit, dar' la intervenţia energică a presidentului spiritele s'aŭ liniştit, scrisoarea a fost deschisă şi rescriptul împĕrătesc a fost cetit.

Avea următorul cuprins:

— „Noi Francisc Iosif I., din mila lui Dumnezeu împĕrat al Austriei, rege apostolic al Ungariei, rege al Boemiei, Galiţiei şi

Lodomeriei, precum şi rege al Lombardiei, Veneţiei şi Iliriei, archiduce al Austriei, etc.

Baronilor, staturilor şi deputaţilor, de stare preoţeasca şi mirenească a credincioasei noastre Ungaria, adunaţi în dieta convocată de noi pe 2 Aprilie 1861 la Pesta, — salutare şi graţia noastră!

Iubiţilor nostri credincioşi! Deşì am luat act cu serioasă uimire despre consultările dietei, ţinute în casa de jos asupra preaînaltelor drepturi ale noastre, precum şi despre erupţiunile de mănie îndreptate în contra indiscutabilului drept de moştenire ce ne compete în mod legal ca rege ereditar al Ungariei, am cugetat totuşi, că va fi vorba numai de o isbucnire momentană a focului născut în sînul oratorilor. şi nu de tălmăcirea credincioasă a sentimentelor dietei întrunite.

Fiind însĕ, că atât în *formă*, cât şi în *cuprinsul* adresei preaumilit îndreptate către noi, s'a dat espresiune decizĕtoare rătĕcitei credinţe manifestată din partea oratorilor, ne ţinem de supremă datorinţă, — pentru a păstra preaumilita stimă care sĕ cuvine persoanei noastre ca domnitor şi drepturilor noastre regeşti ereditare, încopciate cu dreptul de tron şi cu demnitatea lor, dar' nebăgate în seamă în adresa aceea a staturilor şi a representanţilor ţĕrii, cari s'au abătut dela legiuita îndatinare a ţĕrii, ne ţinem deci de datorinţă supremă *a refusa adresa,* care, cu vătĕmarea drepturilor regelui, *nici n'a fost adresată regelui Ungariei!*

Fiind însĕ că noi dorim sĕ ne putem esprima sincer asupra întrebărilor de mare însemnătate cuprinse în adresa staturilor şi a representanţilor, poftim serios, ca staturile şi representanţii ţĕrii, observând procedura dietei de încoronare dela 1790, sĕ ne aştearnă adresa într'o astfel de formă, ca acceptarea ei sĕ poată corĕspunde demnităţii coroanei şi drepturilor noastre moştenite de stăpânitor, pe cari avem sĕ le păstrăm. Cărora de altcum vĕ rĕmânem binevoitor şi cu ces. reg. graţie. Dat în capitala noastră, cetatea imperială Viena, în Austria, la 30 Iulie 1861. *Francisc Iosif* m. p., baron *Vay* m. p., *Zsedényi Ede* m. p." —

Dieta a decis, ca preaînaltul rescript sĕ fie tipărit, împărţit între deputaţi şi pus la ordinea zilei.

În casa de sus şedinţa s'a ţinut la 4 ore după ameazi, când s'au cetit şi acolo actele publicate în casa de jos, după-ce preşedintele, conte *Apponyi,* le-a făcut următoarea întroducere:

— „După-ce s'a adus la cunoştinţa Maiestăţii Sale pe cale oficioasă sosirea noastră la Viena, a sosit ieri la adresa mea, în

Viena, un autograf al M. Sale, în care sûnt îndrumat, atât eu, cât şi preşedintele casei de jos, sĕ stăruim ca sĕ fie publicat în ambele case rescriptul împĕrătesc sosit mie deodată cu autograful. Fiindcă în dietă rescriptul a fost cetit şi ni-s'a trimis şi nouă, va fi cetit acum şi aici, ear' după aceea va fi înapoiat dietei".

S'au cetit apoi ambele acte menţionate, ear' casa magnaţilor le-a ascultat cu mare întristare şi cu mare îngrijorare pentru viitorul apropiat, care era atât de posomorît şi atât de nesigur.

A doua votare a adresei.

Preaînaltul rescript a fost pus la ordinea zilei în şedinţa din *5 Iulie* a dietei ungare. A luat cuvêntul, pentru a vorbì la obiect, deputatul *Hunkár Antal,* care a făcut propunere, ca dieta sĕ declare, că cu dureroasă părere de rĕu a aflat, cum adresa ei, în urma unei esplicări greşite ce 'i-s'a dat, a fost respinsă din partea Monarchului. Şi voind, ca sĕ nu fie espusă acusei, că din adins ar căuta pedeci pentru a nu se putè pronunţa M. Sa cu privire la părţile esenţiale ale adresei, decide: *sĕ fie înaintată de nou adresa la poalele tronului, în textul votat, ear' cu înmanuarea ei sĕ fie de nou însărcinaţi presidenţii celor douĕ camere legiuitoare.*

Între vii aprobări şi cu unanimitate a fost acceptată propunerea, ridicată fiind imediat la valoare de conclus.

Conclus analog a adus şi casa magnaţilor, şi astfel presidenţii corpurilor legiuitoare ungare au mers de nou la Viena pentru a preda adresa monarchului, observând de astă-dată procedura care a fost urmată şi la anul 1790, anume: ducênd cu ei adresa pusă în plic, sigilat şi adresat *regelui Ungariei.*

Misiunea parlamentară a fost de astă-dată mai norocoasă, pentru-că Monarchul în *8 Iulie,* la orele 2 d. ameazi a primit pe cei doi presidenţi ai parlamentului ungar în audienţă şi a luat în primire dela ei adresa presentată.

Maiestatea Sa era îmbrăcat în uniformă de husar unguresc, şi la scurtele vorbiri ce 'i-s'au adresat, ântâiu din partea contelui *Apponyi,* presidentul casei magnaţilor, apoi din partea lui *Giczy,* presidentul dietei, — luând în primire adresa sigilată, a rĕspuns *în limba maghiară* următoarele:

— „Cu mulţumire am aflat despre prevenirea cu care ordinele ţĕrii şi deputaţii s'au vĕzut datori sĕ manifesteze împlinirea dorinţei mele, esprimată în rîndul trecut. Sperând, că cu aceleaşi sentimente

vor primi și rĕspunsul pe care-'l voiu da la adresa aceasta spre binele țĕrii și în interesul *fericirei comune a popoarelor mele,* voiu căuta ca rĕspunsul sĕ fie comunicat cât mai curênd cu ordinele țĕrii și cu deputații". —

Raportul făcut în dietă și în casa magnaților despre aceasta a doua misiune la Viena, terminată cu bun resultat, — a fost primit cu vie satisfacție și bucurie din partea ambelor case legiuitoare.

Rescriptul împĕrătesc.

Rĕspunsul coroanei, dat la adresa parlamentului, poartă datul de *21 Iulie,* și în ședința din 22 Iulie a fost cetit în dietă. Cuprinsul seu e următorul:

— „Noi, Francisc Iosif I., din grația lui Dumnezeu împĕrat al Austriei, rege apostolic al Ungariei, rege al Boemiei, Galiției, Lodomeriei, Lombardiei, Veneției, Iliriei, archiduce al Austriei, etc.

Stegarilor credincioasei noastre Ungarie și a părților anexe, magnaților, bisericești și mireni, și deputaților întruniți în parlamentul convocat din partea noastră pe 2 Aprilie 1861 la Pesta, — salutarea și grația noastră!

Iubiților și credincioșilor! După-ce magnații și deputații întruniți în dietă n'au întârziat a satisface, cu prevenirea ce li-se impune, provocării noastre adresată lor prin rescriptul din 30 Iunie, ca umilita adresă îndreptată cătră noi sĕ ni-o aștearnă într'o astfel de formă, ca primirea ei sĕ se poată unì cu demnitatea coroanei, care trebue neîntrerupt apĕrată în contra ori-cărui atac, cât și cu drepturile noastre de domnitor: drept-aceea ne-am esprimat deja față de magnații și de deputații întruniți preaînalta noastră mulțumire, ear' acum venim cu plăcere a ne declara cu sinceritate, conform dorinței noastre și amĕsurat promisiunei făcute, asupra chestiunilor de mare importanță cuprinse în numita adresă, pentru-ca astfel, pe basa discuției deschise și categorice, sĕ se poată ajunge delăturarea salutară și durabilă a greutăților esistente.

Convocând dieta actuală, am dorit sĕ pășim pe calea care duce la sistarea prin lege a împedecării guvernării constituționale în Ungaria noastră și la regularea prin puterea legislativă a raporturilor ce esistă între ea și celelalte țĕri și provincii ale noastre, ca eșite din legătură nedespărțită, — și adecă, amĕsurat pretensiunilor întregei monarchii, — ca resoluțiunile ce se vor aduce în meritul acesta sĕ se întâlnească cu sentimentele națiunii, ear' problemele cari inevitabil trebuesc

resolvate sĕ primească resolvare faptică, cu eschiderea ori-cărui alt mod, prin legală înţelegere cu parlamentul.

Întru-cât în amintita adresă a magnaţilor şi a deputaţilor e menţionată diploma noastră din 20 Octomvrie anul trecut în acel înţeles. ca-şi-cum ea s'ar afla în flagrantă contrazicere cu independenţa Ungariei noastre, garantată în sancţiunea pragmatică, recunoaştem. că parlamentul ungar, amĕsurat cuprinsului acestei diplome, va avea sĕ se sfătuiască cu privire la dare şi la chestiile cari sĕ refer la serviciul militar şi la regularea acestuia, cu abatere dela legile de mai nainte, împreună cu ceialalţi representanţi constituţionali ai întregei monarchiĭ, -- dar' din aceasta nu putem scoate drept conclusiune periclitarea garanţiilor pentru independenţa constituţională a Ungariei noastre, cì chiar din contră, din desbaterea comună a intereselor comune, ţinută cu representanţii aleşĭ liber ai celoralalte regate şi ţĕri ale noastre, putem aştepta numai întărirea garanţiilor acelora. Atragem totodată atenţiunea magnaţilor şi a deputaţilor întruniţi în parlament asupra împrejurării, că influenţa lor a fost estinsă mai nainte numai asupra unei părţi mici a contribuirii publice, şi nu cum sĕ va întêmpla în înţelesul amintitei noastre diplome, asupra tuturor chestiilor de dare şi de finanţe. Le atragem atenţiunea mai departe şi asupra înţelesului verbal al sancţiunei pragmatice, acceptată în art. 1 şi 2 de lege din 1723, care în înţelesul clar al acestor articole de lege nu numai pentru aceea a fost pusă în vigoare, pentru-ca Ungaria noastră sĕ fie mai cu succes apĕrată în contra atacurilor esterne şi interne şi sĕ fie ferită de turburările interne, cari uşor sĕ pot naşte cu ocasiunea temporarelor vacanţe de tron şi sînt atât de trist cunoscute din istoria ţĕrii, — ci şi pentru-ca sĕ servească de sprijin comun cât sĕ poate de tare a înţelegerei reciproce şi a unirii între Ungaria noastră şi celelalte regate şi ţĕri ale noastre.

Precum dovedesc chiar şi literile convocătoare la dieta actuală, firma noastră voinţă este sĕ se conserve în toată întregimea sa vechiul obiceiu de a sĕ da diplomă inaugurală de încoronare. Şi o recunoaştem şi acum, pentru liniştirea spiritelor agitate şi pentru dorita sistare a tuturor îngrijirilor neîntemeiate, că Ungaria noastră va fi guvernată, atât cu privire la persoane, cât şi la sistem şi formă de guvernare, în mod corĕspunzĕtor vechei constituţiuni a ţĕrii, că prin urmare, contopirea în imperiu a coroanei sfântului Ştefan şi a ţĕrilor aparţinĕtoare ei nu este intenţiunea noastră, ci aşa ceva departe e de inima noastră părintească.

De aici putem deduce autonomia țěrii pentru afacerile interne, cum e precisată ea în art. de lege 10 din anul 1790. Dar' precum din aceasta la nici un cas nu poate urma, că legătura nedespărțită între Ungaria noastră și celelalte țěri și provincii ale noastre are sě o formeze numai unitatea casei domnitoare, tot așa combat legile Ungariei și posiția ei de drept public, desvoltat în faptă în urma istoriei, precum și afirmarea aceea, că raporturile între Ungaria noastră și celelalte țěri ale noastre pot sě fie isvorîte simplu din uniunea personală.

Unitatea tronului, armata comună și conducerea centrală a afacerilor comune financiare ale monarchiei sînt urmări naturale ale sancțiunei pragmatice, prin cari e sancționată indivisibilitatea și nedesmembrarea imperiului. Și precum dela suirea pe tron a familiei noastre domnitoare Ungaria n'a fost nicì-odată representată separat față de străinătate, și chiar și acum e cuprinsă, în cercul marilor puteri europene, în numirea de *imperiu austriac,* împreună cu celelalte provincii ale noastre: a fost datoare Ungaria sě iee parte în toate vremile la acoperirea trebuințelor comune ale statului, la sarcinile acestuia, primind asupra sa o parte a sarcinelor și a jertfelor, cari după trecerea furtunelor provocate de evenimente de rěsboiu sě așezau pe umerii popoarelor noastre, — după-cum sě vede aceasta din articolii de lege: 63 din 1741, — 1 din 1796, — 2 din 1805, — 2 din 1807, — 6 din 1808, și din alții.

Prin domnia comună de trei secole și în urma evenimentelor prin cari în comunitate au trecut, Ungaria a întrat în raporturi cu mult mai strînse cu celelalte țěri ale monarchiei noastre decât sě se poată numì aceasta numai uniune personală.

Raportul acesta mai strîns e esprimat în fiecare cuvênt din art. de lege 1 și 2 din anul 1723, și e justificat în mod neîndoelnic prin urmările date.

Art. 21 și §-ul 3 din art. 98 al anului 1723, precum și articolele de lege 104 și 114 îndrumă clar la guvernul central, de competența căruia sě ținea resolvarea tuturor chestiilor cari interesau, în comunitate, Ungaria și pe celelalte provincii. Dar' semn splendid de îngrijire față de interesele comune ale monarchiei a dat legislațiunea ungară atunci, când în §-ul 4 din art. IV. de lege al anului 1741, în scopul ca guvernarea Ungariei sě nu fie separată de guvernarea celoralalte părți ale monarchiei, și contrar articolului de lege 2 din 1485, amintit în adresa dietei ca referitor la dreptul palatinului de a

28*

face pe epitropul, a numit nu numai de conregent pe împěratul *Francisc,* soţul *Mariei Terezia* de glorioasă aducere aminte, ci pentru casul minorenităţii moştenitorului de tron 'l-a însărcinat cu privire la Ungaria şi cu tutoratul legal asupra acestuia, cu acea decretare limpede, că poate sě guverneze Ungaria în comunitate cu celelalte provincii ale monarchiei, amĕsurat puterii sale de tată şi epitrop.

Comuna guvernare a chestiilor financiare şi de rĕsboiu şi conducerea lor o dovedesc faptele netăgăduite, cari formează un şir întreg şi cari nu pot fi unite numai cu noţiunea uniunii personale. Dar' dacă ar lipsì un raport mai strîns decât al uniunii personale, n'ar putè sě aibă nici un înţeles §-ul 4 din art. de lege 11 din 1741, în care doreşte şi cere ţeara sě fie numiţi membri maghiari în ministerul monarchiei.

Inaugurarea uniunii personale a fost încercată prin articolii de lege dela 1847/8, în mare contrazicere cu declaraţia cuprinsă în întroducerea care a premers legilor, că unitatea coroanei şi datorinţele Ungariei faţă de întreaga monarchie au sě rĕmână neviolate. Dar' esecutarea legilor acestora încă în prima jumĕtate a anului a arătat în mod ce eschide ori-ce îndoială pericolele cari împreună cu Ungaria ameninţă monarchia întreagă, numai prin aceea, că conservarea şi menţinerea intereselor comune ale monarchiei, cu delăturarea dreptului public şi a istoriei Ungariei, s'a intenţionat a sě abate în cercul restrîns al uniunii personale.

Separatisarea aceasta a provocat sguduiri periculoase, cari au făcut necesară întrebuinţarea unui sistem de administraţie contrar instituţiunilor constituţionale ale Ungariei.

După-ce însĕ noi, prin diploma noastră din 20 Octomvrie 1860, am asigurat, în urma puterii noastre depline regale, restabilirea constituţiunii Ungariei, sub condiţiunile şi între limitele necesare intereselor tronului nostru regal şi ale monarchiei noastre, cari, în urma întroducerei guvernării constituţionale şi în celelalte ţĕri ale noastre sûnt inevitabile: pentru a realisa asigurările date în privinţa aceasta am restaurat nu numai vechiul sistem comitatens, ci am reîntegrat totodată şi vechile scaune guverniale legale maghiare, şi am mai convocat şi dieta, în scopul, ca prin resolvarea, pe cale legislativă, fie prin proposiţiuni regale, fie prin proiecte de-ale parlamentului, a chestiilor de mare importanţă cuprinse în diploma noastră din 20 Octomvrie 1860 şi în celelalte rescripte ale noastre, aflătoare în legătură cu ea, sě satisfacem intereselor şi dorinţelor ţĕrii, — ear'

poziţia de drept public a Ungariei sĕ o aducem în consonanţă cu poziţia de mare putere a monarchiei noastre şi cu legătura puternică şi nedespărţită care ţine la olaltă toate ţĕrile noastre.

Când însĕ magnaţii şi deputaţii întruniţi în parlament, cu privire la ajungerea acestui scop solicită neamânata esecutare a legilor din 1847 8, şi consideră dorinţa lor în privinţa aceasta de condiţie necesară prealabilă, dorind sĕ fie pusă poziţia de drept constituţional a ţĕrii numai pe aceasta singură basă: caută resolvarea problemei de mare importanţă pe care o au înaintea lor pe un astfel de teren, pe care ciocnirea cu condiţiunile vitale ale monarchiei e inevitabilă, ear' aplanarea comunelor interese, în mod corĕspunzĕtor cu pretensiunile juste, devine imposibilă.

Acelea principii ale legilor din 1848, prin cari sĕ sistează poziţia privilegială a nobilimei, sĕ întroduce dreptul general de a cumpĕra moşii şi a purta oficii publice, sĕ şterge urbariul, zeciuiala şi alte sarcini iobagiale, sĕ decretează purtarea comună de sarcini şi generala obligativitate a serviciului militar, şi în fine sĕ estinde dreptul electoral şi asupra acelor clase ale poporului, cari mai nainte n'au avut dreptul acesta: încă în diploma noastră din 20 Oct. 1860 sûnt recunoscute şi întărite în mod sĕrbătoresc de esistente. Ce sĕ atinge de celelalte părţi ale legilor din 1848, o ştiu şi magnaţii şi deputaţii ţĕrii, că legile acestea în mai multe părţi principale ale lor nu sûnt compatibile cu cuprinsul clar al sancţiunii pragmatice, şi chiar din punctul de vedere al dreptului nu pot sĕ esiste; dar' şi de altcum bine ştiu magnaţii ţĕrii şi deputaţii. că *legile acestea vatĕmă* nu numai drepturile celoralalte provincii ale noastre şi ale întregei noastre monarchii, *ci şi însemnata parte a poporaţiunii aparţinĕtoare la coroana ungară e vătĕmată în interesele sale naţionale.* Ba pe deasupra, în urma amarelor esperienţe ne-am convins, că mai multe articole din legile acestea, tocmai pentru-că nu corĕspund raporturilor locale şi *naţionale,* — desvoltate în Ungaria în decursul secolilor, nu posed garanţiile durabilităţii şi ale esecutabilităţii, şi că prin urmare, diferitele elemente politice şi naţionale esistente în Ungaria, precum şi raportul în care sĕ află numita ţeară a noastră cu întreaga noastră monarchie, reclamă pentru aplanarea proiectată cu totul altă basă.

Aducem deci preagraţios la cunoştinţa întruniţilor magnaţi şi deputaţi, că acelea articole de lege din 1848, cari stau în contrazicere cu necesara asigurare a intereselor întregei noastre monarchii, anumit însĕ cu decretările cuprinse în diploma din 20 Octomvrie 1860 şi

în rescriptul din 26 Februarie 1861, — precum până acum nu au fost recunoscute din partea noastră, *nerecunoscute rĕmân şi pentru viitor,* şi cu privire la ele nici personal nu ne ţinem îndatoraţi.

Şi findcă cu privire la modificările necesare, dreptul de-a proiecta şi de-a lua iniţiativa ne compete nu numai nouă, pe calea de propoziţiuni regale, ci de altă parte e depus şi în mânile naţiunei însaşi, — representanţii naţiunii vor avè, nu numai dreptul, ci şi datorinţa, sĕ caute a afla pentru proiectele lor respective basa, pe care stând, cu privire la terenul de drept istoriceşte neturburat, sĕ poată fi liniştită ţeara cu privire la constituţia sa şi la interesele sale naţionale. Declarăm în urma acestora, că înainte de-a putè fi luată în desbatere din partea dietei diploma de încoronare, care va fi dată din partea noastră, va fi de esecutat în mod prealabil revisuirea legilor din 1847/8, în spiritul sancţiunii pragmatice şi corĕspunzĕtor intereselor monarchiei unitare, aşa cum a fost prea graţios dispus în diploma din 20 Octomvrie 1860.

Aşteptând cu încredere, ca magnaţii şi deputaţii întruniţi în parlament sĕ urmeze esemplul strămoşilor lor, cari au ştiut se aprecieze, îndemnaţi de sentimente patriotice, pretensiunile irefusabile ale raporturilor schimbăcioase din vreme în vreme, — după-cum dovedesc art. de lege 4 din 1687, — 8 din 1715, — 1 din 1723, şi 2 din acelaşi an, — şi au fost totdeauna gata sĕ aducă posiţia de drept public a Ungariei în consonanţă cu pretensiunile comune ale întregului imperiu. reservându-ne apoi dreptul de-a ne comunica declaraţiunile noastre pe calea propoziţiunilor regale: îndrumăm pe magnaţii şi deputaţii întruniţi în parlament, ca se elaboreze în spiritul intenţiunilor manifestate proiectele de lege necesare pentru modificarea legilor din 1848, respective pentru cassarea unor paragrafi, — ţinêndu-'şi de datorinţă sĕ ni-le înainteze cât mai curênd spre aprobare regală.

Şi findcă după punctul 1 şi 2 din diploma noastră din 20 Octomvrie 1860, precum şi în înţelesul legii fundamentale din 26 Februarie 1861, desbaterea acelor chestiuni aparţinĕtoare legislaţiunii, cari sĕ refer la drepturile, datorinţele şi interesele tuturor ţĕrilor şi provinciilor noastre, cade în competenţa senatului nostru imperial, în care e representată întreaga monarchie; findcă mai departe prin rescriptul nostru din 26 Februarie anul curent, adresat cancelarului nostru aulic maghiar, am reservat pe seama dietei resolvarea pe cale constituţională a chestiei, că pe ce cale vor trebuì sĕ fie

aleşi deputaţii cari vor fi de trimis din partea Ungariei în senatul imperial, evitându-se ori-ce sîlă sau precipitare: provocăm pe magnaţii şi deputaţii întruniţi, ca asupra chestiei acesteia sĕ discute în modul cuvenit.

Resolvarea definitivă pe cale legislativă a chestiei acesteia va reclama, după toate probabilităţile, timp mai îndelungat şi sfătuiri mai amĕnunţite. De aceea noi, din motivul acesta, încă cu ocasiunea convocării din 26 Februarie anul curent a senatului imperial, referitor la deputaţii ce sînt de trimis în senatul imperial acum întrunit, am binevoit, prin rescriptul adresat cancelarului nostru aulic maghiar, a permite luarea de disposiţiuni provisorii pentru casul acesta.

Şi fiindcă magnaţii şi deputaţii întruniţi au declarat în prea umilita lor adresă înaintată nouă, că sînt gata sĕ între din cas în cas în pertractări cu representanţii constituţionali ai celoralalte regate şi ţĕri ale noastre, admoniem şi provocăm pe magnaţii şi deputaţii ţĕrii, cu toate-că în adresa lor au denegat participarea la desbaterile senatului imperial, — din motive formale, — ca trimiţĕnd deputaţi la adunarea acum întrunită a senatului imperial, se esercieze în mod cuvenit influenţare asupra acelor afaceri ale ţĕrii, pe cari în înţelesul punctului 2 din diploma noastră din 20 Octomvrie anul trecut vrem sĕ le pertractăm şi resolvăm în viitor numai pe lângă participarea în mod potrivit regulată a popoarelor noastre.

Impunem deci magnaţilor şi deputaţilor întruniţi în parlament, sĕ grăbească a satisface cu atât mai vîrtos acestei provocări, fiindcă anumite afaceri comune sînt de pertractat şi resolvat fără amânare, şi cel mult în decursul lunei Septemvrie.

După stabilirea raporturilor Ungariei noastre cu celelalte ţĕri şi provincii, în înţelesul intenţiunilor noastre mai sus esprimate, după modificarea legilor din 1848, amĕsurat trebuinţelor, şi după sistarea paragrafilor din ele, cari, peste tot, sau în forma lor actuală, nu pot fi esecutaţi, — chestia întregirei parlamentului sĕ resolvă de sine, şi anume, în modul următor:

Ce sĕ atinge înainte de toate de uniunea marelui nostru principat Transilvania cu Ungaria, care a fost decretată *fără consentimentul liber al naţiunii sase şi române*, e de observat, că *uniunea aceasta n'a primit nici-odată putere de lege*, şi după publicarea resoluţiunilor unilateral aduse *a fost de fapt desfăcută*, trebue sĕ fie privită deci peste tot de *neesecutabilă* până atunci, până-când locuitorii de buze nemaghiare ai Ardealului *îşi vor vedè periclitate prin*

uniune interesele lor naţionale, şi nu vor fi asigurate în mod corĕspunzĕtor pretensiunile şi interesele monarchieĭ, în privinţa aceasta. Conduşi de motivele acestea, am lăsat neatinsă în resoluţiunile noastre din 20 Octomvrie 1860 uniunea marelui nostru principat Transilvania cu Ungaria, şi am ordonat sĕ se facă numai acelea pregătiri, cari tind la restabilirea representanţei regnicolare a Ardealului.

Altcum stă lucrul cu privire la Croaţia şi Slavonia, şi referitor la ţĕrile acestea, în autograful nostru adresat în 20 Octomvrie 1860 banului, am reservat pe seama determinării noastre de mai târziu resolvarea chestiei, că ţĕrile acestea în ce raport sĕ stee cu Ungaria.

Raporturile istorice ale regatelor acestora cu coroana sfântului Ştefan, atât cu privire la dreptul de a fi representate în dieta maghiară, cât şi cu privire la guvernarea lor internă şi la justiţie, au suferit schimbare esenţială prin legile dela 1847 8. Ba aceste modificări au provocat o astfel de iritaţiune, încât ţĕrile acestea au fost gata mai de grabă sĕ ese din legătura de alianţă cu Ungaria, basată pe legi clare, decât sĕ se supună ordinelor ministerului unguresc.

În înţelesul amintitului nostru rescript preaînalt declarăm de nou, că resolvarea chestiei acesteia va putè fi pregătită numai în urma tratărilor ce sînt de iniţiat cu dieta croată. Misiunea cea mai importantă a magnaţilor şi deputaţilor întruniţi în parlament va fi deci desbaterea potrivită a chestiunii, pe ce cale s'ar putè ajunge la stabilirea, — pe lângă conservarea independenţei guvernării interne a ţĕrilor noastre Croaţia şi Slavonia, — astorfel de condiţiuni, sub cari ţĕrile acestea, rĕmânêndu-le neatinse raporturile generale cu monarchia, ar putè fi gata sĕ se unească cu Ungaria, în ce priveşte dreptul public, şi sĕ realiseze unirea aceasta?

Prin o astfel de reformare definitivă a raporturilor interne constituţionale nu vin atinse disposiţiunile noastre, pe cari le-am adresat guvernului nostru aulic provisor din Croaţia şi Slavonia în scopul, ca Croaţia şi Slavonia sĕ iee parte încă în sesiunea actuală la desbaterile întrunitului senat imperial în chestiile legislatorice, pe cari în viitor, în înţelesul punctului 2 din diploma noastră din 20 Oct. 1860, voim sĕ le desbatem şi resolvăm numai cu cooperarea în mod potrivit regulată a tuturor popoarelor noastre, în care scop am şi provocat de fapt dieta croată-slavonă sĕ aleagă deputaţii cari sînt de trimis din sînul ei la actuala sesiune.

Ţinem de necesar a provoca mai departe pe magnaţii şi deputaţii întruniţi, că, sau în urma proposiţiunilor noastre regale, sau din

inițiativa parlamentului, *sĕ se apuce de discutarea unui proiect de lege, care sĕ conțină, în mod declarat și clar formulate, drepturile naționale ale locuitorilor nemaghiari din Ungaria noastră, și estensiunea acestora, atât cu privire la desvoltarea limbii și a naționalității, cât și cu privire la raporturile administrative.*

Ce se atinge special de Sêrbii locuitori în țeară, cu privire la privilegiile vechi, drepturile și interesele naționale ale acestei națiuni, ne reservăm dreptul a supune întruniților magnați și deputați spre mai departe pertractare și efectuire dispositiunile și propositiunile noastre, amĕsurat dorințelor lor esprimate cu ocasiunea reîncorporării Voevodinei sêrbești la Ungaria, în congresul lor național de curênd ținut.

Sperăm în fine, că magnații și deputații întruniți, pĕtrunși fiind de sublimitatea chemării lor, își vor îndrepta toate nisuințele într'acolo, ca sĕ resolveze problemele date, și ținênd în vedere pretensiunile irefusabile ale raporturilor faptice din monarchie, vor recunoaște, cumcă noi nu putem întra în tratări ca rege ereditar al Ungariei cu privire la diploma regală de încoronare până atunci, până-când chestiunile înșirate nu sûnt decise în mod desĕvîrșit, în urma înțelegerii reciproce.

Ce se atinge de renunțarea la tron a M. Sale împĕratului și regelui Ferdinand, după-ce respingem cu toată seriositatea pretextul ridicat pentru afirmative greșeli de formă în documentele referitoare la acest act, vrem sĕ comunicăm magnaților și deputaților întruniți în parlament, cumcă M. Sa, unchiul nostru, a abzis în diploma sa din 2 Decemvrie 1848 de »*imperiul austriac și de toate regatele unite sub el* , — între cari sĕ cuprinde fără îndoială și Ungaria, precum a abzis și de coroana »*tuturor provinciilor, ori-cum numite* ; ear' Alteța Sa regală *Francisc Carol* repășind dela moștenirea ce-'i compete asupra tronului, am pășit noi pe tronul care ni-se compete pe basa nașterii.

Și findcă noi nu numai repășirea M. Sale, a unchiului nostru Ferdinand, împĕratul și regele, și renunțarea Alteței Sale, a tatălui nostru Francisc Carol, ci și urcarea noastră pe tron am comunicat-o în mod sĕrbătoresc cu toate popoarele noastre: necesitatea compunerii unui nou document despre aceasta, prin crearea unui articol de lege, cade dela sine.

În fine declarăm și de astă-dată prea grațios, că sûntem aplecați a lua în preagrațioasă apreciare, cu ocasiunea încoronării noastre

solemne, petiţiunile ce ni-se vor presenta cu privire la sistarea urmărilor eşite din sentenţele judecătoriilor escepţionale.

Astea am voit sě le comunicăm magnaţilor şi deputaţilor întruniţi în parlament, — ca rěspuns la adresa înaintată nouă cu umilire aşteptând dela ei, că precum noi ne-am îndreptat atenţiunea eminentă spre aceea, ca liniştind Ungaria noastră cu privire la independenţa administrării sale interne, sě primească cu privire la bunăstarea sa din viitor garanţii neclătinate, aşa şi magnaţii şi deputaţii întruniţi, luând în considerare raporturile nedespărţite ale Ungariei noastre cu celelalte ţěri, esistente pe basa sancţiunii pragmatice, nu-'şi vor denega cooperarea constituţională la regularea legală şi mulţumitoare, pentru toate interesele de noi recomandate, a tuturor acestor raporturi, cari reclamă resolvare.

Şi avênd în vedere, că ori-ce schimbare improvisată în legislatură şi administraţie sgudue adânc raporturile date şi nu poate fi esecutată fără periclitarea sau chiar nimicirea celor mai sfinte interese ale bunei stări publice, - am dispus şi am ordonat, încă în autografele noastre din 20 Octomvrie 1860, ca legile şi instituţiunile de până acì, de mare importanţă pentru ţeară însaşi şi condiţionate şi de interesele esenţiale ale celoralalte ţěri, întru-cât ele tind la procurarea mijloacelor cari duc la acoperirea trebuinţelor întregei monarchii, — se fie menţinute în întregimea lor şi sě fie manuate în modul cel mai declarat, până atunci, până nu vor fi modificate pe cale constituţională. Dispunerea noastră în privinţa aceasta o revocăm de nou în memoria magnaţilor şi deputaţilor întruniţi, cu acea serioasă admoniţiune, ca sě-'şi ţină în viitor de datorinţă a satisface cu punctualitate disposiţiunii noastre, luată în privinţa aceasta.

Cătră cari de altcum rěmânem cu graţia şi bunăvoinţa noastră ces. reg. totdeauna cu înclinare. Dat în capitala imperiului nostru, Viena, în Austria, în 21 Iulie anul o mie opt sute şasezeci-şi-unul. *Francisc Iosif* m. p. Conte *Forgách Antal* m. p. *Beke Kálmán* m. p.“

Rescriptul împěrătesc a fost trimis imediat casei de sus, pentru a fi cetit şi acolo, ear' dieta, în considerarea importanţei acestui act preaînalt, şi pentru-ca deputaţii sě aibă timp a medita şi a se consulta pe cale confidenţială asupra paşilor cari ar fi de întreprins, — a luat hotărîrea sě nu ţină şedinţe câteva zile. Şi de fapt n'a mai ţinut şedinţă până în *8 August*, când deputatul *Deák Ferencz* a presentat proiectul unei *nouě adrese*, foarte aměnunţită, al cărei cuprins îl vom comunica mai la vale, în întregime.

Trebue sĕ mergem cu câteva zile îndĕrĕpt, pentru a mai cunoaşte unele vorbiri, rostite în dietă din partea deputaţilor români, la diferite ocasiuni.

Astfel în şedinţa din *14 Iunie,* fiind vorba despre stabilirea ordinei de zi şi cerêndu-se sĕ fie luată la loc de frunte propunerea baronului *Eötvös,* referitoare la esmiterea unei comisiuni pentru studierea *chestiei naţionale* şi presentarea unui proiect de lege pentru resolvarea ei, — a luat cuvêntul deputatul român

Gavriil Mihályi: „Primesc propunerea antevorbitorului meu (Szaplonczay) condeputat, şi nu aflu nici o pedecă în aceea ce a binevoit a espune stimatul domn president, anume, că propunerea încă nu e desbătută pe deplin. În propunere însaşi sĕ cuprinde anume şi aceea, că până vor fi pertractate celelalte chestii, comisiunea esmisă în chestia naţională are sĕ funcţioneze. Aş ruga deci onorata casă, sĕ binevoiască a dispune sĕ se esmită o comisiune în chestia naţională, despre care s'a accentuat aici de nenumĕrate-ori că casa vrea *ântâiu sĕ o resolveze,* pentru-ca pe atunci când îi va venì vremea sĕ fie pertractată, comisiunea sĕ fie gata cu proiectele sale".

În şedinţa din *22 Iunie,* la proiectul despre organisarea justiţiei şi la propunerile făcute cu privire la acest obiect vorbeşte deputatul român

Iosif Pop: „Aflu de prisos cetirea propunerilor sau a modificărilor presentate înainte de a sĕ decide prin votare chestia, dacă proiectul comisiunii sĕ primeşte necondiţionat, sau cu modificări? Şi anume din motivul, că dacă majoritatea va decreta într'adevĕr, că primeşte proiectul cu modificări, aşa cred, că întru-cât am ridicat cuvêntul pentru a face moţiuni, nu putem fi eschişi dela aceea, ca sĕ ni-le presentăm şi după aceasta. Ar fi deci de prisos cetirea propunerilor, pentru-că dacă majoritatea primeşte părerea comisiunii, cetirea e superfluă şi ne răpeşte numai timpul. Dacă însĕ s'ar cetì modificările şi resultatul votării ar fi acela, că proiectul sĕ primeşte cu modificări, — îmi reserv dreptul de a-'mi spune părerea".

Tot în şedinţa aceea a vorbit şi deputatul român

Ioan Faur următoarele: „Domnul deputat *Perczel István* a esprimat şi părerile mele, pentru-că şi eu ţin, că cu protest, în loc sĕ apĕrăm drepturile noastre şi sĕ le ferim de urmări păgubitoare, ni-le espunem periclului, findcă atunci când am acceptat operatul conferenţei judecătorilor regnicolari, în mod auxiliar, am declarat,

că nu comitem prin aceasta nici un act legislatoric, şi pentru-ca sĕ nu sĕ poată trage nici o conclusiune din acţiunea aceasta a noastră, ridicăm protest. Eu deci ţin protestul de mult mai periculos, şi aş vrea sĕ nu se facă, pentru-că compromite numai aceea ce vrem sĕ apĕrăm prin protestare. (Aprobări)".

În şedinţa din *26 Iunie* a fost vorba despre esmiterea unei comisiuni parlamentare pentru esaminarea fondurilor regnicolare. A vorbit deputatul român

Gavriil Mihályi: „Eu, cu privire la usul de până acuma, sûnt cu totul de altă părere, pe basa esperienţelor mele, decât antevorbitorul, prea bine meritatul domn deputat *Lonyay Menyhért.* Eu aşa ştiu, că dieta esmite comisiuni articulare (commisio articularis), dar' o face aceasta numai la sfîrşitul sesiunii. Urma unei astfel de comisiuni o vĕd şi o ştiu. În trei rînduri, dela trei diete, îmi aduc aminte de ea, dar' apoi şi de aceea, că praxa ne arată că n'a făcut alta decât a căutat sĕ afle trebuinţele militare (Aşa e!); însĕ că şi despre institutele publice sĕ-'şi fi căutat informaţie pe calea aceasta, — n'am cunoştinţă şi nu cunosc esemplu. Lucrul acesta a format totdeauna drept de iniţiativă pe seama casei acesteia".

În şedinţa din *18 Iulie* a fost pusă la ordinea zilei verificarea deputatului *Constantin Ioanoviciu,* ales în cercul electoral al *Lugojului,* în locul demisionatului *Andreiu de Mocsonyi.* Comisiunea verificătoare a propus ordonarea *cercetării,* pentru a sĕ constata iregularităţile comise la actul de alegere. Presidentul sĕ grăbeşte a enunţa propunerea de primită şi întreabă că cine sĕ fie însărcinat cu efectuirea cercetării? Atunci ia cuvêntul deputatul român

Ioan Popoviciu-Desseanu: „Eu nu aflu la loc cercetarea, şi anume pentru aceea, pentru-că din protocolul de alegere nu sĕ vede nici o împrejurare şi nici o basă pe care s'ar putè pune ordonarea cercetării (Întreruperi: Cercetarea e decretată prin enunţarea conclusului. Zgomot)".

(Presidentul roagă casa sĕ asculte pe orator, cu toate-că conclusul e enunţat, pentru-ca sĕ nu se poată plânge nimeni că n'a fost ascultat. În urmare oratorul continuă astfel)

... „nu aflu la loc cercetarea. Din protocolul de alegere sĕ vede că au fost nescari ciocniri între partide, după-cum sĕ întêmplă aceasta, deosebi când stau faţă în faţă astfel de partide cari au mai stat odată, cum s'a întêmplat şi atunci când a fost ales deputat *Andreiu de Mocsonyi.* Dar' însuşi protocolul de alegere, precum şi

protestul şi contraprotestul dovedesc, că ciocnirile acestea, întêmplate parte înainte de alegere, parte pe la sfîrşitul alegerii, au fost suprimate şi astfel actul de alegere a decurs în ordine, precum sĕ constată din ele şi aceea, că *Constantin Ioanoviciu* a avut o majoritate de aproape *treisute* de voturi. Nu-'mi pot închipuì deci, că astfel de mici ciocniri sĕ fi putut produce astfel de intimidări, ca sĕ nu poată vota alegĕtorii amĕsurat convingerii lor, şi nu ştiu cum putea atunci sĕ aibă *Constantin Ioanoviciu* o majoritate de 300 de voturi.

Ce sĕ atinge de petiţiune, ea nu conţine nici un motiv temeinic. Aşa spun unii, că de aceea au fost împedecaţi în eserciarea dreptului de liberă alegere, pentru-că li-s'a luat un steag. Nu ţin de loc de suficient motivul acesta, pentru-ca partidul contrar sĕ nu fi putut vota. De altcum regulamentul casei spune în §-ul 10, că: „plânsoare pot înainta numai candidaţii de deputaţi din respectivele cercuri electorale şi alegĕtorii lor, şi o pot înainta numai în scris, ear' casa o ia în seamă numai atunci dacă e motivată". Petiţiunea aceasta însĕ nu e motivată cu nimica, de aceea nu poate fi luată în seamă şi cercetarea nu are loc". —

Vichente Babeş: „N'aş avea nimic de obiecţionat în contra cercetării dacă aş putea aştepta ceva resultat dela ea, cu toate-că mărturisesc, că mĕ surprinde şi aceea, că petiţiunea e luată peste tot în seamă, fiind ea subscrisă numai de o singură persoană, ear' din partea celoralalţi alegĕtori nu sĕ afirmă că prin bătaia aceasta ar fi fost împedecaţi în eserciarea liberei alegeri, ci sĕ vede că alegĕtorii 'şi-au eserciat de fapt dreptul lor.

Dar' mĕ tem că cercetarea nu va avea resultat nici pentru aceea, pentru-că dacă în urma ei vine alegerea nimicită, sînt sigur că *Constantin Ioanoviciu* va fi de nou ales, pentru-că are majoritate mare, ear' *George Ioanoviciu* n'a avut decât 140 150 de voturi, faţă de peste 400 ale părţii contrare. Ear' dacă în urma cercetării alegerea nu sĕ nimiceşte, aşa s'ar părè, că ea a fost ordonată numai spre supĕrarea alegĕtorilor. De aceea, în interesul alegĕtorilor mai mult, aş dorì, dacă sĕ poate, sĕ evităm cercetarea. (Intreruperi: Cercetare!)"

Presidentul enunţă de nou conclusul, că dieta ordonează cercetare în chestia alegerii dela Lugoj, şi după-ce *Ioan Mişici* nu primeşte misiunea de-a efectuì cercetarea, din motivul, că fiind de vederi politice contrare vederilor alesului *Constantin Ioanoviciu,* nu vrea sĕ 'i-se facă imputarea că a condus cercetarea cu parţialitate şi

antipatie, se esmite comisar parlamentar deputatul *Sulyok Mór,* de curênd maghiarisat din — *Stockinger.*

Tot în şedinţa aceasta a urmat *nimicirea* alegerii deputatului naţionalist rutean *Adolf Dobranski,* ear' în chestia speselor de cercetare ia cuvêntul deputatul român

Gavriil Mihályi: „Dacă nu o spunea un deputat al comitatului *Sáros,* că nu presidentul a făcut propunerea aceea, eu nu vorbeam la obiect. Dar', onorată casă, ce e mai natural decât aceea, că dacă contrar înţelesului clar al legii, alegerea a fost amânată, ear' după-cum reese din faşiunea martorilor, au votat şi astfel de comune cari n'aveau dreptul sĕ voteze acolo, ear' preşedintele era dator sĕ împedece aceasta, casa din aceste puncte de vedere a nimicit alegerea. Sînt deci pentru propunerea făcută în privinţa aceasta de către condeputatul nostru *Patay,* şi cer ca presidentul de alegere se poarte spesele".

Alte vorbiri deputaţii români n'au mai rostit în dieta ungară dela anul 1861.

A doua adresă.

După o vacanţă de peste douĕ sĕptĕmâni dieta 'şi-a reluat firul activităţii.

În *8 August* s'a întrunit de nou în şedinţă pentru a lua în desbatere cunoscutul rescript împĕrătesc, dat ca rĕspuns la adresa primă.

În consultările intime pe cari le-au avut deputaţii în decursul zilelor în cari dieta n'a ţinut şedinţe, s'a fost luat hotărîrea, ca dieta sĕ trimită *adresă nouă* monarchului, în care sĕ-'i replice, punct de punct, la toate cele cuprinse în rescript. Cu compunerea adresei a fost însărcinat deputatul *Deák Ferencz.*

Singurul obiect al şedinţei din *8 August* a fost deci cetirea şi ascultarea proiectului compus de *Deák*, care era de o estensiune foarte mare şi a ocupat întreaga şedinţă.

Fiind esprimate în proiectul nouei adrese vederile întregului parlament, nu s'a mai deschis discuţie asupra lui, ci după-ce a fost cetit, presidentul a putut enunţa ca conclus, că adresa nouă e *votată în unanimitate* din partea dietei.

Adresa a fost votată apoi şi din partea casei magnaţilor, însĕ cu mici modificări, pe cari le-a acceptat şi dieta, şi apoi provĕzută cu subscrierile necesare a fost înaintată monarchului tot pe calea de mai nainte.

Resultatul însĕ nu a fost cel dorit şi aşteptat, ci *închiderea parlamentului.*

Cuprinsul adresei, după textul original maghiar în care a fost presentată monarchului, e următorul:

- „*Maiestate imperiala şi regală!*

Când s'a frînt domnia sistemului absolut, care ne-a apĕsat în decurs de doisprezece ani, credeam că au încetat suferinţele noastre, şi speram cu siguranţă, că durerile ulterioare ni-le va uşura timpul, ear' perderile pe cari le-a causat acel sistem apĕsător, cu procedura sa perversă, nouă şi întregei monarchii, le va înlocuì earăşi puterea încă nesdrobită a naţiunii, dacă rĕmâne neatinsă de alte atacuri nouĕ.

Eram, ce e drept, îngrijiţi, vĕzênd că disposiţiunile preaînalte cu privire la administraţie sûnt în mare parte neconstituţionale. Dar' speram, că după-ce va fi convocat parlamentul spre a espune dorinţele juste ale ţĕrii, Maiestatea Voastră va merge mai departe pe căile constituţionalismului şi va aprecia aceea ce cere naţiunea, pe basa dreptăţii şi a legii, veţi sista cu desĕvêrşire ori-ce rĕmăşiţă ilegală a sistemului absolut, şi în fine domnitorul şi naţiunea vor sta împreună pe terenul legal al constituţionalismului.

Parlamentul a fost convocat, şi noi ne-am ţinut de prima datorinţă sĕ espunem în faţa Maiestăţii Voastre cu omagială sinceritate tot ce e neîncunjurat de lipsă, după lege, pentru restaurarea perfectă a constituţiei, şi prin aceasta pentru liniştirea naţiunii. Ne-am ridicat glasul în numele naţiunii către regentul, care pe basa moştenirei legale dorea sĕ fie regele legaliceşte încoronat al Ungariei, şi fiindcă am vĕzut că deja la paşii primi s'a desconsiderat în mare parte disposiţia legilor, am fost datori a spune, că de ce condiţiuni leagă dreptul de moştenire şi încoronarea convenţia fundamentală de stat, care a predat casei domnitoare tronul Ungariei.

Nu noi am croit aceste condiţiuni şi nu acum ântâia-dată sĕ cere împlinirea lor. Înaintaşii M. Voastre tot pe lângă aceste condiţiuni au ajuns regi încoronaţi ai Ungariei. M. Voastre compete tronul Ungariei pe basa aceleiaşi convenţii de stat, în care sûnt determinate condiţiunile acestea.

În representaţiunea noastră n'am cerut concesiuni, şi n'am proiectat legi nouĕ pentru asigurarea drepturilor noastre. Numai aceea am dorit, ca sancţiunea pragmatică sĕ fie cu stricteţă respectată, cu toate condiţiunile ei şi cu toate îndatoririle reciproce, ca strămoşeasca noastră constituţie, legile noastre votate din partea dietelor,

suspendate prin cuvêntul puterii absolute. sĕ fie de nou reîntegrate, şi sĕ nu fie detras nici-decum dreptul parlamentului de a interpreta, modifica sau şterge legile. Cu un cuvênt, am voit, ca legalitatea şi constituţia, nu de jumĕtate, ci întreagă şi neştirbită sĕ iee locul puterii absolute.

Rescriptul preaînalt din 21 Iulie a. c. al M. Voastre, adresat nouă, deneagă în mod categoric justele noastre cerinţe, şi noi din cuprinsul şi spiritul rescriptului cu durere ne-am convins, că Maiestatea Voastră de fapt nu în deplinul înţeles al sancţiunii pragmatice voiţi sĕ domniţi.

Nimeni nu poate trage la îndoială, că una din condiţiunile fundamentale pentru moştenirea ramului femeesc, stabilit în sancţiunea pragmatica, e aceea, că Ungaria are sĕ fie guvernată după legile proprii. Acelaşi articol, care transmite moştenirea tronului asupra ramului femenin din casa domnitoare, espunênd ordinea şi modul moştenirei, enunţă în §-ul 9 în mod determinat, că: „disposiţia art. 3 de lege din 1715 sĕ estinde şi asupra moştenirei de tron, acceptată în paragrafii de sus şi pentru ramul femenin“. Ear' acest articol 3 de lege spune clar în primul seu paragraf, că: „Maiestatea Sa regală nu vrea sĕ domnească asupra ordinelor şi staturilor ţĕrii altcum, decât numai pe lângă respectarea legilor proprii ale Ungariei, aduse până acuma, sau cari în viitor vor fi votate de parlament“. În §. 2 o spune apoi şi aceea, că: „Ungaria nu poate fi guvernată aşa ca celelalte provincii“. —

Pe regele Ungariei deci nu numai diploma regală, dată la încoronare, şi jurămêntul depus ca domnitor, ci şi sancţiunea pragmatică îl obligă sĕ respecteze legile ţĕrii. Şi sĕ estinde această îndatorire şi asupra perioadei de înainte de încoronare. Domnitorul, pe seama căruia s'a deschis moştenirea, după ordinea stabilită, — şi până la încoronarea care nu poate fi amânată peste terminul de şase luni, nu poate sĕ guverneze ţeara decât numai în înţelesul constituţiei, aşa cum prescrie lămurit art. 3 de lege din anul 1790.

Întregul cuprins deci al preaînaltului rescript al M. Voastre ne-a venit pe neaşteptate. Maiestatea Voastră, în contra sancţiunii pragmatice, cu putere absolută aţi suspendat constituţia noastră, legile noastre, şi suspendarea aceasta, prin putere absolută, nu voiţi nici acum a o sista. Ne promiteţi numai frânturi din constituţia noastră, denegându-ne drepturile cele mai esenţiale. Legile noastre fundamentale le ştergeţi din proprie putere, şi în locul lor vine pusă

diploma şi patenta împĕrătească, cerêndu-se dela noi sĕ le considerăm de legi fundamentale. M. Voastră pretindeţi dela noi sĕ trimitem deputaţi la senatul imperial, creat fără influenţa noastră, prin puterea absolută a domnitorului. predând astfel senatului imperial dreptul legislatoric, eserciat până acuma din partea naţiunii noastre, în parlament propriu, cu privire la cele mai însemnate interese ale noastre, — sĕ abzicem deci de acel drept al ţĕrii, de a decide în dietă proprie asupra dării şi miliţiei, şi sĕ ne supunem şi în privinţa aceasta senatului imperial. M. Voastră, nerecunoscênd o parte din legile noastre, votate prin parlament şi întărite prin sancţiunea regală, şi anume, o prea esenţială parte, ne impuneţi sĕ le modificăm, respective sĕ le ştergem, spunêndu-ne de acum, că legile acelea nu le veţi recunoaşte nici în viitor, prin ce M. Voastră nimiceşte de fapt puterea legislatorică a ţĕrii, delăturând cu desĕvêrşire principiul fundamental al constituţiei maghiare şi peste tot al constituţionalismului, că legi sancţionate nu pot fi şterse decât numai din partea întregului parlament. M. Voastră ne deneagă imediata întregire a parlamentului, şi totuşi cere dela noi, ca în această stare de neîntregire sĕ renunţăm la o esenţială parte din drepturile ţĕrii, sĕ ne modificăm constituţia, sĕ acceptăm ordinaţiuni octroate drept legi fundamentale, sĕ facem legi în chestiile cele mai însemnate de drept public, şi toate acestea sĕ le facem în absenţa, cu directa desconsiderare a celor neconvocaţi, cărora aparţin drepturile ţĕrii tot aşa ca şi nouă. Ba şi aceea o declară M. Voastră, că parlamentul abia atunci va putè fi întregit, când toate acestea vor fi împlinite din partea noastră. Acestia sînt paşi anticonstituţionali, cari atacă sancţiunea pragmatică în partea ei esenţială, delăturând din ea tot ce, — ca într'o convenţie fundamentală, — a fost stabilit în mod determinat drept condiţie pentru asigurarea naţiunii, şi abia mai lăsând în ea alta decât dreptul de moştenire al casei domnitoare.

Preaînaltul rescript regal, recunoscênd, că după diploma împĕrătească din 20 Octomvrie a. tr. modul şi organisarea supunerei la dare şi recrutare n'ar mai forma în viitor obiect de discuţie pe seama dietei ungare, drept liniştire ne spune, că: „garanţiile independenţei constituţionale a ţĕrii nu vor fi periclitate, ci chiar sĕ întăresc prin aceea, că Ungaria va pertracta chestiile de dare şi de recrutare în comunitate cu representanţii provinciilor ereditare“.

Noi însĕ nu aflăm în cuvintele acestea nici o liniştire. Independenţa constituţională a ţĕrii e atacată deja prin aceea, în mod

simţitor, că M. Voastră, fără prealabila învoire a parlamentului, despoiaţi din proprie putere ţeara de acest drept fundamental. Creaţi lege cu proprie putere, şi nici nu întrebaţi dieta dacă o primeşte ca esenţială schimbare a constituţiei sale strămoşeşti, ci considerând treaba de fapt împlinit, ne impuneţi de-adreptul sĕ trimitem deputaţi în senatul imperial, care apoi va esercia acest drept, în locul dietei noastre, şi asupra Ungariei. Şi astfel M. Voastră nu consideraţi dieta de o corporaţiune, care eserciază puterea legislatorică, împărţită între domnitor şi naţiune, în numele naţiunii, împreună cu M. Voastră, fără al cărei consentiment nu poate fi votată sau schimbată nici o lege, ci de o corporaţiune, care şi pe terenul legiuirii e datoare sĕ accepteze drept lege porunca domnitorului, dată din proprie putere, înarticulându-o în cartea legilor, în contra constituţiunii şi a legilor sancţionate. În modul acesta, din ce ar mai sta independenţa constituţională a Ungariei, a cărei legalitate e recunoscută şi în preaînaltul rescript regal? Unde ar fi de găsit garantarea acestei independenţe, dacă vre-un urmaş al M. Voastre, provocându-se la acest precedent, ar face asemenea cu celelalte legi şi drepturi ale noastre, şi le-ar şterge, fără învoirea prealabilă a ţĕrii, cu poruncă dela sine, ori le-ar modifica şi ar poruncì parlamentului sĕ împlinească în cercul seu de activitate legislatorică aceste porunci?

Dar' tocmai sĕ nu esiste această consideraţie de drept public, foarte însemnată, dacă în urma unei discuţii ordinare legislatorice ar ajunge chestia înaintea noastră, n'am putè primì o astfel de modificare a constituţiei, pentru-că cu privire la drepturile şi interesele naţiunii ea ar fi păgubitoare, ba chiar primejdioasă.

Nu ne vom provoca la legile vechi din cari reiese clar, că de când sĕ plăteşte dare şi de când esistă armată independentă, dreptul netăgăduit de a determina darea şi recrutarea a aparţinut naţiunii, care a eserciat acest drept totdeauna prin dieta proprie. Nu vom înşira în mod amĕnunţit nici cuprinsul art. 8 din 1715 şi 19 din 1790, ci numai despre art. 4 din 1827 facem amintire, care spune la înţeles şi determinat, că: „toate soiurile de dare şi de alte ajutorări, în bani şi în naturale, cum şi chestii de recrutare, aparţin discuţiei parlamentare, de unde la nici un cas nu pot fi detrase, nici chiar în casuri esceptionale. Nu e permis a urca darea votată din partea parlamentului, ori a repartiza altă dare nouă, cum nici a cere recruţi“.

În înţelesul acestor legi naţiunea dispune deci singură de sângele şi averea ei. 'Şi-a împlinit datorinţa cetăţenească în timpuri normale,

ear' când primejdii amenințătoare au cerut opintiri mai mari, ba jertfe chiar, nu 'și-a cruțat nici sângele nici averea. Și a făcut-o aceasta din sentiment de datorință, și închinându-se legilor proprii, a purtat mai ușor sarcinele pe cari singură și le-a impus, amĕsurat cerințelor necesității.

Dacă însĕ țeara, despoiată de dreptul constituțional de până acuma, numai în comunitate cu alții va putè decide în chestiile proprii de dare și de recrutare, — de sângele și averea națiunii va dispune o astfel de corporațiune, a cărei majoritate o compun deputații altor provincii. Și fiindcă o mare parte a acestor provincii aparține la confederația germană, ai cărei membri sûntem și noi, corporațiunea aceea poate sĕ dispună în sarcina noastră și în astfel de îndatoriri, cari nu ne intereseaază și nu sûnt îndatoririle noastre.

Ne spune preaînaltul rescript regal și aceea, că influența Ungariei a fost estinsă mai nainte numai asupra unei neînsemnate părți a contribuirii publice. Noi nu putem recunoaște aceasta. Partea aceea a dării directe, care sĕ numește și dare regală, a fost determinată totdeauna pe cale parlamentară, pe când partea care venea întrebuințată pentru acoperirea speselor administrative ale comitatelor, districtelor și orașelor, au stabilit-o, sub controla guvernelor maghiare, municipiile autonome. Dare indirectă, care cu drept poate fi numită dare, abia a esistat în Ungaria, afară de darea de sare, care, ca monopol a aparținut regalielor, și apoi treizecimile ungare (magyar harminczadok). Stabilirea prețului de sare aparține parlamentului, ear' domnitorul poate urca acest preț în afară de dietă numai în cas de estremă necesitate, — după-cum o spune aceasta clar art. de lege 20 din 1790, — pe când treizecimile ungare au format totdeauna venite regale, puse sub controla guvernelor maghiare, cu privire la a căror administrare și determinare legislațiunea maghiară 'și-a spus de multe-ori cuvêntul. De altcum vama comercială și treizecimile în fiecare țeară bine organisată vin regulate, nu atât ca venite de stat, cât mai mult din punct de vedere industrial și comercial, și formează chiar și în țĕri constituționale obiecte de învoieli internaționale.

De poște, cari asemenea au stat sub supravegherea guvernelor maghiare, nici nu facem pomenire, nu numai pentru-că au adus puțin venit statului, ci mai ales pentru-că abia pot fi considerate ca ram al contribuirii publice. Acelea două dări indirecte, cari au fost întroduse din partea sistemului absolut și cari aduc mult venit sta-

29*

tului, dar' parte pentru-că sûnt prea ridicate, parte pentru modul pervers esistent de manipulare, incopciat cu multe spese. neîndreptăţiri şi şicanări, slăbesc starea materială a poporului şi puterea fundamentală a statului şi sûnt în multe privinţe păgubitoare, — au fost necunoscute în Ungaria şi chiar şi acum sûnt ilegale. Nu e adevěrat deci, că influenţa naţiunii maghiare, născută din posiţia sa constituţională, s'a estins numai asupra unei mici părţi a propriei sale contribuţiuni.

Mai spune preaînaltul rescript, că sancţiunea pragmatică a fost adusă la vieaţă, nu numai pentru apěrarea mai cu succes a Ungariei în contra atacurilor din afară şi din lăuntru şi pentru delăturarea turburărilor ce s'ar putè naşte cu ocasiunea vacanţelor de tron, ci şi pentru-ca sě servească de basă sigură pe seama înţelegerii reciproce şi a unirei dintre Ungaria şi provinciile ereditare, — ear' pentru a se dovedì aceasta, sě face provocare la art. 1 şi 2 din anul 1723 şi la înţelesul lor literal. Ne-am desvoltat în prima adresă părerile cu privire la sancţiunea pragmatică şi la cuvintele şi înţelesul art. 1 şi 2 acum numiţi. Credem că au fost temeinice vederile noastre; cel puţin nu le vedem combătute în preaînaltul rescript. Nu e nici un şir în legile acelea, din care, luat în sens literal, sau în înţelesul faptic, s'ar putè tălmăcì altă legătură, o mai strânsă asociare de cum e cea spusă de noi în pomenita adresă. Nedespărţirea şi indivisibilitatea a fost basată numai pe posesiune, şi de aici nu se pot face deducţiuui cu privire la forma guvernării şi la identitatea sau unitatea modului de guvernare, cu atât mai puţin, fiindcă dupăcum s'a spus şi mai sus, §-ul 9 din art. 2 citat, estinde moştenirea tronului şi asupra ramului femenin şi întăreşte de nou art. 3 din anul 1715, care spune lămurit, că: „domnitorul poate domnì în Ungaria numai cu respectarea legilor ţěrii, ear' ţeara nu va fi guvernată nici odată la fel cu alte provincii". Despre un alt soiu de asociare nici urmă nu se găseşte în citaţii articoli 1 şi 2 din anul 1723.

Datele şi legile pe cari le înşiră preaînaltul rescript regal pentru a arěta esistenţa unei uniuni mai strânse reale, — nu pentru uniunea reală, ci mai mult pentru independenţa dreptului public şi a guvernării Ungariei formează dovadă. Se atinge unitatea tronului. Unitatea aceasta, în înţelesul, că atât la noi. cât şi în provinciile ereditare, are se domnească acelaşi regent, — nu o trage nimeni la îndoială. Dar' aceasta încă nu e uniune reală! E urmarea firească, e esenţa uniunei personale. În alt înţeles, unitate de tron nu esistă.

Domnitorul, în alt mod, sub alte condițiuni și după alte forme dictate de legi esențiale ajunge rege al Ungariei, și earăși altcum ajunge pe tronul provinciilor ereditare. Ba prerogativele încă nu sînt asemenea. după lege, aici și acolo, în toate părțile lor. Ear' unitatea tronului încetă a mai esista chiar și cu privire la persoană, dacă sĕ stîng toți urmașii împĕratului și regelui Leopold I., strămoșul M. Voastre, pentru-că atunci, — după-cum am arĕtat și în prima noastră adresă, — în înțelesul sancțiunei pragmatice legată cu Ungaria, țeara își alege liber pe regele ei, pe când în celelalte provincii, după sancțiunea pragmatică dată lor și primită de ele, domnia compete ramurilor mai îndepărtate feminine din casa habsburgică.

E atinsă în preaînaltul rescript regal și unitatea afacerilor esterne, precum și faptul, că dela pășirea pe tron a casei domnitoare Ungaria n'a fost nici-odată representată în mod special față de străinătate.

Esistă și în patria noastră prerogative, pe cari constituția le-a cedat însĕși persoanei regelui. Și fiindcă regele maghiar e totodată domnitor al provinciilor ereditare, e foarte natural, ca aceste drepturi sĕ le esercieze, atât în Ungaria cât și în celelalte provincii, același domnitor. Dar' de aici nu se poate conclude o uniune mai strânsă reală.

O astfel de prerogativă e și dreptul regelui ungar de-a regula raporturile cu puterile străine, adecă afacerile esterne, din propria sa putere preaînaltă. Legile noastre, anume, art. 2 din 1608 și art. 4 din 1681 spun, că chestiunile de pace și de rĕsboiu, special cu privire la Turcia, au sĕ fie resolvate cu cooperarea Maghiarilor, că rĕsboiu în Ungaria și părțile anexate, fără știrea și consentimentul țĕrii sĕ nu se înceapă, că condițiunile de pace sĕ fie comunicate adunării țĕrii, că la ilustra Portă, pe lângă representantul imperial sĕ fie și un representant maghiar, — cu putere egală. — ear' multe alte legi, în special art. 104 din 1723, art. 11 din 1741 și art. 17 din 1790 spun și aceea, că dela discuțiile în afaceri esterne Maghiarii sĕ nu fie eschiși și că la ambasadele (legațiunile) străine sĕ fie aplicați și Maghiari. Suprema conducere a afacerilor străine și resolvarea lor a fost însĕ depusă în mânile domnitorului; și cu privire la aceasta, țeara punêndu-'și suprema garanție în dreptul de-a vota dări și recruți, a voit numai aceea, că la pertractarea afacerilor esterne sĕ aibă influență și Maghiarii. Principiul acesta 'l-a observat, cu privire la afacerile străine, și legislațiunea din 1847 8, când respectând atinsul

drept regal şi lăsându-'l întreg şi neatins, n'a creat minister separat maghiar pentru esterne, mulţumindu-se cu aceea, ca prin ministrul de pe lângă persoana M. Sale sĕ se conserveze influenţa pe care ţeara o poate pretinde în privinţa aceasta, în înţelesul legilor înşirate.

Sĕ face provocare, în mod special, în preaînaltul rescript regal la §. 4 din art. 11 al anului 1741, în care sĕ spune că M. Sa va aplica Maghiari şi în ministerul de stat. Trebue sĕ observăm, că cuvintele legii acesteia sĕ refer numai la afacerile esterne. Ţeara, — cum am spus mai sus, — prin legea aceasta a voit sĕ ajungă numai acolo, ca la pertractarea afacerilor esterne, la consultările ţinute în afaceri esterne, sĕ iee parte, în înţelesul legilor de mai nainte, şi Maghiarii. Şi fiindcă afacerile esterne au fost pertractate în ministerul de stat, ear' M. Sa după ascultarea acestuia a resolvat afacerile esterne, ordinele ţĕrii numai în acest scop au cerut ca în ministerul de stat sĕ fie numiţi şi membri maghiari. O dovedeşte aceasta mai ales art. 17 din anul 1790, care întărind de nou art. 11 din anul 1741 spune, că: „M. Sa va aplica Maghiari şi în ministerul de stat şi va face disposiţiuni, ca aceia dintre Maghiari, cari vreau sĕ fie aplicaţi pe la legaţiuni în străinătate, sĕ se poată pregătì spre aceasta în cancelaria secretă de stat". Sĕ vede clar din aceste cuvinte ale legii, că numai cu privire la afacerile esterne a voit ţeara sĕ fie aplicaţi şi Maghiari în ministerul de stat, de unde la nici un cas nu sĕ poate deduce, că conducerea internă a ţĕrii ar fi fost pendentă de ministerul de stat.

Aminteşte preaînaltul rescript regesc armata şi comunitatea ei. E afară de ori-ce îndoială, că armata maghiară a luptat împreună cu armatele celoralalte provincii în contra inimicilor patriei şi ai domnitorului. Dar' esenţială a fost deosebirea totdeauna între Ungaria şi provinciile ereditare, cu privire la armată. Ungaria a stabilit, cu totul iudependent, fără nici o influenţare a provinciilor ereditare şi a guvernelor acestora, numĕrul ostaşilor maghiari, după-cum o dovedesc aceasta legi numĕroase, deosebi art. 2 din anul 1802. Pe cale parlamentară a fost stabilit modul susţinerii armatei maghiare, şi anume, de multe-ori cu esenţială abatere dela sistemul întrodus în provinciile ereditare.

Recruţii necesari pentru întregirea armatei au fost votaţi şi oferiţi pe cale parlamentară, ear' la facerea ofertului s'a ţinut în vedere numai lipsa dela regimentele maghiare şi numai regimentele maghiare au fost întregite cu recruţii oferiţi, ear' lipsei, mai mici sau

mai mari, care a esistat la miliţia celoralalte provincii, nu 'i-s'a dat nici-odată nici o atenţiune.

Pe cale parlamentară a fost determinat modul recrutării şi condiţiunile ei, precum şi timpul de serviciu, fără considerare la aceea, că în celelalte provincii toate acestea cum au fost determinate. Ear' la oferirea recruţilor nu numai aceea a luat dieta în considerare, că din numĕrul complet al regimentelor maghiare cât lipseşte, ci a cerut şi aceea, ca sĕ 'i-se comunice împrejurările esistente cu privire la trebile esterne, şi amĕsurat acestor împrejurări a făcut oferirea de recruţi.

O dovedesc aceasta legile noastre, dintre cari va fi de ajuns sĕ ne provocăm la §-ul 1 din art. 2 al anului 1840, în care sĕ spune, că: „ordinele ţĕrii, în urma dorinţei, basată în lege, încunoştiinţate fiind în numele M. Sale despre împrejurările trebilor din afară şi despre starea actuală a regimentelor maghiare, descoperindu-li-se trebuinţa au oferit de bună voie pentru regimentele maghiare 38.000 de recruţi, ca ajutor, sub condiţiunile următoare“ ...

Afară de oferirea de recruţi din partea dietei s'a făcut necontenit întregirea armatei maghiare prin *verbuvare*. Dar' şi verbuvarea era basată pe legi votate pe cale parlamentară, şi dieta vota separat în scopul acesta spesele necesare.

Legile noastre mai vechi dispun clar şi despre îndepărtarea armatei străine din Ungaria, cerênd ca armata maghiară sĕ fie adusă în ţeară, în fortăreţe maghiare sĕ fie aplicaţi comandanţi maghiari, şi ca comanda supremă asupra trupelor maghiare sĕ fie dată palatinului ţĕrii. Referitor la alimentarea şi dislocarea armatei a dispus totdeauna locotenenţa regală maghiară, şi în mai multe rînduri, deosebi la anul 1790 şi 1840, au fost numite comisiuni parlamentare în scopul sĕ compună regulamente stabile în privinţa aceasta. Din toate acestea e evident, că Ungaria şi cu privire la miliţie, tot aşa ca şi cu privire la dreptul public şi la modul de guvernare, a avut totdeauna independenţă constituţională, ear' partea aceea din art. de lege 3 din 1848, care predă ministerului responsabil afacerile miliţiei maghiare, — fără a vătĕma puterea domnitorului, a fost trecută în lege în înţelesul legilor de mai nainte.

Ce priveşte finanţele, abia esistă obiect despre care s'ar putè cita atâtea legi ca despre acesta, drept dovadă că ţeara şi în privinţa aceasta a voit sĕ-'şi păstreze totdeauna independenţa. Camera dela Viena ar fi dorit sĕ se amestece pe nedrept în finanţele Ungariei,

dar' ţeara a respins totdeauna în mod categoric astfel de amestec, şi a decretat şi prin lege, în mai multe rînduri, independenţa sa financiară. Sĕ amintim numai unele din aceste legi. Art. 5 din 1608 sună astfel: „sĕ fie ales de tesaurariu al ţĕrii unul care e cu totul neatîrnător de camera din Austria sau dela Viena, ear' alte provincii sĕ nu se amestece în venitele Ungariei". Art. 16 din 1723 întăreşte de nou dispoziţiile acestea. Art. 14 din 1741 dispune că: „camera maghiară sĕ fie menţinută în independenţa ei legală, adresele sĕ le trimită de-adreptul M. Sale, la cari rescriptele sĕ fie date numai din partea M. Sale, în fine tot ce în Ungaria şi părţile anexate aparţine erariului, aşa şi sarea şi băieşitul, sĕ fie supuse competenţei camerei maghiare". — Manipularea venitelor ţĕrii a fost deci independentă, pe basa legii, neatîrnătoare de a celoralalte provincii. Chiar şi determinarea dării, — după-cum am arĕtat mai sus, — s'a făcut pe cale parlamentară, cu totul neînfluenţat de guvernul provinciilor ereditare.

Mai amintim încă un lucru, pentru a arĕta în privinţa aceasta independenţa noastră constituţională. În anul 1811, când valoarea banilor de hârtíe, înmulţiţi în mod estraordinar, a scăzut la a cincia parte, — pentru a fi schimbaţi au fost puşi în curs alţi bani de hârtíe, aşa numite *ţidule de schimb«*, ear' M. Sa a provocat parlamentul ungar, că pentru asigurarea valorii acestor ţidule de schimb şi pentru eventuala lor scoatere din curs sĕ dee mână de ajutor. M. Sa a trimis şi împuterniciţi, în scopul ca descoperind unei delegaţiuni, ce va fi aleasă din partea dietei, raporturile financiare ale statului şi toate împrejurările urgentei necesităţi, sĕ espună şi planul după care s'ar putè delătura rĕul. Împuterniciţii 'şi-au împlinit misiunea, 'şi-au espus planul, care era acela, ca din 211 milioane de florini, aflători în ţidule de schimb, ţeara sĕ primească 100 milioane şi sĕ se îngrijească de fondul sigur din care sĕ se poată acoperì. Ordinele ţĕrii au discutat asupra chestiunii şi au luat înţelegere, că nu primesc asupra lor cele 100 milioane şi nici la crearea vre-unui fond oare-care nu sĕ demit.

Dacă Ungaria nu era independentă şi neatîrnătoare, M. Sa n'ar fi provocat-o în mod special ca sĕ primească asupra sa o parte a datoriei acesteia de stat, ear' ţeara n'ar fi putut sĕ denege acceptarea ei!

Dar' în praxă acest esemplu clar ne mai arată şi aceea-ce în teorie şi de altcum urmează ca dela sine, isvorînd din principiul constituţionalismului, anume, că Ungaria nu poate fi îngreunată cu

datoriile de stat cari au fost făcute fără consentimentul ei, şi în mare parte nu în interesul ţěrii. Dar' aceasta nu o amintim pentru-că am voi sě schimbăm declaraţiunea făcută în prima noastră adresă, că: „nu voim sě păşim ca inimici în contra popoarelor constituţionale din ţěrile ereditare, ci sûntem gata sě facem. din consideraţiuni politice, aceea-ce putem face, fără a ne viola independenţa şi drepturile constituţionale, chiar şi trecênd limitele strictei datorinţe, dictată de lege, pe basa echităţii, — pentru-ca sub greutatea sarcinilor îngrămădite de procedura perversă a sistemului absolut de până acuma sě nu se prăbuşească bunăstarea lor şi prin ea şi a noastră, ci sě fie delăturate dela ei şi dela noi păgubitoarele urmări ale vremilor grele". Repetăm chiar de nou toate acestea, şi repetăm şi aceea, că numai ca ţeară liberă şi independentă vrem sě întrăm în atingere cu ei în privinţa aceasta. Dar' dacă drepturile noastre politice nu se iau în seamă, dacă ni-se atacă independenţa legală, dacă în locul strămoşeştii constituţiuni, asigurată prin convenţii fundamentale, ni-se impune constituţie octroată, vom fi justificaţi în faţa lumii şi a lui Dumnezeu, că din voinţă liberă nu ne învoim la nici o sarcină sau îndatorire la care după lege şi dreptate nu sûntem datori a participa.

Aşa sě afirmă în preaînaltul rescript regesc, că Ungaria a fost totdeauna datoare sě contribue la acoperirea trebuinţelor publice de stat şi la sarcini, primind asupra sa o parte din acele sarcini şi jertfe, cari în urma deslănţuitelor evenimente rěsboinice s'au aşezat pe umerii popoarelor, şi în privinţa aceasta sě face provocare la articolii de lege 63 din 1741, 2 din 1796, 2 din 1807 şi 6 din 1808, ca la argumente pentru uniunea reală, în sens strict.

Sě esaminăm legile citate şi sě fim cu considerare la împrejurările între cari au fost create. La anul 1741 tronul Mariei Teresiei a fost atacat de inimici puternici. Maria Terezia era rege legal al Ungariei şi ţeara a făcut tot ce a trebuit sě facă pentru-ca regele şi drepturile sale sě fie apěrate. Despre aceasta sună citata lege, art. 63 din 1741, când declarând, că naţiunea e gata a-'şi věrsa sângele şi vieaţa pentru domnitor şi pentru drepturile ţěrii, ordonează înarmarea generală, cu clara condiţie însě, că legile ţěrii sě fie menţinute întregi şi neştirbite, şi că din ofertul făcut în mod escepţional sě nu se poată trage nici o consecvenţă. La anii 1796, 1802, 1805, 1807 şi 1808, trupele învingětoare ale Franciei ameninţau patria noastră şi pe domnitorul nostru, ear' staturile ţěrii au oferit în legile

citate, în scopul apĕrării patriei şi a domnitorului, parte recruţi, parte înarmare generală, parte apoi ajutor estraordinar. Dar' la facerea tuturor ofertelor acestora au declarat categoric, că le fac de bună voe, din voe liberă, şi menţinênd drepturile ţĕrii ridică protest în contra eventualelor consecvenţe ce s'ar putè trage din aceste oferte libere.

Adevĕrat, că naţiunea 'şi-a împlinit prin aceasta o datorinţă, sfânta datorinţă faţă de patrie şi domnitorul ei. Dar' atunci, când în oare de primejdie, provocată din partea domnitorului, a grăbit sĕ salveze patria şi se apere drepturile şi interesele regelui, nu s'a gândit, sigur, că poate sĕ vină vremea, când cu rĕsturnarea faptică a independenţei sale legale îi vor da în locul constituţiei strămoşeşti o constituţie străină, legile fundamentale îi vor fi înlocuite cu patente, că nu va putè esercia în dietă proprie drepturile pe cari le are, ear' puterea, pentru justificarea tuturor acestor paşi, tocmai faptele isvorîte din credincioasa împlinire a datorinţelor patriotice le va aduce înainte, faptele prin cari naţiunea a dovedit, că ştie sĕ-'şi esercieze drepturile legale în interesul patriei şi al regelui, faptele, cari au salvat patria şi monarchia! Domnitorii la a căror provocare au fost create legile acelea nu au vorbit cu adunarea naţională în tonul aspru al puterii poruncitoare, ci considerându-o de parte egală a puterii legislative au vorbit cu alipire faţă de constituţie, cu cuvintele iubirei părinteşti, rĕspânditoare de încredere, ear' naţiunea le-a primit cu însufleţire, a rĕspuns cu încredere fiiască şi a împlinit cu zel aceea-ce a cerut domnitorul.

Mai spune şi aceea preaînaltul rescript regesc, că art. 21, 98, 104 şi 114 din 1723 fac alusiune la guvernul central, de-a cărui competenţă se ţinea resolvarea afacerilor cari interesează în comunitate regatul ungar şi celelalte provincii.

Dar' după părerea noastră astfel de conclusiuni nu pot fi scoase din legile amintite. Art. 21 din 1723 vorbeşte despre desertările militare şi despre volniciile unor generali, cari, ales în fortăreţe, au pretins unele venituri ca parte din salar. Pentru esaminarea acestor pretensiuni şi pentru constatarea, dacă într'adevĕr au aparţinut cândva generalilor aceste venituri, ca parte din salar, şi dacă n'ar trebuì sĕ li-se rebonifice pe altă cale, — s'a constituit o comisiune, compusă din împuterniciţii staturilor ţĕrii, ai consiliului de rĕsboiu şi ai camerei de curte. Representanţii acestor douĕ corporaţiuni din urmă erau de lipsă în comisiune, fiindcă generalii acusaţi erau soldaţi germani.

Dacă ar fi esistat guvern central, cu cerc de activitate estins şi asupra Ungariei, nu era trebuinţă ca şi Ungaria sĕ numească pe cale parlamentară membri în comisiune, ci întreaga afacere, findcă nu era de caracter legislatoric, ci administrativ, corporaţiunea aceea centrală ar fi esaminat-o şi resolvat-o. Mai de grabă ne arată numitul art. de lege, cà tocmai fiindcă guvern central n'a esistat, Ungaria, ca ţeară separată şi independentă, din cas în cas a întrat în atingere cu provinciile ereditare, respective cu guvernele lor, şi încă chiar şi în afaceri administrative, foarte des, prin dieta ei.

Art. de lege 98 dispune, ca locotenenţa reg. ungară sĕ folosească sigilul M. Sale imperiale-regale, pe care, în mijlocul vulturului cu douĕ capete sĕ află pajura Ungariei.

Art. 104 dispune, că cetăţenii Ungariei, în chestiile cari interesează Ungaria, sĕ fie aplicaţi şi la legaţiuni în străinătate. Cu privire la aceasta ne-am spus părerea mai sus, unde a fost vorba despre trebile esterne.

În fine, în art. de lege 114 promite M. Sa, că după ascultarea supremului magistru postal va aduce în regulă mersul postelor, astfel, cum cer trebuinţele publice. Dar' nici aceasta nu arată esistenţa unui guvern comun central. Posta în multe state ale Europei a fost multă vreme întreprindere privată. Familia Thurn Taxis multă vreme a avut-o şi a manipulat-o în cea mai mare parte a Germaniei. Dar' de aici nu se poate conchide, că prin aceasta raporturile de drept ale familiei Thurn Taxis s'ar fi schimbat cât de puţin în provinciile acelea. De altcum art. acesta nu spune, că magistrul suprem postal *al întregei monarchii,* sau că vre-un guvern comun *central* are sĕ determine mersul postei, ci că M. Sa va face lucrul acesta, ca rege ungar, ascultând ântâiu pe supremul magistru postal, de bună-seamă ca pe unul, al cărui sfat, pe lângă starea nedesvoltată de pe atunci a afacerilor postale, merita atenţiune. Trebue sĕ mai notăm, că mai târziu, desvoltându-se afacerile de postă, ele au fost puse în întregime sub puterea disposiţională a locotenenţei regeşti ungare şi sub supravegherea camerei regeşti, cu privire la întreaga Ungarie; ear' autorităţile acestea, cu escepţiunea puterii legale a regelui ungar, au fost cu desĕvîrşire independente de ori-ce altă putere sau corp de guvernare din provinciile ereditare.

Mai departe ne spune preaînaltul rescript regesc, că legislaţiunea ungară a dat semn splendid despre grijea ce o poartă intereselor publice ale monarchiei, când prin art. 4 din 1741, §-ul 3, în

scopul, ca guvernul Ungariei sĕ nu fie despărţit de guvernul celoralalte provincii şi părţi ale monarchiei, — contrar art. 2 de lege din 1485, citat în adresa dietei, după care dreptul de tutorat aparţine palatinului, nu numai că a numit conregent pe împĕratul *Francisc*, soţul regelui ungar de glorioasă amintire *Maria Terezia*, ci cu privire la Ungaria, pe vremea minorenităţii moştenitorului de tron 'l-a însărcinat şi cu tutoratul legal, cu acea clară declaraţiune, că poate guverna Ungaria, în comunitate cu celelalte provincii ale monarchiei, pe basa puterii sale de părinte şi epitrop.

Dacă independenţa constituţională şi neatîrnarea legală a Ungariei n'ar fi esprimată în mod clar în alte legi, şi ales în sancţiunea pragmatică, ea chiar din acest art. 4 din anul 1741 ar eşì la iveală. Pentru-că dacă staturile ţĕrii au ales pe soţul M. Sale, principele Francisc de Lotharingia, — care pe atunci nu era încă ales împĕrat roman, de conregent pe lângă M. Sa soţia sa, ear' sub durata minorenităţii moştenitorului de tron 'i-au dat şi tutoratul, — ele au declarat clar şi la înţeles, că alegerea a fost voluntară şi liberă, şi că din ea în viitor nu poate forma pretensiune nici un soţ al vré-unei regine, căci puterea palatinului rĕmâne neatinsă.

Şi au pus şi condiţia aceea, că prin guvernarea împreună nu pot sĕ sufere scădere drepturile garantate în art. de lege 1 şi 2 din 1723, ear' drepturile. legile şi libertăţile ţĕrii au sĕ fie menţinute, afacerile ţĕrii au sĕ fie conduse în înţelesul legilor, şi M. Sa nu poate esercia puterea supremă regală şi drepturile maiestatice cari după lege compet numai regelui încoronat.

Dacă Ungaria nu avea independenţă constituţională, şi după lege nu palatinului sĕ cuvenea tutoratul asupra minorului rege ungar, — nu era nici o trebuinţă de crearea acestui art. de lege, pentru-că tutoratul, după legile naturii şi după legile din provinciile ereditare, competea tatălui. Dar' tocmai pentru-că Ungaria era cu totul deosebită în posiţia de drept public de celelalte provincii, tocmai pentru că uniune reală nu a esistat, — a trebuit sĕ se iee disposiţiuni prin altă lege, ca cu privire la Ungaria tata sĕ nu fie delăturat din tutoratul asupra fiului propriu.

Disposiţia escepţională luată în privinţa aceasta din partea ordinelor ţĕrii a lăsat cu totul neatinse, — ba le-a întărit chiar, — drepturile epitropeşti ale palatinului, nu numai prin faptul, că restrînsă fiind la acest cas escepţional, s'a protestat în contra conclusiunilor ce s'ar putè trage de aici, ci şi prin aceea, că inviolabilitatea drep-

turilor palatinului a fost decretată de nou, în cuvinte clare. Tutoratul deci asupra minorului moştenitor de tron aparţine şi în viitor palatinului, prin urmare rĕmân nerĕsturnate toate conclusiile pe cari le-am scos din aceasta împrejurare în prima noastră adresă, cu privire la uniunea reală.

Mai observăm cu onoare şi aceea, că menţionatul art. 4 din anul 1741 înşiră, în întroducere, escelentele merite ale M. Sale, soţul împĕrătesei, serviciile făcute ca locţiitor al Ungariei în decurs de opt ani, vitejia documentată pe câmpul de rĕsboiu, iubirea arĕtata în mai multe rînduri faţă de naţiunea maghiară, escelentele merite ale strămoşilor sei, şi ne spune, că Dumnezeu şi natura 'l-a designat sĕ fie, ca bărbat. părtaş la grijile soţiei sale, — tot atâtea motive din cari a urmat alegerea sa unanimă, de bună voe şi în libertate deplină, — dar' că lucrul acesta ţeara 'l-ar fi făcut în scopul, ca guvernul Ungariei sĕ nu fie desbinat de către guvernul celoralalte părţi ale monarchiei, şi că tutoratul cu condiţia aceea a fost predat tatălui, ca sĕ guverneze Ungaria în comunitate cu celelalte provincii, — cum se spune în preaînaltul rescript regesc, — nu sĕ spune cu nici un cuvênt în legea numită, şi nu are urmă în ea nici comunitatea guvernamentului, ci tocmai prin aceea, că §-ii 5 şi 6 din art. numit de lege stabilesc în mod clar, că guvernarea are sĕ se facă după legile Ungariei, şi că drepturile, legile, libertăţile ţĕrii au sĕ rĕmână neştirbite, — e eschisă ideea împreunei guvernări cu celelalte provincii.

Toate acestea pentru aceea le-am înşirat în mod amĕnunţit, pentru-ca rĕspunzênd la obiecţionările cuprinse în preaînaltul rescript sĕ arĕtăm de nou temeinicía justelor noastre pretensiuni, cuprinse în prima noastră adresă şi denegate în mod categoric în preaînaltul rescript, dar' pe cari nu le pot slăbi întru nimica contraargumentele din rescriptul preaînalt şi nici lungul şir al citatelor din el, — şi pentru-ca sĕ arĕtăm, că drepturile ţĕrii nu 'şi-au luat începutul la 1848, ci au esistat mai nainte, în legi mai vechi, aflătoare în fiinţă. Legile dela 1847 8 au dat numai formă mai nouă, mai clara şi mai determinată drepturilor naţiunii, le-au lămurit şi le-au adus în consonanţă cu cerinţele timpului, lucru pe care ţeara îl reclama de ani, ba de secoli, ca isvorît din spiritul constituţiei şi al legilor sale, — dar' cu privire la raporturile dintre naţiune şi domnitor n'au creat drepturi nouĕ esenţiale.

De altcum chiar şi dacă legile din 1847 48 ar fi creat drepturi nouĕ, dacă nu numai în formă, ci şi în esenţă ar fi reformat dreptul

public al Ungariei, am putè pretinde cu tot dreptul aceea-ce pretindem, adecă, tot ce e cuprins în ele. Pentru-că legile acestea le-a creat puterea legislativă constituţională, — voinţa unită a domnitorului şi a naţiunei, sûnt deci obligătoare până atunci, până-când nu sûnt modificate sau şterse, earăşi din comuna voinţă a domnitorului şi a naţiunei.

Ne spune rescriptul, că înaugurarea uniunei personale a fost încercată la 1848, dar' ea stă în contrazicere cu întroducerea făcută legilor din 1848 unde sĕ spune, că unitatea coroanei şi îndatoririle Ungariei faţă de monarchia întreagă rĕmân neştirbite.

Nu legile dela 1848 au întrodus uniunea personală, căci ea a esistat totdeauna, pe basa sancţiunii pragmatice, şi nu cunoaştem lege care sĕ fi determinat cândva uniunea reală mai strânsă. Întroducerea citată din legile dela 1848 atinge, ce e drept, raporturile pe cari le are Ungaria cu celelalte provincii, legate de ea în mod nedespărţit prin sancţiunea pragmatică, dar' raporturile acestea legate şi uniunea personală nu stau în nici o contrazicere, fiindcă noi numai acelea raporturi le cunoaştem de legale, cari, cum am arĕtat, sûnt isvorîte din uniunea personală stabilită în sancţiunea pragmatică. Dar' în întroducerea făcută legilor dela 1848 e accentuată şi independenţa şi neatîrnarea ţĕrii, pe când aceea la ce se provoacă preaînaltul rescript regesc, anume, că au sĕ rĕmână neştirbite îndatoririle Ungariei faţă de monarchia întreagă, — nu se găseşte nici-unde.

Sĕ mai spune în preaînaltul rescript regesc, că esecutarea legilor din 1848 a scos la iveală în prima jumĕtate de an toate primejdiile cari ameninţau ţeara şi monarchia, prin aceea, că intenţionându-se restrângerea apĕrării şi conservării intereselor întregei monarchii (cu delăturarea dreptului public şi a istoriei Ungariei) la mărginitul cerc al uniunii personale, — separatisarea aceasta a provocat sguduiri periculoase, cari au făcut necesară întrebuinţarea unui sistem administrativ contrar instituţiunilor constituţionale ale Ungariei.

Nici dreptul public, nici istoria Ungariei, n'a fost delăturată la facerea legilor din 1848. Din contră, tocmai legile numite au ridicat dreptul public maghiar la treapta de desvoltare pe care sĕ află astăzi dreptul public al altor popoare din Europa. 'L-au ridicat în esenţă prin aceea, că au sistat raporturile de iobăgie, au decretat egalitatea de drept şi au estins toate drepturile cetăţeneşti şi politice asupra tuturor claselor, ear' în formă astfel, că au întrodus regimul parlamentar şi ministerul responsabil. Ear' istoria Ungariei, pe ce cale

a putut fi ignorată la crearea legilor numite? Sînt doară esemple în istorie, că naţiunea 'şi-a schimbat instituţiunile şi legile de drept public, amĕsurat cerinţelor timpului, pe cale constituţională şi în bună înţelegere cu domnitorul. Şi dacă ori-ce schimbare de felul acesta ar fi fost ignorarea istoriei ţĕrii, acusa ar atinge tot aşa de cu drept şi acelea legi ale ţĕrii prin cari coroana Ungariei vine predată primului născut de ramul masculin al casei de Habsburg, precum şi acelea, cari stabilesc dreptul de moştenire pe seama ramului femeiesc, fiindcă şi prin legile acestea s'a făcut schimbare esenţială în dreptul public al Ungariei.

Tocmai din contră, octroările cuprinse în preaînaltul rescript regesc, prin cari constituţia Ungariei e prefăcută în putere absolută dată domnitorului, esenţialele legi fundamentale vin înlocuite cu diplome şi patente împĕrăteşti, numindu-se toate aceste lucruri *restaurarea vechei constituţiuni«,* — nu numai că sĕ împotrivesc dreptului public, ci îi rĕstoarnă toate principiile fundamentale şi stă cu adevĕrat fără părechea în istoria Ungariei.

Ce sĕ atinge de sguduirile amintite în preaînaltul rescript regesc, fie-ne permis Maiestate a spune, că nu legile din 1848 le-au provocat, ci nerespectarea acelor legi, precum şi pedecile puse esecutării perfecte a legilor. Cum s'au născut aceste pedeci e lucru pe care din respect faţă de preaînalta persoană a M. Voastre îl trecem cu vederea, fiindcă nu voim sĕ reamintim tristele suveniri ale vremurilor trecute.

Dacă luăm în privire evenimentele acelei epoce, e bătător la ochi, că atunci, când constituţia noastră a primit la 1848 espresiune mai largă în legile sancţionate din partea domnitorului, — s'a dat constituţie din partea aceluiaşi domnitor şi provinciilor ereditare. Constituţia aceasta a fost însĕ *octroată,* şi n'a cuprins în sine direcţia separatistică ce sĕ atribue, drept acusă, legilor noastre. Nici chiar ţĕrile de sub coroana boemă nu 'şi-au redobândit independenţa ce li-se competea, pe basa trecutului istoric şi a drepturilor nimicite cu puterea, şi totuşi nu peste mult luată a fost dela provinciile ereditare constituţia aceasta octroată, ale cărei principii fundamentale le-a stabilit domnitorul însuşi. Dacă deci principiile au fost mance, nu popoarele poartă vina. S'au întêmplat şi acolo sguduiri şi întrodus a fost şi acolo sistemul absolut!

Chiar şi Croaţia, care a pus mâna pe arme din causa legilor dela 1848, s'a împărtăşit de soarte egală cu noi şi cu celelalte provincii. A fost răpită de drepturile constituţionale şi a simţit

întocmai ca şi noi greutatea sistemului absolut, cu toate-că acusa, ridicata după părerea noastră fără temeiu în contra legilor dela 1848, pe Croaţi nu-'i poate nici pe departe atinge.

Sguduirile deci, primejdiile şi sistemul absolut, care a fost întrodus, nu au fost urmările legilor dela 1848, de oare-ce absolutismul a fost întrodus şi acolo unde legile maghiare n'aveau teren de estindere, ba chiar şi acolo, unde legilor li-s'a făcut opunere.

Ne spune preaînaltul rescript, că M. Voastră din putere regală aţi asigurat condiţionata restituire a constituţiei ungare, că de fapt aţi restaurat sistemul comitatens şi guvernul legal ungar, — dar' totodată voiţi, ca posiţia de drept public a Ungariei sĕ fie adusă în consonanţă cu a celoralalte ţĕri ale monarchiei şi cu nedespărţita legătură care le ţine unite la olaltă, precum şi cu posiţia de mare putere a monarchiei, lucru care pe lângă esistenţa legilor dela 1848, — ofensătoare pentru drepturile celoralalte provincii şi pentru monarchia întreagă, nu poate fi realisat.

Pentru restaurarea constituţiei noastre e imposibil sĕ aflăm garanţie în modul cum s'a început aceasta promisă restaurare. Vechiul sistem comitatens ni-s'a redat numai pe jumĕtate, şi cea mai mare parte din cercul de activitate al comitatelor s'a lăsat în mâna funcţionarilor străini, cari şi acum procedează cu puterea volnică a sistemului absolut. Cu forţa încassează dări pe cari dieta nici-odată nu le-a votat, şi silesc autorităţile, funcţionarii şi pe cetăţeni, ca atunci când li-se spune, că constituţia le este redată, ei sĕ întreprindă acţiuni în contra legilor fundamentale ale constituţiei. Şi la această procedură, contrară legii, mai vine întrebuinţată şi miliţia ca instrument, deşì miliţia are misiune mai înaltă şi mai frumoasă, pe care 'şi-a împlinit-o cu credinţă şi vitejie în cele mai grele timpuri, — şi de aceea ar fi fost în interesul statului sĕ fie scutită de facerea unor asemenea servicii. O parte dintre cetăţeni, anume, toţi funcţionarii vechi şi noi ai sistemului absolut, sûnt scoşi de sub autoritatea legilor ţĕrii şi a judecătoriilor, prin ordinaţiune contrară legilor, dată din partea puterii absolute, şi anume, nu numai cu privire la faptele lor oficioase, ci şi cu privire la alte raporturi, chiar şi penale. Şi într'adevĕr, pe lângă cercul de activitate atât de strâmtorat şi complicat al municipiilor. se poate atribuì numai energiei unora şi calmitaţii treze a poporului, care ştie aştepta şi răbda, că ţeara n'a fost trasă în primejdiile anarchiei. Nici locotenenţele create nu sûnt legale, pentru-că art. 3 de lege din 1848 nu locotenenţe, ci minister respon-

sabil dispune sĕ fie pus în fruntea administraţiunii. Ear' aceea-ce legislaţiunea a modificat şi înlocuit, nu în forma veche, ci numai în forma nouă poate fi considerat de legal.

Chiar şi numai espresiunea aceasta din preaînaltul rescript regal, că Maiestatea Voastră „din plină putere regală voeşte sĕ restaureze constituţia maghiară“, e de ajuns pentru-ca sĕ facă imposibilă ori-ce încredere în asigurarea promisă. Sancţiunea pragmatică nu cunoaşte plină sau nelimitată putere regală pe teren legislatoric. Regele ungar poate sĕ respingă proiectele nouĕ de lege ce 'i-se presentează; poate sĕ provoace dieta sĕ compună alte legi nouĕ; dar' legile odată întărite prin sancţionare regală trebue sĕ le respecteze până atunci, până nu sé şterg pe calea ordinară a legislaţiunei, tot aşa cum are sĕ le respecteze ţeara şi fiecare cetăţean, supunêndu-se legilor şi domnitorul, ca supremul esecutator constituţional al lor. Menţinerea neştirbită a constituţiunii e condiţiune clară trecută în sancţiunea pragmatică pentru dreptul de moştenire la tron. De aceea, dacă domnitorul voeşte sĕ guverneze în deplinul înţeles al sancţiunii pragmatice, nu poate sĕ lege menţinerea constituţiei de alte condiţiuni, decât numai de recunoaşterea şi întrarea în fiinţă a dreptului seu de moştenire. — un drept, pe care ţeara, ţinêndu-se strict de sancţiunea pragmatică, nici n'a voit sĕ-'l denege.

Procedura cuprinsă în preaînaltul rescript regesc, de a sĕ dispune de legile şi drepturile noastre cu putere absolută şi de a sĕ pune constituţia maghiară pe basele diplomei dela 20 Oct. (1860) şi ale patentei din 26 Februarie (1861), poate sĕ formeze o încercare pentru întroducerea unei constituţiuni octroate, dar' la restaurarea constituţiunii maghiare nu va duce. Căci noi nu putem abzice de dreptul constituţional al ţĕrii, de a vedè eserciată puterea legislatorică din partea domnitorului şi a naţiunii, la olaltă şi împreună. Legislaţiunea unilaterală şi absolută peste patria noastră noi nu o recunoaştem de legală, de justă şi constituţională. Forţa şi puterea poate sĕ ne suspendeze de nou drepturile constituţionale, poate sĕ octroeze şi poate sĕ dispună.

Dar' noi sûntem siliţi sĕ considerăm suspendarea, şi ori-ce fel de octroare, de anticonstituţională şi de o nouă continuare a sistemului absolut, care a dormit doisprezece ani, la ce nu putem contribuì nici cu consentimentul nostru, nici cu esprimarea liniştirii noastre, pentru-că dacă am face aceasta, am fi necredincioşi legii, patriei şi conştienţei noastre. Şi dacă nici nu ne-ar poruncì cea mai

30

sfântă datorinţă sĕ protestăm în contra ori-cărei octroări, — şí atunci ne-am lega de vechea noastră constituţiune, pentru-că constituţia isvorîtă din vieaţa naţiunii, crescută, desvoltată şi lărgită cu ea împreună, e mai ducĕtoare la scop şi mai trainică decât constituţiunile octroate. In privinţa aceasta ne putem provoca la istorie. Am putè aduce esemple din alte ţĕri europene. Dar' amintim numai aceea, că în monarchia austriacă au fost octroate dela 1848 încoace multe constituţiuni, ori sisteme, dintre cari cele mai multe au fost de durată foarte scurtă, o parte din ele însĕ nici nu a putut sĕ fie pusă în esecutare.

Ce priveşte acele drepturi ale provincielor ereditare şi ale monarchiei, pe cari legile dela 1848 le-ar fi vătĕmat, nu ştim într'adevĕr, cari ar putè sĕ fie, şi în ce privinţă au fost vătĕmate prin legile dela 1848? Ungaria a legat sancţiunea pragmatică cu regele şi a stabilit în ea numai identitatea domnitorului şi indivisibilitatea şi nedespărţirea posesiunii, nimic alta. Despre guvernare comună în acest contract fundamental n'a fost vorba; ba, după-cum am spus mai sus, s'a decretat în mod clar, că Ungaria are sĕ fie guvernată după legile proprii. Ear' art. 10 de lege din 1790 dispune, că: „Ungaria e ţeară liberă, independentă cu privire la întreaga basă legală a guvernării sale, nu e obligată faţă de nici o ţeară sau popor, ci-'şi are independenţa şi autonomia proprie“.

Dacă Ungaria nu stă în obligament faţă de nici o ţeară ori popor, în a ei independenţă autonomă cum a putut sĕ vatème drepturile altei ţĕri prin aceea, că în legislaţiune proprie a luat dispoziţii constituţionale în chestii proprii? Căci legile dela 1848 conţin numai astfel de disposiţii. Ungaria nu vrea sĕ se amestece în legiuirea sau guvernarea altor ţĕri, şi în privinţa aceasta poate pretinde cu tot dreptul echitate reciprocă.

Nu vrem noi sĕ periclităm esistenţa imperiului. Nu vrem sĕ desfacem legăturile de drept esistente în urma sancţiunei pragmatice. Căci şi uniunea personală e legătură, din care sĕ nasc raporturi comune, ear' noi voim sĕ ţinem la aceste raporturi. Art. 3 de lege din 1848 spune clar în §-ul 13, că: „Unul dintre ministrii ungari sĕ fie necontenit pe lângă persoana M. Sale, şi eserciând influenţă asupra tuturor raporturilor cari ating patria şi provinciile ereditare, în comunitate, sĕ represinte în ele patria, pe lângă responsabilitate“. E evident deci, că şi dieta ungara dela 1848 a voit sĕ se menţină legătura esprimată în sancţiunea pragmatică, şi cu privire la rapor-

turile comune născute din ea a voit, ca prin guvern propriu legal sĕ stee în atingere cu guvernul legal al provincielor ereditare.

Dacă aceasta nu e de-ajuns, sûntem gata, după-cum am spus şi în prima noastră adresă, sĕ ne punem, din cas în cas, cu popoarele constituţionale din provinciile ereditare în mod liber şi cu deplină sinceritate în atingere, însĕ ca ţeară liberă şi independentă, cu conservarea neatîrnării noastre. Pe calea aceasta, în fiecare cas dat, raporturile comune pot fi aduse mai uşor în regulă decât într'un senat comun imperial, la care noĭ numai pe lângă jertfirea independenţei noastre constituţionale şi a celor mai esenţiale drepturi am putè sĕ trimitem representanţi şi în care Ungaria dintru început ar întra cu temerea, că pe lângă toate asigurările, în cele din urmă e considerată totuşi de provincie austriacă, ear' încercarea rĕmasă fără succes în decursul secolilor, repetată de multe-ori din partea puterii absolute, de a face contopirea, s'ar începe de nou la lumina constituţionalismuluĭ. Temerea aceasta, şi neîncrederea care o însoţeşte, ar îngreuna la fiecare pas şi ar face chiar imposibilă curgerea discusiunilor, şi în cele din urmă ar sparge şi senatul însuşi, ori ar îndemna majoritatea sĕ recurgă la o procedură care ar provoca amărăciune. sau chiar ură, nu între oameni singuratici, ci între popoare, între ţĕri, ceea-ce ar fi cea mai mare lovitură pentru monarchie.

Raporturí comune, între părţi egale, pot fi aduse în regulă numai prin încredere reciprocă. Ear' prin constrângere, încredere reciprocă nu sĕ poate stabili. Unde nu e temere, şi nu e motiv de temere, unde nu e constrângere care împedecă voinţa liberă, interesul e comun şi el formează legătura cea mai sigură.

Sûntem convinşi şi despre aceea, că legile din 1848 nu periclitează, nici guvernarea potrivită a monarchiei, nicí posiţia ei de mare putere. Dar' poate sĕ le pericliteze sistemul la a cărui acceptare vrea sĕ ne silească şi pe noi preaînaltul rescript.

Inaugurarea, în sensul legii, a ministerului responsabil maghiar e, cum sĕ vede, punctul la care sĕ refer în deosebi obiecţionările cuprinse în preaînaltul rescript. Dar' ministrii maghiari vin numiţi din partea M. Tale, şi ei totdeauna vor împlini voinţa M. Tale! Vor fi responsabili parlamentului ţĕrii, după-cum o cere aceasta noţiunea fundamentală a constituţionalismului, dar' responsabilitatea aceasta e uşoară pe lângă observarea dispoziţiunilor legale, ear' luarea de disposiţii *în contra legilor* nu o va voì nici M. Voastră. Naţiunea, dacă va vedè intenţiunea serioasă de a 'i-se reda şi conserva

30*

în întregime constituția și nu va avea motiv de temere că 'i-se vor ştirbì drepturile, va primì cu încredere propoziţiunile M. Tale pe terenul legislatoric, cu liniştire va urmărì paşii guvernului legal, întreprinşi în jurul esecutivei, şi dacă timpul şi împrejurările vor cere modificarea uneia sau alteia dintre disposiţiile legii, — sau că va face ea propunerea, sau va lua fără temere în discuţie propunerea ce 'i-o va face, în numele M. Tale, guvernul responsabil, pentru că nu va avea motiv sĕ se teamă de estinderea prea departe a puterii domnitorului, nici de aceea, că interesele şi legile ţĕrii vor fi jertfite.

Naţiunea, care sub scutul constituţiei şi al legilor sale îşi vede asigurate drepturile şi interesele, nu-'şi doreşte altă situaţie şi alte raporturi.

Nu guvernul acela e mai sigur, mai bun şi mai ieftin, care de pe o zi pe alta poate conduce mai cu uşurătate şi comoditate. Lipsurile sistemului de guvernare şi greşelile comise în conducerea guvernului numai după vreme lungă îşi arată de multe-ori roadele amare, şi bărbaţii de stat, cari nu ţin cont de diferitele raporturi dintre singuraticele părţi ale statului, ear' obositoarea deslegare a vre-unei chestii mai grele, sau o desconsideră, sau trec peste ea cu câte un principiu general, luat din teorie, fără a se gândì la esecutabilitatea practică a principiului aceluia şi la urmările păgubitoare, isvorîte din aplicare, *jertfesc viitorul statului de dragul comodităţii lor.*

Posiţia de mare putere a staturilor nu depinde numai dela numĕrul soldaţilor. Guvernarea absolută e mai uşoară şi mai comodă. Pe lângă sistemul absolut se poate compune mai uşor o armată mare. Dar' pe lângă cea mai de nădejde armată, statul poate se ajungă în primejdie dacă apĕrarea statului nu e clădită pe sentimentul popoarelor.

Doisprĕzece ani am avut parte şi noi de sistemul absolut, dar' fericire nu a resfirat asupra poporului. bunăstare n'a adus în ţeară, şi nici n'a făcut statul mai puternic. Ear' M. Ta, după esperienţele de 12 ani aţi aflat de necesară abandonarea absolutismului şi păşirea pe căi constituţionale. Pe cale constituţională încă e mai uşor a guverna o monarchie compusă dintr'un popor, avênd astfel o unitate naturală, decât una compusă din mai multe ţĕri, în care fiecare ţeară are independenţa sa constituţională, drepturile sale, legile sale, ba chiar şi speciale noţiuni de drept public şi speciale vederi politice. Dacă popoarele ar fi fiinţe lipsite de voinţă şi de sentiment politic

mai desvoltat, ar fi uşor sĕ le contopeşti, şi în lipsa unei unităţi naturale sĕ creezi o unitate artificială. Astfel de încercări au fost isbutite în trecut, când noţiunile despre constituţionalism şi sentimentul de drept era maĭ puţin străbătut în păturile poporului; dar' astăzi simţesc naţiunile şi simţeşte fiecare clasă de popor adevĕratul preţ al libertăţii politice şi al independenţei legale, şi cu veneraţiune sĕ lipeşte de ele; ear' cu delăturarea acestor sentimente şi a acestei veneraţiuni, reformarea de popoare şi de ţĕri, după teorii politice, în contra voinţei lor, succede foarte rar. Ba de multe-ori astfel de încercări sĕ lovesc de primejdii, fiindcă libertatea voinţei e pe seama indivizilor şi a popoarelor comoară atât de scumpă, încât cu jertfirea ei nu primesc bucuros nici aceea-ce dacă se lasă în alegerea şi voinţa liberă a lor putea sĕ fie de folos intereselor lor.

O unire mai strânsă, născută din voinţa liberă a respectivilor, poate sĕ fie folositoare de multe-ori, dar' cel puţin după modul formării ei, nedreaptă nu e nici-odată.

Când însĕ domnitorul sileşte o ţeară constituţională cu greutatea întregii sale puteri sĕ facă o legătură incopciată cu reformarea constituţiei ţĕrii şi cu jertfirea drepturilor ei esenţiale, şi ordonează ca disposiţiile date în privinţa aceasta cu putere absolută, nu sĕ fie luate în pertractare prealabilă, ci la moment împlinite: poate sĕ fie unirea în acest mod decretată ducĕtoare la scop şi dreaptă?? Ţeara nu o va considera oare de calamitate, care a despoiat-o de cé-'i era mai sfânt? Va putè sĕ apere şi sprigineascĕ din inimă starea de lucruri pe care o tolerează cu sentimente de amărăciune? Nu se va bucura de ori-ce primejdie, de ori-ce rĕu, care ameninţând întregul îi întinde nădejdea, că se va scăpa poate de lanţurile prin cari e legată de alţii? Va putè sĕ fie monarchia tare şi puternică pe lângă astfel de sentimente nutrite din partea poporului? Şi pe lângă aceste legături strînse, dar' forţate, cari dau naştere la asemenea sentimente în ţeară, se poate oare mai bine şi mai uşor guverna, decât pe lângă o unire benevolă şi largă, care nimĕnui nu-'i face durere şi care e compatibilă cu drepturile şi constituţia ţĕrii?

Noi încă vrem sĕ rĕmânem pe lângă legătura din sancţiunea pragmatică, sub domnitor comun, în iubire şi concordie frăţească cu popoarele din provinciile ereditare, împărţind cu ele după echitate tot rĕul şi toate sarcinile. Dar' asta se poate întêmpla şi pe lângă conservarea în întregime a legilor noastre şi a independenţei noastre legale, fără ca prin aceasta sĕ fie espuse periclului scopurile statului

şi siguranţa sa desĕvîrşită. De ce ni-se cer deci jertfe, pe cari nu ne este permis sĕ le aducem? De ce ni-se cere, ca cu resturnarea constituţiei sĕ renunţăm la drepturile noastre şi sĕ ne lăpĕdăm de cele mai sfinte obiecte ale veneraţiunei noastre? De ce se întêmplă aceasta fără prealabila învoire, ba nici chiar ascultare a naţiunei, în mod poruncitor, tocmai atunci, când M. Ta promite în preaînaltul rescript că: „Ungaria, atât cu privire la persoane, cât şi la sistemul de guvernare, şi la forma acesteia, va fi guvernată în spiritul constituţiei ţĕrii“, şi declară că „nu are intenţiunea de-a contopì în monarchie ţĕrile aparţinĕtoare coroanei sfântului Ştefan?“ De ce vreau se pună interesele şi dorinţele noastre în contrast direct cu interesele provinciilor ereditare, ear' în locul iubirei şi concordiei, cari singure pot face ca unirea sĕ fie sigură şi durabilă, de ce vreau sĕ arunce sĕmênţa jaluziei şi a amărăciunei, poate chiar şi a urei, printre popoarele, cari conform trecutului şi posiţiei lor, nu sûnt chemate sĕ-'şi fie duşmane, ci ca trăind în pace şi în iubire, independent unul de altul, sĕ se apere şi spriginească reciproc, în toate timpurile??

Unirea forţată nu face sĕ fie monarchia tare. Conştienţa ofensată a ţĕrilor singuratice, precum şi amărăciunea născută din constrêngerea aplicată, dau naştere la dorinţe de desunire, ba chiar de desfacere desĕvîrşită, şi din acest motiv monarchia poate sĕ fie atunci mai slabă când va fi mai mare trebuinţa de toate forţele ei şi de întreaga însufléţire a popoarelor ei. Monarchia în care unitatea e menţinută numai cu putere armată are o posiţie de mare putere foarte dubioasă şi nesigură în vreme de primejdie.

Ştirbirea drepturilor politice ale ţĕrii a fost totdeauna nedreaptă şi naşte totdeauna nemulţumire şi sentimente dureroase. Puterea, care aflându-se în raporturi regulate poate sĕ oferă cetăţenilor bunăstare materială, — sĕ poate demite pe o vreme oare-care la pasul acesta, fără a risca ceva, pentru-că satisfacerea intereselor materiale la mulţi va acoperì perderea, deşì chiar şi o astfel de putere procedează incorect când vatĕmă drepturile ţĕrii. Dar' când vre-o putere, fie din greşală, fie din nefericire, a ajuns acolo, că pentru ridicarea buneistări materiale foarte puţin poate face, ba pentru a putè susţinè statul e silită sĕ ceară nouĕ jertfe materiale dela cetăţenii aproape eshauriaţi în urma grelelor sarcini ce le poartă: nu e consult sĕ se vateme sentimentele naţiunii încă şi prin ştirbirea drepturilor politice, pentru-că sarcinile grele, pe lângă convingerea, că siguranţa

drepturilor politice încă e periclitată, devin și mai apĕsătoare, ear' sentimentul amărăciunei face sĕ scadă ori-ce zel de jertfire și înădușă încrederea față de puterea, care interesele materiale ale cetățenilor nu *poate*, ear' drepturile lor politice nu *vrea* sĕ le respecteze.

Sistemul absolut, care a sistat libertatea constituțională, — nu numai a Ungariei, ci și a provinciilor ereditare, a fost condus la inaugurare de o idee stabilită ca principiu călăuzător, de *ideea unităţii centralisate a întregei monarchii*. Bărbații de stat, cari au inventat ideea aceasta, au fost convinși, că marea Austrie unitară, astfel creată, va fi ridicată la o treaptă de putere atât de înaltă, ca și care monarchia n'a avut nici-odată. În esecutarea planului nu 'i-a împedecat nimica, pentru-că nimeni n'a denegat supunerea față de asprele porunci ale puterii absolute. Au șters și au dĕrîmat tot ce le-a stat în cale, n'au crutat muncă, nici bani, și în 12 ani au cheltuit și venitele generațiilor viitoare. Ear' după acesti 12 ani monarchia n'a fost mai mare, nici în putere, nici în estindere, sarcinile s'au înmulțit însĕ în mod estraordinar. Și atunci M. Voastră ați sistat din voință proprie sistemul absolut, care nu duce la scop. Dar' ideea luată de principiu călăuzător din partea sistemului absolut, căreia jertfă 'i-a căzut ori-ce drept și ori-ce considerație, — *ideea unităţii concentrate,* — a rĕmas și pentru mai departe punct de mânecare, și sĕ caută a sĕ realisa pe cale constituțională aceea, ce pe lângă sistemul absolut de atâția ani n'a putut sĕ fie realisat.

După părerea noastră aceleași greutăți, pentru cari ideea unității centralisate n'a putut sĕ corĕspundă așteptărilor sub sistemul absolut, vor eșì și mai bine la iveală în vieața constituțională. Mijlocul cel mai eficace al sistemului absolut a fost puterea nelimitată, care a pretins supunere necondiționată, pe terenul legislativ și în cercurile esecutivei, și în contra căreia nici n'a fost permis sĕ-'și ridice cineva cuvêntul.

Pe lângă constituționalism, o astfel de putere nu poate fi esercíată. Fiecare țeară își are suvenirile, obiceiurile, speranțele, aspirațiunile și dorințele sale, cari sfinte îi sûnt, și pe cari sub absolutism a trebuit sĕ le înăbușe în pieptul ei. Dar' acum, când are dreptul sĕ vorbească în interesul patriei, le va spune și espune. Și se vor lățì aceste idei și sentimente, și findcă unitatea contralisată stă în mare parte în contrast cu trecutul singuraticelor țĕri, la care țĕrile privesc cu evlavie, și în contrast cu speranțele pe cari le nutresc în pieptul lor cu privire la viitor: esecutarea practică a unității

http://statuldacia.info

centralisate sĕ va lovì, nu numai de sentimente contrare, ci şi de combatere în discuţiile publice, şi şi de alte însemnate greutăţi. Constrângerea din deplina putere a domnitorului şi constituţionalismul sûnt apoi earăşi astfel de contraste, cari împreună nici în imagine nu pot esista.

Sûntem convinşi, că în ţĕri cu obiceiuri, interese, trecuturi diferite şi cu diferită posiţie de drept public, - o unitate centralisată nu poate fi creată pe cale constituţională. Dacă deci M. Ta vrea ca monarchia sĕ fie liberă şi într'adevĕr tare, nu prin unitate forţată, ci prin înţelegere reciprocă, născută din libera voinţă a popoarelor, poate se ajungă acest scop, pentru ajungerea căruia însĕ nu poate lua drept punct de mânecare ideea, în teorie surizĕtoare, dar' în praxă neesistentă, a unităţii centralisate.

Nu M. Voastre, nu casei domnitoare, nu provinciilor ereditare. sau intereselor adevĕrate ale monarchiei sĕ împotriveşte independenţa noastră constituţională şi legile create la 1848. Nu pentru aceea sĕ deneagă restaurarea deplină a constituţiei maghiare, nu pentru aceea ni-se detrage dreptul totdeauna avut în realitate de-a vota darea şi contingentul de recruţi, pentru-că lucrurile acestea ar împedeca guvernarea monarchiei şi n'ar fi compatibile cu posiţia de mare putere a Austriei. Mare putere a fost Austria şi atunci, când Ungaria în dietă proprie a oferit bani şi ostaşi. O putere, pe care şirul lung al nefericirilor n'a fost în stare sĕ o sdrobească. Şi atunci, când victoriosul inimic a pus mâna pe cea mai mare parte a monarchiei, ear' afară de ţĕrile coroanei ungare abia a mai rĕmas ceva în proprietatea domnitorului, Ungaria, ale cărei drepturi constituţionale vreau acum sĕ le restrângă, în interesul monarchiei, rĕmânênd statornică în credinţă şi însufleţire, s'a folosit de toate drepturile legale şi de toate forţele, pentru-ca sĕ se recucerească dela inimic părţile perdute ale monarchiei!

Adevĕratul motiv al loviturei îndreptate în contra noastră e acela, că independenţa noastră constituţională, legile noastre, nu se potrivesc cu ideea unităţii centralisate, trecută de pe terenul abandonatului sistem absolutistic pe terenul constituţionalismului şi considerată, durere, şi acum de principiu conducĕtor, de punct de mânecare. Dreptul însĕ şi dreptatea conced oare, ca sfinţenia convenţiilor fundamentale, drepturile netăgăduite ale ţĕrii şi principiile fundamentale ale constituţiei se cadă jertfă ideei, care a apăsat 12 ani de-arîndul ori-ce libertate, a dat la o parte ori-ce pretensiune justă şi ori-ce

consideraţie politică, unei idei, care a reclamat atâtea jertfe dela stat şi la esecutare s'a dovedit a fi totuşi neducĕtoare la scop? E folositor oare pentru monarchie, că de dragul unei noue încercări sĕ se recurgă la mijloace cari vatĕmă interesele şi sentimentele naţiunii, îi suprimă credinţa şi încrederea, şi în loc de-a inaugura unitatea dorită, fac imposibilă singura basă sigură a unităţii: *înţelegerea?*

Maiestatea Ta provoacă dieta, sĕ urmeze esemplul strămoşilor, cari apreciând cerinţele indispensabile ale raporturilor din timp în timp schimbate, după-cum dovedeşte art. 4 din 1687, 8 din 1715 şi 1 şi 2 din 1723, au fost gata totdeauna sĕ aducă în consonanţă posiţia de drept public a Ungariei cu pretensiunile comune ale imperiului. Art. 4 din 1687 cassează clausula din bula de aur a lui Andreiu II., după care, totdeauna când regele proceda în contra literilor bulei de aur, magnaţii ţĕrii aveau dreptul sĕ se opună regelui. În art. 8 din 1715 earăşi se stabileşte, că pentru apĕrarea ţĕrii sĕ se organiseze armată regulată şi permanentă, ale cărei spese şi ori-ce fel de altă ajutorare sĕ fie stabilită pe cale dietală.

Nici cu un cuvênt nu e atinsă în legea aceasta monarchia şi interesul ei, ori provinciile ereditare. Dreptul de opunere nu pentru aceea a fost şters, armata regulată şi permanentă nu pentru aceea a fost sistemisată, pentru-ca posiţia de drept public a Ungariei sĕ fie adusă în consonanţă cu pretensiunile comune ale monarchiei. Toate acestea sĕ întêmplau şi atunci, dacă cu privire la persoana domnitorului Ungaria era de sine stătătoare, pentru-că interesele ţĕrii cereau, ca dreptul individual de opunere, de care mulţi au abusat în detrimentul ţĕrii, sĕ fie şters, ear' sistemisarea miliţiei o cerea siguritatea ţĕrii însĕşi. Ear' ce se atinge de art. 1 şi 2 din 1723, adeca de sancţiunea pragmatică, ne-am spus mai de multe-ori pĕrerile şi am arĕtat, că nu se află urmă în ea, nici despre vre-o guvernare comună şi nici despre vre-o unitate monarchică, — afară de posesiunea nedespărţită, basată pe uniunea personală.

Şi de altcum însĕ e mare deosebirea între legile acelea şi între octroările atinse în preaînaltul rescript. Atunci, regele ungar nu prin diplomă şi patentă împĕrătească a reformat cu putere dela sine constituţia maghiară, nu a oprit dieta maghiară dela eserciarea celor mai esenţiale drepturi, ci chiar legile numite au fost aduse pe cale regulată legislativă, după consultări avute şi cu înţelegere deplină între naţiune şi domnitor. Că acum cu cât sînt lucrurile altcum, se vede din cuprinsul preaînaltului rescript regesc.

Declară M. Voastră în preaînaltul rescript regesc, că întăreşte o parte a legilor din 1848, dar' o altă parte nu a recunoscut-o nici odată şi nici nu o va recunoaşte. Îndrumă deci dieta se compună proiect de lege despre modificarea, respective ştergerea legilor acestora, înaintându-'l spre aprobare monarchului.

Legi sancţionate, câtă vreme nu sûnt abrogate din partea puterii legislative, sûnt obligătoare. Ear' cu privire la articolele singuratice nu se poate face deosebire sau clasificare între ele nici-odată. Puterea nelimitată, dacă cumva nu e intenţiunea sĕ se guverneze earăşi după sistemul absolut, nu poate aparţinè M. Voastre. Ca rege ungar, M. Voastră în înţelesul sancţiunii pragmatice numai în înţelegere cu naţiunea poate esercia puterea legiuitoare. Nici o parte din legile noastre sancţionate, cu dela sine putere, fără învoirea naţiunii, nu o poate şterge. Şi precum nu e trebuinţă ca legile acelea sĕ fie de nou întărite, fiindcă la 1848 prin întărire regală au fost deja sancţionate, tot aşa ori-ce declarare unilaterală de nerecunoaştere a lor nu poate sĕ le slăbească valoarea.

Cu privire la acelea principii din legile dela 1848, prin cari sĕ şterg privilegiile nobilimei, urbariul, zeciuiala, şi alte îndatoriri ale iobăgimei, sĕ decretează egala purtare de sarcini, serviciul militar obligător pentru toţi şi sĕ estinde dreptul electoral şi asupra claselor cari n'au avut acest drept, — M. Voastră declară în preaînaltul rescript că pe acestea le întăreşte. Permită-ne însĕ M. Voastră a ne face observarea, că principiile şi dispoziţiile legilor amintite chiar şi fără o nouă întărire, de drept şi în faptă rĕmân în plină putere. În legislaţiunea dela 1848 a Ungariei au fost representate numai clasele privilegiate. Dar' erau mulţi între acesti deputaţi, cari ani de-arîndul au stăruit, ca constituţia aristocratică a ţĕrii sĕ fie treptat desvoltată conform cerinţelor timpului, estinsă fiind asupra tuturor claselor de popor. Nisuinţele lor foarte rar au fost sprijinite din partea puterii supreme, de multe-ori însĕ au fost împedecate. În fine dieta dela 1848, compusă încă tot din representanţii claselor privilegiate, fără silă sau presiune, din liberă voie, a creat toate legile acelea cari casează raporturile de iobăgie, stabilesc egalitatea de drept a cetăţenilor, cu îndatoriri egale, şi estind asupra tuturor claselor de popor drepturile civile şi politice.

Regele ungar a sancţionat în mod solemn acele legi, cari au întrat apoi în vieaţă. A le şterge, sau suspenda, creându-se earăşi starea de mai nainte, nu sĕ mai poate numai din puterea domnitorului.

Credem, că M. Voastră nici nu o voieşte aceasta. Dar' sûntem convinşi, că şi dacă ar voì, n'ar putè s'o facă. Nu numai pentru-că drepturile, odată date poporului, e foarte primejdios a le revoca, ci şi pentru-că aceleaşi clase privilegiate, cari au creat aceste legi, n'ar suferì ca drepturile date poporului sĕ fie ştirbite, şi nu s'ar afla unul în întreaga aristocraţime a Ungariei. care 'şi-ar putè uita atât de mult de dreptate, de datorinţa cea mai sfântă cetăţenească, de onestitate, încât drepturile privilegiate, la cari a renunţat de bună voie, sĕ le iee acuma îndĕrĕt, fie chiar şi la ordin preaînalt, primind astfel starea de lucruri de mai nainte, pentru el favorabilă din punct de vedere material, dar' înfiorătoare din punct de vedere moral.

Între dispoziţiile legilor dela 1848 sûnt unele, pe cari, menţinênd neştirbite drepturile poporului, vrem şi noi sĕ le modificăm, pentru a face sĕ fie mai clare. Dar' în privinţa aceasta numai atunci ne putem înainta proiectele, când parlamentul nostru va fi întregit în înţelesul legii, pentru-că în absenţa celor-ce erau de chemat la dietă, dar' n'au fost chemaţi, nu putem face legi. Ear' dacă M. Voastra doreşte modificarea legilor, — dieta întregită va lua în desbatere toate acelea proiecte pe cari ministerul responsabil maghiar al Maiestăţii Voastre i-le va presenta, înaintându-vĕ părerile sale. Ceea-ce sĕ stabileşte apoi pe calea aceasta, cu înţelegere reciprocă, între naţiune şi M. Voastră, va fi sĕ se sancţioneze după încoronarea legală. Toate dispoziţiunile legilor mai nainte sancţionate, a căror modificare nu s'a cerut, s'au n'a fost acceptată din ambele părţi, rĕmân însĕ în putere de drept fără ori-ce altă nouă întărire.

Aşa e asta în toate ţĕrile constituţionale, unde puterea legiuitoare e împărţită între domnitor şi naţiune, căci altcum împărţirea aceasta de putere legiuitoare n'ar fi realitate. Aşa dispun şi legile noastre fundamentale, în special art. 12 din 1790, care spune apriat, că dreptul de a crea, şterge şi a interpreta legi aparţine în Ungaria şi părţile anexate domnitorului legaliceşte încoronat şi ordinelor şi staturilor ţĕrii, întrunite în dietă legaliceşte convocată, ear' în alt fel acest drept nu poate fi eserciat.

Dar' M. Voastră, în provocarea adresată nouă în chestia modificării sau ştergerii unei părţi din legile dela 1848, nu urmăreşte calea indicată de legile fundamentale ale Ungariei, şi peste tot nu a mânecat din principiul constituţionalismului. M. Voastră a suspendat legile sancţionate cu putere absolută; împedecă şi acum aducerea lor la vieaţă, şi provoacă dieta, ca o parte din acele legi sĕ o modifice,

altă parte sĕ o ştează, însĕ declară că: „legile acelea nu le-a recunoscut nici-odată, şi nu le va recunoaşte nici în viitor“. Cum sĕ se întêmple deci înţelegerea reciprocă şi cum sĕ se esercieze în comunitate puterea legiuitoare? Din noţiunea legislaţiunei constituţionale urmează, că la crearea de legi nouĕ nu poate deveni lege aceea ce nu iasă din învoirea comună a părţilor celor două, chemate sĕ esercieze în comunitate puterea legiuitoare. Ear' modificarea sau ştergerea de legi, la care cele două părţi nu-'şi dau învoirea, nu sĕ poate face, şi astfel legea îşi păstrează puterea sa obligătoare.

Dar' după enunţarea de sus a M. Voastre, dacă ţeara n'ar voi sĕ modifice sau sĕ ştează vre-un punct din legile amintite pe care M. Voastră ar voi sĕ-'l modifice sau sĕ-'l ştează, legea îşi perde totuşi valabilitatea. Astfel M. Voastră eserciază singură puterea legiuitoare, ear' dieta ţĕrii n'ar avea alt drept decât acela de a înregistra porunca domnitorului, şi astfel din legile sancţionate n'ar rĕmânè decât numai aceea ce voinţa absolută a domnitorului ar dispune din timp în timp sĕ rĕmână.

Modificată sau abrogată poate sĕ fie numai o lege esistentă. M. Voastră provoacă dieta sĕ modifice, respective sĕ abroage legile din 1848. Acum, dacă legile acestea nu sînt în fiinţă, e imposibil sĕ fie modificate sau abrogate, ori e cel puţin de prisos lucrul acesta. Ear' dacă legile esistă de drept, — ceea-ce nu poate fi tras la îndoială, — trebue sĕ fie şi esecutate. lucru ce aparţine supremului cerc de activitate a puterii domnitorului. Înainte de a putè face deci dieta obiect de discuţie din modificarea sau abrogarea legilor acelora, e neîncunjurat de lipsă, ca sĕ fie revocată suspendarea legilor, făcută pe cale neconstituţională.

Şi aşa sĕ vede, că M. Voastră estinde procedura de a întări unele legi ear' pe altele de a nu le recunoaşte, nu numai asupra legilor din 1848, ci şi asupra altora. Între cele întărite e trecută şi legea despre capabilitatea de a purta funcţii publice şi de a cumpĕra moşii, lege adusă la 1844, nu la 1848. Ear' între cele nerecunoscute sînt trecute afară de cele din 1848 încă şi alte legi vechi şi foarte esenţiale, cari fără influenţa naţiunii vin modificate prin diplome şi patente împĕrăteşti. Aşa sĕ face cu art. 12 din 1790, art. 10 din 1790, art. 8 din 1715, art. 19 din 1790 şi cu art. 4 din 1827. Ear' din preaînaltul rescript regesc nu ştim nici aceea, dacă sînt întărite ori nu acelea legi despre care M. Voastră nu spune că le-a întărit, şi nu ştim că nerecunoaşterea şi ştergerea de

legi până unde sĕ va estinde şi unde sĕ va opri. Permite-ne Maiestate sĕ vĕ spunem, că toate acestea se împotrivesc sancţiunii pragmatice!

Dar' mai îngrozitor a fost pentru noi, şi aşa credem că pentru fiecare cetăţean cu sentiment constituţional din întreaga monarchie, enunţarea principiului anticonstituţional, că M. Voastră *nu se simte personal îndatorat sĕ recunoască legile din 1848.*

Dacă domnitorul s'ar afla în drept sĕ nu recunoască pentru sine de obligătoare legile sancţionate de antecesorul seu, ce ar putè forma garanţie pe seama constituţiei noastre, pe seama libertăţii legale a ţĕrii, pe seama legilor aduse şi a celor ce se vor mai aduce? Ce poate sĕ formeze sprijin pe seama acelor popoare ale monarchieí, cărora M. Voastră le-a dat libertate constituţională, cu privire la durabilitatea libertăţii acesteia? Ori-care urmaş al M. Voastre ar putè asemenea spune, că constituţia dată de antecesorul seu şi sancţionată din partea lui, nu o poate considera de obligătoare pentru persoana sa, fiindcă nu o ţine de compatibilă cu interesele monarchiei şi cu posiţia ei de mare putere.

Sĕ ştergem din constituţiune acea continuitate a îndatorirei, care trece dela generaţiune la generaţiune şi sĕ estinde asupra domnitorului ca şi asupra popoarelor, — şi am făcut ca garanţiile ori-cărei constituţiuni şi a ori-cărui stat sĕ devină joc în mâna evenimentelor!

Continuitatea aceasta e basa, atât a libertăţii poporului, cât şi a tronului domnitorului şi a dreptului seu de moştenire. Negarea acestei continuităţi nimiceşte puterea mijlocitoare fără de care ori-ce conflict de interese, în ori-ce chestie, numai cu puterea volniciei ori cu ascuţişul sabiei s'ar putè resolva, şi fără de care, popoarele şi domnitorii, n'ar putè sĕ aibă altă alegere decât domnirea absolută sau — revoluţiunea. Această binefăcĕtoare putere mijlocitoare e credinţa şi încrederea pusă în statornicia dreptului, lucru care nici nu sĕ poate imagina fără atinsa continuitate a îndatoririi. Nu putem decât sĕ ne esprimăm regretele cele mai adânci, că acel principiu, a cărui stabilire nu poate sĕ aibă efect binefăcĕtor, nici pentru interesele M. Voastre, nici pentru ale întregului stat, peste tot a putut fi enunţat în preaînaltul rescript regesc.

Cu privire la întregirea parlamentului ne-am spus în prima adresă părerea, că până nu vor fi învitaţi la dietă cei-ce după lege sûnt de învitat, — noi nu putem privì de întregită dieta şi nu ne putem demite la actul creării de legi.

Preaînaltul rescript regesc nu ne împlineşte nici aceasta cerere justă, ci ne respunde, că chestia intregirei dietei se va resolva de sine atunci, când noi vom stabilì, conform intenţiunilor preaînalte, raporturile dintre Ungaria şi ţěrile ereditare, şi parte vom modifica, parte vom abroga legile dela 1848.

Ântâiu de toate deci parlamentul neîntregit se accepteze în numele naţiunii ca lege fundamentală diploma împěrătească din 20 Octomvrie şi patenta din 26 Februarie, sě trimită representanţi în senatul imperial, sě modifice sau se şteargă partea mai însemnată din legile sancţionate, şi după-ce va fi rěsturnată în esenţialele ei părţi constituţia ţěrii, după-ce întregul drept public maghiar va fi reformat, în înţelesul diplomelor şi al patentelor împěrăteşti, şi astfel drepturile ţěrii, prin urmare şi ale celor neînvitaţi vor fi jertfite: abia atunci şi numai atunci va fi întregit parlamentul. Dar' acest mod de întregire a parlamentului stă în directă contrazicere, nu numai cu legile ţěrii, ci şi cu firea legislaturei constituţionale!

Cu privire la Ardeal aşa sună preaînaltul rescript: *Unirea sa cu Ungaria s'a întêmplat fără consentimentul liber al naţiunei române şi sase; n'a devenit nici-odată lege în putere;* hotărîrile unilaterale după publicare s'au desfăcut în faptă şi sûnt a se considera de neesecutabile câtă vreme locuitorii de buze nemaghiare ai Ardealului îşi věd periclitate prin unire interesele naţionale, ear' pretensiunile şi interesele monarchiei în direcţia aceasta nu sûnt pe deplin asigurate".

Unirea Ungariei cu Ardealul a decretat-o în mod solemn, atât dieta Ungariei, cât şi a Ardealului, ear' decretările acestea au fost ridicate la valoare de lege prin sancţionarea monarchului.

Dacă Saşii şi Românii ar fi fost eschişi prin lege din dieta Ardealului, sau dacă, cu eludarea legii, n'ar fi fost chemaţi la dietă, dacă dieta ar fi fost convocată în formă neobicînuită, în mod estraordinar, dacă nu majoritatea adevěrată ar fi decis, sau dacă o parte oare-care ar fi fost împedecată cu forţa în esprimarea liberă a voinţei şi a votului, s'ar putè vorbì despre aceea, că hotărîrea a fost adusă fără liberul consentiment al Românilor şi al Saşilor, şi s'ar putè ridica bănueli în contra valabilităţii acelei hotărîri. Dar' dieta Ardealului, care a decretat uniunea, a fost convocată în înţelesul legilor ardelene. După dreptul public de atunci al Ardealului dieta transilvană venea compusă din deputaţii comitatelor, ai scaunelor sěcueşti şi săseşti şi ai oraşelor învestite cu dreptul de-a trimite

deputaţi, apoi din dignitarii bisericeşti şi mireni ai ţĕrii, din funcţionarii supremi şi din regalişti, şi toţi aceştia au fost invitaţi şi s'au şi presentat în persoană. La alegerea deputaţilor trimişi din partea comitatelor, nemeşii români şi saşi tot aşa drept de alegere au avut ca şi nemeşii maghiari. Şi erau mulţi de aceia! În scaunele sĕcueşti şi săseşti, precum şi în oraşe, n'a fost deosebire între Român, Sas sau Maghiar, în privinţa cualificaţiunii. Regaliştii, cari după lege veneau aleşi dintre cei mai cu vază nemeşi, precum şi funcţionarii supremi. n'au fost numai Maghiari.

Dieta, compusă astfel în înţelesul legii, a procedat la crearea legii despre uniune pe aceeaşi cale prescrisă de lege pe care sĕ făceau şi celelalte legi din partea ei. Hotărîrea a fost luată cu majoritate absolută, şi chiar în casul acesta cu *mare* majoritate. din care au făcut parte cu votul lor, dat în deplină libertate, mulţi dintre deputaţii aleşi şi cu concursul alegĕtorilor români şi mulţi şi dintre deputaţii Saşilor. Ear' după-ce a fost enunţată voinţa majorităţii în formă de hotărîre, nu s'a ridicat protest, nici din partea Românilor, nici din partea Saşilor.

E adevĕrat, că legile Ardealului de înainte de 1848 vorbesc despre *trei* naţiuni, maghiară, sasă şi sĕcuiască, ear' pe Români nu-'i consideră de naţiune separată.

E adevĕrat, că aceste trei naţiuni au avut unele drepturi, special cu privire la funcţiunile pendente dela candidarea făcută din partea dietei, drepturi pe cari legea nu le estinsese şi asupra Românilor. Dar' cu privire la dietă şi la dreptul de-a putè alege, n'a fost nici o deosebire de naţionalitate, ci pe lângă aceeaşi cualificaţie pe care o prescria legea, Românul tot aşa a avut dreptul de-e alege şi de-a putè fi ales ca şi Maghiarul, Sĕcuiul sau Sasul. Ear' în dietă votarea nu s'a făcut după naţiuni, ci hotărîrile au fost aduse prin votare făcută pe capete.

După-ce dieta Ardealului, care a făcut legea uniunei, a fost compusă deci în înţelesul legilor de atunci; Saşii şi Românii încă au influinţat asupra alegerilor de deputaţi; au luat parte la discuţiile parlamentare; au votat fără constrîngere, şi nu numai unul dintre ei 'şi-a dat votul pentru uniune, ci mai mulţi, decretându-se astfel uniunea cu mare majoritate: poate-sĕ oare afirma cu temeiu, că legea uniunii s'a adus fără liberul consentiment al Românilor şi al Saşilor? În urmare, poate fi contestată valabilitatea legii aceleia? Sau poate era necesar consentimentul întregului popor român şi sas pentru-ca

legea sĕ fie valabilă? Aşa sĕ vede, că preaînaltul rescript regesc într'adevĕr a mânecat din aceasta părere, pentru-că ori-ce altă esplicare dată esceptionărilor făcute s'ar împotrivì faptelor date.

Dar' sĕ va estinde părerea aceasta şi asupra senatului imperial austriac? Vor fi declarate de nevalide toate hotărîrile sale cari s'au adus de es. fără consentimentul deputaţilor cehi sau poloni, fără învoirea vre-unei părţi a poporului ceh sau polon? Şi sĕ nu sĕ uite, că în senatul imperial sûnt representate, nu numai naţionalităţi deosebite, ci şi ţĕri deosebite, şi acolo mai curênd s'ar putè întêmpla casuri în cari ar avea temeiu asemenea obiecţionare!

E adevĕrat, că în dieta care a decretat uniunea a fost representată în deosebi clasa privilegiată, ear' poporul, ales poporul român şi cel maghiar, luând massele, — n'a avut drept de ingerenţă. Dar' aceasta a fost o urmare naturală a posiţiei de drept public a Ardealului, care până la 1848, — tot aşa ca şi în Ungaria, — a fost aristocratică. Dar' împrejurarea aceasta poate tot atât de puţin sĕ fie invocată ca motiv în contra valabilităţii legii despre uniune, cum nu poate fi trasă la îndoială nici în Ungaria puterea acelor legi, prin cari moştenirea tronului e predată ramului masculin din casa glorios domnitoare a Habsburgilor, ear' mai târziu şi ramului femenin, deşì legile acestea încă au fost aduse din partea clasei privilegiate, fără influenţa poporului neprivilegiat.

Nici aceea nu sĕ poate spune, că legile despre uniune, votate din partea Ungariei şi a Ardealului, n'ar fi fost aduse la perfectă putere de lege, pentru-că e de obşte cunoscut, că pentru dieta din Pesta dela 1848, compusă pe basa representării poporului, toate cercurile din Ardeal au ales şi trimis deputaţi. Alegerea s'a făcut pe basa legii de uniune, şi în urmare pe basa legii electorale a Ungariei. Poporul a ales deputaţii acestia, şi în mare parte poporul român şi sas. Între deputaţii aleşi au fost şi Români şi au fost şi Saşi. Acea parte din legea despre uniune, care sĕ refere la trimiterea deputaţilor la dietă, şi pe basa căreia noi solicităm acum înainte de toate convocarea Ardelenilor, a fost de fapt esecutată în întreagă estensiune. A acceptat deci şi de fapt a esecutat uniunea şi partea aceea a poporaţiunii din Ardeal, care la crearea legii n'a putut esercia nici un drept. A acceptat-o şi a esecutat-o de fapt şi poporul român şi sas, care a ales tot aşa ca şi poporul maghiar, şi din care, cei-ce au întrunit încrederea alegĕtorilor, au fost aleşi şi au întrat în dietă.

Reformele administrative, devenite necesare în urma uniunii, legea le-a încredințat ministerului unguresc. Ministerul s'a apucat de munca aceasta, care reclama timp mai îndelungat, și a lucrat împreună cu bărbații cari cunoșteau raporturile din Ardeal. Dar' turburările ivite și rĕsboiul deslănțuit au împedecat terminarea lucrărilor. În urmă sistemul absolut a strivit constituția Ungariei și a Ardealului, și supunênd cu forța și Ardealul sistemului german, 'l-a desbinat de fapt de către Ungaria.

Se poate declara deci de lipsită de puterea constrîngentă, și ca de drept neesistentă o lege, numai pentru-că esecutarea faptică a unor părți din ea a fost împedecată pe un timp oare-care prin turburările ivite, prin rĕsboiu și prin puterea armată, și nu e oare cu mult mai firească conclusiunea, că după-ce turburările și rĕsboiul au încetat, după-ce sĕrbătorească declarație s'a făcut, că constituționalismul are sĕ iee locul sistemului absolut, și că constituția maghiară va fi restaurată, — legea are sĕ fie esecutată în întregimea ei? Dacă e serioasă intențiunea de-a se rupe cu sistemul absolut, atunci nu mai esistă pedecă în contra esecutării, lucru ce aparține guvernului responsabil al Ungariei.

Nu știm, uniunea cum ar putè sĕ pericliteze interesele naționale ale locuitorilor de limbă nemaghiară din Ardeal! Căci aceeași lege, care a decretat uniunea, a pus în libertate poporul și în Ardeal. A decretat egalitatea de drept, a estins drepturile cetățenești și politice asupra tuturor claselor de popor, asupra tuturor naționalităților, și prima urmare a unirii a fost, că a fost delăturată la moment diferența care a esistat mai nainte cu privire la drepturi, de o parte între națiunea maghiară, sasă și sĕcuiască și de altă parte între națiunea română. Noi vom aprecia în mĕsură deplină interesele naționale ale locuitorilor nemaghiari din Ardeal, tot așa ca și pe ale celor din Ungaria. Dar' tocmai de aceea e necesar ca și Ardealul sĕ fie fără amânare chemat la dietă, în înțelesul legii, pentru a se putè consulta cu noi asupra intereselor naționale. Pentru-că dacă parlamentul neîntregit, la care nu au fost chemați Ardelenii, ar fi silit ca în absența lor și fără influența lor sĕ iee disposițiuni referitoare la interesele lor, — cu mai mare drept ar putè fi declarate de nevalide disposițiile acestea decât legea despre uniune, adusă în presența lor și cu cooperarea lor.

Nu înțelegem nici aceea, cari pot sĕ fie pretensiunile monarchiei, pe cari, cu privire la Ardeal, preaînaltul rescript regesc ar

dorì sĕ le vadă asigurate? Ardealul sĕ ţine de coroana sfântului Ştefan, şi afară de regele Ungariei nimeni altul nu poate ridica pretensiuni juste asupra lui!

N'au voit nici legile din 1848 ca Croaţia sĕ fie încorporată la Ungaria, ci voeau sĕ fie considerată de ţeara soaţă, independentă, cu teritor propriu, dar' care stă în raporturi de drept public cu Ungaria pe basa aceloraşi legi. Ungaria n'a voit nici la 1848 sĕ vatĕme drepturile naţiunii croate, şi nu putea crede, că legile, cari în interesul dreptăţii şi al libertăţii au pus constituţia ţĕrii pe base mai largi, ear' în locul guvernării corporative au întrodus guvernul parlamentar, vor provoca sentimente amare şi opunere în Croaţia. Ungaria a împărţit cu Croaţia toate drepturile avute. Afacerile de administraţie internă ale Croaţiei au fost şi mai nainte supuse guvernelor maghiare, ear' art. de lege 58 din 1790, cari le-a supus competenţei locotenenţei regeşti maghiare, a fost adus la espresa dorinţă a Croaţiei. Nici un raport nou, nici o legătură mai strânsă n'au stabilit deci legile dela 1848 prin aceea, că au supus ministerului responsabil afacerile administrative ale Croaţiei. În cercul legislaţiunei neschimbat a rĕmas şi pentru Croaţia cercul de activitate al judecătoriilor ordinare. Organisându-se dieta pe base mai largi de representare de popor, numĕrul deputaţilor s'a stabilit şi pentru Croaţia amĕsurat proporţiei poporaţiunei, şi prin aceasta participarea Croaţiei la legislaţiune s'a îmbunătăţit faţă de trecut în mod însemnat. Cu privire la limbă n'au dispus nimica legile acelea. Deputaţii Croaţiei vorbeau mai nainte latineşte în dieta Ungariei, dar' la 1848 au declarat, în urma îndrumării primite dela adunarea provincială croată, că în viitor vor vorbì ungureşte, şi astfel cu directa învoire a Croaţiei a ajuns sĕ fie numai limba maghiară limbă de discuţie în parlament. În cercul de administraţie apoi nici nu s'a cerut dela Croaţia se folosească limba maghiară.

Pe basa acestora putem repeta, că Ungaria n'a voit sĕ vateme drepturile Croaţiei. Şi considerând că deputaţii acesteia au luat parte la crearea legilor numite, nici nu credea că Croaţia ar putè sĕ se simtă ofensată prin ele. De unde s'au născut, şi cum s'au desvoltat dureroasele evenimente de atunci, o va spune cândva istoria imparţială. Acum însĕ e evident, că Croaţia vrea sĕ facă mai largi legăturile cari de secoli o ţin unită cu Ungaria. Ştim aprecia interesele şi dorinţele ei cu mult mai bine decât sĕ nu fim gata a întra în tratative cu ea ori-şi-când, şi nu noi vom pune pedecă menţinerii legăturilor

de acum, sau reformării lor juste. Dar' dacă Croaţia ar voi sě se deslipească pentru totdeauna de cătră noi, şi întrând în sînul provincielor austriace, sě se pună sub guvernul şi legislaţiunea Austriei, — lucru pe care noi, cunoscênd sentimentele constituţionale ale naţiunii croate, nu ţinem sě fie cu putinţă, — pedecă noi nu-'i putem pune. De legală şi constituţională însě nu-'i putem considera procedura şi nu ne putem da învoirea, pentru-că nu sûntem îndreptăţiţi sě spargem teritorul coroanei sfântului Ştefan.

Cu privire la chemarea la dietă a oraşului Fiume şi a graniţei militare nu ni-se rěspunde nimica în preaînaltul rescript regesc, dar' cererea ne este respinsă prin aceea, că învitarea nu s'a făcut nici acuma, cu toate-că oraşul Fiume şi graniţa militară formează părţi întregitoare din dieta noastră.

Fiume a fost cândva teritor separat şi independent. Sancţiunea pragmatică aşa a primit-o, adecă în mod independent, cu mult mai târzíu decât Croaţia, şi cu doi ani mai târzíu decât Ungaria. În 23 Aprilie 1779 Maiestatea Sa Maria Teresia a decretat de port liber oraşul Fiume, şi la propria dorinţă 'l-a anexat la Ungaria.

Legislaţiunea Ungariei, provocându-se la acest act al M. Sale Maria Terezia, prin art. 4 dela 1807 decretează de nou încorporarea oraşului Fiume la Ungaria, şi guvernatorului oraşului Fiume îi dă vot şi scaun în casa de sus, ear' deputaţilor sei în casa de jos a parlamentului ungar.

În urma acestora oraşul Fiume s'a ţinut totdeauna de Ungaria, şi cu totul independent de Croaţia a format partea întregitoare a Ungariei. Sistemul absolut, care a suspendat ori-ce constituţie, a luat de fapt dela Ungaria oraşul Fiume şi 'l-a alăturat cu dela sine putere la Croaţia. Dar' Ungaria îşi reclamă acest drept legal, pe care îl reclamă şi oraşul Fiume însuşi, care, după-cum sě ştie, a declarat de nenuměrate-ori că sě consideră pe sine de parte integrantă a Ungariei şi că de drept nu aparţine Croaţiei şi nici nu vrea sě aparţină, ci cere sě fie reîncorporat la Ungaria. Neaşteptata negare a acestei duble dorinţe s'ar opune legilor noastre fundamentale, în deosebi art. de lege 3 din 1715 şi diplomelor regale, cari garantează menţinerea neştirbită a integrităţii teritoriale a ţěrii.

Graniţele militare încă sûnt părţi intregitoare ale dietei, şi în înţelesul art. 5 din 1848 trebuiau sě fie şi ele învitate la dietă. Dar' nu numai cu legea, ci şi cu echitatea sě împotriveşte aceea, că după ce s'a dat, sau s'a promis constituţie tuturor popoarelor monarchiei,

granița militară sĕ fie eschisă dela binefacerile constituțiunii, ear' cetățenii pe cari greutatea apĕrării patriei îi apasă mai simțitor decât pe alții, și în libertatea lor personală îi restrînge încă și stricteța necesară a sistemului militar, sĕ nu poată lua parte la legislațiunea la care constituția dà drept altor cetățeni ai patriei.

Maiestatea Sa provoacă dieta sĕ se apuce de pertractarea proiectelor de lege chemate sĕ garanteze drepturi naționale pe seama locuitorilor de buze nemaghiare din Ungaria.

Înainte de toate declarăm de fără basă acusa, că legile dela 1848 au vătĕmat drepturile naționale ale locuitorilor de buze nemaghiare din Ungaria. Multe disposițiuni salutare au stabilit legile acelea pe seama poporului, și prin sistarea raporturilor de iobăgie multe îndatoriri grele au șters. Au stabilit egalitatea, au estins asupra tuturor claselor drepturile cetățenești și politice, și din milioanele popoarelor au făcut cetățeni liberi. Și la toate aceste binefăcĕtoare disposițiuni părtașe au fost făcute toate naționalitățile. Ear' cu privire la limbă și naționalitate n'au dispus nimica nou atinsele legi. Sĕ spune, ce e drept, în §-ul 3 art. 5, că limba legislativă e esclusiv cea maghiară, ear' în art. 16, §. 2 lit. *e)* același lucru sĕ spune și despre limba de consultare în adunările municipale. Dar' toate acestea n'au fost disposițiuni nouĕ, ci urmările, sancționate și prin usul neîntrerupt, ale articolelor de lege de mai nainte, anume, art. 8 din 1830, art. 6 din 1840 și art. 2 din 1844.

Dar' dacă legile din 1848 au vătĕmat atât de mult drepturile și interesele naționalităților nemaghiare, ce a făcut sistemul absolut pentru-ca sĕ li-se redee drepturile violate, și ce a făcut pentru apĕrarea intereselor naționale ale popoarelor, după-ce la 1849 a suspendat constituția și toate legile țĕrii? A decretat, ce e drept, egala îndreptățire a naționalităților, pe care însĕ astfel a realisat-o, că pretutindenea, cu privire la toate naționalitățile, a întrodus în justiție, administrație și în școală limba *germană.* Chiar și Voevodina sêrbească, creată de dragul națiunei sêrbești, numai după nume a fost sêrbească!

Și chiar și acuma în Boemia, Galiția, și în celelalte provincii ereditare, ce favoruri politice au cu privire la limbă locuitorii negermani, cari formează majoritatea preponderantă din poporațiunea acelor țĕri? Administrația și justiția, și chiar și învĕțământul mai superior, nu sĕ face oare în limba germană în toate țĕrile acelea? Și sûnt acolo în esență mai bine considerate interesele naționalităților (afară de cea

germană) şi mai bine asigurate decum au fost în patria noastră totdeauna?

De altcum abia sĕ află stat în Europa, în care poporaţiunea sĕ nu formeze mai multe naţionalităţi. Şi sûnt state în cari naţionalităţile sûnt numĕroase şi însemnate. Şi putem s'o spunem franc, că în cele mai multe din ele, drepturile şi interesele naţionalităţilor nu întimpină apreçiare mai largă şi asigurare mai bună decum au aflat până acuma la noi.

Putem pune fără sfiealǎ şi întrebarea, că oare Românii şi Slavii din Ungaria, cu privire la drepturile şi interesele lor naţionale, stau mai rĕu decât Românii din Grecia şi Rusia, ori decât Slavii din Germania??

Dar' ştim noi, că *sentimentul naţional ce tot mai mult sĕ desvoaltă merită atenţiune, şi nu poate sĕ mai fie mĕsurat cu mĕsura vremurilor trecute şi a legilor din vechime.* Nu vom uita că locuitorii de buze nemaghiare ai Ungariei sûnt tot aşa cetăţeni ai Ungariei, şi noi *cu sinceră prevenire sûntem gata a le asigura prin lege tot ce în privinţa aceasta cer interesele lor şi interesul public al patriei.*

Dacă M. Voastră ar fi chemat dintru început la dieta aceasta pe toţi açeia cari după lege erau de convocat, ear' dieta întregită ar fi putut sĕ se apuce numai decât de crearea legilor, — cu privire la asigurarea intereselor naţionale proiectele noastre de lege ar fi înaintate deja M. Voastre. Ba dieta, în speranţa că va fi întregită cât mai curênd, a ales o comisiune, ca sĕ facă pregătirile necesare şi sĕ vină cu proiect în privinţa aceasta, ear' comisiunea 'şi-a şi terminat lucrările. Dar' M. Voastră deneagă şi acum întregirea dietei, ear' dieta neîntregită cum poate sĕ între în compunerea de legi asupra chestiilor cari tocmai pe cei neînvitaţi îi privesc mai deaproape şi la crearea cărora tocmai dorinţele acestora au sĕ fie ţinute în vedere?

Ce sĕ atinge de dorinţele Sêrbilor, esprimate, cum ne spune preaînaltul rescript regesc, cu privire la asigurarea privilegiilor, drepturilor şi intereselor lor naţionale, în congresul lor naţional, în care privinţă M. Voastră numai mai târziu va transpune dietei propoşiţiunile şi dispoşiţiunile preaînalte, repetăm aceea ce am declarat şi mai sus cu privire la naţionalităţi.

Referitor la abzicerea de tron M. Voastră ne deneagă chiar şi justa şi legala dorinţă esprimată în prima noastră adresă. Dar' nu putem primì nici-odată părerea, că Ungaria formează provincie în

imperiul austriac. Impěratul Austriei e totodată rege al Ungariei, dar' nu pentru-că e împěrat al Austriei, ci numai pentru-că după sancţiunea pragmatică cele două tronuri compet aceluiaşi domnitor. Când M. Sa împěratul Francisc I. a primit la 1804 titlul de împěrat austriac, a declarat în mod categoric şi aceea, că prin aceasta raporturile constituţionale de drept ale Ungariei nu vor suferì schimbare întru nimica.

Constituţia şi neatîrnarea Ungariei a rěmas deci neştirbită şi pentru mai departe, ear' stricta urmare a acestei neatîrnări constituţionale e aceea, că renunţarea la tron a regelui ungar sě poate face numai cu ştirea şi consentimentul ţěrii. Noi, apreciând greutatea situaţiunii, am cerut numai aceea, ca avisarea, care trebuia sě se facă în mod prealabil, sě se facă cel puţin acum, ulterior. Am cerut aceasta pentru asigurarea viitorului ţěrii, şi din acest motiv avem datorinţă a ne ţinè de aceasta şi pentru mai departe.

Cu privire la compatrioţii nostri, condamnaţi, esilaţi sau întemniţaţi pentru acuse politice, repetăm de nou cele cuprinse în prima noastră adresă.

Aceasta e, ce referitor la detailurile cuprinse în preaînaltul rescript regesc cu onoare şi cu sinceritate ne-am ţinut de datorinţă a rěspunde.

Resumăm principiile fundamentale legale ale dreptului public din Ungaria:

Sancţiunea pragmatică, legată între naţiunea maghiară şi regele ungar la 1723, — de bună voie şi din voinţă liberă, — cu privire la moştenirea tronului, e adevěrată lege fundamentală de stat, care conţine stricte datorinţe reciproce.

Sancţiunea pragmatică, pe când de-oparte transmite dreptul de moştenire asupra tronului şi ramului femenin din casa domnitoare, de altă parte dispune în mod determinat, că:

Regele nu poate sě domnească altcum în Ungaria, şi altcum nici sě nu domnească, decât în înţelesul legilor ţěrii aduse până acuma. sau cari în viitor sě vor aduce din partea dietei.

Sistemul de guvernare din alte provincii sě nu poată fi întrodus în Ungaria.

La începutul domnirei sale sě se încoroneze totdeauna conform legii.

Înainte de încoronare sě dee diplomă solemnă regală, în care sě asigure ţeara, că va menţinè integritatea teritorială, drepturile,

libertatea şi legile ţĕrii, în mod neştirbit, întărindu-le toate acestea cu jurămênt. În fine:

Dacă viţa M. Sale împĕratului şi regelui Leopold I. s'ar stînge şi în linia femenină, vechiul drept legal de a-'şi alege ţeara în mod liber pe regele ei sĕ treacă îndĕrĕt asupra ţĕrii.

În înţelesul sancţiunii pragmatice, între Ungaria şi provinciile ereditare nu esistă altă legătură decât identitatea casei domnitoare şi posesiunea nedespărţită şi indivisibilă a coroanei, pe aceasta basată.

În Ungaria, conform art. 4 din 1741 şi 3 din 1790, numai regele încoronat în mod legal poate esercia drepturile preaînalte regeşti.

În Ungaria, amĕsurat art. 3 din 1791, moştenitorul de tron e dator în şase luni dela ocuparea tronului sĕ se încoroneze în mod legal, şi chiar şi în intervalul acesta numai în conformitate cu constituţia ţĕrii poate guverna.

Conform art. 10 din 1790, Ungaria e ţeară liberă şi e independentă cu privire la întreaga basă legală a guvernării sale. Nu e supusă nici unei ţĕri şi nici unui popor, ci îşi are neatîrnarea ei şi propria ei constituţiune, în înţelesul căreia regele în mod legal încoronat o stăpâneşte şi guvernează.

După art. 12 din 1790, în Ungaria dreptul de a aduce, interpreta şi de-a şterge legi compete domnitorului încoronat şi dietei convocate pe cale legală. în comunitate, care drept în afară de dieta nu poate fi eserciat. Ear' puterea esecutivă M. Sa o poate esercia numai în înţelesul legilor.

În Ungaria, după art. 8 din 1715 şi 4 din 1827, stabilirea dărilor publice şi a altor ajutorări, precum şi oferirea contingentului de recruţi, aparţine în întreagă estensiune dietei, un drept care nu 'i-se poate detrage sub nici un pretext, nici chiar în cas de estremă necesitate. În afară de dietă nu se poate repartiza sau urca dare şi nu se pot asenta recruţi.

Dar' M. Voastră, pe când de o parte doreşte încoronarea legală pe basa dreptului de moştenire stabilit în sancţiunea pragmatică, de altă parte desconsideră condiţiunile încoronării şi ale moştenirei de tron, stabilite în aceeaşi sancţiune pragmatică. Constituţia maghiară, suspendată din partea puterii absolute, — nu în intregime, ci numai în unele părţi voeşte sĕ ni-o redee, aşteptând ca naţiunea sĕ abzică de cele mai esenţiale părţi ale drepturilor sale legale şi constituţionale!

Maiestatea Voastră a estins puterea diplomei din 20 Oct. (1860) și a patentei din 26 Februarie (1861), date cu dela sine putere de regent, și asupra Ungariei, fără învoirea prealabilă a națiunei, și numindu-le legi fundamentale cere și dela noi sĕ ne acomodăm întru toate acelorași în desbaterile și la aducerea hotărîrilor noastre dietale.

Maiestatea Voastră supune și Ungaria puterii senatului imperial, creat fără știrea Ungariei, din puterea domnitorului. Dreptul de-a vota dare și recruți, și peste tot de-a decide în chestiile cele mai însemnate de interes public, — totdeauna eserciat din partea Ungariei în dietă proprie, — a fost trecut în competența senatului imperial, și fără a cere și fără a aștepta învoirea națiunii, M. Voastră îndrumă dieta se aleagă și se trimită la senatul imperial numĕrul de deputați, stabilit prin patentă.

În aceste preaînalte dispozițiuni vedem desconsiderată cu desĕvîrșire acea condițiune din sancțiunea pragmatică, că Domnitorul poate guverna Ungaria numai după legile țĕrii, aduse până acì, sau cari vor fi aduse în viitor pe cale parlamentară. Și nu vedem ținută în vedere acea disposițiune a legii, că Ungaria e țeară liberă și independentă cu privire la întreaga basă legală a guvernării ei, nu e supusă nici unei țĕri și nici unui popor, ci își are neatîrnarea și constituția ei. M. Voastră prin aceste disposițiuni preaînalte reformează în mod esențial vechia noastră constituție, ne octroiază un nou sistem parlamentar, cu nouĕ legi fundamentale, și astfel eserciază singur întreaga putere legiuitoare, care compete domnitorului și națiunii, în comunitate.

Maiestatea Voastră declară categoric, că o parte din legile noastre sancționate nu le recunoaște nici în viitor și nu se ține personal îndatorat sĕ le recunoască, și declară. că până nu vor fi legile acestea de nou esaminate și modificate, conform diplomei împĕrătești, ear' o parte din ele nu vor fi abrogate, — nu poate fi supusă discuției parlamentare nici diploma de încoronare.

Maiestatea Voastră a legat întregirea legală a dietei, — fără de care nu putem întra, nici în aducerea legilor, nici în discutarea diplomei regale de încoronare, — de condițiunea, ca dieta neîntregită sĕ împlinească ântâiu cele cuprinse în diplomă și în patentă, și prin aceasta sĕ întroducă reforme esențiale în constituția țĕrii, aducĕnd legile din 1848 în consonanță cu principiile din diplomă și patentă, modificându-le și respective abrogându-le, creând legi nouĕ în chestiile

mai însemnate publice, — şi toate acestea sĕ le facă dieta în absenţa celor neconvocaţi, cu vătĕmarea drepturilor lor legale!

Guvernul M. Voastre nu guvernează nici acum conform constituţiei, organele administrative sûnt împedecate în funcţionare din partea puterii absolute, şi pe lângă ele mai funcţionează şi diregĕtori anticonstituţionali, ai puterii absolute. Se cer dări grele directe şi indirecte, fără votul dietei, şi sĕ încasseazĕ cu putere armată. Ear' ocârmuirea supremă a ţĕrii, nici după formă, nici după procedură, nu e legală.

Cu cea mai adâncă supunere deci, dar' totodată cu sinceritatea datorită M. Voastre, patriei, şi nouă înşine, sûntem siliţi a declara, că noi ne ţinem de sancţiunea pragmatică şi de toate condiţiunile ei, fără deosebire, şi nu putem considera şi accepta de constituţional nimic ce stă în contrazicere cu sancţiunea pragmatică.

Ţinem la independenţa constituţională a ţĕrii, şi astfel nici faţă de provinciile ereditare nu recunoaştem altă legătură decât cea stabilită în sancţiunea pragmatică.

Nu putem accepta, ca diploma dată la 20 Octomvrie a. trecut, şi patenta din 26 Februarie a. c. sĕ fie estinse şi asupra Ungariei, şi astfel cuprinsul lor nu-'l putem lua de basă pentru desbaterile noastre şi nici nu-'l putem recunoaşte de obligator pentru Ungaria.

Protestăm solemn în contra intenţiunei de a fi înzestrat senatul imperial cu putere legislatorică sau de dispunere asupra Ungariei, fie în ori-ce privinţă, şi declarăm, că noi nu vom trimite deputaţi în senat. Şi ori-ce alegere, care s'ar face în scopul acesta în afară de dietă, precum şi primirea unei astfel de alegeri, o vom considera de vătĕmare a constituţiei noastre şi nu vom recunoaşte că cei aleşi în modul acesta ar putè representa Ungaria, fie în ori-ce privinţa.

Fiindcă asupra Ungariei şi asupra drepturilor ei, afară de voinţa unită a regelui legal şi a naţiunii n'are nimeni voie a dispune, declarăm prin aceasta, că disposiţiunile senatului imperial referitoare la Ungaria şi părţile unite cu ea le vom considera de anticonstituţionale şi de ilegale, prin urmare de nevalabile, şi nici o sarcină, nici un împrumut, decretat din partea senatului, pentru noi nu va fi recunoscut de obligător, şi siliţi vom fi sĕ-'l considerăm totdeauna de lucru sĕvêrşit pe nedreptate, fără învoirea ţĕrii.

Declarăm, că vrem sĕ ne rĕmână neştirbit dreptul constituţional de a dispune prin dietă proprie asupra dării şi asupra miliţiei, şi că nu ne învoim ca acest drept sĕ fie trecut asupra senatului imperial.

Ţinem la dreptul constitnţional de a aparţinè aducerea de legi nouĕ, dreptul interpretării legilor sancţionate, a modificării şi a abrogării lor, domnitorului şi dietei, în mod legal întrunită. Nu putem considera de constituţională deci eserciarea unilaterală a puterii legiuitoare, nu putem accepta nici un fel de octroare, şi nu putem accepta, ca legi sancţionate, fie în ori-care parte a lor, sĕ poată fi suspendate, modificate sau abrogate, cu putere unilaterală. Prin urmare, ţinem la legile dela 1848 în întregimea lor, pe cari ca aduse în mod constituţional, şi întărite în mod solemn prin sancţiune regală, le considerăm întru toate de valide.

Declarăm, că înainte de a fi dieta întregită în mod legal nu putem întra nici în deliberare asupra legilor, nici în discuţii asupra diplomei inaugurale.

Declarăm în fine, că guvernarea actuală a ţĕrii, deosebi procedarea cu putere absolută a funcţionarilor neconstituţionali o ţinem de ilegală şi ca atare cade sub greutatea legilor ţĕrii, ear' dările directe şi indirecte, repartisate şi întroduse, precum şi încassarea lor cu putere armată, sûntem siliţi a le declara de acte anticonstituţionale.

Cu durere vedem că M. Voastră a făcut prin preaînaltul rescript regesc imposibilă ori-ce înţelegere reciprocă, tăind firul mai departelor conferări. Preaînaltul rescript regesc nu e pus pe basa constituţiei ungare, ci 'şi-a luat de lege principală diploma şi patenta, date cu putere absolută şi aflătoare în conflict cu esenţa constituţiei noastre, pe când pe noi datorinţa faţă de patrie şi posiţia noastră de legiuitori, precum şi convingerea, ne leagă de constituţia ungară, şi noi numai stând pe basele ei putem discuta şi ne putem consulta. Aceste două direcţii divergente, ba chiar opuse, nu pot duce la înţelegerea dorită. Nouă cea mai sfântă datorinţă ne-a croit direcţia pe care nu ne este iertat sĕ o părăsim. Cu părere de rĕu trebue sĕ declarăm deci, că în urma preaînaltului rescript regesc sûntem siliţi a considera şi noi de întrerupt firul consultărilor parlamentare.

Sĕ poate că earăşi vor venì vremuri grele peste patria noastră, dar' nu ne este iertat sĕ o salvăm cu preţul negării datorinţelor cetăţeneşti. Libertatea constituţională a ţĕrii nu e proprietate de care putem dispune după voinţă. Naţiunea a încredinţat-o îngrijirii şi păzirei noastre, şi noi responsabili sûntem patriei şi conştienţei noastre. Dacă mai are de răbdat va răbda naţiunea, pentru-ca sĕ salveze pe seama posterităţii libertatea constituţională, moştenită dela strămoşi. Va răbda

şi va suferì cum au suferit strămoşii ei, pentru-ca sĕ apere drepturile ţĕrii. Pentru-că aceea ce ia forţa şi puterea, — timpul şi norocul favorabil poate sĕ dee îndĕrĕt, dar' aceea ce naţiunea, temêndu-se de suferinţe, a predat de bună voie, e greu a mai căpĕta îndĕrĕt, şi câştigarea acestui lucru e totdeauna dubioasă. Va răbda naţiunea, sperând ajungerea unui viitor mai frumos şi crezênd în dreptatea causei ei.

Rĕmânem după acestea cu umilită supunere, ai M. Voastre ces. reg. cei mai supuşi credincioşi: magnaţii şi deputaţii Ungariei întruniţi în parlament. Dat în Pesta, 12 August 1861. Conte *Apponyi György* m. p., presidentul casei magnaţilor. Baron *Orczy Béla* m. p., notarul casei magnaţilor. *Ghyczy Kálmán* m. p., presidentul dietei. *Tanárky Gedeon* m. p. notarul dietei".

Lege pentru naţionalităţi.

În şedinţa din *9 August* presidentul a anunţat, că comisiunea esmisă pentru studiarea *chestiei naţionale* 'şi-a presentat raportul, care acum va fi tipărit şi împărţit între deputaţi. De odată cu raportul a fost presentat şi un *vot separat,* care asemenea va fi tipărit, pentru a putè fi pus cu raportul împreună la ordinea zilei.

Votul separat era al deputaţilor români *Aloiziu Vlad* şi *Sigismund Popoviciu,* şi era turnat în paragrafi, formând proiect de lege pentru regularea chestiei naţionale, pe când raportul comisiunii nu era alta decât stabilirea principiilor pe basa cărora s'ar putè compune un proiect de lege pe seama naţionalităţilor.

Urmând în curênd disolvarea parlamentului, dieta n'a ajuns sĕ între în discutarea, nici a raportului, nici a proiectului de lege presentat din partea celor doi deputaţi români. Ambele acte sînt însĕ foarte însemnate şi merită sĕ fie cunoscute. Ele sînt următoarele:

Raportul comisiunei parlamentare esmisă în chestia naţionalităţilor.

Comisiunea esmisă în chestia naţionalităţilor a aflat de necesară înainte de toate stabilirea acelor principii fundamentale, cari sĕ servească de cinosură la deslegarea problemei.

Drept basă a procedurii au fost oferite două căi: dorinţele formulate din partea naţionalităţilor singuratice, locuitoare în patrie, aşa cum au fost acelea concipiate în memorandul adunării din Turoţ-St.-Mărtin, transpus comisiunii acesteia, şi în congresul Sêrbilor, de obşte cunoscut, şi cunoscut şi din partea Românilor din Ardeal,

apoi stabilirea limitelor între cari singuraticele naționalități pot sĕ-'și validiteze liber pretensiunile în privința aceasta.

Comisiunea a ales punctul de mânecare din urmă,

pentru-că:

n'a ținut de compatibil cu principiul, esprimat la 1848, al egalei îndreptațiri, ca ori-care chestiune, care stà în legătură atât de strînsă cu libertatea personală, cum stà satisfacerea pretensiunilor naționale, — sĕ fie resolvată pe calea concesiunilor;

pentru-că împrejurarea, că naționalitățile singuratice trăiesc resfirate în patria aceasta și amestecate unele cu altele, aduce cu sine, ca împlinirea dorințelor lor concrete sĕ presupună astfel de schimbări și delimitări teritoriale, cari ar periclita unitatea politică a țĕrii, sau apoi pot sĕ ducă la asuprirea totală a frênturilor mai mici naționale, locuitoare pe teritorul ocupat de naționalitățile mai mari; și

pentru-că în fine. calea concesiunilor ar servì de cel mai sigur mijloc pentru-ca sĕ fie conservate frecările dintre naționalitățile singuratice și sĕ fie dată la o parte concurența liberă, purtată între limitele egalului cerc de drept din partea singuraticilor și din partea corporațiunilor pentru a ajunge la resultate salutare în privința drepturilor ce sûnt de câștigat.

Ungaria, în urma specialelor sale raporturi etnografice, e avisată sĕ nisuiască într'acolo, *ca chestia națională sĕ o resolveze prin dispozițiuni legale, odată pentru totdeauna, pentru-ca sub scutul acestora sĕ fie apĕrate justele pretensiuni ale singuraticilor cetățeni,* indicate în privința aceasta, în ori-ce parte de teritor al patriei, și *în mĕsura în care are sĕ fie garantată pe seama naționalităților singuratice, ca corporațiuni, putința de a sĕ desvolta pe calea liberei asocieri.*

Elementele astorfel de disposițiuni legale le dau, la noi, autonomia comunală, de secole esistentă, autonomia singuraticelor confesiuni, estinsă nu numai asupra chestiilor lor bisericești, ci și asupra instalarii și manipulării școalelor lor, și înainte de toate sistemul de autoritate locală, al cărui fond de drept național îl formează tocmai apĕrarea libertății individuale în contra estinderei prea mari a puterii de stat, precum și putința de mișcare liberă pe seama individualităților fisice și morale, în cadrele celei mai necesare unități de stat.

Mânecând dela aceasta părere și lăsând neatinse limitele legale, pe cari ni-le prescriu vechile drepturi municipale ale Croației, precum și cu privire la Ardeal art. de lege VII. din 1847/8, §-ul 5, — am

aflat că sûnt de stabilit înainte de toate următoarele două principii fundamentale:

a) Că cetăţenii de ori-ce limbă ai Ungariei, în privinţa politică formează numai o naţiune, naţiunea ungară unitară şi indivisibilă. corĕspunzĕtoare noţiunei istorice a statului ungar.

b) Că toate popoarele locuitoare în ţeară, anume: Maghiarii, Slavii, Românii, Nemţii, Sêrbii, Rutenii, etc. *sûnt a se privì de naţionalităţi cu drepturi egale,* cari pot sĕ-'şi validiteze în deplină libertate şi fără nicĭ o restrîngere pretensiunile lor speciale naţionale, între limitele unităţii politice a ţĕrii, pe basa libertăţii individuale şi de asociare.

În urma acestor principii călăuzătoare, şi în sigura presupunere, că în înţelesul art. de lege XVI. din 1847 8 §-ul 1, autorităţile municipale vor fi organisate pe basa representării poporului, ne luăm voie a propune onoratei diete spre prealabilă aprobare următoarele puncte pentru compunerea proiectelor de lege, şi până atunci până când în urma delăturării pedecilor puse în calea întregirei dietei va putè fi supus desbaterii decizĕtoare a dietei proiectul nostru de lege, compus în direcţia aprobată din partea casei.

A) Despre drepturile naţionale ale individului şi ale corporaţiunilor.

1. Fiecare cetăţean are dreptul sĕ se folosească de limba sa maternă în scriptele adresate comunei proprii, municipalităţii sale sau autorităţilor de stat.

2. Alte comune sau municipalităţi însĕ sûnt datoare sĕ primească numai astfel de scripte, cari sûnt scrise în limba comunei respective sau în vre-una din limbile folosite pe teritorul respectiv.

3. În adunările comunale poate vorbì fiecine în limba sa maternă.

4. Limba de afaceri a comunelor o stabileşte adunarea comunală, astfel însĕ, ca la dorinţa minorităţii sĕ se întrebuinţeze şi limba acesteia în administraţie.

5. Antistiile comunale sûnt datoare se întrebuinţeze în comunicarea lor oficială cu locuitorii singuratici limba acestora.

6. Comunităţile bisericeşti dispun liber peste tot asupra administrării afacerilor proprii, şi în special asupra purtării matriculelor şi asupra limbei de instrucţie ce e de întrebuinţat în şcoalele lor elementare.

7. Fiecare confesiune şi naţionalitate este deopotrivă îndreptăţită sĕ reclame ajutorul statului pentru astfel de comune, cari nu sûnt în stare sĕ poarte sarcinele bisericii proprii şi ale educaţiunii.

8. Fiecare confesiune şi naţionalitate se află în drept şi e liberă a ridica şcoale medii şi superioare, aparţinênd persoanei sau corporaţiunii fundatoare stabilirea limbei şi a sistemului de educare, atât în acestea, cât şi în şcoalele de felul acesta, ridicate până acuma din partea singuraticelor confesiuni şi naţionalităţi.

9. Stabilirea limbei de propunere în institutele de stat aparţine ministrului de instrucţiune, care la luarea disposiţiunilor acestora *este dator sĕ ţină în vedere limbile folosite în districtul respectivului institut.*

10. La universitatea regnicolară se vor sistemisa catedre de limbă şi literatură *pe seama tuturor naţionalităţilor din ţeară.*

B) Despre municipii.

11. În adunările municipale toţi aceia cari au drept sĕ vorbească pot folosì limba lor maternă.

12. Limba în care au sĕ fie purtate protocoalele despre consultări, şi limba de afaceri pe seama funcţionarilor municipali, o stabileşte adunarea generală, rĕmânênd reservat pe seama fiecărei naţionalităţi esistente pe teritorul municipiului, dreptul de-a putè pretinde, ca protocolul sĕ se poarte şi în limba ei.

13. În casul dacă nu limba maghiară ar fi acceptată de limbă protocolară municipală, din punctul de vedere al esercierii potrivite de supraveghere din partea autorităţilor de stat, protocoalele acestea sûnt a se purta şi în limba maghiară.

14. Funcţionarii municipali sûnt datori a folosì în comunicările cu comunele subordonate lor şi cu particularii limba acestora, îndeosebi la pertractările verbale, fie în chestii de drept privat sau penal.

15. Municipiile corespondează între olaltă în limba maghiară, permiţêndu-se totuşi, ca acele autorităţi de limbă mestecată, cari au aceeaşi limbă ca limbă de afaceri, sĕ poată comunica între olaltă în limba aceasta.

16. Municipiilor, în sînul cărora nu se foloseşte limba de afaceri stabilită din partea singuraticelor municipii, sau cea vorbită de particularii ce esistă pe teritorul municipiului respectiv, ori cea întrebuinţată de corporaţiuni, — toate anexele sûnt a se comunica şi în limba maghiară.

17. Municipiile corespondează cu autoritățile de stat în limba maghiară.

C) Despre autoritațile de stat.

18. Limba de afaceri la autoritățile de stat e cea maghiară.

19. Oficiile de stat și diregĕtoriile sînt a se ocupa, în înțelesul art. 5 de lege din 1844, *fără deosebire de naționalitate,* pe basa capacității și a meritelor personale.

20. Respectivele ministerii sînt datoare a grijì, ca în singuraticele oficii ale autorităților de stat sĕ fie aplicați în numĕr suficient din sînul diferitelor naționalități astfel de indivizi, cari se poseadă cunoștințele necesare pentru resolvarea potrivită a afacerilor înaintate lor din partea municipiilor de limbă mestecată și din partea corporațiunilor și a particularilor subordonați lor, ear' considerația aceasta este a se ținè în vedere și la ocuparea posturilor de comiți supremi.

D) Despre parlament.

21. Limba de consultare și de afaceri a dietei e cea maghiară.

22. Legile sînt de publicat *în limbile tuturor naționalităților locuitoare în țeară,* în traducere autentică, efectuită din partea dietei.

23. Toate legile contrare dispozițiunilor de sus, anume, restrângerile cuprinse în §-ul 3 din art. de lege V. al anului 1847 8, apoi în §-ul 2 punctul *e)* al art. de lege XVI. din același an și în §-ul 7 art. de lege VI. din 1840. nu mai puțin *decretările ofensătoare pentru naționalitatea română, cuprinse în aprobatele și compilatele Ardealului, se șterg și acum, de nou.*

24. Drepturile astfel stabilite pe seama tuturor naționalităților esistente pe teritorul țĕrii *sĕ declară de lege fundamentală și se pun sub scutul onoarei naționale.*

Strînsa legătură în care stau în patria aceasta raporturile naționale și cele confesionale face imposibilă separarea desĕvêrșită a pretensiunilor, cari sĕ scurg unele în altele. Din care causă voim a accentua lămurit, că toate punctele cari sĕ refer la comunele bisericești și la școale, pot fi considerate de urmări ale acelorași legi cari regulează drepturile autonome ale singuraticelor confesiuni, și a căror menținere în deplină vigoare, anume, a articolilor de lege 26 și 27 din 1790 91, — prin cari sĕ asigură drepturile protestanților și ale bisericei gr.-neunite, — dorim sĕ fie accentuată aici în mod special.

În firul acestui raport avem onoare a înainta dietei cu aceasta actele predate comisiunii, și proiectul separat al domnilor membri din comisiune *Aloiziu Vlad* și *Sigismund Popoviciu.*

Pesta, 1 August 1861. *Bartal György* junior m. p., raportor.

Proiectele de lege
compuse din partea deputaților români Vlad și Popoviciu.

Sînt trei la număr, după-cum urmează:

I. În chestiunea națională în general.

§. 1. Popoarele de diferite limbi, locuitoare în numĕr mai mare și compact pe diferitele teritorii ale Ungariei, și anume: Românii, Slavii, Sêrbii, Rutenii și Nemții, sĕ recunosc de națiuni egal îndreptățite cu cea maghiară, și *totalitatea acestora formează națiunea politica a Ungariei.*

§. 2. Fiecare națiune are dreptul, în mod egal, de a-'și întrebuința, desvolta și educa în mod liber limba națională, în toate raporturile vieții private și publice. Prin urmare sĕ ordonează:

§. 3. Că în comune, cercuri comitatense și districte, în comitate, în districte libere cu municipalitate proprie, în ținuturi și în orașe: servește de limbă administrativă, judiciară și de consultare generală limba care formează, în întregime, sau în majoritate absolută, limba națională a poporațiunei respectivei comune, cerc, district, comitat, district liber cu municipalitate, ținut sau oraș.

§. 4. Dacă în vre-o comună, cerc comitatens, district, comitat, ținut sau oraș, nici una dintre naționalități nu s'ar afla în absolută majoritate, în casul acesta limba oficială poate fi aleasă, în mod liber.

§. 5. Formarea cercurilor și a districtelor are sĕ se facă astfel, ca într'un cerc sau district sĕ cadă, după putință, comune, cari cel puțin în majoritate absolută cuprind în sine locuitori de aceeași naționalitate. Disposiția aceasta este a sĕ ține în vedere și la formarea cercurilor electorale.

§. 6. Representanțele și autoritățile comitatelor, districtelor libere, ținuturilor și orașelor încă sînt a sĕ compune în proporția numerică a diferitelor naționalități de pe teritorul lor.

§. 7. Comunele compun ori-ce fel de rapoarte, representațiuni și rugări, în limba oficială a comunei proprii, — cătră ori-care autoritate din țeară.

§. 8. Diregĕtorii cercurilor comitatense și a districtelor pot comunica în mod oficios cu comunele numai în limba oficială a acestora.

§. 9. Diregĕtorii cercurilor comitatense şi ai districtelor comunică cu celelalte cercuri şi districte din comitat, ori în limba acestor din urmă, ori în limba comitatului, decretată de oficială, ear' cu comitatul însuşi numai în limba oficială a comitatului.

§. 10. Comitatul, districtul liber, ţinutul şi oraşul comunică resoluţiunile şi ordinele cu funcţionarii proprii asemenea în limba proprie oficială.

§. 11. Comitatele, districtele libere, ţinuturile şi oraşele, între olaltă, precum şi în comunicările cu autorităţile diferitelor biserici, fac comunicarea în limba oficială a respectivei autorităţi cătră care sĕ adresează, ori în limba maghiară.

§. 12. Comitatele, districtele libere, ţinuturile şi oraşele îşi adresează ori-cărei autorităţi superioare, de ori-ce rang, în limba proprie oficială rapoartele, representaţiunile şi ori-ce fel de comunicări în scris, astfel însĕ, ca întru-cât această limbă oficială n'ar fi cea maghiară, sĕ fie întrebuinţat pe jumĕtate de coloană şi în limba maghiară textul întreg.

§. 13. Autorităţile superioare îşi adresează ordinele şi dispunerile cătră comitatele, districtele libere, ţinuturile şi oraşele cu limbă oficială nemaghiară în limba maghiară, dar' earăşi folosind pe jumĕtate de coloană şi limba oficială a respectivului comitat, district, ţinut sau oraş.

§. 14. În adunări generale comunale, comitatense, districtuale şi orăşeneşti, fiecare e îndreptăţit sĕ-'şi folosească limba proprie naţională, precum liber este fiecare a înainta ori-cărei autorităţi din ţeară (înţelegênd aci şi autorităţile militare) rugări în limba proprie naţională şi a cere sĕ 'i-se dee resoluţiuni în aceeaşi limbă.

§. 15. Limbă judiciară la autorităţile comunale e limba oficială a comunei, la judecătoria de cerc sau districtuală, apoi la judecătoriile şi tribunalele comitatense, teritoriale şi orăşeneşti, limba oficială a acestora.

§. 16. Tribunalele cambiale şi judecătoriile districtuale de apel (tablele) sînt datoare sĕ primească şi sĕ resolveze în aceeaşi limbă petiţiuni compuse în ori-care limbă naţională, folosită pe teritorul autorităţii proprii.

§. 17. În afaceri penale cercetarea şi pertractarea este a sĕ ţinè în limba acusatului, şi în limba aceasta este a sĕ finalisa şi resolva causa; ear' martorii încă sînt de a sĕ asculta în limba lor proprie, — făcênd escepţiune numai casurile, în cari limba acusatului

sau a martorilor nu e folosită în ţinutul şi pe teritorul respectivei municipalităţi, în care cas judecătoria e datoare sĕ facă ascultarea prin interpret jurat.

§. 18. Forurilor apelative, causele apelate sĕ trimit în original, de unde sĕ edau apoi sentenţele şi alte resoluţiuni, pe lângă limba maghiară, pe jumĕtate de coloană şi în limba în care causa a fost pertractată şi decisă la judecătoria primă.

§. 19. Limba oficială şi de consultare generală a dietei e cea maghiară, *conservêndu-se însĕ pe seama singuraticilor membri ai parlamentului dreptul de a-'şi putè întrebuinţa în sfătuirile generale şi limba lor proprie naţională.*

§. 20. Legile sĕ publică în text autentic în limbile tuturor naţiunilor numite în §-ul 1 şi sûnt a sĕ trimite fiecărei autorităţi în limba aceea care îi formează limba oficială. Dar' în casurile, că între textul maghiar şi cel de altă limbă esistă divergenţă de înţeles, decisător e textul maghiar.

§. 21. În comunităţile bisericeşti şi în şcoale, mai departe la autorităţile bisericeşti şi direcţiunile şcolare, precum şi la comunele subordonate acestora, în toată privinţa e de folosit limba aceea de limbă de afaceri şi de manipulaţie, internă şi esternă, respective de limbă de propunere, — care formează limba naţională a respectivei biserici sau şcoale.

§. 22. Autorităţile bisericeşti şi direcţiunile şcolare îşi adresează circularele către comunele şi oficiile de sub autoritatea lor în limba acestor din urmă, ear' cu autorităţile civile precum şi cu celelalte, comunică în înţelesul §§-lor 11, 12 şi 13 din acest proiect de lege.

§. 23. La guvernul de stat, chemat sĕ esercieze supravegherea supremă asupra şcoalelor şi asupra învĕţămêntului, *sĕ sistemisează secţiuni separate, pe seama fiecărei naţiuni, respective confesiuni,* din bărbaţi de-ai naţionalităţii, respective ai confesiunii proprii.

§. 24. Fiecare naţiune, respective confesiune, are dreptul de a dispune liber şi independent în chestiunile proprii şcolare, pe lângă controla supremă a statului. Drept-aceea, îi stă în libertate fiecărei naţiuni, respective confesiuni, *sĕ ridice din propriile puteri şcoale inferioare şi superioare,* pentru toate ramurile ştiinţei, precum şi institute de ştiinţă şi fundaţiuni, înmulţind numĕrul lor după trebuinţă, în care scop *fiecare naţiune are dreptul sĕ reclame ajutorul material al statului,* în proporţia poporaţiunii.

§. 25. În şcoalele fiecărei naţiuni, respective confesiuni, propunerea tuturor ramurilor de ştiinţă are sĕ se facă amĕsurat §. 21 *în limba respectivei naţiuni,* în cari şcoale este a sĕ propune, pe lângă istoria pragmatică a ţĕrii, totodată şi *istoria naţională proprie,* ca studiu obligat.

§. 26. Institutele publice ale fiecărei naţiuni, respective confesiuni, sĕ privesc de egal îndreptăţite cu institutele statului.

§. 27. La îndeplinirea posturilor de profesori la institutele de stat, cu escepţiunea catedrei de religiune, cu privire la persoanele ce sûnt de aplicat nu poate servì de pedecă diversitatea religiunilor legaliceşte recunoscute.

§. 28. Pe seama fiecărei naţiuni sĕ va crea la universitatea din Pesta câte o catedră de limba şi literatura proprie naţională, şi regula aceasta are sĕ fie aplicată şi la şcoalele inferioare şi superioare de stat de prin diferitele ţinuturi ale ţĕrii, dar' la acestea numai cu privire la naţionalităţile cari sûnt mai compacte ca locuitoare în jurul lor.

§. 29. Toate resoluţiunile, basate pe ori-ce dispoziţiune sau ordin, cari împedecă sau îngreunează importarea liberă a productelor literare (cărţi, reviste, gazete, etc.) apărute ori-unde în străinătate, în limba unei sau altei naţiuni, — sĕ scot prin aceasta din vigoare şi în privinţa aceasta sĕ garantează pe seama fiecărei naţiuni perfecta egalitate de drept.

§. 30. Nici o naţiune nu poate fi împedecată în a-'şi crea reuniuni naţionale de cetire, casine, societăţi limbistice, literare, de musică şi de cântare, precum şi ori-ce instituţiuni şi fundaţiuni, cari au de scop desvoltarea, educarea şi lăţirea limbei proprii naţionale, a literaturei şi a artelor, — şi nici în adunarea de contribuiri necesare în aceste scopuri.

§. 31. Sĕ garantează *întrebuinţarea liberă a colorilor proprii naţionale şi a costumului naţional,* în comitate şi la dietă, fără nici o esplicare sau conclusiune ce s'ar putè trage din aceasta.

§. 32. Toate legile cari stau în contrazicere cu legea aceasta vin şterse, respective au sĕ fie considerate de — modificate.

§. 33. Legea aceasta serveşte drept *lege fundamentală, care nu poate fi schimbată.*

§. 34. Prin legea aceasta rĕmâne neatinsă integritatea ţĕrii.

§. 35. Cu neamânata esecutare a legii acesteia sĕ însărcinează ministerul.

II. În chestia bisericei gr.-ort. române.

§. 1. Românii aparţinĕtori la religiunea creştină gr.-orientală sĕ decretează, în privinţa hierarchică, de despărţiţi cu desĕvêrşire de cătră Sêrbi, şi restaurându-se hierarchia independentă română, amĕsurat canoanelor acestei biserici, sĕ provĕd cu metropolie separată, ear' în scopul realisării faptice a despărţirii, congresul bisericesc, ordonat prin §-ul 8 din art. de lege XX. dela 1848, este a sĕ convoca în decurs de cel mult trei luni.

§. 2. După încheerea congresului bisericesc, întrunit în urma §-ului 1 şi compus din credincioşii cari vor aparţinè hierarchiei române a despărţitei religiuni creştine gr.-neunite, — se va convoca în decurs de cel mult trei luni un congres bisericesc român, separat, tot pe basa principiului din §-ul 8 al art. de lege XX. din 1848, — care congres, amĕsurat canoanelor bisericii proprii, va lua disposiţiuni pentru organisarea hierarchică a religiunii creştine independente române gr.-neunite.

§. 3. Cu esecutarea legii acesteia sĕ însărcinează ministerul.

III. În chestia şcoalelor naţionale române.

§. 1. Pentru-ca Românii sĕ poată face disposiţiuni în privinţa regulării afacerilor lor şcolare şi de instrucţiune publică, şi asupra modului de conducere, ministerul va convoca cel mult în cinci luni într'un congres ad hoc naţional pe toţi Românii din ţeară, într'un oraş potrivit şi corĕspunzĕtor mai bine centrului ţinutului locuit de ei, astfel, ca la congresul acesta sĕ fie ales după fiecare 20.000 de suflete câte un deputat, a treia parte din cler şi două terţialităţi din mireni, şi din care congres naţional episcopii de naţionalitate română şi metropoliţii fac parte ca membri ordinari, amĕsurat dignităţii lor.

§. 2. Alegerea deputaţilor pentru congres sĕ va face după diecese, pe calea autorităţii bisericeşti a respectivei eparchii, conform usului după care sĕ aleg deputaţii pentru congresele bisericeşti.

§. 3. Sub durata congresului fiecare deputat primeşte diurne corĕspunzĕtoare şi spese de drum, anticipate din partea statului şi ulterior încassate dela publicul alegĕtor.

§. 4. Statutele sale 'şi-le stabileşte congresul însuşi, precum congresul îşi alege pe presidenţii şi pe notarii sei.

§. 5. Cu esecutarea legii acesteia sĕ însărcinează ministerul.

Dat în Pesta, 20 Iulie 1861. *Aloiziu Vlad* m. p., deputatul Zorlenţului-mare în Caraş. *Sigismund Popoviciu* m. p., deputat al cercului Buteni, în Arad.

Dieta în agonie.

Din 12 până în 21 August dieta n'a ţinut şedinţe. În şedinţa din 21 August, deschisă la orele 4 d. a. presidentul *Ghiczy* a făcut raport despre mergerea sa la Viena, însoţit de contele Apponyi, presidentul casei magnaţilor, pentru a presenta monarchului noua adresă a parlamentului ungar, şi despre resultatul nefavorabil obţinut.

Întreaga casă a ascultat în cea mai mare linişte şi deprimată raportul presidentului.

După el a luat cuvêntul deputatul *Bonis Samuel,* care mulţumeşte presidentului pentru ostenelele puse în serviciul causei, şi de credinţa fiind, că disolvarea parlamentului ungar acum nu are sĕ mai întârzíe mult. crede a fi de lipsă sĕ iee dieta de pe acum posiţie faţă de disolvare.

Sĕ vede că treaba aşa a fost pregătită, pentru-că imediat s'a sculat deputatul *Deák Ferencz* şi a cetit un *protest* în contra ilegalităţilor comise până acum şi cari sĕ vor comite în viitor. Protestul e următorul:

— „Adunarea ţĕrii, putênd după drept numai pe basa constituţiunii ungare sĕ funcţioneze, n'a întrelăsat nimica, pentru-ca basa aceasta sĕ 'şi-o restabilească şi sĕ 'şi-o asigureze pe deplin.

Întregirea în înţelesul legii a dietei, ministerul responsabil, şi reîntegrarea legilor suspendate, au fost înainte de toate necesare, pentru-ca parlamentul sĕ poată întra în alcătuirea de legi. Acestea le-am solicitat deci înainte de toate, dar' repeţitele noastre adrese au rĕmas fără resultat. Astfel cercul de activitate a dietei a fost restrâns numai la apĕrarea drepturilor ţĕrei, ceea-ce şi în starea sa de neîntregire avea dreptul, ba şi datorinţa, a o face cu toată energia.

Firul consultărilor reciproce parlamentare 'l-a întrerupt de fapt preaînaltul rescript, când vechea noastră constituţiune, în contra convenţiilor fundamentale, a fost prin puterea absolută în mod esenţial schimbată, şi s'a dorit, ca sfătuirile noastre sĕ fie trecute pe terenul şi între limitele diplomelor şi patentelor împĕrăteşti, unde noi, după drept, nu putem întra.

Ne-a convins acel preaînalt rescript despre aceea. că M. Sa nu are intenţiunea sĕ ne restabilească constituţia în înţelesul sancţiunei pragmatice, ear' noi nu putem se devenim nici-odată necredincioşi constituţiei.

Şi convingerea noastră va fi de nou întărită, când în locul intregirii în mod legal a adunării ţĕrii şi în locul reîntegrării guver-

nului parlamentar, va urma o astfel de disolvare a parlamentului, care se împotrivește cu disposițiunea legilor.

Conform art. de lege IV. din 1848 dieta nu poate fi disolvată până atunci, până-când ministerul nu presentă rațiotiniile anului trecut și budgetul anului viitor, și dieta nu aduce resoluțiuni asupra lor.

Disposiția aceasta a legii nu s'a împlinit și nici nu poate fi împlinită câtă vreme ministerul responsabil nu vine reîntrodus, ear' adunarea țĕrii nu vine întregită, pentru-că nu este guvern legal care sĕ presenteze budgetul, ear' parlamentul tocmai prin aceea, că 'i-s'a denegat în mod categoric întregirea basată în lege, e făcut incapabil de-a vota budgetul.

Și aceea dispune amintitul art. de lege, că după disolvarea parlamentului, în decurs de trei luni trebue sĕ se întrunească noul parlament. Dacă deci, după disolvare, adunarea țĕrii nu se convoacă de nou în terminul precisat în lege, prin aceasta disposițiunea legii e de nou vătĕmată.

Noi sûntem deci siliți sĕ considerăm de pe acuma o astfel de procedură de *anticonstituțională* și de continuare a sistemului absolut care domnește de 12 ani. Nu ne putem opune în faptă puterii, dar' în contra lucrurilor cari astfel sĕ întêmplă *ridicăm protest sĕrbătoresc,* și declarăm, că ținem strâns la toate legile noastre de drept esistente, și astfel și la legile sancționate, ear' până acum din partea parlamentului nemodificate dela 1848, și ori-ce pas al puterii, care se împotrivește cu ele, îl vom considera de anticonstituțional".

Protestul a fost primit din partea dietei cu aclamări sgomotoase, și presidentul a putut enunța ca conclus votarea aceluia cu unanimitate din partea camerei ungare.

În aceste momente de nesiguranță cu privire la viitor, Maghiarii au ținut sĕ stee bine cu naționalitățile nemaghiare din patrie, de aceea după primirea protestului lui *Deák* s'a sculat deputatul *Tisza Kálmán* și a propus spre grabnică primire următorul *proiect de resoluțiune:*

— „În urma neîntregirii sale, reclamată de drept și de lege, și din lipsa organelor guvernamentale legale, dieta împedecată fiind în a compune proiecte de lege referitoare la chestiile de cea mai supremă importanță, cari interesează patria noastră, și îndeosebi cu privire la chestiile de mai la vale, — și până-când îi va fi dată capabilitatea de-a face aceasta, declară dieta, pe basa principiilor acceptate deja din partea ei și mai de multe-ori esprimate aici, că:

1. *Împlinirea ori-căror pretensiuni ale tuturor naţionalităţilor din ţeară*, cari nu se împotrivesc cu integritatea teritorială şi politică a ţĕrii, — *pe basa principielor desvoltate în adrese;*

2. Inaugurarea perfectei egalităţi de drept, civilă şi politică, între diferitele confesiuni şi estinderea ei şi asupra israeliţilor;

3. Sistarea tuturor raporturilor de proprietate, de natură afină cu urbariul, în mod echitabil pentru ambele părţi, prin rebonificare, respective rĕscumpĕrare:

Sûnt înşirate între primele şi cele mai importante afaceri ale dietei care va fi capabilă sĕ aducă legi«.

Proiectul de resoluţiune se primeşte, asemenea cu unanimitate; şi după-ce se autentică protocolul şedinţei, presidentul provoacă pe deputaţi sĕ-'şi iee în primire credenţionalele, depuse în cancelaria dietei, apoi încheie şedinţa, enunţând că ora şedinţei de mâne va fi comunicată deputaţilor prin *placate.*

Şedinţa s'a încheiat la orele 6 şi un sfert.

Disolvarea dietei.

Ultima şedinţă. S'a ţinut în *22 August* făcêndu-se deschiderea la orele 12. Tăcere adâncă. Numai la întrarea lui *Deák* în sală erumpe dieta în aclamări frenetice. Sĕ face de nou tăcere. Presidentul casei urcă tribuna şi vorbeşte astfel:

— „Onorată casă! Înainte de toate îmi ţin de datorinţă a raporta, că secretarul ilustrei case a magnaţilor, baronul *Orczy Béla,* fiind la mine 'mi-a comunicat, că înalţii magnaţi, acceptând de al lor în intregime protestul onoratei case, referitor la disolvarea parlamentului — *'l-au primit în şedinţa de ieri.* (Aclamări furtunoase). Comunic mai departe onoratei case, că ieri, în orele de seară, 'mi-a venit la mână un rescript preaînalt, care conţine numirea Escelenţei Sale a contelui *Haller Ferencz* de comisar regesc în chestia *disolvării parlamentului.* Vĕ rog sĕ-'l ascultaţi".

Notarul Csengery (ceteşte): „Nrul 11821/861. Noi, Francisc Iosif I., din mila lui Dumnezeu împĕrat al Austriei, rege apostolic al Ungariei (murmur), rege al Boemiei, Galiţiei, Lodomeriei, Lombardiei, Veneţiei. Iliriei, Archiduce al Austriei, etc.

Stegarilor, prelaţilor, magnaţilor şi deputaţilor din credincioasa noastră Ungarie şi ţĕrile anexate ei, — salutea şi graţia noastră! (Ilaritate).

Iubiţi credincioşi! După-ce noi cu preagraţiosul rescript din 21 August a. c. nrul 11536 *am hotărît disolvarea dietei ungureşti,*

am numit şi trimis pentru esecutarea disolvării pe al nostru împuternicit comisar regal, şi credincios sincer iubit, pe contele *Franț Haller de Hallerkő,* decorat cu crucea mare a ordului sfântul Ştefan, cavaler al coroanei de fer clasa I., comandor al ordinului leopoldin, decorat cu crucea mare a ordinului cetăţenesc din regatul Saxonia (Ilaritate mare), cavaler al ordinului din Sardinia, Moritz şi Lazar, actualul nostru consilier intim şi camerar, proprietar al regimentului 12 de husari.

Drept aceea vĕ însărcinăm şi vĕ ordonăm, conform puterii noastre regale, sĕ recunoaşteţi sub greumêntul pedepsei legale, pe seama celor-ce s'ar opune, de legală datorinţă de supuşi a împlinì toate îndrumările comisarului numit de noi şi a le da ascultare. Cătră cari de altcum rĕmânem cu graţia şi harul nostru, în permanenţă devotaţi. Dat în capitala noastră Viena, în Austria, în 21 August 1861. *Francisc Iosif* m. p. *Forgách Antal* m. p. *Rohonczy Ignácz* m. p. (Murmur)".

Presidentul îşi continuă acum vorbirea astfel:

— „În urmarea acestui lucru (Sĕ auzim!), în orele de dimineaţă, domnul comisar regesc, din ordinul M. Sale ces. reg. m'a provocat, respective m'a recercat, pe mine şi pe presidentul casei magnaţilor, contele *Apponyi,* ca pentru luarea în primire a unui preaînalt rescript, referitor la disolvarea parlamentului, sĕ ne presentăm la el. Am mers deci astăzi la orele 9 la Buda şi acolo Escel. Sa domnul comisar a depus în mânile noastre rescriptul M. Sale ces. reg. despre disolvarea parlamentului, cu acel ordin, ca imediat sĕ-'l publicăm. Şi m-a împuternicit Escel. Sa domnul comisar sĕ declar în faţa onoratei case. că are îndrumare, la casul, dacă dieta nu sĕ disolvă imediat în urma acestui ordin preaînalt, *sĕ o disolve cu putere armată.* (Murmur). El o va face aceasta, şi în privinţa aceasta nu va întârzía a face dispoziţiunile necesare. În urmarea acestora acum e sĕ se cetească acest rescript preaînalt. (Sĕ auzim)".

Notarul Csengery (ceteşte): „Noi, Francisc Iosif I. din mila lui Dumnezeu împĕrat al Austriei, rege apostolic al Ungariei, rege al Boemiei, Galiţiei, Lodomeriei, al Lombardiei, Veneţiei şi Iliriei, archiduce al Austriei, etc. etc.

Stegarilor, prelaţilor, magnaţilor şi deputaţilor credincioasei noastre Ungaria şi a părţilor anexate ei, întruniţi în dieta convocată de noi pe 2 Aprilie 1861, — salutea şi graţia noastră!

Iubiţi credincioşi! Fiindcă dieta ungurească, aflătoare acum aproape de cinci luni în activitate, n'a corespuns aşteptărilor noastre,

cuprinse în provocările adresate ei, şi findcă noi, spre adânca noastră părere de rěu, nu mai putem aştepta dela o atare dietă nici o activitate folositoare intereselor regatului nostru Ungaria, pentru-că ea, în acest timp, spre cea mai mare pagubă a tuturor partidelor, 'şi-a uitat înalta chemare într'atâta, încât declară pe faţă de întrerupt ori-ce fir al unei posibile învoieli. din causa că nu 'i-s'au împlinit pretensiunile a căror estindere trece departe peste měsura celor-ce ar putè sě fie aplacidate: siliţi ne simţim astfel sě disolvăm dieta convocată pe 2 Aprilie 1861, precum o şi disolvăm de fapt prin aceasta, reservându-ne dreptul, după-cum va permite posibilitatea, sě convocăm o nouă dietă, în decurs de şase luni. Cărora de altmintrelea rěmânem cu favor şi graţie, totdeauna binevoitori. Dat în capitala noastră Viena, în Austria, în 21 August 1861. *Francisc Iosif* m. p. *Forgách Antal* m. p. *Rohonczy Ignácz* m. p."

Deputatul *Bernáth Zsigmond* ia cuvêntul pentru a esprima durerea de care e cuprinsă naţiunea în urma celor întêmplate şi pentru a declara, că dieta sě supune preaînaltului ordin, pentru-că e datoare sě se supună. Dar' crede, că înainte de a sě desface dieta, datorinţă are sě-'şi reînoiască protestul de ieri şi sě-'l treacă de nou la protocol. Ar dori apoi, ca protestul sě se comunice de nou casei magnaţilor, şi ca dieta sě-'şi iee rěmas bun dela magnaţi. În fine doreşte sě se esprime mulţumire preşedintelui şi notarilor dietei.

Ia apoi cuvêntul deputatul *Deák Ferencz,* în mijlocul unor aclamări şi aplause sgomotoase, şi declară, că dieta nu poate sě se opună puterii armate cu care comisarul regal poate sě o spargă, şi astfel ori-ce discuţie acum e eschisă. *Ţine la protestul de ieri, primit şi din partea casei magnaţilor.* (Întreaga casă sě ridică în picioare şi strigă: Primim! Trăească Deák! Trăească patria!

Presidentul declară deci de primit şi a doua-oară protestul votat şi apoi îşi ia rěmas bun dela casă, într'un ton jeluitor, mulţumind pentru încrederea depusă în el şi lăudând statornicia dovedită din partea dietei întru apěrarea drepturilor autonome ale ţěrii. Sě autentică protocolul acestei ultime şedinţe şi cu aceasta şedinţa şi sesiunea e declarată de închisă.

Casa magnaţilor s'a întrunit în aceeaşi zi la orele 2. Preşedintele, contele *Apponyi,* a făcut un raport scurt, analog cu cel din casa de jos, despre cele întêmplate, ear' contele *Károlyi Lajos* a propus sě declare magnaţii, că stând pe lângă protestul de ieri, îşi esprimă părerea de rěu, că s'a făcut ameninţare cu puterea

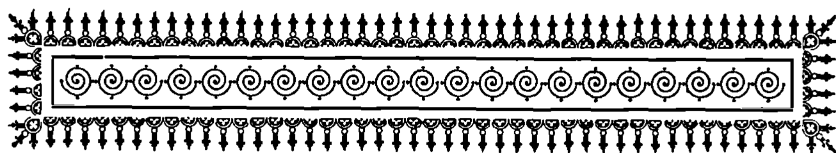
armată în casul că nu s'ar respecta rescriptul preaînalt, — ceea-ce s'a primit din partea casei magnaţilor, isbucnind şi membrii ei în însufleţite *trăească patria!* În fine presidentul, contele *Apponyi*, mulţumeşte magnaţilor pentru buna purtare, îşi ia rĕmas bun dela ei, şi după autenticarea protocolului de şedinţă declară şedinţa şi sesiunea de închisă.

Deputaţii români au ţinnt încă în seara premergĕtoare o întrunire de adio, şi după închiderea formală a dietei a plecat fiecare la vatra sa.

Astfel 'şi-a încheiat activitatea dieta ungurească din 1861, care era chemată sĕ facă lucruri mari, sĕ pună temelii vecĭnice înfrăţirei adevĕrate între toate popoarele de pe teritorul regatului ungar, împărtăşindu-le de toate drepturile cetăţeneşti. Nu 'şi-a resolvat însĕ problema grea; a rĕmas sĕ o resolveze altă dietă, care apoi n'a mai fost condusă de ideile cari dominau pe vremea dietei din 1861, şi de aceea nici n'a resolvat-o bine.

Cele cuprinse în capitlul acesta sûnt scoase din ziarul dietei dela 1861, publicat sub titlul: »*Az 1861. évi April 2. Pesten egybegyült országgyülés képviselöházának naplója*«, precum şi din ziarele române din anul acela.





Lupta în comitate.

Un nou teren de luptă s'a deschis pe seama Românilor în casele comitatense.

Se ordonase reorganisarea comitatelor, pe base constituţionale, dar' cu respectarea disposiţiunilor cuprinse în diploma împĕrătească dela 20 Octomvrie 1860, — prin urmare cu respectarea drepturilor naţionale şi ale Românilor. Şi Românii, pentru câştigarea şi asigurarea acestor drepturi. au purtat luptă bună în salele comitatense, — cu mai bun sau mai slab resultat, după-cum a fost comitatul.

Lupta s'a dat pretutindenea *pentru limbă,* ştiindu-se, că limba este espresiunea naţionalităţii şi că respectându-se limba, e respectată şi naţionalitatea. Şi limba română a fost decretată de limbă oficioasă acolo unde Românii erau stăpânii casei în comitat, dar' a fost desconsiderată cu desĕvîrşire acolo, unde deşi noi formam majoritatea poporaţiunii în comitat, totuşi Maghiarii erau stăpâni pe situaţiune.

Cum au ajuns ei se domineze situaţiunea? Aşa, că representantul puterii de stat, comitele suprem, a fost numit dintre ei, şi prin el au fost puse toate la cale în spirit — maghiar.

Maghiarii au înţeles *astfel* reorganisarea ţĕrii în spirit constituţional, că ei vin reîntegraţi în toate drepturile politice-naţionale de mai nainte, cari ale lor fiind în trecut, pe seama lor au sĕ rĕmână şi în viitor. De aceea, pretutindenea Maghiarii au accentuat, că legile din 1848 singure formează şi pot se formeze basa nouei organisări de ţeară, ear' pe altă basă nu se poate face organisarea ţĕrii.

Resonarea era corectă din punctul lor de vedere, precum la loc au fost şi protestările Românilor, earăşi din al lor punct de vedere. În drept sĕ aflau deci ambele părţi, — pentru-că luptele în comitate au decurs şi atunci, ca şi în zilele noastre, între Români şi Maghiari, — şi greşala n'a venit din partea lor, ci din partea guver-

nului central, care a făcut lucru prea pripit cu ordonarea reorganisării ţĕrii în spirit constituţional, înainte de-a modifica constituţia în sensul perfectei egalităţi de drept, aşa cum erau intenţiunile domnitorului.

Nu e mirare deci, dacă Maghiarii acolo unde ei erau la putere, au făcut reorganisarea şi restaurarea municipală corĕspunzĕtor intereselor lor, fără a mai avea în vedere interesele altor naţionalităţi, dacă Sĕcuii, cu municipalităţi naţionale, s'au purtat tot aşa, şi dacă nici Saşii din Ardeal n'au rĕmas cu nimica îndĕrĕtul lor.

Stând astfel lucrurile, din noua organisare de ţeară n'a resultat nici o mângăere pe seama naţiunei române, ci din contră, o nouă convingere, că ea e tot cea desconsiderată şi despreţuită ca mai nainte. Cu toate acestea, luptele purtate în salele comitatense au fost foarte frumoase, şi au dat nouă dovadă despre maturitatea politică a poporului român din patria aceasta. Vom spicuì din ele unele de interes mai general.

Alba-inferioară.

Comitele suprem, *Pogány György,* convocase pe zilele de 25 şi 26 Aprilie conferenţă prealabilă la *Aiud,* pentru a se compune lista membrilor comitetului municipal. Maghiarii cereau sĕ fie luată de basă lista dela 1848, şi numai locurile devenite vacante sĕ fie îndeplinite cu oameni noi, pe când Românii pretindeau compunerea unei liste care sĕ corĕspundă proporţiunii faptice în care se află naţionalităţile în acest comitat. Nu s'a putut ajunge la nici o înţelegere, şi astfel comitele suprem s'a vĕzut îndemnat sĕ organiseze deocamdată o administraţie provisorie în comitat, numind cu dela sine putere funcţionarii de lipsă.

Între funcţionarii acestia se aflau şi câţĭva Români, anume: *Dionisie Ţobias,* numit vicecomite, *Grigorie Pop* vicenotar, *Ioan Darabant,* jude-cercual şi *Petru Ioanette,* subjude-cercual, cari însĕ au ţinut de ilegal modul cum au fost puşi în oficii şi de aceea nu le-au primit, ci 'şi-au dat toţi demisiunea, prin următoarea scrisoare colectivă, trimisă la 15 Maiu 1861 comitelui suprem din Aiud:

— „Ilustre domnule comite suprem al comitatului Alba-inferioară!

Ilustritatea Voastră v'aţi îndurat prin presidialul din 4 ale curentei, numĕrul 81 pres. a ne denumì pe noi de oficiali provisorii ai acestui comitat. Credem, că Ilustritatea Voastră, faţă cu desbinarea ivită între membrii conferenţei prealabile din 25 şi 26 Aprilie,

n'aţi putut întreprinde mediu mai corĕspunzĕtor spre mai curênda începere a administraţiunii, decât o organisaţiune provisorie. Şi dacă ar fi provĕzută o congregaţiune generală cât mai curêndă spre alegerea representanţilor comitatului, ne-am ţinè norocoşi numai decât a păşì în activitate. După-ce însĕ în contra unanimei voinţe a Românilor, representaţiunea comitatului din 1848 s'a reîntregit ea pe sine, şi e de prevĕzut, că această representaţiune va alege şi funcţionarii comitatului, nu ne rĕmâne decât a ne esprima cea mai umilită mulţumire pentru distingerea arĕtată prin denumire, însĕ totodată vĕ descoperim, că noi oficiile oferite, în acest provisor, nu le primim. Zlatna. 15 Maiu 1861. (Urmează subscrierile)."

În 26 Iunie a fost o nouă conferenţă prealabilă în Aiud, în care earăşi nu s'a ajuns la înţelegere. din causa Maghiarilor, cari cereau mereu sĕ fie acceptate legile din 1848 drept basă pentru constituirea comitatului, pe când Românii combăteau legile din 1848 şi dovedeau ilegalitatea şi nulitatea lor. Două zile a ţinut discuţia pe tema aceasta şi a fost terminată astfel, că comitele suprem s'a dat pe partea Maghiarilor şi a declarat congregaţia de constituită pe basa listei de membri compusă din partea Ungurilor. Românii indignaţi de această procedură, au părăsit în mod demonstrativ sala comitatului, în frunte cu metropolitul din Blaj, *Alex. St. Şuluţiu,* şi nici la masa comitelui suprem, unde erau invitaţi, n'a mers nimeni dintre Români. Înainte de-a pleca din Aiud, Românii s'au întrunit şi au compus un protest energic, pe care, provĕzut cu toate subscrierile, 'l-au predat comitelui suprem.

În 16 Septemvrie 1861 a fost earăşi congregaţie în Aiud. La orele 10 Maghiarii umpluseră sala comitatului, temêndu-se, ca nu cumva sĕ vină Românii în numĕr mai mare şi ocupând ei sala, Maghiarii sĕ rĕmână pe afară. Astfel însĕ Românii au rĕmas pe afară. Abia câţîva mai curagioşi şi mai de nădejde 'şi-au făcut drum printre Maghiari, ca sĕ ajungă până la scaunul presidenţial, pentru a înmanua comitelui suprem protestele venite din toate părţile comitatului. Comitele suprem le-a luat toate în primire şi în urmă a deschis congregaţia cu o vorbire maghiară, în decursul căreia ceteşte rescriptul guvernului, în care sĕ spune, că recursul Românilor în contra ultimei congregaţiuni *nu s'a primit,* prin urmare congregaţia are sĕ se apuce de lucru.

Ungurii aplaudează, ear' cei câţîva Români întraţi în sală rĕmân consternaţi.

Congregaţia sĕ mută în curtea comitatului şi astfel Românii de afară ajung în nemijlocita apropiere a comitelui suprem, care repetează *în limba română* cele rostite în sală, cetind şi un protest din cele multe primite dela Români.

Ia acum cuvêntul *Gál Iános* şi vorbeşte *româneşte* în spirit de *împăcare,* ear' în urmă *Zeyk Károly,* tot *româneşte,* îndeamnă pe Români sĕ nu asculte de *agitatori,* pentru-că acestia sînt plătiţi de guvernul dela Viena ca sĕ facă vrajbă între Români şi Maghiari. Solgăbirĕul *Bocskai* face propunere sĕ se aresteze toţi agitatorii, pentru-că atunci va fi pace în comitat. Şi de altcum nu sînt decât 2 3 în fiecare comună, nu mai mulţi. *Zeyk Károly* îi rĕspunde însĕ, că nu asta e la ordinea zilei, ci alegerea comitetului municipal. Cere sĕ se între în ordinea de zi. Se primeşte. Un Ungur cere sĕ se esplice Românilor, că ce e aceea comitet municipal. Preotul gr.-ort. *Popoviciu* din Stremţ o face aceasta, dar' întreabă, că după-ce toţi Românii sînt absenţi, în urma protestului înaintat, ear' cei presenţi sînt tot oameni fără drept de alegere, — poate-se face alegerea comitetului şi fără Români?

Nu-'i rĕspunde nimeni. În schimb însĕ vorbeşte bar. *Kemény István* despre datorinţa poporului de a nu asculta de agitatorii cari umblă numai sĕ-'l amăgească. Baronul 'şi-a început astfel vorbirea: *Îmi pare bine că pot vorbì cu iobagii mei!*« În urmă sĕ ceteşte o listă de membri în comitetul municipal, care sĕ primeşte fără contrazicere.

Cu aceasta congregaţia a fost terminată.

În 17 Octomvrie 1861 s'a ţinut altă congregaţie, care a fost foarte zgomotoasă. Românii au venit de astă-dată în numĕr foarte mare. De cătră Teiuş veniseră cu un stindard mare naţional, pe care era scris *Egalitate* . Erau foarte mulţi ţĕrani, cari făceau înfruntări inteligenţei, din motivul că nu 'i-a avisat din vreme pentru ca sĕ fi venit în numĕr şi mai mare. Maghiarii au căutat de nou sĕ ocupe ei sala, ear' Românii sĕ rĕmână pe afară. De aceea, la orele 10 erau toţi în sală, împreună cu studenţimea din Aiud. Când au sosit Românii loc nu mai era în sală. Au rĕmas deci toţi în vasta curte a comitatului. Venise şi *Axente Sever,* pe care comitele suprem 'l-a poftit imediat la sine, pentru a-'l asigura, că din parte ungurească nu sĕ va întêmpla nimic supărător, şi pentru a-'l ruga totodată, sĕ facă cu autoritatea sa ca nici din parte românească sĕ nu se întêmple escese.

Puţin după orele 10 comitele suprem întră în sală pentru a deschide congregaţiunea. Dintre Români 'şi-au fost făcut loc cu puterea şi au întrat în sală următorii: *Axente Sever,* Dr. *Hodoşiu, Găitan*, *Nicola,* Dr. *Frâncu,* protop. *Balint,* profesorul *Antonelli,* şi încă câţĭva. Sala de alături era însĕ plină numai de Români.

După deschiderea congregaţiunii sĕ ceteşte un rescript al guvernului, la care Dr. *Hodoşiu* cere cuvêntul. 'I-se acordă. Cu o elocvenţă uimitoare începe sĕ înşire Dr. *Hodoşiu* toate ilegalităţile comise în acest comitat, în care comitetul municipal e alès în mod ilegal şi tot în mod ilegal sînt instituiţi şi funcţionarii publici ai comitatului. Provocându-se la protestele Românilor înaintate comitelui suprem declară, că Românii iau parte la adunarea de astăzi numai ca particulari, nu ca membri ai congregaţiunii, pe care n'o recunosc de legală.

Cere ca numele Românilor trecuţi în comitetul municipal sĕ fie şterse din listă. Protestează apoi de nou, în numele Românilor, în contra tuturor actelor sĕvêrşite şi cari sĕ vor mai sĕvêrşì din partea acestui ilegal comitet municipal, declarând, că Românii dau vot de neîncredere comitelui suprem şi funcţionarilor numiţi din partea sa, şi rĕmân pe lângă petiţiunea înaintată prin deputaţiune M. Sale la 9 Septemvrie 1861. Totodată ca mijloc de reparare a greşelelor făcute, propune în numele Românilor, ca reorganisarea comitetului municipal sĕ se facă cu ajutorul unei congregaţiuni generale, ţinută după adevĕratul principiu al representării de popor. În fine cere Dr. *Hodoşiu,* ca comitele suprem sĕ iasă afară şi acolo sĕ ţină adunarea, sub ceriul liber şi în faţa Românilor, pentru-ca sĕ se convingă, că vederile espuse nu sînt numai ale sale, ci ale tuturor Românilor.

Maghiarii *Zeyk* şi *Kemény Gábor* sĕ scoală pentru a combate pe *Hodoşiu* şi sĕ silesc sĕ arete legalitatea modului cum a fost compus comitetul municipal. Rĕspunde profesorul *Antonelli* şi protopopul *Balint,* susţinênd amêndoi vederile lui *Hodoşiu* În urmă cere cuvêntul *Axente Sever* şi comitele suprem i-'l acordă. Imediat sĕ scoală însĕ trei Maghiari de-odată, *Kemény István, Kemény Gábor* şi *Török Dani* şi deneagă lui *Axente* dreptul de a vorbì, fiindcă nu e membru al congregaţiunii. Comitele suprem le spune, că vot *consultativ* are ori-şi-cine şi el numai în acest înţeles a dat cuvêntul lui *Axente.* Cei trei Maghiari nu vreau însĕ sĕ-'l asculte nici aşa pe Axente. Dr. *Hodoşiu* zice atunci cu glas puternic: „Dacă e aşa, sĕ eşim afară, noi Românii, pentru-că aici nu putem

vorbì. Ungurii nu vreau sĕ nĕ asculte“. Toţi Românii au eşit afară, în curtea comitatului. Aci flutura frumos în aer stindardul naţional. *Axente* sĕ urcă pe o peatră şi începe sĕ vorbească poporului. Îl întreabă dacă e mulţumit cu funcţionarii unguri, şi poporul rĕspunde cu un puternic şi unanim: *nu!*

Axente recapitulează apoi cele rostite de Dr. Hodoşiu în sală şi întreabă dacă primesc toţi de-ale lor declaraţiunile făcute? Şi earăşi urmà rĕspunsul unanim, ca dintr'un glas: „Primim, primim!“

Românii trimiseră acum pe *Frâncu* şi pe *Şandor* la comitele suprem pentru-ca sĕ-'l roage sĕ ţină adunarea în curte, în faţa şi auzul tuturor. Comitele suprem rĕspunde delegaţiunii române că este loc în sală şi pentru Români. Dar' când *Frâncu* îl întreabă cu glas apĕsat: *Aşa dar' sĕ venim în sală?«* rĕspunde earăşi el cu glas tremurător că *nu,* — pentru-că se temea că sĕ va naşte ciocnire între Unguri şi Români.

Axente vorbea mereu mulţimei din curte, când delegaţiunea s'a reîntors dela comitele suprem, făcĕnd raport despre resultatul misiunei împlinite.

Îndignaţi de purtarea comitelui suprem, Românii părăsesc curtea comitatului, merg însĕ la locuinţa unui Român din Aiud, unde sĕ compune şi subscrie un nou protest, care a fost trimis imediat comitelui suprem, prin o delegaţiune. Comitele suprem, temĕndu-se de urmări grave, a poftit după ameaz pe Axente şi pe alţi Români la sine, pentru a sĕ înţelege cu ei, dar' nici unul nu s'a dus. La orele 5 după ameaz poporul, în frunte cu inteligenţa, a părăsit Aiudul, sub steagul naţional, care era purtat înaintea convoiului. La *Teiuş* poporul s'a despărţit de inteligenţa sa.

Alba-superioară.

Congregaţia de constituire s'a ţinut în 25 Aprilie, în comuna *Ferihaz.* Comitele suprem, *Augustin Ladai,* sosise în ziua premergĕtoare şi a descălecat la contele *Haller.* în castelul căruia s'a ţinut şi congregaţia. Deschiderei congregaţiunii 'i-a premers oficiarea serviciului divin. în capela din castelul contelui *Haller* şi în biserica românească din localitate.

Deschiderea congregaţiunii s'a făcut în limba ungurească şi apoi în cea română, şi imediat a depus comitele suprem jurămĕntul, felicitat fiind în numele Maghiarilor prin rostul lui Sebesi, ear' în numele Românilor prin *George Roman,* asesor urbarial.

Maghiarii *Domonkos László* şi *Béldi István* cer sĕ se iee de basă pentru constituirea comitatului legile din 1848 şi starea faptică de atunci.

Ia acum cuvêntul *George Roman,* şi spunêndu-le Maghiarilor, că nu congregaţia e competentă a declara de valide sau nevalide anumite legi, propune, ca constituirea comitatului sĕ se facă amĕsurat ordinaţiunilor mai înalte şi nu altcum. Mai mulţi Unguri au sărit deodată sĕ rĕspundă lui *Roman,* şi lunga discuţie s'a terminat cu enunţarea conclusului din partea comitelui suprem, că: „pentru a fi representate toate naţionalităţile în comitetul municipal, lista sĕ fie compusă din 50 Români, 50 Maghiari, 15 Saşi şi 15 Sĕcui".

Românii au declarat, prin *George Roman*, că nu sînt mulţumiţi cu compunerea listei în modul acesta, fiindcă nu corĕspunde proporţiunei în care poporul român din acest comitat poartă sarcinele publice, şi au anunţat *protest,* pe care comitele suprem a promis că-'l va trece la protocol.

Românii presentaseră o listă cu peste 100 de nume, în scopul ca toţi sĕ fie declaraţi membri în comitetul municipal. Comitele suprem le-a dat însĕ lista îndĕrĕt, pentru-ca sĕ nomineze pe cei 50, cari în înţelesul conclusului deja enunţat au sĕ facă parte din comitetul municipal, ear' până atunci a suspendat şedinţa.

După redeschidere se declară cei 50 aleşi din partea Românilor de membri ai congregaţiunii, împreună cu 50 Maghiari, 15 Saşi şi 15 Sĕcui, ale căror nume asemenea au fost cetite şi acceptate. Cu aceasta şedinţa de constituire se încheie, anunţându-se pe după ameazi şedinţa a doua, la care aveau sĕ iee parte numai membrii municipali, în scopul de-a se face alegerea funcţionarilor.

Şedinţa de după ameazi a fost scurtă. Comitele suprem a declarat, că nu cunoaşte persoanele din comitat, apte sĕ ocupe funcţiuni publice, de aceea renunţă la dreptul seu de candidare, şi propune ca congregaţia se esmită o comisiune de 20, care se facă candidările, pentru toate posturile. Se primeşte, şi alegerea funcţionarilor se pune pe ziua următoare.

În 26 Aprilie, deschizêndu-se a treia şedinţă, comitele suprem propune de fibirĕu pe contele *Haller Ferencz,* ales cu aclamaţie, şi de vicecomite pe *George Roman,* ales asemenea cu aclamaţie şi cu mare însufleţire. *Roman* declară că primeşte postul de vicecomite, spre bucuria Românilor, dar' şi a Ungurilor, cari erau veseli de acvisiţia făcută. Când a ajuns însĕ treaba la depunerea jurămêntului,

Roman a declarat, că pe legile din 1848, aşa cum sună formula jurămêntului, nu va jura nici-odată, ci mai bucuros renunţă la postul de vicecomite. Indignare mare din parte ungurească şi consternare din partea Românilor, cari nu înţelegeau despre ce este vorba, şi numai după-ce le-a esplicat Roman, că în legile dela 1848 sĕ cuprinde *uniunea Ardealului cu Ungaria*, ear' el nu pune jurămênt pe uniune, au vĕzut Românii că bine a făcut Roman, şi înţelegênd încătro merge intenţiunea Ungurilor, au părăsit congregaţia, lăsând pe Unguri se facă alegerile aşa cum vreau ei.

În locul lui *Roman* a fost ales vice-comite *Ioan Papiu*, care nici nu era de faţă. ci i-s'a trimis ştirea acasă. N'a primit însĕ nici *Papiu* postul oferit, ci 'şi-a trimis demisiunea în scris. Cu privire la limba de afaceri, comitele suprem a declarat de limbi oficioase, cu drept egal, pe cea *română, germană* şi *maghiară.*

Românii retraşi din congregaţie au luat hotărîrea sĕ înainteze protest şi jalbă la locul preaînalt.

În 14 şi 15 Maiu s'a ţinut earăşi congregaţiune, de astă-dată în *Ibaşfalău*, pentru-că intenţiunea era sĕ se pună acì centrul comitatului. Comitele suprem n'a venit, ci presidiul 'l-a purtat fibirĕul, contele *Haller Ferencz*. Maghiarii au cerut, ca comitatul sĕ trimită deputaţi la dieta din Pesta, ear' Românii au protestat, şi când li-s'a spus că aşa este porunca, au cerut sĕ li-se arete porunca. Nu li-s'a putut arĕta însĕ nimica, pentru-că porunca sosită tocmai atunci dela guvern era de înţeles contrar: *comitatele sĕ nu trimită deputaţi la Pesta.* S'au mărginit deci Maghiarii la luarea unei hotărîri, ca prin o adresă bine motivată cercurile înalte sĕ fie rugate a concede comitatului trimiterea de deputaţi la dieta Ungariei, şi sĕ conceadă şi perfecţionarea uniunei Ardealului cu Ungaria. Tot în congregaţia aceasta s'a cetit şi scrisoarea lui *Ioan Papiu*, prin care demisionează din postul de vice-comite.

Într'acestea Românii înaintaseră guvernului de stat protestul lor, cu rugarea sĕ fie predat împĕratului. Protestul era compus astfel:

— „Maiestatea Voastră, ces. reg. apostolică!

Locuitorii români din comitatul Albei-de-sus îndrăznesc cu cea mai mare supunere a sĕ apropia de preaînaltul tron împĕrătesc al M. Voastre cu această preaumilită jalbă.

Cu ocasiunea reorganisării comitatului nostru, în 25 Aprilie a. c. ni-s'au făcut, nouă Românilor, cari facem mai mult ca ³/₄ din locuitorii acestui comitat, mari nedreptăţi prin aceea, că:

a) În comitetul comitatens au fost puşi numai 50 membri români, când din contră, din locuitorii neromâni ai comitatului, aflători în mare minoritate, au fost puşi 80 membri.

b) Posturile în diregětoriile comitatului, la numěr vre-o 50, nu s'a permis a sě ocupa şi de indivizi români, ci li-s'au scos ochii numai cu trei din aceste posturi, şi şi acelea subalterne, adecă de vice-comite, vice-notar şi vice-solgăbirěu (jurat).

c) Aşternând Românii o listă de inteligenţi din sînul nostru, în numěr de 16 indivizi, — între cari sě află şi 6 jurişti practici, bărbaţi în toată privinţa harnici, capabili de a învestì ori-ce post la oficiolatul comitatens, precum în partea juridică, aşa şi administrativă, şi alte ramuri de serviciu, — pentru a-'i lua în posturi, nu ni-s'a luat în consideraţiune, ci ajutaţi de autoritatea nou numitului domn comite-suprem, ne-au călcat locuitorii neromâni drepturile noastre în picioare, numai ca sě dee valoare supremaţiei lor.

d) Deşi limba noastră română încă e declarată de limbă oficioasă, totuşi de când s'a început activitatea oficiolatului comitatens sě întrebuinţează esclusiv limba maghiară în toate afacerile oficioase.

e) Constituirea şi administraţiunea comitatului nu s'a făcut şi nu sě face pe basa preaînaltei diplome din 20 Octomvrie 1860, ci pe basa legilor din a. 1848, şi diregětorii comitatului au depus jurămêntul pe legile din 1848, cari sînt contrare justelor pretensiuni ale naţiunilor conlocuitoare nemaghiare, şi contrare întregităţii imperiului M. Voastre.

Din genunchi ne rugăm de M. Voastră ces. reg. apostolică, sě vě înduraţi preagraţios a ordona, ca astfel de nedreptăţi şi abusuri, cari s'au făcut şi sě fac prin supremaţia neromânilor şi mai cu seamă a Maghiarilor sě se delăture, şi sě se înlocuiască cu egala îndreptăţire.

În cea mai profundă reverinţă rěmânênd ai M. Voastre ces. reg. apostolice, Românii din comitatul Alba-de-sus, în Transilvania, prin representanţii lor prea plecaţi fii credincioşi supuşi. (Urmează subscrierile)".

Arad.

Congregaţiunea s'a ţinut în 10 Ianuarie. Comitele suprem, *Bohus Iános*, ţinuse cu bărbaţii mai de frunte ai comitatului conferenţe prealabile, pentru a lua înţelegere cu ei, cu privire la compunerea listei membrilor din comitetul comitatens.

Românii au ţinut sě se presenteze în faţa comitelui suprem înainte de congregaţie, prin o deputaţiune condusă de advocatul

Ioan Popoviciu-Desseanul, care salutând pe şeful comitatului în limba română, 'i-a pus în vedere, că Românii din acest comitat sînt de cinci-ori mai mulţi decât cei aparţinĕtori la alte naţionalităţi, de aceea e justă cererea Românilor, ca comitetul municipal sĕ fie compus în proporţia aceasta, şi tot aşa sĕ fie respectată proporţia şi la alegerea funcţionarilor. Comitele suprem, aflând dorinţa Românilor de justă. a promis că va căuta sĕ fie împlinită. Dar' n'a fost împlinită, pentru-că lista a fost astfel compusă cu privire la membrii comitetuluí municipal, ca Românii sĕ rĕmână în minoritate.

Congregaţia de constituire s'a ţinut în curtea casei comitatense, pentru-ca sĕ poată lua parte toţi cei veniţi la Arad. Comitele suprem s'a presentat însoţit de episcopul *Ivacicovici,* şi a deschis congregaţia cu o vorbire maghiară, rostind în urmă şi câteva cuvinte în limba românească. Sĕ ceteşte lista membrilor comitetului municipal, în care Românii nu sînt trecuţi conform puterii lor numerice, dar' sînt totuşi trecuţi în numĕr considerabil, — şi unii dintre Unguri sĕ scoală pentru a protesta, că *prea mulţi Români* sînt luaţi în listă, pe când dintre Maghiari mulţi fruntaşi nu sînt consemnaţi. S'a făcut deci o nouă listă, care a fost primită. Advocatul *Arcoşi* a rostit o cuvêntare în limba română, la adresa Maghiarilor, dar' n'a putut fi înţeles, pentru-că era întrerupt în continuu din parte ungurească. Astfel deci votată fiind lista maghiară, congregaţia sĕ declară de constituită. Şedinţa a doua sĕ anunţă pe ziua următoare. Oraşul era frumos decorat cu steaguri ungureşti, întru onoarea începerei erei constituţionale.

După deschiderea şedinţei a doua, protopopul Aradului, *Ioan Raţiu,* rostind ântâiu o vorbire temeinică în limba română, a presentat o nouă listă de Români, cerênd ca şi acestia sĕ fie luaţi între membrii comitetului municipal. Lista a fost admisă, după-ce s'au eliminat însĕ din ea unele nume neplăcute Maghiarilor. Cu toate acestea Românii sĕ aflau în minoritate, pentru-că din 660 membri ai comitetului municipal, numai 270 erau români. Astfel Românii au rĕmas în minoritate şi la alegerile de funcţionari. N'au isbutit cu candidatul lor *George Popa* la postul de vice-comite. A fost ales dintre Români: *Mihail Cociuba,* fisc suprem comitatens, *George Constantini,* fibirĕu, *Sigismund Popoviciu,* fibirĕu, Lazar *Mihailovici,* solgăbirĕu, *George Delian,* solgăbirĕu şi *David Nicoară,* vice-notar. Toţi ceialalţi funcţionari au fost luaţi dintre Unguri, şi dintre Românii de mai puţină încredere.

Cu privire la limba oficioasă a comitatului s'a decretat de *admisă* şi limba română.

*

De mare însemnătate sûnt cele două adrese, pe cari inteligenţa română din comitatul acesta le-a trimis, una membrilor români din parlamentul ţĕrii, prin comitele suprem *Emanuil Gozsdu,* făcêndu-'i atenţi, că nu sûnt împuterniciţi din partea naţiunii române sĕ pertracteze şi sĕ lege învoieli cu nimeni, şi că în parlament representă numai cercurile lor electorale, nu naţiunea română, şi alta comitetului permanent din Sibiiu, în chestia imediatei convocări a unui *congres naţional român,* la care sĕ iee parte toţi Românii din monarchie.

Adresa trimisă membrilor români ai parlamentului din Pesta e următoarea:

— „Ilustrilor domni şi membri ai casei de sus, spectabililor domni ablegaţi, de naştere română!

Am vĕzut cu bucurie nespusă, că d-voastră v'aţi constituit spre a vĕ consulta sistematic despre cele-ce aveţi de făcut, ca representanţii naţiunii române din Ungaria, la dieta presentă.

După-ce dar' sûnteţi constituiţi, iertaţi ca sĕ ne putem adresa şi noi în unele şi altele privinţe, cu tot respectul şi sinceritatea, cătră d-voastră. nu într'atâta ca cătră membrii casei de sus şi ablegaţi, cât mai mult ca cătră fiii zeloşi şi doritori de fericirea şi prosperitatea naţiunii române.

Primiţi domnilor această adresă ca un vot informativ. Vĕ veţi folosì de informaţiunea noastră, ori o veţi pune la o parte, e treaba d-voastre. Noi, cu toată stima subscrişii, fii credincioşi ai naţiunii române şi fraţi ai d-voastre, rĕzimaţi pe articolii IV. şi V. ai legilor din 1847 8, — constituirea d-voastre, pentru a vĕ consulta ca representanţii naţiunii române din Ungaria, afară de zelul cald şi naţional ce-'l arătaţi prin aceasta faptă, sûntem aplecaţi a o afla basată pe firea şi caracterul corpurilor legislative, din care curge şi dreptul membrilor lor de a sĕ putè constituì în partide, spre a-'şi face majoritate pentru reuşirea cu un principiu sau altul, ori cu vre-un proiect de lege.

Nu sûntem însĕ de aceea părere, ca în corpul legislativ al unui stat, sau al unei individualităţi istorico-politice poliglote, precum e Ungaria, unde de-oparte naţionalitatea rassei maghiare cu limba ei în afacerile publice e asigurată cât de bine prin drept positiv (1840

art. VI., 1848 art. V. §. 3, art. XVI. 2, *e*) şi prin un us îndelungat, ear' de altă parte, în interesul prosperităţii publice sĕ arată cea mai mare lipsă de a sĕ regula şi pretensiunile naţionale ale celoralalte rasse, atare lege fundamentală spre acest scop însĕ nu esistă: mandatarii cercurilor electorale, ca născuţi din sînul unei fiecărei rasse ce locueşte acele cercuri, sau le locueşte numai în majoritate, sĕ se poată slobozì la tratare despre constituirea publică în viitor a rassei lor întregi, şi nu sûntem de părere, ca o astfel de causă sĕ se poată cu succes favorabil regula, fără a-'şi pune rassa întreagă, qua talis, votul seu în cumpĕnă.

Îndoiala noastră o basăm pe §-ii 3, 4, 5 din art. IV., şi 3, 44, 56 din art. V. ai legilor din 1847 8, cari apriat dovedesc, că ori-ce ablegat din Ungaria singur luat nu e mai mult decât mandatarul unui cerc, şi toţi la olaltă luaţi constituesc casa de jos a corpului legislativ pentru individualitatea istorică-politică — *Ungaria.*

Aşadar' credem şi ne nutreşte speranţa, că şi d-voastră în consultaţiunile d-voastre private veţi ajunge la acel adevĕr, că în corpul legislativ nu puteţi păşì ca representanţii naţiunii române la mijloc, şi nu vĕ veţi slobozì în tratări pentru regularea causei române, încă nici în numele Românilor din Ungaria:

1. Pentru-că fostele clase privilegiate din »*Ungaria şi părţi*«, mai toate sûnt aplecate a sprijinì numai interesele rassei maghiare, în care mare parte sûnt contopite. Ear' fiindcă acelea clase sûnt puternice în materialism şi cultură, şi binevĕrsate în vieaţa parlamentară şi spriginite de întreaga rassă maghiară, — rassa maghiară, care e bine întărită prin acele clase, şi care şi altcum îşi are limba şi naţionalitatea sa asigurată prin legi şi us, se bucură cu mult mai de mulţi şi puternici apĕrători decât sĕ fie cu putinţă ca d-voastre, chiar şi dacă aţi ştì postulatele naţiunei române, cu ce însĕ până acuma şi până la un congres nici un Român nu se poate lăuda, se puteţi forma o astfel de majoritate în corpul legislativ, ca sĕ fiţi siguri că veţi putè reuşì cu acele postulate şi că nu veţi periclita toată causa. Apoi în timpurile de faţă, naţionalităţile, qua talis, nu mai aşteaptă drepturi dela graţia unui sau altui corp legislativ, ci răzimate pe dreptul firei, şi pe spiritul secolului, cari stau asupra drepturilor positive, le *pretind* acelea, şi spriginite de »*nihil de nobis sine nobis*« voesc singure se incurgă la regularea lor.

2. Pentru-că, precum şi d-voastre prea bine vĕ este cunoscut, nici nu toate cercurile alegĕtoare, locuite în majoritate, sau numai

de Români, sûnt representate prin mandatari de naştere români. Şi aceasta ear' numai din causa, că rassa maghiară, spriginita de fostele clase privilegiate şi de apucăturile acestora, a reuşit în alegerile diregĕtorilor comitatenşi după placul ei, şi diregĕtorii au întrebuinţat şi forţă la mai târzíu urmata alegere a ablegaţilor.

3. Pentru-că şi între d-voastre, câţi figuraţi sub nume de Români, încă se află unii, cari, deşi aleşi câte de un cerc, sau de majoritatea unui cerc electoral, nu se poate bucura de o încredere publică română, şi e probalitatea cea mai mare, că din sînul unui congres naţional nici de cum n'ar fi aleşi de representanţi ai naţiunei române.

Nu rĕmâne deci alta, decât ca d-voastre, după a noastră umilită părere, numai ca mandatari ai unor cercuri electorale din individualitatea istorică-politică *Ungaria,* şi nici-decât ca representanţii naţiunei române din Ungaria, se păşiţi la vre-o cumva venindă ocasiune la tratări despre causa română; şi resultatul celor mai sus înşirate e acela, că aceasta causă nici-decum nu se poate regula, sau barem nu cu succes favorabil, fără a fi întrebată însaşi naţiunea română prin organul seu natural, care nu poate fi altul, decât *un congres naţional,* cărui singur îi compete a vorbì în numele naţiunei române, şi a trata, respective a formula postulate cu putere obligàtoare pentru naţiune.

Noi credem, că ţinerea unui congres din partea Românilor nici întru-cât nu poate vătĕma rassa maghiară; ba trebue şi singură sĕ-'l dorească, ca pe un mai preţuit mijlocitor al coînţelegerei Românilor cu Maghiarii. Căci Românii sûnt neîndestuliţi. Ştie tot insul dintre noi, că ne lipseşte oare-ceva. Însĕ că ce ne lipseşte, aceea nici noi n'o ştim, prin urmare nici rassei maghiare n'o putem spune. Şi aşa rassa maghiară, de ar avea toată bunăvoinţa, — ce cu dulce presupunem, fiindcă avem a face cu o rassă întreagă, nu cu clase privilegiate, şi o rassă întreagă nu poate fi decât dreapta şi nevinovată, — totuşi nu ne-ar putè întinde mână de ajutor spre a devenì şi noi îndestuliţi, pentru-că nu ştie marginile până unde am dorì noi sĕ fim spriginiţi.

Credem mai departe, că rassa maghiară, ţinta şi dorinţa Românilor de-a ţinè un congres naţional nu poate sĕ nu o afle de dreaptă, justă şi de cea mai de mare lipsă a presentului, şi nici-decum nu poate afla în aceasta tendenţe separatistice, precum nici nu este pentru aceea proiectat, pentru-că dintr'un congres român nimic nu poate resulta alta decât formularea postulatelor române, prin urmare, între

împrejurări bune, regularea esistenţei politice a Românilor. Ear' aceea, că vor fi Românii organisaţi în privinţă politică, nu deroagă unităţii şi întregităţii statului, prin urmare nu e în lucru nici un separatism. Esemplu e Transilvania, despre care nimeni nu poate zice că n'a fost şi înainte de 1848 9 una şi întreagă individualitate istorică-politică, şi totuşi Sĕcuii şi Saşii 'şi-au avut în ea contingentul lor, cu representaţiune colectivă în dietă.

Precum dară au putut susta mai nainte clasele şi rassele privilegiate în Transilvania într'o confederaţiune, care n'a derogat unităţii şi întregităţii statului, sau individualităţii istorice-politice, — întocmai aşa va putè susta în viitor confederaţiunea naţionalităţilor, şi va fi cu bună-seamă mai puternică apĕrătoare a libertăţii, a constituţionalismului şi a întregităţii statului, uniţi fiind toţi sub coroana sfântului Ştefan, a cărui maximă politică şi de altcum a fost: „Regnum unius linquae fragile et inbecille est“, — decât ori-ce centralism strâns, sau contopism.

Regnul de aceeaşi limbă şi naţionalitate nu e totdeauna tare! Regnul însĕ, la care priveşte cu superbie tot supusul şi-'l consideră şi de a sa influenţă, sub care simţul de onoare al ori-cărui supus e representat, şi doară vanitatea sa încă îşi primeşte nutremêntul: nu poate sĕ fie nici-când slab, fie ori-cât de poliglot.

Rassa română doreşte vieaţă constituţională, întocmai ca cea maghiară. E drept, că diversitatea limbilor şi a naţionalităţilor nu sĕ poate numì »*norocire*« pentru afacerile publice ale unei individualităţi istorice-politice; însĕ despotismul care poate urma din neînţelegere e tocmai »*nenorocire*«. După-ce deci această diversitate a o putè preface în uniformitate nu sĕ poate, ear' a o putè regula sĕ poate şi stă în puterea omenească: nu rĕmâne alta, decât ca întrebarea aceasta sĕ se resolveze după mintea sănĕtoasă, cu sânge rece, fără patimă şi fară derogarea simţului de onoare al ori-cărei rasse, şi aşadar' cu incurgerea şi acestei qua talis.

Ce sĕ ţine de rassa română, relaţiunile acesteia sînt într'atâta mestecate cu cele ale rassei maghiare, încât aceste douĕ rasse nu sĕ mai pot despărţì de olaltă, şi aşa caută sĕ trăească în această patrie la olaltă. De unde resultă necesitatea politică de a sĕ regula şi esistenţa politică naţională a Românilor cu incurgerea lor, qua talis, pentru-ca sĕ fie patria tare şi ferice, ear' nu pentru-ca sĕ se desfacă, sĕ verse sânge nevinovat, şi o rassă şi alta, şi pe urmă sĕ pice poate amêndouă sub despotism.

Din acestea sĕ vede curat, că aceia, cari caută în ţinerea unui congres naţional din partea Românilor a afla tendenţe separatistice şi sîmburele desbinării, poartă o frică deşartă, însuşirea numai a caracterelor debile, ear' nu a bărbaţilor cari precugetă lucrul fără patimă.

Nu zică nimenea că Românii sûnt reacţionari. Românii n'au avut până acumà vieaţă politică naţională. Spiritul naţionalismului însĕ, desvoltat astăzi în Europa mai mult decât ori-şi-când, 'i-a deşteptat şi pe ei, şi când pretind toţi o astfel de vieaţă, nu pretind decât realisarea unui drept firesc, mai tare şi mai sus pus decât ori-ce drepturi positive.

După-ce dar' Românii, ca toată fiinţa vitală, cearcă după vieaţă, la ce au drept, şi toţi alţii au datorinţa morală pe ei cu ale lor tendinţe către astfel de scop a nu-'i împedeca: resultă dela sine, că reacţionar e acela, care ar nisuì sĕ-'i împedece şi mai departe întru ajungerea scopului lor.

Sĕ poate întêmpla, că naţiunea română într'un congres îşi va formula cu mult mai moderate postulate decum doară aţi formula d-voastră, şi aţi şi reuşì cu ele în corpul legislativ. Şi totuşi pacea publică, nisuinţa către acelaşi scop, — de ce aşa mare lipsă avem cu toţii, — nu sûnt asigurate nici pe un minut, decumva naţiunea română întreagă, qua talis, nu va considera decisiunile, făcute fară incurgerea ei, de obligătoare pentru ea, ca naţiune. Şi atunci, durere, rĕmân nelegate mânile reacţiunei omorîtoare de libertate şi constituţionalism, şi ea sĕ apropie de ajungerea scopului seu.

Şi acuma întrebăm: ce folos ar fi, dacă corpul legislativ, şi d-voastră în el, vĕ sloboziţi în tratări, şi de-oparte sĕ regulează vieaţa politică a Românilor, fără incurgerea unui congres naţional, ear' Românii de altă parte sĕ scoală cu mână înarmată, ca în nefericiţii ani 1848 9, şi în urmă sĕ ni-se urce apoi despotismul la toţi pe cap? Credem, că rĕspunsul nu e greu, nici mângăitor.

Ştim noi, că cu întrebarea ţinerii unui congres al tuturor Românilor din monarchia austriacă, ba şi numai al celor din Ungaria şi Transilvania, sûnt încopciate mai multe întrebări şi mai multe greutăţi. Anume:

1. Că Bucovina nu sĕ ţine de întregitatea ţĕrilor de sub coroana sfântului Ştefan.

2. Că Transilvania încă nu e unită în faptă cu Ungaria şi doară chiar Românii fac cea mai mare pedecă.

3. Că poate dieta presentă nici nu va încorona, nici nu va aduce legi, fără a fi representate și părțile adnexe și Transilvania, și așa nici causa Românilor nu o va putè regula; prin urmare nici nu va putè incurge spre a li-se da putere Românilor pentru ținerea unui congres în care sĕ-'și formuleze postulatele, și nici nu va putè asculta postulatele lor, chiar sĕ fie acelea formulate dintr'un congres ținut cu concesiune, poate dintr'alt loc dată.

4. Că dacă dieta presentă, și așa constituită cum e acuma, totuși ar devenì sĕ fie legislatoare: oare sĕ rĕmână atunci causa naționalității române din Ungaria neregulată? Șcl.

Acestea toate sûnt, ce e drept, tot atâtea pedeci și greutăți, și deslegarea lor cere o desbatere cu mult mai întinsă decât sĕ se poată acì strânge, cum am zice, într'o coaje de nucă. După-ce însĕ sûnteți bărbați aleși, și mai mulți la un loc, și atârnă dela înțelepciunea d-voastră sĕ ajutați a sĕ pune în consonanță lucrarea solidară din partea națiunii române, cu toate împrejurările de față, și nu cumva cele mai obveninde, așadar' noi numai la aceea voim sĕ vĕ facem atenți, că „Videant Consules nequid Respublica detrimenti capiat".

Altcum subscrișii 'și-au ținut de datorință a concurge și ei la consultările d-voastre, și se vor ținè fericiți de cumva prin concursul lor vi-s'a dat materie de-a vĕ cugeta și mai afund despre causa română, despre care sûntem convinși că și altcum vĕ cugetați destul. Ear' decumva și din cugetarea d-voastre, prin subscrișii causată, va resulta cât de puțină înaintare în viitor pentru prosperitatea și binele Românilor, atunci subscrișii vor zice, că dorinței 'și-au făcut din destul. Dat în *Arad*, în 19 31 Maiu 1861. (Urmează subscrierile)".

A doua adresă, trimisă tot în ziua aceea comitetului permanent din Sibiiu, e următoarea:

— „Prea stimată comisiune permanentă! Escelentisimi, ilustrisimi, ornatisimi, mult onorați și spectabililor domni!

După-ce prin alegerea din ședința IV., ținută în 4/16 Ian. 1861 în Sibiiu, v'a însărcinat conferența națională românească din sînul seu spre purtarea mai departe a causei naționale și confesionale române, v'a încrezut formularea și înaintarea la locurile competente a tuturor acelor dorințe publice române, a căror realisare și ducere în efectuire este strâns legată cu mai departea desvoltare a vieții și prosperității perfecțiunei noastre naționale, și pentru a putè împlinì și esecuta susatinsele mandate naționale, sûnteți mai bine, mai sistematic consti-

tuiţi, şi de mai estinsă încredere publică încunjuraţi, ca ori-care altă autoritate publică română:

Drept aceea, noi, subscrişii, deşi rĕzimaţi pe dorinţa Românilor din împrejurime, esperiată mai de multe-ori în conversaţiunile cu ei, totuşi numai în numele nostru, ne luăm curagiul a ne adresa cătră d-voastre, şi a vĕ împuterì, ca la timpul care vi-se va vedè mai favorabil, rĕzimaţi şi pe noi, sĕ esoperaţi conchemarea şi ţinerea unui congres al tuturor Românilor din monarchia austriacă.

Motivele cari dovedesc, că ţinerea unui astfel de congres este condiţiunea sine qua non a ridicării noastre naţionale la gradul de respect public, care sĕ cuvine astăzi unei rasse compacte de trei milioane de suflete. în ori-care stat al Europei, sûnt multe. Şi precum inteligenţei române de prin părţile locuite de Români în general şi respective şi nouă, aşa şi d-voastră vĕ sûnt prea bine cunoscute, pentru aceea nu ne estindem la formularea lor, ci acest lucru a-'l acomoda după împrejurări vi-'l încredem cu tot respectul. Numai *un* motiv sĕ ne fie iertat a-'l aduce aici înainte, adecă: securitatea publică, prosperitatea şi îndestulirea generală, ca primele postulate ale fericirei ori-cărui stat, le cugetăm a fi condiţionate dela convicţiunea tuturor claselor şi rasselor despre aceea, că esistenţa lor în stat este regulată prin legislaţiune, *cu a lor incurgere şi conlucrare*. De acì sĕ ne fie iertat a deduce, că pentru siguritatea publică, prosperitatea şi îndestulirea generală a statului, fie acela stat socotit sub numirea diplomatică de „Imperiul austriac" sau sub numirea de *»Hungaria cum partibus adnexis«*, în care ne aflăm noi, — rassa română, esistenţa rassei române, cu a ei incurgere şi conlucrare, este o condiţiune dela care atîrnă securitatea publică, prosperitatea şi îndestulirea generală a statului.

Noi Românii nu putem incurge şi conlucra la regularea prin legislaţiune a esistenţei noastre politice-naţionale pe altă cale, decât prin organul unui congres, nu provincial, ci *naţional*, şi aşa nici că vom putè fi cândva convinşi fără de congres despre aceea, că esistenţa noastră politică-naţională, cu a noastră incurgere şi conlucrare concretă este regulată prin legislaţiune.

Aşadară un congres al tuturor Românilor din monarchia austriacă. sau barem al celor din Transilvania, Banat şi Ungaria, ca condiţiune dela care atîrnă securitatea publică, prosperitatea şi îndestulirea generală a statului, *se arată a fi o lipsă neîncunjurabilă în stat.* Dat în Arad în 19 31 Maiu 1861. (Urmează subscrierile)". —

Bihor.

În 10 Decemvrie 1861, cam 34 de comune curat române din cercul Aleşdului au trimis deputaţiune stătătoare din 45 membri, cu mulţi preoţi în frunte, ca se bineventeze pe comisarul administrativ de nou numit, *Ioan Petracu*, şi sĕ-'i descopere dorinţele celor 32 mii de Români din acest cerc, din ţinutul Crişului-rece. Vorbirea a fost rostită din partea protopopului *Nicolae Palade,* ear' memorandul predat comisarului a fost compus în limba română de viceprotopopul *Ioane Cristian.* În memorand cereau Românii aceea-ce au cerut fără succes dela comitetul municipal *constituţional,* acum suspendat, adecă: limba română ca limbă oficioasă în toate afacerile. Comisarul administrativ a primit deputaţiunea cu multă afabilitate, şi luând memorandul în primire a rĕspuns la alocuţiunea ce 'i-s'a ţinut următoarele:

„Foarte fericit mĕ simt a putè primì aceasta numĕroasă şi cinstită deputaţiune română, pe care o asigur, că toate cererile drepte ale Românilor sĕ vor împlinì. Vĕ spun curat, că naţiunea română are mulţi inimici, dar' toţi se vor risipì, pentru-că credinţa Românilor şi alipirea lor cătră tron este cunoscută. Eu nu mĕ laud cu ce am făcut în trecut pentru Români. Cei-ce mĕ cunosc o ştiu foarte bine. Dar' cu bucurie vĕ spun, că Românii în restimpul acestor 12 ani au înaintat în ştiinţă şi cultură atâta cât nici una din celelalte naţiuni. Spuneţi şi trimiţĕtorilor d-voastre mulţumire din partea mea pentru bineventarea onorifică şi asigurarea, că mĕ voi silì, după puteri, sĕ fac din destul cererilor drepte ale naţiunii române".

Cuvêntarea comisarului, ţinută în limba română, a avut efect covîrşitor.

Tot din acest comitat, cercul *Beiuşului,* s'a trimis din partea inteligenţei române o adresă deputaţilor naţionali din dieta Ungariei, cari 'şi-au ridicat glasul în interesul causei naţionale, — tot prin *Em. Gozsdu,* ca şi cea dela Arad. Textul adresei e următorul:

„După-ce nouă, Românilor din comitatul Bihorului, şi anume din cercul Beiuşului, nu ne-a succes pe lângă toată intenţiunea bună şi nisuinţa bărbătească a ne alege vre-un ablegat cu sentimente curat naţionale, care se represente la dieta Ungariei interesele politice-naţionale ale noastre, conform intereselor comune ale Românilor, — pentru aceea nu ne-am încredinţat representarea intereselor noastre nimĕnui, sperând că pronia cerească se va îngrijì de noi în asta privinţă, alegêndu-se din alte părţi române bărbaţi înflăcăraţi de

zel şi iubire naţională, cari ca fii credincioşi ai dulcei noastre mame comune, se vor lupta şi pentru drepturile fraţilor lor din alte părţi, ce le compet după legile naturei şi ale omenimei, şi cari fiind comune, nu particulare, în asemenea grad interesează pe toţi Românii adevĕraţi.

Drept aceea, anghira mântuinţei naţionale o am aruncat în sentimentele bravilor ablegaţi români, despre cari eram convinşi, că după chemarea lor înaltă, cuprinzêndu-'şi cu demnitate terenul încredinţat lor de către poporul a cărui încredere au binemeritat-o, fără interes particular sau îndemn însufleţitor vor pleda cu toată puterea cuvêntului pentru reeşirea fericită a causei noastre naţionale, faţă cu interesele comune ale patriei.

Nici nu ne-am înşelat în credinţă, căci cetind oraţiunile binenimerite ale spect. d-voastre. pe cari le-aţi rostit din timp în timp în dietă, după împrejurări, şi după calitatea obiectelor în interesul causei române. ne-am convins deplin despre aceea, că d-voastră, ca bărbaţi de o cultură mai înaltă, şi caracterisaţi prin un spirit nobil, v'aţi ales de divisă fericirea poporului român.

Când dară descoperiţi atât de lămurit dorinţa ferbinte a inimei noastre, şi credem că şi a tuturor Românilor, nu putem face sĕ nu ne descoperim şi noi sentimentele cele pline de mulţumită în privinţa spect. d-voastre, pentru-că şi noi, ca singulari din corpul preaiubitei noastre naţiuni numai atunci ne simţim fericiţi, dacă spre întregirea întregului corp ne putem unì sentimentele noastre cu sentimentele bărbaţilor nostri de încredere.

Fiţi convinşi, că recunoştinţa aceasta nu o facem, nici din vanitate sau ambiţiune, nici pentru-că d-voastră aţi avè doară lipsă de complimentele noastre, pentru-că spiritul nobil şi conştienţa bună cearcă meritul causei drepte, ear' nu laudele esterne, — ci o facem din causele mai sus amintite, şi pentru-ca sĕ arĕtăm, că ştim respecta aceea-ce este bun şi folositor, şi nu ştim retăcè aceea-ce este drept şi cuviincios. Apoi o facem din vîrtutea erezită dela străbunii nostri, despre care zice Cicero: „Gratitudo non solum est virtus, sed et mater reliquarum virtutum est“. Sau statua lui *Septimiu Sever,* arcul triumfal al lui *F. Titus,* şi columna gigantică a lui *Traian* în Roma veche, nu sûnt tot atâtea monumente despre respectul străbunilor nostri, al faptelor mareţe, încoronate cu succes bun de sus numiţii imperatori?

Noi, în locul acestor monumente trecĕtoare, ridicate din metal şi peatră coruptibilă, vĕ ridicăm monument etern în inimile noastre, care sĕ vĕ fie totodată şi îndemn spre continuarea zelului început,

nimic desperând de vênturile contrare pentru eşirea fericită la portul dorit, ci conlucrând şi de acì înainte cu asemenea bărbăţie pe lângă interesele causei naţionale, căci numai aşa veţi merita respectul poporului român şi binecuvêntarea posterităţii viitoare.

Dat, în Beiuş, 22 Iunie 1861. *Inteligenţa română din cercul Beiuşului* .

Asemenea adrese de mulţumire şi încurajare au fost trimise deputaţilor români naţionali din dieta ungară şi din alte părţi ale ţĕrii, locuite de Români.

Caraş.

Pentru comitatul *Caraşului* (astăzi Caraş-Severin), comite-suprem a fost numit *Emanuil Gozsdu.* Dintre puţinii comiţi supremi, de naştere română, nici unul n'a fost primit cu atâtea simpatii, manifestate din toate părţile, ca acest bărbat luminat al neamului nostru, popular la Români şi stimat din partea străinilor.

Tinerimea română din Pesta, care cunoştea mai bine inima bună românească a lui *Gozsdu,* luând ştire despre numirea sa de comite-suprem al celui mai românesc comitat din ţeară, s'a presentat în corpore în 8 Ianuarie n. 1861 la noul comite-suprem pentru a-'l felicita şi a-'i dori spor şi isbândă în noul cerc de activitate. Oratorul tinerimei a fost rigorosantul *Ioan Nemeş.*

La vorbirea călduroasă ce 'i-s'a adresat, *Emanuil Gozsdu* a rĕspuns următoarele:

— „Fraţilor! Îndurarea înălţatului împĕrat, prin care am fost onorat cu starea înaltă de comite-suprem, nu o pot considera ca remunerare pentru meritele mele, pe cari nu le am, ci *meritul e al Românilor.* Persoana mea nu e decât mijloc, prin care unul dintre drepturile cele mai sfinte ale Românilor sĕ realisează; şi tot meritul meu este, că *sûnt şi am fost totdeauna Român.*

Fraţii mei! Sûnt foarte fericit de cumva Românii vor fi mulţumiţi cu aceea, că pentru meritele lor sûnt eu remunerat, de oare-ce eu înaintea neamului meu nu pot avè nici un merit, fiindcă 'mi-a lipsit ocasiunea până acuma; prin asta însĕ mi-se deschide calea, de acì înainte voiu avè teren pe care voiu putè lucra ca Român şi ca patriot.

Fiţi încredinţaţi fraţilor, că nu voiu lăsa nici o ocasiune nefolosită, şi nici un mijloc legal neîntrebuinţat, ce ar confera la fericirea naţiunii române în genere, şi a comitatului meu în special. Mĕ voiu nisuì

din toate puterile spre ridicarea şi înaintarea, atât materială cât şi spirituală, a neamului meu, cu un cuvênt, fie denumirea mea ori-cum primită de ai mei, eu voiu lucra ca Român şi ca patriot. Ear' vouă, fraţilor mei, vĕ mulţumesc pentru aducerea aminte, şi fiţi siguri că voiu fi totdeauna recunoscĕtor". —

În calea sa spre Lugoj, pentru a-'şi ocupa noul post, *Gozsdu* a sosit în 18 Ianuarie, seara, la Timişoara, unde 'i-s'a făcut primire frumoasă. La gară îl aştepta lume multă, în cea mai mare parte românească. 'L-au bineventat doi trimişi ai comitelui suprem din Timişoara, ear' în numele Românilor *Vincenţiu Bogdan*. Dela gară până la hotel a fost petrecut de o ceată de călăreţi, cu făclii aprinse în mână. Ceva mai târzíu 'i-s'a aranjat conduct de torţe, cu care ocasiune 'i-s'au rostit vorbiri în limba maghiară, română şi sêrbă.

În numele Românilor a vorbit inspectorul de şcoale, *Constantin Ioanoviciu*, cu accente calde româneşti, dând esprimare durerii generale, că Maiestatea Sa n'a aflat de bine a împlinì cererea Românilor şi a le da în Banat teritor şi căpitanat român, pentru-că numai pe calea aceasta sĕ poate garanta Românilor conservarea naţionalităţii lor. Esprimă însĕ totodată şi bucuria simţită de toţi Românii, pentru-că a fost trimis în mijlocul lor un bărbat, care între împrejurările date singur e în stare sĕ liniştească spiritele şi sĕ domolească frica Românilor de soartea viitorului naţionalităţii lor. Oratorul încheie declarând — »*ca sĕ se ştie*, — că Românul numai atunci sĕ va simţì mulţumit şi fericit sub constituţia ungurească, dacă naţionalitatea sa sĕ va bucura de asemenea drepturi ca şi cea maghiară, şi Românul nu va fi *subordonat*, ci *coordonat* întru toate Maghiarului.

În ziua următoare, inteligenţa româna din Timişoara şi jur 'i-a făcut visită în corpore la hotel, cu care ocasiune *Gozsdu* a declarat, că-'şi va da toate silinţele sĕ promoveze causa naţională a Românilor, pe cari îi va ajutora, nu numai pe terenul vocaţiunei sale, ci şi materialiceşte.

Bună primire 'i-s'a făcut lui *Gozsdu* şi în Lugoj, deşì o parte a inteligenţei române de acolo privea cu neîncredere la el, din motivul, că din toate vorbirile sale ieşea prea evidentă ideea de înfrăţire între Maghiari şi Români, pe atunci idee foarte nepopulară.

În 31 Ianuarie s'a ţinut conferenţă în sala comitatului, pentru compunerea listei membrilor comitetului representativ al comitatului. A fost presidată de comitele suprem *Em. Gozsdu*, care a deschis-o cu o remarcabilă vorbire, rostită în ungureşte şi în româneşte. *Gozsdu*

a accentuat în vorbirea sa necesitatea acceptării legilor dela 1848, recunoaşterea naţiunii maghiare de fiică *primă născută«* a patriei, — dar' şi recunoaşterea din partea Maghiarilor a drepturilor istorice ce le au Românii în patria aceasta. În vorbirea sa a spus *Gozsdu,* pentru a linişti pe cei-ce n'aveau încredere în el, că dacă ar şti că şi numai un strop din sângele seu n'ar fi curat românesc, 'şi-ar tăia vîna cu sabia, pentru a-'l scoate din corpul seu.

Trecêndu-se la compunerea listei membrilor comitetului municipal, sĕ constată, că deşi Românii formează 99 procente din locuitorii comitatului, totuşi, loiali fiind, au cedat celoralalte naţionalităţi (Unguri, Nemţi şi Evrei la olaltă) o sută de locuri din cele patrusute sistemisate. Comitele suprem a cerut însĕ sĕ se lase 150 de locuri pe seama neromânilor şi aşa a şi rĕmas. Ia acum cuvêntul tinĕrul *Traian Mieşcu* şi începe sĕ sbiciuiască cu energie legile din 1848, — dar' comitele suprem îl întrerupe şi îi detrage cuvêntul, pe motivul, că nu e membru al representanţei comitatense. Sĕ naşte zgomot şi comitele suprem închee şedinţa.

În 19 Februarie s'a ţinut o nouă adunare comitatensă, în scopul de a sĕ face alegerea funcţionarilor. A fost presidată de comitele suprem *Gozsdu,* şi înainte de toate a adus conclusul, ca limba română sĕ fie decretată de limbă oficioasă a comitatului, asemenea cu cea ungurească, în toate afacerile interne. Procesele verbale despre adunările comitatului sĕ fie purtate în ambele limbi şi în amêndouă sĕ fie autenticate, pentru a avea egală putere de drept. Conclusele votate din partea adunării comitatense, preşedintele sĕ fie dator a le enunţa în ambele limbi oficioase. Toate acestea dispoziţiuni sĕ fie regulate în mod amĕnunţit prin un *statut* comitatens.

Trecêndu-se la alegerea funcţionarilor, sĕ aclamă vice-comite *Ioan Faur,* protonotar *Aloiziu Vlad de Sĕlişte,* etc., peste tot 45 de Români, făcêndu-se loc şi pentru Maghiari, în mod foarte loial, şi în proporţie cuvenită. Chiar şi postul de al doilea vice-comite a fost dat unui Ungur.

Memorabilă remâne congregaţia ţinută în 4 Septemvrie şi zilele următoare, tot sub presidenţia comitelui suprem *Gozsdu,* pentru-că în ea s'a discutat de nou şi s'a resolvat în mod desĕvêrşit *chestia limbei,* precum şi chestia gimnasiului din Lugoj. A decurs astfel:

După deschiderea şedinţei prime (4 Septemvrie) vice-comitele *Ioan Faur* ia cuvêntul pentru a comunica adunării municipale, că împreună cu ceialalţi deputaţi ai comitatului a luat parte activă la

desbaterile dietei ţĕrii, în speranţa că vor putè lucra spre binele ţĕrii, chiar şi în chestia naţionalităţilor, dar' n'au ajuns la nici un resultat. Aduce deci la cunoştinţă, că acum, după-ce dieta a fost disolvată, împreună cu ceialalţi deputaţi, — funcţionari şi ei, — 'şi-au reocupat posturile avute. Vorbirea a fost rostită în limba română.

După vice-comitele *Faur* ia cuvêntul canonicul *Andreiu Liviu*, şi într'o vorbire bine motivată şi frumoasă românească propune regularea mai clară a chestiei limbei şi *introducerea limbei române de singură limbă oficioasă a comitatului.* În privinţa aceasta predă presidentului adunării comitatense propunere în scris, cerênd sĕ fie pusă imediat la ordinea zilei.

Comitele suprem *Gozsdu* constată, că propunerea nu poate fi imediat discutată, fiindcă ântâiu trebue tipărită şi împărţită membrilor congregaţiunei, pentru a o studia.

Protonotarul *Aloiziu Vlad* combate părerea comitelui suprem şi e pentru votarea propunerei, fără discuţie. *Gozsdu* declară de nou, că la ordinea zilei nu o poate pune decât numai după trecerea celor 24 de ore prescrise de regulament. Românii cer cu insistenţă ca propunerea imediat sĕ fie pusă la ordinea zilei, ear' vice-comitele *Faur* face propunere mijlocitoare, anume, că propunerea sĕ fie tradusă în limba maghiară şi germană, pentru-ca sĕ ştie şi străinii despre ce e vorba, ear' *în ziua următoare* sĕ se iee în pertractare.

Sĕ decide în acest înţeles şi traducerea sĕ încredinţează vice-notarului *Aurel Maniu*.

În şedinţa din ziua următoare, 5 Septemvrie, vice-comitele *Faur* comunică adunării municipale dorinţa comitelui suprem de a sĕ lua ântâiu în desbatere chestia gimnasiului din Lugoj, şi numai după terminarea acestui obiect sĕ vină la rînd propunerea canonicului *Liviu*. Românii cer, ca chestia limbei sĕ se resolveze ântâiu. Zgomotul înceată însĕ, după-ce vice-comitele *Faur* asigură pe toţi, — *pe cuvêntul seu de onoare*, — că va fi discutată *încă astăzi* şi chestia limbei.

Chestia gimnasiului era următoarea:

La iniţiativa luată din partea comitelui suprem *Gozsdu*, congregaţia enunţase în principiu, în şedinţa din 7 August, ridicarea unui gimnasiu românesc în Lugoj, şi a esmis o comisiune, în scopul ca sĕ compună un proiect despre modul cum s'ar putè aduna suma necesară pentru ridicarea proiectatului gimnasiu, şi totodată şi un proiect de statut, cu privire la organisarea acestui institut naţional

de creştere. În sînul comisiunei s'a născut părerea, că noul focular de cultură naţională va fi mai bine asigurat pentru vremuri rele dacă 'i-se dă caracter *confesional,* şi astfel s'a cerut sĕ fie declarat din capul locului de *gimnasiu român naţional rĕsăritean*«. Majoritatea comisiunei era pentru părerea aceasta, pe când minoritatea cerea sĕ fie gimnasiul numai *român naţional*«. fără caracter confesional.

Comisiunea a făcut raport amĕnunţit despre lucrările sale către adunarea comitatensă, care, luându-'l de basă pentru desbatere, avea sĕ se pronunţe asupra caracterului gimnasiului, dacă e sĕ fie *confesional,* sau numai *naţional.*

Până la ora unu după ameazi s'a discutat asupra acestei chestiuni, primindu-se cu mare majoritate părerea majorităţii comisiunei, anume, ca gimnasiul sĕ fie »*român naţional rĕsăritean*«.

Până aci a presidat adunarea vice-comitele *Faur,* ear' acum ia presidiul comitele suprem *Gozsdu* şi pune la ordinea zilei propunerea din ziua premergĕtoare a canonicului *Liviu.* Cu toate-că timpul era înaintat. peste douăzeci de oratori români au vorbit pentru acceptarea propunerei, cerênd introducerea limbei române de limbă oficioasă în comitatul Caraşului, şi numai doi au fost contravorbitorii, cari ziceau că nu cade în competenţa adunării municipale a sĕ ocupa cu chestia aceasta.

În cele din urmă sĕ pune propunerea la vot şi sĕ primeşte cu totalitatea voturilor, minus zece. Sĕ întră imediat în discuţia pe articole şi sĕ votează şi în special propunerea făcută, ear' la orele *cinci* sĕ închee şedinţa, alegêndu-se ântâiu o comisiune, care sĕ formuleze *conclusul* până în ziua următoare.

În şedinţa din 6 Septemvrie sĕ trece de nou peste propunere, din punct în punct, acum formulată mai limpede, şi sĕ declară de primită. La orele 4 d. a. comitele suprem *Gozsdu* enunţă, că propunerea înaintată congregaţiunei din partea canonicului *Liviu* e ridicată acum la valoare de conclus şi are putere de lege. Întreaga adunare erupe în zgomotoase strigări de: »*Sĕ trăească*«.

Conclusul votat e următorul:

— „În considerare, că comitatul în puterea dreptului seu autonomic are deplin drept a determina în toate trebile sale interne, cari imediat îl ating, ear' comitetul acestui comitat enumĕră între trebile interne şi defigerea limbei oficiale a comitatului şi sĕ ţine pe sine de competent în treaba aceasta a decide, cu atât mai vêrtos, fiindcă

comitetul încă în şedinţa sa primă din 27 Februarie a făcut unele dispoşiţiuni în causa limbei, fără ca dispoşiţiunile acestea ale comitetului sĕ se fi dificultat de cătră guvernul ţĕrii; mai departe:

În considerare, că dieta conchemată prin Maiestatea Sa pe 2 Aprilie a. c. în şedinţa sa din urmă a declarat, că în casul dacă s'ar fi reîntregit şi n'ar fi fost împedecată în lucrările sale prin preagraţiosul rescript de disolvare, — 'şi-ar fi ţinut de cea mai dintâiu şi urgentă datorinţă sĕ resolveze chestia flagrantă a naţionalităţilor, spre care scop a şi denumit o comisiune care 'şi-a subşternut operatul seu camerei representanţilor; în fine:

În considerare, că comisiunea în causa naţionalităţilor prin dietă esmisă, în operatul seu concede comunităţilor şi jurisdicţiunilor a-'şi alege ele limba manipulaţiunei interne şi a ducerei protocoalelor:

Comitatul acesta corĕspunde intenţiunei în treaba aceasta de legislaţiune esprimată, când cu majoritate absolută decide, cumcă:

§. 1. În cuprinsul comitatului Caraş limba oficială peste tot în afacerile din lăuntru sĕ fie cea română, şi adecă:

a) în congregaţiunile comitatense sĕ concede fiecăruia a sĕ folosì de ori-care limbă usuată în comitat. Protocolul congregaţional însĕ se duce în limba oficială română, purtându-se un protocol şi în limba maghiară, — dar' în casul dubietăţii textul român are putere decisĕtoare.

b) la centrul comitatului limba manipulaţiunei e cea română, prin urmare toate ordinaţiunile ce sĕ dau dela comite şi vice-comiţi cătră juzii cercuali, ceialalţi oficianţi şi oficiolate comitatense, sĕ dau în limba oficială română.

c) vice-comiţii, juzii cercuali şi ceialalţi oficianţi şi oficiolate comitatense corespondează, atât cu comitatul de-adreptul, cât şi între sine, în treburi oficioase, în limba română.

§. 2. La sedriile comitatense şi la juzii cercuali ca judecători, limba oficială asemenea peste tot este cea română, lăsându-se deocamdată şi limba maghiară. Prin urmare:

a) fiecare are deplin drept în trebile sale administrative şi judiţiare, atât civile cât şi criminale, a se folosì de limba sa, întru-cât aceea e una dintre cele trei usuate de comun în comitat, adecă cea română, maghiară şi germană. Deciderea acelora însĕ sĕ face în limba oficială a comitatului, observându-se, că dacă vre-un proces s'a început şi a decurs în una din limbile usuate în comitat, în casul acesta sentenţa, când procesul a decurs în limba română sau maghiară,

sĕ estradă în una din aceste limbi, ear' dacă limba procesului a fost cea germană sau mestecată, sentenţa sĕ estradă în limba oficială;

b) în treburi criminale sĕ face cercetarea, pertractarea şi deciderea causei în limba inculpatului, precum şi martorii se ascultă în limba lor propriă, dacă e una din cele trei usuate de comun în comitat, aplicându-se în casul contrar limba oficială;

c) în casul apelaţiunilor procesele sĕ subştern în original, comitiva judeţelor însĕ are a se acomoda §-lui 14 a determinaţiunei acesteia;

d) juzii cercuali şi ceialalţi oficianţi şi oficiolate comitatense, în atingere cu comunităţile şi privaţii, precum şi antistii comunali în atingere cu locuitorii comunei, corespondează în limba respectivilor, întru-cât aceea e una din cele usuate în comitat.

§. 3. Acelor oficianţi comitatensi, cari în urmarea încrederei comitetului actual funcţionează şi încă nu au deplină cunoştinţă despre limba română, li-se concede în decurs de doi ani dela aducerea determinaţiunei acesteia, precum cu centrul comitatului, aşa şi între sine a corespondа şi în limba maghiară, însĕ cu acea îndatorire, ca în decursul acestor doi ani sĕ-'şi câştige atâta desteritate în limba română, încât sĕ poată corespondа cu centrul comitatului aşa precum au datorinţă a corĕspunde cu comunităţile şi privaţii români, înţelegêndu-se aceasta şi despre acei oficianţi, cari în decursul acestor doi ani menţionaţi, în urmarea denumirei ori alegerei, vor funcţiona neavênd deplina cunoştinţă a limbei române.

Ordinaţiunile şi decisiunile dela centrul comitatului însĕ li-se espedează şi acestora în limba oficială română.

§. 4. Pentru susţinerea intregităţii patriei comune, comitatul acesta corĕspondează cu dicasteriile şi celelalte comitate, cari nu au limba română de limbă oficială, în limba maghiară.

Determinaţiunea aceasta tipărită este a se comunica cu toţi oficianţii comitatensi, precum şi cu toate comunele, spre cunoştinţă şi strânsă compurtare după dînsa, însărcinându-se oficiul notarial comitatens cu esoperarea tipărirei". — —

Cetatea-de-baltă.

În 22 Aprilie a plecat comitele-suprem *Bethlen Farkas* din comuna sa *Bahnea,* însoţit de un banderiu, la Dicio-St.-Mărtin, centrul comitatului Cetatea-de-baltă. Mulţi Români 'i-au aşteptat sosirea, preoţi, învĕţători şi popor de rînd, şi sub flamură românească,

cu musică 'l-au primit. Vorbirea de bineventare a rostit-o profesorul din Blaj, *Blaşian*. A recomandat comitelui suprem, ca în dragul pàcii necesare se recunoască drepturile naţionale ale Românilor şi se accepteze limba română de limbă oficioasa, egală cu cea maghiară.

Comitele suprem a respuns ungureşte, esprimându-'şi regretele că nu poate face us de limba română, pe care încă nu o posede din destul. Asigură însě pe Români, că va face pentru ei tot ce-'i va sta în putinţă.

În 23 Aprilie s'a ţinut adunarea comitatensă. La întrarea sa în sala de şedinţe, comitele suprem a fost primit cu vii aclamări. A numit numai decât un vicecomite, un procuror şi un notar ad hoc, şi a pus la ordinea zilei stabilirea listei membrilor din comitetul municipal.

Ioan Orosu ia cuvêntul şi cere, în limba română, ca comitele suprem sĕ numească şi un notar român, care sĕ poarte protocolul şedinţei în limba română. Comitele suprem satisface acestei dorinţe şi numeşte notar pe *Ioan Orosu,* care însĕ nu primeşte, din motivul, că voeşte sĕ iee parte activă la desbateri. Comitele suprem numeşte apoi pe *Vasilie Bian* notar pentru purtarea protocolului în limba română. Şedinţa se amână şi se continuă la orele 2 după ameazi, când se ceteşte decretul de numire al comitelui suprem, care imediat depune jurămêntul.

Ia cuvêntul *Ioan Orosu* şi dificultează lista membrilor propuşi sĕ facă parte din comitetul comitatens, fiindcă între ei sûnt numai 48 Români. Cere sĕ fie egali la numĕr, Românii şi Maghiarii, şi-'şi reservă dreptul de-a presenta o listă a Românilor. Se trece dorinţa la protocol, lista însĕ sĕ votează aşa cum a fost compusă. Sĕ alege comisiunea candidatoare, pentru a se putè procede la alegerea funcţionarilor şi şedinţa se suspende. După redeschidere *Ioan Orosu* predà comitelui suprem un protest, subscris de 79 Români, în care se cerea recunoaşterea drepturilor naţionale pe seama Românilor şi a limbei române, ca egal îndreptăţită cu cea maghiară. Se naşte discuţie animată pe tema aceasta. Vorbesc la obiect, în spirit naţional, *Ioan Pinciu, Vasilie Bian,* protopopul *Fogaraşi* şi profesorul *Blaşian,* dar' fără succes, pentru-că adunarea n'a voit sĕ modifice lista membrilor, ci a amânat resolvarea chestiei în merit până la *adunarea proximă.*

Sĕ fac acum alegerile, şi din aproape 70 de funcţionari vin aleşi 11 Români, şi anume: vicecomite *Iosif Sterca Şuluţiu;* vice-

notar *Vasile Moldovan;* viceprocuror *David Almăşan;* subpretori *Vasile Bian* şi *Ioan Orosu;* rectificatori *Nicolae Popp* şi *Teodor Ladai;* asesori la forul general *Ioan Pinciu* şi *Alexandru Darabant,* ear' la forul parţial *Nicolae Moldovan* şi *Samuil Raţiu.*

În privinţa limbei oficioase adunarea a decis că se alătură la hotărîrea luată din partea comitatului *Cojocna.* A decis în fine, sĕ se trimită adresă Maiestăţii Sale şi dietei pentru recunoaşterea *uniunii* Ardealului cu Ungaria.

În ziua următoare, 24 Aprilie, şedinţă nouă. Sĕ autentică protocolul şedinţei premergĕtoare, ear' funcţionarii depun jurămêntul. Vice-comitele *Iosif Şterca Şuluţiu* şi subpretorul *Vasilie Bian* româneşte, ceialalţi ungureşte. *Gál János* pune de nou în discuţie chestia *uniunei* Ardealului cu Ungaria. Îi rĕspunde profesorul *Blaşian,* care declară, că Românii ţin la memorandul lor înaintat în şedinţa premergĕtoare şi cer limba română ca limbă oficioasă, în sus şi în jos, — fiindcă numai atunci e adevĕrată egalitate de limbă şi naţionalitate. *Protestează în contra uniunii.* Maghiarii îl întrerup. Protopopul român *Fogaraşi* vorbeşte în favorul uniunei. În cele din urmă toate se decid conform dorinţei Maghiarilor, de aceea, la şedinţa următoare Românii n'au mai luat parte.

De însemnătate e adunarea ţinută în 7 Octomvrie, tot în *Dicio-St.-Mărtin.* Comitele suprem, *Bethlen Farkas,* a deschis-o cu o vorbire rostită în limba maghiară. Profesorul *I. Stoian* a pretins însĕ, ca deschiderea sĕ se facă şi în limba română. Nu 'i-s'a dat ascultare, fiindcă nu era membru în comitetul municipal. A luat acum cuvêntul profesorul *Blaşian,* şi într'o vorbire energică 'şi-a esprimat regretele, că adunarea n'a fost deschisă şi în limba română şi cere perfectă egalitate de drept pentru limba română, pe toate liniile.

Sĕ scoală şi vice-comitele *Şuluţiu,* şi cu argumente puternice apĕră drepturile şi egalitatea limbei române, cerênd, ca din protocolul şedinţei premergĕtoare sĕ se şteargă punctul în care sĕ pretinde, ca corespondenţele şi rapoartele în comitat sĕ se facă numai în limba maghiară. Vederile acestea sînt sprijinite şi de *Vasile Moldovan* şi *Alexandru Darabant,* ear' subjudele *T. Ladai* constată pe ungureşte, că nu e adevĕrat că s'ar pretinde rapoarte numai în limba maghiară, pentru-că el le face româneşte şi nu 'i-a fost respins nici unul.

După-ce mai vorbesc la obiect profesorul *Blaşian* şi advocatul *Szilágyi,* pentru vederile vice-comitelui *Şuluţiu,* — ear' *Gál Iános*

declară în numele Maghiarilor, că şi ei voesc perfectă egalitate în privinţa limbei, sĕ enunţă ca conclus, că toate cele trei limbi usuate în comitat sûnt *una ca şi alta oficiale şi egal îndreptăţite,* ear' protocoalele toate sûnt autentice.

*

Eată acum *protestul* inteligenţei române din acest comitat, înaintat adunării municipale din 23 Aprilie. E următorul:

„Subscrişii Români din comitatul *Cetăţii-de-baltă,* adunaţi la conferenţa comitatensă presentă, luând în considerare împrejurarea de faţă, că adecă, administraţia publică trebue sĕ se iee cât mai curênd din mâna organelor sistemului căzut şi sĕ se depună în mâna oficialilor patrioţi din acest comitat, cari sĕ se bucure de încrederea publică, cu un cuvênt, că organisarea comitatului pe base constituţionale este o necesitate absolută şi neîncunjurat de lipsă: am aflat cu cale în mod preliminar a defige marginile acestei organisaţiuni din punct de vedere românesc, şi prin urmare subscrişii declarăm:

1. Că noi, pe basa dreptului constituţional al patriei noastre nu recunoaştem dreptul comisiunei presente de a representa întregul comitat, ci voim, şi cu tot adinsul pretindem, ca comisiunea permanentă a comitatului sĕ se aleagă prin toţi acei locuitori ai comitatului, cari, după lege sĕ bucură de dreptul alegerii, pentru-că numai o astfel de comisiune aleasă de întregul comitat poate avea toate atributele unei representanţe drepte şi legale.

2. Dar' fiindcă împrejurările de faţă sĕ vĕd a fi foarte urgente, voim a păşi la următorul compromis în privinţa comisiunii chestionate.

a) La numĕrul de 260 ai comisiunei presente, în care Românii din comitatul acesta sûnt representaţi numai prin 48 membri, pretindem, sĕ se mai adaoge din consemnarea aci sub *A)* alăturată atâţia Români, ca sĕ fie representaţi Românii în numĕr egal cu fraţii Maghiari.

b) Comisiunea aceasta sĕ funcţioneze numai în mod provisoriu, cel mult până la finea lui Maiu 1861, când adunându-se congregaţiunea comitatensă, care va fi provĕzută cu atributele unei adevĕrate representanţe a tuturor intereselor, va organisa comitatul în mod legal.

Compunerea congregaţiunii legale sĕ se facă pe basa legii din 1791, cu estindere şi la clasele şi confesiunile poporului cari mai nainte nu luaseră parte la drepturile politice, şi aceasta în înţelesul autografului Maiestăţii Sale din 20 Octomvrie 1860 îndreptat către ministrul conte de Rechberg.

3. Oficianţii comitatului aleşi de către comisiunea provisorie pe terminul pus în punctul al doilea litera *b)* au sě-'şi dee cu toţii demisiunea.

4. Între oficianţii cari vor fi sě se aleagă de către comisiunea provisorie, dela cei cardinali până la cei mai de jos, sě fie representaţi Românii în numěr egal cu fraţii Maghiari.

5. Limba română sě fie în acest comitat limbă oficioasă politică, administrativă şi judecătorească, în asemenea grad cu cea maghiară, una ca şi ceialaltă autentică, originală; protocoalele sě se poarte şi în limba română, şi corespondenţele oficioase dela oficiile subordonate până la guvern şi viceversa sě se facă şi în limba română.

6. Românii comitatului acestuia pretind recunoaşterea naţiunii române transilvane de naţiune politică, prin urmare pretind libertate naţională, adecă desfiinţarea solemnă a cunoscuţilor articoli aprobatali şi ceialalţi, ruşinători şi dejositori pentru Români.

7. Sus atinsele puncte poftim sě se petreacă din cuvênt în cuvênt la protocolul şedinţei de astăzi, şi o copie autentică din acest protocol sě se predee Escelenţei Sale domnului metropolit *Alexandru Şterca Şuluţiu.*

Întêmplându-se ca unul sau altul din aceste puncte sě nu se iee în dreaptă considerare, ne vedem siliţi a ne arěta cu multă durere deplina noastră nemulţumire, şi în contra unei asemenea proceduri a protesta cu solemnitate, reservându-ne dreptul de a ni-'l căuta pe cale legală. Dicio-St.-Mărtin, 23 Aprilie 1861. (Urmează subscrierile a 79 de Români)". —

Cetatea-de-piatră (Chior).

În districtul acesta, în fruntea căruia era pus în calitate de căpitan suprem (titlu egal cu comite suprem) Românul *Sigismund Pop,* n'au fost date lupte naţionale pe tema limbei, fiindcă din capul locului, cu bună înţelegere, *a fost decretată limba română ca limbă oficioasă a districtului,* ear' la compunerea listei membrilor din comitetul municipal s'a ţinut cont de majoritatea covîrşitoare în care se aflau Românii pe teritorul districtului, şi tot aşa şi la alegerea funcţionarilor. Căpitanul suprem, *Sigismund Pop,* a deschis adunarea de constituire cu o vorbire rostită în limba română, accentuând în ea, că va căuta sě se facă organisarea districtului în înţelesul diplomei din 20 Octomvrie 1860, declarând însě totodată, că la organisare au sě fie respectate şi legile ungare din 1848.

Memorabilă remâne adunarea din 19 Decemvrie 1861 a representanţei acestui district, în care căpitanul suprem *Sigismund Pop* a fost rugat, ca împreună cu toţi funcţionarii aleşi ai districtului sĕ rĕmână şi mai departe în posturile lor şi sĕ nu demisioneze, şi în care s'a votat cu mare însufleţire rugarea adresată monarchului în chestia convocării dietei ardelene. Adresa, compusă de protonotarul districtului, *Andreiu Medan,* era următoarea:

„Cesaro-regească şi apostolică Maiestate! Preaîndurate rege al nostru!

După-ce naţiunea română din Transilvania, măcar că e precumpĕnitoare în ţeara aceasta, şi cu toate-că acum un an întreg a trecut de când Maiestatea Voastră, preaîndurate rege, prin preaînalta diplomă v'aţi îndurat a restituì constituţiunea, sub condiţiunea ca în vechia constituţiune sĕ se facă schimbări adânc tăietoare, aşa, ca cei lipsiţi până acum de binefacerile constituţiei sĕ se primească de acum înainte între murii constituţionali, până acum pe lângă cea mai mare încordare a puterilor sale n'a putut mijlocì o adunare naţională sau dietală, în care ea, după proporţiunea inteligenţei, averii şi numĕrului, faţă cu ceialalţi locuitori ai Transilvaniei sĕ poată fi representată şi aşa sĕ-'şi fi putut formula dorinţele, şi după-ce comitatele Transilvaniei nu sûnt astfel constituite, ca măcar în acestea sĕ fie naţiunea română cuviincios şi după proporţiune dreaptă representată, ca barem prin jurisdicţiuni sĕ-'şi poată aşterne gravaminele înaintea autorităţilor competente:

Districtul acesta, ai cărui locuitori, cu neînsemnată escepţiune, sûnt Români, nu poate fi neinteresat pentru soartea consângenilor cu cari în decurs de mai multe secole a împărtĕşit vitregitatea sorţii nereconciliabile, care a apăsat cu greutăţile cele mai nesuferibile umerii naţiunii române, — pentru soartea consângenilor dela a căror fericire depinde şi fericirea noastră, pentru-că dacă nu va fi fericită naţiunea română în Transilvania, unde e în majoritate, cum vom putè nutrì speranţa unei fericiri în altă ţeară, unde sûntem în minoritate, — cutează cu omagial devotament, ca corporaţiune autonomă, a-'şi ridica umilita voce pe lângă consângenii din Transilvania, aşternând petiţiunea aceasta înaintea preaînaltului tron al Maiestăţii Voastre.

Cesaro regească Maiestate! Rege al nostru! Vechi sûnt gravaminele naţiunei române şi dureroase. După constituţiunea de până acum n'am fost representaţi ca naţiune, nicăiri. Nu numai că

http://statuldacia.info

n'am putut vorbì ca naţiune, cĭ şi suspinurile ni-au fost ameninţate cu pedepse. În anul 1848, când postulatul timpului a dărîmat murii feudalismului, naţiunea română, a cărei cea mai mare parte a gemut legată în cătuşele acestui viţiu omenesc, a zărit puţină lumină a luceafărului libertăţii; dar' eată, că soartea necruţătoare adusă cel mai grozav nor, care pe nevĕzute a învĕlit steaua fericirii Românului.

Prin o dietă constituită pe basă aristocratică, fără sĕ se fi ascultat dorinţele Românilor, ca popor care formează majoritatea în astă ţeară, s'a decretat uniunea, şi apoi s'a decretat desrobirea pământului aşa numit iobăgesc, pe lângă desdaunare. Desdaunarea în bani am plătit-o pe lângă toată sărăcia cu toţi asemenea, dar' naţionalitatea politică a Românilor, asemenea cu celelalte trei naţionalităţi, nu o au recunoscut şi înarticulat, şi acesta e temeiul de ce nu e îndestulit Românul din Transilvania cu decretarea uniunii, şi pentru-ce plânge şi sĕ tângueşte până în ziua de astăzi.

Adevĕrat, că Transilvania a fost o ţeară basată pe egalitatea naţiunilor, cu acel pĕcat, că naţiunea română, care a primit pe celelalte naţiuni în sînul ei, a fost după convenţiunea nedreaptă dela anul 1437 lăpĕdată şi eschisă dintre cele trei naţionalităţi. Pentru-că nu acelea au fost 7 pĕcate de căpetenie ale Transilvaniei, cum zic publiciştii maghiari, că a avut trei naţionalităţi şi patru religiuni, ci acela a fost pĕcatul al *optulea,* şi cel mai mare, la ceriu strigător pĕcat, că cea mai veche naţiune a fost călcată şi ştearsă, care apoi după ştergerea iobăgiei cu tot dreptul a sperat inarticularea sa între celelalte naţiuni de sine stătătoare. Şi cu ce e apĕrată uniunea şi astăzi? Cu *legalitatea,* spunêndu-se că uniunea a fost decretată prin dietă şi sancţionată! Dar' dieta măcar că a fost legală, n'a fost îndreptăţită şi autorisată sĕ încorporeze Transilvauia la Ungaria, în contra glasului celor nerepresentaţi, comunicat dietei prin o deputaţiune numeroasă.

Loialitatea, dreptatea şi politica sănĕtoasă ar fi adus cu sine, ca ântâiu dieta sĕ ştergă iobăgia, şi apoi fiindcă au fost ridicaţi între nobili şi iobagii, ar fi fost cuviincios a le da şi lor asemenea drepturi de alegere cum au avut nobilii, — şi până-când s'ar fi regulat legea alegerii, într'o dietă constituită pe representarea întregului popor, ca după o astfel de procedură sĕ se poată decide într'o dietă constituantă asupra trebilor comune. Dar' fiindcă însuşi prin Maiestatea Voastră preaîndurată, rege preagraţios, a fost împedecată

uniunea, asigurându-se autonomia Transilvaniei, numai aceea le mai lipseşte acum Românilor, ca într'o dietă, în care sĕ fie după dreptate şi ei representaţi, sĕ decidă împreună cu celelalte naţionalităţi asupra sorţii lor şi a patriei.

Locuitorii districtului acestuia, vĕzênd că deputaţiunile naţiunii române, cari s'au înfăţişat cu petiţiuni la preaînaltul tron, pentru interesele naţiunii române, sûnt bănuite că numai de capul lor umblă, cu toate-că şi de organele publicităţii au fost sprijinite. ear' din partea M. Voastre preagraţios primite, şi vĕzênd că toate trebile naţiunii nu înaintează: au aşternut încă în vara trecută o petiţiune la dieta ţĕrii, cu acea dorire. ca sĕ se conceadă Românilor un congres. Dar' după-ce Transilvania n'a fost representată în dietă, a aşternut o altă petiţiune, la preaîndurata Maiestatea Voastră sacratisimă, cu acea umilită rugare, sĕ vĕ înduraţi preagraţios a dispune. ca şi Românii, cari nu sûnt representaţi în dieta Ungariei, sĕ se poată, împreună cu cei representaţi acolo, aduna la un congres naţional general.

Dar' durere, dieta ne-a retrimis rugarea nedesfăcută, fiindcă era adresată în limba română, şi pe când am trimis-o a doua-oară, dieta s'a fost desfiinţat, şi aşa n'am ajuns la resultatul dorit.

Acum, după-ce preagraţioasa Maiestatea Voastră v'aţi îndurat a concede ţinerea unei diete în Transilvania, şi după-ce ţinerea dietei acesteia pe timp nehotărît amânată a fost: cu omagială supunere ne rugăm, ca Maiestatea Voastră sĕ vĕ înduraţi a dispune, ca dieta Transilvaniei după putinţă în cel mai scurt timp sĕ se adune, după o lege electorală favorabilă egalităţii naţiunilor. pentru-ca şi naţiunea română din Transilvania, ca şi celelalte naţiuni din ţĕrile autonome ale coroanei sfântului Ştefan, sĕ-'şi poată realisa pe cale constituţională dreptul egalei îndreptăţiri, şi prin urmare fericirea sa şi a celoralalte naţiuni surori. Cu omagială supunere rĕmânem, ai Maiestăţii Voastre ces. reg. apostolice, cei mai credincioşi supuşi. Comunitatea Cetăţii-de-peatră. (Urmează subscrierile)".

Cojocna.

Adunarea de constituire s'a ţinut în *Cluj,* la 16 Aprilie, sub presidenţia comitelui suprem conte *Béldi Ferencz.* Înainte de a sĕ întra în ordinea de zi, protopopul *Negruţiu* ia cuvêntul şi constatând că poporul român nu e representat în adunare conform puterii sale numerice, fiindcă pe lângă 200 membri maghiari sûnt trecuţi în listă numai 50 Români, — face în numele mai multor Români din comitatul acesta următoarea declaraţie prealabilă:

„Subscrişii, ca membri ai naţiunii române din comitatul Cojocnei, parte chemaţi de către domnul comite-suprem Francisc conte Béldi la adunarea representanţei comitatense, convocată pe ziua de astăzi, parte veniţi înlăuntru la Cluj) din altă ocasiune, declarăm sĕrbătoreşte urmatoarele:

1. Comisiunea aceasta o privim de nedestoinică pentru a putè representa comitatul în împrejurările de faţă, şi asemenea declarăm, că şi pe diregĕtorii comitatensi din 1848 nu-'i aflăm şi nu-'i recunoaştem destoinici spre a-'şi continua oficiile, spre îndestulirea şi mângăierea poporului. Deci:

2. Comisiunea de astăzi sĕ se privească de abzisă şi de tot încetată, după-ce mai ântâiu va fi dispus următoarele:

a) A hotărît împreună cu domnul comite-suprem, că congregaţia comitatului, spre alegerea unui comitet nou, este convocată irevocabil pe 10 Maiu a. c. şi a dispus, ca aceasta sĕ se publice într'o înştiinţare, dată în ambele limbi, adecă în cea română şi cea maghiară.

b) A ales din candidaţii ambelor naţionalităţi în mod provisoriu, până la congregaţia generală, şi anume, până la definitiva alegere din partea acesteia a comitetului nou, atâţia amploiaţi câţi sînt de lipsă pentru a lua administraţiunea dela organele regimului de până acum, precum şi o comisiune, compusă din bărbaţii de încredere ai ambelor naţiuni, împărţită după tracturi, pentru alegerea membrilor săteşti, la congregaţie; ear' până la aceasta congregaţie sĕ se enunţe, că în comitatul Cojocnei *limba română cu limba maghiară e întocmai oficială şi autentică.*

3. La compunerea listei membrilor congregaţiunei sĕ se iee de basă legea din 1791, cu estindere la clasa poporului nenobil, dar' eliberat pe temeiul diplomei regeşti din 20 Octomvrie 1860. Drept aceea, sĕ se concheme la această congregaţie: onoraţiorii din partea bisericei şi a învĕţământului, toţi preoţii, capelanii, învĕţătorii şi cantorii, mai departe advocaţii, doctorii, artiştii, notarii săteşti, etc.

4. Deputaţii comunelor sĕ se aleagă în fiinţa de faţă a comisiunei de sub *a)*, în care şi protopopii concernenţi româneşti încă sĕ fie membri.

5. Aceste condiţiuni din cuvênt în cuvênt sĕ se treacă la protocolul şedinţei de astăzi, şi o copie autentică de pe protocol sĕ se dee dlui protopop *Ioan Negruţiu.*

Pr n aceasta noi, subscrişii, protestăm deci sĕrbătoreşte şi declarăm, că:

6. Dacă aceste condiţiuni nu s'ar ţinè, noi ne vom vedè siliţi sě căutăm efectuirea acelora pe cale legală. Cluj, 15 Aprilie 1861. (Urmează subscrierile)".

Declaraţia e esplicată în ungureşte din partea lui *Iosif Hossu,* ear' adunarea o ia în desbatere punct de punct şi — o *respinge.* În chestia limbei române a vorbit protopopul *Negruţiu* pentru acceptarea acestei dorinţe a Românilor, ear' contra a vorbit celalalt protopop din Cluj, *Teodor Pop,* şi apoi *Iosif Hossu,* acest din urmă afirmând, că numai *un* protocol poate fi autentic şi original. Comitele suprem din a sa parte a rugat pe Români sě nu ceară mai mult decât li-s'a acordat Lugojenilor din partea celui mai bun Român, *Emanuil Gozsdu.*

Resoluţiunea dată Românilor a fost deci negativă.

Comitele suprem a numit apoi cu dela sine putere câţîva funcţionari, până la alegere, între ei şi pe *I. Şipotariu,* care în 15 Maiu a fost chemat sě depună jurământul şi sě-'şi ocupe postul de vice-notar provisor. *Şipotariu* s'a dus la comitat şi a cerut sě 'i-se arete ântâiu formula jurământului, şi după-ce a vězut că în text se face pomenire despre legile din 1848, a declarat, că după o astfel de formulă, el, ca Român, nu poate pune jurământul de funcţionar public, pentru-că nu se poate rupe dela sînul naţiunii sale, ear' legile pe cari ar trebuì sě pună jurământ necondiţionat nu sûnt recunoscute din partea naţiunii sale. E gata a jura credinţă Domnitorului, patriei şi legilor ţěrii; dar' că legile acestea cari sûnt, domnitorul are sě decidă mai târzíu şi legislaţiunea.

Ungurii 'şi-au dat toate silinţele sě capaciteze pe *Şipotariu* şi sě-'l facă sě depună jurământul după formula care corěspundea intereselor maghiare, dar' *Şipotariu* nu s'a lăsat sě fie înduplecat şi n'a depus jurământul.

În 23 Maiu s'a ţinut de nou congregaţie, în biserica reformată din Cluj. Românii n'au fost chemaţi, au venit însě totuşi în numěr mare.

Deschiderea adunării era pusă în program pe orele 10; dar' auzind Maghiarii că Românii au intenţiunea se înceapă o luptă energică în chestia limbei, au trimis deputaţiune la comitele suprem, pentru-ca sě-'l roage sě vină sě deschidă adunarea mai de dimineaţă. A venit şi a deschis-o la orele 9. Din parte ungurească a fost presentată imediat o listă pe care erau trecuţi cam 350 Maghiari şi vre-o 70 Români pentru a face parte din comitetul municipal, şi

lista a fost votată cu aclamaţiune, declarând comitele suprem de constituit comitetul municipal, în înţelesul acestei liste.

Comitele-suprem voia tocmai sĕ declare de închisă şedinţa, — când Românii în numĕr mare şi în bună ordine întră în biserică. În fruntea lor protopopul *Ioan Negruţiu,* care sĕ urcă imediat pe un scaun şi rosteşte în limba română un rechisitor energic la adresa Maghiarilor, cari în modul acesta îşi bat joc de frăţietate şi de dreptate. Tot româneşte şi tot în spirit naţional vorbeşte de pe catedră protopopul *Teodor Pop,* spunêndu-le Maghiarilor, că Românii nu mai cred în vorbe goale ci cer acum fapte. Pretensiunile Românilor cunoscute sûnt în lumea largă, ele au fost decretate în conferenţa dela Blaj din 1848 şi în cea dela Sibiiu. Maghiarii sĕ se conformeze lor, dacă vreau pace şi frăţietate cu Românii.

Se scoală acum *Alexandru Bohăţiel* şi rosteşte o vorbire covîrşitoare. Spune că adunarea de faţă nu representă poporul comitatului, pentru-că cei presenţi n'au mandat dela nimeni. De aceea, propune sĕ se esmită o comisiune, din care sĕ facă parte 15 Maghiari şi 15 Români, în scopul ca sĕ compună de nou comitetul comitatens pe basa egalităţii de drept.

Dintre Maghiari nu rĕspunde nimeni, ci rĕspunde secretarul *Moga,* că toate sûnt bune şi adevĕrate aşa cum le-a spus *Bohăţiel,* dar' nefericirea e, că sûnt în folosul reacţiunei, de aceea propunerea nu poate fi primită. Maghiarii aprobă, ear' Românii cer sĕ vorbească *Şipotariu.*

Şipotariu se urcă pe scaun şi în limba română constată, că la adunarea aceasta sûnt chemaţi numai marii proprietari, de aceea ea nu poate fi oglinda fidelă a opiniunii publice din comitat. Cere, în numele Românilor, primirea propunerii lui *Bohăţiel.*

Se îndeamnă acum şi Maghiarii la vorbă şi pe rînd iau cuvêntul: contele *Bethlen Iános, Gyarmathi* şi *Berde,* şi toţi recunosc de juste pretensiunile Românilor, pentru-că sûnt dictate de spiritul timpului, — dar' Maghiarii nu se pot învoì deocamdată la acceptarea lor, pentru-că ei stau pe basa legilor dela 1848. Sĕ lase deci Românii în grija dietei regularea raporturilor între naţionalităţi.

Vorbeşte de nou *Alex. Bohăţiel,* şi declină dela Români responsabilitatea pentru pericolul ce ar putè sĕ urmeze din înăduşirea autonomiei municipale. Românii o apără şi reclamă respectarea ei, rĕspundă deci pentru urmări cei-ce nu vreau sĕ asculte cuvêntul adevĕrului. Recomandă de nou primirea propunerii sale.

Mai vorbeşte şi *Şipotariu* de nou, esprimându-'şi mirarea, că Maghiarii sĕ provoacă mereu la legi, când nimeni nu poate spune, că oare cari anumite legi vin vătĕmate prin propunerea lui *Bohăţiel?* Din contră, tocmai legile la cari se provoacă Maghiarii ne dau dreptul sĕ ne constituim cum vrem şi sĕ facem statute după placul nostru, — a zis oratorul. E pentru primirea propunerii lui *Bohăţiel.*

Secretarul *Moga* declară că e întru toate de acord cu *Bohăţiel* şi *Şipotariu,* şi că subscrie şi el toate pretensiunile Românilor. Şi aşa sĕ nu creadă nimeni, că el ar fi contrar causei naţionale române.

La orele 12 comitele suprem pune capĕt discuţiunei, declarând că rĕmâne pe lângă comitetul deja proclamat în mod legal de ales. Atunci protopopul *Ioan Negruţiu* scoate din buzunar protestul gata al Românilor şi-'l predă comitelui suprem, cerĕnd împreună cu ceialalţi Români sĕ fie cetit în adunare. Maghiarii se opun, ear' Românii părăsesc adunarea şi comitele suprem încheie şedinţa.

Protestul dat în contra ilegalităţii compunerei comitetului municipal, efectuită în şedinţa din 23 Maiu a congregaţiunei comitatului Cojocna, e următorul:

„Ilustrisime domnule comite-suprem! Onorabilă adunare de comitat!

După-ce vedem, că improvisata, aşa numita comisiune permanentă, care s'a fost ales provisoriu spre a alege oficiali provisorii şi a lua actele dela fostele oficiolaturi ces. reg., s'a lăsat în nişte hotărîri la cari n'a fost competentă, precum: proclamarea uniunei, hotărîrea limbei, compunerea unui formular de jurămĕnt, şi strămutarea aceluiaşi după plac, aşa, că la început după acel formular a jurat pe amploiaţi pe constituţiune, în genere, ear' mai târziu pe legile din 1848 în specie, noi acestea şi alte asemenea hotărîri şi afaceri nu le primim de-ale noastre, ca eşite din voinţa noastră, ci din contră, *protestăm în contra acelora.*

După-ce mai încolo prea deplin ne-am convins, de o parte, că la conchemarea acestei adunări nu s'a ţinut nici o lege, ci din unele s'a ţinut ce s'a socotit a fi favorabil pentru fraţii Maghiari, ear' tot din acele legi ce a fost favorabil pentru Români nu s'a ţinut, aşa d. e. într'atâta s'a ţinut art. 12 din 1791 că s'au chemat toţi nobilii mireni seculares), dar' nu s'au chemat nobiles ecclesiastici, nu s'au chemat persoanele eclesiastice, pentru aceea, ca preoţimea română sĕ fie eschisă, preoţimea, care în înţelesul art. 6 din 1744 e asemenea îndreptăţită ca şi ceialalţi nobili ai patriei, ear' în înţelesul

art. 12 din 1791 preoţii români sûnt membri ai congregaţiunilor marcale,

va sĕ zică, când toată lumea propăşeşte progresive, în lăţirea drepturilor, d-voastră mergeţi regresive, — ear' din altele s'a estras analogia, în special din art. 2 al anului 1848, legile la cari atâta vĕ place a vĕ provoca, dar' numai întru-cât vi-s'a vĕzut de bun pentru d-voastră, căci după acel articol, au dreptul a lua parte la alegerea deputaţilor:

a) Toţi aceia, cari după legile patriei sûnt îndreptăţiţi a lua parte, fie că au folosit acel drept, sau nu;

b) Representanţii comunelor; şi

c) Cari plătesc dare directă 8 fl.

Ad analogiam acestui articol s'au chemat representanţii comunelor, însĕ şi la alegerea acestora s'au făcut multe abusuri. Nu s'au chemat însĕ în înţelesul punctului *a)* statul bisericesc, sau nobilii eclesiastici, şi nu s'au chemat cei-ce plătesc 8 fl. dare directă.

Vedem, că lista nici nu e compusă după principiul egalei îndreptăţiri, care de pe tron a fost enunţat, şi după care, purtând noi sarcinile de 12 ani, speram cu tot dreptul sĕ ne împărtăşim şi de binefaceri în vieaţa constituţională.

Vedem în fine, că în congregaţiune e stoarsă o majoritate din minoritatea locuitorilor din comitat, şi nu e representată după o dreaptă proporţiune nici naţiunea română, nici poporul de rînd, şi nici însuşi poporul maghiar. Şi prevedem, că e aşa compusă, ca interesele majorităţii din afară sĕ rĕmână în minoritate. Congregaţiunea se vede a fi numai un ce măestrit, chemată numai la aceea, ca congregaţiunea aceasta sĕ facă earăşi un comitet.

Deci pentru aceea, noi numai într'atâta voim sĕ luăm parte, întru-cât poftim, ca:

a) aceasta congregaţiune înainte de ce s'ar lăsa în alte hotărîri, sĕ se constitue pe basa egalei îndreptăţiri. Spre care scop sĕ se denumească o comisiune de 30 membri, în care egal sĕ fie Românii cu Maghiarii representaţi, şi care comisiune sĕ lucre un plan, o cheie, după care sĕ se facă în viitor congregaţiunea;

b) acum sĕ declare naţiunea şi limba română în acest comitat întru toate asemenea îndreptăţită cu cea maghiară. Comisiunea sĕ fie însărcinată a lucra un proiect în acest obiect.

În alte afaceri, aşa după-cum e acum conchemată congregaţiunea, a ne lăsa nu ne învoim, cu atât mai puţin, că nici nu ştim de ce sĕ ne ţinem când vedem cancelaria de curte şi guvernul de

ţeară compus după legile din 1791, cu estinderea dreptului şi respectarea încâtva şi a naţiunei române, — ear' comitatele le vedem constituindu-se după legile din 1848.

Care protest poftim ca din cuvênt în cuvênt sĕ se iee la protocol.
Cluj, 23 Maiu 1861. (Urmează subscrierile)". —

La şedinţa din 24 Maiu Românii n'au mai luat parte. Congregaţiunea a pus însĕ în discuţie protestul lor şi li-a dat următoarea resoluţiune:

„Comitetul comitatens este silit a trage la îndoială legalitatea protestului. Adecă, nu poate recunoaşte, ca o fracţiune, ori-şi-cât de mare a unei corporaţiuni, sĕ poată protesta în contra decisiunilor aduse de corporaţiune între marginile legii, înainte de a le aduce earăşi pe tapet acea fracţiune, care, sau a fost, sau a putut fi de faţă la aducerea decisiunilor.

Însĕ pe lângă toate acestea, în scopul de a delătura neînţelegerea şi a folosi mijloacele conducĕtoare la adevĕrata egalitate şi frăţietate constituţională, comitetul a cercetat protestul mai de-aproape şi s'a oprit la următoarele:

Comitetul comitatens din 1848, cum a reînviat după 11 ani, 'şi-a reocupat earăşi locul cuviincios şi legal, s'a reîntregit pe sine legalminte şi a representat comitatul până în clipita, când după dorirea comună 'şi-a cedat dispunerei congregaţiunei generale puterea cu care era învestit. Prin urmare, este nu numai în contra legii de a desemna de nelegal acel comitet, cu privire la lucrările şi decisiunile sale, dar' totodată nici nu este aceasta o procedură prea delicată, tocmai din partea fraţilor Români protestatori, cari voesc a demonstra frăţietatea.

Ce sĕ atinge de părţile, decisiunile şi lucrările memorate în protest, comitetul comitatens nu a proclamat uniunea patriilor, şi nici nu a aflat de lipsă a o proclama. Uniunea este o faptă făcută prin o dietă legală, întărită şi sancţionată prin rege legal, publicată şi pusă în vieaţă, şi nici-odată legalminte ştearsă, sau modificată prin lege.

Aşadar' comitetul prin scrisoarea cătră M. Sa şi cătră dietă, în privinţa realisării uniunei, n'a proclamat nici o idee nouă, nici a declarat vre-un desideriu nou, ci ca jurisdicţiune, a cărei chemare este îngrijirea pentru punerea în vieaţă a legilor şi ţinerea legilor, ca fortăreaţă a vieţii constituţionale, 'şi-a ţinut de cea mai sfântă datorinţă a-'şi ridica glasul în interesul legilor, cari până nu sûnt

http://statuldacia.info

desfiinţate sau şterse pe cale legală, trebue sĕ fie ţinute, tocmai din principiul de a ne ţinè strîns de tot ce e legal, nu numai pentru că dela înfiinţarea şi împlinirea lor milioane de patrioţi îşi condiţionează odihna şi binele, ci şi fiindcă dacă s'ar ivì chiar vre-o neplăcere generală în contra lor, ele trebue duse totuşi în deplinire.

În protocolul comitetului vine numai o formulă de jurămênt înainte, a cărui text dela compunerea originală nu s'a mai modificat. Cumcă tocmai menţionarea legilor din 1848 în formula aceasta de jurămênt este aceea de ce s'au scandalisat fraţii Români protestatori, află comitetul cu atât mai fără temeiu, fiindcă nu poate înţelege, că legile din 1848, cari au estins principiul de egalitate peste toţi compatrioţii, fără deosebire de clasă, naţiune şi confesiune, sĕ se atace tocmai sub stema interesului unei atari clase şi naţionalităţi, ale cărei îndreptăţiri politice singur numai prin aceste legi sĕ asigură.

Decisiunile fostului comitet în causa limbei sînt cunoscute în toată ţeara, din circularul scris catră toate jurisdicţiunile în causa aceasta. Comitetul comitatului Cojocna a fost în partea aceasta a patriei cel dintâiu, care s'a declarat prin decis. că estinderea şi modificarea legilor din 1848, acomodat pretensiunilor tuturor naţionalităţilor, este una dintre cele mai urgente agende ale celei dintâiu diete comune. Comitatul Cojocnei a fost între jurisdicţiunile de dincoaci de Peatra-craiului cel dintâiu, care a efectuit folosirea limbei române ca limbă oficioasă, la sfătuirile şi pertractările jurisdicţiunei comitatense. Şi tocmai când comitetul comitatului Cojocna deseamnă limba de mijlocul esprimării cugetărilor, dorinţelor şi a durerilor, şi ca pe un recuisit neîncungiurabil spre înţelegerea reciprocă şi netezirea frăţietăţii o află de lipsă şi deamnă de a o deslega de cătuşele sale, fără a fi constrîns la aceasta prin vre-o lege: fraţii Români înfierează fapta aceasta de sacrilegiu, şi tocmai în limba aceea protestează în al cărei interes s'a făcut decisiunea! Într'adevĕr, e de neînţeles atare procedură, al cărei puls secret comitetul nu voeşte a-'l scruta, ci e aplecat a primì lucrul numai de o pornire sîlnică, din care sĕ poate deduce o nisuinţă, care trece departe peste sfera jurisdicţiunei şi atinge nu numai principiile cardinale ale constituţiunei noastre, ci tae şi în esenţa drepturilor statelor europene.

Aceasta o dovedesc fraţii cari protestează şi prin argumentarea cu care vor a demonstra ilegalitatea congregaţiunei din 23 Maiu c., considerând de vatĕmare, că preoţimea, care în înţelesul art. 6 punct *a)*

şi *b)* din 1744 e asemenea îndreptăţită ca ceialalţi nobili ai patriei, nu a fost chemată după articolul 12 din anul 1791 la adunare.

Dar' şi de nu ar fi adevĕrat, că preoţimea ca atare în Ardeal nici-odată nu a eserciat drepturi politice, cari sînt legate de clasa nobilă şi de proprietate, însuşi art. 12 din 1791, la care sĕ face provocare, zice aşa de curat că numai nobilimea cu proprietate poate lua parte la congregaţiune, încât după-ce declară că „membra congregationis marchalis constituunt omnes nobiles in eodem comitatu, districtu vel sede possesionati", tot principiul acesta îl esplică mai departé, şi încă şi mai precis, cu cuvintele: „unde clarum est, eos qui nullam in eo comitatu, districtu, vel sede possesionem habent, illud haud pertinere nulius autem voto ibidem gaudere posse".

Privind mai încolo şi aceea de vătĕmare, că pentru-ce nu s'au chemat, în sensul art. II. din anul 1848, afară de representanţii comunelor încă şi indivizii cari plătesc 8 fl. contribuţiune directă, constatăm, că tocmai cuprinsul legii citate dovedeşte curat, că sună numai despre alegerea deputaţilor dietali, şi aşa pentru congregaţiunile marcale numai într'atâta sĕ poate per analogiam folosì, întru-cât art. 16 din Pojon dela 1848 nu s'a îngrijit despre modul alegerei deputaţilor comunali, cu cari singur era sĕ se mai mărească congregaţiunea, stătătoare până atunci numai din cei îndreptăţiţi dinainte de 1848.

Comitetul present află deci în urma preziselor, că precum toate decisiunile comitetului antecesor, aşa şi modul convocării congregaţiunei din 23 ale lunei c. sînt de aşa, că fiind basate pe legi ce sustau încă, numai atunci ar fi meritat o combatere deamnă, dacă s'ar fi abătut dela lege, fie chiar şi numai cât un fir de păr. Deci comitetul present află protestul aşternut cu atât mai fără temeiu şi nebasat pe lege, cu cât şi numele subscrise pe acela încă sînt destulă dovadă în contra acusării pentru compunerea congregaţiunei. Cu toate acestea, cu bucurie sĕ foloseşte şi de ocasiunea presentă spre esprimarea solemnelă, că cea mai ferbinte dorinţă şi nisuinţă resolută a comitetului este, ca cu puterea lui dată prin lege sĕ lucre într'acolo, ca chestiunea egalităţii naţionale, la dieta patrielor comune sĕ se resolveze cât mai curênd, spre deplina odihnire a Românilor şi a altor fraţi. Şi doreşte, ca şi până atunci, prin împărţirea frăţească a tuturor drepturilor şi greutăţilor ce cad în sfera jurisdicţiunilor, sĕ se apropie şi mai tare prefacerea în trup a frăţietaţii adevĕrate". —

Dobâca.

În 18 Septemvrie s'a ţinut congregaţie în Gherla. Românii n'au fost învitaţi sĕ iee parte. Cu toate acestea s'au presentat foarte mulţi, inteligenţă şi popor. Românii au mers ântâiu în ceată mare la reşedinţa episcopului gr.-cat. român *Alexi,* care la rugarea unei deputaţiuni a eşit pe balcon şi de acolo a ţinut vorbire poporului, recomandându-'i pace şi frăţietate cu naţiunile conlocuitoare, precum şi credinţă neclintită faţă de casa domnitoare. În urmă a dat binecuvêntare mulţimei şi a trimis pe cei chemaţi sĕ-'şi facă datoria în casa comitatului.

Când au sosit Românii, sala comitatului era plină de Maghiari şi de Armeni. Românii au fost siliţi sĕ rĕmână pe afară. O delegaţie a fost trimisă din partea Românilor la comitele suprem, pentru-ca sĕ-'l învite sĕ ţină adunarea sub ceriul liber, ca astfel sĕ poată asista la ea şi Românii. Comitele suprem sĕ învoeşte, şi sĕ învoeşte şi adunarea deja deschisă, ca şedinţa sĕ se continue în curtea largă a fostei localităţi pretoriale. Acì comitele suprem pune la ordinea zilei singurul obiect: *compunerea comitetului permanent comitatens.*

Românii *Ioan Şipotariu* şi *Mihaiu Bohăţiel* pretind, ca ântâiu se abzică comitetul din 1848, întregit cu dela sine putere la 18 Aprilie, şi numai după aceea sĕ se procedeze la alegerea noului comitet.

Sĕ esmite o comisiune care sĕ compună lista membrilor din noul comitet, şi în comisiune e numit dintre Români numai canonicul *Stefan Bilţiu,* care însĕ nu primeşte. Astfel comisiunea a rĕmas compusă numai din Maghiari şi Armeni.

În ziua următoare, 19 Septemvrie, comisiunea a presentat lista. Românii au dificultat-o, ca fiind compusă în detrimentul lor, precum au dificultat şi protocolul şedinţei premergĕtoare, pentru-că textul românesc nu era compus amĕsurat faptelor întêmplate.

Sĕ cetesc numele celor trecuţi în listă, şi Românii la fiecare nume maghiar strigă: *nu-'l primim!* Se naşte sgomot. Şedinţa se ridică şi ear' sĕ redeschide. În urmă sĕ alege o nouă comisiune pentru verificarea listei. şi în comisiunea aceasta comitele suprem numeşte şi Români. Înţelegere nu s'a putut face însĕ nici aşa, şi la un moment dat lista a fost declarată de primită. Românii protestau, ear' oratorii lor erau daţi jos de pe scaun şi nu erau lăsaţi sĕ vorbească.

La şedinţa din ziua următoare, 20 Septemvrie, când s'au făcut alegerile funcţionarilor, Românii nu s'au mai presentat, ci au înaintat comitelui suprem douĕ proteste: unul subscris de toţi Românii,

inteligenţă şi popor, în contra tuturor hotărîrilor luate în aceăstă adunare ilegală, şi altul subscris numai de membrii români ai comisiunei verificătoare, în contra purtării majorităţii din comisiune. Totodată conducĕtorii au fost însărcinaţi sĕ meargă cu plângerile până la înaltul tron.

Făgăraş.

În 16 Aprilie, căpitanul suprem al acestui district, *Ioan Bran de Leményi,* a deschis adunarea districtuală la *moara de hârtie ,* pe câmp liber, pentru-ca sĕ poată lua parte la ea toţi cei veniţi, împreună cu poporul de rînd, care umpluse stradele Făgăraşului. Erau presenţi peste şase mii de oameni. Căpitanul suprem a vorbit româneşte şi în spirit naţional. După vorbirea sa de deschidere a luat cuvêntul pretorul *Ioan Puşcariu,* şi a esplicat poporului că ce e constituţia. A vorbit apoi *Iakab György,* fost vicecăpitan al districtului, care a declarat, că deşi e Maghiar, recunoaşte limba română de limbă oficioasă a acestui românesc district şi de aceea vorbeşte şi el româneşte. A încheiat vorbirea cu aceea, că „de azi încolo sĕ nu mai suferim sĕ se facă ceva de noi fără noi“.

Ia cuvêntul de nou pretorul *Ioan Puşcariu* şi arată, cum în districtul Făgăraşului nu poate sĕ fie decât numai limba română limbă oficioasă în toate ramurile vieţii publice; de aceea propune, ca înainte de toate adunarea sĕ aducă hotarîre în acest înţeles.

Advocatul *Fülőp* recunoaşte temeinicía acestei pretensiuni ridicate din partea Românilor, şi declară că primeşte şi el limba română de limbă oficioasă a districtului. Dar' constată, că aducerea unei hotărîri în privinţa aceasta ar fi în contra legilor ţĕrii, de aceea protestează în contra conclusului prin care nu limba maghiară ar fi decretată de limbă oficioasă.

Sĕ naşte sgomot. Românii strigă: „Nu suferim altă limbă, mai bine murim“, ear' *Fülőp,* pentru a calma spiritele, îşi schimbă parerea şi cere, ca pe lângă limba română sĕ fie acceptată de oficioasă şi cea maghiară.

Vicarul *Chirilă* declară, că Românii nu vor mai suferì sĕ li-se impună limbă străină, pentru-că „dacă s'ar face toată lumea maghiară, noi nu ne facem“. În urmă căpitanul suprem enunţă ca conclus, că limba oficioasă a districtului e cea română, dar' ori-ce petiţie, dată în altă limbă, va fi resolvată în limba petiţiei.

În ziua următoare s'a ţinut şedinţa a doua, în care, la propunerea pretorului *Puşcariu,* numĕrul membrilor comitetului districtual

se stabileşte în *o sută*, şi membrii sĕ aleg numai decât. Maghiarii protestează, şi încă cu efect, pentru-că guvernul a anulat pe cale telegrafică toate conclusele aduse, a amânat adunarea convocată pe 26 Aprilie şi a numit comisar guvernial, care se ancheteze plângerile Maghiarilor, pe consilierul *Ioan Aldulean.*

Toate acestea au fost comunicate adunării districtuale în 26 Aprilie, când era sĕ se înceapă şedinţa, pentru-că căpitanul suprem Ioan de *Leményi* numai atunci primise avisul telegrafic al guvernului. Românii s'au mâhnit de procedura aceasta a Maghiarilor, dintre cari sĕ scoală advocatul *Fülőp* şi propune, că acum, după-ce conclusul adunării, referitor la limbă, a fost anulat, protocolul şedinţei sĕ se poarte ungureşte. Sgomotul ce s'a născut şi protestările energice ale Românilor 'l-au făcut însĕ se retracteze şi se promită. că în viitor nu va mai face dificultăţi, — facă Românii ce lor le place.

În 13 Maiu s'a ţinut o nouă adunare, sub presidenţia comisarului *Aldulean* şi a căpitanului suprem *Bran de Leményi.* Presenţi erau 341 de Români şi 59 de alte limbi. Românii veniseră sub steag naţional, pe care era scris: *„Limba“,* şi aveau cocarde în pălării, tot cu inscripţia *»Limbă«*.

Şedinţa s'a deschis la orele 10, cu enunţarea făcută din partea căpitanului suprem, că conclusele adunării din 16 şi 17 Aprilie sûnt anulate. Consilierul *Aldulean* salută acum adunarea, româneşte şi ungureşte, recomandând tuturor celor presenţi, înţelegere, frăţietate, bună armonie. Numeşte apoi doi notari, un Român şi un Maghiar, pentru ducerea protocolului, ceea-ce dă ansă advocatului *Ioan Roman* sĕ iee cuvêntul şi sĕ ceară, ca protocolul sĕ fie purtat numai româneşte, fiindcă districtul e românesc. Comisarul rĕspunde, că acesta e dreptul preşedintelui. Adunarea nu are astăzi alta de lucru, decât sĕ aleagă membri în comitetul districtual. *Gál Iános* cere, ca protocolul sĕ fie purtat numai ungureşte, şi pe tema aceasta sĕ întinde discuţia până la orele 3 d. a. terminându-se cu învingerea Românilor.

Anume, după-ce s'a vorbit destul în chestie, advocatul *Ioan Roman* roagă pe representantul guvernului, că după-ce a auzit care e dorinţa şi voinţa adunării, sĕ enunţe ca conclus purtarea protocolului *numai* în limba română. Consilierul *Aldulean* cere şi părerea capitanului suprem, *Bran de Leményi,* care declară, că limba protocolară într'un district curat românesc nu poate sĕ fie decât numai şi esclusiv cea *română.* Aplause şi aclamări zgomotoase acoper aceasta declaraţiune. Comisarul comunică acum adunării, că sĕ află

http://statuldacia.info

între două alternative, sau sĕ disolve adunarea, sau sĕ accepteze votul majorităţii. Înclină însĕ spre alternativa din urmă, de aceea, enunţă ca conclus, că protocolul are sĕ se poarte *numai* în limba română. Maghiarii protestează şi vreau sĕ părăsească adunarea, dar' sĕ resgândesc şi rĕmân. Sĕ alege comitetul astfel: 70 Români. 30 de alte naţionalităţi, şi cu aceasta şedinţa sĕ încheie.

După ameazi, la orele 4, continuare. Ungurii cer de nou, ca protocolul sĕ fie purtat şi în limba maghiară. Rĕspunde vicarul *Chirilă,* punêndu-le în vedere Maghiarilor, că n'ar fi egalitate de drept aceea, când 400 de Unguri ar avea acelaşi drept pe care-'l au 65.000 de Români. Advocatul *Ioan Roman* earăşi le spune, că un protocol unguresc nu are nici o putere legală în districtul Făgăraşului, fiindcă neştiind nimeni ungureşte, n'are cine sĕ-'l autentice. Căpitanul suprem. care a presidat şedinţa aceasta, enunţă conclusul în acest înţeles. Maghiarii protestează de nou.

La ordinea zilei sĕ pune o instrucţie provisorie. pentru conducerea afacerilor interne.

Maghiarii cer respingerea instrucţiunii şi acceptarea legilor din 1848.

Sĕ primeşte instrucţiunea şi Maghiarii de nou protestează.

În înţelesul instrucţiunei votate, capitanul suprem depune jurămêntul în limba română. Sĕ stabilesc apoi salariile pe seama funcţionarilor, ear' vicarul *Chirila* propune şi adunarea primeşte, ca chestia limbei sĕ fie regulată în m d desĕvêrşit, *prin statut,* astfel, ca limba română sĕ fie limbă oficioasă în toate afacerile districtului, rĕmânênd însĕ deschis drumul pe seama Maghiarilor sĕ înainteze petiţiuni în limba lor, şi în limba lor vor primì şi rĕspunsul.

În 18 Iulie de nou, adunare districtuală în Fagăraş. Capitanul suprem, *Ioan Bran de Leményi,* deschide şedinţa româneşte şi ungureşte. Pune apoi la ordinea zilei alegerea funcţionarilor.

Ungurul *Iakab György,* vice-capitan subst., declară, ca alegerea funcţionarilor nu sĕ poate face, din motivul, că chestia limbei înca nu e resolvată la locul mai înalt. Vorbesc şi alţi Maghiari, declarând că nu pot primì posturile oferite, fiindcă nu ştiu româneşte; ear' unul, *Fülöp,* o spune fără reservă, că tocmai dacă ar ştì perfect de bine româneşte, nu-'l iartă legea ungurească sĕ vorbească sau sĕ scrie în aceasta limbă.

Sĕ procede la actul alegerei. Vice-căpitan e proclamat *Ioan Puşcariu.* Ungurul *Fülöp* protestează şi părăseşte adunarea cu

câţiva consoţi. *Iakab*, aspirant la postul de vice-căpitan (egal cu oficiul de vice-comite), cere votare nominală, ear' presidentul ordonează votarea, deşi alegerea lui *Puşcariu* era enunţată ca făcută prin aclamaţiune. Resultatul votării a fost 61 voturi pentru *Puşcariu* 7 pentru *Iakab*.

Vicarul *Chirilă* propune trimiterea unei deputaţiuni la M. Sa pentru a depune la poalele tronului omagiile acestui district şi în special omagiile poporului român, — şi pentru a ruga pe M. Sa, sě dispună, ca concluselor representanţilor acestui district, votate în adunările din 16 Aprilie şi 13 Maiu a. c. sě se dee aprobarea recerută. Sě primeşte, ear' în delegaţiune sě aleg: *Ioan Roman, Ioan Codru Drăguşanul* şi *G. Strîmbu*.

Sě continuă alegerea funcţionarilor şi sě aleg cu aclamaţiune:

Protonotar Gr. Maier; vice-notar Ioan Codrul Drăguşanul; perceptor G. P. Făgărăşan; asesori: Nicolae Sustai, Gyertyámosi Károly, Nicolae Blaşian, Samuil Nanaşi, Simeon Murěşan, D. Gábor, Nicol. Barbu, Ioan Rusu, N. Neigeboren, Ioan Popoviciu, George Borosnai şi Iosif Bărăbaş; juzi cercuali: Danilă Gremoiu, Samuil Păsěrariu, George Mohan, Ioan Gerő, Iosif Puşcariu şi Ioan Suciu; la sedria orfanală: preşedinte Noviu Recean, asesori Samuil Pop şi Iosif Rákosi; archivar Nicol. Tipu; protocolist S. Şincovici; subjuzi tractuali: Iosif Kapesius, George Popa-Radu, Ioan Decei, Ioan Radeş, Grigorie Negrea, şi George Gavrilă; fisc Ioan Roman; advocat pe seama săracilor St. Enyedi; fisic districtual Brust Ludovic, chirurg Franţ Hait, inginer Ilek Bertalan. Au fost numiţi apoi: protonotar onorar *George Bariţiu*, notari onorari Ioan de Leményi, Anania Trombiţaş, G. P. Făgărăşan, Iuliu Benedek, Vasilie Alutan şi Valentin Hersényi.

În contra tuturor alegerilor Maghiarii au anunţat — *protest*.

În şedinţa din 19 Iulie, după trecerea la protocol a mai multor proteste înaintate din partea Maghiarilor, s'a luat hotărîrea, ca costumul servitorilor dela oficiile districtului sě fie — românesc, şi românesc sě fie şi sigilul oficios, purtând inscripţia: *»Sigilul nobilului district al Făgăraşului, 1861«*.

În 20 Iulie s'a ţinut ultima şedinţă. Sě aleg doi comisari pentru drumuri ear' funcţionarii depun jurămêntul, toţi româneşte. Judele cercual *Gremoiu* demisionează, fiindcă are pensie şi nu vrea sě o peardă. În locul seu sě alege *Iosif Botezan*. Demisionează şi câţiva Maghiari, din motivul că nu ştiu româneşte. Căpitanul suprem

cere, ca pentru acoperirea lipsurilor sĕ se facă un împrumut de două mii floreni, până va sosì suma promisă de guvern. Sĕ primeşte şi cu tranşarea afacerii sĕ însărcinează perceptorul *Făgăraşan* şi comerciantul din Făgăraş *G. Aiser.*

*

Eată acum rugarea districtului Făgăraş, înaintată monarchului prin delegaţiunea esmisă din partea congregaţiunii şi primită în audienţă în 5 August n. E următoarea:

„Maiestate ces. reg. apostolică!

Împĕrate şi doamne preagraţioase!

La eşirea preaînaltei diplome din 20 Octomvrie 1860. ca toate popoarele imperiului, aşa şi poporul român din Transilvania a simţit o vie bucurie, sperând că acum doar' şi el sĕ va putè împărtăşì de binefacerile constituţionale şi de egalitatea de drepturi. Toţi 'şi-au arătat deci recunoştinţa cea mai sinceră, şi anume şi locuitorii mai toţi Români din districtul Făgăraşului, încă în Noemvrie anul trecut s'au grăbit prin o deputaţiune a-'şi esprima, pe lângă aceeaşi simţire, omagiul de credinţă şi de alipire cătră Maiestatea Ta sacratisimă, rugându-te totodată preaumiliţi, sĕ te înduri preagraţios a numì în acel district nobil şi credincios un căpitan suprem de sânge român.

Aceasta dorinţă a noastră, spre marea consolaţiune a poporului întreg, s'a împlinit, şi în mod devotisim ne presentăm preaumilit subscrişii deputaţi, împuterniciţi fiind a aduce Maiestăţii Tale sacratisime, în numele districtului nostru, de nou fiiasca şi sincera mulţumire.

De altă parte, Maiestate, caută sĕ mărturisim, că bucuria şi consolaţiunea noastră în curênd sĕ prefăcù în întristare, fiindcă guvernul reg. transilvan, favorisând numai elementul maghiar, din care spre marea daună a naţiunii noastre este compus în mod aproape esclusiv, — în tot modul s'a adoperat a ne scurta în cele mai sfinte drepturi autonomice districtuale, prin apucări contrare preaînaltei intenţiuni, pe cari aici cu cea mai adâncă umilinţă le vom reproduce.

Supremul căpitan al districtului, după denumire a convocat pe 16 Aprilie a. c., conform altisimei instrucţiuni, pe fruntaşii districtului la adunare, în care s'a ales un comitet de 100 membri, ear' acesta a adus conclusele de lipsă pentru organisarea districtului, între cari e şi acela, că cu majoritate s'a declarat limba română de singura limbă oficioasă, lăsându-se fiecărui Maghiar şi Sas dreptul personal de-a se servì de limba sa în afaceri şi a-'şi primì în aceeaşi limbă resoluţiunea.

În contra acestui ultim conclus a protestat minoritatea neînsemnată maghiară şi a cerut sĕ fie declarată numai limba maghiară de limbă oficioasă, ear' guvernul reg. transilvan, provocându-se la articolul de lege dietal din 1847 8 şi ignorând autonomia districtuală, a aflat cu cale, nu numai a nu întărì conclusele, ci pe lângă anularea lor a declara şi însaşi adunarea de ilegală. A trimis apoi totodată la Făgăraş un comisar regesc, care sĕ ţină adunare nouă şi sĕ mijlocească introducerea limbei maghiare de limbă oficioasă, şi până la alegere a demandat supremului căpitan, ca sub rĕspundere sĕ numească oficianţi provisorii pentru susţinerea ordinei publice, lucru care s'a şi împlinit.

Adunarea convocată de comisarul regesc sĕ ţinù sub presidiul şi influenţa acestuia la 13 Maiu a. c. cu care ocasiune acelaşi, constrîns, precum credem, de instrucţiunile guverniale, a încercat toate mijloacele, chiar şi terorisarea celor de faţă, spre a se introduce limba maghiară, în detrimentul celei române, de limbă oficioasă. Însĕ înzădar, pentru-că comitetul central, stătător din 70 Români şi 30 Neromâni, constituit de nou şi în deplină înţelegere cu Maghiarii, — a adus tot aceleaşi concluse din 16 şi 17 Aprilie, anume şi în privinţa limbei oficioase, cu majoritate, dar' fireşte că minoritatea maghiară de nou a protestat în contra lor, şi totodată funcţionarii substituţi din naţionalitatea lor, până la puţini, sĕ retraseră din oficiu.

Acum pomenitele concluse s'au aşternut guvernului regesc spre întărire, cu rugarea, sĕ asemneze banii de lipsă pentru administraţie, dar' acela până astazi, mai mult ca douĕ luni de zile nu le resolvă, şi la repeţitele ursorii nici n'a voit sĕ rĕspundă. Apoi lăsând districtul fără nici un mijloc bănesc, guvernul regesc mai pare a-'şi fi propus sĕ producă întrînsul o anarchie măiestrită, voind a face pe oficialii români substituţi, lipsiţi de sustentaţiune, sĕ fie neglijenţi, ear' poporul lăsându-'l sĕ fie săpat pe sub mână de rĕuvoitori, cari îl aţîţă la neîncredere şi neascultare, ca prin aceasta sĕ dovedească, că retrăgêndu-se Maghiarii dela oficii din causa limbei, o administraţie prin Români, cu limba lor, e imposibilă, şi aşa sĕ se poată şi a doua-oară anula conclusele noastre în respectul limbei române, — singurul lucru neplăcut guvernului, — sau sĕ esopereze anularea aceasta dela cancelaria aulică, sau chiar dela Maiestatea Ta sacratisimă.

Despre o asemenea intenţiune a guvernului regesc, pe lângă aceea că atâta timp ne-a ţinut în suspens, ne este probă evidentă

protecţiunea dată unui Maghiar, tras în cercetare pentru turburarea liniştei publice, demandând tribunalului districtual sĕ-'l elibereze din prinsoare şi sĕ sisteze cercetarea, pe basa unei simple telegrame din partea Maghiarilor interesaţi.

Obvenind aceste neplăceri din causa apatiei guvernului regesc, deşì ordinea s'a susţinut prin neobositul zel al patrioţilor români, totuşi diregĕtorii substituţi, pe jumĕtate Maghiari, mai toţi retrăgêndu-se dela oficiu, ear' ceialalţi nefiind de ajuns pentru a purta sarcina trebilor publice, şi în fine pentru a se pune stavilă puternică agitaţiunilor, căpitanul suprem a convocat comitetul central districtual pe 18 ale curentei, pentru-ca sĕ aleagă oficianţi după normative.

Comitetul, după alegere, în contra căreia Maghiarii protestează earăşi, din respectul limbei, aflând despre susmemoratele machinaţiuni şi vĕzênd nepăsarea şi antipatia guvernului regesc, şi încunoştiinţat fiind, că conclusele noastre ar fi supuse cancelariei aulice spre pertractare şi aducere de resoluţiune, a decretat cu majoritate esmiterea unei deputaţiuni în persoanele preaumilit subscrişilor la altisimul tron al Maiestăţii Tale sacratisime, ca pe lângă prea plecate informaţiuni despre adevĕrata stare a lucrului prea umilit sĕ ceară dela M. Ta sacratisimă preaîndurata întărire a concluselor districtuale, cu privire la limba oficioasă, din următoarele temeiuri:

1. Districtul nostru ca jurisdicţiune autonomă are dreptul nedisputat de a-'şi decreta limba oficioasă cu privire la toate agendele sale.

2. Fiindcă în acest district sûnt 62 de comunitaţi curat române, şi numai douĕ mestecate, adecă una cu Saşi, ear' alta cu Saşi şi Maghiari, în cari locuesc peste tot 70.000 de suflete, şi din acestea numai *trei mii* neromâne, fireşte că singură limba română, ca limba preponderanţei majorităţii, putea sĕ fie decretată de oficioasa, cu atât mai vêrtos, că şi neromânii o cunosc bine, ear' întrebuinţarea mai multor limbi oficioase ar fi nu numai fără folos, ci din contră, spre greutatea oficiului şi a poporului român, care numai de limba sa sĕ poate folosì.

3. Decretarea limbei române de singură oficioasă în districtul nostru, Maiestate, nu e nici-decum în contra legilor, pentru-că prin preaînalta diplomă din 20 Octomvrie, şi prin biletul de mână din aceeaşi zi, ai manifestat sĕrbătoreşte egalitatea de drepturi a tuturor popoarelor supuse augustei dinastii şi ai demandat, ca în constituţiunea veche a Transilvaniei sĕ se facă schimbări afund tăietoare în

favorul celor mai nainte neîndreptăţiţi. Între neîndreptăţiţi e în genere poporul român şi în special poporaţiunea mai toată română a districtului nostru. Deci, una din schimbările afund tăietoare e pentru noi, ca chestie de vieaţă, limba oficioasă, de noi adoptată.

4. Chiar nici preaînaltul autograf din 21 Decemvrie 1860, cu care inimicii dreptei noastre cause voesc sě ne combată, nu e în contra noastră, căci majoritatea poporaţiunei în district o formează fostii grăniţeri ai regimentului I. român, atât de meritaţi pentru tron şi dinastie, cari în decurs de un secol, până la desfiinţarea numitei graniţe, urmată în anul 1851. până acum nici-decum nu s'au servit de limba maghiară ci de cea germană şi cea naţională, prin urmare şi din acest punct de vedere introducerea limbei maghiare e nu numai fără temeiu, ci şi ilegală în respectul fostilor grăniţeri.

5. Din dreptul autonomiei districtuale decurge şi libera alegere de oficiali, în cari poporul are încredere. Fatalele împrejurări de până acum sînt causa, că chiar acele persoane de încredere şi apte de a purta oficii publice în district român, cu limbă română, sînt cu totul lipsite de cunoaşterea limbei maghiare, care după esplicaţiunea literală a legilor ungureşti şi după voinţa guvernului regesc era sě fie recipiată ca limbă oficioasă. Şi astfel numai delăturând limba maghiară necunoscută de poporul şi inteligenţa noastră putem sě ne bucurăm de preaînalta graţie a Maiestăţi Tale sacratisime, adecă de egalitatea de drepturi în adevěratul înţeles al cuvêntului, — altmintrelea trebile noastre publice ar cădè şi astăzi, ca şi înainte de 1848. monopol pe seama câtorva Maghiari adunaţi la Făgăraş sub sistemul trecut pentru a ocupa posturile districtuale, — oameni, cari pururea s'au arătat contrari înaintării noastre, în toată privinţa.

6. Dând districtului limba română de limbă oficioasă, puţinii Maghiari nici-decum nu sufer nedreptatea pe care ar suferi-o totalitatea Românilor în casul din contră, pentru-că după toate legile constituţionale, minoritatea trebue sě se supună majorităţii. Şi după-ce tuturor Maghiarilor le este reservat dreptul personal al limbei proprii, inteligenţii lor cunoscětori de limba noastră toţi sě pot bucura de posturi publice între noi în měsura încrederei ce ne vor insufla prin voinţa espresă de a lucra în oficiu pentru Români în limba lor, ear' nu în cea maghiară, cum sě věd a poftì.

7. Cumcă limba română trebue sě fie limbă oficioasă în districtul nostru ne garantează şi preagraţioasa intenţiune a Maiestăţii Tale

sacratisime, manifestată în preaînaltul rescript din 21 al acestei luni, adresat camerelor Ungariei, cu privire la interesele naţionale ale tuturor popoarelor.

8. Principiul adus la valoare în unele comitate transilvane cu poporaţiune mestecată, ca sĕ fie mai multe limbi oficioase, nu sĕ poate aplica în districtul nostru, pentru-că poporul maghiar dispare dinaintea preponderanţei poporului român, nu numai la numĕr, ci şi în toate privinţele; anume, posesiunea de pământ e nouă zecimi în mâna Românilor, şi abia a zecea parte în a neromânilor, după care proporţiune sĕ poartă fireşte şi greutăţile publice.

Acest din urmă temeiu e pentru noi cu atât mai important, cu cât Maghiarii mai ales sărăcia Românilor o aduc înainte pentru a-'i lipsì de tot dreptul. ba chiar a le denega şi limba maternă.

Din cele de sus şi din mai multe alte temeiuri, te vei îndura preagraţios Maiestate sacratisimă a lua în consideraţiune dreapta noastră causă şi a demanda espres, ca cancelaria aulică transilvană, unde conclusele noastre se află în pertractare şi al cărei şef deja ne dete rĕspuns negativ, sĕ aştearnă acele concluse Maiestăţii Tale sacratisime spre preagraţioasă întărîre, ca sĕ ni-se poată împărtĕşì resultatul pe care *sûntem însărcinaţi a-'l aştepta aici, în Viena.*

Pe lângă care depunênd omagiul de credinţă neclătită şi alipire cătră tron, sûntem cu profundă veneraţiune, ai Maiestăţii Tale ces. reg. apostolice prea umiliţi servi şi prea credincioşi sudiţi, deputaţii districtului Făgăraş din Transilvania: *George Strîmbu,* nobil *Şincanul, Ioan Codru,* nobil *Draguşanul, Ioan Roman,* fiscul districtual. Viena, în 31 Iulie 1861“. La alocuţiunea ţinută Monarchului, cu ocasiunea audienţei din 5 August nou, — Maiestatea Sa, luând în primire rugarea, a rĕspuns delegaţiunei făgărăşene următoarele:

»Lucrul acesta îmi este cu totul necunoscut; dar' voiu da ordin sĕ 'mi-se presenteze actele şi apoi voiu decide în causa d-voastre conform dreptăţii«.

Hunedoara.

Comitele suprem *Francisc Nopcea* (Român) a sosit în Deva, centrul comitatului, la 14 Aprilie. A fost bine primit din partea Românilor. La vorbirile de felicitare a rĕspuns, că e ferm hotărît a respecta toate dorinţele şi cererile Românilor.

În 15 Aprilie s'a ţinut conferenţă prealabilă, în care s'a compus o listă de 160 membri, — 80 Români, 80 Maghiari, pentru-ca sĕ formeze congregaţia ad hoc.

Pe 25 Aprilie a fost convocată apoi adunarea comitatensă, la care s'au presentat toţi cei 160, trecuţi pe listă, precum şi mulţime mare de nechemaţi. Comitele suprem, învitat la adunare, o deschide şi numeşte doi notari pentru purtarea protocolului, un Maghiar şi un Român, apoi pune întrebarea: sĕ depună ântâiu el (comitele suprem) juramêntul, sau sĕ se voteze ântâiu lista membrilor cari formează comitetul municipal? Ungurii cer comitet ântâiu, Românii prestarea jurămêntului. Sĕ face cum cer Ungurii. Sĕ ceteşte lista şi sĕ primeşte.

Comitele suprem declară comitetul municipal de constituit în mod legal şi depune jurămêntul ungureşte. Românii pretind sĕ-'l depună şi româneşte, ear' comitele suprem rĕspunde, că la aşa ceva legea nu-'l obligă. *Spiridon Fetti* anunţă protest în numele Românilor şi promite a-'l presenta şi în scris.

Se scoală acum locotenentul *Ioan Crainic* şi face următoarea propunere: Sĕ se treacă la protocol, că el, cu toţi cei 80 Români primiţi ca membri ai comitetului ad hoc, pe cari comitele suprem 'i-a declarat mai nainte membri ai comitetului comitatens şi representanţi legali ai comitatului, nu pot lua pe umerii lor sarcina aceasta, şi nu se privesc de membri legali ai comitetului municipal, fiindcă nu din partea celor îndreptăţiţi au fost aleşi. De aceea, el, şi toţi cei 160. sînt numai chemaţii comitelui suprem, prin urmare votul şi lucrările lor representă voia comitelui suprem, nu voia poporaţiunei din comitat. Cere sĕ fie convocată congregaţia generală a comitatului.

Propunerea sĕ trece la protocol şi comitele suprem declară că nu va convoca congregaţia generală.

E de notat încă, că după depunerea jurămêntului comitele suprem a rostit două vorbiri, una maghiară, alta română, salutând comitatul şi libertatea constituţională. A rĕspuns din parte românească protopopul Haţegului, *Ioan Raţiu,* fost redactor la »*Telegraful Român*«.

În urmă sĕ fac alegerile de funcţionari. Au fost aleşi dintre Români: *George Filip,* jude primar; *N. Petco* şi *G. Ciaclan,* vice-comiţi; fisic pentru Haţeg Nicolae Stoia, notari Spiridon Fetti şi Vasile Oltean; juzi de cerc P. Drăghici, I. Balaşiu, P. Damian, Amos Tordaşan, Alex. Herbaiu, H. Crainic, Franc. Ioachim, Const. Apostol; adjuncţi L. Muntean, M. Muntean, I. P. Ţĕrină, I. Crainic, E. Vişniciu, S. Saturnu, M. Moldovan, G. Balaşiu şi I. Micuşia.

În ziua următoare, 26 Aprilie, protopopul Haţegului *Ioan Raţiu* pune în discuţie chestia limbei, dar' desbaterea sě amână pe şedinţa din 27 Aprilie, când protopopul Dobrei, *Nicolae Crainic*, face propunere formală, ca limba română sě fie egal îndreptăţită cu cea maghiară, de sus până jos.

Comitele suprem declară, că chestia nu aparţine competenţei comitatului ci a *dietei*, de aceea e de parerea, că adunarea sě treacă la ordinea zilei. Cer cuvêntul mai mulţi Români, anume, protop. *Ioan Raţiu*, locotenentul *Crainic*, adjunctul *Fetti* şi actuarul *Amos Tordăşan*.

Protopopul Haţegului, *Ioan Raţiu*, cu date istorice arata cum Maghiarii numai atunci au fost mari şi tari când au mers mâna în mână cu Românii. Îi roagă deci sě nu se înstrăineze nici acuma de Români, pentru-că Românii nu cer alta decât numai *dreptate*.

Comitele suprem întrerupe discuţia pentru a face următoarea declaraţie: „Domnilor! recunosc pe deplin justeţa causei d-voastre. Subscriu din cuvênt în cuvênt vorbirea protopop. *Raţiu* şi primesc ca protest moţiunea protop. *Crainic*. Dar' mai mult nu cereţi, pentru-că nu mě pot abate dela legile positive, cari îmi prescriu datorinţele în privinţa aceasta“. Pune apoi pe notari sě ceteascâ §§-ii din legea dela 1791 şi patenta din 21 Decemvrie 1860. Sě provoacă în fine la Emanuel Gozsdu „luceafěrul Românilor“ şi la cele întêmplate în Zarand şi Făgăraş şi încheie: „Vreţi sě mě suspendeze şi pe mine? Dacă nu vreţi, nu-'mi cereţi lucruri cu neputinţă“.

Spiridon Fetti îi spune comitelui suprem, că nu pentru limba română au fost anulate hotărîrile adunărilor din Zarand şi Făgăraş, ci pentru-că Maghiarii le-au protestat. Roagă pe Maghiari sě accepteze propunerea Românilor, pentru-că şi mai nainte a fost în us în Ardeal, pe lângă limba maghiară încă şi limba latină, al cărei loc îl ţine acum limba română.

Makrai László asigură pe Români că dieta din Pesta va face legi foarte favorabile pentru Români, sě fie deci cu răbdare, ear' *Bethlen Olivér* pledează pentru ţinerea unui congres naţional român cum au ţinut şi Sêrbii.

Protopopul *Raţiu* ia de nou cuvêntul şi declară, că dacă nu sě primeşte propunerea făcută, Românii părăsesc adunarea. *Amos Tordăşan* esplică Ungurilor vorbirea lui Raţiu, ear' comitele suprem declară de nou, că desbaterea chestiei acesteia nu cade în competenţa congregaţiei ci a dietei şi — închee şedinţa.

În 8 Iulie de nou congregaţie. Çomitele suprem *Nopcca* pune la ordinea zilei alegerea comitetului municipal, în locul celui provisoriu, avênd sĕ fie compus din 400 membri. Sĕ ceteşte o listă, pregătită din partea Maghiarilor.

Ioan Crainic întreabă, că pe ce basă sĕ compune comitetul aşa cum e compus din partea comitelui suprem, şi după-ce acesta rĕspunde că pe basa legilor din 1848, — constată, că Românii numĕră 180.000 de suflete în acest comitat, pe când Maghiarii n'au decât 4—5000 de suflete. Drept-aceea, formând Românii majoritatea absolută în comitat, cere:

1. Ca limba română sĕ fie limbă oficioasă în sus şi în jos şi

2. Ca comitetul sĕ fie compus în proporţia numerică a naţionalităţilor din comitat.

Maghiarii fac sgomot, aruncă Românilor titulaturi de *»reacţionari* şi *bujtogató* şi cer acţie din partea fiscului, pe care însĕ Românii îl îndrumă sĕ ceară acţie în contra celor dela 1848 9. La lupta aceasta iau parte Românii: Gavriil Pop, Ioan Raţiu, protopopi, Harşian, George Filip, etc. Confusia şi sgomotul fiind mare, comitele suprem ridică şedinţa, declarând că rĕmâne şi mai departe în funcţiune comitetul provisoriu.

În ziua următoare, 9 Iulie, Românii nu s'au presentat la şedinţă şi astfel toate au mers după placul Maghiarilor.

Sĕ aleg diferite comisiuni, pentru compunerea unei adrese către Maiestatea Sa, pentru compunerea unei adrese către dietă în chestia uniunei, etc.

Ungurul *Belicska Iozsef* face imputare comitelui suprem că încă *n'a arestat* pe *Ioan Crainic,* care e emisariu politic venit din Principatele-române; ear' *Makrai László* propune, ca vice-comitele *G. Ciaclan* sĕ fie suspendat din post, pentru-că şi el e *bujtogató«*. Unii dintre Maghiari iau în apĕrare pe *Ciaclan,* şi astfel propunerea rĕmâne în suspens.

În 11 Iulie s'a ţinut ultima şedinţă, convocată pentru autenticarea protocoalelor. Vice-comitele *George Ciaclan* face următoarele observări la textul proceselor verbale:

1. Punctul în care sĕ zice în protocol, că vorbirea judelui primar *George Filip,* rostită în contra legilor din 1848, aduse de noi fără noi, n'ar fi fost sprijinită decât numai de câţîva Români, îl declar de *neautentic* şi amăgitor pentru opiniunea publică, fiindcă adevĕrul e, că vorbirea lui *George Filip* a fost sprijinită de întreaga

Românime, presentă la şedinţă. Ear' oratorul n'a spus alta decât aceea ce au pretins 40.000 de Români, adunaţi la 15 Maiu 1848 pe câmpul libertăţii din Blaj, şi ce s'a cerut şi la conferenţele dela Sibiiu şi Alba-Iulia din partea representanţilor poporului român. Căci sĕ se ştie, *că causa naţională română e astăzi causă solidară şi în contra ei numai inimicul păcii şi renegatul poate vorbì.*

2. Ce sĕ ţine de protestul dat în contra enunciaţiunei comitelui suprem, prin care a fost suspendată şedinţa din 8 Aprilie, — nu cade în competenţa comitetului sĕ decidă în causă, pentru-că acelaşi comitet a decis primirea protestului, ca parte întregitoare a procesului verbal, care a înaintat şi protestul, cu esceptiunea celor-ce au plecat acasă, după-ce au beut o bute de vin şi au mâncat un car de pâne dela compatriotul *Makrai László,* subscriind, fireşte, ântâiu protestul. Şi fiindcă în acel comitet n'a fost de faţă nici un Român, afară de doi renegaţi, cari s'au presentat din interese particulare, — resping primirea protestului, ca faptă ilegalà, făcută de noi fără noi, şi în contra protestului anunţ contraprotest, reservându-'mi dreptul a aduna subscrieri dela toţi Românii îndreptăţiţi, însĕ pe cale onestă, nu cu buţi de vin, cu carĕ de pâne şi cu promisiuni absurde.

3. Conclusele fraţilor Maghiari luate în şedinţa din 9 Iulie şi dispoziţiile făcute din partea lor în numele comitatului le declar de pripite şi ilegale, pentru-că nu corespund legilor constituţionale şi s'au făcut earăşi de noi fără noi.

Vice-comitele *Ciaclan* anunţă apoi protest şi promite a face arătare la Maiestatea Sa, subscrisă de toţi Românii din comitat, ca sĕ vadă şi sĕ ştie domnitorul, cum o fracţiune maghiară, sprijinită de comitele suprem, ia dispoziţii în numele celor 180.000 de Români, pe când ea nu numĕră în comitat decât numai 5000 de suflete. Sĕ se ştie, — declară *Ciaclan,* — că Românul voeşte şi pretinde, ca chestia sa naţională aici în patria sa sĕ se limpezească. De aceea, Maghiarii sĕ nu ignoreze conclusele adunărilor din Blaj, Sibiiu şi Alba-Iulia.

Mai cere apoi vice-comitele *Ciaclan,* că *Belicska Iozsef* sĕ fie şters dintre membrii municipali, fiindcă n'are avere, şi afară de aceasta a fost încurcat într'un proces din care a eşit vinovat. Şi mai cere, ca toate observările şi declaraţiile sale sĕ fie trecute la protocol şi protocolul sĕ se trimită guvernului.

Comitele suprem a rĕmas încremenit, împreună cu ceialalţi. Maghiarii nu cutezau sĕ-'şi mai deschidă gura. S'a primit aşa cum

a cerut vice-comitele, ear' şedinţa a fost ridicată. Bomba a fost prea sdrobitoare.

Murĕş-Oşorheiu.

În 22 Maiu s'a ţinut adunare municipală, cu care ocasiune capelanul român gr.-cat. din Murĕş-Oşorheiu, *Hossu,* a înmanuat comitelui suprem *Rádai István* o suplică a Românilor din comitat, cari cereau:

1. Recunoaşterea de drepturi naţionale pe seama Românilor, pe basa egalei îndreptăţiri.

2. Primirea Românilor între membrii comitetului permanent comitatens şi între funcţionari, în proporţia în care sĕ află Românii faţă de Sĕcui.

3. Limba română sĕ fie decretată de limbă oficioasă în comitat, întocmai ca cea maghiară.

Comitele suprem, luând în primire petiţia, a provocat pe capelanul *Hossu* sĕ-'i arete plenipotenţa în vîrtutea căreia e îndreptăţit a înainta rugări în numele tuturor Românilor din comitat, ori apoi sĕ subscrie petiţiunea, în care cas va fi considerată ca o petiţiune particulară a sa. *Hossu* subscrie petiţiunea şi cere de nou împlinirea dorinţelor esprimate în ea. Justele cereri sînt sprijinite şi de *Ioan Orosu,* care era ca oaspe de faţă, şi chiar şi de Sĕcuii *Lázár* şi *Dóbai,* majoritatea însĕ nu le ia în considerare, ceea-ce îndeamnă pe Români sĕ înainteze protest.

Protestul era de următorul cuprins:

„Ilustrisime domnule suprem prefect!

Onorată adunare!

Deşi la prima adunare sĕ auzia din gura fraţilor Maghiari şi Sĕcui, că vreau sĕ respecteze dreptul fiecărei naţiuni, ba chiar supremul prefect cu aceste cuvinte s'a esprimat către cei-ce au salutat şi bineventat pe Ilustritatea Sa ca pe un bărbat constituţional, amintind că le place a crede, că sub înţeleapta ocârmuire a Ilustrităţii Sale are sĕ înflorească egalitatea, libertatea şi frăţietatea.

Însĕ, durere, toate acestea, pentru Românii din acest scaun, cari din poporaţiunea de 80.000 numĕră peste 20.000 de suflete, au fost şi sînt numai vorbe fără efect. Pentru-că fraţii Maghiari şi Sĕcui, singuri neştiind că după-ce legi, de nu cumva după plac, şi noi credem că aşa este, — s'au organisat, nerespectând, ba aşa zicênd, călcând în picioare dreptul cuvenit naţiunii române,

dreptul, pe care Maiestatea Sa 'l-a recunoscut în diploma sa din 20 Octomvrie 1860. Ba şi naţiunea maghiară strigă în lumea largă, că respectează egala îndreptăţire a tuturor naţiunilor împreună locuitoare, şi anume, sĕ laudă înaintea lumii maghiare din Ardeal, că respectează dreptul naţiunii noastre. Însĕ, ilustrisime domnule prefect şi onorată adunare, noi vedem că toate acestea sûnt cuvinte, sûnt în scaunul Murĕşului până acuma numai vorbe, satire, pentru-că respectarea naţiunii noastre, respective a dreptului nostru naţional, nu sĕ vede. Ear' de respectarea limbei noastre române, care nouă tocmai aşa tesaur scump ne este, precum fraţilor Maghiari le este limba maghiară, şi pe care noi tocmai aşa sûntem datori şi pe cale legiuită a o apĕra ca însişi Maghiarii pe a lor, nici-decum nu este respectată în acest scaun.

Mai încolo, tot aşa de ponderoasă este şi representarea în toate afacerile acestui scaun şi în oficii, însĕ aceasta nu e deloc respectată, căci nici în representaţiunea scaunală (comitet) nu s'a făcut egală îndreptăţire, nici în împiegarea, în aşezarea oficianţilor.

Noi aşadar' pretindem, ca onorata adunare sĕ iee în considerare mai sus înşiratele noastre gravamine, şi sĕ le îndrepte pe basa egalei îndreptăţiri naţionale.

După acestea ne luăm îndrăsneala, în casul când adusele noastre gravamine nu s'ar îndrepta pe cale constituţională, dar' nu arbitrară, ci pe basa egalităţii, libertăţii şi frăţietăţii, şi în special, dacă limba noastră nu s'ar primì şi declara pe lângă limba maghiară de limbă oficioasă în acest scaun, şi dacă în representanţa marcală nu sĕ va ţinè egala îndreptăţire faţă cu Românii, după proporţia poporaţiunii, asemenea şi respectarea bărbaţilor români la oficii: în acest cas sĕ dăm acest protest solemn în contra tuturor lucrărilor făcute pentru noi şi sĕ le declarăm fără de noi făcute, — şi pretindem ca acest protest sĕ se iee la protocol. (Urmează subscrierile)".

Năsĕud.

Pentru districtul acesta a fost numit căpitan suprem harnicul şi popularul Român *Alexandru Bohăţiel,* care în 18 şi 19 Iunie 'şi-a ţinut instalarea, în *Năsĕud.* Ântâiu s'a celebrat chemarea duhului sfânt, prin prepositul *Macedon Pop,* şi în presenţa comisarilor guverniali, conte *Bethlen Gábor* şi *Pál Sándor,* cum şi a căpitanului suprem *Bohăţiel.* Sĕ ţine apoi adunarea de constituire a acestui district. O deschide comisarul guvernial, contele *Bethlen,* cu o vorbire *românească,* ţinută în spirit constituţional. Numeşte

pe *Ioan Florian* notar ad hoc pentru purtarea protocolului şi dă cetire decretului prin care e numit căpitan suprem al acestui district *Alexandru Bohăţiel,* care imediat depune jurămêntul, în limba maghiară şi română.

Se scoală acum contele *Bethlen Gábor* şi felicită pe căpitanul suprem în limba maghiară. declarând, că se simte fericit că poate representa guvernul la acest act solemn de instalare. *Bohăţiel* îi rĕspunde în termini frumoşi, *româneşte.*

Ia în urmă cuvêntul *Ioan Florian* şi rosteşte în numele districtului o vorbire frumoasă, apelând în ea la bunăvoinţa representanţilor guvernului, şi rugându-'i sĕ stărue pe lângă fraţii Maghiari, ca sĕ ţină cont de forţa numerică şi de vitalitatea naţiunei române, şi aşa sĕ conlucre la delăturarea neînţelegerilor. Salută în numele districtului pe noul căpitan suprem, asigurându-'l de iubirea şi încrederea întregului district.

Contele *Bethlen* mulţumind româneşte, predă presidiul căpitanului suprem *Bohăţiel,* care pune la ordinea zilei alegerea comitetului provisor.

Fl. Marian e în contra alegerei unui comitet provisor, care poate sĕ fie basat în legile ungare din 1848, dar' „noi sûntem transilvăneni, nu ungureni; noi ne ţinem de articolul de lege XII. din anul 1791".

De aceeaşi părere e şi cavaler de *Botta, Spiridon Fetti,* şi apoi *Florian Porcius,* care pledează cu mare căldură pentru alegerea unui comitet legal şi permanent.

Sĕ decide alegerea unei comisiuni de 14 membri, care sub presidenţia căpitanului suprem sĕ studieze chestia şi în şedinţa viitoare sĕ presenteze propunere concretă. Şedinţa se închee. La orele 3 banchet, cu toaste numĕroase, în toate limbile. S'a legat frăţietate între Unguri şi Români, ear' seara s'a aranjat serenadă şi conduct de facle capitanului suprem, din partea tinerimei şcolare din Năsĕud.

În 19 Iunie şedinţa a doua. Comisiunea esmisă s'a pronunţat pentru comitet provisor, şi în înţelesul acesta se face propunerea. Cere însĕ comisiunea, ca în comitet sĕ fie representate toate comunele din district. Numĕrul membrilor se stabileşte în 242, ear' lista cetită sĕ votează.

Capitanul suprem declară comitetul de constituit, şi comunică celor presenţi, că la şedinţa proximă n'au sĕ iee parte decât numai cei trecuţi în listă, ca membri ai comitetului districtual.

Alegerile funcţionarilor s'au făcut în ordine bună, ear' ca limbă oficioasă a districtului a fost decretată *limba română.* O delegaţie a fost trimisă apoi la Viena, pentru-ca să mulţumească Monarchului că a dat credincioşilor sei grăniţeri district separat şi căpitan suprem de naştere Român.

Deputaţiunea aceasta, din care făcea parte prepositul *Macedon Pop,* apoi cavaler de *Botta,* Maxim *Lica,* Stefan *Pop* şi Vasile *Naşcu,* a fost primită în 11 Iulie în audienţă din partea Monarchului. La vorbirea omagială, rostită din partea prepositului, care a rugat pe Maiestatea Sa sĕ apere şi în viitor credinciosul seu popor român de pe teritorul fostului regiment II. de graniţă, M. Sa a rĕspuns următoarele:

— »*Mĕ bucur că vĕd înaintea mea deputaţiunea districtului Năsĕud. Sûnt convins despre credinţa Românilor din acest district şi sper, că precum în trecut 'şi-au documentat credinţa cătră tronul meu, cu toată ocasiunea, aşa o vor păstra şi în viitor.* ***Ce se ţine de autonomia districtului d-voastre, promit a o apĕra***".

Monarchul a schimbat apoi câteva cuvinte cu fiecare membru din delegaţiune. Dela palat delegaţia Năsĕudenilor a mers la Archiducele *Rainer,* cancelar şi ministru de stat, precum şi la ceialalţi ministri, dela cari a cerut finalisarea chestiei cu pădurile şi regaliile. 'I-s'a spus că chestia e resolvată în favorul grăniţerilor, şi că nu mai lipseşte decât aprobarea M. Sale. Din acest motiv delegaţia a cerut pentru 18 Iulie o nouă audienţă la palat.

Sĕlagiu.

În 18 Septemvrie 1861 s'a ţinut în *Baseşti* o conferenţă a inteligenţei române din părţile Silvaniei, la care au luat parte vicarul *Demetriu Coroian,* protopopul *George Maniu,* profesorii din Beiuş *P. Mihuţiu, I. Selagian, Sim. P. Dessean. George Marchiş,* deputatul dietal *Ioan Popoviciu-Dessean,* şi alţii.

S'a pus în discuţie anexarea Silvaniei la Ungaria şi s'a luat hotărîre: 1. Sĕ se protesteze de nou în contra anexării. 2. Protestul sĕ fie trimis prin o delegaţiune deadreptul Maiestăţii Sale.

În delegaţiune se aleg ca membri *Dr. Ioan Maniu, George Filip* şi protopopul *Ioan Galu.* Sĕ ceteşte proiectul de protest, compus de protopopul *Ioan Galu* şi se primeşte. În urmă se aleg două comitete permanente, pentru a purta lupta naţională, şi anume, unul pentru comitatul *Solnocul-de-mijloc,* compus din membrii Grigorie Pop, archidiacon în Băseşti, Ioan Galu, George Filip, Daniil

Vultur, George Pop, proprietar, Vasile Pop şi Alexandru Pop; altul pentru comitatul *Crasna,* din membrii *Demetriu Coroian,* vicar foraneu, Ioan Lobonţ, Dr. Ioan Maniu, Florian Marcu şi Ioan Vicaş.

Comitetele acestea au fost însărcinate şi cu elaborarea unui proiect pentru înfiinţarea unui gimnasiu român în Silvania.

Protestul în chestia anexării comitatelor Crasna şi Solnocul-de-mijloc la Ungaria a fost înmanuat Monarchului în 14 Oct. 1861, şi era compus în terminii următori:

„Sacratisimă ces. reg. apostolică Maiestate, mare principe al Transilvaniei!

Prea graţioase doamne!

Fiind Maiestatea Ta convinsă din adâncul inimei despre eternul adevĕr al devisei demnului de eternă memorie moş al M. Tale, *Francisc I.,* cuprinsă în cuvintele »*Justitia regnorum fundamentum*«, — te-ai îndurat prea graţios în firul diplomei din 20 Oct. anul trecut a asigura, prin cuvênt irevocabil împĕrătesc, intregitatea monarchiei şi autonomia provincielor ei, pe basa egalei îndreptăţiri politico-civile şi naţionale, pentru toate provinciile şi popoarele imperiului austriac, prin care glorioasă faptă sperau şi Românii peste tot, şi în parte şi cei din comitatul Solnocului-de-mijloc şi al Crasnei, că a sosit fericita oră, în care şi ei sĕ poată scutura, — post tanta fata, — catenele servitutei şi ale terorismului maghiar, mai vechiu decât de 400 de ani, şi aşa îşi vor recâştiga avutele drepturi omeneşti şi naţionale, răpite prin arbitriul neomenoasei superbii maghiare.

Cu amară durere sufletească sûntem însĕ constrînşi, noi Românii din sus numitele comitate, — ca nişte supuşi totdeauna credincioşi Maiestăţii Tale, — a mărturisì, că în loc sĕ se pună balsam vindecător pe ranele seculare, sĕ înveninară de nou, mai ales prin fatala împrejurare, că în primăvara anului curent, fraţii Maghiari, contrar înţelesului diplomei din 20 Octomvrie a. tr., ne declară desmembraţi de către dulcea noastră patrie Transilvania şi contopiţi în Ungaria, în puterea legilor maghiare, necompetente în privinţa aceasta, aduse în anul 1836 de către dieta din Pojon, — pentru-ca rumpênd şi din o provincie şi din alta câte o parte, crescênd şi întărindu-se intensive şi estensive, ei sĕ-'şi poată realisa mai uşor visul despre o Ungarie mare şi tare, neatîrnătoare de Austria, cu amalgamisarea şi ruinarea tuturor naţionalităţilor de sub coroana Ungariei.

Această funestă şi nelegală anexiune, Românii, cu majoritate importantă în aceste comitate, la început nu o credeau. Dar' esperiând

în curênd, că diregĕtoriile de comitat fac raporturile lor cătră cancelaria maghiară şi trimit deputaţi la dieta Ungariei, pe când pe poporul simplu caută a-'l amăgì cu fel de fel de metehne, — sĕ convinseră prin amara realitate, că într'adevĕr li-se pune de nou în grumaz jugul tirănoasei despoţii maghiare, şi astfel din Sionul speranţei sînt trecuţi în Jericonul şi Babilonul servitutei naţionale.

În aceste triste împrejurări, noi subscrişii, în numele celor 100.000 de Români şi mai bine, pururea credincioşi supuşi din comitatul Solnocului-de-mijloc şi al Crasnei, cu cea mai omagială supunere ne apropiem de înaltul tron al Maiestăţii Tale, rugându-te cu genunchii plecaţi, ca luând în preagraţioasă şi dreapta consideraţiune impunĕtoarele momente, pe cari îndrăsnim a le înşira mai la vale, sĕ te înduri părinteşte a declara de nelegală şi de nula anexiunea sus lăudatelor comitate.

Maiestate! Motivele în contra anexiunei sau contopirei noastre în Ungaria sînt multe şi foarte însemnătoare; anume:

1. Comitatul Solnocului-de-mijloc şi al Crasnei au format „ab antiquissimo“ o parte întregitoare a Transilvaniei, ear' aceasta a fost totdeauna ţeară autonomă şi independentă de Ungaria, despre ce ne este martoră istoria, diploma leopoldină din 1691, resoluţiunea alvinţiană dela 1693, sancţiunea pragmatica, şi decretele comiţilor din anul 1790.

2. Aceste comitate, după funestele devastaţiuni turceşti din secolul XVI., au fost restituite Transilvaniei prin tratatul dela *Spaer*, din anul 1571, încheiat între Ioan Sigismund şi Maximilian, împĕratul Austriei.

3. Comitatele acestea sĕ ţineau de Transilvania şi în a. 1684, pe când Mihail Apafi începù sĕ trateze despre trecerea Transilvaniei sub scutul Austriei.

4. Când sub gloriosul împĕrat al Austriei, Carol al VI., la anul 1732 33, comitatul Maramurĕş şi Arad s'au încorporat la Ungaria, municipalităţile din comitatul Solnocul-de-mijloc, Crasna, Zarand şi Cetatea-de-peatră (Chior, protestând în contra anexării lor la Ungaria, au dobândit, prin rescriptul împĕrătesc din 31 Dec. 1732 deplina lor independenţă de către Ungaria şi rĕmânerea lor la Transilvania, sub nume de „Partes reaplicatae“.

5. Anexiune s'a făcut în dieta Ungariei la anii 1741, 1751, 1792, 1802 şi 1830. Dar' la aceasta rĕspundem cu tratatele de pace dela Oradea-mare din 1538, dela Praga din 1595, dela Viena din 1606,

a lui Matia dela 1608, dela Tîrnavia 1615, dela Zsitva-Torok din 1622, dela Viena din 1687, dela Blaj din 1687, — cu aprobate şi compilate tit. III. §. 4 et 7, cu rescriptul împĕrătesc din 26 Octomvrie 1709, din 26 Aprilie 1719, din 13 Decemvrie 1732, din 16 Dec. 1736, cu suplicele »*Partium*«-ului dela 1698 1732, mai ales ale dietei ardelene din 26 Faur 1733, în fine cu representaţiunea staturilor Transilvaniei din 18 Octomvrie 1792, în care îşi arată dreptele pretensiuni cu privire la comitatele acestea.

6. În dieta Ungariei dela 1836 anexiunea s'a făcut numai în teorie, lăsându-se comitatele acestea în »*statu quo*«, până nu-'şi va da şi dieta Transilvaniei opiniunea, respective învoirea la aceasta, — care dietă protestă însĕ cu argumente puternice la Maiestatea Sa, în 18 Martie 1838, în 22 Martie 1842 şi în 1 Faur 1843, în contra anexiunii, răzimându-se pe tratatele mai sus citate.

Asemenea protestează şi municipalităţile acestor comitate, compuse din cei mai incarnaţi Maghiari privilegiaţi, la anul 1837, 1839 şi 1843, ceea-ce sĕ vede apriat din protocoalele congregaţiunilor comitatense din acel timp, în a căror urmare ele şi fură deslegate şi mântuite pentru totdeauna de acea periculoasă anexiune.

7. Dieta Ungariei din anul 1836 şi cea din 1848 nici nu a fost competentă a face legi obligătoare pentru Transilvania sau pentru altă parte întregitoare a acesteia, fiind şi Transilvania întocmai aşa ţeară autonomă ca şi Ungaria şi cu totul independentă de aceasta.

8. Pentru-ca legile Ungariei sĕ fie obligătoare şi pentru Transilvania, se poftea şi învoirea liberă a acesteia, declarată într'o dietă constituită în mod legal, şi în asemenea mod promulgată, — ce însĕ până în ziua de astăzi nu s'a întêmplat, ba Transilvania în anul 1836 nici dietă nu a avut. Ear' întru-cât art. I. al dietei transilvane dela 1848, care decretase unirea cu Ungaria, ar venì aplicat aici ca temeiu legal pentru anexiunea acestor comitate, avem sĕ facem observarea, că acel articol de lege prin anularea uniunii a fost şi este şi el anulat.

9. Comitatele acestea, precum până la anul 1836, aşa şi de atunci încoace, tot la dieta Transilvaniei au fost obligate a-'şi trimite deputaţii, ear' când acestia au mers la dieta Ungariei, — cum s'a întêmplat în anul curent, — au făcut-o aceasta în contra voei şi a intereselor Românilor, cari fac majoritatea absolută în aceste comitate, ba chiar mai mult şi decât două terţialităţi, şi cari, pe lângă toate că au fost în anul curent înşelaţi de cătră fraţii Maghiari cu aceea,

că M. Ta te-ai abătut cu totul dela diploma din 20 Octomvrie şi ai aprobat legile dela 1848, împreună cu anexiunea, totuşi nu avură deputaţii lor români în dieta Ungariei.

10. Românii, ca majoritate absolută, în numĕr de peste 100.000 în aceste comitate, faţă de 37.000 Maghiari, Armeni şi Evrei, nici n'au fost întrebaţi şi nici n'au cerut *anexiunea*, ci ea s'a făcut *de nobis sine nobis*«. Deci, dacă în altisimul rescript din 21 Iulie anul curent, adresat dietei maghiare, uniunea Ardealului cu Ungaria sĕ respinge pentru totdeauna din causa protestării şi a neînvoirii Românilor, — tot acest motiv cumpĕneşte în asemenea mĕsură şi pentru comitatele noastre, fiindcă şi oamenii noştri au jurat la Blaj în 1848 în contra uniunii, şi şi din fiii şi părinţii noştri au sângerat mulţi în contra legilor contopitoare maghiare dela 1848.

11. Legile Transilvaniei din 1848 n'au decretat anexiunea, şi ele nici n'au fost promulgate, şi nici în adresa dela 20 Octomvrie anul trecut nu sînt cuprinse.

12. Nici legile Ungariei din 1848, prin cari s'ar voì reactivarea legilor dela 1836, n'au fost publicate cândva la noi, cum se cade, şi nici în diploma din 20 Octomvrie anul trecut, nici în autografele către contele de Rechberg din acelaşi dat, sau către cancelarul aulic al Transilvaniei, datate din 21 Decemvrie anul trecut, precum nici în patentul împĕrătesc din 26 Februarie a. c. nu sînt primite, şi peste tot, nici că esistă lege, ordinaţiune, sau autograf împĕrătesc de atunci încoace emanat şi publicat, prin care legile maghiare dela 1848 'şi-ar primì puterea obligătoare.

13. Ba rescriptul împĕrătesc către dieta Ungariei, datat din 21 Iulie a. c. merge şi mai departe, şi ne spune luminat, că legile din 1848 vatĕmă drepturile monarchului, şi ale celoralalte popoare de sub coroana Ungariei. Prin urmare, acel înalt rescript anulează chiar toţi articolii şi paragrafii legilor Ungariei dela 1848. cari sînt în contra drepturilor monarchului şi ale celoralalte ţĕri şi popoare din imperiu şi de sub coroana Ungariei.

14. Aceste nobile comitate în decursul celor 12 ani mai de aproape au stat sub administraţiunea şi jurisdicţiunea dicasteriilor transilvane, ba ele şi atunci, când a eşit diploma din 20 Octomvrie a. trecut, şi autografele către contele Rechberg şi cancelarul Transilvaniei, precum şi când s'a dat patenta împĕrătească din 26 Febr. a. c. în care se asigura, deoparte, intregitatea monarchiei şi autonomia tuturor provinciilor ei, ear' de altă parte se proclamau drepturi egale

politice-civile şi naţionale în grandiosul imperiu austriac, sĕ ţinură de Transilvania, şi de atunci încoace nici o lege positivă, ordinaţiune sau autograf împĕrătesc nu s'a publicat, prin care aceste comitate s'ar încorpora la Ungaria, — şi nu autografele adresate cancelarului Ungariei, ci cele adresate contelui Rechberg şi cancelarului Transilvaniei trebue sĕ fie aplicate la comitatele noastre, cari toate, împreună cu înaltul cuvênt împĕrătesc, numai atunci pot avè deplinul şi nevătĕmatul lor înţeles şi autoritatea cuvenită, când comitatele acestea vor rĕmânè părţi intregitoare ale Transilvaniei.

15. Ca fraţi adevĕraţi, de o soarte şi de un interes comun, ne alăturăm în privinţa aceasta întru toate la protestul şi petiţiunea de curênd aşternută Maiestăţii Tale din partea Românilor din Zarand, cu cari întru toate sûntem hotărîţi a face causă comună. Anume, recunoaştem şi noi a fi în asemenea chip periculoasă şi stricăcioasă anexiunea la Ungaria pentru naţionalitatea noastră română, mai ales acum, după-ce Maiestatea Ta te înduraşi a declara de primă proposiţiune regească înarticularea naţiunei române din Transilvania, ca naţiune politică receptă, — asemenea pentru urcarea preţului de sare, care urcare ar apăsa foarte simţitor poporul de rînd.

Maiestate! Aceste argumente în contra anexiunei sûnt mult mai juste decât sĕ poată fi paralisate prin apucături înşelătoare şi teroristice ale unor caste setoase de predomnire. Prin urmare, noi sûntem nutriţi de cea mai dulce speranţă, că M. Ta, ca părinte drept şi tare în voinţa de a susţinè neviolată, de o parte egala îndreptăţire politică-civilă şi naţională, de altă parte intregitatea şi autonomia tuturor provinciilor monarchiei, — vei primì de binevenită, dreaptă şi lealā aceasta plânsoare a unui popor, care totdeauna s'a distins prin credinţa şi alipirea sa către tron şi prin sacrificiile aduse interesului preaînaltei case domnitoare, şi ne vei mângàia cu dorita anulare a acestei nedrepte şi ilegale anexiuni, lăsând aceste comitate şi mai departe a fi părţi intregitoare ale dulcei noastre patrie Transilvania, şi ordonând cancelariei aulice a Transilvaniei, cum şi înaltului guvern, ca la dieta transilvană convocată, la toată întêmplarea şi negreşit sĕ convoace şi comitatele noastre. De altă parte earăşi, sĕ faceţi preagraţioase disposiţiuni, ca din partea autorităţilor comitatense, — toate în mânile contrarilor nostri maghiari, cari cu toate mijloacele caută a terorisa poporul român, — sĕ nu poată fi împedecată alegerea deputaţilor la dieta Transilvaniei, şi peste tot sĕ nu poată fi împedecată majoritatea Românilor în a-'şi manifesta şi realisa dorinţele

naţionale, atât în comitat, cât şi în ţeara de care se ţine. Cu cea mai profundă umilinţă şi veneraţiune rĕmânem. ai Maiestăţii Tale ces. reg. apostolice, *Băseşti,* în 18 Septemvrie 1461. Cei mai plecaţi şi credincioşi. (Urmează subscrierile representanţilor comunelor româneşti din ambele comitate!)"

Timiş.

În adunarea comitatensă, ţinută în ultimele zile ale lunei Ianuarie, sub presidenţia comitelui suprem *Damaschin* (Sêrb maghiarisat), s'a votat lista membrilor cari au sĕ formeze comitetul permanent municipal şi s'au făcut alegerile funcţionarilor. Lista fiind compusă în detrimentul Românilor, în majoritate în acest comitat, a luat cuvêntul protopopul *Meletie Dreghici* pentru a o combate şi a pretinde, ca drepturile naţionale ale Românilor sĕ fie respectate, ear' Românii sĕ fie representaţi, atât în comitet, cât şi în corpul funcţionarilor, în proporţiunea ce li-se compete după numĕrul şi proprietatea lor, şi amĕsurat sarcinilor publice pe cari le poartă în comitatul acesta. 'I-a rĕspuns Sêrbul *Mihailovici,* archimandrit, şi Românul *Ioan Mişici,* că lista e *bine* compusă şi corĕspunde stărilor faptice din comitat.

A luat apoi cuvêntul inspectorul de şcoale, *Constantin Ioanoviciu* şi într'o vorbire covîrşitoare a cerut, ca egal cu limba maghiară sĕ fie decretată şi limba română de limbă oficioasă a comitatului, fiindcă majoritatea din poporaţiunea acestui comitat o formează Românii. 'I-a rĕspuns Sêrbul *Jivcovici,* archimandrit la mănastirea *Bodrogului,* că nu sĕ poate, pentru-că atunci şi celelalte naţionalitaţi din comitat ar putĕ sĕ ridice asemenea pretensiuni. Între funcţionari au fost aleşi puţini Români. Postul de vice-comite 'l-a primit însĕ Românul *Ioan Mişici.*

Torontal.

Adunarea constituantă s'a ţinut în 4 Februarie, sub conducerea comitelui suprem *Karácsonyi de Beodra.* A fost deschisă cu vorbiri rostite în toate limbile comitatului, anume, maghiară, *română,* şi sêrbă.

După deschidere s'a întrat în ordinea de zi. Preotul *Murgu* din St.-Nicolaul-Mare a luat cuvêntul şi espunênd faptul, că Românii au arĕtat totdeauna loialitate sinceră şi nefăţărită faţă de celelalte naţionalităţi, roagă pe fraţii Maghiari şi în special pe comitele suprem sĕ rĕspundă acum, când la ei este rîndul, cu asemenea loialitate şi sĕ aibă în vedere pe Români la compunerea comitetului, precum şi

la alegerea funcţionarilor, de oparte pentru a sĕ satisface spiritului diplomei din 20 Octomvrie 1860, de altă parte pentru a sĕ stabilì o pace durabilă în comitat.

În seara zilei de 5 Februarie a fost aranjat conduct de facle comitelui suprem, cu care ocasiune 'i-a ţinut vorbire şi preotul Cebzei, *Chirilescu,* rugându-'l sĕ iee în considerare naţiunea română, care are 60.000 de suflete în acest comitat, — ear' comitele suprem a promis, că va ţinè cont şi de interesele Românilor. Şi a ţinut, astfel, că între oficianţi au fost aleşi şi patru Români, însĕ de aceia, cari nici nu treceau de Români.

E de notat, că *Andreiu de Mocsonyi,* mare proprietar în comitat, prin urmare îndreptăţit sĕ facă parte din comitetul municipal, a fost şters de pe listă, la cererea Maghiarilor, pe cuvênt că e *resvratitor* (bujtogató).

Turda.

În 11 Aprilie s'a ţinut conferenţă prealabilă în Turda, la care au luat parte vre-o trei sute de Maghiari şi *unsprezece* Români. *Tisza László* a cerut sĕ se accepteze de basă legile din 1848, ear' comitetul municipal de atunci sĕ fie reintegrat în drepturile avute, întregindu-se singur pe sine. *Dr. Ioan Raţiu* declară în numele Românilor, că pe basele propuse comitatul nu poate fi organisat, dar' poate fi organisat pe basa perfectei egale îndreptăţiri, care pretinde, ca întregul comitat sĕ fie chemat la adunare, pentru a-'şi alege comitetul municipal.

Majoritatea maghiară nu primeşte părerea Românilor; îi asigură însĕ, că nu vor fi trecuţi cu vederea.

In 17 Aprilie seara au ţinut Românii o conferenţă pentru a-'şi stabilì linia de conduită politică. Au luat parte cam 40. Toţi s'au declarat solidari cu vederile şi faptele celor unsprezece, cari au luat parte la conferenţa maghiară.

În 18 Aprilie s'a ţinut apoi adunarea comitatensă. Comitele suprem a depus jurămêntul şi a fost salutat ungureşte şi româneşte. În limba română 'i-a ţinut vorbire protopopul *Mihail Crişian* din Reghinul-săsesc. Sĕ ceteşte lista membrilor designaţi sĕ facă parte din comitetul municipal, şi Românii cer sĕ fie trecuţi pe listă în numĕr egal cu Maghiarii, dar' nu sĕ ţine cont de dorinţa lor.

In 19 Aprilie şedinţa a doua, în care s'a făcut alegerea funcţionarilor. Au fost aleşi următorii Români: *Dr. Ioan Raţiu,* vice-comite;

Ioan Pop Maior, perceptor; *Ioan Groze,* vicenotar; *Dănilă Făgărăşan,* jude secundar; *Iosif Moga,* jude secundar; *Simeon Crainic,* adjunct; *Ioan Dobradi, Ioan Maier* şi *Pavel Medan,* adjuncţi; asesori la tribunal *Mihaiu Orbonaşiu, Ioan Pop Harşian, Dionisie Şuluţiu* şi *Ioan Mărginean;* ear' la tribunalul parţial *Iosif Grindean* şi *Ioan Mărginean.*

Toţi funcţionarii au depus jurămêntul, ear' cu privire la *limbă* s'a acceptat hotărîrea comitatului *Cojocna,* ca dieta sĕ fie recercată sĕ reguleze chestia prin lege.

Acum se scoală contele *Bethlen János,* şi pe motivul, că legile din 1848 nu sûnt mulţumitoare *pentru Români,* propune, ca adunarea sĕ trimită adresă împĕratului şi dietei Ungariei, ca şi Ardealul sĕ fie chemat la dieta din Pesta.

Şase Români sĕ scoală de odată pentru a-'i rĕspunde, în frunte cu energicul *Dr Ioan Raţiu,* dar' comitele suprem declară iute propunerea de primită şi încheie şedinţa.

În 20 Aprilie şedinţă nouă. La verificarea protocolului ia cuvêntul *Dr. Ioan Raţiu* şi propune, că nemulţumirea Românilor, atinsă în şedinţa premergĕtoare din partea contelui *Bethlen János*, sĕ fie precisată mai bine, ear' dorinţele Românilor sĕ fie trecute astfel la protocol:

1. Naţiunea română cere sĕ fie recunoscută de naţiune politică, prin lege specială, adusă din partea dietei Ardealului sau şi a Ungariei.

2. Naţionalitatea română şi folosirea limbei române sĕ se garanteze prin un articol de lege deosebit.

Sĕ se şteargă toţi articolii de lege, din Aprobate şi Compilate, aduşi prin sistema feudală, spre ruşinarea, dejosirea şi batjocorirea naţiunii române.

Sĕ naşte luptă mare pe tema aceasta. Ungurul *Zeyk* combate cererea şi o respinge, *Dr. Raţiu* şi *Groze* îi resfrâng însĕ toate argumentele. Ungurul *Viski* propune sĕ se accepteze cererile Românilor, pentru a sĕ face pace. În urmă sĕ primeşte o propunere mijlocitoare şi şedinţa sĕ ridică.

În 26 Iunie adunare nouă, ţinută în biserica reformată din Turda. Comitele suprem o deschide numai ungureşte, ear' *Samuil Vajda* cere sĕ se facă deschiderea şi în limba română. Comitele suprem pune pe *Lázár* sĕ-'i talmăcească în româneşte vorbirea, fiindca nu ştie româneşte, şi în urmă declară, că din adunare fac parte numai nobilii şi representanţii comunelor, — alţii n'au cuvênt, nici vot,

Ia cuvêntul *Ioan Orosu* şi constată, că la 15 Maiu 1848 poporul român s'a declarat cu dela sine putere independent politiceşte, şi faptul acesta 'l-a adus pe cale legală la cunoştinţa dietei transilvane, prin o deputaţiune, care a fost însĕ în mod neomenos tratată, împreună cu petiţia, atât la Cluj cât şi la Pesta, ceea-ce în mod necesar a provocat apoi întêmplările dela 1848/9. Maghiarii ar putè deci sĕ trateze acum altcum cu Românii, şi sĕ nu-'i mai considere de minori. Declară, că nu recunoaşte congregaţia de legală, ci propune esmiterea unei comisiuni, compusă din Români, Maghiari şi Saşi, în scopul, ca sĕ stabilească cheia după care s'ar putè convoca o adunare legală.

În cas contrar protestează în contra compunerei congregaţiunei şi în contra tuturor hotărîrilor ce le va aduce. Pretinde ca protestul sĕ fie trecut la protocol.

Comitele suprem contestă dreptul lui *Orosu* de a putè vorbì, fiindcă nu e din comitat, dar' *Vasile Pop Harşian* arată, că *Orosu* are proprietate în comitatul acesta, prin urmare e îndreptăţit sĕ vorbească. Profesorul *P. Anca* şi cavaler de *Botta* sprijinesc propunerea lui *Orosu,* pe când *Samuil Vajda* combate pe oratorii români, fiindcă pun toate relele în sarcina Maghiarilor, cari pentru Români au făcut mai mult decât s'a cuvenit. Prin asta însĕ nu vrea sĕ zică, că Maghiarii n'ar fi datori sĕ recunoască şi sĕ garanteze naţionalitatea română. Ungurul *Dr. Szigeti* zice că în Ungaria numai limba maghiară poate fi după lege limbă oficioasă. Îl combate *Groze,* apĕrând posiţia Românilor. În fine Românii vĕzêndu-se nebăgaţi în seamă protestează şi părăsesc adunarea, ear' lista Maghiarilor, pentru compunerea comitetului municipal, sĕ primeşte cu aclamaţiune. Pe ea sûnt trecuţi puţini Români.

Protestul pus în vedere din partea lui *Orosu* a fost înmanuat comitelui suprem, provĕzut cu 311 subscrieri româneşti. Comitele suprem 'l-a predat unei comisiuni, care în şedinţa din 28 Iunie a propus sĕ fie — *respins,* şi aşa s'a hotărît.

E de notat, că vicecomitele *Ioan Raţiu* a demisionat din post, ear' în locul seu a fost numit vicecomite *Ioan P. Maior,* mai nainte perceptor, care însĕ asemenea 'şi-a anunţat demisionarea, prin următoarea scrisoare, adresată comitelui suprem:

– „Ilustrisime domnule suprem comite!

Deşi cu ocasiunea compunerei comisiunei comitatense permanente, în 19 Aprilie a. c., interesele şi dreptele pretensiuni ale Româ-

nilor din comitatul Turda nici într'o privinţă nu s'au respectat, — cu învoirea şi la pofta esprimată din partea fraţilor mei conaţionali, singur din punct de vedere patriotic şi naţional, am primit şi eu un post de perceptor.

Resignând domnul vicecomite al cercului superior *Ioan Raţiu,* din cause destul de binecuvêntate, şi adecă. pentru-că postulatele noastre naţionale, ca comitatul sĕ-'şi esprime dorinţa de a ne vedè asigurată naţionalitatea şi limba prin articoli de lege, votaţi din partea dietei, - de către întreaga comisiune permanentă, din adresa comitatului către Maiestatea Sa şi către dieta Ungariei, *în adins s'a ignorat şi lăsat afară,* pentru care fapt şi eu, ca tot Românul, am trebuit sĕ mĕ scandalisez: totuşi la recercarea oficioasă a Ilustrităţii Tale, de datul 25 Maiu a. c., numai în speranţa, că asemenea abusuri şi anomalii, prin cari ne scandalisarăm toţi, pe viitor sĕ vor emenda şi încungiura, primiiu ad interim şi postul de vicecomite, mie deferat. Însĕ, durere, abusurile şi nedreptăţile, în loc de a sĕ delătura, pe zi ce merge sĕ înmulţesc.

În loc sĕ se fi conchemat congregaţiune marcală, după-cum sĕ aşteaptă de comun, şi după-cum ni-se promisese de către Ilustritatea Ta, — s'a convocat pe 23 Maiu a. c. numai comisiunea permanentă provisorie.

Românii din cercul superior al acestui comitat privind o atare adunare de ilegală, nici n'au venit a lua parte la dînsa, ear' cei din cercul inferior au protestat formaliter. Comisiunea adunată, întru nimic considerând protestul Românilor, presenţi la acea adunare, a hotărît ţinerea unei congregaţiuni pe 26 ale l. c., din care alegĕtorii îndreptăţiţi cu 8 fl. cens, precum şi clerul şi statul învĕţătoresc, — au fost eschişi!

Limba românească, deşi în 19 Aprilie cu votul unanim al comisiunei permanente s'a fost hotărît, că până-ce în dieta cea mai de-aproape s'ar prescrie modul folosirei ei, în afacerile publice sĕ se respecteze într'atâta, ca la scrisorile româneşte aşternute oficialilor comitatenşi sĕ se rĕspundă româneşte: nu sĕ respectează de loc, căci pe suplicele Românilor, atât ale privaţilor, cât şi ale diregĕtoriilor eclesiastice române, sĕ dau resoluţiuni maghiare.

Aşa în zilele acestea, spre cea mai mare a noastră durere am vĕzut, cum chiar din centrul comitatului s'a transmis oficiului protopopesc din Reghinul-săsesc pe o scrisoare oficioasă română *resoluţiune maghiară.*

Juzii cercuali maghiari, pe tot locul unde numai s'a putut, au mijlocit ca şi în comunele române sĕ se aleagă notari maghiari, cari poartă corespondenţele, în comune româneşti, în limba maghiară, necunoscută poporului.

Asemenea proceduri, prin cari se vatĕmă principiul egalităţii şi al frăţietăţii şi se calcă în picioare cele mai delicate interese ale naţiunei mele, — m'au făcut sĕ-'mi perd şi cea mai mică rază de speranţă, că fraţii Maghiari ai acestui comitat voesc şi doresc a ne respecta şi mulţumì cu privire la justele noastre aşteptări şi pretensiuni. Prin urmare, ca nu cumva prin purtarea mea şi purtarea afacerilor oficioase, mie încredinţate, sĕ apar a aproba asemenea nelegiuiri, şi sè devin suspect, compromis sau chiar vênzĕtor al iubitei mele naţiuni, şi al dreptelor ei interese: viu a declara, că resignez, atât din oficiul de perceptor, cât şi din cel de substitut de vicecomite, şi mĕ rog, ca Ilustritatea Voastră, luând în consideraţiune motivele aduse, sĕ binevoiţi a primì şi încuviinţa aceasta a mea resignaţiune.

Primiţi asigurarea profundului respect, cu care rĕmân, în Reghinul-săsesc, 15 Iunie 1861, al Ilustrităţii Voastre plecat *Ioan P. Maior* m. p."

Demisionarea vicecomitelui Dr. *Ioan Raţiu* sĕ făcuse cu o lună mai nainte, prin următoarea scrisoare adresată în 15 Maiu comitelui suprem al comitatului:

— „Ilustrisime domnule comite suprem!

În conferenţele preliminare pentru organisarea comitatului, noi Românii, cari puturăm lua parte la acelea, am pretins cu toată dreptatea, ca alegerea comisiunii comitatense sĕ se facă prin congregaţiunea comitatului întreg, pentru-că ori-care comisiune aleasă ori denumită de ori-şi-cine, fără concursul comitatului întreg, ar fi nelegiuită şi neconstituţională.

De părerea noastră au fost mulţi şi dintre fraţii Unguri, însĕ majoritatea conferenţei din 11 Aprilie a. c. a poftit, ca sĕ se compună o comisiune deocamdată fără concursul comitatului, ca aceasta sĕ aleagă oficianţii comitatului în mod provisor, motivându-se mĕsura aceasta întru-câtva prin necesitatea de-a ne pune cât mai curênd în posesiunea administraţiei şi a justiţiei comitatului.

Necesitatea de-a ne vedè scăpaţi cât mai curênd de sistema absolutistică ne-a făcut şi pe noi sĕ ne abatem dela sus apĕratul principiu constituţional. Dar' am făcut-o aceasta numai în speranţa, că comisiunea provisorie va înceta cât mai curênd, şi până atunci

vom fi mulţumiţi cu compunerea ei. Durere însĕ, că în conferenţele din 18, 19 şi 20 Aprilie nu s'a luat în considerare dreapta noastră pretensiune de-a se compune comisiunea din atâţa membri Români câţi sûnt şi Unguri.

Cu toate acestea, noi cu mare durere de inimă ne-am abătut şi dela dreptul acesta, din causa, că Ilustritatea Ta ne-ai asigurat, cumcă în cel mai scurt timp se va ţinè congregaţiune comitatensă, înaintea căreia vor avè sĕ-'şi dee demisiunea, atât comisiunea provisorie, cât şi oficialii aleşi din partea ei, — mai departe din causa, că n'am aflat cu cale a ne retrage, ci a ne da tot concursul la intemeierea noului edificiu. Acestea au fost motivele, cari m'au îndemnat pe mine a întra în comisiunea provisorie şi a primì în urmă şi postul de vice-comite.

Acum vĕzênd, că Ilustritatea Ta în loc de a ţinè congregaţiune comitatensă, ai convocat pe 23 Maiu a. c. earăşi numai adunarea comisiunii provisorie, cu scop ca sĕ decidă despre cele mai momentuoase cause ale comitatului, cum sûnt: determinarea activităţii tribunalelor de comitat, pertractarea causelor comune ale comitatului şi a altor proiecte de interes comun ale patriei, etc.;

vĕzênd mai departe, cumcă în adresele comisiunii provisorie către Maiestatea Sa şi dieta Ungariei nu sĕ cuprinde de loc moţiunea noastră din 20 Aprilie a. c., deşi punctul prim al acestei moţiuni, adecă înarticularea Românilor ca naţiune politică, s'a primit numai cu o modificare, care nu ne-a mulţumit de loc cu privire la aşteptările noastre;

vĕzênd din toate acestea, de o parte că Ilustritatea Ta prin convocarea comisiunii pe 23 Maiu voeşti a rĕmânè pe timp îndelungat pe terenul declarat de noi de nelegiuit şi neconstituţional, ear' de altă parte prin publicarea adreselor în contra decisiunilor din 20 Aprilie, vĕzêndu-'mi în cel mai mare grad periclitate drepturile naţiunii mele: *sûnt silit a mĕ retrage din activitatea de până acì şi a resigna din postul de vice-comite.*

A resigna din postul acesta mĕ simţesc cu atât mai îndatorat, ilustrisime domnule, cu cât m'am întărit mai tare în convingerea, că după sistema adoptată şi practicată de o lună încoace, în acest comitat, noi Românii nu putem avè nici o speranţa de câştigarea şi folosirea drepturilor cu adevĕrat naţionale, căci pentru noi şi naţionalitatea noastră sistema lui Bach de a ne desnaţionalisa 'şi-a schimbat numai numele, dar' în esenţă a rĕmas aceeaşi.

Toate acestea cred că vĕ vor convinge, ilustrisime domnule, că eu, ca Român, n'am putut face altcum, decât a mĕ mulţumì de un post, pe care în momentele de faţă nu-'l pot purta fără vătĕmarea drepturilor naţionale şi constituţionale.

După cari sûnt, cu distinsă stimă, al Ilustrităţii Voastre serv obligat, Turda, 15 Maiu 1861. *Dr. I. Raţiu*«.

*

În 10 şi 11 Septemvrie s'a ţinut congregaţie nouă. Românii s'au presentat în numĕr mare. Comitele suprem a făcut ântâiu de toate comunicarea, că dieta ungară a fost disolvată şi că astfel ţeara sĕ află în grea criză, dar' pentru aceea congregaţia sĕ-'şi facă numai datoria şi mai departe. Se întră în ordinea de zi.

Ia cuvêntul *Vasile P. Harşian* şi în numele Românilor declară de ilegală congregaţia. Sĕ provoacă la protocolul şedinţei din 26 Iunie şi protestează de nou în contra modului cum s'a format comitetul municipal şi în contra tuturor hotărîrilor ce le va aduce. Cere ca protestul sĕ fie trecut la protocol, promiţĕnd a-'l înainta şi în scris.

Comitele suprem declară că e obicìnuit cu proteste, dar' nu poate sĕ le primească decât numai în scris. *Grindean* combate vederile comitelui suprem şi cere sĕ fie pus protestul la ordinea zilei, pentru a fi discutat din partea congregaţiunii.

Sĕ trece la ordinea zilei. *Gerendi* întreabă pe comitele suprem, de ce n'a deschis congregaţia şi româneşte, ear' comitele suprem pune pe judele primar *Korodi* sĕ tălmăcească în româneşte vorbirea de deschidere.

Sĕ decide, ca alte drumuri nouĕ sĕ nu se mai facă în comitat, dar' sĕ se ţină în stare bună cele vechi. Leafa funcţionarilor sĕ se plătească din contribuiri benevole, spre care scop sĕ subscrie imediat din partea aristocraţilor maghiari suma de 1500 fl. Cu privire la încassarea dărilor prin esecuţiune, baronul *Bánffy* zice, că Maghiarii din capul locului au zădărnicit scoaterea dărilor pe cale ilegală, prin esecuţie, dar' a venit Blajul şi a dat alt sfat poporului, prin urmare vina cade asupra matadorilor din Blaj.

Sĕ scoală *Iosif Moga* şi rĕspunde astfel: „Când aud de Blaj, identific numirea aceasta cu inteligenţa română, şi aşa cred, că în acest înţeles a vorbit şi domnul Bánffy. Dacă e aşa, atunci vĕ spun pe faţă, că da, pe Românii noştri inteligenţa 'i-a sfătuit sĕ plătească dările, fără a fi avut însĕ alte tendenţe în vedere, decât numai împlinirea datorinţei din partea fiecăruia faţă de monarch, precum şi

peste tot miseria în care se află poporul nostru şi care nu-'l lasă sĕ facă oposiţii şi sĕ tragă asupra sa esecuţii împreunate cu spese mari. Aşa a făcut Blajul, aşa am făcut eu, ca jude cercual, şi nu-'mi pare rĕu, nici nu mĕ ruşinez de fapta mea".

Sĕ decide, ca comitele suprem sĕ facă representaţiune la guvern în chestie.

In ziua următoare, 11 Iulie, şedinţa a doua. *Vasile Pop Harşian* înmanuează comitelui suprem protestul Românilor, ear' *Tisza László* cere, ca în viitor protestele sĕ nu mai fie trecute în întregime la protocol. *Harşian* îi rĕspunde, că cel-ce protestează are dreptul sĕ pretindă ca protestul seu sĕ fie trecut la protocol, şi de părerea aceasta e şi comitele suprem, cu toate-că convingerea sa este, că sĕ face prea mare abus cu protestele, înaintându-se şi în numele acelora cari nu ştiu nimica despre ele. *Harşian* şi *Orosu* legitimează toate subscrierile din protest.

Comitele suprem găseşte acum alt cusur. Zice că nu ştie cui sună protestul şi dela cine vine, pentru-că e scris româneşte şi el nu ştie româneşte.

Românii rĕspund calm şi cu demnitate. Vorbesc următorii: Grindean, Harşian, Orosu, Anca, Iosif şi Vasile Moga.

Comitele suprem o întoarce acum altcum. Zice că Românii au părăsit în 26 Iunie adunarea comitatensă, ceea-ce e egal cu abzicerea din demnitatea de membri ai comitetului municipal, prin urmare nu mai au nici un drept sĕ vorbească. Îi combat sofistăriile la moment şi cu mare efect Vasile *Moga* şi *Orosu*. Ungurul *Korodi* întreabă, dacă vreau Românii sĕ li-se pertracteze protestul în şedinţa de faţă? ear' Românii rĕspund, că nu recunosc adunarea de competentă în causă. *Tisza László,* mânios, trimite pe Români la Viena cu protestul lor, fiindcă de acolo primesc şi *paralele* , — *P. Anca* însĕ îl pune la locul seu. În cele din urmă sĕ decide cum cer Românii: »*protestul sĕ se treacă în întregime la protocol, ca inaintat în numele tuturor Românilor din comitat*«.

Vicecomitele, nou ales, *George Bardoşi,* depune jurămentul în limba *română,* şi sĕ alege o comisiune pentru verificarea proceselor verbale, — ear' şedinţa sĕ închee.

*

Precum la comitat, aşa şi la oraş, Românii din *Turda* au fost neîndreptăţiţi, din care motiv au adresat şi magistratului orăşenesc, la 15 Maiu, următorul protest:

„Onorată comunitate!

În anul Domnului 1861, când toate popoarele lumii civilisate sûnt pătrunse de simţul dreptăţii şi al libertăţii, când naţiunile sûnt gata a-'şi sacrifica libertatea, mai bucuros decât naţionalitatea, când acest simţ puternic al naţionalităţii rĕstoarnă tronuri şi nimiceşte sisteme absolutistice, punĕnd în locul lor altele liberale şi constituţionale, şi când naţiunea maghiară aceste principii le pronunţă cu atâta entusiasm, demn de toată onoarea şi imitaţiunea, în anul acesta şi în oraşul acesta, care a fost de atâtea-ori martor la luptele strămoşilor nostri pentru libertate şi naţionalitate: cu cea mai mare durere a inimii vi-o spunem verde în ochi, cumcă d-voastră, fraţilor Maghiari, îngânaţi dreptatea şi vĕ bateţi joc de drepturile noastre naţionale, şi toate acestea le faceţi pe basa legilor aduse la anul 1848!

După aceste legi organisataţi magistratul oraşului, şi pe Românii de aici, cari numĕră *trei* din *opt* părţi ale locuitorilor, 'i-aţi eschis cu totul dela posturile de senatori, când după sistema căzută absolutistică ne-am putut bucura în acesti 12 ani fatali cel puţin de un senator român. Dar' după legile d-voastre din 1848 şi aceasta umbră de drept o perduram, prin urmare trebue sĕ mărturisim, că legile cărora vĕ închinaţi, şi despre cari spuneţi că sûnt mulţumitoare pentru toate naţiunile, în aplicarea lor faţă de naţionalitatea română sûnt mai absolutistice decât chiar cel mai crud absolutism.

Însĕ martor ne este Dumnezeu, că nu vom suferì nici pe un minut nedreptăţirile ce ni-s'au făcut, ci vom apela la simţul de dreptate al mai marilor nostri şi la opiniunea publică care cunoaşte acum tendinţele d-voastre de a ne denega toate drepturile naţionale. Deci protestăm:

1. În contra acelor legi din 1848 pe a căror basă aţi făcut neauzita nedreptate de a ne eschide dela posturile de senatori.

2. În contra procedurei adoptate la organisarea magistratului, fiindcă acei 40 juraţi, cari au ales comisiunea candidătoare, sûnt numai Unguri, aleşi fără concursul nostru.

În urmă:

3. Pretindem, ca de nou aleşii senatori sĕ nu între în activitate până nu vom căpĕta rĕspuns la acest protest, de aici, sau dela cea mai din urmă instanţă legală. Turda, 15 Maiu 1861. Ai onoratei comunităţi nedreptăţiţi cetăţeni (Urmează subscrierile, cu *Dr. Ioan Raţiu* în frunte)". —

Zarand.

Comite-suprem pentru comitatul Zarandului a fost numit *Ioan Piposiu,* pretor ces. reg. în *Ciuc,* Român cu sentimente bune naţionale. Trecênd prin Braşov pentru a merge sĕ-'şi ocupe noul post, Românii braşoveni 'i-au făcut primire foarte frumoasă. Orator a fost *George Bariţiu,* care a salutat cu căldură pe noul comite-suprem. În rĕspunsul dat, *Piposiu* a accentuat, că nu are şi nu cunoaşte decât douĕ datorinţe: *credinţa cătră Maiestatea Sa, şi apĕrarea intereselor naţiunei sale.*

Adunarea de constituire s'a ţinut în 28 Martie, în *Baia-de-criş,* centrul comitatului. S'a început cu chemarea duhului sfânt, oficiat în biserica din localitate, ear' în urmă lumea s'a adunat în curtea caselor comitatense, unde s'a presentat şi comitele suprem, învitat de o deputaţiune din care făceau parte trei Români şi trei Unguri.

Comitele suprem a deschis adunarea româneşte şi apoi ungureşte, ceea-ce a dat ansă Ungurului *Kirényi Lajos* sĕ protesteze, fiindcă după lege limba oficioasă a Ungariei e cea maghiară şi astfel e în contra legii, ca deschiderea congregaţiunii sĕ se facă în limba română.

Amos Frâncu constată, că comitele suprem a procedat corect când a vorbit unei majorităţi române în limba acesteia şi nu într'o limbă de ea neînţeleasă. Dovedeşte, că legile Ungariei nu sûnt obligătoare pentru comitatul acesta, care aparţine Ardealului.

Maghiarul *Ribiczei* cere respectarea limbei maghiare, ca limba oficioasă.

Dr. Iosif Hodoşiu rosteşte o vorbire temeinica, în firul căreia propune, ca limba română sĕ fie declarată de limbă oficioasă a comitatului, respectându-se pe lângă ea şi limba maghiară. Propunerea e sprijinită de Alexandru *Şuluţiu,* Ieronim *Moga,* protopopii *Moga* şi Petru *Moldovan.*

Contele *Toldalagi* face propunere mijlocitoare, anume, ca ambele limbi sĕ fie decretate de limbi oficioase, cea româna din respect faţă de majoritatea comitatului, cea maghiară pe basa legii, dar' este combătut de Unguri, cari zic că e anomalie sĕ fie douĕ limbi oficioase.

Vorbeşte de nou *Amos Frâncu,* aratând că legile Ungariei nu pot fi aplicate asupra Zarandului. care nu e anexat la Ungaria, pentru că nu esistă nici o lege şi nici o decisiune în privinţa aceasta, ear' în urmă *Dr. Iosif Hodoşiu* combate cu argumente puternice toate afirmările oratorilor maghiari.

Comitele suprem enunţă conclusul, că: *limba română sĕ declară de limbă oficioasă a comitatului, pe basa votului majorităţii, dar se va respecta şi limba maghiară.*

Comitele suprem depune jurămêntul, româneşte şi ungureşte.

În 3 Aprilie adunarea s'a ţinut sub cerul liber, în curtea caselor comitatense. S'a verificat protocolul şedinţei din 28 Martie, şi apoi se scoală *Ribiczei* şi în numele Maghiarilor depune pe masă protestul în care sînt cuprinse următoarele douĕ puncte:

1. Congregaţia a fost deschisă în limba română, ceea-ce e în contra legii.

2. Limba română a fost decretată de limbă oficioasă a comitatului, ceea-ce earăşi e în contra legii.

Nu 'i-se dă nici o importanţă protestului, ci se procede la alegerea funcţionarilor. Vin aleşi cu aclamaţiune: Vice-comite *Dr. Hodoşiu,* al doilea vice-comite *Balló Mihály,* protonotar *Amos Frâncu,* vice-notari *George Secula* şi *Dénes János,* fisc comitatens *Ieronim Moga,* vicefisc *Dr. I. Nemeş,* fisc onorar *Petru Pavel,* juzi primari *László György* şi *Krisztyori János,* juzi de cerc *Ladislau Fodor, Nicolau Petcu* şi *Alexandru Şuluţiu,* juraţi *George Moldovan, Nicolau Barbu, Danilă Gabor. Tobia Mihailovici* şi *Veress Albert,* perceptor *Anton Piciu,* subperceptori *Anton Rozor* şi *Nagy László,* raţionist *Kozma Lajos,* archivar *Vasile Cioban,* fisic *Dr. Sigismund Reichenberger,* chirurg *Lengyel István* şi căpitan de poliţie *Ioan Moga.*

Şedinţa se încheie.

Pe 10 Aprilie era convocată a treia şedinţă, care însĕ nu s'a putut ţinè, din următorul motiv: Tot în ziua aceea sosise la Baia-de-Criş comisiunea trimisă din partea guvernului, pentru-ca sĕ ancheteze nemulţumirile Maghiarilor şi sĕ facă anexiunea comitatului la Ungaria.

Românii aşteptau sĕ se deschidă adunarea. La orele 3 vine comitele suprem în mijlocul lor şi dă cetire următoarei scrisori, pe care zicea că în momentul acela o primise dela comisiunea regească:

— „După-ce comisiunea regească a aflat defecte esenţiale în modul formării şi a constituirei comitetului comitatens, *nu-'l poate considera de legal,* şi nu poate întra în tratări şi corespondenţă cu el. Ilustritatea Ta eşti provocat deci a disolva adunarea de astăzi a comitetului comitatens, făcênd totodată cunoscut, că până la alte dispoziţiuni mai înalte vor rĕmânè în activitate oficiile ces. reg. de până acuma, atât în cele administrative, cât şi în cele judiciare“.

Adunarea a fost deci disolvată, ear' Românii au înaintat protest în contra procedurei comisiunei regeşti, cu a cărei activitate n'a fost mulţumit nici guvernul, fiindcă în 5 Iunie a sosit dela Pesta ordinaţiune, prin care se recunoaşte de legală adunarea din 28 Martie, precum şi formarea comitetului municipal, şi numai aceea se cere, ca comitetul sě fie întregit, întru-cât vor fi trecuţi pe listă şi oameni cari n'au proprietate în comitat, ear' protocolul sě fie purtat *şi ungureşte* la comitat.

În urma acestor dispoziţiuni s'a ţinut în 2 şi 3 Iulie congregaţie nouă în Baia-de-Criş. S'au recapitulat cele întêmplate în congregaţia din 28 Martie şi 3 Aprilie, şi s'a revisuit lista membrilor din comitet, pentru a se vedè, dacă sûnt trecuţi şi de aceia cari nu sûnt locuitori ai comitatului. Sě constată că a fost trecut *unul*, care însě după votarea listei s'a mutat din comitat. Prin urmare protestul Maghiarilor se declară lipsit de ori-ce basă şi se respinge.

În privinţa limbei se menţine conclusul votat în adunarea din 28 Martie, ear' cu privire la anexarea comitatului la Ungaria congregaţia nu vrea sě ştie nimica, şi declară de nou comitatul de aparţinětor la Ardeal.

La propunerea lui Dr. *Iosif Hodoşiu* se ia hotărîre în şedinţa din 3 Iulie. ca o delegaţie a comitatului se meargă la Viena pentru a înainta Monarchului o adresă în care sě se cuprindă următoarele puncte:

1. M. Sa se împedece uniunea Transilvaniei cu Ungaria;
2. M. Sa sě împedece anexarea comitatului Zarand la Ungaria;
3. M. Sa sě conceadă Românilor ţinerea unui congres naţional general şi
4. M. Sa se convoace cât mai curênd dieta Ardealului, în care sě fie representat şi comitatul Zarand.

În delegaţie au fost aleşi: Dr. *Iosif Hodoşiu, Ieronim Moga, Petru Moldovan* şi *Ioan Moga,* protopopul.

În congregaţia din 20 Iulie a fost cetită şi primită adresa cătră Maiestatea Sa, ear' la finea lui Iulie delegaţia a plecat cu ea la Viena, sosind acolo deodată cu delegaţia trimisă din partea districtului Făgăraş.

Maiestatea Sa a primit delegaţia Zarandului în 12 August, în mod foarte afabil, şi a promis că va ţinè cont de dorinţele Românilor, esprimate în adresă, şi că va dispune sě se dee adresei cât mai curênd resoluţiune mulţumitoare.

În adunarea din 10 Octomvrie delegaţia a făcut raport amĕnunţit despre împlinirea misiunei primite, ear' congregaţia a votat mulţumire delegaţiunei, aprobând toţi paşii făcuţi de ea.

Tot atunci s'a votat deplină încredere comitelui suprem *Ioan Piposiu,* vicecomitelui şi protonotarului. În urmă s'a luat hotărîrea, ca Maiestatea Sa monarchul sĕ fie rugat sĕ învite şi Zarandul la dieta transilvană, tocmai atunci convocată, fiindcă Zarandul la Ardeal aparţine, nu la Ungaria; precum şi hotărîrea, sĕ se scrie guvernului din Ungaria sĕ sisteze ori-ce corespondare cu Zarandul, pentru-că rĕspuns nu 'i-se va mai da, şi sĕ se scrie şi guvernului transilvan, că toate ordinaţiunile sale sĕ le trimită în viitor şi Zarandului, care face parte, şi *vrea* sĕ facă parte din Ardeal, nu din Ungaria.

*

Adresei înaintate Monarchului, în chestia neîncorporării comitatului Zarand la Ungaria, 'i-s'a dat resoluţiune *negativă,* — şi tot astfel respinse au fost şi cererile înaintate domnitorului în privinţa aceasta din partea comitatelor *Crasna* şi *Solnocul-de-mijloc,* precum şi din partea districtului Cetatea-de-piatră (Chior).

Adresa celor din Zarand era următoarea:

„Maiestate ces. reg. apostolică!

Transilvania, după dreptul istoric, după sancţiunea pragmatică şi după toate legile de mai târzíu, precum şi după voinţa Maiestăţii Voastre şi după voinţa majorităţii popoarelor transilvane, — e o ţeară cu totul independentă de ţeara ungurească. Între Transilvania şi Ungaria, după dreptul istoric până astăzi în vigoare, nu esistă nici o legătură sau unire reală, ci Transilvania stă cu Ungaria numai în acel raport, că cel-ce domneşte aici în calitate de rege, acela domneşte acolo în calitate de mare-principe.

Maiestatea Voastră preagraţios vĕ înduraţi a şti, că Ungaria a devenit sub domnia glorioasei case habsburgice, puţin după bătălia dela Mohaciu, din anul 1526. Dacă era Transilvania unită cu Ungaria, ea încă ar fi ajuns sub domnia casei habsburgice tot atunci; dar' Transilvania rĕmasă tributară Turcului, şi se bucura încă pe atunci, nu numai de alte drepturi de independenţă, ci şi de dreptul de a-'şi alege liber pe principii sei, drept pe care 'l-a mai eserciat încă aproape două secole după venirea Ungariei sub glorioasa casă habsburgică.

Abia la finea secolului XVII. şi anume la anul 1688 fu Transilvania fericită de-a cădè sub scutul şi protecţiunea casei habsburgice,

dar' nu ca unită cu Ungaria, ci ca ţeară cu totul independentă, atât de Ungaria, cât şi de celelalte ţĕri ale casei domnitoare.

Abia la anul 1699, prin art. I. al tratatului dela Carloveţ, a recunoscut Poarta, că Transilvania, care îi era tributară, a trecut sub părinteasca stăpânire şi putere a casei habsburgice. Dar' de atunci şi până astăzi Transilvania s'a bucurat neîntrerupt de independenţa sa, atât faţă de Ungaria, cât şi faţă de celelalte ţĕri ale coroanei împĕrăteşti.

Legătura Transilvaniei cu glorioasa casă habsburgică e esprimată în diploma sacră a împĕratului Leopold I. dela anul 1691. Aceasta *carta magna* a Transilvaniei, acest document de stat, asigură independenţa Transilvaniei, atât în privinţa puterii sale guvernamentale, cât şi legislative şi esecutive. În puterea acestei *carta magna*, Transilvania îşi are guvernul ei independent de al Ungariei, dietă proprie şi independentă de a Ungariei, şi tributul seu cu totul separat de al Ungariei, ear' miliţia Transilvaniei îşi are generalul ei independent de al Ungariei, precum are Transilvania guvernator şi cancelar cu totul neatîrnător de al Ungariei.

Un argument de mare importanţă pentru independenţa Transilvaniei de către Ungaria e şi aşa numita resoluţiune alvinţiană din anul 1693, unde între altele sĕ spune că: „cancelaria de curte a Transilvaniei sĕ fie de tot separată (prorsus separata) de-a ţĕrii ungureşti".

Sancţiunea pragmatică asemenea nu leagă Transilvania de Ungaria. Chiar aşa a fost Transilvania de independentă şi liberă întru primirea sancţiunii pragmatice ca şi Ungaria.

Transilvania a primit-o în comiţiile sale dela anul 1722, şi s'a înscris în tablele legilor transilvane în anul 1744 art. III., chiar cum s'a făcut aceasta pentru Ungaria la anul 1723, art. I. II. şi III.

Astfel sancţiunea pragmatică încă susţine independenţa Transilvaniei faţă de Ungaria.

Acest drept de independenţă al Transilvaniei de către Ungaria a fost esplicat şi confirmat şi mai tare prin decretele comiţiilor dela anul 1790. Art. V. din acest an susţine independenţa guvernamentală a Transilvaniei şi zice, că Transilvania e principat de sine stătator şi neatîrnător de alt regat (per se subsistens et ab alio regno independens Principatus Transilvaniae). Art. VI. susţine independenţa legislativă şi zice, că puterea de a face legi e comună, a *principelui* (nu zice regelui) şi a *dietei.* Art. VII. zice, că puterea esecutivă o

va esercia principele. Art. VIII. zice, că „Maiestatea Sa va consulta reflexiunile dietei în treburi atingĕtoare de Transilvania".

Tot la anul 1790 s'a decretat, ca Transilvania sĕ nu poată fi silita a se încorpora la Ungaria. Ear' la anul 1688 s'a decretat, ca sĕ se facă dreptate pretensiunilor juste pe cari le au Transilvănenii în ţeara ungurească.

Din toate acestea sĕ vede, că Transilvania e cu totul independentă de Ungaria, şi că ea îşi are atât guvernul, cât şi legislaţiunea proprie, cu totul neatîrnată de a Ungariei. Chiar mai mult, Transilvania, ne cum sĕ fie în vre-o unire reală cu Ungaria, chiar din contră, sĕ află cu aceasta într'un proces continuu internaţional, pentru comitatele şi districtele cari sĕ întind până în Tisa, *de facto* încorporate la Ungaria, dar' *de jure* încă ale Transilvaniei.

Pacificaţiunea vienenză din 23 Iunie 1606 sună espres despre marginile Transilvaniei.

Ce sĕ ţine de legile din 1848, şi special de art. VII. al dietei din Pojon, precum şi de art. I. al dietei din Cluj, prin cari sĕ zice a se fi decretat unirea Transilvaniei cu Ungaria, nu pot fi obligătoare nici legile din Pojon pentru Transilvania, şi nici cele din Cluj pentru Ungaria, fiindcă Ungaria n'a fost competentă sĕ aducă legi pentru Transilvania, cum nici Transilvania n'a fost competentă sĕ aducă legi pentru Ungaria, — amêndouĕ aceste ţĕri fiind cu totul independente una de alta.

Dar' legea din Cluj dela anul 1848 nici pentru Transilvania nu poate fi obligătoare, ci e cu totul nevalidă şi nulă, pentru-că:

1. Chiar dieta de atunci a lucrat în contra voiei împĕrăteşti, de oare-ce n'a respectat ordinea propoziţiunilor regeşti, publicate în acea dietă;

2. Legea aceea a uniunii s'a făcut fără ştirea, concursul şi învoirea Românilor, cari fac $^2/_3$ din locuitorii Transilvaniei, şi aşa e lucru monstruos ca minoritatea sĕ decreteze şi sĕ impună legi majorităţii;

3. Românii în adunare legiuită au protestat în contra acelei legi de uniune, încă înainte de a se aduce ea din partea dietei din Cluj;

4. Legea a fost adusă în urma terorismului celui mai cumplit şi în mijlocul ameninţărilor galeriei din dietă;

5. Legea. deşi poate că e întărită. — nu e sancţionată şi n'a fost publicată nici-odată, n'a trecut deci prin formalităţile de legislaţiune;

6. N'a fost pusă în lucrare nici-odată; în fine:

7. Legea aceea, prin rĕsboiul civil şi prin usul de doisprezece ani încoace, s'a abrogat cu desĕvîrşire.

După dreptul public al Transilvaniei sĕ cere la validitatea legală a ori-cărui articol de lege împlinirea următoarelor lucruri: Dieta face legea, pe care apoi are sĕ o întărească principele; aşa întărită o primesc staturile şi ordinile, şi earăşi o trimit principelui spre sancţionare; în urmă retrimiţêndu-se de nou la dietă, aceasta face articol despre ea, adecă înarticulează legea, şi aşa sĕ trimite a treia oară la principele ţĕrii, care o sancţionează acum în mod final şi o retrimite pentru-ca sĕ fie publicată ântâiu în dietă şi apoi prin toate jurisdicţiunile.

Cumcă legea uniunii dela 1848 n'are aceste calităţi, şi că nu s'au observat toate aceste formalităţi, e evident şi o ştie toată lumea. Dar' afară de aceasta, Transilvania, precum până la 1848, aşa şi de atunci încoace, va sĕ zică dela legea uniunii încoace, în decurs de 13 ani, — a rĕmas cu totul independentă de Ungaria. Ear' reînvierea cancelariei aulice transilvane, a guvernului şi a celoralalte dicasterii transilvane, şi ocuparea acestor posturi de către cei mai învĕţaţi şi mai avuţi fii ai Transilvaniei încă arată, de o parte independenţa Transilvaniei, de altă parte nulitatea legilor dela 1848.

După toate acestea, diploma din 20 Octomvrie 1860 şi patenta din 26 Februarie 1861 încă lasă şi asigură pentru Transilvania deplina sa independenţă.

Cu acestea credem că am demonstrat continuitatea independenţei Transilvaniei, de când a ajuns sub scutul casei habsburgice până în ziua de astăzi. Am demonstrat, că Transilvania de atunci şi până în acest moment n'a fost *de facto* nici-odată unită cu Ungaria, ear' *de jure* nici nu poate fi unită şi unificată cu vecina ţeară a Ungariei nici-odată.

Astfel deci, diploma leopoldină din 4 Decemvrie 1691; resoluţiunea alvinţiană din 1693; sancţiunea pragmatică înarticulată la anul 1774; decretele comiţiilor dela anul 1790; nulitatea legii despre aşa numita uniune dela 1848; usul dela 1848 până în ziua de astăzi; diploma din 20 Octomvrie 1860 şi patenta din 26 Februarie 1861: toate sînt tot atâtea documente tari ale independenţei Transilvaniei faţă de Ţeara-Ungurească.

După acestea, Maiestate! ne luăm voe a trece la comitatul nostru Zarand, fără de care întregitatea Transilvaniei ar fi mutilată, în contra documentelor mai sus enumĕrate.

Fatalitățile și necazurile prin cari a trecut comitatul Zarandului sûnt cunoscute, — istoria le-a însemnat. Tot istoria însĕ ne este mărturie, că acest comitat formează parte întregitoare și nedespărțită a Transilvaniei. Sĕ nu mergem mai departe decât numai până la dietele ținute în Transilvania dela 1722 încoace, și în toate aceste diete vom vedè deputații Zarandului representând acest comitat. Acesta e simbolul cel mai principal al aparținerii și al nedespărțibilității Zarandului de Transilvania. Alt simbol mai formează apoi și împrejurarea, că comitatul nostru, atât în administrațiunea publică. cât și în cea judecătorească, a fost totdeauna și este și acum sub guvernul și celelalte dicasterii ale Transilvaniei.

Sĕ aude însĕ, și ni-se spune, că ar venì în Zarand o comisiune regească pentru anexarea acestui comitat la Țeara-Ungurească. Comitatul întreg s'a întristat de aceasta știre, și privește cu o aversiune și neplăcere la realisarea acestei știri, — pentru-că, pe când de o parte ar vedè în aceasta o faptă, la care comitatul nu 'și-a dat voia nici-odată, de altă parte numai cu durere ar primì ruperea de către țeara mamă Transilvania, și aruncarea în brațele unei țĕri străine, și în ale unui guvern străin, cum e Ungaria și guvernul ei, și numai cu inimă sângerătoare ar putè privì la mutilarea teritorului și a întregității Transilvaniei, prin încorporarea acestui comitat la Țeara-Ungurească.

Se aude, că această anexiune s'ar voì a se face, nu numai în respect *politic*, ci și *bisericesc*. Aceasta știre încă a întristat inimile, nu numai aproape a tuturor locuitorilor din comitat, ci în special ale clerului și poporului de legea gr.-neunită din Zarand, de oare-ce prin anexarea aceasta s'ar vedè tăiați 50 de preoți cu 32.000 de credincioși de către diecesa Sibiiului în Transilvania, și aruncați la diecesa Aradului, din Ungaria.

Maiestate! Anexiunea acestui comitat la Ungaria se pare că se voește a se face pe temeiul articolului XXI. de lege, adus în dieta din Pojon dela anul 1836, sau pe temeiul art. VI. de lege al dietei din Pojon dela anul 1848.

Noi negăm însĕ, că anexiunea s'ar putè face pe basa acestor articoli de lege; pentru-că:

1. Ce se ține de art. XXI. din 1836, adus în Pojon, acesta nu poate fi obligator pentru Transilvania, și cu atât mai puțin pentru comitatul Zarandului, ca parte nedespărțită și intregitoare din veacuri a Transilvaniei. Se știe, că pe acel timp Transilvania a fost și este până în ziua de astăzi țeară autonomă, cu legislațiune proprie și cu

totul independentă de a Ungariei, precum şi Ungaria asemenea independentă e de Transilvania. Şi aşa, precum Transilvania n'a putut şi nu poate sĕ aducă legi pentru Ungaria, n'a putut şi nu poate sĕ aducă legi nici Ungaria pentru Transilvania, sau pentru o parte a Transilvaniei. Deci Ungaria, respective dieta ei n'a fost competentă nici la anul 1836 se aducă articolul din întrebare, cu atât mai puţin, cu cât în dieta aceea comitatul nostru nici n'a fost representat prin deputaţi din sînul seu. Realisarea şi activitatea articolului menţionat depindea singur şi numai dela împrejurarea, dacă Transilvania, representată în dietă legiuită, accepta acel articol de lege, întru tot cuprinsul seu.

Aceasta însĕ nu s'a întêmplat, de oare-ce la anul 1836 nici nu s'a ţinut dietă în Transilvania, şi apoi nici în dietele de mai târzíu ale Transilvaniei nu s'a adus nici o lege prin care s'ar fi primit memoratul articol al dietei din Pojon.

Doi combatanţi stau faţă în faţă, amêndoi autonomi, amêndoi independenţi, Transilvania şi Ungaria. Pentru-ca Ungaria sĕ poată lua ceva dela Transilvania, sĕ cere învoirea acesteia. Dar' Transilvania nu s'a învoit nici-odată sĕ cedeze Ungariei Zarandul. Şi apoi chiar şi dieta din Pojon, dela anul 1836, a condiţionat realisarea articolului 21 dela învoirea dietei transilvane. Aceasta sĕ vede din împrejurarea, că antecesorii M. Voastre au împărtĕşit articolul acela cu dieta Transilvaniei dela 1837, în care a fost representat şi Zarandul, — dar' dieta aceasta n'a adus nici o decisiune în acest obiect, prin urmare nu 'l-a primit nici atunci, nici de atunci încoace.

Precum la anul 1837, adecă imediat *după* legea din Pojon, aşa şi la anul 1841, au fost chemaţi deputaţii Zarandului la dieta Transilvaniei, şi întêmplându-se, că chiar acesti deputaţi sĕ aducă înainte chestia anexării Zarandului la ţeara ungurească, dieta transilvană, va sĕ zică, representanţa ţĕrii, *'i-a declarat de călcatori de jurament şi vênzători de patrie.*

La anul 1843 comitatul Zarandului a provocat comitatele ţĕrii ungureşti sĕ abzică de legea din 1836 dela Pojon, ceea-ce acestea, în mod tacit, au şi făcut.

În această provocare, arĕtând comitatul nostru starea precară în care se află, a declarat, că la dieta ţĕrii ungureşti nu va trimite deputaţi nici decum; ear' în congregaţia sa din 2 Aprilie 1843, comitatul a arĕtat într'o representaţiune catra antecesorul Maiestăţii Voastre causele netrimiterii deputaţilor la dieta Ungariei, între cari cause sĕ

vede a fi fost şi aceea, că condiţiunile sub cari s'a adus acel articol din Pojon n'au fost împlinite.

Asemenea şi la dieta transilvană din anul 1846 a luat parte comitatul nostru prin deputaţii sei, ear' la comitatele ţĕrii ungureşti a scris de nou din congregaţiunea ţinută în 24 Noemvrie 1846, că, de oare-ce drepturile şi instituţiunile municipale ale comitatului nu sînt garantate prin art. de lege XXI. din 1836 dela Pojon, — sĕ nu solicite anexarea comitatului la Ungaria. În urmă, în dieta transilvană din anul 1848, deşì a venit înainte anexarea acestui comitat la Ungaria, dieta a dat-o la o parte, n'a luat chestia în desbatere, şi nici vre-o decisiune nu a adus.

Din toate acestea sĕ vede, că comitatul nostru, prin trimiterea deputaţilor sei la dieta transilvană până la anul 1848, de o parte n'a recunoscut legea din Pojon dela anul 1836, de altă parte prin provocările şi adresele trimise comitatelor ţĕrii ungureşti a declarat-o de nevalidă şi a abrogat-o cu desĕvîrşire, — bine ştiind comitatul nostru, că realisarea acelui articol de lege depinde dela învoirea sa, ca corp autonom, apoi dela învoirea Transilvaniei, ca ţeară independentă, şi în urmă dela sancţiunea Maiestăţii Voastre, ca Mare-principe al Transilvaniei. Acestea însĕ până acuma nu s'au întêmplat.

Astfel vedem, că până la 1848 Zarandul, atât *de jure* cât şi *de facto,* s'a ţinut de Transilvania.

2. Ce sĕ ţine de art. VI. din legea Ungariei dela 1848, prin care s'ar voì reactivarea legii din Pojon dela anul 1836, acel articol încă e adus numai de dieta ţĕrii ungureşti, în care nici Zarandul, nici Transilvania n'a fost representată, şi aşa acela tot atât de puţin poate fi obligător pentru Transilvania sau pentru o parte a ei precum nu e obligător nici cel din 1836.

Dar' despre legile din 1848 sĕ naşte întrebarea: e susceputĕ undeva sau recunoscută reactivarea lor?

Maiestate! Legile dietei ungare din 1848 nu pot fi obligătoare pentru Transilvania, din motivele mai sus enumĕrate, şi special din causa că Transilvania e cu totul independentă de Ungaria. Ear' încât pentru legile Transilvaniei dela 1848, am arĕtat mai sus nulitatea lor. Afara de aceasta, legile din 1848 nu sînt suscepute nici în diploma din 20 Octomvrie 1860, nici în autografele din acelaşi dat, nici în patenta din 26 Februarie 1861, nici în alte manuscripte sau instrucţiuni, nici nicăiri de anì 13 încoace, de când Zarandul până în ziua de astăzi a urmat a sĕ ţinè de Transilvania ca ţeară de sine stătătoare.

Pe lângă acestea, diploma din 20 Octomvrie 1860, acest act de vieață constituțională a imperiului, susține și asigură autonomia Transilvaniei. Când a eșit diploma aceea, când a fost restaurată cancelaria transilvană, când s'a reorganisat guvernul transilvan, Zarandul s'a ținut, precum sĕ ține încă, de Transilvania. Aceasta a recunoscut-o chiar și cancelaria aulică transilvană, trimițênd numai decât după restaurarea sa încunoștiințare la oficiile din comitatul Zarandului, că au de a coresponda cu guvernul și cu cancelaria transilvană.

Așa vedem, că Zarandul și dela anul 1848 încoace, până în ziua de astăzi, chiar așa e parte nedespărțită a Transilvaniei, și chiar așa sĕ ține de această țeară matră, ca și înainte de 1848. Și vedem apoi, că anexarea comitatului nostru la Țeara-Ungurească nu sĕ poate face, nici după art. 21 din 1836 dela Pojon, nici după art. VI. din 1848 al dietei Ungariei.

Cele-ce s'au spus în respect politic și teritorial sĕ pot aplica și în respect bisericesc. Tracturile protopopești din acest comitat s'au ținut din veacuri tot de diecesa Sibiiului în Transilvania, așa, că tăierea a 50 de parochii și a poporului respectiv de către diecesa Sibiiului și încorporarea lor la diecesa Aradului ar vătĕma autonomia bisericească și ar fi în contra sfintelor canoane, cari nu sufer asemenea strămutări și desmembrări ale dieceselor autonome, fără știrea și învoirea sinoadelor respective. Pentru aceea, întregul cler al Zarandului-de-sus a presentat la adunarea municipală a acestui comitat o scrisoare prin care cu toată solemnitatea protestează în contra incorporării bisericii și a tractelor din Zarand la diecesa Aradului, ear' adunarea municipală a acestui comitat nu poate decât sĕ-'și unească votul seu cu protestul memorat, pe care-'l și alăturăm acì cu toată omagialitatea.

Maiestate! Dacă legile, autonomia și întregitatea Transilvaniei nu conced anexarea Zarandului la Ungaria, — apoi mai sûnt încă și alte motive pentru cari comitatul nostru nu dorește nici-decum o asemenea anexiune.

În legile țĕrii ungurești nu este nici o umbră de garanție pentru susținerea autonomiei, a drepturilor municipale și a întregității comitatului nostru. Afară de aceasta, comitatul nostru, ca comitat al Transilvaniei, are un drept positiv și real, pe care, anexându-se la Ungaria, 'l-ar perde numai decât. Acesta e dreptul cumpararii de sare cu un preț moderat, cam pe jumĕtate decum este prețul sării în Ungaria. Mai este apoi și împrejurarea aceea, că comitatul nostru

e locuit mai numai de Români, şi ei îşi vĕd periclitate toate interesele naţionale dacă acest comitat s'ar încorpora la Ungaria, pentru-că nici o lege ungară nu asigură pentru Români drepturile de cari Ungurii sĕ bucură de atâtea secole. Dar' o atare încorporare ar tăia, nu numai în drepturile şi interesele Românilor din acest comitat, ci chiar şi în interesele tuturor Românilor din Transilvania. Pentru aceea, noi vedem acì necesitatea unui congres naţional românesc, care de sigur n'ar lipsì a-'şi esprima opiniunea şi în obiectul acesta.

Deci, precum o naţiune sau o ţeară, ori-care din imperiul Maiestăţii Voastre ces. reg. apostolice, aşa şi comitatul nostru, aleargă în cea mai profundă umilinţă la tronul Maiestăţii Voastre, şi basându-se atât pe simţul de eternă dreptate al Maiestăţii Voastre, cât şi pe documentele de stat şi pe adevĕrurile şi faptele istorice mai sus enumĕrate, sĕ roagă cu cea mai supusă umilinţă şi omagialitate:

a) Maiestatea Voastră ces. reg. apostolică sĕ vĕ înduraţi a susţinè Transilvania în independenţa sa constituţională şi în întregitatea sa teritorială, şi aşa uniunea Transilvaniei cu Ungaria sĕ nu o concedeţi.

b) Maiestatea Voastră sĕ vĕ înduraţi prea graţios a nu concede anexiunea comitatului Zarand cu Ungaria, ci sĕ vĕ înduraţi a-'l susţinè şi de acì înainte ca parte nedespărţită şi integrantă a Transilvaniei sub cancelaria aulică transilvană şi sub guvernul şi celelalte dicasterii transilvane, şi de aceea Maiestatea Voastră sĕ vĕ înduraţi a dispensa comitatul Zarandului de a trimite vre-odată deputaţi la dieta Ungariei.

c) Maiestatea Voastră sĕ vĕ înduraţi a concede Românilor ţinerea unui congres naţional.

d) Maiestatea Voastră sĕ vĕ înduraţi a convoca dieta Transilvaniei, în care sĕ fie representat şi comitatul nostru Zarand, după usul şi ordinaţiunea legilor transilvane de până acum.

După cari sûntem cu cea mai umilită şi supusă omagialitate, ai Maiestăţii Voastre ces. reg. apostolice, din sesiunea comitetului comitatens, ţinută în 20 Iulie 1861, cei mai credincioşi supuşi:

Comunitatea comitatului Zarand«.

*

Astea sûnt unele din momentele mai însemnate, spicuite din luptele pe cari le-au purtat Românii *în comitate,* la anul 1861, şi din cari se vede, că bună luptă s'a luptat, cu toate-că pe atunci eram începĕtori pe terenul acesta, fiindcă mai nainte uşile salelor comitatense erau închise pentru Români.

Dar' reese din ele un lucru mult mai important, anume, generositatea Românilor faţă de Maghiari, în comitatele în cari Românii erau stăpânii, pentru-că împărţeau frăţeşte cu Ungurii toate drepturile, dându-le parte cuvenită din toate, — pe când nu aşa se purtau Maghiarii faţă de Români, în comitatele în cari ei puseseră mâna pe conducere, ci desconsiderau pe Români cu desĕvîrşire.

O astfel de purtare nu putea sĕ rĕmână nerĕsbunată, şi de fapt s'a rĕsbunat mai curênd decum se credea şi se aştepta. După disolvarea dietei ungare a urmat şi suspendarea autonomiei municipale şi întroducerea unui nou provisor în ţeară.

Schimbarea aceasta s'a făcut prin rescriptul împĕrătesc din 5 Noemvrie 1861, adresat contelui *Forgách,* cancelarul Ungariei. Rescriptul e următorul:

„Iubite conte Forgách! Neputinţa municipiilor ungureşti şi împotrivirea lor pe faţă, ajunsă aproape la rĕsvrătire, în contra orî căror mĕsuri emise pentru crearea unei stări regulate, — ameninţă cu cele mai mari pericole esistenţa ordinei publice peste tot, fără ca diregĕtoriile, în actuala lor constituire, şi pe lângă actuala aplicare a legii penale sustătătoare pentru ţeară, se poată oferì destulă apĕrare în contra astorfel de atacuri demne de cea mai mare condamnare, şi desaprobate de majoritatea precumpĕnitoare a credincioşilor mei supuşi, şi fără ca sĕ poată fi ţinută în frêu neascultarea aceasta sburdalnică.

E datoria mea de regent şi e tarea mea voinţă sĕ pun margini cu toată tăria astor escese, şi prin restaurarea raporturilor de ordine sĕ consolidez de nou ascultarea dorită, precum şi autoritatea guvernului.

După-ce însĕ esecutarea mĕsurilor estraordinare, cerute de imperativa necesitate, nu se poate unì cu actuala întocmire, — basată pe art. de lege din anii 1723 şi 1790, — a regescului meu consiliu locotenenţial unguresc, ear' de altă parte speranţa de a putè convoca earăşi cât mai curênd dieta regatului meu Ungaria, spre a resolva în mod constituţional chestiunile pendente, sĕ vede a fi deşartă câtă vreme restabilirea unei stări de administraţiune regulată nu va aduce spre acest sfîrşit posibilitatea dorită, aflu cu cale a suspenda corporativa activitate provisorie a regescului meu consiliu locotenenţial din Ungaria, instituit prin ordinul meu din 20 Octomvrie anul trecut, în înţelesul susatinselor articole de lege, şi totodată *a suspenda şi activitatea municipiilor ţĕrii,* până la restabilirea turburatei ordine publice,

prin urmare, a ordona *desfiinţarea tuturor comitetelor comitatense şi districtuale,* cari mai sustau, precum şi a consiliilor comunale din cetăţile libere.

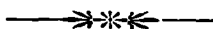
Încredinţându-'ţi d-tale esecutarea acestui mandat al meu, şi aşteptând ulterioarele d-tale propuneri cu privire la persoanele necesare pentru conducerea viitoare a comitatelor, în cas de schimbări necesare, rĕmâne, că până atunci sĕ porţi de grije, ca afacerile curente ale administraţiunei, în comitate şi cetaţi libere, sĕ se continue, până la aşezarea nouelor organe, prin funcţionarii de acum, sub personala garanţie şi responsabilitate a indivizilor împărtăşiţi, aşa, ca serviciul public sĕ nu sufere întrerupere.

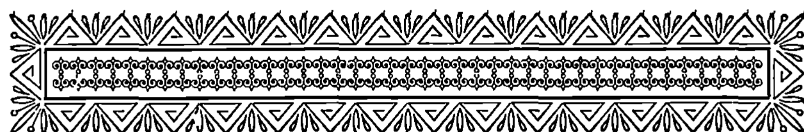
Locoţiitorului meu pentru regatul Ungaria, a cărui denumire urmează deodată cu asta (a fost numit contele *Pálffy,* general de divisie), vor fi siliţi a-'i da ascultare punctuală, fără împotrivire, în toate ale sale ordinări, referitoare la administraţiunea publică a ţĕrii, atât locotenenţa mea regească ungurească, cât şi comiţii supremi, administratorii şi ceialalţi şefi ai comitatelor, precum şi primarii capitalelor ţĕrii, Buda-Pesta.

Mai departe, din acluse vei lua d-ta cunoştinţă despre dispoşiţiunile pe cari m'am aflat îndemnat a le emite şi către ministrul meu de rĕsboiu, şi cari sĕ refer la transpunerea şi judecarea unor crime şi delicte anumite, comise în contra ordinei publice şi în contra siguritătii persoanei şi a proprietăţii — *prin judecătorii militare.*

Precum de serioasă e voinţa mea de a vedè în regatul meu Ungaria, prin sus înşiratele mĕsuri escepţionale şi temporale, cât mai curênd posibil restabilită de nou ordinea publică, acum periclitată prin machinaţiuni demne de tânguit, pentru-ca pe cale constituţională sĕ se poată păşì la resolvarea diferenţelor, — tot aşa îndemnat mĕ aflu a declara, că sûnt determinat a susţinè şi pentru viitor neştirbite şi nevătămate concesiunile date regatului meu Ungaria, în privinţa restituirii constituţiei, a drepturilor, libertăţilor dietei şi a întocmirilor municipale, garantate în puterea diplomei mele din 20 Octomvrie 1860.
Dat în Viena, 5 Noemvrie 1861. *Francisc Iosif* m. p."

Cele cuprinse în capitolul acesta sûnt scoase din ziarele »*Gazeta Transilvaniei* , »*Telegraful Român* şi (ales petiţiunile) din revista »*Foaie pentru minte, inimă şi literatură*«, apărute în anul 1861 şi cel următor.





Senatul imperial.

În ziua de 1 Maiu s'a făcut deschiderea senatului imperial, convocat la Viena. Erau representate în el toate ţĕrile monarchiei, afară de Ungaria, care n'a voit sĕ trimită delegaţi în senat, şi afară de Ardeal, care *n'a putut* sĕ-'i trimită, fiindcă dieta transilvană, îndreptăţită sĕ aleagă delegaţii, nu era întrunită şi nici convocată.

Importanţa deschiderei senatului imperial reşede în faptul, că deschiderea s'a făcut prin cuvênt de tron, rostit din partea domnitorului, care acum ântâia-dată a păşit în faţa unui corp legislativ constituţional, ca domnitor constituţional.

Cuvêntul împĕrătesc, rostit în faţa senatului împerial, a avut pentru zilele acelea mare însemnătate, pentru-că prin el s'a precisat politica curţii dela Viena şi s'a dat o împinsĕtură evenimentelor, pentru a lua direcţia care a dus la — *dualism*.

Deschiderea senatului s'a făcut în sala de recepţiune a palatului împĕrătesc din Viena, la orele unsprezece din zi. La întrarea în sală monarchul a fost aclamat cu căldură, ear' trupele concentrate în curtea palatului au dat onorurile obicĭnuite. Maiestatea Sa a urcat tronul şi cu capul descoperit a cetit, cu glas înalt, mesajul de tron, la început mai liniştit, ear' cătră fine, unde era vorba de *unitatea imperiului* şi de constituţiunea generală, cu glas apĕsat, aproape amenințător. La deschidere a fost de faţă şi cancelarul Ungariei, baronul *Vay,* precum şi ministrul, conte *Szécseny,* ceea-ce a făcut mare supĕrare Maghiarilor, cari ar fi dorit ca şi persoanele din nemijlocita apropiere a monarchului sĕ se pună pe partea lor şi sĕ apere şi propage politica lor.

Cuvêntul de tron, rostit cu ocasiunea deschiderei senatului imperial, era următorul:

„Onoraţi membri ai senatului meu împĕrătesc!

Deschizênd prima sesiune a d-voastre, mĕ simţesc plăcut atins când vĕd aici adunaţi şi-'i pot saluta de binevenire pe archiducii,

38*

principi ai casei mele, pe atâţi înalţi prelaţi bisericeşti, şi capi din familiile ilustre ale imperiului, precum şi pe bărbaţii eminenţi, chemaţi de mine pe vieaţă în casa de sus.

Tot aşa bineveniţi din inimă îmi sûnteţi şi d-voastră, domnilor deputaţi.

Simţesc şi acum plăcuta bucurie causată mie prin multele adrese, primite dela diete. Aceste manifestaţiuni de loialitate şi de patriotism îmi sûnt garanţii, că pot privì în d-voastră pe prevestitorii conţelegerei salutare, de lipsă pentru toate părţile. şi pe prevestitorii unui viitor plin de speranţă, trimişi mie din partea adunărilor, prevestitori ai viitorului, pe care voim a-'l câştiga prin încredere reciprocă, dreptate şi energie.

Sûnt pătruns cu desĕvêrşire de convingerea, că instituţiunile libere. pe lângă conştiincioasa conservare şi punere în lucrare a principiilor *de egală îndreptăţire a tuturor popoarelor* din imperiu, a egalităţii tuturor cetăţenilor de stat în faţa legilor, şi a participării representanţilor de popor la legislaţiune: ne vor duce la reformarea întregei monarchii. Acestea sûnt principiile, cari cu ajutorul lui Dumnezeu acum au sĕ se efectuiască în înţelesul diplomei din 20 Octomvrie 1860 şi al rescriptului din 26 Februarie a. c. (Bravo!)

Avênd acest scop înaintea ochilor, am întreprins a da imperiului meu, din punct de vedere al dreptului de stat, o formaţiune pusă pe temeiul unei autonomii cât sĕ poate de întinse a provincielor, şi totodată pusă pe temeiul *unităţii,* pretinsă în mod necesar de posiţiunea imperiului, ca putere. În ambele privinţe am sancţionat însĕ aplicarea unor forme constituţionale probate, în cadrele cărora corpurile representative sĕ aibă a coopera la legislaţiune.

Voesc, ca lucrului acestuia sĕ 'i-se dee o desvoltare uniformă în toate părţile imperiului, în conformitate cu o politică *deschisă şi liberală,* şi adecă după drept şi cuviinţă, şi *cu respectarea trecutului singuraticelor regate şi ţeri* (Bravo!), precum şi cu o egală iubire şi îngrijire *pentru fiecare din naţiunile multe şi nobile, cari de atâtea veacuri se află frăţeşte unite sub sceptrul casei mele.* (Bravo!)

Dietele sûnt aproape în toate ţĕrile, nu numai constituţionaliceşte ordonate, ci şi întrunite. Ele nu mai formează problemă, ci *faptă,* care în adunările repeţite în mod regulat va câştiga din an în an întărire crescêndă, fiindcă cea mai sigură şi mai bună garanţie a ideei este — *fapta.*

Astfel ţĕrile vor vorbì cu mine prin rostul representanţilor proprii. Prin aceasta comunicare nemijlocită voiu ajunge la cunoştinţa lucrurilor pe cari ei le ţin de salutare, şi-'mi va fi cu putinţă sĕ pun temelii la instituţiuni folositoare, şi sĕ aprob legi, cari corespund trebuinţelor şi dorinţelor popoarelor. Dar' pentru anul acesta, activitatea dietelor, norocos începută, numai mai târzíu poate venì la încheiere, căci prorogarea lor e condiţionată pentru acuma de necesitatea soluţiunei ce trebue sĕ fie dată problemelor urgente, de natură generală, cari cad în competenţa senatului imperial.

N'avem sĕ ascundem, problemele cari aşteaptă deslegare sûnt probleme grele. Dar' avem sĕ arĕtăm lumii, că diferenţele politice, naţionale şi religionare, cari sĕ întêmpină aşa de aproape şi sĕ strĕbat unele pe altele pe teritorul monarchiei austriace, nu sûnt pentru prudenta conţelegere astfel de pedeci, cari, pe lângă înrîurinţa binefăcĕtoare a culturei înaintate, pe lângă reciproca concilianţă şi pe lângă simţul de împăciuire, sĕ nu poată fi delăturate. (Bravo!)

Statul, al cărui guvern îşi ţine de datorinţă a apĕra toate naţionalităţile, şi a aduce la valoare principiul toleranţei în raporturile de drept şi de comunicaţiune ale singuraticelor popoare din imperiu, — ne oferă nu numai destul teren pentru prosperitatea neîmpedecată a desvoltării naţionale, ci totodată şi garanţia cea mai sigură pentru independenţă şi pentru posiţiunea şi puterea, impunĕtoare de respect, — care de-oparte mulţumeşte *în lăuntru,* pentru-că e basată pe libertate Bravo!, de altă parte nu ne impune îngrijiri *în afară,* pentru-că după natura ce o are caută sĕ încunjure pătimaşele agitaţiuni, născute de comun în urma rĕsboaelor agresive.

În manifestul meu din 20 Octomvrie anul trecut am declarat, că conced dreptei consideraţiuni şi zelului patriotic al popoarelor mele desvoltarea prielnică şi întărirea instituţiunilor date sau reînviate de mine, — cu deplină liniştire.

Sûnt convins, că d-voastra veţi şti sĕ daţi esemplu demn de imitare în energie, şi totodată şi în stăpânire de patimi, care sĕ corĕspundă principielor de toleranţă, şi atunci urmarea va fi, că la închiderea sesiunei vĕ veţi vedé întărîţi în posiţia d-voastre şi vĕ veţi simţi totodată şi onoraţi prin mulţumita monarchului d-voastre şi a patriei.

Dar' d-voastră veţi câştiga şi simpatíile tuturor acelora. cari în crearea de instituţiuni şi raporturi constituţionale găsesc garanţie nouă pentru prosperitatea şi puterea patriei. Cutez a aştepta, că chestiunea representării în senatul imperial a regatelor mele Ungaria,

Croaţia şi Slavonia, şi a marelui principat Transilvania, încă va primì nu peste mult o deslegare favorabilă, în înţelesul autografului meu din 26 Februarie a. c., referitor la aceasta chestie. În privinţa aceasta mĕ încred, deoparte în dreptatea causei, ear' de altă parte în priceperea popoarelor mele, care în scurt timp are sĕ fie eliberată şi se iasă învingĕtoare din toate pedecile şi îndoelile. (Bravo! Popoarele mele, îndată-ce se vor convinge despre adevĕrata stare a lucrului, despre necesitatea şi foloasele instituţiunilor întemeiate de mine, nu vor înşela încrederea mea, ci o vor justifica prin faptă (Bravo). Ca şi până acuma, aşa şi în viitor, ele vor sta cu credinţă pe lângă domnitorul lor, ear' eu voiu acoperì sigur, cu toată mulţumirea, pe representanţii întregei mele monarchii, adunaţi în jurul tronului meu. (Bravo!)

Îmi place a spera, că ne vom bucura neturburaţi de binecuvêntările păcii. Europa simte că are trebuinţă de pace, pentru-ca pausând sĕ-'şi restabilească echilibrul sguduit în anii din urmă, şi sĕ se poată pune din tot adinsul pe reformele şi îmbunătăţirile necesare înlăuntru. Acest simţ bine întemeiat fiind general, puterile sûnt îndatorate sĕ nu espună pericolului nepreţuitele bunătăţi ale păcii. Austria recunoaşte solidaritatea acestei îndatoriri şi este convinsă că alte puteri încă o cunosc. Cu atât mai cu bun resultat ne vom putea deci dedica lucrărilor, cari au de scop întemeierea durabilă a unei epoce de prosperitate, prin încordarea de activitate pe terenul intereselor materiale şi spirituale, prin înbărbătarea agriculturei, a industriei şi a comerciului.

Adevĕrat, că scopul acesta, căutat cu constanţă, până acuma încă n'a putut fi ajuns, din causa cunoscutelor referinţe. Dar' înfiinţarea autonomiei provinciale, districtuale sau cercuale şi comunale, apoi micşorarea budgetului armatei, după-ce mai sperăm că se vor restaura şi raporturile între naţiuni (Bravo!), ne face sĕ aşteptăm peste puţin şi restaurarea echilibrului în economiile statului.

Ministrul meu vĕ va presenta preliminarele anului viitor, din cari veţi vedè, că ostănelele pentru restabilirea echilibrului în economia publică sĕ continuă. Şi findcă guvernul meu are de gând sĕ introducă unele modificări dorite în ramuri de-ale contribuţiunilor, vi-se vor presenta legile referitoare la această causă. Totodată veţi primì şi conspectul despre resultatele administraţiunei financiare de pe anul 1860, precum şi justificarea mĕsurilor finanţiare, luate din motive inteţitoare, fără consentimentul senatului imperial.

Recomand luminatei şi maturei d-voastre consideraţiuni proiectele despre regularea raporturilor între stat şi banca naţională, prin ce avem de scop înainte de toate asigurarea independenţei acestei din urmă. (Bravo!)

Alte afaceri importante, cari cad în competenţa, parte a întregului senat, parte în a celui mai restrâns, încă vor reclama atenţiunea şi pĕtrunzĕtoarea discutare a d-voastre, fiindcă am ordonat sĕ vi-se aştearnă d-voastre respectivele proiecte de lege.

Perioadele istorice în cari popoarelor le este dat a merge înainte pe calea umblată, vin întrerupte din timp în timp, în decursul secolelor, prin decizĕtoare puncte de cristalisare. Noi n'am avut parte de o singură epocă pacĭnică, pentru-ca destinele patriei sĕ le putem trece cu norocire peste toate greutăţile.

Problema dată nouă prin sfatul nedescoperit al provedinţei este aceea, sĕ trecem cu noroc ursitele patriei peste cel mai greu din toate punctele acestea. (Bravo!) Astfel de probleme nu sĕ pot deslega fără încordare de puteri şi fără perseveranţă, nici fără sacrificii, — în bani şi sânge, dar' ele *trebue sĕ fie deslegate.* Bravo!) D-voastră, domnii mei, mĕ veţi sprigini, despre asta sûnt convins, cu credinţa veche austriacă, cu voinţa de-a jertfi şi cu devoţiunea, care tocmai în epocele grele s'a adeverit în mod mai strălucit, la toate popoarele imperiului, ca sigură dovadă despre nobilul lor simbure, tocmai în cele mai grele posiţiuni.

Credincioasele mele popoare îşi manifestaseră în adresele trimise mie în timpul din urmă, în termini puternici, ideea, că *condiţiunile legăturii între toate ţĕrile imperiului meu trebuesc susţinute.* (Bravo!)

Recunosc de-a mea datorinţă de domnitor, primită asupra mea în faţa tuturor popoarelor mele, şi confirmată prin atinsele manifestaţiuni, de-a apĕra constituţiunea generală cu puterea mea împĕrătească, în înţelesul ideilor esprimate în diploma din 20 Octomvrie a. t. şi ajunse la efectuire în legile fundamentale din 26 Februarie a. c. *ca fundament neclătit al imperiului meu unitar şi nedespărţit* (Bravo!), rĕmânênd credincios votului meu, făcut într'o oră sĕrbătorească. Şi sûnt prea determinat a respinge cu toată energia ori-ce vătĕmare a constituţiunei, ca atac îndreptat asupra esistenţei monarchiei şi asupra drepturilor tuturor ţĕrilor şi popoarelor mele. (Aclamari vii şi îndelungate!)

Deci, precum noi nu vom lipsì a conlucra din toate puterile noastre, — cerem ca şi Dumnezeu sĕ binecuvinte începutul şi sfîrşitul

nostru, sĕ apere coroana şi imperiul, şi sĕ scutească popoarele şi pe representanţii lor cu puterea sa cea cerească. (Aclamări îndelungate)".

După cetirea mesajului de tron monarchul a părăsit sala între entusiastice strigări de *vivat* . Ear' în Viena evenimentul a fost sĕrbat cu o iluminaţie splendidă. făcută seara, în mod spontaneu, din îndemnul propriu al locuitorilor capitalei.

În ambele case ale senatului imperial a fost desbătut ântâiu de toate proiectul de adresă la cuvêntul de tron, şi după votare adresele au fost înaintate monarchului. În ambele adrese, primite cu plăcere şi mulţumire din partea domnitorului, era accentuată în mod deosebit *unitatea monarchiei* şi *egala îndreptăţire a popoarelor.*

Din şedinţele senatului imperial e de remarcat cea din 23 August 1861, în care ministrul *Schmerling* a făcut comunicare despre întêmplata disolvare a dietei ungare, şi la ordin preaînalt a espus şi motivele disolvării, precum şi principiile fundamentale ale politicei pe care guvernul are sĕ o urmeze în viitor. Ministrul *Schmerling* a vorbit atunci următoarele:

— „Maiestatea Sa, spre marea sa durere a vĕzut, că afacerile publice ale regatului seu Ungaria, de când 'i-au fost restituite instituţiunile de mai înainte, au ajuns într'o stare, pe care ţeara nu o mai poate tolera, din care însĕ, prin propriile sale puteri, nici că se mai poate desface.

În comerciu a întrat o stagnare în afaceri şi câştig, în raporturile interne şi cele internaţionale o discreditare dărăpănătoare. Încrederea în administraţiune şi în justiţie e sguduită. Administraţia comunală, a comitatelor şi a ţĕrii, rînd pe rînd aduce la lumină un spectacol de spăriat în ale desfrîului depravat, urmat din abusurile ne mai pomenite, făcute cu — autonomia. Protestele, numite cu falsitate — *legale,* făcute în contra dispoziţiunilor organelor guverniale, enervează puterea morală a poporului.

Maiestatea Sa n'a aşteptat sĕ se desfăşure astfel de împrejurări, când înalt aceeaşi, în 20 Octomvrie anul trecut, determinată fiind a da partea cuvenită tuturor popoarelor sale din legislaţiune, cu favor şi graţie a întins mâna pentru-ca sĕ dee iertare şi regatului Ungaria, care răpit fiind de o fatală revoluţiune a mers până la crima din 14 Aprilie 1849, şi numai prin puterea armei a putut fi readus la obligamentul seu.

Basat pe vorba bărbaţilor iubitori de patrie din toate clasele, pe vorba înalţilor prelaţi şi a altor rugători, cari toţi au înţeles şi

http://statuldacia.info

s'au convins despre necesarele consecințe ale evenimentelor menționate, cu privire la unitatea monarchiei și la formarea organisațiunei constituționale, condiționată de această unitate, Maiestatea Sa, cu privire la Ungaria 'și-a luat de țîntă sĕ readucă la vieață instituțiunile de mai nainte ale țĕrii, ca parte constituantă organică a unei creațiuni mai mari politice, care sĕ poată satisface, atât cerințelor timpului înaintat în mod puternic, cât și cererilor îndreptățite ale tuturor naționalităților, făcând din destul și necesității imperioase a posiției politice ce o are în Europa.

Maiestatea Sa declară cu convingerea ce o dă împlinirea cea mai conștiențioasă a obligamentului de regent, că pentru Ungaria a făcut tot ce cere echitatea, ce permite dreptatea față de celelalte regate și țĕri, și îi este impus ca datorie, cu privire la necesara desvoltare politică a imperiului. Maiestatea Sa a făcut aceasta sub condiția unei singure reserve, care însĕ n'are de scop lățirea nețermurită a potestății, ci pe lângă estinderea esențială a îndreptățirei de mai nainte a representării, anumit la afacerile de contribuțiune și de alt caracter financiar, ea reșede numai în aceea, ca dreptul constituțional de decidere în chestii de interes comun, care compete tuturor popoarelor, sĕ nu mai fie folosit după țĕri, împărțit, ci în mod comun, la olaltă.

Autonomia națională a Ungariei și desvoltarea ei nu se atinge prin resolvarea aceasta nici decât, pentru-că comuniunea pertractării constituționale sĕ estinde numai asupra obiectelor de caracter militar, de economie poporală națională și de caracter financiar, cu privire la imperiu, pe când toate celelalte rĕmân reservate pe seama dietei Ungariei.

Reserva aceasta nu restrânge întru nimica nici una din liberalele determinațiuni ale legislațiunei din 1848, cari formează cea mai momentuoasă parte din ele, anume, delăturarea robotelor țĕrănești și a prestațiunilor jobagiale, apoi suspendarea posiției privilegiate a nobilimei și întroducerea obligamentului general la miliție și la dările de stat, precum și dreptul de a câștiga proprietăți și oficii, dat pe seama tuturor claselor, fără deosebire de naștere. Ba chiar mai mult, determinațiunile acelea au fost recunoscute și întărite în mod clar și respicat din partea Maiestății Sale.

Reserva aceasta, în general luată, nu periclitează nimic din ce sĕ ține de substanța libertății constituționale. În special ea nu aduce în pericol dreptul claselor mai nainte neîndreptățite a lua parte

la alegerile dietale, ceea-ce s'a practisat chiar şi la alegerea dietei de acum, ci pretinde numai *revisuirea din partea dietei şi desfiinţarea acelor articoli de lege, cari stau în contrazicere cu nouĕle legi fundamentale.*

E evident, că o reservă de natura aceasta nu sĕ razimă pe vre-o adopţiune arbitrară, ci e basată pe drept şi reşede în însaşi natura lucrului. E basată pe drept, pentru-că Maiestatea Sa a decretat de bună voe restituirea constituţiunei ungare. Constituţia Ungariei era, prin forţa revoluţionară, nu numai distrusă, — prin urmare, după drept, *prin crimă perdută,* — ci era şi de fapt delăturată. M. Sa deci, pentru-ca sĕ-'şi împlinească preaînaltul obligament de regent, putea şi trebuia sĕ pună condiţiunile, cari erau destul de tari pentru a împedeca reîntoarcerea evenimentelor de felul celor-ce au rĕsărit din legile dela 1848, — condiţiunile pretinse de prosperitatea imperiului, de mărirea, puterea, onoarea şi fericirea presentului seu, şi de fericitul seu viitor.

Fiindcă deci Maiestatea Sa, cu graţia unui părinte al patriei, prin diploma din 20 Octomvrie anul trecut, sub condiţiunea unei asemenea reserve a restituit constituţiunea şi îndată a convocat dieta ungurească pe 2 Aprilie a. c., — datorinţa bine înţeleasă a acestei diete ar fi fost, ca în conformitate cu reserva menţionată *sĕ supună articolii de lege, cari nu sĕ pot unì cu diploma, politiceşte, cu judecată luminată şi matură, — unei astfel de revisuiri, ca apoi pe basa modificărilor sĕ fi fost cu putinţă edarea unei diplome inaugurale, corespunzĕtoare raporturilor schimbate,* şi în modul acesta *sĕ se fi curăţit constituţiunea de articoli periculoşi şi duşmănoşi ordinei publice,* de determinaţiuni nedrepte şi *pline de intoleranţă faţă de popoarele de limba nemaghiară,* precum şi de alte rĕmăşiţe *din timpuri ruginite.* Aceasta constituţiune reînoită, care corespondea în asemenea chip puterii Austriei şi autonomiei Ungariei, îndreptăţită numai între marginile hotărîte a face sĕ fie supusă sancţiunei, deodată cu cea veche, în ea contopită, şi apoi încoronarea astfel pregătită pe constituţia nouă, puteau sĕ pună fundamentul unui viitor fericit.

În loc sĕ facă aceasta, după un restimp de mai bine ca trei luni, petrecute în desbateri menite sĕ pregătească numai greutăţi nouĕ cu privire la înţelegere, dieta a declarat că se pune pe basele legislaţiunei dela 1848, care nu face parte din constituţiunea veche pe care au jurat înaintaşii Maiestăţii Sale, — fără a-'i fi făcut mai

nainte revisiunea. Şi încă cu toate opintirile cari duc lucrul la reînoirea evenimentelor demne de tânguire au pretins oamenii recunoaşterea valorii de drept a aceleiaşi, fără sĕ ţină cont de consecinţele neapĕrate ale unei fapte istorice atât de fatale. Ear' în fine într'atâta 'şi-a perdut dieta mĕsura şi cumpĕtul, încât a acceptat o adresă, în care nu numai deputaţii, ci şi membrii tablei magnaţilor, cari totuşi au sĕ-'şi mulţumească demnitatea, aproape fără esceptiune, Maiestaţii Sale şi înaintaşilor sei din preaînalta casă împĕrătească, au cutezat cu o sfruntare şi o sumeţie ne mai pomenită a denega împĕratului. regelui şi domnului lor, chiar şi numirea demnităţii sale împĕrăteşti şi regeşti, care nici de cătră o putere pământeană nu 'i-a fost trasă la îndoială.

E drept, că în urma serioaselor admoniţiuni, cuprinse în rescriptul din 30 Iunie a. c.. dieta a dat adresei acesteia o formă, care făcù cel puţin posibilă primirea ei. Însĕ după-ce Maiestatea Sa cu o îndelungă răbdare, fără păreche în istorie, s'a pronunţat imediat deschis şi sincer asupra cuprinsului adresei, şi a arĕtat dietei singura cale pe care, — în conformitate cu categoricele pretensiuni ale dreptăţii şi cu averea în vedere a echităţii şi prudenţei, sĕ pot aduce în consonanţă raporturile de drept de stat ale ţĕrii cu pretensiunile întregului stat constituţional, şi drepturile coroanei cu dorinţele popoarelor, cari pot fi realisate, dieta tot n'a urmat provocării de a sĕ pune pe acest punct de vedere leal, care singur duce la scopul dorit. Ba ce e mai mult, ea a persistat pe lângă pretensiunea, că recunoaşterea legislaţiunei din 1848, fără reserva revisuirii punctelor cari stau în contrast cu diploma, — trebue sĕ fie decretată în principiu. Punctele acestea însĕ, chiar şi dacă M. Sa era aplecat a-'şi estinde graţia şi aici, nu au putut fi şi nu pot fi recunoscute, întărite şi restituite, pentru-că ele, prin cuprinsul lor, în determinaţiunile referitoare la palatin, sĕ ating de drepturile suveranităţii, şi de prerogativele coroanei ungureşti, şi mai departe. pentru-că ele vatĕmă popoarele Ungariei nemaghiare şi detrag prea mult din drepturile statului întreg.

Maiestatea Sa declară, că sĕ simte obligat ca rege al Ungariei sĕ apere multele milioane de Slavi, *Români* şi Germani din ţeara aceasta, cari îi sînt asemenea preţioşi, cu iubire şi îngrijire părintească, întru recunoaşterea şi înaintarea naţionalităţii lor, în articolii aceia de lege nu numai negarantate, dar' *chiar greu neîndreptăţite*. Declară mai departe sĕrbătoreşte, că nu vrea sĕ contopească ţĕrile coroanei sfântului Ştefan, ci vrea sĕ susţină, cum a

promis, autonomia din 1790, — şi că causa tuturor confusiunilor a fost abandonarea instrucţiunilor date comiţilor supremi, prin ce proprietatea şi inteligenţa a fost eschisă din partea partidelor esaltate dela alegerile comitatense, făcute prin terorisarea masselor. Dacă astfel de comitate iau rolul parlamentului, guvernarea devine imposibilă. Sě cere deci sě se facă reîntoarcere la instrucţiuni şi sě cadă sub pedeapsă agitaţiunile în contra solvirei dărilor de stat.

Tot aşa de puţin poate întărì M. Sa acei articoli de lege din 1848, cari nisuesc a despreţuì egala îndreptăţire a regatelor Croaţia şi Slavonia, şi a marelui-principat Transilvania, atât prin determinaţiunile despre uniunea necondiţională, cât şi prin alte norme. şi cari, cum bine sě ştie, sînt de cuprins atât de ofensator, încât înainte cu 13 ani pentru ei s'a aprins rěsboiul civil. Mai departe, sînt între chestionaţii articoli de lege şi de aceia, cari par a fi meniţi sě slăbească în raporturile Ungariei cu celelalte ţěri ale monarchiei legăturile strînse, de secole esistente, cari au ridicat Austria la rangul de mare putere europeană, şi 'şi-au aflat, într'un şir de legi şi documente, anumit în sancţiunea pragmatică, înarticulată în lege din datornică mulţumire pentru eliberarea din jugul turcesc, făcută prin puterea casei habsburgice, cu ajutorul imperiului german, în lungi rěsboaie de un secol şi jumětate, esprisiunea determinată, ear' în evenimentele istorice şi în fapte, încă şi mai nainte, şi de atunci încoaci, a primit o întărire faptică, reînoită de mii-de-ori. După-ce acum şi documentele acestea, fără a periclita autonomia şi administraţia provincială a Ungariei, — au avut drept resultat *un* guvern comun, în general, şi apoi în special, nu numai o singură representaţiune esternă, ci şi o singură administraţiune militară, financiară, pentru datoriile statului, etc. etc., — e lucru clar, că recunoaşterea articolilor de lege din 1848, cari vatěmă drepturile şi interesele ţěrilor unite prin sancţiunea pragmatică, nu s'ar putè concede, după principiile nestrămutate ale dreptăţii, fără a se ţinè cont de ţěrile celelalte, a căror avere şi sânge încă a contribuit la naşterea sancţiunii pragmatice.

Aici mai vine adaogată şi împrejurarea, că Maiestatea Sa a declarat, că constituţiunea generală formează fundamentul neatacabil al unitarului şi indivizibilului imperiu. Deci în cererea dietei ungureşti, sě se recunoască legislaţiunea din 1848, se cuprinde un atac la constituţiunea generală, prin urmare la dreptul celoralalte ţěri şi popoare ale imperiului.

Cu toate-că dieta ungurească n'a călcat pe calea deschisă a învoirii, ci a declarat de rupt chiar şi firul pertractărilor dietale, Maiestatea Sa totuşi, întocmai cum ţine la principiul constituţional pentru celelalte provincii ale monarchiei, doreşte a rĕmânè pe lângă principiul acesta şi cu privire la Ungaria, încrezêndu-se în mai buna pĕtrundere a ţĕrii. Şi nu vrea sĕ contopească deosebitele ţĕri ale imperiului într'un întreg, care sĕ nu poată fi deosebit, ci vrea sĕ păstreze, atât pentru ţeara ungurească, cât şi pentru celelalte ţĕri, însuşirile particulare. Dar' Maiestatea Sa vrea, în înţelesul acestor din urmă, întocmai ca şi pentru cele dintâiu, nu numai sĕ apere legătura care le uneşte, în contra tuturor încordărilor de-a o slabì, ci şi sĕ le consolideze, prin instituţiuni constituţionale. Maiestatea Sa a ordonat deci sĕ se facă următoarele declaraţiuni:

I. Principiile din 20 Octomvrie anul trecut şi 26 Februarie anul curent, de sine sĕ înţelege că rĕmân în vigoare, şi nici din aceea-ce s'a dat Ungariei cu deliberare matură şi cu voinţă serioasă Maiestatea Sa nimic nu ia îndĕrĕt. Dacă vre-o ţeară nu vrea sĕ iee parte la discutarea legilor, cari în mod constituţional trebue sĕ vină în senatul imperial la desbatere, — nu poate forma faptul acesta pedecă şi nu poate reţinè pe representanţii constituţionali ai celoralalte ţĕri dela împlinirea datorinţei lor, nici nu poate sista activitatea lor, pentru-că nu se poate lăsa la buna plăcere a unei părţi sĕ neîndrepţăţească pe celelalte şi sĕ le impedece în eserciarea drepturilor fundate pe constituţiune, ci pe seama fiecărei ţĕri rĕmâne deschisă întrarea pentru atunci, când limpezêndu-se pĕtrunderea politică şi venind ea la convingerea despre necesitatea acestei instituţiuni, va căpĕta poftă sĕ iee parte la folosirea drepturilor reservate pe seama senatului imperial şi va întra în cercurile acestuia. O modificare a constituţiunei acesteia, fie în înţelesul autonomiei mai întinse a părţilor, fie în favorul întregului, nu se poate concede, şi Maiestatea Sa nu voeşte sĕ o conceadă pe altă cale, decât pe cea constituţională, deci, numai *în* şi *cu* senatul imperial.

II. Determinarea Maiestăţii Sale de-a denega confirmarea articolilor de lege, cari vatĕmă prerogativele coroanei, drepturile celoralalte ţĕri ale monarchiei şi ale întregului stat, *cum şi interesele popoarelor nemaghiare ale Ungariei,* şi prin urmare nu se pot unì cu nouele legi fundamentale, e cu atât mai mult motivată şi acum, cu cât în ţeară şi afară de ţeară domneşte o generală convingere, că tocmai punctele acelea din articolii de lege dela 1848, cari vatĕmă

interesele îndreptăţite ale Croaţiei, Slavoniei şi ale Ardealului, cum şi pe ale locuitorilor nemaghiari din Ungaria, — *au trebuinţă de revisiune,* pentru-că fără de aceasta numai cu întrebuinţarea de mijloace violente s'ar putè esecuta.

Tot cu acea precisiune declară Maiestatea Sa, că nu vrea sĕ dee desaprobare articolilor acelora, cari nu stau în contrazicere cu legile fundamentale. Ba din contră, după-ce în diploma din 20 Oct. anul trecut mai multe astfel de determinaţiuni ale legislaţiunii din 1848 au primit aprobare preaînaltă, — e gata a da sancţiune regală şi celoralalte, cari au numai sĕ fie alese spre acest scop şi sĕ fie conformate împrejurărilor faptice de acum, propunêndu-se spre votare, pe cale constituţională, dietei celei mai deaproape.

III. După-ce însĕ dieta adunată în Pesta, cu toate că esistenţa ei era rĕzimată pe condiţiunea reservării clare din diplomă, totuşi a declarat că nu va înceta a se împotrivì nouĕlor legi fundamentale, şi prin procedarea ei a împedecat mijlocirea unei diplome inaugurale corĕspunzĕtoare, prin urmare şi efectuirea cât mai de curênd a încoronării, sub pretextul unui raport de drept, care nici legaliceşte, nici în faptă n'a esistat vre-odată, adecă raportul uniunei personale, luând deci în vedere împrejurarea, că dieta în loc de a-'şi împlini conştienţios chemarea politică, încredinţată ei, a lunecat pe o cale periculoasă din care nu mai este alt drum de scăpare, — *Maiestatea Sa s'a aflat necesitat a decreta disolvarea dietei ungare.*

Maiestatea Sa sperează totuşi, că părerile confuse se vor mai clarifica, spiritele se vor mai linişti, şi împrejurările se vor schimba astfel, încât în scurt timp va putè sĕ urmeze convocarea unei diete nouĕ, care va avè de datorinţă a împlinì obligamentele pe cari dieta de acum atât de indiscret le-a necunoscut şi le-a negles, în detrimentul propriu.

De altcum Maiestatea Sa a binevoit a da cele mai potrivite porunci, pentru-ca organele guvernului sĕ poarte grije de restabilirea şi susţinerea ordinei.

Ordonând Maiestatea Sa sĕ fie descoperite acestea senatului imperial, vrea ca prin aceasta sĕ fie de nou făcută cunoscut ferma voinţă a Maiestăţii Sale, de a garanta întocmai, atât unitatea imperiului, cât şi autonomia regulată prin lege a tuturor regatelor şi ţĕrilor. Însĕ amêndouĕ acestea, *unitatea şi autonomia,* vrea a le garanta în libertatea constituţională, şi astfel vrea a le consolida şi a le da vieaţă trainică.

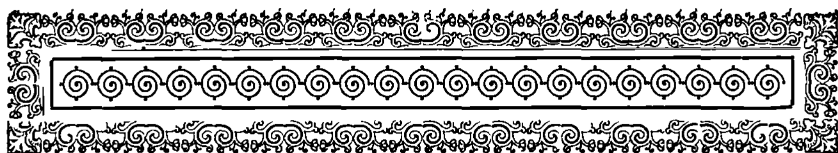
Maiestatea Sa binevoeşte în fine a declara, că întărită prin conştienţa curăţeniei preaînaltelor sale intenţiuni, convinsă, că precum e de frumos privilegiul unui domnitor de-a esercia stricteţa necesară, într'o formă blândă, de altă parte şi obligămêntul de regent pofteşte întocmai o tărie statornică şi neclătită, e determinată a arĕta în faptă tăria şi blândeţa şi în chestia aceasta de mare importanţă, şi aşteaptă cu dor o descurcare priincioasă a greutăţilor, avênd toată credinţa în Dumnezeu". — —

E uşor de înţeles, că declaraţiunile acestea importante au fost făcute în scopul de-a fi îmblânziţi întru-câtva Maghiarii, cari erau supĕraţi pentru-că li-s'a disolvat dieta, şi era temere, că ascultând de sfaturile continue ale lui Kossuth şi ale comitetului de emigraţie vor pune de nou mâna pe arme şi vor continua aceea-ce au început la 1848.

Dar' spiritele s'au calmat şi evenimentele 'şi-au continuat calea lor firească.



http://statuldacia.info



Protestul Românilor din Banat.

Faptul, că congresul sêrbesc, — despre care a fost vorba mai nainte, — a contemplat, în adresa înaintată monarchului la 11 Maiu, delimitarea teritorului independent sêrbesc astfel, ca din el sĕ facă parte şi un numĕr însemnat de Români, a dat ansă Românilor din Banat sĕ înainteze coroanei un *protest* în contra acestei vĕdite intenţiuni de desnaţionalisare.

Protestul datat din Timişoara e de următorul cuprins:

„Maiestatea Voastră ces. reg. apostolică!

Naţiunea română a esperiat din adresa depusă de naţiunea sêrbească la treptele tronului preaînalt, — ca efluxiune a congresului naţional ţinut cu aprobarea preaînaltă în Carloveţ, — că numita adunare sêrbă a tras în cuprinsul teritorului adus în propunere, afară de altele mai multe neamuri, eterogene naţiunii sêrbe, — şi vre-o 167.000 de Români din comitatul Timişului şi al Torontalului, precum şi din regimentul de graniţă germano-bănăţean, şi din cel mai nainte ilirico, — ear' acum sêrbo-bănăţean.

Noi, Românii, sûntem foarte departe de a voì sĕ ridicăm vocea noastră în contra formării unei voevodine, cerută de Sêrbi. Dar' totuşi sûntem siliţi a îndrepta preaînalta atenţiune a Maiestăţii Voastre spre împrejurarea, că Sêrbii, chiar când sĕ roagă pentru asigurarea naţionalităţii lor ameninţate de cătră Maghiari, pentru tăierea unui teritor în Ungaria şi Croaţia, tocmai atunci nisuesc la eghemonia pentru care ei înşişi poftesc a sĕ despărţì de Maghiari, şi pentru care din partea popoarelor nemaghiare sĕ dau necontenit plânsori şi manifestaţiuni cătră preaînaltul tron, şi pe calea publicităţii.

Sêrbii esprimă în adresa lor convingerea, că: „concetăţenii adunaţi la dieta ungurească sûnt gata a împlinì dorinţele Sêrbilor, cari corespund şi părinteştilor intenţiuni ale M. Voastre cătră naţiunea

sêrbă, că Maghiarii nu deneagă respectul pentru drepturile proprii, nici respectul drepturilor altora, ci vor a fi drepţi". —

Mai departe sĕ provoacă în acea adresă la privilegiul din 20 Aug. 1691, unde sĕ zice: „Volumus ut sub directione et dispositione proprii magistratus eadem gens rasciana perseverare et antiquis privilegiis eidem a Maiestate nostra benigne concessis, ejusque consuetudinibus frui valeat".

Din aceasta sĕ vede, că Sêrbii, când pretind respect şi imunitate pentru naţiunea lor şi sĕ declară în contra ori-cărei apĕsări naţionale, când în privilegiul lor sĕ memorează unica şi singura ginte rasciană, fără amestecarea naţionalităţilor străine, — tocmai atunci comit nedreptatea bătĕtoare la ochi, care stă în contra dreptului naturii şi al popoarelor, ba cu privire la modernele principii naţionale chiar şi în contra ori-cărui posibil drept positiv, avênd de scop a supune 167.000 de Români teritorului sêrbesc, şi aşa tractându-'i ca pe o naţiune despoiată de toată libertatea şi de toate drepturile, mai ales când după înţelesul mai sus memoratei adrese în teritorul sêrbesc sĕ cere esclusivul drept al limbei sêrbeşti ca limbă oficială, precum şi esclusivitatea pentru celelalte atribute sêrbeşti, ear' pentru dreptul alegerii unui voevod sĕ condiţionează naţionalitatea sêrbă.

Maiestatea Voastră ces. reg. apostolică aţi binevoit a declara de repeţite-ori şi în mod special a esprima convingerea preaînaltă în cuvêntul de deschidere îndreptat către senatul imperial constituţional de astăzi, că: „numai instituţiunile libere, prin conştiincioasa conservare şi esecutare a principiilor egalei îndreptăţiri a tuturor popoarelor imperiului, a egalităţii tuturor cetăţenilor înaintea legii şi a participării representanţilor poporului la legislaţiune, vor duce la o străformare salutară a monarchiei întregi. Acestea sûnt principiile, cari acum, cu ajutorul lui Dumnezeu, au de a sĕ realisa, în înţelesul diplomei din 20 Octomvrie anul trecut". —

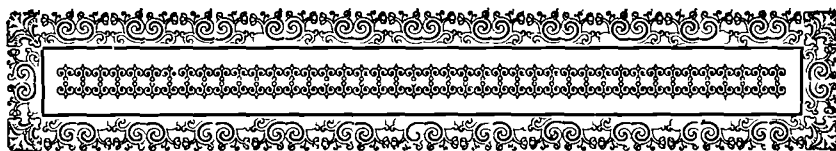
Noi, Românii, răzimaţi pe aceste principii fundamentale, recunoscute asemenea de toate popoarele Europei, îndrăsnim a ne apropia de tronul preaînalt cu umilita rugare:

Binevoeşte Maiestatea Ta ces. reg. apostolică a lua protestul present în preaînaltă consideraţiune, şi a-'l transpune dietei ungureşti cu inviaţiunea, ca formându-se cumva voevodina, Românii propuşi de Sêrbi pentru a sĕ subordona voevodinei, cu atât mai tare sĕ nu se încopcie la teritorul ei, cu cât prin încopciarea aceasta, cu referinţă la Români s'ar vătĕma principiul coordonării naţiunilor, şi noi, Românii,

cari şi aşa aflându-ne de mai bine ca de o sută de ani, şi cu durere, încă şi până în ziua de astăzi, sub jugul bisericesc al Sêrbilor, contribuind numai spre ridicarea gloriei naţiunii sêrbe, prin urmare numai spre întregirea unei sume mari numerice *ideale* a Sêrbilor, sub titlul de „locuitori gr.-or. ai Austriei", — prin încopcierea aceasta, de acuma înainte nu numai bisericeşte, ci şi în privinţa naţională-politică am fi subordonaţi Sêrbilor.

Pentru aceasta, noi, subscrişii. îndrăsnim cu toată supunerea, în numele tuturor Românilor din Banat şi din memoratele regimente de graniţă, a pune mai odată umilita noastră rugare la picioarele Maiestăţii Voastre, şi sûntem cu devoţiune omagială, cei mai credincioşi şi mai umiliţi supuşi ai M. Voastre ces. reg. apostolice, Timişoara, 15 Maiu 1861 (Urmează subscrierile)".





Din „fundul regiu“.

In situația schimbată au ținut și Sașii din Ardeal sě-'și preciseze punctul politic de vedere, dorințele și pretensiunile. S'au întrunit deci în conferență națională în Sibiiu, unde au luat hotărîri de mare însemnătate pentru vieața lor publică națională.

Ântâiu de toate au declarat de nevalide alegerile făcute în unele părți ale Ardealului pentru dieta din Pesta, pe basa restălmăcirii date autografului preaînalt din 21 Decemvrie 1860, și au luat hotărîrea, ca toate comunitățile săsești sě înainteze proteste în contra acestor alegeri ilegale, sěvîrșite de Maghiarii și Secuii din Ardeal. Prin aceasta Sașii au ținut sě se pronunțe *pentru autonomia Transilvaniei.*

Adunarea Sașilor, ținută în Sibiiu, a ales apoi un comitet central permanent, însărcinat cu conducerea afacerilor politice-naționale ale Sașilor, și a trimis la Viena o deputațiune, cu îndrumarea, sě rěmână în permanență acolo și sě solicite la curte reactivarea stărilor de mai nainte în vieața publică națională a Sașilor, special în ce privește *universitatea săsească.*

Deputațiunea a umblat cu bun succes în misiunea încredințată ei, pentru-că monarchul a încuviințat cererea Sașilor, a dat permisiune sě funcționeze de nou universitatea săsească, și în acest scop a numit comes al Sașilor pe baronul *Salmen.*

Sosirea în Ardeal, la Sibiiu, a noului șef politic de pe teritorul numit *fundul regiu«,* a fost așteptată cu viu interes și din partea Românilor de pe acest teritor, — pentru cari nu era de mică importanță chestia, că Sașii, primind drepturile avute înainte de 1848, vor rěmânè oare și cu privire la aplicarea lor tot la obiceiurile avute pe atunci, sau își vor schimba tactica, în urma esperiențelor făcute și de ei în timpul din urmă, câtă vreme absolutismul le confiscase și lor toate drepturile?

Cei mai mulţi dintre bărbaţii nostri politici de pe vremurile acelea credeau, că proverbiala prudenţă şi circumspecţie a Saşilor le va dicta o altă atitudine faţă de elementul român, cu care Saşii trăiesc în comunitate pe acelaşi pamênt, şi că vor înceta a mai privì cu despreţuire la naţiunea română, care în anii din urmă făcuse mari progrese, pe toate terenele vieţii publice.

Cu toate acestea, ştiau Românii foarte bine, că nimic nu vine dela sine, mai ales când e vorba de drepturi politice-naţionale. De aceea, au luat înţelegere. ca la sosirea comesului săsesc în *Sibiiu*, a baronului *Salmen*, o delegaţie a Românilor de pe fundul regiu sĕ meargă la el, ca espunêndu-'i dorinţele şi pretensiunile naţiunii române, aflătoare în comunitate cu Saşii, sĕ-'i ceară dreptate şi echitate în toată privinţa.

Esecutarea acestei hotărîri s'a făcut în ziua de 15 Aprilie 1861, când 84 bărbaţi inteligenţi ai neamului nostru, întruniţi în Sibiiu, au mers la baronul *Salmen* pentru a-'l bineventa în noua sa demnitate, şi când prin rostul protopopului *Ioan Hania* din Sibiiu au espus dorinţele şi cererile Românilor în următoarele:

— „Noi, Românii, nu cerem decât sfântă dreptate şi declarăm. că nu vom mai suferì ca dreptatea sĕ ni-se calce de alţii în picioare.

Deşì noi, în organisaţia ce Maria Ta eşti chemat sĕ o faci, nu vedem decât un transitor până la dieta următoare, dorim totuşi şi cerem cu tot adinsul, ca şi transitorul sĕ fie drept.

Deci, pe temeiul dreptăţii cerem, şi te rugăm pe Măria Ta şi pe toată lumea, că:

1. Senatul scaunului Sibiiu, cu toate-că numĕrul Românilor prevalează pe al Saşilor, sĕ se compună din 6 Români şi 6 Saşi.

2. Senatorii sĕ se aleagă, nu de către comună şi centumviratul din Sibiiu, în care se află 97 Saşi şi numai 3 Români, ci prin delegaţii comunei Sibiiu, şi anume, 2 Saşi şi 2 Români.

3. În asemenea chip sĕ se aleagă şi funcţionarii scaunului, precum: primarul, etc.

4. Scaunele filiale, în cari prevalează numĕrul Românilor, sĕ-'şi aibă inspectorii sei români, dintre senatorii români.

5. Universitatea, dacă se va constituì, sĕ fie compusă din membri asemenea pe jumĕtate români, pe jumĕtate saşi.

6. Limba oficioasă în cercurile române sĕ fie cea română, şi asemenea şi în celelalte cercuri, în afacerile privitoare pe Români,

Acestea sûnt cererile noastre, cu cari te bineventăm pe Maria Ta, dela a căror împlinire atîrnă binele şi fericirea viitoare, precum şi încheerea şi consolidarea unei adevĕrate înfrăţiri a poporului săsesc cu cel românesc, şi cu cari cereri noi nu ne sfiim a păşì înaintea Mariei Tale, înaintea naţiunei sosori săseşti, cu care sûntem chemaţi a împărţì la olaltă binele şi rĕul acestei scumpe şi de Dumnezeu binecuvêntate patrie comune, nu ne sfiim a păşi înaintea lui Dumnezeu şi a lumei întregi“.

Baronul *Salmen* a rĕspuns Românilor, cum e obiceiul a se rĕspunde la astfel de ocasiuni, că va face tot posibilul. ca justele dorinţe ale poporului român sĕ fie după posibilitate împlinite. şi legăturile de strânsă amiciţie ale naţiunii române cu sora naţiune sasă sĕ fie sincere şi durabile.

În 21 Aprilie comitele săsesc a mers la *Braşov*, unde 'i-s'a făcut o primire splendidă. Peste 200 de călăreţi 'i-au eşit în cale spre întimpinare, ear' întrarea în Braşov 'şi-a făcut-o între bubuitul treascurilor şi sunetul campanelor dela toate bisericile.

La locuinţă a fost salutat din partea diferitelor delegaţiuni. La vorbirea de bineventare, rostită din partea delegaţiunii Maghiarilor, a rĕspuns în limba germană, că Maiestatea Sa 'l-a însărcinat în mod deosebit sĕ *mulţumească pe Români,* eschişi înainte de 1848 dela toate drepturile politice; dar' va avea în vedere şi interesele Maghiarilor.

Din partea Românilor încă 'i-s'a presentat o deputaţiune, compusă din 25 membri, recrutaţi, parte din Braşov, parte din satele aparţinĕtoare la acest scaun. Conducĕtorul deputaţiunei a fost protopopul *Ioan Popasu,* care a rostit comitelui următoarea vorbire românească:

„Mărite domnule! Sûntem însărcinaţi de Românii din Braşov şi din districtul seu, ca înainte de toate sĕ vĕ bineventăm, şi totodată sĕ vĕ rugăm, sĕ luaţi în de-aproape considerare, că noi, Românii, formăm majoritatea în ţeara Bârsei faţă cu conlocuitorii nostri fraţi, Saşi şi Maghiari, numĕrând în Braşov 9331. şi în district 44.000 de suflete. Sĕ luaţi în considerare, că negustorii români, în numĕr de peste o sută, sûnt cei-ce scot manufacturele profesioniştilor din oraşul nostru şi le desfac în principatele învecinate. Ei sûnt cari poarta negoţul levantic de mare importanţă, ei, negustorii români sûnt cei-ce strĕbat Orientul şi provĕd, nu numai oraşul, ci patria întreagă, cu productele ei necesare. Sĕ luaţi în considerare, că Românii din acest district sûnt mai cu seamă cari sĕ ocupă cu economia de vite. Ro-

mânii din Săcele şi din Bran posed sute de mii de vite de tot soiul. Ei satisfac dorinţele, nu numai ale Braşovului, ci ale întregei ţĕri, cu vitele şi cu productele lor. Acesti Români plătesc pentru vitele lor, deşì le păşunează în ţĕri străine, o dajde de aproape 60.000 florini, o sumă de bani la care ni-se pare că nu se urcă dajdea tuturor celoralalte comune din districtul Braşovului. Considerându-le toate acestea, sĕ binevoiţi a dispune, ca la organisaţia ce este sĕ se întreprindă în ţeara Bârsei, *sĕ se aplice Românì în proporţia numĕruluì lor*, atât la representanţa comunei Braşovului, şi a comunelor din district, cât şi între senatorii şi funcţionarii de frunte; *ear' limba română,* alăturea cu cea germană, *sĕ fie întru toate egal îndreptăţită.*

Aşadar' sĕ binevoiţi mărite domnule a mijlocì, ca:

1. Representanţii sau sutaşii de astăzi ai comunei Braşov, între cari, deşì numĕrul lor sĕ urcă la 100, sĕ află numai 8 Români, sĕ se delăture cu totul, şi în locul lor sĕ se aleagă alţii, între cari sĕ fie atâţia Români cât cere proporţia numĕrului lor.

2. Senatorii, inspectorii şi rectificatorii de dare sĕ se aleagă, nu numai de sutaşi, ci de deputaţii comunelor din district, şi anume, unde acelea sûnt mestecate, sĕ fie representaţi şi Românii prin un deputat al lor.

3. La inspectoratele în cari Românii fac majoritatea, sĕ se aplice inspectori români, dintre senatorii români.

Acestea le cerem, mărite domnule! şi basaţi pe dreptul dictat de natură şi evangelie, precum şi pe spiritul timpului de faţă, le pretindem în puterea dreptului istoric, care nu ne lipseşte nici nouĕ, Românilor, şi în puterea diplomei din 20 Octomvrie 1860, prin care Maiestatea Sa demandă apriat, ca în constituţiunea ţĕrii, care a esistat înainte de 1848, sĕ se facă modificări adânc tăietoare. Le cerem în fine, cu un glas ce am dorì sĕ străbată în urechile întregei naţiuni săseşti, le cerem, îmbolditi de dorinţa de a vedè odată pe Saşi şi pe Români încinşi cu mântuitoarea legătură a iubirei şi a înfrăţirei, ceea-ce constitue basa adevĕratei lor fericiri, şi îmbolditi de împrejurările cele grele ale presentului, căci la întêmplare, când ar erupe evenimente viforoase, naţiunea română, alăturea cu cea săsească şi cu celelalte naţiunì credincioase din imperiu, sûnt chemate sĕ apere tronul Maiestăţii Sale preaînălţatului împĕrat Francisc Iosif I., cât şi propria lor esistenţă". —

Bineventatul a rĕspuns *româneşte,* accentuând earăşi, că M. Sa 'l-a însărcinat în mod deosebit *sĕ mulţumească pe Românì* la orga-

nisarea ce este a sĕ face, şi că faptele sale vor dovedì, că va respecta dorinţele şi pretensiunile Românilor. A cerut apoi o listă despre Românii vrednici de a ocupa funcţiuni publice, care 'i-s'a înmanuat numai decât de către *Datcu*, comisar financiar. Lista era subscrisă de mai mulţi Români.

În urmă 'i-a descoperit protopopul *Ioan Meţianu* dorinţele şi pretensiunile Românilor dela sate, ales din ţinutul Branului, în cuvinte alese şi foarte libere, la ce a urmat o nouă promisiune solemnă din partea comitelui, că va ţinè cont de ele.

În legătură cu vorbirea rostită, protopresbiterul *Ioan Meţianu*, astăzi Metropolit al bisericei gr.-ort. române din Transilvania, Ungaria şi Banat, a predat baronului *Salmen* şi o representaţiune în scris, provĕzută cu subscrierile tuturor fruntaşilor români din cele unsprĕzece comune aparţinĕtoare la cercul Branului, şi compusă astfel:

„Ilustrisime domnule baron!

De oare-ce Maiestatea Sa împĕratul s'a îndurat a vĕ însărcina cu reorganisarea pămêntului regiu, după sistema veche, dar' şi cu respectarea naţionalităţilor, şi de oare-ce credem, că sûnteţi nobili a împlinì dreptele dorinţe ale fiecăruia: ne luăm voe a ne adresa cu următoarea rugare, privitoare la reorganisarea cercului *Bran*, pe care noi îl representăm.

Din privinţa, că cercul Branului cu aproape 15.000 suflete e compus numai din comune până la 1848 iobăgeşti şi încă iobage ale comunei Braşov, prea fireşte, că n'a stat până la 1848 sub magistratul Braşovului, ci a avut forul seu dominal, şi prin urmare a usuat numai legile maghiare, de unde urmează, că aceste comune nici înainte de 1848 n'au fost încorporate la Braşov.

Din privinţa, că comuna Braşovului, ca proprietară a numitelor sate, posede încă însemnate proprietăţi în acelea. precum: munţi, păduri, livezi, arătură, edificii şi toate regaliile, fără îndoială, că pe lângă procesele pe cari le pun acuma înainte, mii de alte procese se vor naşte din aceste raporturi Apoi, dacă satele acestea vor ajunge sub Braşov, procesele acestuia cu satele noastre în prima instanţa le-ar judeca Braşovul prin magistratul seu, şi am ajunge în ne mai auzita împrejurare, ca judele sĕ fie şi actorul nostru.

Dacă cumva ni-se va zice, că pentru descurcarea referinţelor domnului de pămênt cu fostii iobagi sûnt şi rĕmân tribunalele urbariale ces. reg. în putere, am fi siliţi a rĕspunde, că tribunalele acestea au de-a lua la pertractare numai obiecte şi procese de natură urba-

rială, ear' obiectele şi procesele de natură civilă cad în competenţa diregĕtoriilor civile, cum ar fi la Braşov inclitul magistrat.

Mai departe, după-ce membrii magistratului din Braşov, adecă senatorii, cari formează şi autoritatea administrativă şi tribunalul judecătoresc peste tot districtul, sĕ aleg esclusive numai de către representanţii comunei din cetatea Braşovului, ear' comunele districtului nu iau nici o parte la alegere, se înţelege, că comunele noastre, deşi acum emancipate, rĕmân lipsite de acest drept nepreţuit. Prin urmare, locuitorii comunelor aici subscrise, nu vor putè sĕ aibă încrederea dorită către nişte administratori şi judecători la a căror alegere ei n'au concurs nici de cum.

Al treilea, şi dealtmintrelea cercul acesta din vechime nu s'a ţinut de districtul *Bârsei,* prin urmare nici de *terra regia,* ci de unul din comitate, prin urmare sĕ cuvine sĕ se reîncorporeze acolo de unde a fost rupt odinioară. Apoi un cerc ca acesta, constătător dintr'un singur element naţional, sĕ poate desface prea uşor de către districtul Bârsei, fără a detrage nimica administraţiunei pretinse de cetatea Braşovului.

Deci aici subscrisele comune îşi iau voe a vĕ ruga pe Ilustritatea Voastră cu tot adinsul, ca în loc de a ostenì cu reorganisarea fostului cerc al Branului, sĕ binevoiască a mijlocì la preaînaltele locuri, ca cercul Branului, şi adecă comunele Sohodol, Poarta, Predeal, Simon, Moieciul-inferior, Moieciul-superior, Fundata, Sirmea, Peştera şi Măgura, Zerneşti, Tohanul-vechiu şi Tohanul-nou, sĕ se despartă cu totul de districtul Bârsei şi de cetatea Braşovului, şi sĕ se dispună încorporarea lui la vecinul district al Făgăraşului, avênd o esposìtură oficioasă în Bran. Ear' până atunci, încă tot Ilustritatea Voastră sĕ vĕ înduraţi a dispune sistarea ori-căror procese de dreptul privat şi urbarial, câte ar fi pendente şi câte s'ar mai esca în acest interval între comuna Braşovului şi vre-una din comunele cercului Bran, sau cu ori-care locuitor al acelora. Între aceea:

Până la definitiva terminare a acestei cause, care pentru noi este o causă vitală de *a fi sau a nu fi,* tot Ilustritatea Voastră sĕ ne daţi voe a ne alege un inspector de naţionalitatea noastră, bărbat demn de toată încrederea noastră, om leal şi cu caracter nepătat, care sĕ fie însărcinat în mod provisor cu administrarea cercului, cu menţinerea securităţii publice, şi cu deciderea afacerilor mai mĕrunte. Ear' acestui inspector, precum şi personalului cerut pe lângă oficiolatul seu, până la alte disposiţiuni mai înalte şi până-când poporul plăteşte

tot felul de contribuţiuni grele în vistieria statului, sĕ 'i-se asemneze un salar cuviincios din cassa provincială transilvană.

Ne mângăiem cu speranţa plăcută, că Ilustritatea Voastră, încredinţată despre lealitatea şi dreptatea cererilor noastre, nu veţi sta la nici o îndoială a le ajuta ca sĕ se aducă la dorita îndeplinire. Pe lângă care avem onoarea a fi cu cel mai deosebit respect (Urmează subscrierile din cele unsprezece comune, în frunte protopopul *Ioan Meţian)* .

N'au fost luate în seamă cererile acestea ale Românilor din cercul Branului, şi peste tot n'au fost respectate interesele Românilor, cu ocasiunea reorganisării districtului Braşov şi ţeara Bârsei, ţinută în 22 şi 23 Aprilie, ceea-ce a dat ansă Românilor din Braşov şi satele acì aparţinĕtoare sĕ adreseze cancelariei aulice transilvane următorul *recurs:*

— „Înaltă cancelarie regie de Curte!

În 22 şi 23 Aprilie a. c. Ilustritatea Sa domnul bar. Francisc de *Salmen* a condus în aceasta cetate restaurarea magistratului pentru districtul Bârsei în modul următor:

1. Representanţa centumvirală declarată fiind de legală în zilele în cari era sĕ se înceapă restauraţiunea, s'a întregit numai prin alegere de 4 membri, respective numai de unul. Din contra,

2. Magistratul care funcţionase până la 21 Aprilie fu declarat de nelegal, fu reales şi respective amplificat. Ear'

3. Proporţiunea în alegeri s'a ţinut aşa, că din 15 senatori s'au ales 10 Saşi luterani, 3 Germani catolici, un Ungur catolic şi *un Român.* Ear' oficiile cardinale toate sûnt date în mâna Saşilor luterani, întocmai cum a fost aceasta de ani 60 încoace.

4. Aceasta restauraţiune a districtului Bârsei s'a făcut faimoasă şi prin aceea, că în magistratul restaurat şed doi fraţi şi un cumnat al acelora, ear' fratele mai mare este membru al centumviratului, în momentele când frate-so I. Fabricius sĕ alege de senator. Adecă doi fraţi, domnii Fabricius, şi cumnatul lor Bömches, şed în senat, ear' un frate Fabricius e membru centumviral.

Dacă la posturile de senatori n'ar fi concurs mai mult de 25 indivizi, între cari 6 Români, toţi jurişti şi aplicaţi în serviciul statului, precum sĕ vede din alăturata listă, — atunci nepotismul acesta nu ar bate aşa tare la ochi. Dar' aşa el a ajuns de obiect al celor mai agere observaţiuni, pentru-că legea, buna cuviinţă şi opiniunea publică sûnt astfel plesnite în faţă.

5. La alegerea amploiaţilor superiori, domnul baron *Salmen* a dispus chemarea de câte doi deputaţi din vre-o 14 sate, cari până la 1848 au fost lipsite de dreptul electoral. Însĕ corpul centumviral din Braşov a protestat îndata cu toată solemnitatea în contra chemării acelor deputaţi alegĕtori!

6. După-ce candidatul Johann Fabricius a rĕmas de două-ori în minoritate, candidat fiind şi a treia-oară cu alţi doi inşi, din 91 voturi au eşit pentru J. Fabricius 36, pentru Carol Schnell 34. ear' pentru Carol Gross 16, suma 86, prin urmare s'au perdut 5 voturi, fără sĕ se fi cercetat causa acestei neregularităţi.

Până aici au ajuns nelegiuirile şi neregularităţile comise la restauraţiunea din districtul Bârsei, cari lovesc de-adreptul în punctele regulative, de carî sĕ zice că representanţele municipale săseşti ar ţinè cu toate braţele! Afară de acestea s'au mai comis însĕ cu aceasta ocasiune şi alte anomalii, cari pe de-oparte stau în oposiţiune aprigă cu preaînalta voinţă a M. Sale ces. reg. apostolice. care a provĕzut în termini foarte lămuriţi, cumcă în reorganisarea Transilvaniei trebue sĕ urmeze reforme adânc tăietoare, şi în privinţa cărora însuşi dl baron de Salmen a mărturisit, în faţa deputaţiunilor de cătră cari a fost onorat în 21 Aprilie, cumcă are poruncă respicată dela M. Sa sĕ facă dreptate Românilor. cari până acuma au fost nedreptăţiţi. Dar' onorabila comună a cetăţii Braşovului s'a opus la ori-ce încercare de purtare dreaptă şi echitabilă cătră Români, pentru-că

1. Deşì în Braşov Românii sĕ bucură cel puţin de douĕ sute indivizi, partea cea mai mare tot din familii burgheze, negustori, meseriaşi, umblaţi toţi prin şcoale, cum şi de o inteligenţă superioară. compusă din peste 40 de inşi, totuşi la 9.000 suflete locuitori români din Braşov, în decurs de opt ani n'a suferit ca sĕ poată întra în representanţa comunităţii mai mulţi decât numai *opt* Români peste tot. Ear'

2. La 53.000 locuitori români ai districtului Bârsei, cu cetatea împreună, n'a voit sĕ aleagă decât numai un singur senator, în persoana domnului *Constantin Georgiu Ioan,* ear' ceialalţi candidaţi români, şi anume:

Servian Popoviciu Barcian, consilier de tribunal, Nicolae Gaetan, asesor la tribunalul urbarial, Luca de Pruncul, procuror substitut, Constantin Panţiu, adjunct la tribunal şi Ioan Florian, adjunct de tribunal, toţi posesionaţi aici şi cu purtare de totul esemplară, au fost respinşi numai sub pretextul ticălos, că nu ar fi fost membri ai centumviratului.

De altă parte însĕ, indivizii de naţiune sasă şi un Ungur, anume, Johann Fabricius, eşit din Braşov de 14 ani, Friedrich Bömches de 8 ani, Carol Schnell de 9 ani, şi Ioachim Pánczél de 9 ani. asemenea n'au fost membri ai comunităţii, şi totuşi după absenţă de mai mulţi ani din această cetate sĕ aleseră în senatul de aici, sub un alt pretext, anume, că aceia ar fi fost oare-când membri ai centumviratului!

3. Din comunele mestecate, locuite de Saşi şi de Români, n'a fost chemat nici un alegĕtor român, măcar că în unele din acelea, cum e Răşnovul, Feldioara, etc. Românii fac jumĕtatea numĕrului.

4. Comunele Tohanul-vechiu şi Cintiarul n'au fost chemate nici-decum la alegere, din ce causă nu sĕ ştie, pentru-că aceleaşi comune până acuma nu s'au încorporat de loc la vre-o altă jurisdicţiune municipală.

5. Din unsprezece comune ale Branului, dela un numĕr mai bine de opt mii, au fost chemaţi numai doi deputaţi, ca-şi-cum acelea ar face numai cât o singură comună.

Înaltă cancelarie de curte! Enumerând subscrişii sus atinsele nelegiuiri şi neregularităţi observate cu ocasiunea restaurării autorităţilor vechi pentru districtul Bârsei. nici-decum nu o fac aceasta pentru-că o asemenea procedură în alegeri le-ar fi venit neaşteptată, ci tocmai din contră, Românii dela punctele regulative săseşti, ear' mai vêrtos dela centumviratul săsesc din Braşov, nici cu aceasta ocasiune n'au putut aştepta mai mult decât sĕ vede în faptă.

Dacă desbaterile cari au decurs în 22 şi 23 Aprilie în sînul centumviratului din Braşov ar fi ajuns în publicitate. înalta cancelarie de curte s'ar fi putut convinge pe deplin, că aceasta representanţă a comunei se află încă şi acum în ideea nenorocită, că locuitorii români ai cetăţii şi ai districtului Bârsei au se depindă numai dela graţia ei, ear' despre vre-un drept al lor sĕ nu fie vorba, precum şi că Românii de aici au sĕ fie priviţi numai ca Saşi, ear' nu ca Români. Tot această opiniune rătĕcită se luà de temeiu şi la chestiunea limbei, pentru-că s'a primit de oficioasă numai cea germană.

Purtarea aceasta a concetăţenilor Saşi. însuflată de vechea ură şi de dispreţul tradiţional cătră Români, a amărît sufletele acestora cu atât mai vêrtos. cu cât au fost redeşteptate în ei toate dureroasele suveniri ale celor mai felurite suferinţe şi batjocuri sub cari Românii din pămêntul regesc şi în special cei din districtul Bârsei au gemut până la 1848. Cărţi întregi s'ar putè scrie despre aceste suferinţe

şi asupreli, căci archivele publice sûnt pline de acte referitoare la ele. Çe mirare deci, dacă Românii nu pot sĕ aibă nici umbră de încredere în birocraţia săsească, şi dacă ei ţin, că se află în cel mai mare pericol de-a cădè earăşi jertfă spiritului reacţionar, care e descris atât de nimerit în cunoscuta rugăminte dietală dela 1842, subşternută în numele Românilor locuitori pe pămêntul regiu!

Înaltă cancelarie de curte! Toată lumea poartă astăzi în gură cuvêntul »*constituţiune*« şi *garanţii constituţionale*«. Românii le poartă totodată în inimile şi în sângele lor, pentru-că li-s'a urît din adâncul sufletului sĕ aştepte tot numai dela graţia altora aceea-ce li-se cuvine după drept şi dreptate. Nu vre-o ambiţiune falsă, nici lăcomia de-a se avênta la posturi şi oficii publice, a îndemnat şi de astă-dată pe subscrişii a reclama şi a cere ajutor în contra nedreptăţilor puse în scenă cu ocasiunea restauraţiunilor de oficiolate în valea Bârsei, ci numai dorinţa ferbinte de-a se vedè şi ei trataţi odată după principiul egalităţii de drepturi naţionale, care cu privire la Români nu mai poate sĕ rĕmână numai sunet îndeşert. Respectarea acestui principiu sĕ aşteaptă în districtul Bârsei cu atât mai vêrtos, că aici nu s'a putut zice despre Români că le-ar lipsì bărbaţii în toată privinţa cualificaţi.

Dar' admiţênd, fără a concede, că Românii n'ar avè astăzi oameni cualificaţi, este vorba de principiu şi de viitor! Tocmai sĕ nu aibă Românii numĕr îndestulitor de bărbaţi cualificaţi, pentru aceea nu e nimeni volnic sĕ mărginească dreptul lor de alegere. nici sĕ-'i trateze după un arbitriu capriţios, ci are sĕ se ţină de un principiu oarecare şi de o lege respicată.

De aceea, subscrişii îşi iau voe a ruga înalta cancelarie de curte. sĕ binevoiască, deoparte a înainta sus atinsele gravamine la preaînaltul tron al M. Sale ces. reg. apostolice, ear' de altă parte a demanda Ilustrităţii Sale domnului baron Francisc de *Salmen,* că:

1. Chiar întru înţelesul punctelor regulative săseşti se dispună cât mai grabnica dimitere a întregei comune centumvirale din Braşov şi realegerea ei prin corporaţiunile neguţĕtorilor şi ale meseriaşilor, cum şi prin vecinătăţi, însĕ aşa

2. Ca membrii ei sĕ se împartă după cele trei naţionalităţi ale cetăţii şi ale ţĕrii şi în proporţiunea numĕrului sufletelor.

3. Tot acest principiu sĕ se defigă şi pentru ocuparea oficiilor publice, prin urmare sĕ se ordoneze şi sĕ se facă alegere nouă la toate oficiile.

4. Nepotismul sĕ fie delăturat cu totul, prin urmare comitetul săsesc sĕ nu mai fie lăsat nici-decum se poată dispensa de nepotism.

5. La alegerea senatorilor încă se concurgă toţi deputaţii comunelor din district.

6. Din comunele mestecate sĕ vină şi deputaţi români.

7. Dacă cumva fostul domeniu al Branului va mai rĕmânè anexat la districtul Bârsei, — din cele 11 comune ale Branului sĕ se cheme în casul acesta 22 de deputaţi alegĕtori.

8. Limba oficioasă sĕ se întocmească după naţionalitatea fiecărei comune, prin urmare, de es. în Braşov, pertractările sĕ aiba a decurge în toate trei limbile, după-cum adecă îi va fi mai îndemână respectivului.

Tari în credinţa ce o avem către iubirea de dreptate a înaltei cancelarii regeşti, sûntem şi rĕmânem cu profund respect, ai înaltei cancelarii regeşti aulice servi prea plecaţi. (Urmează 140 de subscrieri)". —

Ca în Braşov, aşa şi în alte părţi, pretutindenea, Românii de pe fundul regiu au rĕmas numai cu promisiunile, cari la esecutare s'au lovit de lipsa de energie a comitelui săsesc, nefiind el în stare sĕ le dee fiinţă.

Va ajunge, drept ilustrare, înşirarea casului dela *Mercurea,* scaunul în care Românii numerau pe atunci 14.000 de suflete, ear' Saşii numai 3000. — şi totuşi organisarea nouă a scaunului s'a făcut aşa, ca Românii sĕ rĕmână în disparentă minoritate în comitet şi în corpul funcţionarilor.

Un protest energic, înaintat monarchului din partea Românilor din *Mercurea,* a avut însĕ de urmare *cassarea* organisării făcute sub baronul *Salmen,* şi ordonarea efectuirei unei noue alegeri, care nu s'a mai făcut sub *Salmen,* ci sub urmaşul seu, substitutul de comes săsesc, *Schmidt.*

Vine apoi casul dela *Sibiiu,* unde pe lângă numĕrul de mai nainte al membrilor din centumviratul orăşenesc, comitele săsesc a dispus sĕ se mai aleagă încă douăzeci de membri, urcânduli-se suma la 120, în scopul, ca sĕ se facă loc şi pe seama Românilor în centumvirat, ear' resultatul final a fost, că şi cei douăzeci au fost luaţi tot dintre Saşi, ear' dintre Români n'au întrat în centumvirat decât numai — *patru.* La alegerea funcţionarilor earăşi un singur Român a întrunit graţia Saşilor, prin ce s'a documentat destul de evident politica *împăciuitoare«* a Saşilor, cu toate-că comitele

săsesc le-a spus şi lor totdeauna şi la toate ocasiunile, că *are misiune dela împěratul sě facă dreptate Românilor«.*

Atitudinea aceasta intolerantă şi duşmănoasă a Saşilor a îndemnat pe Românii din scaunul Sibiiului sě înainteze comesului săsesc la 21 Maiu 1861 următorul protest energic:

„Ilustritatea Ta! În 15 Aprilie anul curent ne-am fost luat voe a ne presenta înaintea Ilustrităţii Tale, şi între altele a ne descoperì dorinţele şi a te ruga pe Ilustritatea Ta, ca cu prilejul reorganisării scaunului nostru sě fi cu dreaptă privinţă şi asupra noastră, a Românilor, dela cari, ca dela cei mai credincioşi supuşi ai Maiestăţii Sale, marelui nostru principe Francisc Iosif I., — după cuvêntul acelei sacratisime Maiestăţi din 20 Octomvrie 1860, după cuvêntul de tron din 1 Maiu a. c., după principiul egalei îndreptăţiri a tuturor supuşilor şi naţionalităţilor marelui imperiu austriac, după spiritul timpului de faţă, şi după înţelesul adevěrat al constituţionalismului, care sě desvoltă şi este pus în lucrare în toate părţile şi la toate popoarele imperiului, deci şi în patria noastră, — nimenea nu mai poate cere ca sě fim minorenisaţi, tutelaţi şi scoşi afară din periferia constituţiei şi a drepturilor constituţionale.

Ilustritatea Ta singur ai avut bunătatea a ne descoperì, că Maiestatea Sa deosebit 'ţi-a adus aminte de noi Românii din fundul regiu şi te-a însărcinat, ca cu prilegiul reorganisării, încredinţate Ilustrităţii Tale, sě iai dreaptă privinţă şi asupra Românilor, şi ne-ai poftit mai departe sě avem încredere în Ilustritatea Ta, căci ne vei arěta *în faptă* că ni-se va face dreptate. Ne-ai provocat sě-'ţi dăm conspectul bărbaţilor nostri apţi pentru centumviratul din Sibiiu şi pentru posturile de restaurat aici, şi noi am împlinit voia Ilustrităţii Tale.

În zilele trecute te-a adus Dumnezeu earăşi în mijlocul nostru, spre terminarea reorganisării scaunului Sibiiu, locuit de 51.734 Români şi 36.704 Saşi.

Am aşteptat cu toată încrederea, ca la conferenţele prealabile sě fim representaţi şi noi prin inteligenţa noastră, — multă, puţină, câtă este, dar' ele s'au ţinut fără noi. S'a reconstituit centumviratul cetăţii Sibiiului. Cum, pe ce base? nu ştim! Acel centumvirat, care după punctele regulative antimarţiale şi de tot contrare constituţionalismului şi alegerei poporului poartă epitropie absolută asupra alegerei tuturor amploiaţilor scaunului, e compus, cum auzim, aşa, că cu mare greutate au întrat în el şi *doi* Români, şi aşadar' între 120 de centumviri sě află acum şi *patru* Români!

S'a făcut alegerea senatului, în care au întrat doisprezece Saşí şi nici un Român. Acum nu mai lipseşte alta până la împlinirea totalei noastre nefericiri şi neîndreptăţiri, decât ca dintre cei 12 senatori saşi sĕ se aleagă consulul şi judeţul scaunului, dela care alegere, precum auzim, scaunul Sĕliştei şi al Tălmaciului, şi patru comunităţi mai nainte grăniţĕreşti, au sĕ fie eschise. Din ce causă? nu ştim.

Noi, Românii, cari numai auzind de *statute şi puncte regulative*« ne umplem de înfiorare şi de spaimă, de oare-ce ne-am săturat din destul de dulceaţa lor, deşi ştiam că pe lângă *statutele şi punctele regulative* stă astăzi şi cuvêntul M. Sale din 20 Oct. 1860 şi 1 Maiu a. curent, când am ştiut că din mânile naţiunii săseşti avem sĕ primim bunătăţile dreptăţii, egalei îndreptăţiri şi ale constituţionalismului, prea mari speranţe nu ne-am făcut. Însĕ de un asemenea tratament, neomenos, dejositor şi batjocoritor, în a. 1861 nici-odată nu ne-am fi adus aminte!

Cât de mare ar fi bucuria noastră, când am putè sta acum înaintea Ilustrităţii Tale şi a concetăţenilor nostri Saşi cu mulţumită şi recunoştinţă. Însĕ cu durere şi până în adâncul inimei mâhniţi ne vedem siliţi a ne descoperì nemulţumirea noastră, şi a protesta solemnel în contra tuturor celor făcute de noi fără de noi, descoperind Ilustrităţii Tale, că dacă noi până acum am fost ignoraţi la cele-ce s'au făcut, — nici la cele-ce au sĕ se facă nu putem lua parte, ear' pe amploiaţii cari ni-s'au impus, îi privim ca pe unii fără de noi aleşi şi cu sila impuşi, şi te rugăm pe Ilustritatea Ta, ca atât din adresa noastră din 15 Aprilie, cât şi din aceasta de faţă sĕ binevoeşti a lua act, binevoind a ştì şi aceea, că noi nu vom întârzia a protesta şi la înaltele locuri, până la înaltul tron al Maiestăţii Sale. Dat în Sibiiu, la 21 Maiu 1861. *Representanţii comunelor române din scaunul Sibiiului, în Ardeal*".

N'am fi drepţi dacă n'am recunoaşte şi constata, că bunăvoinţa n'a lipsit baronului *Salmen* pentru a esecuta dorinţele preaînalte cu privire la mulţumirea Românilor de pe fundul regiu, dar' 'i-a lipsit, cum am spus, energia recerută ca sĕ impună naţiunii săseşti, *sĕ-'i impună* voinţa împĕrătească.

De altă parte earăşi Saşii au fost destul de desteri pentru a-'l încurca cu înşirarea drepturilor lor istorice, şi cu legile învechite din cari sĕ derivă acestea drepturi, cu contraproteste date la protestele Românilor.

Tot aşa cum au fost satisfăcuţi. cu privire la justele lor pretensiuni, Românii din scaunul Sibiiului şi al Braşovului, au fost trataţi

şi ceialalţi toţi de pe pămêntul crăesc, ceea-ce a provocat înaintarea de proteste din toate părţile la cancelaria regească de curte, pentru delăturarea nepotismului săsesc, manifestat în mod atât de evident, tocmai sub conducerea omului venit cu speciala însărcinare, primită dela domnitorul ţěrii, ca sě *mulţumească pe Români.*

Nemulţumirea era deci generală printre Români, în contra Saşilor.

Culmea a atins-o însě atunci, când baronul *Salmen,* comesul Saşilor, a îndrăsnit sě numească pe preoţii români, cari reclamau drepturi politice-naţionale pe seama poporului pus sub conducerea lor, *resvretitori* şi *agitatori,* provocând într'un circular toate autorităţile sale subalterne ca sě-'i denunţe pe toţi *astfel* de preoţi români.

Faptul acesta a făcut, ca episcopul *Şaguna* sě iee în apěrare preoţimea şi inteligenţa română, ofensată şi suspiţionată pe nedrept, şi în scopul acesta a adresat comitelui săsesc, baronului *Salmen,* la 27 August 1861, următoarea energică scrisoare *românească:*

„În deosebite rînduri, spre cea mai mare mirare a sa, subscrisul a trebuit sě esperieze. că din mai multe părţi neromâne sě fac cele mai nemeritate imputări preoţimei române, că s'ar amesteca în afaceri politice cari nu se ţin de ea, că ar seduce poporul şi 'l-ar îndemna la neascultare şi nesupunere cătră diregětoriile cele nouě, etc. etc.

Am zis, că *cu mirare* a trebuit sè le înţeleg acestea, de oare-ce eu, din contră, ştiu, şi o ştie toată lumea nepărtinitoare, că pacea şi liniştea completă ce domneşte astăzi în patria noastră, faţă cu împrejurările cele grele politice, — în partea cea mai mare a lor, spre ruşinarea tuturor defaimatorilor, vin a sě ascrie purtării esemplare a poporului şi manuducerei loiale şi înţelepte a preoţimei şi inteligenţei române.

Dar' mărturisesc, că mirarea mea crescù şi mai mult, când vězui dintr'o hârtie oficioasă de sub numěrul comiţial 566 1861, îndreptată în copie prin magistratul sibiian cătră unele comune române, că chiar şi Ilustritatea Ta te esprimi în aceeaşi în următorul chip: „De oare-ce însě s'a băgat de seamă, că sfătuitori ascunşi (verborgene Rathgeber) îndeamnă şi aţîţă poporul pacînic la nesupunere, şi prea adeseori preoţii, deşi nechemaţi. păşesc înainte pe faţă ca representanţi ai poporului, în afaceri lumeşti, — aşa, nu numai astfel de *agitatori* ascunşi, ci şi representanţii cari sě ivesc pe faţă (sûnt cunoscuţi), sě se arate“, etc.

Cumcă cuvintele acestea: »*sfătuitori ascunşi*« şi *agitatori*«, apoi »*preoţii, representanţi nechemaţi ai poporului*«, — sûnt aplicate la preoţimea şi inteligenţa română, nu încape nici o îndoială, fiindcă aceeaşi hârtie oficioasă a eşit, după-cum arată contestul ei de mai de sus, în urma arătării făcute despre neascultarea şi nesupunerea comunelor române, diregĕtoriilor celor nouĕ.

Eu nu pot pricepe de unde ai luat ansă Ilustritatea Ta la asemenea incriminaţiuni asupra preoţimei şi inteligenţei române? Doară din protestele cele numeroase, cari sĕ aşternură din partea Românilor cu ocasiunea restauraţiunilor făcute, şi din împrejurarea, că protestele acelea sĕ subscriseră şi de preoţime? Dacă este aşa, apoi cutez a mărturisì sincer şi pe faţă, că causa principală a acelor protestări eşti însuţi Ilustritatea Ta, care pretutindenea, şi nu numai înaintea Românilor, ci şi înaintea altor bărbaţi de naţionalitate neromână, ai binevoit a te esprima, că: »*eşti însărcinat de M. Sa imperială a face dreptate Românilor*«.

Dacă este adevĕrat, că Ilustritatea Ta ai primit însărcinarea dela Maiestatea Sa, de bună seamă pe basa »*schimbărilor afund tăietoare* , a face dreptate Românilor, atunci prea fireşte ar fi urmat, ca Ilustritatea Ta sĕ te fi înţeles şi cu Românii, cari fac majoritatea în fundul regiu, cu privire la restauraţiunile deja urmate. Apoi înţelesu-te-ai Ilustritatea Ta măcar cu unul dintre Români în privinţa aceasta?

Pe lângă acestea eu ştiu, şi cred-că nu mĕ înşel, că noi ne aflăm astăzi într'un stat constituţional, unde însaşi firea statului constituţional, însaşi constituţiunea, qua talis, chiamă pe toţi fiii patriei, prin urmare şi pe preoţime, fără deosebire de confesiune, la acţiune şi vieaţă constituţională. Apoi dacă este iertat preoţimei celoralalte confesiuni din patrie a sĕ bucura şi a lua parte activă la constituirea şi vieaţa constituţională, după cari legi s'ar mai putè denega acelaşi drept preoţimei române?

Eu aş cuteza a asigura pe Ilustritatea Voastră, şi pe ori-care altul, că prin astfel de apucături sucite şi neconstituţionale nu sĕ va putè mijlocì prea mult dorita înfrăţire între naţiunile conlocuitoare, şi nici nu sĕ va putè ajunge şi asigura binele şi fericirea patriei comune. Şi vina acestor nenorociri nu sĕ poate descărca asupra naţiunilor, ci numai asupra acelor organe ale guvernului, cari fac parte din naţiunile privilegiate de mai nainte de 1848, şi cari educate şi îmbĕtrânite fiind în şcoala antimarţială, nu vreau sĕ se împretenească

cu şcoala postmarţială, nu cu litera şi spiritul diplomei din 20 Oct. 1860, nu cu declaraţiunile ministerului făcute în senatul imperial în 23 August a. c. că: „Maiestatea Sa 'şi-a luat de ţîntă a îndestulì dreptele cerinţe ale tuturor naţiunilor“ şi că „Maiestatea Sa sĕ simte îndatorit a protege (ocrotì) milioanele cele multe de Slavi, Români şi Germani, cari locuesc în Ungaria şi sînt asemenea de scumpi preaînalt aceleiaşi, — cu iubire şi îngrijire părintească în dreptul lor de a li-se recunoaşte şi înainta naţionalitatea“, şi în fine, că „hotărîrea Maiestăţii Sale de a denega aprobarea acelor articoli de lege, cari sĕ împotrivesc legilor celor noue fundamentale, e cu atât mai fermă, cu cât în ţeară şi afară de ţeară Ungaria) este o convingere generală, că anumit acele puncte din articolii de lege ai dietei din anul 1848, cari vatĕmă interesele Croaţiei, Slavoniei şi ale Transilvaniei, precum şi ale locuitorilor nemaghiari din Ungaria, tocmai pentru aceea au lipsă de revisiune, pentru-că ei fără de aceasta numai prin mijloace sîlnice s'ar putè duce în efectuire“.

Despre sfinţenia acestor adevĕruri mari, pe cari Maiestatea Sa le-a publicat senatului imperial în zilele acestea prin ministerul seu, este preoţimea şi inteligenţa română, *şi eu în fruntea lor,* convinsă, şi toţi aflăm realisarea lor prin organele legiuite. Şi totuşi Ilustritatea Ta ne împătezi cu crima de „Aufwiegler“ şi scrii magistratului sibiian, că *prin gendarmi sĕ ne supună sieşi,* acel magistrat, care este restaurat de tot conform legilor antimarţiale, al căror contest primitiv cade astăzi în categoria legilor *reacţionare.*

Deci, fiindcă în hârtía oficioasă menţionată încă sĕ aruncă, chiar pe faţă, nişte pete negre asupra preoţimei şi inteligenţei române, şi fiindcă subscrisul n'are nici o ştiinţă despre aceea, că preoţimea şi inteligenţa română, şi respective preoţimea sieşi subordonată din fundul regiu, sĕ fi dat undeva ansă la astfel de imputări grave:

Mĕ vĕd constrîns a face cuviincioasa recercare oficioasă, ca Ilustritatea Ta sĕ binevoeşti a-'mi împărtăşì date speciale, şi anumit numele preoţilor cari sînt, timpul când, şi locul unde s'au făcut aceia vinovaţi de asemenea imputări, pentru-ca, ce sĕ atinge de preoţimea mie subordonată, sĕ pot dispune cele de lipsă.

În fine, şi până voiu fi norocit de rĕspunsul ce-'l aştept în urma hârtíei acesteia, îmi iau voe a reflecta Ilustrităţii Voastre, sĕ nu sĕ facă nici un fel de arătări nefundate asupra preoţimei, inteligenţei şi naţiunei române în general, căci mărturisesc, earăşi pe faţă şi sincer, că cu toată energia putincioasă mĕ voiu vedè constrîns a

combate şi nimicì ori-ce arătări nedrepte ce s'ar ridica, atât asupra preoţimei mele, cât şi asupra naţiunii române, al cărei fiu şi membru sûnt şi eu, — căci e greu astăzi a păta simţul de legalitate şi ordine al Românului, când el numai şi numai după acestea strigă şi pentru acestea petiţionează. Sibiiu, 27 August n. 1861. *Andreiu Baron de Şaguna* m. p."

La scrisoarea aceasta, energică şi motivată, baronul *Salmen,* comesul săsesc, a rĕspuns în 11 Septemvrie n. următoarele:

„Escelenţei Tale 'i-a fost cu plăcere a mĕ provoca prin stimata scrisoare din 27 August a. c. ca, din îndemnul unei ordinaţiuni ce am emis cătră magistratul Sibiiului, sĕ arăt numele, timpul şi locul, unde preoţii români s'au făcut vinovaţi de esorbitările ce li-s'au imputat.

Deşì, precum e cunoscut, zace în fiinţa administraţiunii publice, că scăderile hârtíilor oficioase şi legĭtimarea disposiţiunilor din oficiu făcute sûnt reservate diregĕtoríilor, mĕ simt totuşi aplecat, din respectul înaltei stime personale cătră Escelenţa Ta, a mĕ lăsa, în mod neoficial, în discutări mai amĕnunţite.

Escelenţa Ta ai binevoit a menţiona numai decât, la începutul stimatei scrisori, că din mai multe părţi s'au făcut imputări preoţimei române, că se amestecă în lucruri politice şi provoacă la neascultare faţă de diregĕtorii. Însĕ n'ai binevoit totdeodată a esprima întrebarea, că ce m'a îndemnat pe mine la asemenea incriminaţiuni asupra preoţimei şi inteligenţei române, pentru-că într'adevĕr, eu pot rĕspunde, ca de repeţite-ori mi-s'au făcut şi mie asemenea descoperiri, ca şi Escelenţei Tale.

Pe lângă toate acestea, eu n'am pus nici un preţ pe asemenea descoperìri orale, dar' nici de aceea nu m'am scandalisat, că chiar în călĕtoria mea, cu prilegiul restaurării diregĕtoríilor constituţionale, am întêmpinat influenţe străine şi nechemate asupra alegĕtorilor români, şi că preoţii români purtau cuvêntul peste tot locul, ca representanţi ai corporaţiunilor, cu cari însĕ şi eu însumi mĕ lăsam de multe-ori în desbateri circumstanţiale, şi aşa n'am făcut din toate acelea nici o întrebuinţare spre a mĕ tânguì despre aceea, · pentru că eu nici n'am voit a păşì la mijloc asupra unei mişcări mai libere la reînvierea constituţiunei, nici n'am avut vre-un prepus despre toate acestea.

Numai după-ce magistratul de aici, după mai multe arătări despre pedecile întêmplate, s'a simţit îndatorat, îndepărtând dela sine

http://statuldacia.info

toată responsabilitatea pentru stagnarea în trebile administrative şi judiciare, · a-'mi raporta pe larg şi cu toată seriositatea, că locuitorii comunelor curat române, după sfătuirile primite, precum singuri mărturiseau, ar fi stând înainte, partea cea mai mare, cu declaraţiuni scrise, una cu alta potrivite, prin cari ar fi denegat recunoaşterea diregĕtoríilor după prescrierile regulative aşezate, şi cu deosebire a inspectorilor, cărora le-ar fi renunţat obidienţa, nu 'mi-a fost iertat a mai întârzia, ci a trebuit sĕ sprijinesc şi din partea mea pe zeloasa diregĕtoríe cu deslușirile de lipsă, şi sĕ-'i dau inviaţiunile cerute.

Dacă eu n'am putut trece cu vederea observările, cari în mod oficial 'mi-s'au adus la cunoştinţă, trebue totuşi sĕrbătoreşte sĕ resping dela mine ori-ce indigetare, ca-şi-cum eu aş fi învinovăţit preoţimea şi inteligenţa română, şi cu atâta mai vêrtos sĕ-'mi iau voe a te poftì chiar şi pe Escelenţa Ta, ca această respingere cu atât mai mult sĕ 'mi-o încuviinţezi, cu cât eu nu sînt în posiţiune, ca din arĕtări în genere făcute se deduc pâri asupra persoanelor nenumite, despre fapte nehotărîte după loc şi timp.

Eartă Escelenţa Ta, că afară de îndemnul principal la scrisoarea ce ai atâta bunatate a o adresa către mine, sĕ cumpĕnim şi celalalt cuprins al ei, pentru-că cu cât îmi e conştienţa mai curată despre intenţiunea ordinaţiunei mele din 16 Iulie, cu care am voit o conţelegere binechibzuită, şi ridicarea vazei scăzute a diregĕtoriilor, fără de care nici o administraţiune nu e cu putinţă, — cu atât mai puţin pot deduce din aceea vre-o tânguire. Pentru aceea, nu doar' ordinaţiunea mea către magistratul Sibiiului, ci predomnitoarea dispoziţiune a Escelenţei Tale a putut da scrisorii către mine acel ton, care icĭ-colea se apropie către posiţia mea personală, nu fără amestecul oare-cărei amărăciuni. Îmi pare rĕu, nu pentru obiectul ce discutăm, ci pentru neînţelegerea întimpinată.

Durere, că în delegaţiunea (însărcinarea) grea, care 'mi-s'a încrezut peste voia mea, n'am venit în atingere cu Escelenţa Ta, pentru aceea Escelenţei Tale nici nu-'ţi pot fi chiar cunoscute tendenţele, purtarea şi nisuinţele mele. Adevĕrat, că cu prilejul restauraţiunilor am ascultat pe Români, 'i-am întimpinat peste tot locul cu toată promptitudinea, şi am provocat pe toţi representanţii poporului român, cari s'au apropiat de mine, precum aceasta se vede din acte, ca pentru diregĕtorii (căci de acestea e vorba) sĕ-'mi propună din neamul lor bărbaţi cualificaţi, ear' asupra celor propuşi am şi avut toată posibila privinţă, după calităţile lor, în înţelesul preaînaltelor invia-

ţiuni, cu deosebită privire la naţionalitatea română. Şi dacă totuşi, între marginile îndrumărilor, cari 'mi-au fost prescrise ca directivă, nu 'mi-a succes a corĕspunde tuturor pretensiunilor. — nu port eu vina la aceasta, ci e reservat decisiunilor mai înalte, dacă pentru aceasta 'mi-se poate imputa vre-o greşeală, — de bună-seamă nu cu intenţiune făcută.

Eu, avênd înaintea mea intenţiunea preaînaltă şi cerinţele timpului, în posiţia mea ca mai mare peste neamurile amêndouĕ ale poporaţiunei încredinţate povăţuirii mele, am observat totdeauna o purtare nepărtinitoare şi de păreri juste condusă, şi aşa cunoscêndu-'mi chemarea de-a lucra ca mijlocitor, fiecine se poate apropia de mine, căci eu caut a câştiga încrederea tocmai aşa, precum şi eu însumi întimpin cu încredere pe fiecare.

În fine, dacă mie nici-decum nu 'mi-se pot imputa sentimente nepretenoase cătră naţiunea română cea numĕroasă, care cu încetul înaintează cu succes sigur spre viitor, şi ale cărei sentimente leale şi purtare pacĭnică nici-odată n'am fost străin a le recunoaşte; dacă mai departe ştiu, *câtă încredere pune Maiestatea Sa în poporul cel credincios al Românilor, şi în care grad te bucuri Escelenţa Ta de bunăvoinţa preaînaltă,* — pentru mine, care îmi ţin de o problemă sinceră a datorinţei şi a sentimentelor mele de-a presta împĕratului şi domnului meu, precum şi patriei mele, servicii de concordie şi de pace, nimic nu lipseşte, ca cu Escelenţa Ta împreună sĕ seamĕn şi sĕ cultivez sĕmênţa păcii.

Noi amêndoi, preasfinţite domnule, sûntem chemaţi sĕ fim mijlocitori, care chemare ne deschide un câmp de activitate îmbelşugată. Sĕ avem deci încredere unul într'altul, sĕ nutrim o conţelegere împrumutată, acolo unde pretensiunile nu stau împotrivă, căci eu îmi întind mâna spre aceasta cu sinceritate, şi sûnt convins, că şi Escelenţa Ta doreşti a înainta armonia şi pacea, şi că noi prin fapta păcii ce o înaintăm şi prin spriginul diregĕtoriilor ne câştigăm merite, nu numai pentru popor pline de binecuvêntare, ci corĕspunzĕtoare şi acelei preaînalte încrederi cu care Maiestatea Sa aşteapta dela noi liniştirea preacredincioşilor sei supuşi. Primeşte deci Escelenţa Ta acea înaltă stimă ce are onoare a 'ţi-o păstra, Sibiiu, 11 Sept. 1861. *Baron de Salmen* m. p."

La rĕspunsul acesta al comitelui săsesc, episcopul *Şaguna* a adresat o nouă scrisoare baronului *Salmen*, cu datul din 13 Sept. 1861, de următorul cuprins:

„Rĕspunsul cu care Ilustritatea Ta m'ai onorat în 11 a lunei curente nu m'a mulţumit, nici în privinţa formei, nici în privinţa cuprinsului, — de oare-ce eu n'am aşteptat rĕspuns privat la hârtía mea oficioasă, ci rĕspuns earăşi oficios, cum rĕspunde oficiu la alt oficiu.

Cumcă oficiositatea hârtíei mele nu se poate trage la nici o îndoială, sûnt pe deplin convins; pentru-că prin aceea te-am fost recercat pe Ilustritatea Ta, ca sĕ binevoeşti a mĕ încunoştiinţa *cu numele* despre acei preoţi subordonaţi mie, cari în hârtía comiţială de sub numĕrul 566 1861 sĕ stigmatisează în general ca agitatori şi învĕţători într'ascuns, ca apoi în contra acestora sĕ pot proceda spre a-'i readuce la ordinea cea bună.

Deci, mărturisesc, că pe cât mĕ vătĕmară pe mine, pe preoţime şi inteligenţa română înegririle din hârtía comiţială de sub numĕrul 566 1861, — pe atâta şi rĕspunsul comiţial privat din 11 l. c. vatĕmă autoritatea jurisdicţiunii mele bisericeşti, care tocmai aşa e de recunoscută ca şi alte jurisdicţiuni bisericeşti şi politice din ţeară.

Vătĕmarea aceasta zace cu deosebire în imprejurarea, că vĕzêndu-se cum rĕspunsul Ilustrităţii Tale la hârtía mea oficioasă are forma unui rĕspuns privat, lesne vor putè de aici deduce unii, că Ilustritatea Ta ai fi avênd dreptul a-'mi rĕspunde privat la hârtía mea oficioasă.

Şi earăşi alţii lesne vor putè presupune, că autoritatea bisericei pe care o represent eu ar fi mică faţă de autoritatea representată de Ilustritatea Ta.

Motivul din mult onorabilul rĕspuns privat, că adecă o autoritate sĕ scuză pentru afacerile sale înaintea superiorilor sei, nu se poate aplica la recercarea mea, căci eu prin aceasta n'am cerut dela Ilustritatea Ta nici o justificare pentru încriminările din hârtía comiţială de sub numĕrul 566 1861. Pentru-că atâta pricep şi eu, că la aşa ceva n'am nici un drept; ci prin aceea am fost recercat pe Ilustritatea Ta, sĕ binevoeşti a-'mi face cunoscuţi *cu numele* pe acei preoţi pe cari îi ai în prepus de turburători, şi *la aceasta am tot dreptul,* căci şi Ilustritatea Ta ai avea dreptul a cere dela mine sĕ-'ţi numesc de es. pe oficialii universităţii săseşti, când ai afla, că eu într'o hârtie oficioasă aşi fi pătat în general corpul oficialilor aceleia, supuşi jurisdicţiunei Ilustrităţii Tale. La o astfel de întêmplare eu nu aş fi rĕspuns Ilustrităţii Tale în urma unei asemenea

hârtíi, că voiu da seamă despre aceasta superiorilor mei, ci aş fi numit pe acei oficiali pe cari 'i-aş fi avut în prepus.

Acestea mě věd îndatorat a le însemna aici, spre o mai mare lămurire a simburului recercării mele din 27 August a. c., că adecă, în aceeaşi am recercat pe Ilustritatea Ta a-'mi numì pe aceia dintre subordonaţii mei preoţi, pe cari hârtía comiţială des menţionată îi pune sub prepus de turburători, ca sě pot dispune cele de lipsă spre susţinerea ordinei şi a disciplinei, dar' totodată şi pentru-ca sě resping ori-ce înegrire nepreaptă a preoţimei şi inteligenţei române. Sibiiu, 13 Septemvrie 1861. *Andreiu Baron de Şaguna* m. p."

Sfîrşitul? La începutul lunei Noemvrie baronul *Salmen* a fost trecut referent la cancelaria aulică, luându-'i locul *Schmidt,* ca locţiitor de comite săsesc.

Energia însě, cu care episcopul *Şaguna* a întrat în luptă pentru apěrarea preoţimei sale, şi prin aceasta pentru apěrarea causei naţionale, — a câştigat pe seama acestui neobosit conducětor naţional un nou titlu de recunoştinţă din partea turmei sale, care 'i-a şi trimis numeroase adrese de mulţumire.

Dăm din ele pe cea următoare. a *Braşovenilor.* Sună astfel:

„Escelenţă!

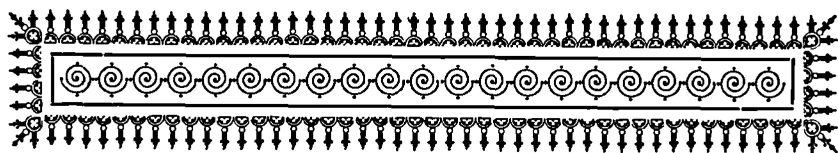
În adâncă plecăciune subscrişii fii sufleteşti ai Escelenţei Tale, protopopi, preoţi, profesori şi învěţători, etc. din districtul Braşovului, pe de-oparte fiind încredinţaţi cât este de necesară solidaritatea ce caută sě domnească între capul şi membrele unui corp, pâna la unul, ear' de alta parte cunoscênd din dese paţanii triste, ce tactică au avut din secoli şi au încă şi astăzi inimicii bisericei şi ai naţiunii noastre, de a nisuì totdeauna spre a isola *capul,* ca apoi cu atât mai uşor şi fără sfieală sě poată înfiera ori-ce plângere dreaptă, ori-ce ţipet de durere, scurt, ori-ce semn de vieaţa al naţiunii, — ca străin şi necunoscut acesteia, ca ilegal şi chiar şi revoluţionar, subscrişii vin cu aceasta:

Mai ântâiu a aduce Escelenţei Tale adânca lor mulţumire pentru zelul şi tăría cu care în scrisoarea îndreptată către domnul baron Salmen, comesul Saşilor, aţi respins în dreaptă indignaţiune noua încercare a inimicilor de a adaoge la strîmbatatea facută naţiunii în pămêntul regesc pe deasupra încă şi nota insubordonaţiunii, a spiritului de turburare şi agitare peste toată preoţimea şi inteligenţa română din fundul regesc. Pe lânga aceasta venim a declara înaintea lumii, că tot cuprinsul acelei scrisori, dela început pâna la fine, e

curatul adevĕr, limpede ca lumina soarelui, şi a ne făgădui înaintea oamenilor şi a lui Dumnezeu, cunoscĕtorul inimilor şi al rărunchilor,
că vom susţinè acel cuprins din toate puterile minţii şi ale trupului, în tot timpul şi în tot locul, ca pe al nostru, ca spus şi zis din adâncul inimilor noastre. Cu care sărutând binecuvêntătoarele mâni, rĕmânem ai Escelenţei Voastre, Braşov, 2 14 Septemvrie 1861, prea plęcaţi fii sufleteşti. (Urmează mulţime de subscrieri)“. —



http://statuldacia.info



Universitatea săsească.

Comitele săsesc a convocat adunarea generală a universitaţii săseşti pe 24 Iunie n. la Sibiiu, prin un circular în care sĕ luaseră dispoziţiunile necesare şi cu privire la alegerea deputaţilor cari aveau sĕ facă parte din consiliul universităţii.

Mai nainte putea fi ales numai acela, care făcea parte din corpul funcţionarilor magistratului din diferitele oraşe de pe fundul regiu, — dela care dispoziţiune învechită s'a făcut de data aceasta abatere, dându-se voe liberă alegĕtorilor sĕ onoreze cu încrederea lor şi bărbaţi cari nu stau în serviciul magistratual.

Folosindu-se Românii, pe unele locuri, de acest drept, le-a succes sĕ trimită şi ei *patru* deputaţi la universitatea săsească. Anume, în Sebeşul-săsesc a fost ales advocatul *Oniţiu* şi adjunctul ces. reg. *Grigore Pap,* în Orăştie judele regesc *Domşa*, ear' în Nocrich consilierul dela curtea de apel *Iacob Bologa.*

Prima şedinţă a adunării universităţii săseşti nu s'a putut ţinè în ziua pe care era convocată, ci trei zile mai târziu, în 27 Iunie, fiindcă erau sĕrbătorile Rosaliilor româneşti tocmai în zilele acelea, şi comitele săsesc, atent făcut din partea Românilor, a ţinut cont de aceasta împrejurare şi a amênat deschiderea sesiunii.

Deschiderea s'a făcut prin desvălirea portretului Maiestaţii Sale, care a fost aşezat în sala de şedinţe, şi apoi prin o lungă vorbire rostită din partea comitelui săsesc, în care a fost accentuată în mod deosebit împrejurarea, că în cadrele autonomiei reînviate a fost atrasa prin prea bunul monarch şi principe al Ardealului şi *naţiunea soră română,* pe care cu bucurie o vede comesul representată în adunarea universităţii săseşti.

La cuvêntul de deschidere a rĕspuns deputatul sas baronul *Konradsheim,* salutând şi el, în numele naţiunii săseşti, pe con-

deputaţii români apăruţi acum ântâia-dată în adunarea săsească. A urmat un întreit »*hoch* la adresa Românilor.

Deputaţii saşi au venit la adunare provĕzuţi cu instrucţiuni din partea alegĕtorilor, ear' Românii n'aveau instrucţiuni. Aveau mână liberă şi dreptul de a proceda în acţiunile lor conform convingerilor şi conştienţei lor proprii. Consilierul *Bologa* era la Viena, în misiune mai înaltă politică, şi astfel sarcina de a apĕra interesele Românilor de pe fundul regiu a fost reservată pe seama celoralalţi trei deputaţi români, cari au şi început lupta cu ocasiunea desbaterei proiectului de *adresă* ce sĕ hotărîse sĕ fie înaintată coroanei. Le-a succes deputaţilor români sĕ întroducă mai multe schimbări în proiect, aşa că în şedinţa din 2 Iulie adresa a putut fi votată în următoarea textuare:

„Maiestatea Voastră!

În momentul în care este îngăduit earăşi credincios umilit subscrisei universităţi a naţiunii, după o lungă şi greu simţită întrerupere, a esercia drepturile sale constituţionale, cari n'au fost nici-odata perdute prin nelealitate, naţiunea, pe lângă simţul de evlavie în faţa provedinţei, nu poate avea mai vii sentimente decât acelea ale bucuriei şi ale mulţumirei, ale adânc simţitei mulţumiri pentru aceea, pentru-că Maiestatea Voastră v'aţi îndurat a recunoaşte, că nu mai sustau tînguitoarele împrejurări, cari au dat ansă în patria noastră la desfiinţarea stării constituţionale.

Aceste sentimente ale bucuriei şi mulţumirei sûnt cu atât mai durabile, cu cât Maiestatea Voastră, conform preaînaltului manifest şi diplomei din 20 Octomvrie 1860, v'aţi îndurat a înlesnì şi acelor popoare ale monarchiei binefacerile vieţii constituţionale, cărora până acuma denegată li-a fost conlucrarea hotărîtoare în legislaţiune şi administraţiune. Căci, credincios şi umilit subscrisa universitate a naţiunii recunoaşte în aceasta o garanţie, că mai mult nu sĕ vor întêmpla astfel de împrejurari, cari ar putè provoca reîntoarcerea la principiile părăsite de guvernare.

Depunênd deci credincios umilit subscrisa univèrsitate a naţiunii espresiunea acestei bucurii şi a sentimentelor de mulţumire, ca primul semn al vieţii la care e redeşteptată, şi anume, în numele întregei poporaţiuni representate prin ea, la treptele preaînaltului tron, e nutrita de cea mai sigură speranţă, că acuma va succede Maiestăţii Voastre a întemeia pe calea desvoltării constituţionale, în mod durabil, prosperitatea tuturor ţĕrilor şi popoarelor unite sub sceptrul Maiestăţii Voastre, atât în special, cât şi peste tot.

Înduraţi-vě deci Maiestatea Voastră a primì preagraţios încredinţarea neclătitei noastre credinţe şi alipiri, cu care rěmânem în omagială devoţiune, ai Maiestăţi Voastre ces. reg. apostolice, cei mai credincioşi supuşi, Sibiiu. 2 Iulie 1861. *Universitatea naţiunii saseşti din Ardeal*". —

Deputaţii români au cerut, ca adresa sě fie înaintată monarchului prin guvernul ţěrii, ear' Saşii, aflători în majoritate, au decis, sě fie trimisă deadreptul, din partea presidiului, adecă a comesului. S'a facut o greşală de formă, a cărei urmare a fost, că adresa a sosit înderět. nefiind acceptată din partea cabinetului de curte.

Agendele universităţii săseşti erau de caracter administrativ, şi în prima linie s'a aflat de necesară crearea unui *regulament intern,* precum şi înfiinţarea unui *senat judecătoresc,* ca for de apel pentru cei de pe fundul regiu, — trimiţêndu-se guvernului proiectul votat spre esoperarea sancţionării, dar' guvernul 'l-a trimis înděrět, cu îndrumarea, sě fie întrebate şi ascultate în privinţa aceasta şi *scaunele* de pe fundul regiu.

A fost interesantă şedinţa din 30 Septemvrie, în care a venit în desbatere rescriptul acesta al guvernului, şi în care s'a decis, ca statutul sě fie trimis de nou, prin guvern, monarchu'ui, aşa cum e, pentru noi din motivul, că în ea s'a presentat şi consilierul *Bologa,* salutat fiind în mod deosebit de cald din partea presidiului.

Consilierul *Bologa* a luat cuvêntul la importantul obiect ce se afla la ordinea zilei şi a vorbit *româneşte.*

A fost deci cel dintâiu care a facut sě rěsune glas române c în sala universităţii săseşti.

Nu mult după aceasta sesiunea a fost închisă şi o noua sesiune a fost convocată pe ziua de 20 Noemvrie, ordonându-se în scopul acesta alegeri noue de deputaţi.

Dintre Români au fost aleşi de astă-dată următorii: la Orăştie, judele regesc *Domşa* şi senatorul *Balomiri,* la Sebeşul-sasesc Dr. *Avram Tincu*, ear' la Nocrichiu consilierul *Iacob Bologa.*

Deputaţii români n'au fost provězuţi nici de astă-data cu instrucţiuni din partea alegětorilor, pe când deputaţii saşi primisera severe îndrumări dela ai lor, de astă-dată de caracter mai mult *politic.*

Toate instrucţiunile Saşilor sě învîrteau în jurul ţinerii *dietei ardelene,* care era convocată din partea domnitorului, cu precisarea proposiţiunilor împěrăteşti ce aveau sě fie resolvate din partea dietei, dar' guvernul ţěrii, în loc sě publice rescriptul preaînalt

http://statuldacia.info

de convocare, a făcut remonstrațiune, că dieta ardeleană *nu poate* fi convocată așa cum voește domnitorul.

Obiectul de discuție îl forma deci pretutindenea chestia aceasta, și de aceea și instrucțiunile date deputaților sași dela universitatea săsească în jurul chestiei acesteia sĕ învîrteau.

Cumcă în privința aceasta care era disposiția printre Sași, sĕ poate vedè din instrucțiunile date deputaților din *Sighișoara,* cari sûnt următoarele:

1. Deputații sĕ se declare *pentru ținerea dietei* și trimiterea de representanți la ea.

2. Fiindcă basa legală pentru compunerea dietei lipsește, căci legile din 1848 sĕ refer numai la Ungaria, ear' prin legea dela 1791 Sașii sûnt scurtați, prima formațiune a dietei sĕ se facă pe basa unei ordinațiuni în care sĕ fie respectate interesele țĕrii și *ale naționalităților.*

În ordinațiune sĕ fie luat de basă *principiul representațiunii intereselor* (adecă, sĕ fie representată biserica, proprietatea cea mare, comerciul, industria și țĕrănimea), ear' *deputații sĕ se întrunească după naționalități.* Sistemul de regaliști și locuri taxate e de condamnat, pentru-că el constitue o nedreptate pentru națiunile nemaghiare, vatĕmă adevĕratul constituționalism și tae în egalitatea burgheză din săsime.

Dieta ce este a se convoca sĕ n'aibă dreptul:

a) a modifica legile referitoare la bisericile recepte, fiind a se numĕra între ele și *cele două biserici de ritul grecesc.*

b) dieta sĕ nu se amestece în trebile interne ale naționalităților, cari au singure sĕ-'și reguleze afacerile, și referitor la ele sĕ nu decreteze nimica fără învoirea lor. În dietă fiecare națiune sĕ se folosească *de limba ei,* ear' legile sĕ se compună *în toate cele trei limbi din Ardeal.* Principiile acestea universitatea sĕ le presenteze la loc competent, prin o delegațiune.

În fine, deputații sași sûnt provocați sĕ declare, că:

1. Națiunea sasă nu pune nici o greutate înarticulării în lege *a națiunei române* între națiuuile constitutive ale țĕrii, dacă națiunea română va mai afla asta de lipsă pe lângă cuprinsul diplomei din 20 Octomvrie 1860 și declarațiunile preaînalte. De sine sĕ înțelege, că în acest cas este sĕ se tae *un teritor propriu românesc,* cu representațiune constitutivă deosebită. Națiunea sasă se declară gata a ceda din teritorul seu partea locuită de Români, cere însĕ, ca

teritoriile locuite de Saşi în comitatele mărginaşe cu Saşii sĕ fie încorporate la Saşi.

2. Înainte de ocuparea posturilor cardinale sĕ se reorganiseze toate pe basa principiului de egală îndreptăţire naţională, ear' episcopul romano-catolic sĕ nu mai fie şi consilier guvernial.

3. Saşii nu sûnt în contra trimiterei representanţilor la senatul imperial. Cer însĕ ca mai nainte sĕ se facă înţelegere între coroană şi dietă cu privire la următoarele:

a) legile ţĕrii, referitoare la religiune, sĕ fie garantate pentru totdeauna;

b) conlucrarea senatului imperial în chestiile ce ating Ardealul sĕ fie precisată prin o lege de responsabilitate a guvernului.

4. Pentru compunerea codului civil şi penal sĕ se esmită o comisiune din partea naţiunilor alcătuitoare de ţeară, ca sĕ elaboreze un proiect pe seama dietei. Până atunci rĕmân în vigoare legile austriace. Justiţia sĕ se separeze de cătră administraţiune. — —

Cam la fel erau şi instrucţiunile date celoralalţi deputaţi saşi dela universitatea săsească, cu privire la naţiunea română şi la drepturile sale politice, şi numai referitor la trimiterea de delegaţi în senatul imperial era divergenţă de păreri printre Saşi, deşi nu în fond, ci numai în formă.

Noua sesiune a universităţii săseşti n'a putut fi deschisă decât abia în 14 Decemvrie, din motivul, că noul locţiitor de comite săsesc, *Carol Schmidt,* abia cu câteva zile mai nainte sosise la Sibiiu, pentru a-'şi ocupa noua funcţiune.

Deschiderea s'a făcut prin următoarea vorbire, rostită din partea numitului locţiitor de comite săsesc:

— „Inclită universitate naţională! Deputaţii cercurilor şi districtelor săseşti s'au adunat pe basa scrisorii convocătoare a Măriei Sale domnului comes al naţiunii, *F. baron de Salmen,* data către toate jurisdicţiunile săseşti, ca sĕ se consulteze asupra mult ponderoaselor chestiuni constituţionale, însemnate mai deaproape în acea scrisoare.

Într'aceea însĕ a fost rechemat dl comes al naţiunii, *de Salmen,* cu preaînalta decisiune din 18 Noemvrie a. c., ca consilier de curte la cancelaria aulică transilvană, şi mie 'mi-s'a predat în mod interimal suplinirea postului de comes al naţiunii săseşti.

D-voastră, domnilor mei, puteţi întreba cu tot dreptul, cum s'a întêmplat de eu m'am supus unei misiuni dată mie în mod escepţional şi nu în drumul alegerii constituţionale.

Eu cuget a vĕ putè rĕspunde astfel: Dreptul public al Transilvaniei, esistent până acuma, a fost basat pe sistema de *trei* naţiuni alcatuitoare de stat şi *patru* religiuni recepte. Prin nouĕle legi cardinale de stat s'a estins principiul egalei îndreptăţiri a naţionalităţilor *şi asupra surorei noastre naţiuni române.* Chestia, că principiul acesta cum sĕ se aducă la valoare cu privire la *sora noastră naţiune română*, încă nu e deslegată, cu toate-că în preaînaltul autograf din 20 Octomvrie 1860, adresat contelui *Rechberg*, s'au pus în prospect schimbări adânc tăietoare în dreptul public al Ardealului, cu privire la propriile raporturi interne. Din contră, în urmarea preaînaltelor decisiuni din 24 Martie şi 31 Martie a. c. s'a făcut reorganisarea municipiilor săseşti peste tot pe basa punctelor regulative, usuate până la anul 1852.

E uşor de priceput, domnilor mei, că pe lângă o astfel de stare a lucrurilor, au trebuit sĕ se nască conflicte naţionale, şi într'adevĕr s'au şi născut, precum sĕ vede din combaterea alegerilor şi din disputarea caracterului cardinal al diregĕtoriilor municipale săseşti din partea Românilor.

Durere, ca administraţiunii de până acuma nu 'i-a succes a delătura aceste conflicte. Ele însĕ *trebue sĕ fie aplanate, pentru-ca vieaţa constituţională a ambelor naţionalităţi sĕ se desvoalte neîmpedecată şi neturburată.*

Aici zace cel mai apropiat temeiu al misiunii mele, care 'mi-s'a dat în mod transitoriu, în timp serios şi sub cele mai grele relaţiuni, fără a fi zăcut în intenţiunea Monarchului vătĕmarea dreptului constituţional al naţiunii săseşti de a-'şi alege liber pe comitele seu, ci tocmai prin aceasta misiune dată mie este a se pregătì calea spre eserciarea dreptului de alegere constituţională pentru înlocuirea postului de comite al naţiunii.

Numai aceasta consideraţie m'a putut determina sĕ primesc misiunea mie acordată.

Trecutul meu vĕ dă cea mai sigură garanţă despre aceea, că nu voiu întreprinde nimica ce ar putè se periclitesze drepturile constituţionale ale naţiunii, sau le-ar putè nedreptăţì, întru-cât adecă aceste drepturi concordează cu legile fundamentale de stat, cu diploma din 20 Octomvrie 1860 şi cu legea constituţională din 26 Febr. 1861.

Toată nisuinţa mea va fi îndreptată într'acolo, ca sĕ se pregătească calea unei stări constituţionale prin care s'ar satisface recerinţelor cu privire la egala îndreptăţire naţională şi s'ar face cu putinţă

încopciarea patriei noastre mai ânguste, a Transilvaniei, la întreaga monarchie austriacă constituţională.

D-voastră, domnilor mei. sânteţi chemaţi din încrederea comitenţilor d-voastre se lucraţi la deslegarea acestor însemnate chestiuni. Vĕ zic deci bine aţi venit, şi fie, ca deslegarea acestor chestiuni sĕ succeadă în mod norocos. Nisuinţei drepte, îndreptată spre binele locuitorilor şi fericirea ţĕrii, nu poate sĕ-'i lipsească ajutorul lui Dumnezeu".

Între agendele universităţii săseşti n'a fost nici în sesiunea aceasta nimic de însemnătate mai mare, şi tot ce merită a mai fi cunoscut din activitatea Românilor desvoltată pe acest teren este, *representaţiunea consistorului gr.-ort. român din Sibiiu,* adresata universităţii săseşti cu privire la *porţiunea canonica* a parochiilor din diecesa aceasta. Representaţiunea e următoarea:

„Înaltul guvern regiu al ţĕrii, cu datul din 11 a lunei curente nrul 10.720 a încunoştiinţat subscrisul ordinariat despre aceea, că decisiunea preaonorabilei universităţi din 3 Aprilie anul 1848, privitoare la asemnarea porţiunilor canonice pentru preoţimea noastră aflătoare printre Saşi, nu numai că a fost aprobată de catra Maiestatea Sa înălţatul nostru împĕrat. ci totodată s'a demandat preagraţios, ca fără amênare sĕ şi fie dusă în îndeplinire.

Faţă cu descoperirea menţionată a înaltului guvern regesc are onoare subscrisul ordinariat a sĕ adresa cătră preaonorata universitate cu rugarea, sĕ binevoiască a-'i descoperì, în ce mod cugetă preaonorata universitate a duce la îndeplinire decisiunea din chestie, de oare-ce ordinariatul este de pĕrerea, că numai cu intervenirea jurisdicţiunei bisericeşti s'ar putè efectuì aceea corespunzĕtor scopului, dându-se din partea aceasta tot ajutorul de lipsă.

Mai departe recearcă cu încredere ordinariatul pe preaonorabila universitate, sĕ binevoiască a da subordonaţilor sei oficiali astfel de îndrumări, în urma cărora nu numai sĕ nu se împedece efectuirea lucrului chestionat, ci încă sĕ se înainteze, spre mulţumirea respectivilor preoţi.

Înainte de toate ordinariatul trebue sĕ facă observarea, că în biserica ortodoxă rĕsăriteană, cu privire la preoţimea de mir, a carei diregĕtoríe este păstorirea şi cultivarea sufletelor creştineşti, e întrodusă căsătoria preoţilor, şi că în aceasta biserică numai presbiterii pot sĕvêrşì lucrările sfinţite, bisericeşti şi şcolare. Prin urmare diaconii sau subdiaconii, ceteţii şi cântăreţii, nu pot funcţiona de sine singuri,

fără presbiter. Pentru aceea ordinariatul numai într'o comună bisericească mai numeroasă pune diacon, unde diaconul este apoi totodată şi învĕţător al tinerimei şcolare, şi pentru aceea astăzi în eparchia noastră sĕ află numai un diacon, ca învĕţător, la *Avrig,* şi pe lângă fiecare presbiter vine apoi câte un cântăreţ.

Când ordinariatul procede din astfel de principii în afacerile sale, şi încă mai adăogând, că în eparchia noastră sĕ află numai preoţi adevĕraţi, fiind opriţi cei titulari, atunci prea invederat este, că fiind în eparchia aceasta până la 800 de presbiteri în funcţie, pentru păstorirea şi cultivarea a aproape *şaptesute mii de suflete,* numĕrul preoţilor nu numai că nu e mare, ci sĕ poate zice că e prea mic faţă cu numĕrul preoţimei dela alte confesiuni.

Acest adevĕr, precum şi susatinsa instituţiune a bisericei noastre, că numai presbiterii pot funcţiona la noi, cari în patria noastră s'au obicĭnuit a sĕ chema *parochi,* — sileşte pe subscrisul ordinariat încă şi la rugarea, ca preaonorabila universitate sĕ binevoiască a decide estinderea porţiunilor canonice, sau a unui echivalent în bani, din cassa alodială, după-cum sĕ va vedè mai în jos, nu după biserici sau locuri, ci după numĕrul presbiterilor, adecă a parochilor actuali, provĕzuţi cu investitură.

Cu bună seamă din astfel de principii au mânecat onorabilele comunităţi din Braşov şi Sighişoara, când cea dintâiu acordà pentru tot anul 32 stângeni de lemne pentru şcoalele noastre din Braşov, ear' cea din urmă un ajutor anual de 525 fl. v. a. asemenea pentru şcoala noastră din Sighişoara, — ceea-ce cu mulţumitoare recunoştinţă sĕ menţionează aici.

Ordinariatul îşi mai ia voe a atrage atenţiunea preaonorabilei universităţi şi asupra constitutivului unei porţiuni canonice. Este cunoscut, că dieta ţĕrii din anul 1846 7 constitutivul unei porţiuni canonice 'l-a fost fixat în 14 jugĕre. Ordinariatul nu voeşte a impugna aceasta decisiune dietală, ci atâta cutează a zice, că constitutivul unei porţiuni canonice de 14 jugĕre nu ajunge nici-decum pentru dotarea cuviincioasă a unui paroch. De aceea doară constitutivul unei porţiuni canonice în Ungaria şi Banat constă din 34, ear' în Bucovina din 44 jugĕre, pe când protopopii capĕtă acolo câte una şi jumĕtate porţiune canonică.

Deci pe basa acestui adevĕr sĕ roagă acest ordinariat, ca sĕ se resolveze din partea onorabilei universităţi constitutivul unei porţiuni canonice după forma din alte ţĕri surori, căci aceasta o

vedem şi la constitutivul porţiunilor canonice ale preoţimei de alte religiuni.

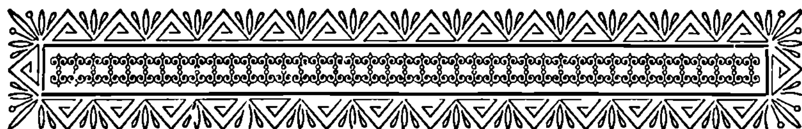
Mai departe îşi ia voe ordinariatul a atrage atenţiunea prea onorabilei universităţi şi la preaînaltul patent împĕrătesc despre regularea referinţelor între fostii domni de pământ şi coloni, respective la acei paragrafi din preaînaltul patent, cari sună despre lemnărit şi păşunat, şi a o ruga, sĕ binevoiască preaonorat aceeaşi a dispune, ca fiecare paroch sĕ capete un cvant fix de lemne pe fiecare an, ear' pentru vitele sale sĕ 'i-se rînduiască din păşunea comunală o porţiune potrivită.

Acum vine a se amintì dotarea preoţilor din acele locuri unde nu sûnt pămênturi comunale. În astfel de împrejurări ordinariatul este de părerea, că în atari locuri sĕ se dee preoţimei un echivalent în bani, după starea şi proporţiunea locală, şi adecă în oraşe mari 1000—1200 fl., în oraşe mai mici 600 800 şi la sate 400—600 fl. şi lemne.

În fine face acest ordinariat încă şi acea recercare, ca preaonorabila universitate sĕ binevoiască a învita pe subordonatele municipii, ca acestea sĕ facă cunoscuţi ordinariatului oficianţii prin cari voesc sĕ efectuiască lucrul chestionat, pentru-ca apoi şi ordinariatul sĕ însărcineze din partea sa pe protopopii districtuali spre a întrevenì la regularea acestui lucru". — —

O dovadă frumoasă constitue representaţiunea aceasta despre îngrijirea pe care episcopul *Şaguna* o purta faţă de clerul seu subaltern, — cu toate-că cererea n'a avut resultatul dorit şi aşteptat.





Inaugurarea „Asociaţiunei".

În 10 Maiu 1860 a fost înaintată guvernului ţĕrii o petiţiune. subscrisă de ambii archierei români din Ardeal şi de 180 Români de frunte şi inteligenţi din diferitele părţi ale Transilvaniei.·

În petiţiunea aceasta sĕ cerea dela guvern, sĕ dee învoire prealabilă, pentru-ca Românii din Ardeal sĕ poată face pregătirile necesare în scopul înfiinţării unei reuniuni pentru înaintarea poporului român din patria aceasta *în cultură.*

Guvernatorul ţĕrii, căruia a fost înaintată petiţiunea, a comunicat episcopului *Şaguna* în 12 Iulie 1860, că înainte de a putè încuviinţa cererea Românilor ar dorì sĕ ştie în mod amĕnunţit despre ce fel de reuniune este vorba, fiindcă petiţiunea nu-'l lămureşte din destul în privinţa aceasta, şi în ea nu sĕ cuprinde determinat, bine şi la înţeles, scopul reuniunii, aşa cum cere §-ul 5 din legea pentru reuniuni. Pentru-ca sĕ poată satisface dorinţei Românilor, e de lipsă sĕ 'i-se presenteze o schiţare de statute, — dacă nu sĕ poate trimite cumva proiectul întreg, — ca apoi guvernul sĕ poată da voe unei adunări generale constitutive sĕ iee acelaşi proiect de statute în desbatere şi sĕ stabilească în mod final textul în care vor fi înaintate monarchului spre sancţionare. Totodată a comunicat guvernatorul ţĕrii şi aceea episcopului *Şaguna,* că pentru o reuniune, care ar urmărì esclusiv *scopuri naţionale,* încuviinţarea la nici un cas *nu sĕ va putè da.*

Dându-se guvernului toate lămuririle necesare cu privire la reuniunea proiectată, şi esplicându-i-se din partea episcopului *Şaguna,* că ea e contemplată a fi de caracter pur *cultural,* — nedumeririle guvernatorului au fost resfirate, şi în 22 Ianuarie 1861 a urmat resoluţiunea guvernului, în acel înţeles, că *se permite* Românilor ţinerea unei adunări pentru votarea statutelor pe seama reuniunii, pe care guvernul ţĕrii în principiu o încuviinţează.

http://statuldacia.info

Despre acest îmbucurător fapt episcopul *Şaguna* a încunoştiinţat pe cei-ce au subscris petiţiunea prin următoarea *învitare:*

„Prin emisul înaltei cancelarii aulice transilvane din 22 Ian. 1861, numĕrul 84, s'a dat voe pentru facerea mĕsurilor pregătitoare spre înfiinţarea asociaţiunei pentru literatura şi cultura poporului român şi pentru înaintarea industriei şi a agriculturei, conform §-lui 15, lit. *a)* a legii de reuniuni.

Fiindcă în petiţia prin care s'a cerut înalta licenţă pentru înfiinţarea asociaţiunei mai sus pomenite s'a făcut rugarea, ca resoluţia sĕ se îndrepteze cătră mine, subscrisul episcop, precum a şi urmat, aşa, aducênd aceasta la cunoştinţă publică, învit pe toţi aceia, cari au subscris petiţia din 10 Maiu 1860 şi doresc a lua parte la înfiinţarea acestei asociaţiuni, ca pe 9 21 Martie sĕ se afle în Sibiiu, cu care prilej au sĕ se compună statutele necesare ale acestei asociaţiuni, şi apoi sĕ se aştearnă Maiestăţii Sale spre aprobare preaînaltă.

Sibiiu, 22 Februarie 1861. *Andreiu baron de Şaguna* m. p., episcop".

Conferenţa s'a ţinut în ziua pe care era pusă, în sala seminarului din Sibiiu. A fost presidată de episcopul *Şaguna,* avênd de secretari pe *George Bariţiu* şi *Nicolae Popea.*

Episcopul *Şaguna* a espus fasele prin cari a trecut afacerea până acì, şi a rugat conferenţa, că acum, după-ce greutatea cea mai mare e biruită, sĕ procedeze la compunerea statutelor.

Întraseră mai nainte la *Şaguna* trei proiecte de statute, compuse de *George Bariţiu,* de canonicul *Timoteiu Cipariu* şi de pretorul *Ioan Puşcariu,* ear' pe basa acestor proiecte compusese şi *Şaguna* un al patrulea proiect, cari toate au fost cetite în conferenţă, predându-se unei comisiuni, cu însărcinarea sĕ le esamineze în mod amĕnunţit, şi în şedinţa care sĕ va ţinè în ziua următoare sĕ-'şi dee părerea motivată, că din ele care ar fi mai potrivit şi mai corespunzĕtor cerinţelor şi scopului asociaţiunei, eventual ce modificări ar fi de lipsă sĕ se facă chiar şi în proiectul care va fi aflat de cel mai perfect?

În comisiune au fost aleşi următorii: Ioan *Bran de Leményi,* Ioan *Aldulean,* George *Bariţiu,* Ioan *Puşcariu,* Iacob *Bologa,* Dr. Ioan *Raţiu,* Dr. *Stoia,* Dr. *Nemeşiu,* Dr. *Bendella,* Ioan *Codru,* Nicolae *Gaetan,* Ilie *Măcelariu,* Axente *Severu,* Ioan *Hania,* Anton *Veştemian* şi advocatul *Oniţiu.*

Comisiunea a compus, pe basa proiectelor puse ei la disposiţie, un proiect *nou* de statute, care în două şedinţe, ţinute în 22 şi

23 Martie, au fost desbătute din partea conferenţii şi acceptate în textuarea în care puteau sĕ fie înaintate Monarchului spre aprobare.

Terminându-'şi conferenţa lucrările, *Georgiu Bariţiu* a mulţumit episcopului *Şaguna*, în numele conferenţei, pentru ostenelele puse şi pentru sacrificiile aduse şi cu ocasiunea aceasta pe altarul naţiunii, rugându-'l sĕ aibă bunătate a grijì de afacerile asociaţiunii proiectate şi mai departe, până la definitiva ei înfiinţare, respective până la înaugurarea care va urma imediat după aprobarea preaînaltă dată statutelor, · ear' episcopul *Şaguna* promite că îşi va da toate ostenelele, ca aprobarea sĕ urmeze cât mai curênd, şi încheie conferenţa.

Statutele *Asociaţiunei* înaintate monarchului prin guvernul ţĕrii au primit aprobarea preaînaltă în 6 Septemvrie 1861, cu o mică modificare, şi despre aceasta episcopul *Şaguna* a fost încunoştiinţat din partea guvernului prin rescriptul următor:

„Numĕrul 7993 1861. Escelentisime şi reverendisime domnule episcop! Maiestatea Sa ces. reg. apostolică, prin preaînalta sa ordinaţiune din 6 Septemvrie a. c. s'a îndurat preagraţios a concede, ca în urma aşternutelor statute pentru înaintarea literaturii române şi a culturii poporului român sĕ se formeze o *Asociaţiune* . Însĕ Maiestatea Sa ces. reg. apostolică s'a îndurat a ordona, ca la §. 5 din statute sĕ se facă disposiţiune, că la alegerea acelor membri, cari nu sûnt cetăţeni austriaci, sĕ se ceară şi consentimentul acestui guvern regesc.

Despre aceasta preaînaltă şi graţioasă resoluţiune sĕ încunoştiinţează Escelenţa Ta, în urma graţioasei ordinaţiuni reg. din 13 Septemvrie a. c. numĕrul 2868, pe lângă retrimiterea textului român al statutelor, aşternute încoace prin presidiul fostei ces. reg. locotenenţe, şi îndreptat în înţelesul preaînaltei resoluţiuni, cu acel adaus, spre aducerea la cunoştinţă a »*Asociaţiunei* , că aceea, credincoasă chemării sale espuse în §-ul 2, are a se restrînge numai la sfera cursului ştientific şi a se reţinè dela amestecarea în trebile confesionale şi politice, cari şi altcum sûnt eschise prin a treia secţiune a statutelor.

Între altele cu respect cuviincios rĕmânem ai Escelenţei Tale deobligaţi: *Cserey Farkas* m. p., *Mateiu Pop* m. p., secretar. Dat din şedinţa guvernului Marelui Principat al Ardealului, ţinută în Cluj, la 26 Septemvrie 1861“.

Încunoştiinţarea aceasta episcopul *Şaguna* a primit-o în 25 Septemvrie, ear' în 29 Septemvrie a şi convocat adunarea generală

înaugurală pe 4 Noemvrie n. la Sibiiu, adresând publicului inteligent român următoarea *convocare:*

„După-ce Maiestatea Sa ces. reg. apostolică prin preaînalta resoluţiune din 6 Septemvrie a. c. s'a îndurat preagraţios a încuviinţa înfiinţarea »*Asociaţiunei transilvane române* pentru înaintarea literaturii române şi cultivarea poporului român şi a aproba statutele aceleia: subscrisul ca însărcinat cu conducerea provisorie a afacerilor »*Asociaţiunei*« îşi ia voie a conchema pe 23 Octomvrie, — 4 Noemvrie n. — a. c. aici la Sibiiu pe toţi inteligenţii naţiunii noastre, cari voiesc a fi membri ai *Asociaţiunei*«, spre a lua parte la înaugurarea şi deplina constituire a aceleiaşi. Sibiiu, în 29 Septemvrie v. 1861. *Andreiu baron de Şaguna* m. p., Episcop".

*

Lume multă şi aleasă s'a adunat la Sibiiu, pentru a lua parte la adunarea generală constituantă a *Asociaţiunei* , şi zile de adevěrată sěrbătoare naţională au fost zilele în cari au decurs şedinţele ei.

Adunarea 'şi-a ţinut şedinţele în sala seminarului gr.-or. român din *Sibiiu,* care în ziua deschiderii, 4 Noemvrie n., era ticsită de tot ce avea pe atunci mai bun şi mai de frunte poporul românesc din patria aceasta.

La orele zece şi jumětate o deputaţiune de opt merge la episcopul *Şaguna* pentru a-'l învita sě vină sě facă deschiderea adunării, în calitate de preşedinte al comitetului provisor. *Şaguna* apare, şi primit cu puternice *sě trăească* , rosteşte cuvêntul de deschidere, prin care declară. în puterea decretului împěrătesc, *Asociaţiunea de înfiinţată şi prima ei adunare generală de deschisă.* Vorbirea a fost următoarea:

„Eată, domnilor! a sosit ziua cea dorită pentru înfiinţarea unei Asociaţiuni. care sě aibă de problemă, „literatura română şi cultura poporului român".

Mărturisesc sincer convingerea mea, că eu problema Asociaţiunii noastre o caracterisez pe cât de nobilă şi frumoasă şi unică în felul seu astăzi în întreaga noastră naţiune din toate părţile, unde sě afla ea, pe atâta şi de serioasă şi grea, pentru-că cere o perseveranţă de fer şi un sacrificiu de inimă. Acestea le afirmez eu după natura scopului Asociaţiunii, care este *înaintarea literaturei române şi a culturei poporale,* în deosèbite ramuri, prin studiu, prin elaborarea şi edarea de opuri, prin premii şi ştipendii pentru diferitele specialităţi de ştiinţe şi arte.

Toţi ştim, că ţĕranul, când ară nu caută îndĕrĕt, ci înainte, ca brazda sĕ nu o greşească. Însĕ factorii Asociaţiunii noastre, când vreau sĕ nisuească cătră ajungerea scopului Asociaţiunii, vor avè a cåuta mai ântâiu îndĕrĕt, adecă la studii clasice din secolii vechi, şi apoi vor avè a căuta înainte, adecă *a cultiva limba noastră* după forma ştiinţelor clasice.

Încă mai trebue sĕ căutăm în trecut şi în alt înţeles; va sĕ zică, deşì Asociaţiunea noastră este cea dintâiu în felul seu la noi, totuşi vocea trecutului ne spune, că pe lângă aceea, că până astăzi n'am avut nici o asociaţiune formală şi din partea statului recunoscută şi aprobată, carea s'ar fi ocupat cu literatura română şĭ cu cultura poporului, zic, pe lângă toate acestea, totuşi au fost bărbaţi români singuratici, cari prin scrierile lor şi edarea acelora la lumină s'au meritat prea mult pe terenul literaturei române şi al culturei poporului. Astfel de bărbaţi naţionali binemeritaţi pentru cultura literaturei române şi cultivarea poporului român am avut noi şi până acum şi îi avem şi astăzi pretutindeni pe unde sĕ află naţiunea noastră. Aşadar' aducerea aminte de acesti bărbaţi români binemeritaţi reconced eu Asociaţiunii.

Şi în al treilea înţeles zic că trebue sĕ ne uităm în trecut pentru aceea, ca sĕ nu sĕ întêmple şi în viitor literaţilor nostri o asemenea vătĕmare precum s'a întêmplat în 1850, când un comisar împĕrătesc a încredinţat unui preot săsesc traducerea unui op metodic din limba germană în cea română. Ceea-ce înţelegênd eu atunci când 4 5 coale sĕ şi tipăriseră, am făcut paşii trebuincioşi şi am nimicit eşirea la lumină a acelei traduceri. Însĕ preotul săsesc 'şi-a pus bine în pungă onorarul pentru o traducere miserabilă. Eu încă atunci traducerea o caracterisam de miserabilă, pentru-că părinţia sa într'altele cuvêntul german „Methodenbuch" 'l-a tradus pe românie „carte de modruri". Miserabilitatea acestei traduceri de tot sĕ dă pe faţă, când cuvintele româneşti „carte de modruri" le-am traduce în germânie, căci „carte de modruri" uici-când n'ar putè face în limba germană „Methodenbuch".

Dacă mi-se iartă a amintì acì şi alte împrejurări fatale din anii mai curênd trecuţi, cari primejduiau libertatea culturii poporului şi onoarea bărbaţilor nostri inteligenţi, atunci trebue sĕ aduc înainte acea rĕscoală a fostului minister de învĕţămênt. prin care cărţile acelea ce s'au compus sub manuducerea mea, prin inteligenţii nostri, s'au tipărit în tipografia noastră diecesană şi apoi s'au întrodus în

şcoalele noastre poporale, — 'şi-a pus în cap de a le oprì din întrebuinţare şi a întroduce altele, pe cari nişte creaturi de-ale lui necunoscute pe terenul literaturei noastre le-au compus şi le-au tipărit în Viena. Acelaşi minister a pretins dela mine în anii trecuţi, ca pe profesorii dela gimnasiul nostru din Braşov sĕ-'i trimit la Viena spre depunerea esamenului de cualificaţiune profesorală. Ştiind eu, că esaminarea aceea sĕ face prin o comisiune stătătoare din membri de religiune şi naţiune străină, am remonstrat pe basa anomaliei ce ar urma de acolo. când profesorii unui gimnasiu român de religia orientală-ortodoxă ar trebuì sĕ depună esamen de cualificaţiune profesorală înaintea unei comisiuni de religiune şi naţiune străină. Dar' şi mai mult sĕ vĕ spun. Acel minister, înţelegênd că episcopia noastră 'şi-a ridicat o tipografie încă la anul 1850 şi acì tipăreşte cărţi bisericeşti şi şcolare spre acoperirea propriilor lipse şi spre *înaintarea culturei poporului.* — m'a tras la rĕspundere de a mĕ declara, că episcopia noastră, pe care ministerul de culte sĕ îndoia a o recunoaşte de primită din partea statului, deşì Maiestatea Sa împĕratul o tracta ca pe una receptă, zic, ministerul de culte *m'a tras la rĕspundere* de a mĕ declara, că episcopia noastră *de unde* 'şi-a căpĕtat dreptul de a-'şi putè ridica tipografie?

Acestea am aflat de trebuinţă a vi-le comunica, domnilor! cu aceasta ocasiune, ca sĕ vĕ încredinţaţi despre *neadormita priveghere a ierarchiei bisericei noastre pentru susţinerea libertaţii binesocotite în cultura poporului* şi spre mântuìrea onoarei bărbaţilor nostri inteligenţi, precum şi pentru adeverirea acelui adevĕr, că causa cea dreaptă ce o am representat eu în aceste trei obiecte şi în alte multe *a eşit din luptele susatinse cu triumf!*

Aceste esemple le-am adus înainte acì spre acel scop, ca sĕ arĕt *trebuinţa cea imperativă pentru vaza şi autoritatea Asociaţiunii , ce membrii ei vor fi îndatoraţi a o susţinè şi înmulţì prin studiu, prin elaborarea şi edarea de opuri literare,* ceea-ce, precum am zis mai sus, nu se poate ajunge fără păstrarea unei seriosităţi şi perseveranţe, ce ştiinţele după natura lor o pretind dela toţi aceia cari vreau a se ocupa cu ele.

Acestea premiţênd, trec la obiectul zilei, şi aşa pe basa resoluţiunii împĕrăteşti din 6 Septemvrie a. c., ce 'mi-s'a împărtĕşit prin decretul guvernial din 26 Septemvrie a. c. nr. 7693, prochiam „Asociaţiunea transilvană pentru literatura română şi cultura poporului român" de *asociaţiune publică şi recunoscută de stat,* în

înţelesul statutelor sale din 21, 22 şi 23 Martie 1861, şi provoc adunarea, ca sĕ păşească la *constituirea »Asociaţiunei«,* în sensul secţiunii II. din statute, apoi în sensul secţiunii III. la *alegerea* oficialilor „Asociaţiunii", şi în sfîrşit, în înţelesul secţiunei IV. la prefigerea terminului pentru cea mai de-aproape adunare generală.

Şi aşa împlinind însărcinarea d-voastre din 10 Maiu 1860 şi din punctul 4 şi 5 al protocolului conferenţei de sub 11/23 Martie 1861, ca sĕ duc corespondenţele cele trebuincioase pentru înfiinţarea acestei „Asociaţiuni", ceea-ce cu ajutorul lui Dumnezeu am şi ajuns, *predau adunanţei constituante scaunul onorific al presidiului* ce 'l-am ocupat până acum din încrederea d-voastre, şi în sfîrşit, ridicând simţĕmintele sufletului meu către cer, zic: Domnilor! masa dulcei maicii noastre este pregătită pentru oaspeţi mulţi. Maica noastră a fost până acum îmbrăcată în doliu, dar' de acum înainte se îmbracă ea în haină de nuntă şi pofteşte la masă pe toţi fiii sei, ca sĕ strălucească şi ea în şi cu casa sa, şi sĕ înoească pe fiii sei, precum sĕ înoesc tinereţele vulturului, şi se roagă lui Dumnezeu zicênd: Doamne al puterilor, fi cu „Asociaţiunea" aceasta acum şi totdeauna, căci tot darul desĕvîrşit e de sus dela tine, părintele luminilor. Amin!"

După vorbirea aceasta de deschidere, subliniată cu sgomotoase aclamări, a luat cuvêntul canonicul din Blaj, *Timoteiu Cipariu,* şi a rostit următoarea cuvêntare, drept rĕspuns la discursul presidial:

„Escelenţă! Domni şi fraţi!

Când ne uităm înapoi la istoria poporului nostru şi mai ales la a naţiunii noastre din asta patrie dulce, care e ântâiul leagăn al vieţii române pe aceste locuri nordice-orientale, — mai că nu aflăm în seria atâtor mari secole, dela începutul celui al doilea al erei creştine, până acum peste mijlocul al celui de al XIX., decât numai zile de lacrĕmi, de dureri şi suferinţe de toată forma, ear' zilele de bucurie pentru poporul român, şi pentru naţiunea noastră transilvană în special, au fost mai puţine şi mai rari decât peana de corb alb.

Cultura romană adusă în Dacia din alte părţi ale lumii, mai fericite şi mai desfătate, şi strĕplântată în acest pămênt rece şi îngheţat; cultura de care mărturisesc toate ruinele şi toate unghiurile patriei noastre, acele 40 de cetăţi ce le numĕră *Ptolomeu* în geografia sa cu numele, abia cu 50 de ani după strămutarea noastră în acest Babilon, — toată, mai toată, a căzut pradă ginţilor barbare, cari înainte de-a prăda Grecia şi Italia, Atena şi Roma, se pare că din prada patriei noastre şi din ruina culturei romane de pe acest

pământ 'şi-au luat gust de-a se încrunta în ruinele şi ale celoralalte provincii din imperiul roman.

Din aceasta ruină totală numai Dumnezeu ştie cum am scăpat, numai ca prin minune, şi numai cu pelea şi cu vieaţa, caci acelea incursiuni şi predaţiuni, nu numai ne-au răpit averea şi cultura ce am avut, ci ne-au răpit şi mii de mii de suflete de-ale fraţilor şi părinţilor nostri. Şi dacă ar fi fost moartea lor numai corporala, mai puţină le-ar fi fost şi amărăciunea; însě decât moartea naturală mai este moarte şi mai cumplită pentru om, *sclavia,* despărţirea de ai sei, şi mai presus de toate simţul unei ruine naţionale. Căci nici o durere nu poate sě se asemene cu durerea, când vede omul nu numai perirea sa, ci vede deodată şi perirea unei patrii, unei naţiuni întregi, mai fără nici o speranţă de o ridicare din perirea aceea.

Însě din toate aceste ruine provedinţa ne-a conservat înca, în aceste dureri cumplite, un tesaur nepreţuit, care nu 'ni-'l-a putut răpì nici sabia învingětorului, nici cruzimea tiranului care domnea peste corpurile noastre, nici puterea fisică, nici politica infernală, un tesaur născut cu noi dela ţîţele maicei noastre, dulce ca sarutările măicuţelor când ne aplecau la sînul lor, tesaur mai scump decât vieaţa, tesaur pe care dacă 'l-am fi perdut, de 'l-am perde, dacă vom suferì vre-odată ca cineva cu puterea sau cu înşelăciunea ori cu momeli sě-'l răpească din mânile noastre, — atunci mai bine sě ne înghiţă pământul de vii, pentru-ca sě ne adunăm la părinţii nostri cu acea mângăere, că n'am tradat cea mai scumpă ereditate, fàra de care n'am fi demni a ne mai numì fiii lor: *limba românească.* Ci sperăm în provedinţa divină, sperăm în vîrtutea neînfrânta a naţiunei, pe care întru atâţi seculi nici în cea mai apusă soarte a ei n'a tradat-o, sperăm în marii bărbaţi şi însufleţiţi fii ai naţiunei, cari mai ales în aceste timpuri critice, în cari se tratează chestiunea de-a fi sau a nu fi, — cu toată bărbăţia deamnă de un Roman vechiu, cu toată resoluţiunea nefăţărită, cu pana şi cu cuvêntul şi cu fapta au sprigìnit şi spriginesc causa naţională, causa culturei, în biserică, în şcoală, în politică, cari 'şi-au întors toată influenţa şi posiţiunea şi n'au cruţat nici ostenele, nici spese, numai şi numai pentru-ca sě sprigineascâ aceasta naţiune, cu al cărei nume se laudă şi a cărei limbă o vorbesc.

Chiar şi aceasta zi solemnă, care ne-a adunat din toate părţile patriei, e un testimoniu al vieţii româneşti şi o protestaţiune mai solemnă decât jurământul, că naţiunea română nu vrea şi nu va

suferì nici-odată ca sĕ apună din seria naţiunilor *ca naţiune română,* nu vrea şi nu va suferì nici-odată batjocura, ca sĕ se lapede de a-'l seu nume şi de-a sa limbă în favoarea nici a celei mai culte naţiuni şi limbi din lume, — cu atât mai puţin în favoarea ori-cărei alteia, care încă ieri alaltărieri era necultă, barbară, şi care nici până astăzi nu 'şi-a scuturat rugina ce o rodea până la inimă încă înainte de 20 30 de ani, sau înainte ca de o sută de ani.

Aceasta adunare, atât de numĕroasă, atât de strălucită, de atâţi bărbaţi bravi şi demni, cari cu atâta bucurie nu-'şi pregetară, nici ostaneala nici spesele ca sĕ alerge aici în depărtare şi sĕ iee parte la aceasta sĕrbătoare naţională, e un document neînfrânt, că se simţesc măreţi a fi fiii naţiunii române şi a se numì cu numele strămoşesc!

Naţiunile, cari visează şi trăesc în acel vis deşert, că oare-când tot vor sĕ aducă pe Român sĕ-'şi despreţuiască limba şi sĕ adoreze alta straină, cari nu sĕ pot desbrăca de ilusiunile lor, că Românul va voì sĕ se împeneze cu penele străine, pentru a înavuţì sărăcia acestor naţiuni îngâmfate şi pretensive, — depună-'şi odată pentru totdeauna toate ambiţiunile rĕu calculate, deştepte-se din visul lor şi nu sĕ mai nutrească cu ilusiuni seci şi amăgitoare. Căci amin, amin le zicem lor, mai curĕnd va trece cerul şi pămĕntul decât sĕ se mai prefacă Românul în naţiunea aceea sau aceea. De Român, *ca naţiune,* vorbesc, nu de Român, ca individ. Pentru-că dacă au fost împrejurări, când câte un biet de Român, sau de foame, sau de golatate, ori din oare-care ambiţiune, sau din alt calcul s'a îndepărtat de trupina naţiunii sale şi s'a înochiat ca un oliv domestic în oliv sĕlbatic, asta s'a putut întêmpla, şi poate că se va mai întêmpla, şi sĕ poate sĕ vedem chiar şi în zilele noastre cu ochii astfel de întêmplări. Sĕ-'i lăsăm însĕ în numele lui Dumnezeu sĕ-'şi caute fericirea şi repausul inimei unde le place şi unde speează sĕ le afle. Dar' Românul, ca naţiune, pe care 17 secole 'l-au aplecat la pămênt într'adevĕr şi nu 'l-au frânt, nici nu 'l-au smuls din rădĕcină, chiar sĕ mai treacă peste el de 17-ori câte 17 secole tot Român va rĕmânè, de s'ar duce şi cu miile cei-ce sĕ înstrăinează!

Asta ne este credinţa neclintită; şi sperăm că toţi cei-ce nutresc asemenea credinţă nu se vor ruşina, pentru-că mai mĕduoasă e trupina decât sĕ se uşte, chiar şi dacă sĕ uscă multe şi ori-cât de multe ramuri din corpul ei. Un agru fructuos, care e în stare, nu numai a nutrì grâul din destul, ci şi polomida, nu va da polomidă, pentru-că

polomida sĕ va arde şi grâul sĕ va aduna şi earăşi sĕ va sĕmĕna, pentru-ca sĕmênţa sĕ nu-'i lipsească în toată eternitatea.

Nu voesc a mĕ estinde mai departe, măcar-că multe s'ar mai putè zice şi aduce din vieaţa naţiunii, ce demustra invederat, că deşarte sûnt toate sperările, ilusiunile, visurile, îndeşert toate amăgirile, măgulirile, momelile, îndeşert toate sofismele şi machinaţiunile tuturor celor-ce mai duc şi trag sperare, că doar' doar' din Român vor putè face alt popor nordic sau asiatic. Un razim sĕ implânta astăzi naţionalităţii române, şi sperăm că asemeni razime, de asta şi alte forme, sĕ vor implânta şi de acì înainte, şi mai multe şi mai puternice.

Sĕ urăm deci acestei tinere plante, care astăzi sĕ implânta în a doua a noastră patrie, sĕ-'i urăm binecuvêntare dela cel-ce sprijineşte toate, ca cu ajutorul celui preaînalt şi cu zelul învăpăiat al naţiunii nutrită şi crescută sĕ ajungă cât mai curênd la statura normală în care sĕ înverzească, sĕ înfrunzească şi fructe înmiite sĕ aducă de bun şi dulce gust tuturor Românilor, fructe de cultura şi propăşire în toate ramurile ştiinţei, artei şi civilisaţiunei.

Sĕ urăm, domnilor şi fraţilor, şi acelui mare bărbat al naţiunii, care dela început cu căldură a cuprins la sînul seu, şi fără preget a condus până în momentul de acum ideea acestei *Asociaţiuni*, care astăzi din idee trece în realitate. Sĕ-'i urăm din inimă călduroasă, cu sinceritate nefăţărită, şi cu rĕsunet strĕbătĕtor, că cel-ce 'l-a înălţat la aceasta mare treaptă sĕ-'i insufle purtarea de grije parintească pentru naţiunea română, nu numai în cele sfinte şi dumnezeeşti, ci şi în cele-ce sĕ ţin de bunăstarea unui popor demn de o soarte mai bună, de bunăstarea nu numai materială ci şi mai vêrtos de acea eminentă, care distinge pe o naţiune cultă de către alt popor, precum cuvêntul distinge pe om de alte vieţuitoare pe acest pămênt. Sĕ-'i urăm, ca sĕ-'şi vadă efectuite intenţiunile marinimoase ce le nutreşte către naţiunea română, sĕ-'şi vadă naţiunea fericită, mai fericită decum o aflase la începutul păstoriei sale. Sĕ-'şi vadă mângaierea cu ochii, repausul şi mulţumirea sufletului încă în vieaţa aceasta.

Sĕ-'i urăm zile fericite în mijlocul naţiunei ajunsă la fericire, zile multe şi împreunate cu neîncetată mulţumire din partea acestei naţiuni bune şi bine simţitoare, cerênd şi rugându-ne, ca şi de acì înainte sĕ binevoiască a cuprinde şi a adăposti, a ajuta şi a sprijinì această tinĕră societate, pe care o a iubit şi o a ocrotit dela leagan până în momentul de faţă. Sĕ trăiţi Escelenţa Voastră!"

Deschisă fiind adunarea generală constituantă a *Asociaţiunei,* s'a procedat numai decât la adunarea de membri, cu cari sĕ se poată face constituirea. S'au înscris membri suficienţi, dela cari s'a încassat suma de 5600 fl.

În şedinta din ziua următoare s'au verificat membrii, şi decretându-se *Asociaţiunea* de constituită, se procede la alegerea biroului. Alegerea se face prin vot secret. President ese ales episcopul *Şaguna* cu 75 voturi. Au mai primit voturi Andreiu de *Mocsonyi,* metropolitul *Şuluţiu,* canonicul *Cipariu* şi alţii. Vicepreşedinte a fost ales canonicul *Cipariu,* ear' prim-secretar *George Bariţiu.*

Seara tinerimea română din Sibiiu a aranjat conduct cu torţe preşedintelui, vicepreşedintelui şi prim-secretarului »*Asociaţiunei* , precum şi deputatului dela dieta ungară *Aloiziu Vlad de Selişte,* care a apărat atât de bine causa naţională în dieta dela Pesta, şi apoi capitanului suprem din *Făgăraş, Ioan Bran de Leményi.*

În şedinţa a treia au fost aleşi ceialalţi funcţionari, şi anume: secretar II. Antonie *Vestemian,* casier Antoniu *Bechniţiu,* controlor Ioan *Pinciu,* bibliotecar şi archivar Visarion *Roman.* Membri în comitetul central au fost declaraţi aleşi cu majoritate de voturi următorii: Paul *Vasiciu,* I. Axente *Severu,* Const. *Papfalvi,* Petru *Manu,* Sava P. *Barcian,* Ioan *Popasu,* Nicolae *Popea,* Iacob *Bologa,* Gavriil *Muntean,* Ioan *Antoneli,* Ioan *Nemeş* şi Ilie *Măcelariu.*

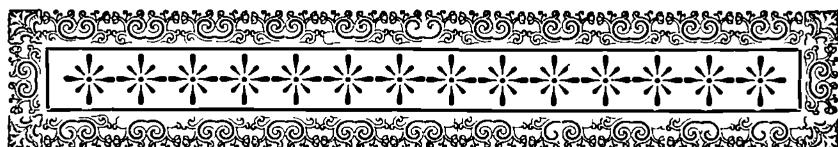
Au fost aleşi apoi membri onorari şi s'a decis, ca viitoarea adunare generală sĕ se ţină în *Braşov.*

George *Bariţiu* a cetit în urmă mai multe teze menite a fi prelucrate, din diferitele ramuri ale ştiinţei, aşa, ca cele mai bune sĕ fie premiate, celelalte publicate în foaia periodică a *Asociaţiunei,* care se va înfiinţa.

În fine, în şedinţa a patra sĕ stabileşte budgetul, sĕ decide procurarea unui sigil şi a formularului pentru decrete, însărcinându-se cu toate acestea prim-secretarul *Bariţiu,* precum şi cu tipărirea în o mie de esemplare a actelor acestei adunări. Episcopul *Şaguna* pune apoi la dispoşiţia comitetului central al *Asociaţiunei* o sală din edificiul seminarial şi închide adunarea cu un discurs frumos.

Astfel s'a făcut inaugurarea primei noastre instituţiuni culturale de astăzi, a *Asociaţiunei* din Sibiiu.





Zădărnicirea întrunirii dietei ardelene.

Pe la finea lui Septemvrie sosise la guvernul din Cluj decretul împěrătesc prin care se dispunea, ca dieta Ardealului sě fie convocată pe 4 Noemvrie la Alba-Iulia.

Ştirea despre acest eveniment a umplut de bucurie inimile româneşti din Ardeal, cu atât mai vêrtos, că între proposiţiile împěrăteşti, puse dietei spre deliberare, se afla trecută la primul loc *ridicarea naţiunei române la rangul de naţiune receptă.*

Peste tot, amĕsurat destăinuirilor făcute din partea ziarelor maghiare din Cluj, în decretul împěrătesc se cuprindeau pe scurt următoarele:

1. Dieta Ardealului. care se va întrunì în 4 Noemvrie în Alba-Iulia, are *se înarticuleze naţiunea română în rîndul celoralalte naţiuni recepte.*

2. Are sě facă alegerea funcţionarilor.

3. Are sě aleagă 26 deputaţi pentru a face parte din *senatul imperial.*

4. Are sě facă modificările cari se vor arěta a fi de lipsă în codul civil şi penal.

Cu privire la efectuirea alegerilor pentru dietă rescriptul împěrătesc dispunea, că alegători sûnt toţi aceia cari sub ori-ce titlu plătesc dare directă în sumă de cel puţin 8 fl. v. austr. ear' ales are sě fie în comitatele cari au peste 60.000 de suflete tot după 30.000 de suflete câte *un* deputat. În fine, diurnele deputaţilor dieteĭ ardelene se stabilesc în 100 fl. v. a. pe lună.

Acest resumat al rescriptului împěrătesc, datat din 19 Sept. 1861, a ajuns la cunoştinţa publicului numai pe calea presei, pentru-că în întregime rescriptul n'a fost publicat, şi prin urmare nici esecutat.

Guvernul ţěrii, cu reşedinţa în Cluj, a aflat anume, că modul cum sě ordonează în decretul împěrătesc sě se faca alegerile pentru

dieta Ardealului nu corĕspunde constituţiei ţĕrii, dreptului public şi legilor patriei, şi de aceea, la 3 Octomvrie a adresat monarchului o *representaţiune* de următorul cuprins:

„Maiestatea Voastră ces. reg. apostolică!

Maiestatea Voastră ces. reg. apostolică preagraţioasă cu rescriptul reg. din 19 Septemvrie a. c. numĕrul cancel. curţii 3024 aţi binevoit a ordona, ca în Ardeal sĕ se concheme o dietă pe 4 Noemvrie a. c. în libera cetate regală Alba-Iulia.

Ori-cât de îmbucurătoare era de altmintrelea conchemarea dietei în Ardeal, aceeaşi totuşi în timpul de faţă nu poate deştepta decât îngrijiri serioase, pe cari noi, în puterea credinţei noastre neclătite cătră M. Voastră, în puterea alipirii noastre de legile patriei, isvorîtă atât din cea mai intimă convingere a noastră, cât şi prin jurămêntul nostru ca funcţionari în datorinţă prefăcută, şi în puterea posiţiunei plină de rĕspundere pe care o ocupăm ca cea mai supremă diregĕtorie a patriei, — a le espune în momentul cel important şi critic cu toată încredinţarea fiiască şi cu aderenţa cea mai supusă ne ţinem de cea mai strînsă datorinţă.

Precum conferenţa convocată pe 11 Februarie la Alba-Iulia, din ordinul M. Voastre ces. reg. apostolice, în scopul de a-'şi da părerea în privinţa dietei, — s'a declarat în majoritate precumpĕnitoare în acel înţeles, că în mod constituţional şi legal numai pe basa art. I. de lege din 1848 şi pe basa legii electorale, basată pe representaţiunea poporului, decretată în acelaşi an, se poate convoca o dietă: întocmai aşa şi noi, când cu ordinaţiunea preaînaltă reg. din 26 Martie a. c. numĕrul cancelariei de curte 887 1861 ni-se împărtĕşì resoluţiunea preaînaltă a M. Voastre din 24 a aceleiaşi luni, referitoare la dieta Ardealului, după care — susţinêndu-se art. de lege II. din anul 1791, în care se determinează organisarea dietei transilvane, are a servì în privinţa dreptului de alegere şi a alegibilităţii claselor poporului mai nainte neîndreptăţite, — censul de 8 fl. v. aus. dare directă, eschizênd de acì darea capului, precum şi aruncurile, ear' clasele acestea de popor sĕ fie representate în toate categoriile dietei ce e de conchemat, şi noi, după-ce în urmarea acestora, prin nota presidiului cancelariei de curte din 18 Aprilie a. c. numĕrul pres. 1178 1861 am fost provocaţi sĕ ne dăm părerea în privinţa zilei pe care ar fi de convocat dieta, am cutezat în raportul nostru preaumilit catră M. Voastră adresat, datat din 1 Iunie a. c. numĕrul 1747/1861, la care ne provocăm şi acum, a desfăşura cu

umilinţă, că atât în puterea constituţiei noastre celei vechi, care eschide ori-ce octroare, în puterea legilor patriei şi cu deosebire în puterea art. de lege VII. din 1791, cât şi în puterea principiului legislatoric, că »*legea posterioară anulează pe cea anterioară* , precum asemenea lege mai nouă este acum art. de lege I. din a. 1848, făcut în mod legal şi sancţionat din preaînalta parte, apoi şi legea electorală, îmbinată cu acelaşi art. de lege, mai departe precumpĕnind şi sentimentele manifestate în ţeară şi împrejurările politice, nici noi nu putem avè altă părere decât aceea pe care a pronunţat-o conferenţa din Alba-Iulia după o serioasă şi liniştită precumpĕnire a acestei chestii importante. Ne-am întors deci cu cea mai umilită rugăminte cătră M. Voastră, ca sĕ binevoiţi a cassa ordinaţiunile plănuite, referitoare la convocarea unei diete în Ardeal.

A trebuit deci cu profundă durere sĕ vedem, că cu toate-că M. Voastră ces. reg. apostolică n'aţi binevoit a dorì pe calea ordonată esecutarea ulterioară a ordinaţiunilor referitoare la participarea şi representarea Ardealului în senatul imperial, cari ordinaţiuni se cuprindeau în preaînaltul autograf din 22 Februarie a. c. îndreptat cătră fostul preşedinte al cancelariei provisorie aulice ardelene, şi noi prin urmare puteam crede, că părerile noastre desfăşurate în preaumilita noastră adresă au aflat preaînalta complăcere: în resoluţiunea preaînaltă emisa acum în privinţa dietei, s'a nebăgat în seamă, atât părerea conferenţei din Alba-Iulia, cât şi adresa noastră preaumilită mai sus atinsă, ear' resoluţiunea nu e basată pe art. XI. de lege din anul 1791, care esista înainte de eşirea legilor din 1848, nici pe resoluţiunea preaînaltă a M. Voastre eşită mai nainte, în 24 Martie a. c., şi împărtăşită nouĕ cu ordinaţiunea din 26 a aceleiaşi luni, şi prin urmare e în contrazicere cu asigurarea preaînaltă, cuprinsă în diploma Maiestăţii Voastre din 20 Octomvrie anul trecut, prin care aţi binevoit a proclama guvernul constituţional în acel înţeles, că dreptul legislaţiunii, al modificării şi al revocării legilor numai în comunitate cu dietele convocate în mod legal voiţi a-'l folosì, şi abandonând calea aceasta, rescriptul regal susmemorat (pe care M. Voastră, spre convocarea dietei, cu toate-că a fost provĕzut cu subscrierea preaînaltă, aţi binevoit a-'l emite fără sigilul regesc, cel necesar pentru autenticitatea legală, ci numai sub sigilul oficiului espediturei cancelariei de curte, nu sĕ vede a fi emanat din lege, ci contrar instituţiunilor vechi ale legilor noastre, sĕ vede a fi eşit numai din plenitudinea potestăţii domnitorului, şi de aici vine, că pe când dealtmintrelea prin rescriptele

preaînalte regeşti, emise cu ocasiunea convocării dietei Ardealului, în înţelesul legilor sě ordona conchemarea acelor staturi şi dignitari cari în sensul legilor puteau forma dieta legală, şi pentru pertractări era prescris a observa cele cuprinse în art. XI. de lege din 1791, — acum toate acestea nu numai că se lăsară la o parte, ci în pomenitul preaînalt rescript nu sě pomenì nici măcar suirea pe tron a Maiestăţii Voastre şi neapăratele agende încopciate cu aceasta prin legile transilvane.

Şi aşa, fiindcă pe calea legislaţiunii constituţionale nu sě respectă art. I. de lege din anul 1848, care până acum n'a fost nici şters nici schimbat, ba nu sě observă nici chiar art. XI. de lege din anul 1791, care era în vieaţă înainte de eşirea aceluia, — dieta ordinată a sě convoca pe base nelegale mai că nu s'ar putè deosebì de dietele cari sě convocară în ţěrile ereditare neaparţinětoare la coroana Ungariei, pe basă octroată, mai mult pentru-ca sě aleagă deputaţi la senatul imperial.

Între'acestea, Maiestate! precum Ardealul nu sě poate desface de imperiul sfântului Ştefan, aşa nici dreptul legislaţiunii nu poate sě fie scos din alt isvor, decât din instituţiunile constituţiunei noastre celei vechi, întărite prin cercările timpurilor îndelungate şi adânc înrăděcinate.

Articolul VI. de lege din anul 1791 dovedeşte afară de ori-ce îndoială, că Ardealul a primit pe serenisimul străbun al M. Voastre, fericitul împěrat Leopold I., şi pe următorii sei, prin tratat de stat de principe al seu, numai ca rege al Ungariei. Moştenirea legiuită asupra tronului în linie bărbătească şi aici sě determinase după art. de lege II. şi III. al dietei ungureşti dela anul 1687, şi asemenea în sensul legilor Ungariei dela anul 1723 s'a estins şi asupra liniei femeeşti, şi aşa sě stabilise în mod determinat, că precum străbunul M. Voastre, aşa şi M. Voastră şi urmaşii M. Voastre nu puteţi altmintrelea posede Transilvania decât numai ca regi legali ai Ungariei, ca aparţinênd la sfânta coroană ungurească, cu acelaşi drept de regenţă şi urmare pe tron ca şi în Ungaria. Şi o pot guverna ca pe o ţeară subordonată alteia numai după legile proprii legal întărite conform propriei sale constituţiuni, nu după modalitatea din celelalte ţěri ereditare, fiindcă după sancţiunea pragmatică, primită cu art. III. din anul 1744, legătura de nedespărţire şi nedesfacere de celelalte ţěri şi provincii sě restrânge numai la posedarea deodată (simultană) şi la apěrarea comună.

Ardealul, de oare-ce el numai prin identitatea persoanei domnitorului şi prin apĕrarea comună sĕ împreună cu celelalte ţĕri şi provincii, formează deci parte întregitoare din sfânta coroană ungară, şi aceasta legătură strânsă, sancţionată prin tratate de stat, prin legi şi jurămênturi din partea principilor, nu s'ar putè desface nici chiar atunci, când presupunênd, dar' totuşi neconcedând nici cât de puţin, că art. I. de lege din 1848 s'ar putè considera ca şters, are sĕ-'şi păstreze neatîrnarea, care sĕ ţine de coroana Ungariei, şi independenţa sa, cu atât mai vêrtos, fiindcă M. Voastră sînteţi îndreptăţiţi numai ca rege legitim al Ungariei sĕ-'l stăpâniţi, şi nici atunci în mod constituţional şi legal n'ar putè sĕ fie singurul isvor al legilor, pentru că afară de testimoniul ce-'l dau nenumĕratele legi ale patriei, prin determinaţiunile cuprinse în art. de lege VII. din anul 1791, că potestatea de a face legi, de a le anula şi interpreta e comună şi aparţine principelui şi dietei adunate în mod legitim, ceea-ce principii au declarat că vor observa în mod nevătĕmat şi o vor lăsa spre îndeplinire şi următorilor lor, e dovedit prea limpede, că în Ardeal, ca şi în Ungaria, a da legi, a le anula, sau a le interpreta în mod autentic e chemat principele numai în unire cu dieta, adunată în mod legal.

Art. VIII. de lege din acelaşi an însĕ ordonează, că Ardealul nici-odată nu poate fi guvernat prin ordinaţiuni şi patente, şi că potestatea esecutivă poate fi eserciată din partea regelui numai în înţelesul legilor.

De oare-ce deci în Transilvania potestatea legislativă e comună şi e împărţită între dietă şi principe, — pe lângă aceea că sĕ mai cere, ca dieta sĕ fie după lege întrunită, de altă parte legile Ardealului conţin şi cu privire la principe astfel de determinaţiuni, cari au sĕ fie privite ca condiţiuni pentru eserciarea jumĕtăţii de drept legislatoric, dat principelui, anume, principele trebue sĕ fie rege legitim al Ungariei, şi afară de succesiunea ereditară e neapĕrat de lipsă încă şi solemna încoronare: numai după-ce au urmat toate acestea procedară serenisimii principi de fericită aducere aminte Leopold II., Francisc I., şi încă şi M. Sa, aflătorul în vieaţă Ferdinand V., ca în comunitate cu dieta legală sĕ esercieze potestatea legislatorică. Aceasta o dovedesc legile patriei noastre şi espresiunile lor, recunoscute în privinţa aceasta totdeauna de importante, după cari urcarea pe tron fù recunoscută în înţelesul articolului de lege al ţĕrii ungureşti din 1723, aşadar' pe basa sancţiunii pragmatice, şi încă tot sĕ mai pretindea, ca art.

de lege prin care era decretată întrarea noului regent în legitimele sale drepturi de Maiestate, sĕ se înarticuleze la fiecare schimbare de tron, memorându-se clar *totdeauna*, că încoronarea s'a făcut. după cum o adeveresc aceasta, ca testimoniu necurmat, art. I. din 1791 privitor la M. Sa Leopold II., art. I. din 1792 privitor la M. Sa rĕposatul Francisc I., şi unicul art. din 1847 8 privitor la M. Sa Ferdinand V.

Augustii nostri domnitori totdeauna la suirea lor pe tron au asigurat ţeara din capul locului, că vor guverna după legi şi constituţiune, pe cari le vor ţinè şi respecta, ear' urcarea lor pe tron a trebuit sĕ fie totdeauna înarticulată, întocmai cum sună suscitatul articol de lege. La aceasta însĕ, conform art. II. din 1791, s'a cerut în mod inevitabil, ca diploma leopoldină emisă în anul 1691, adecă acest contract de stat încheiat între Maiestatea Sa Leopold I. şi între Marele-principat al Ardealului, împreună cu toate drepturile, privilegiile şi legile cuprinse în el, precum şi cu cele aduse mai târziu şi cu cele-ce se vor aduce de acì înainte, sĕ se publice în forma unei diplome, înainte de a sĕ depune jurămêntul omagial. Aceasta voinţă a legii s'a şi împlinit până acum totdeauna, pentru că diploma leopoldină totdeauna a fost de nou confirmată, ear' diploma care conţinea confirmarea, precum şi asigurarea că legile vor fi respectate, dată din partea regimului şi a administraţiunii, sĕ înarticula totdeauna în înţelesul aceleiaşi, precum sĕ adevereşte aceasta prin sus memoraţii articoli II. din 1791, art. I. din 1792, şi unicul articol din 1847 8. Ba afară de acestea, art. III. din 1791 mai cere încă în mod categoric, ca cu ocasiunea depunerii jurămêntului din partea staturilor. domnitorul încă sĕ jure cu toată solemnitatea că va ţinè constituţiunea sfântă şi neclintită, un jurămênt a cărei formulă sĕ cuprinde în art. I. de lege din 1791, — ceea-ce s'a şi întêmplat într'adevĕr. cu Maiestăţile Lor încoronaţii regi ai Ungariei şi principi ai Transilvaniei Leopold II., Francisc I. şi Ferdinand V., precum sĕ vede tot din descitaţii articoli de lege I. 1791, I. 1792 şi unicul din anii 1847/8, în cari e înarticulat jurămêntul.

Eată, aceasta a fost în Transilvania forma acelei potestăţi legislative care a fost îndreptăţită sĕ facă legi, sĕ le schimbe şi interpreteze în mod autentic; şi noi sûntem pe deplin convinşi, că tocmai în casul când s'ar presupune, — ceea-ce însĕ nu sĕ poate concede, — că art. I. din anul 1848 s'ar putè considera de neesistent, — potestatea legislativă nu poate fi eserciată în altă formă, şi nici

un conclus, lege sau decret, vină acela de ori-şi-unde şi fie de ori-ce natură, nu poate avè valoare şi putere obligătoare.

Într'aceea, cum noi art. I. din 1848 îl considerăm de lege până acuma în formă legală nici ştearsă nici modificată, ci de valoare deplină, tot aşa ţinem, că articolul acela e un contract de stat încheiat prin confăptuirea dietelor din Ungaria şi Transilvania, convocate în mod legal, provĕzut cu sancţiunea regelui Ungariei, încoronat după legi, care ca rege a fost şi principe al Transilvaniei, ear' contractul acela se reduce la drepturile sfintei coroane ungare de care şi de altmintrelea sĕ ţinea Transilvauia, şi un asemenea contract se poate desface sau modifica earăşi numai prin comuna confăptuire a părţilor contrahente şi a încoronatului rege al Ungariei.

După-ce adecă dieta ungurească ţinută la anii 1847 8, în înţelesul articolului de lege VII. confirmat prin preaînalta sancţiune regească, a stabilit condiţiunile după cari potestatea legislativă a Transilvaniei era sĕ fie unită cu a Ungariei, în dieta Transilvaniei, convocată în mod legiuit pe 29 Maiu anul 1848 şi ţinută tot în mod legal, în urmarea propoziţiunii regeşti făcută de către Maiestatea Sa, nu numai că propoziţiunea a fost primita, ci s'a întocmit şi o lege despre uniune, pe care Maiestatea Sa principele a şi sancţionat-o ca lege, ordonând totodată punerea ei în lucrare, ear' numita dietă, care în urmarea acestora a fost închisă ca cea din urmă dietă a Transilvaniei, prin preaînaltul rescript datat din *Insbruck* la 11 Iulie al aceluiaşi an a fost decretată de închisă în acel scop, ca de acì înainte potestatea legislativă sĕ fie eserciată numai în dieta Ungariei, ca singura competentă şi acum comună, precum aceasta s'a şi întêmplat într'adevĕr prin mergerea regaliştilor şi a deputaţilor în casa de sus şi de jos a dietei, adunată după lege la Pesta, pe temeiul art. unguresc VII. din anii 1847/8, prin ce apoi dieta comună a şi fost înfiinţată, după drept şi lege.

Sûntem convinşi, că în urmarea acestor fapte complinite potestatea legislativă poate fi eserciată şi cu privire la Transilvania numai prin o dietă convocată şi constituită după principiile citate aici şi în comun acord cu suveranul. Sûntem convinşi, că chestiunile naţionalităţilor, cum şi celelalte de importanţă supremă, referitoare la imperiul sfintei coroane ungare, la raporturile sale publice de stat şi la legăturile ce le are cu celelalte ţĕri şi provincii de sub sceptrul Maiestăţii Voastre, numai pe calea aceasta sĕ pot deslega şi regula în mod legal şi valid, cum şi spre mulţumirea generala, întru conso-

lidarea tronului şi prosperitatea publică. Şi nu ne îndoim, că o dietă convocată în modul acesta, pe temeiu legal, — dacă împrejurările, sau singularele raporturi interne ori dorinţele Transilvaniei manifestate în public ar cere una ca aceasta. fie în urmarea unei preagraţioase propoziţiuni din partea M. Voastre ces. reg. apostolice, fie cu învoirea M. Voastre, după analogia din decretul tripart. partea III. tit. 2, — ar putè decreta spre împăciuirea afacerilor interne şi ţinerea unei diete speciale în Transilvania, care apoi, ca dietă legală şi corĕspunzĕtoare ar fi în stare sĕ complaneze unele îngijiri, cerinţe, pretensiuni şi interese. Din contră însĕ, sûntem tot aşa de convinşi, că dieta transilvană specială, cum ar fi aceea pé care Maiestatea Voastră v'aţi îndurat a o ordona, şi care nici în urzirea, nici în constituirea ei nu e fundată pe lege, în privinţa căreia nu s'a observat nici aceea ce după legile de mai nainte de anul 1848 ar fi trebuit sĕ se ducă la îndeplinire încă cu ocasiunea suirii pe tron a M. Voastre, în mod legal şi constituţional, — o asemenea dietă nu ar fi în stare sè deslege chestiunile de divergenţă spre mulţumirea generală, pentru-că deşi ea s'ar întrunì şi, — ceea-ce noi nu recunoaştem, s'ar declara de competentă, potestatea legiuitoare, care compete numai unei diete legale, nu o va putè esercia cu putere legală şi cu nici un drept. Astfel conclusele acelei diete, dacă adecă ar ajunge sĕ hotărască ceva, fără îndoială ar fi lipsite de ori-ce tărie şi putere obligătoare, ar fi nelegale şi nule.

În cele din urmă o astfel de dietă, în loc de a mulţumì şi consolida ordinea legală şi situaţia ţĕrii, ar avea cele mai stricăcioase urmări, din causă că numai ce ar înmulţì fără trebuinţă şi causă numĕrul celor mai neplăcute puncte de controvers.

Maiestatea Voastră! Jurămêntul pe care 'l-am depus şi străbuna noastră credinţă către Maiestatea Voastră, precum şi responsabilitatea care după legile patriei noastre ne apasă, — considerând şi împrejurarile în cari sĕ află sĕrmana şi de multe rele cercata noastră patrie, ne fac de datorinţă a vĕ declara cu cea mai umilită devoţiune, precum şi cu cea mai curată luare aminte şi încredere, că după-ce dieta ordonată de către Maiestatea Voastră numai prin o schimbare anticonstituţională a legilor noastre, isvorîtă din potestatea absolută a domnitorului, şi numai prin o temelie octroată s'ar putè înfiinţa, — publicarea ei ar produce îndată între diferitele clase de popor şi diferitele naţionalităţi înverşunată jalusie, iritaţiune şi perpusuri, ear' spiritele cari într'adevĕr ar trebuì sĕ fie împăciuite şi

nu turburate, ar fi aduse într'o mişcare atât de periculoasă, încât încurcăturile ar creşte numai, amânându-se deslegarea lor pe timpuri îndepărtate.

Causa, că pe acea clasă de popor, care până acum a fost lipsită de drepturi, o întâlnim în preaînaltul rescript aşa, ca şi cum îndreptăţirea ei politică numai de acum înainte ar începe sĕ aibă valoare, şi că aceasta causă face sĕ se simtă trebuinţa octroării unuì cens, — nu o putem accepta. Cutezăm cu toată umilinţa a vĕ aduce aminte, că dieta din anul 1848 a fost aceea, care prin desfiinţarea referinţelor urbariale dintre domn şi supus a făcut cetăţeni din fostii iobagi, — cetăţeni liberi şi proprietari, — şi proiectele de lege IV. şi V. aduse în privinţa aceasta fură confirmate şi de către M. Sa prín preaînaltul rescript din 22 Iunie al aceluiaşi an, nrul curţii 3235, prin ce egalitatea de drepturi recunoscută a fost ca principiu în veci nestrămutat pentru toţi locuitorii ţĕrii, fără deosebire de naţionalitate, limbă, religie, şi toate legile cari au stat în contrazicere cu aceasta au fost declarate de desfiinţate. După-ce în modul acesta s'a dat patriei dintr'odată un numĕr mare de cetăţeni liberi, ear' egalitatea de drepturi fù proclamată şi pentru acestia ca pentru celelalte clase, — tot dieta dela 1848 a fost care încă atunci a întocmit îndată art. II. de lege electorală pentru deputaţii dietali, pe basa representării poporului, care art. de lege în urmarea sancţiunei primite s'a şi pus în lucrare cu ocasiunea alegerilor la dieta generală. Prin urmare, egalitatea de drepturi şi representarea de popor nu sînt instituţiuni nouĕ, necunoscute în legile patriei noastre, căci în legea acum memorată este determinat tocmai şi censul, precum şi celelalte cerinţe pe lângă cari este sĕ între în vieaţă representaţiunea poporului, atât în cetăţi, cât şi pe locurile supuse altor jurisdicţiuni. Şi pentru-ca în privinţa aceasta sĕ poată fi luate în consideraţiune toate împrejurările, în §. 3, lit. *c)* şi în §. 4, lit. *b)* s'au respectat după cuviinţă interesele inteligenţei şi ale aşa numiţilor onoraţiori, ear' în punctul *c)* din §. 4, afară de particularii îndreptaţiţi prin censul lor sau prin alte aptitudini, s'a dat cuvenita influenţă şi representanţilor din comune.

Deci, după-ce şi până acum esistau disposiţiuni legale corĕspunzĕtoare scopului, şi după-ce aceleaşi nici că sĕ pot schimba altmintrelea decât numaì pe calea potestăţii legislative competente, ele fac, ca ori-ce octroare, şi de altcum nesuferită în vieaţa constituţională, sĕ fie cu totul de prisos. Dacă totuşi s'ar afla, că e de

dorit o scărițare și mai mare a censului de cum e regulat prin susatinsele disposițiuni, atunci dieta legală avênd ocasiune cuvenită poate decreta, pe lângă învoirea Maiestății Voastre, și reducerea censului. Noi, din partea noastră, nu putem însě nici-decum sfătuì la o procedură, care prin aceasta schimbare nelegală și neconstituțională a censului și prin trecerea cu vederea a tuturor celoralalte împrejurări luate în considerațiune prin susatinsa lege ar avè de resultat, după convingerea tuturor, că gloata cea mare de popor, care încă nu e cultivată în deajuns și nu e în stare se cuprindă însemnătatea drepturilor politice, prin înrîurința sa precumpěnitoare ar lua posiție dușmănoasă față cu cele mai importante interese ale proprietății, inteligenței, industriei, meseriilor și comerciului. Ba înrîurința neapěrat trebuincioasă a acestor din urmă ar fi cu totul anulată prin înălțarea aceleia la posițiune precumpěnitoare. Acesta e deci un esperiment atât de periculos, încât prin el chiar și dacă în unele chestiuni mai de frunte resultatul ar fi sigur, ceea-ce încă rěmâne totuși la mare îndoială, — numai un astfel de resultat s'ar putè peste tot ajunge, care ar potența iritațiunile și încordarea, durere, esistentă și acuma. Și prin încurcarea naționalităților într'o discordie care foarte ușor ar degenera în fapte triste, prin totala apěsare și înstrăinare a celor mai dinainte privilegiați și îndreptățiți, a proprietății, inteligenței, a representanților comerciului și industriei, și prin întărirea neîncrederii în guvern și ridicarea de-asupra planurilor sale, — la tot casul resultatul s'ar cumpěra prea scump, ear' pe lângă aceasta s'ar înlesnì sěmênța corupțiunei și ar crește într'un seceriș nětâng de rěutăți, încât în momente de pericol cu greu s'ar mai putè desrăděcina.

Când cumpěnim, că censul trecut în preaînaltul rescript ces. reg. cuprinde în sine și darea capului cea mare, cum nu se află altundeva, și prin aceasta se naște acea estraordinară disproporțiune, că pe când cu un cens de 8 fl. v. a., fără darea capului, numěrul alegětorilor, computând și pe cei privilegiați, se urcă la vre-o 15.000, după censul ordonat a se practisa, numěrul acesta se urcă la peste 160.000, pe lângă care numěr, e lucru natural, că interesele fostilor îndreptățiți, și alte influențe îndreptățite, cari după sănětoasele principii monarchice ale guvernului n'ar trebuì sě fie neglese și delăturate, rěmân espuse massei celei brute și crude, care prea ușor poate fi amăgită prin agitatori și turburători de pace, — într'adevěr loviți de uimire trebue sě ne aducem aminte de motivele cari au îndemnat pe guvernul M. Voastre sě aducă în pericol pacea țěrii acesteia,

prin întroducerea unei měsuri ca aceasta. Şi pe când în alte provincii ale M. Voastre interesele poporului, şi anumit ale massei celei mari, nu sě bucură de astfel de favorisare, fiindcă dietele lor sě organisară după precumpěnitoarea influenţă a proprietăţii. inteligenţei şi a comerciului, procedarea guvernului M. Voastre, prin care în ţeara aceasta deamnă de o soarte mai bună sě ordonează esecutarea de principii cu totul contrare, ni-se pare a fi cu totul de neînţeles. Şi aşa. sub împrejurări ca acestea, părerea, că numěrul deputaţilor ce sînt de ales, — cum se pare din legătura cu memoratul cens, aflător în contrazicere cu dispoziţiunile art. de lege XI. din a. 1791, referitoare la numěrul deputaţilor, decretat că se va respecta în privinţa organisării ţěrii, şi prin reg. ordinaţiune din 26 Martie a. c. numěrul cancelariei 887, — se va înmulţì, şi încă numai pentru comitate, ceea-ce nici prearespectaţii representanţi ai acelei naţionalităţi în al cărei interes sě vede a sě fi decretat aceasta, în urma conferenţei dela Alba-Iulia, nu o doriau: e greşită şi are sě producă la cea mai mare parte a naţionalităţilor numai nemulţumire, jalusie, suspicionări şi neîncredere faţă de guvern. mai ales pentru-că jurisdicţiunile sěcueşti şi săseşti n'au fost învrednicite de-asemenea escelentă consideraţiune.

În urmarea acestora putem întărì cu toată îndrăsneala, că fiind tocmai problema dietei astfel dată. ca se înarticuleze naţiunea română între naţiunile regnicolare, lucrul n'ar putè avè alt resultat decât o compromitere a chestiei naţionalităţilor, a cărei resolvare ar fi totuşi atât de dorit. Şi aceasta cu bună seamă nu poate zăcea în interesul fraţilor români, pentru-că de s'ar şi ţinea cumva dieta şi s'ar aduce în ea vre-o hotărîre, aceste hotărîri vor fi în tot casul ilegale şi fără valoare. Noi însě sîntem de convingerea, că legile cele vechi din Ardeal, cari ţin naţiunea română şi confesiunea gr.-neunită numai de tolerată, şi cari le-ar putè face nedreptăţire, — acum nu mai esistă, fiindcă sînt declarate prin art. de lege I. din a. 1848 de abrogate. Şi noi credem, că în urma acestui articol de lege, care decretează de principiu etern şi nestrămutat pentru toţi locuitorii ţěrii, fără deosebire de naţionalitate, limbă şi confesiune, egalitatea de drepturi, naţiunea română şi confesiunea gr.-neunită nu se mai află între cele tolerate, ci între cele recepte, şi tocmai aşa precum în decretările comitatelor s'a manifestat cu entusiasm dorinţa generală, ca pretensiunile juste şi îndreptăţite ale naţionalităţilor sě fie resolvate şi satisfăcute, tot aşa dorim şi noi din tot sufletul împli-

nirea dorinţei acesteia. Dar' sûntem de părerea, că legiuita şi asigurata împlinire a acelora e cu putinţă numai pe calea legislaţiunii constituţionale, pe basa legilor, şi numai pe lângă respectarea împrejurărilor esistente, anume, că pe teritorul propriu al sfintei coroane ungare nu numai în Ardeal locuesc Români, şi că mai sûnt şi alte naţionalităţi, egal îndreptăţite; şi încă aşa, ca totodată sĕ se fixeze, spre comuna mulţumire şi concordie frăţească, şi legătuinţa cu naţiunile mai nainte îndreptăţite spre un scop comun, ceea-ce noi mărturisim pe faţă, că în modul şi pe calea ordonata, care în loc de concordie pacınică între naţionalităţi ar avè de resultat numai zizanie, în loc de apropiere frăţească numai înstrăinare duşmănească, după părerea noastră nici-decum nu se poate ajunge, ba între împrejurarile presente, pe lângă iritaţiunea ce domneşte în ţeară, încă şi atunci când s'ar ţinè dieta maghiară am cuteza a ne spune părerea noastră într'acolo, că timpul de faţă nu e potrivit pentru ţinerea unei diete în Ardeal, chiar şi când n'ar esista pedecile espuse din punctele de vedere susmemorate.

Despre toate acestea, cu provocare la raportul nostru preaumilit din 1 Iunie a. c. numĕrul 1747/1861 aşternut M. Voastre ces. reg. apostolice în privinţa dietei cu cea mai profundă şi supusă aderenţă şi cu fiiască încredinţare, — ne rugăm sĕ luaţi act şi sĕ binevoiţi preagraţios a suspenda mĕsurile plănuite în privinţa convocării dietei din Ardeal.

În urmă facem preaumilită arĕtare, că de oare-ce consilierii guverniali *Conrad Schmidt,* Ioan *Aldulean,* Pavel *Dunca* şi Alexandru *Lazar* 'şi-au reservat dreptul a-'şi da în scris părerile desvoltate în decursul consfătuirei chestiei acesteia, — nu vom lipsì pe acelea, după-ce vor întra, a le aşterne asemenea M. Voastre. Însĕ considerând urgenţa şi terminul de care e legată causa aceasta, credem că nu putem sĕ amânăm subşternerea acestei adrese preaumilite a noastre. Cluj, din şedinţa consiliului guvernial, ţinută în 3 Octomvrie 1861. (Urmează subscrierile)“. —

Cum sĕ constată şi în representaţiunea aceasta, consiliul guvernial nu în unanimitate, ci numai cu majoritate de voturi a decis sĕ remonstreze în contra rescriptului împĕrătesc prin care sĕ ordonase convocarea dietei din Ardeal, şi anume, cu 7 voturi contra 4, — fiindcă unul dintre consilieri n'a luat parte la şedinţă.

Dintre cei patru cari au votat în contra remonstrării, trei erau Români şi unul Sas. Atât Românii, cât şi Sasul, au dat vot separat,

pe care 'l-au motivat şi în scris, şi ambele aceste păreri divergente de părerea majorităţii consiliului guvernial au fost asemenea înaintate monarchului.

Votul separat al consilierilor români *Aldulean, Dunca* şi *Lazar* a fost următorul:

„Nu sĕ poate nega, că mai întreg cuprinsul preaînaltului rescript regesc, emis pentru convocarea dietei, este octroat, şi că stă în contrazicere, atât cu legile din 1848, cât şi cu cele constituţionale mai de demult sustătătoare, apoi cu atâtea diplome asiguratoare şi cu jurăminte întărite cu legi de stat. Mai departe nu mai poate fi nici o îndoială, că prin o astfel de abatere dela legile noastre constituţionale, precum s'a spus aceasta în representaţiunea votată de majoritatea guvernului, se va produce cea mai mare indignaţiune la toate staturile şi la poporaţiunea care simte şi cugetă în mod constituţional, fără deosebire de limbă şi naţionalitate, şi peste tot în ţeara întreagă, astfel, încât e prea probabil, că într'adevĕr parinteştile şi preaînaltele intenţiuni ale M. Sale de a fi duse diferitele naţionalităţi la un viitor mai fericit şi de a fi întărit preaînaltul tron al dinastiei faţă de ameninţĕtoarele furtune, — nu numai ar deveni deşarte, ci noi am merge dinadins spre încurcături nouĕ, cari departe de a duce la unire inimile aţîţate, le-ar băga, spre dauna patriei şi a întregului imperiu, în mai mare întarîtare. Drept dovada la aceasta sĕ servească. nu numai deceniul trecut, ci şi esperienţele timpurilor mai apropiate, căci este afară de ori-ce îndoială, ca o constituţiune nouă, aptă de a îndestulì dreptele şi cuviincioasele pretensiuni ale diferitelor naţionalităţi din patrie, împăciuindu-le întreolaltă, numai atunci poate conta la o durabilitate statornica, daca va fi adusă în consonanţă cu geniul tuturor naţionalitaţilor, cu legile patriei cele de sute de ani, şi cu constituţiunea ţĕrii.

În fine nu putem nega, că după legile ce sûnt în vigoare în ţeară, chemarea, ba datorinţa guvernului regesc este, sĕ apere legile constituţionale ale patriei şi sĕ le represente cu credincioasă şi preaumilită supunere în faţa preaînaltelor orîndueli, — cari dupa convingerea guvernului stau în contrazicere cu aceste legi, precum şi a face atent pe Maiestatea Sa, domnul nostru, asupra legilor patriei.

Drept-aceea ţin şi subscrişii, ca membri ai guvernului, de a lor chemare şi datorinţă a sprijinì determinaţiunile guvernului, întru cât ele formează efluxul legilor constituţionale şi positive, amĕsurat convingerii lor şi jurămêntului depus, alaturându-se la ele. Şi cu

aceasta ei sûnt datori şi naţiunii lor proprii române, fiindcă ei trebue să presupună, că nici naţiunea română nu poate poftì legi octroate, cari resturnând columnele fundamentale ale legilor statului şi nimicindu-le pe acestea, pot să ruineze constituţionala libertate şi independenţă. Din contră, sûntem de convingerea, că naţionalitatea noastră, subordonând independenţei constituţionale a patriei toate celelalte interese, nu vrea să lapede dela sine constituţiunea esistentă, — dorind ca numai rĕmăşiţele să 'i-se estindă şi asupra ei, ci că ea să închină adevĕrului nedisputat, că legile făcute pe cale constituţională şi basate pe convenţiuni bilaterale nu să pot schimba pe altă cale decât numai prin dietă, în comun acord cu Maiestatea Sa domnul nostru, şi că în locul lor nu pot fi create şi aduse la vieaţă legi nouĕ.

Dar' acea parte a conclusului preaonoratului guvern, prin care să amână publicarea convocării dietei şi înaintarea conspectului despre regalişti până la sosirea preaînaltului rĕspuns al Maiestăţii Sale la această representaţiune, nu o putem accepta, şi nu ne putem alătura la ea din acel motiv, că noi în privinţa aceasta ne-am adresat odată către Maiestatea Sa fără a fi fost norocoşi de a primì un preaînalt rĕspuns. ceea-ce după nepreocupata noastră opiniune să poate lua drept adeverinţă, că Maiestatea Sa nu doreşte să se abată dela voinţa sa esprimată.

După umilita noastră părere nu ne rĕmâne deci alta, decât ca noi, făcênd din destul obligaţiunei noastre faţă de legile constituţionale ale patriei, cu ascultarea cu care sûntem datori Maiestăţii Sale, cu credincioasă şi umilită lealitate şi sinceritate să ne spunem convingerea noastră, şi întorcêndu-ne către părinteasca graţie a Maiestăţii Sale să ne rugăm pentru îndepărtarea mutilaţiunei legilor asigurătoare de constituţională independenţă, rĕmânêndu-ne conştienţa de a fi dat ascultare datorinţei noastre, pe care o dovedim şi prin aceea, că noi, în modul propus de noi, punem în lucrare porunca Maiestăţii Sale.

Scurtul cuprins al preaumilitei noastre contrapăreri se basează deci pe faptul, că prin representaţiunea aceasta nu să desfiinţează paşii necesari pentru convocarea dietei, ci noi, aşternênd cerutul conspect despre regalişti spre preaînaltă denumire, publicăm totodată şi convocarea dietei, chiar şi din acel motiv, ca dieta însaşi să aibă ocasiune, pe lângă atâtea păreri contradictorii, însĕ totdeauna în numele ei pronunţate, deşì sûnt individuale, — să-'şi poată espune

dorinţele faţă de preaînaltul seu domnitor. Cluj, 3 Octomvrie 1861, (Urmează subscrierile)“. —

Eată acum şi votul separat al consilierului guvernial *Conrad Schmidt*, care are următorul cuprins:

— „Cu representaţiunea făcută în contra convocării dietei şi cu motivele înşirate în ea nu consimt, şi anume, pentru-că sistemul din 1848 a fost rĕsturnat prin revoluţiune, şi fiindcă prin regimul absolut din cei 12 ani s'a rupt firul continuităţii de drept a constituţiunei noastre, deci nu ne rĕmâne alta decât sau primirea diplomei împĕrăteşti din 20 Octomvrie 1860, sau reîntoarcerea la absolutism.

Încât pentru mine mĕ ţin cu încredere deplină de diploma aceea prin care s'a întemeiat libertatea constituţională şi a fost garantată, nu numai pentru Ungaria şi Transilvania, ci pentru toate ţĕrile monarchiei austriace. Mĕ ţin de acea diplomă, care împacă autonomia provinciilor singuratice cu interesele comune ale imperiului întreg, şi care estinde principiul egalităţii de drept, nu numai asupra cetăţenilor singuratici, ci şi asupra tuturor naţionalităţilor, confesiunilor şi claselor de popor, — fără deosebire. Faţă cu diploma aceasta misiunea guvernului nu poate fi aceea, ca prin negaţiunea continuă sĕ împedece reformarea constituţională a patriei, ci chiar din contră, datorinţă sfântă are de-a sprigini şi promova cu bărbăţie acest lucru.

După părerea mea nu e mijloc mai constituţional pentru regularea trebilor patriei şi pentru înfrânarea anarchiei, — care sĕ iveşte din toate părţile, — decât convocarea dietei, pentru-că, dacă sĕ vor deslega chestiunile cuprinse în proposiţiunile regeşti putem spera, că şi împăcarea intereselor diferitelor naţionalităţi încă sĕ va efectui, ear' prin satisfacerea dreptelor pretensiuni ordinea şi pacea va fi reaşezată şi consolidată.

Votez deci cu deplină convingere, ca sĕ se publice rescriptul regesc, dat pentru convocarea dietei. Cluj, 3 Oct. 1861. (Urmează subscrierea).“ —

Mare nemulţumire s'a născut printre Români, nu atât din faptul că guvernul ţĕrii s'a opus convocării dietei şi în chestia aceasta a înaintat remonstraţiune la poalele tronului, ci mai mult din împrejurarea, că cei trei consilieri români din guvernul Ardealului, deşi n'au fost întru toate de acord cu majoritatea care a decis înaintarea remonstraţiunii, s'au pus şi ei pe punctul de vedere al legalităţii stărilor dela 1848 şi au abandonat cu desĕvîrşire terenul pe care era pusă politica română, au desconsiderat conclusele adunării naţio-

nale din Ianuarie 1861, în cari tocmai Românii *cereau* aceea-ce coroana a dat în rescriptul prin care ordonase convocarea dietei, ba doi dintre ei, *Aldulean* şi *Dunca,* s'au pus în conflict chiar şi cu părerile lor proprii espuse în conferenţa regnicolară din Alba-Iulia, ţinută în Februarie acelaşi an.

Această întorsătură neaşteptată dată causei naţionale din partea oamenilor nostri a reclamat o grabnică reparare. O parte a comitetului permanent naţional român sĕ afla la Viena, în misiune politică. Parte făceau din aceasta delegaţiune naţională metropolitul *Alexandru Şterca Şuluţiu, Iacob Bologa, Ilie Macelariu* şi Dr. *Ioan Raţiu.*

Ceialalţi membri ai comitetului s'au întrunit în 17 Octomvrie în Sibiiu, şi după o amĕnunţită discutare a situaţiunei au împuternicit delegaţiunea dela Viena, ca în numele poporului român, representat prin comitetul seu permanent naţional, sĕ înainteze Maiestăţii Sale un protest energic în contra representaţiunii guvernului şi în contra votului separat dat din partea consilierilor români.

Delegaţiunea română dela Viena a esecutat cu succes misiunea aceasta, pentru-că în 31 Octomvrie a fost primită în audienţă din partea monarchului, care a binevoit a lua preagraţios în primire următoarea adresă:

„Maiestatea Voastră ces. reg. apostolică! Actul regescului guvern transilvan, care ar fi avut sĕ dee ajutor principelui ţĕrii, după dreptul şi chemarea sa, cu nemijlocitul seu consiliu, şi sĕ câştige valabilitate preaînaltelor intenţiuni, nu mai este acum numai act oficios, pentru-că a devenit totodată şi act al publicităţii. Pe calea din urmă au ajuns şi credincioşii, umilit subscrişii supuşi ai Maiestăţii Voastre la deplina cunoştinţă a cuprinsului seu. Este actul cu care regescul guvern caută a dovedì şi a îndrepta atenţiunea M. Voastre ces. reg. apostolice într'acolo, că consideratele ordinaţiuni în privinţa unei diete ce e de convocat în Ardeal ar sta în contrazicere cu legea uniunii din 1848, după părerea guvernului în valoare încă, şi de aceea dieta ar trebuì oprită.

Guvernul vrea sĕ sprijinească părerea aceasta a sa cu intuiţiunile desvoltate în 11 Februarie a. c. în conferenţa din Alba-Iulia din partea membrilor naţionalităţii maghiare şi sĕcuieşti, şi sĕ provoacă la representaţiunea pe care zice că ar fi înaintat-o Maiestăţii Voastre în privinţa aceasta în 11 Iunie a. c.

Guvernul numeşte ilegală ordinea de alegere pe care M. Voastră aţi întemeiat-o preagraţios şi drept, şi în urma căreia îndreptăţiţi

s'au făcut şi cetăţenii eliberaţi din apĕsare din graţia Maiestaţii Voastre.

Guvernul vrea sĕ facă dreptul Maiestăţii Voastre de a convoca dieta pendent dela încoronarea de rege al Ungariei, şi astfel a trage la îndoială şi a timbra regimul M. Voastre ces. reg. apostolice, precum şi toate disposiţiunile de până atunci, de *ilegale*.

Provocându-se la jurămêntul de credinţă declară acest guvern, că deja publicarea convocării dietei ar produce între diferitele clase de popor şi naţionalităţi antipatie amarnică, întărîtare şi prepusuri, şi că ar aduce inimile, cari mai curênd ar trebuì împăcate decât aţîţate, într'o astfel de fierbere, care ar putè sĕ îngreuneze numai resolvarea complanatoare, dacă cumva n'ar eluda-o pe un timp îndelungat.

Declarând guvernul tot ce s'a făcut în aceasta privinţă de octroat şi ilegal, ajunge la următoarea cutezată afirmare:

Că înarticularea naţiunii noastre *s'ar areta ca o compromitere a chestiei naţionalităţilor,* pentru-că dacă s'ar întrunì dieta, ear' în ea s'ar aduce vre-un conclus, aceasta ar fi în tot casul ilegal şi nevalid.

Actul acesta sĕ închee cu opiniunea, că M. Voastră sĕ împedecaţi preagraţios consideratele mĕsuri luate cu privire la convocarea dietei ardelene. Şi în acest act aminteşte regescul guvern şi despre trimiterea de voturi separate din partea mai multor consilieri de guvern, cari asemenea pot fi cetite în foile publice.

Problema credincioşilor supuşi ai M. Voastre ces. reg. apostolice nu poate fi aceea de-a se slobozì în mai detailată resfrângere a singuraticelor afirmaţiuni, făcute din partea regescului guvern. Trebue însĕ în general sĕ-'şi espună părerea şi convingerea, cu provocare la actele aşternute până acuma, şi anume, la cele din 7 Noemvrie şi 10 Decemvrie 1860, apoi la cele două petiţiuni ale conferenţei naţiunii române din 13—16 Ianuarie a. c., precum şi la instanţia cea mai nouă a comitetului român, înaintată prin deputaţii naţiunii,

într'acolo, că până acuma sub nici un rege al Ungariei nu s'a căutat a se împlinì dorinţele popoarelor cu mai multă dreptate şi legalitate ca sub regimul de acum al M. Voastre ces. reg. apostolice, şi că între popoarele Ardealului, şi anume între diferitele naţionalitaţi, nu se va da nici o ansă spre gâlceavă, întăritare şi prepusuri prin convocarea dietei preagraţios concesă, decât poate numai atunci, când cei puşi în capul trebilor ţĕrii, prin organisatorul revocat şi prin

organele esistente încă, cu comitetele pline de antipatie, pentru dietă chemate şi intregite din vremile uniunii, ar da mâna spre aceasta, după esemplul regescului guvern.

Dar' în acest cas trebue sĕ ne îndoim despre ori-ce succes al nizuinţelor duşmănoase întrunirii dietei, pentru-că naţiunea română, credincioasă domnitorului seu, nu are a se mai teme de ameninţările, de calumniile apĕsătorilor de până acuma, fiindcă ea cuprinde înaltele intenţiuni ale dreptului seu domnitor şi ale principelui ţĕrii, le ştie aprecia, le pricepe şi ştie sĕ aducă jertfă pentru ele.

Esprimându-'şi credincioşi umilit subscrişii supuşi ai M. Voastre ces. reg. apostolice, în numele naţiunii române, ca organe legiuite ale ei, ca delegaţii ei, preaumilita mulţumire pentru înalta graţie cu care M. Voastră ces. reg. apostolică aţi aflat de bine a convoca dieta, şi satisfăcênd preagraţios de atâtea-ori manifestatei dorinţe a naţiunii române, a ordona înarticularea naţiunii şi a religiunei lor, ca primă propoziţiune regală, — îşi iau libertate a mai observa preaumilit, că naţiunea română, în procedura guvernului de acum, care caută a împedeca preaînalt considerata împăciuire a poporaţiunii din Ardeal, apoi convocarea, şi peste tot ţinerea dietei, şi a cărui representaţiune abia e ceva mai puţin decât provocare deschisă la resistenţă, a unui guvern, care vrea cu ori-ce mijloace sĕ câştige valabilitate pe seama uniunii Ardealului cu Ungaria, forţată la anul 1848, însĕ în interesul nostru şi al dinastiei înfrântă şi combătută de noi, şi sĕ nisueşte a îngreuna earăşi naţiunea cu legiuitul nedrept antimarţial, — naţiunea română nu poate avè încredere, din care motiv naţiunea română prin comitetul ei permanent, ear' acesta prin noi, delegaţii naţiunii, înaintează în contra acestei şi a altor asemenea greşeli ale regescului guvern şi ale organelor sale cel mai sĕrbătoresc protest, şi declară representaţiunea menţionată, respective remonstrarea guvernului, înaintea lui Dumnezeu şi înaintea oamenilor de o greşală responsabilă, de o întreprindere contrară datorinţelor sale şi vrednică de pedeapsă, — căci sĕ opune celor mai nobile şi leale intenţiuni ale M. Voastre ces. reg. apostolice, de a scăpa ţeara de ameninţătoarea anarchie şi de nelegiuiri, şi sĕ opune şi spiritului timpului.

Trebue sĕ respingem cu hotărîre şi votul separat al consilierilor provisori de origine română, asemenea în numele naţiunii la care ei sĕ provoacă cu scop necurat, pentru-că toţi trei au fost altfel informaţi despre dorinţele şi tendinţele naţiunii române din adunarea naţională din Sibiiu, ţinută în luna Ianuarie a. c., ear' doi dintre ei au desvoltat

înşişi la conferenţa din Alba-Iulia, ţinută în luna Februarie a. c., alte principii despre dorinţele naţiunii române. Rĕmâne deci pe seama lor a cugeta, cum îşi vor justifica inconsecinţele, respective uitarea de datorinţă proprie.

În sfîrşit îşi iau subscrişii libertatea a subşterne preaumilit o traducere a actului de şedinţă al comitetului român, cu subscrierea domnului episcop Andreiu baron de *Şaguna,* ca preşedinte, şi a secretarului *Macelariu,* prin care subscrişii din şedinţa din 17 Oct. au fost provocaţi sĕ depună la poalele preaînaltului tron un protest energic în contra remonstrării guvernului ţĕrii. Viena, 31 Oct. 1861 (Urmează subscrierile)".

Că opiniunea publică română cât de mult era revoltată în contra celor trei consilieri români ai guvernului ţĕrii pentru neromânescul lor vot separat sĕ poate vedè mai bine din protestul pe care Românii din districtul Năsĕudului au ţinut sĕ-'l înainteze monarchului în chestia aceasta.

Energicul protest e următorul:

»*Ces. regească şi apostolică Maiestate!*
Preagraţioase Doamne!

Locuitorii credincioşi şi totdeauna supuşi din fostul regiment al *doilea* român de graniţă, şi respective din districtul Năsĕudului, s'au umplut de bucurie înţelegĕnd, că Maiestatea Voastră cu rescript preaînalt, datat din 19 Septemvrie 1861, v'aţi îndurat preagraţios a dispune, ca dieta pentru Marele-principat al Transilvaniei sĕ se adune pe 4 Noemvrie a. c. în ces. reg. cetate *Alba-Carolina* (Alba-Iulia), şi că alegerile deputaţilor pentru dieta aceasta au sĕ fie aşa, ca toţi acei patrioţi, cari plătesc o contribuţiune directă, de ori-ce fel şi ori-ce natură, în sumă totală de 8 fl. v. a. pe an, întocmai şi într'o formă sĕ iee parte la ele.

Acest preagraţios rescript a ridicat monument neşters de mulţumită în inima fiecărui Român din Transilvania, pentru-că a şters lacrĕmile cele de patrusute de ani de pe faţa noastră şi a împlinit dorinţele noastre cele seculare, adecă, sĕ se păstreze Transilvania în autonomia sa liberă şi cu totul independentă de Ungaria, şi în legislaţiunea patriei sĕ avem şi noi partea ce ne compete, în mĕsura sacrificiilor pe cari le-am adus şi le aducem pentru tron şi pentru patrie.

Maiestatea Voastră cu rescriptul amintit v'aţi îndurat a concede aceea ce deputaţiunile noastre cele numĕroase din anii 1848 9, apoi

din 1860 1, de repeţite-ori şi cu neobosită credinţă în iubirea de dreptate a Maiestăţii Voastre au petiţionat.

Eram acum pětrunşi de speranţa, că înarticularea naţiunii române, ca naţiune politică, pusă de către Maiestatea Voastră între propositiunile regeşti, va trece în lege în dieta ce va fi de convocat în modul propus de M. Voastră în acel preagraţios rescript, şi aşa sě va împlinì aceea ce noi şi părinţii nostri, în secolul trecut şi în acest present prea adese-ori, însě fără efect, am cerut dela dietele ţerii, convocate pe basa legilor de până acum.

Cine ar putè deci sě dee acum espresiune cuviincioasă în vorbe despre sentimentele de bucurie de cari sûntem cuprinşi, vězênd toate acestea orînduite şi preaînalt decise în formă de rescript împěrătesc?

Şi totuşi se pare că fatul cel inimic şi acum ne persecută. Pare-că sě sileşte sě prefacă în nălucă, şi dreptatea de M. Voastră pronunţată, şi graţia Maiestăţii Voastre. Sě ne răpească bucuria de nou şi sě o prefacă earăşi în întristare.

S'a lăţit prin gazete ca un fulger faima, că guvernul din Cluj, care în compunerea sa de astăzi n'a avut nici-odată încrederea noastră, sě fi denegat ascultarea faţă de acel graţios rescript, protestând prin representaţiunea sa din 3 Octomvrie a. c., atât în contra rescriptului M. Voastre din 19 Septemvrie a. c., cât şi în contra drepturilor noastre acordate prin acel rescript preaînalt din 19 Sept. 1861 pentru alegerile la dietă.

Nu s'a înfiorat acest guvern a face front Maiestăţii Voastre, dela care a primit puterea, precum şi majorităţii locuitorilor din Transilvania, pentru care v'aţi îndurat a-'i da puterea! Şi pentru-ca mâhnirea noastră sě fie şi mai adâncă, ca naţiunea noastră sě capete lovitură mai simţitoare, atât înaintea tronului Maiestăţii Voastre, cât şi înaintea lumii şi a opiniunei publice, a trebuit sě se mai întêmple încă şi acel scandal, care revoltă întreg simţul omenesc, că şi membrii aceia din guvern, cari ar trebuì sě apere şi sě represente interesele noastre naţionale, sě dee mâna cu inimicii nostri cei seculari, şi sě aprobe, *în numele nostru,* moartea şi perirea naţiunii noastre!

Tradare de sânge frăţesc la cer strigătoare au comis cei trei membri ai guvernului din Cluj, cari figurează ca Români, şi au dat un aşa numit vot separat cu privire la representaţiunea guvernului, datată din 3 Octomvrie 1861, pe cât de scandalos în public, pe atât şi de contrar părinteştilor intenţiuni ale M. Voastre, şi înjurios pentru naţiunea română.

Maiestate! Naţiunea română n'a avut nici-odată încredere în oamenii acestia. Ei au ajuns la postul ce-'l ţin peste voia şi în contra dorinţei noastre. Maiestatea Voastră aţi fost încunjurat din partea Transilvaniei de sfetnici inimici dreptăţii şi causei naţiunii noastre, şi sfetnicii acestia partisani, abusând de încrederea M. Voastre, v'au propus oameni duşmănoşi dreptăţii şi naţiunei noastre, câştigaţi însĕ pentru planurile lor secrete şi ultramaghiare. Astfel a urmat denumirea celor trei consilieri români la guvernul Transilvaniei.

Recomandaţiunea lor pentru postul căpĕtat a stat în aceea, că au ştiut sĕ-'şi tradeze naţiunea, că mult nu le-a păsat de tron şi patrie, ci s'au închinat cu trup cu suflet tendenţelor fantastice, pentru majoritatea ţĕrii nemaghiare foarte asupritoare ale ultramaghiarismului, şi s'au dat unealtă pe seama acestuia.

Naţiunea română din Transilvania, ba din întreaga monarchie, a despreţuit de mult pe acesti oameni fără principii şi caracter politic, 'i-a noţat prin organe de publicitate şi în adunări publice, ear' în conferenţa naţională dela Sibiiu din 13 Ianuarie 1861 a erupt indignaţiunea naţiunii par escelence în contra lor. Ei sûnt renumiţi şi cunoscuţi până şi celui mai mic copil, dar' nu ca fii interesaţi pentru tron, patrie şi naţiune, ci ca oameni până într'o mĕsură necrezută stricaţi şi neruşinaţi.

Ultramaghiarii, cunoscêndu-'i din partea aceasta, 'i-au ajutat la posturile căpĕtate, chiar şi în contra legilor aristocratice, numai pentru ca sĕ compromită cu faptele lor înalta diplomă a Maiestăţii Voastre din 20 Octomvrie 1860, în care e trecută egalitatea drepturilor pentru toţi fiii patriei şi pentru toate naţiunile, şi numai pentru-ca sĕ-'şi isbândească asupra naţiunii noastre, pentru credinţa ei neclătită către tron şi pentru alipirea ei prea naturală către naţionalitatea şi limba ei.

Acesti trei consilieri, din naştere Români, însĕ după purtarea lor trădători ai Românilor, au făcut votul separat. — aşa credem noi, din motivul, ca sĕ se înbuneze la domnii Ultramaghiari, sĕ se asigure de graţia lor şi pe viitor, recunoscênd ei înşişi, că dela naţiunea lor numai dispreţ şi osândă pot sĕ aştepte. Ei au făcut votul separat cu intenţiunea, că dacă tronul şi naţiunea românească 'i-ar scoate la cea mai apropiată dietă din posturile pe nedemn avute, — sĕ le stee aristocraţii ultramaghiari într'ajutor.

Maiestate! Putem sĕ ne esprimăm convingerea cea mai sigură, că votul separat, făcut de oamenii acestia, în întreaga naţiune română

nu află nici zece pàrtinitori, fie acestia cât de renegaţi şi cât de stricaţi în caracter. Putem zice, că votul lor, precum şi purtarea lor, a fost şi este de-adreptul opusă sentimentelor noastre. Pentru aceea, noi protestăm solemn în contra votului aceluia, şi ne rugăm prea-umilit sĕ nu-'l primiţi ca espresiune a naţiunii române, ci din contră, sĕ vĕ înduraţi a-'l privì ca un document de tradare naţională şi ca o demonstraţiune pentru ultramaghiarism şi în contra tronului, ca un testimoniu de sărăcia caracterului celor trei oameni stricaţi. Despre aceasta vĕ veţi convinge preaîndurat Maiestatea Voastră din votul lor separat, care nu e decât o comedie jucată în folosul majorităţii ultramaghiare.

Pentru aceea, ca bucuria noastră causată prin rescriptul Maiestăţii Voastre preagraţios edat din 19 Septemvrie anul curent sĕ rĕmână neştirbită, ca Maiestatea Voastră sĕ vedeţi preagraţios cât de tare s'a abătut majoritatea guvernului ultramaghiar în representaţiunea sa din 3 Octomvrie a. c. dela opiniunea publică, şi sĕ cunoaşteţi cât de rĕu au representat consilierii români în aşa numitul vot separat al lor interesele naţiunii noastre, — cu omagială supunere ne rugăm:

1. Sĕ vĕ înduraţi Maiestatea Voastră a respinge îndrăsneaţa representaţiune a majorităţii guverniale transilvane din 3 Oct. 1861, precum şi scandalosul şi pentru naţiunea noastră vătĕmătorul aşa numit vot separat, dat, — cu cuget vênzĕtor de naţiune şi pentru a întărì protestul majorităţii guvernului, – din partea celor trei consilieri români din guvern, la representaţiunea pomenită.

2. Sĕ vĕ înduraţi a dispune aspru şi energic, ca rescriptul M. Voastre datat din 19 Septemvrie a. c., plin de graţie şi de dreptate, neatins şi neştirbit, atât pentru dietă şi pentru locul dietei, cât şi pentru estinderea dreptului electoral asupra tuturor cari plătesc ori-ce fel de contribuţiune directă în suma de 8 fl. v. a. pe an, sĕ se aducă în îndeplinire cu toată acurateţa şi nepărtinirea.

3. Pe cei trei consilieri români dela guvern, cari cu votul separat scandalos al lor s'au opus Maiestăţii Voastre şi au vătĕmat naţiunea noastră prea simţitor, sĕ vĕ înduraţi a-'i declara căzuţi din înalta graţie a M. Voastre de care s'au arĕtat nedemni a fi, şi sĕ-'i depuneţi din postul de care au abusat.

Totdeauna credincioşi şi cu cea mai adâncă supunere rĕmânênd ai M. Voastre ces. reg. apostolice,

Cei mai umiliţi supuşi, representanţi ai comunelor din Valea-Rodnei, respective din districtul Năsĕudului.

Dat din adunarea representanţilor comunelor din Valea-Rodnei, respective districtul Năsĕudului, ţinută în Năsĕud, în 1, 2 şi 3 a lunei Noemvrie 1861. (Urmează subscrierile representanţilor din comunele din Valea-Rodnei." — —

N'a ajutat nimica, nici protestul Năsĕudenilor, nici al deputaţiunii române dela Viena, care avusese dese întrevederi şi consultări în chestia aceasta şi cu membrii guvernului, — şi convocarea dietei, aşa cum era contemplată din partea domnitorului, a rĕmas pentru data aceasta zădărnicită. Delegaţiunea română primise însĕ asigurarea, că dieta va fi de nou convocată, în timp cât se poate de scurt, şi se va purta de grijă, ca la guvernul din Transilvania sĕ fie oameni cari sĕ *esecute* în mod conştiincios ordinul ce de nou va fi dat în privinţa aceasta.

Avênd deci prospecte sigure că dieta Ardealului va fi convocată, delegaţiunea română dela Viena a compus şi înaintat guvernului un memorand amĕnunţit cu privire la modul cum sĕ se cheme *regaliştii* la dieta Ardealului care sĕ va întrunì, aşa ca nici sub titlul acesta nedreptate sĕ nu se facă Românilor.

Memorandul poartă datul de 15 Noemvrie 1861 şi e de cuprinsul următor:

— „E un lucru de comun cunoscut, cumcă reg. guberniu transilvan, proiectul seu privitor la conchemarea regaliştilor la dieta cea mai de-aproape cu puţin înainte de aceasta 'l-a şi dat la înalta cancelarie transilvană, ba chiar şi cuprinsul proiectului acestuia nu mai e secret, şi această împrejurare, ca unor sinceri credincioşi ai înaltului regim, ne dă ocasiune, în interesul tronului, precum şi al patriei, a ne descrie aici motivatele noastre păreri asupra acestui obiect preaimportant, şi a-'l recomanda cu toată urgenţa organelor celor mai înalte ale regimului spre a-'l lua într'o pĕtrunzĕtoare şi binevoitoare consideraţiune.

Instituţiunea regaliştilor în Transilvania are constituţionala destinaţiune a susţinè cumpĕna dreaptă între potestatea regimului şi aceea a representaţiunii ţĕrii, adecă, a unì interesele preaînaltului tron cu cele ale ţĕrii. Acest institut în Ardeal are dară a suplinì camera a doua. sau tabla magnaţilor. Conchemarea regaliştilor se face după art. XI. din an. 1791, care din cuvênt în cuvênt sună aşa: „Regalistae, audito gubernio regio, per Principem denominantur, litterisque specialibus convocantur. Quos sequentibus qualitatibus praeditos esse oportet, ut sint patriae filii, e potiori nobilitate suffi-

cientique possessorio et reliquis a lege qualitatibus provisi, experientia. morum integritate et in rebus agendis perspicui dexteritate, et ad tractando Principis ac Regni negotia *omni respectu* idonei perfectam aetatem habentes“.

Din acestea deci mai ântâiu e lucru clar:

1. Cumcă cu toate-că principele ţĕrii e obligat a întreba pe guvern, ca pe organul seu constituţional, esecutiv şi consultativ, despre numĕrul şi persoanele regaliştilor ce sûnt a se denumì şi conchema, totuşi el în libertatea dreptului de-a dispune aici nu e nici-decum ţĕrmurit prin votul guvernului.

2. Cumcă regaliştii sûnt a se conchema în ori-ce cas prin scrisori proprii regeşti (litterae regales), fără ca cei conchemaţi odată sĕ poată pretinde după lege ca sĕ se concheme earăşi la toate dietele, pentru-că motivul alegerilor e numai singura încredere a principelui ţĕrii.

3. Cumcă numĕrul regaliştilor e nedeterminat şi depinde tot numai dela aflarea cu cale a principelui ţĕrii.

4. Cumcă ce priveşte calificarea regaliştilor, apoi aceea, de sĕ şi alegea până la anul 1848 numai din nobilimea mai însemnată, totuşi acum în puterea posiţiunei egale civile, care e respicată prin lege şi sustă în faptă, se pot lua din toate clasele poporului numai persoane majorene cu esperienţă, cu intregitate morală, şi cari sĕ fie destoinice a representa interesele principelui şi ale ţĕrii în toată privinţa.

Dreptaceea, fiindcă atât numĕrul regaliştilor, cât şi alegerea persoanelor ca atari, stau numai în libera disposiţiune a principelui ţĕrii, aşa urmează de aici fără îndoială, cumcă regaliştii după lege pot forma factorul cel mai de căpetenie al dietei, dar' totodată şi aceea, cumcă ei sûnt representanţii şi bărbaţii de încredere ai regimului, respective ai principelui ţĕrii.

După-ce dară natura institutului regaliştilor e constatată ca postulat legal şi totdeodată ca o poruncă strînsă a prudenţei politice, urmează de sine, cumcă guvernul reg. ca regalişti trebue sĕ concheme persoane de acelea, şi într'un numĕr ca acela la dietă în general, şi pentru dieta cea mai deaproape în special, cari se fie capabile de resolvirea problemelor de căpetenie concrezute dietei, adecă, sĕ fie oameni aplecaţi şi destoinici a înainta resolvirea aceasta, ear' nu a o îngreuna şi a o împedeca.

Cunoscutele propositiuni regeşti cuprind în sine problema de căpetenie a dietei celei mai deaproape transilvane. Dacă cumpĕnim

http://statuldacia.info

bine propoșițiunile acestea, aflăm în ele două interese de vieață esențială. Unul din acestea privește *inarticularea națiunii române* ca atare, accentuează deci întemeierea esistenței politice a națiunii acesteia, prin urmare asigurarea interesului celui mai înalt politic al aceleiași. Al doilea are de scop *trimiterea de representanți la senatul imperial,* spre susținerea unității monarchiei, prin urmare el privește unul dintre cele mai mari interese de vieață ale regimului împĕrătesc austriac.

Așadară în propoșițiunile reg. interesul de căpetenie al guvernului împĕrătesc austriac se potrivește cu acela al națiunii române, și prin urmare ele au firește lipsă a se sprigini între sine și a se înainta unul pe altul.

De aici resultă, că de oare-ce elementul român al Transilvaniei, comprobat fără de aceea de nenumĕrate-ori în credința și alipirea sa, e totodată cel mai interesat la dieta cea mai deaproape, fiindcă interesul cel mai mare politic al seu se condiționează strîns prin interesul guvernului împĕrătesc, · tocmai acest element trebue sĕ se privească mai cu deosebire acomodat spre priincioasa resolvare a problemelor celor prea importante cari s'au încredințat dietei.

Tocmai de aceea urmează mai încolo, cumcă, dacă înaltul guvern împĕrătesc e în adevĕr credincios programei sale date în propoșițiunile regești, și voește sĕ și rĕmână așa, adecă, dacă dorește în adevĕr priincioasa resolvare a problemei încredințate dietei, dacă dorește în adevĕr a întemeia pacea și fericirea țĕrii prin deplina și legala îndreptățire și ascultare a naționalității celei mai numĕroase și leale a țĕrii, adecă a națiunii române, și dacă înalt acelaşi dorește în adevĕr a susținè unitatea imperiului, ațintită prin prea înaltele acte din 20 Octomvrie 1860 și 26 Februarie 1861, — atunci înaltul guvern nu trebue nici-decât sĕ-'și iee representanții sei, regaliștii, într'o mĕsură precumpĕnitoare din elemente de acelea, cari după natura lor, după specialele lor interese, după trecutul lor cel ce-'i leagă moralicește, spre aceasta e peste putință sĕ poată fi acomodați.

Qui vult finem, debet velle etiam media. Qui non vult media non potest velle finem!

Premițênd aceasta, vom esamina compunerea dietei transilvane, pentru-ca după aceea se putem vorbì cu siguritate numerică.

Dieta transilvană consta mai nainte, și anumit în anul 1848, după legile țĕrii:

1. Din regiul guberniu cu 29 membri.
2. Din tabla regească cu 12 membri.

3. Din comiţii supremi, resp. căpit. supremi, cu 17 membri.
4. Din regaliştii speciali, cu 215 membri, şi
5. Din deputaţii comitatelor, scaunelor şi cetăţilor, cu 96 membri. Laolaltă din 373 membri.

După naţionalitate luaţi, se aflau în suma aceasta *cam 5 Români,* dar' şi acestia nu ca Români, ci ca nobili şi regalişti, apoi 35 Saşi, ear' toţi ceialalţi 333 erau Maghiaro-Sĕcui!

O dietă ca aceasta, într'o ţeară în care de mai nainte avea valoare sistema naţiunilor regnicolare, e apriat o dietă complet maghiară, şi cu bună seamă la nimica mai puţin calificată decât a representa altfel de interese, nemaghiare, precum a povestit-o aceasta istoria de ajuns.

Acum, când împrejurările s'au schimbat, şi egala îndreptăţire civilă a Românilor s'a recunoscut, vrea înaltul guvern regesc a ţinè, că înteresul numĕroasei acestei naţionalităţi a ţĕrii ar fi destul representat şi apĕrat prin conchemarea a vre-o 40 de regalişti, parte dintre membrii guberniului şi ai tablei regeşti, dimpreună cu doi şefi comitatensi, parte dintre dignitarii înalţi bisericeşti şi dintre proprietarii de pământ, pe când acelaşi înalt guberniu de altă parte în favoarea Maghiaro-Sĕcuilor propune nu numai ca sĕ se concheme toţi membrii de această naţionalitate dela guberniu şi tabla regească, apoi comiţii supremi, ci totdeodată şi toţi regaliştii dela anul 1848 cari se mai află în vieaţă şi cari singuri dau o cifră enormă de 116 inşi, şi peste acestia încă un mare numĕr de noi regalişti.

În modul acesta, computând cu o siguritate aproximativă, ar reeşi la lumină în dieta Ardealului cea mai deaproape următoarea proporţiune:

1, deputaţi din comitate, scaune şi cetăţi	102
2, membrii reg. guberniu	28
3, membri ai tablei regeşti	16
4, comiţi şi căpitani supremi	15
5, regalişti, numai în numĕrul dela 1848	215
Cu toţi . . .	376

Dintre acestia ar cădè:

A) Pe partea Românilor:

Din guberniu şi tabla regească	9
Căpitani supremi districtuali, respective comiţi supremi . .	3
Regalişti	29
Deputaţi din comitate, scaune şi cetăţi	37
Cu toţi . .	78

B) Pe partea Saşilor:

Din guberniu	6
Regalişti	19
Deputaţi	16
Cu toţi . .	41

Aşadar' elementul român şi sas la olaltă, care representează peste 13 din 19 părţi ale ţěrii, abia ar fi representat cu 119 indivizi, pe când Maghiaro-Sěcuii, fără regalişti noi, după-cum proiectează înaltul guberniu de acestia într'un număr mare, — ar sta în faţă cu 257 de ai lor, cătră cari acesti din urmă la toată întêmplarea trebue sě se mai anumere încă cel puţin 20% şi din cifra de sus de 119, ca schimbăcioşi, nestatornici, a căror neconstanţă ar cădè tocmai în favoarea impunětoarei majorităţi maghiare, de unde deci elementul maghiaro-sěcuiu, care abia representează 5 din 19 părţi din ţeară, cu cunoscutele şi pe faţă mărturisitele sale tendenţe şi principii separatistice şi suprematice, ar forma o majoritate cu mult mai mare decât douě din trei părţi, pe când interesul constatat, drept şi urgent al ţěrii şi al monarchiei, cere tocmai proporţiunea întoarsă.

Spre a uşura disproporţiunea aceasta, pe cât de monstruoasă pe atât de nedreaptă şi stricăcioasă, rěmân, după convingerea noastră, numai douě căi deschise. Sau ca:

a) Numěrul regaliştilor din naţiunea română şi sasă sě se înmulţească aşa, ca ei dimpreună cu deputaţii astor douě naţiuni la olaltă sě precumpěnească decisiv întreg numěrul Maghiaro-Sěcuilor. Aceasta însě ar trebuì sě înmuţească cifra regaliştilor români şi saşi peste 300 inşi în sus, şi urmarea ar fi, că regalişti în dietă ar trebuí sě fie numai ei singuri ca la 500, prin ceea-ce ar reeşì o representaţiune peste tot nu numai neproporţionată, prin urmare îngreunătoare, ci ar mai întra la mijloc încă şi stricăcioasa anomalie, că bărbaţii de încredere şi mandatarii regimului ar întrece cu numěrul de cinci-ori pe deputaţii poporului, şi aşa natura adevěratului constituţionalism s'ar conturba şi face ilusorie. În consideraţiunea aceasta, după-cum credem noi, foarte nimerită, trebue sě lăsăm la o parte mijlocul acesta de a încunjura pedecile, şi sě recomandam favorabilei îmbrăţişeri a respectivilor bărbaţi înalţi de stat al doilea mijloc, care ar sta într'aceea:

b) Ca numěrul regaliştilor sě se defigă pe cât sě poate de jos, însě nici-decum mai sus decât ca el, dimpreună cu toţi cei de ales din gubern, din tabla reg. şi districte, sě întreacă numai cu puţin, în

tot casul însĕ cu una a patra parte, pe acela al deputaţilor. Acest numĕr însĕ sĕ se reîmpărţească pe cele trei naţionalităţi ale ţĕrii, adecă pe româna, maghiaro-sĕcuia şi sasa, după proporţiunea numĕrului, a stării proprietarilor, contribuţiunii, a braţelor armate, şi a altor momente directive. Prin urmare, regaliştii de mai nainte, nu numai după dreptul ce compete regimului, ci şi după recerinţa oportunităţii, ba a necesităţii strîns politice, — sĕ se desfiinţeze cu totul, cu atât mai vêrtos, că ei prin actul *uniunii*, şi în genere al legilor din 1848, pentru cari ei sûnt şi vor rĕmânè angajaţi moraliceşte, ca unii ce au fost urzitorii şi neîntrerupţii apĕrători ai ei, s'au fâcut *absolut necalificaţi* spre a representa şi apĕra o politică declinătoare şi în unele puncte chiar diametral opusă.

Durere, că tot aceea trebue sĕ se zică şi despre membrii singuriţi ai reg. gubern, a căror înrîurinţă dăunăcioasă asupra dietei sĕ poate totuşi după lege împedeca, pentru-că cunoscut este, cumcă după legile patriei guvernul sĕ îndatină a venì în dietă în îndoita însuşime, adecă:

a) Corporativ, ca organul cel mai înalt de consultare şi administraţiune al ţĕrii, şi ca atare e parte întregitoare a dietei, când totuşi membrii lui au numai vot informativ şi deliberativ, nu decisiv.

Art. 11 din anul 1791 dă despre aceasta sub *f)* dovada cea mai apriată, căci el zice:

„Dum gubernium inter status comparet, sequentia ad partes muneris sui pertinent... In omnibus arduiset gravioris momenti negotiis, — in medium statuum et ordinum prodire et suae obligationi satisfacere; *cujus tamen assensu vel dissensu conclusum statuum et ordinum nec alterari nec impediri potest*", — pe lângă aceasta sub c. c. în ordinea votisării nici că se memorează guberniul.

b) Prin membrii acestuia conchemaţi cu litere regale deosebite ca regalişti, ear' atunci în calitatea aceasta le compete şi vot decisiv. Totuşi prin nici o lege nu sĕ pretinde neapĕrata lor chemare ca atari, ba ce e mai mult, din natura însuşităţii acesteia curge cum sĕ cade de clar, că principele ţĕrii nu trebue sĕ concheme spre representarea intereselor sale şi ale ţĕrii membri vederat nedestoinici ai guvernului, de es. slabi de spirit sau de ceì stătători sub curatelă sau în cercetare. Aşadar' întocmai de asemeni necapabili trebue sĕ se privească cea mai mare parte dintre membrii provisori de acum ai guberniului, după-ce ei înainte au combătut şi negat legitimitatea dietei şi legalitatea pentru ori-ce decretări ale ei, ba chiar şi a prin-

cipelui ţĕrii, ale cărui drepturi ar fi chemaţi şi obligaţi a le representa. Alegerea de atari representanţi din partea regimului împĕrătesc nu s'ar putè justifica, ci ea ar fi pentru regim tot atâta cât e a se părăsì pe sine, a sĕ acusa şi condamna!

Tot aceasta are valoare şi despre toţi acei comiţi supremi, cari până acum cu trup cu suflet s'au ţinut de legile din anul 1848, cari comitatul sieşi încredinţat, cu nerespectarea instrucţiunilor şi actelor M. Sale din 20 Octomvrie 1860 'l-au organisat după legile acestea, şi au depus chiar şi jurămêntul de oficiu pe legile din 1848.

În puterea acestora deci ar fi a se impune reg. gubern prin M. Sa, ca el se compare numai corporativ, şi numai membrilor celor puţini ai acestui guberniu, cari nu s'au făcut vinovaţi cu renitenţă în contra regimului împĕrătesc şi a mĕsurilor lui, sĕ se trimită litere regale speciale. Tabla regească ar fi a se conchema după usanţa de până acum. Totuşi numĕrul membrilor ei îndreptăţiţi la vot, precum şi al celor din guberniu, şi în tot casul al celor din comiţii supremi şi căpitanii de districte, sĕ se compute în numĕrul total al regaliştilor, şi aşa apoi sĕ se repartiseze după proporţiune pe naţionalităţi.

Ceea-ce priveşte cheia împărţirii, ne luăm voe spre aflarea ei după pomenitele momente directive a înşira aici datele respective cele mai sigure ce ne stau la disposiţiune şi verosimilitatea, şi unde vom fi siliţi a o aştepta pe aceasta în calculul nostru, vom lăsa-o sĕ aibă valoare în mĕsură asemenea favoritoare pentru toate naţionalităţile ţĕrii.

Numĕrul Românilor în Ardeal, după conscripţiunea oficială cea mai nouă, subtrăgênd cele patru părţi anexate cu Ungaria, face peste 1,150.000 suflete, al Maghiarilor şi Sĕcuilor la olaltă cu ceva mai puţin de jumĕtate, adecă 500.000, şi cel al Saşilor 120.000, prin urmare cam a şasa parte, astfel, încât dacă proporţiunea naţională a poporaţiunii o luăm de 6 Români, 3 Maghiaro-Sĕcui şi 1 Sas, aceasta se face vederat cu favoare pentru Maghiaro-Sĕcui.

Ce priveşte proprietatea de pămênt, ne luăm voe a face următorul comput:

Transilvania după datele catastrale oficiale are o suprafaţa de 1054 mile pătrate. De acì trebue sĕ se subtragă mai ântâiu 227 mile pătrate ca pămênt cu totul sterp, rĕmâne deci pămênt productiv 827 mile pătrate. Dintr'acesta se desgreună ca pămênt colonical şi se eliberă 162 miluri pătrate, prin urmare rĕmâne ca pămênt alodial în toată ţeara 665 mile pătrate.

De aici trebue sĕ se subtragă pădurile şi păşunile cu 447 mile pătrate, pentru-că acestea, parte fac bunuri fiscale sau erariale şi prin urmare nu se pot anumĕra nici uneia dintre naţiunile ţĕrii, parte formează proprietatea comunelor şi a altor corporaţiuni, la cari Românului încă îi compete un drept proporţionat, parte sînt proprietate comună încă neîmpărţibilă a fostilor domni de pămênt şi a supuşilor lor. Pe cât însĕ se află pămênt de categoria aceasta într'o mĕsură neînsemnată împărţit între fostii domni şi supuşii lor, apoi partea poporului precumpĕneşte cu a sa în tot casul pe aceea a domnilor de pămênt.

Aşadară rĕmâne alodiu curat maghiaro-sĕcuiu, sas şi român, 218 mile pătrate. Alodiul pe fundul regiu, din care Românilor ear' le compete o parte, face 30 mile pătrate.

Alodiul sĕcuesc, din care vine şi pe partea Românilor o parte însemnată, face 20 mile.

În urmă alodiul fostilor grăniţeri români, care e întreg românesc, face 17 mile pătrate.

Deci, dacă aceste deosebite alodii de 67 mile pătrate sĕ vor subtrage dela alodiul total de 218 mile pătrate, rĕmâne ca alodiu nobilitar 151 mile pătrate.

Din aceste date, cât se poate de sigure, luând în cumpĕnire proporţiunea numerică a naţionalităţilor, se poate cu destulă acurateţă erua proprietatea de pămênt a unei fiecăreia dintre naţionalităţi, adecă:

I. Ce priveşte naţiunea *română:*

a) e în genere cunoscut, cumcă jumĕtatea precumpĕnitoare a nobilimei, afară de pămêntul sĕcuesc, sĕ ţine de naţiunea română, cu toate-că aceasta jumĕtate e mai subţire posesionată, în toată întêmplarea, decât nobilimea maghiară, şi aşa din alodiul nobilitar de 151 mile pătrate pretindem numai $^{1}/_{3}$ pentru nobilimea română, cu 51 mile pătrate;

b) din pămêntul sĕcuesc, unde elementul român în unele scaune e cât de bine representat, computăm pentru Români numai $^{1}/_{5}$ cu 4 mile pătrate;

c) din fundul regiu, unde, după-cum se ştie, poporimea română prevalează cu mult şi are şi proprietate bunişoară, în tot casul însĕ mai puţină decât Saşii, pretindem earăşi $^{2}/_{5}$, cu 12 mile pătrate;

d) din fosta graniţă română tot, cu 17 mile pătrate.

În fine, din pămêntul colonical, desărcinat, de 162 mile pătrate, pe lângă comprobata împrejurare, cumcă Românii fac departe peste

$^4/_5$ a supuşilor de mai nainte (iobagi), ear' Maghiarii şi alţi supuşi, *a proportione,* nu aveau mai mult pămênt urbarial la mână, pentru Români numai ceva mai puţin ca $^4/_5$, cu 128 mile pătrate.

Prin urmare proprietatea română din Ardeal, prea uşor computată, *face ca la 212 mile pătrate.*

II. Ce priveşte pe *Maghiaro-Sĕcui,* dacă luăm:

a) partea lor din alodialul nobilitar în comitate, cu $^2/_3$, adecă 100 mile pătrate;

b) alodiul sĕcuesc cu $^4/_5$, adecă 16 mile pătrate;

c) din pămêntul desărcinat 18 mile pătrate, — resultă întreaga lor proprietate de pămênt la *134 mile pătrate.*

III. În fine, ce atinge pe *Saşi,* dacă pentru dînşii luăm:

a) din alodiul săsesc $^3/_5$, cu 18 mile pătrate;

b) din pămêntul colonical toată restanţa, cu 15 mile pătrate, ar veni întreaga lor proprietate de pămênt, binişor calculată, notată cu cifra de *34 mile pătrate.* De unde deci şi proporţiunea de proprietate earăşi resultează cam tot aşa, ca şi proporţiunea poporaţiunei, adecă: *6 la $3^4/_5$ şi la 1.*

De altmintrelea ori-cât se reiasă proporţiunea aceasta de proprietate mai nefavoritoare pentru elementul român, totuşi scăzămêntul acesta se încarcă şi sĕ suplineşte cu mult mai vêrtos prin factorul cel mai important şi mai decizĕtor, adecă prin mĕsura cea însemnat mai mare în care naţiunea română ia parte la sarcinile publice, ceea-ce sĕ vede destul de clar din următoarea confrontare de date:

Pentru anul 1861 s'a calculat ca contribuţiune directă pentru Ardeal:

a) contribuţiune pe pămênt	1,429.995 fl.
b) contribuţiune pe case	325.137 „
c) contribuţiune pe venituri şi	238.800 „
d) contribuţiune pe cap	1,680.000 „
Aşadară la olalta .	3,673.932 fl.

Din suma aceasta, după proporţiunea naţională şi a poporaţiunii, pe Români cade aproape la $2^1/_2$ milioane, pe Maghiaro-Sĕcui abia *un* milion, pe Saşi ceva peste 300 mii fl. v. a.

Pentru-că, ce contribue Românii la părere mai puţin, după mai puţina lor proprietate de pămênt, aceea o suplinesc ei cu mult mai pe sus prin darea pe cap cea înfricoşat de mare, care cade pe ei în mĕsură întocmai asemenea, fără privire la mai puţina lor proprietate. Mai încolo scăzămêntul acel părut se compenseaza de ajuns

şi prin aceea, că Românii, adecă poporul ţěran, posede pămênt mai tot greu dăjduit din cel cultivabil, pe când Maghiarii, cu deosebire nobilimea lor cea foarte bine posesionată, în mulţime mare are fênaţe puţin importătoare şi păduri, cari se află numai foarte jos dăjduite. În fine trebue sě se pună aici în cumpěnă şi comerciul cel foarte însemnător, care mai vêrtos cu Moldova, Ţeara-românească şi Turcia mai numai prin Români se mijloceşte, şi reuşita creştere de vite, care se practisează ear' numai de Români.

În scurt, e lucru fără îndoială, cumcă naţiunea română poartă cu mult mai mult decât jumětate din sarcinile contribuţiunii în Ardeal.

În fine, mai vine lângă aceasta şi contribuţiunea sângelui, care fără îndoială trage cea mai mult în cumpěna decizětoare, la care Românii iau parte în měsură încă şi mai mare, parte pentru-că sûnt cei mai numěroşi, parte însě, că ei singuratici au mai mulţi prunci şi mai puţină avere decât Saşii, Sěcuii şi Maghiarii, de aceea se află mai puţin în stare de a-'şi retrage feciorii dela armata împěrătească.

Contingentul de recruţi pe anul 1861 făcea 5029. De ací cad la 3400 pe Români, cam 1200 pe Maghiaro-Sěcui, şi ca la 400 pe Saşi.

Acum, dacă s'ar preţuì câte un fecior dat la miliţie după preţul de rescumpěrare, normat chiar de înaltul regim, ar resulta suma acestei sarcini publice pentru naţiunea română cam la 4 milioane fl., pentru Maghiaro-Sěcui cam la un milion şi jumětate, pentru Saşi cam la jumětate milion.

Drept-aceea, toate acestea momente de atâta importanţă, toate acestea interese de vieaţă şi acesti factori ai representaţiunii, cari în lumea civilisată sě iau de basă decisivă la drepturi, dau naţiunii române din Ardeal cea mai fundată pretensiune pentru de a fi respectată în toate cercurile vieţii publice. prin urmare şi la denumirea de regalişti, tocmai în proporţiune cu numěrul şi însemnătatea ei, mai vêrtos dacă vom judeca, că Românii au fost şi mai sûnt încă şi astăzi cei mai declaraţi loiali şi cei mai lipiţi sudiţi ai împěratului şi ai regimului seu. Pe lângă aceasta ei au o inteligenţă, atât de numeroasă pe cât şi credincioasă, care e gata şi capabilă a servì înţeleptelor şi părinteştilor intenţiuni ale monarchului nostru.

Deci noi socotim, şi ne ţinem de datoria cea mai sfântă a declara pe faţă şi fără sfieală, cumcă dacă zace înaltului regim împěrătesc în adevěr la inimă, ca dieta cea mai deaproape transilvană

sĕ dee resultat priincios şi avantagios, apoi sĕ binevoiască a chema la aceea regaliştii în numĕrul mai sus indigetat şi după proporţiunea constatată de 6 Români la 3 Maghiaro-Sĕcui şi un Sas. Prin urmare, dacă d. e. numĕrul lor total s'ar defige la 120, sĕ se iee din acestia pentru Saşi una şesime, adecă 12, din Maghiaro-Sĕcui trei şesimi, adecă 36, şi din naţiunea română şase şesimi, adecă 72 inşi, şi încă astfel, ca în numĕrul ce cade pe fiecare naţiune sĕ se compute şi demnitarii ei ce sûnt în tot casul a sĕ conchema.

În modul acesta dieta Ardealului cea mai deaproape ar consta din următoarele elemente şi în următoarele cifre:

I. Deputaţi de comitate, districte, scaune şi cetăţi, cu toţi cam la 102 (dintre acestia Români cam 37, Saşi 16, Maghiaro-Sĕcui 46).

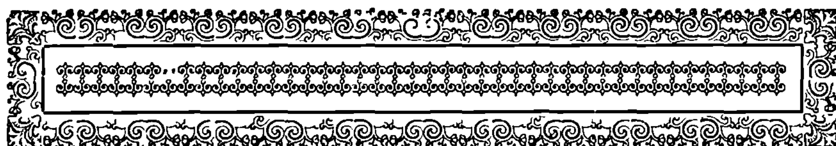
II. Regalişti. la olaltă cu toţi câţi sûnt a sĕ conchema ca atari din gubern, din tabla regească şi din capii comitatelor şi ai districtelor, 120 (dintre cari Români 72, Saşi 12 şi Maghiaro-Sĕcui 36), cu toţi la olaltă 222 membri cu drept de votisare, între cari Maghiarii şi Sĕcuii, pe cari după esperienţa de până acum e cu neputinţă a-'i calcula, ar forma numai minoritatea de 85, cu cari s'ar confrunta o majoritate româno-sasă de 137 inşi.

Maghiaro-Sĕcuii şi din acea causă n'ar avea drept a sĕ supĕra pentru această proporţiune, pentru-că ei sĕ află prea favorisaţi prin repartiţia cea cu totul nedreaptă a deputaţilor, după care oraşele lor cele numeroase, stătătoare abia din vre-o câteva mii locuitori, cum şi unele scaune mici sĕcuieşti, aleg câte 2 deputaţi. Tocmai de aceea trebue sĕ recomandăm cercurilor de influenţă ale regimului binevoitoarea noastră părere sus desfăşurată cu toată urginţa şi rugarea, ca pe una ce e singurul mijloc de deslegare ce corespunde atât dreptăţii cât şi înţelepciunii şi necesităţii politice.

În fine, nu putem a nu observa aici, că atât regaliştilor cât şi deputaţilor ar fi a li-se da diurne din vistieria statului, pentru-că, ne mai fiind ei acum scutiţi de dare şi înzestraţi cu alte privilegii şi imunităţi, ca până la anul 1848, apoi fiindcă ei n'au a representa interesele lor proprii, ci pe celea ale ţĕrii şi ale principelui ei, aşa nu sĕ află nici un temeiu a-'i îndatora ca sĕ facă aceasta gratis.

Viena. 15 Noemvrie 1861. *Şuluţiu* m. p., archiepiscop. *Dr. Raţiu* m. p. Ca deputaţi ai naţiunii".





Căderea cancelarului Kemény.

În ziua în care a fost subscris rescriptul împĕrătesc pentru convocarea dietei transilvane, — 19 Septemvrie 1861, — a urmat şi căderea cancelarului Transilvaniei, baron *Kemény Ferencz.*

Conexiunea între aceste două evenimente e uşor de ghicit. Cancelarul *Kemény* era în contra convocării dietei ardelene, şi după ce monarchul a dat totuşi ordin ca ea sĕ fie convocată, trebuia sĕ tragă consecinţele şi sĕ-'şi dee demisia, care a fost primită.

Retragerea baronului *Kemény* dela postul de cancelar al Transilvaniei a fost provocată în mare parte de activitatea desvoltată din partea delegaţiunei române aflătoare la Viena, care a desvĕlit la locurile înalte toate mĕsurile luate din partea sa în contra Românilor din Ardeal, şi toate actele sale de duşmănie, — devenite de nesuferit din partea Românilor.

După căderea lui *Kemény* delegaţia română 'şi-a dat toate silinţele sĕ înduplece cercurile normative dela Viena ca sĕ fie numit *un Român* în postul de cancelar al Transilvaniei, şi era scos pe plan *Vasile L. Pop,* ca bărbat destul de apt pentru a putè ocupa demnitatea aceasta, — dar' rugarea delegaţiunei române n'a fost ascultată, pentru-că în postul de cancelar al Ardealului a urmat earăşi un Ungur, *Nádasdy Ferencz,* care făcuse însĕ promisiune, că va esecuta esact voinţa monarchului cu privire la Transilvania şi nu va permite sĕ se întêmple aceea ce s'a întêmplat, anume, ca guvernul ţĕrii, în loc sĕ esecute ordinele monarchului, sĕ remonstreze în contra lor.

Noul cancelar cunoştea bine raporturile vieţii publice din Transivania. Cu toate acestea 'i-s'a dat şi un ajutor, un vicecancelar, — baronul *Francisc Reichenstein,* despre care sĕ ştia, că cunoaşte bine Ardealul şi stă în legături de prietenie cu mulţi Români de

frunte, şi astfel era de aşteptat, că va contribuì şi el din toate puterile, ca situaţia sĕ se clarifice în Transilvania în favorul Românilor.

Înainte de a sĕ face schimbarea aceasta s'a întêmplat un conflict între metropolitul *Şuluţiu* şi cancelarul *Kemény,* care a dat naştere unei frumoase representaţiuni trimisă din partea celui dintâiu la adresa demisionatului cancelar.

Fostul cancelar, baronul *Kemény,* trimisese adecă înainte de cădere cu 11 zile, în ziua de 8 Septemvrie, un *dorgator* aspru metropolitului *Alexandru Şterca Şuluţiu,* făcêndu-'l pe acesta responsabil pentru multele proteste ale Românilor din Ardeal, adresate coroanei, şi pentru resistenţa dovedită din partea Românilor faţă de legile dela 1848. pe cari nu voiau sĕ le recunoască nici-decum, şi în fine pentru atitudinea duşmănoasă a Românilor faţă de familiile maghiare, pe cari le silesc sĕ iee lumea în cap şi sĕ fugă pentru a scăpa cu vieaţa.

Metropolitul *Şuluţiu* s'a vĕzut îndemnat deci sĕ-'i dee imediat următorul rĕspuns:

— „Escelenţa Ta!

Nu pot sĕ-'mi esprim durerea cea mai profundă în privinţa resistenţei pasive ce sĕ zice a sĕ fi arĕtat în mai multe locuri din partea Românilor nostri faţă de autorităţile comitatelor, — după-cum am putut pricepe din preţuita scrisoare a Escelenţei Tale din 8 a lunei curente, numĕrul pres. 253, precum şi din mai multe scrisori ale unor domni comiţi supremi.

Dorit-aş fi, ca acea resistenţă sĕ nu se fi arĕtat nici-odată!

Aceasta durere a mea sĕ măreşte prin aceea, că autorităţile din comitate, ear' pe temeiul rapoartelor oficiale chiar şi cercurile mai înalte, nu vĕd în aceasta pacifică resistenţă pasivă alta decât anarchie, turburare şi rĕscoală apriată, precum şi cugete nepacifice şi o dispoziţiune internă. inimică naţiunei maghiare, — cu toate-că, dacă caută omul fără părtinire şi cu cuvenită considerare motivul adevĕrat al acestei resistenţe, ea nu e alta decât o conservare de drept (juris sustentatio, eserciată în mod legal şi constituţional. O stare ca cea arĕtată mai sus ar căuta sĕ umple de spaimă şi supĕrare pe fiecare patriot, ear' mai ales pe ceialalţi locuitori ai ţĕrii. În urmarea acestor închipuiri sĕ zice că fraţii Maghiari în multe locuri îşi părăsiră locuinţele de până acuma, prin urmare, că pacea şi siguritatea publică s'ar afla în pericol învederat,

Sĕ îngreuneze oare, sau pot îngreuna astfel de rapoarte, — sĕ nu zic clevetiri, oficiale, răzimate numai pe fantasie, — sĕ nu zic pe cugete rele, — o naţiune întreagă, pacînică şi aşezată, cu propusuri atât de nedrepte şi nefundate, ajunse nu numai până la înaltul guvern de ţeară, ci chiar şi până la înalta cancelarie regească de curte şi până la tronul Maiestăţii Sale?

Spre părerea mea de rĕu trebue sĕ recunosc, pe temeiul tristei esperienţe, că vedem cu ochii cum scade dulcea speranţă ce o nutrì naţiunea mea până acuma în inima sa, speranţa că-'i va succede a se înţelege cu nobila naţiune maghiară şi a se înfrăţì cu ea în mod durabil, ear' prin aceasta sĕ va reîntoarce încrederea reciprocă între naţiunile surori ale scumpei noastre patrii.

Care parte, sau care naţiune poartă vina la aceasta?

Noi, Românii, într'adevĕr n'am dat motiv la aceasta, şi nici nu voim sĕ dăm, dacă nu cumva ni-se va imputa de greşală şi de crimă aceea, că voim sĕ avem parte deplină la libertatea patriei noastre comune şi la binefacerile egalităţii cetăţeneşti, după proporţiunea în care contribuim la susţinerea şi apĕrarea patriei cu averea noastră şi cu sângele nostru şi apoi aceea, că dorim şi cerem acestea dela fraţii Maghiari şi Saşi, cu toată energia şi neîncetat!

Naţiunea română însĕ nu va înceta nici-când a cere şi a pretinde aceasta, ear' fraţii Maghiari sĕ înşală tare dacă cred, că prin aceea, că au dat unor Români, cari posed mai bine încrederea lor decât a însişi confraţilor lor, ca din îndurare, câteva posturi de funcţionari mai subalterni, ar fi făcut tot, şi ar fi împărţit şi dat naţiunii române partea ce 'i-se cuvine după egala îndreptăţire. Nu, Escelenţă! Ne aflăm în mare rătĕcire dacă credem una ca aceasta. A sosit odată timpul cel mai inteţitor, ca cele douĕ naţiuni surori, cea maghiară şi cea română, sĕ se clarifice odată în privinţa pretensiunilor şi cerinţelor ce le au una cătră alta.

Românii nu vreau sĕ primească partea aruncată lor ca din îndurare, ca la cerşitori. Nu! Ei cer întru toate drept asemenea şi din toate bunătăţile parte amĕsurată sacrificiilor pe cari le-au adus pe altarul patriei din averea şi sângele lor.

Escelenţă! Sper că mĕ vei scusa, dacă cu încredere deplină în căutarea cea profundă, în nepărtinitoarea iubire de dreptate şi în bunătatea inimei Escelenţei Tale, — nu mĕ voiu folosì faţă de Escelenţa Ta în aceste timpuri critice şi în lucruri politice foarte delicate, nici de o tăinuire secretă, nici de o făţărie înşelătoare, sau de

o prefăcĕtorie ascunsă, ceea-ce a fost totdeauna în contra naturei mele, — ci-'mi voiu spune respicat opiniunile, cu inimă deschisă şi cu cuget curat.

Motivul resistenţei pasive, care se arată din partea Românilor în mai multe locuri ale comitatului *Alba-inferioară,* precum e, renunţarea la oficii şi demisionarea din ele, apoi modul şi mijloacele prin cari au sĕ se delăture aceste neplăceri şi acest rĕu, acum încă neînsemnat, le-am arĕtat în scrisoarea mea alăturată ce o îndreptasem şi cătră respectivul domn comite-suprem, cu datul 27 Maiu a. c.

Durere însĕ, că acest mijloc legal de vindecare n'a fost folosit; ear' prin aceea, că fraţii Maghiari, cari de altmintrelea în tot locul şi în toate lucrurile sĕ arată liberali şi constituţionali, — numai faţă cu dorinţele legale şi constituţionale ale Românilor *nu,* — au denegat cu cerbicie şi la aceasta ocasiune împlinirea dorinţei constituţionale a fraţilor lor Români, prin ce s'ar fi apĕrat şi autonomia comitatului, au dat ei înşişi materie multă spre neodihnă şi spre resistenţă pasivă, prin urmare sĕ poate spune şi aici cu siguritate că „causa causae est causa causati".

Acestei neîncrederi generale şi acestei resistenţe pasive 'i-au dat nutriment din destul şi faptele comise de fraţii Maghiari faţă cu Românii de prin alte comitate, violând cu duritate egalitatea şi frăţietatea.

Nici într'un comitat unde elementul român e mai numĕros cu mult decât cel maghiar nu s'au respectat dorinţele Românilor. Înzadar cerură şi pretinseră Românii, ca în locul comitetelor comitatense din 1848, în cari Românii, din motive vrednice de aprobat, n'au încredere, sĕ se formeze câte o congregaţiune generală sau marcală, respectându-se după cuviinţă proporţiunea poporaţiunei, şi sĕ se aleagă comitete noue, ear' alegerile de oficiali prin acestea sĕ se facă şi prin ele sĕ se conducă administraţiunea publică, ori sĕ se aleagă oficianţii comitatului şi sĕ se reguleze administraţiunea comitatului întreg de cătră însĕşi congregaţiunile generale, ear' prin aceasta sĕ fie atrase în cadrele egalităţii şi frăţietăţii constituţionale toate naţionalităţile, confesiunile şi clasele, şi prin aceasta sĕ se păstreze şi consolideze şi autonomia comitatului, — căci n'au fost ascultaţi.

Precum am zis, înzadar au cerut aceasta Românii dela fraţii lor Maghiari, căci acestia, putênd sĕ fie cu sentimente nobile şi sĕ se ţină strîns de constituţiune, — de astă-dată sĕ arĕtară faţă de poporul şi de inteligenţa română foarte ânguşti la suflet şi neconstituţionali,

http://statuldacia.info

Dar' chiar şi acolo unde s'au ţinut congregaţiuni marcale, după-cum au dorit Românii, sĕ folosiră Maghiarii de toate măestriile politice, pentru-că sûnt mai esperţi în ele decât Românii, spre a aduce în minoritate pe fraţii lor cei egali în drepturi, adecă pe Românii cei neasemenat mai numĕroşi decât ei, càci, de o parte eschiseră pe preoţi dela participare, cu toate-că eschiderea e în contra art. de lege VI. din anul 1744, ear' de altă parte, pe cetăţenii cari plătesc 8 fl. dare îi eschiseră sub pretextul că ar avea dreptul numai sĕ aleagă deputaţi la dietă, deşi nici un articol, nici din legi vechi, nici din cele noue ale patriei, nu eschide dela alegerea funcţionarilor pe civii şi locuitorii cari au dreptul de a alege deputaţi la dietă, căci, de oare-ce dreptul de a alege deputaţi, după-cum recunoaşte toată lumea, e cu mult mai însemnat decât dreptul de a alege oficiali la comitat, după mintea cea sănĕtoasă a omului şi după axioma cunoscută »*a majori ad minus datur conclusio* , cei-ce plătesc 8 fl. dare cu dreptul nu pot fi eschişi dela alegerea oficianţilor de comitat.

Şi apoi, de oare-ce cele mai multe comitate sĕ organisară în acest mod, şi prin aceea că au dat câtorva Români locuri de oficianţi, mai mult subalterni, îşi închipuiră că le-au dat Românilor toată partea cuvenită lor după deplina egalitate, — nu s'a avut nici unde în vedere şi n'au fost luate aminte dorinţele şi pretensiunile legale şi mai însemnate ale naţiunii române.

Limba română, cu toate-că în consultările prealabile sĕ făcuse o înţelegere, sau se părea că s'a făcut, nu s'a considerat de coordonată celei maghiare. Aşa în comitatul Hunedoarei, Cetăţii-de-baltă, Turdei, şi în alte comitate, deşi de altă parte e cunoscut, că pentru comitatul Zarandului, care numĕră 300 de Maghiari faţă de 26.000 de locuitori români, e prescrisă de către reg. cancelarie de curte a Ungariei limba maghiară ca limbă oficială.

În comitatele organisate în modul arĕtat mai sus, Maghiarii, fără a fi cu considerare măcar cât de puţin la egala îndreptăţire, şi fără a sĕ gândì, că prin aceasta vor stîrnì în contra lor cea mai neştearsă neîncredere, apoi ştiind, că prin aceea ei vor viola profund şi incurabil interesele cele mai sfinte ale naţiunii române, care nu voeşte a ştì nimica de uniunea cu Ungaria până-ce nu sĕ va recunoaşte şi ea în Ardeal de naţiune politică asemenea celei maghiare, sĕcuie şi sase, şi până nu va fi proclamată ca atare la cea mai deaproape dietă ardeleană, totuşi au hotărît şi au şi trimis adrese şi deputaţiuni, atât la M. Sa ces. reg. apostolică, cât şi la dieta ungară, pentru a esopera uniunea

cu Ungaria, şi aceasta au făcut-o desconsiderând protestările energice şi apriate date în contra acelora de către fraţii şi concetăţenii lor români.

În urmă fraţii nostri Maghiari şi în anul 1861, ca şi la a. 1848, urmează o practică atât de liberă şi eserciază o volnicie atât de suprematică în administraţiunea publică a comitatelor, ca şi când Românii nici n'ar fi esistând acolo, sau ca şi cum ar fi siliţi, spre a nu fi de tot ignoraţi, a sĕ mulţumì şi la anul 1861 cu acea stare servilă care li-s'a dat prin part. I. tit. 6 şi 8 din *Aprobate.*

Acestea şi altele nenumĕrate sûnt plânsorile naţiunii române, acestea sûnt ranele causate, de către fraţii nostri Maghiari, egalităţii şi frăţietăţii, acestea sûnt motivele cari durere nespusă au stîrnit în inimile româneşti, precum şi prepusuri întemeiate şi neîncredere faţă de naţiunea maghiară.

Este apoi lucru de mirare dacă Românii nu pot avea încredere în astfel de oficiali, cari nu numai că sûnt denumiţi fără concursul lor, de către comitetele dela 1848, pe cari Românii din temeiuri cuvioase nu le pot recunoaşte, ori sûnt puşi în funcţii de către prefecţii comitatelor, — dar' mai impun şi comunităţilor române şi preoţimei, pe cale oficioasă, adunarea de contribuţiuni pe seama şi pentru ajutorarea honvezilor, de a căror furioasă aducere aminte e legată omorîrea a mii de Români şi aprinderea şi batjocorirea nenumĕratelor sate şi biserici româneşti?! E de mirat, dacă Românii la astfel de volnicíi şi de tratare nedeamnă nu se opun cu forţa, ci numai cu resistenţă pasivă?? Nu poate sĕ ne compromită aceasta înaintea naţiunii noastre, pe noi cei-ce admoniem poporul totdeauna şi-'i recomandăm ordine şi ascultare, precum şi înţelegere şi înfrăţire cu naţiunea maghiară??

Sĕ nu sângereze inima noastră cea părintească, care după legile eterne ale naturei sĕ apleacă spre naţiunea noastră, dacă în toate zilele caută sĕ facă dureroasa esperienţă şi caută sĕ vadă, cum în loc de a sĕ delătura relele acestea, cari nu sĕ mai pot unì cu spiritul timpului modern, şi în loc de a sĕ delătura plânsorile naţiunii române, vine învinovăţit clerul şi inteligenţa română, care îşi înalţă glasul în contră, şi cere şi reclamă egală îndreptăţire întru toate, şi prin aceasta şi acele comunităţi române, cari nu sĕ folosesc de acte de duşmănie şi de forţă, ci sĕ încumetează a pune în contră numai resistenţa pacînică pasivă, sau mai bine zis, legala conservare de drept (juris sustentatio), în rapoartele oficiale, pe nedrept şi fără nici un motiv, vin

44*

învinovăţite cu cea mai periculoasă anarchie, resistenţă, revoltă apriată, şi cu tendinţe şi dorinţe democratice, şi mai ştie Dumnezeu cu ce, — pe când de altă parte, precum înţelegem din faimele rěspândite, se propun şi sě pregătesc měsuri teroristice, ca încarcerare şi volnicíe militară?!...

Escelenţă! Cumcă eu nisuesc a mě folosì de încrederea pusă în mine de către conaţionalii mei spre susţinerea şi consolidarea păcii, a binelui de comun şi a frăţietăţii între naţiunile scumpei noastre patrie comune, şi cumcă spre ajungerea acestui scop sfânt cuget a face cu cea mai mare bunăvoinţă şi bucurie tot ce-'mi stă în putinţă, sě poate vedè lămurit din circularul emis în 28 Maiu a. c. către clerul din diecesa mea, şi subşternut Escelenţei Tale cu cea mai mare stimă.

Însě, ca cetăţean al aceleiaşi patrie, al cărei bun neturburat îmi zace la inimă atât de mult, trebue sě declar, că pe temeiul datorinţelor ce le am către naţiunea mea, atât după dreptul divin cât şi după cel omenesc, nu pot, ba nu-'mi este permis a-'mi folosì influenţa archipăstorească în contra conştienţei şi a convingerii mele interne, spre violarea intereselor naţiunii mele, basate pe egalitatea recunoscută şi garantată chiar şi prin legile ungurêşti din 1848, sau spre apăsarea nisuinţelor, pretensiunilor şi dorinţelor celor drepte şi constituţionale. Din contră, după părerea mea ar fi mai drept şi mai cu scop, dacă Escelenţa Voastră aţi mijlocì resolvarea tuturor plânsorilor naţiunii mele şi împlinirea dorinţelor ei, basate pe egalitatea de drepturi, atât la Maiestatea Sa ces. reg. apostolică, marele nostru principe prea îndurat, cât şi la adunările comitatelor şi la dietă, csoperând resolvarea prin înalta şi puternica influenţă a Escelenţei Voastre, cu încunjurarea měsurilor aspre şi teroristice, cari provocară în anul 1848 rěsboiul civil. vrednic de plâns în vecii vecilor. Pentru-că până-când naţiunea română nu se va recunoaşte şi nu va fi proclamată la dieta Ardealului de naţiune cu aceleaşi drepturi legale pe cari le au celelalte naţiuni surori, până atunci dorinţele şi pretensiunile loiale ale ei nu pot fi apěsate prin nici un fel de měsuri volnice şi terotistice.

Cu toate acestea, vě pot asigura cu stimă deplină, că naţiunea română nu va turbura pacea publică a scumpei noastre patrie, şi că ea nu are nici o mănie şi nici un simţ de rěsbunare în contra naţiunii maghiare, în contra surorei ei, ci din contră, doreşte şi ea înfrăţirea şi înţelegerea cea bună cu naţiunea maghiară, întocmai ca şi mine,

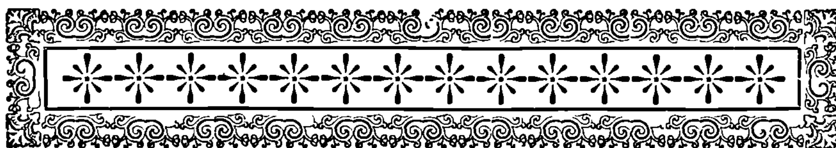
şi va aştepta cu încredere deplină sĕ se realiseze dorinţele acestea cât mai curênd, pe temeiul egalei îndreptăţiri cetăţeneşti şi pe cale pacĭnică.

Apoi, rĕzămându-mĕ, după Dumnezeu, cu tărie pe cunoscutul caracter pacĭnic al poporului român, pot zice cu siguritate, că Românul din ură naţională şi din poftă de rĕsbunare nu va ataca nici-odată pe fraţii sei Maghiari, decât numai spre a sa apărare, şi în casul că ar fi provocat la aceasta.

Scuză Escelenţă pentru aceste descoperiri apriate ale inimei mele, dar' ţintitoare la bunul comun al patriei, şi concede-'mi sĕ te asigur despre cea mai distinsă stimă a mea, cu care am onoare a rĕmânè, al Escelenţei Tale cel mai supus serv, *Alexandru Sterca Şuluţiu* m. p., archiepiscopul Albei-Iulie". -

E de notat, că o representaţiune de acelaşi cuprins adresase metropolitul *Şuluţiu* şi guvernatorului din Cluj, la 29 Iunie 1861.





Guvern nou în Ardeal.

Nu mult după căderea cancelarului *Kemény* a urmat şi căderea guvernatorului din Ardeal, a contelui *Mikó Imre.* Tot activităţii neobosite a delegaţiunii române dela Viena, — care în timpul din urmă era compusă numai din metropolitul *Şuluţiu* şi din zelosul naţionalist Dr. *Ioan Raţiu,* — sě poate atribuì în mare parte schimbarea ce s'a făcut la guvernul ţěrii, după demisionarea contelui *Mikó.*

În 24 Noemvrie a apărut dispensarea contelui *Mikó Imre* din postul avut de preşedinte provisor al guvernului reg. transilvan, şi tot atunci şi numirea generalului de divisie *Ludovic conte Foliot de Crenneville* în postul acesta, ear' a consilierilor de curte *Vasile Ladislau Pop* şi *Kozma Dénes* în posturile de vicepresidenţi ai guvernului ţěrii.

Faptul, că în postul de guvernator al Ardealului a fost pus un militar înalt, a făcut bună impresiune asupra Românilor, cari considerau acest nou provisor de lucru neîncunjurat de lipsă, dar' de o durată foarte scurtă, numai până la întrunirea dietei. Credinţa generală era, că pentru a se puté face alegerile la dietă în înţelesul diplomei din 20 Octomvrie 1860 şi a patentei dela 26 Februarie 1861, mijlocul cel mai sigur este punerea ţěrii sub conducerea unui militar, strict dar' drept, cum era *Crenneville.*

Cu numirea aceasta era foarte mulţumită şi delegaţia română dela Viena, al cărei conducĕtor, metropolitul *Şuluţiu,* a mai fost primit în 28 Noemvrie în audienţă la palat, ear' în primele zile ale lui Decemvrie a plecat acasă, însoţit de Dr. *Ioan Raţiu.*

Noul guvernator al Transilvaniei, contele *Crenneville,* a sosit în 6 Decemvrie la Cluj pentru a lua postul în primire, şi tot atunci a sosit la Cluj şi metropolitul *Şuluţiu,* venind dela Viena. Ungurii din Cluj au rĕmas ascunşi în casele lor în mod demonstrativ în ziua

sosirii noului guvernator, nu 'i-a eşit nimeni întru întimpinare, ear' pe strade circulau numai servitorii şi servitoarele. Cu atât mai mulţi erau Românii cari aşteptau sosirea noului guvernator. O deputaţiune compusă din 46 de Români fruntaşi s'a presentat numai decât la contele *Crenneville* pentru a-'l bineventa de bună sosire. În fruntea deputaţiunii s'a pus metropolitul *Şuluţiu*, care a rostit următoarea vorbire:

„Escelenţă! Ne ţinem prea fericiţi, că în înalta şi prea preţuita persoană a Escelenţei Voastre putem saluta, nu numai pe înaltul representant al preaînaltei Sale Maiestăţi ces. reg. apostolice, ci totodată şi pe preademnul preşedinte al guvernului provisor transilvan.

Cu deosebită bucurie recunoaştem, că preaînduratul nostru domn şi domnitor a ales în binemeritata şi înalta persoană a Escelenţei Tale organul cel mai acomodat prin care în înţelesul preaînaltei diplome din 20 Octomvrie 1860 Maiestatea Sa ces. reg. apostolică doreşte şi stărue a întroduce toate naţiunile iubitei noastre patrie în vieaţa liberului constituţionalism şi în beneficiile libertăţilor politice şi confesionale, făcêndu-le părtaşe de deplina egală îndreptăţire.

Sĕ ne fie deci iertat, ca plini de bucurie sĕ enunţăm din profundul inimilor noastre un „bine aţi venit“ în mijlocul nostru mărite domn conte, locotenent mareşal campestru şi guvernator!

Escelenţă! Trebue, ce e drept, sĕ recunoaştem, că misiunea cu care te-a încredinţat M. Sa ces. reg. apostolică e pe cât de înaltă pe atât şi de grea. Însĕ, dacă Escelenţa Ta vei resolva cu dreptate şi părintească îngrijire problema aceasta prea importantă, posteritatea nu va da uitării nici-odată această faptă, ci o va înregistra pe paginile istoriei prea iubitei noastre patrie cu litere de aur. Şi eu sperez şi cred, că toţi patrioţii adevĕraţi, fără deosebire de naţionalitate, se vor întrece a înlesnì din rĕsputeri guvernarea Escelenţei Tale şi o vor face cât sĕ poate mai plăcută. Însĕ din partea fiilor naţiunii noastre te pot încredinţa Escelenţă, că noi nici-odată nu vom lipsì a sprijinì cu concursul nostru din toată inima şi din tot sufletul înalta misiune a Escelenţei Tale, cum şi părinteştile intenţiuni preaînalte ale M. Sale ces. reg. apostolice împreunate cu aceasta, cari, după convingerea noastră, au de scop numai binele, autonomia, doritele libertăţi şi deplina egală îndreptăţire a tuturor naţionalităţilor patriei noastre preaiubite.

De aceea, cerem binecuvêntarea şi graţia cerească peste prudenta guvernare şi peste toate încordările şi faptele Escelenţei Tale, cari

sĕ vor întreprinde pentru binele ţĕrii noastre şi al tuturor naţionalităţilor ei. Părintele ceresc cel atotputernic sĕ-'ţi dăruiască statornică şi deplină sănĕtate, precum şi doritele puteri corporale şi spirituale, pentru-ca numele Escelenţei Tale în istoria patriei noastre şi în memoria tuturor naţiunilor ei sĕ lucească ca un soare pe firmament şi sĕ rĕmână glorificat pentru eternitate. Vivat!" —

Contele *Crenneville* a rĕspuns delegaţiunei române, că e trimis de Maiestatea Sa sĕ facă dreptate tuturor cetăţenilor, fără deosebire de lege, confesiune şi naţionalitate, şi că Maiestatea Sa crede, că numai un om care nu aparţine nici uneia dintre naţionalităţile litigante poate sĕ menţină dreptatea şi egalitatea în ţeară. Are nădejde că-'şi va putè împlinì misiunea grea, dacă va fi sprijinit de naţiunile ţĕrii.

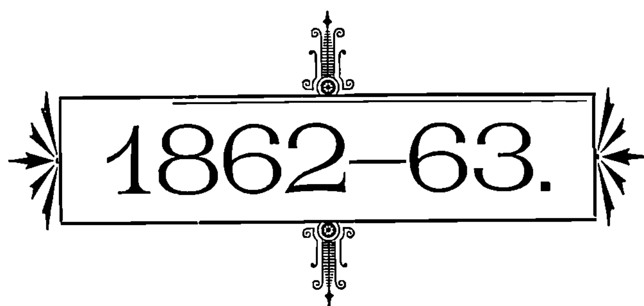
În ziua următoare a sosit la Cluj şi vice-presidentul *Vasile L. Pop* şi a fost primit asemenea cu ovaţiuni din partea Românilor. A făcut visită guvernatorului, *în costum naţional,* şi împreună au mers sĕ ţină şedinţă guvernială.

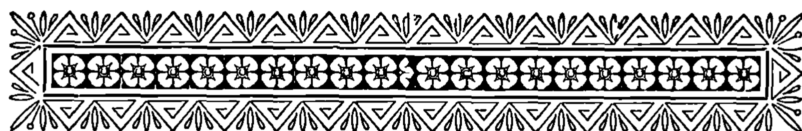
Schimbarea aceasta la guvernul ţĕrii a provocat o schimbare şi în jos, pe toate liniile, în administraţiunea publică.

În locul comiţilor supremi au fost numiţi administratori, comitetele municipale au fost compuse de nou, pe base mai drepte, şi de nou au fost aleşi şi funcţionarii comitatensi, eliminându-se din corpul lor elementele politiceşte compromise.

Cu mare încredere şi cu mare nădejde au întrat deci Românii în anul care a urmat, 1862, care însĕ nu le-a adus nimica, tocmai pentru-că cercurile conducĕtoare erau ocupate cu organisarea de nou a ţĕrii, atât în Ardeal, cât şi în Ungaria. Astfel, tot în aşteptare fiind, n'au întreprins nici ei acţiuni mai însemnate politice.




1862–63.



În chestia despărțirei hierarchice.

În 24 Februarie c. v. 1862 a sosit deputațiunea română la Viena, în scopul sĕ înainteze monarchului o nouă petițiune în causa despărțirei hierarchice de către Sêrbî.

Monarchul tocmai în ziua aceea plecase în călĕtorie mai lungă la *Veneția*, și astfel delegația română, după ținerea mai multor consfătuiri în privința aceasta, a luat hotărîrea sĕ presenteze rugarea archiducelui *Rainer*, pentru-ca sĕ o înainteze la timpul seu la locul preaînalt.

Așa s'a făcut. În 3/15 Martie delegațiunea s'a presentat în corpore în fața archiducelui *Rainer*, 'i-a înmanuat petițiunea pentru restaurarea vechei metropolii gr.-ort. române, și 'l-a rugat sĕ o înainteze monarchului, dând și din partea sa tot sprijinul acestei cause juste a Românilor.

Tot în corpore s'a presentat delegațiunea română și la ministri și la cancelarul aulic, și pretutindenea a fost bine primită, cu cuvinte de îmbărbătare și mult promițĕtoare.

Deputațiunea era condusă de episcopul *Șaguna*, ear' parte făcea din ea cèi mai de frunte bărbați ai națiunii române, din Ardeal, Ungaria, Banat și Bucovina, și anume, *Procopiu Ivacicovici*, episcopul Aradului, *Vincențiu Babeș, Gligorie Popoviciu, Andreiu de Mocsonyi, Antoniu de Mocsonyi, Emanuil Gozsdu, Filip Pascu, Constantin Udria, Eudoxie Hurmuzachi, Nicolae* caval. de *Buchental, Nicolae* caval. de *Vasilco*, protop. *Ioan Popasu, Demetriu Moldovan*, protosinghelul *Nicolae Popea* și *Servian Popoviciu.*

În mod sĕrbătoresc s'a făcut primirea delegațiunii române la cancelarul aulic, contele *Forgách*, pentru-că s'a făcut în presența tuturor consilierilor de curte.

Episcopul *Șaguna* a tălmăcit acì dorințele Românilor și a comunicat scopul venirei delegațiunei române la Viena, ear' cancelarul, contele *Forgách*, a dat următorul rĕspuns:

„Deşi e o bucurie foarte mare pentru mine a saluta astăzi însemnaţii bărbaţi *ai naţiunii române,* simţesc o îndoită bucurie putênd sĕ o fac aceasta *în presenţa tuturor consilierilor aulici.* Primiţi deci încredinţarea, că sentimentele ce am norocire a vi-le manifesta *le simte întreaga cancelarie ungurească.* Dorinţele naţiunii române, desfăşurate mai nainte în privinţa relaţiunilor bisericeşti, nu le cunosc de ajuns, însĕ atâta ştiu, că înainte de toate, în chestii religionare sĕ spun în sfânta scriptură următoarele cuvinte: »*Ce ţie nu-'ţi place, altuia nu face* . Ştiu mai departe, că pentru susţinerea păcii şi a bunei rîndueli în privinţa politică sĕ cere şi aceea, ca cetăţenii în privinţa sentimentelor religionare sĕ nu se vateme nici conturbe.

Preaonorata deputaţiune poate fi deci pe deplin convinsă, că propunerile cari sĕ vor aşterne Maiestăţii Sale, vor urma *din această ungurească casă,* care, precum mai nainte s'a declarat, le va ţinè cu sfinţenie, şi anume ce sĕ atinge de *naţia română* toate sĕ vor sprijinì a căror sprijinire sĕ potriveşte cu legile ungureşti aflătoare în vigoare. Rog deci pe domnii membri ai deputaţiunii române *sĕ ducă naţiunii româneşti salutările şi stima cancelariei ungureşti*".

Petiţiunea delegaţiunei române, predată archiducelui Rainer pentru a o înainta monarchului, provĕzută cu toate subscrierile membrilor din delegaţiune, şi cu a vicarului din Bucovina, archimandritul *Teofil Bendela,* care a fost împedecat sĕ vină la Viena, — avea următorul cuprins:

— „Maiestatea Ta ces. reg. apostolică! Doamne preaîndurate! Urmând impulsului simţĕmintelor deşteptate în noi din convicţiune religioasă şi considerând urgintea provocare îndreptată cătră noi din partea conaţionalilor şi coreligionarilor noştri, cutezăm a sta cu toată veneraţiunea înaintea preaînaltului tron al Maiestăţii Tale ces. reg. apostolice şi a ne ruga cu genunchii plecaţi pentru reaşezarea în starea de mai nainte a hierarchiei noastre bisericeşti, suprimată în faptă prin fatalitatea timpurilor şi mĕsurile politice.

Înainte de toate ne simţim îndatoraţi a observa şi a declara cu toată umilinţa, că noi prin aceasta rugăminte a noastră, precum arată şi formularea ei de mai sus, nici în cercul bisericei noastre generale ori locale, nici în stat nu cerem o posiţiune nouă şi neavută până acum, ci dorim a *recâştiga* numai o posiţiune ce din privinţe politico-administrative de un îndelungat şir de ani în faptă ni-s'au luat, dar' ni-se cuvine după dreptate din vechime.

Motivele acestei preaumilite rugări sûnt următoarele:

1. Ca sĕ câştigăm o posiţiune regulată canonică în biserică şi în patria noastră ca creştini de religiunea rĕsăriteană, acea posiţiune, ce odinioară, şi anume din timpurile cele mai vechi, o am avut, şi numai în veacul al 18-lea o am perdut, în urma sistemei de persecuţiune de pe atunci.

2. Ca sĕ documentăm Maiestăţii Tale ces. reg. apostolice de nou, cà noi perderea constituţiunei noastre canonice bisericeşti încă şi astăzi. după 170 ani, o simţim din adâncul inimei, şi că acea durere nu s'a alinat, pentru-că relele provenitoare de acolo sûnt nesecătoare, răpindu-ne liniştea sufletului şi a conştiinţei.

3. Ca noi Românii de biserica orientală faţă cu coreligionarii noştri sêrbi sĕ câştigăm o posiţiune regulată, amĕsurată canoanelor bisericeşti.

4. Ca noi pe temeiul posiţiunii ce o va dobândi religiunea noastră după dreptul de stat, sĕ ne împărtăşim de aceleaşi drepturi şi libertăţi în a căror posiţiune asigurată sĕ află neconturbaţi coreligionarii noştri sêrbi, pe temeiul privilegiilor celor date lor.

5. Ca sĕ ne putem bucura, nu numai de libertatea aceea individuală în conştienţă şi cult, după care ne stă în voie a ne ţinea ori a nu ne ţinea de religiunea noastră străbună, ci şi de *libertatea comună în stat,* cu dreptul adecă de a organisa, administra şi conduce cu autonomie afacerile bisericeşti şi şcolare în spiritul canoanelor bisericeşti, sub o supraveghere regulată prin lege din partea statului, în care privinţă de altmintrelea sĕrbătoreşte declarăm aici, că prin recâştigarea vechei noastre administraţiuni bisericeşti unimea sfintei, ecumenicei şi apostolicei noastre biserici şi a dogmelor ei faţă cu ceialalţi fraţi de credinţă ai noştri, fără deosebire de naţionalitate, şi aşa şi faţă cu coreligionarii noştri sêrbi şi cu hierarchia lor, *nu voim nici a o strica nici a o slăbì,* din contră, dorim în înţelesul instituţiunilor bisericeşti o posiţiune coordinată metropoliei carloviţiene.

6. Ca sĕ ne eliberăm de apĕsarea decretelor de curte din 9 şi 30 Octomvrie 1783 şi din 8 Decemvrie 1786, prin cari se rînduiră următoarele: „Privilegiile naţiunei neunite transilvane nici decât n'au de-a se face unele cu ale *naţiunei ilirice* din Ungaria. Episcopul transilvan dela toate privilegiile de care sĕ bucură naţiunea ilirică în Ungaria va fi eschis. Episcopii din Transilvania şi Bucovina au de-a sta sub metropolia din Carloveţ. întocmai ca toţi ceialalţi episcopi neuniţi“.

Pentru delăturarea acestor mĕsuri politice îndrăsnim a ne ruga, cu atât mai vêrtos, cu cât legea ungară din ţeară din anul 1791 statoreşte libertatea religiunii fără deosebire de naţiunile ce mărturisesc credinţa bisericei noastre, şi concede necondiţionat îndreptăţirea »*de-a câştiga şi stăpânì bunuri şi de-a purta toate diregĕtoriile, asemenea celoralalţi cetăţeni* , ear' articolul de lege transilvan 60 din anul 1791 sună aşa: »*Religiunea orientală de ritul grecesc neunit, care după legile acestei provincii până acum fu numĕrată între religiunile suferite, prin puterea articolului de faţă sĕ întăreşte în liberul seu esercițiu*«, cu cât mai departe preaînălţată Maiestatea Ta în patenta împĕrătească din 31 Decemvrie 1851 ai proclamat, că ori-ce biserică recunoscută prin lege o vei susţinea şi scutì în dreptul esercițiului comun public al religiunei, apoi în autonomica administrare a afacerilor ei, precum şi în posesiunea şi usuarea institutelor, legatelor şi fondurilor ei, şi cu cât în sfîrşit e cunoscut în comun, că nici o biserică creştinească din privinţa naţionalităţii nu face vre-o deosebire între credincioşii sei, de aceea şi fiecare membru al unei religiuni are asemenea drept la toate darurile şi dreptăţile bisericeşti, ori după doctrina teologică: *Christos este capul cu care credincioşii ca membre ale trupului stau în cea mai intimă comunitate cu Dumnezeu şi între sine ca fraţii*«.

Încât însĕ preaumilita noastră rugare condiţionează o modificare a hierarchiei de până acum a bisericei noastre din Austria, noi sûntem pĕtrunşi de acel adevĕr, că restituirea în starea administrărei bisericei noastre existate până la anul 1700, ce o cerem noi, e o urmare firească a aşezămintelor noastre positive bisericeşti şi a legilor patriei, precum şi o consecinţă naturală a principiilor moderne de stat ce le-ai proclamat Maiestatea Ta pentru toate popoarele şi religiunile creştineşti.

Rugarea noastră în causa aceasta are deci o basă morală, care purtată de necesitatea regulărei canonice a referinţelor noastre bisericeşti, înfăţişează conştiinţa generală a amênduror naţionalităţilor ce sĕ ţin de biserica aceasta, despre care în acei treisprĕzece ani din urmă s'au subşternut regimului Maiestăţii Tale mai multe rugăminţi, în urma cărora sĕ întêmplà apoi de Maiestatea Ta la preaumilita rugăminte a celor trei consilieri estraordinari imperiali de naţionalitate română, a episcopului Andreiu baron de *Şaguna,* Andreiu *Mocsonyi* de Foen, şi Nicolau baron de *Petrino,* te-ai îndurat a emite o preaînaltă resoluţiune în 27 Septemvrie 1860, pentru noi

plină de mângăiere, şi a declara, că Maiestatea Ta *ridicărei unei metropolii pentru Românii bisericei orientale nu eşti neaplecat.*

Teoriile positive, în ce priveşte necesara regulare a hierarchiei noastre bisericeşti, se basează pe următoarele canoane:

1. Pe canonul 34 apostolesc: „Episcopul fiecărei naţiuni sĕ cunoască pe cel dintâiu între ei".

2. Pe canonul 6 al soborului ecumenic I.: „Obiceiurile vechi sĕ se păstreze".

3. Pe canonul 2 al soborului ecumenic II.: „Episcopii în biserică afară de diecesă şi peste hotarele ei sĕ nu ese, nici sĕ amestece bisericele".

4. Pe canonul 8 al soborului ecumenic III.: „Drepturile fiecărei provincii sĕ se păstreze curate şi nevătĕmate cum le are dela început de mulţi ani mai nainte, după obiceiul ce 'l-au păstrat din vechime".

Acestea sûnt canoanele despre ordinea hierarchică. Ear' încât sĕ ţine de punctele de vedere istorice şi cele de drept de stat, ne luăm îndrăsneală spre lămurirea lor a ne provoca:

a) la ordinaţiunea patriarchului constantinopolitan *Antoniu* din 13 August 1391, prin care episcopul din *Muncaciu* sĕ subordonează metropolitului din Ardeal;

b) la diplomele regilor: *Matia* din anul 1479, şi *Vladislau* din anii 1491 şi 1494;

c) la adevĕrul acela, că noi încă în anul 1688, când s'a încorporat Ardealul la Austria, şi înainte de venirea Sêrbilor şi de înfiinţarea metropoliei carloviţene, ceea-ce s'a întêmplat la anul 1690, am avut metropoliţii nostri în Ardeal, şi anume pe *Varlaam,* după moartea acestuia, din 1693 până la anul 1697, pe *Teofil,* şi dela anul 1698 până la anul 1700 pe *Atanasiu.* Aşadară, încă sub împĕraţii Austriei trei metropoliţi, dintre cari cel din urmă a trecut la unire, şi noi în urma acelei întêmplări am fost împedecaţi din partea politică de-a intregì scaunul metropolitan, fiindcă s'a crezut, că creştinii vor urma esemplului metropolitului lor. După-ce însĕ aceasta nu s'a întêmplat, s'a octroat după 65 de ani, adecă în anul 1765, pentru Ardeal un episcop, ear' coreligionarii şi conaţionalii nostri din Ungaria şi Banat s'au ignorat cu totul în privinţa bisericească, lăsânduli-se în voe în trebile lor spirituale a merge sau a nu merge la episcopii sêrbeşti, cari sĕ aşezară într'aceea în Arad, Timişoara şi Caransebeş-Vêrşeţ. În chipul acesta fură siliţi Românii greco-orientali, ce numĕră mai mult de două milioane, a venì până la alte timpuri mai fericite sub

metropolia din Carlovit și sub episcopatele ei sêrbești, cari s'au înființat pentru abia mai mult ca 6—7 sute mii de suflete de naționalitate sêrbească!

Este așadar' un adevĕr necontestabil, că Românii de religiunea orientală din numitele țĕri sĕ simt rĕu și nemulțumiți cu starea bisericească ce li-s'a croit pe calea politică, și că n'au încetat a se folosì de toată ocasiunea binevenită pentru recâștigarea stărei canonice bisericești de mai nainte, și respective a neprescriptivelor ei drepturi de autonomie, fără de-a fi putut afla până acuma vre-o mângăiere.

Petițiunea noastră de față, precum și acelea cari le-am făcut în cei 13 ani de curênd trecuți, nu sûnt decât o continuare a petițiunilor în domnul adormiților nostri coreligionari și conaționali.

Noi ne luăm refugiu la preaînaltul tron al Maiestății Tale și acuma, în starea cea strîmtorată a bisericei noastre, cu toată devoțiunea, pentru-că noi credem tare, că sub gloriosul regim al M. Tale ces. reg. apostolice au căzut stavilele ce au făcut sute de ani deosebire între posițiunea și drepturile religiunilor și națiunilor creștine, prin urmare, că și pentru biserica și națiunea noastră s'ar fi revĕrsat o aurоră mai surizĕtoare, în urma căreia vom venì în starea, ca în înțelesul citatelor canoane obiceiurile vechi în biserică sĕ se păstreze, episcopii străini afară de diecesă și peste hotarele ei sĕ nu iasă, nici sĕ amestece bisericele, ci drepturile fiecărei provincii-metropolii sĕ se păstreze curate și nevătĕmate, cum le-au avut dela început și de mulți ani, după obiceiul ce s'a păstrat din vechime.

După-ce am descris fidel și pe scurt posițiunea noastră ce am avut și o avem acuma în biserică și stat, ne luăm îndrăsneală, pentru o corespunzĕtoare realisare a acestui drept sfânt al nostru, a ne ruga preaumilit:

Sĕ te înduri Maiestate ces. reg. apostolică prin un puternic și grațios cuvênt a ridica pedecile ce ne stau în calea realisării metropoliei noastre venerabile, nouă Românilor de religiunea orientală, — cari nu mai puțin ca credincioșii altor religiuni creștinești și ca celelalte națiuni din Austria am dat dovadă despre credință și alipire către preaînaltul tron, — și a ne da preagrațios aceeași posițiune de drept de stat de care sĕ bucură creștinii celoralalte religiuni și națiuni creștinești, cu atât mai vêrtos, căci este îndeosebi cunoscut, că organul regimului Maiestății Tale »*Corespondența Austriacă*« la auzirea importantei științi despre concordat a declarat, că M. Ta îndată la începutul preaînaltei stăpâniri, prin mĕsuri resolute ai

recunoscut adevĕrul cel mare creştinesc, că biserica lui Dumnezeu nu stă sub tutela puterilor lumeşti.

Conform cu aceasta, îndură-te dar' Maiestate ces. reg. apostolică a concede preagraţios, ca noi, ca creştini rĕsăriteni eliberaţi de legăturile prin cari am fost subordonaţi din partea politică hierarchiei sêrbeşti, cea pentru noi anticanonică, spre realisarea drepturilor noastre autonomice hierarchice cu deosebire, şi spre alegerea metropolitului, care ar venì apoi a se întărì de către Maiestatea Ta, *sĕ ţinem un congres bisericesc,* constătător din 40 preoţi şi 60 onoraţiori mireni din diecesa Ardealului, Bucovinei, a Aradului şi din cele două diecese din Banat, pentru constituirea noastră bisericească, — şi a însărcina cu convocarea şi conducerea acestui congres bisericesc pe episcopul nostru din Ardeal *Andreiu baron de Şaguna,* împuternicindu-'l ca sĕ poată face cele de lipsă pentru conscrierea comunităţilor bisericeşti, a sufletelor de naţionalitate română, precum şi pentru alegerea de deputaţi din Banat la congresul acesta, fiindcă noi în ţinutul acesta nu avem nici un episcop propriu.

Problema congresului acestuia ar fi mai departe:

a) a formula propoziţiile necesare în privinţa posiţiunii bisericei noastre faţă cu statul;

b) a sĕ sfătuì despre arondarea episcopatelor, protopopiatelor, parochiilor, mănăstirilor, despre dotarea archiereilor, parochilor şi a celuialalt personal bisericesc şi şcolar, precum şi peste tot despre şcoale, cari sûnt problema cea mai sfântă a unei biserici creştine;

c) a sĕ sfătui asemenea despre organisaţiunea internă, ordinea şi împărţirea obiectelor, în ce priveşte bunurile temporale;

d) a compune un elaborat în privinţa obiectelor de sub *b)* şi *c)* şi a face cele de lipsă cu congresul sêrbesc pentru comuna pertractare şi definitiva punere în lucrare a obiectelor ce ating amêndouĕ părţile.

Noi ne-am luat libertate a compune umilita rugare a noastră în modul mai sus arĕtat, pentru-că sûntem de acea tare convingere, că spre realisarea unei regulări neîntârziate a afacerilor noastre bisericeşti şi şcolare *numai modul acesta ar putea fi legal şi potrivit,* fiindcă într'un sinod episcopesc, care în înţelesul emisului ministerial din 30 Septemvrie 1860 ar fi sĕ se ţină în Carloveţ, fără conlucrarea representaţiunei statului preoţesc şi mirenesc, nu sĕ poate pertracta întrebarea de vieaţă a bisericei noastre, aşa ca sĕ aibă putere de drept. Modul acesta proiectat de noi cu atât mai vêrtos ne rugăm

http://statuldacia.info

sĕ te înduri Maiestate preagraţios a-'l aplacida, căci comitenţii nostri sûnt convinşi în cugetul lor, că ei nici decât nu ar putè lua parte la un congres bisericesc pentru ei anticanonic, care ar fi sĕ se ţină poate pe basa privilegiilor ce s'au dat fraţilor nostri coreligionari sêrbi.

Îndrăsnind a aşterne aceasta a noastră umilită rugare la treptele preaînaltului tron al Maiestăţii Tale ces. reg. apostolice, cu reverinţă profundă rĕmânem ai Maiestăţii Tale ces. reg. apostolice, Viena, 15 Martie 1862, prea plecaţi servi şi credincioşi supuşi: Andreiu bar. de *Şaguna* m. p., episcop în Ardeal; Procopiu *Ivacicoviciu* m. p., episcop în Arad, Teofil *Bendela* m. p., general vicar şi archimandrit consistorial în Bucovina; Eudoxiu de *Hurmuzachi* m. p., locţinĕtor de căpitan de ţeară în Bucovina; Nicolau cavaler de *Buchental* m. p., proprietar în Bucovina; Nicolau cavaler de *Vasilco* m. p., proprietar în Bucovina; Andreiu *Mocsonyi* de Foen m. p., proprietar în Banat; Emanuil *Gozsdu* m. p., împuternicitul mai multor comune din comitatul Craşăului; Filip *Pascu* m. p., fişcal suprem de comitat în Lugoj; Constantin *Udrea* m. p., neguţĕtor şi proprietar al c. r. cruci de aur cu coroana pentru merite în Lugoj; Vincenţiu *Babeş* m. p., secretar c. r. de curte, împuternicitul comunelor oradane; Gregoriu *Popoviciu* m. p., notar la tribunalul cambial în Arad; I. *Popasu* m. p., protopop în Braşov; Demetriu *Moldovan* m. p., consilier împĕrătesc şi secretar regesc de curte al Transilvaniei; Nicolau *Popea* m. p., protosinghel în Ardeal; Servian *Popoviciu* m. p., consilier ces. reg. de prefectură, în disponibilitate, din Ardeal.

*

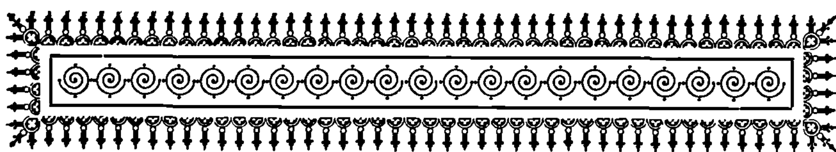
Monarchul s'a reîntors din călĕtoria întreprinsă prin Italia în zilele prime ale lui Aprilie, ear' în 5 Aprilie n. a primit în audienţă, la ora unu d. a. pe episcopul *Şaguna,* episcopul *Ivacicovici,* Andreiu de *Mocsonyi* şi pe *Hurmuzachi,* cari în numele delegaţiunii române au espus şi cu graiu viu aceea ce sĕ afla scris în petiţiunea Românilor, referitor la despărţirea hierarchică de către Sêrbi. Dorinţele Românilor au fost tălmăcite coroanei şi acum prin episcopul *Şaguna,* care cu isteţime, cu energie şi totodată cu tact fin a ştiut sĕ comunice monarchului starea adevĕrată a lucrului, esprimându-'şi părerea, că chiar şi din punctul de vedere al educaţiunii şi al instrucţiunii publice e necesară despărţirea bisericei orientale române de către Sêrbi.

Monarchul a primit foarte afabil pe cei patru representanţi ai bisericei gr.-ort. române, a ascultat cu mult interes espunerile episcopului *Şaguna,* şi *a asigurat pe deputaţi, că va dispune sĕ fie*

luată în pertractare numai decât chestia restaurării metropoliei gr.-ort. române.

Mulţumiţi cu resultatul obţinut, membrii delegaţiunei s'au reîntors acasă, ear' episcopul *Şaguna* a mai rĕmas câteva sĕptĕmâni în Viena. primit fiind de câteva-ori în audienţă privată din partea monarchului, şi conferând de nenumĕrate-ori cu cancelarul aulic *Forgách,* tot în chestia despărţirei hierarchice a bisericei greco-orientale române de cătră Sêrbi.





Declarațiunea lui Andreiu de Mocsonyi.

Conducĕtorul mişcărilor politice-naţionale din Banat şi părţile ungurene, *Andreiu de Mocsonyi,* în scopul de-a se legitima în faţa marelui public românesc, care nu cunoştea toate acţiunile făcute în interesul despărţirii bisericii române ortodoxe de cătră Sêrbi, a publicat în ziarul *Concordia* , care apărea în Budapesta, următoarea *declarațiune,* datată dela Viena, în ziua de 20 Martie 1862, va sĕ zică, înainte de-a fi primiţi representanţii români în audienţă din partea monarchului.

Eată declaraţiunea:

„După-ce de un timp încoace am luat iniţiativa în afacerile noastre hierarchice, şi amĕsurat convingerii mele am nisuit a face toate paşurile cuviincioase în această privinţă, mĕ simt dator a face următoarele împărtĕşiri despre cele-ce au decurs şi s'au îndeplinit în causa aceasta, cu atât mai vêrtos, cu cât sûnt convins, cumcă fiecare Român ortodox simte o mare mulţumire morală înţelegênd starea lucrurilor din trecutul cel mai de aproape faţă cu afacerile noastre bisericeşti.

Spre înaintarea acestei cause am aflat de scop a convoca pe 21 Ianuarie a. c. la o adunare pe cei mai distinşi bărbaţi din diecesele Aradului, Timişoarei şi Vêrşeţului. Toţi aceşti bărbaţi, demni de toată stima, în frunte cu Ilustritatea Sa domnul episcop arădan *Procopiu Ivacicovici,* după înţelegerea urmată, fără vre-o băgare de seamă, unanim s'au învoit şi declarat *pentru despărţirea* administrativă bisericească de cătră hierarchia cea sêrbească, statorind că:

1. Nici o comună română, prin urmare nici un Român sĕ nu iee parte la alegerile pentru congresul sêrbesc, deci fireşte, cu atât mai puţin la alegerea metropolitului sêrbesc.

2. Sĕ se subştearnă o petiţiune la înaltul tron prin o deputaţiune generală, care va mijlocì reînvierea vechei noastre metropolii,

şi spre acest scop concederea ţinerii unui congres bisericesc, compus din cler şi mireni.

3. Congresul sĕ aleagă din sînul seu o comisiune, care luând înţelegere cu comisiunea delegată de congresul sêrbesc, va stărui sĕ înlesnească lucrurile pregătitoare spre înfiinţarea despărţirii noastre administrative hierarchice, înţelegêndu-se de sine, că legătura dogmatică rĕmâne neclătită în eternitate. Ear'

4. Deputaţiunea generală, constătătoare din representanţii tuturor Românilor ortodoxi din imperiul austriac, sĕ se conducă de Escelenţa Sa episcopul baron de *Şaguna,* şi subscrisul e însărcinat, pe lângă comunicarea celor hotărîte, a provoca pe Escelenţa Sa sĕ se pună în fruntea deputaţiunii.

Cu aceasta sĕ încheià adunarea dintâia.

În urmarea acestei onorifice însărcinări n'am pregetat a-'mi împlinì chemarea, împărtĕşind Escelenţei Sale, episcopului *Şaguna,* hotărîrile noastre şi provocându-'l totdeodată la primirea acestei frumoase misiuni.

După-ce dară Escelenţa Sa dl episcop *Şaguna* sĕ învoì a lua asupra sa aceasta sarcină, am aflat de lipsă a conchema pe 10 Februarie a. c. a doua adunare, la care venìră eară representanţii diecesei arădane şi cei bănăţeni din toate clasele poporului, precum: inteligenţi, neguţĕtori, meseriaşi şi ţĕrani, şi anume, acesti din urmă fură representaţi şi prin doi bravi ţĕrani din comunitatea St.-Micloşului-Mare.

În această adunare numĕroasă, referând cele amintite despre conducerea deputaţiunii, s'a luat la desbatere *cum* sĕ urmeze alegerile deputaţilor, căci după-cum sĕ ştie, fraţii din diecesa Ardealului şi a Aradului avênd episcopi români îşi aleg representanţii prin *sobor,* la care participă şi clerul şi mirenii. Diecesele Timişoarei şi a Vêrşeţului însĕ, adecă Bănăţenii ortodoxi, în lipsa de episcopi români, nefiind în acea plăcută posiţiune de a-'şi putè alege ablegaţii prin sobor, ear' de altcum foarte bine ştiindu-se, că reuşirea unei cause atât de importante nu poate fi resultatul numai a unei deputaţiuni ocasionale, s'a mai propus, că pe cât va ierta îngustăţimea timpului sĕ se provoace toate comunităţile române ortodoxe din Banat la alegerea a doi representanţi generali, însărcinaţi de-a stărui neîncetat, până la reuşirea acestei cause, dar' afară de acestia sĕ se mai aleagă şi ablegaţi locali, din comunităţile mai însemnate, spre a însoţi deputaţiunea generală la subşternerea petiţiunii generale.

Întru acest chip, adunarea întărind cele încheiate cu datul de 21 Ianuarie a. c. a mai hotărît, că:

1. Comunitățile române ortodoxe din Banat vor alege unul sau doi representanți generali, însărcinându-'i, ca neîntrerupt și în toate casurile sĕ se consacreze încrederei puse într'înșii, și îi va provedè cu credenționale.

2. Comunitățile cele mai însemnate pot alege și ablegați locali, cu scop de-a lua parte la subșternerea petițiunii generale, și îi va provedè earăși cu credenționale. În fine

3. Adunarea, însuflețită pentru causa aceasta, a aflat de bine ca membrii deputațiunii sĕ grăbească cu plecarea cătră Viena, și a hotărît, prin urmare, ca toți membrii deputațiunii sĕ sosească pe seara de 8 Martie c. n. în Viena.

Pe cât împrejurările iertară, hotărîrile adunărilor s'au și adus la cunoștința celor mai multe comunități, după-cum aceasta luminat adevĕrează nenumĕratele credenționale prin cari sĕ impune mie și fratelui meu *Antoniu* plăcuta însărcinare de representanți generali ai Românilor ortodoxi din Banat. De altcum s'au mai ales și ablegați locali, adecă din *Lugoj* doi, din *Sasca* unul, și din *Biserica-albă* earăși unul, însĕ onoratul deputat al Bisericii-albe bolnăvindu-se n'a putut lua parte la subșternerea petițiunii, precum nici deputatul *Beiușului* și al *Urbei-mari*, aleși prin soborul diecesei arădane.

Deputațiunea constătătoare din 16 membri, și anume, din 4 Ardeleni, 2 Ungureni, 4 Bucovineni și 6 Bănățeni, a și ajuns pe ziua defiptă, dar' lipsind M. Sa ces. reg. apostolică din Viena, deputațiunile întrunite au aflat de scop a subșterne petițiunea Serenității Sale, Archiducelui *Rainer*.

În urma acestei decideri, întreaga deputațiune, condusă de Escelența Sa episcopul *Șaguna*, în audiența din 15 ale curgĕtoarei depunênd cu umilință atinsa petițiune în mânile Serenității Sale, 'l-a rugat preaumilit, ca Înălția Sa sĕ se îndure a o subșterne M. Sale, preabunului nostru monarch, și sĕ o spriginească cu înalta sa bună-voință. Serenitatea Sa, Archiducele, cu înăscuta sa grație a încredințat deputațiunea despre înalta sa considerațiune, promițênd că ne va înainta dreapta noastră causă.

După aceasta mergênd toți deputații în corpore și la Escelența Sa domnul cancelar unguresc, contele de *Forgách*, precum și la Escelențiile Lor, domnii ministri, conte *Nádasdy*, *Schmerling* și *Lasser*, — au aflat pretutindeni cea mai călduroasă întimpinare.

Petiţiunea aşternută la înaltul tron cuprinde în sine preaumilita rugare pentru reînvierea vechei noastre metropolii, şi concederea unui congres bisericesc, constătător din 40 de feţe bisericeşti şi 60 mireneşti.

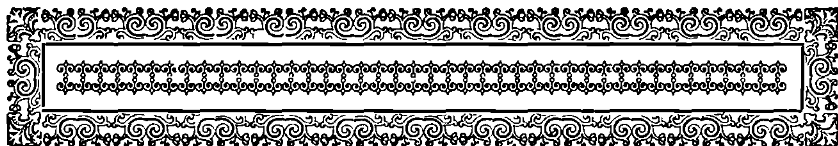
Fiindcă venirea M. Sale încă nu sĕ ştie de sigur, membrii deputaţiunii s'au unit într'aceea, ca numai părinţii episcopi, domnul *Eudoxiu Hurmuzachi* şi subscrisul sĕ rĕmânem în Viena, spre a aştepta sosirea M. Sale şi spre a face cuviincioasele paşuri ulterioare.

Eată dară resultatul ambelor adunări. Eată şi paşii făcuţi până acum în causa autonomiei noastre hierarchice.

Cu ocasiunea aceasta nu pot sĕ nu esprim viua mea mulţumire pentru comuna încredere ce 'mi-s'a dat, asecurând, că nimic nu mĕ face mai fericit decât plăcuta ocasiune *de a-'mi împlinì, ca Român, datorinţa de Român.* Dumnezeu cu noi şi cu sfânta noastră causă!

Andreiu de Mocsonyi".





Apĕrarea şcoalelor române din Banat.

În 15 Ianuarie 1862, locotenenţa regească ungară a dat ordinaţiune prin care dispunea, că toate şcoalele poporale greco-neunite sĕ fie puse sub jurisdicţiunea dieceselor respective, *în întregul Banat,* adecă sĕ fie predate pe mâna clerului, care pe atunci era aproape întreg sêrbesc sau sêrbisat.

Disposiţia aceasta nu era pe placul şi nici în favorul Românilor din Banat, de aceea *Teodor Serb,* administratorul comitatului *Caraş,* vrednicul urmaş al lui *Emanuil Gozsdu,* 'şi-a ţinut de datorinţă a adresa la 25 Septemvrie 1862 o representaţiune bine motivată în causa şcoalelor poporale române rĕsăritene din Banat, atrăgênd atenţiunea locotenenţei asupra relelor ce sĕ pot naşte de aci.

Representaţiunea e următoarea:

— „Înalt consiliu ung. reg. de locotenenţă!

Cu provocare la graţiosul intimat din 15 Ian. 1862, nr. 67.343, cu care s'a edat în copie ordinaţiunea înaltă a înaltului consiliu ung. reg. de locotenenţă, cu datul şi numĕrul citat, şi adresată cătră episcopii gr.-neuniţi ai Baciului, Timişoarei şi Vêrşeţului, referitoare la aşezarea şcoalelor gr.-neunite sub jurisdicţiunea diecesană, respective sub cler, — am onoare cu reverinţă umilită a relaţiona, cumcă ordinaţiunea sus citată din destul şi fără amênare s'a publicat tuturor juzilor supremi şi subjuzilor comitatensi, şi prin acestia tuturor comunelor gr.-neunite, pentru cinosură şi efectuare, dar' privind la resultatul câştigat, pe basa relaţiunilor incurse despre efectuirea intimatului graţios, îndrăsnesc a aşterne următoarele umilite observaţiuni.

Subordinarea şcoalelor poporale gr.-neunite de naţionalitatea română sub jurisdicţiunea diecesană, şi peste tot sub cler, după relaţiunile oficioase, alăturate sub 1) a respectivilor juzi, a produs o impresiune foarte nefavorabilă asupra poporului român, şi deosebi

asupra inteligenţei lui, şi folosindu-mĕ de motivele aduse în relaţiuni, asemenea şi de protestul, respective rugarea acelor 14 comune române din cercul Murĕşului, de sub 2, precum şi de estrasul din protocolul adunării diregĕtorilor comitatensi, ţinută în 7 şi 8 August nou curent, nrul 66, şi alăturat sub 3), sûnt silit în interesul deslușirii causei a refera următoarele:

Căderea şcoalelor poporale române de legea rĕsăriteană sub cler a causat o impresiune foarte rea asupra poporului român, şi anume:

Pentru acelea referinţe familiare ce esistă adeseori între învĕţători şi preoţi, sau între locuitorii cu influenţă în comună, de oare-ce după esperienţa de până acum e cert, că între învĕţătorii şi preoţii de legea rĕsăriteană au fost frecări neîncetate, şi acestea deveniră obiectul atâtor investigaţiuni, de oare-ce preoţii, voind a sĕ privì de o clasă cu rang mai înalt şi a face ca învĕţătorii aceasta sĕ o simţească, pentru îndejosirea acestora în adevĕr făcură multe. Dar' cu atâta mai tare e de a sĕ esperia aceasta dela introducerea direcţiunii şcolare mai nouă, căci preoţii fiind înzestraţi cu conducerea subalternă şcolară, — cu o esceptiune mică, altmintrelea foarte laudabilă, — pretind târăirea pe foale a învĕţătorilor înaintea lor, şi încât aceasta nu s'ar întêmpla într'un mod servil, intrigează în foarte multe locuri pentru pedepsirea sau chiar pentru depunerea învĕţătorilor din diregătoríe.

Aceasta o preajută şi acele împrejurări, că fiind preoţii rĕsăriteni căsătoriţi, şi dând de regulă fetele lor, sau alte rudenii femenine, după învĕţători, cearcă toate căile ca acestia sĕ se denumească în comună, şi foarte adese luând la goană pe învĕţătorii cei mai buni şi lucrând numai pentru interesul familiar, nu numai că negrijesc cultivarea tinerimei, ba o şi împedecă. Şi înmulţirea acestor casuri prea tare s'a uşurat acum, când inspectorul de şcoale în comună e preotul, în cerc e protopopul, care nu numai că e inspector cercual, dar' peste tot ca membru al consistorului diecesan de regulă promovează planurile preoţilor spre stricarea învĕţătorilor, de oare-ce e cert, că antipatia mare ce domneşte din timpii vechi între clasele învĕţătorilor şi preoţilor, mai ales acum când clasa învĕţătorilor aşa de strîns s'a pus sub cler, a ajuns nesuferibilă, atât pentru religiune, precum şi pentru liniştea locuitorilor ţĕrii.

Dar' căderea şcoalelor poporale române sub cler a causat impresiune foarte rea şi pentru referinţele spirituale ce sustau între învĕţători şi preoţi.

E un fapt recunoscut, că preoții rĕsăriteni, și deosebi cei de originea română, — cu esceptiune mică dar' laudabilă, — remaseră încă înapoi în cultura comună. De nu s'ar putè afla causa acestei fapte în alta, cu siguritate sĕ poate aduce că e de a se imputa acelei împrejurări, că în contra mai multor ordinațiuni salutare în privința aceasta, ca în teologie sĕ se primească tineri cari au gătat barem 6 clase latine, e o plânsoare generală, că în teologie sĕ primesc de regulă așa tineri, cari numai în școalele comunale învĕțară, abia știu cetì și scrie, ba câte-odată sĕ primesc și calfe de măestríe, până ce esperiența arată, cumcă învĕțătorii cari eșiră din preparandia din Arad, adese-ori întrec în cultură pe preoți, pentru-că se crescură mai cu îngrijire și pe cariera învĕțătorească peste tot mai studiează.

Și atunci, când inspectorul școlar ar trebuì sĕ aibă superioritate intelectuală, și 'i-ar fi de datorință, ca nu numai pe tinerime, ci și pe învĕțători sĕ-'i conducă și învețe în chemarea lor, nu e în stare sĕ corespundă chemării sale!

În așa posițiune și între așa împrejurări înapoiază desvĕlirea naturală și adevĕrată ce o pretinde scopul umanității și al statului, ce o pretinde spiritul timpului și fericirea comună, deșì câte odată fără cunoștință de sine, dar' de regulă din voință rea, spre dauna poporului român, și cu atâta mai tare acuma, când școalele poporale române s'au pus sub jurisdicțiunea diecesană *de naționalitate străină*, adecă sêrbă.

Căci consistoarele g. n. u. din Timișoara și Vêrșeț, ca și jurisdicțiuni de direcțiune supremă școlară, împedecă din scop rĕutăcios și negrijesc, nu numai cultivarea limbei române, ci și a poporului român.

Spre adeverirea acestei împrejurări sĕ-'mi fie iertat a aduce următoarele deslușiri.

Poporul român peste tot, și îndeosebi inteligența română, către capĕtul secolului trecut începù a scoate din literatura română literile cirile, ce sĕ lovesc la limbile slavice, și a întroduce literile latine, corĕspunzĕtoare limbei române.

Dar' în 1850 și 1851 jurisdicțiunile bisericești g. n. u. de naționalitatea sêrbă, voind a împedeca desvĕlirea poporului român și a literaturii lui, începură și continuară o luptă lungă în contra literilor latine, cuvintelor latine și cuvintelor bune românești, întru atâta, încât s'a vĕzut a fi de lipsă ca la locul cel preaînalt sĕ se decidă, că „oare Românii pot scrie cu litere latine?“

În 1852 acea sentenţă raţională şi maestoasă s'a dat metropolitului din Carloveţ ca rĕspuns, cumcă Românii au drept acele litere sĕ le folosească, cari corĕspund mai bine firei limbii române. Şi luând în consideraţiune aceea, cumcă în chestiunea folosirii limbilor naţionale însuşi guvernul înalt a poftit, ca instanţele sĕ se scrie cu litere latine, de oare-ce şi ai sei diregĕtori, cari vorbesc limba română, prea bine cunosc literile latine, ba mai multe rechisiţiuni sosiră dela comandele militare cari pretindeau, ca cărţile de botez şi de moarte, scrise cu cirile, sĕ se prenoiască cu litere, luând încă în consideraţiune, cumcă prin ordinaţiunea din 20 Aprilie 1860, nrul 2559, a înaltului minister de culte şi învĕţământ, mai mulţi bărbaţi literaţi ai poporului român fură oficios provocaţi, ca în privinţa ortografiei române, scrisă cu litere, în scopul întroducerii uniformităţii generale, sĕ aştearnă un proiect de ortografie, luând în consideraţiune mai departe, cumcă bărbaţii români, pentru împlinirea ordinaţiunii înalte în 2 Octomvrie 1860 ţinură în Sibiiu o consultare, acolo ortografia română scrisă cu litere o constituiră provisorialmente şi proiectul făcut în urmarea ordinaţiunii citate îl şi arĕtară, şi acela la locul înalt 'şi-a câştigat aprobare, în fine vĕzênd toate aceste, e o împrejurare foarte tristă, că Românii pe lângă toate ordinaţiunile înalte sûnt împedecaţi în folosinţa literilor latine.

Dar' de altă parte şi însuşi poporul român a primit literile latine. Anume, *Asociaţiunea română transilvană*, care pentru cultura şi literatura poporului român s'a constituit, pe lângă licenţa preaînaltă, în 4 Noemvrie 1861 în Sibiiu, a primit ortografia cu litere latine, regulată în 2 Oct. 1860, ca cea mai cu scop pentru învĕţământ şi cultura ştientifică. Ear' jurnalele române cari ies în imperiu, precum: »*Gazeta Transilvaniei*«, *Concordia*«, »*Amicul Şcoalei* , *Strigoiul* sĕ tipăresc numai cu litere latine, ear' »*Telegraful Român* şi *Foaia* parte cu litere latine ca celelalte, parte cu litere cirile, dar' modificate şi civilisate.

Mai departe, opurile tipărite pe câmpul literaturii române ies de regulă numai cu litere latine. Ba ce e mai mult, cărţile şcolastice, cari sûnt censurate de guvern, tipărite în tipografiile de universitate şi aprobate, aşa sûnt lucrate, cât şi până acuma partea cea mai mare e cu litere latine, sau numai cu aceste.

Până de altă parte, consistoarele gr.-cat. de naţionalitatea română, precum şi consistorul rĕsăritean din Sibiiu, în agendele lor oficioase scriu numai cu litere latine.

Pe lângă toate acestea, spre împedecarea limbei şi literaturii române. în contra voinţei şi spre něcazul şi indignarea poporului român, consistoriile g. n. u. din Timişoara şi Vêrşeţ, cătră toate jurisdicţiunile politice şi cătră subalterni în limba română scriind, sě folosesc de literile cirile vechi. Ear' deosebi consistorul timişorean, prin rînduiala sa din 12 Aprilie a. c. nrul 358, *a oprit* învěţătorilor folosirea literilor latine, şi încât învěţătorul, cu ocasiunea concursului. ar da instanţa scrisă cu litere latine, *nici nu se primeşte în consideraţiune,* precum e destul verificat aceasta prin decisiunea consistorului timişorean, dată în 29 Martie a. c. nrul 206.

Dar' aceste consistorii lucră nu numai în contra literilor latine, ci şi în contra cuvintelor poporale de elementul român.

E un fapt cunoscut, că cu întroducerea limbei slavone în bisericile române gr.-neunite şi respective în cărţile bisericeşti la a. 1440, şi după domnirea ei, când limba română pe la anul 1640 s'a restituat în drepturile străbune ale bisericei, cărţile bisericeşti s'au tradus pe românie, ear' în ele au rěmas mai multe cuvinte slavone, parte pentru că traducětorii nu au cunoscut deplin limba română, parte pentru-că limba română, sub domnirea limbei slavone, nu s'a cultivat, ci a căzut.

Cărţile bisericeşti gr.-neunite române peste tot sînt tipărite încă din secolii trecuţi, dar' acelea cari eşiră în epoca mai nouă sě curăţiră încâtva de acele cuvinte slavone, în a cărora loc sě aleseră cuvinte române, cari vieţuesc în gura poporului, s'au sînt îmbrăţişate pe câmpul literaturii.

Enumerându-se acestea spre scopul desluşirii causei, sě poate zice, că ordinaţiunile consistorului timişorean, cu datul din Maiu, numěrul 533, şi 14 Iunie a. c. numěrul 668, prin cari cărţile şcolastice şi bisericeşti *Orariu«* şi *Psaltirea«,* tipărite în Buda cu tiparul universităţii. cu aprobarea guberniului înalt, sě scoaseră din folosinţa învěţămêntului. pentru-că în locul cuvintelor slavone sě află în ele cam vre-o 15 cuvinte româneşti, — făcură impresiunea cea mai rea asupra poporului român.

Afară de acestea, de când şcoalele poporale române ajunseră sub consistorul timişorean şi vêrşeţan, ca şi jurisdicţiuni şcolare, e o plânsoare universală, că învěţătorii cari cu zel învaţă literile latine şi folosesc cuvintele poporale române de regulă sînt persecutaţi, şi încă întru atâta, încât numai pentru aceasta sînt strămutaţi la alte staţiuni, sau şi depuşi din oficiu, fără ca sě se fi deschis concurs, sau după înţelesul intimatului graţios al înaltului consiliu ung. reg.

de locotenenţă, cu datul din 2 August, numĕrul 49.170, scrisorile causale sĕ se fi aşternut spre cercare şi aprobare, precum de es. s'a întêmplat cu învĕţătorul din *Remetea* şi cu învĕţătorul din *Pădurani*. Dar' o grămadă de casuri de acestea s'ar descoperì, dacă cumva causa aceasta s'ar învrednicì de o cercare mai rigoroasă.

Dar' nu va fi de prisos a atinge acea împrejurare, că cărţile şcolare şi bisericeşti la toate naţiunile culte, cu propăşirea culturei limbii sĕ retipăresc de atâtea-ori în limba mai desvoltată a naţiunii. D. e. sfânta scriptură scrisă în limba maghiară are mai multe ediţiuni. Obiectul a rĕmas cel original, dar' cuvintele, respective limba s'a strămutat după gradul înflorirei ei. Aşa e aceasta şi cu psalmii lui David, etc. Şi cu greu s'ar putè împedeca cineva în aşa ordinaţiune a preoţimei maghiare, prin care ediţiunile nouĕ numai pentru aceea s'ar oprì din mâua publicului, pentru-că nu sûnt retipărite în stilul cel vechiu latinisat, ci în limba maghiară purisată.

În legătură cu obiectul acesta e un atestat prea trist, cumcă consistoarele gr.-neunite astăzi, ca şi jurisdicţiuni şcolare, sûnt încă neumblate în limba şi literatura română, precum sĕ vede apriat din scrierile lor oficioase române. Şi aşa cum s'ar putè spera dela dînsele, ca jurisdicţiuni şcolare, şi după esperienţă, ca împedecătoare cu voia, propăşirea tinerimei române şcolare?

Poporul român e deplin convins, cumcă Maiestatea Sa ces. şi apostolică reg., dimpreună cu guberniul seu, sĕ îngrijeşte părinteşte şi despre soartea lui, şi citatul intimat graţios s'a putut da numai cu acea convingere, că cultivarea poporului român sĕ se preajute, ear' nu opăcească!

Altmintrelea privind şi judecând causa aceasta din tenorul alăturatelor şi din motivele aduse, poporul român sĕ simte afund vătĕmat pentru ajungerea şcoalelor lui poporale sub un cler străin, căci art. 15 de lege din anul 1790 91 rîndueşte peste tot creşterea tinerimei a o basa pe principiul de creştere naţională, ear' prin art. 27 tot din acel an M. Sa ces. şi apostolică regie îşi susţine un drept reservat pentru hotărîrea în causa şcoalelor şi bisericei gr.-neunite.

A mai fost încă odată o epocă aşa tristă pentru şcoalele poporale române, când aceste earăşi sĕ supuseră sub cler. Însĕ împĕratul şi regele de memorie fericită Francisc I. prin bileta de mână preaînaltă cu datul din 12 Februarie 1810 adresată cătră *Stratimirovici*, metropolitul din Carloveţ, şcoalele poporale de naţionalitatea română le scoase de sub cler, şi acele sĕ puseră sub o jurisdicţiune şcolară civilă.

Bileta de mână preaînaltă acum pomenită acel resultat avù, că prin graţiosul intimat al înaltului consiliu ung. reg. de locotenenţă din 1813, numĕrul 26.500, s'a denumit în Budapesta o deputaţiune sub preşedinţa unui consilier ca inspector suprem şcolastic pentru supravegherea şcoalelor poporale greco-neunite peste toată ţeara, ear' în districtele deosebite, conform cu naţionalitatea popoarelor, s'au denumit 6 directori şcolari, şi aceasta dispunere acel resultat avù, că şcoalele române sĕ administrară prin directori români, până la anul 1849.

Cu începutul deceniului de curênd trecut, deputaţiunea şcolară sustătătoare în Budapesta s'a disolvat, şi disolvarea ei din partea poporului român s'a primit cu bucurie, mai ales pentru-că din fundaţiunea şcolară naţională, care s'a strîns mai cu seamă din tasurile bisericilor române, unii membri ai deputaţiunii furară foarte mult. Însĕ în locul deputaţiunii şi al directorilor sĕ denumiră consilieri sau inspectori şcolari pentru şcoalele române gr.-neunite.

Aceasta e acea epocă, când sĕ introduseră literile latine în cărţile şcolare prin aprobarea preaînaltă, cărţile şcolare începură a sĕ curăţì de cuvinte străine, ear' şcoalele poporale sporindu-se, poporul român a început a sĕ cultiva. Dar' acuma, prin ajungerea şcoalelor sub cler străin, Românii nu numai că nu speră mai departe desvălirea cultivării lor, ba îndreptăţiţi de speranţe mai bune prin pretensiunile geniului timpului şi principiile de egală îndreptăţire, sĕrbătoreşte declarată de Maiestatea Sa, *sĕ vĕd despoiaţi chiar şi de aceste.*

E adevĕrat, că şi peste şcoalele catolice priveghează preoţimea, şi acelea încă sĕ administrează sub influenţa acesteia. Dar' ca numai din privinţa uniformităţii, şi şcoalele poporale de naţionalitatea română sĕ fie supuse jurisdicţiunii preoţimei, e supĕrător pentru Români, căci considerându-se episcopii şi consistoriile diecesane, episcopii sînt numai Sêrbi, ear' consistoriile sînt compuse mai ales din protopopi sêrbi. Clerul romano-catolic e cu simţiri naţionale, şi ca naţional a escelat în toate timpurile, a nisuit ca sĕ ridice şi consolideze naţionalitatea maghiară prin şcoale poporale şi institute bune, a desvĕlit şi cultivat tinerimea prin cărţi alese pentru preţul lor din lăuntru şi maghiarime curată, şi despre acest cler romano-catolic sĕ poate zice cu conştiinţă, că stând pe pragul înalt al culturei, 'i-se cuvine chiar şi numai pentru aceasta cultivarea tinerimei. Dar' Românii, dela clerul mai înalt de altă naţionalitate şi dela clerul lor propriu, peste tot în gradul de jos al culturei, nu sĕ pot nutrì nici cu o speranţă

ce 'i-ar îndreptăţi spre propăşire, ba vĕzênd ei pedecile ce li-s'au pus pentru cultivare, sĕ simţesc a fi espuşi de pradă sclăviei spirituale.

Căci dacă luăm în consideraţiune chemarea preoţilor comunali, chiar şi numai ca şi catecheţi în timpul trecut, e o esperienţă universală, că nici aceasta nu o împliniră cu conştienţiositate, sau nici superficial, de oare-ce înşişi învĕţătorii fură siliţi a propune şi catechismul, până-ce catecheţii respectivi peste tot anul, sau nici-când nu veniră la şcoală, sau numai înaintea esamenului cu câteva zile cercară cum s'a propus catechismul, escusându-se cu aceea, şi altmintrelea cu tot dreptul, — că trebuind a sĕ îngriji de trista lor soarte, sînt siliţi a-'şi câştiga pânea de toate zilele cu sudoarea proprie, prin agricultură. Şi aşa şi din aceasta privinţă abia s'ar putè încredinţa preoţii gr.-neuniţi cu conducerea şcoalelor şi cu chemarea cea ponderoasă faţă cu acestea.

Românii totuşi nu ar fi străini de acea idee şi sistemă, ca şi şcoalele lor poporale sĕ se administreze prin jurisdicţiunile diecesane, respective prin preoţime, dacă persoanele de frunte ale diecesei la poporul român ar fi *române,* dacă numai bărbaţi culţi s'ar sfinţi de preoţi, şi numĕrul lor rărindu-se, ar fi provĕzuţi cu salar dela stat. Dar' între împrejurările de faţă, cu durere trebue sĕ esperieze, că aceia cari ar avè chemare mai sfântă şi datorinţă mai scumpă, îndemnaţi de iubirea aproapelui şi cuvêntul religiunii creştine sĕ sprigineascĕ şi consolideze moralitatea şi desvĕlirea poporului român, şi pentru aceasta în toată vieaţa lor sĕ se sacrifice, — da, de o mie de ori cu durere, cum în faţa lumii sĕ ridică ca şi duşmani spre stricarea acelui popor din a cărui sudoare capĕtă pânea cea de toate zilele.

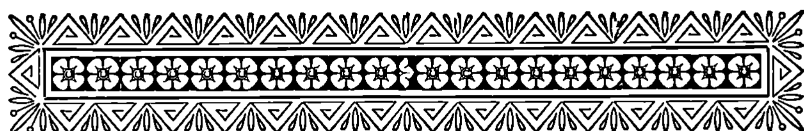
Când dară m'am silit ca sĕ arĕt înalt. consiliu ung. reg. de locotenenţă resultatul câştigat despre impresiunea asupra poporului român în urmarea intimatului graţios, folosindu-mĕ cu conştienţiositate de alăturatele representaţiuni, totdeodată am avut de scop, ca despre starea acestei cause sĕ dau deslușiri sincere şi datate. În fine, pe basa decisiunii sub numĕrul 66 a adunării diregĕtorilor comitatensi din 7 şi 8 August 1862, îndrăsnesc a arĕta dorinţa poporului român în privinţa şcoalelor gr.-neunite de naţionalitatea română în următoarele:

Şcoalele gr.-neunite de naţionalitatea română sĕ se elibereze de sub jurisdicţiunea şcolară, respective de sub ocârmuirea clerului, şi pentru ele sĕ se denumească o jurisdicţiune civilă, stătatoare din bărbaţi români, sau directori şcolari români.

Pentru aceasta subscrisul, îndemnat de aceasta repeţită, şi după părerea sa dreaptă dorinţă a Românilor, sûnt silit şi acea rugare a Românilor a o adaoge, că aceasta causă recomandându-o graţiosului patrociniu şi iubirei de dreptate a înaltului consiliu ung. reg. de locotenenţă, prin înalt acelaşi patriotice şi părinteşte sprijinindu-o sĕ se aştearnă la preaînaltul tron al Maiestăţii Sale imp. şi apostolice regeşti, pentru o resoluţiune favoritoare. În Lugoj, 25 Sept. 1862. Prea plecat serv. *Teodor Serb* m. p., administratorul Caraşului". —

Despre memorandul acesta scrie *Bariţiu* în »*Părţi alese din istoria Transilvaniei*«, vol. III., pag. 140, că „merită sĕ fie conservat pentru istoria culturii poporului român, alăturea cu documentele cele mai preţioase ale timpului aceluia". De altcum cuprinsul îi arată valoarea.





Adresa districtului Năsĕud.

Pe la finea anului 1861 a fost dată o *instrucțiune* amĕnunțită cu privire la organisarea provisorie a Ardealului.

Instrucțiunea a fost compusă la ordin preaînalt, și a avut de scop stabilirea unor principii după cari era sĕ se facă organisarea comitatelor, districtelor și scaunelor în Transilvania, în mod provisoriu, până-când dieta Ardealului va putè aduce lege fundamentală în privința aceasta.

Sĕ dispunea în instrucțiune, că în locul vechilor adunări *marcale* au sĕ vină comitete municipale pretutindenea, compuse în modul următor: 1) din membri luați din marea proprietate, 2) din representanți aleși din partea marei proprietăți, 3) din representanții orașelor, opidelor și comunelor industriale, 4) din representanții altor comunități, și 5) din representanții industriei și ai comerciului.

Cu privire la districtul Năsĕudului s'a făcut escepțiune, spunêndu-se în instrucțiune, că comitetul municipal al acestui district are sĕ fie compus numai din membri luați din cele trei clase din urmă, fiindcă pe teritorul districtului năsĕudean, fost mai nainte grănițĕresc, nu sĕ află mare proprietate.

Împrejurarea aceasta a îndemnat comitetul municipal al Năsĕudului, ca la prima sa întrunire, întêmplată în *25 Septemvrie 1862*, sĕ voteze o adresă de mulțumire monarchului, în care-'l roagă însĕ totodată sĕ dispună, ca dieta Ardealului sĕ se convoace cât mai curênd, și astfel, ca națiunea română sĕ fie representată în ea în mod cuvenit.

Adresa votată și înaintată monarchului a fost următoarea:

„Sacratisimă ces. reg. Maiestate!

După-ce prea scumpa noastră patrie Transilvania în restimp de 12 ani fù împedecată de a sĕ folosì de vechia ei constituțiune,

şi după-ce Maiestatea Voastră în cei 12 ani trecuţi v'aţi convins de ajuns despre necesitatea de a restituì provincielor de sub coroana Ungariei vechile lor drepturi şi vechia constituţiune municipală, de o parte, ear' de altă partă, că vechia constituţiune, aşa după-cum este, nu sĕ mai poate aplica faţă de toate popoarele patriei: cu prea-înalta diplomă din 20 Octomvrie 1860 v'aţi îndurat preagraţios a pune şi patria noastră Transilvania în starea ei constituţională de mai nainte, cu acea modificare numai, ca în constituţiune sĕ se facă schimbari adânc tăietoare, şi ca acele clase şi naţionalităţi, cari până acuma n'au fost îndreptăţite, de aici încolo sĕ se compute şi numere între cele îndreptăţite.

Esecutarea acestei preaînalte diplome, cu privire la naţiunea română, după lupte de un an întreg, încă până astăzi nu e dusă la îndeplinire, pentru-că deşi naţiunea română e cea mai numeroasă şi cea mai veche în Transilvania, totuşi ea nicăiri nu e privită ca atare, nefiind până acum prin lege declarată de naţiune regnicolară şi numĕrată între naţiunile patriei, recunoscute prin lege.

Dorinţa aceasta ferbinte a naţiunii române, — de care sĕ ţine şi poporul acestui district, representat prin umilit subscrisul comitet, sĕ vede că M. Voastră voiţi a dispune sĕ se aducă la îndreplinire pe calea dietei, care în sensul vechei constituţiuni este calea cea adevĕrată. De unde urmează, că fiecare patriot adevĕrat are sĕ înlăture toate pedecile şi sĕ se folosească de toate mijloacele cari pot contribuì, fie cât de puţin, la ajungerea acestuí scop dorit aproape de un milion şi jumĕtate de suflete române, şi fiecare patriot adevĕrat, care doreşte fericirea şi prosperitatea patriei, are sĕ nisuiască la ajungerea acelei zile mari, în care adunându-se representanţii tuturor naţiunilor patriei, în conţelegere împrumutată, întinzêndu-'şi mâna frăţeşte unul altuia şi îmbrăţişându-se cu sinceritate unul pe altul, sĕ sdrobească zidul care 'i-a ţinut despărţiţi de mai multe secole, şi aşa apoi, sub înţeleapta conducere dela preaînaltul tron al M. Voastre venită, — unanim sĕ delibereze despre binele şi prosperitatea patriei comune şi a preaînaltului tron.

Spre ajungerea acestui scop prea sfânt fù de lipsă organisarea provisorie constituţională a patriei, prin care susţinêndu-se ordinea cea bună până la definitiva organisare, pe calea dietei, barem întru-câtva sĕ se mulţumească poporul patriei, ear' administrarea dreptăţii, care în cele mai multe părţi ale patriei stagnează de un an întreg, barem întru-câtva sĕ se pună earăşi în curgere normală.

Pasul acesta prea salutar v'aţi îndurat a-'l face M. Voastră prin emiterea instrucţiunei despre regularea provisorie a constituţiunei municipale, precum şi a ordinei electorale pentru scumpa noastră patrie, care, deşì nu tratează despre naţionalităţile patriei, ci numai despre diferitele clase ale popoarelor aflătoare în patrie, şi deşì naţiunea română ca atare, precum şi poporul ţĕran, prin instrucţiunea aceasta nu este deplin considerat, fiindcă pe basa aceleia, afară de districtul Făgăraşului şi al Năsĕudului, nici în una din celelalte jurisdicţiuni naţiunea română nu poate fi representată precum 'i-s'ar cuvenì după factorii pe cari îi posede: totuşi considerând, că instrucţiunea aceasta, dintre toate câte s'au dat dela 20 Octomvrie 1860 încoace este cea mai favorabilă pentru clasele mai nainte neîndreptăţite, considerând mai departe, că aceasta primă instrucţiune, prin care sĕ dete ocasiune şi ţĕranilor de a fi representaţi în corpul care dispune despre afacerile publice, şi în fine considerând, că acesta este singurul mediu după care ţĕranul până acuma neîndreptăţit şi nicăiri representat poate sĕ-'şi aleagă representanţii sei, deşì nu în numĕr destoinic, dar' din mijlocul seu, în cari are încredere, şi mai considerând şi aceea, că prin aceasta s'a deschis şi ţĕranului uşa de a putè întra în afacerile publice ale ţĕrii, şi care ne conduce la ajungerea acelei zile mari, în care, sub prea înţeleapta conducere a M. Voastre, pe cale dietală sĕ se reguleze şi referinţele clasei poporului faţă de cei până acuma foşti îndreptăţiţi, şi deosebi ale naţiunii române până acì neîndreptăţite:

Umilit subscrisul comitet ales, fiind adunat astăzi pentru primaoară pe basa acelei preaînalte instrucţiuni, îşi ţine de cea mai sfântă datorinţă prin aceasta, cu glasul a 46 mii de suflete române, a-'şi esprima cea mai ferbinte, fiască şi sinceră mulţumită M. Voastre, pentru-că v'aţi îndurat preagraţios a aproba acea înaltă instrucţiune regulatoare, prin care şi clasa poporului, mai nainte neîndreptăţit, îşi află întru-câtva îndreptăţirea sa, cea de secole oftată.

Voind însĕ umilit subscrişii totodată a esprima şi dorinţa cea mai ferbinte a poporului representat prin ei, — îşi aştern prin aceasta totodată şi umilita şi fiasca rugare, ca M. Voastră, spre a ajunge la definitiva organisare constituţională a patriei noastre, sĕ vĕ înduraţi părinteşte a convoca cât mai curênd dieta Transilvaniei, pe basa egalei îndreptăţiri, ca în ea sĕ poată fi representată şi naţiunea română după factorii pe cari îi posede, egal cu celelalte surori naţiuni ale patriei, şi apoi conlucrând acolo în conţelegere şi cu puteri unite,

http://statuldacia.info

sĕ poată ajunge şi scumpa noastră patrie la dorita linişte, pace, fericire şi prosperitate.

Urând puteri înzecite M. Voastre spre a putè împlinì dorinţele naţiunilor, şi îndeosebi ale tinerei naţiuni române, semnăm cu cea mai adâncă şi fiiască supunere, ai Maiestăţii Voastre cei mai credincioşi supuşi, universitatea districtului Năsĕud, 25 Sept. 1862. (Urmează subscrierile)". —

La adresa aceasta, înaintată coroanei prin guvernul ţĕrii, a urmat o resoluţiune preaînaltă, în care monarchul mulţumeşte universităţii districtuale din Năsĕud pentru purtarea loială şi corĕspunzĕtoare cu intenţiunile coroanei, şi-'i comunică, că a dat ordin cancelariei aulice transilvane sĕ se grăbească cu pregătirile necesare pentru-ca dieta Ardealului sĕ poată fi convocată cât mai curênd.

Resoluţiunea preaînaltă a fost trimisă Năsĕudenilor tot prin guvernul ţĕrii, care a adresat districtului următoarea notă oficială:

„În numele Maiestăţii Sale ces. reg. apostolice, Mare-principe al Transilvaniei, comite al Sĕcuilor, preagraţiosul nostru domn.

Inclitei universităţi a districtului Năsĕud. La representaţiunea comitetului acelui district, adresată către Maiestatea Sa ces. reg. apostolică din şedinţa ţinută în 25 Septemvrie 1862, şi de către acest regesc guvern aşternută la locul preaînalt, s'a îndurat M. Sa ces. reg. apostolică, cu preaînalta decisiune din 24 Februarie a. c. preagraţios a demanda, ca comitetului districtului Năsĕud sĕ se dee următoarea preagraţioasă resoluţiune:

Preaumilita mulţumire a comitetului districtual pentru decisiunile estradate cu diploma împĕrătească din 20 Octomvrie 1860 şi pentru instrucţiunea despre organisarea provisorie a municipiilor, sancţionată cu preaînalta decisiune din 12 Decemvrie 1861, s'a îndurat M. Sa ces. reg. apostolică a o primì cu adevĕrată îndestulire, şi a îndruma cancelaria reg. transilvană aulică, ca *în urma înnoitelor demandări ale M. Sale sĕ grăbească pe cât sĕ poate cu trebuincioasele pregătiri pentru convocarea cât mai grabnică a dietei transilvane,* fiind dorinţa cea mai ferbinte a Maiestăţii Sale ces. reg. apostolice, ca decisiunile preaînalte din 20 Octomvrie 1860 şi 26 Februarie 1861, referitoare la trebile interne şi la relaţiunile dreptului de stat al Transilvaniei către întreaga monarchie, *sĕ se efectueze într'un mod mulţumitor pentru toate naţiunile conlocuitoare.*

De altmintrelea s'a îndurat M. Sa ces. reg. apostolică preagraţioas a ordona, că sĕ se descopere comitetului districtual *preaînalta*

recunoştinţă pentru purtarea sa loială şi corĕspunzĕtoare intenţiunilor Maiestăţii Sale ces. reg. apostolice, ţintitoare la fericirea patriei.

Despre care preaînaltă decisiune, inclita universitate districtuală, în urma graţioasei ordinaţiuni reg. din 26 Februarie a. c. sub numĕrul 957, prin aceasta sĕ încunoştiinţează. Din şedinţa reg. guvern al Marelui-principat Transilvania, ţinută în Cluj, în 10 Martie 1863. *Popu* m. p. *Páll Sándor* m. p."

Comitetul representativ al districtului Năsĕud a rĕspuns la măgulitoarea resoluţiune cu o nouă adresă omagială, compusă în limba *română*, şi votată în adunarea din 23 Martie. Adresa era ţinuta în următorii termini:

„Sacratisimă ces. reg. şi apostolică Maiestate, nouĕ preaîndurat domnitor!

Prin preagraţioasa ordinaţiune a escel. regesc guvern transilvan din Cluj, datul 10 Martie 1863, numĕrul 8358, s'a împărtĕşit umilit subscrisului comitet representativ al districtului Năsĕud preaînalta decisiune a Maiestăţii Voastre ces. reg. apostolice din 24 Febr. a. c., prin care v'aţi îndurat preagraţios a demanda, ca preaumilit subscrisului comitet representativ sĕ 'i-se descopere preaînalta şi adevĕrata îndestulire a Maiestăţii Voastre pentru preaumilita noastră mulţumire cu privire la preaînalta diplomă împĕrătească din 20 Octomvrie 1860 şi la instrucţiunea despre organisarea provisorie a municipiilor transilvane, sancţionată cu preaînalta decisiune din 12 Decemvrie 1861, şi cumcă Maiestatea Voastră ces. reg. totodată v'aţi îndurat preagraţios a solicita pregătirile pentru cât mai curênda convocare a dietei transilvane, precum şi că Maiestatea Voastră ces. reg. şi apostolică v'aţi îndurat preagraţios a descoperì preaînalta recunoştinţă pentru purtarea noastră loială şi corĕspunzĕtoare intenţiunilor M. Voastre ces. reg. apostolice, ţintitoare la fericirea patriei, despre care preaînaltă recunoştinţă umilit subscrisul comitet representativ, în urma graţioasei ordinaţiuni regeşti din 26 Februarie a. c., emanată sub nrul 957, sĕ încunoştiinţă prin sus atinsa graţioasă ordinaţiune guvernială, care din 20 Octomvrie 1860 încoace, — de când v'aţi îndurat M. Voastră ces. reg. apostolică a enunţa de pe înaltul tron egalitatea şi libertatea tuturor popoarelor măreţei monarchii austriace, şi prin urmare şi a celor de sub coroana Ungariei, între cari sĕ numĕră şi naţiunea română, totdeauna credincioasă, de care sĕ ţine şi poporul acestui district, fu prima ordinaţiune dela locurile mai înalte *scrisă în limba română*, care este limba maternă a întregului popor

representat prin umilit subscrisul comitet și e limba oficioasă a acestui district.

Sacratisimă ces. reg. apostolică Maiestate!

Umilit subscrisul comitet representativ, în numele poporului din acest district, prin aceasta de nou cutează a aşterne la picioarele M. Voastre cea mai adâncă şi preaumilită mulţumire pentru adevěrata îndestulire şi preaînalta recunoştinţă pe care v'aţi îndurat M. Voastră a o enunţa de pe tron, la paşii şi purtarea umilit subscrişilor, declarând totodată acest comitet sěrbătoreşte, înaintea lumii şi a Maiestăţii Voastre ces. reg. apostolice, că de oare-ce poporul acestui district este tare convins, că naţiunea română numai spriginită de înaltul tron al Maiestăţii Voastre va ajunge la locul care-'i compete, după factorii ce-'i posede, între celelalte naţiuni ale Transilvaniei, — fiindcă tot favorul pe care 'l-a simţit până acuma naţiunea română numai prin espresa demandare a Maiestăţii Voastre şi a preafericiţilor antecesori ai Maiestăţii Voastre a putut străbate la credincioasa naţiune română, — umilit subscrisul comitet, sperând că Maiestatea Voastră vě veţi îndura părinteşte a îngrijì, ca spre a se putè realisa principiile enunţate în preaînalta diplomă împěrătească din 20 Octomvrie 1860, credincioasa naţiune română, la viitoarea dietă transilvană, faţă de celelalte naţionalităţi din patrie, după factorii sei, va fi egal representată: sěrbătoreşte declară, că este cu totul determinat a conlucra din toate puterile în consonanţă cu preaînaltele decisiuni provisorii de până acum ale Maiestăţii Voastre, ca aşa prea scumpa noastră patrie cât mai curênd sě poată ajunge constituţionalminte în stare normală, când fiecare naţionalitate a patriei, prin urmare şi naţiunea română, va putè sě-'şi vadă drepturile sale naţionale în toată privinţa asigurate.

Umilit subscrisul comitet representativ însě totodată îşi ţine de cea mai sfântă datorinţă a aduce la preaînalta cunoştinţă a Maiestăţii Voastre şi aceea, că sus atinsa graţioasă ordinaţiune a esc. guvern regesc din 10 Martie 1863, nrul 8358, îndreptată către universitatea acestui district, fiind scrisă în limba română, care e limba întregei universităţi şi a întregului popor al acestui district, şi fiind prin aceasta împlinită una din principalele dorinţe ale noastre şi ale întregei naţiuni române, întru atâta a surprins inima şi spiritul fiecăruia dintre noi, şi prin urmare a întregului popor din acest district, încât, de oare-ce acest popor tare crede şi este convins, că ordinaţiunea aceasta a urmat în limba română numai în urma espresei

demandări şi voinţe a Maiestăţii Voastre, prin aceasta s'au duplicat legăturile cari au legat totdeauna şi leagă şi în present inimile poporului acestui district de înaltul tron al Maiestăţii Voastre, şi credinţa acea neclătită care a dovedit-o poporul representat prin noi în decurs de un secol întreg ca grăniţeri, prin aceasta dispoziţiune a Maiestăţii Voastre a căpĕtat putere nouă şi nefrângibilă, pe care Maiestatea Voastră în tot casul vĕ rugăm a conta cu siguritate.

Ca sĕ putem însĕ procede şi mai încolo pe aceasta cale, totodată cădem înaintea tronului şi la picioarele Maiestătii Voastre cu acea preaumilită rugăminte de supuşi credincioşi. ca M. Voastră ces. reg. şi apostolică sĕ vĕ înduraţi preagraţios a demanda, ca şi până la viitoarea dietă transilvană, atât guvernul regesc, cât şi inclita tablă regească şi ces. reg. direcţiune financiară din ţeară, precum şi toate celelalte dicasterii provinciale, în toate ordinaţiunile şi scrierile îndreptate către universitate, oficiolate şi jurisdicţiuni locuite în majoritate de Români, sĕ întrebuinţeze limba română, întocmai precum v'aţi îndurat Maiestatea Voastră a demanda prin preagraţioasa ordinaţiune din 26 Februarie a. c., emanată sub numĕrul 957, fiind acesta cel mai puternic mijloc de a corobora credinţa naţiunei române.

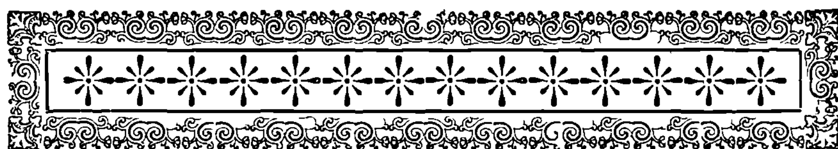
În urmă cutează preaumilit subscrisul comitet representativ a aduce la preaînalta cunoştinţă a Maiestăţii Voastre ces. reg. apostolice şi acea ştire întristătoare pentru districtul nostru, lăţită pe cale jurnalistică, adecă, că în proiectul despre ţinênda dietă transilvană aşternut M. Voastre spre aprobare, distristul Năsĕudului ar fi unicul între toate jurisdicţiunile mai mari din Ardeal care la viitoarea dietă e propus a fi representat numai prin *doi* deputaţi, şi unde nici unul dintre opidele pe cari le posede nu ar fi designat de atare care sĕ-'şi aibă deputatul seu în dietă, prin care faptă poporul acestui district s'ar vedè cu totul despreţuit, ear' districtul pus îndĕrĕtul altor jurisdicţiuni. Pentru aceea deci, în numele poporului credincios din secoli pe care îl representăm, de nou cădem la picioarele Maiestăţii Voastre cu acea preaumilită rugare, ca sĕ vĕ înduraţi preagraţios şi părinteşte cu ocasiunea aprobării ordinaţiunilor pentru convocarea dietei a dispune, ca unora dintre opidele districtului acestuia, cari ar fi: Năsĕudul, Rodna, Borgo-Prundul, Monorul şi Sân-Giorgiul, sĕ li-se dee dreptul de a-'şi alege şi trimite câte un deputat la viitoarea dietă transilvană.

Deci sperând că Maiestatea Voastră ces. reg. apostolică vĕ veţi îndura a primi manifestările noastre de credinţa şi ale întregului

popor din districtul Năsĕudului cu părinţească bunăvoinţă, şi sperând că cererile noastre, cari cuprind în sine numai dreptatea, vor putè străbate la preaînaltul tron şi acolo vor avè ascultare, pe lângă cea mai adâncă supunere sûntem totdeauna, ai Maiestăţii Voastre ces. reg. apostolice, cei mai credincioşi supuşi, comitetul representativ al districtului Năsĕud. Dat în Năsĕud, 23 Martie 1863. (Urmează subscrierile).“ — —

De dorinţa Năsĕudenilor, esprimată în adresa aceasta, nu s'a mai ţinut cont, poate-că a şi fost esprimată prea târziu, — pentru-că în dieta Transilvaniei, convocată prin rescriptul împĕrătesc datat din 21 Aprilie 1863, şi deschisă în 1 Iulie 1863 în Sibiiu, districtul Năsĕudului a fost representat într'adevĕr numai prin *doi* deputaţi, unul ales din partea cercurilor Rodna-veche, Sân-Giorgiul şi Borgo-Prundul, celalalt ales de către cercurile administrative Năsĕud, Zagra şi Monor.





Congresul național din 1863.

La petițiunile Românilor înaintate monarchului în 7 Noemvrie și 10 Decemvrie 1860, precum și la celelalte doue, presentate coroanei în anul 1861 în urma hotărîrilor luate în marea adunare națională ținută la Sibiiu în același an, a urmat o resoluțiune preaînaltă, estrem de măgulitoare pentru Români, datată din 18 Oct. 1862.

Resoluțiunea a fost comunicată episcopului *Șaguna* în 2 Nov. 1862 din partea guvernului din Ardeal, care a adresat în scopul acesta următoarea notă oficială lui *Șaguna*:

— „Maiestatea Sa ces. reg. apostolică s'a îndurat a emite preagrațios din *Schönbrunn*, cu datul din 18 Octomvrie a. c., drept rěspuns la manifestațiunile și rugămintele așternute *în numele națiunii române ardelene* la locul preaînalt la 7 Noemvrie și 10 Decemvrie 1860, și în urma conclusului adunării naționale, ținută cu concesiune mai înaltă în Sibiiu în 1 13—4 16 Ianuarie 1861, următoarea preaînaltă resoluțiune:

Când ordonez sě se descopere ***națiunii române a Ardealului îndestulirea mea pentru documentarea loialității, credinței și alipirei ei cătră casa mea domnitoare*** *și cătră legile fundamentale de stat, sancționate de mine, cancelaria mea aulică transilvană are la așternerea grabnică a propozițiunilor sale despre compunerea și convocarea dietei ardelene a supune unei precumpěniri noue propunerile și cererile desvoltate în privința aceasta în representațiunile acelea, și după ascultarea regescului guvern ardelean a 'mi-le așterne mie, pe lângă opiniunea sa. Regularea legală a referințelor juridice de stat ale* ***națiunii române și ale confesiunilor*** *ei are sě formeze una dintre primele probleme ale celei mai de-aproape diete transilvane. Părerile și dorințele* ***națiunii române*** *în privința întrebuințării oficioase a*

diferitelor limbi ale ţĕrii sûnt luate deja în consideraţiune prin mĕsurile aduse de cătră cancelaria mea aulică transilvană, cu privire la esecutarea autografului meu din 21 Decemvrie 1861, pe lângă care are sĕ remână deocamdată până la definitiva decisiune pe calea legislaţiunii.

Această preaînaltă şi graţioasă resoluţiune sĕ aduce la cunoştinţa Escelenţei Voastre, ca unul dintre presidenţii adunării naţionale române ţinută cu preaînaltă concesiune în anul 1861, zilele 1 13 4 16 Ianuarie“.

Episcopul *Şaguna* 'şi-a ţinut de datorinţă sĕ aducă fără amênare la cunoştinţă publică aceasta preaînaltă şi pentru poporul român prea înveselitoare resoluţiune. făcêndu-'i următorul comentar:

– „Când grăbesc a vĕ publica aceasta preagraţioasă resoluţiune împĕrătească, care 'mi-a umplut inima de bucurie şi mângăere, cred tare, că înţelegênd voi, iubiţilor. acest mare cuvênt împĕrătesc, inimile voastre încă sĕ vor umplè de bucurie şi de mângăere. Veniţi deci cu toţi sĕ mulţumim împĕratului nostru Francisc Iosif I. pentru aceasta preagraţioasă resoluţiune, şi sĕ-'i rĕmânem pentru totdeauna credincioşi şi ascultători, rugând şi pe Dumnezeu sĕ-'i dee sănĕtate statornică, pace împĕrăţiei şi biruinţă asupra contrarilor, şi aşa bucuria şi mângăierea noastră de astăzi sĕ o eternisăm cu cântarea de mulţumită, cântând lui Dumneseu: „Mărire celui ce ne-ai arĕtat nouĕ lumină, mărire întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace între oameni bună voire!“

În fine, ca unul dintrei cei doi presidenţi ai adunărilor noastre naţionale doresc, ca spre publicarea solemnă a acestei preagraţioase resoluţiuni împĕrăteşti sĕ se ţină *congres naţional* cât mai curênd. despre care vĕ voiu face încunoştiinţare la timpul seu, Fiind cu binecuvêntarea archierească, al vostru, Sibiiu, 2 14 Nov. 1862, de tot binele voitor, *Andreiu* m. p., episcop“.

Ideea de a se convoca un *congres naţional român* pentru a sĕ face în el publicarea solemnă a preaînaltei resoluţiuni a aflat bună primire în toate cercurile româneşti, ceea-ce a îndemnat pe episcopul *Şaguna,* ca împreună cu metropolitul Blajului, *Alex. Şt. Şuluţiu,* sĕ ceară în 2 Decemvrie 1862 învoirea preaînaltă pentru întrunirea congresului.

Guvernul ţĕrii a înaintat colectiva petiţiune în 30 Decemvrie 1862 la preaînaltul loc, de unde a urmat în 17 Februarie 1863 o resoluţiune favorabilă, adusă la cunoştinţa episcopului *Şaguna* prin

următoarea notă oficială a guvernului din Cluj, datată din 20 Febr. anul 1863:

— „În urmarea solicitării colective a Escelenţei Tale şi a archiepiscopului gr.-cat. din Blaj, aşternută presidiului guvernial în 2 Decemvrie, şi în urmarea comitivei guvernului regesc către locul cel mai înalt, din 31 Decemvrie nrul 31.172, Maiestatea Sa ces. reg. s'a îndurat a concede prin preaînalta resoluţiune din 17 a lunei cur., ca Escelenţa Ta şi Escelenţa Sa archiepiscopul gr.-cat. din Blaj, ca presidenţii conferenţei naţionale române ţinută la anul 1861 în luna Ianuarie, sĕ puteţi conchema cât mai curênd în acelaşi oraş Sibiiu) 120—150 dintre indivizii mai însemnaţi ai *naţiunii române* din acest mare principat la o conferenţă continuativă, unde acea resoluţiune preaînaltă a Maiestăţii Sale ces. reg. din 18 Octomvrie anul trecut, prin care sĕ esprimă plăcerea preaîndurată urmată la descoperirile omagiale aşternute din conferenţa de mai nainte a acestei naţiuni, sĕrbătoreşte sĕ se publice şi sĕ se trateze despre o adresă de mulţumire, ce va cuprinde credinţa neclătită a naţiunii române din acest mare principat şi sentimentele ei armonice cu intenţiunile preaîndurate ale Maiestăţii Sale ces. reg.

Alegerea persoanelor ce sûnt de chemat şi prefigerea timpului de adunare, precum şi o astfel de conducere a consultărilor, ca acelea sĕ decurgă cu seriositatea şi demnitatea corĕspunzĕtoare problemei conferenţei, sĕ concrede Escel. Tale şi Escel. Sale archiepiscopului gr.-cat. din Blaj, *Alexandru Şterca Şuluţiu,* ca celor doi archipăstori şi respective presidenţi. Ceea-ce în urma descoperirei apriate din preaîndurata resoluţiune sĕ aduce la cunoştinţa Escelenţei Tale cu însemnarea, că este prea de dorit, ca conferenţa, încât numai va fi cu putinţă, sĕ dureze cât mai scurt, ca nu cumva prin mai îndelunga absentare a funcţionarilor cari vor fi convocaţi, serviciul public sĕ sufere vre-o întârziere". —

În urma preaînaltei concesiuni, cei doi archiereĭ români, consfătuindu-se şi cu alţi fruntaşi ai neamului nostru, au căzut de acord, ca congresul naţional român sĕ fie convocat pe Dumineca Tomii, adecă pe 19/7 Aprilie 1863 la Sibiiu, ear' din el sĕ facă parte, afară de archiereĭ, de vice-presidentul guvernului transilvan, de comiţii supremi, căpitanii districtuali şi administratorii comitatensi, de consilierii transilvani de curte, de consilierii de guvern, de instrucţiune şi de finanţe, precum şi afară de secretarii, protonotarii, asesorii tablei regeşti şi asesorii tribunalului penal, apoi afară de juzii regeşti şi

scaunali și de directorii ambelor gimnasii române, din Blaj și Brașov, încă 25 membri din cler și 50 membri mireni din fiecare confesiune română.

Episcopul *Șaguna,* în înțelegere cu alți fruntași români de legea gr.-orientală, a compus lista celor-ce vor fi învitați la congres, ca aparținětori la confesiunea sa, și prin circular a fost avisat fiecare dintre cei onorați cu distincțiunea aceasta, ca la terminul pus sě se afle în Sibiiu, pe când metropolitul *Șuluțiu* a dat și de astă-dată, ca la anul 1861, voe liberă preoțimei și poporului sě *aleagă* oameni în carĭ au încredere. De altcum lămuririle necesare despre pașii întreprinși din partea ambilor archierei ni-le dau circularele adresate din partea lor protopopilor, clerului și poporului.

Circularul metropolitului *Șuluțiu,* dat în privința aceasta în 7 Martie 1863, e de cuprinsul următor:

„Onorate în Christos frate!

Onoratului nostru public din Transilvania cred că-'i este prea bine cunoscut, că noi, ambii archierei români, ca presidenți ai adunării naționale din 1861, am cerut dela locurile mai înalte, din motivele și causele aduse înainte în preaumilita noastră rugare din 2 Dec. anul trecut, facultatea pentru ținerea unui congres național.

Acum ne aflăm în acea prea plăcută stare de a putè face cunoscut aceluiași onorat public cu mare bucurie sufletească, precumcă sacratisima sa ces. reg. și apostolică Maiestate, prin preaînalt grațiosul rescript împěrătesc din 17 Februarie a. c., sub numěrul cancelariei de curte 783 din 1863, s'a îndurat a ne concede ceruta facultate prin înaltul regesc guvern al țěrii, care prin decretul seu din 20 Febr. anul curent, nrul 6680, ni-o împărtășește nouě ambilor presidenți ai sus menționatei adunări naționale cu acea grațioasă intimare, ca congresul dorit *sě se țină în Sibiiu* și că la congres cât mai curênd sě se convoace din inteligența română transilvană preoțească și mirenească de ambele confesiuni române 120—150 de indivizi, ear' alegerea persoanelor ce sûnt de conchemat, și defigerea terminului pentru ținerea adunării, precum și conducerea sfătuirilor în acel chip și cu acea modalitate, ca ele sě decurgă cu o seriositate și demnitate cuvenita problemei conferenței, s'a concrezut nouě, ambilor presidenți.

Drept-aceea, în urma susatinsei preaînalte și grațioase concesiuni împěrătești, date în privința ținerii conferențelor, înțelegêndu-ne earăși noi, ambii președinți la olaltă, asupra dispozițiunilor ce sûnt a sě face

cu privire la acest scop, am cugetat că cel mai potrivit termin pentru ţinerea conferenţelor ar fi Dumineca Tomii după Paştile noastre, adecă 7/19 Aprilie a. c., în care termin ne-am şi învoit aşa, că Dumineca sĕ se serbeze numai chemarea Spiritului Sfânt, ear' în zilele următoare sĕ se ţină consultările.

Încât sĕ ţine de conchemarea persoanelor la conferenţă, după programa dată în petiţiunea noastră sus indigetată, ca chemaţi din partea noastră. a preşedinţilor, vor avea sĕ iee parte la conferenţă: 1) vice-preşedintele regescului guvern, 2) consilierii transilvani de curte, de guvern, de instrucţiune şi de finanţe, precum şi secretarii de naţionalitate română, 3) comiţii supremi. căpitanii districtuali şi administratorii comitatensi, 4) protonotarii, asesorii tablei regeşti şi asesorii tribunalului criminal al ţĕrii, 5) juzii regeşti şi scaunali, 6) directorii ambelor gimnasii româneşti, din Blaj şi din Braşov, ear' din statul preoţesc din fiecare confesiune română până în suma de 25 indivizi, şi din cel civil sau mirenesc, dintre inteligenţă, până la 50 de indivizi.

În convocarea acestora mai pe urmă numiţi. din preoţime 25 şi dintre mireni 50 de indivizi de pe partea noastră, — urmez şi acum modalitatea pe care am fost urmat-o în anul 1861, la conferenţa naţională de atunci, când am lăsat, ca prin alegere liberă sĕ se aleagă şi din partea preoţimei şi şi a poporului de religiunea noastră gr.-cat. deputaţi la conferenţele naţionale. şi aşa şi acum voim sĕ fie aleşi deputaţii şi la aceste conferenţe naţionale de către preoţime şi popor.

Drept aceea, luând noi în consideraţiune şi deoparte şi de alta împrejurările, parte a poporaţiunii noastre de legea gr.-catolică de prin comitate, districte şi scaune, parte a numĕrului numai de 75 indivizi, cari cad din partea preoţimei şi a inteligenţei mireneşti pe partea confesiunei noastre gr.-catolice, am voit, ca şi în privinţa modalităţii de-a se alege representanţii preoţimei şi ai poporului nostru gr.-catolic de prin comitate, districte şi scaune la conferenţă, sĕ facem publicului nostru gr.-catolic o uşurinţă prin aceea, că am calculat şi prenotat în ce numĕr ar fi sĕ se aleagă acei representanţi, după-cum sĕ va vedè din următoarea specificaţiune:

Comitatul Alba-de-jos alege 3 preoţi şi 6 mireni; comitatul Alba-de-sus 1 preot şi 2 mireni; comitatul Dobâca 3 preoţi 5 mireni; comitatul Hunedoarei 2 preoţi 3 mireni; comitatul Clujului 2 preoţi 4 mireni; comitatul Cetatea-de-baltă 1 preot 2 mireni; comitatul Solnocului-din-launtru 1 preot 3 mireni; comitatul Turzii 3 preoţi

5 mireni; districtul Făgăraşului 1 preot 3 mireni; districtul Năsĕudului 1 preot 3 mireni; scaunul Bistriţei 1 preot 2 mireni; al Mediaşului 1 preot 2 mireni; al Mercurei 1 preot 1 mireau; al Orăştiei 1 preot 2 mireni; al Sebeşului 1 preot 2 mireni; al Sibiiului 1 preot 3 mireni; şi al Sighişoarei —. În fine scaunele sĕcueşti toate la olaltă *un* preot şi *doi* mireni. Suma deci 25 preoţi şi 50 mireni.

Toţi representanţii acestia, după numĕrul defipt în specificaţiune, pot sĕ se aleagă prin susindicatele comitate, districte şi scaune, în acel chip, dacă protopopii fiecărui comitat, district sau scaun, îndată-ce vor primì aceasta a noastră ordinaţiune sĕ vor pune în conţelegere între sine, şi şi cu inteligenţa mireană şi preoţească română gr.-catolică, şi vor alege atât din statul preoţesc preoţi cu capacitate şi purtare bună, cât şi din statul mirenesc pe aceia dintre inteligenţii nostri, cari asemenea sûnt cu capacitate şi purtare bună şi despre cari sĕ va şti de comun, că preoţimea şi poporul comitatului, districtului sau scaunului aceluia *are încredere deplină într'înşii,* de sine înţelegêndu-se, că pot fi aleşi deputaţi la conferenţă şi indivizi din alt comitat, district sau scaun, dacă aceia vor posede calităţile recerute acum menţionate, şi pe acestia aşa în numĕrul prefipt aleşi îi vor însărcina, ca pe terminul mai sus indigetat sĕ se presenteze la Sibiiu la conferenţele naţionale, înzestraţi cu acreditive dela alegĕtori, unde ca atari vor lua parte la conferenţele ce se vor ţinè.

Care spre strânsă împlinire încredinţându-'ţi-le, cu părintească iubire rĕmânem, în Blaj, 7 Martie 1863, al frăţiei tale adict, metropolitul *Alexandru* m. p." —

Circularul episcopului *Şaguna*, prin care învită pe cei designaţi sĕ facă parte din congres pe Dumineca Tomii la Sibiiu, e de următorul cuprins:

— „Maiestatea Sa ces. regească s'a îndurat preagraţios o ordona în 18 Octomvrie 1862, ca sĕ se descopere naţiunii române din Ardeal plăcerea preaînaltă pentru documentarea loialităţii, credinţei şi alipirei ei către casa domnitoare şi către legile fundamentale sancţionate de Maiestatea Sa.

Această preaînaltă resoluţiune a îndemnat presidiul adunărilor naţionale de-a cere în 2 Decemvrie voia dela locurile competente spre a sĕ puté convoca un *congres naţional,* în care solemnel sĕ se publice acea preaîndurată resoluţiune maiestatică, şi apoi sĕ se poată trata, nu numai despre o adresă de mulţumire către M. Sa,

ci şi a sĕ ţinè consultări asupra unor obiecte ce taie în vieaţa politică a naţiunei noastre.

Rugarea aceasta preaumilită s'a îndurat M. Sa a o încuviinţa în 17 Februarie a. c. cu aceea, că presidenţii conferenţei naţionale din 1861 pot conchema cât mai curênd la Sibiiu o nouă conferenţă naţională, constătătoare din 120 150 indivizi mai însemnaţi ai naţiunei.

În urma acestei preaînalte concesiuni am ţinut o consultare cu mai mulţi bărbaţi naţionali de mai alese capacităţi din statul eclesiastic şi civil pentru defigerea timpului ţinêndei adunări, precum şi pentru modul de alegere şi conchemare a membrilor la aceeaşi, potrivit punctului 6 din petiţiunea deputaţiunei naţionale dela Viena din 10 Decemvrie 1860, pe care adunarea naţională din anul 1861 a primit-o de-a sa.

Timpul ţinêndei conferenţe s'a pus pe Dumineca Tomii, din privinţa postului mare şi a sĕrbătorilor sfintelor Paşti, ear' locul ei Sibiiul este preaînalt aprobat după petiţiunea presidiului din 2 Decemvrie 1862.

Mai departe, în urma consultării ţinute. dintre cei 75 cari vin pe partea noastră, a căzut soartea pe d-ta. ca din partea protopopiatului......, deci eu. ca unul dintre cei doi presidenţi ai adunării naţionale, îţi aduc aceasta la plăcuta cunoştinţă cu aceea, ca sĕ nu pregeţi a lua parte la conferenţa naţională din Dumineca Tomii şi acolo a conlucra spre mai desĕvîrşita fericire a naţiunii noastre române şi a stărui, ca aceea sĕ se aducă în armonie cu interesele tronului împĕrătesc şi ale patriei".

Cum sĕ vede, lista episcopului *Şaguna* a fost compusa pe protopresbiterate, ear' alegerile ordonate din partea metropolitului *Şuluţiu* s'au făcut pe comitate, districte şi scaune.

Atât la compunerea listei, cât şi la alegerile efectuite, au fost ţinute în vedere cele mai bune puteri ale naţiunei române din Ardeal, astfel, că din congresul naţional întrunit la Dumineca Tomii în Sibiiu au făcut parte cei mai buni, mai devotaţi şi mai luminaţi fii ai naţiunei române de pe acele vremuri.

Cei-ce au fost împedecaţi sĕ iee parte la congres 'şi-au motivat din vreme absentarea, ear' în locul lor au fost chemaţi alţii, aşa, ca în ziua deschiderei congresului numĕrul cerut al membrilor era complet.

Conform programului stabilit din bună vreme, în Dumineca Tomii s'a celebrat numai chemarea duhului sfânt în ambele biserici

române din Sibiiu, din partea archiereilor, cu asistenţă numĕroasă, şi în presenţa membrilor adunaţi la congres, ear' şedinţele s'au început în ziua următoare.

Şedinţa primă.

Luni, în 8/20 Aprilie, membrii conferenţei naţionale române s'au adunat în numĕr complet în sala cea mare dela hotelul *»Împĕratul Romanilor«,* unde era de faţă şi un mare public ascultător, recrutat din toate naţionalităţile şi clasele sociale. Foarte bine era representată tinerimea română dela academia de drepturi din Sibiiu.

Din sînul membrilor adunaţi sĕ esmit douĕ delegaţiuni, câte de şase membri, cari merg sĕ învite pe cei doi preşedinţi, metropolitul *Şuluţiu* şi episcopul *Şaguna,* la deschiderea congresului naţional.

În scurtă vreme apar amêndoi în sală şi sûnt primiţi cu întreite strigări de *sĕ trăească* .

Metropolitul Şuluţiu dela masa presidială face constatarea, că adunarea aceasta e numai o continuare a adunării naţionale române din 1 13 Ianuarie 1861. De aceea, fiindcă atunci s'a ales comitet şi s'au ales secretari, dintre cari partea cea mai mare sûnt şi de astă-dată de faţă, e de părerea, ca tot aceia sĕ rĕmână secretari şi sĕ-'şi ocupe locul la masa presidială.

Adunarea consimte, şi astfel foştii secretari *Puşcariu, Bariţiu, Macelariu* şi *Hodoşiu* îşi ocupă locurile, alegêndu-se în locul celor doi absenţi, ca secretari noi, *Codru-Drăguşian* şi *Pop-Grideanul.*

În urmă sĕ scoală metropolitul *Şuluţiu* şi rosteşte următoarea vorbire de deschidere:

— „Domnilor! Fiţi din adâncul inimei noastre în Domnul salutaţi şi bineventaţi!

Nu puţin nutremênt de cea mai vie bucurie dă sufletelor noastre privirea cea mângăitoare asupra splendidei, numĕroasei şi alesei noastre adunări naţionale.

Nu puţină mângăiere, bărbăţie şi cutezare, între împrejurările timpului de faţă, insuflă îngrijirei noastre celei părinteşti, care până acuma făţiş cu atâtea împedecări ne-a neodihnit şi neliniştit inimile, pentru un viitor mai fericit pe seama naţiunii noastre, când ne vedem încunjuraţi şi sprijiniţi de lamura şi de cea mai aleasă clasă a fiilor naţiunii noastre române, cari între mai bine ca un milion de Români credincioşi escelează cu înţelepciunea, cu un judiţiu profund,

cu neclintită credinţă şi alipire cătră tron, cu zelul şi iubirea cătră patrie şi cătră înaintarea fericirei iubitei noastre naţiuni.

Încurajaţi deci, că conferenţele cari se vor ţinè sub presidenţia noastră vor fi sprijinite prin aşa proptele tari, prin bărbaţi aşa zeloşi şi naţionali, cu atât mai cu statornici paşi vom putè cu ajutorul lui Dumnezeu purcede în consultările noastre, cu cât prin contestul preaînaltei resoluţiuni sûntem şi despre aceea deplin asiguraţi, că nu numai terenul pe care stăm acum, în aceste conferenţe naţionale, este legiuit, ci şi acela a fost încă legiuit pe care au stat conferenţele noastre din 13 1 Ianuarie 1861 şi din cari s'au subşternut tronului petiţiunile la cari avem acum norocire a fi dobândit preaînalta resoluţiune, care este şi obiectul cel prea plăcut al conferenţelor noastre acestor de acum.

Nu mai esistă deci la mijloc altă pedecă pentru-ca sĕ ne putem legaliceşte consulta ca Români şi în această conferenţă, în mod liber, pentru înaintarea binelui de comun şi a naţiunii noastre.

Cutezaţi deci, în Domnul onoraţi domni, în mod cu adevĕrat liber, însĕ cu cea mai adâncă judecată a înţelepciunii, a vĕ ridica glasurile bine rumegate, — pentru-că nu pot sĕ nu vĕ deştept înţeleapta atenţiune şi asupra lucrului, că locul pe care stăm sfânt este, şi obiectul şi substractul consultărilor noastre este atât de grandios, de momentuos şi afund tăietor încă şi după veacuri în vieaţa dulcei patrii şi a naţiunii noastre, încât dacă cândva o naţiune a avut lipsă de înţelepciune, de sânge rece şi aşezat în judecăţile ei, în cuvintele de consultare şi în hotărîrile sale, de o priveghere şi precauţiune, afund şi bine socotită, cu privire la viitorul seu şi al iubitei sale patrii: nici una dintre naţiuni, ca naţiunea română, nu are atâta lipsă de aceste vîrtuţi, şi tocmai în momentul de faţă, când este vorba de moarte ori vieaţă pentru ea.

Nu e mică, ci prea e grandioasă şi grea problema asupra căreia avem atât de serios şi cu sânge rece a ne consulta. Cu un cuvênt, prea grandioasa şi măreaţa problemă şi substrat al consultărilor noastre este, nu numaì coordinarea iubitei nòastre naţiuni cătră întreaga patrie şi cătră conlocuitoarele naţiuni surori, şi întroducerea şi întronisarea ei în toate drepturile politice constituţionale, asigurându-'i competentul loc în numĕrul adevĕratelor şi legiuitelor naţiuni de până acum în patria noastră, cu cari de acì înainte la olaltă avem a constituì sistema Transilvaniei, ci şi aceea, de a gândì şi cugeta serios despre caile acelea prin cari s'ar putè mai bine promova părinteştile şi

preaînaltele intenţiuni ale adoratului nostru monarch, pentru a sĕ unì autonomia iubitei noastre patrii, care de cătră Maiestatea Sa, pe basa diplomei din 20 Octomvrie 1860, ne este cu cuvênt regesc promisa, şi care nouĕ ni-se cade cu tot dreptul a o sprijinì şi susţinè, cu relaţiunile pe cari le-ar avè cu întreg imperiul austriac.

Domnilor! Serios sĕ cugetam, că ce vom scapa din gurile noastre în conferenţele acestea nu vor rĕsuna în deşert numai în sala aceasta, ci vor da echou şi în urechile patriei, ba în ale întreg imperiului austriac, şi în toată Europa. Glasul nostru, înţelepţeşte format şi bine nimerit, va avè greutatea sa tocmai şi în cumpĕna sorţii întregului imperiu austriac. El deşì a fost cândva nebăgat în seama şi nepreţuit, acum nu mai poate fi desconsiderat, căci zic, că după 1848, şi mai vêrtos după diploma din 20 Oct. 1860, tot omul acela tare ar rătĕcì în calculul politicei, care despreţuind şi nebăgând nici într'o seamă dreptul glas al naţiunii noastre române, ar socotì că ea la coordinaţiunea patriei noastre şi a acesteia catră întreg imperiul austriac n'ar putè avea vre-o influenţă şi vre-un glas hotarîtor, fie cât de mic. De aceea, sĕ nu uităm domnilor, că aici, în sala aceasta, şi în conferenţele acestea, este concentrata nu numai toată încrederea, ci şi toata speranţa naţiunii noastre. Ba dela adunarea aceasta aşteaptă mult şi cu mare încordare a inimilor, nu numai naţiunea noastră, nu numai iubita noastră patrie şi toate conlocuitoarele surori naţiuni, ci şi însuşi adoratul nostru monarch şi domnitor, care vrea sĕ vadă cum îşi împlineşte adunarea noastră înalta, măreaţa, însĕ şi prea ponderoasa şi pentru iubita noastră naţiune şi patrie mult hotărîtoarea misiune. Ba zic, că dela aceasta adunare a noastră, după-cum îşi va deslega ea problema, vor depinde şi binecuvêntările sau blăstĕmurile posterităţii, urmate asupra noastra.

Nu vĕ miraţi deci, domnilor, dacă eară vĕ voiu repeţì. că dacă cândva vre-o naţiune a avut lipsă de înţelepciune, de sânge rece şi aşezat, de priveghere, de o profundă şi binesocotita precauţiune şi privire în viitorul sĕu şi al dulcei sale patrii, — nici o naţiune ca a noastră mai mare lipsă de aceste vîrtuţi şi puteri sufleteşti, în momentul acesta de faţă, când este întrebarea despre vieaţa sau apunerea ei, n'a putut sĕ aibă.

La trei mari datorii şi lucruri de căpetenie mai cu seama trebue conferenţa noastră adânc şi cu toată seriositatea sĕ caute, şi acestea după părerea mea ar fi: 1) Interesele, sau mai bine, dreptu-rile şi beneficiile politice ale iubitei noastre naţiuni. 2) Prosperitatea

dulcei şi comunei noastre patrii. 3) Neclătita credinţă şi alipire catră augusta casă domnitoare şi de acì urmânda glorie a tronului, unitatea şi tăria a întreg imperiului Maiestaţii Sale.

Ce se atinge de interesele, sau mai bine, de drepturile sau beneficiile politice sau civile ale iubitei noastre naţiuni, acelea întru atât de mare şi clară mĕsură şi modalitate le-a desfăşurat naţiunea în faţa patriei, în adunarea regnicolară din Alba-Iulia 1861, şi în adunările comitatelor, districtelor şi scaunelor. şi chiar şi înaintea Maiestăţii Sale şi a înaltului seu regim, prin mai multe suplice şi deputaţiuni din sînul seu trimise spre a se înfăţişa înaintea augustului tron, încât acelea a le mai desfăşura şi acì şi din nou a le mai repeţì toate s'ar părè a fi un lucru deşert şi fără scop. Dar' Românul nici cu acest prilej binevenit nu va putè nici-decât sĕ facă taină din interesele sale naţionale, şi până-când nu va putè deplin câştiga drepturile sale, chiar şi în interesul patriei şi al întregei monarchii, nu se va putè odichnì şi nu va înceta a cere, a bate la uşi, ba ale reclama cu voce puternică şi înaintea lumii.

Mai bine ca 400 de ani naţiunea noastră şi confesiunea ei în patria proprie a fost tolerată, deşì ea a suportat partea cea mai mare a greutăţilor publice ale patriei sale. Ea acum vrea blăstĕmul acela, jugul acel de fer, pentru toata vecia a-'l scutura, şi pe cai legale a-'şi asigura deplina sa libertate, nu numai individuală, ci şi comună naţionala, cu toate drepturile ce sĕ cuvin ei ca naţiune.

Principalul interes al naţiunei române este deci, ca ea în patria sa sĕ fie de toate naţiunile conlocuitoare, — prin o lege în comun adusa şi prin rege sancţionată, recunoscuta de naţiune legiuită, care sĕ se bucure de toate privilegiile, imunitaţile şi beneficiile de cari sĕ bucură şi sĕ vor bucura şi celelalte naţiuni surori conlocuitoare.

E drept, domnilor, că din graţia monarchului, prin diploma şi preaînaltul manuscript cătra contele *Rechberg*, din 20 Oct. 1860, toate acestea sînt şi naţiunei române, cu libertatea şi autonomia naţională, nu numai promise, dar' în parte şi realisate. Însĕ până acum prin nici o lege a patriei pentru viitor nu sînt asigurate, dupa-ce sistema principatului Transilvaniei în sensul art. dietal VI. din 1744 s'a basat mai nainte numai pe trei naţiuni şi pe patru confesiuni autonome, ear' precum din textul mai multor legi din patrie sĕ poate culege, nu numai sarcinile publice, ci şi representaţiunea şi alte beneficii şi oficiuri publice s'au împarţit totdeauna după interesele publice ale autonomelor naţionalitaţi şi confesiuni.

Interesele naţiunei române poftesc deci negreşit, ca ea în constituţiunea şi sistema patriei între cele trei naţiuni autonome şi patru confesiuni nu numai sĕ figureze ca naţiune liberă cu ambele sale confesiuni, ci locul ei în aceea sistemă. ca a patra naţiune autonomă, sĕ fie asigurat prin lege nouă, sancţionată de preaînduratul monarch. De acì, domnilor, prea fireşte şi legaliceşte urmează, că interesele naţiunei noastre sûnt tot acelea cari după sistema marelui nostru principat al Transilvaniei şi după constituţiunea sa le au şi le vor avè şi celelalte conlocuitoare naţiuni, adecă, sĕ fie autonomă, de sine stătătoare, cu un perfect drept de limbă, pentru-că de e naţiune autonomă *fără limbă,* e numai satiră, asemenea ideei aceleea, că „marea ar putè fi fără apă sau fără fund“, — şi cu dreptul de representaţiune în dietă şi în adunările comitatense, şi sĕ aibă toate celelalte beneficii în proporţiunea în care naţiunea română, faţă de conlocuitoarele şi surorile naţiuni, contribue la suportarea greutăţilor publice şi la susţinerea patriei comune.

Naţiunea română nici-odată nu va poftì nedreptate, sau mai mult decât o dreaptă competenţă dela surorele naţiuni sau dela monarchul ei. Ear' aceasta pretensiune e aşa de dreaptă, încât cu faţă curată în contra ei nu va putè sta nimeni, şi toţi aceia, cari ar îndrăsnì a o boteza de pretensiune escentrică sau de preaîncordată şi nedreaptă, s'ar putè boteza înşişi şi s'ar putè ţinea de cei mai mari inimici ai dreptăţii. Pentru-că unii ca aceia, cu alte cuvinte numai atâta ar zice: Românilor! Fiţi voi buni, sau mai bine nebuni, şi purtaţi şi de acì înainte partea cea mai mare din greutăţile patriei, ear' din beneficii îndestuliţi-ve cu partea cea mai mică!

Când deci naţiunea română cere, precum din sarcinile publice, aşa şi din foloasele patriei, numai competenţa proporţionată şi dreapta ei parte, nu se poate ruşina nici înaintea cerului, nici înaintea lumii, şi după dreptate nici nu 'i-se poate denega.

Ce sĕ atinge de prosperitatea dulcei noastre patrii, pururea se va nevoì a sĕ distinge, nu numai în neclintita sa credinţă cătră domnitor, ci şi în nemărginita iubire şi alipire cătră dulcea sa patrie. Căci nu este naţiune sub soare care sĕ-'şi iubească patria cu mai mare ardoare a inimei şi vatra strămoşească decât Românul.

Ştiţi bine, domnilor, cu câtă frăgeţie îşi iubeşte Românul patria sa, şi cu câtă caldură a inimei sĕ lipeşte el de pămêntul şi de vatra părinţilor sei. Nu e naţiune sub cer, care în vîrtutea iubirei şi alipirei de patrie sĕ poată întrece naţiunea română. Cine s'ar mai

îndoì despre aceasta sĕ fie îndrumat la prea tristele şi istoricele patimi şi dureroasele ei răbdări de peste secole. Căci ea, în patria ei proprie, în care 'şi-a împărţit pămênturile şi toate beneficiile politice cu conlocuitoarele naţiuni, nu subjugate cu armele, ci *sponte sua dextram dantes* , cum spune anonimul notar al lui Bela, a fost proscrisă, esilată şi tolerată, numai usque ad bene placitum Principis et Regnicolarum, şi totuşi în soartea aceasta tirană, nedreaptă şi nemeritata, n'a voit a sĕ despărţì de pămêntul acesta în care sĕ odichnesc în urne şi sub monumente măreţe oasele şi cenuşa preastrăluciţilor sei străbuni! A răbdat mai bine confiscarea bunurilor şi miseria, şi ce e mai greu şi decât moartea, degradarea din toate drepturile omeneşti la cea mai urîtă, mai de jos, şi mai tirană sclăvie şi la stare de dobitoc, decât sĕ se lase a fi gonită şi alungată dela vetrele părinţilor prin cea mai rea din lume miserie şi soarte şi sĕ poată fi silită sĕ ese şi sĕ treacă din patria sa, fie chiar şi numai aproape peste Carpaţi, la fraţii ei. Şi dacă Românul atunci, când era, cum am spus, în patria sa rob, sărac şi asuprit, 'şi-a iubit patria atât de mult încât nu o a părăsit, ba n'a pregetat cu puţinele sale puteri şi averi şi cu scumpul seu sânge a o apĕra împreună cu celelalte conlocuitoare naţiuni: cine s'ar mai putè îndoì, că Românul acum. când e cetăţean în ea, asemenea cu celelalte conlocuitoare naţiuni, şi după diploma din 20 Octomvrie e egal îndreptăţit, îşi va uita vre-odată de patria sa? Sau cine va mai cuteza a nega, că Românul întru dobândirea şi susţinerea autonomiei scumpei sale patrii, pe basa diplomei şi a înaltului manuscript regesc din 20 Octomvrie 1860 către contele Rechberg adresat, sau pentru promovarea binelui comun, nu sĕ va silì din toate puterile, în frăţească înţelegere cu surorile naţiuni din patrie, toate cele putincioase şi legiuite a face şi a le mişca? Şi aceasta e, domnilor, radicala causă, pentru care naţiunea română doreşte din adâncul inimei un teren legiuit!

O dietă în patria ei, nici decum însĕ fără de ea, unde deslegându-se de-asupra ei blăstĕmul legii vechi, şi prin o lege nouă recunoscêndu-se de către celelalte conlocuitoare naţiuni surori şi naţiunea noastră de soră legiuită, cu care la olalta acum sistema marelui principat al Ardealului, nu ca mai nainte de 1848, numai trei naţiuni şi patru confesiuni. ci patru naţiuni şi şase confesiuni constituându-o, şi aşa împărtĕşindu-se naţiunea română de toate egalele daruri ale legii celei nouĕ, la olaltă, într'o frăţească înţele-

gere a celor patru naţiuni şi şase confesiuni sĕ ne nevoim, nu numai fericirea şi prosperitatea comunei şi iubitei noastre patrie a o solicita, întemeia şi promova, ci şi preaînaltele şi părinteştile intenţiuni şi tronul adoratului monarch, dupa omagiala noastră datorie, cu unite puteri a le sprigini.

Domnilor! Naţiunea noastra e convinsă, că pronia dumnezeiască, după adâncile şi nestrabatutele sale judecaţi, de aceea a voit a aşeza în patria noastră mai multe naţionalitaţi şi mai de diverse limbi şi origini, pentru-ca reciproc, nu numai sĕ ne tolerăm, ci sĕ ne şi iubim şi sĕ ne voim binele una alteia, pentru-că a patra poruncă este: „sĕ iubeşti pe deaproapele tĕu ca însuţi pe tine“, şi la olaltă într'o armonie frăţească şi creştinească cu puteri unite sĕ efectuim fericirea comunei şi scumpei noastre patrie, caci zis este: „concordia parvae res crescunt, discordia maximae dilabuntur“. Repeţesc şi aici aceea ce de o mie de ori am zis şi o voiu mai zice ori-şi-cui, că toate acelea sînt numai visuri, fantasii şi idei fără fundament, basate pe vênt, dacă vor socotì, sau surorile noastre naţiuni, adecă fraţii Maghiari, Sĕcui şi Saşi, sau Românii, că fără împreună şi frăţească înţelegere a acestor patru naţiuni vor putè separat, una fără de alta, sĕ fericească patria. Nu mĕ îndoiesc, că naţiunea noastră română şi de astă-dată va da încă în adunarea presentă naţională, în consultările sale, semnele cele mai eclatante ale dorului, ale nisuinţei pentru o bună înţelegere, pentru o înfrăţire adevĕrată pe terenul unei drepte, proporţionate şi perfecte îndreptăţiri, precum în greutăţile, aşa şi în toate beneficiile constituţiunii şi ale patriei, cu celelalte conlocuitoare surori naţionalităţi din patrie.

Ce sĕ atinge de neclintita credinţă şi alipire cătră augusta casă domnitoare, de unitatea şi consolidarea şi gloria tronului şi tăría întregului imperiu al Maiestăţii Sale, — inima cea mulţumitoare a Românului nici-odată nu va putè sĕ uite în ce mĕsură mare este naţiunea sa datoare domnitorului şi monarchului şi întregei case auguste domnitoare austriace! Românul pururea îşi va aduce aminte, că, fără a pomenì de toate cele multe şi mari faceri de bine pe cari le-a luat naţiunea noastră în dar din mânile gloriosilor şi de eternă pomenire vrednicilor domnitori ai casei austriace, îndată după-ce pronia dumnezeească a pus iubita noastră patrie sub prea blândul şi omenosul sceptru al domnitoarei case austriace, şi înainte de 1848, ci numai acelea daca le vom memora, cari din înalta şi prea creştina îndurare a gloriosului acum împĕrat şi mare principe al nostru

Francisc Iosif I., dela anul 1848 încoace până în ziua de astăzi, în decursul alor cincisprezece ani a dobândit, sînt mai mari, mai grandioase şi mai multe decât toate acelea pe cari naţiunea română le-a luat mai nainte de 1848, în decursul alor aproape 500 de ani dela egoistica şi pentru Români neomenoasă, ca sĕ nu zic tirana constituţiune, legislaţiune şi cârmuire, numită naţionala-patriotică.

Spuneţi-'mi, domnilor, ce este preaînalta şi îndurata resoluţiune din 18 Octomvrie 1862 alta decât cel mai strălucit semn de parintească îndurare şi purtare de grije a adoratului nostru domnitor şi a marelui nostru principe Francisc Iosif I. pentru naţiunea noastră! Întoarceţi, domnilor, foile patriei noastre înapoi până la veacul XIII. Căutaţi şi vedeţi, care din regii Ungariei, sau dintre principii Transilvaniei, sau prin vre-o lege, sau prin vre-o resoluţiune, a vorbit aşa uman, aşa cu părintească îngrijire (decât doara numai în batjocura cu naţiunea română cum au grăit glorioşii şi de eternă pomenire demnii domnitori ai augustei case austriace, mai vêrtos însĕ ca gloriosul nostru domnitor şi monarch Francisc Iosif I., prin preaînalta sa resoluţiune, care este causa adunării noastre de acuma şi preaplăcutul şi măreţul obiect al desbaterilor şi conferenţelor ei?

De aceea deci, Românul fiind o naţiune, care nu atât înjuriile, cât mai tare facerile de bine le ştie ţinè în minte, alta mente repostum, ori şi cu ce preţ, ori şi în ce critice împrejurari, nu va putè nici-odată uita, nu va putè fi nici-odată nemulţumitor cătră atâtea, catră aşa mari faceri de bine, cătra aşa fragedă şi părintească purtare de grije faţă de fericitul viitor al naţiunii noastre, a adoratului nostru monarch, şi a toată augusta dinastie a casei austriace.

Românii, cari la a. 1848 în câmpul libertăţii au jurat solemnă şi vecînic nestrămutata credinţa şi alipire cătra tronul acestei domnitoare case austriace, au prins şi folosit şi vor prinde şi folosì totdeauna, deci şi acum, tot prilejul bun de a-'şi reînoì acest solemn şi cordial jurămênt de credinţă şi alipire.

Sînt convins deci, că Românii nici acest prea bun şi strălucit prilej nu-'l vor putè lăsa aşa, ca în adresa cătra adoratul şi cel mai bun sub soare domnitor. domn şi mare principe al seu, Francisc Iosif I., şi cătra toată augusta casa austriaca, sĕ nu-'şi reînoiască cu cele mai eclatante semne ale cordialelor şi loialelor lor sentimente şi a cuvintelor de mulţumire, neînfrânta credinţa şi alipire cătra tron.

Românul nici-odata nu va înceta a dorì, şi după puterile sale, în înţelegere cu celelalte conlocuitoare naţiuni, a conlucra, ca parin-

teştile intenţiuni ale Maiestăţii Sale sě ajungă la dorita împlinire, ear' gloria tronului şi a toată augustă casă domnitoare, şi puterea şi mărirea şi uniunea întregului imperiu austriac, sě se consolideze, ca acesta stând tare şi cu mărire în concertul puterilor celor mai mari ale Europei, sub puternicul seu sceptru toate naţionalităţile şi popoarele sě putem în tot timpul afla scutire, apěrare şi fericire. De aceea, naţiunea română cu multă căldură de inimă doreşte, aşteaptă, ba nu încetează a cere terenul legiuit, adecă dieta Transilvaniei, pe care ca naţiune legaliceşte recunoscută şi pronunţată stând în înţelesul diplomei din 20 Octomvrie 1860, întru o conglăsuire cu conlocuitoarele naţiuni sě poată, după-cum pofteşte şi Maiestatea tronului şi demnitatea unei naţiuni politice, libere şi autonome, conlucra la împlinirea şi efectuirea preaînaltelor şi părinteştilor intenţiuni ale Maiestăţii Sale, adoratului nostru monarch şi domnitor.

Eată dar', domnilor, aici în scurte cuvinte, detaiat, cum cred eu, complexul şi substratul, pe cât de grandios pe atât şi de greu, menit a fi deslegat în consultările adunării noastre naţionale, cari astăzi reclamă o rară înţelepciune, o adâncă şi nu atât la present, cât mai mult la viitor cugetătoare judecată, sânge domol şi rece, o alegere a cuvintelor şi a tonului, un tact prin care sě dovedim, nu numai în faţa tuturor ginţilor întregului imperiu austriac, dar' şi înaintea popoarelor întregei Europe, ai căror ochi şi aşteptare fără nici o îndoială este astăzi ţintită asupra noastră şi asupra lucrărilor noastre. că naţiunea noastră e deamnă de posiţiunea sa politică pe care o cere între conlocuitoarele naţionalităţi şi de soartea şi drepturile egale pe cari le pretinde în patria sa.

Aşa fiind lucrul, domnilor, ce ne rěmâne alta încă decât sě cerem dela părintele luminilor darul cel ceresc asupra acestei măreţe adunări, ca trimiţênd spiritul cel sfânt peste noi şi peste fiecare deosebi, sě ne înţelepţească, şi numai acele judecăţi, cugete şi cuvinte sě ne pună în inimă şi sě ne dee în gură, cari vor fi spre gloria tronului şi spre folosul şi consolidarea binelui de comun al dulcei patrie şi al iubitei noastre naţiuni. Şi cu aceasta deodată declarăm şi conferenţele acestea naţionale a fi deschise. (Aplause şi aclamări)".

Ridicându-se acum episcopul *Şaguna,* rosteşte şi el următoarea vorbire:

— „Domnilor! În numele domnului celui invisibil a cărui mântuitoare înviere am serbat-o înainte cu opt zile zic, că tot omul

s'ar înşela când ar presupune, sau numai ar gândì, că adunarea noastră de astăzi ar avè oare-cari tendenţe separatistice. Adunarea aceasta de astăzi nu e nici un lucru nou în vieaţa naţiunii noastre sub sceptrul înălţatului nostru împĕrat, ci e faptă legală, e a patra adunare din partea naţiunii noastre.

Trei adunări naţionale a avut ea până astăzi. Cea dintâiu şi mai numĕroasă a fost în 3/15 Maiu 1848 la Blaj, pe câmpul libertăţii. Care a fost nisuinţa noastră acolo? Înainte de toate sĕ esprimam, în concret, unul pentru toţi şi toţi pentru unul, că avem convingeri morale şi patriotice şi totodată legale, deşì nu legale în înţelesul constituţiei ardeleneşti antimarţiale, dar' cu bună seamă în înţelesul ştiinţelor cultivătoare ale veacului nostru, şi în înţelesul spiritului constituţional şi al convingerilor împĕratului nostru celui legitim. Sĕ trăească!)

Nu sûnt acestea tendenţe separatistice, ci convingeri morale, scoase din natura posiţiunei noastre. Dar', ce e drept, dela adunarea cea dintâiu din Blaj am avut şi avem până astăzi şi tendenţe cari nu plac la toţi. Acestea sûnt, că pĕcatul cel vechiu al constituţiunii antimarţiale sĕ se şteargă şi nimicească şi sĕ stăpâneasca o vîrtute obştească ardeleană. Pĕcatul cel vechiu al constituţiunei antimarţiale nu a fost unul, ci au fost şapte. Ce sĕ înţelege sub cele şapte pĕcate ale Ardealului, cred-că ştiţi toţi. Ele sûnt, cele trei naţiuni şi patru confesiuni privilegiate. (Bravo!) Dar' eu aş cugeta a mai adaoge lângă aceste şapte încă trei pĕcate, adecă, cele trei teritorii naţionale. (Bravo! Sĕ traească).

Într'adevĕr, domnilor, ca sĕ ştergem aceste zece pĕcate, într'acolo merge toată nisuinţa noastră!

Aşadar' sĕ vedem acum scopul, ţînta şi nisuinţele adunării noastre. Noi, tratând despre modul şi terenul lucrărilor noastre vom afla, că atât modul, cât şi terenul e moral şi legal.

Tendenţa noastră e, sĕ se şteargă aceste zece pĕcate ale ţĕrii noastre; şi precum ţeara noastră e în Austria o individualitate politică, un corp întreg, — aşa sĕ fie şi starea fiilor ei una şi aceeaşi. Căci patria pe toţi fiii ei îi socoteşte deopotrivă, precum o maica, deşì are mai mulţi fii, pe toţi îi iubeşte şi nutreşte deopotrivă, făra predilecţiunea unuia sau altuia. Aşa sûntem noi convinşi ca stăm şi faţă cu patria noastră şi zicem: noi tare credem, că nici patria nu face nici o deosebire între fiii ei, şi nu tratează pe unul cu predilecţiune, pe altul cu sclăvie. • Astfel am pornit noi lucrul nostru la

1848, în adunarea dela Blaj. Şi ca sĕ n'aibă nimeni îndoială despre legalitatea terenului pe care ne-am pus, ştiţi ce am făcut la Blaj? Am jurat mai ântâiu de toate împĕratului fidelitate perpetuă din partea naţionalitaţii noastre, am jurat că vom fi amici amicilor împĕratului nostru, şi că pe cât ne vor respecta pe noi naţiunile surori, pe atâta vom respecta şi noi pe celelalte naţiuni. Cu aceste tendenţe morale şi pe terenul cel legal am compus petiţiunea cătra M. Sa, care sub conducerea mea s'a şi predat, şi am căpĕtat resoluţiune în scris, încâtva mulţumitoare, pentru-ca am primit asigurarea egalei îndreptăţiri individuale. şi ni-se spusese, că uniunea Ardealului s'a făcut şi astfel celelalte lucruri sĕ vor face la Pesta.

Altei deputaţiuni, trimise la Cluj, 'i-s'a rĕspuns, că uniunea Ardealului e faptă împlinita şi ca legile dietei din Pojon dela 1848 sûnt şi pentru Ardeal hotărîtoare.

În toamna anului 1848 am fost provocat de cătră Escel. Sa comandantul-general, baron de *Puchner*, sĕ ţin în Sibiiu adunare naţională, sĕ desfaşur naţiunei posiţiunea cea trista a patriei şi sĕ provoc pe barbaţii ce sĕ vor aduna sĕ facă, ca cruzimile pe cât sĕ poate se încete.

În 28 Decemvrie 1848 ne-am adunat, chiar la locul acesta, cam la 300 barbaţi români, parte eclesiastici, parte mîreni. Acì am compus încă o petiţiune, dar' am făcut şi alt act mare. căci tocmai atunci în zilele acelea venise ştirea oficioasa la Sibiiu despre suirea pe tron a M. Sale gloriosului nostru împĕrat de acum Franeisc Iosif I. Aceasta întêmplare memorabilă mentuoasa a primit-o adunarea cu sentimentele cele mai loiale şi cordiale, şi a depus încă atunci omagiul catră împĕratul, despre ce s'a şi făcut o adresă omagială şi o petiţiune, care sub conducerea mea s'a înmanuat M. Sale în 25 Februarie 1849. Am capĕtat rĕspuns, că M. Sa vrea sĕ îndestuleze toate popoarele pe basa egalei îndreptaţiri.

Turburarile cari au stăpânit în 48 şi 49 au provocat un resboiu intestin între fostii amici şi vecini. Nici regimul n'a putut fi în deplină putere, până-ce cu ajutorul lui Dumnezeu armele împĕratului legitim au restaurat pacea şi s'a restaurat guvernul legitim, însĕ în stare de asediu, care a ţinut până la 1854.

Vĕzênd M. Sa ca spiritele încep a sĕ limpezì, sĕ hotareşte pentru ridicarea stării de asediu în Transilvania şi întroducerea unui regim provisor. Regimul acesta încă a început a lucra, dar' se vede că n'a lucrat nici spre deplina mulţumire a popoarelor, nici spre

deplina mulţumire a Maiestăţii Sale, pentru-ca însuşi împĕratul a vĕzut lipsa încetarii acestui regim provisor. De aceea a chemat în 1860 mai mulţi representanţi din t ate provinciile la un s nat imperial înmulţit, unde au fost bărbaţi din partea tutur r interesel r sociale, bărbaţi independenţi, voind M. Sa sĕ aud din gur repre sentanţilor popoarelor sale, care e causa nemulţumiril r celor mari. Aici trebue sĕ marturisesc, că şi eu am f st între aceia cari n'au fost mulţumiţi cu guvernul acela e traordinar, pent u-că multe lupte şi nĕcazuri am avut cu el.

Aşa s'a adunat senatul imperial înmulţit. Din partea naţiunei noastr am fost trei barbaţi. Ştiţi ce a hotarît acolo s natul, care a ţinut până la sfîrşitul lunei Septemvrie. Avênd acum împĕratul cunoştinţă despre cererile popoarelor, a luat în con ideraţiune ope ratul senatului imperial înmulţit, şi după 4 5 sĕptĕmani a şi urmat un manifest împĕratesc, sub datul 20 Octomvrie 1 60, şi a urmat tot în ziua aceea, şi o dipl ma împĕratească, care da lumii şi tuturor popoarel r din monarchia austriacă de ştire conving rile acelea împĕrăteşti, cari documenteaza, ca în ce chip s'ar putè înfiinţa pentru totdeauna o stare legala şi tignita pentru toate popoarele de sub sceptrul M. Sale. Şi acì M. Sa declara cumcă mai ântâiu, precum în alte staturi sînt lucruri de capetenie de douĕ feluri, adeca unele privitoare la generalitate şi altele privitoare la singularitate, defi e M. Sa cumcă lucrurile generale trebue pe viitor sĕ se tr teze dupa forma cons ituţională şi la olalta din partea tuturor p p arelor sale, pentru-ca numai a tfel e a gurată star a c ns ituţion a a in ura-ticelor provincii şi a întregului imperiu, caci singularitaţile ţeril r deosebite nu pot sĕ sustee fara de un centru.

De prisos ar fi, d mnilor, a mai vorbì de lucruri generale. Dar', domnilor, vine rîndul la aceea, că ce simţ, ce convingere 'a deşteptat în noi când a eşit citata diplomă din 20 Octomvrie 1860?

Ar fi de prisos a mai vorbì multe şi despre aceasta, pentru că gazetele noastre naţionale şi convingerile politice înt acì, cari ne arata ca diploma din 20 Octomvrie am salutat-o şi îmbraţişat o cu bucuria şi mulţumirea cea mai mare. Dar' vine întrebarea, pentru ce? Pentru aceea, pentru-ca acolo am aflat împlinirea dorinţelor şi petiţiunilor noastre, manifestate dela 1848 până la 1860. Acolo v dem a igurata egala îndreptaţire politică, naţionala şi c nfesională, sarcini egale, ca sĕracul da mai puţin, bogatul mai mult. Barem ştim, ca în diploma stau acestea toate, dar' înca nu s'a înfiinţat de tot, pentru că mai

sûnt oameni cari tot mai meşteşugesc la ele. După diploma aceasta fiii naţiunii noastre numai decât au vĕzut lipsa de activitatea lor. Nu ne-au mai supĕrat legile marţiale şi guvernul estraordinar.

Escelenţa Sa, domnul metropolit, n'a cruţat osteneală. S'a dus la Viena în fruntea unei deputaţiuni pentru-ca sĕ mulţumească împĕratului pentru manifestatele convingeri împĕrăteşti din diplomă, şi totodată a cerut şi concederea de a sĕ putè ţinea un congres naţional pentru înaintarea postulatelor şi dorinţelor naţiunii pe basa diplomei. Aşa am avut norocire de a căpĕta concesiune, şi aşa archiereii au şi conchemat congres pe 1 13 Ianuarie 1861. Acì ear' ne-am sfătuit, ca convingerile morale şi patriotice sĕ le esprimăm, — „Quid tibi vis fieri, alteri feceris", pe terenul legal, cu petiţiuni şi gravamine.

Acum am vĕzut numai decât nişte manifestaţiuni din partea regimului, că petiţiunile noastre nu sûnt de tot puse la o parte, dar' tot nu ne-a mulţumit ce am vĕzut până acum din partea guvernului. Pentru un lucru bun sĕ cere şi timp îndelungat. Aşa a fost şi cu resultatul petiţiunii noastre din 4 Ian. 1861. În decursul an. 1861 n'a venit nimic, şi aşa am socotit că nu va mai venì nimic. Tot aşa şi în 1862. Trece o lună, trece alta, până în 18 Oct. 1862, când M. Sa s'a îndurat a ordona, ca naţiunii române din Ardeal sĕ se aducă la cunoştinţă îndestularea Maiestăţii Sale cătră naţiunea română pentru documentarea credinţei şi alipirei sale cătră preaînalta casă domnitoare şi cătră legile fundamentale. Şi totodată în 18 Oct. demanda M. Sa cancelariei sale aulice, ca „pentru dieta cea mai deaproape a Ardealului sĕ iee în pertractare nouă propositiunile sale, cu privire la cerinţele naţiunii române, apoi lucrarea aceasta sĕ o comunice înaltului guvern al ţĕrii, şi aşa dându-'şi şi guvernul părerea, sĕ se aştearnă Maiestăţii Sale, ca spre mulţumirea naţiunii române sĕ fie trecut în propositiunile regeşti tot ce se va afla de drept şi cuviincios în interesul naţiunii române". Va sĕ zică, regularea legală a referinţelor de stat ale naţiunii române şi ale confesiunilor ei are sĕ formeze una dintre primele probleme ale celei mai apropiate diete transilvane, adecă, sĕ capete şi naţiunea română o stare normală în stat, ca şi alte naţiuni. Resoluţiunea aceasta s'a împărtăşit archiereilor, şi ei cum au înţeles cuprinsul resoluţiunei maiestatice, au vĕzut totodată că trebue o sĕrbătorească adunare naţională sĕ se ţină, pentru publicarea acestei resoluţiuni preagraţioase împĕrăteşti, şi aşa archiereii s'au rugat pentru concedere, ear' în urma

preaînaltei hotărîri din 17 Februarie 1863 ne-am adunat cu ajutorul lui Dumnezeu şi sûntem la olaltă.

Acum, tendenţe separatistice n'am avut şi nu avem. Dar' am avut *moralitate* în lucrările noastre de până acuma, şi aceasta o vom păstra şi pentru prilejul acesta. Am avut *terenul legal,* şi-'l vom păzì şi pe viitor, ca nu cumva numai cu o linie sĕ ne abatem dela principiile noastre până acum observate. Ştiţi în ce stare nĕcăjită, politică şi bisericească, a fost până la 1829 poporul irlandez. A avut noroc însĕ sĕ aibă în mijlocul seu pe un *O'Conell.* Lumea îl numeşte agitator. Dacă a fost însĕ agitator, a fost pentru dreptatea sfântă asupra Engliterei celei intolerante. A ţinut şi el adunărì cu bărbaţi naţionali, ca şi noi. Bărbaţii constituţionali ai Engliterei au spus, întocmai cum astăzi unii din bărbaţii noştri de stat de alte naţionalităţi ne spun nouĕ, ca nu sûnt legale adunările lor. Şi el a ţinut la Dublin o adunare de 100.000 de oameni, fără nici o basă legală. Numai cu mijloace morale a căutat uşurarea şi emanciparea naţiunii sale. La *Kelking* a ţinut o adunare de 300.000 de oameni, fără cătane şi gendarmi, ear' la *Clare* sĕ zice că ar fi fost 700.000 de ascultători, aşa că toţi jurnaliştii zic, ca nici *Demostene* şi nici *Cicero* n'a avut atâţa ascultători, măcar-că acesti oratori erau *celeberrimi oratores«.* *O'Conell* a şi câştigat unele drepturi pentru naţiunea şi confesiunea sa, şi într'adevĕr numai unele drepturi a câştigat, pentru-că despre acest bărbat mărturiseşte Lord *Russel* în parlament şi zice, că acum Irlandezii s'au scos din temniţa subterană şi sûnt în temniţa suprateranā.

Chiar aşa şi cu noi.

Nici o linie sĕ nu ne abatem dela politica noastră ce am avut-o până acì, fiindcă a fost foarte bună şi nimerită. De vom rĕmânè lângă ea, atunci un Lord *Russel,* ori din care parte a patriei noastre, nu-'şi va putè bate joc de noi că am fi eşit din temniţa subterană şi ne-am afla acum în temniţa suprateranā. Însĕ nici că e îndoiala că vom schimba politica noastră, decât firea posiţiunii noastre aduce cu sine, ca aceea şi deoparte şi de alta sĕ o desbatem. Vom rĕmânè pe lângă politica noastră şi pe lângă tesele noastre pe cari le-am zis când ne-am rugat de guvern pentru concederea adunării ce se ţine astăzi.

Vom compune o adresă de mulţumire pentru resoluţiunea împĕrătească, şi apoi ne vom consulta despre starea noastră de mâne, poimâne şi din viitor.

Escelenţa Sa domnul archiepiscop din destul a desvoltat scopul şi tendenţele adunarii acesteia. Gândesc ca şi eu 'mi-am făcut datorinţa, şi aşa declar adunarea noastră de deschisă şi constituită, cu privire la membrii poftiţi aici. În privinţa secretarilor e întrebare, ca trebue sĕ rĕmână tot aceia, ori sĕ alegem alţii? Însĕ cu acestea sĕ nu facem solemnitate care sĕ ne manânce mult timp. ci sĕ se ceteasca numele membrilor conferenţei şi apoi sĕ ajungem la publîcarea solemna a resoluţiunii Maiestaţii Sàle, pentru-că orî-ce verificaţiune formala a membrilor adunarii este de prisos. (Sĕ trăiască!"

După încetarea aplauselor cu cari a fost acoperită vorbirea aceasta a episcopului *Şaguna* sĕ ceteşte lista membrilor întruniţi în conferenţa şi toţi sĕ declară de verificaţi, prin urmare, presidiul declară adunarea naţională română de constituita şi capabila de a aduce concluse.

La propunerea presidiului se declară secretari aleşi ai adunarii urmatorii: George *Bariţiu,* Elie *Macelariu*, Ioan *Puşcariu,* Dr. *Iosif Hodoşiu,* Mateiu *Pop-Grideanul* şi Ioan *Codru-Draguşian.*

Se ceteşte încunoştiinţarea guvernului despre concesiunea preaînaltă cu privire la ţinerea acestei întruniri şi se ia spre ştire, cu observarea facută de prepositul *Macedon Pop,* ca acest act al guvernului putea sĕ fie compus în limba *română,* nu în cea maghiară. Acelaşi act sĕ ceteşte şi în traducere românească.

Presidiul pune acum la ordinea zilei cetirea preaînaltei resoluţiuni din 18 Octomvrie 1862, data drept rĕspuns la conclusele şi petiţiunile naţiunei române votate în adunarea naţionala dela 1861.

Metropolitul *Şuluţiu* atrage atenţiunea adunării naţionale române asupra împrejurarii, ca de atâta bunatate de vreme numai M. Sa augustul împerat actual s'a îndurat a vorbì atât de prieteneşte catră naţiunea romàna, de aceea e de dorit, ca cuprinsul resoluţiunii sĕ fie ascultat cu pietate şi atenţiune. *Întreaga adunare se scoala în picioare şi astfel asculta resoluţiunea preaînaltă,* — în original şi apoi în traducere româna. E primita cu aclamari vii şi entusiastice.

Ia apoi cuvêntul episcopul *Şaguna* şi vorbeşte urmatoarele:

„Am auzit acuma hârtia frumoasa prin care am primit concesiune pentru ţinerea acestei adunari. Acum trebue sĕ paşim la actul la care ne provoaca convingerea noastră morala şi patriotică. Activitate şi lucrare sĕ cere, caci vocea unanima a simţurilor noastre ne zice, sĕ mulţumim M. Sale pentru graţia împĕrătească, fiindca în astfel de mod şi limbagiu s'a îndurat a sĕ esprima în privinţa purtarii

naţiunii române, cum naţiunea română n'a fost obicinuită a auzì până acuma. Deci noi voim sĕ esprimam în mod solemn c nvingerile noastre morale, şi aceasta *într'o adresa de mulţumire,* după cum sĕ spune în limbaj cuotidian. Acì am ajuns, domnilor, la stadiul care ne insuflă o îngrijire, ca nu cumva sĕ espunem sentimentele noastre altmintrelea, nu cum sĕ află ele în fundul cel mai pr fund al inimei noastre, şi ca nu cumva sĕ luam punct la manecare în activitatea noastră dintr'o parte neperfecta şi lunecoasa. Toate împrejurarile, domnilor. ne spun una şi aceeaşi, aderă o judec ta matura, o prejudecare de mai multe puncte de vedere, o prejudecare purcezĕtoare din vîrtutea tuturor vîrtuţilor. Nu numai din privinţa convingerii relig'onare e numai o unica vîrtute care întrece toate vırtuţile religionare. ci şi în vieaţa politică numai o vîrtute este, care întrece toate vîrtuţile. Vîrtutea aceasta, care e vîrtutea tuturor vîrtuţilor, e iubirea curată. iubirea adevĕrată. În iubirea aceasta curata şi adevĕrată catră persoana cea preaînalta a împeratului, care ne este bunul, ne este scutul întru toate, se concentram toate convingerile noastre naţionale şi patriotice, şi astfel sĕ depunem omagiul nostru de bucurie prin o *adresa*.

Nu mĕ îndoesc, ca cineva nu va simţì iubirea cea curată catră împĕratul, nu că doară acuma a început iubirea noastră, ci fiindca simţurile convingerilor noastre produse prin nişte împrejurări şi întêmplari sûnt leghioane. Ca toate acestea sĕ se aduca la o armonie, şi încă la o armonie de iubire, nu e lucru mic. Iubirea, armon'a, estetica ce sĕ formează în pripa, în curênd trece. Ca sĕ putem deci procede din centrul iubirei curate, gândesc că am nimerit şi convingerile d-voastre, ca înainte de a ne apuca de compunerea unei adrese e de lipsă o consultare obştească, nu de un patrar, nici de jumĕtate de ora, ci poate şi de două sau trei ore. O consultare, o pregatire, pentru a sĕ putè descrie şi formula convingerile noastre".

În restul vorbirei episcopul *Şaguna* propune, ca adunarea ĕ ţina o şedinţă secreta, fie dupa ameazi, sau în ziua urmat are.

Vasilie L. Pop, vice-presidentul guvernului din Ardeal, crede ca nu este nimeni care sĕ nu se bucure de aceasta adunare naţi nală, şi sĕ nu ştie *cine* a făcut ca ea sĕ se poata întrunì. Sûnt cei doi archipastorì ai neamului românesc. carora adunarea e datoare ĕ le aduca mulţumirile ei bine simţite. Întreaga adunare sĕ ridica în picioare şi erumpe în frenetice aclamari la adresa celor doi capi ai bisericilor române).

După o discuţie scurtă, că sĕ se ţină conferenţă secretă, sau sĕ meargă toate consultările adunării în şedinţe publice, sĕ enunţă conclusul, că după ameazi sĕ va ţinè conferenţă secretă din partea membrilor adunării, ear' proxima şedinţă publică sĕ va ţinè în ziua următoare, la orele zece.

Sĕ ceteşte o călduroasă telegramă de felicitare dela Românii din Bucovina şi şedinţa sĕ închide.

Şedinţa a doua.

S'a ţinut Marţi, în 21 9 Aprilie 1863. Presidenţii la întrare în sală sûnt primiţi cu sgomotoase *sĕ trăească* .

Sĕ ceteşte, îndreaptă şi autentică protocolul şedinţei premergĕtoare. şi ia cuvêntul episcopul

Şaguna, pentru a rostì vorbirea următoare:

— „Domnilor! Verificându-se protocolul şedinţei de ieri, vine de a ne pune în legătură cu lucrarea ce am început-o ieri. Noi am hotărît ieri pe astăzi, ca obiect al zilei, *adresa de mulţumire* către preaînduratul nostru împĕrat. Îmi iau voe a vĕ aduce la cunoştinţă, domnilor, părerile şi convingerile mele în privinţa unei adrese de mulţumire ce ar fi de compus către M. Sa. Eu aşi dorì, ca conferenţa noastră naţională sĕ-'şi iee drept punct de mânecare în adresa de mulţumire ce o va compune către M. Sa împĕratul tocmai resoluţiunea aceea preaînaltă împĕrătească, care ne-a dat ansă la această adunare, şi în care aflu eu patru puncte cardinale, cari pentru a sĕ întrebuinţa în conceptul nostru, formează tot atâtea puncte de mânecare.

Punctul cel dintâiu pe care-'l propun adunării noastre naţionale de astăzi şi dela care sĕ se înceapă începutul adresei noastre de mulţumire îl formează următoarele cuvinte din resoluţiunea preaînaltului nostru împĕrat: „*Pe când ordonez sĕ se descopere naţiunii române a Ardealului îndestulirea mea pentru documentarea loialitaţii, credinţei şi alipirei ei către casa mea domnitoare şi către legile fundamentale de stat, sancţionate de mine,* etc.“ Aici M. Sa cu îndestulire recunoaşte credinţa, alipirea şi loialitatea cea nepătată, pe care naţiunea noastră română din Ardeal a păstrat-o către întreaga casă domnitoare şi legile fundamentale.

Astfel în punctul dintâiu eu aş spune, că naţiunea română din Ardeal sĕ simte astăzi de tot norocoasă, de tot fericită, de vreme-ce sacrificiile ei cele multe pentru a documenta credinţa şi alipirea sa

cătră tron şi patrie. nu numai sĕ recunosc din partea M. Sale. ci totodată sĕ provoacă cu plăcere la ea, ca la o naţiune politică transilvană. Dar' totdeodată, în acelaşi punct sĕ se zică, că precum până acum, aşa şi de acum înainte *vom fi credincioşi legilor fundamentale.*

Dacă-'mi iertaţi, domnilor, pentru desĕvêrşita înţelegere sĕ vĕ cetesc unele pasage din acele legi fundamentale de stat, pe a căror basă ne-am adunat şi la cari sĕ provoacă Maiestatea Sa. Legile fundamentale sûnt cele patru puncte din diploma dela 20 Oct. 1860. În întroducerea diplomei aşa zice Maiestatea Sa:

„Considerând că elementele instituţiunilor organice comune şi ale conlucrării în înţelegere s'au întărit prin egalitatea supuşilor nostri înaintea legii, prin libera eserciare a religiunii, garantată tuturor, prin facultatea de funcţiuni publice, neatîrnată de stare şi naştere, şi datorinţa comună şi egală impusă fiecăruia de a fi ostaş şi de a plăti contribuţiune, prin delăturarea robotelor şi ridicarea liniei interne de vamă în monarchia noastră, considerând mai departe, că la concentrarea puterii de stat, în toate ţĕrile continentului european, este o trebuinţă neîncunjurată comuna pertractare a problemelor celor mai înalte de stat, în favorul siguritătii monarchiei noastre şi a bunei stări din ţĕrile ei singuratice, — am aflat de bine, spre complanarea diversităţilor de mai nainte între regatele şi ţĕrile noastre şi spre împărtăşirea regulată cu scop a sudiţilor nostri la legislaţiune şi administraţiune, pe basa sancţiunei pragmatice şi în puterea perfectei nostre potestăţi, a determina şi ordona, ca basă statornică şi irevocabilă de lege de stat, precum şi ca îndreptar pentru noi şi pentru succesorii nostri legitimi în imperiu, următoarele" ...

Acesta e punctul întroducĕtor în legile fundamentale, adecă, *egala îndreptăţire politică naţională şi confesională.* Ear' însĕşi legile fundamentale cele patru sûnt acestea:

1. Că dreptul de a da, de a schimba şi suspenda legi, sĕ va esercia *de cătră noi şi succesorii nostri numai cu conlucrarea dietelor adunate după lege,* respective a senatului imperial, la care dietele vor avea sĕ trimită numĕrul membrilor hotărît de noi.

2. Toate obiectele legislaţiunii, cari privesc drepturile, datorinţele şi interesele comune pentru toate regatele şi ţĕrile noastre, şi anumit legislaţiunea asupra monetei, a banilor şi a creditului, asupra vămilor şi a afacerilor comerciale, mai departe asupra trebilor pentru bancnote, legislaţiunea cu privire la trebile postei, telegrafului şi

http://statuldacia.info

drumului de fer, şi asupra modului şi a ordinei pentru datorinţa de a milita, sĕ vor resolva pe viitor în mod constituţional, pertractându-se *în* şi *cu* senatul imperial şi sub conlucrarea aceluia, întocmai ca şi întroducerea contribuţiunilor şi a aruncurilor nouĕ, apoi scăriţarea contribuţiunei şi a taxelor ce sĕ află, şi cu deosebire scăriţarea preţului sării şi luarea împrumuturilor nouĕ, conform emisului nostru din 17 Iulie 1860, asemenea şi întoarcerea datoriei de stat ce sĕ află, înstrăinarea, străformarea şi împovărarea proprietăţii de stat nemişcătoare, numai cu convoirea senatului imperial sĕ se ordoneze, în urmă esaminarea şi aşezarea proiectelor şi cheltuelilor de stat pentru viitor, precum şi esaminarea încheerii socotelilor de stat şi resultatele financiare anuale, au sĕ urmeze sub conlucrarea senatului imperial.

3. Toate celelalte obiecte de legislaţiune, cari nu sĕ cuprind în punctele aduse mai nainte, sĕ vor resolva *în* şi *cu* respectivele diete, şi anumit în regatele şi ţĕrile aparţinĕtoare la coroana ungurească, după constituţiunea lor de mai nainte, ear' în celelalte regate şi ţĕri, în înţelesul şi în conformitate cu ordinaţiunile provincielor lor, în mod constituţional.

După-ce totuşi, cu escepţiunea ţĕrilor de sub coroana ungurească, şi în privinţa astorfel de obiecte de legislaţiune cari nu vin sub esclusiva competenţă a senatului imperial s'a făcut pentru celelalte ţĕri ale noastre o pertractare şi hotărîre comună, în un şir lung de ani, ne reservăm dreptul de a lăsa spre desbatere şi asemenea obiecte la conlucrarea senatului imperial, supunêndu-le senatorilor din aceleaşi ţĕri. O pertractare comună sĕ poate face şi atunci, dacă obiectele ce nu cad sub competenţa senatului imperial se vor propune şi pofti de către dietele respective.

4. Aceasta diplomă împĕrătească sĕ se păstreze numai decât în archivele regatelor şi la timpul seu sĕ se treacă în condica de lege în text autentic şi în limbile ţĕrii. Succesorii nostri au a provedè diploma aceasta numai decât la suirea lor pe tron în asemenea mod cu subscrierea lor împĕrătească şi a o espeda în singuraticele regate şi ţĕri, unde apoi are a sĕ trece în condică.

Prin urmare, domnilor, în anul 1860, cum a eşit diploma aceasta împĕrătească, o deputaţiune naţională, cu Escel. Sa domnul archiepiscop *Şterca-Şuluţiu,* a dat Maiestăţii Sale o hârtíe de mulţumire zicênd, că naţiunea română în legile acestea fundamentale află împlinirea dorinţelor sale celor mai multe, şi a cerut congres naţional, pe basa legilor fundamentale, care s'a şi ţinut. Prin urmare,

în punctul prim sĕ va putè pune, pe lângă bucuria şi mulţumirea noastră şi aceea, că şi astăzi naţiunea română rĕmâne credincioasă diplomei din 20 Octomvrie 1860, şi fiindcă patenta din 26 Februarie 1861 a urmat în mod natural din diploma din 20 Octomvrie 1860, şi este numai o continuare basată pe diplomă, sĕ înţelege de sine că şi aceasta o primeşte.

La punctul al doilea, unde Maiestatea Sa demandă cancelariei sale aulice, ca la compunerea dietei ardelene sĕ prelucre propoziţiunile din nou pentru dietă şi sĕ considere şi postulatele şi petiţiunile naţiunii române, sĕ zicem: »*Mulţumim împĕrate, pentru-că aşa graţioasă dispoziţiune ai făcut!* Pentru-că dacă ne vom aduce aminte de dispoziţiunea guvernamentală în privinţa dietei ce era proiectată a sĕ ţinè la anul 1861, apoi acolo puţin bine vedem pentru noi. »*Die Inarticulierung der romänischen Nation* . Atâta vedem, alta nimic.

La punctul al treilea, unde sĕ vorbeşte de regularea legală a referinţelor de stat juridice şi confesionale ale naţiunii române, propun, ca şi pentru dispoziţiunea aceasta maiestatică sĕ mulţumim, cu atât mai mult, pentru-că în propoziţiunile pentru dieta din anul 1861 sĕ zicea numai: „Die Inarticulierung der romänischen Nation“, ear' de confesiuni şi altele nu sĕ vorbea. Dar' Maiestatea Sa vĕzênd plânsorile şi postulatele noastre, preagraţios sĕ îndurà a demanda, sĕ ni-se esprime, că adecă regularea legală a referinţelor juridice de stat, naţionale şi confesionale, are sĕ formeze una din primele probleme ale dietei ce sĕ va ţinè în Transilvania. Şi aşadar', precum o vedem aceasta resolvată, Maiestatea Sa numai pe basa diplomei din 20 Octomvrie 1860 a putut-o resolva. Acolo vedem, că referinţele dintre deosebitele ţĕri, cari au fost suprematice şi diabolice, au sĕ se şteargă, şi toate naţiunile în privinţa unor lucruri generale au sĕ formeze un centru mare şi un corp întreg, şi au sĕ se şteargă factorii ruginiţi ai claselor privilegiate, cari au schimonosit ţeara aceasta mică şi au făcut acele zece pĕcate, cum am spus şi ieri.

La punctul al patrulea, unde sĕ zice, că părerile şi dorinţele naţiunii române în privinţa limbei sûnt luate în consideraţiune prin hârtia de mână din 21 Decemvrie 1860, emisă către cancelarul aulic, eu zic, că sĕ mulţumim şi pentru aceasta. Sĕ mulţumim deci domnilor în punctul al patrulea pentru atâta graţie şi milă, căci lucruri mari nu sĕ pot face dintr'o dată, şi totodată sĕ spunem, că noi Românii ne vom acomoda până la dietă împrejurărilor de faţă.

48*

Acum, mĕ rog domnilor sĕ mĕ ascultaţi, ca între parantese. şi cu privire la cele-ce a zis domnul preposit *Macedon Pop*. Ce sĕ atinge de petiţiune, e drept că eu am compus petiţiunea în limba germană, şi am arĕtat-o şi Escel. Sale. şi Escel. Sa n'a făcut nici o observare, ci a subscris'o ca şi mine. S'ar putè zice că s'a făcut o mare greşală, sau perfidie prin aceasta. Dar' tocmai după natura pasului acestuia n'am putut face altmintrelea, şi din punct de vedere al naţionalităţii nu e nici o greşală. Ba dacă vom mai venì încă odată în asemenea stare, tot nemţeşte vom scrie, pentru-că rugarea pentru concederea unui congres nu poate fi obiectul unei certe şi dispute politico-limbistice, şi aşa eu gândesc, că făcênd aşa pentru-ca sĕ nu se acaţe azi carul şi naia noastră de nişte mĕsuri cari sûnt poate cele mai rele din lume, nu am făcut nici o perfidie cătră datorinţele noastre naţionale. (Aşa e!) Şi aşa, cum am amintit, la punctul al patrulea vom spune M. Sale, că e bine. Dar' vom spune şi aceea, că numai conaţiunile noastre pot sĕ pretindă în limba lor rĕspunsuri, şi apoi oameni privaţi şi municipii mai capĕtă în limba lor câte o resoluţiune, — mai bună şi mai rea, după-cum sĕ poate, însĕ ordinariatele române n'au fost aşa de norocoase sĕ capete o hotărîre în limba în care scriu, adecă în cea română. Eu cel puţin n'am căpĕtat încă nici una. Dar' Escelenţa Ta? (Metropolitul *Şuluţiu: Nici eu!)* Dar' totuşi şi în privinţa aceasta am propăşit ceva.

Dar', domnilor, sĕ recapitulăm punctele acestea. Sĕ zicem împĕratului în adresă mai pe larg, cum înţelegem noi legile fundamentale pe cari le-a sancţionat Maiestatea Sa. Şi adecă: 1) Aşa înţelegem, că Maiestatea Sa însuşi recunoaşte cumcă toate ţĕrile sale trebue sĕ se guverneze după formă constituţională. 2) Recunoaştem şi noi lipsa unui centru, va sĕ zică lipsa unui corp consultativ şi deliberativ, şi recunoaştem lipsa pertractării unor obiecte, cari după împrejurările timpului şi din alte împrejurări trebue sĕ se pertracteze la olaltă, într'un senat imperial, precum sûnt obiectele monetei, postei, drumurilor, etc. Eu domnilor din cinstire cătră timpii de mai nainte antemarţiali şi din respect şi cătră constituţiunea cea cu zece pĕcate nu vreau sĕ mai amintesc, că Ardealul nu e în stare sĕ facă un drum de fer, măcar nici de acì până la Bĕlgrad. Nu voiu sĕ ating, că ţeara noastră n'a avut nici mai nainte nici o autonomie adevĕrată, nici după legile ei de mai nainte, ci a fost dependentă, sau de Ungaria, sau de drăguţul de Turc, pentru-că ţeara noastră n'are atributele cerute pentru o ţeară autonomă, adecă inde-

pendenţă de ori-ce altă atîrnare. Nu le posede acestea nici pentru a fi ţeară independentă de rangul ântâiu, dar' nici de rangul al doilea, căci nu posede nici puteri fisice, nici pecuniare, pentru-ca sĕ retac pe celelalte, pentru a sa susţinere independentă internă şi esternă. 3) Sĕ spunem Maiestăţii Sale cum înţelegem noi diploma din 20 Octomvrie 1860 şi patenta din 26 Februarie 1861, că adecă noi astfel le înţelegem, că pentru obiectele din lăuntru ale ţĕrii noastre încă va fi vieaţă constituţională, prin ridicarea tuturor privilegiilor de mai nainte, şi prin urmare, prin ridicarea teritoriilor privilegiate, căci de nu, noi nu vom avea nici unde sĕ punem piciorul în ţeara noastră. 4. Apoĭ sĕ zicem, că noi tragem de aci cu consecinţă logică, că individualitatea politică a patriei noastre, prin constituţiune, care trebue sĕ se desvolte şi statorească, va fi din destul asigurată.

Prin urmare, domnilor, mai este un punct foarte mare şi de însemnat, adecă punctul acesta, că mulţi cu astfel de păreri şi convingeri, după-cum avuiu onoare a vĕ împărteşi, nu sĕ pot împăca. Şi eu tare mă mir. Oamenii au urechi şi nu aud, au ochi şi nu vĕd. Eu credinţa politică a fiecăruia o cinstesc şi o las neatinsă. Însĕ când e vorba de binele obştesc al patriei, atunci fiecare se deschidă bine urechile şi sĕ auda vocea timpului, sĕ deschidă ochii şi sĕ vadă caracterul timpului present. Şi aceasta e ce ne-am obicĭnuit a zice: *necesitate imperativa a timpului.* Astăzi, domnilor, e vorba, nu despre restituirea acelora *în integrum* ce au esistat înainte de 1849, căci aceasta o opreşte necesitatea ceruta de timpul present. Ci astăzi e vorba numai despre regenerarea lucrurilor, pe basa instituţiunilor constituţiunii moderne, nu pe basa instituţiunilor ardelene ruginite, cu cele zece pĕcate. E urmare deci prea naturală, prea firească, sĕ mulţumim împĕratului pentru aceste patru puncte din resoluţiunea sa preaînaltă, şi apoi sĕ mai adaogem şi aceea, ca M. Sa sĕ se îndure a demanda punerea în lucrare a legilor fundamentale, de sus dela oficiurile cele mai înalte până la cele mai de jos, până la notarul sătesc, că e de lipsă sĕ se ţină dieta Ardealului cât sĕ poate mai curĕnd, ear' acolo, după legile fundamentale sĕ se formeze o constituţiune nouă ardeleană, cu delaturarea, stângerea şi nimicirea acelor pĕcate vechi Bravo!), şi că Maiestatea Sa sĕ se îndure strâns a rĕmânĕ pe lângă legile fundamentale pe cari le-a sancţionat, căci numai cu ele şi prin ele sĕ pot ferici toate popoarele de sub sceptrul seu. (Vivat! Bravo! Sĕ trăească)".

În urma acestei vorbiri a episcopului *Şaguna,* în care a fost marcat spiritul în care avè sĕ fie compusă adresa de mulţumire a naţiunei române din Ardeal cătră domnitorul ţĕrii, s'a deschis discuţie pe tema aceasta, şi mai mulţi bărbaţi de frunte ai neamului nostru au ţinut sĕ-'şi rostească cuvêntul.

Ântâiu a luat cuvêntul vicepresidentul guvernului transilvan, *Vasiliu L. Pop,* care a rostit următoarea vorbire:

„Escelenţa Voastră! Preaonorată adunare! La ordinea zilei e compunerea unei adrese de mulţumire cătră Maiestatea Sa, înaltul nostru împĕrat, pentru preagraţioasa resoluţiune din 18 Oct. 1862.

Că sĕ se facă adresă de mulţumire, s'a decis încă de ieri. Dar' pentru ponderositatea obiectului cu care are a se face adresa aceasta, s'au amânat pe astăzi desbaterile pentru compunerea aceleia.

Onorată adunare! Singur cuvêntul adresă de mulţumire ne spune, că în aceea trebue sĕ se cuprindă o mulţumire şi nu altceva. O mulţumire poate fi acum în multe tipuri. E mulţumire şi în 2 3 cuvinte. Însĕ o adresă ca a noastră, într'un obiect atât de momentuos, cuget eu că trebue sĕ fie aşa îmbrăcată, încât sĕ corĕspundă pe deplin actului de graţie împĕrătească, cuprins în preaînalta resoluţiune.

Escelenţa Sa, dl episcop baron de *Şaguna,* m'a uşurat tare mult în deslegarea problemei de care m'am apucat, adecă a întrebării, că ce are sĕ între în această adresă, luând Escel. Sa de punct de mânecare însaşi preaînalta resoluţiune. Nevoind a mai repeţi cele-ce le-a zis Escel. Sa, eu mĕ alătur la principiile pe cari le-a desfăşurat dl episcop. O singură abatere am. la punctul din urmă, pe care însĕ a o desfăşura îmi reservez la sfîrşitul cuvêntării mele. Ca punct de mânecare vreau sĕ se iee, nu numai preaînalta resoluţiune a M. Sale, ci pe lângă aceasta şi resoluţiunea din Februarie a. c. dată, deşi nu chiar dela împĕratul, dar' totuşi dela un organ care lucră în numele împĕratului, dela care a eşit concesiunea de-a sĕ ţinè acest congres naţional. Pasagiul respectiv din resoluţiunea aceea sună aşa:

„Maiestatea Sa ces. reg. s'a îndurat a concede, prin preaînalta resoluţiune din 17 ale lunei curente, ca Escel. Ta şi Escel. Sa archiepiscopul gr.-cat. din Blaj, ca preşedinţii conferenţei naţionale române ţinute la anul 1861 în luna lui Ianuarie, sĕ puteţi conchema cât mai curênd în acelaşi oraş 120—150 dintre indivizii mai însemnaţi ai naţiunei române din acest mare-principat la o conferenţă

continuativă, unde acea resoluţiune preaînaltă a M. Sale ces. reg. din 18 Octomvrie a anului trecut, prin care plăcerea preaîndurată ce a urmat la descoperirile omagiale aşternute din conferenţa de mai nainte *a acestei naţiuni* sĕrbătoreşte sĕ se publice, şi sĕ se trateze despre o adresă de mulţumire ce va cuprinde credinţa neclătită *a naţiunei române* din acest mare-principat şi sentimentele ei armonice cu intenţiunile preaîndurate ale M. Sale ces. regeşti". — —

Aşadară, noi avem sĕ punem în adresa de mulţumire acele simţiri pe cari le avem cătră legile fundamentale.

Cari sûnt aceste legi fundamentale? Diploma din 20 Oct. 1860.

Dar' trebue sĕ mai fie una pentru a sĕ putè zice *legi* şi nu lege fundamentală. Aceasta este patenta din 26 Februarie 1861. Trebue dar' în aceeaşi adresă sĕ arĕtăm sentimentele noastre pe cari le avem cătră amêndouĕ aceste legi fundamentale. Şi cari sûnt acestea? Sĕ vedem. În stilul observat la toate adunările politice de doi ani încoace, ar trebuì sĕ încep şi eu a enumĕra toate suferinţele ce le-am avut noi până acuma. Dar' de această problemă nu mĕ apuc, pentru-că atunci ar trebuì sĕ enumĕr suferinţe, nu de 10—12 ani, ci suferinţe aproape de atâtea secole. Dar' cred că nici nu este de lipsă sĕ le enumĕr, pentru-că eu cuget că toţi le ştiţi; şi apoi e lucru de prisos a istorisì lucruri de acelea pe cari le ştiu toţi, şi mai e şi pagubă de timp. Dar' nici nu e de lipsă, pentru-că aceia, cari ni-le-au causat nouĕ, cred că nu mai sûnt în stare a ni-le mai causa şi continua, ear' cei-ce le-au suferit nu sĕ vor uşura prin aceea dacă le vom mai auzì odată aici.

Nu voiu începe deci cu enumĕrarea suferinţelor nici pentru aceea, pentru-că eu nu 'mi-am luat ca punct de mânecare dreptul, sau mai bine zis pe româneşte, nedreptul istoric, ci fapte, evenimente, cari sûnt şi ale noastre, nu numai ale istoriei.

Voiu începe dela anul 1848, anul mântuirii Românilor din Transilvania, anul în care Românii din Transilvania, după suferinţe de 400 de ani, au cutezat ântâiaşi-dată a-'şi ridica glasul cătră acea fântână de graţie de unde sperăm uşurare pentru suferinţele noastre. Cel mai solemn act la acea adunare a fost depunerea unui jurămênt, nu numai înaintea lui Dumnezeu, care ne vedea ori-unde ne ascundeam, ci sub ceriul liber, pe aşa numitul *Câmp al Libertaţii,* în faţa lumii întregi. Şi ce am jurat noi acolo? Am jurat credinţa neclătită cătră înalta casă domnitoare austriacă, am jurat că amicilor ei vom fi amici, ear' inimicilor ei inimici! Al doilea act al acelei adunări a fost,

că *naţiunea română,* care mai nainte încă esista ca naţiune română, pentru-că şi în legile cele mai apĕsătoare pentru Români, în Aprobate şi Compilate, sĕ află scrisă ca naţiune: naţiunea română, zic, s'a declarat pe sine de independentă, de sine stătătoare, de egal îndreptăţită cu celelalte naţiuni conlocuitoare.

Ce a urmat după aceasta? În 11 Septemvrie 1848 s'au adunat representanţii regimentului I. (român de graniţă) din Ardeal şi au făcut o petiţiune cătră M. Sa augustul nostru împĕrat. În petiţiunea aceea ei au cerut între altele:

„Sperăm, că M. Voastră pe noi, ca pe un popor credincios, ne veţi susţinè în legătura comună a marei monarchii, scl. Ne rugăm de Maiestatea Voastră, ca numai sĕ nu ne eschideţi dela unitatea monarchiei şi a armatei. Ne rugăm de M. Voastră sĕ ne faceţi părtaşi de binefacerile pe cari înţelepciunea şi umanitatea ministerului M. Voastre şi a dietei ce sĕ ţine în Viena pregătesc tuturor naţionalităţilor“.

Mai încolo, tot în acea petiţiune, sĕ zice:

„Nu este Român, care sĕ nu fie gata a-'şi jertfì sângele şi averea pentru M. Voastră, pentru întreaga monarchie a Maiestăţii Voastre, şi pentru ori-care naţionalitate apĕsată şi vătĕmată a marei patrii“.

Tot cam aşa a făcut şi regimentul II., în 13—14 Septemvrie în Năsĕud (Aşa e!). Veţi zice că aceasta a făcut-o numai o parte a naţiunei. Dar' puţin după aceasta, în 16 ale aceleiaşi luni, o mulţime de Români inteligenţi s'au adunat la Blaj, cari în numele naţiunei române au făcut o petiţiune cătră Maiestate, în care sĕ cuprind următoarele:

„Poporul român, răzimat pe jurămêntul pe care 'l-a depus în 15 Maiu a. c. pe „Câmpul Libertăţii“, sĕ ţine tare de drepturile sale naturale şi civile, de decretările adunării naţionale, şi primeşte hotărîrile aduse de cele două regimente române de graniţă de ale sale. Proclamă constituţia împĕrătească austriacă, care sĕ aibă putere şi pentru Ardeal. Nu vrem însĕ nici sĕ ne lăpĕdăm naţionalitatea, nici sĕ fim necredincioşi casei împĕrăteşti austriace“.

În 25 Decemvrie 1848 s'a ţinut aici în Sibiiu o adunare sub presidiul Escelenţei Sale a domnului episcop *Şaguna.* Acolo încă s'a făcut o petiţiune, pe care sĕ află subscrişi ca secretari: Dunca, Bariţiu, Orbonaşiu, Hania, ş. a. În aceasta petiţiune sub punctul 9 sĕ află trecute următoarele:

http://statuldacia.info

„Rĕmânênd adunarea şi acum constantă pe lângă hotărîrile adunărilor din Blaj, ţinute în Maiu şi Septemvrie a. c., protestează de nou în contra uniunii Ardealului cu Ungaria, ca în contra isvorului tuturor miseriilor cari au atins patria noastră. Ea cere, ca acest Mare-principat sĕ-'şi ţină independenţa, ear' legile sale fundamentale după noua constituţiune austriacă. pe care a primit-o şi naţiunea română, sĕ fie reformate".

Acestea s'au întêmplat în anul 1848. Din anul 1849 numai un cas vreau sĕ aduc înainte. S'a făcut adecă către Maiestatea Sa o petiţiune, în 25 Februarie, subscrisă asemenea de Escelenţa Sa domnul episcop *Şaguna*, apoi de *Popasu*, *Macedonfi*, şi alţii.

Ce a urmat după toate aceste doriri şi petiţiuni? Aceea, că doririle naţiunii române *nu s'au împlinit.* Nu s'a împlinit aceea ce au aşteptat Românii, căci pe cei buni asemenea soarte 'i-a ajuns ca pe cei rĕi. Ştim adecă toţi, că în loc de constituţiune a întrat o sistemă aşa numită *absolutistică*, pe care n'am dorit-o. (Episcopul *Şaguna: Şi n'am meritat-o!)* Şi cum ne-am odihnit noi faţă cu acest sistem neaşteptat? Ne-am odihnit, preaonorată adunare, şi nu numai că nu am făcut nici o resistenţă în contra lui, ci încă am conlucrat la susţinerea lui. Şi trebue sĕ mărturisesc, că chiar şi eu am fost o parte mică care 'l-am sprijinit. Şi oare din ce causă? De bună seamă nu pentru aceea, pentru-că noi peste noapte ne-am fi schimbat dorinţele, ci singur numai din causa. că Românii, ca pururea credincioşi împĕratului, s'au încrezut în graţia acestuia. Au fost convinşi, că precum părintele nu poate voì rĕul fiilor sei, aşa şi împĕratul nu poate sĕ voiască rĕul şi paguba supuşilor sei.

Am aşteptat deci schimbarea acestui sistem numai dela graţia, dela preaînalta graţie şi îngrijire a preabunului domnitor, care zice în manifestul seu din 20 Octomvrie 1860 următoarele:

„Când am ocupat tronul străbunilor mei, monarchia era data în prada unor sguduituri cumplite. După o luptă foarte dureroasă pentru sentimentele mele de părinte al patriei, a urmat, ca mai peste tot în ţĕrile conţinutului european, sguduite cu forţa, înainte de toate trebuinţa unei concentrări mai severe a puterii guverniale, şi prosperitatea publică şi siguritatea majorităţii locuitorilor pacınici ai monarchiei o cerea aceasta, căci pasiunile învolburate şi suvenirile dureroase ale celui mai apropiat trecut făcuseră ca o mişcare liberă a elementelor, cari cu puţin mai nainte sĕ luptaseră duşmaneşte, sĕ fie imposibilă".

Ce cuvinte sfinte şi adevěrate! Adevěrul lor cred-că nu este nimenea dintre noi sě-'l tragă la îndoială. Oare ce s'ar fi întêmplat, dacă după sufocarea revoluţiunii s'ar fi restituit numai decât constituţiunea de mai nainte? Revoluţia ar fi început earăşi de nou, într'un grad şi într'o měsură poate mai mare, deşi nu în contra regimului, dar' între popoare şi popoare, căci ştim prea bine în ce esacerbare stăteau naţiunile conlocuitoare cătră olaltă. Maiestatea Sa, în înalta sa graţie şi înţelepciune, cugetând că a venit timpul de s'au aşezat spiritele, s'a aflat mişcat (O voce: cu durere!) şi a aflat cu cale a întroduce earăşi o nouă constituţiune prin emiterea diplomei din 20 Octomvrie 1860.

Escelenţa Sa domnul episcop a adus înainte toate punctele ce le conţine diploma aceea. Pentru aceea nu voiu sě mai ostenesc onorabila adunare cu reproducerea lor, ci numai aceea vreau sě amintesc, că în punctul al doilea stă apriat, că unele afaceri sě vor pertracta în senatul imperial, în „Reichsrath". Diploma aceasta au primit-o mai toate popoarele cu cea mai mare mulţumire. Dar' eu cuget că nici n'avem lipsă sě ne uităm la alte naţiuni, ci numai la naţiunea noastră, care încă a primit-o cu mare bucurie şi mulţumire, după-cum sě vede aceasta din petiţiunea Românilor din 10 Dec. 1860, subşternută Maiestăţii Sale în numele naţiunii române, şi în care sě zice:

„Maiestate! Tocmai pentru-că Românii cred aşa tare în simţul de dreptate neclătit şi în sublimul scop al M. Voastre, pe cât de profund convinşi sûnt ei şi despre bunul şi vecînicul lor drept şi despre nedisputabilul lor merit pentru tron şi patrie, au cea mai deplină credinţă cătră diploma din 20 Octomvrie a. tr., şi tocmai pentru aceea publicarea ei abia a putut produce la vre-o altă naţiune o bucurie mai mare şi un simţ mai profund de mulţumire ca la naţiunea română, care totdeauna fusese în mod foarte vitreg tratată. Şi tocmai pentru aceasta, conduşi fiind de acest simţ general şi respicat peste tot în auzul lumii, cum şi de îndemnul inimei noastre, şi voind a corespunde şi la aşteptările opiniunii publice, — ne apropiem plini de respect şi cu cea mai profundă umilinţă cătră gloriosul tron al Maiestăţii Voastre ces. reg. apostolice, pentru-ca în numele credincioasei naţiuni române sě ne depunem tributul celui mai călduros sentiment de dreptate şi lealitate pentru bogata împărtăşire de graţie şi dreptate făcută prin augustul act al Maiestăţii Voastre din 20 Oct. şi sě ne rugăm în genunchi, ca Maiestatea Voastră sě vě înduraţi a

lua la graţioasă cunoştinţă bucuria cea fericitoare a credincioasei naţiuni române din Transilvania". —

Mie nu-'mi este cunoscut, dacă vre-un Român nu ar consimţì cu acestea. După diploma aceasta a urmat patenta din 26 Febr. 1861. Aceasta a speriat şi îngrijit pe mulţi. Poate că au cugetat că e un lucru nou, o schimbare, sau plane revocare a diplomei. Pe mine însĕ nu m'a speriat, pentru-că eu în patentă n'am aflat, nici schimbarea, nici revocarea diplomei. Patenta nu e alta decât numai o modalitate de realisare, de ducere la îndeplinire a diplomei. Nu pot deci pricepe, cum aceia, cari s'au mulţumit cu diploma, nu pot fi mulţumiţi cu patenta, prin care nici o iotă nu s'a lăsat din drepturile date prin diplomă. Eu altmintrelea nu pot sĕ-'mi esplic nemulţumirea unora cu patenta, decât prin aceea, că ei n'au cetit-o şi n'au combinat-o cum sĕ cade. Numai fixarea numĕrului membrilor senatului imperial e ceva lucru nou, dar' lucrul acesta a trebuit sĕ se facă dacă a fost ca diploma sĕ se pună în lucrare.

Noi Românii, ba noi Transilvănenii, ce se ţine de fixarea numĕrului membrilor cari sûnt de trimis din Transilvania la senatul imperial, avem cea mai puţină causă de-a fi nemulţumiţi, pentru-că în privinţa aceasta poate-că nici o provincie nu e proporţionat atât de bine representată ca Transilvania. Aşadară noi, cari cu bucurie am salutat diploma, n'avem sĕ ne spăriem nici de patenta din 26 Febr. 1861.

Acestea sûnt, acestea trebue sĕ fie sentimentele şi părerile Românilor în privinţa legilor fundamentale, ale diplomei din 20 Oct. 1860 şi ale patentei din 26 Februarie 1861. Pe acestea trebue deci sĕ le depunem în adresă, dar' nu voim sĕ fim necredincioşi politicei noastre de până acuma, dela care, precum nimerit observà Escel. Sa episcopul de *Şaguna,* noi nici-odată nu trebue sĕ ne abatem.

Cumcă Românii într'adevĕr aceste simţuri le nutresc astăzi, trebue sĕ cred după cele premise. Dar' cumcă naţiunea română e într'adevĕr pĕtrunsă de aceste sentimente, eu nu pot sĕ ştiu, pentru-ca Românii în privinţa aceasta nicăiri nu s'au declarat, nici chiar gazetele noastre, cari de altmintrelea după natura lor bucuros vorbesc din spovedanie, — adecă publică lucruri cari n'ar fi de publicat, pentru care reţinere li-se datoreşte recunoştinţă, pentru-că adecă n'au preocupat declaraţiunea naţiunei întregi.

Vor fi unii cari vor zice, că eu privesc lucrul numai din o parte, şi că nu am cumpĕnit, nici luat în socoteală argumentele cari pot avè loc în contra celor premise.

Zic unii că în politică nu e consecvenţă şi că aşa omul ar avè în politică sĕ-'şi schimbe sentimentele după împrejurări. Prin urmare nu e necesar a avè astăzi aceeaşi politică pe care am avut-o în anii 1848—49.

Eu nu mĕ pot alătura la astfel de oameni. Eu, preaonorată adunare, vreau sĕ fiu şi în politică, întocmai ca în toate lucrările mele, consecvent, pentru-că consecvenţa nu e alta decât caracterul solemn, după-cum e şi în casul de faţă.

Dar' sĕ vedem argumentele ori obiecţionările în contra declarării noastre pentru diplomă şi patentă. Eu, domnilor, am auzit însumi obiecţiuni în contra diplomei, patentei şi a rescriptului. Unii zic, că noi sûntem competenţi sĕ ne declarăm în privinţa patentei, însĕ de competenţă şi necompetenţă numai acolo poate fi vorba, unde este a se hotărî, a sĕ decide ceva. Dar' unde e vorba de a-'ţi esprima convingerile, credinţa şi dorinţa, acolo nu poate fi vorba de competenţă. (Bravo!) Cine poate sĕ ne oprească pe noi, ca sĕ nu le esprimăm pe acelea? Dacă nu vom fi noi competenţi a esprima sentimentele Românilor, apoi nu ştim cine ar putè fi. Sĕ zice de către alţii, că noi nu sûntem declaraţi ca naţiune. Preaonorată adunare! Nici însĕşi legile cele asupritoare şi despotice pentru Români nu ni-au denegat naţionalitatea. Urme destule sûnt despre aceasta în Aprobate şi Compilate. deşì, durere, numai în acel înţeles, că sûntem străini în patria noastră şi că sûntem numai suferiţi în ţeară. Noi sĕ zicem dară că nu sûntem naţiune, acuma, când M. Sa prin prea înalta diplomă din 20 Octomvrie 1860 dă egalitate de drept tuturor naţionalităţilor? *Sûntem naţiune*, nu naţiune tolerată în ţeară, ci naţiune ca celelalte naţiuni conlocuitoare, egal îndreptăţită, pe temeiul proclamaţiunei noastre din 15 Maiu 1848 şi al preaînaltei legi fundamentale. Aceasta ne trebue! Noi sûntem chemaţi aici ca representanţi ai naţiunii, pe temeiul ordinaţiunei mai înalte. Trebue deci că esistă naţiune, pe care noi acum odată avem sĕ o representăm, fiindcă lege nu avem că naţiunea cum ar trebuì sĕ fie representată.

Dacă noi, parte pentru-că nu sûntem naţiune, vom lăsa sĕ vorbească şi sĕ facă *alţii* ce ei vor vrea, atunci aduce-ne-om aminte de un proverb, deşì cam trivial, dar' bine nimerit: „Cel-ce mâncă cu lingura altuia nu sĕ satură!“ Şi zic zĕu, că nu ştiu unde vom eşì. Sĕ lăsăm sĕ vorbească şi sĕ facă alţii, car' noi se tot tăcem! Au trecut 400 de ani de când Românii ca atari nu 'şi-au ridicat glasul în causa ţĕrii. Sĕ tăcem şi acum, fiindcă nu sûntem

competenţi şi nu sûntem naţiune? Va fi mai bine oare, dacă respingênd intenţiunile Maiestăţii Sale, şi aşa neputênd prinde rădĕcină constituţionalismul conces din plenitudinea puterii M. Sale, sĕ ne pomenim earăşi cu absolutismul?

Alţii ear' vor zice că stricăm buna înţelegere cu surorile naţionalităţi. 'Mi-ar părè foarte rĕu, dar' nici nu cred, că prin aceasta esprimare s'ar strica buna înţelegere între naţiuni. Asta nu e causă destulă pentru a strica buna înţelegere între naţiuni. De altmintrelea eu cuget, că nici nu sûntem datori cu atâta atenţiune catră naţiunile conlocuitoare, fiindcă nici ele nu ne întreabă dacă sûntem mulţumiţi sau nu sûntem mulţumiţi cu aceea-ce vreau ele. (Bravo!) Aduceţi-vĕ aminte de 1848. Au nu ne-am rugat noi atunci destul cu pălăriile în mână, ca naţiunile conlocuitoare sĕ nu decidă fără de noi o chestie aşa de momentuoasă cum era uniunea Ardealului cu Ungaria? Şi ce au făcut? Ne-au ascultat? Rĕmân dator cu rĕspunsul, căci ştie prea bine preaonorata adunare ce a urmat. Au nu ştie astăzi tot sufletul neromân, că nouĕ nu ne trebuesc legile dela 1791 şi 1848, şi că nu vrem sĕ ştim de uniune? Şi totuşi, au nu toate comitetele jurisdicţiunilor maghiare tocmai acestea le-au petiţionat dela M. Sa? Şi totuşi avem pace la olaltă!

Alţii earăşi zic că ne vindem autonomia, ne vindem şi părăsim ţeara. Eu cuget că a vinde şi a părăsì poţi numai aceea ce ai. (Bravo!) Ce nu ai, nu poţi nici vinde, nici părăsì. Ce autonomie avem noi astăzi? De bună-seamă nu autonomia de înainte de 1848, aşa cum a fost, pentru-că aşa pentru noi nu esistă autonomie. Autonomia noastră astăzi e basată pe diploma care în §. 3 zice următoarele:

„Toate celelalte obiecte ale legislaţiunii, cari nu sûnt cuprinse în punctele premergĕtoare, vor fi resolvate *în* şi *cu* dietele respective, şi anume, în regatele şi ţĕrile aparţinĕtoare la coroana ungara în înţelesul constituţiilor lor de mai nainte, ear' în celelalte regate şi ţĕri ale noastre în sensul şi amĕsurat regulamentelor lor de ţeară, în mod constituţional".

Aşadară din autonomia aceasta, pe care ne răzimăm noi, sûnt eschise cele-ce se zic în §. 2. Prin urmare, cu efectuirea patentei din Februarie nu ni-se ia nimica din autonomia pe care într'adevĕr o avem, ear' ţĕrile ştim că se vindeau sub principii naţionali, nu însĕ şi acum, când urmăm chemării domnitorului. Poate că alte naţiuni sûnt în stare sĕ zică, că lor nu le trebue autonomia din diplomă, ci autonomia cea dinainte de 1848, pe care vreau sĕ 'şi-o

recâştige. Noi însĕ n'o putem spune aceasta, căci noi ne-am spus părerea în petiţiunea noastră din 10 Decemvrie 1860.

Din câte s'au spus până acì sĕ vede ce simţuri poate şi trebue sĕ aibă Românii transilvăneni faţă cu legile fundamentale, — diploma şi patenta. Aceste sentimente sûnt a se esprima în adresă, a cărei compunere e astăzi la ordinea zilei.

Adresa de mulţumire către înaltul nostru împĕrat are sĕ conţină simţuri de bucurie şi de mulţumire, în privinţa cărora cred că nu voiu greşì dacă le voiu formula mai respicat.

După-cum şi Escelenţa Sa dl episcop a propus, în adresă ar fi a se esprima: 1. Mulţumită pentru resoluţiunea preaînaltă cu espresiunea de credinţă, loialitate şi alipire către preaînaltul împĕrat, tron şi casă domnitoare. 2. Că naţiunea română din Transilvania e pururea credincioasă, loială şi alipită către legile fundamentale, — diploma din 20 Octomvrie 1860 şi patenta din 26 Februarie 1861, — şi doreşte, ca într'o dietă transilvană, pe care preaînalt acelaşi sĕ se îndure a o conchema cât mai curênd pe o basă care sĕ fie corespunzĕtoare posiţiei naţiunii române din Transilvania faţă de celelalte naţionalităţi, ţinêndu-'i-se în vedere factorii cei maĭ drepţi, adecă purtarea greutăţilor publice, posesiunea şi darea, — aşadar', ca într'o dietă aşa compusă sĕ ni-se dee ocasiunea, pe cale legală, cu efect şi putere de drept, sĕ fim în stare a ajuta şi sprigini, ca intenţiunile înaltului nostru împĕrat, din diplomă şi patentă, sĕ se ducă la îndeplinire. (Foarte bine. Sĕ trăească!)

Ce se ţine de punctul din urmă al preaînaltei resoluţiuni, care tratează cu deosebire despre respectarea limbei noastre, mĕ învoiesc şi în aceasta cu domnul episcop, căci partea aceasta a resoluţiunii e prea graţioasă şi mulţumitoare. Dar' nu pot sĕ nu reflectez atâta, că după-cum am esperiat, naţiunea română nu e mulţumită *cu ducerea în îndeplinire* a acelei resoluţiuni. (Bravo! Aşa e!) Eu cuget însĕ totuşi, că mulţumirea noastră are sĕ se estindă şi peste acest punct al înaltei resoluţiuni, fiindcă nemulţumirea, că nu se împlineşte prin organele regimului ordinaţiunea preaînaltă are a se vindeca pe calea sa, şi aceasta nu se ţine de adresa de mulţumire. Prin urmare, aceea împrejurare nici nu se poate amintì în adresa de mulţumire către împĕratul, ci cred că avem altă cale pentru a o ajunge aceasta.

Acestea sûnt, prea onorată adunare, sentimentele mele, ba cuget că nu numai ale mele, ci ale mai multora. Nu cutez însĕ a zice că ale întregei naţiuni, pentru-că aici de faţă sûnt 150 de Români,

chemaţi anume pentru-ca sĕ descopere acele sentimente ale naţiunii române transilvane. (Bravo! Sĕ trăească“.

Vorbeşte acum consilierul regesc

G. Domzsa, care asemenea constata, că adunarea de faţă e întrunită pe basa diplomei din 20 Octomvrie 1860 şi pe basa patentei din 26 Februarie 1861, — cari acte preaînalte sûnt pentru naţiunea română din Ardeal legi fundamentale. E de acord cu cei doi antevorbitori cu privire la adresa de mulţumire, dar' îşi esprimă următoarea părere: „Eu aşi fi de aceea opiniune în privinţa adresei, ca sĕ se facă adresă de mulţumire, dar' gravamine în adresă sĕ nu se aducă înainte, pentru-că aceasta ar fi numai argument de nemulţumire. Numai aceea aş voì sĕ adaogem în adresă. că Maiestatea Sa, pentru alinarea tuturor gravaminelor sĕ binevoiască cât mai curênd a convoca dieta Transilvaniei, la care vom conlucra din toate puterile spre înaintarea şi realisarea intenţiunilor M. Sale şi spre întarirea regimului M. Sale. (Sĕ trăească!)“

Urmează

George Bariţiu, care primeşte diploma din 20 Octomvrie 1860 şi patenta din 26 Februarie 1861 *cu reserve,* şi promite a face un amandament la adresă, în care doreşte sĕ se roage M. Sa, sĕ binevoiască a se declara, că dacă în înţelesul cuvintelor din diplomă se intenţionează apĕrarea tuturor legilor sancţionate şi a tuturor drepturilor din trecut, — Românii sĕ fie lăsaţi la o parte, pentru a fi scoşi din această mare îngrijire. *Bariţiu* constată că mai lipseşte ceva, libertatea personală, dreptul domiciliului, dreptul vorbirii şi al tipăririi, şi libertatea religionară. „Nu ne este asigurată *limba,* — zice oratorul şi prin urmare nici *naţionalitatea,* şi eu nu sûnt sigur dacă va fi iertat la cei mai mulţi fii ai naţiunii mele sĕ se numească Români (Bravo! Sĕ trăească!).“ Promite deci că va venì cu un amandament, fie la adresa de mulţumire, fie la petiţiunea ce se va adresa Monarchului, un amandament ce se refere la aceea ce *lipseşte din diplomă.*

Consilierul aulic

Dem. Moldovan rĕspunde lui *Bariţiu,* că temerile şi îngrijirile sale nu sûnt motivate, pentru-că în dieta ţĕrii au sĕ se îndrepte toate.

Urmează adminis. comitatens

Ioan Puşcariu, care vorbeşte următoarele:

— „Escelenţiile Voastre! Preaonorată adunare! După tendenţele noastre presente, voiu sĕ vorbesc numai puţine cuvinte la obiectul

zilei. Domnilor! Incă ieri m'am esprimat, că sentimentul nostru din care are sě purceadă adresa de mulţumire este o deducţiune istorică basată pe trecut, e o combinaţiune universală. Ilustritatea Sa domnul vice-preşedinte guvernial n'a vrut sě treacă peste istoria mai veche de înainte de 1848, şi bine a făcut. Dar' fiindcă astăzi e o zi cu mult mai însemnată decât sě putem trece cu vederea istoria veche, iertaţi-'mi, că măcar cu 3 4 cuvinte sě o amintesc.

Domnilor! În ţeara noastră Transilvania am dat mâna cu Ungurii şi cu Saşii. Ştim că într'un period de legislaţiune dela 1000 1500, legislaţiunea Ungariei ne-a luat mai întâiu toată averea, toate drepturile pe cari le-am fost împărţit cu ei, ear' apoi principii Transilvaniei ne-au luat şi onoarea. După-ce ne-au scos ochii, ne-au spus: duceţi-vě acum orbilor!

De când a venit patria noastră sub scutul casei habsburgice, de atunci am început a rěsufla. Această casă domnitoare totdeauna a făcut propoziţiuni regeşti la dietă pentru binele nostru, şi a dat porunci sě ni-se facă dreptate. Cine a fost pedeca? Cele zece pěcate! A venit, domnilor, anul 1848. Atunci sě strigà, că toţi sûntem liberi şi egal îndreptăţiţi cu ceialalţi. Însě tot acele legi din 1848, cum bine ştim, domnilor, au fost acelea cari au susţinut cele zece pěcate, după-cum din destul s'a desfăşurat din partea Escelenţei Sale, a domnului episcop baron de *Şaguna.*

Acum am căpětat trei acte de mare însemnătate, diploma din 20 Octomvrie 1860, patenta din 26 Februarie 1861 şi resoluţiunea către naţiunea română, din 18 Octomvrie 1862.

Domnilor! Nu rěmâne nici o îndoială, că numai prin aceste acte putem ajunge, ca naţiunea română sě scape de sub jugul celor zece pěcate, şi naţiunea sě fie naţiune, ear' religiunea religiune. Dar' zic unii, sě cruţăm pe celelalte naţiuni şi sě aşteptăm până la dietă. Aici nu e vorba de cruţare, domnilor! Noi ne-am declarat întâiu pentru actele acestea. După noi au urmat fraţii nostri Saşi, şi s'au declarat pentru ele. Maghiarii singuri au fost aceia, cari foarte mult au făcut *pentru* edarea diplomei din 20 Octomvrie 1860, după-cum bine a desluşit Escelenţa Sa, baronul de *Şaguna,* espunênd ce s'a întêmplat în senatul imperial.

Nu credeţi, domnilor, că demonstraţiunile sûnt toate adevěrate, ci credeţi că şi naţiunea maghiară e aplicată către diplomă (Voci: nici vorbă!). Şi dacă e pentru diplomă, apoi patenta e mai puţin decât diploma? Înşişi Maghiarii au spus în congregaţiunile marcale comi-

tatense, că primesc şi ei instrucţiunile provisorii comitatense, după-cum ziceau, *din respect cătră Maiestatea Sa.* În acelea e cuprinsă şi diploma şi patenta, pe cari noi, cum am spus, le-am primit mai nainte.

Domnilor! Mĕ restrâng la aceea, că mĕ alătur şi eu la proposiţiunea Escel. Sale domnului episcop baron de *Şaguna,* ca adresa noastră sĕ stee din acele patru puncte, însĕ la punctul 4 cuget că ar fi mai potrivit sĕ zicem, că mulţumim Maiestăţii Sale pentru-că ni-s'a *promis* respectarea limbei şi regularea referinţelor naţionale la cea maĭ dintâia dietă. (Sĕ trăească)". —

Ia în urmă cuvêntul

Metropolitul Şuluţiu şi vorbeşte următoarele:

— „Domnilor! Tocmai eu am fost acela, care ieri am fost prefipt ziua de astăzi pentru o consultare despre principiile acelea, cari ar trebuì sĕ vină în umilita noastră adresă de mulţumită cătră preaîndurătul nostru monarch. Iniţiativa aceasta a binevoit a o lua Escelenţa Sa domnul episcop şi baron de *Şaguna,* mie preavenerat coleg. Escelenţa Sa, asĕmĕnând, combinative, preaînalta resoluţiune c. r., dată la petiţiunea Românilor, cu diploma din 20 Oct. 1860, a arĕtat fundamentul pe care ar trebuì sĕ se baseze adresa noastră, îndreptată cătră ces. reg. apostolică Maiestate. Eu, fundamentul acesta îl primesc de al meu, şi-'l numesc a fi al meu, şi socotesc că nu sĕ află nimeni care sĕ nu-'l recunoască de fundament legiuit, pentru-că se basează pe diploma din 20 Octomvrie 1860, pe care am primit-o cu toţii. N'am primit-o însĕ numai aşa, ca o scrisoare care dă numai autonomia, numai constituţiunea cea veche, cu afund tăietoarele schimbări ale Transilvaniei, - ci am primit-o cu toate consecvenţele ce sĕ cuprind în diploma aceasta, dintre cari una e şi patenta din 26 Februarie 1861.

Cel-ce a primit diploma a primit şi patenta, şi cred-că între noi, în naţiunea noastră, nu va fi nimeni, care sĕ primească una fără de alta. (Aşa e! Foarte bine!) Astfel fundamentul pe care ar trebuì sĕ se facă aceasta adresă de mulţumire e un fundament legiuit, bine desvoltat şi tare, care trebue sĕ rĕmână neclătit. Ilustritatea Sa, domnul vicepreşedinte guvernial, a făcut bine că a desfăşurat tot lucrul mai pe larg, în mod istoric-cronologic, din timp în timp, şi cu privire la observaţiunea dlui *Bariţiu* numai atâta sĕ-'mi fie iertat a reflecta, că deducţiunea aceea a fost foarte necesară (Aşa e!), pentru-că se poate, că pentru unii din noi au putut sĕ fie zisele dlui

vicepreşedinte de prisos, dar' pentru cei mai mulţi n'au fost de prisos. Căci cred, că sînt mai mulţi aceia cari n'au ştiut aceasta, şi omul de multe-ori greşeşte din neştiinţă. A trebuit deci ca cineva sĕ delăture neştiinţa aceasta, şi aceasta a făcut-o Escelenţa Sa dl episcop, şi Ilustritatea Sa dl vice-preşedinte. Aşadar' socotesc, că deducţiunea aceea a fost foarte de lipsă. *(Bariţiu* zisese în vorbirea sa, că s'au folosit din partea episcopului *Şaguna* şi a v.-presidentului guvernial *V. L. Pop* argumente, pe cari, el, Bariţiu, le ţine a fi fost de prisos. *Autorul).* Nu e nimeni aici, care sĕ se îndoiască despre cursul mergerii petiţiunilor noastre prin cari noi am primit diploma din 20 Octomvrie 1860, cu toate consecvenţele eşite din diplomă. Zic, că nu e nici unul care aceasta sĕ nu o primească. şi numai în formarea lucrului ar mai fi ceva dubietate, căci în meritul lucrului ne învoim cu toţii. (Aşa e!)

Eu am zis în cuvêntarea mea de ieri, că dragostea şi alipirea naţiunii române către monarch şi casa domnitoare nu cunoaşte hotare, şi credinţa ei în preamarea îndurare a monarchului e foarte tare. Am pomenit, că Românul nici-odată nu poate fi nemulţumitor către împĕratul seu (Sĕ trăească!), de oare-ce dela gloriosul nostru împĕrat Francisc Iosif I. (Sĕ trăească!) aşa mari daruri şi beneficii a primit, cum naţiunea noastră în 500 de ani n'a primit. Nu s'a aflat până acuma nici un rege al Ungariei, ori un principe al Transilvaniei, care sĕ se fi îndurat a grăì aşa uman, aşa părinteşte şi cu aşa mare îngrijire, precum s'a îndurat a grăì Maiestatea Sa acum către noi. De aceea deci, sĕ primim diploma cu toate consecvenţele ei, despre ce, pe basa petiţiunii din 10 Decemvrie 1860 şi pe basa celor patru puncte pe cari Escelenţa Sa le-a arĕtat, şi foarte pe larg le-a dedus Ilustritatea Sa domnul vice-preşedinte, cred că nimeni nu sĕ va îndoì. Mĕ întorc şi la aceea ce au propus mai mulţi, ca nu cumva naţionalitatea sĕ fie uitată din adresa aceasta. Eu cred, domnilor, că dacă noi vom aduce înainte neclătita credinţă şi alipire către tronul M. Sale, nici-odată nu sĕ va lua în nume de rĕu dacă vom pomenì ceva şi despre constituirea naţiunii noastre. Aceasta are fundament în toate petiţiunile noastre de mai nainte. În 1848 naţiunea noastră cu focul cel mai mare s'a declarat pe sine naţiune de sine stătătoare şi independentă de celelalte naţiuni, şi a declarat că va respecta pe celelalte naţiuni, dar' pofteşte şi ea reciprocitate. De acì înainte n'am lăsat neîntrebuinţat nici un prilej în petiţiunile noastre, stăruind sĕ se considere şi sĕ se pună la locul cel legiuit al ei şi naţiunea noastră.

Aşadar' eu mě alipesc şi sprijinesc opiniunea acelora, cari voesc şi doresc, ca şi cu acest prilej înarticularea naţiunii sě se pomenească, cu atât mai mult, cu cât şi M. Sa împěratul s'a îndurat în proposiţiunile sale regeşti a se îngrijì despre înarticularea noastră. Cu toate că acelea cuvinte din proposiţiune sûnt ale M. Sale, ale domnului pământesc rînduit de Dumnezeu ca sě facă dreptate pe pământ, — totuşi socotesc sě ne rugăm cu umilinţă. sě ni-se dee putinţa a ne silì, *ca naţiune,* sě ducem la îndeplinire cererile noastre. Pentru aceea, Ilustritatea Sa domnul vice-preşedinte guvernial a binevoit a arěta şi a formula, că în ce chip sě se facă adresa noastră, în care, după-cum socotesc eu, a binevoit a pune aceea, că pe basa egalei îndreptăţiri sě fim puşi în stare legală în dietă, pentru-ca legaliceşte sě ne silim sě promovăm şi sě ajutăm, ca intenţiunile M. Sale sě se ducă în împlinire. însě cu acea adaogere, că cu puteri îndoite şi cu tot zelul sě putem, *ca naţiune,* promova intenţiunile M. Sale, — şi cred-că toţi Românii sûntem odihniţi şi aşteptăm aceea. Deci, pentru dobândirea timpului socotesc, că mai bine va fi *sě se aleagă o comisiune, care sě formuleze o adresă,* după-cum am zis. Comisiunea va subşterne adresa adunării naţionale, şi apoi adunarea în cel mai mare consens îşi va putè da părerea, şi pentru timpul acela îmi reserv şi eu cuvinte de observare. (Episc. *Şaguna:* Sě trăească! Toţi: Sě trăească!)“. —

Propunerea sě primeşte, şi la dorinţa esprimată din partea adunării, ca presidiul sě propună membrii cari sûnt de ales în comisiune, episcopul *Şaguna,* după-ce şedinţa fusese suspendată pe zece minute pentru compunerea listei, — propune spre alegere pe următorii:

1) *Vasiliu L. Pop,* vice-preş. guvernial; 2) *Dim. Moldovan,* consilier aulic; 3) *Ioan Aldulean,* consilier guvernial; 4) *Ioan Bran,* căpitan suprem; 5) *Alexandru Bohăţiel,* căp. suprem; 6) *Macedon Pop,* preposit; 7) *Timoteiu Cipariu,* canonic; 8) *I. Popasu,* protop.; 9) *George Bariţiu;* 10) *George Domzsa,* cons. ces. reg.; 11) *Ioan Puşcariu,* admin. comit.; 12) *Butean,* admin. comit.; 13) *Dr. Iosif Hodoşiu;* 14) *Nicolau Gaetan;* 15) directorul *Murěşan;* 16) *Iacob Bologa,* consilier guvernial; 17) *Augustin Ládai,* comite-suprem; 18) *Bohăţiel,* jude primar şi 19) *G. Angyal,* secretar aulic.

Sě proclamă toţi aleşi.

George *Domzsa* roagă pe episcopul *Şaguna* sě primească a face parte şi el din comisiune, luând parte la lucrările şi consul-

49*

tările ei, car' *Şaguna* sě declară gata a satisface acestei dorinţe. Adunarea erumpe în sgomotoase *sě trăească* la adresa lui *Şaguna.*

Episcopul *Şaguna* învită pe membrii comisiunei alese la şedinţa ce sě va ţiné după ameazi la orele 5, ear' şedinţa sě închee. Erau orele 2 după ameazi.

Şedinţa a treia.

S'a ţinut Mercuri în 10/22 Aprilie, anul 1863, şi s'a deschis la orele 11 şi jumětate. Sě ceteşte şi sě autentică protocolul şedinţei premergětoare, ear' presidiul roagă publicul ascultător sě se reţină dela ori-ce manifestaţiuni, precum şi pe membrii adunării naţionale sě rĕmână între marginile bunei cuviinţe.

Sě pune apoi la ordinea zilei cetirea adresei de mulţumire compusă din partea comisiunei.

Ioan Aldulean: „Onorată adunare! Am onoare a mě presenta ca referent al comisiunei alese eri. Comisiunea aceasta, în şedinţa ţinută aseară a desbătut conceptul adresei către M. Sa. După-ce în principiu ne-am unit cu toţii, 'mi-se făcù însărcinarea sě compun eu adresa şi sě o presentez adunării. Înainte de a o cetì, îmi iau iertare a vě espune ideile dela cari am pornit. Cugetele cari ne-au condus au fost următoarele *patru:*

Cel dintâiu a fost, că noi am luat de obiect al adresei de mulţumire către M. Sa resoluţiunea preaînaltà, care priveşte de-adreptul naţiunea noastră.

Al doilea, că noi hârtiile de stat, şi anume, diploma din 20 Octomvrie 1860 şi patenta din 26 Februarie 1861, le-am privit ca de mult primite din partea naţiunii noastre. pentru-că ele au fost basa petiţiunilor de până acuma ale Românilor.

Al treilea cuget a fost, după-cum sě vede din resoluţiunea preaînaltă, îndemnul M. Sale de-a ne împărtěşi îndestulirea pentru lealitatea, credinţa şi alipirea noastră către casa domnitoare, aşadară această credinţă şi alipire sě se înoiască în adresa noastră de mulţumire.

Al patrulea cuget a fost, că în adresă n'are sě între nici un comentar şi nici un petit, şi sě 'i-se păstreze numai caracterul curat de mulţumire.

Pe basa acestor cugete conducětoare s'a compus adresa, care de către comitet s'a primit astăzi cu unanimitate. Vě rog sě o ascultaţi. E următoarea:

»*Ces. reg. şi apostolică Maiestate!*
Preaîndurate Doamne!

Congresul naţional român din marele principat al Transilvaniei, convocat pe temeiul concesiunei preaînalte din 17 Februarie 1863, sub numĕrul aulic 883, întimpină astăzi un eveniment care 'i-a umplut inima de bucurie, vĕzênd că pentru prearedincioasa *naţiune română* din marele-principat al Transilvaniei, după o speranţă îndelungată, nutrită în pieptul ei de un şir de ani, acum într'adevĕr sĕ iveşte aurora unui viitor mai fericit, mai demn de ea şi de sacrificiile documentate cu toată ocasiunea pentru credinţa şi alipirea ei către preaînaltul seu împĕrat şi mare principe şi către patria sa.

Evenimentul acesta de mare însemnătate pentru naţiunea română ni-'l aduse preagraţioasa resoluţiune împĕrătească din 18 Oct. 1862, care publicându-se solemnel în şedinţa congresului naţional român, ne dete prea plăcuta ocasiune de a o saluta cu sentimente pline de bucurie, esprimate în urări unanime, repeţite adese-orì cu entusiasm însoţit de cea mai profundă reverenţă omagială pentru preaînalta persoană a M. Voastre ces. reg. apostolice.

Aceasta preagraţioasă resoluţiune împĕrătească se va păstra din partea naţiunii noastre ca un document cu care are sĕ se înceapă epoca nouă în vieaţa politică a Românilor din Transilvania, ca cheia cea de mult dorită care are sĕ deschida porţile edificiului sistemei de stat al marelui-principat al Transilvaniei prin cari sĕ între şi ei, ca naţiune politică, în concertul acelor naţiuni, cari locuesc încă singure acel edificiu, cu eschiderea naţiunei române. Pentru-că, preaîndurate doamne! prin acea resoluţiune preagraţioasă te-ai îndurat părinteşte a descoperì preaînalta complăcere pentru loialitatea, credinţa şi alipirea naţiunei române către preaînalta casă domnitoare, şi către legile fundamentale de stat, sancţionate de Maiestatea Voastră. V'aţi îndurat preagraţios a ne împărtĕşì, că regularea referinţelor juridice de stat ale naţiunei române şi ale confesiunilor ei va avea sĕ fie una dintre primele datorinţe ale celei mai de-aproape diete a Transilvaniei, ordonând totodată cancelariei aulice transilvane a lua de nou în consideraţiune preaumilitele noastre representaţiuni şi petiţiuni, privitoare la compunerea pomenitei diete, şi a grabì cu preaumilita-'şi subşternere a proposiţiunilor respective. V'aţi îndurat prin urmare a ne da împĕrătescul şi regescul cuvênt, care e adorat din partea noastră, ca amanet asigurător despre aceea, că naţiunea noastră cea atât de cercată îşi va vedè nisuinţele sale cele loiale, înso-

ţite de atâtea sacrificii, acum în scurt timp încoronate cu resultatul dorit.

Maiestate! Preaumilit subscrisul congres naţional, însufleţit de părinteştile cuvinte şi de afidarea preagraţioasă cuprinsă în aceeaşi preaînaltă resoluţiune, pĕtruns de mulţumire către preabunul şi cavalerescul nostru împĕrat şi mare-principe şi către preaînalta casă domnitoare a Maiestăţii Voastre, îmbrăţişează cu mare bucurie şi plăcere ocasiunea zilei acesteia solemnele spre a aduce M. Voastre ces. reg. apostolice descoperirea preaumilită a sentimentelor de reverinţă omagială, de credinţă neclătită şi de alipire către M. Voastră ces. reg. apostolică, către preastrălucita casă domnitoare habsburgică-lotaringică, precum şi de alipire către legile fundamentale de stat depuse în diploma împĕrătească din 20 Octomvrie 1860 şi în constituţiunea din 26 Februarie 1861, cu acea promisiune omagială, că naţiunea română din Transilvania simte adânc preaplăcuta datorinţă de-a sădì în generaţiunile sale credinţă şi alipire neclătită către aceeaşi preaînaltă casă domnitoare, şi de-a le lăsa acestea ereditate fiilor sei, pentru-că acestea sûnt însuşiri tradiţionale ale Românilor, cari doresc ferbinte sosirea ocasiunei constituţionale a dietei Transilvaniei, unde ridicaţi la starea de mult meritată de naţiune politică, conlucrând cu puteri unite la realisarea principiului constituţional al unităţii imperiului, pe care preacredincioasa naţiune română încă în anii 1848—1849, în adunanţele sale naţionale, din îndemn propriu 'l-a îmbrăţişat, spre întărirea tronului M. Voastre ces. reg. apostolice, spre consolidarea imperiului, spre stabilirea trancvilităţii publice, spre mulţumirea diferitelor popoare de sub preablândul şi părintescul sceptru al M. Voastre, sĕ poată da dovezi nouĕ despre alipirea către preaînaltele instituţiuni constituţionale, sancţionate de M. Voastră ces. reg. apostolică.

Pe lângă care rĕmânem cu cea mai profundă reverinţă omagială.

Din şedinţa adunării naţionale ţinută în Sibiiu în 20—23 Aprilie n. 1863.

Ai Maiestăţii Voastre ces. reg. apostolice, pururea credincioşi şi preaumiliţi servi şi sudiţi". —

Referentul *Aldulean* recomandă adresa spre primire.

Metropolitul Şuluţiu: „Socotesc că cu toţi sûntem îndestuliţi cu compunerea adresei acesteia, şi cuget sĕ dăm comisiunii mulţumită, precum şi domnului referent (Sĕ trăească!, ear' adresa sĕ între la protocol".

Metropolitul *Şuluţiu* aduce apoi elogii cancelarului *Nádasdi* şi propune sĕ-'i voteze adunarea încredere şi mulţumire, ear' episcopul *Şaguna* propune vot de încredere şi mulţumită şi preşedintelui guvernului, conte de *Crenneville,* ceea-ce adunarea primeşte.

În urmă declară episcopul *Şaguna,* că deşì el avea un proiect special de adresă, şi deşì nu tot e trecut în adresă ce el ar fi dorit sĕ fie trecut, sĕ alătură întru toate la adresa cetită, în care vede fidel esprimate toate punctele de mânecare. „Toţi putem fi mulţumiţi, — a zis Şaguna, — că am făcut un lucru mare pentru naţiunea noastră, am pus o peatră nouă pentru documentarea credinţei noastre nepătate şi nepătânde pentru totdeauna către înalta casă domnitoare, şi în sfîrşit earăşi am pus o peatră nouă de capul unghiului în casa naţiunii, pentru Maiestatea Sa, pentru înalta casă domnitoare şi pentru legile fundamentale de stat. (Sĕ trăească!“.

Georgiu Bariţiu declară că e pentru adresă, cu care e deplin învoit, dar' propune un amandament de cuprinsul următor:

„Pe când conferenţa îşi descopere cea mai sinceră bucurie a sa pentru câte drepturi sûnt asigurate popoarelor şi ţĕrilor monarchiei; pe când prin repeţitul cuvênt regesc şi împĕrătesc sûntem odihniţi, cumcă de aceleaşi drepturi sub nici un fel de împrejurări şi nici-odata nu vom mai fi lipsiţi, — ne mângăie totodată o vie speranţă de o parte, că constituţiunea dată de Maiestatea Voastră, pe lângă confăptuirea corpurilor legislative peste puţin sĕ va îndeplinì încă şi cu adaogerea şi statorirea acelor drepturi fundamentale, cari mai lipsesc până la asigurarea deplină a libertăţii individuale şi *naţionale,* ear' de altă parte, cumcă preaînaltul regim al M. Voastre în acelaşi timp va îngrijì înţelepţeşte, ca cu privire la legile fundamentale de stat, dintr'odată sĕ se reguleze şi lămurească pe deplin referinţele marelui principat al Ardealului încă şi către coroana Ungariei, pentru-ca popoarele acestei ţĕri sĕ se simtă şi din aceasta parte pe deplin odihnite“. —

Bariţiu motivează necesitatea acceptării acestui amandament şi-'şi termină vorbirea astfel: „Eu, ca om al păcii, ca om cu familie numĕroasă, ca unul din Ardeal, măcar-că m'au fost denunţat la cancelarie că aş fi născut în Câmpulung ear' nu în comit. Clujului, în Ardeal, propun, ca noi *pentru uniunea cu Ungaria sĕ nu ne mai sfârmăm capul, ci sĕ o lăsăm în voia împĕratului,* şi sĕ rugăm pe M. Sa, ca pe noi pe cât sĕ poate sĕ nu ne mai amestece la aceea. Dacă nu sĕ va primì la adresă părerea mea, mĕ rog sĕ se iee la protocol, ca sĕ mĕ pot justifica măcar numai înaintea familiei mele“. —

Sĕ decid următoarele: Adresa sĕ primeşte în textul cetit, şi are sĕ fie purisată şi subscrisă de preşedinţi şi secretari. Au sĕ se facă două adrese de mulţumire, una către contele *Nádasdi,* a doua către preşedintele guvernului din Ardeal, conte de *Crenneville.* Comisiunea aleasă pentru compunerea adresei are sĕ elaboreze şi un memorand, în care sĕ fie trecute postulatele şi gravaminele naţiunii române. Amandamentul lui *Bariţiu* sĕ predà ca material comisiunei acesteia.

Cu privire la modul cum sĕ se înainteze monarchului adresa, sĕ decide sĕ 'i-se înmanueze din partea unei deputaţiuni. esmisă de către adunarea naţională şi pusă sub conducerea episcopului *Şaguna.* Pentru compunerea listei membrilor cari au sĕ facă parte din delegaţiune se întrerupe şedinţa pe zece minute, ear' după redeschidere episcopul *Şaguna* propune şi adunarea declară aleşi pe următorii: 1) *Demetriu Moldovan,* 2) *George Angyal,* 3) *Augustin Ládai,* 4) *Paul Dunca,* 5) *Ioan Bran,* 6) *Dr. Maior,* consilier de şcoale; 7) prepositul *Macedon Pop,* 8) protopopul *Ioan Popasu,* 9) *Ioan Puşcariu* şi 10) administratorul comitatens *Butean.*

Şedinţa sĕ închee la orele două, anunţându-se cea proximă pe ziua următoare la orele *zece,* ear' comisiunea învitându-se pe după ameazi la şedinţă în chestia postulatelor şi a gravamenelor.

Şedinţa a patra.

S'a ţinut în 11/23 Aprilie 1863. După cetirea, îndreptarea şi autenticarea protocolului despre şedinţa premergĕtoare sĕ dă cuvêntul administratorului comitatens ***Ioan Puşcariu,*** care în calitate de referent al comisiunei vorbeşte următoarele:

— „Escelenţiile Voastre! Preaonorată adunare! Comisiunea pe care a ales-o onorata adunare alaltăieri, s'a adunat eri după ameazi şi s'a consultat despre gravaminele şi postulatele noastre, însărcinându-mĕ pe mine a le compila şi a refera despre ele. Dar' ce se atinge de modul şi forma lor, comitetul a aflat cu scop, ca acestea sĕ se compileze numai în puncte generale, fără a le da formă de petiţiune sau altă formă, şi mai departe, a ne restrânge pe lângă principiile generale, fără a ne lăsa în specialităţi şi argumentări. Aceasta a fost cu neputinţă. Când sĕ vor aduce acestea la cunoştinţa M. Sale, atunci li-se va da o formă cuviincioasă, pentru-că congresul n'a decis în ce mod sĕ se aducă aceste gravamine şi postulate la cunoştinţa preaînaltă.

Gravaminele sûnt acestea:

1. Egalitatea de drepturi, — asigurată prin diploma din 20 Oct. 1860, prin patenta din 26 Februarie 1861, prin autograful împĕrătesc tot din 20 Octomvrie 1860, dat cătră contele *Rechberg,* nu s'a realisat în Ardeal, ci din contră, s'a restaurat un organism administrativ folosit de fostele naţiuni privilegiate pentru a se întărì în posiţiunea lor privilegiată.

2. Sĕ cere (earăşi) înarticularea naţiunii şi a confesiunilor româneşti, precum şi ştergerea tuturor legilor şi instituţiunilor cari stau în contrazicere cu egalitatea de drepturi.

3. Întroducerea limbei româneşti în toate afacerile publice, cum şi în institutele de învĕţămênt, în mĕsura în care sûnt întroduse şi ale celoralalte naţiuni ardelene.

4. Independenţa Ardealului dela ori-care provinţă a statului, austriac şi reîncorporarea părţilor partium) luate fără învoirea Ardealului.

5. Împărţirea nouă a Ardealului pe temeiu topografic naţional şi în interesul administraţiunii politice şi judecătoreşti.

6. Representarea naţiunei române în dietă şi pe la municipalităţi în proporţiunea concurgerii la purtarea greutăţilor publice.

7. Înfiinţarea unui singur tribunal suprem apelativ pentru ţeara întreagă, şi publicarea sentenţelor de judecată în numele M. Sale ces. reg. apostolice, din partea tuturor tribunalelor ţĕrii.

8. Respectarea mai dreaptă a Românilor la înlocuirea diregĕtoriilor cardinale.

9. Împărtĕşirea Românilor din venitele averilor numite ale celor *şapte judeţe* şi ale altor case alodiale pe unde Românii locuesc amestecaţi cu Saşii.

10. Dotaţiunea bisericilor şi şcoalelor româneşti din moşii comunale, din casse alodiale şi la cas de trebuinţă din mijloacele statului, în mĕsura în care sĕ împărtĕşesc şi celelalte biserici şi şcoale.

11. Înfiinţarea unei universităţi paritetice din mijloacele statului pentru ţeara întreagă.

12. O bancă hipotecară de credit pentru poporul ţĕran, fără diferenţă de naţionalitate.

La aceste puncte comisiunea a decis sĕ fie alaturat şi amandamentul lui *Bariţiu,* presentat în şedinţa premergĕtoare, şi comisiunea roagă adunarea naţională sĕ le primeasca toate de ale sale".

După o discuţie mai lungă sĕ enunţă ca conclus, ca punctele comisiunii, împreună cu amandamentul lui *Bariţiu,* se predau comi-

tetului permanent, în special presidenţilor, pentru-ca ei pe calea cea mai potrivită sĕ facà toate cele de lipsă pentru a li-se câştiga valoare. Şi fiindcă în postulate sĕ află unele cari sĕ ţin de legislaţiunea constituţională, altele cari sĕ ţin de dreptul M. Sale, ca al unui suveran constituţional, comitetul sĕ distingă bine şi numai acelea sĕ le propuna M. Sale cari pot fi deslegate prin M. Sa, ear' alte postulate, cari numai pe cale constituţională sĕ pot deslega, sĕ se propună acolo unde sĕ pot deslega.

Urmează raportul comitetului permanent despre activitatea desvoltată cu începere din 16 Ianuarie 1861 până la 19 Aprilie 1863, ziua întrunirii acestui congres naţional român.

Raportul cetit de Dr. *Ioan Nemeş,* secretarul comitetului, e primit cu aplause şi sgomotoase „sĕ trăiască". Sĕ decide, ca comitetul sĕ funcţioneze mai departe, în formaţiunea ce 'i-s'a dat la anul 1861, şi numai locurile vacante sĕ se întregească. Sĕ dă autorisaţie presidenţilor ca sĕ substituiască, în cas de necesitate, prin alţii, pe membrii absenţi. Sĕ iau în urmă disposiţiuni, ca actele congresului sĕ fie tipărite, ear' episcopul *Şaguna* învită membrii deputaţiunii alese pentru a presenta Monarchului adresa de mulţumire, ca *de Sâmbată într'o sĕptĕmână sĕ ne aflăm toţi în Viena* , şi încheie cu următoarele cuvinte:

„Şi aşa sûntem gata. Sĕ ne întoarcem cu frunte sĕnină cătră Atotputernicul şi sĕ-'l rugăm, ca sĕ ne susţină prin darul seu în convingerile noastre morale şi patriotice, pentru-ca astfel sĕ înaintăm trebile noastre naţionale, spre mai desĕvîrşita desvoltare a lor şi spre ajungerea scopului celui mare, ca sĕ fie între naţiunile Transilvaniei o cugetare, o vieaţă ticnită pentru bogaţi şi săraci, pentru tineri şi bĕtrâni. Sĕ dee Atotputernicul, ca rugăciunea aceasta sĕ se primească din partea tatălui nostru carele este în ceruri. (Sĕ trăească!)"

Sĕ scoală acum metropolitul *Suluţiu* şi rosteşte următoarea vorbire de încheere:

„Domnilor! Când am vĕzut adunarea aceasta naţională, şi când am vĕzut cu cât zel s'au adunat toţi, nescuzându-se nici unul cu greutăţile speselor, foarte m'am bucurat şi mĕ bucur, vĕzĕnd că toţi au fost conduşi de convingeri, de o putere morală. La ce am ajuns noi, nu prin sîlă, ci prin putere morală am ajuns. Domnilor! Pânăcând spiritul concordiei, al frăţietăţii celei adevĕrate îl vor păstra în suflet mădularii naţiunii noastre, sĕ ştiţi, că nici o tempestate nu e în stare sĕ oprească înaintarea şi fericirea naţiunii noastre. Noi

un scop sfânt avem, şi numai dragoste frăţească poftim dela naţiunile conlocuitoare. Sĕ le întindem mâna şi sĕ le zicem, că precum au dat străbunii nostri mâna la Esculeu cu confraţii nostri, primindu-'i în toate drepturile civile şi politice, aşa dorim şi noi, ca dînşii încă sĕ ne întindă mâna cea frăţească. Nici o naţiune sĕ nu-'şi presupună, că ea singură, fără de celelalte naţiuni conlocuitoare, poate ferici patria. Fericirea patriei eu cred că stă numai în conlucrarea comună, în concordia şi frăţietatea tuturor naţiunilor din patrie; şi atunci nu ne vom ruşina, nici înaintea cerului, nici a pământului. Dacă vom păzi, domnilor, câte am zis, atunci cred că vom ajunge aceea-ce căutăm. Eu numai atâta pot, sĕ ridic mânile cătră cer şi sĕ mĕ rog, ca ceriul sĕ binevoiască a împărţi binecuvêntarea sa peste toţi fiii patriei noastre, şi sĕ zic, ca pe acei fii ai naţiunei noastre, cari sînt razele ei şi lucră pentru înaintarea binelui naţiunii noastre, sĕ-'i ţină Dumnezeu la mulţi ani. (Sĕ trăească!)"

Vicepreşedintele guvernial, *Vasiliu L. Pop,* mulţumeşte apoi presidenţilor pentru buna conducere a congresului, rostind următoarea cuvêntare:

„Escelenţiele Voastre! Onorată adunare! Rar, ba poate nici-odată nu s'a ţinut o adunare aşa de numĕroasă şi cu atâta demnitate şi ordine cum s'a ţinut adunarea aceasta. Laudă merită adunarea din partea mea pentru purtarea ei cea deamnă, cu toate-că cei mai mulţi dintre noi n'au trecut peste treptele parlamentare. Lauda cea dintâiu însĕ sĕ cuvine Escelenţielor Voastre, cari cu atâta rabdare şi înţelepciune v'aţi purtat cătră vorbitorii acestei adunări. Primiţi deci Escelenţiele Voastre cea mai cordială şi mai sinceră a noastra mulţumită, urându-vĕ totodată, ca Atotputintele sĕ vĕ dee putere sufletească şi trupească, pentru-ca precum până acum, aşa şi de acì înainte sĕ puteţi lucra spre binele şi fericirea naţiunii noastre, a patriei comune şi spre întărirea tronului. (Sĕ trăească îndelungate)".

Mai vorbeşte protopopul *Hania,* care aduce mulţumiri gloriosului împĕrat Francisc Iosif I. dela care naţiunea română a primit aceea ce are, şi între entusiastice aclamari la adresa monarchului sĕ declară şedinţa a patra şi cu ea congresul naţional român de încheiat.

*

În 4 Maiu a fost primită la palat, în Viena, deputaţiunea română, esmisă sĕ înmanueze monarchului adresa de mulţumire a congresului naţional român ţinut în Sibiiu.

Monarchul a luat în primire, cu multă afabilitate, adresa presentată, şi la alocuţiunea episcopului *Şaguna* a rĕspuns următoarele:

Cu plăcere vĕ primesc pe D-voastră, ca pe representanţii ***bravilor Români*** *ai marelui meu principat Transilvania,* ***cari 'mi-au dat repeţite dovezi despre neclătita lor credinţă şi alipire cătră mine şi casa mea.*** *În adresa mie predată şi în cuvêntarea cea plină de miez a domnului preşedinte al d-voastre, pe cât aţi întărit de nou sentimentele acestea, pe atât aţi recunoscut mulţumitori şi cu sinceră încredere fiiască acelea principii de stat, pe cari prin diploma mea din 20 Octomvrie 1860 şi patenta din 26 Februarie 1861 le-am publicat, şi cari vor duce lucrul la mântuitoarea straformare a întregei monarchii. Pe când primesc încredinţările d-voastre, cari corespund foarte bine împrejurărilor grele de faţă, — vĕ împuternicesc totodată a le împărtăşì acestea comitenţilor d-voastre, cărora rĕmân şi de acì încolo în graţie şi favoare binevoitor«.* —

Monarchul s'a întreţinut apoi timp mai îndelungat cu conducĕtorul deputaţiunei, cu episcopul *Şaguna,* precum şi cu fiecare membru din deputaţiune.

În ziua următoare, la orele 5, ministrul *Schmerling* a dat serată splendidă în onoarea deputaţiunei române, la care au luat parte toţi ministrii, mai mulţi dignitari înalţi, deputaţi, senatori, etc. Ear' în 6 Maiu s'a dat banchet din partea Vienei oficiale în onoarea aceleiaşi deputaţiuni, în hotel »*La calul alb* . Au participat şi aici ministrii şi dignitarii statului, peste tot cam la o sută de persoane.

Principele *Coloredo* a rostit primul toast, de cuprinsul următor:

Salut pe preaonoraţii oaspeţi, patrioţi dela marginele cele mai îndepărtate ale patriei, pe cari, ca şi pe noi toţi, cu toate că sûnt de naţionalitate deosebită, îi însufleţeşte sentimentul de a fi, înainte de toate, ***austriaci*** *(Bravo!). Acest sentiment culminează într'o persoană, care ne întruneşte pe toţi într'un întreg puternic. E persoana Maiestăţii Sale. Ridic pocalul pentru îndelunga vieţuire a Maiestăţii Sale (Vivate întreite, la adresa monarchului)* . —

După el, primarul Vienei, *Zelinka,* salută oaspeţii în numele capitalei, zicênd între altele că: „acuma a sosit timpul de a muta în faptă unirea pe alt teren, adecă pe al constituţiunei imperiale, pentru-care a bătut ora... pentru-că vĕd aici o deputaţiune a unui soiu de oameni, condus de cel mai nobil doctor, care va conserva

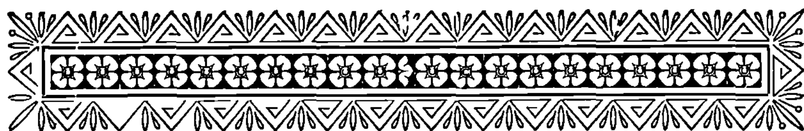
principiile concordiei creştine frăţeşti şi în senatul imperial. Aduc deci deputaţiunei, conducĕtorului ei, şi *poporului român* un vivat întreit. (Vivate şi aplause ".

Sĕ ridică acum episcopul *Şaguna,* şi mulţumeşte astfel:

— „Ori din care parte aşi considera festivitatea aceasta şi caracterul ei, întêmpin tot una şi aceeaşi convingere, că festinul acesta dă omagiu adevĕrului, primei vîrtuţi cetăţeneşti, patriotismului. Îmi iau voe a observa, că şi până acuma a esistat un patriotism, însĕ foarte local, foarte provincial (Foarte adevĕrat!. Numai în armată sĕ vede un astfel de caracter, care era pĕtruns de unitatea imperiului şi de binefacerile ei. Noi caută sĕ o rupem cu patriotismul cel vechiu (Bravo!). Noi trebue sĕ ne familiarisăm cu un patriotism mai înalt, la care ne conduce pe toţi simbolul M. Sale *viribus unitis,* diploma din Octomvrie şi constituţiunea din Februarie. Aşa salut eu pe părtaşii festinului de astăzi, şi nimic nu doresc mai tare, decât ca Dumnezeu sĕ binecuvinte acest patriotism nou, şi pe purtătorii acestui patriotism, mulţi ani, spre binele public. (Bravo!)". —

Au mai urmat şi alte toaste. măgulitoare pentru Români, şi banchetul abia la orele 9 seara a fost terminat. În ziua următoare deputaţiunea română a plecat acasă.





Plânsoarea Românilor bănăţeni.

Frumosul succes pe care 'l-a avut congresul naţional al Românilor din Ardeal a dat ansă Bănăţenilor ca şi ei sĕ întreprindă o nouă acţiune politică. Bunăvoinţa şi graţia preaînaltă, manifestată faţă de Ardeleni, 'i-a îndemnat sĕ se adresese de nou monarchului cu o plânsoare binemotivată, în care sĕ cearǎ ameliorarea sorţii poporaţiunii române din Banatul timişan. desconsiderată cu desĕvîrşire în privinţa limbei naţionale, în toate cele trei comitate din Banat, contrar dispoziţiunilor clare luate din partea monarchului cu privire la *mulţumirea Românilor din Banat«*.

Tenorul plânsorii este acela, că pe când aceea-ce a fost păgubitor pentru Românii bănăţeni, şi la ce ei nu s'au învoit, *încorporarea Banatului la Ungaria,* — s'a făcut imediat şi cu cea mai mare scrupulositate, partea ceealaltă a preaînaltului rescript, favorabilă Românilor, anume, că prin părţile locuite de Români sĕ fie aplicaţi în funcţiuni publice numai oameni cari cunosc bine limba poporului român, — a fost desconsiderată cu totul.

În privinţa aceasta plânsoarea înşiră date autentice. Plânsoarea a fost provĕzută cu numĕroase subscrieri, luate din cercurile marilor şi micilor proprietari, ale preoţilor şi învĕţătorilor, ale fruntaşilor dela oraşe şi comune, cu un cuvênt, din toate cercurile bune româneşti din cele trei comitate bănăţene, Torontal, Timiş şi Caraş. Petiţiunea a fost aşternută M. Sale la 25 Iunie 1863, şi imediat a fost derivată cu preaînalta signatură la cancelaria aulică ungară. Cuprinsul voluminoasei plânsori e următorul:

— „Maiestatea Ta, preaînălţate împĕrate!
Preagraţioase Doamne!

Românul, decând are el norocirea de-a se afla sub blândul sceptru al augustisimei case habsburgice-lotaringice, s'a îndatinat în toate nenumĕratele şi nesuferitele sale apĕsări şi persecuţiuni a-'şi

căuta miĕul seu liman de scăpare la graţia împĕratului seu, fiind el dintru început convins, că numai dela preaînalt acelaşi, ca dela isvorul din care tot binele sĕ revarsă, şi în al cărui sfânt interes zace adevĕrata prosperare a tuturor popoarelor imperiului, îşi va afla şi el sigur doritul remediu spre alinarea suferinţelor sale, grele şi seculare.

Aceasta speranţă şi încredere, erezită dela strabunii nostri, cĕtră înălţatul nostru împĕrat şi cătră augusta casă domnitoare, ne îndeamnă de astă-dată şi pe noi a alerga în suferinţele noastre cele mari şi cele multe pentru a căuta alinarea lor la preaînaltul tron al M. Sale.

Maiestate! Când Maiestatea Ta, condus de bună-seamă de cele mai măreţe intenţiuni pentru fericirea popoarelor Maiestăţii Tale, te-ai îndurat preagraţios prin diploma din 20 Octomvrie 1860 şi prin preaînaltele autografe întregitoare tot din aceeaşi zi a-'ţi estinde părinteasca îngrijire şi peste acele naţiuni ale Ungariei, cari prin simpla restituire a stării constituţionale de mai nainte ar fi fost degradate la trista soarte de nulitate ce le-o croise acea constituţiune, şi în termini respicaţi şi destul de positiv a regula referinţele naţiunilor nemaghiare faţă cu naţionalitatea maghiară mai nainte esclusiv îndreptăţită, constatând în amintita preagraţioasă diplomă egalitatea tuturor supuşilor înaintea legii, şi garantând liberul eserciţiu de religiune pentru fiecine şi capacitatea de diregĕtoríe publică fără privire la stare şi naştere, ear' în preaînaltul autograf al 20-lea, ca o pregătire la realisarea egalităţii naţionale, rostită de atâtea-ori de pe tron, precisând dreptul limbilor nemaghiare, ca al elementului principal al diferitelor naţionalităţi, şi ameninţând cu toată seriositatea ori-ce apĕsare şi sîlnicie în limbă şi naţionalitate: atunci, Maiestate, toată lumea s'a convins pe deplin, cumcă Maiestatea Ta doreşti serios desvoltarea şi prosperarea tuturor popoarelor şi naţionalităţilor de sub părintescul sceptru împĕrătesc, şi nu vei mai suferì ca ori-care castă, popor sau naţionalitate, sĕ absoarbă toate drepturile şi foloasele publice, despoind şi împilând pe celelalte.

Dar', Maiestate, popoarele nemaghiare de sub coroana Ungariei, şi anumit Românii din Banatul timişan, pe cât s'au bucurat pe de o parte de aceasta manifestată preaînaltă şi marinimoasă graţie a Maiestăţii Tale, pe de altă parte după tristele şi amarele lor esperienţe seculare chiar aşa au fost de pĕtrunşi de temerea, că fruntaşii naţiunii maghiare, chemaţi prin Maiestatea Ta a guverna ţeara, în nesaţul lor naţional, răzimaţi pe usul şi pe dreptul esclusiv de mai

nainte, format de ei, toate vor încerca şi vor pune în lucrare spre a paralisa preaînalta voe şi a eluda preapărinteştile şi preadreptele intenţiuni ale Maiestăţii Tale, şi vor folosì puterea şi autoritatea luată din mânile Maiestăţii Tale spre conducerea, desvoltarea şi fericirea tuturor popoarelor, numai pentru ridicarea şi întărirea elementului lor, cu totala neîngrijire a tuturor celoralalte. Aceasta temere a fost motivul principal, că Românii din Banatul timişan, atât prin representantul lor, domnul *Andreiu de Mocsonyi,* în consiliul imperial înmulţit din anul 1860, cât şi prin bărbaţii de încredere, convocaţi şi ascultaţi mai târziu în aceasta privinţă de către trimisul împĕrătesc, contele de *Mensdorf-Pouilly,* şi în fine prin un act separat solemn, provĕzut cu mai multe mii de subscrieri şi aşternut Maiestăţii Tale la începutul lui Decemvrie 1860 prin fostul atunci ministru-preşedinte de Rechberg, cu tot zelul şi toată conştienţa au protestat în contra pretinsei anexiuni şi contopiri a Banatului în Ungaria. Cu toate acestea, anexiunea şi contopirea s'a făcut pe temeiul pretinsului drept de stat, dar' apoi durere, că şi temerile noastre toate, dar' toate pe deplin s'au împlinit.

Maiestate! Noi Românii din fostul Banat timişan ne aflăm siliţi a aduce la preaînalta cunoştinţă a M. Tale, că aici, în părţile locuite în mod prevalent de noi, nu numai principiul egalei îndreptăţiri naţionale, proclamat de atâtea-ori de pe preaînaltul tron pentru toate popoarele imperiului, dar' şi toate drepturile noastre cuprinse şi garantate în diploma Maiestăţii Tale din 20 Octomvrie 1860, şi în preaînaltele autografe din aceeaşi zi, de fel nu sĕ observează. Căci, pe când în al 20-lea autograf sĕ împuternicesc comunităţile a-'şi alege limba afacerilor comunale, singuraticii sĕ îndreptăţesc a sĕ folosì de propria limbă în causele lor, ear' judecătorii dela justiţie şi administraţie sĕ îndatorează tot felul de ordinaţiuni şi decrete, îndreptate nemijlocit către vre-o comună, sĕ le emită numai în limba care este limba oficioasă a afacerilor comunale, şi privaţilor sĕ le rĕspundă la esibitele întrate în limba în care sânt compuse esibitele, — nu numai că judecătorii şi diregĕtorii administrativi nu dau ordinaţiuni şi demandaţiuni către comunele române în limba română, ci încă ei opresc comunele de a-'şi declara limba naţională de limbă a afacerilor comunale şi a sĕ folosì de ea, — neprimind rapoarte şi petiţiuni şi plânsori în altă limbă decât numai în cea maghiară şi persecutând totodată în tot modul pe cei-ce voesc a-'şi aduce la valoare şi a sĕ folosì de acest drept dat lor prin Maiestatea Ta.

Tot aşa proced ei şi faţă cu privaţii, căci nu numai că nu dau nici un fel de îndorsate şi rĕspunsuri în limba în care e compusă cererea, ci cu totala despectare a preaînaltelor şi prearespicatelor ordinaţiuni şi ameninţări, cererile şi plânsorile compuse în limba română de comun nici nu le primesc.

Românii, după-cum am înţeles, mai cu seamă cei din părţile Aradului, adese-ori s'au plâns până la M. Ta în contra nerespectării acestui drept dat şi garantat lor prin preagraţiosul împĕrat şi domn al lor, arĕtând feluritele machinaţiuni prin cari mai cu seamă comunele sĕ împedecă de a se folosì de limba naţională ca limbă de afaceri comunale şi în urma acestor plânsori avurăm rara bucurie a vedè, că M. Ta, convingêndu-te despre adevĕrul plânsorilor acestora, prin preaînalta resoluţiune din 26 Iulie 1862 te-ai îndurat preagraţios a esplica şi completa faţă cu comunele preaînaltul autograf al 20-lea din 20 Octomvrie 1860, enunciând acel prea drept principiu, că în fiecare comună limba afacerilor este totdeauna limba majorităţii locuitorilor comunali, voind şi prin aceasta a pune capĕt intrigelor şi asupririlor maghiare devenite la preaînalta cunoştinţă a M. Tale, ear' în privinţa privaţilor lăsând dispoşiţiunile din citatul preaînalt autograf nestrămutate.

Cu toate acestea însĕ, Maiestate, cu inima sfăşiată de supĕrare şi de durere trebue sĕ-'ţi descoperim, că pe lângă toată claritatea şi positivitatea acestor preadrepte şi preagraţioase ordinaţiuni ale M. Tale, diregĕtorii publici, dela justiţie şi administraţie, nu numai că se opun aplicării acestora, ci voind a eluda toată puterea internă a acestora, sĕ folosesc de fel şi fel de sofisme şi apucături, prin cari nulifică tot dreptul limbistic şi naţional pe care M. Ta ai avut preaînalta graţie a-'l dăruì şi garanta popoarelor nemaghiare. Ba cu cea mai profundă mâhnire vĕzurăm de repeţite-ori, cum chiar dicasteriile mai înalte, consiliul regesc şi cancelaria regească aulică a Ungariei, despre cari dealtmintrelea am presupune că sûnt mai cu seamă chemate sĕ susţină cu toată rigoarea şi sĕ ducă la îndeplinire cu toată stricteţa mandatele M. Tale, în diferite şi minunate chipuri sĕ nisuesc a ne detrage drepturile preagraţios concese de către M. Ta. Aşa în vara anului trecut, înaltul consiliu de locotenenţă regesc din Buda, prin un intimat al seu către episcopii diecesani, opreşte strîns pe preoţii nostri, cari după chemarea şi referinţele lor sociale ar fi sĕ fie părinţii, conducĕtorii şi luminătorii poporului, a sĕ ocupa şi cu causa limbei noastre. Numeşte paşii nostri făcuţi spre întroducerea limbei noastre în afa-

cerile comunale o esploatare condamnabilă a diplomei din 20 Oct. 1860, demandă episcopilor şi clerului a denunţa persoanele cari stăruesc în causa limbei, şi a scoate protocoalele scrise despre oficiositatea limbei române în comunităţi din archivele bisericilor noastre.

Aşa acum de curênd tot înaltul consiliu din Buda, într'un decret îndreptat cătră şefii comitatelor. provocându-se la o respectivă îndrumare a cancelariei Maiestăţii Tale ungureşti aulice, într'acolo esplică preaînalta resoluţiune a M. Tale din 26 Iulie an. 1862 şi preaînalta diplomă cu autograful al 20-lea din 20 Octomvrie 1860, cumcă comunităţile nemaghiare, prin urmare şi cele române, numai întru atâta sĕ pot folosì de limba lor, încât actele scrise în această limbă sĕ restrîng numai la afaceri cari au sĕ rĕmână în lăuntrul comunităţii, va sĕ zică, cu alte cuvinte, la simple prenotări, ear' în toate alte afaceri au a se servì de limba maghiară. Aceasta întortocată interpretare a preaînaltelor ordinaţiuni, clare şi respicate, nu e cualificată şi destinată pentru alta, decât ca în termini nepăruţi sĕ ne despoaie de tot dreptul limbistic acordat şi garantat de preaînalta graţie a M. Tale.

Maiestate! Când M. Ta condus de mai înalte respecte de stat te-ai aflat îndemnat a decide asupra sorţii fostului Banat timişan, atunci, avênd preapărintească privire la pronunţata temere din partea Românilor pentru limba şi naţionalitatea lor, te-ai îndurat a lua prea graţioas cunoştinţă despre această întemeiată temere a lor, şi în preaînaltul rescript de reîncorporare din 27 Decemvrie 1860 te-ai îndurat în termini imperativi a demanda, şi a însărcina cancelaria aulică ungară, ca în fostul Banat, spre delăturarea temerii Românilor pentru suprimarea limbei şi a naţionalităţii lor, în locurile desîndesate locuite de ei sĕ se aplice ca amploiaţi numai bărbaţi abili din naţionalitatea lor.

Totodată ai binevoit Maiestatea Ta preagraţios a da guvernului unguresc instrucţiunea, ca la toate dicasteriile mai înalte ale ţĕrii sĕ se aplice câte un consilier şi alţi diregĕtori din sînul Românilor bănăţeni, recunoscând prin aceasta aşadară, că limba şi naţionalitatea unui popor numai prin amploiaţi din sînul seu sĕ poate conserva, şi că numai acestia sûnt în stare a delătura şi şterge temerea Românilor în privinţa suprimării limbii şi a naţionalităţii lor.

Atinsa preaînaltă resoluţiune, în partea sa care decide reîncorporarea Banatului la Ungaria, s'a efectuit numai decât cu cea mai mare repeziciune. Partea a doua însĕ, adecă condiţiunea pe lângă care s'a ordonat această reîncorporare, vedem cu durere mare, că

de fel nu s'a împlinit, deşi aceasta tocmai aşa de respicat se cuprinde în acel preaînalt rescript ca şi reîncorporarea.

Ca sĕ arĕtăm prin date, că preaînaltele resoluţiuni emanate în favorul limbilor nemaghiare, prin urmare şi a celei române, cum şi dispoşiţiunea din partea înaltului rescript de reîncorporare şi preaînalta instrucţiune tot atunci emanată, cu privire la aplicarea Românilor cualificaţi de oficianţi prin locurile desîndesat locuite de Români şi pe la dicasteriile şi judecătoriile mai înalte, de fel nu s'au împlinit şi nu sĕ împlinesc, ne luăm libertate, în omagială supunere, din multe alte casuri următoarele a le aduce la preaînalta cunoştinţă a M. Tale, şi anume:

1. În comitatul *Torontalului* sĕ află în 40 de comunităţi, parte curat româneşti, parte mestecate, peste 70.000 de Români, făra ca în aceste comunităţi sĕ se fi întrodus limba română ca limba afacerilor comunale, amĕsurat autografului M. Tale din 20 Oct. 1860 şi resoluţiunii din 26 Iunie 1862; ear' respectarea rescriptului reîncorporator în privinţa aplicării Românilor de oficianţi s'a trecut cu totul cu vederea, căci pentru 40 de comune, cu mai mult ca 70.000 de suflete, sĕ află aplicat numai un jurat de cerc, cu numele *Iulian Grozescu.*

2. În comitatul Timişului, în care la o poporaţiune de 300.000 vin peste 175.000 Români, în comunităţi mai mare parte române şi lângă olaltă situate, deşi Românii fac majoritatea absolută în comitat, totuşi, afară de vre-o zece comune, celelalte nu sĕ bucură de întrebuinţarea limbei lor în afacerile comunale; şi chiar şi acestea sînt oprite în scris şi din oficiu prin juzii cercuali respectivi de-a se folosi în atingere cu diregĕtoriile superioare de limba lor, precum s'a întêmplat aceasta mai cu toate notariatele respective comunale, şi mai de curênd s'a întêmplat din partea judelui primar de cerc Miletz, cu notarul *Jebelului.* Mai departe, pentru-ca sĕ se reducă la nulă şi în aceste puţine comune folosirea limbei române, notarii apţi de a manipula în limba română sĕ strămută şi sĕ înlocuesc cu astfel de indivizi, cari nici în vorbă nici în scriere nu cunosc limba română, după-cum între alte multe casuri s'a întêmplat aceasta de curênd cu notarul Gruber din *Liget,* care deşi de naţionalitate germană, ştia bine limba română şi o întrodusese în afacerile comunale, dar' a fost înlocuit cu Perlics, care n'are cunoştinţa limbei române. Apoi spre înspăimêntarea tuturor comunelor române de a-'şi întroduce limba lor ca limbă de afaceri, şi şi a notarilor, ca sĕ nu cuteze a

50*

scrie ceva din oficiu în limba română, nu sûnt cruţate nici mijloacele cele mai înfricoşătoare din partea juzilor cercuali. Ba şi până acolo merg domniile lor, încât suspicionează şi înfierează de rebele astfel de comune, numai pentru-ca sĕ aibă pretext a le amenința şi abate dela încercarea de-a întroduce limba română în afacerile lor, precum între altele s'a întêmplat în anul trecut un asemenea cas cu comunele *Belinţiu* şi *Chiseteu*, şi cu notarii respectivi, fiind comunităţile acestea amenințate cu esecuţiune militară, escortându-se cei mai aleşi săteni din Belinţiu în satul învecinat *Chiseteu,* unde pe lângă observarea unor formalităţi intimidătoare sĕ luară la cercetare, ear' antistiile comunale, cu notarul din Belinţiu, sĕ suspendară, punêndu-se pe mai multe zile persecutori comitatensi în aceasta comună, sub pretext de-a susţinè pacea, care de fel nu era turburată, nici amenințată, ear' notarul din Chiseteu strămutându-se, pentru o vină care de fel nu esista, la *Herniacova.* Aceste mĕsuri arbitrare ale fostului jude cercual din Recaş, *Dezsán,* cari erau spiginite din partea fostului domn administrator *Szabó,* în urmarea repeţitelor remonstrări din partea persecutaţilor, mai la urmă prin însuşi Escel. Sa locţiitorul regesc din Ungaria au trebuit sĕ fie recunoscute de neadevĕrate şi sĕ se nimicească, restituindu-se în ambele comune starea de mai nainte.

Ce sĕ atinge de aplicarea Românilor în diregĕtorie, deşi ei au în privinţa aceasta în rescriptul de reîncorporare un drept de necontestat, dat de însaşi M. Ta, totuşi la o poporaţiune de 175.000 de Români, faţă cu 95.000 Germani, cam 30.000 Sêrbi şi 8000 Maghiari, din sînul majorităţii absolute a Românilor numai *doi* juzi cercuali, *un* jurat şi *un* asesor la tribunalul orfanal sĕ află aplicaţi, pe când Sêrbii, cu 30.000 suflete, au administrator, vicecomite, primar, protonotar, secretari, juzi primari, juzi cercuali şi juraţi, ocupând apoi cele 8000 de Maghiari şi unii maghiaroni toate celelalte multe posturi.

Cât de întristătoare este starea Românilor din comitatul Timişului sĕ dovedeşte şi de acolo, că fiind acum de curênd două posturi de juzi primari vacante, unul la *Ciacova,* altul la *Lipova,* în cari cercuri Românii fac 40.000, ear' neromânii abia 2000 până la 3000 de suflete, totuşi cu despectarea acestei numĕroase totalităţi de Români şi cu nescusabilă ignorare a celor din urmă disposiţiuni mai sus citate, s'au îndeplinit ambele prin Maghiarii Miletz şi Kovácsics, dintre cari nici unul n'are cunoştinţa limbei române literare, ba Kovácsics nici că e în stare a sĕ înţelege cu poporul. Aceasta stare

tristă e cu atât mai apĕsătoare, cu cât nici însuşi domnul administrator *Nicolau Mihailovici* nu ştie româneşte, ear' ceialalţi amploiaţi neromâni din comitat, fără deschilinire, abia ştiu câte cevaşi foarte puţin vorbì româneşte, a scrie însĕ nu sûnt în stare, şi nici nu voesc.

3. În comitatul Caraşului, care e aproape în totalitatea sa locuit de Români, şi despre care s'ar presupune ca sĕ bucură în întreagă mĕsură de bunătaţile drepturilor limbistice şi naţionale câştigate din graţia M. Tale, nu numai că în comunele cercurilor cari au juzi cercuali neromâni nu e întrodusă limba română în afacerile din lăuntru ale comunelor, ci în treburi criminale, ascultările sĕ întêmplă mai peste tot, ca şi în comitatele Timiş şi Torontal, în limba maghiară. Ba ce e mai mult, înverstigările criminale din partea tribunalului comitatens. autenticările, propunerile fiscalatului şi apĕrările, precum şi sentenţele, tot în limba maghiară sĕ fac, ceea-ce totuşi e prea contrar apriatei preaînalte dispoşiţiuni din autograful al 20-lea de datul 20 Octomvrie 1860; ear' în cause civile, procesuale şi neprocesuale, nu numai că la rugări date de privaţi şi advocaţi în limba română nu se aduc sentenţe în limba aceasta, ci nici altfel de rĕspunsuri nu se dau, ceea-ce pentru Românii din Caraş e cu atât mai apĕsător, cu cât ei în anul 1861 s'au folosit în comitat întru toate afacerile juridice şi administrative de limba lor proprie română ca limbă oficială, şi cu cât nu le este nici astăzi cunoscută causa şi modul prin care s'a cassat şi delaturat întrebuinţarea limbei române şi s'a întrodus cea maghiară, care la ei dela anul 1850 era scoasă cu totul din us.

Nici compunerea magistraturei nu corĕspunde nici pe departe preagraţioasei dispoşiţiuni din rescriptul de reîncorporare, căci, d. es. la sedria comitatensă, adecă la tribunalul central al acestui comitat cu 232.000 locuitori, mai toţi Români, între *zece* asesori numai *trei* sûnt români.

Maiestate! Când Românilor li-se făceau astfel de nedreptăţiri prin aşa zisul guvern unguresc constituţional din 1861, atunci ei uşor puteau sĕ priceapă aceste abusuri şi violenţe, pentru-că atunci renitenţa organelor publice era îndreptată în contra tuturor mĕsurilor şi dispoşiţiunilor M. Tale, cari, dacă numai puţin nu sĕ potriveau cu legile dela 1848, şi organele nu erau emanate toate deadreptul din denumire maiestatică, nimeni nu se ţinea responsabil M. Tale. Dar' astăzi, Maiestate, când şi guvernul unguresc. şi toate organele publice sûnt numai creaţiuni de ale M. Tale, pe temeiul diplomei, ear'

http://statuldacia.info

nu al legilor dela 1848, şi când toate dispoşiţiunile şi intenţiunile M. Tale sĕ împlinesc fără resistenţă, numai cele-ce ne privesc pe noi şi drepturile noastre limbistice şi naţionale — *nu*, ce sĕ ştim cugeta, cum sĕ ne ştim esplica lucrul, şi cum sĕ ne mai ştim mângăia, mai ales când gândindu-ne bine, sûntem constrînşi a constata şi a recunoaşte, că drepturile noastre naţionale şi limbistice chiar şi la 1861 sĕ aflau icĭ-colea mult mai bine scutite şi efectuite (realisate) decât acum; căci atunci, pe unele locuri sĕ observa oareş-cum un fel de echitate, pe când astăzi chiar cancelaria aulică ungară şi locotenenţa strălucesc prin totala nerespectare a Românilor în gremiile lor, şi de altă parte dau astfel de ordinaţiuni esplicative pentru preaînaltul autograf din 20 Octomvrie 1860 şi preaînalta resoluţiune din 26 Iulie 1862, prin cari faţă cu comunele, puterea şi tendenţa acelor acte maiestatice cu totul sĕ nulifică, ba prin cari chiar propriile lor decrete şi disposiţiuni mai vechi sĕ neagă şi se şterg de tot, precum e de es. decretul consiliului de locotenenţă din 8 Ianuarie 1862 şi rescriptul aulic din 20 Decemvrie 1861, cari ambele recunosc basa principiului egalei îndreptăţiri a limbilor şi nu restrîng limbile nemaghiare nici prin comune, nici în administraţiune şi pe la judecătorii — de fel!

Maiestate! Până la atâta temeritate au adus aceste mĕsuri ale înaltelor dicasterii ungureşti ale Maiestăţii Tale pe unii juzi de cerc, încât răzimându-se pe ele, compun de capul lor resoluţiuni prin cari în numele M. Tale scot limba română din întregul us public. Aşa de es. judele cercului Aletea în comitatul Aradului dete sub 9 Iunie a. c. cercular către antistiile comunelor române, în care din cuvênt în cuvênt zicea următoarele:

— „Înălţimea Sa împĕratul a ordonat, ca de acum înainte Românilor din Ungaria sĕ nu le mai fie iertat a petiţiona în limba română, asemenea nici comunităţilor sĕ nu le mai fie iertat a face rapoarte în limba lor, ci chiar şi protocoalele lor au sĕ le poarte în limba maghiară“. —

Tot în asemenea posiţiune tristă ne aflăm în comitatele Banatului şi în privinţa aplicării indivizilor de naţionalitate română în diregĕtorii; căci pe când la anul 1861 sĕ afla în comitatul Timişului vicecomite, juzi primari şi cercuali români, ear' comitatul Caraşului avea comite-suprem, şi mai târziu administrator român, cari cunoşteau pe deplin limba, literatura şi datinele naţionale române, acum în comitatul Timişului lucrul stă precum 'l-am atins mai sus,

ear' în Caraş, cu toate-că Românii auzind de permutarea administratorului *Serb,* s'au adresat cu o preaumilită rugare cătră M. Ta, şi pe temeiul decretului de reîncorporare au cerut, ca graţia M. Tale sĕ le numească de cap al comitatului earăşi un Român, cunoscut în comitat, ear' M. Ta la aceasta preaumilită rugare te-ai îndurat a-'i asigura, că dorinţa lor nu va rĕmânè nerespectată: cu durere trebue sĕ mărturisim, că singura acea împrejurare, că de nou numitul administrator din Caraş, *Stefan Ambruş,* nu se ţine de nici una din religiunile Românilor, face sĕ nu fie privit de Român din partea poporului derînd, şi nefiind dînsul până acum de nimeni cunoscut ca Român, nici nu poate fi privit de Român. Ear' împrejurarea, că limba română nu o posede de loc, nu numai că-'i face imposibilă atingerea cu poporul, prin ce, precum oficiul sufere scădere. aşa şi însuşi poporul sĕ lipseşte de ajutorul şi mângăierea pe care o caută la şeful comitatului, ca la representantul persoanei M. Tale în comitat, ci încă precum poporul, aşa şi inteligenţa e înstrăinată de el. neesistând nici un fel de legătură reală şi naturală de alipire şi iubire între ei, şi Românii peste tot sînt constrînşi a privì în aceasta denumire o nouă probă eclatantă despre despreţuirea şi eludarea drepturilor lor naţionale.

Preagraţioasă Maiestate! Cu nimic mai bine nu e scutită causa limbei şi a naţionalităţii noastre, precum şi interesele poporaţiunei noastre peste tot, nici în oraşul şi magistratul Timişoarei, de care se ţin *cinci mii* de Români, nu proletari. ci tot cetăţeni cu posesiune. Acesti numĕroşi Români, Maiestate, la magistratul şi judeţul oraşului nu sînt representaţi decât prin un singur individ, prin căpitanul de poliţie *Petru Cermena,* pe când poporaţiunea sêrbească, de abia cu vre-o *opt sute* de suflete, e representată mai mult decât înzecit, avênd ea din sînul ei pe primarul, mai mulţi senatori, şi alţi dignitari orăşeneşti. Ba chiar şi puţinii Greci din acest oraş sînt mai bine representaţi decât noi, numĕroşii Români, avênd ei doi senatori şi alţi amploiaţi la magistrat, pe cari însĕ contrarii nostri cu forţa ar voì sĕ-'i treacă de Români, în contra simţului şi voinţei lor, numai pentru-ca sĕ mistifice dreptul şi interesul nostru. Românii timişoreni încă la restaurarea magistratului, în anul 1861, au protestat solemnel în contra nedreptăţirilor ce li-s'au făcut în această privinţă, prevĕzênd ei, că magistratura aceasta compusă în precumpĕnire din elemente duşmănoase nu va lipsì a le persecuta limba şi naţionalitatea, şi a le causa mii de fatalităţi în vieaţa publică. Protestul lor însĕ n'a avut nici un efect, dar' cu atât mai mult s'au împlinit temerile lor toate,

pentru-că nu numai limba română nu se sufere la magistrat de fel, dar' acest inclit magistrat numai decât la anul 1861 a început persecutare formală în contra Românilor, despoindu-'i mai ântâiu prin un decis de şcoala de lângă biserica sfântul George, pe care o aveau încă dela anul 1851, întemeiată cu sancţiunea şi din mandatul înaltului guvern al M. Tale, şi care şcoală era cercetată de mai bine ca *o sută* de copilaşi români.

Această nescusabilă despoiare a Românilor de şcoala lor o decretase magistratul oraşului cel neamic elementului nostru în favorul câtorva fetiţe sêrbeşti, pentru cari voia sĕ ridice şcoală separată în contul numĕroasei tinerimi şcolare române, şi numai o preaînaltă resoluţiune maiestatică, emanată la plânsoarea Românilor, a fost în stare a restituì pe Români în dreptul lor.

În asemenea chip persecută magistratul oraşului Timişoara pe Românii cei 1600 la numĕr cari se ţin de biserica sfântului George din suburbiul Fabric, din care biserică acest magistrat, întovărĕşit cu episcopul şi consistorul sêrbesc din loc, cu toate şi cu cele mai violente mijloace nisueşte, în folosul esclusiv al unei minorităţi de numai 400 de Sêrbi, cari se ţin de această biserică, sĕ eschidă cu totul pe Români, scoţêndu-le mai ântâiu limba şi flamura tinerimei şcolare din biserică. Ba până acolo a mers primarul oraşului, *Bugarski,* un Sêrb esaltat, că în ziua de Paşti a anului curent, fiindcă Românii, folosindu-se de dreptul avut, şi chiar prin consistor recunoscut, au cutezat a cânta în biserică pe jumĕtate româneşte, a dat poruncă ca sub timpul prânzului sĕ prindă şi sĕ închidă prin panduri pe patru Români şi cetăţeni de frunte, numai pentru a-'i batjocori şi intimida, căci a doua zi au fost dimişi, fără a fi fost ascultaţi. Dar' încă şi mai cumplit s'a purtat mai târzíu magistratul şi judeţul oraşului însuşi, care tot pentru asemenea faptă a Românilor, fiindcă ei adecă în sĕrbătoarea sfântului George au cutezat earăşi sĕ cânte pe jumĕtate româneşte, a decretat arestarea a doisprĕzece Români de frunte, între cari unii cetăţeni alegĕtori, şi 'i-a predat judecătoriei marţiale, acusându-'i cu turburare de religiune, crimă însĕ pe care judecătoria marţială n'a aflat-o constatată în sarcina acusaţilor români, şi de aceea 'i-a pus îmediat în libertate.

Socotim, Maiestate, că aceste date ajung pentru a documenta, că magistratul Timişoarei este preocupat în mod înfricoşat în contra Românilor, şi dacă nu va fi în curênd reformat şi din destul adus la moderaţiune prin un numĕr potrivit de Români buni, drepţi şi

energici, poate sĕ causeze prin apucăturile sale arbitrare, nu numai Românilor, ci şi însuşi guvernului, cele mai fatale neplăceri şi daune.

Preagraţioasă Maiestate! Chiar precum ne este persecutată şi neîndreptăţită limba şi naţionalitatea, cum şi brava inteligenţă, în sferele oficiale ale vieţii publice pretutindenea, în asemenea mĕsură ne este periclitată şi esistenţa. şi ni-se ameninţă viitorul prin înfricoşata anarchie, care dela an. 1861 încoace grasează în şcoalele noastre poporale, de când adecă acelea prin o combinaţiune rafinată a contrarilor nostri ajunseră mai ântâiu sub arbitrara influenţa a diregĕtoriilor politice, ear' apoi, prin intimatul consiliului regesc al locotenenţei, dat în 15 Ianuarie 1862, sub direcţiunea clerului şi a hierarchiei sêrbeşti, o direcţiune dintru început cu totul contrară din principiu desvoltării şi prosperării noastre naţionale.

Maiestate! Moşul M. Tale de glorioasă memorie, împĕratul Francisc I., convingêndu-se despre ticăloasa stare a şcoalelor poporale de confesiunea ortodoxă din Ungaria, puse sub direcţiunea hierarchiei gr.-ort., încă în anul 1812 a organisat şi întrodus anumite autorităţi civile pentru şcoale, stătătoare dintr'un inspector suprem şi *şase* directori districtuali.

Aceasta sistemă a esistat până la 1849, ear' de atunci sĕ întroduseră prin guvernul M. Tale regeştile consiliariate şcolare, cari până la desfiinţarea lor, în urma preaînaltei diplome din 20 Octomvrie 1860, funcţionară cu resultat foarte salutar, încât tot ce se mai afla astăzi bun şi îmbucurător icĭ-colea prin şcoalele noastre poporale, sûnt urme rĕmase încă din activitatea acelei preagraţioase instituţiuni a M. Tale. Minunat lucru, Maiestate, şi în aceasta privinţă, că pe când după emanarea preaînaltei diplome din 20 Octomvrie 1860, autoritaţile publice şi dicasteriile aşezate de M. Ta sĕ întreceau a restitui toate câte sĕ ţineau de interesul maghiarismului la starea din anul 1848, tot atunci instituţiunile şcoalelor noastre poporale le-au darîmat numai, fără a le fi restituit măcar în starea lor de până la 1848, o împrejurare, din care nu putem sĕ concludem, decât earăşi o nepăsare principală faţă de noi şi interesele noastre vitale.

De atunci, Maiestate, de când consiliului regesc de locotenenţă din Buda 'i-a plăcut a supune şcoalele şi instrucţiunea noastră poporală direcţiunii şi supravegherii clerului, şcoalele şi instrucţiunea noastră poporală merge cu paşi repezi spre totala decadenţă.

Maiestate! E lucru de comun cunoscut, că mai marii bisericii noastre ortodoxe din Banat, precum şi organele lor consultative şi

administrative, sûnt în partea cea mai mare a lor de naționalitate sêrbească, și la toată întêmplarea supuse influențelor sêrbești, chiar și în urma sistemului și regulamentelor esistente; ear' interesul național, bisericesc și personal al mai marilor bisericei sêrbești, a fost dintru început și e și astăzi îndreptat în contra desvoltării românismului.

Mĕsurile clerului sêrbesc față cu școalele și învĕțătorii nostri poporali au scandalisat întreg poporul nostru și au scârbit adânc sufletele întregei inteligențe române. Acest cler a început pe față o luptă nimicitoare în contra perfecționării limbei și literaturei noastre. A scos literele noastre cele române cu volnicie de prin școale și a întrodus cele slavice. A maltratat și vexat pe învĕțători numai pentru-ca sĕ-'i constrângă a părăsì metodul cel bun pe care-'l întroduseseră pe timpul așa numitului guvern absolutistic al M. Tale. Ba a suspendat și permutat pe mulți la stațiuni mai rele, numai pentru-că cutezaseră a se folosì de cuvinte și litere române în locul celor slave.

Maiestate! Nu voim sĕ-'ți amărîm inima părintească prin înșirarea casurilor celor multe concrete scandaloase, ci ne mărginim, încât pentru incompatibilitatea oficiului de director școlar la noi cu cei din clerul și peste tot cu hierarchia sêrbească, a ne provoca la raportul consiliarului român de școale din Banatul timișan, din 29 Octomvrie 1859, subșternut din oficiu fostului ces. reg. ministeriu de culte de atunci, unde a și aflat deplină respectare. Ear' încât pentru fapticele pătimiri ale școalelor noastre sub direcțiunea clerului sêrbesc, ne provocăm cu umilință le representațiunea oficială făcută în privința aceasta în 28 Septemvrie 1862 din partea fostului administrator al Carașului către consiliul de locotenență din Buda, care însĕ până acum, încât știm noi, n'a avut nici un resultat.

Nu mai puține și mai mici sûnt persecuțiunile și suferințele noastre prin biserici, causate din partea episcopilor sêrbești și a organelor lor.

Am atins mai sus cu toată umilința întêmplarea din biserica sfântului George din suburbiul Fabric al Timișoarei, la care mai avem a adaoge, că în urma aceleia episcopul sêrbesc al Timișoarei și consistoriul seu a decretat eschiderea totală a Românilor din acea biserică, dintre ai cărei fii credincioși ei fac patru părți din cinci. Tot asemenea soarte ajunse acum de curênd și pe Românii din opidul Ciacova, unde deșì Românii fac asemenea patru părți din cinci ai poporațiunei ortodoxe, totuși limba lor se află în pericol de a fi cu totul scoasă

din biserică. Şi toate acestea în favorul unei neînsemnate, dar' de cătră ordinariate, precum şi de cătră autorităţile politice, cu toată puterea protegiate minorităţi sêrbeşti!

Maiestate! Din toate aceste multe şi felurite nedreptaţiri şi apăsări naţionale, noi Românii din Banat nu putem decât de nou sĕ ne convingem, că bărbaţii de stat maghiari, pe cari graţia M. Tale 'i-a chemat a guverna ţeara ungurească, ori-cât de înţelepţi şi loiali sĕ fie ei altmintrelea, n'au inimă nici pricepere pentru recunoaşterea şi respectarea drepturilor şi intereselor noastre naţionale şi de limba, şi peste tot pentru promovarea desvoltării şi prosperităţii noastre, ba n'au nici măcar cuvenitul respect faţă de preaînaltele ordinaţiuni emanate în privinţa aceasta.

Prea graţioasă Maiestate! Poporul de naţionalitate română din Banat, adecă din cele trei comitate: Timiş, Torontal şi Caraş, formând faţă cu toate celelalte poporaţiuni absoluta majoritate în acest ţinut, şi posedând el pretutindeni, anume şi în Torontal şi Timiş, avere nemişcătoare destul de frumoasă, nu numai că da din aceste părţi cel mai mare contingent de recruţi armatei M. Tale, dar' şi la lucrările şi sarcinele publice şi la contribuţiune el concurge cu o parte foarte însemnată, la toată întêmplarea mult mai însemnată decât e a celor vre-o 50.000 de Maghiari şi 150.000 de Sêrbi din comitatele Torontal şi Timiş. Afară de aceasta, Maiestate, poporul român din Banat, în credinţa şi alipirea cătră preaînaltul tron al Austriei şi în sacrificiile aduse pentru patria şi dinastia comună, înca nu s'a lăsat a fi întrecut vre-odată prin una din celelalte naţiuni conlocuitoare. Cu toate acestea, Maiestate, el, poporul român, în aceste părţi, în patria sa străbună, pentru care fiii sei de mii de ori 'şi-au vèrsat sângele, e în toată privinţa cel mai asuprit şi negrijit. Prin nescari minorităţi (cum se vede) anume conspirate în contra desvoltării şi prosperării lui. e apăsat şi persecutat în şcoala şi biserica sa. E nedreptăţit şi ignorat în oficii, şi pe la dicasterii, de sus până jos, ca nici unul dintre celelalte popoare din marea Austrie. Limba şi naţionalitatea lui sĕ despoaie prin organele M. Tale pe faţă de toata vieaţa şi valoarea publică, chiar în contra tuturor intenţiunilor şi dispoziţiunilor M. Tale, pronunţate clar, respicat, serios şi în mod sĕrbătoresc. Fiii sei cei onesti, loiali şi binecualificaţi, vin puşi în urmă şi vin umiliţi nespus de mult, prin ridicarea renegaţilor!

Dar', Maiestate! Aceste multe nedreptăţiri şi împilări naţionale nici nu sûnt încă toate asupririle poporului român, ci el dela ura şi

patima națională a contrarilor sei mai are o mulțime de suferințe, chiar și în causele sale de drept privat, a căror specialisare însĕ aici nu aflăm cu cale și de lipsă a o întreprinde. Unde s'a încuibat ura și patima, ea nu sĕ mărginește și nu sĕ poate mărginì numai la vĕrsarea focului asupra limbei și naționalității, asupra bisericei și școalei poporului dușmănit, ci precum persecută pe fii poporului cei mulți în sferele vieții publice, chiar așa nu cruță pe fii de rînd ai poporului, ori-unde are ocasiune a sĕ întâlnì cu ei.

Maiestate! Dacă noi pentru toate mai sus adusele apĕsări și nedreptățiri n'am alăturat în chip de documente acte formale oficioase, causa e, că făcêndu-se acelea toate pe față și fiind ele chiar și după foile publice lucruri notorice, am aflat a fi ori-ce mai departe documentare cu totul de prisos. Cu toate acestea, la un cas de lipsă sûntem gata prin inteligența noastră separat a le documenta.

Deci, Maiestate! În astfel de împrejurări triste, triste până la desperare, într'adevĕr ne stă mintea în loc când e sĕ ne formulăm cererea și sĕ atingem modalitatea prin care ni-s'ar putè vindeca în mod radical atâtea plage dureroase. Pentru-că, Maiestate! cunoscut ne este. că cercetarea și delăturarea acestor plage ale noastre ar fi sĕ se facă, — după ordine, — prin mijlocirea chiar a organelor pe cari noi după esperiența făcută caută sĕ le ținem de autoare, și astfel cu totul neplecate și necalificate spre efectuirea unei adevĕrate vindecări. Drept aceea, Maiestate, cu genunchii plecați vĕ rugăm, ca cercetând și constatând prin organe pe cât sĕ poate desinteresate și imparțiale adevĕrul și realitatea plânsorilor noastre, sĕ te înduri preagrațios de-adreptul a demanda:

1. Ca dreptul limbei noastre, amĕsurat principiului de egală îndreptățire și amĕsurat respicatelor resoluțiuni preaînalte emanate în privința aceasta, sĕ se realiseže și observeze neciuntat și nemistificat cu toată stricteța, din partea tuturor organelor respective, ear' mistificătorii și temerarii ciuntători ai acestui drept sĕ se tragă la respundere și sĕ se pedepsească în mod esemplar, satisfăcêndu-se preaînaltei parole esprimată în pasagiul final al preaînaltului autograf al 20-lea din 20 Octomvrie 1860.

2. Ca spre representarea și apĕrarea intereselor de tot felul ale numĕroasei și preafidelei poporațiuni române, amĕsurat eternei dreptăți și principiului esprimat în preaînalta diplomă din 20 Oct. 1860 despre capacitatea tuturor supușilor M. Tale de-a ocupa oficii publice fără privire la naștere și condițiune, și în conformitate cu

preaînalta instrucţiune dată cătră guvernul unguresc cu ocasiunea încorporării Banatului la Ungaria, sĕ se aplice Români apţi, adecă Români cunoscuţi cu privire la loialitatea lor, la zelul lor naţional, la soliditatea lor morală şi capacitatea oficială şi intelectuală, atât la înalta cancelarie ungurească aulică (unde până acum nici unul nu se află aplicat, dela care nedumerită împrejurare noi deducem mai cu seamă relele toate şi neîndreptaţirile ce ni-se întêmplă), precum şi la înaltul consiliu din Buda şi la tabla regească, apoi la respectivele tribunale districtuale şi cambiale, adecă atât ca consiliari şi referenţi cu vot decisiv, cât şi ca secretari. concipişti ş. a., în numĕr amĕsurat numĕrului şi însemnătăţii poporului român din Ungaria şi Banat.

3. Ca amĕsurat principiului dreptăţii naturale şi preaînaltei ordinaţiuni cuprinse în resoluţiunea din 27 Decemvrie 1860, în care se cuprinde precis esprimat, că în părţile locuite îndesat de Români sĕ se aplice de diregĕtori publici numai Români calificaţi, în fine, amĕsurat şi interesului de stat şi imperativei necesităţi, sĕ se aplice Români în numĕr cuvenit prin toate părţile îndesat locuite de Români, anume:

a) în cercurile Modoş, Banloc şi Banat-Comloş din comitatul Torontalului, unde poporaţiunea română deşi prevalează, nu numai că n'are diregĕtori din naţionalitatea sa, dar' diregĕtorii actuali nici nu ştiu vorbì româneşte, prin urmare nu se pot înţelege cu poporul român;

b) în fruntea comitatului Timiş, fiind acest comitat locuit mai cu seamă de Români, ear' administratorul actual al comitatului e Sêrb şi nu ştie româneşte, neputênd astfel pe lângă cea mai bună voe a sa sĕ corĕspundă după cuviinţa chemării sale, asemenea în centrul comitatului Timiş, la administraţiune şi justiţie, unde, deşì Românii fac majoritatea poporaţiunii comitatului, până acum mai nici un unic individ român nu se află aplicat. În fine prin toate cercurile comitatului, în cari poporaţiunea română mult puţin prevalează, fǎra sĕ fi fost însĕ până acuma numai întru-câtva respectată la oficiile de cerc;

c) în magistratul liberei reg. cetăţi Timişoara, restaurându-se acest magistrat, organisat cu totul pe nedreptate, de nou, şi respectându-se dreptele pretensiuni ale numĕroasei poporaţiuni române de acolo după cuviinţă;

d) în comitatul Caraşului, care mai tot e locuit de Români, şi totuşi mai vêrtos în judeţul central şi prin cercuri are cu mult mai

puţini amploiaţi români decât s'ar cuvenì după drept, necesitate şi preaînaltele disposiţiuni.

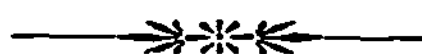
Maiestate! Când e vorba de aplicarea Românilor prin diregětorii, mai vêrtos în posturi mai înalte, nu putem sě nu observăm cu toată umilinţa, că contrarii prosperităţii noastre naţionale şi ai intereselor noastre vitale, chiar şi cei din sferele şi posiţiunile mai înalte, de comun s'au dedat a ne refusa dreptele noastre pretensiuni în aceasta privinţă, sub pretextul, că n'avem destui şi destul de cualificaţi bărbaţi pentru atari posturi. Deci, Maiestate, te asigurăm cu reverinţa cea mai adâncă, cumcă naţiunea noastră şi pe aici, ca în Transilvania şi pe airea, are bărbaţi destui în toată privinţa, chiar şi pentru posturi mai înalte deplin cualificaţi. Însě fiind noi din esperienţă convinşi, că judecata asupra bărbaţilor nostri naţionali de comun e influenţată de patima naţională. spre cea mai mare daună a noastră, şi precum credem noi, şi a tronului, cutezăm a te ruga, în interesul dreptăţii şi al adevěrului, cum şi al preaînaltului tron al M. Tale, şi al naţionalităţii noastre celei pătimitoare, cu genunchi plecaţi, ca M. Ta, când sě lucră despre aplicarea bărbaţilor din sînul nostru, sě nu te mulţumeşti cu voturile şi proposiţiunile acelor organe, cari de când sûnt nu ne-au fost favoritoare, ci se ai părinteasca graţie a mai asculta şi alte organe de stat, după posiţiunea şi compunerea lor, desinteresate. Ear' mai cu seamă sě ai preaînalta îndurare a asculta în atari casuri şi pe ilustrii şi renumiţii nostri conducětori principali, anumit, pe preasfinţiţii nostri episcopi Dr. *Dobra* din Lugoj şi *Procopiu Ivacicovici* din Arad, cum şi pe fostul consilier estraordinar imperial *Andreiu Mocsonyi de Foeni,* cari bărbaţi totdeauna s'au distins prin cele mai strălucite virtuţi politice, patriotice şi naţionale, şi al căror de comun cunoscut caracter e înălţat peste toată patima şi parţialitatea.

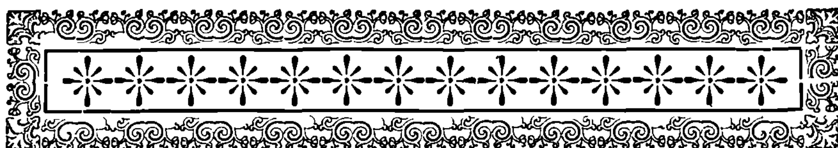
În fine, Maiestate, încât pentru cumplitele nedreptăţiri şi persecuţiuni ce ni-se fac prin biserici şi peste tot din partea ordinariatelor sêrbeşti, ne rugăm cu genunchii plecaţi:

4. Ca spre încetarea acestora sě aibă M. Ta părinteasca îndurare a decide cât mai curênd şi mai favorabil chestia restaurândei noastre metropolii ortodoxe, pe care încrezuţii nostri, în frunte cu episcopii nostri, încă an, în luna lui Martie, au încredinţat-o preagratioaselor mâni ale M. Tale. Ear' cât pentru anarchia ce domneşte pretutindenea în şcoalele noastre poporale, sě te înduri preagraţios M. Ta a dispune cât mai curênd

5. Ca şcoalele noastre poporale numai decât sĕ se scoată de sub administraţiunea clerului şi sĕ se supună la o administraţiune şi direcţiune română naţională civilă, care sĕ se organiseze amĕsurat cerinţei timpului şi cu ascultarea celor mai de frunte capacităţi naţionale ale noastre, — s'au pe basa normelor cari au esistat până la anul 1849, sau pe basa celor întrodusé de atunci încoace, şi cari au esistat cu prea îmbucurător resultat până la anul 1861. Rĕmânem cu cea mai profundă plecăciune omagială (Urmează subscrierile." —

Cum am spus, monarchul a provĕzut suplica aceasta a Românilor bănăţeni, compusă cu mult temeiu şi multă cunoştinţă de causă, cu preaînalta signatură usitată. şi a predat-o cancelarului unguresc de curte spre a o lua în pertractare.





Încheiere.

Incheiem epoca aceasta a *provisoriilor* şi a esperimentărilor, scurtă în ani, dar' bogată în evenimente de tot soiul.

Sĕ-'i facem bilanţul? Nu-'l putem compune decât numai favorabil pentru fruntaşii nostri de pe acele vremuri, cari lupte titanice au purtat pe terenul politic-naţional, cum am vĕzut din cele înşirate.

Ni-s'a deschis teren de luptă constituţională în parlamentul ţĕriĭ. şi o mână de oameni pe cari 'i-am avut în dieta ungară ne-au făcut falā cu modul şi energia cu care au apĕrat acolo causa naţională română.

Ni-s'a deschis teren de luptă în sala comitatelor, şi bună luptă s'a purtat şi acì.

De remarcat e împrejurarea caracteristică, că oamenii nostri mai bucuros au renunţat la posturile oferite decât sĕ-'şi calce principiile politice şi astfel sĕ vatĕme interesele naţiunii române.

Şi în fine, bune şi frumoase lupte au fost date şi în congresele naţionale ţinute în epoca aceasta, precum şi prin desele şi temeinicele petiţiuni adresate monarchului, dela care, — aflându-ne atunci în stat monarchic, — le aştepta *toate* poporul român din patria aceasta.

Cea mai energică luptă naţională a fost dată în Ardeal, care împrejurare a făcut, probabil, ca graţia preaînaltă sĕ fie manifestată în mod atât de măgulitor faţă de Românii de acolo, cum vĕzurăm că s'a întêmplat pe la finea epocei încheiate.

E de remarcat în deosebi celeritatea cu care monarchul a dat învoire, ca Românii sĕ ţină congresul naţional dela 1863, şi primirea, am putè zice triumfală, făcută delegaţiunii române la Viena, dându-se în onoarea ei serate şi banchete oficioase.

Toate lucrurile acestea îşi aveau însĕ rostul lor şi nu fără scop s'au făcut.

Guvernul se afla în preajma convocării senatului imperial, în care Maghiarii declaraseră în mod categoric că nu vor întra, şi tot aşa s'au fost hotărît şi Croaţii. Dacă acum nu mergea nimeni nici din Transilvania ca sĕ facă parte din senat, atât de manc era senatul în formaţiunea sa, încât nu putea se aducă hotarîri valide. S'a aflat deci espedientul de-a lega prietenie cu Românii şi cu Saşii din Ardeal, de-a convoca dieta Ardealului pe basa unei legi electorale care sĕ facă posibilă o majoritate româna-sasa în dieta, faţa de oposiţia maghiară, — pentru-ca pe calea aceasta Ardealul sĕ trimita membri în senatul imperial şi sĕ-'i facă acestuia p sibila funcţionarea.

De aceea. tocmai în zilele când Românii erau încărcaţi cu favoruri, sĕ descărcaseră şi asupra Saşilor douĕ favoruri din cele mai mari, anume, concesiunea de a-'şi înfiinţa în Sibiiu un for judecătoresc apelativ, care sĕ formeze instanţa a doua, şi dreptul de a-'şi alege ei, cum era obiceiul mai nainte, pe *comesul* naţiunei săseşti.

Sĕ arĕtase de altcum destulă bunăvoinţa şi faţă de Românii din Ungaria şi Banat, precum şi faţa de celelalte naţionalitaţi nemaghiare din regatul ungar, ceea-ce se vede din autograful preaînalt, adresat la 27 Iulie 1862 cancelarului *Forgách,* în care se spuneau următoarele:

— „Iubite conte *Forgách!* Condus de scopul serios de-a realisa principiul egalei îndreptăţiri a popoarelor mele, cu respect la naţionalităţile locuitoare în Ungaria, îndatorez cancelaria mea de curte pentru Ungaria, ca înţelegêndu-se mai ântâiu cu guvernul Ungariei, sĕ compuna şi sĕ-'mi supună aprobării un proiect de lege prin care drepturile locuitorilor Ungariei, cari nu vorbesc limba maghiara, cu privire la desvoltarea limbei şi naţionalitaţii lor sĕ fie stabilite acurat şi cu precisiune. 'Mi-am propus, ca acel proiect de lege sĕ-'l trec întrę propositiunile regeşti, destinate a se transmite dietei celei mai de-aproape. Laxemburg, 27 Iulie 1862, *Francisc Iosif* m. p.“

În curênd după cele înşirate, în special dupa primirea la curte în mod atât de afabil a delegaţiunei române, a urmat convocarea dietei din Ardeal, care s'a întrunit la 1 Iulie 1863 în Sibiiu.

Natural, că ochii întregei românimi erau îndreptaţi în aceste zile numai spre Ardeal, unde îşi concentrasera şi Românii din Ungaria şi Banat toate speranţele.

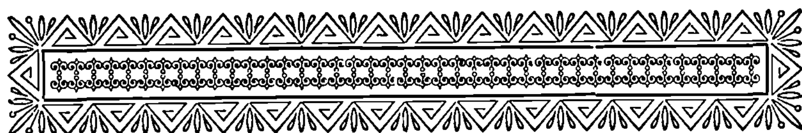
A şi fost epocală această dieta a Ardealului, prima şi ultima în care Românii au fost representaţi cu demnitate şi în numĕr corĕs-

punzĕtor, şi rodnică din cale afară a fost activitatea ei, după-cum vom vedè din cele-ce vor fi comunicate în volumul următor.

Dar' n'a fost decât un vis, scurt şi înşelător, dieta aceasta, pentru-că nu ni-au rĕmas dela ea decât numai suvenirile.

Vom trece deci (în volumul următor) la descrierea acestor suveniri, încheind epoca, tot atât de frumoasă, — cum vĕzurăm, — care le-a premers.





REGISTRUL

documentelor trecute în volumul II. al »*Cărţii de Aur*«, cu indicarea isvoarelor de unde sunt împrumutate.

Pag. 193. Vorbirea de deschidere a metropolitului *Şuluţiu,* rostită în conferenţa naţională dela 1861. (Din *»Telegr. Român«,* 1861, numĕrul 1 şi 2.

Pag. 202. Memorandul lui *Dim. Moldovan,* adresat conferenţei naţionale dela 1861. Din „Protocolul conferenţei naţionale dela 1861", broşura tiparită în Sibiiu.)

Pag. 206. Votul separat al lui *Iosif Hossu,* dat în contra hotărîrilor conferenţei naţionale. Din „Protocolul conferenţei naţionale dela 1861".

Pag. 209. Memorandul membrilor (27 la numĕr) siliţi a se îndeparta din Sibiiu, înainte de a se încheia conferenţa naţională. (Din „Protocolul conferenţei naţionale dela 1861".)

Pag. 211. Petiţiunea conferenţei naţionale, adresată monarchului. Din „Protocolul conferenţei naţionale dela 1861".)

Pag. 214. A doua petiţiune a conferenţei naţionale, adresată Monarchului. Din „Protocolul conferenţei naţionale dela 1861".

Pag. 220. Rescriptul împĕrătesc din 16 Ianuarie 1861. Din *»Tel. R mân* , 1861, numerul 3.)

Pag. 228. Vorbirea metropolitului *Şuluţiu,* rostită în conferenţa regnicolară din *Alba-Iulia.* (Din *»Tel grafful Român«,* 1861, numerii 8, 9 şi 10.)

Pag. 247. Vorbirea episcopului *Şaguna,* rostită în conferenţa regnicolara din *Alba-Iulia.* Din *»Tel grafful Român«,* 1861, numerul 6.)

Pag. 249. Vorbirea lui *Ioan Aldulean,* rostită în conferenţa regnicolară din Alba-Iulia. Din *»Tel. Rom«.,* 1861, numerul 6.)

Pag. 250. Vorbirea lui *Ioan Bran de Leményi,* rostită în conferenţa regnicolară din Alba-Iulia. (Din *»Telegraful Român«,* 1861, numerul 6.)

Pag. 253. Vorbirea lui *Paul Dunca,* rostită în conferenţa regnicolară dın Alba-Iulia. Din *»Tel. Român«,* 1861, numĕrul 6.)

Pag. 254. Vorbirea lui *Augustin Ladai,* rostită în conferenţa regnicolară din Alba-Iulia. (Din *»Tel. Rom.«,* 1861, nr. 11.)

Pag. 256. Scrisoarea lui *Dim. Moldovan,* adresată conferenţei regnicolare din Alba-Iulia. (Din *»Tel. Rom.«,* 1861, nr. 7.)

Pag. 267. Scrisoarea lui Andreiu de *Mocsonyi* cătră comitetul central al comit. Lugoş, în care declară că nu primeşte mandatul de deputat al cercului Lugoş pentru dieta din Pesta. Din *»Tel. Român«,* 1861, numĕrul 17.)

Pag. 270. Patenta împĕrătească din 26 Februarie 1861. (Din *»Gazeta T an il aniei«,* 1861, numerul 16.)

Pag. 272. Legea fundamentală despre representaţiunea imperială. (Din *»Ga eta Transilvaniei«,* 1861, numĕrul 15.)

Pag. 275. Rescript împĕrătesc despre convocarea senatului imperial şi a dietelor provinciale. (Din »*Gazeta Transilvaniei*«, 1861, numĕrul 16.)

Pag. 276. Patenta împĕrătească despre instituirea consiliului de stat. (Din »*Gazeta Transilvaniei*«, 1861, numĕrul 16.)

Pag. 276. Statut pentru consiliul de stat. (Din »*Gazeta Trans.*«, 1861, numĕrul 16.)

Pag. 278. Autograf împĕrătesc, adresat preşedintelui cancelariei aulice transilvane, baronului *Kemény*. (Din »*Gaz. Trans.*«, 1861, numĕrul 15.)

Pag. 279. Autograf împĕrătesc adresat ministrului *Schmerling* în chestia congresului sêrbesc. (Din »*Gazeta Transilvaniei*«, 1861, numĕrul 17.)

Pag. 282. Hotărîrea congregaţiei croate din *Verovit*. (Din »*Telegraful Român*«, 1861, numĕrul 13.)

Pag. 290. Rescriptul împĕrătesc, datat din 1 Aprilie 1861 şi cetit cu ocasiunea deschiderei dietei din Pesta, în 6 Aprilie 1861. (Din »*Telegraful Român*«, 1861, numerul 13.)

Pag. 291. Al doilea rescript împĕrătesc, din 1 Aprilie 1861, cetit tot atunci, şi referitor la numirea presidentului şi a vice-presidentului pentru casa magnaţilor. (Din »*Telegraful Român*«, 1861, numĕrul 13.)

Pag. 292. Comunicările făcute în dietă de către notariul casei de sus *Emanuil Gozsdu*. (Din cartea »*Az 1861 év április 2 án Pesten egybegyült orszaggyül s képviselóházának napl ja*«, Pesta, la Landerer şi Heckenast, vol. I., pag. 2.)

Pag. 293. Vorbirea deputatului Gavriil *Mihályi*, ţinută în şedinţa din 23 Aprilie. (Din opul citat, vol. I., pag. 38.)

Pag. 294. Vorbirea deputatului G. *Mihályi*, ţinută în şedinţa din 25 Aprilie. (Din opul citat, vol. I., pag. 50.)

Pag. 294. Vorbirea deputatului G. *Mihályi*, ţinută în aceeaşi şedinţă. (Din opul citat, vol. I., pag. 51.)

Pag. 294. Vorbirea deputatului G. *Mihályi*, rostită în şedinţa din 25 Aprilie. (Din opul citat, vol. I., pag. 52.)

Pag. 295. Vorbirea deputatului G. *Mihályi*, ţinută în şedinţa din 4 Maiu 1861. (Din opul citat, vol. I., pag. 96.)

Pag. 299. Vorbirea deputatului *Deák Ferencz*, rostită în şedinţa din 13 Maiu. (Din opul citat, vol. I., pag. 104.)

Pag. 310. Vorbirea deputatului G. *Mihályi*, rostită în şedinţa din 14 Maiu. (Din opul citat, vol. I., pag. 118.

Pag. 311. Vorbirea deputatului *Ioan Faur*, rostită în şedinţa din 14 Maiu. (Din opul numit, vol. I., pag. 118.)

Pag. 312. Vorbirea deputatului Aloiziu *Vlad,* ţinută în şedinţa din 14 Maiu. (Din opul numit, vol. I., pag. 119.)

Pag. 313. Vorbirea deputatului Vichente *Bogdan,* ţinută în şedinţa din 14 Maiu. Din opul citat, vol. I., pag. 120.)

Pag. 313. Vorbirea deputatului Aurel *Maniu,* ţinută în şedinţa din 14 Maiu. (Din opul citat, vol. I., pag. 120.

Pag. 315. Vorbirea deputatului G. *Mihályi,* ţinută în şedinţa din 25 Maiu. (Din opul citat, vol. I., pag. 266.)

Pag. 319. Vorbirea deputatului Aloiziu *Vlad,* rostită în şedinţa din 1 Iunie. (Din opul citat, vol. I., pag. 375.)

Pag. 330. Vorbirea deputatului Ioan *Pap,* rostită în şedinţa din 3 Iunie. (Din opul numit, vol. II., pag. 2.

Pag. 333. Vorbirea deputatului Ioan *Mişici,* ţinută în şedinţa din 3 Iunie. (Din opul numit, vol. II., pag. 3.)

Pag. 370 372. Vorbirile deputaţilor români: Aloiziu *Vlad,* Gavriil *Mihályi,* Aurel *Maniu,* Ioan *Faur,* Filip *Pascu,* Iosif *Popp,* George *Popa* şi Vichente *Babeş,* rostite în şedinţa din 6 Iunie. (Din opul citat, vol. II., pag. 62—64.)

Pag. 373. Vorbirea deputatului G. *Mihályi,* ţinută în şedinţa din 7 Iunie. (Din opul citat, vol. II., pag. 69.)

Pag. 373. Vorbirea deputatului George *Popa,* rostită în şedinţa din 7 Iunie. Din opul citat, vol. II., pag. 79.)

Pag. 373. Vorbirea deputatului Iosif *Popp,* rostită în şedinţa din 7 Iunie. (Din opul citat, vol. II., pag. 79.)

Pag. 374. Vorbirea deputatului Vas. *Butean,* ţinută în şedinţa din 7 Iunie. (Din opul numit, vol. II., pag. 79.)

Pag. 375. Vorbirea deputatului G. *Mihályi,* rostită în şedinţa din 7 Iunie. (Din opul numit, vol. II., pag. 81.)

Pag. 376. Vorbirea deputatului Vichente *Bogdan,* rostită în şedinţa din 8 Iunie. Din opul numit, vol. II., pag. 89.)

Pag. 377. Vorbirea deputatului Aloiziu *Vlad,* rostită în şedinţa din 8 Iunie. (Din opul numit, vol. II., pag. 89.)

Pag. 378. Vorbirea deputatului Sigism. *Popoviciu,* rostită în şedinţa din 10 Iunie. (Din opul citat, vol. II., pag. 101.)

Pag. 379. Vorbirea deputatului Ioan *Faur,* rostită în şedinţa din 10 Iunie. (Din opul citat, vol. II., pag. 102.)

Pag. 384. Vorbirea baronului *Eötvös,* în chestia naţională. (Din opul citat, vol. II., pag. 106.

Pag. 385. Vorbirea deputatului Aurel *Maniu,* ţinută în şedinţa din 10 Iunie. Din opul citat, vol. II., pag. 107.)

Pag. 388. Vorbirea deputatului Ioan P. *Desseanu,* ţinută în şedinţa din 10 Iunie. (Din opul citat, vol. II., pag. 109.)

Pag. 391. Vorbirea deputatului Ioan *Mişici,* ţinută în şedinţa din 10 Iunie. (Din opul citat, vol. II., pag. 111.)

Pag. 392. Vorbirea deputatului Gavriil *Mihályi,* rostită în şedinţa din 11 Iunie. (Din opul numit, vol. II., pag. 113.)

Pag. 394. Vorbirea deputatului Vichente *Babeş,* ţinută în şedinţa din 11 Iunie. (Din opul citat, vol. II., pag. 115.)

Pag. 396. Vorbirea deputatului Aloiziu *Vlad,* rostita în şedinţa din 11 Iunie. (Din opul numit, vol. II., pag. 117.)

Pag. 398—401. Vorbirea deputatului George *Popa,* rostită în 11 Iunie. (Din opul citat, vol. II., pag. 117 şi 124 125.)

Pag. 401. Vorbirea deputatului *Ioan Mişici,* ţinută în şedinţa din 11 Iunie. (Din opul citat, vol. II., pag. 127.)

Pag. 402. Vorbirea deputatului Vichente *Babeş,* rostită în şedinţa din 11 Iunie. (Din opul citat, vol. II., pag. 127.)

Pag. 403. Adresa dietei ungare dela 1861 cătră monarchul. (Din opul numit, adnexe, Nr. 32.)

Pag. 418. Vorbirea comitelui suprem Em. *Gozsdu,* rostită în casa magnaţilor, la 19 Iunie. (Din ziariul »*Telegraful Român*«, 1861, numĕrul 25—26.)

Pag. 430. Rescriptul împĕrătesc, adresat dietei la 30 Iunie 1861. (Din opul citat, adnexe, numĕrul 33.)

Pag. 433. Al doilea rĕspuns al Coroanei, dat dietei din Pesta la 21 Iulie. (Din opul citat, adnexe, numĕrul 44.)

Pag. 443. Vorbirea deputatului Gavriil *Mihályi,* ţinută în 14 Iunie. (Din opul citat, vol. II., pag. 151.)

Pag. 443. Vorbirea deputatului Iosif *Popp,* ţinută în şedinţa din 22 Iunie. (Din opul citat, vol. II., pag. 205.)

Pag. 443. Vorbirea deputatului Ioan *Faur,* rostită în şedinţa din 22 Iunie. (Din opul citat, vol. II., pag. 211.)

Pag. 444. Vorbirea deputatului Gavriil *Mihályi,* ţinută în şedinţa din 26 Iunie. (Din opul citat, vol. II., pag. 219.)

Pag. 444—446. Vorbirile deputaţilor Români: Ioan Popoviciu-*Dessean,* Vichente *Babeş* şi Gavriil *Mihályi,* rostite în şedinţa din 18 Iulie. (Din opul citat, vol. II., pag. 247 şi 251.)

Pag. 447. A doua adresă a dietei din Pesta, trimisă monarchului. (Din opul citat, adnexe, numĕrul 49.)

Pag. 491—495. Raportul şi proiectul comisiunei parlamentare esmisă în chestia naţională. (Din opul citat, adnexe, nr. 48.)

Pag. 496. Proiectul de lege, în aceeaşi chestie, al Românilor Aloiziu *Vlad* şi Sig. *Popoviciu*. (Din opul numit, adnexe, numĕrul 48.)

Pag. 501. Protestul dietei, propus de *Deák*, în contra disolvării parlamentului. (Din opul citat, adnexe, n-rul 52.)

Pag. 502. Propunerea deputatului *Tisza Kálmán* în chestia naţionalităţilor. (Din opul citat, adnexe, n-rul 53.)

Pag. 503. Rescriptele împĕrăteşti referitoare la disolvarea dietei din 1861. (Din opul citat, vol. II., pag. 294—295.)

Pag. 508. Protestul Românilor din comitatul Alba-inferioară. (Din „Foaia pentru minte, inimă şi literatură" 1861.)

Pag. 514. Protestul Românilor din comitatul Alba-superioara. (Din „*Telegraful Român*", 1861, n-rul 26.)

Pag. 517. Adresa Românilor din comitatul Arad, către deputaţii români din dieta dela Pesta. (Din „*Telegr. Român*", 1861, n-rul 24 şi 25.)

Pag. 522. Adresa Românilor din comitatul Arad, către comitetul permanent naţional din Sibiiu. (Din „*Telegraful Român*", 1861, n-rul 27.)

Pag. 524. Adresa Românilor din Bihor catră deputaţii români dela Pesta. (Din „*Telegraful Român*", 1861. n-rul 33.)

Pag. 530. Hotărîrea luată din partea comitatului Caraş, în chestia limbei oficiale. (Din „*Telegraful Român*", 1861, n-rul 40.)

Pag. 535. Protestul Românilor din comitatul Cetatea-de-baltă. (Din „Foaia pentru minte, inimă şi literatura", 1861, n-rul 19.)

Pag. 537. Adresa districtului Cetatea-de-peatră, înaintată monarchului. (Din „Foaia pentru minte, inimă şi literatură", 1862, nr. 6.)

Pag. 540. Declaraţia Românilor. făcută în congregaţia comitatului Cojocna. (Din „*Gazeta Transilvaniei*", 1861, n-rul 31.)

Pag. 543. Protestul Românilor înaintat congregaţiei din comitatul Cojocna. (Din „*Gazeta Transilvaniei*", 1861, n-rul 41.)

Pag. 545. Resoluţiunea congregaţiei comitatului Cojocna la protestul Românilor. (Din „*Gazeta Trans.*", 1861, n-rul 45.)

Pag. 553. Petiţiunea districtului Făgăraş, înaintată monarchului. (Din „Foaia pentru minte, inima şi literatură", 1861, n-rul 32.)

Pag. 562. Protestul Românilor din Murĕş-Oşorheiu, înaintat congregaţiei. (Din „Foaia pentru minte, inimă şi literatură", 1861, n-rul 25.)

Pag. 566. Protestul Românilor din Silvania, înaintat monarchului. (Din „Foaia pentru minte, inimă şi literatură", 1862, n-rul 8.)

Pag. 574. Demisionarea lui *Ioan P. Maior* din postul de vicecomite al comitatului Turda. (Din „*Gazeta Transilvaniei*", 1861, n-rul 49.)



Cuprinsul.



